LOGICAE MEXICANAE, siue COMMENTARIORVM IN VNIVERSAM ARISTOTELIS LOGICAM.

Autore R. P.

ANTONIO RVBIO RODENSI,

Societatis Iesu Theologo, & Professore in Regia Mexicanorum Academia.

PARS POSTERIOR.

Cum priuilegio S. Cæs. Maiest. & Superiorum permissu.

COLONIAE AGRIPPINAE,

Sumptibus Arnoldi Mylij Birckmanni

Anno Domini M. DC. V.

Explicantur hac posteriori parte.
Duo libri perihermenias, seu de interpretatione.
Duo libri de posteriori analysi, aut resolutione.
item
Tractatus quinque de habitibus intellectualibus
Duo Indices, quorum prior quæstiones, posterior, res obseruatione dignas continet.

R. PATRIS. ANTONII RVBII RODENSIS THEOLOGI E SOCIETATE IESV THEOLOGIAEQVE PROFESSORIS

COMMENTARIA IN DVOS LIBROS PERIHERmenias, siue de interpretatione, vna cum dubijs, & quæstionibus.

PROOEMIVM TOTIVS OPERIS.

ERVM, ac vocum simplicium explorata natura prosequitur Aristoteles alteram Dialecticæ partem explicare, quam perihermenias, siue de interpretatione inscribere voluit, vt hoc titulo materiam, aut obiectum, finem, atque vtilitatem totius operis, nec non ordinem eius, cum cæteris eiusdem Dialecticæ partibus ob oculos poneret: quid autem interpretatio significet obscurum non est cũ idem sit, atque explicatio, vel declaratio. De interpretatione igitur inscribitur opus, quasi de declaratione eius, quod in mente habetur. Sed dissentire iam incipiunt interpretes Aristotelis circa in[ter]pretationem, de quibus nam dicatur? Videlicet de simplicibus vocibus, nomine, verbo, cæterisque orationis partibus: vel de sola enunciatione verum, aut falsum significante: nam cuncta comprehendere simplici[ter], tenuit expresse Magnus Albertus in Proœmio huius operis, Porphyrium sequutus, qui primus ibidem id docuit, ea fortassis du[ctus r]atione, quia non solum enunciatio (quã[uis hæc] præcipue) sed vox quælibet significa[tiua], rem aliquam designat medio conceptu [in] mente formato, ergo quælibet vere, & [pro]p[ri]e mentis interpres iure appellanda est. At D. Thom. lect. 1. horum commentat cum Ammonio solam orationẽ enunciatiuam, mentis declaratiuam esse arbitratur, quia ille solum interpretari aliquid proprie dicitur, qui aliquid veritatis, aut falsitatis, in eo contentum exponit, ergo interpretationis nomine, solum insignitur illud quod veritatis, aut falsitatis in mente existentis declaratiuum est, sed id solum enunciationi conuenit, ergo cum ea interpretatio conuertitur. Simplicia vero partes dumtaxat interpretationis appellare sufficit, & quidem nõ omnia, quemadmodum neque ex omnibus componitur, sunt enim voces quædam, vel nutus aliquem animi naturalem affectum, naturaliter exprimentes, vt brutorum, aut etiam hominum gemitus, ac singultus, sed interpretationis nomine non insigniuntur: quia nec verum, aut falsum denotant, neque partes sunt, enunciatio verus mentis interpres componatur, de sola enunciatione ergo dicitur interpretatio.

Amonius.

Quid interpretari proprie dicitur.

73.

Ecce titulus sic explicatus materiam totius operis, siue obiectum ostendens, conueniunt itaque hi duo modi interpretandi interpretationem, quod vterque tam simplicia enunciationem componentia, quam enunciationem ipsam aliquo modo interpretationem vocat, & sub titulo huius operis comprehendit: sed primus simpliciter in recto, quanquam solam enunciationẽ, principaliter; postremus verò non nisi enunciationem in recto, simplicia vero in obliquo, ac secundũ quid. Quem magis probamus, enũciatio-

Qu[i]d sit ob[ie]ct[u]m huius tractatus.

nem

nem videlicet cuius partes, hoc est simplicia, nomen, & verbum explicantur, & de qua probantur proprietates, vel passiones, & hic est communis omnium interpretum consensus. Cæterum enunciatio duobus modis considerabilis est: in communi, prout comprehendit simplicem & compositam, quæ alijs verbis categorica, & hypothetica vocātur; & in particulari pro sola categorica, aut simplici; quo autem ex his modis accipiatur, dum obiectum huius operis esse dicitur, non est certum apud omnes, nam ex antiquioribus, Boetius, & Ammonius, quos secuti sunt Louanienses, in prooemio huius operis, & ex modernis Magister Masius tenet solam simplicem enunciationem pro obiecto, accepisse Aristotelem, & reprehendit acriter authorem istc Villalp. & Tolet. nostrum, contrarium tenentes; videlicet enunciationem in communi acceptam, prout vtranque comprehendit: affertque in primis pro se D. Thomas vbi supra hypotheticam enūciationem excludentem. Quod etiam ratione cōfirmat, quia nullibi Aristoteles rationem eius, partes, vel proprietates tradidit, sed solius categoricæ, ergo haberi solam pro materia huius tractatus assumpsit. Accedit antiquorum ratio in eo fundata, quod enunciatio composita non continet absolutam veritatem, aut falsitatem, sed quasi ex suppositione, putabant enim solam conditionalem esse hypotheticam, & quia hæc non est vera, vel falsa, nisi ex quadam hypothesi, vt, si currit mouetur, hoc est suppositio, quod currit mouebitur: vniuersaliter affirmabant, non continere absolutam veritatem, hinc ducentes tale argumentum ad probandum non comprehendi sub obiecto huius operis. Enunciatio apta ad syllogismum ea est quæ aliud de aliquo absolute enunciat: nam per hanc solam aliquid de aliquo cōcludi potest, sed hypothetica nihil absolute enunciat, vnde nihil ex ea concludi potest, nisi virtute categoricæ subsumptæ, vt si ita arguas; si homo currit, mouetur, sed ita est, quod currit ergo mouetur, ex quo euidenter videtur deduci non pertinere ad præsentem considerationem, quia opus hoc ad syllogismos ordinatur, ergo eam dumtaxat enunciationem habet pro obiecto, ex qua syllogismus cōficitur qualis est sola simplex.

Enūciatio dupliciter cōsideratur

Prima sententia.
Boetius.
Amonius.
Louaniēs.
Masius.

D. Thom.
Primū argumentū.
4.

Secunda sententia.

Opposita nihilominus pars non est, tam aliena a mente Aristot. & ratione, vt prædicti authores eam sustinentes iustam repulsionem mereantur. Nam Aristotel. c. p. 4 lib. prioris de enunciatione in genere eam diuidit in proprias species, ... vnam, & plures; vnam in simplicem, & ... iunctione vnam: siue in cathegoricam ... hypotheticam, & ambas suas propri... nitionibus explicat, vnde sequitur non ex... fisse enunciationem compositam ab huius operis consideratione, & obiecto.

Probatur efficaci ratione, quia enuncia... composita verum, vel falsum importans per se pertinet ad considerationem Dialecticam non ad alteram eius partem, quia in ... enunciatione, eiusque speciebus differ... si in ista, ergo per se ad illam pertinebit ... adeo ad obiectum eius.

Huic rationi, quam attulit Tolet ... efficaciorem aliam adiungere placet, ... mentum illud antiquorum interpretum, qua si in ipsosmet retorquentem. Tractat iste per se ordinatur ad syllogismos, ergo per se considerat enunciationem quamlibet per se ad syllogismum aptam, sed talis est non solum simplex, sed etiam composita, vel hypothetica, cum apertum sit quosdam esse syllogismos ex illis, quosdam ex his composi... ergo sicut vterque syllogismus ad libro... orum, in quibus proinde syllogismum v... que communem pro obiecto accepit A... pari ratione vtraque enunciatio spect... considerationem huius operis, ... obiectum; ac tandem, quia eiusdem sci... est considerare genus, eiusque species, vt docet expresse Aristotel 1 de posteriori res... tione tex. 39. sed enunciatio in genere h... finitur ab Aristot. hic consideratur: erg... 5 traque eius species videlicet simplex, & co... posita. Quod autem antiqui interpretes do... cuerunt, solam conditionalem esse hyp... ticam aperte falsum est, & Aristot... sum, qui definiens enunciationem voca... iunctione vnam, sed coniunctione... vinciūtur propositiones categor... stitutionem hypotheticæ, non s... conditionales, sed copulatiuæ, ac di... vt vel Dialecticæ tyronibus p... est ... go non solum conditionali censenda e... nunciatio composita, sed principalius ... latiua, atque disiunctiua, in quibus ab... veritas reperitur.

Nostra igitur sententia, his du... bus explicatur. Prior est com... unem ...

simplicem, & compositam, ambi... adæquatum huius partis obiectum. ... solam simplicem explanasse: ... cum suis partibus, & proprietati... compofita autem pauca admodum ... quia illa præcipua species enuncia... & principalis huius consideratio... materia: tum etiam, quia ad finem con... struendorum syllogismorum illa ferè defer... hæc vero raro admodum, cum non sit ... frequens hypotheticorum syllogismorum ... & hoc est quodD Thomas voluit, vt ver... illius ostendunt, neque enim ait de sola ... simplici enunciatione agere Aristotel. sed de ... hac sola determinate, quasi dicat eius dum... ... rationem partes, & proprietates ex pro... ... tractere, quod admittimus: sed non pro... ab obiecto penitus exclusa censetur, cu... nihil de ea tradiderit. Nihil fere de qui... busdam vltimis prædicamentis, tradidit Ari... stoteles, in præcedenti lib. quia raro eis ... compositionibus vtimur, raro item in di... ... tationibus se se offerunt, nec tamen pro... ... ab obiecto eiusdem operis excludun... tur, sic ergo de enunciatione composita in ... præsentiarum censendum est.

Ex eodem titulo innotescit finis, seu insti... tum eiusdem operis, quod non est aliud, ac ... enunciatiuam orationum, eiusque partes nō solum materiales, vt nomen, & verbum, sed etiam subiectiuas, vt affirmationem, & ne... gationem nobis exponere, eiusdemque pro... prietates ostendere, vt cap. statim primo, ... Aristot. ipse se facturum promittit dicens. *Primum oportet ponere quid nomen, & quid ver bum, postea quid est negatio, & affirmatio, & enunciatio, & oratio, &c.*

Sed opponet fortasse quispiam, iam de simplicibus egisse Aristotel. in lib. prædi... camentorum, cum non sit aliud prædica... mentum, quam simplicium prædicatorum ... atio, atque etiam 1. libro de priori reso... lutione, cap. 1. vbi terminum describit, quod ... terminū propositionis, in quod resoluitur ... positio. Ibidemque de propositione ex... professo agit.

Respondet Albert. Magnus, in procemio huius operis enunciationem, & propositio... nem idem esse, & quadam ratione accidenta... ... differre. Nam enunciatio dicitur propo... sitio in quantum disposita in syllogismo se... cundum ordinem trium terminorum, me... dij scilicet, & extremitatum, sed in quantum vnum de vno enunciat, nondum in syllogismo posita, apta tamen poni, enunciatio vocatur: propterea Aristot. duobus illis locis de syllogismo ac demonstratione agens non enunciationem, sed propositionem descripsit tanquam eius actualem partem. Cæterum hoc loco enunciationem, vt à tali ordine actuali ad syllogismum abstrahenten tradit. Ideo non sub propositionis nomine, sed enunciationis: sub diuersis igitur considerationibus ac respectibus oratio eadem enunciatiua propositio, & enunciatio vocatur, ad diuersasque Dialecticæ partes pertinet. Eodem modo respondere possumus ei, quod de nomine, & verbo obiicitur: simplicia quidem tradidisse Aristot. in prædicamentis, ex quibus fieri enunciationes possunt, non tamen vt eiusdem enūciationis actuales partes sint, sed vt in categoriis disponuntur, secundum debitos modos subiectionis, & prædicationis, hoc est, in quantum prædicari, & subiici apta sunt. In præsenti autem opere eadem simplicia tradit, sed in quantum actuales partes enunciationis sunt, ac propterea, vt nomina, & verba vocantur, sub his enim nominibus eam actu componunt. Eadem etiam simplicia tradit in resolutionibus prioribus, prout extrema sunt syllogisticæ propositionis in modo, & figura dispositæ: syllogismum, vt partem eius actualem componentem. Hic vero vt tanquam nomina, & verba enunciationis partes sunt.

Titulus etiam docet quem locum pars hęc inter cæteras Dialecticæ obtineat, & quonam modo cum eis ordinetur, tenet enim (vt egregie Albertus Magnus) medium inter omnes, quia post categorias proxime collocatur primum tenentes locum: & ante libros omnes de syllogismis in vniuersali, & in particulari differentes, tenentesque postremum, quod ex ordine operationum intellectus, quas Dialectica dirigit plane colligitur. Agitur enim hac in parte de secunda operatione componente ac diuidente. In predicamētis de prima apprehendente, & ordinante simpliciter. In libris syllogismorum de tertia secundum autem inter primum, & tertium mediam tenet sedem. Sic autem cum eis ordinatur, vt finis proximus categoriarum sit, & quasi medium ad syllogismos ordinatum, vnde tanquam medium participat vtroque extremo, est enim interpretatio ex simplicibus categorijs ordinatis, quid compositum

Quem locū obtineat pars hęc.
9.

& comparatione syllogismorum, quid cō- ponens, atque adeo respectu illarum, quoddam totum. Horum autem comparatione quædam pars proxima quidem, nam ex simplicibus etiam quasi ex partibus remotis pro positione media, (quam componunt) syllogismos extruimus.

Quæ sit vtilitas eius.

10. Vtilitatem denique eiusdem tractatus, nō modicam ostendit inscriptio, finis etenim totius Dialecticæ est syllogismum constituere, tanquam vniuersale instrumentum artis differendi, sed præcipue demonstratiuū, ad quem tanquam ad finem principalem omnes partes Dialecticæ ordinantur, ad hunc autem finem consequendum, non solum vtilis est interpretatio, de qua in hac parte agitur, sed omnino necessaria, non secus ac elaborati lapides, ac ligna necessaria sunt ad domum perficiendam, est enim enunciatio proxima materia syllogismorum, ac demōstrationum, sine qua proinde minimè constare poterunt.

Vnde colligatur author huius operis.

Authorem non indicat titulus, sed colligitur plane, ex eadem verborum cōcisione, & obscuritate per omnia simili ei, qua in ceteris partibus vtitur, & sufficeret communis totius scholæ vox, quæ opus hoc sicut cæteras Dialecticæ partes Aristoteli semper adscripsit; quapropter nec audiendi sunt, nec referendi quidam, qui absque vllo rationis, vel authoritatis momento, id negari ausi sunt, nescientes profecto quid per passiones animæ intelligat Aristoteles, quas in lib. de anima se explicuisse ait, & ideo negantes de illis in eo opere egisse, quod cum ex officina eius prodiisse constet, colligunt non esse ei

11. præsentem tractatum adscribendum, quod profecto non inferrent, nisi ignorassent actus animæ internos (de quibus copiose disseruit in libro de anima) passionum nomine designasse, vt tradetur inferius. Modus autem procedendi, ex discursu totius operis cognoscitur, qui plane scientificus est per diuisiones, definitiones, quibus mediis proprietates enunciationis demonstratiue ostendit.

In quos libros diuidatur.

Diuisio denique non est eadem apud Græcos, Latinosque interpretes, nam Græci sub vno eodemque libro vniuersum claudentes opus, nulla ferme diuisione vtuntur, sed iam vniuersa schola complectitur diuisionem Latinorum, in duos libros. In quorum primo, de enunciatione, & eius partibus; verbo, nomine, oratione, affirmatione, negatione, appositione differitur. In secundo de e[illegible] ciationibus modo affectis, qu[illegible] les vocant. Primus liber diu[illegible] pita, quorum primus quasi to[illegible] œmium est, in quo Aristot. [illegible] ponit materiam. In secundo, [illegible] verbo differit. In tertio, ora[illegible] enunciationem propr[illegible] plicar. In quarto, varus diuision[illegible] quibus mediis earu[illegible]dem subie[illegible] vel species manifest[illegible]ur. Q[illegible] sitiones enunciationum, & regul[illegible] tis earundem continet. Post [illegible] quibusdam diuersum ver[illegible] teris habentibus agit, q[illegible] tiones de futuro conti[illegible]ge[illegible] operis commentatione[illegible] bimus modum proced[illegible] Dialecticæ partibus explica[illegible] dam textus expositione[illegible] tabilia: deinde, quibus mag[illegible] adiiciamus m[illegible] ru[illegible] dub[illegible] elucidatio exorta, ac tanden[illegible] quæstiones, quibus grauiora pr[illegible]po[illegible] ac soluantur dubia.

CAPVT PRIMVM.

PRIMVM oportet po[illegible]ere, quod [illegible] nomen, & quid verbum, &c. 4

TEXTVS EXPOSITIO.

BIMEMBRIS est diuisio primi cap[illegible] cuius prior pars quasi proœm[illegible] totius operis, in quo natura eius pro[illegible]nitur, posterior vero de vocum, & co[illegible]tuum significatione agit. Materiam tot[illegible] operis hisce verbis proponit Aristotel. [illegible] mū oportet ponere, hoc est d[illegible] nomen, quid verbum, postea q[illegible] tio & affirmatio, & enunciatio, & [illegible] tio, &c.

Ad quamlibet enim scientiam p[illegible] partes subiecti explicare, non so[illegible] les, sed etiam subiectiuas [illegible] eas h[illegible] quia, vt in posterioribus resolution[illegible] bimus, eadem est facultas de genere, [illegible] speciebus differens. Ex præ[illegible] quædam sunt partes essential[illegible] nis, quasi physica, seu materiales no[illegible]

[illegible]um. Metaphysica vero oratio cum sit [illegible] proximum genus, aliæ sunt subiectiuæ, [illegible]rmatio, & negatio, cum apertum sit [illegible]ationem in affirmatiuam, & negatiuã [illegible]quam genus in species diuidi: sensus igitur [illegible] resatiunculæ talis est.

De enunciatione acturi, eiusque passiones, vel proprietates probaturi, oportet partes eius definire, ex quarum rationibus defini[illegible]tio [illegible]ius enunciationis apertior fiat, quam [illegible] præmittere necesse est, cum sit tanquam medium accipienda ad præfatas proprietates demonstrandas. Præceptum namque est in initio, cuiuscunque scientiæ obseruandum ab eodemque Aristotele tradendum [illegible] lib. de posteriori resolut. capit. 1. de subiecto duo hæc præmittenda esse, an sit, & quid sit: quia autem subiecti per definitionẽ explicatur, ideoque præmittenda est definitio enunciationes, quam designabit Aristoteles cap. 4. huius primi libri partibus eius, in tribus antecedentibus prius expositis. Quod autem in hoc proœmio enunciationem priusquam orationem enumerauerit; ponere etiam, potius quam definire dixerit, nullum habet mysterium, ac proinde in his, & in [illegible]bus immorandum non erit; sed ad secundam capitis partem elucidandam properandum.

In qua de vocum significatione agit Aristoteles dicens Sunt ergo ea earum quæ sunt [illegible]a passionum notæ, & ea quæ scri[illegible] [illegible] eorum quæ sunt in voce, &c. Inter [illegible]nceptus, voces, atque scripturam ta[illegible] [illegible] vt à rebus tanquam ab obiectis [illegible]tur conceptus in mente quos nisi [illegible] talis significare, nõ essent necessariæ [illegible] & [illegible] præ[illegible]ntibus duntaxat redunda[illegible] [illegible]re, sed quia vtrique conditio [illegible] [illegible]lat vt videlicet cum præsen[illegible] [illegible] absentibus agat, propriosq; con[illegible] [illegible]s explicet. ideo voces, & scri[illegible] [illegible]tiæ reputantur, & vtrasque [illegible] [illegible]o oportet à rebus igi[illegible] [illegible] [illegible] conceptus dignoscun[illegible] [illegible] præ[illegible]bus designant, ab[illegible] [illegible] p[illegible], sed ad primum [illegible] [illegible] [illegible], iuxta prædictum [illegible] [illegible]at.

De vocum autem significatione tria docet, primum quod significet conceptus, eisque mediis res. Secundo modum significandi ostendit. Tertio quo pacto se habeant ad veritatis significationem, nam id, quod vocibus significare intendimus veritas est, vel falsitas in intellectu res percipiente clausa. Ad primam igitur accedentes ait; sunt ergo ea, quæ sunt in voce, non aũt sunt voces, quia vt bene D. Thomas voces ex se non significant conceptus, nisi ad significandum imponantur, vnde vox se habet quasi materia nominis aut verbi; significatio vero tanquam forma, vt suo loco ostẽdetur: bene igitur nomina, & verba, quibus passiões animæ significamus, in voce esse dicuntur, id est, quasi ex voce adiuncta significatione coalescere, passionum autẽ nomine non intelligit naturales, (quas etiam bruta animalia quibusdã inarticulatis vocibus significant, vt dolorem, vel tristitiam, similes ve naturales animæ sensitiuæ affectus, nam in his nihil veri, aut falsi contineri potest, neque vllus proinde ordo ad enunciationem) sed conceptus mentis, quos res intelligendo formamus, in quibus veritas, vel falsitas consistere possunt, & ex quibus enunciationes fiunt. Quos propterea passiones animæ vocat quia in anima recipiuntur, eorumq; receptio passio quodam modo vocatur, quamuis perficiens potius quam ad corruptionem disponens, itaque voces significant conceptus, scripturæ autem voces [illegible]rum vi seiunguntur, sed modus significandi conceptuum, vocum, & scripturarum diuersus est, nam conceptus significant res naturaliter, voces autem conceptus, & res, ex libera hominum impositione, & simili modo scripturæ voces, conceptus, & res, probat Aristotel. primum, quia natura hominum, cæterarumque rerum nunquam variatur, sed semper eodem modo se habet, cum sit determinata ad vnum & idcirco eadem apud omnes est, semper ignis calefacit, semper sursum tendit, vnde sequitur, quod ea, quæ naturalia sunt, eadem semper sint apud omnes, sed conceptus non secus atque res, quas significant, idem sunt apud omnes, non quidem numerica identitate (nam hæc pro eadem

Tria ad vocum significationẽ spectãtia. 5.

D. Thom.

Cõceptus naturaliter res. Voces vero ipsos conceptus, & res ad placitũ significant.

Cõceptus rerũ idem sunt apud omnes nõ numero, sed specie.

dem hominum diuersitate variatur) & distinctum numero conceptum format Petrus à Paulo, sed eosdem esse conceptus apud omnes vult Aristot. significatione, & modo significandi, ita vt conceptus, quem Graci de homine formant, siue etiam Barbari, hominem ipsum repræsentet, tanquam naturalis eius similitudo, non minus, quam à Latinis, vel ali s cuiuslibet alterius linguæ, vel nationis formatus. Quemadmodum homo ipse e-
7. *iusdem rationis est apud omnes, quantum ad essentiam, & naturam, voces autem, & scripturæ non sic, sed ex hominum beneplacito ad significãdum imponuntur. Quod opposita, sed non minus certa ratione ostendit. si naturalia eadem sunt apud omnes, sequitur euidenter non esse naturalia, quæ apud diuersas rationes variautur, sed talis est significatio vocum & scripturarum, ergo non erit naturalis, sed ex libera hominum voluntate depẽdens. Probatur minor, quia diuersis longe vocibus significatur homo apud Hebræos, Græcos, & Latinos diuersis characteribus, literisq; vtuntur ad tales voces exarandas. Docet postremo, quonammodo se habeant voces, & scripturæ in ordine ad veritatem, vel falsitatem. Vt hinc etiam nobis innotescat quomodo se habeant ad enunciationem, in qua verum vel falsum reperitur; videlicet tanquam partes eam componentes, Modus autem talis est, vt quemadmodum operatio intellectus duplex est, vt tertio lib. de anima tex. 21. statuitur: vna quæ vocatur simplex rerum apprehensio, quæ nihil veri vel falsi continet, altera compositio, aut diuisio, quã proprie veram vel falsam appellamus, & ex consequenti conceptus per tales operationes formati etiam sunt simplices, & compositi, vt conceptus hominis, & conceptus huius, quod est eum esse animal rationale: ita se res*
8. *habet in vocibus, atque scripturis, quæ correspõdent conceptibus, nam simplices dictiones vocales, seu scriptæ nihil veri aut falsi important, vt nomina, aut verba per se sumpta, etenim qui simplicem vocem homo, vel animal profert, nec verum dicit, nec falsum sed voces compositæ in modum enunciationis verum iam vel falsum dicunt. Proferenti*

Voces nõ eędẽ apud omnes.

Quomodo se habeant voces, & scripturę in ordine ad falsitatem vel veritatem

enim simplicem vocem nomin... nec possumus ei attribuere, quo... cat, nec opponere quod d... tamen si propositionem hanc ... homo currit vel ambulat, & ... simplici voce scripta, atque etiam de... sitione, idq; probat Aristot. exemplo n... nis compositæ figuræ. quasi argu... iori, si vna aliqua vox per se ... contineret, aut falsum, maxime illa, quam compositam vocamus, vt hirco ceruus, aut hypocentaurus, nam cum verum, aut ... in compositione reperiatur, harum vocum compositio, maiorem præ se fert apparentiam significationis veri aut falsi, quam a... rum simplicitas, sed qui tales voces profert, aut scribit, nihil verum vel falsum dicit, neque enim obiicere ei possumus, quod mentiatur, ergo in vna simplici voce, vel composita, non reperitur veritas, vel falsitas, nisi addatur, inquit Aristotel. esse, vel non esse simpliciter, vel secundum te... pus: nam dum verbum nomini adiungitur, iam dicitur rem se habere, sic aut in tali t... pore, in quo verum potest esse, vel fal... tanquam in enunciatione ex eis composita, & his continetur sententia totius capitis. 2

CIRCA EXPOSITVM textum adnotanda.

NOTABILE I.

SED vt expositio textus illustrior reddatur, libet notabilia quædam subnectere. Et sit primum tanquam certum ... ponens per passiones animæ conceptus, ... intellectiones denotare Aristotelem, quod ... est alienũ ab eius doctrina, & modo loquendi, vt quidam voluerunt, ex eo ducentes argumentum ad probandum opus hoc non fuisse ab Aristotel. editum, nam 1. lib. de anima tex. 12 13 & 14. (in quem locum eorum considerationem remittit) omnes animæ tam ... sitiuæ, quam intellectiuæ operationes sub nomine passionum comprehendit. Quo su... posito intellectiones, vel conceptus per voces significari hac in parte docet, nam & si ad res tandem significandas ... nentur conceptus, voces, & scrip...

18 *sed voces proximè solos conceptus significāt, & scripturæ solas voces.*

Probatur vtrunque aperte, quia voces significant ex libera hominum impositione, homines autem non imposuerunt eas ad significandas res nisi prout ab ipsis cognitas, vnde secūdum modum cognitionis fuit semper modus impositionis, quod præsertim verum est, vt egregiè D. Thom in vocibus significantibus res vniuersales, quas constat non esse tales à parte rei, vt Platonis schola profitebatur, sed in quantum cognoscuntur per abstractionem à singularibus, in quibus sunt, ac de quibus prædicantur, non enim significat vox homo, hominem in communi à parte rei existentem, sed vt per intellectum à singularibus abstractum operatione intellectus cognoscentis ipsum, non consideratis singularibus, & ad eum sic cognitum significandum imposita fuit vox, quæ proinde cōceptum hominis, proximum significat, & eo mediante hominem ipsum. accedit voces sic ad significandos internos conceptus adinuentas, atque impositas esse, vt si posset homo absque vocibus eos propalare, aliisq; hominibus aperire, minimè eis vteretur, neque ad significandum imponeret, cuius illud est euidens signum quod quia Angeli per solam ordinationem internam suorum conceptuum ad alios, eos quoties volunt, & quibus volunt aperiunt, nec vocibus vel alio signo sensibili vtuntur, imo nec nos vt nostros eis manifestos faciamus, vnde infertur euidenter ad significandos conceptus ad inuentas fuisse, tantundemq; de scripturis censendum est voces proximè significare, quia in earum supplementum adinuenta sunt, & ad significandum imposita, si enim posset homo absentes alloqui, vel iis proprios conceptus declarare, cessaret proculdubio scripturarum necessitas, & vsus. Conceptus itaque primo significant res, cum ex earum impressione formentur. Voces primo conceptus, & quasi remote res per eosdem significatas, scripturæ primo voces, & quasi remote conceptus vocibus significatos, & remotius res, quod eleganter docuit D. Augustinus, libr. 15. de Trinitat. cap. 10. his verbis. Inuentæ sunt etiam literæ

per quas possemus, & cum absentibus colloqui, sed istæ signa sunt vocum, cum ipsæ voces in sermone nostro earum, quas cogitamus signa sint rerum. *Et hunc ordinem, vt innueret Aristot. illo verbo vsus est.* Quorum autem hæ primorum primo notæ sunt, eædem omnibus passiones animæ sunt, &c. *Quasi dicat quarum rationum primarum primo significantium res, & ad quas proxime significandas imponuntur voces, hæ scilicet nomina & verba, aut hæ scilicet voces ipsæ notæ sunt, id est signa.* Aristotel. 12.

NOTABILE II.

SEcundo obseruandum est, circa modum significandi vocum, scripturarum, & conceptum, diuerso longè modo conceptus significare res, ac voces conceptus, & scripturas voces, vt bene B. Thomas in commentariis huius cap. horum enim quodlibet iuxta propriam conditionem significat, & cùm conceptus ex propria conditione habeant esse quasdam similitudines ex rerum impressione formatas, per modum naturalis similitudinis, easdem repræsentant. Quomodo in significatione differant voces, scripturæ, & conceptus. D. Thom.

Voces autem, & scripturæ non sic, non enim ex rerum, vel conceptuum impressione habent esse, nec ex propria natura aliquid significare, sed cum voces sint sonus quidam dearticulatus, & scripturæ, quod figura calamo formata ex libera hominum voluntate ad significandū determinantur, nihil ergo in eis similitudinis reperitur, sed sola constitutio: ac propterea Aristot. de modo significandi conceptum loquens illis verbis vsus est. Quorum hæ similitudines, res etiam eædem, *id est quarum rerum hæ, scilicet passiones similitudines sunt. De vocibus autem nō dixit esse similitudines passionum, sed solum nota, hoc est ex hominum institutione signa; & pari ratione de scripturis intelligendum est, non significare voces per modum similitudinis, sed solum esse earum notas.* Aristotel.

NOTABILE III.

PErscribens Aristoteles ordinem, quem ad veritatem significandum habent voces, Quomodo [illegible]

ces docuit simplices non significare verũ vel falsum, quod exemplo nominis compositi ostendit, hoc autem accipiendum est de sim-
13. plicibus nude acceptis, hoc est absque aliqua virtuali significatione, vel subintellectione alterius vocis, ex cuius coniunctione verum, vel falsum possunt significare, verbi gratia, verbum ambulo, quod primæ personæ sit, virtualiter habet inclusum, aut subintellectum pronomen ego, tanquam suppositum, ratione cuius dum profertur in communi modo loquendi verum, vel falsum significat. Si tamen nude accipiatur, hoc est absque tali subintellectione, id nõ habet, simplex etiam nomen adhiberi contingit ad respondendum interroganti verbum eiusdem interrogationis subintellectum habens, ratione cuius verum, vel falsum significat, vt dum interroganti quis natet? respondemus, piscis, idem verbum natat subintelligitur. Horum autem ratio est, quia propter vtramque subintellectionem, nomina, & verba, alioquin simplicia, modum enunciationis habent. Idcirco verum, vel falsum significare possunt.

NOTABILE IIII.

14. Explicatur Aristotel. NEgans Arist. simplicia significare veritatem aut falsitatem conditionalem illam adiecit, nisi addatur esse, vel non esse, vel simpliciter, aut secundum tempus, indiget autem explicatione vtrumque, primum quidem: ne intelligatur solum per additionem huius verbi, sum, verum vel falsum significare, cum non minus significetur per additionem aliorum verborum, vt si dicamus hominem ambulare, currere, vel disputare. Sensus igitur est, simplicia non significare verum, vel falsum, nisi addatur verbum, ex cuius additione iam enunciatur quidpiam esse, vel non esse, vt cursum deam-
15. bulationem, aut aliquid aliud iuxta significationem verbi, in quo veritas reperitur vel falsitas.

Quid sit verbũ simpliciter vel secundum tempus. Triplex ex- Postremum quoque exponere necesse est; cum non constet quid per verbũ simpliciter, quid etiam per verbum secundum tempus intelligatur, exponitur autẽ multipliciter ab interpretibus, sed ex multis expositionibus placuit seligere tres, quæ magis videtur mentem Aristot. attingere, duas posuit Albertus Magnus 2, de partibus enunciationis cap. 2.

Primam per verbum simpliciter intelligentem verbum non limitatum ad certum tempus per aduerbium temporis adiunctum, & per verbum secundum tempus, quod sic limitatur, additur verbum simpliciter dum hominem currere, disputare, aut legere, enunciamus. Additur autem secundum tempus, si dicamus hodie currere, legisse heri, & disputaturum cras: Et expositio hæc non est propria ipsius Alberti, sed quam ex Ammonio desumpsisse videtur. Ideo expositio secunda Auicenna Alexand. & Magni, magis ei placuit, quam vt intelligamus obseruandum est, prædicationes esse in duplici differentia, nam quædam sunt, quorum prædicata ad essentiam subiectorum pertinẽt, (Nota 16) vel propriè passiones eorum sunt, vt homo est animal rationale, vel risibile, aliarum vero prædicata, nec sunt prædicata nec se habent tanquam propriæ passiones, sed accidentia, vel in re ipsa, vel ex modo prædicandi: & in prædicationibus primi generis verbum non vnit extrema pro aliqua differentia temporis, sed absoluitur, vt aiunt, à tempore, & solum denotant naturalem rerum connexionem, & propterea dicuntur propositiones perpetuæ veritatis, quia similes extremorum connexiones nullum tempus præscribunt, sed perpetuæ sunt, semper eodem modo se habentes: prædicata vero aliarum propositionum non semper se habent eodem modo; sed adesse, & abesse possunt, adesse hoc tempore, & abesse altero, limitatur autem per copulam ad certum tempus inhæsionis, pro quo vera, vel falsa iudicatur propositio. & idcirco dicitur tale verbum secundum tempus, sed verbum in propositionibus primi ordinis, vtpote non vniens extrema pro aliqua differentia temporis verbum simpliciter nominatur.

Vltimam expositionem attulit D. Thom. (Tertia expositio D. Thom. 17.) per verbum simpliciter intelligens verbum præsentis temporis, quod solum tempus simpliciter propterea vocatur, quia nihil temporis existit, nisi nunc præsens contingens partem præteriti cum futuro, quod ratione

talis

et talis coniunctionis tempus præsens vocatur, illud autem quod actu existit appellatur tale simpliciter, præteritum autem, & futurū, cum non existit non dicitur nisi secundum quid, & ex consequenti verbum, vnum vel alterum denotans, non appellatur verbum simpliciter. sed secundum tempus, hoc est secundum differentiam temporis determinati non suscipientis determinationem temporis simplicem, sed cum addito. præteriti vel futuri.

QVAESTIO I.

An voces significent conceptus, & scripturæ voces ad placitum, conceptus vero naturaliter res.

Rationes in oppositum proponuntur.

Examine indigent, quæ de significatione, & modo significandi horum trium docet Aristot. & inprimis videtur falsum, quod voces significent conceptus, nam vt idem Aristot. ait. 1. lib. elench. cap. 1. Vocibus vtimur non potentes res ipsas ad locum disputationis nobiscum ferre, ideo enim eis pro rebus vtimur, quemadmodum lusores calculis pro pecuniis, non ergo pro conceptibus, Vnde audita hac voce homo, vel equus, res ipsas, non conceptus intelligimus, res igitur igitur significant non conceptus? Ad hæc: illud est significatum vocis, pro quo vox ipsa in propositione substituitur, aut supponit, sed voces non supponunt pro conceptibus sed pro rebus, ergo non cōceptus sed res significant: Probatur minor in hac propositione, homo disputat, vel ambulat, non supponit subiectum pro conceptu hominis, de quo falsum est vtrumque affirmare, sed pro homine ipso qui vtramque exercet actionem, ergo solus ipse per talem vocem significatur. Secundo illud voce significari dicitur, in cuius cognitionem signum, quod eam significat, facit aliquem deuenire. Homines autē ex verbis deuenimus in cognitionem rerum nō cogitationem eorum, qui nobis loquuntur, nisi quando etiam indicare nobis volunt, hoc, aut illud se cogitare, tum enim ipsa cogitatio est significatum vocis, non res cogitata, ergo ex propria impositione, cōmuniqúe vsu vocum intelligitur solas res significare, aut solos cōceptus, non vtrumque.

Tertio, quæ de modo significandi conceptuum, & vocum docet Aristot. non minus falsa videntur, nempe conceptus naturaliter significare, voces vero ex hominum instituto. Probatur primum, nàm ratio quam ad id probandum attulit falsum supponit, nempe conceptus eosdem esse apud omnes, quia de eadem re non omnes eundem conceptum formant, sed valde diuersum, vt de ente concipiunt nonnulli, quod vniuocum sit respectu substantiæ, & accidentis, alij quod analogum, de relatione vero, quod entitas sit distincta à fundamento, alij vero quod eadem, sic & de cæteris rebus, quæ in opinione versantur, & de nomine æquiuoco nō vnum, vel eundem formamus conceptum, sed plures, atque diuersos, vt constat de nomine, canis, ergo conceptus diuersi sunt, atque adeo non significant naturaliter.

Probatur tandem, falsum esse, quod voces significent ad placitum: nam plures sunt naturaliter significantes animi affectus & passiones, vt gemitus, ac suspiria, & omnes significant naturaliter prolatorem, nam per locutionem distinguimus hominem à cæteris animalibus, suas etiam voces edentib9, ergo non benè assignatur discrimen inter conceptus & voces, quod illi naturaliter, istæ verò ex libera hominum impositione significent.

Referuntur variæ sententiæ.

Dvplex modus dicēdi refertur circa conceptū, vocūque significationē; antiquior vnus, affirmans nomina & verba solos cōceptus, & nō res significare, modernus alter ex directo oppositus est, tenens solā rē significare, cōceptus vero non significare, sed solū exprimere, quid autem intersit inter significationem, & expressionem explicatur: hoc supposito quod significatum nominum, & verborum est duplex immediatum, ac minus præcipuum appellatum quo, & remotum ac præcipuum appellatum quod, primum significatum sunt conceptus; postremum res, etenim nomina, & verba adiuuēta fuêre ad manifestandos conceptus occultos, atque etiam, vt rerum loco substituantur in propositione, vt Aristot. docuit. 1. elench. cap. 1. Sic igitur se habent ad conceptus, vt eos declarent, nō tamen, vt pro eis substituātur, & hoc est eos exprimere, & non significare, illius enim dūraxat, quod aliquid significat, locū tenere

Primus modus dicēdi.

Secundus modus.

Aristotel.

nere potest, ac propterea res dicuntur significare pro quibus ponuntur, quas tamen non exprimunt: conceptus itaque exprimunt, & non significant, res vero significant, & non exprimunt.

Masius. Pro hac sententia, ita explicata retulit Magister Masius, Sotum lib. 1. summul. in solutione ad primum, & Mercatum, in commentariis eiusdem loci, si tamē quispiam Sotum

Sotus.

20. consuluerit videbit oppositum tenere, licet enim probabile ducat, iuxta definitionem signi ab Augustino traditam, & à nobis mox referendam, nihil prorsus significare, nisi illud quod sensibus speciem alterius rei à se distinctæ ingerit, qua mediante illam ei cognoscere facit, atque adeo conceptum tali conditione carentē, non proprie significare, sed tandem ne communem sententiā deseruisse videatur, eum proprie significare admittit. Hisce verbis: *Nihilominus, ne tam longè eijciamus modum loquendi scholarum, concedimus duos modos significandi formaliter, & instrumentaliter, & dicimus Augustinum, tantum loquutū fuisse de modo significandi instrumētaliter.*

Mercatus. Mercatus vero licet conceptus non eodem modo significare arbitretur, ac voces, quia non ducunt audientem in cognitionem eius rei, quam repræsentant, quod tamen nomina, & verba præstant, simpliciter tamen eos significare concedit: non est ergo cur eis dicta sententia attribuatur.

Adnotandum pro totius cōtrouersiæ decisione.

Nota pro solutione. Sed pro solutione nostræ atque communis, quadruplex diuisio signi, aut eius quod est significare explicanda est, vt cæteras, interim missas faciamus. Diuiditur primum signum, in proprium atque improprium. Duplicem conditionem postulat proprium; priorem, vt in alicuius à se distincti notitiam venire faciat, posteriorem, vt in tale officium sit ab ipsa natura, aut imponentis voluntate ordinatum, vtranque conditionem habent suspiria, & gemitus, similesque brutorum voces, & ideo naturaliter significare dicuntur internos animi affectus, à qualibet autem si defecerit, signum improprium censebitur, vt si nihil præter se cognoscere faciat, cuius modi sunt voces non impositæ, ad rem aliam à se significandam, vt Blitiri, & similes, vel certè si in alicuius rei notitiam deuenire faciat, non sit tamen in id officij destinatum, ducit nos vestigium naturaliter

Prima diuisio signi, in proprium atque improprium.

21.

in notitiam animalis vox in notitiam proferentis, & effectus quilibet in cognitionem suæ causæ, sed propterea à proprietate deficiunt, & impropria iure vocantur, quia non ordinantur ad id præstandum à natura, quæ propriam rationem eis conc[illegible] officio minime dependentem, vide[illegible] essent qualitates, substantiæ vel quid[illegible] aliud generis alterius, [illegible] missō improprio signo, subdiuiditur proprium in naturale, ad placitum, & ex consuetudine, quod certe magnam cum natura similitudinem habet, cum consuetudo [illegible] altera sit natura, signum igitur [illegible] le est, quod à natura ordinatum est ad aliquid significandum, vt brutorum voces naturaliter significant eorum passiones ad placitum, quod non ex propria natura, sed ex libera hominum impositione, vt ramus pro foribus pendens: ex consuetudine vero, vt vox ipsa ostendit, quo consueuimus aliquid significare, quo pacto mappæ appositæ tempus prandij adesse denotant.

Tertia diuisione necesse est diuidere signum in externum, & internum, externum est idem quod sensibile medijs sensibus aliquam speciem, aut similitudinem in intellectu nobis imprimens; per quam in [illegible] notitiam, quam significat deueniamus, cuius modi sunt voces: aliud est internum spirituale, vel corporeum, internum id[illegible] vocatum, quia non patet exterius, internum signum, (licet corporeum) dicitur id[illegible], quod imaginatio, vel phantasia fabricatur rem possibilem, seu existentem, vel omnino fictam repræsentans, vt montem aureum, vel quidpiam simile, internum etiam signū est exemplar domus fabricandæ ab artifice in mente formatum, ad cuius similitudinem domus struitur, & quicunq; conceptus mentis externum duntaxat signum, def[illegible] D. August. 2. lib. de doctrina Christiana, cap. 1. his verbis. *Signum est, res præter speciem quam ingerit sensibus aliud aliquid ex se faciens in cognitionem venire, sicut vestigio viso transisse animal, cuius vestigium est cogitamus, & fumo viso ignem subesse cognoscimus, & voce animalis audita affectione animæ eius animaduertimus.*

Quarta ac postrema diuisio est, signum [illegible] num est manifestatiuū duntaxat, al[illegible] nifestatiuum, & suppositiuum simu[illegible] generis est illud, quod rem aliquam à [illegible] stinctā significat, aut repræsentat, pro qua non [illegible] substitu-

substituitur, vt sonus cãpanæ manifestatiuū. est lectionis signum, sed nõ supponit pro ea, manifestatiuum autem, & suppositiuum est, quod non solum nos ducit in alterius rei cognitionem, sed pro ea substituitur, vt prorex dicitur hoc modo repræsentare personam Regis.

Ex quibus diuisionibus elicitur primo, duplicem esse vocum significationem, propriam vnam, et impropriam alteram, hanc naturalem, illam ad placitum, hanc communem eis etiam, quas significationis expertes vocamus, imo quibuscunque effectis suas causas naturaliter indicantibus: illam vero peculiarem. Naturalis significatio communis atque impropria est, qua voces prolatorem significant, et qua semetipsas repræsentant: ad placitum vero specialis, et propria, qua significant res illas, ad quas significandas imponuntur.

Secundo elicitur nomina, et verba diuerso modo conceptus, et res significare, nam respectu rerum signa sunt significatiua, & suppositiua simul, cum pro eisdem rebus, ad quas significandas imponuntur substituantur in propositionibus, cæterum respectu conceptuum significatiua tantum, non suppositiua, significat quidem vox homo conceptum, quem de homine formamus, sed in propositione non supponit pro eo, sed pro solo homine, et hoc fortasse est, quod secunda illa sententia voluit, dicens nomina, & verba solas res significare non conceptus, de significatione suppositiua (vt sic loquamur) intelligens.

STATVITVR PROPRIA SENtentia medium tenens, inter vtrumque extremum.

MEDIA via incedendum est circa vocum significationem, si à doctrina Aristot. & communi consensu, tam antiquorum, quam modernorum interpretum recedere nolumus, quam duobus assertionibus explicamus. Prior est, voces significant immediate, vt quo, ac minus principaliter, conceptus, res vero immediate etiam, vt quod, ac principalius, & quidem quod conceptus significent, aperta est sententia Aristot. ac D. Thomæ, Aristot. namque in huius capitis initio, hæc verba protulit. *Sunt ergo ea quæ sunt in voce earum, quæ sunt in anima passionum notæ, &c.* Vbi verbum, notæ, tantundem ac signa valere, & passionum nomine internas animi conceptiones designari, docent vniuersi interpretes, quod & nomen ipsum plane indicat: nam passio animæ, internum eius affectum seu cogitationem, aut conceptionem importat, quare remota valde est, a mente Aristotel. & a propria verbi significatione, modernorum expositio, qui per passiones animæ, non conceptus formales, vt significant res, sed potius easdem res significatas (quas obiectiuos conceptus appellant), designasse Aristotel. asseuerant, cum tamen res extra existens, nec ab eo, nec ab alio vnquam nomine passionum animæ fuerit designata. Diuus autem Thomas, non minus expresse id docuit, pluribus quidem suæ doctrinæ locis, his præsertim duobus, quæstione 8. de potentia, articul. 1. vbi hæc verba scripsit. *Conceptio differt ab actione intellectus, quia consideratur quasi terminus actionis, & tanquam quoddam per ipsum constitutum; hæc autem conceptio intellectus in nobis proprium verbum dicitur, hoc enim est, quod verbo exteriori significatur, vox enim exterior, neque significat ipsum intellectum, neque speciem intelligibilem, neque actum intellectus, sed intellectus conceptionem, qua mediante refertur ad rem, &c.* prima parte, quæst. 27. articul. 1. *Vbi sic loquitur; quicunque intelligit, ex hoc ipso quod intelligit producit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ, ex vi intellectiua proueniens, & ex eius notitia procedens, quam quidem conceptionem vox significat, & dicitur verbum cordis significatum verbo vocis.* 26.

Sed rationibus iam probatur. Prima, quia dum aliis loquimur non solum cogitationes nostras significare volentes, sed res, mentem nostram eis aperimus: ergo easdem res a nobis conceptas significamus, & ex consequenti conceptus, quibus medijs eas interius concipimus, alioqui veritas enuntiationum vocalium, non esset prius ac principalius in mente, quam in rebus significatis, aut vocibus, quod plane falsum esse inferius monstrabimus.

Secunda ratio; voces imponuntur ad significandas naturas vniuersales, sed non sunt vniuersales, quatenus sunt extra, sed vt ab intellectu concipiuntur a singularibus abstractæ, ergo nec significantur per voces, nisi mediis conceptibus communibus de eisdem 27.

formaris, conceptus igitur significantur per voces. Argumentum est à D. Thoma, in expositione Aristotelici textus constitutum: quod autē proxime significantur, &, vt quo, tantum, vt assertio nostra profitetur naturæ eorum consentaneum est: nam si res significantur per voces, vt à nobis concipiuntur, ergo conceptus quasi medii sunt, quibus res conceptas designamus, proxime ergo significantur, & eadem ratione non sunt, quod exprimitur, aut quod dicitur vel intelligitur, sed quo exprimuntur, aut dicuntur rès. Non ergo sunt qui significantur, sed quibus obiecta ab eis repræsentata designantur.

28. Posterior eiusdem assertionis pars, quod res significentur etiam proxime, vt quod non est minus necessaria, licet primo aspectu videatur priori contraria. Etenim si conceptus, vt quo tantum significantur. Tametsi proxime designentur non tollitur quin res etiam proximum significatum sit, quia illud dumtaxat censetur remotum significatum, quod altero medio significato etiam, vt quod designatur, quemadmodum voce hominis significantur homo, & Petrus, & quia vterque significatur tanquam quod, solus homo proximum significatum dicitur, remotum vero Petrus. Sed per vocem sola res significatur medio tamen conceptu, ergo non tollitur quin proxime significetur, itaq; vtrumque significatum in suo ordine, & gradu proximum existimatur, quia vnicum est, & neutrum tollit, quin alterum immediatum sit, propter diuersum modum, & ordinem quo significantur.

Solum superest probādum, quod res principalius significentur, quam conceptus, id autem conuinci potest: primo, quia nomina, & verba illud præcipue significāt, ad quod significandum fuerunt imposita, sed imponuntur absque dubio ad res significandas, cōceptus vero non significant, nisi quia ad eas intelligendas formantur. Verum naturas, & proprietates inuestigare possimus, quo fit vt scientiæ non circa conceptus, sed circa res ipsas conceptas, vocibusque significatas, tanquam circa obiecta propria versentur, ergo res erit præcipuum significatum vocis, conceptus vero solum, tanquam medium significabunt.

29. Et hinc desumitur secundum argumentum, nam illud censetur præcipuum in aliquo ordine, quod se habet tāquam finis alio rum, cum finis sit, cuius gratia sunt cætera, sed in ordine significationis conceptus sunt propter res quas repræsentant, & non res propter conceptus, quos non formamus, nisi pro rebus percipiendis, ergo cum res, & conceptus designentur per voces, illæ erunt præcipuum significatum, conceptus vero minus præcipuum.

Assertio postrema: voces significant conceptus, & res ad placitum, & similiter scripturæ voces, sed conceptus significant res naturaliter, cuius vtranque partem, non solum expressit Aristot. sed efficaci ratione probauit. Quia voces, & scripturæ ex libera hominum voluntate, determinantur ad significandum, conceptus vero ex propria natura id habent, vtriusque autem illud est euidens signum, quod diuersæ nationes, diuersis vtuntur vocibus ad easdem res significandas, diuersis item characteribus, non tamen diuersos, sed eosdem conceptus formant, ergo horum significatio naturalis est, earum vero libera, accedit diuersa vocum, & conceptuum natura, & modus, quo formantur, nam voces per collisionem instrumētorum mutuam fiunt, linguæ videlicet, dentium, ac palati, & non ex impressione alicuius obiecti: vnde ex conditione naturali id solum habent, quod est esse sonos quosdam tali modo, talibusque instrumentis dearticulatos qua perfectione carent brutorum voces, & si aliquam eius similitudinem habent ex humanæ prolationis analogia, eam participant, vt Psittacorum voces testes sunt. Scripturæ item ex calami impressione fiunt, non secus, ac imagines ex impressione penicilli, vnde tales quædam figuræ sunt ex propria natura, non aliud quam se ipsas repræsentantes, superueniente igitur hominum impositione, qui eis cum absentibus agentes vtuntur, quidpiam aliud significant. Sed vnum circa scripturas animaduersione dignum puto, videlicet, quod quemadmodum voces diuerso modo sunt conceptuum, ac rerum signa; pari ratione scripturæ, non eodem modo res significant, & voces, sed longe diuerso, nam rerum sunt signa, non solum significatiua, sed etiam suppositiua, cum pro eis impressione scripta substituantur: vocum vero significatiua duntaxat, nec enim absentibus voces nostras scriptas designamus, sed res, quas mente concipimus, sicut præsentibus per voces: vnde eandem

conti-

31 continent veritatem ſcriptæ propoſitiones, atque vocales; haud dubie quin ex eiſdem rebus, atque conceptibus ſignificatis, cum de quacunque propoſitione vocali vel ſcripta pronunciatum ſit illud ab Ariſt. cap. de ſubſtantia. ab eo quod res eſt, aut non eſt, vera vel falſa dicitur propoſitio, vnde fit pro rebus ſignificatis in propoſitionibus ſupponere, non ſecus, atque voces. Sed quemadmodum neceſsitas vtendi vocibus loco rerum, inde ortum habuit, quod non poſſumus hominibus mediis ſenſibus res percipientibus conceptus noſtros aperire, atque adeo res conceptas eiſdem notas facere, niſi mediis vocibus & modo ſimili, quia cum abſentibus non poſſumus vocibus agere, ad eaſ- 32 dem res conceptas eis manifeſtandas vtimur ſcripturis. Cæterum, ſicut voces pro ſolo vltimo, ac principali ſignificato ſupponuntur, ita etiam ſcripturæ. Itaque neceſsitas vocis, & ſcripturæ ex proximo ſignificato ortum habuit. Veruntamen non niſi pro principali ſubſtituuntur, quia tota earum impoſitio, & ſignificatio ad illud ordinatur.

Soluuntur rationes oppoſitæ.

NVNC autem argumenta ſoluere oportebit, & teſtimonium Ariſtot. probat quidem; nomina, & verba ad res ſignificandas eſſe impoſita, pro quibus eis in diſputationibus vtimur, ſed quia diſputationes non ſunt de nudis rebus, ſed à nobis diſputantibus cōceptis, vnde, & diuerſorum opinantium mentem referre neceſſe eſt ad veritatem exquirendam, idcirco conceptus proxime ſignificant, quos per voces manifeſtos facimus, quanquam non niſi rerum ſignificatarum gratia. Neceſsitas itaque vtendi vocibus in diſputationibus pro rebus, oſtendit mediis conceptibus eas ſignificare; quemadmodum non niſi eiſdem mediis explicatur à nobis earum natura, conditio, ſeu proprietas.

Confirmationem ſoluit allata à nobis diſtinctio, de ſigno ſuppoſitiuo, vel ſolum ſignificatiuo, etenim licet illud ſit ſignificatū vocis præcipuum atque vltimum, pro quo ſubſtituitur in propoſitione, habet tamen aliud proximum, & quo mediante in illud nos ducit: primum ſignificatum eſt res ipſa, conceptus vero tanquam medium ſignificatum, nec enim res principaliter deſignatas percipere poſſumus, niſi per conceptus, quos de eiſdem auditis vocibus facimus, cum intelligere noſtrum, pro hoc ſtatu ſenſuum miniſterio perficiatur, vnde eo ipſo, quod res præcipuum eſt ſignificatum vocis, neceſſe eſt conceptum in ſuo ordine, & gradu ſi- 33
gnificare.

Ad ſecundum. Secundum argumentum, probat quidem præcipuum ſignificatum vocis rem eſſe, & nō conceptum, quia in eius notitiā deuenire nos facit. Cæterum cum non rem nudam, vt eſt extra per vocem cognoſcamus, ſed à loquente conceptam, neceſſe eſt aliquo modo conceptum etiam ſignificari per vocem, ſi non vt quod, nec tanquam finem, vt quo ſaltem, & tanquam medium ſignificandi rem conceptam. Et id quidem ex diſcrimine inter voces hominum, & brutorum inuento facile poteſt conuinci. Per has namque internum aliquem affectum intelligimus; & nudum quidem, hoc eſt, non ab eis conceptum. At per humanas voces, à quocunque prolatas, non nudas res, ſed ab eis conceptas, & nobis ſignificatas: quod vſque adeo verum eſt, vt ſi poſſet quiſque cōceptus aliorum, abſque ſigno aliquo externo percipere; non foret neceſſarius vſus vocum, vt conſtat in Angelis, quorum vnus alteri loquitur per ſolam ordinationem conceptus interni. Neceſsitas igitur vtendi humanis vocibus oſtendit, res quidem præcipue ſignificare, conceptus vero loquentis tanquam medium quo res ipſæ ſignificantur nobis.

Ad tertium. Tertium argumentum, de modo ſignificandi conceptuum procedit, cui negare minime poſſumus diuerſas opiniones verſari de eiſdem rebus, diuerſoſque proinde à diuerſis conceptus formari, quod certe nec menti, nec rationi Ariſtotel. contrarium eſt; nec enim in hoc ſenſu, vult eoſdem eſſe conceptus apud omnes, neque id neceſſarium eſt ad naturalem eorum ſignificationem, ſed ſufficit hos diuerſos conceptus, idem apud omnes repræſentare, vt in eiſdem exemplis in argumento aſſumptis oſtēdere poſſumus; diuerſi ſunt conceptus à diuerſis formati; de diſtinctione quantitatis à ſubſtantia, aut relationis à fundamento quibuſdam diſtingui accipientibus, aliis eandem rem eſſe, Cæterum conceptus iſti apud omnes diuerſi ſunt, vnde eandem prorſus rem apud omnes

repræ-

repræſentant, conceptus quidem diſtinctionis cuicunque repræſentat diſtinctionem, & conceptus identitatis, cuicunque repræſentat identitatem, ſiue Græcus natione, ſiue lingua Latinus, aut Hiſpanus, Barbarus, vel Scyta. in quo ſenſu eoſdem apud omnes, voluit eſſe Ariſtotel. quæ identitas non minus eſt inuariabilis, quam identitas rerum naturalium, itaque non minus cernitur naturalis ſignificatio conceptuum in iis, qui identitatem repræſentant quam in repræſentantibus diſtinctionem, quia non minus inuariabilis eſt illorum, quam iſtorum repræſentatio, quod in vocibus, atque ſcripturis, haud quaquam contingit, non enim per eandem vocem res eadem apud omnes ſignificatur, quia non eadem, ſed diuerſa vtuntur diuerſæ

34. nationes, ad eandem rem ſignificandam, atque etiam in diuerſis characteribus, atque ſcripturis diuerſis, nunquam tamen diuerſis conceptibus, ſed eiſdem rei eundem ſemper formant, & diuerſæ diuerſum.

Secunda ſolutio. Vnde ſecundo poſſumus reſpondere, eoſdem omnino conceptus eſſe apud omnes, non quidem diuerſarum rerum, quia hoc plane repugnat, petit etiam rerum diuerſitas conceptuum diuerſitatem, ſed earundem, quod etiam verum eſt, vbi reperitur diuerſitas opinionum, rem namque eandem eſſe, aut diuerſam duobus modis contingit; materiali, & formali ratione, & eodem modo concipi ſolet; vnde diuerſo modo opinantes, circa diſtinctionem vnius rei ab altera, aut

35. circa alterum modum ſe habendi in ſe, vel in ordine ad aliud, diuerſam rem formaliter concipiunt, licet eandem materialiter, & ideo diuerſum conceptum formare neceſſe eſt, vt in eiſdem exemplis conſtat, vnus enim cōceptus format quantitatis, vt rei diſtinctæ a ſubſtantia, alius vt eiuſdem: itaque non ſunt diuerſi, de re vt eadem, ſed vt diuerſa, atque adeo de rebus formaliter diuerſis, aut de diuerſis rationibus formalibus eiuſdem rei, qui apud omnes diuerſi ſunt, vt verum ſemper ſit diuerſos conceptus diuerſarum rerum, vel rationum formalium, apud omnes eſſe diuerſos, eoſdem vero, ſi eiuſdem ſint rei, vel rationis formalis, & hoc eſt conceptus ſimpliciter eſſe apud omnes inuariabiles, ſicut inuariabilis eſt natura rerum: ex quo euidenter infertur naturalis eorum ſignificatio. Ex quibus etiam ſoluitur illud, quod de nomine æquiuoco in eodem argumento opponebatur, etenim cum diuerſæ ſint res ſignificatæ, neceſſe eſt diuerſos conceptus de illis formari, qui apud omnes diuerſi ſunt, quemadmodum diuerſa eſt apud omnes earum rerum conditio, & ex conſequenti inuariabilis eorum ſignificatio.

Finali argumento libenter damus voces, non nihil habere naturalis ſignificationis, in quantum aliquem animi affectum denotant, vel certe prolatorem, tanquam efficientem cauſam repræſentant, non ſecus, atque effecta quæcunq; ſed quātum ad modum ſignificandi res alias, pro quibus accipiuntur in propoſitionibus valde à cōceptibus differunt, quidem ex libera hominum impoſitione, & non à natura ad eas ſignificandas ordinātur, vnde diuerſæ nationes (vt dictum eſt) diuerſis vtuntur vocibus ad eandem rem ſignificandam, diuerſiſque characteribus pro abſentibus, cum tamen conceptus earundem rerum iidem apud omnes ſint, & diuerſarum diuerſi. Illud tamen prætereundum non eſt, quod & ſi libera ſit vocum ad ſignificandum impoſitio: maxime tamen conformatur naturæ rerum, ita vt prudentes impoſitores propriam ſingularum conditionem attendentes, iuxta eam ſingulis adaptauerint determinatas voces. Vnde non ſic eſt pure placitum talis ſignificatio, quin aliquid de naturali admixtum habeat, ob idq; fortaſſis Plato (vt referunt) naturalem eam vocabat, Plato. non ſecus ac nos artificialia, quæ valde imitantur naturam naturalia vocamus, niſi quis velit naturalem appellaſſe vocum ſignificationem, nō qua ordinatur ad ſignificandum [illegible]. res determinatas ex impoſitione, ſed qua ſuum prolatorem indicant, ſeu aliquem animi affectum, quod commune habent nonnullæ voces humanæ, cum inarticulatis brutorum. Solet hac in parte tractari a modernis quibuſdam de verbo mentali, nomine cōceptus deſignato, de modo, quo per actum intelligendi producitur, ac de diſtinctione eiuſdem ab intellectione. Quæ cum Dialecticorum captum valde ſuperent, Philoſophis relinquenda ſtatui, & in tertium librum de anima referenda, vbi commodius explicabuntur, & capientur: & pariter ad Metaphyſicam referendum cenſeo tractatum de natura veritatis, quem huic etiam capiti adiungendum putant.

CAPVT

CAPVT SECVNDVM, DE nomine.

NOMEN igitur eſt vox ſignificatiua, ſecundum placitum ſine tempore, cuius nulla pars ſignificatiua eſt ſeparata, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

PROPOSITA totius operis materia, vocum ſignificatione explicata, ac modo, quo veritas in eis inuenitur quaſi continuato ſermone proſequitur Ariſtoteles intendens primam orationis partem nomen videlicet deſcribere, inquiens nomen eſt vox ſignificatiua. ſecundum placitum ſine tempore, cuius nulla pars ſignificatiua eſt ſeparata: nihil aliud in toto capite agens, niſi quaſdam huius definitionis partes explicare nominaq́ꝫ infinita, & obliquos caſus ab ea excludere.

Prima pars definitionis eſt, vox, quaſi pro genere poſita, per quam ſeparatum intelligitur nomen ab inarticulatis ſonis naturalibus quidem, vel inſtrumento alicuius artificis editis, nam vox quid aliud perfectius importat, cum ſit ſonus ab animalis ore prolatus, cum imaginatione quadam, vt docet Ariſtoteles, ſecundo libro de anima. tex. 90. Significatiua rurſus dicitur, vt ſeparetur à vocibus nihil ſignificantibus dearticulatis, vt blitri ſecunda perſona & inarticulatis, vt ſibilus, aut quid ſimile, & ſecundum placitum, quia nullum nomen ſignificare dicitur, niſi quando ſit nota, hoc eſt ſignum ideſt quando ad ſignificandum imponitur, vt à vocibus naturaliter ſignificantibus ſeparatum cenſeatur, cuius modi ſunt infirmorum gemitus, aut leonum rugitus, & has omnes particulas, nec explicuit, nec probauit Ariſtoteles, quia ex vocum ſignificatione cap. præcedenti tradita, ſatis patent. ſed nec ſequentem nominis ſignificationem, ſine tempore eſſe docens, ipſumq́ꝫ à verbo diſtinguens, quia explicatio eius ex eiuſdem verbi definitione ſequenti cap. tradenda pendet, opponitur enim quantum ad modum ſignifi-

candi nomen, & verbum, cum tempore ſignificare videbimus, & explanato modo ſignificandi cum tempore manifeſtum erit quid ſit, ſine illo ſignificare poſtrema definitionis particula eſt, cuius nulla pars ſignificatiua eſt ſeparata, per quam diſtinguitur nomē ab oratione, cuius partes ſeparatæ non minus quam coniunctæ ſignificāt. Hanc particulam ſimul explicat, ac probat Ariſt. tali argumento: ſi partes alicuius nominis ab eo ſeparatæ ſignificarent maxime compoſiti, cuius modi eſt equiferus, hircoceruus, ſed partes eius ſeparatæ, nihil ſignificant ergo multo minus partes nominis ſimplicis. Argumentum à maiori (vt aiunt) deſumptum eſt: nam cum nomen compoſitum plura nomina, tanquam partes ſæpe complectatur, maior profecto ratio erat, vt ſeparatæ ſignificarent, quam partes ſimplicis, quæ ſyllabæ potius quam integra nomina ſunt. Maior ſyllogiſmi euidens eſt, ſed minorem probat, quia partes huius nominis equiferus, ſi ab eo ſeparentur, nullam prorſus ſignificationem habent: cum equiferus non ſignificet idem ac equus ferus, ſed aliud animal ab equo diſtinctum, ſignificari ergo minime poteſt per partes ſeparatas, vnde fit nihil ſignificare, vt partes talis nominis ſunt, ſi ſeparentur.

Argumentum quo probat Ariſto. poſtremam definitionis particulam.

4.

Addit tamen Ariſtoteles, quod & ſi nihil ſignificent, videntur tamen ſignificare, cum per ſe ſumptæ integra ſint nomina, cum tamen partes nominis ſimplicis vnius duntaxat ſyllabæ rationem habentes, nec ſignificent, nec ſignificationis apparentiam habeant, vt partibus homini equi, vel leonis, ſatis eſt manifeſtum

Excludit tandē ab hac definitione nomina infinita hac de cauſa, quia omne nomen ſignificat aliquam rē determinatam, pro qua infinitum in propoſitione ſubſtitui non poteſt, ſed nomen infinitum quale eſt illud, quod negatione afficitur, vt nō homo, non leo, nihil determinatū ſignificat, nam cum ex negatione accipiatur, ſupra verum nomē cadente, tam de eo quod eſt, quam de eo quod non eſt enunciari poteſt, ea duntaxat excepta re ſupra quā negatio cadit, leo enim dicitur nō homo, chimera & hircoceruus ſimiliter, & quod ſummum eſt, nihil dicitur non homo, carens

Excluduntur à definitione nomina infinita.

5.

igitur determinata significatione à vera nominis ratione, merito excluditur, quòd addit Aristoteles, quia cum non sit oratio nec negatio, hoc est, nec propositio negatiua, siquidem eius partes nihil separatæ significant, solum cum hoc addito diminuente vocari potest nomen infinitum, vt voce ipsa indicetur defectum potius nominis, quam verum nomē esse.

Obliqui demum casus à vera ratione nominis degenerant, sicut à perfectione casus recti; vt Catonis, & Catoni, nam impositio in recto facta est, cuius significatio ad obliquos deriuatur, & idcirco casus nominis, potius quam nomina vocātur, vt efficaciter ostendit hæc ratio, quia hoc est proprium nomini, vt verbo adiunctum significet verum vel falsum, vt homo currit, vel legit: sed casus obliquus adiunctus verbo, non significat verum aut falsum, vt hominis currit, hominis legit, ergo nō sunt vera nomina, sed quædam veluti nominis deriuationes, aut participationes.

CIRCA EXPOSITVM textum notabilia.

NOTABILE I.

6. Cur prius de nomine egerit Aristot.

PRIVSQVAM *alia animaduersione digna expendamus; rationem reddere oportebit, ob quam à nomine initium sumpserit Aristoteles: obiectum huius tractatus, vt fuit à nobis superius constitutum, est enunciatio scopus vero naturam eius explanare, sed cum totum quoddam sit, cuius cognitio ex partium notitia dependet, ab his fuit necessario incipiendum. Partes autem enunciationis, vt bene adnotauit D. Thomas, in commētariis huius capitis, duplices sunt, Physicæ, ac Metaphysicæ; prioris conditionis sunt, nomen & verbum, hoc enim se habet tanquam forma, illud tanquam materia: posterioris vero oratio, quæ genus est enunciationis, & significatio veritatis, aut falsitatis locum differētiæ tenens, inter vtrumque autem genus partium, physicæ sunt cognitione priores, quibus entitas rei cōsistit, & à quibus tanquam à radice seu fundamento accipiuntur genus, & differentia, vnde prius illæ in considerationem veniunt pro totius natura inuestiganda, ex quibus materia prius consideranda est tanquam primum subiectum à quo formæ dependent, ex cuius potentia educuntur, & in qua veluti in primo proprio subiecto recipiuntur, habet autem in enunciatione, nomē, locum materiæ, verbum formæ, cuius est prædicatum cum subiecto coniungere, ideo prius nomen consideratur. Accedit alia ratio D. Thomæ, Alberti Magni, atque Ammonii non contemnenda, nomen enim ex proprio modo significandi, quasi substantia est, cum rem designet, quæ subiicitur, aut prædicatur, verbum autem actionem, vel passionem, quæ sunt accidentia; substantia autem prior est natura, & consideratione accidentibus.*

Tertiam rationem adiecit Toletus noster, ex nominis simplicitate desumpta, etenim cū nomen rem simplicem significet, simplicius verbo est, quasi compositum quoddam, significante actionem, videlicet cum tempore, simpliciora vero ordine naturæ notiora sunt, cum ex paucioribus eorum notitia dependeat, qua ratione ductus Aristotel. 1. lib. poster. cap. 23: Arithmeticam priorem Geometria posuit, quia quantitatem discretam contemplatur, non habentem in continuo positionem, & ideo simpliciorem linea à Geometria considerata, his igitur de causis merito inter enunciationis partes, primum locum nomini concessit.

NOTABILE II.

CIRCA *cōtextum totius capitis totamque nominis definitionē illud adnotatione dignum est, quod à quibusdam his solis verbis cōstare dicitur, nomen est vox significatiua, cuius nulla pars separata significatiua est. Alii vero, vt Petrus Hispanus, & Magister Sotus. 2. lib. summularum, cap. 1. quos sequitur Tolet: diminutam esse arbitrantur, nisi duæ aliæ particulæ addātur, videlicet finita, & recta, vt per priorem excludantur nomina infinita, per posteriorem obliqui casus, vtrisque enim præcedentes omnes particulæ conueniunt, vt consideranti fa[...]e* D. Thom.

co..iate

constare poterit: primum sensum tenuit D. Thomas, quem nonnulli sequuntur, posteriorem vero moderni, præsertim Toletus notans in huius expositionis principio, vbi egregium artificium Philosophi commendat, qui non statim integram definitionem proposuit, sed paulatim, quia partes probatione indigebant.

Placet nihilominus sensus D. Thomæ magis verborum contextui conformis, nam dum in principio capitis definitionem proposuit Aristoteles, illas solas particulas expressit, post vero nullam esse addendam docuit, sed infinita nomina & obliquos casus à proposita definitione exclusit, si autem eas particulas addere voluisset, eas profecto exprimeret, nam definitionis verba expressa esse oportet, quod autem non sint necessariæ, sed priores sufficiant patet, nam per eas satis exclusa censentur nomina infinita, atque obliqui casus, si enim nomen est vox significatiua, finitum omnino esse oportet, quia infinitum nullam rem determinatam significans, non dicitur simpliciter significare. post quam nō minus de his quæ non sunt, quam de his quæ sunt enunciari potest, ad placitum autem significare, non nisi in casu recto dicitur nomen, quia secundum eum impositio facta est, obliqui autem casus non sunt, nisi deriuationes quædam, aut variationes eius, quare, nec dicūtur significare ad placitum, nisi ex participatione recti, nec proinde nomina absoluta āppellatione vocantur, sed pro solo casu recto supponit nomen, ideoq; absque vlla additione rectus dumtaxat censetur definiri. Sufficiunt igitur pro integra nominis definitione particulæ ab Arist. designatæ: nomē est vox significatiua ad placitum sine tempore, cuius nulla pars separata significat.

DVBIVM VNICVM.

An voces æquiuocæ, sint nomina.

VIDENTVR plane vera esse nomina, quibus omnes definitionis particulæ conueniunt. Canis enim vox est significatiua secundum placitum, cuius nulla pars separata significatiua est, ergo verum nomē, quod autem dicitur multa, ac diuersa significare, ac propterea non esse vnam, sed multiplicem vocem non soluit argumentum, nam quod multiplex sit non tollit esse vocem, saltem in plurali, & si in singulari accipiatur modo in ordine ad vnum significatum, modo in ordine ad alterum aptari ei poterit integra definitio, vt videtur argumentum conuincere. Respondetur æquiuocum, per primam particulam exclusum censeri, cum non sit vox, sed potius voces, licet enim materialiter non sit, nisi vna vox, formaliter tamē, hoc est, ex parte significationis, sunt plures cū plura, ac diuersa significet, negandum est igitur quod ei integra definitio conueniat, nam si in ordine ad vnum dumtaxat significatum accipiatur non est iam nomen æquiuocum, quemadmodum etiam neque aduerbiis, tota definitio competit, nihil per se significantibus, sed consignificantibus, quæ perinde exclusa censentur per secūdam particulā. Ratio dubii. 10. Respondetur rationi dubitandi.

GRAVIORES CONTROuersiæ exagitandæ.

QVATVOR sese offerunt grauioribus controuersiis examinanda circa definitionem. Primum, an bene definiatur nomen per vocem. Secundum an definiatur nomen per vocem, ac per verum genus. Tertium, an verum sit nomina significare ad placitum. Quartum, an partes compositi nominis sint per se significatiuæ, & rursus an nomen infinitum sit à definitione excludendum: ac demum an obliqui casus sint vera nomina, & ita sex controuersiis agitatis absoluemus totum caput de nomine. 11.

QVAESTIO. I.

An bene definiatur nomen per vocem.

Variæ sententiæ proponuntur.

PRO negatiua parte hæc videntur facere, quemadmodum dantur mentales termini, atque scripti, pari ratione no-

nomina, quibus proinde quadrate definitio minime poteſt, tum ex parte vocis, tum ex parte ſignificationis, ex parte quidem vocis conſtat, cum voces non ſint, ex parte autem ſignificationis, conceptibus ſaltem non ad placitum, ſed naturaliter ſignificantibus.

Et confirmatur, quia non minus in mente ſunt propoſitiones, quam in vocibus, & ſcriptis, ſed longe perfectius, cum harum veritas vel falſitas ab eis dependeat, ſed propoſitiones quælibet nominibus, & verbis conſtant, ergo vere ſunt nomina, & verba in mente. dari igitur debuit communis quædam definitio omnia comprehendens, aut certe per vocem diminuta deſignatur, non omnibus competens, quibus competit definitum.

Doctores Louanienſ. Reſpondent Louanienſes, in ſcholiis huius capitis, definitionem, ſolum conuenire nomini vocali, adaptari tamen poſſe mentali, & ſcripto paucis mutatis, vt ſi loco vocis ſcripturam ponamus, nominibus ſcriptis accommodabitur, quibus certum eſt cæteras particulas conuenire, mentali vero duabus particulis mutatis, nempe vocem, & ſecundum placitum, cum nec mentale nomen vox ſit, neque ad placitum, ſed naturaliter ſignificet, & hunc modum dicendi ſequitur Magiſter Maſius, quæſtione prima huius capitis.

Maſius.

An vniuoce dicatur nomen de vocali, & ſcripto. 12.

Sed an vniuoce de nomine mentali, vocali, & ſcripto prædicetur nomẽ in communi, negatiuam partem tenet contra Sotum. 2. li. ſummularum capit. 1. vniuoce prædicari affirmantem, cui tamen ſe non ſubſcribere ait, quia cum ſignificatio nominis vocalis a mentali dependeat, cui primo couenit etiam nomen de hoc per prius dicetur, quam de vocali, & ſcripto.

Alia tamen longe diuerſa eſt ſententia Magiſtri Soti ſi fideliter referatur, diſtinguit enim de nomine, ac de ſigno, aitque, nomen prout à nominando dictum, ſic dici analogice de illis tribus, vt proprie de vocali, & ſcripto, de mentali vero, non niſi per metaphoram, quia non proprie nominamus, niſi per voces: at ſi de nomine ſermo ſit pro ſigno, vniuoce cum conceptu conuenire docet, quamuis principalius eidem conceptui conueniat, vt animal vniuoce conuenit homini, & equo, licet homini principalius.

Reſolutio quæſtionis.

EGO vero diuerſam in primus eſſe quæſtionem cenſeo de nomine, ac de ſigno: nam etſi ad rationem non[...] ſpectet ſignificatio: hæc tamen ſola non conſtituit nomen, ſed ſimul cum plu[ri]bus aliis in eius definitione poſitis, ſta[r]e igi[tur] poterit in ratione nominis, & ſigni diuerſo modo ſe habere. quidquid ergo ſit de ratione ſigni, de qua ſtatim dicemus, ad formam propoſitæ quæſtionis reſpondere opo[rtet], an exacta ſit definitio nominis per vocem deſignata: non enim ſatis eſt dicer[e] poſſe mentali atque ſcripto adaptari paucis mutatis, cum conſtet, vel vno ſolum [m]utato verbo, definitionem mutari, in aliámque valde diuerſam tranſire, quam eo ipſo, quod mentali, & ſcripto accommodaueris non poterit conuenire vocali, & ſi vocale dumtaxat nomen per hanc definitionem voluit Ariſtotel. explicare (quod indubitatum profecto eſt) reddere oportebit rationem, ob quam illud ſolum deſcripſit non mentale, aut ſcriptum.

Prior [...] Duabus igitur his aſſertionibus reſpondemus. Prior eſt, nomina proprie loquendo in vocibus dumtaxat reperiri, non in mente: quamuis reperiantur conceptus prop[ri]ſſime ſignificantes eaſdem res.

Probat[ur] Quam ſic probo; nomen proprie loquendo eſt id, quo rem aliquam exterius deſignamus iuxta conceptum mentis de ea formatum, vnde ceſſaret nominum neceſsitas, ceſſaret eorum impoſitio ad ſignificandum, ceſſaret demum eorum vſus, niſi oporteret aliis hominibus noſtros conceptus exte[ri]us aperire, vt Ariſtotel. 1. lib. elench. capit. 1. his verbis plane inſinuauit. *Nam quia fieri non poteſt, vt res ipſas ferentes diſputemus, ſed nominibus, pro rebus vtimur ſignis, & quod accidit in nominibus, in rebus quoque arbitramur accidere, quemadmodum ij qui calculis ſupputāt, &c* Oſtendens nomina ſic ſe habere ad ſignificandas res, ſicut ſe habent calculi in ludis, quibus pro numis, vel argenteis deſignandis vtuntur luſores, quemadmodum ergo calculi non dicuntur mentales conceptus, quibus mediis, abſque dubio fiunt ſuppoſitiones exterius per calculos deſignatæ: pari ratione, non dicuntur nomina, n[i]ſi voces ad ſignificandum compoſitæ, quibus

vtuntur

38 ... homines ad proprios conceptus a-
... alienosque percipiendos.
Confirmatur ex eodem Aristotele, in ... prædicamentis, vbi æquiuoca definiens ... quorum nomen commune est, ra-... vero substantiæ nomini accommodata ... per rationem autem substantiæ, iu-... omnium interpretum expositionem, ... conceptum intelligit, censet igitur nomen a conceptibus distingui.

Probatur secundo Quia certum est prius ... conceptus proprios rerum in mente, quam essent nomina, & hæc tunc primum ... cum primum voces fuerunt imposi-... ad significandum. nomina igitur proprie ... solum in vocibus reperiuntur, non ... conceptibus. Probatur vtrunque assum-... in antecedenti, ex sacro tex. Gen. 2. vbi hæc verba legimus. *Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, & vniuersis volatilibus cæli, adduxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea, omne enim quod vocauit Adam animæ viuentis ipsum est nomẽ eius, &c.* Ex quibus plane colligitur res non habuisse propria nomina, priusquam certis quibusdam vocibus fuerunt à primo totius humani generis parente compellatæ, imo neque nomina vltra extitisse his exceptis: quod Deus ipse ad primum ipsum parentem significandum imposuit; & primus ipse parens ad designandam mulierem: cum tamen pro-
15. prios singularum rerum conceptus, non solus Deus, nec soli Angeli, sed primi homines in mente habuerint, de solis igitur vocibus dicuntur proprie nomina, non de conceptibus.

Probatur demum euidenti experientia: nam dum non habemus vocem propriam ad aliquam rem significandam impositam, dicimus talem rem innominatam esse, quanquam proprium eius conceptum in mente habeamus, ergo communis modus concipiendi, & loquendi in vocibus tantum nomina proprie agnoscit, ad quarum similitudinem conceptus easdem res significantes naturaliter, nomina possunt vocari: & ex quarum participatione in scripturis reperiuntur nomina huius rei gratia ad significandum imposita, quia cum absentibus non possumus agere vocibus, vnde quasi quoddam vocum supplementum dicuntur, & ideo ratio nominis à vocibus deriuatur in scripturas.

Assertio secunda est: exactè Aristotelem definisse nomen per vocem: hæc sequitur plane ex priori. nam si in solis vocibus reperiuntur propriè nomina, quanquam ad conceptus per similitudinem, ad scripturas per participationem deriuentur, non oportuit communiorem aliam definitionem tradere, sed satis fuit illud definire, cui proprie, ac primo conuenit ratio definitionis, ex eius namque definitione, facile est rationem aliorum, ad quæ deriuatur, intelligere.

Ad primum autem argumentum in principio propositum dicimus: nomina, & verba propriè sumpta non componere quamlibet propositionem, sed solum vocalem: mentalis vero non ex his, sed ex conceptibus constat, qui termini mentales propriissimè dicuntur: vniuersalior est enim ratio termini ratione nominis, cum terminus dè quolibet propositionis extremo dicatur, nomen vero dè sola voce imposita, qua vtimur ad nostros conceptus propalandos. Et eadem ferè est solutio confirmationis, nam propositio in communi sumpta non componitur ex nominibus sed ex terminis mentalibus; aut vocalibus, sola autem vocalis nominibus proprie, aut vocibus constare dicitur: sunt quidem in mente conceptus rerum significatarum sine tempore, atque etiam copulæ coniungentes prædicatum mentale cum subiecto qui tamen nec nomina proprie, nec verba dicuntur, quanquam similitudinem cum vtrisque habeant, ad solas etenim voces, quibus cum hominibus exterius agentes vtimur nomina & verba limitantur, si proprie de illis loquendum est. Ad primũ Argument. 16.

Ad confir.

QVAESTIO II.

An nomen definiatur per vocem tanquam per verum ac proprium genus.

Svpposito quod per vocem conuenienter definiatur nomen, adhuc circa eandem particulam inquirendum superest an per eam, vt per verum genus dèfiniatur, vel certe tanquam per subiectum, vt definiri accidentia solent. 17.

Refertur prima sententia affirmatiua. Et opposita D. Thomæ.

Qvidam, dè quorum numero sunt Michael Psellus, August. Niphus, & Ludo-

 uicus

uicus Lemosius in huius loci commentariis, distinguendum putant de voce, nam si accipiatur materialiter, prout est sonus quidam certis quibusdam instrumētis ab animali factus, certum est non esse genus nominis, sed subiectum, vel materiam: si vero formaliter prout iam ad significandum imposita, verum genus nominis est, & pro tali collocatur in definitione, non enim in quantum nuda vox genus est nominis, sed totum hoc, *vox significatiua ad placitum*: reliquæ vero particulæ habēt locum differentiæ, per quas ab eis vtique separatur nomen, cum quibus in tali genere communicat.

Probat. 1. Pobari potest hæc sententia. Primo, quia vox significatiua ad placitum prædicatum quidditatiuum est nominis, orationis, atque enunciationis, & vt tale prædicatur de his tribus, specie absque dubio differentibus, verum igitur erit genus. Probatur antecedens, nam vox significatiua ad placitum non est materia prædictorum, sed communem importat formam, nempe significationem, communis autem forma eorum, quæ distinguuntur specie genus est.

Confir. Et confirmatur, quia quamuis aliquid materiæ clauderet ex parte vocis, non est id à generis ratione alienum, quod inter
18. partes speciei intrinsecas locum materiæ tenet.

Probat. 2. Secundo, quia vox non potest esse materia nominis, nam ex materia, & forma vnum fit totum essentiale, aut accidentale, sed ex voce, & significatione non potest fieri vnum totum, quia vox est ens reale, significatio ens rationis, & ex ente reali, & rationis plus quam genere diuersis, non componitur aliquid vnum.

Probat. 3. Tertio, si vox esset materia, haberet quidem rationem subiecti, cui inhæret forma, sed forma nominis non inhæret in aliquo subiecto, sed solum est in intellectu obiectiue, vt cætera entia rationis, ergo non habet vocem pro subiecto. Adde si placet entia rationis esse quasdam relationes ab intellectu excogitatas, ergo significatio erit relatio inter aliqua extrema exercita, sed nullum est extremū, ad quod referatur vox, aut si ad aliquod refertur, non nisi relatione reali, cum ipsa sit ens reale, ergo nō erit subiectum significationis, neque ex consequenti materia nominis, sed verum genus, per quod quidditatiue definiatur.

Oppositam sententiam tenuit cum ... monio D. Thomas; vocem non g... nominis materiam esse, per eamque ... A- ristotele definiri, tanquam per sub...ctum, 19.
quam sequuntur iam omnes fere mode..., eam ex doctrina Aristotel. elicientes ... de generatione animalium. cap 7. vbi ... nimalium voce differens, hæc d... humana subiunxit. *Hanc enim facultatem natura homini potissimum tribuit, quoniam orationi ... nimalium homo vtitur, orationis autem materia vox est, &c.* Ex quibus tale argumen... constituunt: materia nec in rebus ... bus, nec in arte factis generis ratio... bet, sed vox est materia nominis, ergo ... potest esse genus eius, maiorem ... ductio ... stendit, nam lignum, quod est materia ... tuæ, non est genus eius, neque corpus quod est albi substratum.

Secundo res naturales, & arte factæ genere distinguuntur, cùm hæc ad prædica... tum qualitatis, illæ ad prædicamentum s... stantiæ spectent, sed vox est res n...ata ..., nomen arte confectū, nam significatio..., quæ est quasi forma nominis, humana ... fabricatur per liberam impositionē; quemadmodum statuam per specialem artem, ... nere igitur distinguuntur. quare repug... vnum esse alterius genus Et cōfirmatur ... genus entis rationis debet esse ens ra... non reale, sed nomen est ens rationis, vox autem ens reale ad prædicamentum qual...tatis pertinens, ergo non erit genus i...ius.

Pro resolutione quæstionis notabilia.

PRo solutione huius quæstionis præsup- ponenda sunt, quæ de natura vocis egregiè tradit Aristotel. 2 lib. de anima. cap. 8. de auditu. Est autem prim... genus vocis esse sonum, nam omnis vox sonus quidam est, sed non omnis sonus est vo... ex propria definitione soni erit manifestu..., qui non est aliud, vt docet Aristot. cap. e...dem, quam producta qualitas in aëre, ... a- qua ex collisione duorum corporu... qu... quidem voci conuenit, sed addit ab ani... esse emissum, ac certis quibusdam instrum... tis factum nempe gutture, pal...to, d...ntibus, lingua, & aliis cum imaginatione al... qu... gnificandi, vnde significatiuus quidem sonus est. Vox (vt verbis eisdē Aristot... vtar duplex est, vox inarticulata, vt rugitus leonis, aut mugitus bouis: & dearticulata, hoc ...,

abis distincta, ita vt describi posſit, vt o, o. & animal, & hæc adhuc ſubdiuiditur am, quæ ad ſignificandum non eſt im- , vt blictri, & ſignificatiuam, vt leo, & ſita, & pari ratione inarticulata diuidi poteſt ſignificatiuam, vt gemitus, aut mugitus, & nihil ſignificantem, vt ſibilus, qui ſine , vel ſine proferri ſolet. Ex his igitur di- vocibus nomen ſolum eſt dearticula- vox, ad ſignificandum impoſita, vt verba docent, ita vt vox ſit materiæ vt verba Ariſtotelis, in 1. argumento ſecundæ opinionis relata oſtendunt, forma vero ſignificatio non naturalis, nam voces animalium naturaliter ſignificantes non ſunt nomina, ſed ex impoſitione procedunt. Vnde fit nomen, oratio, & enunciatio, quorum communis materia eſt vox de genere artificiatorum eſſe, cathedræ, vel ſtatuæ ſimilia, quemadmodũ enim ſtatuarius ex ligno pro materia ſuæ artis aſſumpto ſtatuam efficit, pari ratione primi ſapientes, voces pro ma- aſſumentes, eaſqúe ad ſignificandum imponentes nomina, ac verba diuerſa ediderunt, ex quibus orationes, atque enunciationes componimus: nomen itaque & verbum quaſi quædam concreta arte facta cenſenda ſunt, pro ſubiecto vocem, & pro formali ſignificationem importantia, non ſecus atque in naturalibus album, aut coloratum, quæ pro ſubſtrato corpus, pro formali albedinem, aut colorem important.

Secundo, tanquam certum in doctrina Ariſtot. præſupponẽdum eſt, proprium modum definiendi artificiata eſſe per materiam, aut ſubiectum loco generis, & per talem formam loco differentiæ, vt ſi domum ait 8. Metaphyſ. tex. 6 definire velis, dicis eſſe lapides, & ligna tali modo adaptata, aut cõpoſita: ſilimen, lapidem, aut lignum ſic poſitum pro foribus. Non quod hæc non poſſint per genus, & differentiam ſuo modo explicari (vt ibidem docet) ſed quia clarius, diſtinctiuſqúe eorũ natura per materiam, & formã explanatur: ex quibus modũs eſſendi proprius euidentius conſtat: eundem etiã modũ definiendi cuncta accidentia in concreto tradit, maximeqúe commendât D. Thom. opuſculo de ente, & eſſent. cap. 7. vt albũ per corpus, ſtatuam per æs, aut lignum.

Quibus prælibatis vtraque ſententia propoſita, illud tanquam certum admittit, nudam vocem, non eſſe genus nominis, nec per eam tanquam per genus definiendum eſſe, ſed tanquam materiam, quod euidenter probant argumenta ſecundæ opinionis, ſed quia hoc etiam admittit prima, arbitror eam non rectè impugnare: diſtinguunt enim eius patroni vocem, ſecundum eſſe naturale quod habet, qua parte ſonus quidam animalis eſt cum imaginatione aliquid ſignificandi factus, aut emiſſus, quam nos iure appellamus nudam, vtpotè à ſignificatione abſtrahentem, & rurſus in quantum iam ad ſignificandum impoſitam: & ſub conſideratione priori libenter admittunt non eſſe genus nominis, aut orationis, ſed materiam, aut ſubiectum, nec per eam hoc modo ſumptam fuiſſe ab Ariſtot. definitum, ſed vt ſignificatiuam ad placitum, quo pacto rerum genus eſſe affirmant, itaque ſola vox nec genus eſt, nec vicem generis in præſenti definitione habet apud ipſos, ſed tantum illud, *Vox ſignificatiua ſecundum placitum*, quod profecto non impugnatur argumentis ſecundæ opinionis, nec enim negatur ab his authoribus vocem in communi ſumptam, eſſe nominis atque orationis materiam, vt docuit Ariſtoteles, nec etiam aſſeritur materiam eſſe genus rerum arte factarum, cuius oppoſitum conuincit primum argumentum, ſed ex toto ipſo, ac præſertim ex forma earum genus eſſe accipiendum, ac per illud definienda. Nec demum negant illud, quod ſecundum argumentum aſſumit, naturale non eſſe genus artificialis, nec ens reale genus entis rationis, ſed negant inde fieri, vt nomen non definiatur per vocem, vt ſignificantem ſecundum placitum, ſic enim ſumpta formaliter eſt ens rationis, & ſub artificiatorum genere comprehenſa. 23.

Reſolutio quæſtionis D. Thomæ ſententiam anteponens.

HVC ergo reducitur controuerſia; hęc certè ſtatus quæſtionis eſt, an videlicet per vocem in communi ſumptam definiatur, ac per materiam, vel ſubiectum vice generis, cæteris omnibus particulis pro differentia poſitis, vel per illud totum, vocem ſignificatiuam ad placitum, tanquam per verum genus, duabus dũmtaxat particulis rationem differẽtiæ habentibus. Et videtur mihi probabile hoc poſtremũ, nam vox ſignificatiua ad placitũ, idẽ valet,

Status quæſtionis.

Prima concluſio.

valet, ac signum vocale, sed signum est verum genus ad naturale, sub quo continetur conceptus, & ad signum ad placitum, sub quo continentur nomen, verbum, & oratio, ergo erit proximum genus vocale signum ad nomen, verbum, & orationem, per quod optime poterit quodlibet eorum definiri, & hoc est quod Ammonius sustinet in scholiis huius capitis nomen inquiens per vocem esse ab Aristot. definitum hac in parte, sed potuisse per signum, tanquam per verum genus definiri, cui nos addendum esse censemus; probabile esse, quod hoc modo fuerit ab Aristot. definitum.

Secunda conclusio. Nihilominus probabilius longè est per vocem, tanquam per materiam esse definitum nomen hac in parte, & non per totum illud vox significatiua ad placitum, tanquam

24. Probatur primo. per verum genus. Quod sic probatur, nam cum modus iste definiendi artificiata, & quæcunque accidentium concreta magis sit ab Aristotele probatus, magisque congruat eorum naturæ, quæ clarius atque distinctius explicatur, credendum est eo potius quam altero vsum fuisse in his definitionibus.

Probatur secundo. Secundò, quia cum sigillatim posuerit omnes has particulas vocem, & significatiuam, & ad placitum & per hanc postremam separauerit nomen à vocibus brutorum naturaliter significantibus, vocem dumtaxat eis communem designauit, cæteris pro differentia positis, sed vox non potest esse verum genus, vt ex omnium opinantium consensu constitutum est, ergo tanquam subiectum, vel materia ponitur, & vt talis officio generis fungitur, non secus atque corpus in definitione albi, aut homo in definitione risibilis.

Resolutio quæstionis. Nostra igitur sententia tria continet. Primum, totum illud, vox significatiua ad placitum, æquiualens signo vocali, proximum genus nominis & verbi esse, per quod vtrunque definiri potest, & hoc tanquam certum affirmamus. Secundum, probabile esse, quod

25. sic fuerit ab Arist. definitum. Postremum, longè probabilius esse, nō per verū genus esse definitum, sed per solam vocem, tanquam per materiam, vel subiectum loco generis, & per cæteras particulas loco differentiæ, vt mos est artificiata, & quæcunque accidentium concreta definiri.

Prioris sententiæ rationibus satis fit.

PRimum argumentum cum confirmatione, solutione non indiget, cum id probare contendat, quod nos libenter admittimus, nempe hoc totum, vox significatiua ad placitum, verum genus nominis esse, per quod definibile sit: quod vero sic definiatur, in quo tota quæstionis difficultas consistit, omnino negamus.

Id etiam, quod secundum argumentum assumit, concedendum est, videlicet ex materia, seu subiecto, & forma fieri vnum substantiale, & accidentale, neque obstat quod vox sit ens reale, & significatio ens rationis, nam ens rationis accidentaliter potest conuenire enti reali, & vt genus, & species animali, & homini, nec etiam repugnat ex his quæ genere, & plusquam genere differunt vnum accidentale coalescere, vt contingit in albo, quod vnum accidentale est, ex rebus diuersi generis constitutum.

Vltimo etiam argumento damus, vocem esse subiectum significationis, non quidem, vt accidentis verè inhærentis, sed per modum inhærentis, nam entia rationis, & si non inhæreant alicui subiecto, sed concipiuntur ab intellectu, ad modum relationum realium inhærentium, quod sufficit, vt cum subiecto, cui attribuuntur vnum quid efficiant accidentale, non reale, sed rationis, sunt enim in entibus rationis concreta, & abstracta, ad similitudinem eorum quæ in entibus realibus repereuntur: quod denique additur 26 in confirmatione eiusdem argumenti significationem esse relationem rationis verum est. & ita refert vocem ad rem significatam, nec sequitur talem relationem fore realem, eo quod vox ipsa, quam refert, realis sit, nam multa sunt entia realia, quæ non referuntur relatione reali, sed rationis ad ea, ad quæ non ordinantur ex propria natura, sed per apprehensionem intellectus, & liberam voluntatem imponentis ad significandum.

QVAESTIO TERTIA.

An verum sit nomina significare ad placitum, vt in eadem definitione dicitur.

Negatiua sententia, & alij dicendi modi proponuntur.

HÆc est secunda particula definitionis, per quam profitetur Aristot. vocem

quæ nomina appellamus, non eſſe ſigna naturalia, ſed ex libera hominum voluntate, ad ſignificandum impoſita. quod tamen falſum apparet. Primo quia facultas loquendi naturalis eſt, habet igitur naturalia inſtrumenta, tenet planè conſecutio, nam quibus facultatem natura tribuit inſtrumenta ad vſum eius apta tribuere debuit, alias fruſtra eſſet talis facultas, & natura deficeret in neceſſariis, ſed inſtrumenta locutionis ſunt voces non nudæ, nam bruta loquerentur, ſed dearticulatæ, & ſignificatiuæ, quia locutio ad proprios conceptus ſignificandos ordinatur, quod vſque adeò verum eſt, vt eiſdem brutis conceſſerit natura quaſdam ſignificatiuas voces ad naturales effectus propalandos, vt gemitus, ac ſuſpiria; voces igitur humanæ naturalem habent ſignificationem, atque adeo nomina, & verba, quæ non ſunt aliud quā humanæ voces ſignificatiuæ.

Secundo eſſentiæ rerum ſunt naturales, ſed ad eſſentiam nominum, ac verborū ſpectat ſignificatio, qua ſublata nullū eſt nomē, nullum verbum, ideoquè in eorundem definitionibus ponitur, naturaliter ergo eis conuenit, & non ex libera hominum impoſitione, vt voluit Ariſtot.

Triplicem de hac re dicendi modum extitiſſe inter antiquos Philoſophos, refert D. Thomas in commentariis huius cap. Primus fuit eorum, qui poſuerunt nomina, & verba naturalia rerum ſigna, vt nos de conceptibus cenſemus, & hæc videtur eſſe opinio Heracliti, & Cratilli, quam Pythagoræ, eiuſquè ſectatoribus tribuit Dexippus lib. 1. quæſtionum, in categorias. cap. 6. Secundus modus dicendi, ex diametro oppoſitus profitebatur nominum ſignificationem ſic ex hominum placito eſſe profectam, vt non differat quo nomine res quælibet ſignificetur, ſed integrum eſſe cuique diuerſa nomina ad res diuerſas ſignificandas imponere: hūc modum dicendi tenuiſſe videtur Hermogenes, quidam Philoſophus Ariſtotele, & Platone antiquior. vt Plato ipſe in Dialogo de Cratillo retulit, cuius fundamentum fuiſſe videtur, quod poſtquam nominum ſignificatio non eſt naturalis, ſed ex libera hominum voluntate dependens, liberum cuique erit his, aut aliis vti nominibus ad res ſignificandas, & quibus vtitur hodie, cras mutare alia de nouo imponendo, quid enim refert voces à priſtina impoſitione, & ſignificatione cadere, aliamquè nouam ſucceſſu temporis acquirere, nihil certè, ſi eorum impoſitio, & ſignificatio libera eſt, nihil enim tam varium, nihil tam ſubiectum mutationibus, quàm quod ex hominum beneplacito dependet.

Pars Poſterior.

Vera ſententia D. Thomæ explicatur.

Poſtremus mediam inter vtrunque extremum tenet viam, nominum ſignificationem non eſſe à natura admittēs, quemadmodum ſignificatio conceptus. ſed neque omnino liberam, vt prò libito quiſque his, aut illis vocibus indifferenter vtatur ad res ſignificandas, ſed rerum naturis congruere, ita vt ſingulis iuxta propriam naturam accommodata ſint nomina, quibus ſignificentur. Itaque libera hominum impoſitio diſcretam quandam conſiderationem habuit comitem, vel certè præuiam, per quam ſingularum rerum cognitis naturis nomina tribuit eis ſimilia, cui ſimilitudini non obſtat (ait D. Thomas) quod res eadem multis nominibus ſignificetur, cum conſtet eidem rei multa poſſe aſſimilari. Hanc ſententiam ſequuti ſunt Plato, in 29. dialogo illo nuper memorato, vbi de vocum ſignificatione, copiosè diſſerit Ariſtoteles. cap. præſenti, ac ſequenti, & vbicunque de hac re ſermonem facit. Cicero 1. Academicarum quæſtionum. Quintilianus lib. 8. inſtitutionum. cap. 6 Maximinus Tirius, ſerm. 23. D. Thomas, Albertus Magnus, cum cæteris antiquis, ac modernis expoſitoribus, vnde communis eſt totius peripateticæ ſcholæ vox, quæ ſic explicanda ſimul ac probanda eſt.

Tertius dicendi modus.

D.Thom.

Nam res in duplici ſunt differentia, quædam naturales, aliæ artificiales, & illis conſtat prædicta comitante diſcretione nomina fuiſſe à communi hominum parente accommodata, hoc enim ſibi voluit verba illa nuper à nobis recenſita: *Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, & vniuerſis volatilibus cæli, adduxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea, &c.* Quod in conſpectu eius eſſe poſita, qui per infuſam ſcientiam abſolutiſſimam omnium rerum notitiam habebat, vt ex ea iuxta ſingularum naturas nomina accommodaret, quibus perpetuo ſignificarentur. *Omne enim quod vocauit Adam animæ viuentis, ipſum eſt nomen eius.* Sic itaque libera fuit impoſitio vt ex

Probatur.

 diuina

diuina, atque speciali in primis commissio-
30. ne fieret: deinde vt ex perfectissima rerum notitia procederet, & ab eo certe qui maxime hinc discretione pollebat, & qui cum esset omnium rerum dominus à Deo constitutus, totiusqúe naturæ caput, nomina non ad tempus, sed in perpetuum duratura cunctis rebus natura constantibus imponebat, & similis est ratio de arte factis, nam maxima certe cum ratione coniunctum est, vt bene adnotauit Plato, vbi supra arte factorum nomina nō esse à quolibet cuiusque artis tyrone imponenda, sed à peritissimo, qui quasi eiusdem artis Princeps, ac dominus habetur, vt singulorum instrumentorum, atque effectorum per illam artem explorata natura conuenientia nomina accōmodare possit, hoc est talia, quorum significatio ex effectu, vel modo quo fiunt, aut ex aliqua eius proprietate desumatur, quod tamen humano more oportet accipere, ita vt maiori ex parte verum esse cēseamus, nō semper, quia contingere potest, vt nulla talis similitudo in nominis significatione, aut impositione seruetur, & quemadmodum hæc in communi vera sunt, ac necessaria pari ratione, quantum ad singulas nationes inuiolabiliter obseruata: Ita vt iuxta propriam linguam propriis, atque adeo diuersis vtantur nominibus ad easdem res significandas, sed seruata semper impositione eorum. Earundem rerum similitudine, & ex hac nominum varietate, & conceptuum vniformitate deduxit Aristoteles cap. præcedenti efficax illud argumentum ad probandum: conceptus na-
35. turaliter significare, voces ad placitum, quæ apud omnes eadem sunt, naturalia censentur, cum natura ad vnum sit determinata, & semper eadem, quæ autem variantur apud diuersas nationes, non censentur naturalia, sed ex hominum beneplacito pendent, sed conceptus sunt ijdem apud omnes, voces vero diuersæ, ergo illi naturaliter significant, istæ ad placitum, tantum denique de nominibus apud diuersas nationes, valde diuersis iudicandum erit.

Ex quibus intelligitur, quod cum res quædam arte fabricata sit nomen, materia constet, & forma artificiali, non secus ac cætera arte facta, materia quidem naturalis est, nēpe vox, supra quam impositoria ars (vt sic loqui liceat) significationem tanquam formam fabricatur, vnde ex parte materiæ naturale quid est nomen, ex parte vero formæ quasi arte factum, & quemadmodum forma artis materiam sapit, in qua fundatur, & ex discretione artis procedit, pari ratione nominum significatio, quasi ab exemplo, hoc est, rerum significandarum proprio cōceptu ortum habet, sicqúe vocis ac rei significatæ naturam sapit.

Negatiuæ partis fundamenta soluuntur.

ET ex eadem significationis explanatione facilè soluitur vtrunque argumentum positum, & primum quidem falsum assumit, nā vt bene adnotauit Ammonius in huius capitis commentarijs, sæpe cōtingit facultatem operandi naturalem esse, instrumenta vero per artem fabricata, cum tamen facultas ipsa naturalis sit. Quam doctrinam in solis humanis virtutibus, aut facultatibus veram esse crediderim, nam in cæteris rebus homine inferioribus naturalia absque dubio instrumenta sunt, non secus ac facultates. Huius autem discriminis ratio est eiusdem hominis perfectio, qui cum rationis, ac discretionis capax sit, valet sibi instrumenta perquirere, per artemqúe fabricare. Vnde natura ipsa sæpe facultate operandi ei tributa instrumenta sibi per artem fabricanda relinquit, cuius appositissimum exemplum in corporalibus indumentis habemus: animalibus enim indumentum corporis nescientibus quærere, tributum est ab ipsa natura. Solus homo nudus omnino nascitur, sed ratione ac discretione valens indumenta quærere, sibiqúe fabricare, non ergo sequitur nomina, & verba naturalia esse, quanquam loquendi facultas naturalis sit, cum possit ea omnia sibi constituere, naturales voces ad significandum imponendo.

Ad pri[...] Pri[...] lati[...]

Secunda solutio eiusdem argumenti, negat plane nomina, verba, & orationes esse loquendi instrumenta, sed fabricata certe mediis instrumentis, quæ sunt guttur, palatum, dentes, & lingua, à quibus dearticulatæ fiunt voces, quas libera hominum impositio significatiuas facit, sub forma nominum, verborum, & orationum constituit, hæc solutio ex Aristot. cap. 4. huius primi libri deprompta est.

Secund[...] solutio.

Secundum argumentum soluit hæc distinctio, rerum essentias naturales esse, duplicem exhibet sensum: prior est, quod sint ipsissimet rebus intimæ, ac necessario con-

Ad secundum. 33.

necu-

49 uenientes, & quæ pro libito variati mini- me poſſunt, & ſenſus iſte non ſolum in rebus naturalibus, ſed etiam in arte factis verissimus eſt, nam licet quædam arte fiant, ſed haud dubie quin iuxta præſcriptum eius, & ſimiles omnino exemplari in mente artificis exiſtenti, à quibus quantum deficiunt, tantum à vera ratione arte factorum degenerant.

Poſterior ſenſus eſt, eſſentias eſſe naturales, id eſt, principijs naturalibus materiæ, & formæ naturalis, & ſubiecti conſtantes, & modus iſte non omnibus congruit, ſed ſolis iis, quæ ab authore naturæ, vt tali, medijs cauſis naturalibus fiunt, à quibus valde differunt arte facta, quæ potius ex principiis artis procedunt, & à cauſis liberis, quā quam iuxta artis præſcriptum operantibus, quanquam etiam naturalem materiam præſupponentibus, circa quam artificiatam operatur formam, quam ex potentia eiuſdem materiæ obedientiali extrahentes integram rem artificiatam producunt, & huius ordinis cum ſint nomina, & verba, non oportet eſſentiam habere hoc poſteriori modo naturalem, ſed ſolum modo priori.

QVAESTIO. IV.

An verum ſit, partes nominis ſeparatas non eſſe ſignificatiuas.

34 Tertia definitionis particula prætermiſſa, qua dicitur nomen ſine tempore ſignificare commodius examinanda capite ſequenti. ſupereſt poſtrema: *Cuius nulla pars eſt per ſe ſignificatiua*, quam probauit Ariſtotel. argumento à maiori ex nomine compoſitæ figuræ deſumpto, cuius partes potius ſeparatæ ſignificarent, quam nominis ſimplicis, nihil tamen ſignificant, vnde ſequitur nullius nominis ſeparatas ſignificatiuas eſſe.

Partes nominis ſeparatas eſſe ſignificatiuas ſuadetur.

Quam nihilominus particulam eodem argumento, in oppoſitum conuerſo efficaciter impugnamus. Compoſitum nomen habet partes per ſe ſignificantes, ergo eis non quadrat, atque adeo definitio minus bona erit, vtpote cunctis nominibus non conueniens, probatur antecedens, compoſitum nomen ſæpe numero conſtat multis nominibus, vt equiferus, hircocer- uus, & Reſpublicæ, aliquando etiam nomine, & verbo, vt agricola, ſed quodlibet nomen per ſe ſumptum, aut ab alio ſeparatum integram habet ſignificationem, atque etiam verbum ſeparatum à nomine, vt colo ab agro partes nominis cōpoſiti ſeparatæ propriam ſignificationem retinent: nec fit ſatis argumento, dum dicitur ſignificare quidem, non tamen iuxta ſignificationem totius: natura enim, aut eſſentia totius intrinſece pendent ex partibus, & conditio eius, iuxta conditionem partium eſt. 35.
Probat vtrunque natura hominis, quæ corporalis eſt ex parte corporis, & ſpiritualis ex parte animæ, & ex parte eiuſdem rationis, ſed ſignificatio nominis eſt totalis pendens ex partibus, erit igitur totalis: propter talem conditionem partium diuerſa eſt ſignificatio Reipublicæ, à ſignificatione equiferi: quia ex diuerſis partibus, diuerſam ſignificationem habentibus componitur, ſicque de cæteris, totum igitur ſignificat iuxta ſignificationem partium, & partes proinde iuxta ſignificationem totius: ſi ergo ſeparatæ ſignificant, ſignificabunt iuxta ſignificationem totius, quæ non eſt alia a ſignificatione partium.

Quod ſecundo probatur argumento à poſteriori: ſed efficaci, ſi partes nominis compoſiti, vt agricolæ, aut Reipublicæ caderent à propria ſignificatione, & imponerentur ad res diuerſas ſignificandas, vt poſſibile eſt, caderet totum ipſum à propria ſignificatione, vt ſi ager imponeretur ad ſignificandum parietem, & colo deambulationem: proculdubio agricola non poſſet ſignificare hominem, agrum colentem, intrinſece igitur pēdēt, ex ſignificatione partium, quas proinde iuxta ſignificationem eius ſeparatæ ſignificabunt, agrum videlicet, & actionem ipſam colendi, vnde fit omnibus modis eſſe ſignificatiuas. *Secundo argument.*

Vera ſententia proponitur, & probatur.

Magiſter Soto. 2. lib. ſummulatum, cap. 1. Inter exponendam definitionem nominis, hanc difficultatem tetigit, cui reſpondet, nomini compoſito, tanquā cuidā incomplexo ſimplicē conceptū in mente correſpōdere, vnde cum partes per ſe ſumptæ, integras ac diuerſas habeāt ſignificationes, quibus diuerſi correſpondent cōceptus, non dicuntur ſignificari iuxta ſigni- *M. Sotus.* 36.

nifica-

nificationem totius, neque eandem ab eis dependere: hoc tamen, nodum difficultatis minime soluit, quia licet vnica sit significatio totius composita, absque dubio ex partibus in quãtum significatiuis, nam ex vocibus nihil significantibus repugnat nomen componi, vt ex blitiri, & Sinaapsus nullum nomen significatiuum coalescere potest, & pendens ergo ab eis intrinsece, vt significantibus, atque adeo ex earum significationibus, quod ego incomplexum sit, & simplici conceptui subordinetur, non tollit dependẽtiam, nam quibuscunque etiam rebus naturalibus compositis: vt homini, aut leoni, simplex correspondet conceptus; simplex igitur poterit correspondere nomini composito, & nihilominus compositam esse significationem eius, & ex partibus significantibus dependẽtem: vnde sequitur non tolli quin partes separatæ sint significatiuæ, iuxta significationem totius, nam dum separantur, eandem quam habent in toto significationem, retinent, vt colo, & ager agricolam componẽtia ostendunt, discrimen autem solum esse potest, quantum ad modum, in quantum eadem significatio quæ totum componẽs, partis habet rationem, separata, ab eo consequitur rationem totius. Sicut in partibus homogenij corporis contingit, quæ eiusdem naturæ sunt dum totum componunt, ac dum ab eo separantur, propter eandem formã specificam, & solum differunt ex modo se habẽdi, nam in toto habebant rationem partium, separata vero quælibet habet rationem totius, vt in aqua, eiusque partibus, vtrunque cernimus. Quemadmodum ergo ex his partibus pendet tota aqua quandiu in ea sunt, & separatæ habent esse iuxta formam totius, cum quo conueniunt in eadem forma specifica,

37. pari ratione de partibus componẽtibus nomen, verum vtrunque erit, falsumque, quod à Magistro Soto, multisque alijs interpretibus dicitur, significationem nominis compositi non pendere ex partibus significantibus ex quibus resultat, & hanc esse potissimam rationem, propter quam separatæ non significant.

Resolutio quæstionis ex D. Thoma.

Solutio igitur quæstionis, ex doctrina D. Thomæ, in commentarijs huius capitis petenda est, qui dum in explicationem huius particulæ incideret, benè an-

notauit significationem nominis esse quasi eius formam, sed quemadmodum partes separatæ non habent formam totius, sic nec partes nominis compositi totius significationem retinere possunt.

Hæc tamen doctrina D. Thomæ, vt ex ea quæstionem soluere posimus, hac distinctione illustranda est, totum duplex est, homogenium vnum atque imperfectum, cuius partes eandem formam totius habent, quam separatæ retinent, vt in partibus aquæ cernere licet, quælibet enim, aqua est dum in toto, & melius dum ab eo separatur: aliud vero totum heterogenium ad sui cõpositionem partes diuersæ rationis postulans, vnde talis naturæ est eius forma, vt neque in partibus: dum sunt in toto, adæquatè sit, neque in eis possit separatis conseruari: exemplo nobis potest esse homo, & quodlibet aliud perfectum animal, vt leo, bos, & similia, cuius forma plures, ac diuersas partes postu- 38
lat, tanquam adæquatum perfectibile, vnde licet informet singulas, quamlibet tamen non perficit, vel informat, vt adæquatum perfectibile, sed inadæquatum, vtpote eam simul cum cæteris postulans pro adæquata informatione: vnde fit neque in singulis à toto, separatis conseruari posse, sed quemadmodum ad primam informationem diuersitatem partium postulat: ita, vt in vnã nõ possint naturaliter introduci, pari ratiõe, nec in ea conseruari: non introducitur anima rationalis, in prima generatione hominis in solum caput, aut in solos pedes, sed simul in vtrumque, & postquam genitus est homo, in omnibus simul ab anima informatis: si quãlibet à toto separaueris, statim desinit eam informare, abscissa enim manus aut pes, non retinet animam rationalem. Vtriusque autem potissimam rationem, ex animæ definitione licet colligere, nam eum sit actus corporis Physici organici potentia vitam habentis, vt tradit Aristot. 1 lib. de anima, in principio, plura ac diuersa organa, quæ sunt partes corporis, postulat intrinsece pro sui introductione, atque etiam pro sui conseruatione, similis est animæ perfectorum animalium significatio nominis cõpositi, quæ ei pro forma est. cum notum sit, ex multis ac diuersis partibus, hoc est, diuersæ significationis coalescere, ex partibus etiam eiusdem significationis, qualia sunt nomina synonyma, vt gladius & ensis, nullo no-

Prima n... tio.

Ar. lib...

38 componente poteris, quemadmodum ergo ad animam eius constitutionem petit intrinsece forma huius nominis plures partes diuersæ significationis, sic etiam ad sui conseruationem, sicut in vna dumtaxat non incipit esse, sic non potest in vna conseruari, sed quamlibet si separaueris totius significationem statim destrues, & melius si vtranque, nihil eius in partibus separatis permaneat, quemadmodum neque anima in manu, vel pede abscisso permanet.

Accedit alia ratio, ex eadem similitudine desumpta, nam licet significatio nominis compositi, ex multis partibus componentibus resultet, sed in indiuisibili consistit quemadmodum anima rationalis, ac perfectorum animalium indiuisibilis est, & alio certo modo indiuisibilis, nam anima sic est indiuisibilis, vt non solum in toto corpore sit tota, sed etiam in qualibet eius parte, significatio vero quodam modo indiuisibilior est, cum nec pars eius sit in parte componente, nec tota, sed solum sit in eis, in quantum simul coniunctæ totum nomen componunt, & hoc est esse incomplexam: hoc etiam simplicem cōceptum ei in mente correspondere, atque ex consequenti ipsimet nomini composito (vt bene in hoc Magister Sotus), hoc est etiam partes separatas non significare iuxta significationem totius, quæ licet ex eis coalescat 40. ab eisque dependeat, longe tamen diuersa est à propriis significationibus per se sumptis, extra compositionem, vt in equifero, & Republica constat: non enim significat equiferus equum ferocem, sed aliud animal longe diuersum, nec Respublica quodlibet publicum negotium, sed congregationem ex certis quibusdam hominibus, ex eisdem legibus ordinatis compositam: si ergo propriæ significationes partium longe diuersæ sunt à significatione totius, quæ tanquam in indiuisibili consistens statim perit separata qualibet parte, sequitur plane partes separatas propriam significationem retinentes diuerso modo significare, atque dum erant in toto, & potius iuxta propriam conditionem significare, quam iuxta significationem totius longe diuersam, & iam omnino oblitam.

Solutio igitur quæstionis est recte appositam esse ab Aristot. hanc particulam, *cuius partes separatæ non sunt significatiuæ*, quam efficaci proculdubio argumento probauit ex partibus nominis compositi: de quibus euidenter à nobis ostensum est, nihil eius significationis retinere, quam habuit totum, & quam habuerunt ipsæ illud componentes: & in hoc distinguitur compositum nomen ab oratione, cuius partes non solum separatas, sed etiam coniunctas eam cōponentes propriam significationem retinere exploratum est: vnde euidenter etiam infertur partes nominis simplicis, nihil separatas significare, cum nec nomina sint, nec verba, sed syllabæ ex literis, tāquam ex primis elementis compositæ, syllaba autem separata nullam habet significationem, sed principium dumtaxat significationis est eius nominis, quod componit, non secus ac vnitas quælibet separata numerus non est, sed numeri principium, 41. quem cum cæteris constituere potest.

Prioris sententiæ argumentis respondetur.

Ad argum. ET ex doctrina tradita fit satis argumentis oppositis, quæ sic applicanda est eorum solutioni, vt dum obiecit primum argumentum nomen compositum partibus constare per se significantibus, distingendum sit: nam si intelligatur separatas eandem retinere significationem, quam habebant componentes totum, falsum censendum est, si vero propriam, verum. Definitio autem negans separatas significare primum sensum tenet, vt nomen ab enunciatione, & oratione separet, quarum partes eandem significationem habent separatæ, quam habuerunt componentes: ex quo satis constat non significare, iuxta significationem totius, quod vero propriam retineant significationem nihil refert, postquam illa valde diuersa est à significatione totius, vt ostendimus.

Ad formam secundi argumenti respondentes, negant plures, partibus à propria significatione cadētibus, totum quoque significationem amittere, quod profecto nunquam mihi persuadere potui, sed cum ostensum à nobis sit significationem compositi 42. nominis ex partibus, vt significatiuis coalescere; & particularem huius nominis, vel illius ex his, vel illis partibus talem significationem habentibus, à quibus absque dubio dependet, non secus ac totum quodlibet à suis partibus: certum mihi est eis à propria significatione cadentibus, nomen ipsum cōpositum significationem amittere, quod in

quibuscunque aliis rebus compositis exemplari inductione probari potest, si enim dederis partes domus propriam significationem amittere, vt duritiem, robur, & quid simile, domus ipsa incunctanter corruet, sicque de cæteris constat compositis, tantum igitur erit de nomine composito iudicandū, quo admisso, negandum est partes eius separatas significare iuxta significationē totius, quæ cum omnino pereat separata qualibet parte, repugnat in partibus separatis vllo modo conseruari, hoc est, nec totaliter, nec partialiter, sed quam partes tunc retinēt propria est valde, quæ ab ea, quam totum componentes habuerunt, est diuersa, & hoc est quod voluit Arist. significare, dum in defini-
23. tione posuit prædictam particulam, (cuius partes separatæ non sunt significatiuæ) quasi diceret, nihil antiquæ definitionis retinere, quanquam retineant propriam.

QVAESTIO V.

An nomen infinitum propterea sit à ratione nominis excludendum, quod tam de iis, quæ non sunt, quam de iis, quæ sunt, enuncietur.

VNVM præsupponit quæstio, & aliud inquirit: præsupponit nomen infinitum à vera ratione nominis exclusum, & quærit an ratio illud excludendi ea sit, quia non solum de his quæ sunt enunciatur, sed de iis etiam quæ non habent esse, vt de chimera, aut de hirco-ceruo. Primum autem licet expresse fuerit ab Aristot. definitum circa finem capitis, adhuc tamen discutiēdum est. Habebit igitur quæstio duplicem partem; prior erit, an nomen infinitum verum nomen sit, cui definitio Aristotelis congruere possit: posterior an de cunctis etiam non entibus enunciabile sit, ac propterea à vera ratione nominis excludendum.

Explicatio Masii. Vt autem prior quæstionis pars melius intelligatur, explicanda est propria ratio nominis infiniti, circa quam adnotat Magister Masius quæstio. huius cap. 3 Hanc vocem duobus modis sumi posse: & vt est negatio vim habens remouendi vnum ab altero, aut in quantum transit in naturam cuiusdam [...] labæ amissa facultate negandi: obri[...] negationis, in hac enunciatione, homo no[...] est lapis: vim syllabæ, & non negation[...] dum componit nomen infinitum, non h[...] mo, aut non leo; vbi nihil negat, sed cum aliis duabus syllabis ho & mo, totum ipsum nomen non homo componit, vnde quan[...] do dicitur in nominibus infinitis, præpo[...] nendam esse negationem nomini infini[...] to, sumenda est negatio, ait, non in vi negationis, sed in syllabæ naturam transfertur.

Hæc tamen explicatio nominis infini[...] naturæ eius plane aduersatur, nam iuxta il[...] lam, in compositione eius, nihil à nomine finito, cui adiungitur, negabitur: cum negatio vi negandi penitus careat, quod quam sit falsum tripliciter ostendo. Primò nomen infinitum non retinet significationem finiti nominis cui adiungitur negatio, sed ab eo penitus remouetur, non homo enim non significat hominem, nec de eo enunciari potest, sed non remouetur ab eo, nisi ratione negationis adiunctæ, quam si abstuleris, statim redibit, ergo negatio in tali compositione, non omnino amittit vim negandi.

Secundo, homo, & non homo sunt termini [...] contradictorie oppositi, quibus repugnat de eadem re enunciari, sed oppositio contradictoria claudit ex vna parte negationem in vi negationis, nam inter terminos positiuos nequaquam versatur, ergo vim negationis habet, non in compositionem termini infiniti veniens. Quod denique probat significatum eiusdem nominis, de nullo prorsus enunciabilis positiue, sed in quantum natura eius negationem finiti nominis, cui negatio adiungitur claudit, non enim significat leonem non homo, propter positiuam eius naturam, sed in quātum negationem hominis importat, & huius rei gratia de non entibus, atque impossibilibus enunciatur, vt in secunda parte quæstionis patebit, quia licet non habeant veram essentiam, negatio tamen hominis nihil positiuū, nullamve essentiam importat.

Alia igitur distinctione vtendum, vt propriam rationē infiniti nominis explicemus, Explicatio M. Soto. qua vtitur Magister Sotus. 2. lib. summularū. cap. 1. notab. 5. dicens negationem duobus modis sumi, neganter quidem, dum cadens supra copulam propositionis, totam propo-

propositionem

ſi:iomen negat, vt dum dicimus hominem non eſſe lapidem alio modo infinitanter, dum vis eius alligatur termino, cui proxime adiungitur vlterius non tranſiens, vnde etiã ſi ſubiecto propoſitionis adiũgatur, non reddit negatiuam propoſitionem, vt conſtat de hac, non homo eſt leo; vtroque itaque modo in vi negationis ſumitur, ſed priori ſine limitatione negandi, in quo ſenſu ſolet dici negationem eſſe malignantis naturæ, quia quidquid poſt ſe inuenit, deſtruit, & oppoſitũ reddit: poſteriori vero cum limitatione ad ſignificatum dumtaxat illius nominis, cui proxime adiungitur, & quia illud negat, ex quo determinata erat ſignificatio eius, infinitum efficit, hoc eſt, non determinatum ad rem vnam aut alteram ſignificandam, ſed ad omnes extenſum; ea dumtaxat excepta, quam ſine negatione ſignificabat, quod vſque adeo verum eſt, vt etiam ſi infinitæ forent; eas omnes ſignificaret, de cunctiſque enunciabile eſſet, qua etiam ratione iure vocatur infinitum: vnde fit negationem ſic ſumptam vtrunque præſtare: nam, & nomen componit tanquam ſyllaba, & ſignificatum eius negat tanquam negatio; pugnat etenim cum natura negationis omni prorſus negandi vi carere, in quo deceptus plane deprehenditur Maſius eam negandi officio penitus abſoluens. Et ex his intelligitur propria conditio nominis infiniti.

An nomen infinitum ſit verum nomen.

Quibus præmiſsis, probatur iam non eſſe à vera ratione nominis excludendum. Primo, quia ſi excludi deberet maxime propter late patentem ſignificationem, vt voluit Ariſtotel. quia cuncta ſignificat, de cunctiſque enunciatur, ea dumtaxat excepta re, quam ſignificat nomẽ cui adiungitur negatio; nec ſolũ de entibus, ſed etiam de non entibus. Hæc autem ratio inſufficiens eſt, cum ſimilem conditionem habeant vera nomina; vt imaginabile, & intelligibile, & id genus alia, tam de entibus, quam de non entibus enunciabilia: nam & impoſsibilia ſub imaginatione cadunt, & intellectu percipi poſſunt, bene enim concipit intellectus chimeram, & hircoceruum eſſe impoſsibilia, hac igitur ratione non foret excludẽdum nomen infinitum.

Secundo probatur, quia eiuſmodi indeterminata ſignificatio non cõuenit cunctis nominibus infinitis, ergo etiam ſi quædam excludantur, non debent excludi omnia: probatur antecedens, nam ſi tranſcendentia nomina infinita reddideris adiuncta negatione, vt non ens, non verum, non bonum (quod profecto nõ eſt impoſsibile) non dicentur de entibus, ſed de ſolis non entibus, determinatam proinde ſignificationem habebunt, veraque erunt nomina. Secundo Probatur. 47.

Circa ſolutionem huius quæſtionis, duo adnotat Magiſter Maſius vbi ſupra. Primum, duplex eſſe ſignificatum infiniti nominis, vnum quod negatur; aliud à quo negatur, vt non homo ſignificat hominem tanquam id, quod negatur, equum, leonem, & quodlibet aliud tanquam id quod ab homine negatur: illud vocat materiale, hoc formale: illud expreſſum, ac diſtinctum: hoc vero quaſi implicitum, & confuſum: nam homo expreſſe, ac diſtincte negatur, quodcunque aliud non expreſſe, aut diſtincte importatur, ſed quaſi confuſe ſub negatione hominis quæ cum cæteris ab homine conueniat, ſignificari eo ipſo per infinitum nomen dicuntur. Notat. 1. Maſii.

Adnotat ſecundo. Plus aliquid ad rationem nominis eſſe requiſitum, quam ad rationem ſigni, nam ad rationem ſigni, hoc vnum eſt requiſitum, & ſufficiens, vt aliquid potentiæ cognoſcitiuæ repræſentet, ſiue in communi, ſiue in particulari, confuſe, aut diſtincte, ratio autem nominis exigit determinatam alicuius repræſentationem; quia nomen ſignificare debet naturam, vt homo, aut certam perſonam, vt pronomen demonſtratiuum hic homo, vel certe, vtrumque ſimul, vt Socrates, aut Plato. Notat. 2. 48.

His duobus adnotatis duo alia de nomine infinito affirmat: primum, eſſe verum ac legitimum ſignum (vtor verbis illius) ſecundum non eſſe verum nomen. Probat primum hoc argumento; verum ſignum eſt, quod potentiæ cognoſcitiuæ aliquid repræſentat, ſed voces infinitæ ſunt eiuſmodi, nam audita ac voce, non homo, ſtatim ſe offert intellectui leo, bos, aut equus, quidpiam ve aliud, quod non ſit homo, ergo eiuſmodi voces vera erunt ac legitima ſigna. Maſii ſententia duo affirmans. Probat 1.

Probat ſecundum, quia expreſſa ſententia Ariſtotelis eſt excludentis ad finem huius capitis eaſdem voces à definitione nominis, Ratione quoque, quia nomen ſignificare Probat 2.

ficare debet certam naturam, aut personam, vel vtrunque simul; sed vox infinita, nihil horum certum designat, non leonem, non bouem, aut asinum, sed omnia, & singula, sub quadam confusa ratione: deficit ergo à vera ratione nominis.

Probat 2. Secundo verum nomen repræsentat intellectui quid res sit, vel certe quid ei conueniat potius, quam quid non sit, aut quid non sit ei attribuendum, sed voces infinitæ potius repræsentant, quid res non sint, vt non homo illud de formali significat, quod non est homo, nihil aliud determinare importans,

49. neque enim designat, quid sit leo, aut bos, sed solum quod nõ sint homines, ergo vera nomina, haud quaquam censenda sunt.

Refutatur prædicta sententia. Quidquid sit de diuersis significatis materiali, & formali infiniti nominis, de quibus mox dicemus, grauem patitur difficultatem aliud, nempe quod nomen infinitum, verum sit, ac legitimum signum, cum non sit mentale, aut scriptum, erit verum, aut legitimum signum vocale; erit etiam ex consequenti vox, vere ac proprie significatiua, non naturaliter, ergo ad placitum, & sine tempore, cuius nulla pars separata significatiua; quare erit verum ac legitimum nomen, cui integra definitio conuenit, quod enim à quibusdam particula finita, & recta addunturiam fuit à nobis refutatum, & quanquam finita adderetur, non nisi ob defectum significationis, quem non habebit, sed verum est ac legitimum signum.

Secundo. Vox infinita non potest alia ratione excludi à definitione nominis, nisi propter modum significandi imperfectissi-

50. mum in duobus consistentem. In primo quidem, quia nihil determinate significat, in secundo, quia nihil positiuum formaliter, nam, & si de cunctis rebus ab ea, quam nomen significat dicatur, vt non homo de cunctis præter hominem, non tamen sub ratione eorum positiua, sed negatiua, videlicet, quia non sunt homo: itaque vox non homo, non significat leonem, quia leo est, sed quia non est homo, nec significat naturam leonis positiuam vt talem, sed præcise, vt negationem hominis claudit, vel vt vno verbo rem explicemus, solum significat negationem hominis in ea. Vnde fit nullam entitatem, nullam naturam, imo nullam rem significare formaliter, sed putam negationem, & hinc desumpsit occasionem Aristotel. excludendi illam à definitione nominis, quia cum per modũ negationis significet omnibus, & pura negatio vnius rei, tam non entibus, quam entibus conueniat, de cunctis enunciabitur, ac propterea à ratione nominis excludetur. Ex quibus euidenter sequitur excludendam esse à ratione signi: nam signum verum ac legitimum signum est, quod aliquid intellectui repræsentat, vox infinita non repræsentat aliquid intellectui formaliter, sed solum negationem alicuius, ergo non est verum, ac legitimum signum, nisi forte secundum aliquam similitudinem, sicut figuram hominis hominem vocamus.

Et hinc demum intelligitur, quam præter naturam, & modum significandi vocis infinitæ sit, primum illud, quod Magister Masius docuit; videlicet vocem infinitam de materiali significare rem illam, quæ negatur: de formali vero, cæteras præter illam, vt non homo de materiali hominem, de formali vero bouem leonem, & quascunque alias: potius enim dicendum est de formali solam negationem cuiusdam determinatæ naturæ significare: quamcunque autem rem positiuam, vt positiua est materialiter, vt non homo de formali solam negationem hominis, leonem autem, & bouem, & quamlibet aliam rem existentem, aut possibilem, seu etiam impossibilem materialiter, quod probatur euidenter, quia solum eam significat in quantum cadit sub negationem hominis, cuius comparatione propria eius natura materialiter se habet. Et habemus exemplum appositissimum in albo, quod de formali solam albedinem significat, corpora vero in quibus inhæret, materialiter, cuius ea est ratio, quia solum ea significat in quantum sub albedinem cadunt, aut ab ea denominantur: idem ergo de non homine censendum est.

Vera sententia explicatur.

NOSTRA igitur sententia tribus assertionibus explicatur. Prima est, vox infinita, nihil de formali positiuum significat, sed solam negationem alicuius, quamlibet autem naturam, aut rem positiuam, non nisi materialiter in quantum cadit sub eandem negationem. Prima assertio.

Secunda, non est verum ac legitimum signum, sed similitudinẽ eius tenet, in quantum negationem, ac si aliquid positiuũ esset. Secunda assertio.

importat

...portat: vtraque assertio prædictis rationibus efficaciter confirmata est.

Postrema. Iure optimo exclusa est à ratione, ac definitione nominis, quæ præter verba Aristotelis expressa, & communem omniū interpretum vocem, præfatasque rationes, probari potest ex doctrina tradita: nomina & verba ex propria institutione, & conditione ordinantur ad constituendam propositionem doctrinalem, hoc est, aptam ad syllogismum, & demonstrationem, quibus medius, doctrinæ ac scientiæ traduntur, sed demonstratio, ac syllogismus talis, versantur circa rem aliquam, de qua doctrina, vel scientia, aut certe opinatiua cognitio traditur, ergo tales oportet esse propositiones, ac proinde nomina, & verba ex quibus componuntur, per quæ res aliqua significetur, de qua doctrina, scientia, aut opinio, tradi possit, quod vocibus infinitis absq; dubio non quadrat, nihil tale per se ac formaliter significantibus, sed solam negationem aliquam, ergo à vera ratione nominis plane deficiunt.

Primum argumentum ad secundam partem quæstionis, nos vocat inquirendum, an infinitum nomē, tam de his quæ sunt, quam de his quæ non sunt: tam de possibilibus, quam de impossibilibus enuncietur.

Dubium: An nomē infinitum de impossibilibus æque, ac possibilibus enuncietur,

Cuius affirmatiuam partem licet expresse... hac in parte Aristotel. ex his tamen quæ docet. 1. lib. de priori resolutione cap. vltimo differentiam constituens inter propositionem de prædicato infinito, & negatiuam de prædicato finito, ex eisdem terminis constitutas, sic impugnari potest. Hoc interest inter hanc, & illam propositionem, quod propositio de prædicato infinito, cum sit affirmatiua, non est vera, nisi subiecto existente in rerum natura, sed negatiua vera esse potest etiam non existente, vt si dicas, est non album lignum, præsupponis lignum esse, si vero dixeris lignum non est album, minime. Nam etiam si lignum non sit, verum est quod non sit album. Verba Aristotel. ita habent. *Est non album lignum, & non est album lignum, non simul sunt: si enim est lignum non album, erit lignū quod autem non est album lignum non necesse li-*

gnum esse. Ex quibus duplex illud vulgatum apud Summulistas receptissimum emanauit principium. Propositionem affirmatiuam de subiecto non supponente, hoc est, non existente in rerum natura tempore per copulam designato esse falsam. Secundum: à propositione de tertio adiacente ad propositionem de secundo necessariam esse consecutionē: exemplum primi, vt Adam est, aut Antichristus est: exemplum secundi, vt Petrus est albus, ergo Petrus est, & ex eisdem verbis tale argumentum desumi potest: propositio de prædicato infinito, nisi copula sit alia negatione affecta, est affirmatiua, ergo præsupponit subiectum esse, quare non poterit prædicari de non entibus, aut impossibilibus, sed falsum erit enunciare Adam est non homo, aut chimera est non homo, sequeretur enim chimeram esse in rerum natura, si vera esset, & cum non sit, falsa erit propositio, cum sit affirmatiua de subiecto non supponente. 54.

Duo hæc testimonia Aristotelis, quæ opposita plane videntur: conciliat Magister Sotus, dicens aliud esse, quod nomen infinitum significet tam ea quæ sunt, quam ea, quæ non sunt: possibilia, vel impossibilia, aliud quod de cunctis in propositione verificetur: primum namque verum est, & ab Aristotele intentum cap. præsenti. Secundum autem plane falsum probatur ex posteriori libro, nam de his, quæ non sunt, vel impossibilia sunt, non potest dici, nisi in propositione affirmatiua, & de subiecto non supponente, atque adeo falsa: nec mirum id videri debet, nam nomen Adam primum parentem modo significat, de quo tamen non verificatur in propositione defectu existentiæ actualis, quam requirit subiectum, vt supponere dicatur in propositione, atq; adeo vt propositio affirmatiua, in qua de eo dicitur prædicatū, vera sit. Oppositum nihilominus tenet expresse D. Thomas in his commentariis cum Boëtio, & Ammonio, quos ipsemet retulit hisce verbis. *Imponitur nō homo à negatione hominis, qui æqualiter dicitur de ente, & non ente, vnde non homo potest dici indifferenter. Et de eo quod non est in rerum natura, vt si dicamus chimera est non homo, & de eo quod est in rerum natura, sicut dicitur equus non est homo, vt Boetius, & Ammonius dicunt.* 55.

Conciliantur à Mag Soto.

Et hanc sententiam, vtpote ab Aristotele expulsam cap. præsenti, & ex intrinseca conditione

Prima rat.

E

ditione infiniti nominis euidenter elicitam teneutiam moderni fere omnes, verba Aristotelis hæc sunt. *Non homo verò non est nomē, quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est, &c.* Quæ nō solum significationem sonant, sed enunciationem infiniti nominis de nō entibus. Ratio autem potissima ex intrinseca cōditione eiusdem hæc est, quia id est discriminis inter propositionem affirmatiuam de prædicato finito, & infinito, quod prædicatum finitum ponit aliquam formam, aut rationem positiuam in subiecto, ac propterea existentiam illius actualem postulat, aut certe veram essentiam, licet nō existentem, cui conuenire posit: infinitum vero nihil ponit circa subiectum, sed solam negationem alicuius; pura autem negatio, neque existentiam postulat, neq; essentiam, ergo de non entibus, ac impossibilibus enunciari potest.

Aristotel.

Confirmatio. 1.

Explicatur amplius, & confirmatur simul, nam dum dicimus chimeram esse non hominem, non affirmamus esse aliquid, neque habere essentiam, sed negationem hominis tali monstro à nobis vt impossibili concepto quadrare, quæ cum nihil ponat, non petit eam esse, nec esse possibilem: etiam si.

56. verum est eam non esse simpliciter: si verum est quod sit non ens, verum erit, quod sit non homo, nam sicut homo est inferior ente, sic non homo est inferior non ente, hoc verificatur de chimera, ergo & illud.

Secunda ratio.

Secundò prædicata contradictoria habent immediatam oppositionē, ergo de quolibet ente, aut nō ente necesse est alterum illorum enunciari. Sed homo, & non homo sunt prædicata contradictoria, ergo necesse est eorum alterum de chimera, vel quauis alia re impossibili enunciari, non enunciatur homo, ergo enunciatur non homo: nec argumentum ex Aristot. testimonio desumptum conuincit oppositum, nam propositio affirmatiua de prædicato infinito duplex est, vna de prædicato pure infinito, alia de prædicato non pure infinito, sed quasi mixto ex termino finito, & infinito, vtriusq; exemplum possumus in eisdem terminis designare, prioris quidē, vt si dicamus, lignum est non album, posterioris, hoc est lignum non album: ita vt ex parte subiecti nomē demonstratiuum ponatur, quasi sensus sit, hoc, quod demonstratur, est lignum nō album, est autem latum discrimen inter vtranque, nam cum prædicatū pure infinitū, nihil ponat in subiecto p[illegible] negationem alicuius, nō præsu[illegible] esse, sed nec esse possibile, v[illegible] ea cōsecutio ad secundū, vt si dix[illegible] est non album, ergo lignum est: prædi[illegible] autē mixtum licet ex ea parte, qua infi[illegible] nihil ponit in subiecto, cæterū ex part[illegible] aliquid ponit, & quidem quod nō pert[illegible] essentiam subiecti: nō est enim de esse [illegible] demōstratæ vt talis, esse lignum, l[illegible] quod demonstratur sit lignum, vnde præ[illegible] ponit aliquam existentiam eius, alioq[illegible] erit propositio affirmatiua enunciās hoc [illegible] lignum non albū, si non sit in rerum natura. Arist. ergo loquitur de propositione de prædicato infinito mixto, quæ absq; dubio nō est simul cū negatiua, non requirente ad veritatem, existentiam subiecti, quod de propositione de prædicato pure infinito (de qua ibidem est sermo) etiam est verum, & ideo negatiuam infert, ab eaque infertur, bene enim sequitur, lignum est non album, ergo lignum non est album: atque è conuerso, lignum non est album, ergo lignum est non album & vtraque vera est etiam ligno non existente: imo etiam si non esset possibile.

Et vt illa duo axiomata deducta vniuersalia exponamus, alia distinctione vtēdum [illegible], nam vel prædicatum propositionis affirmātis per se conuenit subiecto, aut nō per se, [illegible] accidens eius est, vel modum accidentis habet, & quidem si per se conueniat, non ve[illegible]ficatur de illo secundum actualem ex[illegible]ntiam, sed secundum naturalem ac necessariā connexionem, quæ cum nullum tempus determinet, sed perpetua sit eodem modo [illegible] per se habens, propositio quoque perpetuæ veritatis esse dicitur, & copula à tempore (vt aiunt) absoluitur eadem extrema non cōiungens, pro vlla temporis differentia, si vero non conueniat per se prædicatum, [illegible] dubio coniungitur subiecto, vt actu exist[illegible], quia accidentia non inhærent, nisi in subiecto existenti, & copula propositionis, pro determinata differentia temporis ea coniungit, quare ad veritatem eiusdem propositionis omnino requiritur, vt subiectum supponat, hoc est, vt significatum eius sit in rerum natura tempore per copulam importato: alioqui falsa erit propositio, & de hoc genere propositionū intelligitur vtrūque axioma. Necessaria est enim consecutio in his à propositione de tertio adiacente ad propositionē de secundo.

...ando, vt si dixeris, homo est albus, ergo ...o est in eisdem etiam falsa est propo... ...firmatiua de subiecto non supponen... ...cutrum autem intelligitur in proposi... ...bus primi generis, ad quarum verita... ...non requiritur extremorum suppositio: ...non coniunguntur secundum existen... ...sed solum secundum necessariam con... ...onem, ac propterea nec tenet cōsecutio ...tertio adiacente ad secūdum, si dixeris: ho... ...est rationalis, ergo homo est, equus est ...bilis, ergo equus est, hæc distinctio ad ...positiones de prædicato infinito appli... ...da est, ac dicendum nomen infinitum, ...significare tam entia, quam non en... ...impossibilia, quam impossibilia, qui... ...negatio alicuius formaliter significata ...te, & æqualiter conuenit: vnde fit pro... ...positiones de prædicato infinito, siue de subiecto possibili, aut impossibili enun... ...tur, esse necessarias ac per se, & in qui... ...bus copula non coniungit extrema secun... ...actualem existentiam, sed secundum ...alem connexionem extremorum, nec ...a temporis differentia, sed absolui... ...tur omnino à tempore, & perpetuæ veri... ...tatis propositionem constituit, in qua ne... que extrema supponere necesse est, neque consecutionem tenere à tertio adiacente ad secundum, vera est igitur in iisdem propo... ...affirmatiua, de subiecto non suppo... ...nente, vt chimera est non homo, aut chi... ...mera est monstrum, ex quibus non licet in... ...ferre, quod chimera sit, cum non sint veræ secundum existentiam, sed propter necessa... riam extremorum connexionem.

Diuersa autem ratio est de intelligibili, aut imaginabili ex vna parte, ac de nomine infinito ex altera, vt primo illi argumento ac principali fiat satis: nam duo illa nomina naturam positiuam significant ab iis poten... tiis intellectu, & imaginatiua potentia perceptibilem, vt proprium, & adæquatum obiectum, sub qua non entia, aut impossibilia eatenus comprehenduntur, quatenus ac si aliquid positiuum essent ac apprehenduntur, vel certe in quantum negationem illius continent, ad eandem namque potentiam pertinent opposita: nomen autem infinitum nihil de formali significat præter negationem alicuius rei, vt iam ostendimus, & hunc habet æque de entibus, ac non entibus dici, æque de possibilibus ac impossibilibus, ac propterea merito excluditur à ratione nominis, itaque non tam propter late patentem significationem, quam propter modum significandi solam negationem, & nihil prorsus positiuum, nisi materialiter.

Dubium, an transcendentia nomina possint infinitari.

SECVNDVM argumentum aliam tangit difficultatem à natura infiniti nominis non alienam, an videlicet ex solis particularibus nominibus adiuncta negatione, componatur, vel etiam ex vniuersalissimis, vt ex ente bono, & vno, atque id genus aliis, quod aliis verbis inquiri solet, an vniuersalissima nomina, quæ transcendentia vocantur, possint reddi infinita, & videtur idem argumentum, negantem partem conuincere, *Pro parte negatiua.* nam si ad rationē nominis infiniti pertinet, vt nuper definitum est, vt tāde entibus, quam de non entibus sit enunciabile, sequitur prædicta nomina, non posse reddi infinita, nam si ens infinitū reddideris adiūcta negatione, 61 non de entibus, sed de non entibus enunciabitur, sicut de vno vero, ac bono sentiendum est, vnde infinita fieri, haud quaquā possunt.

Ex alia vero parte non videtur negādum, *Pars affirmatiua.* vniuersalissima hæc nomina posse infinita reddi, quia istæ propositiones, & similes, chimera est non ens, nihil est non ens, absque dubio sunt de prædicato infinito, cum sint affirmatiuæ, atque istæ etiam, homo non est non ens, cum sint negatiuæ, ergo non ens erit nomen infinitum.

Propter vtrunque argumentum (quod vere difficile est) diuisi sunt interpretes Aristotelis, nam propter primum tenuit Albertus *Albertus Magnus.* Magnus, in huius libri commentariis tractat. 2. cap. 5. cum Auicenna, quem ipse refert eiusmodi transcendentia, in vniuersalissima significatione accepta, non reddi infinita, secus si contractiorem habeant, vt si pro ente reali dumtaxat, aut pro ente rationis, aut pro sola substantia accipiantur, quam sententiam amplectuntur Tolet. quæst vnica, & Masius quæst. 5.

Sed propter secundum tenuit Magister *Mag. Soto.* Soto infinita posse fieri. 2. lib sum nul. cap. 1. notab. 6. cui subscripsere Suessanus, & Louanienses in scholiis huius capitis,

Propria ſententia authoris.

Non diſtinctionem.

NOS vero diſtinguendum in primis de tranſcendentibus putamus, cum hæc ſint in duplici differentia: nam quædam important rationem particularem, quam addunt ſupra ens diſtincta ratione formali, ab ente ipſo à cæteriſque tranſcendentibus, & tales ſunt omnes paſsiones entis, vt verum quod addit ſupra ens indiuiſionem; aliquid rationem particularem (aliquid enim quaſi ens particularizatum ſonat) vt ſic liceat loqui, & res addit ſupra ens ratum, aut validum, ſeu conſtans, bonum ordinem ad voluntatem, & verum ad intellectum, & quanquam hæc omnia re idem
62. ſint, formaliter tamen diſtinguuntur inter ſe, & ab ente, nam ratio boni formaliter non eſt ratio veri, aliud eſt tranſcendens vniuerſaliſsimam rationem importans omnia ambientem, quod vocari merito poteſt primum tranſcendens, & hoc eſt ens: nam paſsiones eius licet tranſcendentes ſint, quia vniuerſa ambiunt prædicamenta, ſed quia ſpeciales, atque inter ſe formaliter diſtinctæ, non ſe ambiunt formaliter, & ideo quaſi participationem ab ente, & quaſi ſecundaria licebit tranſcendentia appellare, ſicque de intelligibili, atque imaginabili iudicandum erit, nam ſi omne ens ſit intelligibile, atque imaginabile, ſed ratione boni exempli gratia, non eſt intelligibilitas, nec formale obiectum imaginationis, vnde nec rationes eorum includit formaliter, nec ab eis excluditur.

1. Aſſertio.

Qua diſtinctione præmiſſa. Primo, tanquam certum in hac re tenendum arbitror omnia tranſcendentia, præter ens infinitari poſſe: ita tenet Albertus Magnus, vbi ſupra. Probatur (ni fallor) euidenter ratione, nam ſi eis negationem adiunxeris, tam de entibus, quam de non entibus enunciari poſſunt, vt non vnum de multis, non verum de bonis dicuntur formaliter, ſicque de cæteris, quod vero de non entibus, exploratum eſt, ergo bene poſſunt
63. eſſe infinitata, cuius fundamentalis eſt ratio nuper deſignata, quia re ipſa omnia ambiant, ſub formali tamen, ac propria ratione, nec ſe ſe ambiunt, nec ideo omnem rationem formalem particularium entium.

Certum ſecundo eſt, ens poſſe infinitari [illegible] limitatum accipiatur pro ente reali [illegible] ſolo ente rationis, aut pro ſola ſubſt[illegible], nam ſic acceptum, tam de entibus, quam de non entibus enunciabitur.

Tota igitur difficultas huius rei [illegible] ente vniuerſaliter accepto poſita eſt [illegible] ſit eſſe nomen infinitum, his affirmantibus, negantibus vero illis.

Ego vero diſtinguendum adhuc cenſeo, [illegible] quia cum enti poſsit adiungi negatio, ac [illegible] de non entibus prædicari in propoſitione affirmatiua, de entibus quoque negat[illegible] propoſitione negatiua, tanquam p[illegible] rum infinitum neceſſario videtur ad[illegible] tendum, quod aliquo modo poſsit infi[illegible] tum reddi, ſed dupliciter id contingere poteſt vniuerſaliter, ſimpliciter, ac perfecte, vel ex parte. Primo modo redditur nomen infinitum ſi nullo modo limitatum maneat, ſed ad omnia præter ſignificatum, cui ad[illegible] gitur negatio, ſe extendat, ex hoc en[illegible] appellatur infinitum, quo pacto ſola nomina particularia infinita eſſe poſſunt, nequaquam vniuerſaliſsimum ens, nam ſi negationem ei adiunxeris, eo ipſo limitatum ad ſola non entia, aut impoſsibilia efficis, ideo non poteſt abſoluta appellatione vocari infi[illegible]
64. rum, ex parte vero imperfecte, & ſecundum quid, non repugnat infinitum fieri, in quan[illegible] tum ad non entia, & impoſsibilia, abſque limitatione extenditur, & aliquo modo ad omnia entia, quorum reſpectu in negat[illegible] ſaltem propoſitione prædicatum eſſe poteſt infinitum; & hæc noſtra diſtinctio argumentum vtriuſque partis facile ſoluit, nam dum Ariſtoteles de nomine infinito agit tam de entibus, quam de non entibus enunc[illegible]b[illegible]le eſſe docet, de perfecta ac vniuerſali infi[illegible] tatione (vt ſic loquamur) intelligit quam nos quoque admittimus vniuerſaliſ[illegible]o enti non conuenire: argumento autem oppoſitæ partis ſatisfacit infinitatio ex parte ac ſecundum quid, quam euidenter probatum eſt ei non repugnare. Ex quibus etiam ſolutum eſt ſecundum argumentum, quod poſteriori parti quæſtionis occaſionem dedit.

Primum dubium: Appendix.

SED duo ſuperſunt breuiſsima dubia pro complemento quæſtionis, de natura infiniti nominis. Primum: an nom[illegible] infinita

18 ... fi ... fatet absoluta, & connotatiua veni- ... numeranda.

Cui respondet Tolet. quæstione vnica ad finem, absoluta potius esse, quam connotatiua: cuius ea est ratio, quia cōnotatiua duo significant, de formali vnum, de materiali aliud, vt album de materiali corpus, de formali albedinem: sed infinitum solam negationem concretam significat, vt non homo solam negationem hominis in cōcreto, ergo non sunt connotatiua sed absoluta.

Ego vero ad connotatiua potius reuocanda esse arbitror, propter idem argumentum in oppositum conuersum. Connotatiua vnum de materiali, aliud de formali significant, sed id habet nomen infinitum, siue ad entia, siue ad non entia comparetur, ergo ad connotatiua reducitur, potius quam ad absoluta, probatur minor, quia non homo de materiali significat bouem, aut leonē, de formali vero negationem hominis, non enim de eis enūciatur propter proprias naturas, sed præcise propter negationē hominis, quā claudunt, quemadmodum album non dicitur de corpore, quia corpus est, sed quia albedine afficitur, ergo simile est albo quantum ad modum significandi, vnum de materiali, de formali aliud: ac propterea ad connotatiua reducitur: tantundem habet, si ad non entia comparetur, vel impossibilia, in quibus materiale significatum in apprehensione saltem reperitur, nempe monstrum illud, quod fingimus, & impossibile reputamus & quod abtadem hominis negatione, suo modo denominatur: reduci autem ad connotatiua dicimus nomen infinitum, potius quam esse cōnotatiuum, quia nec negatio est vera forma, nec substratum verum subiectum, sed similitudinem formæ, atque subiecti tenent.

Secundum dubium: Appendix.

SECVNDVM dubium est, an vniuoce dicatur infinitum nomen de entibus, & non entibus, vt non homo de leone, & chimera. Apparet enim statim non vniuoce, sed æquiuoce, aut analogice dici, quia si vniuersis entibus nihil commune vniuocum esse potest, minus multo entibus, ac non entibus, magis enim hæc inter se distant, quam illa.

Bene nihilominus D. Toletus vniuoce vtraque significare docet, quia solam negationem alicuius formaliter significat, negatio autem æque dicitur de entibus ac non entibus, vt negatio hominis æque leoni, & hircoceruo conuenit, cum nihil in eis ponat, ergo vniuoce vtrique, quibus & si nihil reale possit esse commune, bene tamen ens rationis, esse etenim genus aut speciem, vt in prædicabilibus adnotauimus, vniuoce conuenit naturis substantialibus, & accidentalibus; vniuoce naturis realibus, & entibus rationis, sed negatio quam de formali importat nomen infinitum, est ens rationis: ergo nihil prohibet vniuoce de entibus ac non entibus prædicari, atque ex consequenti nomen ipsum infinitum.

QVAESTIO VI.

An obliqui casus vera nomina censenda sint.

Sententia affirmatiua suadetur.

NON tam propter difficultatem, quæ exigua certe est, quā propter complementum totius disputationis, de natura nominis quæstionem hanc vltimam proponimus de obliquis casibus: an vera sint nomina, & quanquam negatiua pars expressè sit ab Arist. de infinita, non defuerūt eum sic interpretantes, vt solum docere voluerit imperfecta esse nomina, sed simpliciter & absolute talia, quam sententiam secutus videtur commentator in expositione huius capitis, quosdam fortassis stoicos secutus, quos pro ea retulit Ammonius, habet autem hæc fundamenta. 67. Comment.

1. argum. Primum, obliquus casus vt Catonis, Catoni est vox significatiua ad placitum & sine tempore, cuius nulla pars est separata significatiua, eis igitur quadrat integra definitio nominis, cum per nullam ex his particulis excludi possint, quod enim, recta, à quibusdam additur vt casus isti excludantur, gratis profecto, & absque fundamento rationis fit, cum neque Arist. eam addiderit, neque vlla possit ratio afferri, per quam addendam esse conuincatur, ex prædictis si quidem particulis sufficienter constat, nominis explicatio.

2. argum. Secundò si, qua ratione excludendi essent, maxime quia verbo adiuncti non cōstituunt enunciationē verū aut falsum significantem, vt Aristoteles affirmat, sed hæc eius ratio in

duobus deficit: in primo quidem falsum assumit, nam dum per obliquos casus sic lo-
68. quimur, pænitet me peccasse, mea interest legere, verũ absque dubio aut falsum significamus, deficit etiã in altero quia licet verũ esset, verbo adiunctos enunciationem non constituere, minime tamen necessarium videtur ad nominis rationem vt verbo adiunctum enunciationem constituat, quare non forẽt propter ea à nominis definitione excludendi, nam adiectiua vera sunt nomina, vt albus aut musicus, tamen non semper verbo adiũcta verum vel falsum significant, nihil enim tale significamus dicentes: albus est, nisi fortè substantiue accipiatur, vt album est, aut album currit.

A. argum. Postremo, vt D. Thom. expresse docet, quodl. 4. ar. 17. diuersus modus significandi non separat diuersa nomina, nisi diuersa sit res significata: vnde infert idem esse nomen per omnes casus variatos, & rursus cum eadem sit res significata, per rectum, & per obliquos: idẽ cõceptus eis correspondebit in mente, ex hac autem, & illa vnitate plane sequitur: eandem rationem nominis indiuisibilem recto & obliquis inesse atque adeo non solum casum rectum, sed obliquos esse vera ac legitima nomina licet imperfecta, quia perfectionem habet ille significandi modus.

Statuitur vera sententia Arist.

Sent. Arist. vera. ADeo expressa sunt verba Aristotelis, quibus obliquos casus definitione nominis excludit, vt nullam expositionem patiantur, à cuius sensu, nullum anti-
69. quorum aut modernorum interpretum recedit, & merito quidẽ, cum ex ipsamet origine, & impositione nominis manifestum sit, primi etenim impositores nomina ad significandum simpliciter destinauerunt. Deinde
Probat. 1. ad eandem rem diuersis nominibus significandam, per modum impositionis attributionis, ab aliis excogitata fuit variatio per casus, qua adhuc non inuenta cõseruaretur, absque dubio nominũ impositio & significatio, quod vsque adeo verũ est, vt nõ desint nationes, & prouinciæ nulla prorsus variatione vtẽtes hæc igitur non constituit vera nomina, sed quandam eorum participationem.

Probat. 2. Quod secundo probatur, nã obliqui casus nihil significant, nisi per dependentiã, & attributionem ad rectum, à quo deriuantur, ergo si aliquam nominis rationem habẽt purè absque dubio participatã ab eo, quod est per se tale, sed esse participatum, nõ vocat[...] deriuatur, ergo ratio nominis per se inuenta in casu recto, per solam participationem [...] eo in obliquis analoga est, analogia at[...] tionis, & ideo non simpliciter in eis reperta, sed in solo recto.

Probat. Postremo, quia ratio partis ex comparatione ad totum cõsiderãda est, sed nomẽ ex [...] trinseca conditione est pars enunciatio[...], quam simul cum verbo cõstituit, eius igitur ratio per comparationem ad enunciatio[...] erit accipienda, sed obliqui casus non cõsti-
70. stituunt per se enunciationem cum verbo, vt si dicas Petri currit, Petro ambulat, ergo non sunt per se partes enunciationis, nec per se nomina, & hac potissimum ratione probauit Aristot. casus obliquos excludendos esse à definitione. Dicimus per se non constituere enũciationem cum verbo, quia si ali[...]ãdo eam constituunt, per accidens est, [...] non ratione sui, sed recti, in quem resol[...], aut propter verbi imperfectionẽ talem modum significandi ex parte nominis postulanti[...] habeant, vt de impersonalibus notum est.

Rationes in contrarium adductæ diluuntur

Ad primum argum. NEque argumenta pro altera sententia præiacta, quidquam probãt. Non primum, quia obliqui casus non sunt voces significatiuæ ad placitum ex se, sed in quantum quædam deriuationes sunt a recto descendentes, in quo facta est impositio independenter proculdubio ab eis, cum tamen ipsi intrinsecam dependentiam a recto habeant, propter quam præcisè vocãtur nomina, soli igitur recto conueniet definitio per se, & simpliciter, obliquis tamen per quandam attributionem, & ideo non simpliciter, sed secundum quid, quo solum modo nomina vocantur.

Ad secund. argum. Ratio autem Aristotelis, quam secũdum argumentum eneruare intendit, efficax est, neque vllum directum patitur ex his qui obiiciuntur, quia casus rectus per se habet esse partem enunciationis, obliquus vero minime, quod ex eo probatur euidenter, quod rectus semper id habet, vt verbo adiũctus enũciationẽ constituat, obliquus vero raro, quod notanter voluit exprimere Arist. in calce ca-
71. pitis dicens, casus nominis cum est, vel fuit,

vel

...it, neque verū, neque falsum est, nomē ... e semper: quæ autem non semper alicui cōueniunt, non per se, aut ex propria natura, sed per accidēs conuenire censentur, cū ergo nomen ex intrinseca conditione sit enunciatiōis pars (huius enim rei gratia ad significādū imponitur) sequitur obliquos casus, quibus non per se id conuenit, non esse vere ac simpliciter nomina, ex quibus patet, quod ...c secundū patiatur, negandū est enim ad rationem nominis, non esse per se requisitum, vt possit verbo adiunctū enunciationem cōficere, quod autem de adiectiuis nominibus obiicitur difficultate caret, nam id est discriminis inter substantiuū, & adiectiuum, vt ex propria vtriusque etymologia planè colligitur, quod substantiuū significat rem, vt per se subsistentem, vnde per se reddit suppositum verbo, per seque constituit propositionē: adiectiuū vero non significat rem, vt per se subsistentem, sed vt alteri adiacentē, vnde nō est per se pars propositionis, sed substātiuo præsupposito cum verbo, à quibus iā est propositio constituta, licet non ita perfecta, ac simul cum ipso, vnde sequitur adiectiuū vt tale non esse nomē, nisi ratione alterius, atque adeo secundum quid, vt de obliquis casibus constitutum est.

Pro solutione vltimi argumenti notare oportet, idem esse nomen per omnes casus variatū ex parte rei significatæ, quam rem per se primo significat, obliqui vero non nisi in quantum ab eo deriuantur, vnde secundum modum deriuationis est etiā modus significationis, videlicet possessionis, aut attributionis: modus autem iste diuersus sufficit, vt diuersus conceptus in mente eis correspōdeat: diuersus quidē non ex parte rei repræsentatæ, sed solū ex parte modi, vnde nō sunt nisi modaliter diuersi, & hæc est sententia D. Thomæ, & cōmunis omnium interpretum, vt Magister Sotus vbi supra refert, quam Doctor Tolet. & Masius, cum cæteris modernis sequūtur, quod enim ex D. Thom. obiecimus, nō est ab eo assertū, sed in argumēto, sed contra oppositū, cui respondet in solutione ad tertium, propriam sententiam ita profetens. *Ad tertiū dicendū, quod diuersitas cōsignificationis tollit nominis identitatē, in tantū quod obliqui secundū Philosophū, non sunt nomina, sunt tamen vnum nomen, non simpliciter, sed in quantum conueniunt in vno ordine declinationis.* Ex tali igitur nominis identitate, vel conceptuum diuersitate, non infertur casus obliquos esse vera nomina, cum vtrāque habeāt simul, ac significationem per puram participationē recti, atq; adeo per attributionē ad illum, vel in quantum aliquid eius sunt.

CAPVT TERTIVM, de verbo.

VErbum autem est, quod consignificat tempus, cuius pars nihil significat seorsim, & est semper eorum, quæ de altero prædicantur nota, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

PER omnia simile est caput hoc præcedēti, in quo tria præstat Aristotel. definitionem verbi proponit vnam, vel alterā eius particulam explicatione indigentem exponēs, infinita deinde verba, & casus verbi à definitione excludit, vt fecit de nominibus infinitis, obliquisq; casibus nominis, ac tandem in quibusdam nomen cum verbo conuenire ostendit. Diuisio textus.

Definitio verbi talis est, verbum autem est, quod consignificat tempus, cuius pars nihil significat seorsum, & est semper eorū quæ de altero dicuntur nota. Subticuit autem Aristoteles præcedētes particulas in definitione nominis expressas, quæ absque dubio conueniunt verbo, sicut nomini, videlicet esse vocem significatiuam, secūdum placitum, imo eas non expressit, quia verbo sunt cum nomine communes, vt bene D. Thom. quare facile à quocunque in præsenti intelligi possunt, & integra definitio verbi talis erit, vox significatiua, ad placitum consignificans tempus, cuius pars nihil significat seorsum, & est semper eorum quæ de altero prædicantur nota. Definitio verbi.

Et quemadmodū præcedētes particulas suppressit: sic etiā earū explicationē prætermisit, sufficientes in definitione nominis explicatas præsupponens, ac propterea à prima particula, per quam verbum à nomine separatur elucidare definitionē incipit: videlicet, quod cōsignificat tēpus, cuius sensum hac distinctione virtualiter præmissa manifestum facit. Aliud est significare, aliud consignificare: significare enim aliquid, est illud repræsentare intellectui: consignificare vero est aliquid. Explicatur definitio verbi.

aliquid principaliter significare, sed cum eo denotare, aut connotare aliud: gratia exempli: Hoc nomen albedo significat albedinem, quia eam facit intellectui præsentem: album vero eandem albedinem principaliter significat, sed vt in corpore existentem, ideo consignificare, aut connotare dicitur corpus: ita ergo aliud est significare tempus, aliud consignificare illud: primum non aliud importat, quam tempus ipsum facere intellectui, præsens sicut quamlibet aliam rem significatam: postremum illud simul cum altero significare: hoc est rem alteram principaliter, denotando simul quod in tempore fiat, & tempus quidem significare, nomini, absque dubio conuenit, vt anno mensi, ac diei. Quemadmodum enim homo hominem, leo leonem significat: pari ratione hæc vox tempus, designat durationem illam motus, quam vocamus tempus, & annus certam illius partem, aut mensuram, consignificare vero tempus soli verbo, quia proprium illius est actionem significare, denotando simul, quod in tempore fiat, vt amat, currit, iure igitur Aristot. de nomine protulit, quod sit vox significatiua ad placitum sine tempore, de verbo vero quod tempus cōsignificet, aut rem certe cum tempore, hoc est, cōnotando quod tēpore fiat, aut exerceatur.

4. Secunda particula est: cuius nulla pars separata aliquid significat. Separans verbum ab oratione, & enunciatione, quarum partes non minus separatæ, quam dum eas componunt significationem retinent, vt de partibus huius orationis, homo albus, certum est, hanc autem particulam non exponit, eam ex cap. præcedenti satis elucidatam præsupponens, sed gradum ad tertiam facit.

Est eorum quę de altero prædicātur nota: hoc est signum coniunctionis prædicati cum subiecto, nominum officium est prædicari, aut subiici: verbi autem vtrumque copulare, & quia id habet in quantum est vox significatiua, copulationem ipsam intellectui repræsentat: manifestamq; efficit, & hoc est propriè esse notam eorum, quæ de altero prædicantur, ea cum subiectis coniungens: simulq; coniuncta ostendens, quod in his propositionibus constat homo est albus, equus est hinnibilis, in quibus verbum, est, coniungit prædicatum cum subiecto, & coniunctione ipsam significat, hoc est intellectui præsentem facit, extrema et coniuncta simul ostendens, & hæc vltima pars definitionis excludit à ratione verbi quædam quibus præcedentia competunt, vt participium, & verba aliorum modorum ab indicatiuo quæ licet consignificent tempus, non habent [illegible] ma coniungere, nec cum eis compositionem verum vel falsum significantem, nisi ratione eiusdem indicatiui facere, ideoq; non 5.
sunt notæ eorum, quæ de altero prædicantur, nec proinde verba.

Excludit in secunda parte à definitione verba infinita, & obliquo casu: illa quidem, quia licet tempus cōsignificent, & prædicata esse possint: quorum ratione viderentur alicui esse verba, siquidem munus vtrumq; verbo est proprium, nihilominus verba non sunt, quia ad rationem verbi pertinet naturam aliquam determinatam, vel determinatam certe actionem aut passionem significare: illud vero verbo substantiuo competit, hoc vero actiuis, aut passiuis, verbum autem infinitum, vt non lego, aut non est. Nihil horum determinatè significat, sed tam de re, aut actione existenti, quam de non existenti dicitur, tam de possibili, quam de impossibili, ea solum excepta, cui negatio adiungitur, vt non lego de cunctu præter actionem legendi, vt de actione loquendi aut currendi, atque etiam de chimera, aut hircoceruo, quibus non minus negatio legendi conuenit, quam quibuslibet veris actionibus: quapropter infinita merito appellanda sunt, quasi nihil finitum, aut determinatum designantia.

Casus autem verbi vt valuit, & valebat, etiam excluduntur: quia verbum ex propria conditione habet actionem, aut passionem significare connotando quod in tempore fiat: sola autem actio de præsenti talis dicitur simpliciter, non præterita neque futura. Cum illa iam non sit, hæc vero nondum sit, nec tempus præteritum, aut futurum appellantur, simpliciter tempora ea- 6.
dem ratione, sed cum illo addito diminuente, futuri, aut præteriti: ergo solum ver-

autem

... est: tu dicitur tale simpliciter: verba ... erit ut an futur: , ab vtroque desi... ta neque actionem , aut paßionem ... at, neque consignificant tempus, nisi ... : ac propterea non verba sim... vocanda sunt, sed quasi verbi casus: ... eadmodu casus obliqui deriuantur à ... declinationem , pari ratione verba ... aut futuri tempori à præsenti per ... nem.

... tale cum nomine conuenire o... in duobus, quorum primum est, quod ... per se sumptum, aut prolatum, hoc ... a propositionem existens, rem aliquã ... sicut nomen, vt curro cursum, pro... quam ... verbum prolatum, nõ ... ceptum ipsius vocis, quem non vl... formauit, format. sed conceptũ rei, ... stur vltimatus, sed qui conceptũ vl... formauit quiescit, nec vlterius pro... ut ille qui solum habet cõceptum ... natur ... conceptum rei, ... neo conuenit verbum cum nomi... per se sumptum signum rei sit, cuius con... in mente audientis imprimit.

... erit secundo, in eo quod sicut no... per se sumptum, nihil verum, aut fal... ... solum, pari ratione verbum ... Probat, nam si aliquod ... per se sumptum, id haberet maxi... ... tpote omnium absolutis... hoc non: quia veritas, aut falsi... ... reperitur in compositione, aut di... ... qua enunciatur aliquid esse, ... verbum est, per se sumptum ... non importat talem compo... ... diuisionem, quam sine extre... ... subiecto, & prædicato non ... ere, ergo nec verum significabit, ... um.

CIRCA EXPOSITVM textum notabilia.

NOTABILE I.

Circa formam particulam definiti... ... debet consignificare tempus, ... andum est: nomen in eo conue... ... bo, quod actionem, vel paßionẽ

... etiam significare potest, vt cursus actionem currendi, amatum paßionem quæ ab uno amari ab altero dicitur, ac modo simi... le... ctio, atque dilectum, sed in modo eam significandi ab eo distinguitur, quia nomen non per modum actionis, vel non vt actionem, & paßionem, sed vt rem: verbum vero, vt actionem, cuius ea est ratio, quia proprius modus actionis, & paßionis est ... ab agente in paßo receptum, temporeq; mẽsuratum: vnde tunc solum significatur per modum actionis, aut paßionis, quando sic significatur, & quia verbum, sic, vnam, aut alteram significat, ideo ab eo solum significatur, vt actio, & paßio, & ex tali modo significandi, dicitur verbum significare cum tempore, aut consignificare tempus, nomen vero non hoc modo actionem significat, aut paßionem connotando, quod tali tempore fiat, sed quasi nude nihil aliud denotando, ac propterea, non per modum actionis, sed vt quamlibet aliam rem, vnde fit absolute pronunciandum esse nomen non significare actionem formaliter, sed solum verbum. Fit etiam, quod dum verbum actionem, vt rem quandam significare cõtingit; vt dum dicimus currere est moueri: nõ in vi verbi accipiatur, sed in vi nominis: quare non solum prædicatum. sed subiectum propositionis esse potest, quod à propria conditione verbi alienum est. 8.

NOTABILE II.

CIRCA totam verbi definitionem adnotare secundo oportet, ei esse applicanda tria, vel quatuor, quæ circa definitionem nominis capite præcedenti adnotata sunt. Primum, bene definiri per vocem in definitione ... intellectam: nam nomina, & verba, primo ac per se de voce dicuntur, per similitudinem vero conceptibus conueniunt: scripturæ vero tanquam supplemento cuidam vocum ad agendum cum absentibus, verbum quidem secundum vniuersaliorem significationem, qua de verbo mentali, ac vocali dicitur, in quantum illud per internam mentis actionem expressum est, hoc vero per externam locutionem, primo ac per 9.

se mentali conuenit: vocali vero minus principaliter, in quantum signum illius est, nunc autem specialius de verbis loquimur in quantum actionibus in tempore significandis adaptata sunt, quemadmodum nomina rebus imposita: ita vt singulas, per singulas voces designemus, atque intelligamus, & hoc modo dicimus proprie in solis reperiri vocibus, quod cap. praecedenti, efficaciter ostēdimus. Secundo intelligendum est verbum non definiri per subintellectam vocem, tanquam per verum genus, vt de nomine adnotatum est, sed tanquam per materiam, & subiectum, vt reliqua arte facta, vel accidentalia concreta solent definiri. Tertio, illud etiam definioni verbi applicandum est: quod circa definitionem nominis adnotauimus: non esse ei addendas duas alias particulas, finita, & recta, & multis interpretibus placuit cum eas non addiderit Aristot. sed per sola verba praecedentia completam esse voluerit: ita vt per vocem significatiuam, hoc est, rem aliquam significantem excludantur nomina infinita, nullam rem significantia, sed solam negationem, atque etiam obliquos casu nihil significantes, nisi ex sola participatione rectis: his itaque particulis perfectam esse voluit definitionem verbi. Verbum est vox significatiua ad placitum cum tempore, cuius nulla pars
10. *separata significat, & est eorum, quae de altero praedicantur nota, per quam sufficienter exclusa censentur verba infinita atque etiam casus verbi, absque alterius particulae additione, prolixitas enim in definitionibus summopere cauenda est.*

MINORA DVBIA CIRCA expositionem textus exorta.

DVBIVM I.

Quia nam ratione iterum posita sit illa particula, cuius nulla pars separata significat, in definitione verbi

Respondet Ammonius 11.

RATIO dubitandi est, quia id circo particulas praecedentes nempe vox significatiua ad placitum, suppressit Aristot. quia cum communes sint verborum nominique noluit eas repetere, sed facile à quocunque supplēdas reliquit: sed praed[...] ticula etiā est communis verbo cum nomine, ergo non fuit in hac definitione [...] petend[...].

Huic dubio respondet Ammonius [...] retulit D. Thom. per hanc partic[...] nomen & verbum ab oratione sed [...] plex est: vna ex nominibus composita, vt homo albus: altera ex verbis, vt currere [...] moueri: in definitione igitur nominis p[...] est, vt nomen separetur ab oratione ex nominibus composita: repetenda igitur fuit in praesenti definitione, vt verbum etiam [...] ret ab oratione, ex multis verbis compo[...].

Hac solutio non omnino placuit D. Thom. & merito: quia haec particula, quomodo cunque accepta, nullam prorsus orationem admittit: siue ex nominibus, aut verbis compositā, cum partes cuiuslibet orationis separata sint significatiua, semel igitur posita in definitione nominis, à qualibet oratione nomen separabit, & verbum, cum commune vtrique sit non habere partes per significantes. Et rursus, vel nomen separauit à qualibet oratione, vel non, sed ab ea solum, quae ex nominibus componitur: si hoc secun[...] admiseris, euidenter sequitur non es[...] cienter nomen distinctum ab oratione, atque adeo, nec exacte definitum. Si primum, e[...] ipso, quod nomen ab vniuersis orationibus separauit, sequitur etiam fuisse separatum verbum superuacanea erit ergo omnino repetitio.

Quare aliter respondet D. Thomas [...] cialem difficultatem esse in verbo [...] gnificationem partium, nam cum ex pr[...] conditione sit nota eorum, quae de altero praedicantur, & ideo compositionem [...] extremorum, eamque vtrunque con[...] ciat, maior dubitādi ratio circa illud [...] circa nomen suboriri poterat, an aliquo modo esset, complexum, cuius partes [...] aliquid significarent, quam tollere omnino oportuit expresse eam in definitione praesenti iterum collocando.

His solutionibus tertiam adiungit D. Toletus, inquiens, diuersam esse rationē, de his particulis, ac de praecedentibus, nā illae [...] generis locū obtinent, communis [...]

verbo, quæ ex æquo sunt enũciationis partes, ideo communi generi suppresso, differẽtias addidit, quarũ altera est prædicta particula, quæ tamen cum hac non minus sit vtrique communis, quam præcedentes, specialem necessitatem, aut rationem designare oportet, iterũ cum repetendi. Placet igitur expositio D. Thomæ particularem rationẽ in ipsamet natura verbi fundatam tradens, quæ cum non militet pro particulis præcedentibus non fuit necessarium illas repetere, & sic soluitur augmentum pro ratione dubitandi propositum.

DVBIVM II.

Quid sibi velit Aristot. in extrema definitionis parte, asserẽs verbum semper esse notam eorũ quæ de altero prædicantur

DVPLEX est ratio dubitãdi, circa hanc extremam particulam, prior, quia sufficeret dicere verbum esse notam eorũ quæ de altero prædicantur, nec oportuisset addere, semper: nam si hoc est verbo intrinsecum necesse est ei semper conuenire. Posterior, quia sufficeret etiam dixisse eorũ, quæ de altero prædicantur, nec oportuisse addere, vt eorũ quæ de subiecto dicuntur, vel in subiecto sunt, nam quodlibet prædicatũ propositionis, vtrunque habet, videlicet vt de subiecto enũcietur, & in eo sit, imo hoc posterius est fundamentum prioris: ex eo enim, quod quidpiam est in altero, habet, vt de illo enuntiari possit sufficienter ergo natura verbi explicata esset per solas particulas præcedentes eorum quæ de altero prædicantur.

Duplicem refert solutionẽ Doctor Toletus in parte huius dubitationis à diuersis denatam, & vtranque reiicit: prior solutio est posita in commentariis huius capitis, dicens, verba actionem semper, aut passionẽ significare, quæ accidentia sunt, & de substãtia enunciatur semper: nomina aũt non semper accidentia significat sed sæpe substãtiã, ideo verbũ semper dicitur esse nota eorũ quæ de altero prædicantur.

Secunda expositio, nõ omnino dissimilis est, Ammonius, & Psellus adhibet asserentes, verbum semper obtinere locum prædicati, & nunquã subiecti, & hoc sibi voluisse Aristot. dum semper esse notam, ait, eorum quæ de altero prædicantur: quod intelligendum est, si formaliter, vt verbum accipiatur: nam dum materialiter accipitur, vt si dicamus curro est verbũ, etiã est subiectum, & ideo non habet vim verbi, sed quasi nomẽ est quod indifferenter potest esse subiectũ, & prædicatũ, vtranque solutione non sine causa reiicit Doctor Tolet. priorem quidem quia non semper verbum actionem, aut passionem significat, nec semper proinde accidens cum extẽt verba substantiua, vt sunt existo, & subsisto, substantiam, aut existentiã, seu subsistentiam significãtia priorem autem, & posteriorem simul quia hac particula nõ est posita ad distinguendũ verbũ à nomine, cum iã sit per primã distinctum, videlicet per consignificare tempus. sed vt à participio & verbis aliorum modorum ab indicatiuo separetur, vt bene D. Thomas in eius explanatione, non est igitur sensus, quod verbum sit semper prædicatum, vel locum prædicati teneat. Reiicitur vtraque solutio. 14.

Propterea Doctor ipse Toletus aliam adhibet solutionem, verbum semper esse notam eorum, quæ de altero prædicãtur, id est semper significare aliquid, vt de altero dicitur, quod est semper aliquid prædicare de altero, quod duobus modis contingere ait, vno, vt id solum prædicet quod significat, vt in propositionibus quas vocant de secundo adiacente, non habetibus aliud prædicatum ab ipsomet verbo, quales sunt homo disputat homo loquitur, Alterũ dum solã propriã significationem, sed alteri adiunctã prædicat, vt in propositionibus de tertio adiacẽte homo est animal, vel homo est albus, aliquãdo enim prædicatũ quod significationi verbi adiungitur substantiua est, aliquando accidens, & dum propriũ dũtaxat significatũ prædicat, vocatur à cõmentatore prædicatum, quod dum simul cum eo rem alteram, prædicatũ quo. 3. solutio. Quænã sit propositio de secundo adiacente. 15.

Non omnino displicet, quod hæc expositio docet, vt suo loco ostendam, sed expositio ipsa non mihi videtur metem Aristotelis attingere, quæ absque dubio ab eo abstrahit, quod est verbum aut significatũ eius esse prædicatum propositionis, & propriũ dumtaxat Tertia solutio non omnino iuxta mentẽ Aristotelis.

verbi officium indicat in eo consistens, quod est prædicatum cum subiecto coniungere seu nexum vtriusque esse, talemq; coniunctionem significare. & quia talis coniunctio extremorum quædam compositio est, proprium munus verbi est, esse compositionis notam, in qua vnum de altero prædicatur, quod habere posse constat, etiam si hoc proprium significatum nudum, aut alteri admixtū prædicet (quod modo, nec recipimus, nec reprobamus) abstrahit itaque esse notam eorum, quæ de altero prædicantur à significato proprio, vel ab aliare quacunque de altero enunciata, & solum in communi dicit verbum esse signum compositionis extremorum, in qua vnum (quod vis illud sit) de altero prædicatur. & quia id officii, non solum intrinsecum, sed propriissimum verbo est dum in vi verba accipitur, & quasi vltima eius differentia, propterea Aristoteles asserunt esse notam eorum, quæ de altero prædicantur: Solutio ex D. Thom. *hanc solutionem, vno verbo innuit D. Thomas, in expositione eiusdem particulæ inquiens.* Dicitur ergo verbum semper nota eorum, quæ de altero prædicātur, eo quod importat compositionem, qua prædicatum componitur subiecto, &c.

Ad secundam rationem dubitandi. *Circa expositionem etiam sequentium verborum, quam posterior ratio dubitandi postulat, vt eorum quæ de subiecto vel in*
16. *subiecto sunt, non consentiunt interpretes, nam Boetius cum Porphyrio, vtrumque ad accidentalia prædicata consequēter refert, nam accidentia ait, & in subiecto sunt, & de subiecto dicuntur, imo ideo dicūtur quia* Solutio D. Thomæ. *sunt: melius tamen D. Thomas diversa prædicata vtroque illo verbo importari ait, primo quid in hoc est (eorum quæ de subiecto) prædicata substantialia, postremum, hoc est, (vel in subiecto sunt) accidentalia, quod his verbis docet.* Est ergo intelligēdum, quod verbum, semper est signum, quod aliqua prædicentur, quia omnis prædicatio fit per verbum ratione cōpositionis importatæ, siue prædicetur aliquid essentialiter, siue accidentaliter, &c. *Quibus etiam præteritam nostram solutionem priori parti dubii, adhibitam magis confirmat.*

DVBIVM II.

Quem nam tenuerit se[illegible] dum in calce cap[illegible] sumpta nominibus co[illegible]

OCCASIONEM p[illegible] di Aristot ipse d[illegible] cūdum [illegible] non [illegible] *quibus verbis cum nomine v[illegible] confundere, quod non videtur vll[illegible] rum, cum partes propositionis specie[illegible] sint, quomodocunque accip[illegible] dubium offerunt verba su[illegible] probandum verbi[illegible] nomine [illegible] quia neutrum ait per se sumptum [illegible] vel falsum significat. Si enim ver[illegible] per se acceperis, nihil est, esse aut[illegible] in nullo sensu verum esse potest.*

Diversis modis respondetur h[illegible] diversis interpretibus omnes [illegible] consentiunt. quod Aristotel. verba n[illegible] nerit nomina per identitatem, sed per si[illegible] tudinem, quam tamen in eodem non c[illegible] cant, sed quidam vt Boetius, & Su[illegible] eiusdem rei significatione: co[illegible] pe numero eandem prorsus r[illegible] verbum significare, vt valeo [illegible] verbum tamē quasi per mod[illegible] nomen per modum qualitatis.

Aliter sentit D. Thom. cum A[illegible] quiens nomen duobus modis [illegible] communi & in particulari [illegible] cipitur pro dictione ali[illegible] vtrique absque dubio commu[illegible] verbum rem aliquam sig[illegible] non[illegible] nomen, in particulari ver[illegible] pro[illegible] catiua sine tempore: as[illegible] bum & nomen in ho[illegible] quod verum [illegible] ctio qu[illegible] dam aliquid [illegible] go Aristot[illegible] ait verbum p[illegible] nomen, non a[illegible] nomen [illegible] verbo distincta, in q[illegible] præcedenti descripsit [illegible] communi [illegible] ctione alicuius rei sign[illegible] hæc expositio [illegible] Tolet. q[illegible] dendum ait in eodem [illegible] textu æquiuoce lo[illegible] esse Ar[illegible]

[illegible] præcedenti vno modo illud [illegible] præsenti altero: quapropter [illegible] expositionem ipse approbat, [illegible] tenеat quantum ad rem si-[illegible]

[illegible] expositionem appro-[illegible] duo in verbo distin-[illegible] & rem significat, sicut no-[illegible] subiecto coniungit ex [illegible] quod tamē non exercet nisi [illegible] vnde si extra propositionem [illegible] non exercet, nihil fere habebit per [illegible] sed et valde as-[illegible] in significatione, sed [illegible] in quo sensu vere vo-[illegible] ab Aristot. & fauent huic ex-[illegible] ait enim Nam aliquid [illegible] dicat, nā ab officio, absolu-[illegible] habet, quam aliquid significa-[illegible] Postrema etiam verba, de [illegible] ratio dubitandi procedit, [illegible] nudum dixeris, nihil [illegible] dem modo exponuntur, nam Ale-[illegible] commentariis huius capitis, ideo [illegible] se arbitratur, quia ens vel verbum [illegible] eadem namque de vtro-[illegible] quantum ad rem significatam) [illegible] analogum, æquiuoca au-[illegible] aliquid vnum, sed [illegible] diuersa, nihil esse dicuntur [illegible] significationem, ideo à ratione [illegible] & verbi veniunt excludenda.

[illegible] expositio friuola est, & vt ta-[illegible] a D Thoma quia nullus vn-[illegible] verbum [illegible] à ratione verbi exclusit, [illegible] à ratione nominis: cum non [illegible] sed ad summum analoga, hæc [illegible] vnum aliquid significant in cunctis [illegible] secundum attributionem, aut [illegible] repertum.

[illegible] fere ratione excludenda est ex-[illegible] quam approbat Magister [illegible] verbum est non si-[illegible] rem determinatam sed solam cō-[illegible] cum subiecto, quod visus est in-[illegible] dicens quandam compositio-[illegible] quam sine extremis non est [illegible] hoc tamen potiori [illegible] potest, quam verbum [illegible] nam simili-

lam rem significaret, vt bene D. Thom. nec nomen esset, nec verbum de quorum ratione intrinseca est alicuius rei significatiua esse.

Germanum igitur sensum verborum Aristot. tradit D. Thom. ex Ammonio dicente verbum est, per se sumptum nihil esse quantum ad verum, vel falsum significandum, neque alium sensum potuit tenere Aristot. cum illis verbis nihil aliud cōtenderit quam similitudinem verbi per se sumpti, cum nomine probare ex eo quod sicut nomen per se sumptum, nō dicit aliquid esse, vel non esse, & ideo non significat verum aut falsum: pari ratione verbum, quod argumento à maiori conuincit à verbo est, omnium absolutissimo desumpto, dices per se sumptum nihil esse, id est, nihil de esse, vel non esse importare. 20.

Germana expositio D. Thom.

DVBIVM IIII.

An verum sit, quod audito verbo audientis animus quiescat.

AD probandum, quod verbum per se sumptum aliquid significet, sicut nomen, eam rationem attulit Aristotel. Constituit, inquit, intellectum in animo audientis, qui profert verbum, & qui audit quiescit. Ergo aliquid significat, qua tamen falsum supponere videtur, nam sola oratio perfecta modi indicatiui, integrum sensum efficiens quietum reddit animum audietis, nihil vlterius de re inquirentis, quam quod per eam enunciatur, quo separatur ab oratione imperfecta aliorum modorum, per quam cum nihil de re prolata enuncietur, neque animus eam audientis quiescit, sed vlterius expectat, quid de ea enuncietur aut ab ea remoueatur, sed verbum per se sumptum nihil importat de esse, aut non esse, nec est oratio perfecta, aut imperfecta, ergo non est verum de eo quod animum audientis quietum, aut inquietum reddat, & quanquam verum esset, non est ad propositum, nam ad simplicem verbi significationem non est necessarium, quod quietum reddat animum audientis, sed satis est si et aliquid repræsentet.

Respondetur recte D. Thom.

Huic dubio bene respondet D. Thom in expositioniusne eius dicens, duplicem esse operationem intellectus. Primam quæ est simplicium apprehensio, & secundam quæ est compositio, aut diuisio: qui igitur verbum profert constituit animum audientis hoc est cõceptum simplicem vltimatum in eo efficit, quantum ad primam operationem, quod non efficeret vox non significatiua vt blitiri, qua audita solum conceptum nõ vltimatum formamus, & cum in hoc separentur conceptus vltimatus & non vltimatus, quod iste solus vocis est, & non alicuius rei significatæ, sicut vltimatus, efficax est argumentum Aristotelis ad probandum verbum aliquid significare, quia eo audito, quiescit animus audientis: hoc est conceptum rei format nihil vlterius inquirens, quantum ad primam operationem intellectus pertinet, quod non præstaret vox nullius rei significatiua sed ea audita adhuc expectaret animus quid per eam significetur aut intelligatur, quantum vero ad secundam operationem intellectus, sola oratio perfecta quietum potest animum reddere, de qua non loquitur Arist concedenda, ergo sunt quæ obijciuntur, sed nihil aduersus rationem Aristotelis probare possunt.

GRAVIORES CONTROuersiæ, circa ea quæ ab Arist. cap. præsenti statuuntur agitandæ.

TRIA super sunt alicuius momenti circa naturam verbi grauioribus expedienda controuersijs. An verbum consignificet tempus. An sit pars propositionis. An possit in propositione esse infinitum, vel necesse sit negatum esse quoties negatione afficitur. Et ideo triplex erit eodem ordine quæstio exagitanda.

QVÆSTIO I.

An verum sit verbum consignificare tempus, vt prima particula definitionis asserit.

Pars negatiua suadetur.

CONSIGNIFICARE tempus idem est ac significare cum tempore, vt titulus quæstionis notior fiat: quod autẽ non semper verbo conueniat, nec proinde ei essentiale, his argumentis videtur con...

Primo: propositiones per se, v[t] ho[mo est] animal rationale, homo est risibi[lis] ... perpetuæ veritatis, in quibus p[ro]pt[er] ... ca verbum non vnit extrema pro differenti[a] te[m]poris præsentis; imo nec pro vllo te[mpore] ... determinato cum ante omne tempus fuerint veræ, & futuræ sint etiam cessan[te] te[m]pore cum motu cœli, idcirco cõmu... chola voce dicitur in eis copulam absolu[te] ... pore, quod profecto argumento est ... consignificare tempus, nam si illud significat, a qua nam absolui dicetur?

Secundo, si verbum significat cum tempore maxime, quia significat actionem t[em]pore mensuratam, sed multa sunt verba, quæ actionem non significant, sed substantiam, vel actum essendi, vt substantiua omnia & ex adiectiuis plura, vt quiesco, permaneo, non solum non significant actionem, sed priuationem eius ergo non conuenit o[mni]bus verbis consignificare cum temp[o]re.

Sed iam quod semper, & omnibus verbis conueniret, non solis, sed etiam nomi[nibus] ... ergo non est verbo proprium, nec per h[anc] particulam separatur a nomine, vt v[ult] Aristot. probatur antecedens, nam par[tici]pia, vt currens amans non sunt verb[a] ... nomina cum indifferenter possint esse subiecta, ac prædicata propositionis, quod verbo repugnat, & tamen significant cum [tem]pore, nam currens, actionem curre[ndi] significat denotans, quod tempore præs[enti] fiat. Præterea cœna absque vlla controu[ersia] est nomen, & tamen significat actũ comedendi, connotando, quod tali tempore fiat & similiter ientaculum, illa quidem nocturno, hoc vero matutino, ergo consignificant tempus.

Opposita sententia Aristotelis explicatur.

HIS tamen non obstantibus express[am] sam Aristotelis sententiam, p[ro] essentiali differentia verbi respe[ctu] nominis in definitione ponentis, *Quod cum tempore significet*, recipiunt o[mn]es eius interpretes, tam antiqui, qua[m mo]derni, quos propterea superuac[aneum] ... recensere: veruntamen quia non ab o[m]nibus eodem modo explicatum cui ... sit consignificare tempus, aut signi[ficare] cum tempore, opere pretium ...

nam

aam sit hæc re iuxta mentem Aristotelis, & eius proprietatem tenendum afferre, vt melius intelligatur quonam modo ad essentiam verbi spectet.

Et prius id quod apud omnes, absque cõtrouersia recipitur statuendum est, nempe consignificare tempus, vt ipsamet nominis etymologia aperte indicat, non esse aliud, quam aliquid de principali significare, & ex consequenti tempus in quo est, vel fit vt intelligatur, quam diuersa sint, significare, & consignificare tempus, vel significare cum tempore, nam quod solum tẽpus significat apertum est non consignificare tempus, aut significare cum tempore, vt de nocte, die, & anno constat, sed significare de principali aliquid, & ex consequenti tempus simul in quo sit, duobus contingit modis ab intrinseco, & ab extrinseco. Ab intrinseco quidem quando res ipsa principaliter significata, aut ex se, aut ex modo certe quo significatur, habet quod tali tempore fiat, aut mensuretur, & huius conditionis est actio per modum actionis significata, aut aliquis alius actus, si per modum actionis significetur, nam actio, vel re ipsa motus est, aut mutatio, vel certe cum motu, vel mutatione exercetur: conuenit autem mutationi, & motui ab intrinseco, tempore mẽsurari, cum tempus nihil aliud sit, quam numerus, seu mensura motus secundum prius & posterius, vt Aristot. 4 lib. Phys. testis est. Ab extrinseco autem tempus simul cum re altera significatur, quando non ex natura eius, aut modus quo significatur, certum tempus adiunctum habet, sed quia ex communi hominum consuetudine tali tempore fieri solet, cum ex modo quo significatur nullum designet tẽpus, & ex hoc modo simul cum re altera, certum designat tempus, cœna, & prandium: nam de principali significant actionem comedendi, non quidem per modum actionis in tempore factæ, sed per modum rei, quo pacto significatur per cursum, vel deambulationem, vnde nec vt tali modo significata tempus vllum postulat, in quo fiat, aut quo mẽsuretur, sed quia ex communi hominum consuetudine nocturno tempore, aut meridiano fieri solent.

Consignificare igitur tempus, vel significare cum tempore primum modum consignificationis importat verbo intrinsecum, quia actionem significat per modum actionis, cui intrinsecum est tempore mensurari, vel certe aliquem actum per modum actionis, quo pacto verba substantiua significant actum essendi. Ab extrinseco autem tempus quodam modo connotare, non est consignificare tempus simpliciter, aut cum tempore, ac propterea potest etiam nominibus conuenire.

Examinatur quomodo verbum tempus consignificet.

SED adhuc significare cum tempore duobus modis exprimitur à diuersis interpretibus, nam quidam dicunt significare cum tempore, non esse aliud quam rem de principali significare, prout ex se petit fieri in tempore: vnde curro significat cum tempore, quia significat actionem prout tempore præsenti fit: cursus vero minime, nam actionem currendi, non per modum actionis in tempore factæ, sed per modum rei significat, vt albedo albedinem: vnde aiũt participium non significare cum tempore, quia non significat actionem verbi per modum actionis, sed per modum formæ cõnotando subiectum, in quo est, vt currens, loquens, vel docens, hunc modum interpretãdi attulerunt Porphyrius, & Niphus, in expositionibus huius capitis, quibus subscripsit P. Franciscus Suarez in scriptis eandem sententiam authoritate, & ratione confirmans.

Nam Aristoteles explicans, quid sit consignificare tempus, sic loquitur. *Dico autem, quod consignificat tempus, vt valetudo quidem nomen est, valet vero verbum, significat enim nunc esse*, quasi dicat significat vnum simul consignificando quod hoc tempore fit. Aristoteles.

Duplici autem ratione probat, quod participium non significet cum tempore, iuxta eandem interpretationem. Prima: nam currens actum currendi significat cõnotando subiectum, in quo est, non tempus in quo fit, magis quam album, & coloratum, ergo sicut hæc non dicuntur significare cum tempore, neque illud: vnde sicut album potest coniungi copulæ cuiuscunque differentiæ temporis, cum dicamus est album, fuit album, erit album, & idcirco nullam determinat: pari ratione participium, vt si dicamus est currens, fuit currens erit currens. Participium non significare cum tempore. Probatur.

Secunda, istæ voces, videns, intelligens, absolute significant actus ani[illegible] concreto absque vlla temporis consignific[illegible]ione, ergo eadem est ratio de cæteris participiis, & si forte ei obiecceris per hãc particul[illegible] definitionis separatum fuisse verbum à par[illegible]icipio, quod iuxta eorum sensum no[illegible] significat cum tempore, atque adeo per vlti[illegible]m particulam, & semper est eo[illegible]um, quæ d[illegible] altero prædicantur, nota à nullo separari, atque adeo redundare omnino in definitio[illegible]e, admittit libenter pro se afferens commentatorem asserentem, non esse de substantia definitionis, & Petrum Hispa[illegible]um, qui [illegible]am plane à definitione substraxit, lib. 2. su[illegible] mmularum cap. etiam 2 hisce dumtaxat verbis verbum definiens. Verbum est vox significatiua ad placitum cum tempore, cuius nulla pars per se est significatiua, separata, finita, & recta, & hinc est, ait, quod participium apud Dialecticos sub nomine includitur sicut pronomen.

Expositio Mag. Soto. Magister Sotus lib. 2 summularum, cap. etiam 2. sic explicat significare cum tem[illegible]pore, vt in p[illegible]imis non sit v[illegible]i extrema in ordi[illegible]e ad ali[illegible]em tempo[illegible]is di[illegible]ferentiam, vt quid[illegible]m [illegible]oderni Dialectici voluerunt, quia v[illegible]re officium verbi est, significationem cum te[illegible]pore præsupponen[illegible]s, & ideo per di[illegible] particulam ab Aristot. explicatum. A[illegible] significare cum tempore prop[illegible]s mo-

89 du[illegible]ificationis eius, sicut proprius modus [illegible]ficandi nominis, est si[illegible] tempore, vt d[illegible] nomen e[illegible] ex [illegible]a propositionem dicitur sine tempore significare, pari ratio[illegible] verbum etiam si extrema non copulet: est igitur, inquit, significare cum tempore, actionem significare, aut aliquid per modum actionis, aut passionis, in ordine ad aliquam differentiam temporis, hoc est, vt sunt in fieri, & motu; nam motus mensuratur, & cognoscitur per tempus, vt curro significat cursum, vt est in fieri, & de præsenti, & cucurrit, vt fuit in fieri, & curret, vt erit in fieri, sed cursus significat cursum, vt rem quandam, non vt in fieri. Vnde infert primo participium significare cum tẽpore, neque in hoc differre à verbo, vt amãs, amaturus, nam significat actionem vt in fieri: quod probat, quia modificatur eisdem aduerbiis, quibus modificatur verbum, nam dicimus velociter currens, aut tarde currẽs, sicut velociter, aut tarde currit, quam tamen modifica[illegible] aliud [illegible] pa[illegible] no[illegible] tempore [illegible] verbum non significa[illegible] ta illud, sed solum sig[illegible] motum, vt est i[illegible] tur per tempus, v[illegible] accipi[illegible] d[illegible] esse [illegible]d, [illegible] bum includere tempus, v[illegible]

H[illegible] duas s[illegible]ntenti[illegible] explicandi, quid sit significare c[illegible] re, solis verbis differre [illegible] non esse aliud affirm[illegible] eare prout de se p[illegible] pore, aut est mo[illegible]us, s[illegible] actio, au[illegible] passio, quæ motui au[illegible] coniunguntur, vel qu[illegible] modum actionis cõcipiu[illegible] licet vere sit actus substa[illegible] erit significare cum temp[illegible] sententiam, quod actio[illegible] formaliter significare, & c[illegible] tempus, quo ex propria con[illegible] rantur.

Et hoc idem est, quod ass[illegible] videlicet significare actione[illegible] quo pacto tempore me[illegible] Hoc igitur ex vtraque s[illegible] possumus ad explicandam [illegible] cet significare cum tempore [illegible] quam signifi[illegible]are actione p[illegible] nis, vel aliquid modum eius [illegible] sequenter per locum ab intr[illegible] quo mensuratur: nam cum a[illegible]io [illegible] pale significatum, & tempus [illegible] rium, sed intrinsecum, in qu[illegible] mario ex necessitate adnusc[illegible] tur significari, sed consi[illegible] quasi cum altero principali si[illegible] vt à nomine separetur, quod de p[illegible] potest significare tempus, atque e[illegible] principali actionem, sed hanc, v[illegible] surari petit, vel illud, vt hanc mensu[illegible] nime nisi vnum eorum dumtax[illegible] respondentia ad alterum, videlice[illegible] nem, aut tempus, vt res quædam su[illegible] ergo absque dubio conueniunt du[illegible] tentiæ.

Differunt autem omnino in qua[illegible] um [illegible]d participium, nam prior profitetur, no[illegible] ficare cum tempore, sed esse pa[illegible] per

per hanc particulam à verbo separatum fi[...] cætera: posterior vero significare cum [...] ore admittit, & ideo non per hanc par[...] [...]m, sed per extremam separari: ratio [...]tem huius differentiæ est, quia prior arbi[...]tratur nō significare actionem per modum [a]ctionis, sed per modum cuiusdam formæ, sicut cætera concreta, & subiectum sicut illa [co]nnotare, vt legens, aut loquens: at poste[rior], actionem formaliter velut est in fieri [si]gnificare docens, consequenter affirmat [...] significare tempus, quo mensurari po[...]

Tera sententia de consignificatione verbi.

NOS vero quasi medium tenere participium inter nomen, & verbum censemus, vtroque participans, vt vel ipsum nomen participii indicare videtur, significat quidem eādem actionem cum verbo sed non omnino sicut verbum: nam verbum puram, seu nudam actionem, participium vero, vt in subiecto existentem, ab eoque exercitam, amans enim actionem amandi, vt talem absque dubio importat, sed [...]amanteinhærens, ab eoque exercetur, [...] quo nomini quoque assimilatur concreto designanti formam, & connotanti subiectum in quo est, & ex hac parte à verbo degenerat, quod puram actionem significare [di]ximus, hoc est solum vt ab agente egressam, non connotando subiectum, quod denominat, vnde fit participium suo modo esse connotatiuum, & indifferenter posse esse subiectum, & prædicatum propositionis; indifferenter etiam coniungi posse, verbo præsentis præteriti, & futuri, sed semper significare actionem, vt fit, vt exercetur a subiecto indeterminata temporis differentia, semper enim amans actionem amandi importat, vt exercitam à subiecto tempore præsenti, siue dicas Petrus fuit amans, siue est amans, aut erit amans, in hoc enim de[...] [...]o prioris sententiæ consistit (nisi ego [...]or quod putat ex eo participium non significare actionem, vt actio est, quia subiectum connotat, cum tamen hoc non tollat modum, aut formam actionis subiectum respicientis ex ea parte qua accidens est; li[...] in vl imatatione talem respectum non exp[...], v de relatione diximus in prædi-

Pars posterior.

camento ad aliquid: actionem itaque, vt actio est, importat, quanquam non ita puram, ac verbum, sed simul connotando subiectum, in quo ad nominis naturam declinans à ratione verbi degenerat, sed vtriusq; similitudinem tenens, quasi medium ex extremis participans.

Nostram igitur sententiam tribus assertionibus explicamus: prima, significare cum tempore non est aliud, quam actionem, vt actio est, significare, significādo simul tempus, quo ex propria conditione mensuratur, in hac re vera conueniunt omnes, licet duæ illæ sententiæ verbis videantur differre. 1. Assertio.

Secunda participium vere significat etiam tempore, cum significet actionem sub forma, & modo actionis, atque adeo determinatam differentiam temporis in qua fit, vel qua mensuratur. Hæc est contra primam sententiam, eam tamen simul cum præcedenti profitetur D. Thomas expresse in cōmentariis huius loci, priorem quidem hisce verbis. *Curro, cum sit verbum significans actionem, consignificat tempus, quia proprium est motus tempore mensurari, actiones autem nobis notæ sunt in tempore, &c.* 2. Assertio. 34. D. Thom.

Posteriorem vero inter explicandam vltimam particulam definitionis, quod verbum sit nota eorum, quæ de altero prædicantur, per quam separari, ait, à participio, cum quo in cunctis præcedentibus particulis communicat: & hæc est communis fere omnium sentētia, quam, secuti D. Thomam, tenuerunt. (Præter Magistrum Sotum, & Mercatum. 2. lib. summularum, cap 2.) Paulus Venetus tractatu 2. de partibus propositionis cap. 2. D. Toletus, Masius Omnia, cum cæteris modernis, in expositione huius capitis, & ex ipsomet Aristot. probatur, qui vltimam particulam definitionis, tanquam necessariam, & propriissimū verbi officium explicantem posuit ad separandum participium. Singularis est igitur, Petrus Hispanus eam à definitione auferens, sine qua diminutam plane verbi definitionem constituit, & ex adiunctis etiam aduerbiis tarde, velociter bene probatur à Magistro Soto, participium significare cum tempore: nec enim hæc adiunguntur, nisi his, quæ motum vel actionē, vt actio est, significant, cuius proprium modum denotant. Probatur ex Aristot. 35.

Tertia assertio: licet verbum non significet tempus principaliter, illud tamen simul Tertia assertio.

cum actione principaliter denotata significat: quod potius est consignificare, vel cum eo actionem significare. Hæc est contra Sotum, qui videtur negare, quod verbum vllo modo significet tempus, & probatur euidenter ex verbis Aristotelis, dicentis verbum est, quod consignificat tempus, consignificare enim idem est, quod simul cum altero significare, & cum Sotus ipse concedat verbum significare cum tempore, non potest negare, quin aliquo modo tempus significet, cum idem sit significare actionem cum tempore, ac tempus vt est mẽsura eiusdem, nec oportet, tot argumenta aduersus Magistrum Sotum congerere, quot congessit Magister Masius, quæst. 2 huius capitis:
25. cum verbis potius, quam sensu id videatur negasse, sed ad soluenda argumenta properandum est.

Quomodo propositiones æternæ veritatis absoluantur à tempore.

ET circa solutionem primi, de propositionibus per se (quas perpetuæ veritatis vocant, & in quibus verbum à tempore absolui aiunt) variæ sunt interpretum sententiæ: quidam enim ex antiquioribus, quinque differentias temporis posuerunt: videlicet possibile, & imaginarium, præter tres communes præteriti, præsentis, & futuri, & in his propositionibus copulam, tempus significare, aiunt, possibilem saltem, aut imaginarium, quod in infinitum se extendit, cum æternum esse potuisse valde probabile sit, à quo non absoluitur copula in prædictis propositionibus, licet absoluatur à reliquis tribus differentiis determinatis temporis.

Prima solutio.

Sed hæc ampliatio temporis friuola est, quam, nec verbum significare potest; nam omne verbum ex proprio suæ significationis modo habet determinatas, ac distinctas differentias temporis, præsentis, præteriti, atque futuri, vltra quas significatio eius non se extendit, nisi aliam velis verborum variationem instituere ad plures differentias temporis, neque vllus vnquam Philosophorum alias partes temporis inuenit, cum neque motus (cuius numerus est) alias habeat, si ergo ab his absoluitur verbum, absolute dicendum erit à tempore absolui.

Refutatio.

Prima ratio.

Secundo: quia veritas harum propositio-

num, neque ex vero, aut existenti tem[illegible] dependet, neque ex possibili, au[illegible] rio: nam quamuis nullum esse temp[illegible] sibile, nec motus, nec sub ima[illegible] dere posset: & priusquam [illegible] a corpo[illegible] fierent, aut etiam si nunquam fier[illegible] dem prorsus veritatem inuariab[illegible] rent; non ergo alligantur tempo[illegible] possibili, aut imaginario.

Propterea alii: copulã in h[illegible] nibus, quantum est ex se te[illegible] re aiunt: necessariam nihilomi[illegible] xionem extremorum, signifi[illegible] impedire: vnde fit ex dup[illegible] in cæteris propositionibu[illegible] nempe consignificare aliquam d[illegible] temporis, & extremo pro ea v[illegible] quidem omnino absolui, nullu[illegible] tempus, & posterius solum exs[illegible] absque vlla temporis significatione [illegible] ctens.

Sed nec solutio hæc veritatem a[illegible] nam vel consignificatio tempo[illegible] acc[illegible] talis est verbo, aut essentialis, acc[illegible] esse non concedes, cum ex prop[illegible] one id habeat, Imo ex propria [illegible] ad significandum: quemadmodum [illegible] sentiale est nomini significare, & [illegible] re sine tempore: quo à verbo essen[illegible] paratur, pari ratione essentia[illegible] est v[illegible] gnificare: & significare cum tempo[illegible] ab eodem nomine essenti[illegible] sepa[illegible] quod si essentiale est ei consi[illegible] pus, sequitur plane, à tali co[illegible] nullo modo absolui posse, nis[illegible] absolui ab essentia.

Non est multum ab hoc dis[illegible] modus dicendi, quem Mag. Sot. [illegible] lib. summularum, cap. de verbo, [illegible] videlicet nõ coarctari ad vnam a[illegible] ferentiam temporis [illegible] vel certe omne tempu[illegible] pore, non erit aliud quam [illegible] aliquod determinatum, qu[illegible] mo[illegible] cendi merito excludi, qu[illegible] positione, aut variatione [illegible] sentis, hoc solum te[illegible] præteritum, aut fu[illegible] riti hanc solam diffe[illegible] quis enim vnquam [illegible] aut *est*, significare tempus [illegible] futurum. Nullus ce[illegible] impositio, noua ve varia[illegible]

[illegible] non [illegible] possibile verbum præ- [illegible] alias differentias temporis significa- [illegible] omne tempus; vnde qui hoc dicunt, [illegible] sane omnes differentias tẽporis. [illegible] ister Masius, p[illegible] is duobus modis di- [illegible] acquiesces, ter[illegible] adiicit ex propria [illegible] entia dicens, Aristotelem nomine tem- [illegible], quod consignificare verbum docet, [illegible] em durationem intellexisse temporis, [illegible] aut æternitatis: vnde licet verbum in [illegible] opositionibus nullum tempus signifi- [illegible], sed ab [illegible] o omnino absoluatur, significat [illegible] men durationem æternitatis à qua repu- [illegible] at absolui, ac propterea similes proposi- [illegible] es æternæ veritatis iure dicuntur, quia [illegible] pula extrema coniungit pro mensura, vel [illegible] atione æternitatis easdem mensurantis, [illegible] proculdubio, & à mente Aristot. at- [illegible] verbi natura alienum.

Ostendo primum, nam ideo Aristoteles, [illegible] consignificare tempus docuit, quia [illegible] onem de principali significat tempore mensuratam, sed actio mensuratur tempo- re, & non æternitate, quia fit cum mutatio- [illegible], vel motu, cum ergo motus quisque tem- [illegible] finito mensuretur: tantundem de a- [illegible] one necessario sentiendum erit, atq; adeo [illegible] iuxta mentem Aristotelis, non du- [illegible] in communi; non æuum, aut æ- [illegible] tatem, sed finitũ tempus cõsignificare. Natura etiam verbi id postulat, quod ab [illegible] habet variationem temporum, [illegible] o qualibet parte temporis, præsentis vi- [illegible], præteriti ac futuri designatur casus [illegible] rectus quidem, quo nomi- [illegible] verbum præsentis, & obli- [illegible] hoc nomine significamus verba [illegible], ac futuri; pugnat igitur cum pro- [illegible] verbi impositione, ac variatione aliam [illegible] a tempore consignificare.

Diluitur argumentum ex propria sententia.

EXPLICARE igitur oportebit quo- [illegible] modo ab eo absolui in prædictis [illegible] propositionibus possit. Pro cuius ex- [illegible] ione obseruandum est, verbum duo [illegible] 40. [illegible] bere & rem aliquam cum tempore signi- [illegible] & extrema vnire, quæ vt distincta esse [illegible] significaret Aristot. per distinctas par- [illegible] definitionis vtrumque explicuit: per [illegible] quidem consignificationem tem- poris, per posteriorem vero officium copu- la ad extrema, dicens semper esse notam eo- rum, quæ de altero prædicantur: extrema autem vnit iuxta propriam eorum conditio- nem: ita vt si actualem inhærentiam, aut e- xistentiam in subiecto importet prædica- tum, secundum actualem existentiam illud cum subiecto copulet, & in hoc sensu vera, vel falsa iudicanda sit propositio; si vero in- trinsecam solum connexionem cum eo, se- cundum eam illud subiecto vniat, & non secundum existẽtiam: exemplum habemus in his duabus propositionibus, homo est al- bus, homo est rationalis, nam prædicatum prioris non potest subiecto conuenire, nisi ratione actualis inhærentiæ in eo, cum es- sentia vtriusque valde diuersa sit, iuxta eam igitur subiecto coniungitur officio verbi: prædicatum vero posterioris essentialem gradum importat intrinsecam connexio- nem habentem, cum subiecto: vnde secun- dum hanc intrinsecam connexionem, ap- tum natum est ei conuenire, potius, quam secundum actualem existentiam, quam abs- que dubio non importat: nam rationale es- sentialis est differentia hominis: actualis vero existentia extra essentiam illius est, vn- de fit, secundum essentialem connexionem subiecto coniungi debere.

Quantum etiam ad consignificationem temporis, duo in verbo consideramus, acti- onem significare, cum tempore, & extrema vnire pro illa temporis differentia quam cõ- significat, & illud est verbo essentiale, & qua- si actus primus: hoc vero non nisi acciden- tale, & quasi actus secundus: itaque vnire ex- trema essentiale est verbo, sed vnire pro tẽ- pore significato, accidentalis actus consigni- ficationis, qui circa extrema exercetur, quẽ- admodum essentiale est homini esse ratio- cinatiuum, sed actu ratiocinari accidentale: vnde eorundem extremorum conditio ex- pectanda est, vt iuxta illam exerceatur, si apta sint pro ea coniungi, vel suspendatur, si non sint apta: & quidem extrema propositionum accidentalium nõ necessario vniuntur, cum prædicatum adesse, & abesse possit subie- cto, vel re ipsa, aut saltem ex modo se haben- di ad illud: vnde nec apta sunt semper con- iungi, sed pro determinato tempore, ac pro- pterea circa illa semper verbum, actum vni- endi pro determinata differentia tempo- ris, quam consignificat, exercet: cæterum

extrema propositionum, per se, necessariam habent connexionem, & semper eodem modo se habent, quare non petunt, pro determinato tempore vniri: ideo circa illa non exercet actum vniendi pro differentia temporis, quam significat, sed ea coniungit, secundum necessariam connexionem, à tempore abstrahens in ipsomet vniendi actu: vnit itaque extrema simpliciter, sed non coarctat vnionem ad determinatam differentiam temporis, extrema potius vni-
42. ta in propria relinquens natura, & conditione, & hoc est absolui à tempore: hoc item similes propositiones esse perpetuæ veritatis, quemadmodum eorum connexio necessaria est, atque perpetua, & semper eodem modo se habens, a tempore proinde nulla modo dependens.

Soluuntur rationes oppositæ initio quæstionis.

Ad formam argument. AD formam igitur argumenti, dum obiicitur verbum in his propositionibus absolui à tempore, admittendum est, negandum tamen quod infertur, ergo non significat tempus, non enim absoluitur à tempore, hoc est à significatione cum tempore, sed ab actu vniendi extrema pro determinato tempore, cuius exercitium natura ipsa extremorum impedit, & vt hoc verbo rem absoluamus, ex tribus quæ habet verbum, nempe significare cum tempore, extrema vnire, & vnire eadem pro differentia temporis consignificata, à duobus absolui repugnat, cum sint essentialia, sed à tertio, quod est actus accidentalis consignificationis circa extrema prout eorum natura postulat exercendus, absolui potest, & vere absoluitur in propositionibus per se, earum extremis petentibus, vt non pro tempore significato per copulam vniantur, sed secundum connexionem intrinsecam importatam.

Ad secundū argument. Solutio secundi argumenti facile colligitur ex adnotata doctrina: dum enim dicimus verbum consignificare tempus, quia significat actionem tempore mensuratam:
43. non solum de vera actione, sed de quocunque actu essendi, vel existendi, per modum actionis significato intelligitur, necnon de priuatione eiusdem actionis, quæ tempore mensuratur, nō secus ac ipsa actio, vt enim verba motus aut mutation[is] [tem]pus, consignificant, quo mensura[ntur] [simili]ter verba quietis, nam priuatio, & h[abitus] eidem mensuræ subiacent.

Vltimum etiam argumentum ead[em] doctrina soluit: nam de participio d[ici]mus, medium quoddam inter no[men &] verbum tenere, & vtroque extremo par[ticipare]: nomine quidem, in quantum vnam rem significat, & eius subiectum con[noat] (quod concretorum nominum propri[um] est) verbo autem nam res significata, est actio per modum actionis, atque adeo [in] certo tempore mensurata, quod est ab [in]trinseco consignificare tempus, vel a[li]quid cum tempore.

Quod vero de aliis nominibus action[em] significantibus, connotando simul dete[r]minatum tempus, in quo fiunt, vt de cœna, & prandio obiicitur, hac distinctione [solu]ēdum est: connotare tempus duobus mo[]dis contingit, vno ab intrinseco, hoc est, ex natura rei significatæ, quæ non solum est actio, sed habens modum actionis tempore ab intrinseco mensuratæ, alio ab extrinseco, idest, non ex natura rei significatæ, quæ l[i]cet sit actio non significatur per modum actionis, nisi per modum rei, aut formæ, sed ex hominum extrinseco beneplacito, qui [tali] tempore eam ex cōsuetudine perficere [con]sueuerunt: connotare igitur tempus p[rimo] modo, idem est ac significare cum tempore, vel consignificare tempus, vt verbo attribuitur, vnde per talem particulam etiam 44.
ab his nominibus separatur, quæ cum solum ab extrinseco tempus connotent, non proprie dicuntur consignificare tempus, nec proinde significare cum tempore. Et hinc habes quo pacto intelligendum sit, quod à Magistro Soto vbi supra, nonnullisque aliis Dialecticis dicitur, non esse idem connotare tempus, & significare cum tempore, vel consignificare tempus: nam connotare tempus ab intrinseco, idem prorsus est: ab extrinseco vero, diuersum valde, vnde si iuxta posteriorem sensum accipiatur (vt accipi ab eis credendum est) verum erit, si vero iuxta priorem, plane falsum.

QVAESTIO II.

Sitne verbum vera pars propositionis.

Negatiua sententia suadetur.

SI officium verbi attendamus, videbimus non esse partem propositionis, etenim cum propositio sit quoddam artificium vti domus: sic erit de partibus eius iudicandum, ac de partibus domus, quæ sunt ligna, & lapides: illud autem quo mediante coniunguntur, non partis rationem, sed nexus partium habet, ac verbi officium est partes propositionis vnire, & quasi ligare, nempe subiectum, & prædicatum, ergo non est pars, sed partium nexus.

Et si dixeris, verbum etiam significare actionem, quam prædicat de subiecto, vt cõstat in propositionibus, quas vocant de secundo adiacente, vt homo disputat homo loquitur, ratione cuius prædicatum propositionis erit, atque adeo eius pars: verum dicis, sed consideratio hæc verbi quasi materialis est: & in qua conuenit prorsus cum nomine: vnde eam attendens Aristot. in calce capitis protulit, verba per se sumpta esse quædam nomina, ex ea igitur solum habetur verbum materialiter acceptum, tãquam nomen, partem propositionis esse, sed adhuc nodus argumenti, non est solutus, cum ex formali eius officio, non nisi partium nexus quidam sit, in his adhuc propositionibus, in quibus res ab eo significata est prædicatum.

Sed adhuc sub materiali consideratione, probatur secundo, verbum non esse partem propositionis, de verbo præsertim substantiuo, nullam actionem significante, atque adeo nullam rem prædicante de subiecto. Et si dicatur actum essendi, seu existentiam significare, verum dicitur, sed hanc non semper de subiecto prædicari probatur: nam in propositionibus de tertio adiacente sæpe contingit, non prædicari vnum de altero, secundum existentiam, sed secundum essentialem connexionem, vt in his: homo est animal, homo est rationalis: tunc ergo nullum verbi significatum prædicabitur; nec proinde verbum ex parte rei significatæ prædicatũ erit: Aliquãdo etiam additur eadẽ existentia, tãquam expressum prædicatũ, vt si dicamus, homo est existens: tunc ergo nihil ex parte verbi prædicabitur, nisi bis velis idẽ prædicatum nugatorie repetere.

Tertio, in easdem resoluitur partes, quodcunque compositum ex quibus cõsistit, sed propositio nõ resoluitur, nisi in subiectum & prædicatũ, vt Arist. testis est 1. lib. de priori resolutione, cap. etiam 1. vbi terminum describens ait, est in quem propositio resoluitur, tãquam in subiectum, & prædicatum; ergo solum hæc duo partes propositionis erũt. Et confirmari potest, ex cap. statim sequẽti, vbi de conuersione propositionum agẽs, solum secundum trãsmutationẽ prædicati, ac subiecti fieri docet, verbo semper manẽte, non solum in codẽ situ, scilicet in medio propositionis, sed idem prorsus officium exercẽte, vniẽdo extrema. Si ergo circa illud nulla fit trãsmutatio, nõ erit pars propositionis, quæ per transmutationem partium conuertitur. 1. Argum. Aristotel.

Argumenta hæc, illi sententiæ robur adijciunt, quam quidam professi sunt aientes, nullum verbum esse partem propositionis, sed partium nexũ, atque etiam alteri, eorum qui temperatius locuti, id de verbo saltem substãtiuo tenuerunt: priorem retulit, ac secutus est Magister Sotus, in prima editione simularum, posteriorem vero, nostra adhuc tempestate, sustinet Villalpandus, & Suesanus, verbi rationem, circa materiam terminorum elucidantes.

Proponitur secunda sententia, & quæstioni satis fit.

NIhilominus apud præcipuos Aristot. interpretes, pro constanti semper habitum est, nomen, & verbũ esse partes enunciationis, & verbum quidem præcipuam, & quasi formalem: materialem autem nomẽ, ita tenuere Porphyrius, Ammonius, Boetius, & D. Thomas in elucidationibus huius capitis, Albert. Magn. 1. lib. de interpretatione. tractat de verbo cap. 1. vbi dignitatem verbi quinque prædicabilibus ex eo præfert, quod ipsum solum sit formale prædicatum propositionis: illa vero non nisi materialia, hos sequũtur posteriores, vt Magister Sotus. 2. lib. summulatum, in secunda editione. Lobanienses, in scholiis huius cap. Card. Tolet. Mercatus, & quotquot. Arist. viua voce interpretantur, quod nõ solum de verbo adiectiuo actione, aut passionẽ significante, sed de substantiuo etiam signifi- D. Thom.

47. cante actum essendi intelligunt.

Cœterum, quia in verbo duo considerantur. Primo, quod rem cum tempore significet, actionem, videlicet, vel alium actum per modum actionis, & quod eam cum subiecto copulet: moderni quidam, de quorũ numero est Magister Masius qu.3 huius cap.conc.etiã 3. Quasi mediã quandã inuenerint viam inter has extrema asserentes, verbum ratione rei significatæ esse partem propositionis, nẽpe prædicatum, sed in quantum extrema copulat, non partem, sed nexum, quód primum, & secundum argumentum nostrum, videntur conuincere.

Expenduntur conditiones verbi.

Nota.

PRIVS tamen quam nostram proferamus sententiam, duo in verbo inuenta diligentius expendemus: primum quidem, quod rem cum tẽpore significet, quod

48. non solum in propositione habet, sed extra illam, curro enim etiam per se sumptum actionem currendi significat, connotans tẽpus præsens, quo mensuratur, & in quo fit, & hoc modo significandi separatur a nomine, quod rem sine tempore significat, habet secũdo esse notam eorum quæ de altero prædicantur (vt verbis Aristotelis vtamur) quod non est aliud, quam esse signum compositionis prædicati cum subiecto: sic enim rem cum tempore significat, vt eam simul applicet alteri, vt curro in hac propositione, homo currit, sic actionem currendi significat tempore præsenti factam, vt eam simul homini applicet, & cum hæc applicatio sit formalis compositio, verbum absque dubio cõtinet, & significat formalem compositionẽ: prædicatur itaque cursus de homine, & componitur cum eo, sed verbum curro est, quod illum de homine prædicat, & cum homine componit: cursus est quod passiue, & quasi materialiter enunciatur: verbum quod quasi actiue & formaliter eum de homine enunciat: cursus demum est prædicatum, quod cum de eodem homine enũcietur, sed curro est quasi prædicatum quo, cum sit ratio, & quasi forma enunciandi, vnde fit cursum, & quaecunque aliã rem, quæ de subiecto enunciatur esse materiale prædicatum, verbum formale, bene ergo D.Thom. verbum non solum ratione rei significatæ, se tenere ex parte prædicati, cũ de subiecto illa enuncietur, sed vt est nota compositionis: cũ sit hoc modo, quasi prædicatum formale [illegible]

Sed duobus modis contingit [illegible] cum tempore significatam [illegible] cto: vno quidem nudam, aut [illegible] positionibus de secundo a[illegible] currit, aut disputat, in quibus [illegible] nem a se significatam cum [illegible] nit. Altero, modificatam per aliud præ[illegible] tum, vt in propositionibus de te[rti]o ho[m]o est risibilis, homo est albus, in qu[illegible] solum, esse, quod verbum signific[illegible] ciatur, sed simul cum albedine aut [illegible] tate: nam sensus earum est, homo est [illegible] ens, quod risibilitate, aut albedine [illegible] seu ens risibilitate, seu albedine a[illegible] iuxta primum igitur modum totale præd[i]catum est significatum verbi, iuxta [illegible] dum partiale, sed iuxta vtrunque materiale, & verbum formale.

Propria sententia profertur.

QVIBVS ita expensis, vnica asser[illegible] explicatur nostra sententia, verbum quodcunq; siue substantiuum, siue [ad]iectiuum sit, nõ solum est pars propos[illegible] in quãtum actionem, vel rem alicu[illegible] cum tempore significat, sed lõge melius [illegible] quatum eam vnit, aut componit cum su[illegible] hæc est absque dubio communi[illegible] sic ab vniuersis interpretibus, quos pro[illegible] tulimus intellecta, quã in hunc sensum [illegible] gie explicant D. Thomas, Albertus Magnus, & nouissime Doctor Toletus.

Probatur prima pars aduersus p[illegible] sententiam: nam verbum quodcu[illegible] eius cõstat definitione, est vox si[illegible] ad placitum cum tempore, ergo [illegible] propria cõditione significat illud au[illegible] subiecto prædicat, vt in cunctis propo[illegible] bus cernimus, ergo saltem ratione [illegible] ficatæ prædicatũ est propositionis [illegible] totale quidem in propositionibus d[illegible] do adiacente, partiale vero in [illegible] bus de tertio, atque adeo eiusde[illegible] tionis pars.

Secundo specialius probatur [illegible] verbis adiectiuis, actionem vel pa[illegible] significãtibus, quam subiecto propos[illegible] applicant: dum dicimus homo currit [illegible] disputat, de substantiuis vero non [illegible] euidenter probatur: nam dum dic[illegible] mo est, aut homo ex[illegible] ve[illegible], au[illegible] significamus, sed verum, [illegible]

... compositione, qua vnum de altero ... tur, ergo constituimus compositio- ... vnum de altero enunciantes, & nihil ... quod de homine enuncietur præ- ... essendi, aut existendi verbo signi- ... ergo significatum verbi, absque ... prædicatur, atque adeo verbum ra- ... illius erit prædicatum, & pars pro- ... tionis.

... hoc argumento impugnatur etiam se- ... sententia, negans verba substantiua partes propositionis.

Secunda pars nostræ sententiæ probatur ... tertiam sententiam mediam: Pri- ... ex verbis Aristot in calce textus, vbi ex- ... quid sit, verbum esse notam eorum ... de altero prædicantur, ait compositio- ... significare, quam sine extremis non est ... elligere, sed compositio est pars formalis enunciationis, ergo & verbum, in quantum prædicatum cum subiecto componit: pro- ... minor, nam partes materiales com- ... tionis sunt subiectum, & prædicatum: ... ponuntur autem per verbum, vnum ap- ... alteri, ergo in verbo est formalis ra- ... compositionis, verbum est quod forma- ... ter componit, & idcirco, quod formaliter prædicatur, hoc est, tanquam ratio compo- ... a qua composita dicuntur subiectum, & prædicatum.

Secundo probatur, nam partes proposi- ... nonis, non vniuntur materialiter per ver- bum, sicut lapides, luto aut calce ad consti- ... onem parietis aut ligna: clauo ad con- ... onem cathedræ, sed formaliter ab eo quod eorum vnionem, & compositionem ... ificat, ab eo quod per modum signi ea ... ur, ergo in eo consistit ratio forma- ... compositionis, & prædicationis, quare, si ... quod materialiter prædicatur pars propo- ... onis est, perfectiori longe modo pars eius ... ædicatum formale, hoc est id, ratione ... de altero prædicatur.

Et hæc ratio (nisi fallor) deceptionem ... sententiæ luce clarius ostendit, ideo ... vt copulam partem propositionis ... negantis, quia illud quod partes vnit, ... pars, sed partium nexus, quod ve- ... in eo, qui materialiter vnit, sed pla- ... m in eo, qui formaliter, hoc est, ... psam significans, & continens ... quo pacto verbum venire, ex- ... docuit Aristoteles, & nos ex ip-
siusmet enunciationis natura ostendimus.

Et si forte dixeris prædicatum se habere, vt formam in propositione iuxta omnium opinantium consensum, & proinde formalem partem propositionis esse, nō materialem, vt profitetur nostra sententia, verbum formalem partem efficiens. Obiectio. 52.

Respondemus prædicatum esse formam, si cum subiecto conferatur, quod absque dubio determinat, si vero vtrunque cum verbo conferas, & ad totam propositionem compares, inuenies esse partem materialem. Probatur euidenter, nam si prædicatum est forma subiecti maxime, quia per coniunctionem illud determinat, ad talem compositionem constituendam, sed verbum, est, quod formaliter continet significat: efficitque talem compositionem vtrunque copulans, ergo ipsum est forma totius compositionis, & ex consequenti subiecti, ac prædicati, ex quorum compositione resultat propositio: necessario igitur fatendum est, vtrunque se habere, vt materiam, si cum eo conferatur, & ad totam propositionem comparetur. Solutio.

Prioris sententiæ argumentis respondetur.

PRIMVM argumentum procedit de ligamento, vel nexu materiali, quod fatemur non esse partem rei arte factæ: negamus tamē sic se habere verbum in propositione, sed vt continens, atque significās totam compositionem extremorum: vnde in ipso est formaliter compositio, à qua subiectum, & prædicatum rationem compositionis participant: ac propterea pars formalis, ac præcipua propositionis est, vt nota eorum quæ de altero prædicantur, quasi materialis vero ratione rei significatæ, nec tamen existimandum est rationem materialem verbi, esse significare actionem cum tempore, cum per eam a nomine distinguitur essentialiter, sed formalis est absque dubio, quanquam comparatione eius, quod est esse notam eorum, quæ de altero prædicantur, materialis vocari possit, vnde licet ratione rei significatæ, quam prædicat de subiecto sit quasi eius forma: si tamen cum semetipso conferatur, vt est nota, materiæ ratio nem habebit, aut partis materialis, simul cum nomine, vt expositum est. Ad primū. 53.

Ad secundum. Argumentum secũdum, de verbo substãtiuo, sum, aut est, procedit, cuius significatum est ens, & hoc prædicat de subiecto, in propositionibus quidem de secundo adiacẽte solum, & tanquam prædicatum totale, in propositionibus de tertio modificatum ab altero, & ideo tanquam prædicatum partiale, sed cum ens non solum actum existentiæ, sed essentiæ importet, vnum, aut alterum prædicat, iuxta exigentiam extremorum, nam si prædicatum quod subiecto coniũgit, per se respiciat subiectum, aut essentialiter, non componit illud cum subiecto medio actu existentiæ, sed essentiæ, vt in his propositionibus contingit. Homo est animal, homo est rationalis, quia hoc modo con-
54. iungi perit: si vero accidentale sit secundum actum existẽtiæ coniungitur, quia actualem inhærentiam in subiecto perit: nullam connexionem intrinsecam cum eo habens, & si aliquando ex parte prædicati exprimatur actualis existentia, cum hæc eadem sub significatione verbi cadat: non est distinctũ prædicatum ab eo, quod per verbum significatur, sed idem, quare non cogimur prædicatum nugatorie geminare.

Ad tertium. Testimonium denique, quod extremum argumentum obiicit, non habet difficilem solutionem: terminus namq;, quem eo loco definit Aristoteles, non comprehendit omnes, partes propositionis, sed solum extremas, vt vox ipsa indicat, videlicet subiectum, & prædicatum, & adhuc inter has cõnumerandum est verbum, tanquam præcipua cum ratione rei significatæ sit prædicatum, integrum, aut saltem partiale propositionis, atque etiam in quantum nota, tenet se ex parte prædicati, cum sit formale prædicati, & vt de quo: vnde licet materialiter non sit extremum, quia non est quod prædicatur est tamen formaliter, non enim coniungit subiectum, & prædicatum, sicut punctum partes lineæ, sed tanquam conti-
55. nens, & significans eorũdem extremorum compositionem, vt docuit Aristoteles. Ex quo habet esse præcipuã propositionis partem, licet medium locum secundum situm materialiter teneat, nam formaliter (vt bene D. Thomas) semper verbum se tenet ex parte prædicari

Ad obiect. Quod denique de conuersione obiicitur, eandem fere solutionem habet, nam cũ verbum sit ratione rei significatæ, prædicatur, ex parte illius etiam variatur propositio[illegible] dum conuertimus hanc propositionem homo currit, dicentes currens est homo, [illegible] huc vt nota suo modo variatur, cum sit [illegible] male prædicatum, & diuerso modo [illegible] ma variata coniũgat, ac demum quia [illegible] nullo modo ex parte illius variat [illegible] iungeret, posset esse pars propositio[illegible] conuersio nõ fit per mutationem [illegible] partium, sed extremorum materialiu[illegible]

QVAESTIO. III.

Possit ne verbum infinitum, in propositione collocari.

VNum præsupponit titulus quæst[illegible] nis, & aliud quærit, præsuppo[illegible] lud, quod apud Aristot, & om[illegible] dubitatum est, videlicet verbum infi[illegible] dari sicut nomen: statim namque ac d[illegible] tionem verbi perfecit Aristoteles, verbu[illegible] infinitum ab ea his verbis excludit: *Non valet autem & non laborat non verbum dico si[illegible] enim tempus, & semper de aliquo est, differentiæ autem huic, nomen positum non est, sed infinitum verbum sit, &c.* Et ipsiusmet verbi na[illegible] postulat, vt infinitum fieri posit, si ei nega[illegible] adiungatur, non secus ac natura nomini[illegible] nam cum rem sicut nomen significet pe[illegible] iunctam negationem, negabitur ab eo expositum: vt de quibuscunque entibus, ac [illegible] entibus dicatur, cum posit talis negatio [illegible] rei, quam significat cunctis conuenire, vt cũ dicimus, non curro, non disputo, i[illegible] fin[illegible] hæc verba efficimus, cum possint quibuslibet entibus, aut non entibus conuenire comedere enim, viuere, & legere, chime[illegible], & hircoceruus sunt, non disputare, & non currere: verbum itaque secundum se sump[illegible] infinitum esse posse nemo vnquã dub[illegible]

Sed an in propositione officium verb[illegible] exercens posit esse infinitum, hoc est quod quæstionis titulus sciscitatur.

Pars negatiua probatur.

PARTEM negatiuam tenent grau[illegible] interpretes Aristotelis, vt Boetius [illegible] mentariis huius loci, Albertus M[illegible] tractatu de verbo. cap. 2. & cap. [illegible] secu[illegible] bri de interpretat. vbi etiam D. Thomas. ca[illegible] dem videtur admittere his verbis, *Infinitum*

ver

verbum efficitur per additionem infinita par-... quae quidem addita verbo per se dicto, id ... extra enunciationem posito removet ipsum ... sicut addita nomini removet formā no-... absolute, & ideo extra enunciationem po-... ipsum verbum infinitum per modum vnius di... sicut & nomen infinitum, sed quando ne-... additur verbo in enunciatione posito, nega-... removet verbū ab aliquo, & sic facit enun-... negatiuam, quod non accidit ex parte ... nō enim enūciatio efficitur negatiua, nisi per hoc: quod negatur compositio, quae importatur ... verbo, & ideo verbum infinitum in enunciatio... positum fit verbum negatiuum. Quibus plane ... quoties verbo adiungitur negatio in propositione, toties esse negatum, & negati... propositionē constituere, atque adeo nunquam esse infinitum.

Quod Aristot. etiam sentire videtur. 2. lib. huius operis, cap. 1. vbi ènumerans propositiones de subiecto, & prædicato infinitis, non meminit propositionis de verbo infinito, vnde sequitur nullam talem apud ipsum reperiri, nam si daretur, absque dubio recensuisset.

Et videtur ratione conuinci: nam id est ... inter negationem negantem, & infinitanter sumptam, quod hæc nunquam propositionem negat, cum vis eius non se extendat ad totam propositionē, nisi ad solam vocem, cui proximè adiungitur, sed repugnat negationem adiungi verbo in propositione quin eam neget (vt bene D. Tho) ergo repugnat infinitā ter teneri, atque adeo verbum in ea positum infinitum reddere.

Probatur minor. Repugnat negationem adiungi verbo quin illud negetur, sed negata copula negatur tota propositio, quomodocunque se habeant extrema, ergo semper negatio verbo propositionis adiuncta efficit eā negantem, atque adeo nunquam verbum infinitum.

Probatur secundo. Nam negatio adiuncta verbo, in propositiōe aliquid operatur, ergo negat saltem significatum verbi, supra quod proxime cadit, quemadmodum adiūcta nomini negat significatum eius: alioqui non efficiet verbum infinitum, vt dum dicimus homo non currit, aut non laborat, negatur plane ... sus, vel labor, sed negata actione ... de subiecto efficitur propositio negatiua, cuius sensus est, cursum aut laborem homini non conuenire plane negatiuus, ergo nun-

quam efficitur propositio infinita, sed semper negatiua, & ex consequenti nec verbum, cui proxime adiungitur negatio.

3. Argum. Probatur tandem de verbo substantiuo, sum, vel est, cuius significatū non est minus vniuersale, aut transcendēs, quam significatum entis, sed ens nō fit infinitum intra, nec extra propositionem, ergo nec infinitabitur vnquam verbum substantiuum saltē in propositione.

Affirmatiua sententia refertur, & præfertur negatiua.

OPPOSITAM sententiam, quod verbum non solum extra propositionem, sed in ea positum, possit esse infinitum ex duobus locis Arist. euidenter colligo. Prior est cap. præsenti, vbi hæc verba legimus. *Non valet autem & non laborat, nō verbum dico, consignificat enim tempus, & semper de aliquo est.* Quibus aperte docet verbum infinitum (de quo loquitur, cum neget esse absolute verbum) & consignificare tempus, & de aliquo enunciari, quod non contingit, nisi in propositione affirmatiua, sentit igitur in propositione posse collocari: eamque affirmatiuam efficere, non ergo negatam, sed de verbo infinito. Arist. 1.

Secundum testimonium habetur. 1. lib de post. resolutione cap. 10. vbi ostendēs demōstrationem, *quia* procedere ab effectu cōuertibili cum causa ad ipsammet causam; Hanc demonstrationem in prima figura cōstituit, 59. stellæ non scintillantes sunt propè nos: Planetę non scintillant: ergo sunt propè nos, lex autem primæ figuræ inuiolabiliter seruanda est, quod minor non sit negatiua: alioqui vitiosus redditur syllogismus: minor igitur prædictæ demonstrationis, videlicet planetæ, non scintillant, non potest esse negatiua, sed copula eius negatione afficitur: ergo erit de verbo infinito, & sic affirmatiua, cuius sensus est, planetæ sunt non scintillātes, irrefragabile igitur argumentum est, conuincēs verbum in propositione infinitum effici posse ex mente Aristot. Secundum testimoniū.

Quod etiam conuincit ratio, nam verbum extra propositionē idcirco infinitatur, quia rem aliquam, aut actionem significat, quæ de eo negari potest: & negata expositum manet verbū, vt de quibuslibet entibus, ac non entibus dicatur, sed verbum in propositione 1 Ratio.

can-

eandem retinet significationem: ergo simili modo poterit infinitum effici adiuncta negatione.

Insolutum. Et si fortè dixeris, diuersam esse rationem in propositione, & extra: nam licet vtrobique eandem significationem retineat: cæ-
60. terum in propositione officium, verbi exercet copulans prædicatum cum subiecto: vnde si negatio ei adiungatur necesse erit vtrūque negari, & significationem, & coniunctionem: hac autem negata propositio negans efficitur: vnde purè negatum erit verbū, non infinitum. Quod autem necessariū sit vtrunque negari patet: nam eo ipso, quod negatur verbum, vt copula; negatur subinde significatum eius, ergo eadem erit conuersa ratio: quod si negatur significatum, negabitur etiam coniunctio. In oppositum est, quod hęc duo distincta sunt in verbo esse vocem significatiuam cum tempore, & esse eorū quæ de altero prædicantur notam: bene igitur potest negari primum absque negatione secundi. Quod ex eo suadetur, quia negatio infinitanter sumpta, solum negat significatū vocis, cui adiungitur, nec vis eius vlterius transit, minimè tamen secundum, nisi negato etiam secundo, quia dum negatur compositio per verbum significata negatur propositio, & ideo negatio neganter accipitur: sic autem accepta malignantis naturæ vocatur, destruens, quidquid post se inuenit, & oppositum reddens, hoc est, negans totum, significatumque proinde verbi simul cum compositione.

Patroni illi. 2. Hanc igitur partem tenent iam cum Ammon. omnes moderni interpretes, Suesanus, Toletus, Masius, in expositione huius cap. Magister Sotus. & Mercatus. 2. libro summularum, capite 2. de verbo.

Nota in quo cōuen[...]ant h[...]duę sententiæ 1. Vt discrimen inter has duas sententias percipiamus, adnotandum est in eo conuenire, quod verbum illa duo habet sub intrinseca ratione, & significare actionem, seu aliquid per modum actionis cum tempore, & esse notam eorum, quæ de altero prædicantur, hoc est compositionem extremorum continere, ac significare, & quod ex his duobus primū dumtaxat extra propositionem habet: nam tunc non copulat extrema, nec
61. proinde significat eorum compositionē, sed sola m a[c]tionem cum tempore, quam in propositione applicat alicui subiecto, & ideo vtrūque habet in compositione.

Secundo conueniunt, extra proposit[...] infinitari posse, cum possit per nega[...] adiunctam significatum eius negari, [...] negationem dumtaxat, significa[...]s de [...] entibus, & non entibus dici.

Differunt autem circa consider[...] verbi in propositione existentis, vbi [...] positionem extremorū significet, a[...] prima sententia non posse negatio[...] iungi, quin cōpositio negetur, quo suppos[...] euidens est non infinitari: nam cōpos[...] negata, statim propositio negatiua efficitur, atque adeo de verbo negato, nō infini[...]o, [...] negato quidē, non solum secūdum cō[...] onē, sed etiā secundum rem signific[...] quæ cum ex parte prædicati se teneat negatione etiam afficietur. Posterior autem se[...] non putat necessarium, quod compo[...] negetur, sed fieri posse, vt negatio ad [...] verbo solum cadat supra significatum [...] quod proinde neget, non negata compositione, & cum res significata habea[...] locum prædicati relinquetur propositio affirmatiua, de prædicato infinito.

Cuius fundamentum duplex est, vnu[...], quia duo hæc in verbo distincta sunt, ne[...]pe significatum, & compositio: vnde fit n[...] tionem posse supra illud cadere, non n[...] compositione, quod est infinitum fieri [...] Dup[...] da[...] secun[...] se[...] 1:

Secundum, nam verbum in quantum [...]o ta est eorum, quæ de altero prædicantu[...] est capax infinitationis: quælibet siquidem compositio extremorum limitatur ad duo illa extrema, nempe ad tale prædicatum, & tale subiectum, qua proinde negata tota p[...] Secu[...]
positio negatiua efficitur non infinita po[...] 62
enim propositio esse de subiecto infini[...]o, [...] nō homo disputat, atque etiam de p[...]ædicato infinito, vt homo est nō leo, sed ip[...]am e p[...]o positionem esse infinitam repugnat quia pro compositione supponit quam ne[...] est negatiuā esse, aut affirmatiuam, neq[...] admittit medium: itaque infinitatio [...], & verbo conuenit, in quantum su[...]t voces res aliquas significantes, & non [...]om[...]d[...], vnde sicut nomen, tam extra, quam [...] positionem potest esse infinitum, quia v[...]biquepotest significatum eius negar[...] negationis vis vlterius non transeat, pari ratione verbum extra, & intra proposi[...]io [...] infinitatur, absque vllo præiudicio compositionis significatæ, quam non est ne[...]cium negationem semper afficere, & [...]

... quæ dubio est probabilior sententia, & in ... Aristotelis expressa, vt duo illa te... monia a nobis inducta euidenter probant.

Rationibus pro negatiua sententia relatis satis fit.

VERBA autem D. Thomæ (vt argumentis satisfaciamus) de ijs quæ frequenter accidunt intelligenda sunt: accidit autem frequenter, vt negatio adiuncta verbo in propositione neganter accipiatur, & ideo compositionem neget, & ex consequēti significatum verbi, quod est verbum ipsum negare: totamque propositionem negantem efficere: rato autem contingit infinitanter accipi, & tunc non negat in... verbum: hunc autem tenuisse sensum ostendunt varba statim sequentia, quæ ita habent: *In nullo variatur veritas enunciationis, siue vt accepta negatiua particula, vt infinitante verbum, vel vt faciente negatiuam enunciationem, & ideo accipitur semper in simpliciori intellectu, prout est magis in promptu:* quibus apertè videtur concedere verbum posse ...finitari in propositione.

Aristoteles vero specialem mentionem propositionum de verbo infinito: propterea non fecit, quia eadem est ratio de illis, ac de propositionibus de nomine infinito, quantum ad oppositionem eo loco considerata: opponuntur enim propositiones ex parte subiecti, aut prædicati, & ex parte subiecti finiti, aut infiniti, atque etiam ex parte prædicati finiti, aut infiniti: & cum cū propositio de verbo infinito sit affirmatiua ac de prædicato infinito, quia infinitatio verbi. tenet se ex parte rei significatæ, locum prædicati partialis, aut totalis tenentis eadem prorsus ratio est de illa, ac de propositione de nomine infinito, ex parte prædicati se tenente: quod enim prædicatum infinitum nomen sit, aut significatum verbi, non va... modum oppositionis: ideo non necesse ... mentionem infiniti verbi facere, vt pro... eo constans distingueretur ab ea, quę constant nomine infinito, nisi velis secundo cum Doctore Tolet in eiusdem loci commentarijs, dicere verbum etiam infinitum, ... cum nomine eum crasse Aristotelem ... verborum cōtextus ostendit) quod quia ... cile apparebit, verba perpendenti, solutioni primæ omnino standum est.

Primum argumentum soluit distinctio illa verbi, vt compositionem extremorum significantis, vel actionem cum tempore, quę ad minorem sic est applicanda, vt cum dicitur, negationem verbo adiūctam ipsum negare, verum sit quantum ad secūdum, & hoc est illud infinitum facere: falsum autē quantum ad primum quod intellige de negatione infinitanter accepta: nam si neganter accipiatur, totum negat: posse autem negari significatum verbi, non negata compositione ex eo intelligitur, quia cum valde diuersa hæc sint in verbo; non repugnat vim negationis supra vnum cadere, & non supra aliud: præsertim quia infinitanter accepta, nō potest supra compositionem cadere, sed solum supra rem significatam, qua negata, propositio affirmans permanet, de verbo, ac de prędicato infinito. Ad prim.

Ad formam secundi argumenti dicēdum est, aliud esse quantum ad effectum negationis, & formam propositionis prædicatum negari de subiecto: aliud vero negationem prædicati ei attribui: aliud est enim dicere homo non currit, aliud homo est non currens, nam illud fit per directam remotionem prædicati à subiecto, & per propositionem negatiuam, hoc vero solum per indirectam, ac per propositionem affirmatiuam, qui enim de homine affirmat negationem cursus, indirectè ab eo remouet positiuam actionem, & hoc est discrimen inter negationem adiunctam verbo infinitanter, aut neganter sumptam. nam si hoc modo sumatur, directè remouet actionem verbi à subiecto, eamque negare dicitur, & propositionem negatiuam cōstituere: si vero modo priori, solum indirectè remouet, nec eam negare dicitur, nec propositionem negatiuam cōstituere, sed affirmatiuam de prædicato infinito, cuius ea est discriminis ratio, quia dum neganter accipitur directè, & proximè cadit supra compositionem verbo significatam, qua negata, actio quoq; negato censetur, sed dum accipitur infinitanter directè, & proxime supra significatū verbi, quod cum ex parte prædicati se teneat, non habet vim negādi copulā, ipsum cum subiecto cōiungenrē, sed affirmatiua relinquitur propositio, ac de prę dicato infinito, quod negatam actionē verbi continens, subiecto attribuitur, quapropter non licet inferre negatiuam esse propositionem. Ad secundum. 65.

Obiectio. Et si fortè dixeris eundem esse vtriusque propositionis sensum: negatiuè, scilicet de prædicato finito, & affirmatiue de prædicato infinito, vt homo non currit, & homo est non currens, & mutuo se inferre: bene etenim sequitur homo est non currens, ergo homo non currit, atque etiam homo non currit, ergo homo est nō currens: si ergo negatur actio verbi de subiecto in negatiua, pariter, & in affirmatiua, imo si vna negatiua est, pariter altera.

Solutio. Respondeo eundem esse sensum per æquiualentiam: ideoque mutuo se inferre, sed longè diuersum secundum formam propo-
66. sitionis, vnde non sequitur, quod si prior est negatiua, etiam sit negatiua posterior, quēadmodum non sequitur priorem esse affirmatiuam, ex affirmatione posterioris: refert autem multum diuersa forma propositionis affirmatiuæ, aut negatiuæ ad oppositiones, & syllogismos constituendos: nam propositio affirmatiua, homo currit, opponitur negatiuæ, homo non currit: non tamen affirmatiuæ de prædicato infinito, homo est nō currens, quantumcūque negatiuæ æquipolleat, nam oppositio formam negationis, & affirmationis in terminis, & propositionibus intrinsecè postulat, & in ordine ad formam syllogisticā, ex vtraque negatiua, nullus consistit syllogismus, ex vtraq; affirmatiua, nullus in secunda figura, & ex minori negatiua nullus, in prima, neque in tertia.

Ad vltim. Vltimum argumentum difficultate caret, nam idem censendum est, quantum ad infinitationem, de verbo *sum*, vel *est*, ac de nomine *ens*, quemadmodum ergo de nomine diximus non posse perfectè infinitari, si accipiatur secundum totum ambitum suæ significationis, sed solum ex parte, posse autem perfectè, si secundum contractiorem significationem: videlicet pro ente reali, vel rationis, aut pro solis existentibus, pro solis
67. substantiis, aut pro solis accidentibus, sic de verbo suo modo sentiendum est, & hæc de verbo notata sufficiant.

CAPVT QVARTVM, De enunciatione.

ORATIO autem est vox significatiua, cuius partium aliqua significatiua est separata, vt dictio, sed non vt affirmatio, vel negatio, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

VTRAQVE parte materiali enūciationis explicata, prosequitur Arist. in uestigare partes formales genus videlicet & differentiam, atque etiā ... nas, quales sunt diuersæ eius species; & quia genus eius est oratio, agit prius de oratione.

Præstat autem in toto ca. tria, definitione orationis elucidatā tradens, enunciationem rursus definiens, ac diuidens quadruplici ... tiisione, ac tandem de contradictione inter enunciationes reperta differens

Definitio orationis talis. Oratio est vox significatiua, cuius partium aliqua significatiua est separata, vt dictio, sed non vt affirmatio: *in qua vicem generis habet vox, quemadmodum in definitione nominis, ac verbi per quam non definitur tanquam per verum genus; sed tanquam per materiam, aut subiectum, cum sit res artefacta vt patet, vox autem non solum est communis respectu simplicium, aut incomplexarum vocum, quales sunt nomē, & verbum: sed etiam ad complexas & ideo locū generis, hac in parte obtinere potest, in qua conuenit oratio cum vocibus nihil significantibus, a quibus per secūdam separatur particulam sibi cum vocibus naturaliter significantibus communem, sed ab his separatur per tertiam, nempe secundum placitum, quam tamen su... cuit Aristot. non solum quia communis est nomini, & verbo, & ideo in definitione nominis sufficienter explicata: quamob causam, diximus eam in definitione etiam verbi suppresisse; sed quia commodius tradenda est in decursu capitis, & necessitate quidem cogente, vt cuidam tacitæ obiectioni Platonis fiat satis:*

A nomine autem, & verbo separatur oratio per sequentem, nempe cuius partes separatæ aliquid significant: vtrique enim commune est, non habere partes quæ separatæ significent (vt copiosè traditum est cap. de nomine: partes autem orationis etiam separatæ significant: vt constat de partibus huius orationis: homo, est albus, addit tamen Aristoteles, vt dictio, non vt af-

affirmatio, nisi fortè in potentia, si eis ...ur verbum: tunc enim certum est, ...rmationē significare, vt homo inquit, ...rs est huius enunciationis, homo est al-... ab ea separatus aliquid significat, non ...en, vt affirmatio & negatio: quia nihil de..., aut non esse importat, cui si addideris ...bum affirmationem constituit, nec tamē (...t Aristoteles) oportet vniuersas orationis partes significare, vt dictiones, sed solum proximas: nam remotæ vt syllabæ, ex quibus proximæ componuntur, nihil separatæ significant, vt constat in hac dictione sorex, cuius altera pars est rex, per se quidem regem significans, nihil tamen, vt pars eiusdem dictionis separata: sic enim rationem duntaxat vnius syllabæ habet & parem esse rationem docet, de partibus compositorum nominum, quæ nihil prorsus significant separatæ iuxta totius significationem, vt cap. de nomine fuit constitutum.

Sed circa modum significandi orationis ac partium eius fuit error quorundam Philosophorum Aristotele antiquiorum, quem multi (vt refert D. Thom.) adscribebāt Platoni, in dialogo Cratilo asserente naturaliter significare; ducebatur autē hac ratione.

Potentia interpretatiua, per quam conceptus nostros, aliis aperimus est naturalis; ergo instrumenta eius sunt naturalia; sed oratio, & eius partes sunt instrumenta huius facultatis quibus vtimur ad manifestandos internos conceptus, ergo naturaliter significabunt.

Vt hunc errorem excludat Aristoteles, constituit orationem non significare, vt instrumentum naturale, sed ex hominum beneplacito, vt de partibus eius præcedentibus capitibus docuit, argumento desumpto ex. 2 li. de anima, cap. de auditu, vbi ait instrumenta locutionis, aut interpretatiuæ virtutis esse pulmonem, guttur, palatum, dentes, & linguam; quibus humanæ voces formantur, formatæ vero ad significandum imponuntur, ex eisq; impositis, tanquam effectis instrumentorum naturalium, orationem fabricatur ratio: quemadmodum ars fabricatur domum lignis & lapidibus præsuppositis, quapropter res est potius per artem impositionis facta, quam naturalis, ex liberaq; hominum impositione significans cum suis partibus.

Exposita definitione orationis, eam tanquam genus assumit ad definiendam enunciationem, in secunda parte capitis, dicens. 4.
Non tamen omnis ratio enunciat, sed ea solum, cui verum vel falsum dicere conuenit, quibus verbis (vt bene adnotat D. Thomas) tacite diuidens orationem: eamsimul definit, diuisio est, oratio, vna est non enunciatiua, enunciatiua altera.

Oratio duplex.

Vt vtrumque membrum diuisionis explicemus, adnotare oportet cum eodē D. Thom. orationem duplicem esse: vnam imperfectā, quæ nō generat perfectum sensum in animo audientis, sed quasi suspensum efficit, & aliquid vlterius expectātem, qualis est ea, quæ sine verbo efficitur, vt homo albus, homo iustus, expectat enim animus, quid de eo vlterius dicatur: altera est oratio perfecta, integrum sensum efficiens, vt dum verbum adiungimus prædictis orationibus: iā enim aliquem conceptum, quasi completum formamus, sed hæc adhuc perfecta oratio duplex est, vna per quam aliquid de aliquo enuntiamus, aut ab eo remouemus, quod per solum verbum indicatiui fit, & hæc cōtinet, atq; significat verum, aut falsum, quod proprie ex attributione, aut remotione alicuius ab aliquo causatur: vt si illi orationi, homo albus, verbum indicatiuum, disputat, adiunxerit quis, iam aliquid de illo affirmat cum veritate absque dubio, aut falsitate: 5.
alia est oratio perfecta nihil enuncians, sed præcipiens, aut optans, quales sunt orationes cæterorum modorum, qui enim imperat, vel optat, nihil verum aut falsum dicit, vnde neque verum continent, aut significant similes orationes: quas propterea ad artem Dialecticam minime pertinere, ait Aristoteles, sed Rhetoricæ, ac Poeticæ reliquendas esse.

Cuius ratio ex fine Dialecticæ accipiēda est, qui non est alius quam veritatis indagatio, in quem finem consequendum argumentationem instituit, tanquam præcipuum in-

strumentum, cuius partes sunt, non omnes orationes, sed enunciatiuæ duntaxat, his igitur solis Dialectica vtitur. Rhetor vero, atq; Poeta, aliis etiam vtuntur ad finem earundem artium accommodatis, quod si verum est imperfectam orationē, quæ nihil de esse, aut non esse importat, non significare verum aut falsum, nec perfectam, per quā nihil alteri attribuimus, aut ab eo remouemus, licet verbo constet. Colligit Aristoteles solam enūciationem, cui vtrunq; quadrat verum, aut falsum significare, & hanc esse definitionem eius enunciatio est oratio, in qua verum aut falsum est, cuius genus est oratio, differentia vero esse veram, aut falsam, per quā ab orationibus imperfectis, atque etiam perfectis aliorum modorum, ab indicatiuo separatur, quod tamen nō sic aportet accipere, vt vtrū-
6. que conuenire possit eidem enuntiationi, hoc enim plane repugnat, sed vnum, aut alterū, aut vnū vni, alterum alteri, quibus verbis indicatur prima diuisio enunciationis, in enunciationē veram, & falsam: vera enuntiatio est, quæ significat rem esse sicuti est, vt homo est rationalis, falsa, quæ significat rem esse aliter, ac est vt homo est lapis.

Nota quomodo varietur verbum sicut nomen.

Sed omnibus diuisionibus illud esse necessario præmittendum, ait Arist. vt enunciatio quæcūq; illa sit, verbo, aut casu verbi cōstet, hoc est, tēporis præsentis vel certe præteriti, aut futuri, quā casus verbi appellat, quia sicut nomē per casus variatur, sic verbū indicatiuū, quod simpliciter tale est, per tēpora.

Vnde infert definitionem esse quidem orationem, vt animal gradiens bipes: & esse vnam orationem, nihilominus nō esse enuntiationē, quia neque verbo, neque casu verbi constat: vnde nec aliquid de esse, aut non esse importat, nisi ei alterum eorum addideris, statim enim enuntiationem eam facies, vt si dixeris hominem esse animal gradiens duobus pedibus,

Definitionem autem esse vnam orationē, posset aliquis suspicari, quia sine interruptione alicuius coniunctionis profertur, quod licet verum sit (ait Aristoteles) non tamen est sufficiens, cū multæ possent dictiones sic pro-
7. ferri, quæ nec orationes sint, nec vnitatem proinde orationis habeant, vt homo, leo, bos, musicus, reddere igitur rationem vnitatis eius (inquit Arist.) alterius est speculatio[illegible].

Secūda diuisio est, enutiatio. alia est v[illegible], alia multiplex, vna est, vel quæ vnu[illegible] cat: cuius species sunt affirmatio. & negatio, vt homo est animal, vel cuius partes co[illegible]ctione vniuntur, vt Petrus currit, & Ioānes loquitur, multiplex vero, quæ vel non [illegible]ficat vnum, sed terminis æquiuocis [illegible], vel cuius partes non vniuntur per con[iun]ctionē, vt Petrus loquitur Ioānes ambul[at].

Sed ne aliquis suspicetur nomen, aut [ver]bum esse enūtiationem vnam, propter vnu[m] significatum, explicat Aristoteles, quo[illegible] enuntiatio dicatur ab vno significato. v[ide]licet quia affirmando. aut negando vnū aliquid de alio enuntiatum significat: nomē autem, & verbū, vnam aliquam naturā al[illegible] affirmatione, & negatione: & tacita ha[c] obiectione soluta prosequitur diuisione[m] enūtiationis tertiā exprimens, quæ sub diui[sio]ne est prioris membri præcedentis in eo insinuata, videlicet enuntiatio vna, altera est simplex, vnū de vno enūtians, alia cōposita plures simplices coniunctione vnitas claudens: exēplum prioris, vt homo est animal. exemplum posterioris, vt homo est albus, & equus est hinnibilis, & eadem ratione possumus [illegible] diuidere enuntiationē multiplicē, in sim[plic]ē multa significantē, propter æquiuocū terminum, vt canis est substantia. & in comp[osi]tā plures claudentem simplices coniunctione non vnitas, vt Petrus legit. Ioannes tacet.

Postrema diuisio est in eodem primo membro secundæ diuisionis insinuata illius ver[ba], vel quæ vnum significat, cuius species [sunt] affirmatio, & negatio, cui propterea secundum locum possemus concedere, & est [al]i[a] enuntiatio simplex alia est affirmatiua, in qua vnum attribuimus alteri, vt homo [est] animal, altera negatiua in qua vnum remouemus ab altero, vt homo non est lapis

Agit tandem Aristot. de contradictione inter enuntiationes repertam cuius naturā vt explicet præmittit quatuor modos, quibus possibile est vnum de altero enuntiar[i], quorum primus est si enuntiemus non [es]se quod est, vt si quispiam enuntiet hominem non esse rationalem. Secundus, si enuntiemus

... quod non est, ut hominem esse lapi... Tertius. si enunciemus esse quod est, ut ...nem esse risibilem.

Postremus, si enunciemus non esse, quod ...t. ut hominem nō esse equum: ex his au...tem modis enunciandi, duo priores consti...tuunt enunciationes falsas: duo posteriores ...as, cuius aperta est ratio nam ab eo quod ...est, aut non est, vera, vel falsa enuncia...tio dicitur. sed priores modi enunciant rem ...aliter ac est. posteriores vero sicut est, illi er...go falsas, isti veras enuntiationes constituēt.

Ex horum modorum explicatione duo col...ligit Arist. primū, vniuersaliter verum esse, quod quidquid de aliquo affirmatur, negari etiam potest: & quidquid negatur posse af...firmari nam si enunciare possumus non esse quæ sunt, & esse quæ non sunt, euidenter in...fertur, quæcūque, ac de quocunque affirmari posse sicut negātur & negari sicut affirmātur.

Secundum, hanc esse vniuersalem contra...dictionis legem, ut affirmatio negationi con...tradicat, aut ei opponatur, & negatio affir...mationi: nō tamē quæcunque affirmatio ne...gationi opponitur, aut negatio affirmationi, sed ei quæ eodem subiecto, & prædicato con...stat: non enim versatur contradictio inter ...as duas enunciationes: homo est rationalis, ...mus non est lapis, licet prior affirmatiua ...sit negatiua posterior, quia diuersis constant extremis sed duæ istæ opponuntur Petrus est rationalis, Petrus non est rationalis.

Ex quibus talem definitionem contradi...ctionis, aut oppositionis elicit: contradictio est affirmatio, & negatio eiusdem subiecti, de eodem prædicato, ad quam illam conditi...onem inprimis requisitam esse docet, ut ter...minis vniuocis vtraque enunciatio constet: nam si aliquem terminum æquiuocum ha...beant, erūt quidem eiusdem de eodem voce, non re, ut canis latrat, canis non latrat, & propterea nō oppositæ, quia ad significata di...uersa referri possunt: ita ut vtraq; sit vera, vel vtraq; falsa, cæterasq; conditiones ser...uandas esse admonet, quas afferre ipse solet aduersus captiosas, nimisque molestas so...phistarum importunitates eas enim attulit. 1. lib elench cap. 4. quas tamen hoc loco iure suppressit.

QVAESTIO I.

An oratio secundum totum suum ambitum, vt perfectam, & imperfectam simplicē, & compositam comprehendit, definiatur.

Tres sententiæ inter se oppositæ referuntur.

TRIPLICEM de hac re sententiam in- Prima sent.
uenio. Nam Albert. Magnus. 1. lib de
interpretation. tract. de oratione,
cap. 1. expresse tenet cum Philopono non o-
mnem, sed solam orationem perfectam de-
finiri, cuius ea est ratio, quia oratio eo mo- Prima arg.
do est definitum huius definitionis, quo ge-
nus in definitione enunciationis; eatenus
enim sub præsentem cōsiderationem cadit, 18.
quatenus genus enunciationis est: enuncia-
tio autem non definitur per orationem in
communi, sed ni, sed per orationem perfe-
ctam: nam hæc sola genus proximum illius
est, communis vero, remotum, & bona defi-
nitio per genus proximum tradenda est.

Huic addenda est ratio Philoponi, nam 2 Argum.
partes, inquit in ordine ad totum accipiun-
tur, sed oratio imperfecta; non est totum,
quia totum perfectum quid sonat; ergo non
habet veras partes, vt definitio postulat, di-
cens, orationem esse vocem significatiuam,
cuius partes separatæ sunt significatiuæ: at
hæc oratio imperfecta non distinguitur à
nomine complexo, non enim petit, nisi plu-
ra nomina, vtcunque ordinata, quæ etiam
complexum nomen efficiunt. Vt homo al-
bus, homo iustus; ergo potius cum eo con-
uenit vniuocè, cum oratione autem perfecta
ad summum analogicè, vnde non potest
cum ea simul definiri.

Altera sententia est Aspasij, atque Por- 2. Sentent.
phyrij, in commentariis huius loci, qui so-
lum orationem simplicem explicatam esse
voluit, quia hæc sola potest esse genus enun-
ciationis: non enim quæcunq; enunciatio 19.
definitur, sed simplex, cum hæc sic talis sim-
pliciter, composita, nō nisi secundum quid.

Quorum sententia hoc argumento robo- 2. Ratio.
tatur, ab ipsa definitione desumpto, oratio
est vox significatiua, cuius partes separatæ
aliquid significant, vt dictiones non vt affir-
mationes, sed partes orationis compositæ
signi-

significant, vt ostendit hæc oratio composita: homo loquitur, & equus currit, cuius vtraque pars est enunciatio affirmatiua; ergo non quadrat ei definitio, sed solum orationi simplici, partes significatiuas habenti vt dictiones, non vt affirmationes.

Pars affirmans cum D. Thoma eligitur.

3. Sentent. NIHILOMINVS cum Boetio tenet D. Thomas in huius definitionis elucidatione: orationem in communi, sub qua perfecta, & imperfecta, composita, ac simplex continentur, definitam esse ab Aristot. quod tribus argumentis conuincitur.

1. Ratio. Primo, integra definitio conuenit cunctis orationibus; ergo oratio eas comprehendens definitur, & ad probationem antecedentis assumo imperfectam, aut compositam, in quibus difficultas primæ & secundæ sententiæ consistit, quælibet harum est

20. vox significatiua, cuius partes separatæ significant, vt dictio non vt affirmatio, & negatio, ergo cuilibet conuenit definitio.

2. Ratio. Secundo, orationem à se definitam diuidit statim Aristot. in vnam: significatione, & coniunctione, hoc est, in simplicem, & compositam; ergo vtramque non minus definitio, quam diuisio comprehendit.

Postremo in exemplum orationis attulit Aristot. definitionem, asserens esse orationem, & vnam orationem, sed definitio est oratio imperfecta, vt cunctis patet, cum nullum verbum claudat, sed ex multis nominibus ordinatis fiat; ergo orationem etiam imperfectam definire, absque dubio voluit.

Argumentis aliarum opinionum occurritur.

PRO argumentorum solutione obseruandum est, quodlibet genus habere sub se plures species: non æque perfectas, sed perfectione, absque dubio inæquali: sunt enim, vt inquit Aristot. quasi numeri in quibus nullos reperies æquales, sed quilibet addit supra alterum vnitatem, & ideo inferior

21. numerus semper est imperfectus comparatione superioris: huc etiam pertinet, quod communi scholæ voce dicitur, sub quolibet genere esse, vnam primam speciem quæ sit,

quasi cæterarum regula, & mensura, [illegible] per maiorem ad illam propinquitatem [illegible] ior earum perfectio [illegible] candatur.

His autem inæqualitatibus [illegible], & imperfectionibus non obstantibus; [illegible] eadem definitione explicatur genus, [illegible] omnes species comprehendit, [illegible] tione, & conceptu illius vniuocè conueniunt, quia sub ra[illegible] quantumlibet magis, aut minus perfe[illegible] sint ratione differentiarum, [illegible] ergo [illegible] candum est de orationibus perfe[illegible], imperfecta, simplici, & composita, quæ licet ex propriis rationibus inæquales sint [illegible] sub communi ratione orationis ab A[illegible] definitæ, vniuocè conueniunt, neque [illegible] per vllam particulam definitionis aliqua excludi potest, nec refert aliquid imperfectam esse, aut compositam, quia etiam [illegible] munis ratio quæ definitur imperfecta est, minus à differentiis perfectis, quam [illegible] fectis abstrahens.

Admittendum est igitur, quod primum [illegible] argumentum assumit: eam orationem [illegible] se definitam, quæ genus est enunciatio[illegible] negandum tamen, quod per genus pro[illegible]mum definiatur, sed per remotum cum omnibus inferioribus differentiis, qui perfectior modus est definiendi, quam per solum genus proximum, cum vltima differe[illegible] (vt 2. lib. de posteriori resolutione vidi[illegible]

per talem namque definiendi modum c[illegible]rius ac distinctius explicantur [illegible] dus perfectionis, ex quibus [illegible] completur: sic ergo definita est [illegible] nam significatio veritatis, & falsitatis perfectam orationem importat, & insuper enunciatiuam, ab vtraque igitur separatur enunciatio, ab imperfecta imprimis oratione, ac deinde à perfecta non enunciatiua. 22.

Argumentum Philoponi multum probat, ac propterea nihil conuincit, nam propositio illa: omne totum est perfectum distinguenda est: si enim de perfecto abs[illegible] accipiatur, quod sic definitur, cui nihil d[illegible]st, plane falsa est, cum nullum compos[illegible] hoc modo perfectum: nam compos[illegible]io ipsa plures secum imperfectiones affert, [illegible] est ergo absolute accipienda, sed in genere, vel ordine, in quo sensu perfectum erit totum, si nulla ei pars desit ad complementum [illegible] naturæ, requisita, licet imperfectum sit, cu[illegible] aliis eiusdem generis, vel ordinis comparatum, Totum est ergo simpliciter ora[illegible] im-

perfecta,

... ta cui nulla pars deest, ad complemen- ... ur naturæ requisita: licet imperfectum ... paratione enunciationis, & hoc sufficit, ... partes habeat per se significantes.

... affirmatio vero à nobis addita, sic sol- ... da est; oratio imperfecta coincidit sæpe ... ipsa, cum nomine complexo, sed semper ... quitur ab eo formaliter, per ordinem ... secum, quem ad diuersa importat: ... men enim complexum, ex intrinseca ra- ... ie nominis importat ordinem ad enun- ... ationem, vt pars eius materialis, aut inte- ... gralis: oratio vero eãdem respicit, tanquam ... formalis, & metaphysica pars, quæ est eius ... genus: ideo diuersa est vtriusque ratio for- ... malis, & sufficiens, vt nomini complexo, vt ... tali definitio orationis minimè conueniat.

Argumento demum pro secunda opinio- ... ne præfacto: respondet cum Alexandro, Aphrodisio, D. Thomas, verbum Aristote- ... , vt dictio, non vt affirmatio, & negatio ac- cipiendum esse, de partibus proximis ora- ... s simplicis, & de remotis compositæ, ... l ergo prohibet proximas eiusdem si- ... ficare, vt affirmationes.

Hæc autem solutio sic explicanda est vt melius argumento satisfaciat) in definitio- ne ea proponuntur, quæ per se conueniunt definito, hoc est, vt tali, non quæ alicui parti- ... ari dumtaxat, ex propria ratione attribu- ... tur; gratia exempli, in definitione anima- lis, solum ponuntur, quæ conueniunt natu- ræ sensitiuæ, vt tali, non quæ cõueniunt ho- mini, vt homo est, nam si hæc ponerentur, ... ipsa redderetur definitio, nõ conueniens om... bus sub definito contentis: vnde in de- fi... one orationis, eas partes ponere opor- ... quæ orationi, vt tali conueniunt, quales sunt quæ separatæ significant, vt dictio, non, vt affirmatio, & negatio: has enim omnis oratio habet, siue sit simplex, vel composita: partes autem significantes, vt affirmatio nõ pe... inent ad rationem orationis in cõmuni, ... d... is, ac propterea nihil refert, ex eis cõ- po... ... tionem hypotheticam, dummodo par... es habeat simplices, vt nomen, & ver- bum in propositionibus (ex quibus compo- nitur) intrinsece inclusas, & quæ ei conue- niunt, sub communi ratione orationis de- fi... itæ.

Ad formam igitur argumenti, sic est ap- p... nda solutio, vt dum dicitur orationem compositam habere partes significantes, vt affirmationes, distinguendum sit: nam vel in quantũ oratio accipitur, & sic negandum est: nec enim conuenit ei tales habere partes, vt oratio, quo pacto definitur, sed vt com- posita, quando ergo additur in definitione, non vt affirmatio, sensus est: orationem, vt talem solum habere partes significantes, vt dictiones, quod si habeat etiam significã- tes, vt affirmationes, non certe, vt oratio ha- bebit, sed alia ratione particulari ad defini- tionem minime pertinente. 25.

Si autem interroges, an oratio verum sit enunciatiouis genus. *An oratio sit genus enũciatio- nis.*

Quidam respondent non esse, præsertim, vt hac in parte definitur; nam enunciatio, non solum in voce, sed etiam in mente, & scripto reperitur, hic autem definitur sola oratio vocalis, ergo nequit esse enunciatio- nis genus. *1. Sentent.*

Nos tamen verum genus eam ponimus, cum vniuersis antiquioribus, & modernis interpretibus, vno ore id pronunciantibus: prædicatur enim quidditatiue de enũciatio- ne, cæterisque orationibus perfectis, atque imperfectis, & tanquam superius prædica- tum, erit igitur verum genus. *2. Sentent.*

Sed vt singulis, singula respondeant; ora- tio geminam habet considerationem: vni- uersalem quidem, à vocali, mentali, & scri- pta abstrahentem, & si hoc modo foret de- finienda, non certe per vocem, sed per si- gnum, tamquam per verum genus. 26.

Alia est consideratio eius particularis, prout medium est, quo mentem nostram aperimus cæteris, & hoc modo præcipue re- peritur in voce, à qua deriuatur ad scriptu- ram: in mente vero non sic, sed tanquam naturale signum, atque internum quod ta- men per orationem vocalem manifestum facimus: volens ergo Arist. eam sub hac se- cunda consideratione desiuire, per vocem, tanquam per materiam, vel subiectum eam explicuit, vt solet cætera arte facta definire; quemadmodum enim de nomine, & verbo diximus, pro fundamento esse naturalia, nẽ- pe voces per naturalia instrumenta forma- tas, sed pro formali, esse à ratione fabricata arte impositionis; & quia species à forma ac- cipitur, connumerãda esse in arte factis, pari ratione de oratione dicendum est: ac prop- terea per vocem, tanquam per materiam definitur, sicut illa: oratio igitur pro vocali accepta genus est vocalis enunciationis:

vniuersaliter vero considerata, erit etiam genus enunciationis vniuersalis.

QVAESTIO II.

An enunciatio sit ens reale, vel rationis.

Explicatio quæstionis.

HOC est primum de enunciatione inuestigandum, pertinens ad esse eius, an videlicet reale sit, vel rationis, ad titulum autem explicandum non oportet
27. repetere, quæ in prædicabilibus copiose tradita sunt, de natura entis rationis, & modo quo distinguatur ab ente reali, sed tanquam notum præsupponendum est; ens reale esse illud, cujus natura non pendet ab aliqua denominatione intellectus, sed ante illam est in natura rerum: ens autem rationis nõ esse aliud, quam denominationem ab intellectu attributam rebus, vt à se cognitis, quas vniuersales, subiecta, vel quidpiam simile denominat: id est ergo quòd nunc quærimus, an enunciatio, seu propositio sit realis denominatio, vocibus, atque conceptibus, seu compositioni ex his constitutæ conueniens naturaliter, vel ex attributione intellectus. Et quidam de scripturis, vocibus, atque conceptibus, ex quibus integratur propositio, citra dubium est, quod sint entia realia, sed an propria forma enunciationis, seu propositionis, ex natura reali, quam habent eis conueniat, vel non nisi ex modo quo cognoscuntur ab intellectu; in hoc est posita cõtro-
28. uersia: in qua adhuc est certum realem esse operationem intellectus, per quam in modum subiecti copulæ, ac prædicati ordinantur, vt sic ordinata constituant propositionem, sed an talem compositionem constituere sit in eis aliquid reale, à quo realiter compositio ipsa dicatur enunciatio: quæstionis locum habet.

Status controuersiæ.

Cuius statum, vt hoc solo verbo explicemus, certum est propositionem pro fundamento vocum, atque conceptum ordinatorum realem esse, sed an forma ipsa, aut formalis denominatio propositionis realis sit, aut rationis, & ita pronunciandum sit; propositionem non solum fundamentaliter, sed etiam formaliter esse ens reale, vel rationis. Id hoc solum potest esse dissidium: non quidam inter antiquiores interpretes, à quibus

nec verbum de hac refertibitur, sed in[illegible] dernos, & paucos admodũ qui nouam [illegible] controuersiam agitare cæperunt.

Refertur sententia Masij, & aliorum recentiorum.

QVORVM primus ex his qui [illegible] sua typis mandauerunt fu[illegible] Magi[illegible] Masius. q. 2. huius cap. qui [illegible] opus esse censuit de vocali, & scripta e[illegible] cione, pro certo ducens formal[i]ter ess[e] [illegible] rationis: nam cum voces, & scriptu[r]æ [illegible] significent naturaliter, sed ex libe[r]a ho[mi]num impositione, nihil reale in eis si[gnifi]catio erit: nihil reale denominatio nomi[nis], verbi ac propositionis, sed quemadm[odum] vniuersales dicuntur res, ab intellectu eas cognoscente, per abstractionem a sin[gul]aribus, vel certè per comparationem ad [illegible] pari ratione voces, & scripturæ ad significandum impositæ enunciationem, no[n ex] propria natura, sed ex eo quod tali modo cognoscuntur, & ordinantur ab intellectu constituunt, nec in earum natura inuenitur propositio, sicut nec inuenitur nomen, & [ver]bum, subiectum, & attributum, sed [deno]minationes istæ à solo intellectu [illegible]nuntur.

Cæterum de enunciatione mentali, al[iter] statuendum censet, videlicet esse ens reale propter diuersam conditionem conceptuum, ex quibus componitur; qui no[n] [illegible] habent esse reale materiale, sicut scri[ptur]æ ac voces. Sed realem plane significa[tionem], quæ non est aliud quam naturalis repræ[sen]tatio rerum, quæ obiiciũtur intellectu[i] [illegible] tus enim, aut excitatus ab obiectis med[ia] [illegible] cibus, imprimis elicit rerum no[titi]a[m], [illegible] cognitionem, per quam apud se fo[rmat] [con]ceptus earundem rerum, vt ho[minis], & [ani]malis, ex quibus conceptibus co[m]po[nit] propositionem, quam mentalem voc[amus], [quæ] in mente manet: hanc igitur pro[nunti]ca[t] ens reale, quia realis est, no[n] solu[m] q[uan]tum ad materialem entitatem conceptu[um], sed etiam quantum ad significationem p[ro]pterea realem, quia naturalem, & no[n e]x hominum impositione procedente[m], [si]cut significatio vocum, & [scri]pturum.

Probat vtrunque ex definitione [illegible]

…s, cuius tota essentia, inquit, est verum … um significare; sed significatio veri, … alsi, in enunciatione vocali, & scripta est … rationis, cum ex libera hominum impositione procedat, quæ nihil reale in ea ponit, … & enunciatio ipsa ens rationis est: ex opposito vero, quòd verum, aut falsum significet enunciatio mentalis, non pendet ab … positione, sed ab ipsa rei natura ortum habet, ergo naturalis est, & realis: probatur hoc … mum, quia significatio conceptuum, ex quibus componitur est eadem apud omnes, vt docuit Arist. 1. cap. huius lib. ergo est naturalis.

Secundo. Illud, quod primo, & per se fit ab agente reali est effectus realis, sed enunciatio mentalis fit primo, ac per se ab intellectu formante, in se rerum notitias; ex quibus componit propositionem mentalem; ergo absque dubio erit ens reale: efficit quidem intellectus entia rationis, non tamen primo, & per se, sed quasi secundario, ac per accidens, cum non sint aliud, quam denominationes rerum consequentes, talem earum cognitionem: at cognitiones ipsas, & conceptus eas terminantes cum sit proprii actus, per se primo elicit, vnde necesse est reales esse.

Eandem sententiam possumus hac ratione efficaciter confirmare: veritas complexa est realis, sed hæc reperitur in propositione vocali, & scripta, solum vt in signo, in mentali formaliter; ergo propositio mentalis significat simul, & continet realem veritatem, … ubiectum continet propriam formam realem est ergo ex proprio modo suæ significationis ens reale, atque adeo formaliter, cum sit formaliter significatiua realis veritatis, & hæc sit eius essentia.

Formale enunciationis esse ens ratio suadetur.

DVPLICEM partem cõtinet hæc sententia. prior est negatiua de propositione vocali, & scripta, de quibus … nunquam dubitauit, quod sint entia rationis, posterior affirmatiua de mentali, quod … formaliter ens reale: aduersus quam … argumenta, mihi certe difficilia oppono. Primo, etiam si conceptus, ex quibus … propositio, integratur naturalem significationem habeant, sed non est eis naturale esse subiecta, aut prædicata, sed denominatio certe ab intellectu attributa, in quãtum sic ab eo ordinantur, vt vnus supponatur alteri, & alius ei attribuatur: vnde qui in vna propositione denominatur prædicatum, quia alteri attribuitur ab intellectu, in altera denominatur subiectum, quia alteri supponitur, aut alterei attribuitur, vt idem conceptus hominis, qui in hac propositione mẽtali, homo est animal, subiicitur; in hac, Petrus est homo, denominatur prædicatum: non ergo habent à natura vnam, neque alteram denominationem; quia naturalia non variantur, sed ab intellectu, in quãtum hoc, vel illo modo ordinantur.

Secundo: denominatio prædicabilis (nemine dissentiente) est ens rationis, ergo denominatio actualis prædicati. Probatur euidenter sequella, quia actus, & potentia eiusdem ordinis sunt, prædicabile se habet, vt potentia, prædicatum vt actus; ergo si illud est ens rationis formaliter, etiam hoc; pugnat igitur cũ ratione harum denominationum alicui conuenire realiter, siue illud sit res, siue vox, aut cõceptus: nam res sunt, quæ prædicantur, in quantum vocibus significantur, atque conceptibus: esse igitur prædicata, & ex consequenti subiecta, componereq; propositionem mentalem, non conueniunt cõceptibus à natura, sed accidunt ex ordinatione intellectus. Probatur. 2. 54.

Vidit Masius hoc argumentum, cui hoc solum respondit: conuincere de prædicatis, & subiectis, atque enunciatione vocali, non de mentali, sed quam sit infirma hæc solutio quis non videat, cum planè conuincat argumentum: non minus accidere conceptibus, postquam ab intellectu formati sunt, subiecta, vel prædicata denominari, aut propositionem componere, quã nominibus, & verbis, postquam ad significandum sunt imposita: in vtrisque ergo sunt denominationes rationis, ex noua comparatione, & ordinatione intellectus consurgentes. Masius.

Postremo. Terminum, propositionem, definitionem, & syllogismum, nemo in rerum natura concessit, sed rebus, cõceptibus, & vocibus accidere ex tali ordinatione intellectus Peripatetici omnes ab Arist. edocti affirmant: ita, vt postquam cõceptus producti sunt ab intellectu, necesse sit eos ab eodem intellectu ordinari, & ex tali ordinatione prouenire eis denominationẽ subiecti, Probatur 3.

aut prædicati, & compoſito ex eis denominationem enunciationis: itaque conceptus hominis naturaliter, & realiter repræſentat hominem, & conceptus animalis animal, ſed neuter habet eſſe ſubiectum, aut prædicatum naturaliter, neque vnquam conſequetur talem denominationem, niſi per ordinationem intellectus, ergo abſque dubio tales denominationes, non reales, ſed rationis ſunt; vnde fit propoſitionem mentalem, formaliter eſſe ens rationis, ſicut ſubiectum & prædicatum: finge tibi obſecro voces ſignificare naturaliter, vt nonnullos poſuiſſe vidimus; & tunc rogo, an inde fieret eſſe prædicata, & ſubiecta, aut componere propoſitionem naturaliter, & realiter, vel ne ſtatia adhuc foret comparatio intellectus ſubiectum prædicatum, & propoſitionem quaſi fabricantis: quas proinde denominationes, nullus ſane mentis naturales, aut reales vocaret, ſed rationis; par ergo erit ratio de conceptibus etiam naturaliter ſignificantibus, qui nihilominus, ſubiecta, prædicata, & propoſitiones, non niſi per denominationem intellectus vocabuntur.

Confirmat. 36. Et confirmatur. Nam ſi propoſitio mentalis ſit ens reale formaliter, non ſpectabit ad Dialecticam cōſiderationem, iuxta communem ſententiam ponentem obiectum eius ens rationis; quidquid enim ſub ente rationis cadit, vel tale eſſe debet, vel certe aliquo modo ab eo denominari; quod patet non conuenire ſubiectis, & prædicatis mentalibus, atque enunciationibus, ſi entia realia formaliter ponantur.

Pro reſolutione quæſtionis notabilia.

Notatio. 8o. PRO huius quæſtionis deciſione adnotandum eſt: propoſitionem mentalem differre à vocali, & ſcripta, nam iſtæ nihil reale habent præter materiale vocum, & ſcripturarum, cum ſignificatio ſit in eis ens rationis, non ſecus, ac in pecunia valor: pendet enim illa ex libera hominis impoſitione, ſicut iſte, ex voluntate, & impoſitione principis: conceptus autem, ex quibus propoſitio mentalis extruitur, non ſolum ſecundum materialem rationem erunt reales, ſed ſecundum ſignificationem naturalem certe, & nullo modo pendentem ex voluntate, & impoſitione hominum; nihilominus naturalis hæc ſignificatio non conſtituit con-

ceptus in eſſe prædicari, aut ſub[iecti] ... ficiens eſt, vt plures co[nceptus] ... conſtituant, ſed eiuſmodi denom[inationes] dependent plane ab intellectu, ſic ... nante, vt vnus ſubiiciatur alteri, & al[teri] ... teri attribuatur, ex qua ordinatione ... tat enunciatio, & denominatio pr[ædic]ati ac ſubiecti, quam proinde non eſſe real[em], ſed rationis ſub dubium, minime cadere ... reſt: cum conſtans ſit intellectum, nihil ... in eis ponere per talem coordinat[ionem] ... itaque ſi ſignificationem mentalis enunciationis ſpectes realis eſt, ſi denominationem prædicati, & ſubiecti, atque enunciat[ionis] ... non niſi rationis.

Secundo adnotandum eſt aliud d[iscri]men inter enunciationem mētalem ex [una] parte, vocalem, & ſcriptam ex altera, quantum ad veritatem, aut falſitatem quòd ... Nota illis non eſt veritas, aut falſitas, niſi tanquam 57 in ſignis eius veritatis, quæ in intellectu reperitur, hoc eſt, in propoſitione men[tali] ... in qua abſque dubio reperitur formaliter; hæc itaque non eſt vera, aut falſa tanquam ſignum, ſed tanquam ſubiectum: formaliter denominatum, vt animal non eſt ſanum tanquam cauſa vel ſignum, ſed tanquam proprium ſanitatis ſubiectum vnde ſi d[efi]nienda eſſet enunciatio mentalis ſecund[um] proprium modum veritatis, non eſſet dicendum, orationem eſſe verum aut f[als]um ſignificantem, ſed formaliter continentem; res quidem conceptas ſignificant cōcep[tus], & enunciatio mentalis ex eis conſtruct[a], & ex tali ſignificatione reſultat in eis veritas, aut falſitas, à qua formaliter denominantur: vnde fit, non eſſe veritatis ſigna, ſed ſubiecta; nam ſignum veritatis, ſicut, & ſanitatis, eam in altero exiſtentem, non in ſe ſignificat, vnde notanter Ariſtoteles, non definiuit enunciationem per ſign[ific]ationem veritatis (vt quibuſdam verba eius non attendentibus placuit) ſed in qua verum aut falſum eſt: ſic enim habent defin[iti]onis verba, vt omnes comprehenderet: nam in illis eſt, vt in ſigno, in mentali non [ni]ſi tanquam in ſubiecto; quod ſi per ſignificationem definiret, aut eius definitio per ſignificationem exponatur, non definietur enunciatio mentalis, ſed vocalis ſolum, atque ſcripta.

Reſo-

18

Resolutio quæstionis & argumentorum solutio.

QVIBVS prælibatis nostra sententia duabus conclusionibus aperiēda est. Prior. Enunciatio vocalis, & scripta; ... sunt entia rationis formaliter, hoc est, siue spectes, significationem, siue denominationem enunciationis, nam vtraque pendet ab intellectu imponente quidem nomina, & verba ad significandum; & rursus iam imposita ordinante secundum modum subiecti, & prædicati, atque enunciationis, quidquid igitur prouenit vocibus ex vtraque operatione intellectus, ens rationis est.

Posterior. De enunciatione mentali distinguendū est: dum quęritur sit ne formaliter ens reale, aut rationis: nam si spectetur formalis significatio rerum, & formalis cōnnentia veritatis, aut falsitatis ens reale est. Si vero formalis denominatio subiecti, prædicati, atque enunciationis, non est realis, sed rationis, priorem partem probant efficaciter argumenta oppositæ opinionis, posteriorem vero, quæ à nobis aduersus eam proposita sunt; estque ratio per omnia similis de syllogismo, ac demonstratione, ac de enunciatione. Nam si quæsieris, an formaliter sint entia realia, aut rationis? sub eadem distinctione respondendum est; nam si mentales propositiones, ex quibus discursus ipse integratur, consideres, earūdem veritatem, & causalitatem, entia realia esse inuenies; si vero ordinationem intellectus, per quam sub forma, figura, & modo, disponuntur, & ex qua dispositione resultat formalis denominatio syllogismi, ac demonstrationis, nō nisi entia rationis.

Et iuxta sensum huius distinctionis potest explicari prior sententia, quo pacto modificata vera erit; cuius argumentum nihil aliud probat, quam enunciationem esse ens reale formaliter, spectata formali significatione, quod non habent vocalis, & scripta, de quibus absolute pronunciandum est, non nisi materialiter esse entia realia; quod vero ens reale sit secundum formalem denominationem prædicati, subiecti, & enunciationis non probat.

Aliud etiam argumentum in fauorē eiusdem sententiæ à nobis additum, solum conuincit realem esse, mentalem enūciationem ex parte veritatis, quam formaliter cōtinet, quod admittimus, sed nō ex parte denominationis formalis; nam cōceptus ipsi, in quibus 52.
veritas reperitur formaliter: denominationem formalem prædicati, subiecti, & enūciationis suscipiunt ab intellectu eos ordināte, ad formamque enunciationis redigente.

Sed si quispiam sciscitetur, Vtrum potius, absoluta locutione dicendum sit; videlicet enunciationem mētalem, formaliter esse ens reale, aut rationis? Respondeo post remū potius; quia sicut nomen prædicati, & subiecti sonāt denominationem ab intellectu, his vocibus attributam, pari ratione enūciatio formaliter, potius denominationem hāc compositioni cōmunicatam ab intellectu sonat, quam realem significationem conceptuū; & hoc est, quod cōuincunt cætera argumenta à nobis præiacta pro opposita parte.

Dubium. *Responsio.*

40.

QVAESTIO III.

An definiatur enunciatio per veritatem, aut falsitatem quidditatiue.

ENTITATE enunciationis, quæ ad quæstionem an sit pertinet, cognita; sequitur iuxta ordinem scientificum quæstio, quid sit, pertinēs ad essentiā & cum per veritatem, aut falsitatem fuerit ab Arist. definita, merito inquirimus, an hæc sit eius quidditas, vel essentia: & quidem de genere definitionis, nemo ambigit esse orationem tanquam superius prædicatū, & quidditatiuum, sub se cōtinens enūciatiuam orationē, ac cæteras species ab ea diuersas; de veritate igitur aut falsitate tota cōtrouersia est, an sit essentialis differentia.

Vtriusque partis fundamenta adducuntur, & pars negatiua præfertur.

CVIVS affirmatiuam partem tenet Magister Masius, vbi supra, cōclusione 2. affirmans enūciationis essentiam esse verum, aut falsum significare. Quod probare in primis possumus; nam has particulas posuit Aristot. in definitione, vt eam à cæteris, nō enūciatiuis orationibus separet; ergo pro differentia eius essentiali: & ita est, quod nō separatur ab eis per aliud, cū quibus tamē sub genere orationis cōuenit; ergo per hanc differentiam sit species ab eisdem distincta,

Prima sententia afferens. *1. argum.*

ſtincta, eritque proinde eſſentialis.

2. Argum. Secundo, enunciatio ex propria conditione ordinatur ad ſyllogiſmum, & demõſtrationem, ſed veritas efficit eam ad componẽ-

41. da huiuſmodi inſtrumenta aptam; ergo erit eius eſſentia.

Secunda ſententia negatiua. Nihilominus, ſi naturam eius diligenter, expendamus, inueniemus nõ, inſignificatione veritatis, aut falſitatis, ſed in eo quod eſt, vnum de altero enunciare, ponendam eſſe quidditatem, vel eſſentiam, quam ſentẽtiam tenuerunt antiquiores interpretes Ariſt. Alexandri Ammoni. & Niphus. Alexand. Ammonius, & Niphus, in huius loci commentarijs, addente, per veritatem, aut falſitatẽ eam deſcripſiſſe Ariſt. eo nobis notiorem, quo plus ab externis rebus ſignificatis dependentem; & prior pars quod ſignificatio veritatis, aut falſitatis non ſit ei eſſentialis, colligitur planè è doctrina Ariſtot. ca. de ſubſtantia, ad finem. Vbi cum intimam ſubſtantiæ proprietatem poſuiſſet, quod vna numero permanens ſit ſuſceptiua contrariorum, ſibique ſtatim obieciſſet, eandem proprietatem conuenire enunciationi, cum eadem numero permanens mutetur, de vera

42. in falſam: Reſpondet ſuſcipere quidem contraria nõ per ſui mutationem, ſicut ſubſtantiam, ſed per ſolam mutationem extrinſe-

Probatur primo prima pars. cam; nempe rei ſignificatæ, à qua eius veritas, aut falſitas dependet: ex quibus tale argumentum elicio. Eadem enunciatio *Petrus ſedet*, mutatur de vera in falſam, ex mente Ariſtoteles, nam dum ſedet vera eſt, falſa vero eo ſurgẽte; ergo ſignificatio veritatis, aut falſitatis, non eſt ei eſſentialis, nam mutata eſſentia, non eſſet eadem, ſed cum immutata manens de vera tranſeat in falſam, accidẽtia eius erunt; & vere ita eſt, vt docet Ariſto. quod eadem propoſitio, *Petrus ſedet*, permanet ſub veritate, & falſitate ſucceſſiue, cum idem ſit prædicatum, idem ſubiectum, eadem vtriuſque ſignificatio, atque idem enunciandi modus; non ergo pertinebunt ad

43. eſſentiam eius veritas, aut falſitas, quod Ariſtotel. duobus alijs locis non obſcure indicat: nam primo l. b. de priori reſol. cap. 1. propoſitionem definiẽs, ait eſſe orationem, quæ aliquid de aliquo affirmat, aut negat, & primo lib. de poſt. cap. 2. propoſitionem, inquit, eſſe alteram partem enunciationis, in qua vnum de vno enunciatur, nulla vtrobique veritatis, aut falſitatis mentione facta, ſed alterius, quod prius enunciationi,

tanquam eſſentiale conuenit.

Probatur ſecundo eadem p[illegible] aut falſum ſignificare, non [illegible] dicatum, ſed quaſi c[illegible] ctum, cuius quælibet pars ind[illegible] eſſentialia autem prædicata [illegible] terminata eſſe omnino oportet [illegible] oppoſitis conſtare, ergo verum [illegible] non poteſt eſſe enunciationis eſſe[illegible] ſit ſatis argumento, ſi dicatur, [illegible] ritatem eſſentiale eſſe enunciation[illegible] ſæ vero ſignificare falſitatem: nam h[illegible] fecto, non eſt aliud quam idem per [illegible] explicare, ac ſi dixeris. eſſentiam al[illegible] albedinem, nigri vero nigredinem, [illegible] go prius conſtitutum in eſſentia d[illegible]are oportet, cui veritas conueniat, & aliud, [illegible] falſitas, quemadmodum dicimus ho[illegible] conuenire, quod rationalis ſit, & equo, [illegible]od ſit irrationalis.

Et ſecundo excludi poteſt eadem ſolutio [illegible] Nam vel enunciationi, vt enunciat[illegible] eſt cõ- uenit eſſentialiter veritas per ſe ſum[illegible] aut per ſe ſumpta falſitas, non primum, q[illegible]om-

44. nis enũciatio eſſet vera; neq, ſecundum, quia omnis eſſet falſa; ergo non niſi totum d[illegible]ctum eſſentiale erit, quod tamen falſu[illegible]ſſe probarar argumentum tertium.

Tertio, quia enunciatio genus eſt ad[illegible] talem, vocalem, & ſcriptam; ſed verita[illegible] falſitas, non poteſt eis vniuoce conue[illegible] ergo non erit differentia enunciatio[illegible]n communi. Probatur minor. Nam v[illegible] aut falſitas, conuenit mentali formal[illegible]o cali, & ſcriptæ, non niſi tanquam ſig[illegible] er- go analogice, ſicut ſanitas vrinæ, & an[illegible].

Nec ſoluitur argumentum, ſi dicatur [illegible] tali quidem, eſſentialiter competere qu[illegible] vera formaliter, vocali, & ſcriptæ, quod veritatem, aut falſitatem ſignificent; & en[illegible] ciationi in communi, quòd verum, au[illegible] ſum contineat, abſtrahendo, ab vtroq; [illegible]o- do, ſigni, aut ſubiecti hoc, inquam, [illegible] uit argumentum Quia conuenire ve[illegible] vt ſic, analogum eſt eis, ergo [illegible] ale enunciatio [illegible] ueniunt; eſſe etiam [illegible] & ſubiectum, diuerſiſsima [illegible] poſſunt differentiæ eſſe eiuſde[illegible] nec diuerſas eius ſpecies conſtituet.

Secunda vero pars, quod [illegible] de altero ſit enunciatio [illegible] tur ex ipſo nomine, hoc abſque dub[illegible] [illegible]

.. Et præterea, quia ex eo prouenit, .. enunciatio verum, aut falsum significat, quia vnum de altero enunciat: nam si .. habet, vt enunciatur, vera est enunciatio, si aliter, falsa; ergo quod primo in enunciatione intelligimus, illud est; hoc autem non nisi eo præsuppositο; quod volens ostendere Arist. cap 1. In simplicibus qualia sunt nomina, & verba, atque in intellectu ea apprehendente(qui simplex propterea vocatur) ait, non esse veritatem, aut falsitatem, nisi addatur esse, vel non esse; censet igitur hinc prouenire, quòd enunciatio verum significet, aut falsum, quia enunciat aliquid esse, aut non esse. Et capit. præsenti definitionem: inquit, esse orationem: non tamen enunciationem, quia nihil de esse, aut non esse continet: fieri autem enunciationem eo ipso, quod ei addideris esse, aut non esse. Et rursus orationes modi indicantis, enunciationes esse, verumque, & falsum continere, quia esse, aut non esse enunciant: aliorum autem modorum nullam; ex eo solum, quòd non dicunt rem esse, aut non esse. Et confirmatur, nam causalis hæc propositio vera est, quia enunciatio vnum de altero enunciat, vera est aut falsa, conuertens vero plane falsa, quia verum, vel falsum significat, vnum de altero enunciat, vt consideranti constabit. Signum igitur euidens est prius hoc conuenire enunciationi, & ideo essentiale esse; posterius, illud, & ideo extra essentiam.

Partis affirmatiuæ argumenta soluuntur.

PRIMVM argumentum solutum est ab .. quibus interpretibus, aientibus, per veritatem, aut falsitatē, vt per quid .. notius definitam fuisse enunciationem, non tanquam per essentialem differentiam. Ad syllogismum autem,(vt secū .. soluamus) non fit apta enunciatio, per .. em, aut falsitatem, cum exploratum .. iam syllogisticam, indifferenter posse consistere, ex veris, aut falsis propositionibus, imo ex non significantibus, in quibus exempla apposuit Aristot. naturam eius .. ansin .. priori, ac posteriori resolu.. nc, non tamen ex affirmantibus, aut .. ibus: nam sæpe ex vtraque affirmante co .. syllogismus, & ex vtraque negāte nunquam: demonstratio vero, .. specialis, ac perfectissimus syllogismus, nō fit, ex quibuscunque enūciationibus, nec ex quibuscūque veris, sed solum ex necessarijs, & per se: vnde ex eius constitutione non potest desumi argumentum, ad probandum enunciationis essentiam in vno, potius quam in altero consistere.

Si autem sciscitaris: quonam pacto se habeat significatio veritatis, aut falsitatis, ad enunciationem; si extra essentiam eius est: sit ne propria eius passio, vel commune accidens? Respondeo. Quantum ex Aristot. in prædicamento substantiæ, & ex natura enunciationis exposita licet colligere, quamlibet partem per se sumptam commune accidens esse, totum autem coniunctū ex vtraque, quasi propriam eius passionem: quemadmodum essentiā numeri est quantitas discreta, diuisibilis in plures vnitates, par, vel impar proprietas eius, si sub forma huius disiuncti accipiatur, nam quodlibet per se non est, nisi commune accidēs. Probatur primū, nam veritas per se sumpta non reciprocatur cum enunciatione, ergo non est proprietas, & rursus ad esse, & ab esse potest salua eius essentia, cum de vera transeat in falsam, non solum eadem numero enūciatio, sed omnino immutata, vt docuit Aristotel. ergo est commune accidens; tantundemque de falsitate probari potest. Dubium cum responsione. Nota. 77.

Quod vero, disiunctum sit proprietas, patet, siquidem cum enunciatione cōuertitur, & essentiam eius, in eo positam, quod vnum de altero enunciet naturaliter consequitur. vnum de altero enunciare conuenit simpliciter enunciationi simplici, compositæ vero non nisi ratione suarum partium, ex quibus integratur, quæ sunt multæ enunciationes simplices.

QVAESTIO IV.

An enunciatio mentalis, sit vna simplex qualitas.

AD simplicitatem enunciationis, spectat præsens controuersia, quidditate eius iam discussa in præcedenti, sed solum de mentali procedit, vt titulus ostendit: nam de vocali, & scripta apertum est, quòd sint compositæ, ex diuersis vocibus significantibus, prædicato, subiecto, & copula, aut certè ex multis propositionibus simplicibus, cōiunctione aliqua vnitus, 78.

& quasi

& quia mentalis enũciatio, qualitas quędam mentis est realis, per actum eius formata, merito inquirimus, an sit simplex qualitas, vel composita.

50. *Distinctio enunciationis formalis, ab obiectiua, & apprehensione, tam simplici, quam composita, quæ in statim controuersiæ perducit.*

QVOD vt clarius fiat obseruãdum est, ad secundam operationem intellectus duo spectare: videlicet apprehensionem, & iudicium, & vtraque operatio, ordine naturę pręsupponit in nobis simpliciũ cognitionem, aut apprehensionem: primũ namque, quod intellectus efficit, vocibus simplicibus res significantibus auditis est, eas diuersis cognitionibus simplicibus apprehendere, eo modo quo visus apprehendit diuersas res visibiles: vnde merito, prima hęc operatio vocatur simplicium apprehensio: his autem apprehensionibus simplicibus prædicati, subiecti, & copulæ præsuppositis accedit secunda operatio componẽs, ex eis enunciationem; sed nondum iudicãs de veritate eius, aut falsitate: hoc enim munus est alterius actus, etiam sub nomine secundæ operationis comprehensi, quem iudicium vocamus, quia de composita apprehensione, quasi sententiam profert intellectus, iudicans prædicatum conuenire subiecto, atque adeo veram esse, vel non conuenire, & ideo esse falsam.

Circa hunc ordinem operandi oportet adnotare, duo habere omnino certa: alterũ vero, non omnino certum, sed cõmuni ferè omnium sententia firmatum. Certum namque est intellectum simplicia apprehendere, ex quibus enunciationem constituit, nec minus certum, eundem intellectum iudicium ferre de conuenientia, vel de disconuenientia vnius respectu alterius, per quod iudicium mentale, exprimit enunciationẽ, in qua verum, vel falsum consistit; non est

Duo notanda.

49. tamen ita certum enunciationem compositam in apprehensione reperiri, sed à quibusdam plane negatur, existimantibus, intellectum non componere enunciationem, nisi per iudicium: ita vt eadem sit prorsus operatio eius, per quam iudicat vnum conuenire alteri; ac per quam enunciatio componitur,

& hoc idem esse tal[illegible] iudicium ferre, & [illegible] ciationem componere, quod i[illegible] iudicium [illegible] la præcessit, nec præcedere po[illegible] [illegible] sitio in intellectu, sed apprehe[illegible]siones [illegible] taxat simplicium; quare apud ho[illegible], de sola [illegible] nunciatione iudicata procedit contr[illegible] sia, an sit vna qualitas simplex, vel ex mu[illegible] simplicibus composita, non de enunci[illegible]o ne apprehensa; cum non solum nullam [illegible] compositionem in sola apprehe[illegible] [illegible] nec esse possibilem sentiant, quod hoc ar[illegible] mento conuinci putant: quia nulla potest [illegible] se compositio extremorum in intellectu, [illegible] si cognita conueniẽ[illegible]ia, vel discõueniẽtia [illegible] us respectu alterius, sed cog[illegible]itio co[illegible] tiæ, vel disconuenientiæ, est iudicium, [illegible]go repugnat plane extrema componere in[illegible] lectum, nisi per iudicium.

Communis tamen consensus i[illegible]terpr[illegible]ũ Aristot. lib. 1. de interpretat. cap. 11. & [illegible] de priori resolutione. cap. etiam 1. C[illegible] p[illegible] tã apprehensionẽ ponit a iu[illegible]icio [illegible] imo iudiciũ ipsũ ordine natu[illegible] p[illegible] quibus ego libens assentior, propter [illegible] argumenta; primum ex natura appr[illegible] nis, & iudicij desumptum: Postre[illegible] [illegible] perientia ipsa petitum: & prim[illegible] eius [illegible] est. Iudicium ex propria natura præsupp[illegible] aliquam apprehensionem, quod oppo[illegible] opinantes etiam admittunt, sed ap[illegible] præcedens iudicium, non semper [illegible] sed sæpe cõposita; ergo non in solo iudi[illegible] reperitur compositio, sed etiam in a[illegible] sione: probatur minor, primum quod [illegible] re solemus est integra compositio; e[illegible]g[illegible] mũ est etiã quod apprehendimus, it[illegible] vt non prius simplicia separata apprehẽdamus, quã coniuncta, in prolata, & audita enunci[illegible] & tunc certè vel sola compositio appreh[illegible] præcedit iudicium vel si præcedant apprehẽsiones simplicium, non separatæ, sed co[illegible]iunctæ in eadem compositione.

Et si forte dicatur, statim nos, ac in[illegible]am enunciationem audimus, & ad inte[illegible] nostrum peruenit, iudicare de conue[illegible], seu discõuenientia extremorum, atque id[illegible]o primam operationẽ componen[illegible] iudicium, & primam compositionem e[illegible] enunciationem iudicatam; extat secundum argumentum ab experientia ductum, quod v[illegible]tur conuincere oppositum: contingit e[illegible]m aliquam nos enunciationem audire, & c[illegible] noscere, de qua non possumus iudicium f[illegible]

referre, quia non constat nobis an prædicatum sit conueniens, vel disconueniens respectu subiecti: vt audita, & cognita hac enūciatione, *Astra sunt paria*, non statim iudicamus, vera ne sit, vel falsa, sed quasi suspensus manet intellectus iudicare nesciēs; reperitur ergo enunciatio hæc in apprehensione, ante iudicium; quare non est impossibile reputandum, quod compositio, sit in apprehensione. Nec solum in speculatiuis, sed frequentius in practicis idem euenit, vt dum proponitur aliqua propositio, circa quam in eundum sit consilium, vt in bello, sit ne aggrediēdum vel nō? aut circa quā sit in pace deliberandū, an hoc, vel illud sit hic, & nunc expediēs, aut exequendū? in quibus casibus enūtiationē apprehendimus, nondum circa illam iudiciū ferentes. ergo necesse est fateri, quod composita apprehensio sit in intellectu, iudiciumque præcedat, & non solum simplex.

Nec argumentum prioris sententiæ conuincit. Quia non semper, ac intellectus cognoscit compositionem, aut eam facit: cognoscit statim conuenientiam, aut disconuenientiam vnius extremi respectu alterius, vel quia cognoscere eam non valet, vt in exemplis designatis constat; aut quia licet facile posset eam cognoscere, non statim eam considerat, quare non semper componit iudicando, sed sæpe solum apprehendendo, Quo præsupposito: Quæstio tam de apprehensione, quam de iudicio procedit, cum in vtroque actu intellectus suo modo reperiatur enunciatio mentalis.

Quæ tribus modis accipitur, pro actu videlicet intellectus apprehensionem componentis, aut de illa iudicantis, pro termino huius actus intrinseco, & pro termino extrinseco. Quam distinctionem vt intelligamus adnotare oportet, per quamlibet operationem intellectus speciē expressam produci, tanquam terminum eius intrinsecum repræsentantem obiectum, vt actu intellectum: quemadmodum per impressam repræsentatur, vt intelligibile, & talē speciem appellamus verbū mentis, & conceptum; itaque per simplices apprehensiones subiecti, & prædicati, & copulæ producit intellectus earundem rerum simplicium diuersos conceptus simplices. Ex quibus per secundam operationem, quam apprehensionem compositam vocamus, enunciationem componit, de qua iudicat postea, an prędicatū eius subiecto conueniat, & vera sit, an potius ab eo remoueatur, & sit falsa; & hoc iudicium etiam habet pro termino compositionem conceptuum, quasi iudicatam. Et ecce tibi actus diuersos secundæ operationis intellectus: videlicet apprehensionem, & iudicium, & diuersos terminos per eos productos, quorum primus vocatur compositio apprehensa ex conceptibus, alter compositio eorundem conceptuum iudicata, & enunciatio mentalis, pro vtroque accipi cōsueuit, nempe pro actu, vel operatione, atque etiam pro termino eius, quanquam verè & propriè, pro hoc solo accipienda sit, quia verè, & propriè appellatur qualitas mentis, nam operationes non ad prædicamentum qualitatis, sed actionis pertinent, sed terminus iste duplex est, vnus intrinsecus, qui vocatur mentalis enunciatio formalis, ex conceptibus formalibus composita: alter obiectiuus, qui non est aliud, quam res significata per conceptus formales eiusdem enunciationis formalis, & vocatur enūciatio obiectiua: quam distinctionem vocalis enunciatio declarat, quæ ex vocibus significantibus componitur, & ex significatis rebus, vt hanc propositionem vocalem: homo est animal, pro vocibus accipimus, & pro rebus significatis: ex quibus veritas eius, aut falsitas depēdet; pari ergo ratione eadem enunciatio mentalis: homo est animal, pro conceptione totali repræsentante eandem rem: videlicet hominē esse animal, accipitur, quem vocamus formalem, & terminum apprehensionis, aut iudicij intrinsecum, & pro eadem repræsentata, quam vocamus cōceptum obiectiuum, & terminum extrinsecum, quia medio conceptu mentali obiicitur intellectui, & eius operationem extrinsece terminat. 51.

Quibus præmissis distinctionibus certa sunt, ab incertis separanda, vt ad statum quæstionis breui possimus deuenire: certum est igitur, quod si enunciatio mentalis accipiatur, pro operatione intellectus secundum se considerata, quam apprehensionem vocamus, seu iudicium, non sit composita, sed simplex, quia vnico actu simplici efficit intellectus compositionem, ex simplicibus cōceptibus prædicati, & subiecti, vnico etiam actu fert iudicium de ea. Aliqua ad statuēdum sententiam veram proponuntur.

Certum est etiam secundo: quod si enunciatio mentalis accipiatur pro obiectiua: non sit simplex, sed cōposita, nam res signi- Enunciatio obiectiua est cōposita.

ficata per hanc propositionem mentalem, homo est albus, non est vna ac simplex, sed planè ex multis, & diuersis composita, siue mentalis enunciatio, per quam repræsentatur sit qualitas simplex, siue composita. De hac igitur enunciatione mentali, quam formalem vocamus, procedit quæstio, an cum vere, & proprie sit qualitas mentis, vnica, atque simplex sit, aut certe, ex multis qualitatibus simplicibus composita.

Tituli quæstionis explanatio.

Proponitur sententia negatiua.

Probat. 1.

ET videtur planè non esse simplicem, sed compositam, primo, quia par est ratio, de mentali, ac vocali enunciatione: cum hæc sit illius signum, sed vocalis

52. non est vna vox simplex, sed cōposita ex multis nempe ex voce significante rem, quæ prædicatur, & ex altera significāte rem, quæ subiicitur, atque ex verbo; ergo enūciatio mentalis, non erit vnus simplex conceptus, sed cōpositus ex multis simplicibus, videlicet ex cōceptu repræsentante prædicatū, & ex repræsentante subiectum, & copulam, neque aliud videtur intelligibile.

Probat. 2.

Secundo: conceptus sumit suam simplicitatem, aut compositionem à re, per eum naturaliter repræsentata, sicut, & vox a re significata, ex impositione, sed res repræsentata per propositionem mentalem est composita ex multis simplicibus, videlicet ex homine, & albedine, de eo enunciata; ergo mentalis enunciatio composita quoque erit ex multis conceptibus simplicibus earundem rerum.

Confirm.

Et confirmatur: quia prædicatum, & subiectum aliquo modo sunt opposita, vt constat in his propositionibus: homo non est non

53. homo, & album non est nigrum; ergo implicat contradictionem per vnum simplicem conceptum repræsentari, sed repræsentantur per enunciationem mētalem; ergo illa non est vnicus, ac simplex conceptus, seu qualitas mentis, sed composita.

Probat vlt.

Postremo id est discriminis inter hominem, & Angelum, quod iste non intelligit componendo, nec diuidendo, sicut nec discursu vtitur, sed vnico intuitu: vnicoque, ac simplici conceptu fertur in totam compositionem, atque in totum discursum à nobis constitutum: itaque quod nos per plures conceptus, ille per vnum, ac simplicem intelligit: quod nos plures conceptus simplices in formam propositionis redige[illegible] præstamus, ille vnico ac simplici [illegible] dicatum, & subiectum huius propos[illegible] homo est albus, per plures spec[illegible] plures conceptus simplices p[illegible] vero vnico, ac simplici, qui absq[illegible] totam propositionem à nobis fab[illegible] intelligit; vnde fit enunciationem tale[illegible] pud illum simplicem qualitatem esse. Cessaret igitur hæc differentia à cunctis positæ si etiam nos vnico ac simplici concep[illegible] prehenderemus eandem enunciationem vocalem, vnico ac simplici conceptu [illegible] catiuo apprehenderemus prædic[illegible] con uenire subiecto, hoc est enim admi[illegible] du[illegible],

si admittamus simplicem qualitatem esse mentalem nostram enunciationem: & non minus simpliciter, nec minus perfecte intelligeremus, quam Angeli: quod absurdum vt fugiamus fatendum est, ex multis conceptibus, aut qualitatibus, quibus medijs diuersas res percipimus esse compositam. E. Conf.

confirmatur, quia complexum, & incomplexum, non solum in voce datur, sed etiam in mente: At enunciatio quid complexum est; ergo vere datur complexa [illegible] mente, atque adeo non qualitas sim[illegible]. 55.

& ita tenent ex modernis interpretibus Aristotelis non pauci.

Opposita sententia simplicem qualitatem esse affirmans.

SIMPLICEM nihilominus qualitatem esse opinantur Soto 2. lib. summul. [illegible] p. 5. Doctor Tolet. 3. lib. de anima. q. 17. & videtur colligi ex D. Thom. 1. p. q. 12. ar-tic. 9. ad primum, vbi sic loquitur: *Aliquæ potentiæ cognoscitiuæ sunt, quæ ex speciebus primo conceptis alias formare possunt, sicut imaginatio, ex præconceptis speciebus montis, & auri format speciem montis aurei, & intellectus ex præconceptis speciebus generis, & differentiæ format rationem speciei, &c.* His ver[illegible] ostendens, superiorum potentiarum virtutem, vt phantasiæ, aut imaginationis, & intellectus, quæ geminas habent operationes simplices, & compositas: ita vt per [illegible] ces, quasi minutatim res simplices percipiant, singulas per species singulas non secus ac potentiæ inferiores: per compositas vero simul plures, & per vnam aliquam speciem. Itaque secundum has operationes, non solum inferiores potentias supe-

Em[illegible] supe[illegible] potentiar[illegible]

143 ... sed semetipsas, in ordiue ad simplices
operationes consideratas, in quãtum vnam
... quam speciem sibi formare possunt id to-
tum repræsentantem, quod per multas re-
præsentatur inferioribus potentiis, & sibi
... ipsis quantum ad simplices operationes.
Et huius eminentiæ duplex est ratio, vni-
uersalis vna, particularis altera. Vniuersalis
... est, quia vniuersaliter verum est vnita
esse in superioribus, quæ in inferioribus
sunt dispersa, quemadmodum in sole vni-
ca virtute continente, atque operari poten-
te, quidquid multis, ac diuersis continent, &
operari possunt aqua & ignis: pari ergo rati-
one, in potentiis superioribus vnitam esse
virtutem, quam inferiores habent, quasi di-
spersam censendum est: ita vt sensus com-
munis vnica virtute possit percipere, quid-
quid diuersis possunt quinque sensus exter-
ni. Ratio vero particularis est, quia superio-
res potentiæ, sicut causæ duobus operantur
modis: vno quidem quasi per inferiores li-
mitatæ, quo pacto limitatum habent effe-
ctum, sicut inferiores ipsæ, vt sol cõcurrens
cum homine ad generationem; non nisi ho-
minem operatur: alio modo per se, & abs-
que tali limitatione, vt dum sol per illumi-
nationem, aut influentiam, calorem simul,
frigiditatem, & plures alias producit qualitates
in diuersis subiectis: & pari ratione potentiæ
dum operãtur quasi per inferiores limitatæ,
hoc est, circa obiectum; nondum a se percep-
tum, sed ab inferioribus propositum, limita
tam operationem habent: non secus, ac ip-
sæ net inferiores sigillatim percipientes ob-
iecta singula: videlicet per singulas species, at
dum absque tali operantur limitatione, cir-
ca obiectum quidem, non vt immediate in-
feriorem ministerio propositum, sed vt iam
58. a se perceptum, per earundem ministerium:
vniuersaliorem habent, ac nobiliorem effe-
ctum, & modũ particularem operandi infe-
rioribus potentijs non alligatum. Per primã
itaque operationem inferioribus consormã
tur, quantum ad modum operandi, & sigilla-
tim res percipiunt per species singulas: in se-
cunda vero superiorem potius virtutem oste-
dunt: nam vnica cum sit, quidquid mul-
tis operationibus successiue percipitur ab in-
ferioribus, simul percipit & consequenter
per vnicam speciem quidquid illæ per plures,
... per qualitatẽ, & extensionẽ speciei, quæ
est principium operationis, qualitas, & ex-
tensio eiusdem operationis mensuratur.

Et hanc doctrinam veram esse in phan- **Exemplo**
tasia, vel imaginatiua potentia, nemo am- **ostenditur.**
bigit, quæ interioribus potentiis conforma-
tur, in simplici operatione, per vnam, non
nisi vnicum obiectum simplex percipiens, at
que etiam per vnam speciem, sed in operati-
one composita, non solum eas, sed semetipsã
simpliciter operantem excedit, cum per vnã
multa simul sensibilia percipiat, cuius ope-
rationis principium est vnica etiam species,
quam ex particularibus, quæ simplicibus o-
perationibus principium dederunt propria
virtute format, vt ex speciebus montis, &
auri, speciem vnam montis aurei, ac prop-
terea cõposita species vocatur, quia ex mul-
tis simplicibus formata est, cum tamen in
se simplex sit qualitas, & si imaginatiuæ po-
tentiæ, quia inter sensitiuas superiori, hanc
virtutem omnes concedunt, non poterit 59.
profecto denegari intellectui, qui quasi suo
sibi iure vendicat supremum inter omnes
cognoscitiuas potentias locum, ac dignita-
tem: habebit igitur virtutem eliciendi ope-
rationes simplices, per immediatam propo-
sitionem obiectorum, ab inferioribus po-
tentiis; in quibus proinde eis cõformabitur,
minutatim obiecta intelligens, sicut propo-
nuntur, nempe singula per species impres-
sas, atque expressas singulas; habebit etiam
virtutem eliciendi operationes compositas,
per quas multa simul simplicia obiecta co-
gnoscat: non iam modo operandi inferio-
rum potentiarum alligata, sed specie, vna ex
multis simplicibus propria virtute formata,
per quam multa obiecta simplicia, sub ratio-
ne vnius compositionis, sibi repræsentẽtur,
vt vnum videlicet complexum, vuá nve de-
finitionem (vt exemplo D. Thom. vtamur)
vel vnam certe enunciationem constituunt:
itaque totum hoc complexum, homo albus,
integram hanc definitionem animal ratio-
nale, ac enunciationem integram, homo est
risibilis, vnica specie expressa repræsentari
intellectui censendũ est, cõposita quidem, in
quantũ ex multis simplicib. formata, sed in se
absque dubio simplici, & hæc est virtus com-
ponendi, & diuidendi, quam intellectui no-
stro cõcedunt oẽs: hæc etiã operatio, per quã
talẽ speciẽ sibi format, cõpositio vocatur, hęc 60.
demũ species formata integrã cõpositionẽ,
aut enunciationẽ repręsentãs vocatur, & est
propositio mentalis apprehensiua, aut iudi-

catiua, iuxta vtriusque operationis conditionem, & hæc sunt præcipua huius sententiæ fundamēta, quam deinde confirmare possumus.

Vltima ratio. Nam tota definitio, totaque enunciatio habet modum vnius obiecti: percipitur per vnam operationem, quę vocatur apprehensio, aut iudicium, ergo repræsentatur per vnicum conceptum, non subiecti, aut prædicati, quia conceptus subiecti, aut prædicati, non nisi rem simplicem repræsētat; ergo totius compositionis, quemadmodum singulas partes domus per operationes singulas, singulosque conceptus, percipimus, sed totam ipsam domum vniuersas includentē, per vnum totalem conceptum: per vnum ergo, totam enunciationē, quæ duabus de causis, (illis quidem extrinsecis) compositus vocatur; prior est, quia ex multis simplicibus formatus: posterior quia rem compositam repræsentat, sed in se, ac secundum se simplex est, & qualitas simplex vocari debet: quemadmodum iudicium nostrum, & apprehensio compositæ operationes vocātur, quia circa totam versantur compositionem, & quod amplius est conceptus Angelicus, & operatio, per quam eandem enunciationem cognoscit: in se tamen simplices sunt operationes, & simplicissimus est conceptus.

Expenditur vtraque sententia, & prior tanquam magis doctrinæ D. Thomæ & mentalis enunciationis naturæ consona præfertur.

VTRAQVE opinio proposita, & corroborata innititur planè modo intelligendi nostro; ex quo proculdubio dependet huiusce rei veritas: diuersa tamen via incedunt; nam posterior, similem efficit modum intelligēdi nostrū Angelico, cum velit per vnam simplicem speciem expressam totam nos enunciationē apprehen-
61. sam, vel iudicatam intelligere, sicut integra repræsentatur, per vnam illam speciem, & hoc est non esse compositam qualitatem, sed simplicem: at sententia prior non tantum intellectui nostro tribuit, nec modum intelligendi Angelicum ei concedit, sed longe inferiorem: ita vt neque vnam simplicem speciem expressam formare valeat, integram enunciationē repræsentantem, nec ex consequenti per vnam, sed per plures eam in[...] ligat, vel certe per vnam cōposi[t]am ex duabus, aut tribus simplicibus: quod[...] [...] sit, [...] erit simplex qualitas, sed composita ex p[...] bus, & vere in hoc est posita to[ta] difficultas, & iste est huius controuersiæ status.

Mihi quidē (vt verum fatear) mag[is] sem[...] per placuit prior sententia, quod modus [no]ster intelligendi, nequeat attingere Ang[eli]cam perfectionem expositam, nec enunc[ia]tionem exprimere, quę sit simplex qu[alit]as, sed vere compositam ex conceptibus diuersis prædicati, & subiecti: non secus, ac vocalis ex multis vocibus composita est. Quam sente[n]tiam reperio apud doctissimum P. Gab[riel] Vazquez nostræ Societatis, tom. 2. 1. par. d[isp.] 13. cap. 3. & arbitor expressam esse a D. Tho. 1. p. quæst. 58. artic. 4. ad primum hisce verb[is]. *Non qualiscumque multitudo intellectuum compositionem causat, sed multitudo illorum intellectuum, quorum vnum attribuitur alteri.* Qu[i]b[us] rationem satis efficacē indicat, ex propr[i]o, ac naturali modo intelligēdi nostro desumpta. Etenim si homo enunciationem, ex multis intellectibus, seu conceptibus, vnum attribuens, alteri constituit: non nisi mentalis erit: quæ ex conceptibus repræsentantibus res construitur, sicut vocalis ex mul[ti]s vocibus, sed diuersi conceptus sunt diuersæ qualitates; ergo mentalis enunciatio non erit qualitas simplex, sed composita, ex multis simplicibus qualitatibus. Probatur secundo, ex compositione ipsa, atque ex modo componendi; enunciatio enim quælibet, siue sit vocalis, aut mentalis, compositio est, aut diuisio, sicut affirmatio, aut negatio. affirmatiua enim compositio dicitur, & negatiua diuisio, sed componere vnum cum altero, aut illud de eo affirmare, & ru[rs]ùs vnum ab altero. diuidere importat multipl[icita]tem; ergo enunciatio mentalis, in qu[a] id necessario reperitur, ex pluribus erit qual[itati]bus composita, & non simplex: cum in sim- 61.
plicibus non sit vnum, & alterum: modus etiam componendi per attributionem vnius ad alterum, idem conuincit; cum multiplicitatem necessario præsupponat.

Sed probatur tandem ex enunciatione vocali; nam voces significant res medijs cōceptibus, & iuxta modum concipiendi [im]ponentis, ad eos significandos fueru[n]t impositæ, sed enunciatio vocalis non est impl[ex],

P Vaz. D. Th. 1. Ag.

x, sed cõposita ex mult is, ergo nec mentis erit simplex conceptus, sed ex multis positus; quod præsertim necessarium probatur, vbi extrema propositionis sola ratione distinguuntur, vt homo, & animal, quæ distingui repugnat, nisi diuersi conceptus de vtroque formētur: dum ergo vnum de altero enunciamus in mente, enunciationem ex conceptibus vtriusque componimus, quare nequit esse simplex qualitas enunciatio.

Argumentis oppositæ partis obuiam itur.

NEC difficile est, argumenta posterioris sententiæ diluere: nam & si admittamus phantasiam, & intellectum habere virtutem cõficiendi vnam speciem ex multis, vt D. Thom. docet, & experientia confirmat, non tamen per modum attributionis vnius ad alterum, nec per modum affirmationis, aut negationis, quod omnino necessarium est ad enunciationem constituẽdam, sed in quantum simplici quodam verbo, aut specie expressa exprimere valent: totum, quod per plures impressas repræsentabatur: nihil tamen attribuendo alteri, sed per modum simplicis operationis.

Cætera vero argumenta, eminentiam intellectus supra sensitiuas potentias opponũt: & rursus similitudinem eius cum intellectu Angelico. Primum vero difficultate caret, cum hæc eminentia in multis aliis cernatur, & in modo adhuc iudicandi, aut apprehendendi enunciationem cernitur, quia cæteræ potentiæ iudicium per attributionem vnius ad alterum non attingunt: imo neque apprehensionem compositam, sed simplicia dumtaxat apprehendunt, & ad summum per modum simplicis operationis, speciem expressam eliciunt, repræsentantem totum illud, quod per multas simplices impressas repræsentabatur: nihil prorsus componendo, aut diuidendo: vt de phantasia admittimus. Quod vero additur, virtutem in inferioribus dispersam debere esse in superioribus vnitam, verum est, accipiendum tamen iuxta proprium ordinem, ac perfectionem; quo pacto in intellectu reperitur, quasi collectum, quidquid in cunctis potentiis sensitiuis sparsum est, ex quo non bene colligitur cum posse integram enunciationem, per vnam simplicem speciem expressam apprehendere, vel iudicare: nam hoc excedit planè mensuram proprie perfectionis, & Angelorum proprium est; nec ab intellectu nostro attingi potest, cuius ratio est, quia illi non intelligunt componendo, ac diuidendo, sed absque attributione vnius ad alterum simplici notitia cognoscunt ei conuenire, quod nos nisi per plures, ac diuersos conceptus cognoscere non possumus; quos attributio, atque etiam compositio, & diuisio necessario præsupponunt. Et hinc est, quod tota enũciatio repræsentatur illis per vnam, ac simplicem speciem: nobis vero non nisi per plures, aut per vnam ex pluribus compositam, vt in discursu constat, qui per plures species compositas nobis repræsentatur; illis vero per vnam simplicem: quia discurrendo non intelligunt, hoc est, vnum deducendo ex altero, sicut nos, sed simplici intuitu causam, & effectum contemplantur, cognoscentes simul, quod causa eius sit.

QVAESTIO. V.

An enunciatio genus sit ad affirmantem, & negantem.

AD partes subiectiuas enunciationis, iam pertinet controuersia hæc: nam tales sunt species respectu generis; quærimus ergo: an affirmans, & negans sint species enunciationis, & ita diuisio enunciationis in eas generica sit, ac dum animal diuidimus in hominem, equum, & leonem. Explicatio tituli quæstionis.

Diuersæ referuntur sententiæ, & affirmatiua quæstionis pars præfertur.

HANC quæstionem tetigit D. Thomas, in commentariis huius loci: referens Alexandri sententiam putant æquiuocam esse enunciationem ad affirmationem, & negationem comparatam, vel ad summum analogam; ideo censet in hæc duo membra diuidi, tanquam æquiuocum, aut analogum in diuersa significata, aut analogata, quam sententiam secuti sunt Philoponus 1 lib de posteriori resolut. cap. 2. Aspasius, & Burana. 1. li. de priori resolut. cap. 1. Eique ansam videtur tribuisse Aristo: 1 Senten. Probatur ex Aristot.

capite præsenti sic loquens: *Est autem vna prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio*; quibus verbis enunciationem primo conuenire docet affirmatiuæ, & quasi secundario negatiuæ, vt etiam 1. lib. de post. resol. cap. 21. testatur, sed quod multis conuenit secundum prius, & posterius est analogum; ergo cum genus æqualiter ab speciebus participetur, analoga erit enunciatio ad hæc duo membra comparata.

1. Argum. Quod his rationibus comprobatur. Affirmatio ex propria conditione importat compositionem, negatio diuisionem: compositio autem ordine naturæ, prior est diuisione. Affirmatio præterea importat formã positiuam, qua priuat negatio, sed habitus est prior natura priuatione; ergo & affirmatio negatione, analoga, ergo erit communis ratio enunciationis, respectu vtriusque.

2. Argum. Secundo. Negatiua dicitur ex additione ad affirmatiuam, quam proinde secundum ordinem naturæ præsupponit: nam non est aliud negans propositio, quam affirmans addita negatione, ex quo etiam habetur simpliciorem esse affirmatiuam, & ex vtroque intentum, quod sit prior, atque adeo quod non sint enunciationis species, sed quasi diuersa significata, cuiusdam æquiuoci, aut analogi.

2. sentent. M. Soto. Magister Soto. 2. lib. summularum, affirmationem, & negationem diuersas qualitates enunciationis esse arbitratur, sicut albe-
66. do, & nigredo, sunt diuersæ qualitates corporis, & ideo enunciationem in affirmantem, & negantem diuisam esse ab Aristot. tanquam subiectum quoddam in diuersa accidentia, vt corpus in album, & nigrum; cuius

Probatur. sententiam hoc argumento probare possumus; accidens est quod adesse, & ab esse potest subiecto, salua eius essentia, vt Porphyrius docuit cap. de accidenti, sed ita se habent respectu enunciationis affirmatio, & negatio, ergo sunt accidentia eius: probatur minor: eadem propositio immutata transit, de affirmatiua in negatiuam, atque etiam de negatiua in affirmatiuam; ergo salua eius essentia hoc ei accidit: exemplo nobis esse potest hæc enunciatio; homo est albus, cui si negationem adiunxeris, efficitur negans, & si additam negationem abstuleris affirmans redditur, & tamen eadem semper est secundum substantiam; cum idem prædicatum, & subiectum habeat, non ergo varia-

tur essentialiter, sed secundum diuersas qualitates.

Communis tamẽ sententia profitens diuersas esse species affirmantẽ, & negantem sub genere enunciationis; quam tenuerunt nõ solum antiquiores interpretes, Porphyrius, Ammonius, Boetius, ac Simplicius in expositióne huius cap. quos D. Thom. ibidem secutus est, sed etiam moderni, vt Louanienses, Suesanus, Lemosius in h... commentariis, & Doctor Tolet. quæst. 2 & ... est omnino tenendum.

Pro... Fundamentum præcipuum huius sententiæ (ni ego fallor) illud est, quod sup... essentia enũciationis agentes stab... reliquimus: nempe, primum conceptum, in quo eius essentia posita est, non esse al... quam vnum de altero enunciare; a quo ... nat, vt veritatem, aut falsitatem co... vnum autem de altero enunciare con... per affirmantem, aut negantem; ergo ... trinsecea, absque dubio sunt membra, ... diuiditur enunciatio secundum esse... quod est esse species illius.

Pro... Secundo probatur. Enunciatio in communi prædicatur quidditatiue, de affirmatiua, & negatiua specie differentibus, ergo est verum vtriusque genus. Probatur prior ... antecedentis, nam veræ sunt prædicationes istæ, affirmatiua est enunciatio, negatiua ... enunciatio, quarum prædicatum cum ... commune, erit absque dubio superius, & quidditatiuum. Nam quid magis essentiale, potest esse vtrique, quam vnum de altero enunciare. Probatur deinde posterior pars, quòd essentialiter inter se distinguantur. Af-

... firmans enunciatio, importat ex propria cõditione compositionem, aut vnionẽ prædicati cum subiecto; negans diuisionem, aut separationem ab eo, quæ sunt rationes formaliter diuersæ, atque adeo essentiales differentiæ, vtpote ex propriis modis enunciandi desumptæ, constituunt ergo diuersas species sub eodem genere.

Notabile vnicum pro argumentorum solutione.

PRO solutione autem argumen... ...
adnotandum est illud, quod ...
docuit Tolet. affirmationem, h...

dis

dis esse priorem negatione, vt primum, & secundum argumentum à nobis propositum [illegible]unt Primo simplicitate, nam cum negatio fiat, ex affirmatione aliquo super addito maiorem compositionem, quam illam importat. Secundo cognitione, nam per affirmationem cognoscitur negatio. Tertio significatione, significat enim affirmatio [illegible] esse, negatio, rem non esse, esse autem prius est ordine naturæ, non esse, cum negatio cuiuslibet fundetur, supra esse eiusdem principium: & idcirco hoc illam semper præcedat. Quarto perfectione; cum entitas po[illegible] per affirmationem significata sit perfectior negatione: prior denique est ad modum operandi intellectus comparata: nam intellectus prius componit, quam diuidat, & affirmatio compositionem, negatio diuisionem importat.

His autem modis vnum esse altero prius, [illegible] bene adnotauit D. Tho. vbi supra) dupliciter contingit: & secundum rationes proprias, quibus constituuntur, ac distinguũtur: & secundum communem, quam participãt; & primus modus prioritatis in aperto est, quod non tollat vniuocationem requisitam ad rationem generis: nam binarius prius est [illegible]ario, secundum propriam rationem, & homo cæteris animalis speciebus, & vt vno [illegible]bo multa proferamus exẽpla, de hoc genere prioritatis intelligitur pronunciatum [illegible] ab vniuersis receptum, *In quolibet genere oportere, vt detur vnum primum, quod sit cæterorum mensura*: vnam videlicet speciem [illegible] modis priorem, ac perfectiorem cæ[illegible] vi per minorem, aut maiorem ac[illegible], aut recessum ab ea perfectiores sint, aut [illegible] perfectiores reliquæ: ratio huius est, quia talis perfectio prioritásve, non tollit æqualem participationem generis; aliud est [illegible] communem naturam à multis participatam perfectiorem esse, in vno quã in cæteris, aliud inæqualiter esse participatam: perficitur enim magis per differentias perfectiores, sed æqualiter participatur: ostendi visumque species humana, in qua perfectior reperitur natura sensitiua, propter coniunctionem cum rationali: sed non participatur inæqualiter, quia maior ista perfectio non ratione sui, sed differentiæ contrahentis contingit: vnde potius est inter differentias vnam esse priorem, ac perfectiorem cæteris, quam communem naturam

prius, & perfectius ex parte sua à particularibus participari; & iste est secundus modus prioritatis analogiam constituens, & vniuocationem ad rationem generis requisitam tollens, vt constat in ente, cuius ratio perfectius participatur à substantia, quam ab accidentibus, & quidem ex propria eius conditione: nam prioritas substantiæ, & maior perfectio eius, ab entitate perfectiori, absque dubio prouenit, quia modus intrinsecus per se, non addit supra entitatem nouum gradum perfectionis. 72.

Satisfit argumentis aliarum opinionum.

ET hæc distinctio ad affirmantem, & negantem enunciationem applicata; argumẽtorum difficultatem pro prima sententia oppositorum, prorsus tollit: nam omnes illos modos prioritatis (quos affirmanti non possumus negare) habet plane ex parte differentiæ prioris, ac perfectioris: non ex parte communis rationis enunciationis, æqualiter participatæ ab vtraque, quod hoc argumento ostendere possumus: nam in tantum illis omnibus modis prior est, in quantum affirmans, qua ratione sublata, vel certe non considerata, sed communi dumtaxat ab ea abstrahente, nullam prorsus prioritatem inuenies: & rursus, si negantem, nõ vt talem, sed vt enunciantem vnum de altero, aut vt veram, vel falsam consideres, inuenies, non dependere vllo modo ab affirmante, vt tali, quod profecto argumento est, ex parte solius differentiæ prioritatem, aut dependentiam contingere, quam attendens Philosophus, posuit affirmantem, primam vocari enunciationem, absque præiudicio vniuocationis, ad rationem generis requisitæ. **Ad argum. 1. senten.**

Quod autem secunda opinio opponit: affirmationem, & negationem esse qualitates enunciationis, negandum est in sensu accidentali, sed eo modo potest admiti; quo differentiæ essentiales dicuntur qualitates generis: nam cum sint quasi essentiales formæ, & omnis forma importet quandam rationem communem qualitatis, in quale dicuntur prædicari, non absolute, sed cum illo addito in quale quid: ostẽdente rationem qualitatis, non propriam, à qua constituitur prædicamentum qualitatis, sed in cunctis repertam generibus, ac prædicamentis, **Soluitur 1. Argumen.**

& ideo

& ideo communem, quam proinde essentialem vocant.

Soluitur 2. argument. Aliud argumentum distinctione soluendum est: nam quod affirmatiua enunciatio, eadem permanens in negatiuam mutetur: duobus modis intelligi potest, materialiter, aut formaliter. Et primo modo eadem permanet, nequaquam secundo: permanere
74. autem materialiter eandem, non est aliud, quam non mutare materiale prædicatum, & subiectum, sed cum mutetur modus enunciandi per attributionem, vel remotionem enunciationi intrinsecus, vt probauimus: mutatur plane enunciatio ipsa formaliter in alteram speciem: vnde fit negationem, & affirmationem, non esse accidentales, sed essentiales differentias, cum salua essentia enunciationis mutari, haud quaquam contingat.

QVAESTIO VI.

An enunciatio, sit genus ad simplicem, & compositam.

Explana. titul. 2. HAEC est altera diuisio, quam Aristoteles hisce verbis proposuit. *Est autem vna oratio enunciatiua quæ vnum significat, vel coniunctione vna, plures autem, quæ plura, & non vnum vel non iunctæ* Per eam,
Prior diuisio enunciationis. quæ vnum significat simplicem intelligens, atque vniuocis terminis constantem: vnde duplicem diuisionẽ eisdem fere verbis clausit: prior est enunciationis simplicis, in vnã, hoc est vnum significantem, & plures, quæ plura significat, & ideo non vna, sed multiplex est, vt canis est substantia: licet voce vna sit, tres continet valde diuersas; nempe canis latrabilis est substantia, sydus est substan-
75. tia, & piscis est substantia; & de hac diuisione nemo ambigit esse analogam, cum æquiuoca enunciatio, non sit vna nisi solo nomine, imo neque sit enunciatio, sed enun-
Posterior diuisio. ciationes. Posterior diuisio est enunciationis vniuocæ, in simplicem, quæ vocari solet categorica, hoc est prædicatiua, in qua vnum de vno enunciatur: vt homo est animal; & coniunctione vnam, quam vocant non categoricam, quia partes eius proximæ, non sunt prædicatum, & subiectum: & ideo neque vnum in ea proxime de altero enunciatur; sed hypotethicam, aut coniunctam: quia multas continet enunc[illegible] co[illegible]ctione vnitas, vt homo est a[illegible] est hinnibilis, & ideo vo[illegible] A[illegible] vnam coniunctione. Qui[illegible] diuisionis in controue[illegible] licet an vniuoca sit, atque adeo tanquam [illegible] mus diuidatur enunciatio in hæc duo [illegible]bra, vel certe, vt analogum in diuersa analogata.

Duæ sententiæ referuntur, & earum fundamenta.

TRIPLICEM de hac re sententi[illegible] uenio. Prima tenet esse d[illegible] 1. senten. genericam: probatque ex def[illegible] orationis vniuoce competen[illegible] simplici[illegible] Probat. compositæ, ac tanquam diuersi[illegible] speciebus eiusdem generis, quod & nos ex multorum 76. interpretum sententia, tanquam prob[illegible] lius secuti sumus; erunt igitur diue[illegible] species orationis, ergo etiam diuersæ species enunciationis. Probatur sequella [illegible] quæ vniuoce conueniunt sub genere sup[illegible], necesse est etiam vniuocè cõuenire sub prædicato inferiori: vt si duo animalia d[illegible], vniuocè conueniunt sub genere viuẽt[illegible] necesse est sub animali etiã vniuoce conu[illegible]re. enunciatio autem est prædicatum qu[illegible] riuè contentum sub oratione; ergo cu[illegible]plex, & composita sint diuersæ species orationis, & conueniant sub enunciatione, v[illegible]uoca erit conuenientia, atque adeo gener[illegible], cum per diuersas rationes formales simplicis, atque compositæ separentur.

Secundo significare veritatem, aut falsita- Probat. tem, quod est enunciationis essen[illegible], au[illegible]te, quasi eius proprietas conue[illegible] simplici, & compositæ: ergo enu[illegible] etiam vniuoca respectu vtriusq;, atqu[illegible] verũ genus Probatur antecede[illegible]s: quia e[illegible]nciatio composita simpliciter est vera, aut f[illegible]sa; ergo simpliciter est enunciatio: non ergo analogicè, sed vniuocè cũ enunciatione [illegible]plici. Hanc sententiam tenet Magister S[illegible]. 77. 2. lib summul. cap. 6. quem sequuntur Mercat. in argumentis sed contra, 2 lib. summ. oppositis, & Pater Franciscus Suarez, in scriptis huius cap.

Secunda opinio, quorundam mode[illegible]rum accidentaliter solum differre sentit, 2. Op[illegible] Proba[illegible] tanquam magis, & minus compositum, quem-

quemadmodum in genere artificiali distinguuntur parietes, & tota domus; simplicem neque enunciationem, aiunt, quis dubitet esse compositam, sed quia non componitur ex multis enunciationibus, sed solum ex subiecto, prædicato, & copula; tanquam ex partibus simplicibus vocatur simplex; quemadmodum nomina ex syllabis composita simplicia appellantur comparatione eorũ, quæ ex multis nominibus constant, sed nomen simplex, & compositum non distinguuntur specie, sed solum accidentaliter; ergo nec propositio simplex, & composita.

Secundo. Enunciatio categorica composita ex altera, accidentaliter solum differt ab ea, quæ ex nomine, & verbo componitur, vt constat de his; homo est animal; & homo, est animal, est vera enunciatio: propterea, quod solum differunt, vt magis, & minus compositum; ergo non plus differt enunciatio composita ex multis, ab ea, quæ ex vna componitur, vel certe ex nomine, & verbo; & iuxta hanc sententiam diuisio enunciationis, de qua præsens controuersia procedit, nec generica erit, nec analoga, sed subiecti in accidentia; quemadmodum si nomen, aut verbum diuidatur in simplex, & compositum.

Tertia sententia D. Thomæ superioribus anteponitur.

Thomas ... POSTREMA sententia analogam facit enunciationem, ac diuisionem eius in prædicta membra; quam sustinent, non solum antiquiores interpretes, Boetius, & Ammonius, in commentariis huius cap. & cum eis D. Thomas, opusc. 48 cap. 6. sed etiam moderni, Suesanus, Tolet. & Masius, ille quæstio. 2. iste quæst. 5. & hæc est longe probabilior, & magis doctrinæ Aristot. consentanea, qui simplicẽ vocat vnam propter significatum vnum: compositam non nisi coniunctione vnam; quasi dicat simplicem esse vnam simpliciter, compositam, non nisi vnam secundum quid.

Quod autem probabilior sit, hac potissimum ratione ostendo, nam enunciatio est oratio vnum de altero enuncians, sed hæc ratio competit simplici per se primo, compositæ vero non nisi ex participatione eius; ergo analogicè: probatur minor: nam simplex est, in qua prædicatum enunciatur de subiecto: composita vero nihil de alio enunciat, nec formam enunciandi habet, sed ex eo solum vocatur enunciatio, quia simplices claudit cõiunctione vnitas, in quibus vnum de altero enunciatur, & ideo dicitur coniunctione vna; quasi coniunctione enunciatio; ergo solum habet modum, ac rationẽ enunciationis propter simplices, quas coniunctione proprias partes efficit.

Secundo. Veritas compositæ, pendet intrinsice ex veritate simplicium, vel certe ex earum causalitate, vel consecutione. Primum constat in copulatiua, ac disiunctiua; secundum, in causali, & conditionali; ergo veritatem habent participatam à simplici, quare non erit enunciatio vniuoca comparatione vtriusque. Probat II.

Postremo vna species non componitur ex altera formaliter, sed hypothetica enunciatio componitur ex simplicibus formaliter, hoc est vt enunciationes simplices sunt, in quibus prædicatum enunciatur de subiecto, & in quantum sunt veræ, aut falsæ; nam quolibet sublato, nequaquam partes illius esse possunt; ergo non sunt species enunciationis, nec enũciatio genus ad illas: componitur quidem numerus ex numero (vt exemplo id confirmemus) vt ternarius ex binario, non tamen formaliter: nam eo ipso quòd tertia vnitas binario additur, desinit esse binarius, formam amittens, & solum remanet materialiter in ratione duarum vnitatum, sed enunciationes simplices conueniũt ad compositionem hypotheticæ, retentis absque dubio propriis rationibus formalibus enunciandi vnum de vno, propria etiam veritate, aut falsitate: nihil enim horum amittunt, ex eo, quod coniunctione vniantur; ergo secundum proprias rationes formales eam componunt, quod certe repugnat speciebus. Et his rationibus probatur nostra sententia, aduersus primam. Sed probatur iam quod non differant solum, vt magis, & minus compositum, & ideo accidentaliter, aduersus secundam, sed modo etiam formali enunciandi, cum simplex ab intrinseco habeat formam enuntiandi, qua caret certè composita, cuius forma potius consistit in vnione simplicium, vnum de altero enuncianti um, quam in modo enunciandi, quem proinde non habet, nisi ex participatione, ac propterea vocatur ab Aristot. non vnam propter vnum significatum, sed propter Probatur vltim. 80. Aristotel.

propter coniunctionem quod nō contingit in his, quæ solum accidentaliter distinguntur per maiorem, aut minorem compositi-
81. onem; vt in exemplis pro eadem sententia adductis facile constare potest: nam per se primo paries est ens arte factum, sicut domus, quanquam ad illam ordinetur.

Fundamentis aliarum opinionum respondetur.

Ad argu. 1. sententiæ.

NVNC argumentis vtriusque sententiæ satisfacere oportet. Et priori argumento primæ sententiæ, damus enunciationem simplicem, & compositam vniuocè conuenire sub genere orationis, tāquam diuersas species eius: negamus tamen inde fieri, vt sub enunciatione eodem modo conueniant; cuius ea ratio est, quia enunciatio longe perfectior est oratione; quam perfectionem, ex se nō attingit oratio composita, sed ex participatione simplicis, licet ex se attingat perfectionem orationis; vnde licet vniuoce sub oratione conueniant, minime sub enūciatione: & licet huius rei exēplum, in rebus naturalibus difficile inueniatur, quia earum natura, non est ita variabilis: bene tamen in eisdem rebus arte factis, quales sunt oratio, & enunciatio: nam vniuoce conueniunt sub genere relationis, rationis indiuiduum, & species, sub prædicabili vero, quod est quasi genus inferius, non nisi
82. analogice: nam cum indiuiduum de vno solo prædicetur, hoc est, de seipso, analogice prædicatur, quemadmodū prædicatio identica analogice vocatur talis.

Ad secundum.

Et patet ratione, de eisdē enunciationibus sentiendum est, quantum ad veritatem, & falsitatem, vt secundum argumentum soluatur: nam simplex ex se, hoc est, absque dependentia à composita, verum, aut falsum significat, composita vero, non nisi per intrinsecam dependentiam à simplici, eiusque participationem, vt superius probauimus: Analogice igitur, etiam sub consideratione veritatis, aut falsitatis conueniunt.

Ad argum. 2. sententiæ.

Ad argumentum secundæ opinionis, respondendum est negata similitudine, inter nomen simplex, & compositum, ex vna
83. parte, & orationem simplicem, & compositam ex altera: nam compositum nomen non dependet a simplic[illegible] oratio vero composi[illegible] à simplici dependet, ho[illegible] tali; eam siquidem co[illegible] do enunciandi · eademque [illegible] falsitatis significatione re[illegible], [illegible] contingit in nominibus [illegible] longe significationem habet nom[illegible] positum à simplicibus, quæ in cō[illegible] propriam significationem, v[illegible] saltem modum significandi am[illegible] hoc est materialiter solum co[illegible] compositionē. Falsum igitur est, q[illegible] supponit hæc sententia solum d[illegible] tionem simplicem, & composi[illegible] dum maiorem, aut minorem com[illegible] nem, neque est simile, quod affe[illegible] de e[illegible] ciatione simplici, ex altera composi[illegible] materialis sit solum, talis composi[illegible] &
materialiter accipiatur enunciatio, ex p[illegible] 84.
subiecti, aut prædicati posita: com[illegible] autem hypotheticæ enunciationis ex si[illegible] plicibus, formalis est in hoc sensu, quod ad eam componendam, secundum proprias rationes formales concurrunt.

DIVIDITVR ENVNCIATIO iuxta quantitatis notas: enunciationum oppositiones assignantur, circaque ipsarum veritatem, ac falsitatem regulæ traduntur, ac quæ sit vna affirmatio, vel negatio determinatur.

CAPVT QVINTVM.

QVONIAM autem sunt hæ q[illegible] erum vniuersales, illæ vero [illegible] ues, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

CAPVT hoc quasi continuatio præcedentis est, in cuius extrema parte cœ- 1.
pit Aristot. agere de contradictione inter enunciationes reperta, sub communi quidem ratione solum importante affirmationem, & negationem eiusdem prædi[illegible] de eodem subiecto, qua explicata, pros[illegible]quitur nunc speciales modos oppo[illegible] [illegible] autem trimembris [illegible] capitis di[illegible]

50 *priùs diuisionem vltimam enũciationis apprime necessariam præmittit; deinde infert modos oppositionis: ac tandem præscribit regulas, quibus infallibiliter cognoscamus, quonam pacto se habeant in ordine ad veritatem, vel falsitatem.*

2 *Quantitas secundum se accidens est corporum, consequens materiam, & cum inter partes enunciationis subiectum locum materiæ teneat, fit ex parte illius, enunciationum quantitatem accipiendam esse, quo supposito duo adnotat.*

Primo: omnis enunciatio, siue affirmans, siue negans sit, aut est de subiecto vniuersali, aut particulari; quod hoc argumento probatur; in qualibet enunciatione principaliter enunciatur, vna res simplex, de altera: nam voces non enunciantur, nisi in quãtum signa rerum, sed rerum simplicium alia sunt vniuersales, aliæ singulares ergo qualibet enunciatio aliquid enunciat de re vniuersali, aut de singulari, vnde fit de subiecto vniuersali aut singulari esse, & hæc est diuisio eius secũdum quantitatem. Probat minorem, diuisionem illam rerum continentem, vtrunique membrum definiens, vniuersale quidẽ hisce verbis. Vniuersale dico, quod in pluribus prædicari aptum est. *Per aptitudinem autem, & nõ per actualem prædicationem designatur, quia ratio vniuersalis, non consistit* 3 *in actu, sed in aptudine (quam prædicabilitatem vocant.)*

1 Thom. *Vel secundo: vt bene adnotauit D. Thomas, quia multæ sunt naturæ vniuersales nõ habentes plura indiuidua, de quibus enuncientur, sed habere potentes, quibus proinde actualis prædicatio de multis non conuenit: bene tamen aptitudo sufficiens profecto, vt vniuersales sint, & appellentur. Singulare vero ait esse, quod non est de pluribus prædicari aptum, sed de vno solo, vt Petrus, vel Ioannes.*

Ioa. 1. *Secundo adnotat dupliciter contingere prædicatum enunciari de vniuersali subiecto aut vniuersaliter, quando de quocunque sub eo contento enunciatur, quod fit, dum de eo aliquo signo, aut syncategoremate vniuersali affecto enunciatur, vt si dicamus, omnis homo est albus, nullus homo est albus. Secundo non vniuersaliter, vt homo est iustus, homo non est iustus. Tertio, in vna vniuersaliter, in altera nõ vniuersaliter, vt omnis homo est iustus, homo non est iustus: quibus præmissis singulas oppositiones singulis assertionibus explicat. Prior est, si de subiecto vniuersali aliquid affirmatiue, & negatiue vniuersaliter enunciatur, contraria est vtriusq; enunciationis oppositio, vt omnis homo est iustus, nullus homo est iustus: talem autem oppositionem merito vocari ab Arist. contrariam, ait S. Thomas, quia contraria sunt, quæ maxime inter se distant, atq; secum pugnant, vt album maxime distat à nigro, & à frigido calidum, vnde fit media non propriè esse cõtraria, nisi per participationem extremorum vt de mediis coloribus pallido, & fusco, & viridi exploratum est. Sed enunciationes, in quibus idem prædicatum de eodem subiecto vniuersaliter enũciatur affirmatiue, & negatiue, maxime distant, ac secum pugnãt, cum affirmans vniuersaliter ei inesse ponat, hoc est quibuslibet indiuiduis sub eo contentis, negans vero nullis, ergo iure vocantur ab Aristot. contrariæ.* 1. Assertio. 4.

Secunda assertio, quando de vniuersali quidem enunciamus, non tamen vniuersaliter, vt homo albus est, homo albus non est. (Homo enim vniuersale subiectum est, sed non accipitur vniuersaliter, cum non afficiatur signo vniuersali, & ideo non necesse est prædicatum cunctis singularibus sub eo contentis conuenire) tales enunciationes affirmatiua, & negatiua, non sunt contrariæ, imo nec proprie oppositæ, sed vocari solent subcontrariæ, quorum quælibet cõtrariatur sub vna vniuersali, & ambæ sub duabus cõtrariis, vt homo est albus, sub illa affirmante omnis homo est albus, & homo non est albus sub illa negante, nullus homo est albus. Addit tamen Arist. easdem propositiones aliquando, vt cõtrarias significare dicens. Quæ autem significantur, esse aliquando contraria, *quæ verba diuersis exponuntur modis à diuersis. Quidã enim interpres Boetio antiquior, quem refert ipse in cõmentariis huius loci, talẽ esse sensum dicebat, huiusmodi subcontrarias significari aliquando vt contrarias, quia in materia necessaria, atq; remota* 2. Assertio. 5. 1. Expositio

habent se, vt contraria, quartum ad veritatem, aut falsitatem. Non enim possunt stare 6. simul in veritate, neq; in falsitate, sed si vna est vera, necesse est alteram esse falsam. Reiicitur tamen hæc expositio à D. Thom. & merito, quia nondum Aristot. de oppositis enunciationibus, quãtum ad veritatem aut falsitatem mentionem fecerat, facturus postea in extrema parte, cap. non ergo loquitur de his sub contrariis, quantum ad veritatem, & falsitatem.

Reiicitur ex D. Tho.

2. Exposit. Propterea Porphyrius, Ammonius & Psellus, quos sequitur, & explicat Doct. Tolet. nõ tam ad integras enũciationes, quam ad prædicata earum eadem verba referunt, quasi dicere voluerit Aristot aliquando ex parte prædicatorum significari, vt contrarias, vt cum prædicatum negatur subiecto, quia contraria ei qualitas inest, vt in his, homo est albus, homo non est albus, ideo animal albũ esse negari solet; quia est niger & tunc prædicata vtriusque contraria sunt, id tamen non semper contingit: nam cum prædicata sunt substãtialia, vt in his: homo est animal, homo non est animal, non habet locum talis contrarietas. Cæterum neque expositio hæc placuit D. Thomæ, quia Arist. ait. Non loquitur modo de contrarietate rerum, sed enunciationum, cui addere etiam possumus ratione prædicati non dici, necesse propositiones con-7. trarias: imo si prædicata contraria habent, eo ipso non sunt opposita, cum non sint eiusdem prædicati de eodem subiecto: quis enim aliquando dixit has esse contrarias propositiones, omnis homo est albus; nullus homo est niger? Cum potius sint, æquipollentes.

3. Expositio D. Thomæ. Diuersa est expositio D. Thomæ, cum Alexandro tenentis propterea Aristotel. has aliquando significari vt contrarias, docuisse, quia licet subiectum nullo afficiatur vniuersali signo, aliquando tamen ei attribuitur vniuersaliter prædicatum: non minus quam si eo afficeretur, inspecto sensu propositionũ, quare contrariis æquipollent, vt in materia necessaria, & remota, in quibus tantundem valet, sic enunciare, homo est animal, homo non est animal, vel homo est lapis, homo non est lapis, ac si vniuersaliter enunciaretur; vniuersaliter enim verũ est, & ab omnibus admissum propositionem indefinitam in materiis æquipollere vniuersali, ... in materia contingenti, non sic ... ideo Aristoteles, vt contrarias ali... do designari protulit, non simpliciter, c... sus iste potius videtur mentem Aris... tigisse.

Sed quia posset quispiam dubitare ... propositiones contrarias, qui fieri ... solum ex parte subiecti se teneat vniuersalitas vtriusque, & non ex parte prædicati, quod in affirmatiua non distribuitur, ... confuse stat, cum tamen etiam ex parte ... lius videatur attendenda: nam cum sit ... enunciationis præcipua, ab ea etiam ... tio desumenda erit. Respondet Aristot ... modo esse addendam vniuersalitatem, ex parte prædicati, quia repugnaret veritati propositionis, & fieret semper esse affirmatiuam falsam, vt si dicas omnis homo, est omne animal; & genus nunquam posset vere de speciebus enunciari: imo neque vllum superius de inferiori, & quod summum est, neque æquale, siue definitio sit, aut differentia, vel 9. etiam propria passio, falsum est enim sic enunciare, omnis homo est omne rationale, aut omne risibile, cum sit sensus de quolibet homine id enunciari posse, pro quo absque dubio distribuitur subiectum: vnde dicendum esset Petrum, esse omne rationale, & Ioannem omne risibile; quod est aperte falsum; causam huius rationis adiungit D. Thomas. & optimam quidem, nam cum prædicatum enunciationis, se habeat tanquam forma subiecti, & forma determinetur per materiam, quantum pertinet ad quantitatem, quia quantitas accidens est, ex parte materiæ se tenens, ex parte subiecti, solum fuit addenda vniuersalitas pro quantitate propositionis determinanda, & si ex parte etiã prædicati adderetur, bis esset determinatum, hoc est per vniuersalitatem adiunctam & per adiunctam subiecto, quòd cum naturæ propositionis repugnet, non mirum est si eam semper efficiat falsam.

His expeditis, est tertia assertio pro contradictoria oppositione: quando de vniuersali subiecto, enũciamus in vtraq. propositione affirmatiua, & negatiua, sed ... Assertio

uniuersaliter

... r. in altera non vniuersaliter, oppo-
... contradictoriæ; vt omnis homo est
... non omnis homo est iustus, nam non
... tantundem valet ac aliquis non, &
... par. capitis.
Interim ... regulas præscribit, per quas in-
... possimus, quonam pacto se habeant
... enunciationes oppositæ. Et est
... rima si de vniuersali vniuersa-
... enunciemus, qualiter in con-
trariis contingit, non possunt simul in ve-
ritate stare, sed necesse est alteram esse
... si vna sit vera, & ratio est euidēs,
... repugnat idem prædicatum inesse sub-
... vniuersaliter, hoc est, cunctis sub eo
... inferioribus, & simul ab eo vni-
... ter, hoc est, à cunctis remoueri, quod
contingeret, si ambæ istæ enunciationes con-
trariæ simul in veritate starent; omnis ho-
mo est iustus, nullus homo est iustus: addit
tamen Aristot. particulares contrariis oppo-
sitas posse simul in veritate stare; vt aliquis
homo est iustus, aliquis homo non est iustus,
... enim sic ad contrarias se habent,
... constitutas extremis, vt affirma-
... contradictoria, vniuersalis negati-
... & negatiua contradictoria affirmati-
... & has vocare solemus nos subcontrari-
... quasi sub propositionibus contrariis posi-
... quod autem simul in veritate stare non
... non est minus certum, cum cōstet
... eidem prædicatum conuenire alicui sin-
gulari contento sub subiecto, & alicui non
... vt Petro quòd sit albus; Ioanne
... nigro; & hoc est ad veritatem v-
... que, nam ad veritatem particularis
... sit vna singularis vera, cum particu-
lare signum non distribuat subiectum, sed
illud potius pro vno aliquo singulari, & va-
ge determinet.

De contradictoriis diuersam ait esse præ-
... regulam: nam tribus modis se
... possunt. Primo, ita vt vtraque sit de
subiecto vniuersali, de quo tamen vniuersa-
liter enunciet ur prædicatum in vna, & non
vniuersaliter altera, vt omnis homo est al-
bus, non omnis homo est albus. Secundo, ita
vt et de subiecto singulari, vt Petrus est al-
bus, Petrus non est albus. Postremo, vt de

*vniuersali sint subiecto, sed in neutra enun-
cietur prædicatum vniuersaliter, vt homo
albus est, homo albus non est, quarum sub-
iectum cum nullo afficiatur vniuersali, nec
particulari signo quasi indeterminatum, aut
indefinitum permanet, atque indifferens, vt
vno, aut altero afficiatur, & propterea cō-
muni scholæ voce appellantur indefinitæ.
Nunc igitur, si primo, aut secundo modo se
habeant, nec in veritate, nec in falsitate sta-
re simul possunt, quia vera reperitur inter
eas oppositio contradictoria, si vero modo vl-
timo non repugnat, simul in veritate stare,
verum namque vtrumque esse potest, &
quod homo sit pulcher, & quod pulcher non
sit, quod probat Arist. à contrario: nam si
vnus aliquis homo est turpis, aut deformis,
verum erit quod homo sit turpis: ergo ex cō-
sequenti, quod non sit pulcher.*

Sed obiicit sibi statim Aristot. nam cum Obiectio.
*subiectum in his non afficiatur particulari
signo, nec determinatur profecto ad aliquod
singulare; quare videbitur tantundem va-
lere hanc, homo non est pulcher, ac nullus* 13.
*homo est pulcher, & tunc erit quidem vera
oppositio contradictoria inter eas, ac si primo
modo se haberent, nec simul proinde in ve-
ritate stabunt.*

Et respondet indefinitam negationem, ne- Respondet.
*quaquam significare idem cum negante vni-
uersali, neque eandem veritatem. Probatur
primum, nam vniuersalis enunciat vniuer-
saliter de subiecto, videlicet nullus homo est
pulcher: indefinita vero, homo nō est pulcher,
non enunciat vniuersaliter. Probat secundū:
nam illa falsa esse potest, hæc vera, constat
vtrunque, si vnus saltem homo pulcher non
sit: tunc enim falsum erit pulchritudinem à
cunctis singularibus remouere: verum autē
ab vno aliquo: quod satis est vt indefinita,
cuius subiectum non distribuitur, sit vera.*

Asserit tandem Aristot. vni negationi non 3 Regula.
*opponi multas affirmationes, sed vnā, quod
probat ratione, & exemplis, ratio talis est,
hoc idem quod affirmatio ponit, negatio de-
struit, cum ex directo repugnet: ergo quælibet
affirmatio propriam, atque vnicam habet ne-
gationem sibi oppositam, Exempla vero in
vniuersalibus ac singularibus oppositis pro-*

ducit: nam huic, Socrates est albus, contradicit illa, Socrates non est albus & huic om-
14. nis homo est albus, non omnis homo est albus; vel equivalens, aliquis homo non est albus: atque etiam isti: homo est albus, illa, homo nō est albus. Obseruandum etenim omnino est in specialibus oppositionem generibus, quod ad finem præcedentis capitis in contradictione cunctis cōmune præscriptum est: nempe idē prædicatum de eodem subiecto enunciandum esse, tam in affirmatione, quam in negatione, nam si aliud prædicatum in vna, aliud in altera enuncietur: aut si idem de vno in vna, & de altero subiecto in altera, cessabit procuidubio contradictio, nullusq; oppositionis modus reperietur.

4. Regul. Vnam autem affirmationem, negationem vnam eam esse docet quæ vnum habet subiectum & prædicatum, hoc est vniuocum, nam si prædicato, aut subiecto æquinoce constet, nō erit vna, sed multiplex, probat hoc exemplo, vt si tunica significaret idem, atque duæ istæ voces homo, & equus, non esset vna affirmatio hæc, tunica est alba, neque vna negatio tunica non est alba, sed multiplex, tantundē namque affirmans valeret, ac duæ istæ homo est albus, equus est albus & negatiua, tunica nō est alba, pro his duabus etiam esset, homo non est albus, equus non est albus Quare pro vna posset esse vera, & pro altera falsa sicut hæc: canis est albus. Epilogo tandem colligit vniuersam capitis doctrinam dicens.

Quod igitur vna affirmatio vni negationi
15. opponatur contradictoria, & quæ sūt hæ, dictum est; & quòd contrariæ aliæ, & quę sunt illæ, dictum est, & quòd non omnis vera, vel falsa contradictio, & quare, & quando vera, vel falsa.

QVO PACTO IN FVTVRIS contingentibus, contradictionis regula veritatem habeat.

CAPVT SEXTVM.

1. IN his ergo quæ sunt, & quæ facta sunt, necesse est affirmationē, vel negationem veram esse, vel falsam, &c.

EXPLICATIO TEXTVS

PRæsens caput exceptionem [illegible] illius vniuersalis legis [illegible] tradictoria opposit[illegible]one [illegible] quod ex enunciationibus [illegible] qu[illegible]tur, vna est vera, & altera falsa.

Vt autem institutum Aristot. per[illegible] melius, quædam prænotare oport[illegible] Thom in his commentaris. Pr[illegible] plicem esse enunciationum mater[illegible] triplicem habitudinem d[illegible] dicatum habere potest ad subiec[illegible] vel subiecto sic inest prædicatu[illegible] non inesse, & dicitur enunciatio ne[illegible] tales sunt omnes in quibus præd[illegible] tinet ad essentiam subiecti aut pro[illegible] passio est, vt homo est rationalis, h[illegible] risibilis, vel prædicatum, nec su[illegible] nec inesse potest, & dicitur esse in ma[illegible] remota, vt homo est arbor, aut ho[illegible] pis, denique sic inest, vt pos[illegible] non in[illegible] sic non inest, vt inesse possit & est in mater[illegible] contingenti. Enunciationes autem in tr[illegible] ci hac materia existentes, sic se habent ad veritatem, aut falsitatem, vt in materia necessaria affirmatiuæ omnes semper [illegible] ra, negatiuæ omnes, & semper fa[illegible] eandem namq; materiam affirmatiu[illegible] negatiua eiusdem prædicati de eodem subiecto pertinent) vt homo est rationalis, vera semper est, homo non est rationalis, semper falsa: ex opposito vero in materia remota affirmatiuæ omnes semper sunt falsæ, negatiuæ omnes semper sunt veræ: in materia [illegible]ro contingenti distinctione opus est: nam [illegible]uersales, tam affirmantes, quā negātes [illegible] ac semper sunt falsæ particulares, aut indefinitæ oēs, & semper veræ, singulares vero aliquādo veræ, aliquando falsæ. Exemplu[illegible] uersaliū est, omnis homo est albus, nullus homo est albus, particularium, quidā homo [illegible] albus, quidā homo nō est albus, singul[illegible] Petrus iustus est, Ioannes iustus non est.

Secundo obseruandū est circa enunc[illegible]nes cōtingentes, in quibus præd[illegible] vniuersalis regulæ locu habet, [illegible] dū esse distinctas iuxta triplice [illegible] gentiæ, quę habere potest prædic[illegible] mor[illegible]

*. b.., nam vel frequēter inest subiecto, . . ro abest, vt homo meridie prandet, & . . ambulat aut ex opposito raro inest, & . . enter abest, vt fodiens terram inuenit . . aut non frequētius inest, quā absit, aequaliter ad vtramlibet partē se habet, . . mo ambulat & primus modus voca . . tingens frequenter: secundus contingēs raro tertius, contingens ad vtrumlibet.

Tertio obseruandū est propositiones cōtingentes sicut necessarias, & remotas triplicē differentiā tēporis importare posse, nam aut sunt de praeterito, aut de praesenti, vel de futuro: vt homo est albus, homo fuit albus, homo erit albus: praeterea, aut sunt de subiecto vniuersali signo etiā vniuersali affecta. particulari, aut nullo quod est esse vniuersales, particulares, aut indefinitas, vt omnis homo est albus, aliquis homo est albus, homo est albus: aut de subiecto singulari, Ioannes est albus, Petrus est albus.

4. Quibus praemissis, vt certa ab incertis separentur, certū est primo enūciationes materiae necessariae, atque remotae, vniuersales, particulares, indefinitas, aut singulares, affirmatiuas, vel negatiuas, praesentis, praeteriti, aut futuri tēporis determinatā habere veritatem, aut falsitatē, de quo nullus vnquā fuit dubitandi locus.

5. Secundo certū est, enunciationes cōtingētes, de vniuersali subiecto. siue vniuersales sint, seu particulares affirmantes, vel negātes, aut indefinitae praesentis, praeteriti, aut futuri tēporis, determinatā etiā veritatē, aut falsitatē habere. de quibus etiam nulla potest esse dissensio. ad solas igitur singulares cōtingētes cōtrouersia reducitur, an determinatā veritatem, & falsitate habeāt sicut reliquae.

6. Sed de his adhuc est certū, enunciationes de praesenti, ac praeterito tales esse, vt Petrus est albus, Petrus nō est albus, Ioānes fuit albus. Ioannes nō fuit albus: In his enim nul-
7. la est indeterminatio, sed determinata est vna ad veritatem, & altera ad falsitatem. Itaque in cunctis enunciationibus numeratis, vera est vniuersalis illa regula ca. praecedēti tradita pro oppositione contradictoria, videlicet, quòd vna cōtradictoriarū, determinatā habet veritatē, altera determinatā falsitatē ita vt de vna enūciare possimus, quod vera sit, de altera quod sit falsa. De singularibus ergo dūtaxat cōtingentibus de futuro quaestio potest constitui, subeantne eādem legem, an ab ea excipiātur? Ita, vt nec de vna earū possimus proferre quòd sit vera, neque de altera quòd sit falsa sed vtraq; indeterminata sit ad veritatē, aut falsitatē & hanc quaestionem proponit, ac soluit Arist. cap praesenti in tres partes diuidendo. nam proposita ac soluta quaestione in prima duplici argumento ad impossibile ducente probat cōclusionem responsiuā. In secunda impossibile esse ostendit illud, ad quod argumenta deducūt 6.
duplici alia ratione. Postremo quasi in modū epilogi veritatem tenendam colligit.

Vt quaestionem igitur proponat praesupponit 4. Certum
tanquā certum, praedictā legem in cunctis e- ft.
nunciationibus materiae necessariae, ac remotae, inuiolabiliter obseruari, & rursus in enūciationibus contingentibus de subiecto vniuersali, quae vere sunt contradictoriae (exceptis indefinitis, in quibus non est vera oppositio cōtradictoria) ac demū in singularibus, de praesenti, ac praeterito, de quibus proferre possumus vnam esse necessario veram, alteram vero falsam, & de solis futuris dubium 7.
esse posse, an sint excipiendae.

Respondet autem excipiendas esse, quia de Conclusio
neutra proferre possumus, quòd sit vera, sed Aristotel.
neque quòd sit falsa, cum veritas, aut falsitas vtriusque ex determinatione causae futura dependeat, quod qua sit ratione intelligendum postmodum discutietur.

Probatq; duplici ratione non multū diuer- Probat. 5
sa: Prior est. si enūciationes istae determinatā haberent veritatē, aut falsitatē, sequeretur, nihil in rebus cōtingenter accidere, sed necessario omnia euenire, quae futura sunt; quod falsum est, probat antecedens hoc exemplo. si ex duobus hominibus vnus dicat Petrum futurum esse album, alius minime esse album futurum, necesse erit vnum verum dicere, alterum esse mentitum; si igitur verū est id quod protulit is, qui futurum esse album affirmauit, eo admisso sequitur neces-
sario, Petrum futurum esse album, non ergo 8.
contingenter, sicq; de singulis effectibus contingentibus censendum erit, quare oēs erunt

necessarii, & nullus contingens, quod satis absurdum est.

2. Probat. *Secunda ratio. Si hæc enunciatio, Petrus futurus est albus, nunc prolata determinatam habet veritatem, impossibile erit Petrum non fore album, & si impossibile est non fore, necesse est futurum esse album: non ergo contingens, quare eadem erit necessitas in cunctis effectibus futuris, & ita fiet, vt nihil sit casu, aut fortuito euenturum; nihil etiam ad vtrumlibet contingens, sed omnia necessario esse futura, quod impossibile est: nam si ita res haberet, neque esset negotiandum, neque consultandum de rebus futuris, quemadmodum sub consultationem non cadunt ortus solis futurus, vel illuminatio eius, aut quid simile, ex his quæ necessario, ac semper eodem modo eueniunt.*

Obiectio. *Si autem quispiam dixerit talem enunciationem de futuro prolatam, proximo tẽpore esse determinate veram, & ita effectum proxime futurum esse necessarium sed ante annum prolatam; esse contingentem, & tunc posse etiam effectum contingentem*

Respondetur. *appellari. Respondet Arist. nihil referre, quòd proximo, aut remoto tempore proferatur. Nam si prolata modò est determinate, ac necessario vera, eandem habuit necessitatem ante mille annos prolata, cum pari ratione sit futura, & effectus pari ratione*

9. *necessarius, siquidem non magis determinata nunc causa est, quam ante mille annos, imo etiam si non proferatur ab aliquo, erit necessaria enunciatio, aut effectus, quem significat: quia propter nostrum affirmare, vel negare, nihil necessitatis, aut contingentiæ in rebus ponitur; sed ita se habent, ac si nihil enunciatum sit.*

2. Obiect. *Si autem secundo dixeris, hinc fieri, tales propositiones nullam prorsus habere veritatem, sed ambas contradictorias esse falsas: nam si nõ est determinate verum, quod Petrus futurus est albus, neque etiam quod non est albus futurus, erit vtraque falsum, cum respectu cuiuslibet enũciationis nõ detur medium inter veritatem, & falsitatem.*

Respondetur. *Respondet Aristo. hoc est impossibile propter duo. Primum, quia communis est dialecticorum vox, ex duabus [illegible] propositionibus [illegible] contradictoriis vnam esse veram, [illegible] falsam: ergo repugnat esse [illegible]. Secundum, nam si id admitteretur, [illegible] retur euidenter idem simul esse, & [illegible]. Probatur, nam si accipiamus has duas propositiones, bellum nauale futurum [illegible] bellum nauale nõ erit futurum, & dicatur [illegible] affirmantem esse falsam, [illegible] esse veram, atque adeo bellum nauale non esse futurum; & rursus si negan[tem] fa[lsam, affirmatiua] vera erit atque adeo [bellum] nauale futurum: quod est simul esse [futurum] & non esse futurum nauale bellum: quod cum absurdum sit, dicendum erit neutram quidem determinate veram esse aut determinate falsam, sed indifferenter posse quãlibet esse veram, vel falsam, ne impossibilia illa admittere cogamur, quod n[ihil casu] aut fortuito euenturum sit, nihil contingenter ad vtrumlibet, nihil, quod sub consultationem cadere possit, aut de quo neg[otian]dum sit.*

Quod autem absurda sint hæc, ex du[abus] ostendit. Ex priori quidem, quia certum est hominibus esse concessum liberum arbitrium, cuius est deliberare de rebus futuris agendis, vel non agendis, [illegible] sic vel aliter fiant; & in finem ordinant consilia, hæc autem aliquid esse contingenter futurum præsupponunt, circa quod admonitiones, correctiones, consilia, atque el[ectio]nes versantur. Ex posteriori vero, quia tam in rebus naturalibus, quam in arte con[sta]ntibus eandem veritatem experimur. In his quidem, nam vestem incidi, aut non incidi contingens est, cum possit atteri, aut vetustate consumi & tunc non scindetur: & potest etiam in scissione perire quod autem indifferenter fieri potest, aut non fieri, aut sic aliterve fieri contingens est, ergo vere [illegible]tur in his rebus contingentes effectus. Atque etiam in naturalibus. nam poss[ibi]le est quod aliquando euenit, nimirum hominem quatuor digitis præditum nasci, aut etiam sex, & vt plurimum quinque præditum nascitur: aliquando etiam fortis robore aliquando infirmus, quorum effectuum cont[in]-

171 gentium ratio, materia est, apta quidē hoc, aut illo modo disponi, hoc aut illo modo recipere formam. negari igitur non potest cōtingētia in vtrisque rebus, tam in arte, quam naturæ constantibus: Ita vt effectus quidam raro eueniant, quales sunt thesaurorum inuētiones, aut frequenter, vt quòd homo quinque digitis præditus nascatur, aut etiam ad vtrumlibet, si ex libero arbitrio dependeāt, vt Petrum, aut Ioannem, bene, vel male victuros, atque ex consequenti necessario dicendum est, enunciationes singulares de futuro significantes eosdem effectus cōtingentes, non esse determinate, aut necessario veras, vel falsas.

In vltima tandem parte capitis, veritatem tenendam ex dictis colligit Aristoteles, quam præcedentibus concluserat rationibus ad impossibilia ducentibus, videlicet aliter in enunciationibus de præterito, ac præsenti contingentibus veritatem, aut falsitatem contineri, aliter in propositionibus de futuro; nam in illis vna ex contradictoriis vera est necessario, altera falsa, in his vero, neque vna neque altera vera est necessario, neque etiam falsa, sed indeterminata ad veritatē, aut falsitatem: quod vt clarius ostendat, cū veritas, & falsitas enunciationis, necessitas atque contingentia eiusdem, à rebus significatis dependeat: duplicem modū necessitatis rerum, tam simplicium quam complexarum distinguit, de ipsis, vt in se sunt loquens, duplicem alium rei complexæ cum suo opposito comparatæ: & totidem modos necessitatis, atque contingentiæ enunciationum. Rem igitur simplicem esse necessariam duobus contingit modis. Primo absolute, quādo ex propria consideratione talis est, vt non possit aliter se habere, vt cœlum: Alio modo sunt res necessariæ non ex propria conditione, sed ab extrinseco, hoc est ratione temporis, vt cursus tēpore præsenti factus, aut existentia Petri actualis, ex proprio modo res sunt cōtingentes, cum possint esse, & non esse, sed ex cōditione temporis præsentis, quo mensurātur necessaria dicuntur, nam supposito quod nūc sunt non possunt non esse, & in rebus cōplexis Petrū esse, Petrū currere, necessariæ sunt ex suppositione tēporis præsentis: Nam dum sunt, nō possunt nō esse, & hoc est quod Arist. vniuersaliter protulit, videlicet: Rē esse quā do est necessariū esse, sed addit ab hoc necessitatis extrinseco modo, ad primū intrinsecum non tenere argumentū: nō enim sequitur. Petrū esse quando est, aut currere, quādo currit, necessarium est; ergo Petrum esse, aut Petrum currere absolute est necessariū: 14.
quia est argumentum ab eo quod tale est, secundum quid ad tale simpliciter, esse namque rem necessariā ex suppositiōe tēporis, in quo est, simpliciter est esse contingentem, & secūdum quid necessariam, & hac est prior distinctio necessarii, eodē modo applicanda ad enūciationes: ita vt quædam sit enunciatio absolute necessaria, hoc est, ex propria habitudine prædicati ad subiectū, vt homo est animal: altera solum ab extrinseco, ex suppositione, & secundum quid, vt Petrum currere, eo currente necessaria sic enunciatio est.

Secunda distinctio necessarii est, quædam sunt necessaria in se, hoc est absque comparatione ad alterū. Vt hominem esse animal, aut Petrū currere pro tēpore quo currit: alia non nisi ex comparatione ad suum oppositū, ita vt res, quæ per se sumpta contingens est, simul cum suo opposito accepta dicatur necessaria, quo pacto contingens est Petrum albū fore, & Petrum non fore album si tamē hæc simul accipiantur, sub eiusdem disiuncti forma, necessitatem habent, non est enim cōtingens hoc totum, quod est. Petrum fore, aut non fore album, sed necessarium, non ab intrinseco, aut simpliciter, cum qualibet per se sumpta pars, contingens sit. sed ex modo quo simul accipiuntur. Et par est ratio de enūciationibus; nam qualibet harum enunciationum, Petrus futurus est albus. Petrus non est futurus albus, contingens est, disiunctum vero, seu hypothetica enunciatio ex vtraque constituta, nempe Petrus futurus est, aut non est futurus albus, necessitatem habet, ex ipsomet coniunctionis modo, & in hac distinctione necessitatis pari ratione est verum, quod in prima, videlicet argumentum non tenere à necessitate totius disiuncti, ad necessitatem singularium partium, non enim valet, Petrum futurum esse, aut nō esse futurum album; ergo esse al- 15.

bum futurum; neque etiam, quod non sit futurus albus, cum necessitas non trahatur ex
16. *partium natura, sed ex earum cõiunctione.*

Quibus suppositis ait enũciatiões de præsenti ac præterito etiã in materia cõtingenti esse determinate, ac necessario veras, aut falsas nõ ab intrinseco, aut simpliciter sed ex cõditione, aut suppositione tẽporis, & secundũ quid: enunciationes verò de futuro, nullã prorsus determinationẽ veritatis habere, quòd intelligendũ esse docet, si per se sumantur, nã totũ disiunctũ, ex duplici cõtradictoria factum determinate, & necessario est verum: & hac est determinatio quæstionis, & sensus totius capitis.

NOTABILE VNICVM.
circa expositum textum.

Duplex radix contingentiæ. A*Dnotandum est duplicem contingẽtiæ radicem futurorũ effectuum atque Arist. in qua eorũ contingẽtia, atque indeterminata veritas propositionũ fundatur. Prior est libera, posterior naturalis.*

Prior libera. *Libera est ratio, & voluntas nostra, à*
17. *qua procedunt electiones, admonitiones, & cõsilia, cu ius etiã ductu gerũtur humana negotia, actibus quidẽ liberis. Radix posterior naturalis est, cum in rebus naturalibus, sit potentia ad esse & nõ esse, ad hoc illove mo-*
18. *do essendum, vt in corporibus ad hoc, vt ca-*
2. Naturalis. *lefiant, vel infrigidentur, quòd infirmẽtur, vel sanitate fruãtur, quòd demum hoc aut illo accidenti infestentur, ac cito intereant; aut ab eo liberentur in vitaq; diu permaneant. Radix autem huius potentiæ, ad recipienda diuersa accidentia materia est, apta vt his, aut illis accidentibus disponatur, pro forma recipienda. Vnde euenit, vt disponi possit pro diuersa, aut contraria ab ea, quam habet, & eam amittens alteram recipere, ex eo etiam, quòd corpora hæc inferiora, propter cõditionem materiæ, vniuersalibus causis subduntur, multi eueniũt casuales effectus, præter particulariũ causarum intentionem. Casu eueniunt corporum læsiones, præmaturæ mortes, & id genus multa, quæ possent non euenire, ac proinde necessaria nõ sunt, sed cõtigẽtia: & quæ per singulares enunciationes significãtur; vnde enũ*

ciationes ipsæ futuræ nõ possunt determinatã habere, aut necessariam veritatem ... autem Philosophi doctrinã, & laudamus, & valde commendamus, cum sit non solũ vera & in principiis veræ Philosophiæ cert... Christianæ fidei valde consentanea, & hæreticis nostri temporis arbitrij libertatem tollentibus aduersa.

DVBIVM VNICVM.

An futurum contingens, quando iam est præsens, sit adhuc contingens, vel necessarium.

QVOD necessarium sit, docuit expresse Arist. dicens. Omne quod est, quando est, necesse est esse ergo dũ *futurum cõtingens est, erit necessariũ: quod etiam suadet ratio; quia necessariũ est illud, quod non potest aliter se habere, sed dum est, non potest aliter se habere, cum non possit tunc non esse, ergo erit necessarium.*

Secundo repugnat, idem simul esse, & nõ esse; ergo dum est, non potest non esse, erit ergo pro tunc necessarium. Ex quibus inferre licet non esse contingens: nam contingens, & necessarium ex directo opponuntur, si rationem vtriusque consideremus. necessarium namq; est, quod non potest non esse contingens, quod potest esse, vel non esse, contradictionem ergo inuoluit, quod eidem rei vtrũque simul conueniat, necessitas videlicet, & contingentia: si ergo futurum dum iam est extra causas, necessarium dicitur, nequaquã erit contingens, & rursus si contingens est, quod potest non esse, & dum est non potest nõ esse, non erit dum est contingens.

Tertio. Contingens dicitur aliquid ex cõparatione ad suam causam nõdum determinatã, & ipsamet causa dicitur etiam cõtingens, dum indeterminata est ad operandũ & non operãdum, hoc est enim ad vtrumlibet contingens; sed futurum dum iã est, dicitur esse extra suam causam, & causa ipsa iã est determinata, ergo neque ipsa, nec eius effectus sub contingentium ordine continentur.

Pro solutione huius dub... notãda est distinctio necessarij est ... duplex, vnum ex propria natura, & quæ à vocãt ab ... ali...

alterum ex hypothesi, & quasi ab extrinseco; necessariū ab intrinseco est illud, quod ex propria natura est determinatum ad esse, ita vt non esse repugnet, vt hominem esse rationalem, aut risibilem: necessariū vero ex hypothesi, vel ab extrinseco est illud: quod ex propria quidē conditione potest non esse sed ab altero quod supponitur necessitatē incurrit, vt quod currens moueatur non est necessarium ab intrinseco, cum possit qui currit nō moueri, facta autem hypothesi quod currat, necessarium est quod moueatur.

Et quidem necessarium sub priori acceptione ex directo opponitur cōtingenti: est enim contingens, quod potest esse, & potest nō esse, et per primam partē distinguatur ab impossibili, per secundā à necessario, sub acceptione vero posteriori nō opponātur necessarium, & contingens, sed possunt in eandē rem concurrere stare enim potest, vt illud quod ex propria natura cōtingens est, ex hypothesi aūt ab extrinseco necessariū dicatur: ratio aūt propter quā id nō repugnat, est, quia extrinseca ratio, vel conditio non tollit, neque mutat rei naturam, & ita se res habet in proposito.

Quare solutio dubii est, futurū contingens etiā dum actu est, esse simpliciter, & ex propria natura contingēs, ex hypothesi vero, & quasi ab extrinseco necessariū; quia ex propria natura consideratum, ita est, vt possit nō esse. Causa enim libera sic ad operandum determinatur, vt possit determinari ad oppositū, sed supposita actuali eius determinatione non potest nō esse determinata, nec potest futurū contingens iam non esse, cum manifestam contineat repugnantiam, causam simul esse determinatā, & nō esse determinatam, eius effectū simul esse actu in rerum natura, propter eius determinationem, & non esse.

Quod vt facilius possit intelligi, & cōmodius argumenta solui, adnotādum est, liberam causam sicuti caeteras, priorem esse saltē natura suo actu. vnde fit, in eodē instāti temporis, in quo se ad operādum determinat, prius natura considerari, quam determinatio ipsa aut actus, quem ex determinatione elicit: in illo aūt priori, vt indifferēs consideratur ad operandum, & non operandum, ac vt potēs se in vtramlibet partem flecti. Et propterea verum est, quod in eodem instanti, in quo se ad operandum determinat, potest se non determinare, & quod in eodem instanti, in quo operatur, potest non operari: non quod vt iam est determinata, possit non esse determinata, vel vt iam operatur non operari, hoc enim repugnat propter necessitatem suppositionis, sed quòd simpliciter sit in eodem instanti tēporis indifferens, & simpliciter possit dum operatur non operari, eiusmodi enim locutiones ad naturæ priori ritatē, in qua indifferens consideratur causa libera referuntur Ex quibus intelligitur adhuc in eo instanti temporis, in quo operatur, simpliciter esse liberam, aut contingentem & ex consequenti effectum, qui ex suppositione præsentialitatis, & quasi ab extrinseco appellatur necessarius.

Ex his etiam patet argumētorum solutio, nā Aristot. futurū contingens necessariū esse docuit non ab intrinseco, sed ex suppositione, quæ quasi extrinseca ratio eius est, Vnde non negauit esse simpliciter & ab intrinseco cōtingens, cum id habeat adhuc, dum est ex comparatione ad suam causam in eodem etiam instanti liberam; nec repugnat esse simpliciter contingens, & ex hypothesi necessarium: nam cum cōparetur adhuc dum est ad suam causam in priori naturæ indifferente, licet in eodem instanti temporis determinatam, locum habet intrinseca contingentia, cum necessitate extrinseca. Ad Argu. respōdetur. 23.

QVAESTIO. VNICA.

An singulares enunciationes de futuro contingenti veritatem, vel falsitatem determinatā habeant.

Disputari a quibusdā solet, circa materiā huius capitis, an dētur in rebus cōtingentes effectus; an aliquam eis Diuina voluntas imponat necessitatem, & his similia Theologis propria, quæ eisdem differenda relinquo; ad propriā Dialecticorum controuersiam, quam Aristoteles tetigit agitandam gradum faciens, nempe an singularibus enunciationibus de futuro contingenti determinata veritas, aut falsitas, insit: vel indeterminata, aut confusa duntaxat; de solis autem contingentibus in Differere de effectibus contingentibus rerum Theologi est.

dubium id reuocauit Aristoteles; nam de his, quæ in materia necessaria, aut remota constant; exploratum est determinatam habere: siue vniuersales, particulares, aut singulares sint; necessariæ namque determinate veræ sunt omnes, & si in materia sint remota affirmantes falsæ, & negantes veræ; nec tamen de quibuslibet cõtingentibus controuersiam instituit, sed de solis singularibus, atque futuris, tanquam certum præmittens enunciationes de præsenti, ac præterito determinate veras, aut falsas esse, atque etiam de futuro, si vniuersales sint, particulares, vel indefinitæ, ac siue de contingenti raro, frequenti, seu ad vtrũ-
24. uis. Cuius ea est aperta ratio, quia prædicatum contingens raro, vel nunquã ab vniuersis remouetur; vnde fit vniuersales enunciationes tam affirmantes, quã negantes, in quibus pro cunctis singularibus distribuitur subiectum: fere semper esse falsas, particulares verò, aut indefinitas, quorũ veritas ab vno, vel altero solùm depẽdet, fere semper veras; de solis ergo singularibus, potuit esse dubiũ, an veritatem, aut falsitatem determinatam habeant.

Refertur; & corroboratur prima sententia extrema.

1. Sententia nullam veritatem, aut falsitatem attribuit. DE qua re duæ versantur extremæ sententiæ, & altera media; prior quidem opinio extrema nullã penitus veritatẽ, aut falsitatem eis concedit. Sed neutras vocat, quã Antonius Cordub. vir doctissimus
25. lib. 1. sui quæstionarij, quæst. 55. dubio 2 adscripsit Aureolo, qui hoc ait voluisse Aristotelem capite præsenti, dum asseruit, non esse determinate veras, aut falsas, quasi diceret nullam habere veritatem, aut falsitatem nã quod determinatum non est in se vel ad aliquod singulare, nihil prorsus potest esse extra causas, nisi idea Platonis iam superius impugnata: vel ergo determinatam veritatem, seu falsitatem habere existimandum est, vel nullam: constat autem determinatam eis non concedere Aristotelem; ergo neutras eas fecisse, hoc est, veritatis, aut falsitatis expertes, credendum est, quod his argumentis probari potest.

Probatur 1. Veritas, vel falsitas enunciationis accipitur per cõformitatem ad rem significatam, sed singularis enunciatio de futuro contingenti non est conformis, nec deformis rei significatæ; ergo non habebit vllam veritatem aut falsitatem: minor si. ostenditur: res significata per hanc enunciationem, *Petrus peccabit*, non est actu in rerum natura; ergo respectu illius non potest accipi actualis veritas, est enim in potentia suæ causæ, ... sit contingens ad vtrumuis, sicut potest esse actu, potest etiam non esse; ergo ad ... respectu esse potentialis, non plus conformitas, quam deformitas accipi potest, ... neutra profecto, quia quod non est non poterit esse obiectum conformitatis, nec deformitatis. Adde si placet talem enunciationem, conformem esse rei significatæ, aut deformem; si primum admiseris, sequitur esse veram, & determinate veram: si secundum, sequitur esse falsam, & determinate falsam: neutrum admittit Arist. ergo iuxta mentem eius neutra erit appellanda.

2. Secundo; cõtraria non possunt in eodem subiecto simul reperiri, veritas autem, & falsitas contrariæ sunt; ergo nequeunt simul eidem enunciationi conuenire: si autem veritas aliqua, aut falsitas concedatur enunciationi de futuro contingenti, ineunctanter sequitur simul esse veram, aut falsam, ergo nec vera, nec falsa, dicenda est. Probatur minor, quia cum res significata indifferens sit, ad esse, vel non esse, & non plus ad vnum, quam ad alterum determinata, nec magis erit ei conformis enũciatio, quam deformis; quare si aliquam ei conformitatem tribuamus, & iuxta illam veritatem aliquam; non minus inerit ei deformitas, atque adeo falsitas; ac propterea, vel vtrunque simul habebit, quod constat esse impossibile, vel neutrũ certe, quod videtur necessarium.

Vltima ratio. Postremo, quicquid actu est in rerum natura, determinatum esse debet in suo ordine, & gradu; si ergo enunciatio hæc, *Petrus leget*, aliquam continet veritatem, erit illa veritas actu in rerum natura, proindeque determinata, consequẽs non admittit Aristo-
27. teles; ergo sentit expertes prorsus esse totius veritatis ac falsitatis.

Secunda sententia extrema proponitur.

Secunda sententia determinate veritatem, aut falsitatem tribuit. OPPOSITA prorsus est secunda sententia, quæ non solum veritatem, aut falsitatem tribuit his enũciationibus, sed determinatam: idque probat duplici argumentorum genere.

Primum genus procedit ex principiis fi-
secundum ex principiis veræ Philoso-
...æ, earundemque enunciationum natura. Et quod ad fidem attinet duo continet. Primum pertinès ad diuinam scientiam, de qua tam aperte sacra pagina docet Deum optimum ab æterno cognouisse futuros effectus, eosdemque per singulares enunciationes de futuro contingenti prænunciasse. Vt patet 3. Reg. 11. *Certissime enim auertent corda vestra, vt sequamini Deos alienos* Ioannes 5. *Si veniret alius in nomine suo illum accipietis.* Et cap. 6 *Cum sciret, quia venturi essent, vt facerent eum Regem, &c.* Ac demum Christus prædixit Petro. *Priusquam gallus bis vocem dederit, ter me negabis.* Quod ab æterno cognouisse, sicut prædixit in tempore manifestum est.

Ex quibus plane sequitur similes enunciationes, de futuro determinatam habuisse veritatem, cum Deus certò, ac determinatè eas cognouerit: nec enim de rebus, aut enunciationibus quidpiam cognoscit, quod in eis non sit, nec aliquid, in quo aliqua ratio veritatis non reperiatur, cum verum sit adæquatum obiectum intellectus, falsum autem nihil sit, nec nisi per oppositionē, aut negationem veritatis cognoscatur; ergo si similes enunciationes nullam veritatem continent, non cognoscentur à Deo, & si non determinatam, non cognoscētur determinate; quorum vtrunque verbis sacri textus contrarium est.

Secundum verò non est minus notum, videlicet easdem enunciationes cognouisse, ac protulisse Prophetas, vt Sacra pagina veteris Testamenti passim docet; haud dubie quin ex reuelatione diuina quod fieri non posset, nisi determinata veritas eis inesset; nam indeterminatam, seu confussam veritatem determinate, ac distincte proferre, periculo falsitatis, ac mendacij expositum est. Neque fit satis dum à quibusdam dicitur, Deum quidem cognouisse, ac prædixisse futura per singulares enunciationes, in quantum ei fuere ab æterno præsentia, quæ etiam protulerunt Prophetæ, ex Diuina reuelatione, quæ participatio quædam est eiusdem scientiæ; itaque nec Deus ipse, nec Prophetæ tales effectus, vt contingentes futuros cognouerunt, sed tanquam præsentes Diuinæ, atque æternæ cognitioni: nam, si vt futuri accipiantur, non subduntur certæ cognitioni, quia incertum, ac indeterminatum esse habent in causis liberis, nondum determinatis; & cum designentur per singulares enunciationes, sub tali esse indeterminato, indeterminatā quoque habebunt veritatem eædem enunciationes: hoc inquam non satisfacit propter duo, primū; quia vel Deus cognouit hos effectus esse futuros, vel non: si primum admiseris, cum notitia eius fuerit ab æterno determinata, sequitur cognouisse eos esse determinate futuros, atque adeo enunciationes, eos significantes determinate veras. Excluditur propter duo.

Si verò dixeris non cognouisse eos esse futuros, sequitur plane nec eos vidisse præsentes: euidens namque consecutio est, Deus vidit ab æterno opus liberum Petri, vt sibi præsens, ergo determinate cognouit esse futurum: quia futuritio per ordinem ad præsentiam accipitur, vt mox ostendetur; quo circa determinata præsentia infert determinatam futuritionem. Ex eodem igitur quod asseritur, Deo extitisse ab æterno præsentes effectus futuros, infertur necessario eos cognouisse, vt determinatè futuros, & ex consequenti enunciationes de futuro eos significantes, vt determinate veras.

Secundum, quia vt sancti Patres affirmāt, & ratio ipsa suadet, non ideo futura contingentia sunt, quia cognoscuntur à Deo per scientiam visionis; sed ex opposito, ideo cognoscuntur, quia sunt; non ita, vt creaturæ sint causa Diuinæ scientiæ, nisi forte secundum illationem, in quātum eam necessario inferunt; nam si sunt, necesse est à Deo cognosci; ergo præsupponuntur Diuinæ scientiæ nostro modo intelligendi, quare si vt iam determinata ad esse cognoscuntur, ex determinatione propriæ causæ prouenier eis determinatio, ac propterea, vt per enunciationes designantur, erunt determinata, veritatemque determinatam eis conferent; antecedens huius argumentationis probatur, quia scientia visionis speculatiua est nostro modo intelligendi, practicam præsuponens, per quam res fiunt, quæ cognoscuntur, ergo ex consequenti præsupponit iam factum, obiectum creatarum quod cognoscit, sub quo comprehenduntur futura contingentia: præter quam quòd realis præsentia futurorum, in æternitate secundum esse reale, mille implicatur difficultatibus, ac propterea non est ei innitendum. Confirmatio ex sanctorum Patrum locutione.

Secundum argumentorum genus, Philo- 1.

 sophicum

Probatur argumentis Philosophicis. 1. Ratio.

sophicum est, & ex propria conditione earundem enunciationum procedit. Tempus enim præteritum, & futurum regulatur per tempus præsens, ita vt præteritum tale sit, quod aliquando fuit præsens, & futurum

30. quod aliquando erit præsens, ergo enunciationes de præterito, & futuro, regulantur per enunciationes de præsenti, quantum ad veritatem, & falsitatem; quod ex ipsarum etiam conditione constat; nam vera enunciatio ea est, cuius prædicatum inest subiecto, aut ab eo remouetur tempore per copulam designato; ergo enunciatio de futuro vera erit: si prædicatum conueniat subiecto, aut ab eo remoueatur, iuxta conditionem futuri temporis, quæ talis est, vt per tempus præsens reguletur; quod est dicere, veram esse si prædicatum insit subiecto aliquãdo de præsenti, falsam vero si nunquam.

Illatio. Ex quibus plane fiet determinationem earundem enunciationum, quantum ad veritatem ab eodem præsenti tempore sic dependere, vt illa censeatur determinatam habere veritatem, quæ aliquando erit deter-

31. minate vera de præsenti: sed omnis propositio singularis de futuro contingenti vera est de præsenti aliquando, aut nunquam; ergo priorem conditionem habens erit determinate vera, posteriorem verò determi-

Confirmat. nate falsa. Quod sic potest confirmari, & explicati simul, integrum significatum enũciationis de futuro, sic refertur ad tempus præsens vt nihil aliud per eam enuncietur, quam quod aliquando prædicatum enunciabitur de subiecto pro præsenti, tempore; gratia exempli, enunciatio hæc, *Petrus disputabit.* hoc sibi vult, quod aliquando verum sit, *de præsenti Petrus disputat*: vnde si aliquando disputatio de præsenti Petro conueniet, vera erit: si nunquam, falsa; determinatio igitur eiusdem enunciationis de futuro pendebit, profecto ex determinatione

32. eiusdem de præsenti: ita vt si hæc fuerit determinate vera de præsenti, determinationem quoque habere censeatur sub forma futuri: patet autem de præsenti esse determinatam, dum disputat Petrus; ergo determinata quoque fuit in veritate de tempore futuro; aut si nunquam determinabitur de præsenti, sequitur plane determinate falsam fuisse de futuro.

2. Ratio. Secundo. Enunciatio de præsenti, dum pro eodem tempore prædicatum cuam

contingens conuenit subiecto, censetur necessaria saltem ex suppositione: vt expresse docuit Aristoteles capite præsenti, [illegible] quiens. *Omne quod est, quando est, necesse est esse.* Est igitur a fortiori determinate ve[illegible] pari ergo ratione enunciatio de futuro, [illegible] prædicatum etiam contingens, aliquando attribuetur subiecto de præsenti, erit necessario futura ex suppositione, quod [illegible] ac si dicamus, præsens necessario est, [illegible] sens, futurum necessario est futurum [illegible] igitur determinate vera; nam si eius [illegible] ficatum necessario, ac determinate fu[illegible] rum est ex suppositione, eandem ipsa conditionem subire debet, quantum ad veritatem.

Tertium argumẽtum accipitur ex alio principio ab Aristotele expresso capite præsenti, *Ab eo quod res est, vel non est, vera aut falsa enunciatio perhibetur.* Quod licet in enunciationibus de præsenti dumtaxat expresse intelligatur, certum est secundum eandem proportionem accommodari enunciationibus de præterito, & futuro. Ita vt ab eo quod res fuit, vel erit, verę aut falsæ censeantur; 33.

quo statim infero ab eo, quod res determinata est, fuit, aut erit, easdem enunciationes esse determinate veras, aut falsas; sed res significata per enunciationẽ de futuro determinate erit, aut non erit; vt si Petrus disputabit, erit determinata, sin minus non [illegible] determinata, imo neque vllo modo vera, aut falsa determinatè censeri debet: & si [illegible] negaueris, poterit à contrario sensu huiusmodum confirmari.

Quisquis ambiguum aliquid, determinate contigisse, aut futurum esse affirmat, falsam enunciationem profert, cum opposito modo se habere rem designet, ac vere se habet, sed enunciationes singulares de futuro determinatè affirmant, aut negant aliquid esse, aut non esse futurum, vt Petrus disputabit, aut Petrus non disputabit; ergo eadem ratione, qua dicitur nõ esse determinate veras, vel falsas, probatur habere determinatam falsitatem, cum enuncient tanquam determinatè futurum, quod indeterminatum est.

Probatur tandem, ex altero principio eiusdẽ Aristotelis, qui capite eiusdem [illegible] admittit (vt necessario admittendum est) enunciationes vniuersales de futuro contingenti, particulares, aut indefinitas de [illegible] natè

...rate veras, aut falsas esse, solumque à cõ...unihac regula excipiẽdas fore singulares. Vide fit ex his cõtradictoriis, *Omnis homo disputabit, aliquis homo non disputabit.* V...nam esse determinate falsam, & alteram de...minate veram. Supponamus ergo falsam esse vniuersalem, quod magis est rationi cõsentaneum, & tunc necesse est dicere, particularem esse determinate veram, cuius veritas iuxta summularum regulas, per ascensum disiunctiuum probanda est, per singulares determinata discurrendo, quousque ad aliquod perueniatur, de quo determinate verum est, quòd disputabit: & ecce tibi singularem propositionem de futuro contingenti determinate veram; & si dicatur satis esse, si vna aliqua singularis vera sit ad veritatem particularis; non quidem determinatam, sed quasi vagam, seu confusam, plane falsum esse constabit.

Si ad memoriam reuocetur discrimen inter confusam, ac determinatam suppositionem. illa etenim non permittit de aliquo determinato singulari enũciari subiectum, aut prædicatum confuse supponens: hæc verò necessario id postulat: primum ostendit prædicatum huius enunciationis, *omnis homo est animal*; aut subiectum huius, *homo est species*, de quibus notum est de nullo singulari determinato enunciari: postremum hæc, *aliquis homo disputat*, cuius subiectum non de aliquo singulari vage, aut confuse, sed de aliquo determinato dicitur: & ex eo probatur veram esse, aut si de nullo determinato, probatur falsa; quocirca indefinita propositio determinate vera aliquam singularem determinatam postulat, & determinatam veritatem habentem.

Hanc sententiam secuti sunt Scotus, in primo distinctio. 3. quæst. 1. §. *Ad argumenta principalia* Bonauentura distinctio. 38. artic. .. quæst. 1. ad primum. Ricardus. artic. 1. quæst. 5. ad primum. Gregorius. quæst. 1. articul. 2. Ocham. quæst. 1. ad primum principale. Gabriel quæst. 1. artic. 1. notabili 7. Marsilius, in quæst. 40. ad tertium principale. Holcot. in 2 quæst 2. articul 7. Magister Sotus, in caput 9. epistolæ ad Romanos, part. 5 circa finem. Cordub. lib. 1. quæstionarii, quæstio 55. dubio 2. & ex modernis, doctissimi viri nostræ Societatis, Doctor Franciscus Suarez, opusculo de absoluta ...ntia futurorum contingentium, cap. 2, num. 6. & Pater Gabriel Vasquez disputat. 67 primæ partis cap. 3. tom. 1.

Media sententia veritatem, aut falsitatem concedens enunciationibus de futuro contingenti, sed indeterminatam.

36. MEDIA sententia inter præfata extrema, aliqualem veritatem tribuit his enunciationibus, non tamen determinatam, sed confusam, aut indeterminatam; ita vt ex duabus contradictoriis, *Petrus disputabit, Petrus non disputabit*, neutra per se sit determinate vera; integrum tamen disiunctum ex vtraque conflatum. *Petrus disputabit, vel non disputabit*, determinate verum, ac necessarium. Vtrunque autem hoc modo explicatur. Cum futurum contingens, quandiu futurum est, non sit extra causas, sed in earum potentia contineatur, fit neque determinatum esse habere, quousque causa libera se ad operandum determinauerit, nec vt quidpiam determinatũ per enunciationes singulares significari; & cum veritas enunciationum à re significata desumatur, fit similes enunciationes non esse determinatas quantum ad veritatem, aut falsitatem; sed quasi indifferentes ad vtrunque, ita, vt sicut veræ, sic etiam falsæ esse possint; quod est solum esse veras, aut falsas confusa quadam ratione, & quasi in potentia ad vtrumlibet determinabili.

Tertia sententia mediu tenẽs.

37. Nihilominus cũ ex vniuersalissimo principio necesse sit de quolibet veram esse affirmationem, aut negationem, & planè impossibile, quòd idẽ simul fit, & non sit; atq; adeò quod eadem res sit futura, & non futura, necessario sequitur totum disiunctũ, ex duabus enunciationibus singularibus oppositis conflatũ determinate verum esse, quia determinate verum ac necessariũ est, *Disputationem Petri futuram esse, aut non futuram.* Veritas itaque cuiuslibet partis per se sumptæ, indeterminata est, ac potentialis, determinata verò actualis, atque distincta totius disiuncti. Hæc sententia sic explicata videtur expressa Aristotelis capite præsenti; vt ex verbis, & ex cõtextu totius capitis intelligi potest, atque etiã ex antiquorum interpretum expositionibus Porphyrij præsertim, Alexãdri, Ammonii, ac D. Thomæ, eam sequuti sunt Albertus Magnus.

Disiuncti veritas necessaria.

Autores huius tentent.

Magnus. 1. lib. de interpretatione, tractatu de oppositione, cap. 4. Ambrosius Catharinus, in opuscul. de veritate enunciationum. Louanienses in scholiis huius capitis, & Cardinalis Toletus, ibidem quæstione vnica. Eamque probauit Aristoteles hac potissimum ratione ad impossibile ducente. Quod determinate verum est, necessarium existimatur: si ergo propositio singularis de futuro contingenti determinate vera est: Erit quoque necessario vera: vnde fiet futura omnia necessario euenire. Ita vt non possint non esse futura; quare nulla relinquetur libertas, nec locum habebit consultatio, aut deliberatio, quæ circa actus liberos indeterminatos, & ad vtrum libet cōtingentes versantur; quæ cum non solum falsa, sed plane absurda sint, sequitur tales enunciationes non esse veras, aut falsas determinatè.

Aristot. ratio deducēs ad impossibile.

38. Huic fundamento, duo alia addere possumus, ex propria natura, & conditione effectuum liberorum, aut contingentium desumpta. Primum est, atque in ordine secundum: singularis enunciatio de præsenti, etiā in materia contingenti eo ipso, quòd determinate vera est, censetur necessaria, quia quidquid est, quando est, necesse est esse; gratia exempli, si verum est Petrum disputare, eo ipso est necessarium; siquidem disputatio eius iam præsens, non potest non esse extra causas, pari ergo ratione, si enunciatio de futuro contingenti determinatè vera sit, necessaria erit: nam dum aliquid est futurum; non potest non esse futurum, quare necessario est futurum, nihil ergo erit contingens futurum, sed omnia necessario euenient, vt primum fundamentum intulit.

2. fundam.

3. Fundam. Secundum & in ordine tertiū: Ab eo quod res est, vel nō est vera, aut falsa enūciatio vocatur, vt sæpe Aristoteles in hoc opere inculcat, sed effectus contingens, quem enunciatio de futuro contingenti significat, non habet esse determinatum; ergo neque enunciatio ipsa determinatam habet veritatem, aut falsitatem. Probatur minor: nam cætera ex se patent: effectus contingens significatur per talem enunciationem non vt præsens, sed vt futurus: non vt iam actu existens, sed adhuc in potentia suæ causæ, & causæ quidem liberæ, nondumq; proinde ad operandum determinatæ, sed quæ sicut determinari potest: sic etiam non determinari; ergo vt futurum non habet esse determinatum, sed quasi indifferens ad esse, vel non esse [illegible] nec enunciatio ipsa erit determinata [illegible] ritatem, sed indifferens, ita, vt sicut v[illegible] etiam falsa esse possit. Fiet au[illegible] tior hoc exemplo: enunciatio hæc Petrus [illegible] sputabit, non significat disputatio[illegible] iam præsentem, ac determinatam, sed [illegible] turam, & solum habentem esse in sua c[illegible]a, hoc est, in voluntate Petri libera, & [illegible] determinata ad disputandum, [illegible] eatum talis enunciationis indete[illegible] est, ita vt possit esse, aut non esse, & [illegible] sequenti indeterminata erit veritas eiusdem enunciationis.

Totius controuersiæ enodatio.

DECISIO huius controuersiæ ex [illegible] um explicatione maxime depe[illegible] primum est, quid sit determ[illegible] veritas: nam ex hoc non erit diffi[illegible] ligere, quid sit propositionem habe[illegible] minatam veritatem, & an conced[illegible] enunciationibus, singularibus de fu[illegible] tingenti, erit autem determinata ve[illegible] distincta sit, & actualis. Distincta quide[illegible] differentiam confusæ, quę reperi[illegible] positionibus æquiuocis: quas disti[illegible] oportet in diuersa significata, vt veræ, [illegible] falsæ censeantur, nam quasi suspe[illegible] tate censentur; actualis vero, quæ in o[illegible] ad actuale significatum accipiat[illegible]: nam si solum sit in potētia indifferenti, [illegible] habebit actualem veritatem, sed a veri[illegible] suspensa dicetur: actuale autem significatum enunciationis dicitur, quod actu, atque extra suas causas est, non quomodocunque, [illegible] iuxta tempus per copulam importatum, ita vt si propositio sit de præsenti, actual[illegible], ac determinatam veritatem habeat, si res sig[illegible] ficata tempore præsenti existat, & si [illegible] de præterito, erit etiam determinata eius v[illegible] tas. Si eius significatum aliquando ext[illegible], licet modo iam non extet; si denique [illegible] futuro, censebitur habere determinatam veritatem, si eius significatum ex[illegible]a suas causas aliquando futurum sit. Gratia exe[illegible] hæc enunciatio, *Sol orietur cras*, dete[illegible] tam habet veritatem, quia licet o[illegible] crastinus, nunc nō extet, extabit autem te[illegible] pore futuro per copulam importato: opo[illegible] tebit igitur duplicem enunciationem, d[illegible] turo distinguere. Sicut etiam de præ[illegible]

distin-

distingui potest. Vnam, quę aliquod tempus determinat, alteram, quæ nullum, sed vnicuique, quasi indefinite importat; primi generis est enunciatio hæc, *Petrus disputabit cras*. postremi verò ista, *Petrus disputabit*, & vt determinata sit veritas prioris, necesse est disputationem Petri crastina die extare: vt autem determinata sit veritas posterioris, non id requiritur. Sed satis erit, si aliquo tempore habitura sit esse actuale, ac determinatum, ita vt verum sit de præsenti tunc enunciare, *Petrus disputat*.

Postremum. Necessario explicandum est, veritatem enunciationis duplicem esse, necessariam ab intrinseco, & contingentem: necessaria censetur illa, quæ à re significata ex propria conditione necessaria accipitur, qualem habet propositio cuius prædicatum ex propria natura cōuenit subiecto, quia vel pertinet ad eius essentiam, vel proprietas est, aut inseparabile accidens, vel certe si effectus est, à causa naturali ad vnum determinata procedit; quod secundum eandem proportionem accipiendum est in enunciationibus de præsenti, præterito, & futuro; nam talesunt homo est, aut fuit, aut erit animal: homo est, aut fuit, aut erit risibilis. Cygnus est, fuit, aut erit albus: sol ortus est, & fuit, a que etiam orietur. Altera est determinata veritas enunciationis, non necessaria ab intrinseco, sed contingens, aut libera, & talis esse intelligitur, dum prædicatum subiecto conuenit tempore per copulam importato: non ex propria natura, aut ex necessitate causæ, sed contingenter, aut ex contingenti, seu libera determinatione, vel concursu, qualis erit, quæ in his propositionibus cernitur, Petrus disputat, aut Petrus disputauit: non enim dispu atio conuenit Petro de præsenti, aut præterito ex propria natura, sed ex libera, & contingenti determinatione suæ voluntatis, quę sicut ad disputandum se determinat, aut se determinauit, potest non se determinare, & tunc non ei conueniret actualis disputatio.

Notantet autem adiecimus illud verbum, *Ab intrinseco*, in præfatis explicationibus, quia determinata veritas ex propria natura contingens, ab extrinseco necessaria esse potest, hoc est, ex conditione temporis, vt in proximis exemplis constat, nam disputatio Petri ex propria natura contingens est, siue de præsenti fiat siue tempore præterito peracta fuerit, cum apertum sit potuisse simpliciter non fieri, aut non esse: nihilominus propter conditionem temporis, necessaria dicitur, quia supposito quòd iam determinata est, aut fuit voluntas ad disputandum quantumuis libere, & contingenter, non potest non esse, aut fuisse disputatio, & quod de enunciationibus de præsenti, & præterito dicitur, de enunciationibus de futuro accipiendum est, ita vt contingens sit earum veritas simpliciter, & ab intrinseco, & non nisi ab extrinseco, & secundum quid ratione temporis necessaria, 43.
quod hunc in modum expediendum est: sicut propositio de præterito, cuius copula non determinat particulare tempus, sed indefinite quodcunque præteritum dicit, actu vera censetur, si aliquando de præsenti fuit vera: & falsa, si nunquam: licet eius veritas simpliciter, & ab intrinseco sit contingens: non secus, ac determinatio causæ, ex qua sortitur veritatem, contingens fuit, & libera, & solum ab extrinseco, hoc est, propter temporis conditionem necessaria: modo simili propositio singularis de futuro contingenti actualem habet veritatem, si de præsenti fuerit aliquando vera, & actualem falsitatem, si nunquam.

Secunda sententia præfertur: determinatam veritatem tribuens enunciationibus de futuro contingenti.

Vera sententia.

VERA igitur est sententia secunda, & nostrę valde consentanea, firmans enunciationes singulares de futuro contingenti esse determinate veras, aut falsas, quarum tamen veritas non est necessaria, sed contingens. Quam sententiam præter allatas rationes hunc in modum ostendo. 44.

Primaria ratio.

Primo. In singularibus enunciationibus de futuro cōtingenti certum tempus determinantibus: qualis est hæc. *Petrus leget die crastino*, quo legente vera est de præsenti; ergo priusquam legeret, vera fuit heri de futuro: & determinate vera, quod ita probo: ab eo quod res est, vel non est: enunciatio dicitur vera, vel falsa; ergo ab eo quod res habet determinatum esse, erit enunciatio eam significans determinate vera, quod euidenter probatur in enunciationibus de præsen-

præsenti, & præterito, determinate veris propter determinationem rei significatæ: vt Petrus legit; sed cõtingens effectus, quem enunciatio de futuro significat, erit determinatus die crastino, qui est tempus per copulam importatum, ergo determinate verum fuit heri enunciare, quod futurus esset, atque adeo enunciatio de futuro cum significans, fuit determinate vera: nec tali determinationi obstat, quod potuerit non esse determinatus; quia etiam præteritus effectus, ac præsens, si contingentes sint, ita sunt, & fuerunt determinati, vt potuerint non esse: quod non tollit eorum determinationem, sed ostendit fuisse cõtingentem, aut liberam. Pari ergo ratione, quod futurus effectus possit non esse, non tollit determinationem eius futuram, sed solum ostendit fore cõtingentem: ita vt possit causa non se determinate ad tali tempore operandum, & si non se determinaret, fuisset profecto determinate falsa eadem enunciatio de futuro.

Secunda ratio. Probatur secundo. In cæteris enunciationibus, tempus non determinantibus. Nam tales propositiones, non solum potentiam, seu libertatem causæ enunciant: nec solam liberam determinationem, vel actum eius vt in potentia, sed vt aliquando futurum determinatumque ad esse de præsenti, at enunciatio hæc, *Petrus peccabit*, non solum libertatem Petri, & possibilitatem peccandi, aut peccatum vt in potentia enunciat, sed determinationem, & peccatum aliquando futurum, si ergo hoc fuerit aliquando præsens, voluntate se determinante, quantumuis liberè, determinata erit veritas talis enunciationis de futuro: & si nunquam, determinata erit eius falsitas; probatur aperte consecutio, quia res significata aliquando erit determinata de præsenti; ergo determinate verum est nunc enunciare, quòd futura erit; hoc enunciant propositiones singulares de futuro; ergo determinatè veræ sunt; & ecce argumentum hoc, non solum efficaciter confirmat sententiam nostram, sed luce clarius ostendit deceptionem oppositæ in eo consistentem, quòd putat futurum contingens significari per enunciationem singularem solum vt est in potentia libera, nondum determinata, cum tamen plane conuincatur non præcise, vt est in potentia, sed vt aliquando in actu futurum designari: vnde si talem sic habitum actum, per eiusdem

voluntatis liberam determinationem, determinate verum est enunciare de futuro quòd erit, & si nunquam futurum sit, determinate falsum.

Probatur tertio. Quia si tales enunciationes non habent determinatam veritatem aut falsitatem: sequitur non esse vllo modo veras aut falsas, hoc est, nec confuse, nec distincte, nec actu, nec potentia: probatur consecutio; quia vera potentia probatur consecutio; quia vera potentia non censetur, quæ non est reducibilis ad actum, sed veritas, aut falsitas talium enunciationum non est ad actum reducibilis, quia si fore maxime diceretur actu veræ, dum causa determinata, & actus eius præsens est: tunc autem iam non est vera enunciatio de futuro, vt ex se patet, sed de præsenti; ergo vt de futuro nunquam habet, nec habere potest actualem veritatem: quare, nec dicetur habere veritatem in potentia, neque vllo prorsus modo, quod satis falsum, & absurdum est. Tertia ratio.

Ex hoc argumento aliud non minus efficax deducitur; nam dum causa determinatur ad operandum liberum, & contingentem effectum, iam habet talis effectus esse determinatum: ac propterea determinate veram constituit enunciationem de præsenti; ergo verum fuit toto tempore præterito, quòd talis effectus habiturus erat aliquando determinatum esse extra causas; & ex consequenti propositio de futuro talem determinationem voluntatis futuram enuncians, determinatam habuit veritatem: itaque sicut enunciatio de præsenti vera ostendit veritatem enunciationis de futuro: pari ratione determinata veritas eius ostendit determinatam illius veritatem. Quarta ratio.

Quid ergo ad Aristotelem dicendum, qui secundam sententiam aperte sequi videtur. Diuersi diuersimode eum interpretantur. Capreolus in primis talem sensum tenuisse docuit, vt non negauerit ex duabus contradictoriis vnam esse veram, alteram falsam, sed quamlibet per se æque ad veritatem, & falsitatem se habere, prorsusque indifferentem esse. Explicatio Aristotel. 46.

Hæc tamen expositio merito à modernis reiicitur; quia idem est quamlibet propositionem per se indifferentem esse ad veritatem, & falsitatem, ac non esse veram, neque falsam determinate: quod etiam æque ad Reiicitur.

131 vtramuis partem indifferens est, ad neutram determinatur, hoc autem falsum esse ostensum est: & Capreolus ipse fatetur; ergo in exponendo Aristotele sibi contrarius est.

Quare alij ex modernis quibus præcedēs expositio non placet, aiunt, sensum Aristotelis esse, quòd ex oppositis enunciationibus de futuro, non sit vna distincte, ac determinate vera; altera distincte ac determinate falsa, quæ à nobis designari, aut cognosci valeat; etenim cum nos futuros euentus, minime cognoscamus, nec agnoscere, aut de-

47. signare possumus, vtra harum enunciationum, Petrus peccabit, Petrus non peccabit, vera sit, aut falsa: at verò secundum se quamlibet habere veritatem, aut falsitatem distinctam, ac determinatam; ergo Aristotelem, aiunt, non determinatam denegare voluisse his enunciationibus, quam ex se habeant, sed quam nos distincte, aut determinate cognoscamus.

Hunc tamen interpretandi modum non esse ad mentem Aristotelis, facile ab aliis probatur. Primo, quia etiam inter enunciationes de præsenti inueniuntur plures, quarum veritas, aut falsitas nobis non innotescit, quales sunt quæ internum animi affectū significant, quibus tamen Aristoteles determinatam veritatem, aut falsitatem concessit, sicut cæteris de præsenti; ergo non intendit talem sensum, quod rursus apparet ex eo, quòd Aristoteles intulit capite præsenti ita arguens: si altera pars contradictionis in enunciationibus de futuro determinata foret in veritate, sicut modo vera est: sic etiam ante mille annos vera esset: vnde verum esset bellum nauale futurum esse, siue enunciaret aliquis, siue non, quia ab eo quod res est, vel non est, vera aut falsa enunciatio dicitur: non ex eo quòd ab aliquo proferatur, cum propter nostrum affirmare, vel negare nihil in rebus ipsis ponatur, nihilue derrahatur, neque vlla mutatio fiat: ac tandem quia Aristoteles ex determinata veritate ha-

48. rum enunciationum intulit nullam fore libertatem, cessare consilia, ac negationes, ergo non solum eisdem negauit talem veritatem in ordine ad nostram cognitionem, sed etiam si secundum se accipiantur.

His ergo reiectis expositionibus tenent moderni quidam deceptum plane fuisse Aristot. & aduersus diuinam cognitionem, quæ circa futuros, atque contingentes effectus versatur, locutum fuisse, & plane aduersus fidem nostram Deo (vt par est) certissimam notitiam eorum tribuentem.

Ego vero cernēs Aristotelem perspectam habuisse arbitrii nostri libertatem, & ex cōsequenti contingentiam futurorum effectuum, quos singulares enunciationes designant, credere non possum veritatem ab eis penitus abstulisse: sed in eo plane sensu determinatam veritatem eis denegasse, quo eam concessit eisdem enunciationibus contingentibus de præsenti, ac præterito, imo & enunciationibus de futuro vniuersalibus, particularibus, atque indefinitis, quales sunt istæ, omnis homo disputat: aliquis homo disputat, aut homo disputat, disputauit, aut disputabit; eodem denique modo singulis partibus contradictionis, in enunciationibus singularibus de futuro contingenti denegauit veritatem determinatam, quo eam concessit toti disiuncto, ex vtraque parte confecto, quale est hoc Petrus disputabit vel non disputabit, vt ex his verbis eiusdem Aristotelis pene in fine capitis prolatis videor mihi colligere. *Sed & in contradictione eadem ratio est, esse quidem, vel non esse omne necesse est, & futurum esse, vel non, non tamen diuidentem dicere alterum necessarium, dico autem, vt necesse est futurum esse bellum nauale cras, vel non futurum esse: non tamen cras fieri bellum nauale necesse est, neque non fieri: fieri tamen, vel non fieri necesse est.* His autem omnibus determinatam veritatem concessit, quam habent futuri effectus, ex determinatione causæ contingentis ad alteram partem: vniuersales namque ac particulares enunciationes de futuro contingenti determinate sunt veræ, aut falsæ, quia licet non sit necessarium aliquem hominem singularem disputare, aut peccare, in communi tamen necessarium reputatur peccare, aut disputate aliquem, quod satis est, vt vniuersales reputentur necessario falsæ, & particulares, vel inde finitæ necessario veræ, nam in hoc sensu protulit textus sacer: *Necesse est, vt veniant scandala, &c.* Singulares etiam enunciationes contingentes de præsenti, & præterito determinate veræ sunt ob determinationem causæ præsentem, aut præteritam, ex qua, determinationem sortiuntur effectus per eas designati; & determinatio hæc necessitatem quandam indu-

Autoris sententia circa Aristotel.

49.

Arist. verb.

50. Matth. 18.

cii, saltem ex suppositione, vt idem Aristo.
capite præsenti docuit dicens. *Omnis res quã do est, necesse est esse*, & ex suppositione quòd
fuit, necessarium est fuisse; totum denique
disiunctum, *Petrus disputabit, vel non disputabit*, necessarium quoque reputatur; quia licet contingens sit causam liberam se determinare, aut etiam se non determinare: &
ideò effectus designatus disputationis contingenter futuris sit, esse tamen, vel non esse
cõtingenter, meritò iudicatur necessarium,
quia necesse est causam quantumlibet contingentem operari, aut non operari; cum sit
planè impossibile, de aliquo affirmari quòd
nec sit, nec non sit, quod nec futurum sit, nec
futurum non sit; negauit igitur Aristot.
enunciationes singulares de futuro contingente esse determinate veras ex determinatione causæ, aut effectus contingentis, sicut
concessit esse determinate veras vniuersales
& particulares de futuro, & singulares de
præsenti, ac præterito; quia istæ sic sunt de-
51. terminate veræ, vt ex suppositione saltem
determinationis, etiam sint necessariæ, nec
possint non esse veræ. Negauit denique sic
esse determinate veram quamlibet partem
contradictionis, sicut concessit esse determinate verum totum disiunctum, ex vtraque confectum; sic enim determinate verum est, vt etiam sit necessarium, cum tamen
neutra pars vllo modo necessaria sit, sed penitus contingens: non tamen negauit esse
determinate veras, aut falsas singulares enunciationes, veritate, aut falsitate contingente: quia ita sunt veræ, vt possint esse falsæ, aut ita falsæ, vt possint esse veræ; quam
contingentiam in determinationem appellauit; & meritò quidem, nam quandiu effectus contingens, vt futurus significatur, non
vt determinatus, sed vt determinandus de-
52. signatur, quod non habet vt significatus de
præsenti, aut præterito: vnde enunciatio
ipsa de futuro, quodammodo indeterminata censetur in veritate, aut falsitate, & solum
determinata vocatur determinatione contingente, quæ conditio diminuens, absque
dubio est, in ratione determinationis: si autem enunciationes istæ sic essent determinate veræ, aut falsæ, vti aliæ, quas ex determinatione causæ, determinate veras esse
dixit: bene infert Aristot. omnia euenire
necessario necessitate saltem suppositionis,
quæ satis esset, vt consilia tollerentur, &

Exponitur sententia Aristotel.

Contingentiam indeterminationem appellat Aristot.

negotiationes, nec enim re[...] præterite
tumlibet contingentes, nec iam d[...]
senti executioni mandatæ, etiam [...]
consultationem, aut deliberationem [...]
sed eas omnino præcessit; & tandem [...]
terminationem causæ præsupponere
nunciationes istæ, vt supponitur e[...]
tiones de præsenti, & præterito, infer[...]
ceret, quòd intulit Aristot. verum fu[...]
ciare ante mille annos, quod bellum [...]
hodiernum futurum esset: imo & ne[c]essarium necessitate saltem suppositionis [...]
præteritum, vt præteritum quantu[m]libet
contingens, non potest non fuisse, & [præ]sens quoque vt præsens non potest non [esse],
quia & si causa libera dum se determinat
possit se non determinare, & ideò [li]bera
sit simpliciter eius determinatio; vt iam tamen determinata de præsenti, actuque iam
elicito, non potest effectus non esse. Hanc
nostram expositionem videntur tenuisse Ricard. in 1. dist. 38. artic. 1. quæst. 5. ad primum,
& Maior. ibidem quæst. 1.

Ricard. & Maior.

Diluuntur argumenta primæ opinionis

IAM oportet argumenta aliarum opi[ni]onum dissoluere. Et primum quid[em]
extremi prioris verum assumit, nempe
veritatem enunciationis, per comparationem ad rem significatam esse desumendam,
falsum tamen est quod adiecit, enunciationem de futuro contingenti non esse conformem, nec difformem rei significatæ: nam licet futurum contingens non sit actu in rerũ
natura, ita vt iam sit extra causas, verè tamen dicitur esse, aut non esse tempore per
copulam significato, quemadmodum res significata per enunciationem de præter[it]o
non extat modò, sufficit tamẽ ad veritatem
eius, quòd extiterit aliquando; nam hoc so-
lum tempus, per copulam designatur, & pa- 53
riter enunciatio de futuro refertur ad existentiam pro aliquo tempore futuro, quam
si habiturum est, erit ei conformis enunciatio, ac proinde vera. sin minus, erit diffo[rmis]
& proinde falsa; negandum igitur est, non
habere conformitatem, aut difformitatem
similes enunciationes cum re significata,
quæ absque dubio erit, aut non erit tempore
per copulam earum designato: confirma[ti]oni igitur eiusdem argumenti concedendum
est

Ad [...] primi [...] tentia.

eu tales enunciationes veras esse, aut falsas, quod an doctrinæ Aristotelis contrarium sit, an, diximus.

Verum quoque assumit secundum argumentum, quantum ad oppositionem veritatis, & falsitatis attinet, quas simul eidem enunciationi conuenire negamus, etiam si determinate vera censeatur; quia & si futurum contingens præcisè sumptum, vt est in potentia liberæ causæ non sit ad esse, aut nō esse determinatum, cæterum in ordine ad futuram determinationem eiusdem causæ, per quam futurum est extra causas, determinatum esse habebit distinctum, & actuale; & cum per enunciationem, hoc modo, & solum priori significetur, fit determinatam habere veritatem, si aliquando futurum sit, aut determinatam falsitatem, si nūquam sit futurum: vtranque verò simul ei conuenire repugnat, sicut rei futuræ esse, & non esse futuram.

Postremum argumentum benè probat, aliquā esse debere veritatem, aut falsitatem enunciationis de futuro contingenti, si determinatè vera, aut falsa esse admittatur; & talem esse ingenuè fatemur, quidquid velit Aristoteles, cui in hac re standum non est secundum aliquorum interpretationem, vt iam vidimus; sed nos non censemus contrarium docuisse.

Explicantur fundamenta vltimæ sententiæ.

NON erit difficile fundamenta vltimæ opinionis euellere, si memoria repetamus præteritam distinctionem determinatæ veritatis, in necessariam & contingentem, ex qua constabit in primis vitiosam esse argumentationem in primo fundamento constitutam, hoc modo inferentem, enunciatio de futuro contingenti est determinate vera, ergo necessario vera: nam cum veritas eius, ex determinatione contingentis, ac liberæ causæ dependeat, cōtingens ab intrinseco erit, & nihilominus determinate, vera aut falsa, cum ad determinationem liberæ causæ referatur, quæ sicut potest se determinare ad effectū producendum, potest quoque à determinatione supersedere.

Constat præterea magna ex parte explicatio secundi fundamenti. Sed vt illustrior fiat, discrimen quoque oportebit ei adiungere inter effectum præteritum, præsentem, & futurum, in materia contingenti. Qui id habent in primis commune, vt simpliciter, & ex intrinseca conditione, & natura sint contingentes, cum notum sit à causa cōtingenti, aut libera ex se procedere: vnde disputationē, quam Petrus peregit, liberam fuisse dicimus, atque etiam præsentem, cum verum sit potuisse simpliciter disputare, & nō disputare: de futuro verò res est notior, nam quandiu futurum est aliquid, sub potestate voluntatis continetur, fore aut non fore, consentiunt: propterea quòd ab extrinseco (vt aiunt) & ex suppositione omnes sunt necessarij: præteritus quidem, supposito quòd iam præcessit, necessarius vocatur, vt disputatio Petri hesterna ex suppositione præteritionis: præsens verò ex suppositione præsentialitatis, quando enim res iam extra causas consistit, necessaria censetur futura quoque contingens, supposito, quòd futura est, non potest non esse futura, alioqui simul esset, & non esset futura, quòd repugnat, ergo bene infertur ex tali suppositione, quandam necessitatem extrinsecam contrahere. 16.

Et quòd de effectibus dicitur suo modo enunciationibus accommodandum est: ita vt simpliciter, hoc est, ab intrinseco sint cōtingentes, & ab extrinseco, & ex suppositione necessariæ: in hoc tamen valdè differunt, sicut effectus ipsi, sic enunciationes: nam præteritus expressè importat præteritionē, vt Adam fuisse, aut Petrum disputasse: quare non oportet illam addere, vt necessarius censeatur, & cum absolutè necessarium appelletur illud, quod sine vllo addito necessarium est, sequitur præteritum esse absolutè necessarium, licet non simpliciter, quia nō ex propria natura: & pariter de effectu præsentij iudicandum est, quia conditionē præsentialitatis videtur importare, seu exprimere, licet nou adeò clare, ac de præterito visum est, & cum ex præsentialitate necessitatem contrahat, quia quod est præsens, extra causas esse dicitur, atque etiam extra cōsilium, ac deliberationem, licet his præcedentibus præsentiam acquisierit, sequitur necesse non esse præsentialitatem addere, vt necessarium censeatur; ac propterea posse appellari absolutè necessarium, & ex consequenti enunciationem de præsenti, vt Pe- 17.

trus disputat, absolutè necessariam: quandiu autem futurū contingens est, importat quidem futuritionem, ex qua potius contingētiam, quàm necessitatem habet quare contingens vocabitur absolutè, quod à causa libera futurum est, & non necessarium, nisi adiuncta expressa reduplicatione futuri: itaque non dicitur absolutè necessarium, sicut præsens, & præteritum, sed cum addito, aut reduplicatione futuritionis contingentis; & consequenter enunciatio de futuro non erit necessaria, nisi cum expresso addito pronūtietur: necessariæ igitur absolute erūt Petrus disputat, Petrus disputauit, at Petrus disputabit non dicetur necessaria, nisi addatur suppositio, quòd futura sit disputatio, vel si de futuro formaliter loquamur, non dicemus disputationem Petri futuram, esse necessario futuram, nisi addamus suppositionem, quòd futura sit: nam si nihil addideris dum futurā esse simpliciter enūcias, contingentem te oportet illam appellare. Et ecce secūdum fundamentum ex hac doctrina expositum, quia

Soluitur secundum argument. licet pronuntiatū illud Aristotelis: *Quidquid est quando est, necesse est esse*, verum sit, & applicandum ad præteritum, præsentem, & futurum effectum iuxta singulorum conditionē, non tamen continet intrinsecā necessitatē, sed extrinsecā ex suppositione tēporis: expressam quidem in prӕterito, ac præsenti,

58. non tamen in futuro: quare licet enunciationes omnium temporum determinate veras, aut falsas esse fateamur: non tamen simpliciter necessarias, quamuis ex suppositione tales possint, ac debeāt appellari; de præsenti quidem, ac præterito absolute, hoc est, sine addito suppositionis iā implicato: enūciationes verò de futuro, nō nisi cum expresso addito futuritionis contingentis.

Discrimen inter necessarium absolute, & simpliciter Sed eiusdem doctrinæ complementū postulat, vt explicemus quodnam versetur discrimē inter absolute necessarium ex vna parte; & necessarium simpliciter ex altera, videntur enim prorsus coincidere: & si ita sit, fiet profecto enunciationes saltem de præsenti, & præterito esse simpliciter necessarias; & cum necessarium opponatur contingenti, ac libero, non poterunt con-

59. tingentes appellari, quod plusquam falsum est. Dicimus ergo iuxta communē vsum, modumq; concipiendi, ac loquendi scholę, simpliciter tale, id significare quòd ex propria natura tale est: tale verò absolute, quòd sine addito talis ei attribuitur conditio, siue ex propria natura, aut causa, siue ex quacunque ratione, aut causa extrinseca: vt partes sic ciunt simpliciter corpus; aut substātia, quia ex propria natura eiusmodi prædicata ei conueniunt, visus verò, aut dexter, nō simpliciter, quia ab extrinseco, bene tamē absolute, quia sine addito ei attribuuntur: pariter ergo de præteritis, & pręsentibus effectibus in materia cōtingenti iudicandū est; nam quia ab intrinseco, hoc est, ex ordine ad propriam causam contingentem, ac liberam, eis conuenit esse in rerum natura, liberi esse dicuntur, & contingētes simpliciter; ab extrinseca vero conditione præteritionis, aut futuritionis, aut pręsentialitatis, ex tempore prouenientes dicuntur absolute necessarii; & ecce quo pacto non repugnat eandem rem, seu effectum esse contingētem simpliciter, absolute verò necessariā; cuius ea est ratio: quia necessariū simpliciter opponitur libero, aut cōtingenti, ipsumque destruit, necessarium verò, quod non nisi absolute, hoc est sine addito vocatur tale, non habet directam, aut propriā oppositionem cum libero, aut contingenti simpliciter: vnde nec ipsum destruit, sed secum cōpatitur propter diuersam rationem, à qua proueniunt iam expositam; quare hoc repugnat effectus præsentes, ac præteritos, & pariter enunciationes, esse simpliciter contingentes, & sine addito, vel absolute necessarias ex conditione extrinseca, à qua intrinseca contingentia, aut libertas nullo modo

60. læditur: futuri verò nec simpliciter, nec absolute dicuntur necessarij, vt expositū est.

Ad ... argum. Postremum fundamentum eiusdem sententiæ falsum assumpsit: nempe futurum contingens, solum esse in potentia suæ causæ: nam licet nunc solùm sit in potentia, enunciatum tamen futurum quantumuis liberum & contingens, non importat nudam potentiam causæ, sed cū ordine ad futuram determinationem, liberam quidem, & contingentem, quæ si se determinauerit, determinatio eius veram efficit enunciationem de futuro intrinsecum ordinem ad talem determinationem significantem: vnde sicut ab eo, quòd res est vel non est, vera aut falsa determinate dicitur enunciatio de præsenti, pari ratione ab eo quòd futura est, aut non futura, hoc est, habitura, esse determinatum, vel non habitura determinare vera, aut falsa dicitur enunciatio de futuro.

IN SECVNDVM LIBRVM PERIHERMENIAS, SIVE DE INTERPRETATIONE.

BREVE PROOEMIVM.

PVS hoc de interpretatione non in libros partiuntur Græci, sed in partes, aut sectiones. Ita vt, quod interpretandum superest, non librum distinctũ ab eo, quod iam est a nobis expositionibus illustratum, sed partem, aut sectionem esse velint. Refert autem nihil, Græcos potius, quam Latinos translatores, libros diuidentes sequi, cum & solo nomine partis, sectionis, aut Libri distinctio sit. Librum tamen secundum cum communi totius nostræ scholæ voce potius quam secundam partem appellãtes, dicimus id esse in eo institutum Aristotelis, vt enunciationes variare secundum diuersum additum nos doceat: etenim cum enunciatio scopus sit, in quem totius operis intentio dirigitur, natura eius, partibus qualitate, quantitate, & cæteris eam consequentibus in priori in libro traditis, quibus eam componere docemur, oportebat nunc ea tradere, quibus enunciationem iam compositam multiplicare addiscamus, vt ingentem enunciationum copiam ad extruendos syllogismos cæterasque argumentationes, habere possimus, & huius rei gratia in hoc libro traduntur ab Aristotele modi, quibus variantur enunciationes secundum diuersum additum quod suscipiunt.

Quod triplex in vniuersum esse potest, primum namque contingit per negationem additam subiecto, aut prædicato, aut vtrique, ratione cuius infinita redditur enunciatio, ex parte vnius, aut alterius vel vtriusque. Secundum per additionem alterius prædicati, ratione cuius sic vel aliter se habens prædicatum principale, cui additur ad copulam propositionis, enunciatio constituitur vna, aut multiplex. Tertium: per additionem modi, à quo modalis vocatur: quibus expositis per tria capita, & dubio quodam ad enunciationum oppositionem spectante proposito ac soluto, in quarto totum opus absoluitur, vt sic quadrimembris sit diuisio eius.

Hunc autem librum obscurissimum fecere tria: Primum; ipsametadditionum materia, cum constet ex negationum, aut modorum additione obscuras reddi enunciationes: ita vt earum veritatem, quantitatem, affirmationem, negationẽ, & oppositionem difficile sit inuestigare atque cognoscere. Secundum; corruptæ, seu vitiatæ trãslationes sensum litteræ sic obscurum reddẽtes, vt vix aliquando, aut vllo modo intelligi possit, ex quo ortum habuit postremum, videlicet expositionum diuersitas, eum magna ex parte confundens. Quibus adde, si placet quartum, Aristotelem in hac enunciationũ materia, sicut in resolutoriis; obscuritatem affectasse. Dabimus tamen operam, quantum res ipsa patitur, vt clarè ac dilucidè explicetur, breuissima tamen commentatione; cum notabilia fere omnia, atque etiam dubia, quæ circa theoremata ab Aristotele tradita se se offerre possunt, allata, exposita, & agitata communiter esse soleant in materia summularum.

Quòd obscuritatẽ in gerat huic libro.
1. Caus. obscuritatis.
2. Causa.
4.
3. Causa.
4. Causa.

DE ENVNCIATIONIBVS INfinitis cuiuscunque generis, ipsarumque oppositionibus, & consequentijs, nomina item, & verba transposita idem significare.

CAPVT PRIMVM.

Quoniam autem est aliquid de aliquo affirmatio significans, hoc autem vel nomen est, vel innominatū, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Latentum Aristotel.

INTENTVM Aristotelis in hoc primo capite est quonam modo varientur, ac multiplicentur enunciationes, per additionem negationis, ratione cuius fiūt de subiecto, aut prædicato infinito, aut de vtroque.
1. *Præstat autē tria. Nam primo agit de enunciationibus verbo substantiuo eis constantibus, tàm de secundo (vt aiunt) adiacente, in quibus non est aliud prædicatum præter verbum, quam de tertio, distinctū à verbo prædicatum habentibus, explicans modum, quo infinitantur ex parte subiecti, & prædicati. Secundo. Eundem modum applicat alijs enūciationibus, cæteris verbis constantibus, nam quemadmodum principem locum inter verba tenet substantiuum, actum essendi substātialem significans, sic enunciationes ex eo cōposita principaliores sunt. Tertio. Nonnihil de earundem enunciationum oppositione tradit.*

Totius capitis aiu sio in tria mēbra.

Primum mēbrum huius cap.

Deuenientibus igitur ad primum, duo repetit Aristoteles ex primo libro. Primum est, enunciationem (loquitur autem de simplici) vnum de vno significare, hoc est, prædicatum de subiecto enunciatum: Secundum. Illud vnum quod enunciatur, & aliud de quo enunciatur (quæ subiectum, & prædicatum vocātur) esse nomina, aut innominata: per innominatum intelligit infinitū nomen, aut quia ante ipsum, innominatū prorsus erat, & primum ab ipso vocatum est nomen infinitum,

Quid intelligat Arist. per innominatum

vt Pater Toletus voluit, vel, vt Caietanus (à quo huius secundi libri expositio edita est, quam D. Thomas morte præuentus perficere nequiuit) quia, cum nullam rem determinatam significet, à qua determinatā possit denominationem suscipere, sed indifferenter quidquid est, aut non est, meritò innominatum dicitur. Prædicatum igitur & subiecti enunciationis nomina sunt finita, aut infinita: nam licet infinitum nomen, ait Aristoteles, non sit nomen simpliciter, quia tam id quod est, quam quod non est significat, nihilominus pars enunciationis quodammodo esse potest, in quantum vnum aliquo modo significat: multa enim ab eo significata (vt bene Caietanus) sub negatione significati eius nominis, cui adiungitur, designantur, vt sub negatione hominis, aut equi, sub qua conueniunt.

Vnde fit vnum esse, vt sic formaliter significatum, quanquam materialiter sint diuersa, ac pene infinita, ac propterea vnū aliquid significare formaliter asseruit Aristoteles quod omnino necessarium esse, vt pars enunciationis, (in qua vnum de vno enunciatur) vocaretur. 4.

Ex his autem duobus infert tertium, videlicet enunciationem constare ex nomine, & verbo, aut ex infinito nomine, & verbo, cuius rationem reddit: quia enūciatio significat vnum de vno, quæ sunt nomina, aut infinita nomina, sed ex solis nominibus, nisi verbo vniantur præsentis, præteriti, aut futuri temporis, non constat enunciatio, ergo ex nomine, & verbo, aut nomine infinito, & verbo, necesse est componi.

Inter verba autem potissimum est substātiuum. Vnde prima enunciatio erit ex eo, & nomine cōfecta, finito quidem, quòd inter nomina potissimum est: hæc autem affirmatiua est, aut negatiua, ex quibus affirmatiua potior, hæc igitur erit prima, vt homo est, post quam negatiua sequitur, homo non est. Infinitas autem enunciationes huius verbi sequun-

quuntur infinitæ, infinito nomine compositæ: & primo quidem affirmatiua, vt non homo est, deinde negatiua, vt non homo non est; & eiusmodi sunt simplices, seu indefinitæ, quibus annumerantur totidem vniuersales, vt omnis homo est, non omnis homo est. Omnis non homo est, omnis non homo non est, & si has omnes multiplicaueris per verba præteriti, ac futuri temporis efficies vigintiquatuor, ad duodecim oppositiones: & additis particularibus, & singularibus eorundem extremorum, secundum diuersa tempora multiplicabis quamplurimas, & hæc de enunciationibus secundi adiacentis.

Quibus explicatis alias esse docet Aristoteles, quæ cum verbo aliud admittunt prædicatum, in quibus proinde, aut ipsummet verbum substantiuum, est, tertium adiacēs vocatur, vel nomen ab eo distinctum, quòd prædicatur: dū enim aliud nomē prædicatur, significatio verbi adiūgitur, & totale prædicatum ex vno, & altero conflatum, officio eiusdem verbi copulatur subiecto, vt cernimus in hac enunciatione, homo est albus, vbi albedo coniuncta significatio verbi, quod est esse, enunciatur de homine, & est sensus cum habere esse albi: vnde, vel verbum propter significatum, cui aliud adiungitur nomen, vocatur tertium adiacens subiecto, cum sit iam tertia dictio præter verbum copulans, & subiectum cui coniungitur, vel nomen ipsum, vt tertia dictio eidem significato adiūcta aut certe verbum tanquam tertia dictio numeratur potius, quam nomē, quod prædicatur, quia verbum cum sit forma enunciationis, subiectū, & prædicatum præsupponit, tanquam materiā, & ideo pro vltima vnitate numeratur, quæ est quasi forma ternarii numeri, ex eodem, ac prædicato, & subiecto, tanquam duabus primis vnitatibus præsuppositis constituti.

In talibus autem enunciationibus duplicat, ait Aristoteles oppositiones, cum non solum ex parte subiecti, sed etiam ex parte prædicati accipi possint penes finitum, & infinitum: duplicata autē oppositio quatuor enunciationes continet. Exemplum vtriusque oppositionis designat Aristoteles, prioris quidem, vt est iustus homo, cuius negatio est, non est iustus homo: posterioris verò est non iustus homo, cuius negatio est, non est non iustus homo. Designato autem exemplo, quonam pacto se habeant ad consecutionem, explicat his verbis: Quare ob id ipsum quatuor erunt illæ, quarum duæ quidem ad affirmationem, & negationem se habebūt secundum consequentiam, & priuationes, duæ verò minime, &c. Obscurissimis quidem, & quæ diuersis modis ab antiquis interpretibus exponuntur, ab omnibus tamē de habitudine consecutionis, quod non omnino probat P. Toletus noster, de habitudine potius oppositionis intelligenda esse censens. Verumtamen, quia verbum consecutionis, expressum est ab Aristotele, non potest eius expositio literæ quadrare. Reiicitur expositio Toleti.

Sed ne expositionum multitudine obruamur, communem duntaxat referam Porphyrii, Boetii, & Alberti Magni, quam, duabus aliis, simul cum expositione Ammonii, reiectis, sequitur Caietanus, prius tamē quatuor illas enunciationes in Angulis quadratæ figuræ disponere necesse erit; vt sensum Aristotelis quasi digito ostendere possimus: &, quia de infinitis loquitur prius post verò eandem esse de vniuersalibus rationem in vno, diuersam verò in altero docet, pro singulis singulas figuras subiiciemus, & prius pro infinitis, deinde pro vniuersalibus. Expositio Porphyrii, Boetii, Alberti, & Caietani.

Nunc ergo sensus Aristotelis est, ex his quatuor enunciationibus, indefinitas sic se habere ad affirmationem, & negationem, id est, ad affirmantem, & negantem simplices secundum consequentiam, & negatiua infinita ex affirmatione simplici inferatur: eā tamen non inferat, affirmans verò infinita bene negatiuam simplicem inferat, sed ab ea non inferatur. tenet enim consecutio si dixeris, est iustus homo, ergo non est non iustus homo; non tamen modo opposito, non est non iustus homo, ergo est iustus homo: latius enim patet, de pluribusq; enunciari potest totum significatum negatiuæ, quam affirmatiuæ, nam de eo adhuc, quod non est homo, vt de ligno, aut lapide verum est dicere, lignum non est non iustus homo, de quo tamen 10.

non verificatur totum significatum affirmatiuæ: falsum est enim sic enunciare, lignum est iustus homo, sed quod latius patet vniuersalius est, nec minus vniuersale infert, vt in genere & specie cōstat: igitur negans infinita non infert affirmantem simplicem, à qua infertur, quòd verò affirmans infinita inferat negātem simplicem, à qua non infertur patet, nam tenet consecutio, est non iustus homo: ergo non est iustus homo: non tamen ordine inuerso, non est iustus homo, ergo est non iustus homo, cum latius patens significatum negantis, de multis dicatur, videlicet de his, qui non sunt homines, de quibus non dicitur affirmans infinita, Verum namq; de ligno est quod non sit iustus homo: non tamen quod sit non iustus homo, quod autem vniuersalius est non infert minus vniuersale, licet ab eo inferatur, ac propterea sic licet Aristoteles, sic se habere indefinitas ad affirmationem, & negationem, sicut priuatiuas: nam quemadmodum ab infinita affirmante valet ad negatiuam simplicem, nō tamen modo opposito: pari ratione valet à priuatiue affirmante ad negatiuē simplicē, & nō modo opposito: sequitur nāque, est homo iniustus: ergo nō est homo iustus: nō tamen, non est homo iustus, ergo est homo iniustus de leone namq; verum est dicere: leo non est homo iustus, ac de quacunque alia re ab homine: nō tamen est verū sic enunciare, leo est homo iniustus. Et rursus, quemadmodum ab affirmante simplici ad negantem infinitam tenet consecutio & non modo opposito: pari ratione ab affirmante simplici ad priuatiuam negantem, sed non ordine inuerso, valet enim, est iustus homo ergo non est homo iniustus, non tamen, non est iniustus homo, ergo est iustus homo, de vniuersis namq; ab homine verificatur negatio priuatiua, vt de leone, quòd non sit iniustus homo de quibus non verificatur affirmatiua simplex: falsum est enim, quòd leo sit iustus homo; & horum omnium ratio eadem est, quia negatio etenim negationis latius patet infinitatione, ac priuatione.

Asserit deinceps Aristoteles eandem esse rationem quantum ad consecutiones prædictas de vniuersalibus ac de ind[illegible] subiuncta figura ostendit.

In qua cernimus vniuersal[illegible] tem simplicem inferre negan[illegible] à qua minimè infertur [illegible] net non[illegible] cutio, omnis homo est iustus ergo [illegible] homo est non iustus: non tamen ordi[illegible] uerso, non omnis homo est non iustus, [illegible] omnis homo est iustus: particular[illegible] sensus illius, huius vero vniuersa[illegible] constat autem à particulari ad vniu[illegible] non tenere argumentum, & simil[illegible] tio de duabus cæteris, affirmante [illegible] & negante simplici, vt omnis homo e[illegible] non iustus; ergo non omnis homo est iustus. le gitima est consecutio: sed vitiosa, no[illegible] nis homo est iustus, ergo omnis homo [illegible] non iustus: eadem ratione, quia a [illegible] particulari ad vniuersalem non tenet argu mentum; & hæc de his enunciation[illegible] quā tum ad consecutionem. 14.

Sed tradit deinde Aristoteles regu[illegible] quandam, per quam cognoscere pos[illegible] simul in veritate stare possunt. Q[illegible] ad æquipollentiam pertinere doc[illegible] Albertus. 2. libro de interpret[illegible] ad finem & meritò, nam æquipolle[illegible] tur enunciationes, simul in ve[illegible] tate stantes. Regula autem h[illegible] militer angulares veras ess[illegible] tingit autem aliquando Ob[illegible] te cum in primis non consta[illegible] lares intelligat Aristoteles, nam [illegible] or habeat angulos quælibet [illegible] possunt vocari, quæ duobus ang[illegible] bus clauduntur, & quæ duobus [illegible] rioribus.

Secundo. Quæ angulis perp[illegible] cadentibus. Ac tertio [illegible] libus: eiusmodi enim propri[illegible] guli, cum angulum quilibet [illegible] simul cum duobus aliis, quor[illegible] dem linea superiori, aut infer[illegible] nitur, alius vero perpendi[illegible] cadit, aut supra eum est: [illegible] do à diuersis exponitur verum [illegible]

Albertus M[illegible]

Magis vniuersale non infert minus vniuersale.

11.

12.

V. xij illationum modi.

...ares explicat, hoc est, in angulis di... è oppositas: quas autem vocet directe ...tas non explicat, colligitur autem ex ...gnato à se exemplo, ait enim: ut quidam ...el iustus, quidam homo non est iustus: ...di autem in angelis superioribus dire... ...spicientibus collocantur. Unde angula... ...olare videtur eas, quæ in utroque an... ...up. riori, aut inferiori describuntur.

Toletus verò eas dumtaxat, quæ in an... diametralibus describūtur, & hæc ex... ...o est omnino tenenda: quia regula Ari... ...s non nisi iuxta eam vera esse potest. a.t ...m. Nostare simul in veritate semper, stare ...aliquando: quod absque dubio de utris... ...ligitur. hoc est, de indefinitis in pri... ...gura descriptis ac de universalibus in ...teriori cum de utrisque secundum con... ...onem fuerit proximè locutus: nunc au... ...æquipollentiarum regulam præscribens, ...semper stare in veritate angulares affir... ...sed aliquando: quod si de solum infini... ...etum esse intelligeret, & non de univer... ...us: expressisset profectò universales nul... ...habere æquipollentiam: supposito autem quod de utrisque intelligatur, non possu... ...per angulares, nisi eas intelligere, quæ in diametralibus angulis collocantur: eius-
8. modi enim ratione situs propriissimè vocantur angulares.

Unde germanus sensus eiusdem regulæ ...: angulares non semper stare simul in veritate sed aliquando, quia angulares in... ...nitæ, quas in priori descripsimus figura, semper stant simul in veritate, si accipian... ...in materia contingenti: unde, & sem... ...sunt æquipollentes, universales verò non semper. sed aliquando. ut constat de utra... ...negante de prædicato finito, & infinito, ...non omnis homo est iustus, & non omnis homo est non iustus, nam cum particularem ...efficiant, simul in veritate stare ne... ...e est, est enim sensus prioris, aliquis homo non est iustus, posterioris verò, aliquis homo non est non iustus.

Si autem per angulares intelligamus eas, quas Albertus Magnus intelligit, re-

pugnat aliquando in veritate stare universales cum ex eis altera sit universalis
18. affirmans, & ideò semper falsa, altera particularis negans, & ideò semper vera, ut utranque figuram intuenti facilè constare poterit: & tunc deducitur alia ratio in confirmationem nostræ sententiæ: nam si de omnibus, tam universalibus, quam indefinitis intellecta regula æquipollentiarum vera esse potest, quia verè in utrisque reperiatur æquipollentia, de omnibus intelligenda veniet: constat autem non posse de omnibus intelligi, nisi per angulares intelligamus eas solum, quæ in diametralibus describuntur angulis; ergo has solum angulares vocasse Aristotelem longè probabilius est.

[Margin: ...onfir...tur vera ex... positio.]

Prædictæ oppositiones, seu combinationes enunciationum sunt de subiecto finito: in quibus tamen prædicatum variatur penes finitum & infinitum, præter quas docet Aristoteles, totidem multiplicari posse, si subiectum infinitetur prædicato permanente finito in quibusdā, sed infinitato in aliis, iuxta formam præcedentium.

[Margin: Aliæ combinationes propositio... n... ...Aristotel.]

19. Verba Aristotelis sunt, Aliæ autem duæ ad non homo, quasi ad subiectum aliquod additum, ut est iustus non homo, non est iustus non homo, est non iustus non homo, non est non iustus non homo: & si infinitum subiectum universali afficiatur signo, emergunt aliæ quatuor, ut ex posteriori figura earundem enunciationum subiectis infinitatis facilè deducitur. Has autem enunciationes de subiecto infinito, dicit esse extra prædictas de prædicato infinito, id est, non inferre illas, nec ab illis inferri sed inter se eundem servare ordinem quantum ad consecutionem, & æquipollentiam quem enunciationis de prædicato infinito servare vidimus,
20. & hæc est prima pars capitis.

In secunda, eandem doctrinam applicat ad enunciationes aliorum verborum actionem, aut passionem significantium, docens pari ratione posse multiplicari in ... finitas, & universales penes finitum, & infinitum,

[Margin: ...eandem ... ...capitis.]

tum, quarum exempla non producit Aristoteles, quia ex productis in reliquis enunciationibus facillime constare poterunt.

Dubium. *Sed dubitat, an quando indefinita de subiecto finito efficienda est vniuersalis, & de subiecto infinito, negatio infinitans subiectum, adiungenda sit vniuersali signo ei addito, aut post ipsum signum apponenda, ita vt non supra signum, sed proximè supra subiectum cadat? Exempli gratia, si hæc indefinita, homo sanatur, efficiēda sit vniuersalis, & de subiecto infinito, dicendū sit nō omnis homo sanatur, aut omnis nō homo sanatur.*

Responsio. 21. *Et respondet, Non esse adiungendum signo, sed subiecto, cuius ea, inquit, est ratio, quia signum non significat rem, sed modum rei secundum quem vniuersaliter, aut non vniuersaliter iudicamus, prædicatum conuenire subiecto, id est, cuilibet contento sub illo, vel alicui vage, seu indefinite, quod cōfirmat exemplis: nam enunciationes istæ, valet homo, non valet homo, valet non homo, non valet non homo; non differunt ab vniuersalibus, nisi, quia vniuersaliter non sunt, hoc est, quia non enunciatur vniuersaliter prædicatum de subiecto: signum igitur distributionem duntaxat subiecti significat pro cunctis particularibus, non rem, de qua enunciatur prædicatum, cum inuariabilis hæc permaneat, siue signum adieceris, vel*
22. *non; sed enunciatio dicitur infinita ex parte subiecti, aut prædicati quia illud, quod est subiectum, aut prædicatum eius infinitum efficitur; ergo vt infinita fiat vniuersalis enunciatio, subiecto potius, quàm modo vniuersali illud distribuenti adiungenda est, & hoc, ait Aristoteles, seruato circa negationem:* Reliqua eadem oportet apponi, *id est, cæteras oportet seruare regulas circa has enūciationes adiectiuorum verborum, quas de enūciationibus verbi substantiui præscripsimus, tam circa oppositionem, quàm circa consequentiam, & æquipollentiam, vt per easdem prorsus combinationes multiplicentur, ac disponantur.*

3. Membr. huius cap. *In extrema tandem capitis parte ostendit Aristoteles, quænam ex enunciationibus, tam simplicibus, quàm infinitis, possunt in veritate stare, vt æquipollētia re[illegible] ficiat: & quidem de singularibus [illegible] nitis inter se se collatis docuit posse [illegible] in veritate stare: nunc autem de vni[illegible] libus non solum inter se se, sed cum pa[illegible] laribus, aut indefinitis loquitur, asserit [illegible] tem tria.*

Enunciationes simplices cōtrariæ, ne[illegible] unt simul in veritate stare, vt omne animal est iustum, nullum animal est iustum.

Secundum. Contradictoriæ enunciationes, siue simplices, siue infinitæ nequeunt simul in veritate stare, se tamen co[illegible] simplices, ex vna parte, cum infinitis ex altera: ita vt vniuersales, finita, & n[illegible] possint esse æquipollentes, & simul mo[illegible] particulares: exempli gratia, nullum animal est iustum, aliquod animal est iustum sunt contradictoriæ simplices: omne animal est nō iustum, & non omne animal est non iustum, sunt contradictoriæ infinitæ: & tamen simul in veritate stant vniuersales inter se se, atque etiam particulares: vniuersalis etiam affirmatiua infinita simul potest in veritate 24
stare, cum vniuersali negatiua simplici [illegible] omne animal est non iustum: ergo nullum animal est iustum: particularis item negatiua infinita, simul potest in veritate stare, cum particulari affirmatiua simplici, vt non omne animal est non iustum, ergo aliquod animal est iustum. An vero in his modis arguendi, ab affirmatiua sit procedēdum ad negatiuam, aut ex opposito a negatiua, ad affirmatiuam difficultate caret nā cum stent simul in veritate, & vere sint æquipollentes, à qualibet procedi potest [illegible] et ab affirmatina, tanquam à digniori sit po[illegible] procedendum.

N[illegible] *Vnum tamen animaduersione dignum cēset Aristoteles hac in parte, quantum a[illegible] negationem in enunciationibus collocandam,*
videlicet in singularibus nihil referre, an in 25
principio, medio, aut fine collocetur, sed eandem veritatem enūciationis constituere vbilibet collocatam: idem est enim d[illegible]ere. [illegible]ocrates est non sapiens, & Socrates non est sapiens, ac non Socrates est sapiens: s[illegible]d in vniuersalibus multum refert cum [illegible] [illegible]

aut et

... apponere, valde enim differũt quantũ ... veritatem, ac formam enunciationis di... cet. nõ omnis homo est sapiens, & omnis homo est non sapiens: nam hæc, vniuersalis est, & falsa, illa particularis, & vera: vnde, in... fertur in interrogationibus, ac responsionibus ex qualibet illarum singularium data, licere alteram inferre; vt si interrogatus quispiam à me, sit ne Socrates sapiens? Responderit, non esse: licet mihi inferre; ergo Socrates est non sapiens: atque etiam, ergo nõ Socrates est sapiens: sed in vniuersalium interrogatione, aut responsione id non licet, vt si interrogatus à te aliquis, sit ne verũ, quòd non omnis homo sit albus? responderit verum esse: haud quaquam tibi licebit inferre: ergo omnis homo est non albus.

Tertium, quo negotium æquipollẽtiæ absoluit Aristoteles, illud est, quòd quæ dicta sunt de enunciationibus de prædicato infinito, etiam intelliguntur de his, quæ habent infinitum subiectum ita vt licet extra illas sint sitæ, id est, cum illis nullam æquipollentiam habeant; inter se se tamen eandem habẽt inter illas positam.

Absoluit tandem sententiam huius capitis ... propositis, ac solutis dubiis: primum est ... de his negationibus, quæ adduntur nominibus, aut verbis, per quas infinitantur, vt non homo, non leo, non currit, non laborat. posset enim quis dubitare, nam superius ... certum est negationem non esse sine nomine, & verbo, eiusmodi autem videntur esse ... nomine, & verbo, vt non homo est negatio sine verbo, non laborat, sine nomine, ergo dabuntur negationes sine nomine, & verbo, quas vocat negationes contraiacentes, id est, compositas secundum infinita nomina, & verba.

Respondet non esse negationes. Et probat; quia omnis negatio verum significat, aut falsum, sed prædictæ voces negatæ non significant verum nec falsum, quousque eis addideris aliud, ergo non sunt negationes. Probat minorem, ex eisdem vocibus sublata negatione, homo, leo, currit, vincit; in quibus nihil verum reperitur, aut falsum: & in hac probatione, non est aliud mysterium quærendum, quam quòd voces infinitæ, nihil aliud
præter simplices, quibus negatio adiungitur,
significant nisi negationem, sed negatio his 28.
vocibus addita nihil aliud efficit, quam simplex significatum positiuum negatum reddere, atque indeterminatam efficere significationem vocis, si ergo, dum aliquid positiuum significabant, nihil verum aut falsum continebãt, minus certè id continebunt negatione addita: quemadmodum si aliquis vellet probare negatiuam enũciationem, non significare verum aut falsum, ex affirmatiua eorũdem extremorum, quam aduersarius cõcederet, veritatis, aut falsitatis expertem, euidens argumẽtum ad hominem duceret: homo est animal, non continet verum, aut falsum, ergo neque homo non est animal. Probatur sequella, quia negatio addita nihil aliud efficit, quam negare compositionem significatam; si ergo compositio non continet verum, aut falsum, nec negatio eius.

Argumentũ ad hominem.

Secũdum dubium.
29.

Postremum dubium oritur circa modum condendi enũciationes: nam interdum verbo postposito, aliquandò verò nomine, interdum prius posito nomine substantiuo, aliquãdo adiectiuo componi solet dicimus namque est albus homo, atque etiam est homo albus, aut homo est albus: posset autem dubitare quispiam, an per eiusmodi transpositionem nominum, & verborũ efficiatur diuersa enunciatio, an eadem.

Respõs. dubij.

Respondet Aristoteles eandem absque dubio effici; quia nomina, & verba transposita idem significant, ergo eandem enunciationem efficiunt: quòd hac ratione ducente ad impossibile probare nititur: namsi diuersæ enunciationes essent istæ; est albus homo, & est homo albus, ob nominis transpositionem, sequeretur eidem affirmationi duplicem esse negationem oppositam, quod superius reprobatum est. Probatur sequella, nam prior illa affirmatio, hanc habet negationem oppositam: non est albus homo, posterior verò non habet hanc, non est non homo albus,
(nam hæc opponitur huic, nõ homo est albus:) 30.
sed istam; non est homo albus, quæ etiam opponitur priori affirmationi; ergo duplicem sibi habebit negationem oppositam: minorem

Ratio ducens ad impossibile.

rem huius syllogismi non probat Aristoteles, sed quasi per se notam relinquit: nam cum eadem sit veritas vtriusque negationis, vtraq; erit illi affirmationi opposita: vnde, cum non possit duplicem habere oppositam, fit eandem esse vtranque negationem; quòd si eadem est vtraque negatio: affirmationes quoque eadem erunt non obstante nominis, aut verbi transpositione vnde infert verum esse vniuersaliter: quòd nomina, & verba transposita idem significant, eandemq; enunciationem constituunt, materialiter dumtaxat transpositione se habente: & hæc est solutio propositi dubii, & conclusio totius capitis.

DE ENVNCIATIONVM *vnitate, ac pluralitate, & quo pacto veritas, & falsitas, in eis reperiatur in prædicationibus coniunctis, atque diuisis.*

CAPVT SECVNDVM.

AN vero vnum de pluribus, vel plura, de vno affirmare, vel negare, nisi sit vnum aliquid, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Institutum capitis. DE enunciatione omnino simplici, in qua vnum de vno prædicatur, disseruit huc vsque Aristoteles, nunc
1. *autem de ea agere instituit, quæ aut ex parte prædicati, aut ex parte subiecti composita est: quòd etiam ad enunciationum variationem spectat vt videlicet maiorem enunciationum, & argumentorum copiam habere possimus: vt enim ex capite superiori nouimus enunciationes variare ac multiplicare penes finitum, & infinitum, atque etiam diuersa argumentorum genera extruere, ab vna ad alterā: sic ex præsenti docebimur easdem enunciationes multiplicare penes vnu, & multiplex, aut penes compositum, ac diuisum, & noua extruere argumenta à diuisis ad composita, & à compositis ad diuisa.*

Diuisio capitis. *Partimur autem totum caput in tres partes: in prima, quænam sit vna, & quæ multiplex enunciatio exponit Aristoteles & [illegible] expositis quæstionem proponit [illegible] liceat argumentum ducere à d[illegible] posita, & à compositis ad d[illegible] tis h nc inde [illegible] dens: postremo q[illegible] determinat qu[illegible] gitima cons[illegible]*

Enunciationem vn[illegible] quæ vnum de vno [illegible] lus, multiplicem verò q[illegible] Petrus est albus, & [illegible] vnum, vt Petrus, & Ioa[illegible] do autem dicitur vnum de m[illegible] vno multa enunciari, non [illegible] re ipsa intelligendum est [illegible] namque subiectum voce quidem v[illegible] significatione verò multiplex, & [illegible] non vnam enunciationem cons[illegible] multiplicem, atque æquiuocam vt [illegible] eris, canis est albus. Stare [illegible] to potest plures esse voces: re a[illegible] subiectum, aut prædicatum, pro[illegible] rem significatam, & tunc vna e[illegible] 3.
tio ex parte illius extremi, vt [illegible] est animal rationale, bipes, m[illegible] ce quidem multiplex est prædicat[illegible] tem vnum, idcirco vnam simpliciter [illegible] ciationem protulisti. Ex quibus per [illegible] exempli, inuehit Aristoteles interr[illegible] nem Dialecticam, qualis est hæc, a[illegible] rationale sit definitio hominis ne[illegible] esse vnam, sed multiplicem enunciat[illegible] cum multa prædicata, ac subiecta [illegible] bendat; vnde nec responsione vna [illegible] tis faciendum nam cum v[illegible] contradictionis agitandar[illegible] 4
libet eligere potest respondens: [illegible] finitionem aut quamlibet al[illegible] onem necessariam, cum sit ad vnam [illegible] determinata, Dialecticam interr[illegible] non esse, non enim interrogamus a[illegible] sit animal rationale? cum [illegible] sarium, sed an sit definitio hom[illegible] rationale? Dialectica ergo [illegible] tio, c[illegible] m cir. agemus, & [illegible] ta possint in vtramuis partem pr[illegible] disputari.

Pr[illegible]

Proponit iam in secunda parte, secundum membrum quæstionis, legitima ne sit argumentatio à diuisis ad coniuncta rationibus dubitandi pro vtroque parte præiactis.

Pro affirmatiua quidem, nam argumentū hoc legitimum est, Socrates est animal, & bipes, ergo est animal bipes: atque etiam hoc: Socrates est albus, & sapiens, ergo Socrates est albus sapiens.

Pro negatiua verò, quia vitiosa sunt eiusmodi argumenta: Petrus est sutor, & bonus, ergo est sutor bonus: Petrus est homo albus & est albus, ergo erit albus, & albus: Socrates est sortes, & est homo: ergo Socrates est sortes, & est homo: ergo Socrates est sortes homo sortes est homo, & est bipes: ergo est homo bipes.

Hanc partem quæstionis prius proponit, ac definit, quam oppositam, nam ex eius decisione dependet altera: decisio autem duabus continetur regulis.

Prior est: quādo sic plura attribuūtur eidē, vt accidentaliter respectu illius se habeant, atque etiam inter se se, vitiosum est argumētum à diuisis ad composita, non enim tenet, Petrus est sutor & est bonus ergo est sutor bonus. ratio huius regulæ est, quia quæ inter se et in ordine ad tertium accidentaliter coniunguntur, non necessario reperiuntur in eo vnita, ergo nec ab eis diuisis certum argumentum duci potest, ad eadem in eo cōiūcta. Accidentaliter autem se habere, non solum inter se, sed in ordine ad subiectum dicimus, vt alterum saltem essentialiter se habeat ... vnum deduci poterit argumentum, vt si ... mus, Petrus est animal, & est albus, ergo est animal album.

Regula posterior: quando ex duobus prædicatis vnum includitur in conceptu alterius ... deducitur argumentum à diuisis ad coniuncta. non enim sequitur Petrus est homo, & substantia, ergo est homo substantia, aut ... est homo, & est rationalis, ergo est homo rationalis.

Proponit deinceps Aristoteles alterum membrum quæstionis. An liceat à coniunctis ad diuisa arguere? Ratione dubitandi ... in vtraque parte præiacta, bene enim sequitur · Socrates est homo albus, ergo Socrates est homo, & est albus, ergo certum à coniunctis ad diuisa ducitur argumentum.

Hanc partem quæstionis duplici alia producta regula soluit: prior est, quotiescunque vnum ex prædicatis coniunctis stare facit aliud pro significato improprio, vel tali secundum quid, quod contingere solet aliquādo dum sunt repugnantia, non tenet argumentum à coniunctis ad diuisa, non enim sequitur: Petrus est homo mortuus, ergo est homo: nam mortuum facit stare hominem pro cadauere, quòd impropriissimum significatum eius est, cum cadauer non habeat, nisi organizationem, aut figuram homini similem: item, imago est homo pictus, ergo est homo. Prima regula. 8.

Regula posterior: quotiescunque duo prædicata sic vniuntur per accidens, vt vnum distrahat significationem alterius, ampliorem'q; efficiat ea, quam ex propria impositione habet: non bene sequitur à coniunctis ad diuisa, talis est hæc, chimæra est ens imaginabile, ergo est ens: ecce quo pacto ampliorem facit entis significationem imaginabile, nam ex propria impositione non significat, nisi veram entitatem, ex coniunctione verò ad chimerā distrahitur ad illud, quod imaginatione vtcunque comprehēdi potest, quod solet esse ens fictum: & hæc non attendentes quidam ex antiquis Philosophis, decepti, putabant hoc argumento cōuinci, quod non ens sit: non ens est imaginabile, aut opinabile, ergo est: cum tamen fallax sit argumentum, ob prædictum defectum arguendi à coniunctis ad diuisa, prædicato distracto ad ampliorem significationem ea, quā habet ex propria impositione. Secunda regula. 9.

Aliud exemplū designat Aristoteles, dicēs non sequi, Homerus est poeta ergo Homerus est: ratione indicans, quia cum est secūdum se significet actum essendi substantialem, ratione poëseos distrahitur ad actū accidentalē, vnde non tenet argumentum à tali actu ad proprium, quem ex impositione significat. Exemplum ad idē probandum.

Absoluens demum caput subdit, si ratione oppositionis, aut accidentalis vnionis, nō distrahatur prædicatum, ad improprium significa- Tertium membrum.

significationem per modum restrictionis, aut ampliationis, quod constare poterit positis definitionibus prædicatorū pro ipsissimet prædicatis, semper ducitur certum argumentum à coniunctis ad diuisa, & idem intellige
10. *à diuisis ad cōiuncta, vbi non occurrunt ea, quæ duabus primis regulis cauentur.*

DE ENVNCIATIONIBVS *cum modo, & earum ad inuicem oppositionibus, ac consequentijs, tum ex aliorum, tum ex propria opinione.*

CAPVT TERTIVM.

HIS verò determinatis considerādum est, quemadmodum se habeant affirmationes & negationes ad inuicem, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

1. Prior est enũciatio simplex quam cõposita.

SIMPLICIORA cõpositis priora sunt, cum constet hæc ex additione ad illa talia dici, & in ordine enūciationum prior est simplex composita; nam per additionem ad simplicem hæc dicitur; idcirco enunciationem simplicem explicuit prius Aristoteles, deinde ad compositam gradum facit.

De cõposita enunciatione.

Composita autem enunciatio dupliciter talis dicitur, aut quia ex multis simplicibus conficitur, qualis est hypothetica, aut quia ex eadem simplici per alicuius additionem, & talis est enūciatio modalis; cuius naturam, omissa hypothetica, inuestigare contēdit capite præsenti Aristoteles: sunt autem modi plures, quibus affici enunciationes possunt,

Intentum Aristot. in hoc cap.

sed in hac parte solum cōsiderat quatuor vniuersales, materiam enunciationum
2. *variantes, atque adeo veritatem, & conditionem earundem in ordine ad syllogismum, & demonstrationem; eiusmodi sunt possibile, contingens, impossibile necesse.*

Diuisio eiusdem.

Præstat autem quatuor in toto capite, nam primo. De modo oppositionis inter modales exunciationes reperto, valde, ab eo, quem seruant simplices, diuerso di[...]. Secundò, de consequentia, a[...] tia earundem, tam secundum [...] quam secundum propriam [...]. Tertio, dubio quodam propo[...], ac principium quoddam, ex quo fa[...] antiquæ opinionis deduxerat, verum [...] cessarium esse ostendit: ac tandem [...] inter modos quibus afficiuntur enunciationes modales ex natura ipsorum [...] tuit.

Possemus quidem nos, cum cop[...] nunciationibus modalibus, [...] introductione tractetur, præsentem commentationem missam facere, sed ne [...] sum Aristotelicæ doctrinæ interrupisse [...] parum videamur (quanquam nonnulla ex ibidem adnotatis repetere cogamur quæ necessaria sunt ad explanationem huius capitis afferemus.

Circa primum igitur, vt modalium enunciationum oppositionem notam nob[is] faciat Aristoteles, dubium quoddam propo[nit], quod eiusmodi est; an accipienda sit [se]cundum esse, vel non esse earum: ita vt illa quæ enunciat non esse, & quod ita sit sentiendum probat ex simplicibus, quæ iuxta esse & non esse, censentur oppositæ, vt exemplari inductione probari facile potest, in enunciationibus quidem de secundo adiacente nam huic homo est, non opponitur illa, non homo est. sed ista homo non est, in qua esse hominis negatur, & in enunciationibus de tertio, non est minus notum: nam huic affirmationi, est albus homo, hæc negatio opponitur: non est albus homo, & non illa affirmatio infinita, est non albus homo, al[ioqui]n si duæ affirmationes, finita & infinita [essen]t oppositæ, duæ enunciationes contradictoriæ, simul in veritate stare possent, quod nullatenus admittendum est: sequellam probat, nam contradictoriæ sic se habent, vt non possit vtraque ab eodem subiecto remoueri, sed si remouetur vna, necesse sit ei conuenire alteram, cum necesse sit quodlibet [esse], aut non esse; & repugnet plane idem nec esse, nec non esse, sed aligno remouetur prior, est albus homo, ergo si altera, est non albus 4.

homo, ei contradicit, de eodem ligno verificatur sed apertum est de ligno non verè dici, quod sit non albus homo; ergo hæc absque dubio affirmatio infinita, non est opposita prædictæ affirmationi finitæ, est albus homo sed hæc negatio, non est albus homo, quæ idem esse negat, quod in ea affirmatur: & quod de his enunciationibus substantiui verbi euidenter probatũ est, conuincitur planè, de quibusuis aliis verbo adiectiuo constantibus, nunc igitur si ita se res habet, quòd in simplicibus oppositio accipitur secundũ esse, & non esse, infertur (ait Aristoteles) ex eisdẽ accipiendam esse oppositionem modalium.

Ex opposita verò parte non apparet minus verum, quòd non ab esse, & non esse accipienda sit, alioquin dabuntur duæ aliæ contradictoriæ simul veræ: probatur euidenter sequella, nam duæ istæ singulares: Possibile est Petrum ambulare, possibile est Petrum non ambulare, includunt esse, & non esse; nempe esse ambulantem, & non esse ambulantem: ergo opponuntur; sed simul stant in veritate, nam Petro possibile est vtrunque, ergo ab esse, & non esse, nõ accipitur oppositio modalium.

Et ita sentiendum esse decernit Aristoteles: sed ex modo diiudicandum esse, ita vt quando in vna negatus fuerit, & sine negatione in altera, censeantur oppositæ, cæteris ex parte extremorum eodem modo se habentibus, vt possibile est Petrum currere, non possibile est Petrum currere, sicq; de cæteris modis.

Quod vt rursus confirmet atque etiam, simul argumentum ex similitudine enunciationum, simplicium diluat, duplex discrimen valdè obseruandum, inter vtrasq; enunciationes affert: primum est, quòd in simplicibus verbum est, habet locum principalis prædicati, & est quasi forma earum, ex qua accipienda est oppositio: nomi- 7.
na vero quasi pro materia sunt: in modalibus vero modus est præcipuum prædicatum, esse autem, vel non esse, pro subiecto ponitur; ac propterea modus pro forma est, esse vel non esse pro materia, vt patet in his modalibus: possibile est esse, possibile est non esse.

Alterum discrimen est circa veritatem, aut falsitatem: nam in simplicibus considerantur penes esse, & non esse; quando enim res ita se habet, vt verbum enunciat, vera est enunciatio. quando aliter se habet falsa, à verbo igitur omnino dependet sed in modalibus non nisi à modo, ita vt, licet res ita se habeat, vt verbum enunciat, falsa esse possit enunciatio vt si dixeris; necesse est Petrum currere, etiam Petro currente falsam enunciationem protulisti; quia, quamuis currat, 8.
cursus tamen non necessario ei conuenit, vt postulat modus. Hoc igitur discrimen in eo consistit, quod enunciatio simplex, si vera est res ita se habet, sicut per copulam enunciatur, falsa vero, si aliter modalis vero tunc est vera: quando ita se res habet. sicut petit natura ipsius modi, falsa vero, si aliter quam petit: ita vt; si sit de modo necessario, & prædicatum inest quidem subiecto: non tamen necessario sed contingenter falsa sit, & si sit de possibili, aut contingenti, & prædicatum omnino repugnat subiecto, pariter erit falsa, & vt vniuersalem regulam assignemus cognoscendi veritatem modalium, quælibet earum in medium producta, sic est examinanda, vt eandem accipiamus sublato modo, inspiciamusque an in materia necessaria sit, 9.
contingenti, aut remota, & si materia conuenit cum modo, vel ab eo non dissidet, vera erit iudicanda, si vero materia pugnet cum modo, erit falsa, vt si afferatur tibi hæc enunciatio: necesse est hominem esse album, abstrahe modum, & inquire non vtrum vera sit, aut falsa enunciatio ipsa simplex, homo est albus, sed in qua nam materia sit constituta, & cum inuenias pertinere ad materiam contingentem: quæ omnino dissidet à modo necessario, iudicabis planè esse falsam, sicq; de cæteris iudicium ferendum est.

Et ex vtroque discrimine constat: non esse ab eodem accipiendam oppositionem, in enunciationibus simplicibus, ac modalibus, sed in illis ab esse, & non esse, in his à 10.

Secũdum discrimẽ.

Quomodo cognoscatur veritas modalium.

Vnde opp positio modalium accipiatur.

modo ita vt modus in vna negatione affectus esse debeat, in altera vero sine illa: gratia exempli huius enunciationis, possibile est esse, opposita erit non possibile est esse, huius possibile est non esse, non possibile est non esse, huius, impossibile est esse, non impossibile est esse, huius impossibile est non esse non impossibile est non esse: huius necesse est esse, non necesse est esse, huius, denique necesse est non esse, non necesse est non esse. & pariter de reliquis iudicandum est, ita vt sola negatione adiuncta modo, ceteris se habentibus, oppositio constituatur, & hac de oppositione modalium, ac de prima parte capitis.

Secunda pars cap. *In secunda parte ex professo differit Aristot. de consequentia, siue aequipollentia modalium. Et primo refert antiquorum sententiam: qua ex parte approbata, & ex parte refutata inducit propriam.*

11. *Pro vtriusque autem intellectu: nonnulla repetere, oportet ex his, quae in introductione Dialectica adnotari solent.*

Nota. 1. *Et sit primum Quatuor esse modos vniuersales, de quorum enunciationibus nunc agimus: possibile, contingens, impossibile, necesse vnde quadruplex est species enunciationum modalium, iuxta eorundem modorum differentiam quaelibet autem constat duplici parte praeter verbum est, quod semper atque in omnibus eodem modo se habet. Vna pars est infinitiuum esse, vel non esse, altera est modus, & illud habet locum subiecti, & vocatur dictum: modus vero locum praedicati, vt constat in hac enunciatione, hominem esse animal est necesse: & iuxta diuersos modos, quibus se habent modus & dictum, multiplicantur quatuor enunciationes modales: quarum prima est, in qua, tam vnus, quam alter sine negatione existit. vt possibile hominem currere,*

12. *contingit hominem loqui: Secunda. In qua dictum negatur, & absque negatione est modus, vt necesse est hominem non esse lapidem. Tertia in qua ex opposito modus negatur, & nequaquam dictum. vt hominem legere non est possibile. Postrema cuius vtraque pars negatione afficitur, vt non est possibile hominem non esse animal: & iuxta hanc distinctionem, ex qualibet modo efficiuntur*

Ex quouis … constru… *quatuor enunciationes, vt de modo [illegible] le efficitur prima de vtroque affirma[illegible] cunda, de dicto negatio, & af[illegible] do: tertia, de modo negato, & af[illegible] cto: quarta, de vtroque negat[illegible] est hominem currere: possibile est [illegible] nem non currere, non possibile est h[illegible] currere, non possibile est hominem non currere: & sic ex quatuor modis resultant, quatuor ordines eorum: vnus ordo est enunc[illegible] tionum de possibili; alius de contingen[illegible] tius de impossibili: quartus de necesse, [illegible] rum quilibet continet quatuor enu[illegible] nes, & omnes decem, & sex v[illegible] conf[illegible] ti constabit.*

Quibus ita constitutis pro maiori earum distinctione adnotandum secundo est, quod 2 *quaelibet enunciatio cuiuscunque ordinis habet in aliis ordinibus vnam aliquam sibi aequipollentem, hoc est, quam ipsamet infert; & a qua infertur: vt prima de possibili. possibile est hominem currere, aequipollent primae de contingenti, contingit hominem currere: tertia de impossibili, non impossibile est hominem currere, & quarta de necesse non necesse est hominem non currere. secunda etiam de possibili, possibile est hominem non currere, aequipollent secundae de contingenti, contingit hominem non currere: quarta de impossibili, non impossibile est hominem non currere, & tertia de necesse, non necesse est hominem currere. Tertia eiusdem modi, non possibile est hominem currere habet aequipollentes tertiam de contingenti, non contingit hominem currere. primam de impossibili; impossibile est hominem currere, & secundam de necesse, necesse est hominem non currere. Quartam denique, non possibile est hominem non currere, pro aequipollentibus habet quartam de contingenti, non contingit hominem non currere; secundam de impossibili: impossibile est hominem non currere & primam de necesse; necesse est hominem currere.* 14. 15.

Tertio est obseruandum, quatuor fuisse ab antiquis constitutas dictiones, quatuor Nota

va-

...calium, aut syllabarum, ita vt qualibet ...atur quæque enunciationes designet, sin... ...lis, singulis vocalibus, hoc ordine, vt ...ma vocalis cuiuslibet dictionis significat modalem de possibili: secunda, de contingenti: tertia, modalem de impossibili: quarta: modalem de necesse: ita vt cum ...vocales reperiantur in omnibus a, ...significet modalem, de vtroque affirmato e, de dicto negato, & de modo affirmato; i, de modo negato, & affirmato dicto. u, de vtroque negato, quod hoc carmine plane indicatur.

Destruit *u*, totum, sed *a*, confirmat vtrunque. Destruit *e*, dictum: destruit *i*, ...x modum. *Dictiones autem sunt*, amabimus, edentuli, iliace, purpurea. *Et vt exemplo primæ dictionis exponantur reliquæ*, amabimus *continet primam de possibili vtroque affirmato: possibile est hominem currere: secundam de contingenti vtroque etiam affirmato; contingit hominem ...: tertiam de impossibili negatum habentem modum, & affirmatum dictum, non impossibile est hominem currere: quartam de necesse vtroque negato, non necesse est hominem non currere, & sic de singulis dictionibus iuxta vocalium diuersitatem.*

Quarto pro modalium æquipollentia, v... ...alis hæc regula infallibilis est: omnes modales per eandem dictionem significatas ... æquipollentes; itaque omnes modales, quas significat dictio amabimus *mutuo se ...erunt, & simul stant in veritate, & falsitate & similiter omnes quas significat* edentuli, *omnes quas significat* iliace, *& omnes quas significat* purpurea.

Oppositio autem, sicut triplex est: contradictoria, contraria, subcontraria; tribus regulis continetur. Prima est; contradictoria oppositio versatur inter omnes modales de amabimus, *& omnes de* iliace, *ita ...omnes vnius dictionis opponantur contradictione vniuersis alterius dictionis; & singulæ etiam opponuntur omnibus: hoc est, quælibet modalis de* amabimus, *est contradictoria omnium ac singularum de* iliace, *& quælibet de* iliace, *omnium & singularum de* amabimus, *& paritatione omnes, & singulæ de* edentuli, *contradicunt omnibus, & singulis de* purpurea. *Secunda regula pro oppositione contraria: inter omnes, & singulas modales de* iliace, *&* purpurea, *versatur oppositio contraria, ita vt omnes opponantur etiam omnibus, & singulis alterius dictionis. Tertia regula Oppositio subcontraria versatur inter omnes, & singulas modales de* amabimus, & edentuli, *ita vt omnes vnius dictionis opponantur omnibus alterius dictionis, & singulæ vnius, omnibus, & singulis alterius. Prædicta omnia cernere licet in subiecta figura.* Secunda regula pro contraria oppositione. Tertia regula. P... subcontraria oppositione.

Quibus præmissis facile erit intelligere sensum Aristotelis circa modalium æquipollentiam. In primis enim sententiam antiquorum refert: qui circa tres modos, possibile, contingens, & impossibile, *sic posuerunt æquipollentiam, vt addita negatione modo impossibili, æquipolleat aliis duobus sine negatione existentibus. & hos etiam negatione addita æquipollere impossibili dicebant, quantum ad primum, & secundum ordinem, nam vltimam de* amabimus, *quam nos de vtroque negato ponimus, videlicet, non necesse est hominem non currere, designabant illi de modo solum negato, non necesse est hominem currere: & rursus vltimam de* edentuli, *quam nos assignamus de modo solum negato: non necesse est hominem currere, ponebant illi negatam de vtroque; non necesse est hominem nō currere, vnde sicut nos* amabimus, & edentuli, *sic illi* amabitis, *&* edentulis *dicerent.* Antiquorum sententia. 19. 20.

Approbat igitur Aristoteles, quæ circa tres modos priores asserebant, quia veritatis consonant, & ordinibus constitutis, nam se consequuntur contradictoriæ, id est, negatione ad iuncta possibili, & contingenti, fiunt æquipollentes respectu impossibilis, & si huic etiam negatio addatur, æquipollet eisdem sine negatione acceptis. Approbatio ... separatim.

Circa modum etiam necessarium, bene ait locutos esse in tertio, & quarto ordine, hoc

est in iliace, & purpurea. *Quarum modales cum sint contraria, bene ait, oppositionem contrariam modalium designasse; non solum circa tres modos priores, sed etiam circa necessarium; nam quarta de* ilia-
21. ce, *necesse est hominem non currere: vere contraria est quarta* de purpurea, *necesse est hominem currere. Vtraque enim falsa est, nec vllo modo simul in veritate stare possunt.*

In quo sit error antiquorum sententiç. *Solum circa quartas de necesse primi, & secundi ordinis errorem commiserunt: vnde cum primus ordo, & tertius opponantur contradictorie: & similiter secundus, & quartus, non bene designarunt contradictoriam oppositionem modalium, & vt clarius error ostendatur, has modales de necesse ponebant contradictorias, non necesse est hominem currere, in* amabimus, *& necesse est hominem non currere, in* iliace, *quas probat Aristoteles non esse contradictorias: quia possunt stare simul in veritate, nam de chimera, aut hircocerno vtraque est vera, non necesse est chimeram esse, & necesse est chimeram non esse.*

Obiectio. *Et si aliquis in fauorem antiquorum obiecerit, bene assignatam esse vltimam de necesse in* amabimus, *non necesse est esse: nam tres priores designantur affirmatiue*
22. *de dicto, possibile est esse. Contingens est esse, & non impossibile est esse; ergo etiam quarta sic debet designari, vt in omnibus dictum eodem modo se habeat quanquam varietur modus.*

Solut. obiectionis. *Respondet Aristoteles, quòd quemadmodum oportuit variare modum in tertia de impossibili, vt aequiualeret duabus primis de possibili, & contingenti inuariato dicto; pari ratione, vt vltima de necesse aequipolleat eidem tertiae de impossibili, necesse est, vt sit de vtroque negato; nam si non negaueris dictum, non erunt aequipollentes; vt patet in his, non impossibile est hominem currere, & non necesse est hominem currere, non enim sequitur hoc, non est necessarium; ergo non est impossibile, nam hircocernum esse non est necessarium & tamen est impossibile; sequeretur autem*

si necessaria de amabimu[s] *esset de vtro[que] negato, vt re vera esse debet. valet en[im] non est necessarium hominem non curre[re]; ergo non est impossibile hominem c[urrere]. non est impossibile hircocernum es[se]; ergo non erit necessarium hircocernum [non es]se; sed sicut consequens est falsum, [ita an]tecedens: quòd vero dictum e[o]dem [modo] se habeat in omnibus modalibus e[iusdem or]dinis, non est necessarium, ne[que] a[d rem]* 23.
refert, quemadmodum quòd modu[s] non varietur:

Sed probat speciali ratione non esse bene assignatam modalem de necesse in pri[mo] ordine, negatam de modo, & affirmatam de dicto; nam ex eo fieret duas modales de necesse affirmatas de dicto. vnam tamen de modo affirmatam, & alteram negatam esse aequipollentes; videlicet, necesse est hominem esse animal, & non necesse est hominem esse animal; quod satis ab[surdum] est, cum contradictorie opponantur. Probatur sequella; nam iuxta antiquorum sententiam, negatiua de necesse assignatur pro aequipollenti illarum trium, nempe de possibili, & contingenti vtroque affirmato & de impossibili, solum modo negato, [se]d etiam affirmatiua de necesse est aequipollens earundem: ergo de primo, ad [vlti]mum, erit etiam aequipollens negatiua de necesse. Probatur minor, nam bene sequitur: necesse est esse; ergo possibile est esse, nam si necessarium non est possibile, erit non possibile, atque adeo impossibile, quod repugnat; si ergo possibile est esse, erit contingens esse, atque etiam non impossi[bile] esse quod est esse horum trium aequipollens, quemadmodum necessaria denegato modo. quam antiqui aequipollentem earundem ponunt. Quare simul in veritate stabunt, quae manifestam continet repugnantiam.

Et si rursus dixeris, quanquam non sit bene posita, pro vltima primi ordinis, modalis necessaria de modo negato, (vt posuerunt antiqui) non subinde inferri, esse ponendam necessariam, de vtroque negato vt contendit Aristoteles & petit v[...]a vocalis, dictionis amabimus, *sed po[...] po-*

ni vnam,

...am ex duabus aliis eiusdem modi, quæ ...ant: videlicet, aut de vtroque affirmato, necesse est esse, aut de dicto negato, & affirmato modo, necesse est non esse.

...spondet Aristoteles: neutram æquipollere alteri modali de possibile vtroque affirmato; nam hæc, possibile est esse, simul in veritate, stat cum ista, possibile est non esse, nam possibile, ad vtramque partem contradictionis extenditur, cum esse, & non esse possit, quod possibile dicitur; sed necessarium esse, non stat cum possibile non esse: & necessarium non esse, non stat cum possibile esse, ergo neutra de necesse poterit stare cum affirmata, de possibili, aut contingenti: quare omnino necesse erit ponere quartam de necesse, in primo ordine de vtroque negato: non necesse est non esse, vt tribus aliis eiusdem ordinis æquipollere possit, videlicet possibile est esse, contingens est esse, & non impossibile est esse: & ita non amabitis, nec amabitas, nec amabites, sed amabimus, designare debemus, pro quatuor modalibus primi ordinis.

Et si dixeris tertiò: quare Aristoteles non impugnat errorem antiquorum, circa quartam necessariam secundi ordinis?

Respondetur ex impugnatione prædicti erroris, circa necessariam primi ordinis impugnatum esse: nam cum assignatio antiquorum circa tertium, & quartum ordinem, etiam quantum ad modales de necesse, recta sit, & ab Aristotele approbata, in qualibus continetur necessaria de vtroque affirmato; necesse est esse, & de affirmato modo, & negato dicto, necesse est non esse: probato euidenter, quòd quarta primi modi debeat esse de vtroque negato, non necesse est non esse, non superest altera designanda in secundo, nisi negata de modo, & affirmata de dicto, non necesse est esse; cum quatuor prædicta dumtaxat sint enunciationes singulorum ordinum, vt ita non edentulus (vt illi voluerunt) sed edentuli, (vt nos cum Aristotele) pro dictione secundi ordinis designanda sit.

In tertia parte capitis, vt firmiora sint

ea, quæ ad impugnandum antiquorum errorem, circa modalium consequentiam, vel æquipollentiam allata sunt, vult Aristoteles primum illud Enthymema, cui totus discursus innititur, examinare: videlicet necessarium est esse; ergo possibile est esse. Et proponi dubium, an legitimum sit tale argumentum? Dubitandique ratione, pro vtraque parte praiacta dubium determinat adhibitis quibusdam distinctionibus.

Dubiũ an legitimũ sit argumentum à necesse, & possibili.

Ratio autem dubitandi pro affirmatiua parte talis est: quia si non sequitur ex necessario esse, possibile est esse, sequetur, aut non possibile esse, vel possibile non esse, vtrunque enim opponitur possibile esse: sed neutrum sequitur; ergo necesse est sequi primum. Probatur minor, quia necessarium esse, sic est determinatum, vt ita sit, quòd non possit non esse; ergo nec stare poterit cum non possibile esse, propter primũ, nec cum possibile non esse, propter secundum; necessariam ergo opportebit esse consecutionem, à necessario esse, ad possibile esse. 28.

Pro affirmatiua parte ratio.

Sed ex opposita parte videtur vitiosam esse, nam possibile potest esse, & non esse; vt, si possibile est Petrum ambulare, poterit ambulare, & poterit non ambulare; & si possibile est vestem incidi, poterit incidi, & non incidi; sed quod necessarium est esse, non potest non esse; ergo necessarium non est possibile, neque illud inferre potest.

Pro negatiua.

Pro solutione adnotat, Possibile id significare, quod est in potentia ad esse, si respectu actus essendi dicatur, vel ad operandum: si dicatur possibile respectu operationis, vt posse ambulare, posse legere, potentia autem non est aliud, quam principium actus essendi, aut operandi: vt potentia ad videndum est virtus, per quam actum videndi elicere possumus: quæ ideo principium eius dicitur, vt habetur in prædicamento qualitatis: vbi explicatur quid naturalis potentia, & quid impotentia sit, tanquam alterum genus illius. Habetur etiam 5. Metaphysic. cap. 13. vbi specialius de potentia agitur: potentia autem duplex: 29.

Nota quia sit possibile.

est: rationalis vna, irrationalis altera quam etiam distinctionem habes. 9. Metaphysic.
30. *Text. 8. rationalis potentia, est illa, quæ per imperium rationis, & electionem voluntatis operatur, vel ei subditur: & tales sunt voluntas, intellectus, & appetitus, & quodammodo etiam externa membra corporis: irrationalis vero, quæ non est nata operari, ex imperio rationis, sed ex naturali inclinatione ad actum, & obiectum: vt potentia ignis ad calefaciendum, & lapis ad motum deorsum. hæc autem duplex est: actiua, & passiua, (nam rationales omnes actiuæ sunt) actiua est ad aliquid agendum, passiua vero ad patiendum, & recipiendum, vt potentia ignis, ad calefaciendum actiua dicitur, ligni vero, vt ab eo comburatur, passiua.*

Altera rationalis. Altera irrationalis. Irrationalis duplex. Actiua altera. Passiua alia.

Tertiò. Potentia siue actiua sit illa, aut passiua, duplex est; vna ad opposita indifferens, altera determinata ad vnum. Sub priori membro continentur omnes rationales, & irrationales passiuæ, nam illæ possunt hunc, aut illum actum elicere, aut etiam oppositum; passiuæ vero possunt, hanc aut il-
31. *lam formam accidentalem, aut substantialem recipere, vt lignum calorem, aut frigiditatem, & calorem suscipere, aut non suscipere, & materia prima, hanc, vel illam formam substantialem, & quamlibet potest suscipere, & non suscipere; ex quo dicuntur indifferentes ad opposita: sub membro secundo continentur actiuæ irrationales, nam nulla ex his indifferens est ad opposita, sed omnes sunt determinatæ ad vnam, vt ignis ad calefaciendum; passo enim præsente, & sublatis impedimentis, non potest non calefacere: & hoc est ex se non esse indifferentem ad opposita, sed ad operandum determinatam.*

Rursus indifferens, aut indeterminata.

Dupliciter denique ait, potentiam dici: nam aut excludit actum, vel per actum perfecta est. Potentia modo priori significata imperfecta dicitur, vtpote carens actu, per quem perficitur, talis est potentia ad legendum, dum quispiam non legit, vel ad videndum dum dormit: modo vero posteriori significatur, vt perfecta, dum enim quispiam currit, non amittit poten-

Denique perfecta, & imperfecta.

tiam currendi, sed eandem retinet per actum perfectam, & potentiam priori modo acceptam (ait Aristoteles esse in immobilibus, aut corruptibilibus, quæ non [illegible] per sunt in actu, sed aliquando [illegible] rent, cum tamen habere [illegible] fecta vero potentia reperitur in [illegible] quæ semper actu sunt, & [illegible] rantur, quales sunt necessaria, a[illegible] ruptibiles.

Ex quibus infert Quod [illegible] communi vtranque co[illegible] rentem ad esse, vel non esse, & d[illegible] natam, ad vnum, & [illegible] ctum excludentem, & per [illegible] pari ratione possibile, cum [illegible] potest esse, vel quod habet pot[illegible] sit, comprehendit vtrunque [illegible] delicet, quod est indifferens ad e[illegible] esse, & quod est determina[illegible] dum. quod simul est cum actu [illegible] operandi, & quod actum ex[illegible]

Secundò infert Quod [illegible] quid superius ad vtranque [illegible] vtrunque, videlicet ad illud, quod [illegible] esse. aut non esse, & ad illud, quod [illegible] minatum est ad essendum, vel operan[illegible] quod simul est, aut operatur aut q[illegible] actum essendi, aut operandi ex[illegible]

Et ex his duobus infert tertiò, solutionem propositi dubii in eo positam, q[illegible] cum possibile sit superius ad vtrunque erit etiam superius ad necessarium, & contingens; vnde ab vtroque infertur [illegible] trum per se sumptum infert, quemadmodum animal, quia superius est a[illegible] [illegible] & leonem, ex vtroque per se [illegible] fertur, sed neutrum per se [illegible] fert. sequitur enim est l[illegible], ergo [illegible] mal: non tamen est animal, ergo [illegible] & modo simili euidenter [illegible] cessarium, ergo possibile [illegible] possibile ergo necessarium, [illegible] contingens.

Ex quibus primò constat, [illegible] argumentationem illa[illegible], de [illegible] dubium, & [illegible] [illegible]

[illegible] erroris, necessarium est esse, ergo possibile est esse.

Constat secundò, solutio illius argumenti pro ratione dubitandi in fauorem affirmatiuæ partis propositi; nam licet euidens [illegible] secutio, necesse est esse, ergo possibile est [illegible] hæc tamen, quæ rursus opponitur, necessarium est possibile; ergo potest esse, & non esse, vitiosa est, cum sit argumentum à superiori ad inferius affirmatiue, vt est animal, ergo leo est, sicut enim sunt aliæ species animalis à leone, ita est aliud possibile [illegible] sum ab indifferenti, ad esse & non esse.

In extrema tandem capitis parte, eosdem [illegible] uor modos, quibus constituuntur, ac [illegible] enunciationes modales, alio modo ordinandos esse docet Aristoteles, si [illegible] nem dignitatis eorum attendamus, ac ordinari solent; communis etenim ordo est, [illegible] mum teneat locum modus, possibile, [illegible] dum modus contingens. Tertium modo [illegible] possibile, quartum, necesse: at si [illegible] nitatem eorum perpendamus, aliter or[illegible] sunt, vt primus concedatur locus [illegible]. Secundus modo, possibil[illegible] modo contingenti, & quartus mo[illegible] sibile. Rationem autem huius no[illegible] reddit, ex rerum significatarum [illegible] one, à quibus, absque dubio sumitur [illegible] vocis: sed in ordine rerum, dig[illegible] es[illegible] nt res necessariæ: ergo primus de[illegible] ur locus modo eas significanti. Probat [illegible] ex vniuerso, in quo tres inueniuntur [illegible] n ordines, quædam sunt semper in a[illegible] quæ nunquam defecerunt, nec deficient [illegible] nam, quales sunt primæ substantiæ: [illegible] re autem primarum substantiarum, [illegible] qualibet primas substantias intelligit, [illegible] predicamento substantiæ, sed separatas omnino à materia, vt Deum Optimum, atque intelligentias, quas primas [illegible] ter dignitatem fortassis vocat, & quas [illegible] habuisse potentiam sine actu af[illegible] & his assimilari ait modum ne[illegible] d pr prè significantem, quod pro[illegible] Aliæ sunt res non semper habentes [illegible], sed quæ esse incipiunt, ac desinunt, vnde aliquando sunt, & aliquando non sunt, quibus potentia semper conuenit, sed non semper actus, & eis assimilatur modus possibile, sub quo etiam contingens comprehenditur: aliæ demum sunt, quibus potentia conuenit, sed nunquam perueniunt ad actum completum, aut perfectum, nec peruenire possunt: eiusmodi sunt numerus, quantum ad numerabilitatem, & continuum quantum ad diuisionem, quibus repugnat omnino peruenire ad actum, impossibile est enim, numerum incipientem numerare, ad vltimam vnitatem peruenire; aut continuum diuidentem ad vltimam diuisionem: & cum his maximam habet similitudinem modus impossibilis. Vnde fit extremum locum inter modos tenere modum possibile, & contingens, primum vero, medum necesse, iuxta ordinem rerum quas significant, & quibus assimilantur: & hunc nouum ordinem modalium enunciationum, continebit subiecta figura.

Medium cum tenet modi possibile, & contingẽs

Vltimum habet impossibile.

37.

Circa dictiones etiam necessaria est mutatio; nam iuxta hunc ordinem modorum, non possunt communes illæ deseruire: nam si prima vocalis significet modalem de necesse, secunda, de possibili: tertia, de contingenti, & quarta, de impossibili. Non possunt in primis æquipollentes esse, quas eadem dictio significat; nec proinde poterit certa regula oppositionis accipi, vnius dictionis respectu alterius (vt consideranti constabit) si enim amabimus, hoc ordine significet enunciationes modales, ecce tibi quatuor, per talem dictionem significatas, Petrum currere est necesse, Petrum currere est possibile. Petrum currere, non est contingens, Petrum non currere, non est impossibile: inter quas apertum est, non esse mutuam consecuti[illegible]: nam, & si ex modali de necesse infertur modalis de possibili, hæc tamen non infert modalem de necesse: non enim sequitur est possibile, ergo necessarium, cum possibile commune sit ad necessarium, & contingens: nec etiam modalis, de impossibili de modo, & dictio

Aliæ nouæ dictiones ad oppositionem.

38.

& dicto negato, infert eandem de necesse:nō enim sequitur,hoc nō esse,non est impossibile? ergo necessarium,cum possit esse possibile, aut contingens;diuersas igitur dictiones designare oportet quatuor vocalium : ita vt per eas iuxta nouum ordinem constitutum ab Aristotele designentur modi, & modales enunciationes,& possit etiam cognosci æquipollentia, & oppositio,iuxta regulas superius traditas.

39. P. Toleti. Videtur autem huic instituto accōmodata illa quas optime Toletus noster, capit, præsentiafsert.Videlicet, A rgutule,vestigia, sine metu,mutabatis.Quas per subiectam figuram sic ordinare,ac disponere placet: vt in ea cernantur æquipollentia, & oppositio.

40. Quibus expeditis constat,error antiquorū circa æquipollentiam,& oppositionem modalium:constat rursus veritas, circa vtramq; iuxta vulgatum ordinem collocandi modos, & modales enunciationes eis effectas. Primò,videlicet possibile. Secūdò, contingens. Tertiò,impossibile Quartò,necesse: qui fortasse claritatis gratia hoc ordine enumerari solent : nam cum facilior sit modus possibile? ab eo fortassis, tanquam à notiori ordine scientifico initium sumitur, eademque fortassis de causa,iuxta eundē ordinem tyronibus tradūtur in introductione Dialectica: si tamen dignitatis habenda est ratio, (vt vult hac in parte Aristoteles) iuxta posteriorem ordinem collocari debent, & his continetur sententia totius capitis.

VNICVM NOTABILE.

Notabile. Ad exactam explicationem modalium enunciationum plura forent, hac in parte adnotanda, vt quid, & quotuplex modus sit? quid & quotuplex modalis enunciatio: à quo nam quantitas,& qualitas eius

41. accipienda sit & quædam alia circa æquipollentiam,& oppositionem, quæ consulto prætermittuntur ; quia copiose tradita iam sunt in introductione Dialectica: & eadem de causa,(vt principio huius capitis admonuimus) adnotata etiam possemus omittere, semunus interpretandi Aristotelem compulit repetere.

Illud autem obseruatione d[illegible] mus,quod Aristoteles ex profe[illegible] potentiarum natura loques [illegible] uam, aut passiuam,non toll[illegible] actus,sed potius perfi[illegible], quod [illegible] est,de potentia ad al[illegible]os actus [illegible] præsentem, quem elicit,itaq; d[illegible] det,dum ambulat, potenti[illegible] ambulandi retinet.& tam [illegible] visionis,aut deambulat[illegible] tius est:nam potentia nō est [illegible] cipium actus,sed dum p[illegible] est principium eius ergo est p[illegible] ipsius:quod in rebus æternis euid[illegible] tur. Deus enim Optimus semper est in [illegible] & in eodem actu, cum vnico a[illegible]u vniuersa efficiat, atque gubernet, si ergo per[illegible] sentiam actus desineret potentia [illegible] nunquam fuisset in Deo Optimo pot[illegible] atiua, aut conseruatiue, imo neque [illegible]

Hoc admonitum esse volui,prop[illegible] tos,qui decepti putant non esse in [illegible] tiam nisi dum non operātur, cum operat[illegible] autem,vel actu non simul potent[illegible] re.ad illum saltem eliciendum actu[illegible] pro- fecto non nisi imperfectam potenti[illegible] scunt actum excludentem cum tamē Ar[illegible] tel. cap.præsenti diuiserit potentiam [illegible] perfectam,quæ excludit actum,& in[illegible] tiam perfectam per actum.

QVOD ENVNCIATIONES contrariæ magis sibi inuicem esse dicantur.

CAPVT QVARTVM

Vtrvm autem contraria [illegible] matio negationi,an affi[illegible]matio [illegible] mationi,& oratio oratio[illegible], &

TEXTVS EXPOSITIO.

Porphyrivs in commentari[illegible] ius capitis, non ab Aristotele [illegible] tam esse doctrinam eius docet, [illegible] altero , qui tribus præcedentibus [illegible] bus secundus continetur liber [illegible]

addidit: unde, & à multis non exponitur; sed expositio præcedenti, opus hoc de interpretatione absoluunt: communem nihilominus sententiam antiquorum sequentes, qui illud non secus ac præcedentia pro doctrina Aristotelis recipiunt, commentariis illustrabimus.

Cuius institutum est, quæstionem quandam ad oppositionis naturam expectantem proponere, ac soluere, neque altera eget diuisione: est autem quæstio? Vtrum oppositio enunciationum accipienda sit, secundum affirmationem, & negationem, eiusdem prædicati de eodem subiecto, aut secundum vnã & alteram affirmationem prædicatorum cõtrariorum, quod est quærere, an affirmationi oppugnatur negatio eorũdem extremorũ aut affirmatio contrarii prædicati, gratia exempli, an huic affirmationi bonum est bonum opposita sit hæc negatio bonum non est bonum: vel potius hæc affirmatio contrarii prædicati bonum est malum.

Cuius quæstionis decisionem, ab enunciationibus mentalibus esse petendam docet: nam cum ex principio huius operis constet, voces esse signa conceptuum, in quibus veritas formaliter reperitur, sic erit accipienda oppositio enunciationum vocalium, sicut accipitur mentalium oppositio: considerare igitur oportebit, quænam in mente cui opinioni opponatur. Vtrum negatio eiusdem prædicati de eodem subiecto opponatur affirmationi, aut potius altera affirmatio contrarii prædicati: opinionis autem nomine, hac in parte non formidolosum assensum intelligit Aristoteles, vt in posterioribus resolutionibus, sed determinatum, aut firmũ iudicium, ab hæsitatione (quæ non dicit determinationem intellectus ad alteram partem cõtradictionis) distinctum. iuxta illud, quod 3. lib. de anima cap. 3. protulit ipse dicens. Imaginari possumus, cum volumus, opinari autem non: id est firmum, & determinatum ferre iudiciũ non semper possumus, cum absque aliquo rationis pondere nõ possit eri nullum autem hæsitatio requirit, ac propterea pro libito haberi potest: si ergo verum hoc iudicium habuerit quispiam, Bonum est bonum, & hæc duo falsa, Bonum non est bonum, & bonum est malum: quæritur. Vtrum ex his duobus falsis, vero opponatur negatiuum eorũdem extremorum, aut affirmatiuum extremi contrarii.

Et prius quam ad quæstionis decisionem procedat, excludit solutionem, quam adhibere aliquis posset dicens, contrarias opiniones, aut iudicia esse, quæ circa res contrarias versantur: ita vt quod circa malum versatur, contrarium sit ei, quod versatur circa bonum, quam stare minime posse, duplici ratione probat. Solutioque tundam. 4.

Priori quidem. Nam opinio cõtrariorum, eadem forte est (quasi dicat) non esse nec essarium opposita esse iudicia, quæ circa contraria versantur obiecta, neque vllam habere repugnantiam, qui enim iudicat, bonum esse bonum, & malum esse malum: non dicitur habere iudicia opposita, sed sibi inuicẽ cõsentanea, in quo dicuntur esse idẽ, & non secundum numerum, aut speciem, vt alii interpretes voluerunt. Impugnat. 1.

Posterior ratio est. Quia licet in aliquo essent diuersa, sed opposita, aut contraria, nullo modo nam quæ contraria sunt, nõ stant simul in veritate: sed prædictæ opiniones cõtrariorum stant simul in veritate; ergo non sunt opposita, aut contrariæ: non est ergo sufficiens ratio oppositionis, quod opiniones, aut iudicia circa cõtraria versentur, sed aliam oportebit inuestigare; & hanc quærimus, ait Aristoteles. Secundo

Est autem solutio quæstionis, oppositionem non cõsistere in affirmatione prædicatorum contrariorum, sed in affirmatione. ac negatione eiusdem prædicati de eodem subiecto. ita vt huic affirmationi, bonum est bonum, non sit opposita hæc affirmatio contrarii bonum est malum, sed hæc negatio, eiusdem bonum non est bonum. Solut quæstionis. 5.

Probat primo, hac ratione, vni vnum tãtum opponitur, (vt superius statutum est,) sed si affirmationi opposita esset affirmatio circa contrarium prædicatum, infinita essent opposita eidem affirmationi: ergo non accipitur oppositio, ex affirmatione circa contrarium: probat minorem: nam affirmationi, quæ versatur circa bonum, qualis est hæc, Ratio. 1

bonum est bonū, opposita essent enūciationes affirmātes, quæ non conueniūt bono, atque eiūremouētes, quæ ei cōueniunt, vt bonum odibile, bonum est id honestum; bonum est inutile, & rursus bonum non est amabile: bonum non est vide vtile, bonum non est prosequendum: nam omnes versantur circa contrarium: sunt autem penè infinita: super est ergo secundum ait Aristoteles, oppositionem in affirmatione, & negatione eiusdem prædicati, de eodem subiecto consistere: verba autem eius hæc sunt:
6. Sed in quibuscunque fallacia est, hæ autem sunt in his, ex quibus sunt generationis; ex oppositis verò generationes, quare etiam fallatię, &c. obscurissima profectò, atque intellectu difficilia.

Nota expositionē huius loci aptissimam.

Sed pro eorum expositione adnotanda est similitudo reperta inter generationem, & corruptione, ex vna parte, verum, ac falsum iudicium intellectus ex altera: nam generatio, & corruptio ex eo censentur mutationes oppositæ, quòd generatio est mutatio, de non esse ad esse, corruptio verò de esse ad non esse opponuntur ergo per terminos oppositos, secundum esse, & modo simili se habent verum, ac falsum iudicium, nam verum iudiciū assimilatur generationi in eo, quod sicut hæc procedit de non esse ad esse, sic illud de non esse cognitum, ad esse cognitum: & rursus quemadmodū generatio terminatur ad esse rei: pari ratione verum iudicium eo tendit, vt res intelligatur sicuti est: imo tūc verum dicitur, quando res sic intelligitur, vt est, falsum verò quasi de esse, ad non esse in primis procedit, cum sit quasi recessus ab eo, quod est rem esse cognoscendam, sicut est. & tendentia ad non esse, id est, ad cognoscendam rem, sicut non est, ex hoc enim falsum dicitur, quia res per illud aliter, ac est cognoscitur.
7. Itaque opposito generationis, & corruptionis in esse, & non esse eiusdem rei consistit: oppositio etiam falsi iudicii, & veri in eo, quod res eadem sicut est, aut sicut non est cognoscitur; ergo ratio vniuersalis oppositionis, inter opiniones, siue iudicia intellectus per esse, & non esse, seu per affirmationem, & negationem eiusdem prædicati de eodem subiecto accipienda est: affirmatio enim dicit rem esse, negatio eandem rem non esse, & iste est legitimus sensus huius loci (alioquin difficillimi) nam fallaciarum nomine falsa iudicia intellectus intelligit Aristoteles, veris sic opposita, per esse, & non esse, sicut corruptiones opponuntur generationibus.

Quibus verbis expeditis, ad expositionem rationum, quibus probat Aristoteles sic esse oppositionem accipiendam deueniēdum est, sunt enim tres dumtaxat, licet alii aliquando probationes, pro rationibus accipientes, sex multiplicent.

Rationes Arist. ... probād... vnde ... putur op... positio.

8.

Prima ratio est, illa sunt magis opposita, quæ magis secundum se pugnant in veritate & falsitate, sed ita se habent affirmatio, & negatio eiusdem de eodem: ergo magis opposita sunt, maior euidens est, ex definitione contrariorum, nam contraria sunt quæ maximè distant: minorem sic probat: enūciatio hæc, bonum est bonum, verior est illa, bonum non est malum; ergo hæc negatiua, bonum non est bonū, erit magis falsa, quàm hæc affirmatiua, bonum est malum, ergo duæ istæ, bonum est bonum, & bonum non est bonum, ita se habent, vt magis pugnent in veritate, quàm duæ aliæ bonum est malum, & bonum non est malum; atque adeò inter quamlibet affirmatiuam, & negatiuam reperietur oppositio, sed inter priores maior: probat illud antecedens, quòd verior sit hæc, bonum est bonum, quam illa bonum non est malum: nam secundum se vera est, hoc est immediatè, nam si interrogaueris quare bonum est bonum, nulla causa reddi potest; quòd verò bonum non sit malum, secundum accidens, verum esse; at hoc est mediatè, & per causam: nam si quæsieris quare bonum non est malum Respondebitur quia est bonum: hæc igitur bonum est bonū, prior est in veritate: vnde fit ei magis esse oppositam hanc bonum non est bonum, quia magis pugnat cum ea in falsitate, quàm hæc bonum est malum: nam bonum non est bonum, sine medio pugnat cum illa in veritate, cum sit negatio veritatis immediata: at vero bonum est malum, quæ est affirmatiua de-

1 Ratio

Verum ... propositio bonum e... bonu, q... hæc bo... non est m... lum.

ta de prædicato contrario. non pugnat in
veritate cum eo, nisi quia pugnat cum nega
tiua sub ea contenta, videlicet bonum non
est malum: potius ergo accipienda est opposi-
tio. secundum affirmationem, & negatio-
nem, eiusdem prædicati de eodem subiecto,
quam secundum affirmationes prædicatorũ
contrariorum.

Secundum argumentum tale est. Ratio
formalis, aut essentialis alicuius, in cunctis
speciebus reperiri debet, si fuerit generica,
10. & in cunctis indiuiduis, si fuerit specifica,
sed affirmatio, & negatio eiusdem reperitur
in cunctis oppositionibus, non verò prædica-
torum contrarietas: ergo ab illa potius, quã
ab hac accipienda est oppositio: probatur mi-
nor, nã oppositio reperitur, non solum in enũ
ciationibus significantibus accidentia, vt bo-
num, & malum, album, & nigrum, cali-
dum, & frigidum, sed etiam in his, quæ enũ
ciant aliquid substantiale, vt in his homo est
homo, animal est animal, aut homo est ani-
mal, homo est rationalis, in quibus nulla est
contrarietas prædicatorum, quibus tamen,
non aliter contradicimus, quam negationes
opponentes, vt homo non est homo, animal
non est animal, homo non est animal, homo
non est rationalis: affirmatio igitur, & nega-
tio eiusdẽ, erit ratio formalis, atque intrinse-
ca: penes quam oppositio enũciationum acci-
pitur, & non affirmatio prædicati contrarii.

Postremum argumentum ab oppositis su-
mitur hoc modo: duæ enunciationes, bonum
est bonum, & non bonum non est bonum, sūt
simul veræ: quanquam ex parte subiecti op-
11. ponantur, penes finitum, & infinitum: &
duæ istæ eodem modo opposita, bonum non est
bonum, & non bonum est bonum: vnde se-
quitur eandem esse rationem quantum ad
oppositionem harum, atque illarum: sed ne-
gatiua ex subiecto infinitio, quæ est vna ex
duabus primis, non bonum non est bonum,
opponitur affirmatiua de subiecto etiam infi
nito, quæ est altera ex postremis. non bonũ
est bonum: ergo etiam negatiua de subiecto
finito, quæ est vna, ex postremis opponitur
affirmatiuæ de subiecto etiam finito, quæ est
etiam altera ex primis: quod autem negati
uæ infinitæ, non bonum non est bonum, oppo-
natur affirmatiua infinita, non bonum
est bonum, probatur, quia non ei aliqua ex
his duabus: videlicet non bonum est malum,
aut non bonum non est malum, cum vtraque
stet simul cum ea in veritate, vti constet, ergo
prædicta non bonum est bonum ei, absque du
bio opponitur, tanquam affirmatio eiusdem
prædicati quod negat, nec enim super est al-
tera quæ ei possit opponi. Sed probat præte-
rea Aristoteles has esse oppositas, ducto ar-
gumento ab eadem enunciatione, non bonum
non est bonum, vniuersaliter sumpta: nam Alia ratio.
hæc enunciatio vniuersalis, omne non bonũ
non est bonum, vera est: ergo non opponitur 12.
ei contradictoriè aliqua particularis vera:
quia tunc contradictoriæ simul in veritate
starent, sed vtraque hæc enunciatio particu
laris affirmatiua de prædicato contrario e t
vera: nempè non bonum non est malum, &
non bonum est malum; prior quidem, cum
detur aliquod non bonum, quod non sit ma-
lum in genere moris: vt constat de lapide,
quod sufficit ad veritatem indefinitæ enun-
ciationis, atque etiam posterior, cum mul-
ta non bona sint. & mala: vt de iniustis ho-
minibus notum est ergo neutra est ei contra-
dictoriè opposita, sed sola particularis affir-
matio, eorundem extremorum, nempe non
bonum est bonum, planè falsa

Argumentum autem, ab oppositis desum- Quid sit eius argumentum ab oppositis.
ptum esse diximus. quasi dicatur, ita se ha-
bent affirmatio, & negatio de non bono, si
cut affirmatio, & negatio de bono, sed illæ
opponuntur tanquam affirmatio, & nega-
tio eiusdem, & non vt affirmationes contra
riorum prædicatorum: ergo etiam istæ.

Concludit igitur Aristoteles, vniuersã op- Conclusio.
positionem secũdũ affirmationẽ, & negatio-
nem eiusdem prædicati, de eodem subiecto, tã
in contrariis, quam in contradictoriis esse ac
cipiendam nam vt opinioni, omne bonum est
bonũ, opponitur cõtradictoriè, nõ omne bonũ 13.
est bonũ: pari ratione eidem opinioni vniuer-
sali, omne bonum est bonum, opponitur cõtra
riè vniuersalis alia, nullũ bonũ est bonum in
vtrisque enim reperitur affirmatio, & nega
tio eiusdem de eodem.

Quibus constitutis, redit ad illud, quod in principio stabilitum reliquit: videlicet formalem rationem oppositionis, enunciationū
14. *vocalium, ex mentalibus, quarum signa sūt dignoscendam esse, sed mentales enunciationes opponuntur secundum affirmationem, & negationem eiusdem & non sicut duæ affirmationes cōtrariorum prædicatorum (vt alibi unde satis probatum est, ergo eodem modo erit accipiēda oppositio in vocalibus & sicut contrariæ opiniones mentales, non possunt esse simul veræ de eodem, ita nec vocales cōtrariæ, aut contradictoriæ, simul veræ esse poterunt de eodem: simul autem dicimus, nam successiue aut pro diuersis temporibus non repugnat: verum est enim nunc de Petro, quod sedet, & mox etiam erit verum, quòd non sedet, eiusmodi tamen singulares enunciationes non censentur oppositæ, quia non pro eodem tempore accipiuntur, quod oppositioni intrinsecum est. His continetur tota sententia huius capitis.*

NOTABILE VNICVM.

De quo oppositione intelligatur.

CIRCA quam, id solum adnotādum occurrit, quod licet de omni genere oppositionis intelligatur, nempe de contradictoria, contraria, & sub contraria; præcipue tamen de contradictoria, in qua solum reperiuntur directe esse, & non esse, af-
15. *firmatio & negatio eiusdem: quod enim vna contradictoria enunciat, altera ex directo negat, vniuersalis enim enunciat omnem hominem currere, & hoc quidem ex directo negat particularis, non omnem hominem currere, quod in contrariis non reperitur, nam quod affirmans vniuersaliter enunciat, omnem hominem currere, altera non ex directo contradicit negans non omne, sed secundum totam extensionem vniuersalitatis negationem continens, nullus homo currit, & id quadam indirecta ratione, vnde prouenit contradictorias pugnare veritate, ac falsitate, contrarias vero sola veritate & hinc etiam fit formaliorem, ac potiorem oppositionem esse contradictoriam, vtpote ex directo continentem esse, & nō esse eiusdem prædicati, de eodem subiecto. In subcontra-* 16.
ria etiam oppositione suo modo verum tenet doctrina Aristotelis, cum sit etiam secūdum affirmationem, & negationem eiusdem, sed quia particulariter vtraque enunciat, non continet plenam oppositionem, sed nimis diminutam, cum possint simul in veritate stare, sola falsitate pugnantes, ac propterea sub cōtraria oppositio vocatur, hoc est quasi participatio quædam imperfecta contrariæ oppositionis, cuius non meminit Aristoteles hac in parte sicut neque aliis in locis, quibus de oppositionibus enunciationum differit, quia eam non reputauit oppositionem simpliciter, sed secundum quid.

Et hac de quarto Cap. de secundo libro, ac de vniuerso opere, de interpretatione dixisse sufficiat: ad laudem, & gloriam omnipotentis Dei, Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & Beatissimæ Deiparæ, cui consecrata esse volumus.

FINIS.

R. PA-

R. PATRIS ANTONII RVBII RODENSIS, THEOLOGI SOCIETATIS IESV, THEOLOGIAEQVE PROFESSORIS.

Commentaria in duos libros Aristotelis Stagyritæ de posteriori analysi, seu resolutione. vna cum dubijs, & quæstionibus.

PROOEMIVM TOTIVS OPERIS.

IN eum finem ad inuentas esse artes, vt naturam in suis operationibus perficiāt nemo est, qui ambigat; ad opera quidem corporis cōuenienti modo exercenda, adinuentæ sunt artes (quas vocant) Mechanicæ, vt fabrilis, sutoria, ac reliquæ: ad operationes autem animæ perficiendas (rationis præsertim, quæ primas inter omnes tenent) artes liberales. Cæterum duobus modis perficiuntur eiusmodi operationes, prima perfectione, & quasi secundaria: prima earum perfectio in eo posita est, vt debito modo ordinentur simplicia in compositionem, & compositiones in discursum, quam perfectionem Dialectica confert: & idcirco prima vocatur, quia talis ordinatio viam parat ad cæteras artes perdiscendas, propterea quasi secundario perficientes: vnde iure optimo principem locum Dialectica tenet inter artes liberales; & ars artium quasi cognomento appellatur; & quemadmodum totius Dialecticæ scopus est opera rationis dirigere, dirigendoque perficere; sic partes eius singulæ in dirigendis, ac perficiendis singulis operibus versantur. Simplicem animi apprehensionem perficit prædicamentorum opus, tāquam prima Dialecticæ pars, simplicia in certis quibusdam categoriis ordinans secundum debitam subiectionem, ac prædicationem secundam libri de interpretatione, docentes modum cōponendi enunciationem simplicem, & compositam, necessariam, & contingentem, in quibus veritas, & falsitas reperiuntur discursum denique, tanquam potissimum rationis opus, ad quod ordinātur cætera, perficit syllogismus, qui est quasi discursus arte fabricatus; cuius quadruplex est consideratio, communis prima, in quantum certam quandam formam colligendi vnum ex alio continet, modo, & figura dispositam, quæ ad diuersas veritates, applicata diuersos assensus in intellectu generat, scientificum quidem, si cum veritatibus necessariis coniungatur: probabilem si cum probabilibus; & si cum apparentibus, apparentem. Ad perficiendum igitur naturalem discursum, iuxta has quatuor considerationes, quatuor Dialecticæ partes, quæ supersunt ordinantur: etenim syllogisticam formam docent libri priorum, eam cum necessariis enunciationibus copulat præsens tractatus de Posteriori analysi, vel resolutione, quod perfectissimum instrumentum generandi scientiam (demonstratio vocatur) constituens. Topicorū libri ex probabilibus enunciationibus communi formę copulatis probabilem syllogismum efficiunt. Elenchorum demum opus, fallacem quendam, solam veritatis apparentiam præ se ferentem componit. Ecce quo pacto Dialectica suis partibus rationis opera perficit; ecce rursus finem, in quem ex propria conditione ordinatur.

Quadruplex syllogismi consideratio.

Quod constituatur huius partis obiectum?

Huius partis obiectũ. EX hoc discursu facile in primis deduci potest, quodnam sit obiectum huius tractatus; quanquam non idẽ ab vniuersis Aristotelis commentatoribus designetur: *Opinio Auerroes.* nam cõmentator Auerroes in hoc proœmio, pro cuius sententia referuntur Alexander, & Theophrastus, quem sequuntur nonnulli ex modernis, tenuit, non solam demonstrationem, sed simul cum definitione esse obiectum; & cum vnitati, & simplicitati obiectiuæ repugnet, quid complexum pro obiecto designare, modum sciendi suo ambitu vtranque comprehendentem docuit esse obiectum: innititur autem huic fundamento.

Primum argument. Notum est definitionem per se spectare ad considerationem Logicam, cum sit quidam modus sciendi, sed nulla pars Logicæ præter istam, naturam definitionis considerat: cõprehẽdetur ergo intra ambitum obiecti eius-
3 dem, nam & si 6. lib. Topic. cap. præsertim
Aristotel. 2. per totum de definitione egerit Aristoteles, non certe, vt eam constituere doceat, sed iam constructam examinare, vt facile cõstare poterit omnes illius capitis locos consideranti. Nec fit satis argumento, si dicatur pertinere quidem ad præsentem tractatum considerare definitionem, non tamen per se, sed in quantũ ad demonstrationẽ ordinatur, vel pars eius est, vt enim in eius discursu ostẽ-
Reijcitur solutio. demus mediũ potissimæ demõstrationes est definitio, vt subiuncta docet. Omne animal rationale est capax disciplinæ, omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est disciplinæ capax. Ecce animal rationale bis in præmissis sumptum, mediũ est: hęc inquã solutio non satisfacit: nam definitio nobilior
Aristotel. est demonstratione, vt Aristoteles insinuat 7. metaph. tex. 27. & ratio docet siquidẽ per definitionem scimus quid res sit: per demõstrationem qualis sit: vt hominem esse disciplinæ capacem; nobilius autem est scire quid rei, quam eius qualitatem cum illud ad substantiam spectet, qualitas verò accidens sit potius ergo considerabitur per se primo definitio, tanquam instrumentum sciendi nobilius, & eius gratia demonstratio. Et rursus etiam si non esset demonstratio extaret de-
4. finitio, cũ prius sit ordine naturæ de re quacunque nosse quid sit, quam esse talem, de-

mõstratio vero non est sine definitione, quæ medium eius est: erit ergo natura p[illegible] prius autẽ sine posteriori bene potest ex[illegible]re, ergo definitio sine demõstratione, quo d[illegible]misso non minus esset à Logic[illegible] cõsiderabilis, quam nunc demonstration[illegible] stante [illegible] propter consideratio eius non pendet ex consideratione demonstrationis, sed perfecte erit obiectum huius partis, potius quam demonstratio; vt igitur sub ambitu vnius obie-
ĉti comprehendatur vtraque, modum sciendi vtrique communem esse ad æquatum obiectum dicendum est. 4.

Secundo probatur, quia de obiecto, v[illegible] statim in 1. cap. huius primi libri docet Aristo- 1.4.
teles præsupponendum est, an sit & quid sit de demonstratione autem id non præsupponitur, sed eius definitio designatur ca. statim. 2. ergo definitio potius erit obiectũ, quæ sic in opere consideratur, vt tamen non definiatur.

Aristoteles sententia, & vera proponitur.

EXPRESSA est in hac parte sententia Aristotelis, nam 1. lib. de priori resolutione ca. 1 (quod est quasi proœmium harum omnium partium, nempe priorum, posteriorum, Topicorum, atque Elenchorum, in quibus de syllogismo in communi, & in speciali disserit) proponens propria singularum obiecta; sic ait: *Primum dicere circa quod, & cuius sit consideratio quoniam circa demonstrationem, & scientia demonstratiuæ, &c.* Postea vero materiam aliarum partium prosequitur. cap. etiam 1. huius primi lib. posteriorum fundamenta iacit ad intelligendam artem demonstratiuam, vniuersale illud principium tradens; omnem doctrinam, omnemque disciplinam ex præexistenti notitia fieri, vt ex eo ostendit, assensum conclusionis, ex principiorum notitia per demonstrationem gener[illegible] [illegible] cap. 2. eam definit, atque in sequentibus de qualitate, hoc est, de certitudine, & necessi[illegible] principiorum agit. Manifesta item ra[illegible]o ostendit, demonstrationem esse adæquatum huius partis obiectum, cuius partes passiones, atque effectus considerantur, vt discursus totius operis ostendit, in quo si aliquid de definitione traditur, huius rei gratia profecto, quia pars quædam demonstratio[illegible] est, aut

... nam cum demonstrationis officium, sit propter quid eius rei, circa quam versatur, ostendere, definitione constare oportet tradente quid rei; propter quid enim, quid præsupponit, secundum ordinem naturæ; itaque totum quoddam est demonstratio, per se hac in parte consideratum, cuius vna pars definitio est, ac propterea, qui eam ponit ad æquatum obiectum, definitionem comprehendit: non quidem tãquam alium modum sciendi, à demonstratione distinctum; ita vt ab vtroque modus sciendi abstrahatur, ac tanquam obiectum consideretur, sed vt id, ex quo demonstratio, simul cum alio principio vtroque in modo, & figura disposito, constituitur; hæc igitur sola totale, & adæquatum obiectum ponendum est, vt cum Aristotele tenent D. Thom. & Albertus Magnus, in proœmio huius operis, quos cæterorum interpretum turba sequitur. Caietanus, Sotus, Mercado, Toletus, & Omnia.

Secundo probatur. Quia nihil de modo sciendi demonstrationi, definitionique communi, in hoc tractatu effertur ab Aristotele, sed de sola demonstratione differitur; quæcunque enim traduntur eo spectant, vt quid demonstratio sit, qualia item esse oporteat eius principia; videlicet propositiones necessarias, de omni & per se, & his similia tractat, igitur nihil demonstratione vniuersalius, sub quo ipsamet demonstratio comprehendatur obiectum est, sed demonstratio ipsa secundum se.

Satis fit argumentis oppositæ sententiæ.

NEQVE argumenta in oppositum aliud probant, admittimus namque ad formam prioris respondentes: nobilius esse *quid*, quam *quale*, vndiquaque consideratum, atque ex consequenti scire, quid sit res, quam qualis sit. Cæterum per demonstrationem non scimus qualis sit, dũtaxat, sed propter quid sit talis: propter quid autem ipsummet quid claudit intrinsece, & ex consequenti quidquid definitio præstat, & aliquid amplius præstat demonstratio. Quod vero in eodem argumento dicitur definitionem extare posse, adhuc non existente demonstratione, verum est, sed ad considerationem dialecticam, procul dubio, vno e duobus modis spectare potest; vel vt medium demonstrationis, vel certè tãquam vnum ex quatuor prædicatis: ex quibus problemata dialectica, atque adeo probabiles syllogismi constituuntur; quæcunque enim in dialecticam considerationem veniunt, siue simplicia sint, vel composita, ad syllogismum ordinantur conficiendum, & præcipue ad potissimum, qui est demonstratio; syllogismis autem non extantibus (si casus admitti potest) extaret quidem definitio, nõ quidem cõsiderata à Logico, sed à Metaphysico, cuius est genus, ac differentiam rerum indagare: negandum est ergo, propter se ad Dialecticam spectare, hoc est, non in ordine ad demonstrationem, atque ex consequenti propter se, & non propter demõstrationem considerari. Negandum est etiam in hoc solo tractatu consideratam esse naturam definitionis, sed absque dubio in Topicis, non solum lib. 6. per totum, sed primo etiam, cap. 8. Vbi inter prædicata Dialectica recensetur: cæterum in vtraque parte considératur, tanquam pars demonstrationis, vel Topici syllogismi. ideo sub obiectis horum tractatuum clauditur, tãquam pars sub consideratione totius.

Ad secũdum dicimus de subiecto præsupponendum esse, quid sit, hoc est, à priori non probandum, sed tanquam per se notum præmittendum; cui non contradicit in cuiusque operis principio definitionem eius tradere, vt facit Aristoteles cap. 2 huius primi libri. *Ad secundũ argumentũ*

Quanta sit huius partis Dialecticæ dignitas ostenditur.

INFERTVR secundo, quanta sit huius partis Dialecticæ dignitas, quantumque cæteras excellat: etenim si verum est simplicia ad compositionem ordinari: hanc autem, & illa ad syllogismum, facile intelligitur eas partes Dialecticæ digniores esse, in quibus de syllogismo differitur; omnium autem syllogismorũ, potissimus est demonstratio, per quam generatur scientia: hæc igitur pars de demonstratione, ac de proprio obiecto agens nobilissima erit, nam ex obiecto sortitur scientia suam dignitatem. *De dignitate huius partis.*

Certitudine etiam excellit cæteras partes, cum non solum ex communi ratione illius formæ syllogisticæ certa sit, sed ex particulari forma, *Quanta sit illius certitudo.*

forma, ac modo colligendi vnum ex altero: & rursus in tantum aliæ partes certitudinem habent, in quantum per certam demonstrationē docet quælibet proprii obiecti rationem, & constitutionem: ab hac igitur demonstratione, tamquam proprium obiectum statuente certitudinem accipient.

Obiectio. Si autem dicatur conuincere quidem rationem, nobiliorem esse hanc partem Topica, atque Sophistica, quemadmodum demonstratiuus syllogismus, Topico, atque Sophistico, longe nobilior est: cæterum cum Prioristica comparatam, minus nobilem esse, queadmodum forma nobilior est materia: etenim Priorum libri de forma disserunt syllogistica. Posteriorum verò de materia syllogismi necessaria; pars Topica, atque Sophistica, de probabili, atque apparen-
8. ti: ille igitur tractatus, vtpote syllogismi formam, tanquam obiectum proprium considerans, nobilior erit tribus cæteris materiā considerantibus, quanquam inter eas, primum locum meritò teneat pars posterioristica.

Occurritur obiectioni. Difficile profectò argumentum: præsertim si vulgari modo loquendi, frequenter in schola vsurpato standum sit, partem videlicet posterioristicam à cæteris separari, per materiam necessariam syllogismi, quam considerat, & per quam à cæteris syllogismis distinguitur demonstratio: conuincit enim tunc argumentum: posterioristicum tractatum prioristico esse inferiorem: si tamen rem diligentius expendamus, inueniemus longe aliter rem se habere, & demonstrationem, non solam materiam addere supra communem formam syllogisticam, sed etiam formam determinatam, per quam à probabili syllogismo, & sophistico separatur: vtrumque autem (mea quidem sententia) euidenter conuincitur his rationibus.

1. Argum. Prima quidem. Quia syllogismus genus est ad demonstrationem, topicum, & sophisticum, genericæ namque sunt prædicationes istæ, demonstratio est syllogismus; probabilis est syllogismus; atque etiam Sophisticus; addit igitur differentiam essentialem, atque specificam demonstratio, supra communem rationem syllogismi, eam contrahentem ad perfectissimam speciem; sed differentia specifica est formalis, non à materia, sed a forma specifica radicaliter desumpta; ergo eam addere demonstrationem

supra commun[illegible], atque genericam [illegible] necesse est, & non so[illegible] mate[illegible] & certè si solam materiam add[illegible] set species, sed indiuiduum, pe[illegible] namque indiuiduantur res, pe[illegible] forma[illegible] in specie constituuntur.

Et confirmatur. Quia si non a[illegible] aliam formam, sed solam materiam, [illegible] tur demonstrationem, vt de[illegible] reduplicatiue, non esse formalem co[illegible] quentiam, sed materialem; vnde[illegible] 9.
gnabit in demonstratione, vt demo[illegible] est, dari antecedens verum, & co[illegible] falsum, quanquam repugnet ex parte [illegible] munis formæ syllogisticæ: quemad[illegible] non repugnat dari in cæteris argum[illegible] ex parte materiæ tenentibus, quod tamen p[illegible] nè falsum est, & naturæ demonstratio[illegible] aduersum, quæ secundum propriam ratio[illegible] generat assensum scientificum.

Secundo probatur. Demonstratio d[illegible] guitur specie à syllogismo probabili, & so[illegible] phistico (vt ostendit proprius eius eff[illegible] generat namque scientiam, prob[illegible] opinionem, & errorem Sophisticu[illegible] diu[illegible] autem effectus per se, non possunt p[illegible] de-re, nisi à causis particularibus secund[illegible] ciem diuersis; tunc vltra, distinctio [illegible] cificam, cum sit formalis, non consti[illegible] differentia, seu forma præter ge[illegible] igitur, in qua conueniunt, particula[illegible] mas addere, quibus specie separentur, [illegible] cesse est.

Tertio. Syllogismus in communi [illegible] compositum artificiale arte Dialectica ab intellectu fabricatum; & syllogismus demōstratiuus, probabilis, & Sophisticus, sunt composita particularia eadem arte facta, & quidem sub hoc genere artificiali speci[illegible] distincta; ergo habet quodlibet suam p[illegible] artificialem formam, per quam distingui-tur specie ab alio præter communem, in qua conueniunt, & præter materiam, à qua specificam distinctionem procedere repugn[illegible]
etenim duo composita artefacta, quanquam ex diuersa materia aurea, vel argentea, si eadem habeant artificiosam formam, nō possunt distingui specie, vt vas aureum, & argentum ostendunt, eiusdem formæ, [illegible] guræ: quæ, & si in genere naturali, specie separentur ob metallorum diuersitatem, minime in ordine artificialium, quia specifica distinctio metallorū materialis est ad genus arti-

11 …ale comparara, siquidem metallum, 2. …quan subiectu n se habet, vel mareria ad …cialem formam, quam in se recipit; …r igitur cum natura rerum artificia- …um, huiusmodi syllogismos ex parre .fo- …materiæ, esse distinctos specie; & cum …inctio specifica constet, necesse est ali- quas formas artificiales, addere communem …rmam syllogisticam, determinantes ad diuersas species, præter materiam necessa- …iam, probabilem, & apparentem.

Quæ sit autem hæc forma non est facile …licare: præsertim cum nemo de hac re rerbum fecerit; sic autem videtur nobis ex- …candum, vt tria in demonstratione secun- 4 …um rationem distincta consideremus. Pri- …m est vniuersalis rario formæ syllogisti- …cæ, hoc est, dispositionis in modo, & figu- …, & hæc communis est probabili, & so- phistico. Secundum est, specialis ratio con- cludendi effectum ex causa, si à priori sit demonstratio; vel causam ab effectu, si sit a posteriori; quod proculdubio specialis …næ rationem habet, cum necessaria sit connexio causæ per se cum effectu in qui- buscunque rebus, vt probat efficaciter hæc ratio.

Præmissæ continentes causam conclusio- nis, sunt rationes formales assentiendi, à quibus assensus ipse scientificus speciem ca- …; ergo respectu illius non se habent tan- quam materia, sed per modum formæ, vel medij formalis assentiendi: vnde fit, vt cum …onstratio non sit aliud, quam præmissæ …r dispositæ, vt euidenrer inferant as- …sum scientificum conclusionis, & in tali dispositione, non solum elaudatur modus, & figura, sed formalis ratio assentiendi, quam præmissæ continent, ad formam de- monstrationis specialem pertineat, vtram- que præmissam esse talem rationem assen- …di, in qua virtualiter assensus conclusio- nis con…ineatur.

Postre…um in demonstratione conside- …bile est, tres propositiones, ex quibus de- mo…stratio couflatur, necessarias esse; hoc est, non contingenres, vel in materia remo- …, & huiusmodi consideratio distincta est à …cunda, nam & si duo hæc re ipsa sint con- …cta, videlicet præmissas causam esse per se conclusionis, vel per se effectum, & esse …materia necessaria: vniuersalius tamen est secundum, & ideo à primo abstrahit,

cum notum sit, non quaslibet propositiones necessarias, esse causam per se conclusionis: vnde fieri potest, vt modum formæ illud habeat, hoc vero modum materiæ. *Quæ sit forma posteriorum propria.*

Contracta igitur vniuersalis ratio formæ syllogisticæ per modum inferēdi, vel assentiendi formalem, effectus ex causa per se, vel causæ ex effectu, speciem potissimam syllogismi constiruit in materia necessaria consistentem: & syllogismum probabilem vel sophisticum, si per proprios inferendi modos probabilem, vel apparentem contrahatur, in materia conringenti, vel apparenti consistentes; & rursus à duobus his syllogismis separatur demonstratio formaliter per proprium, ac perfectissimum inferendi modum expositum, tanquam per propriam formam, ac differentiam; ac demum materialiter per materiam necessariam, vt sic à contingenti vel remota distinctam. 12.

Finis, & inscriptio late traditur.

FINIS huius partis nobilissimus est, cum propriam perfectionem hominis, in quantum est rationalis, pertingat: etenim suprema hominis dignitas est esse rationis participem, à qua naturale illud desiderium oritur, cuius Aristoteles testimonium perhibet. 1. lib. metaph. cap 1 statim in principio, sic inquiens. *Omnes homines, natura scire desiderant*: perficit autem posterioristica pars tale desiderii, potissimum instrumentum sciendi, nempe demonstrationem constituens. *Finis huius partis.* *Aristotel.*

Ex fine autem facile intelligitur eius vtilitas, quæ adeo magna est, vt instrumentum præbeat potissimum, quo non solum iuuantur, sed stabiliuntur cæteræ omnes scientiæ; tolle demonstratio em, & nulla erit comparabilis scientia; imo neque in se aliqua erit scientia, nisi sit per demonstrationem comparabilis; quę igitur ars demonstrationem condere docet, vtilissima erit, ad cunctas scientias comparandas, atque etiam stabiliendas. *Vtilitas.*

Nec solum vtilis, sed omnino necessaria ad eas saltem perfecte acquirendas; nam, & si lumine naturali rationis ostendente, quasdam possimus demonstrationes efficere, quibus cæteras scientias nobis comparemus *Necessitas* 13.

sed imperfectas admodum: si igitur ordinatæ, si modo conuenienti, si perfectè acquirẽdæ sunt, media certè demonstratione ab hac posterioristica arte condita.

De inscriptione librorum in[illegible] Inscribitur opus hoc de posteriori analysi, hoc est, resolutione, quam inscriptionem, vt explicemus melius, obseruandum est, geminam esse resolutionem, quædam est realis, & physica, vt dum res aliqua in partes realiter componentes resoluitur, & eiusmodi resolutio in eiusdem rei destructionem cedit, vt dum mixtum in elementa resoluitur, domus in tecta, parietes, ligna, & lapides; alia est resolutio in partes quidem, ex quibus res componitur, sed quæ non fit actione reali, vel physica, sed à solo intellectu considerante, vel examinante, vt dum intellectu iudicamus, mixtum vere esse quoddam compositum ex elementis, & domum ex prædictis parietibus tali modo ordinatis, nihil ab ea auferentis.

Sententia [illegible] Hanc resolutionem rationis partitur rursu Cardin. Toletus in proœmio huius operis quæst. 2. de inscriptione in mathematicam, & Logicã: Mathematicã esse docet, qua propositam cõclusionem in proprias causas, per quas demonstratur, reducimus, vt nihil aliud sit talis resolutio, quam inquisitio, & perscru-
14. tatio quædam causarum illius conclusionis; sicut in moralibus consultationes sunt inquisitiones mediorum ad res faciendas, vt docet
Aristotel. Aristoteles, 3. ethicorum cap. 3. ex quo patet hanc resolutionem non esse demonstrationem: nam demonstratio per causam effectũ demonstrat; resolutio verò posito effectu causam indagat, potius igitur indagatio quędam causarum appellanda est, & talis resolutio, ait mathematica dicitur, non quod solus mathematicus ea vtatur, cũ & aliæ scientiæ etiam in proprias causas conentur sua principia redigere; sed quod Mathematici frequentius, & clarius id efficiant.

Impugnatur primo. Hanc tamen diuisionem resolutionis probare non possum, quia resolutio, quæ Mathematica appellatur, vere est eadem cum Logica: vnde membra diuisionis coincidere depræhenduntur, sed falsum ostendo, quòd per demonstrationem non fiat: nam dum propria causa alicuius effectus inquiritur, & inuenitur à Mathematico, vel certo constat eam esse talis effectus causam, vel non; si non habetur per certitudinem, dubia erit, atque imperfecta talis resolutio, & minimè scientifica, cum falsa [illegible]

verò dicas certam esse resolutionem [illegible] euidentem (vt necessario dicendum [illegible] sit à sciẽtia certissima facta) vel co[illegible] esse causam talis effectus sola cog[illegible] minorum absque discursu, vel p[illegible] tiam, aut certè per euidẽtẽ discursum [illegible] modi priores sunt impossibiles, ergo te[illegible] erit necessarius, cum alius non super[illegible] tertius est demonstratio, ergo per de[illegible] strationem fit talis resolutio. Probat[illegible] nor. Ferè semper contingit talẽ causam [illegible] esse primam, sed mediam cum pr[illegible] ca sit, mediæ verò primes, tunc ergo [illegible] sceretur esse causam ad primam redu[illegible] non igitur ex terminis, vel per co[illegible] principiorum, cum se habeat, tanqu[illegible] clusio resolubilis in aliam priorem, p[illegible] perientiam autem impossibilius est, [illegible] Mathematicæ disciplinæ, à materia s[illegible] abstrahant, non probant suos effectus, v[illegible] conclusiones per experientiam, experimen[illegible] talis enim conditio sensibilis est; super[illegible] go constare talem causam esse talis eff[illegible] per euidentem discursum, qui est demo[illegible] stratio: vnde sequitur à resolutione Logica non esse diuersam. Quod etiam secu[illegible] ostendo. Resolutio Logica non est [illegible] quam reductio conclusionis ad sua p[illegible] vsque ad prima, tanquam ad veras c[illegible] euidentes demonstrationes, hoc est [illegible] priori, vel propter quid demonstrare [illegible] resolutio Logica est effectus in propria [illegible] sam, vt de Mathematica dicitur, vnde ab[illegible] dubio coincidunt.

Potius ergo dicendum est vnam [illegible] solutionem, eamque proprie Lo[illegible] sic ostendo. Demonstratoria ars [illegible] stat sine resolutione conclusio [illegible] cipia, per demonstrationẽ eand[illegible] A[illegible] stot testante cap. 2. primi lib. vbi ait *Non [illegible] qui demonstrationem bonam non habet* [illegible]
tur autẽ de præmissis demonstrationibus m[illegible] 16
dio haud quaquã vacantibus, qu[illegible] rio demonstrari posse affirmat, hoc [illegible] duci ad prima principia, vt [illegible] sionis ex eis deductus scientificus sit; ad eu[illegible] dem igitur artificẽ per se pertinet, docere [illegible] monstrationem, & resolutionem [illegible] nis in sua principia, vsque ad e[illegible] ctus in propriam causam, [illegible] ctica docet demonstrationem [illegible] ergo sola doc[illegible]

...m causam.

Vnde infertur, euidentem resolutionem (scientifica sit) ad solã Dialecticam per se pertinere, à qua eam mutuantur aliæ scientiæ Physicæ, Mathematicæ, atque etiam Metaphysica omnium perfectissima: solum enim Mathematica, vel Metaphysica vocatur resolutio, in quantum ad materiã harum scientiarum applicatur, quemadmodum demonstratio: ita vt ad Logicam tanquam ad docentem pertineat, ad cæteras verò scientias, tanquam ad vtentes, quemadmodum Logica ipsa, cunctaq; instrumẽta à se facta duplicem hanc appellationẽ admittunt docentis, & vtentis, eadem tamen sunt quæ ab ipsa Logica fiunt, & quibus cæteræ vtuntur scientiæ: quemadmodũ Logica ipsa docens eadem est, qua vtuntur alię scientiæ; & vt propriæ sint locutiones, potius dicendum est, vsum Logicæ communicari alijs scientijs, dum diuidunt, syllogizant, demõstrant & eodem modo de resolutione loquendum est, cum intrinsice sit in demonstratione clausa; quasi passiue docentem esse ad Logicam comparatam, ad alias verò scientias quasi vtentem, vel potius eam docere Logicam; & eiusdem prorsus, quam Logica docet, & docendo constituit, vsum esse in alijs scientijs; & ex materia earum diuersa diuersam appellationem sortiri; sed cum vna, eademque sit secundum substantiam, ac rationem formalem, diuisionem minimè patitur; nisi fortè ex vsu diuersarum scientiarum; & tunc tot essent resolutiones, quot scientiæ ea vtentes, & sic diuisio maximam pariet confusionem, ac propterea admittenda non est.

Vnde fit (vt ad inscriptionis explicationem reuertamur) resolutionem non de re..., sed de resolutione rationis ab intellectu facta, cõclusionis in sua principia, vel effectus in propriam causam accipiendam esse, hæc est enim scientifica, hæc ad demõstrationem pertinens, vt inscriptio libri maximam cum obiecto proprio, nempe cum demonstratione cognationẽ habeat, de posteriori autem dicitur comparatione alterius tractatus, qui syllogismum resoluere docet in principia communis formæ syllogisticæ, & meritò quidem; nam communia ... sunt, secũdum ordinem doctrinæ par... ularibus: vnde prius est nosse syllogismũ in principia resoluere, quantum ad formam syllogismi communem, quàm demonstrationem in principia propria, secundum rationem formæ particularis: nisi enim præintelligamus syllogismum esse ex illa parte euidentem, impossibile est vim & efficaciam demonstrationis percipere: prior ergo resolutio illa appellatur, posterior hęc, atq; ex consequenti tractatus ille de resolutione priori merito inscribitur, iste verò de posteriori. 18.

Sed obiiciet aliquis. Demonstratio est obiectũ huius partis, ad quã non minus cõpositio pertinet, quam resolutio, quin potius, prius est eam componere, quam præmissas, vsque ad prima principia per resolutionem deferre, & vtrunque docet posteriouistica ars, cum compositio quasi fundamentum sit resolutionis, quid enim resoluere possumus, nisi quod ex partibus compositum est; longe igitur melius inscribentur libri de compositione posteriori, vel de compositione demonstrationis, quam de posterioris resolutione. *Obiectio.*

Circa solutionem huius difficultatis refert Pater Toletus antiquorum interpretum sententiam, Philoponi, Durandi, & aliorum in principio priorum, qui fatentur vtramque ad hanc partem pertinere, nempe compositionem, & resolutionem, sed quia potior est resolutio, atque difficilior, ab ea nomen accepit, & vocata est posterior resolutio, potius quam compositio: quam tamen non videtur recipere, sed aliter sentire, ait enim hanc artem per se docere resolutionem præmissarum in prima principia; cæterum quia resolutio tradi non potuit, quin prius, quid syllogismus, quid demõstratio esset explicaretur, ideò eiusmodi definitiones designatæ sunt: hoc tamen non est componere, sed ea ostendere, in quæ resolutio facienda est, fatendũ denique esse affirmat, eadem arte nos doceri, & resoluere, & componere, sed illud prius. *Solut. 1. P. Toleti.* 19.

Vera sententia duplici conclusione explicatur.

NOSTRA autẽ sententia antiquis cõsentanea, duplici assertione explicatur: prima, Posteriouistica ars vtrique per se docet, & demõstrationem cõponere, & præmissas eius, vsque ad prima principia resoluere. *1. Assertio.*

1. Ratio ex Aristotel. Probatur, Quia Aristot. cap. 2. demõstrationem definiens statuit: *Ex primis, veris, notioribus, causisque conclusionis constare*: & cap. 4. *Ex propositionibus per se, in quibus prædicatum dicatur vniuersaliter de subiecto, & secundum quod ipsum*; & in sequentibus, *ex propositionibus necessariis*, cap. item. 10. principia demonstrationis, *propter quid*, conclusionis reddere, & aliquando *quia*, illudque præstare, dum causam eius continent; hoc verò dum effectum proprium: ac tandem potissimam demonstrationem, in prima figura esse cõstituendam; eiusmodi autem quid aliud quam demõstrationem componere docent.

Confirm. Præterea si in hoc tractatu, hoc per se non docetur, in qua nam alia dialecticæ parte? constat certè in nulla. Quibus accedit proprium Dialecticæ munus esse instrumenta conficere, quibus aliæ scientiæ vtantur, ex quibus potissimum est demonstratio, eam igitur componere non est ab instituto dialectico alienum, sed ex propria ratione huic arti conuenit, non ratione alterius partis, ergo posterioristicæ, de qua nunc agimus.

2. Assertio. Assertio secunda est, in demonstratione potior est resolutio, cõpositione, ac propterea ab ea potius, denominatio huius tractatus accipitur: quam sic explico simul, & cõfirmo. Conclusio demonstrationis innititur præmissis, per quas à priori demonstratur,
Probatur. quæ si principia sint per se nota, non innituntur aliis, sed lumini naturali, cuius vir-
20. tute, statim ac termini cognoscuntur eis assentitur firmissime intellectus: si verò non sint per se nota aliis innituntur, ad quæ nisi eas reducere nouerit, qui demonstrationem componit, nec veram habebit demonstrationem, nec veram scientiam conclusionis; sed fidem, vel opinionem: itaque præmissis & conclusioni robur confert, atque virtutẽ gignendi scientiam resolutio, vsque ad prima principia: vnde fit, compositam demonstrationem, quasi mortuam esse sine resolutione, & vere non esse demonstrationẽ, nisi modo quodam materiali: resolutionem verò esse quasi animam eius, conferentem præmissis, & conclusioni certitudinẽ, firmitatem, atque euidentiam, quæ omnia
Aristotel. acute satis docuit Aristot. cap. 2. huius 1. lib. probans demonstrationem procedere ex primis principiis, vel ex his, quæ ad prima principia referuntur per demonstrationẽ, verba eius sunt, *Ex primis autem in demonstrabilibus,*

quoniam non sciet non habens demonstrationem
ipsorum, &c. Hoc est dum præmissæ no[n] ... 21
prima principia, nec scientiam, nec d[emon]strationem efficient, nisi eas vsque ad prim[a] principia reducere demõstrans nouer[it] ... demõstratio ex primis principiis fo[rmaliter] procedere debet, vel saltem virtualit[er] ... cipia enim medium habentia prima d[icun]tur virtualiter, propter resolutionem virtute ad prima referuntur. Hoc exem[plo] fit vniuersa hæc doctrina manifesta. C[u]m ego hanc demonstrationem, omn[e ani]mal rationale est admiratiuum, om[nis ho]mo est animal rationale, ergo om[nis homo] est admiratiuus; cuius præmissa m[inor per] se nota est, cum sit definitio hominis ... nitiones enim rerũ statim cogni[tis ter]minis sunt per se euidentes, appellanturque ... dẽ prima principia in qualibet scientia, qui[bus mediis] passiones de subiectis demo[nstran]tur: præmissa vero maior non est pri[mum] principium, sed medium habet, per qu[od] ad primum principium reduci potest, ... per aliam passionem priorem, quæ est ca[pa]citas disciplinæ, reducitur autem hoc modo. Omne disciplinabile est admir[atiuum], omne animal rationale est discipl[inabile], ergo omne animal rationale est ad[mirati]uum: ecce demonstrationẽ vtroq[ue] pr[æmissa] per se noto constantem: nam maior ... prædicatur secunda passio de prima, ... vacat, cum nullum sit inter primam, & s[ecun]dam passionem: minor verò, in qua p[rima] passio enunciatur de essentia, non est m[inus] per se nota, cum prima passio absque vllo medio ab essentia oriatur: nũc igitur si componens primam demonstrationem, nesciat maiorem præmissam resoluere, per secundam in primum principium, nec ve[ra] erit eius demonstratio, nec scientiam habebit conclusionis: nam cum illa præmissa non sit sibi certa, sed accepta fortasse ab alio per fidem humanam, non potest certum conclusionis assensum gignere, sed erit assensus 22
opinionis: at si resoluere nouit per secundam demonstrationem, certũ habebit assensum eiusdem, veram demonstrationem, & scientificum conclusionis assensum. Ecce quo pacto resolutio robur, certitudinem, atque firmitatem demonstrationi præstat, & quasi vita ipsius est, cum solidam efficiat veritatem premissarum: vtraque igitur constat de monstratio, compositione videlicet, & resolu-

... lutione: sed compositio quasi cor-
... prius est, resolutio quasi anima: nam
... excedit compositionem, quantū ani
... excedit corporis in constitutione homi-
... igitur à resolutione accipitur huius
... inscriptio, tanquam à nobiliori, po-
... quam à compositione.

Quare dicatur iudicatiua pars posterioristica.

SED rursus quæri in hac parte solet, quæ ... sit causa, vel ratio, ob quam pars ... Dialecticæ iudicatiua dicatur, To... vero non iudicatiua sed inuentiua. ... vt respondeat Doctor Toletus, plu... diuersas referr sententias, pluraque ... verba; nos verò non iudicamus in ... minima multum immorandum, sed ... aliorum placitis, ex his, quæ docet ... Thom. in hoc proœmio respondendum ... Iudicium in primis perfectum ... D. Thom.) non est quæcunque senten... intellectu prolata, nec determinatio ... ad alteram partem contradictio... firma atque certa; dum enim intel... inter vtramque patrem contradictio... noium est non habere iudicium ... sed hæsitationem, vel suspicionem: ... alteram probabiliter sit determi... habet quidem assensum eius partis, ... midine tamen alterius; atque ex cō... iudicium, sed imperfectum, cum ... ino ei adhæreat; firmam igitur es... oportet adhæsionem intellectus, atque ... ad vnam partem, vt perfectum iudi... appelletur, & quia per demonstratio... adhæret intellectus, non solum firmi... ed immobiliter conclusioni, vt docet ... esse Aristoteles cap. 2. huius lib. 1. ad fi... his verbis. *Oportet scientem simpliciter à ... tate impermutabilem esse*, plenum habet ... perfectum iudicium: & hinc ars hæc ... vocatur. Topica verò nō iudicati... perfectū iudiciū minime cōtinet, sed ... dicitur quia inuenrio in primis (vt ... ibidem D Thom.) non perit certitudi... & parti Topicę ex propriis inuenire ... loca, vnde eruenda sint argumen... probabilia. Etenim Dialectici officium ... de quocunque proposito problemare di... ationem instituere, vt testatur Aristot. ... lib. Topic. cap. 1, sic inquiens. *Propositū quidem negotij est methodum inuenire, per quam poterimus syllogizare de omni proposito problemate ex probabilibus.* Ad id autem præstandum magna argumentorum indiget copia, ex diuersis locis eruenda, nempe à definitione rei, à genere, à differentia, à contrariis, vel repugnantibus, à coniugatis, &c. Vtrumque autem nempe locorum inuentionem, & argumentorum probabilium ordinationem præstat Dialectica per partē Topicam: nam & si aliqua inuentio cæteris possit conuenire facultatibus, vt Philosophiæ, quæ intra latitudinem proprij obiecti, vel materiæ communes habet argumentandi locos; sola tamen Dialectica sibi vendicat vniuersalem, ac methodicam locorum inuentionem in ordine ad prædictum finem, cum illa sit sola, quæ sic adinuenit, vt adinuenta ordinet, ac certis quibusdam interrogationibus argumenta ex inuentis locis disponat, ad probabilem disputationem de quocunque proposito problemate instituendam, vt idem docet Aristot. 8. lib. Topic. cap. 2. in hæc verba: *Oportet autem primum quidem eum, qui interrogare debet, locum inuenire, vnde sit argumentandum, secundum autem interrogare, & ordinare singula apud se ipsum: reliquum verò, & tertium dicere iam eadem ad alterum, quod autem inueniat locum similiter Philosophi, & Dialectici consideratio, subinde vero illa ordinare, & interrogare proprium Dialectici:* Vnde fit artem Topicam, proprissimè inuentiuam vocari: itaque & si iudicium cæteris Dialecticæ partibus conueniat, posterioristicæ tamen per excellentiam, ideo desumpta ab eo denominatione iudicatiua appellatur: & licet nonnulla inuentio cunctis etiam conueniat partibus, imo & aliis facultatibus, per excellentiam attribuitur parti topicæ, ac propterea ab hac excellentia sumpta denominatione dicitur inuentiua.

Argumentorum inuentio Dialecticæ propria.

24.

Aristotel.

Qui locus, huic parti Dialecticæ debeatur, ostenditur.

POST inscriptionem sequitur, ordinatio huius partis cum cæteris Dialecticæ: circa quam non omnes loquuntur eodem modo: consentiunt tamen omnes, partem prioristicam, eam antecedere, & merito quidem; quia ordo doctrinæ postulat, vt vniuersalia explicentur prius, deinde ad particularia procedatur, nam ex eorum notitia,

Qui locus huic parti debeatur.

25.

particularium cognitio dependet: cum enim vniuersale prædicatum, vt genus cum speciebus comparatum, pars est earum essentialis, præmitti igitur necesse est notitiam eius, vt species cognosci valeant: sed syllogismus in communi, genus est ad demonstrationem Topicum, atque Sophisticum, ergo eius cognitio præmittenda est: ita docuit plane Arist. 1. lib. de priori resolutione cap. 1. vbi in intentionem prius demonstrationē cadere affirmat tanquam finem, in quem forma syllogistica ordinatur, sed in executione prius esse tradendam doctrinam de syllogismo in communi, vt quid demonstratio sit intelligi possit.

Aristotel.

Hanc veritatē sic receperunt nonnulli, vt crederent vnum, eundemque tractatum cōponi ex libris Priorum, & Posteriorum, ita vt prior eius pars sint priora: posteriora verò posterior, de quorum numero fuit Villalpandus in prologo librorum de priori resolutione, quorundam antiquorum sententiam sequutus, quam confirmat. Quia statim in principio priorum, quasi sub eodem procemio comprehenduntur posteriora cum prioribus: promittit namque Aristoteles eo loco se acturum de demonstratione, sed de syllogismo prius; & rursus 2. lib. de Posteriori resolutione cap. 10. ad finem hæc verba, quasi epilogum totius operis scripsit, quibus demonstrationem, & syllogismum, tanquam materiam eiusdem tractatus comprehendit. *De syllogismo igitur ac demonstratione, & quid vtrumque est, & quo modo fit, manifestum est simul verò, & de scientia demonstratiua, idem enim est.*

Aliqui sentiunt Priorum, & Posteriorū tractatum esse eundem.

Villalpād.

Aristotel. 26.

Diuersos tamen tractatus efficit communis Dialecticorum cōsensus, cum D. Thom. in hoc procemio, & verè tanquam diuersi ab Aristotel. proponuntur vt diuersa inscriptio, & connumeratio librorum ostendit; nec enim sub eodem librorum numero connumerantur, vt contingit sæpe in his, quæ sub eodem tractatu comprehenduntur: non enim dicitur primus horum librorum, tertius de priori analysi post duos alios, sed primus de posteriori resolutione, quo insinuatur plane tractatuum diuisio.

Communis sententia.

Nec refert simul in procemio proponi demonstrationem, & syllogismum, vel sub eodem epilogo comprehendi; sæpe enim contingit multa simul proponi diuersis tractatibus explicanda, cuius exemplum habemus in eodem Aristote[le], qui pr[i]m[o] Ethicorum cap. 2 in fine, p[ropo]... rum de politica ciuitatis gube[rnatione] ... tamen alio diuerso tract[atu] ... tum præstitit: vnde si lib[ros] ... latione, tanquam diuersu[m] ... d pr[o]positos esse his libris de re[solutione] ... ori, quem ordinem, vel ipse ... nè indicant: in eo tantum d... statim post tractatum de r... locus sit posterioribus concedendu[s] ... pica pars eis sit anteponenda?

Philoponus, & Auicen[na] ... ius operis, aiunt Topicorum ... esse collocandum post libru[m] ... huic nostro esse antepone[ndum] ... causa: tum quia intellectus a... veritatem capiendam, rationibu[s pro]babilibus disponi, & quasi fac... que imperfectioribus manu duci ... ctissimi assensus (qualis est ... pax fiat; ergo iuxta doctrinæ o[rdinem] ... Topicorum notitia tradenda est, qu... demonstratoria explicetur ... probabile superius quid est ad ... valet enim hoc est necessarium, e[rgo pro]babile: non tamen e diuerso ... babile, ergo necessarium; cum p... lia omni fere ex parte sint conting... quibus falsum subesse non repu[gn]at, ... periora, vtpote magis vniu[ersalia] ... plicanda sunt ordine doctri[n]æ, v[t] ... vidimus) ergo probabilia, de quibus ... Topica, prius tradenda sunt, quam nec[essa]ria, de quibus est posterior ... dicendi fauet testimonium A[ristotelis] ... pressum. 1. lib. de priori resolut. c... sic loquitur, *Propositio Dialec[tica] ... percun... quidem interrogatio est contradicti[onis] ... nanti autem sumptio apparen[t]is, & p[ro]ba... quemadmodum in Topicis dictum est* ... bus verbis definitionem propo[sitionis dia]lecticæ designatam iam a se in To[picis] ... tur, quod stare minimè posset ... Topicorum iam à se explicatos pra... neret; negare igitur nullo modo p... prius esse ab Aristotele colloca[t]os, ... bros Posteriorum.

Placet nihilominus communus ... D. Thom. in procemio huiu[s] o... bertus Magn. lib. 1. poster... ad finem, quos cæteroru[m] ... ba sequitur Caietanus, M[agister] Sotus, C...

...ouanienfis, P. Toletus, Mercatus, & M. ... in eodem proœmio, non obscurè ab ... otel. insinuata. 1. lib. priorum cap. ... de demonstratione se acturum promit... prius tamen de syllogismo, quia vniuer... cst ratio formæ syllogisticæ; sa... po... tractatum de syllogismo vult esse ... ocandu a tractatum de demonstratione ... natura etiam demonstrationis hunc postu... locum.

Primo, quia cum sit inter species syllogis... perfectissima statim post tractatum ge... ris est considerauda.

Secundo, quia processus intellectus (vt ... D. Thom. in hoc proœmio) tri... est, primus atque perfectissimus, quo ... necessariis, & semper veris præmissis de... conclusiones etiam necessarias, & sem... veras: processus secundus à primo defi... atque adeò imperfectus, procedens ex ... nibus non semper veris, sed quibus acci... falsum potest, ex quibus infert conclu... non semper veras, aut necessarias, ... quibus potest subesse falsum. Tertius est, ... non ex necessariis, vel probabilibus, sed ... tantibus duntaxat conclusionem infert, ... apparentiam veritatis habentem, & ... imperfectissimus. Primus igitur est ... stratiuus, atque scientificus, vtpo... nunquam proprium effectum ge... Secundus Topicus, generans opinio... sophisticus tertius, generans errorem; ... degenerat à perfectione primi, sed ... magis tertius, & vterque quasi obli... respectu primi, a cuius rectitudine ..., & tanto magis a perfectione deuiat, ... magis ab eo elongatur; vnde cum ... fit iudex sui, & obliqui, fit ... per primum fiat regulandi, at... adeo per eum cognoscibiles, atque ex ... ordine naturæ, at que etiam do... prius in notitiam veniat demonstra... Topicus syllogismus, vel sophi..., & primus locus debeatur post tracta... de syllogismo in communi posteriori... de demonstratione agentibus, quibus ... libri Topicorum, ac tandem libri ... chorum.

Nec prima ratio alterius sententiæ hunc ... inuertere cogit: nam, & si verum ... probabiles aliquando ad demon... capiendâ disponere circa vnam, ... non est talis.

ordo necessarius inter hunc tractatum, & Topica: sed cum demonstratio perfectissima sit species, & mensura probabilis syllogismi, prius natura in considerationem venit, vt ostensum est.

Ad secundam rationem. Secunda ratio falsum supponit, nempe necessarium esse probabile, sed disparatæ absque dubio sunt rationes; probabile namque talis est naturæ, cui non repugnat subesse falsum; at necessario, omnino repugnat cū sit ad veritatem prorsus determinatum; vnde falsum est etiam se habere probabile, vt quid superius ad necessarium, ac proptcrea considerationem illius ordine naturæ præcedere; sed cum sint diuersæ speciei, notitiæ, vel assensus, & media ipsa, nempe demonstratio, & syllogismus probabilis, species syllogismi quasi disparata: illam prius considerare oportuit, quæ se habet quasi huius mensura: proinde enim hæc per accessum, vel recessum ab illa cognoscibilis est. 30.

Ad Arist. Nec testimonium Aristotelis quidpiam continet huic ordini aduersum, non enim locum singulis his tractatibus designat, sed solum docet iam fuisse omnes à se auditoribus dictatos, vel saltem excogitatos: nam si loca designasset, Topicorum tractatus, nō solum posteriora præcederet, sed priora, quod tamen falsum est: & patronis oppositæ sententiæ aductsum; qui cum communi sententia tenent, libros priorum, Topica & Posteriora præcedere.

Modus procedenti & diuisio operis traduntur.

Demōstratione hic nō procedere Arist. probatur. CIRCA modum procedendi consentiunt omnes, definitionibus ac diuisionibus procedere Philosophum in tradendâ nobis natura demonstrationis, nam cap. 2. lib. prioris duplici definitione eandem definit, & in sequentibus sæpe numero vtitur diuisione; sed an etiam demonstratione procedat, non est adeò apud omnes certum: difficile est enim naturam demonstrationis, per demonstrationem osten- *1. Argum.* dere, nam demonstrationem quis poterit constituere prius, quam conditionem eius intelligat: nullus profectò; ergo nec per demonstrationem, notitiam eiusdem demonstrationis habere, vel aliis tradere.

2. Argum. Secundo. De obiecto scientiæ duo esse præsupponenda docet Aristotel. cap. statim primo l.bri prioris, an sit,|& quid sit? sed demonstratio obiectum est huius scientiæ, ergo quid sit, hoc est, eius definitio præsupponenda erit, hoc est non probanda per demõstrationem, cum sit principium per se notum in scientia, sed simpliciter designanda: non est igitur necessarius, imò nec in doctrina Aristotelis possibilis talis modus procedendi in hoc tractatu per demõstrationem; & certè si demonsttatio probaretur per demonstrationem: infinitus quidam processus esset necessario in demõstrationibus admittẽdus: nam si vna demonstratio per aliã probatur: illa, quę aliam probat, cum nõ minus sit demonstratio, erit probabilis per alteram, & sic infinitum.

31.

Vlt. argu. Postremo. Idem probaret seipsum, quia demonstratio illa, qua vtimur ad ostendendam demonstrationis naturam, sub demonstratione in communi, cuius naturam ostendit, comprehenditur, ergo seipsam ostendit, quod nequaquam admitti potest.

Paulus Venetus. Propter vnum, & alterum ex his argumentis Paulus Venetus in commẽtariis huius capitis tenet, definitione, ac diuisione procedere Aristotelem in hoc tractatu, nequaquam demonsttatione, refertque pro hac sua sententia Aegidium, & videtur in eam inclinare Albertus Magn. in procemio huius operis dicens, modum procedendi esse definitiuum, diuisiuum atque collatiuum: nam definita demonstratione notior fit natura eius ex collatione cõclusionis cum præmissis, in quo nulla videtur esse demonstratio.

Albertus Magnus.

Refellitur hæc sententia. Hic tamen modus dicendi, non potest vllo modo sustineri, cum Aristotel. cap. statim secundo prioris libri, demonstratione

32. vtatur ad probandum, ex primis, veris, notioribus, causisque conclusionis demonstrationẽm procedere: talis autem est demonstratio. Omnis syllogismus faciẽs scire procedit ex primis, veris, notioribus, causisque conclusionis; sed demonstratio est syllogismus faciens scire, ergo ex his procedere debet. In sequentibus etiam, aliis vtitur demonstrationibus ad proprietates, vel conditiones demonstrationis ostendendas, argumentis autem oppositis sic occurrendum est,

Primo quide n, hæc di[illegible] modis contingi de no [illegible] struere: arte quidem, v [illegible] minis virtute; & modus p[illegible] nec possibilis, nisi h bita [illegible] strationis, aliisque cond[illegible] spectis: secundus verò [illegible] ctus his non indiget: etenim [illegible] nibus procemialibus adno[illegible] de necessitate Dialecticæ, v[illegible] quam sciẽtiam vocamu [illegible] perfecta, quæ vocatur [illegible] tura habet homo, cum sit d[illegible] dam imperfectos syllogi[illegible] ere, etiam si naturam syllog[illegible] qui si sint ex propositio[n]ibus [illegible] runt demonstrationes, licet [illegible] de fit nullam continere repug[illegible] conditio demonstrationis, per d[illegible] tionem, non arte, vel sciẽtia factam [illegible] perfectam, per virtutem lum[illegible] ostendatur.

Vel etiam secundo responde[illegible] melius, demonstrationem pl[illegible] causas, habet enim finalem, q[illegible] re scientiam, formalem, vel etia[illegible] lem, nempe ex primis, ve[illegible] sisque conclusionis procedere, e[illegible] verò naturale lumen, quo s[illegible] potest, vt definitio eius per [illegible] sæ designatæ, alteram diuersu[illegible] continentem demonstret, & a p[illegible] dem, si illud genus causæ p[illegible] modo demonstratione proced[illegible] festanda eius natura: sic a[illegible] Aristot. cap. 2. dum des[illegible] demonstrationis per genus ca[illegible] quod est generare scientiam, ac [illegible] dio desumpta, materialem, vel [illegible] definitione demonstratione ostend[illegible] monstratio à nobis in exemplu pro[illegible] statur, in qua non proceditu ab igno[illegible] iam sit natura demõstrationis explo[illegible] finalem definitionem; hoc autem præ[illegible] bene potuit in processu huius operis, a[illegible] demonstrationibus, quibus medi[illegible] ditiones eiusdem demonstration[illegible] ceret; tunc enim non procedi ur ex ig[illegible] cum iam sit cognita demonstratio.

Ad secũdum argumentum dicimus, p[illegible] poni de obiecto quid sit, illud dumtaxat [illegible] ficare, quod est, sic tradere defin[illegible] vel nosse, vt tamen à priori non demõ[illegible]

...eodem genere causæ, quod continet, ...finalis sit, in genere causæ finalis non est ...monstranda: repugnat enim quid prius ...in tali genere causæ, per quod de...monstrari valeat: cæterum in diuerso cau...sæ genere nullam continet repugnantiam, ...eo modo demonstrare tollit, quin vere præsupposita censeatur. Nec tamen dabitur ...opter ea processus in infinitum, quod per ...demonstrationem ostēdatur demonstratio...nis natura: nam illa demonstratio, qua vti...mur ad demonstrationis manifestationem, non indiget alia, vt ostendatur, sed se ipsam ostendit diuersa ratione, nam in quantum quoddam instrumētum est particulare, quo ...nur ad manifestandam communem demonstrationis naturam, seipsam manifestat, vt sub communi natura continetur, ...od aliis verbis dicitur demonstrationem in actu exercito, se ipsam in actu signato sumptam demonstrare: nam & sub hac diuersa ratione negare non possumus, definitionem seipsam definire: vnde in ea sistendum est, nec vlterius procedere licet, & hæc ...opostremo etiā argumento facit satis.

Generalis est diuisio totius operis in duos libros, in quorum primo naturam demonstrationis proponit, explicat, ac probat Aristoteles. In secundo de definitione, quæ medium eius potissimum est, differit: specialis autem diuisio librorum suis locis relinquenda est.

CAPVT PRIMVM.

OMNIS doctrina, & omnis disciplina intellectiua ex prę̄existenti fit cognitione, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

LIBER de posteriori resolutione primus, quem interpretandum aggredimur in tria diuiditur membra. Primum continet demonstrationem esse. Secundum, quid sit demonstratio, quibusve partibus constet. Tertium, qualis sit: hoc est, quæ sint eius passiones, vel proprietates? Caput itaque hoc primū prima pars eius est, in quo Aristoteles, vt demonstrationē esse ostendat, præstat tria, primum hanc vniuersalem propositionem proponit atque probat: Omnis ... *doctrina, omnisque disciplina ex præexistenti fit cognitione, secundum, vt eam explicet, eiusq; veritate ostendat, docet dupli cem esse præcognitionem: tria autem, de quibus præcognitiones habētur: tertium, ex proposita doctrina argumentum quoddam, cui inniti videbatur Platonis sententia, (quadam alia solutione refutata) diluit.*

Aristoteles in tradenda demonstrationis doctrina videtur obscuritatem affectasse, vt interpretes eius non pauci adnotauerunt, & si in toto hoc tractatu id cernimus, maximè profectò in hoc primo capite, quòd quasi caput ipsius est; sed obscuriorem literam, eiusque contextum efficit expositionum diuersitas, à qua abstinentes, magisq; communem modum exponendi tenentes, dabimus operā vt facile ab incipientibus accipiatur. Aristot. videtur obscuritatem affectasse.

Vt igitur clarius procedamus, placet duo antiquorum Philosophorum, qui Aristotelem antecesserunt placita, eorumq; fundamenta proponere, vt melius doctrina eius vtrūq; excludens intelligatur fuerunt quidem Philosophi, Heraclitus, & Cratillus, qui cum inter sensum, & intellectum minime distinguerent, & ex alia parte existimarent nihil esse præter singularia sensibilia, quæ cernimus, de quibus constat non habere esse fixum, sed in continuo motu versari atque adeò statim ac esse incipiunt transire pro certo ducentes ex conditione obiecti accipiēdum esse cognitionis modum, posuerunt non esse in nobis aliquam firmam, vel stabilem rerum cognitionem, sed transire statim, vel ex se desinere transeunte obiecto, & cum firmam esse oporteat atq; perpetuam scientificam notitiam, eam penitus impossibilem putauerūt. Huius positionis meminit Arist. 4. metaph. tex. 22. quæ demonstrationem ex consequenti de medio tollit, cum sublato fine cesset statim mediorum necessitas, & si impossibilis illa reputetur, eandem impossibilitatem incurrant, vtpote gratia finis existentia: est autem scientia finis demonstrationis, & idcirco impossibilis hæc erit, si illa iudicetur impossibilis Duo antiquorum Philosophoru placita de scientia. 1. 2. Aristotel.

Plato verò diuersa via incedēs demōstrationē abstulit, non quidē negans scientiā, sed Sententia Platonis

negãs aliquid de nuo comparari.

de nouo ab aliquo comparari: in ea nanq; fuit sententia (si Aristot. fides est adhibenda, qui multis suæ doctrinæ locis præsertim 1. & 7. lib. metaph. id asseueranter docet) vt poneret quasdam substantias separatas, quas ideas appellauit, ex quarum impressione, cunctarum specierum singularia, hoc modo fiebant, vt statim ac materia erat disposita, ab agente naturali, forma, vel anima, ab idea eius speciei induceretur. speciebus intelligibilibus, habitibusq; scientiarum
3. *ornata, quibus tamen non statim vtebatur homo genitus. propter corporis impedimenta, quousq; exercitatione tollerentur. & tūc quidem scientificam notitiam habere inciperet, non alicuius rei, quam prius nesciret, sed eius quam vere sciebat; fuerat tamen impeditus ab actuali cōsideratione eiusdem: vnde similem putabat scientiam nostram, cuidam reminiscentiæ; qui enim alicuius reminiscitur, non dicitur illud de nouo scire, sed quasi obliuione fuisse impeditus ab actuali eius consideratione: remouet autem obliuionis impedimentū exercitium cognoscendi. Itaque substantiam illam à materia separatam putabat Plato esse principium essendi, & intelligendi, ex cuius impressione sicut esse, ita & scire accipiebat genitus homo: & quemadmodum per actionem agentis naturalis non recipiebat formam, sed solum dispositionem materiæ, pari ratione studio, aut exercitatione non comparabat scientiam, sed iam recepta cum ipso esse, sublato per exercitationem impedimento, vtebatur, ac propterea demonstratione nulla indigebat ad conquirendam scientiam.*

Nostrum scire, esse reminisci putauit Plato.

Dilemma Platonicū.

Contendebat autem id probare in dialogo quodam de scientia, & virtute Menon vocato, à quadam huius nominis persona in eo introducta, qua hoc dilemmate vtebatur. Dum homo scire cupit, atque contendit, vel inquirit illud, quod sciebat iam, vel id, quod penitus ignorabat; non dabis primum: quia inquisitione nulla opus est, vt id, quod iam scimus, inueniamus; sed neque secundum, quia superuacanea esset talis inquisitio, repugnabit siquidem illud nosse, quod nescimus etiāsi fortè inueniamus: frustra enim quæ-

et quispiam homine, quem nec de fac[illegible] nit, nec enim eum etiam à se in en[illegible] sciet: nihil igitur responden[illegible] super[illegible] talem inquirere id, quod ante [illegible] tamē fuerat quasi oblitus, [illegible] niscetur. & nō sciet de nouo, du illud ag[illegible]

Duplicem hanc peregrinam positionem euertere conatur Aristoteles, hac vniuersali assertione: Omnis doctrina, omn[illegible] disciplina, ex præexistenti fit cogn[illegible] *quæ vtrumq; complectitur, & [illegible] iam esse, aduersus primam, & de nouo g[illegible] ex præhabita notitia, aduersus secundam.*

Oportet autem, vt notior nobis fiat [illegible] gulos eius terminos explicare. Doctrina in primis, & disciplina intellectiua, vt D. Tho. cæteriq; interpretes adnotauerunt, eandem rem designant, nempe iudicium intellectus, non qualecūque cum duplex sit, vnum quasi naturaliter habitum, per solam virtutem naturalis luminis, terminorum dumtaxat explicatione præsupposita, quale est illud: Quodlibet est vel non est: vel totum est maius sua parte: *aliud non naturaliter habitum, sed medio aliquo adhibito comparatum, de quo, & non de primo absque du[illegible] accipienda est propositio (vt in aduotationibus ostendetur) quod doctrina vocatur, prout à docente procedit: disciplina verò prout in intellectu eius, qui ab alio instruitur, recipi solet; quāuis enim proprio labore comparetur, aliquando talis est conditionis vt ab alio recipi natum sit, vt maiori ex parte contingit, idq; satis est, vt adhuc doctrina vel disciplina dicatur: additur autem intellectiua, vt bene D. Thomas, ad excludendam quamlibet sensitiuā cognitionem: nam solus intellectus potest vnam notitiam ex altera deducere. Ex præexistenti cognitione fieri, idem est quod ex alia notitia, vel iudicio prius habito, quod non coarctatur ad doctrinam, vel disciplinam, sed in communi accipitur, vt abstrahit ab eo, quod solo lumine naturali ostendente habetur, vel per medium adquiritur proprio, vel alieno labore: nam vtroque modo contingit fieri ex alio, hoc est, ex alio adquisito, vel naturali, quanquam ad extremum necesse sit, ex naturali*

fieri,

Expli[illegible] ex Au[illegible]

Duplex iudic[illegible] intellect[illegible]

1.

ad quod adquisitum quodlibet reduci-
f..., vt suo loco ostendetur) sensus igitur
assertionis est. Omne iudicium intel-
le... propria industria, vel aliena per me-
... comparatum ex iudicio alio acquisito,
... naturali fieri.

Quam probat Aristoteles exemplari inductione in triplici genere intellectualis cognitionis, scientifica, probabili, vel coniecturali: exemplum scientificæ constituit in Mathematicis disciplinis omnium certissimis, in quibus assensus conclusionis ex alio iudicio præsupposito, nempe ex assensu præmissarum gignitur, quousque ad primũ principium per se notum deueniatur: sicq; in cæteris artibus secundum proportionem cõtingere ait: artium autem nomine, vt cuncta comprehendat, non solum liberales intelligit, quæ verè scientiæ sunt, sed factiuas, in quibus suo etiam modo vna notitia ex alia habetur: in Dialecticis item argumentationibus, cuiusmodi sunt syllogismus probabilis, atque inductio ex præexistenti notitia proceditur; præmissarum quidem vniuersalium in syllogismo, ex quibus vniuersalis etiam assensus probabilis, vel etiam particularis gignitur: singularium verò, quæ per experimentalem notitiam accipiuntur, in inductione, ex quibus vniuersalis colligitur assensus: probat tandem in Rhetoricis suasionibus: duplici namq; instrumento Rhetorica vtitur Dialecticis simili, nempe enthymemate, & exemplo: est autem enthymema (vt hinc D. Thomas) quasi detruncatus syllogismus, cui altera præmissarum deest, vt si dicas omnis homo disputat, ergo Petrus disputat, deest enim minor syllogismi; Petrus est homo: exemplum est, argumentum ab vno singulari ad aliud, de quo quæstio versatur, per similitudinem inferendum: in vtroque autem argumentandi genere proceditur ex præexistenti cognitione, non secus atque in syllogismo, & inductione, hoc solum discrimen est, quòd in syllogismo notitia conclusionis fit ex præexistenti cognitione vtriusque præmissæ, in enthymemate verò ex notitia v-
7. nius, & in inductione notitia vniuersalis fit ex multis singularibus: in exẽplo verò singularis notitia infertur ex alia singulari, quia Rhetor singularem dumtaxat notitiam persuadere nititur, Dialecticus verò vniuersalem infert.

Confirmata autem propria sententia, refutatisq; aliorum propositionibus, quædam statuit Aristoteles, quorũ notitia ad eandem veritatem illustrandam videbantur oportuna: etenim si doctrina, & disciplina ex præexistẽti fit cognitione, intelligere oportet, quæ sint præcognoscenda, ac de quibus, vt ex ea valeat generari: duo ait esse præcognoscẽda, an sit, & quid sit? & quidẽ de tribus, de subiecto passione, & principiis: tria enim sunt in demonstratione, subiectum, de quo passio ipsa ostenditur, passio ipsa ostẽsa, & præmissæ, quibus mediis eam ostendimus: horũ exemplum producit Aristoteles in mathematicis disciplinis, in quibus subiectum primum, est vnitas tanquam principiũ quantitatis, de qua disserunt; pro passione affert triangulum, quasi primam figurã, est enim figura velut propria passio quantitatis: pro principio vniuersali illud omnibus notissimũ, de quolibet vera est affirmatio, vel negatio: cuiusmodi aũt subiecti, passionis, atque principii exempla nõ sic accipienda sunt, vt intelligamus in eadẽ posse demonstratione reperiri: nam neque vnitas eandem demõstrationem cum triangulo constituit, neque principium illud, quodlibet est vel non est, demõstrationem vllam ingreditur, sed tanquam vniuersalissima producuntur, vt quòd de eis dicitur, de particularibus scientiarum subiectis, atque principiis intelligatur: pertinent itaque ad methodum potius doctrinæ, quam ad demonstrandi exercitium: oportebit autem exemplis quibusdam familiaribus rem explicare, vt melius capiatur, constituamus igitur hãc demonstrationẽ: omne animal rationale est capax disciplinæ, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est capax disciplinæ, in qua homo est subiectũ, capacitas disciplinæ passio, vtraque præmissa habet locum principii: de his igitur tribus duo illa intelligere necesse est ante conclusionem, nempe an sit, & quid sit? & vere ita est quod de homine vtrumque cognoscimus, esse videlicet in

Duo præcognoscẽda.

An sit, & quid sit.

De subiecto passione & principiis.

8.

Exemplis explicatur.

Quedã demõstratio.

rerum natura, & quid sit, hoc est propriam definitionem, quæ est minor præmissa demonstrationis neutram enim probamus, sed tanquam per se notam ante notitiam conclusionis præsupponimus ad illam inferendam: de passione autem non præcognoscimus an sit, sed in conclusione probamus: nam passionis esse (cum sit accidens) non est aliud quam subiecto inesse, & hoc est per demonstrationem illatum, & in conclusione contentum, nempe capacitati in disciplinæ inesse homini: definitionem autem quid rei passionis eiusdem non oportet præcognoscere, non solum quia non habet propriam, sed per additamentum subiecti (vt bene adnotat D. Thom.) sed quia, & si propriam haberet, nihil refert ad inferendam conclusionem ex præmissis, eam prænosse, solum igitur, quid nominis eiusdem præcognoscere necessarium est, quia absque dubio repugnat, vt principia vera esse intelligamus, nisi quid passionis nomine significetur præcognouerimus, quo enim pacto principia prædicta demonstrationis, & conclusionis eiusdem vera esse iudicabimus, nisi quid capacitas disciplinæ significet prænouerimus: De principio deinum prænosse non oportet quid sit; non modo propter rationem, quam attulit etiam Magister Sotus, quia cum sit complexum definitione caret, sed propterea etiam, quia impertinens est talis definitio ad conclusionem inferendam, non secus ac definitio passionis, sed satis est an sit, hoc est, an sit verum perintelligere. Itaque de subiecto vtrunque prænosse oportet, an sit, & quid sit: de passione alterum, nempe definitio quid nominis; de principio etiam alterum nempe an sit, quòd est esse verum, nam principia non habent aliam existentiam, præter connexionem extremorum, in qua eorum veritas consistit; eiusmodi igitur prænosse, satis est ad conclusionem inferendam, cuius proinde notitia ex præexistenti præmissarum cognitione gignitur.

De passione nõ præcognoscimus, an sit

9\.
Quid rei passionis, non est necessarium cognoscere.
Quid nominis passionis præcognosci- tur.
Quid præcognosci debeat de principio.
Præcognoscitur, an sit verum.
Summa eorũ quæ præcognoscuntur.

Quo ordine principia demonstrationis sint cognoscenda.

Pergit deinde Aristoteles explicare ordinem, quo principia demonstrationis, in quibus subiectum, & passio continentur, præcognoscenda sunt; est autem litera valde obscura, cuius fermè tot sunt expositiones, quot capita, obscuriorem eam reddẽtes, ex quibus vnã D Tho. antequã afferre placet, & [illegible] nouam Patris nostri Toleti eam impugnã[illegible]

Asserit igitur Aristoteles quædam ante notitiam cõclusionis præcognosci, [illegible] simul [illegible] prius cognosci vniuersale præmissam quæ maior demonstrationis est, simul verò minorem, cum sit sub vniuersali contenta, & producit exemplũ in Mathematicis dicens [illegible] syllogismo. Omnis triãgulus habet tres angulos æquales duobus rectis, figura, quæ est in semicirculo, vere est triangulus, ergo habet tres angulos æquales duobus rectis maiorem prius esse cognitam, quam conclusionem, minorem verò non prius cognosci, sed simul, ac sub vniuersali subsumitur, cum ea cognosci conclusionem: & ita contingere in cæteris singularibus, quæ simul cognoscuntur, vniuersali, sub quo comprehenduntur, cognito.

Hanc autem literam sic exponit D. Thomas, vt dum prius vniuersalem propositionem cognosci, quam notitiam conclusionis, docet Aristoteles, de prioritate temporis loquatur Vniuersalem enim illam prius tempore cognoscere possumus, non solum quàm conclusionem, sed quam demonstrationem constituamus: at dum minorem subsumptam simul cognosci cum conclusione affirmat, de simultate temporis intelligit, & ita est, quod simul ac minor sub maiori subsumpta cognoscitur absque vlla tẽporis mora cognoscimus conclusionem: nam eo ipso, quod constat nobis prædicatum eius sub subiecto minoris contineri, absque vllo alio medio cognoscitur: quemadmodum absque vllo medio in ea continetur: sicque de singularibus cæteris sub eadem maiori vniuersali comprehensis censendum est: addit autem D Thom. vt clarius rem exponat, quòd cognita prius tempore maiori vniuersali, dum minor subsumitur, vel talis est, de qua constat, quòd sub ea continetur, vel talis certe, quòd vere continetur, non tamen constat. & si primam subeat conditionem, simul tempore, & absque alio medio cum ea cognoscitur conclusio quia sine medio continetur sub ea: si verò secundam, non statim habetur cognitio conclusionis, quousque alio medio ostendatur vere sub vniuersali

A[illegible]
D. Thom.
Maior [illegible]

... ntineri, vt in eodē exemplo Aristotelis cernitur potest: etenim si cognita prius tempore maiori... nempe omnis triangulus, habet tres angulos æquales duobus rectis, dum iam minor subsumitur, videlicet figura in semicirculo constituta est triangulus, perspicue non cerneretur ita esse, hoc est esse triangulum; profecto non statim cognosceretur, habere tres angulos æquales duobus rectis, quæ est conclusio, sed oportet prius medio aliquo id ostendere: at cum oculis cernatur talem figuram esse triangularem, statim illa proposita habemus notitiā conclusionis, & absque alio medio & sic de cæteris singularibus sub aliquo vniuersali contentis intelligendū est, quorum statim vniuersali cognito, sub eoq; subsumptis, eorum notitiam habemus, & non per aliud medium, si constet sub eo esse contenta: cæterum si non constaret, medio opus esset id ostendente & tunc simul ac subsumuntur, cognoscerentur: simul autem cognosci minorem cum conclusione, & singularia sub vniuersali docet Aristoteles de simultate temporis loquens; quemadmodum de illa locutus est in cognitione maioris affirmās prius tempore posse cognosci, quod non tollit naturæ prioritatem, quam semper habet cognitio minoris respectu conclusionis, cum sit causa illius, in qua virtualiter continetur & vere propter eam conclusioni assentiamur

Hæc est sententia D. Thomæ pro qua refert Doctor Toletus, Aegidium Liconiensem & Appollinarē egregios Aristotelis interpretes, quibus adiungimus Paulum Venetum, Caietanum, & Sotum, in commentariis huius capitis, & omnes fere modernos Vnde communis iam in schola vocari potest, iuxta quam, regulā illam posterioristicam intulerunt, sæpe hac in parte repetitam: Cognita maiori, & minori simul tempore cognoscitur conclusio.

Cæterum Toleto non placuit, nam & si doctrinam veram esse admittat, extra mentem tamen, & textum Aristotelis, quòd duplici ratione probat.

Prior est, quia quod de maiori dicitur prius tempore posse cognosci, tantundem de minori affirmare possumus, nā & eam prius tempore cognoscere possumus, & ea simul cū maiori posita statim habemus assensū conclusionis: cum ergo Aristoteles de sola prioritate maioris loquatur, aliquid peculiare ei conuenire intelligit, quod minori nullo modo conuenit, & iuxta illud erit germanus sensus literæ designandus. 13.

Secunda ratio. Quia doctrina D. Thom. generalis est omnibus maioribus quarūlibet demonstrationū, vt quid ergo Aristoteles limitauit ad singularia, quæ non dicuntur de subiecto? & certe (ait) verba textus expositionem D. Thom. non admittunt, vt consideranti patere poterit. 2. Ratio.

Est igitur eius sententia, sic esse verba Aristotelis exponenda, vt inprimis non loquatur de assensu cōclusionis, sed de singularibus contentis, atque subsumptis sub vniuersali, & rursus nec sermo eius sit de præcognitione principiorum: quia dum docet de principiis prænosse oportere, an sint vera, non loquitur de præmissis demonstrationis, quas non præcognoscimus ante demonstrationem, sed simul in ea cum conclusione: nunc autem de illis loquitur dicens est autē cognoscere alia quidem prius cognoscentem. Quia fere semper sunt propositiones medium admittentes, quæ proinde cognoscuntur in demonstratione, aliis tamen prius cognitis, nempe principiis per se notis, quibus innituntur, & ad quæ reduci possunt: alia verò esse, quæ in demonstratione cognoscuntur, ait Aristoteles, quæ antea non fuerunt à nobis cognita, sed simul inducentes cognoscimus; & hæc sunt singularia, quæ sub maiori vniuersali subsumimus, & eo ipso quod subsumuntur, absque alio medio cognoscuntur, & non quēadmodum maior ipsa vniuersalis, cuius certam notitiam non habemus, nisi medio alio discursu, quo eam ad principia per se nota reducimus, & hanc expositionem ait esse valde notandam.

Sententiæ P. Toleti.

14.

Tres sunt aliæ expositiones huius loci antiquorum interpretum Philoponi, Themistii, & Alberti, quas refert idem Toletus: ego verò ab eis consulto abstineo quia maiorem confusionem pariunt, atque eadem de causa prædictam sententiam omitterem, nisi ex directo esset opposita sententiæ D. Thom. eamq; impugnaret, quam tamen verissi- Tres aliæ sententiæ.

nam reputo, & germanum sensum Aristotelis continere non dubito.

Probabilior sententia D.Th.

Etenim, quòd Aristoles inter principia præcognoscēda ad notitiam conclusionis non numeret præmissas demonstrationes, singulare est, cuius falsitatem explicata semel Aristotelis litera ostendemus: falsum est etiam, & à mente, ac verbis Aristotelis alienum de assensu conclusionis non loqui, sed de sola cognitione singularium: etenim si explicās præcognitiones, & ea, de quibus habētur ad eiusdem conclusionis notitiam necessaria, de assensu conclusionis loquitur, cur nondum ordinem præcognoscendorum docere vult? de singularibus item agere, quæ sub vniuersali subsumuntur, simulq́; subsumpta cognoscuntur, nisi in quantum similitudinem mi-
15. noris, & conclusionis tenent ad præsens institutum, non solum alienum, sed impertinens esset. Loquitur ergo, absque dubio de ordine; quo præcognoscenda sunt principia demonstrationis, quæ præmissæ vocantur, siue medio vacare intelligātur, vel illud admittere (de quo postea) iuxta mentem D. Thom. & vt commodius rem exponeret, similitudinem singularium attulit.

Ad primam obiectionem.

Obiectionibus autem aduersus expositionem D. Thom. præiactis facile occurritur. Priori quidem, nam & si minor per se sumpta possit prius tempore cognosci, quam conclusio: minimè tamen si in ordine ad demonstrationem debito modo cognoscatur: nam dispositio syllogistica petit maiorem prius collocari, atque adeò prius cognosci, & deinde minorem, in quo negari non potest discrimen inter vtranque præmissam: loquitur autem Aristoteles, de præmissis debito ordine præcognoscendis, dum docet maiorem prius cognosci posse, nequaquam verò minorem, sed simul cum ea conclusionem cognosci. & quanquam doctrina hæc generalis sit cūctis minoribus (vt obiectio secunda ostendit) non limi-

Ad secundā obiect.

16. tatur ab Aristotele ad sola singularia, sed exemplum in minori singulari apposuit, vt eius notitia experimentalis interim ostenderet euidentius, nempe sic rem se habere in cunctis demonstrationibus vniuersalibus, ex consequenti verò doctrinam ad singularia quæ-

cunque extendit sub vniuersali contenta, atque subsumpta, de quibus eo ipso, quod constet sub vniuersali comprehendi absque medio cognoscuntur, & hoc sibi voluit dum dixit. Quorundam verò simul cognitionem accipimus, veluti quæcunque sunt sub vniuersali, quorum quidem habetur cognitio. Est enim similitudo non parua inter cognitionem minoris, sub maiori præmissa in demonstratione, subsumpta, ac cognitionem singularium sub vniuersali. Quod autem dicitur, expositionem D. Thom. literæ non quadrare, simul ac negatur, sufficienter censetur solutum.

In calce capitis (vt soluat obiectionē Platonis, docet Aristoteles) non solum præmissas & quæ in ipsis continentur ante notitiam conclusionis præcognosci, sed etiam aliquo modo conclusionem; cuius assensum duobus modis ait esse considerabilem, formaliter quidem & expresse; vt dum formata conclusione et assentitur intellectus propter præmissas, aut virtualiter, vt antequam formata sit in assensu principiorum, tanquam arbor in semine, & fructus in arbore continetur. est namque assensus eorum propria causa assensus cōclusionis: sumpta igitur conclusionis notitia modo priori, nullo modo præcognoscitur, sed per demonstrationem probatur: modo autem posteriori in præmissarum præcognitione, ipsa etiam præcognoscitur: sed quia in prima acceptione sumitur, vt habet iam esse à præmissis distinctum, talis dicitur simpliciter in 17.
secundò verò, non est in se, sed in sua causa, quod est habere esse secundum quid, vnde fit vt simpliciter loquendo non præcognoscatur, nisi secundum quid. Quibus præsuppositis conatur soluere propositum Platonis argumentum, nam fundamentum primæ positionis solutione non indiget, cum satis constet præter singularia in continuo motu existentia esse vniuersalia ab eis abstracta, & quam eisdem subsistunt, vt hominem, & animal, sub vniuersalibus conceptibus, à singularibus abstractis, sicq́; de cæteris rerum naturis, de quibus quasi de perpetuis scientia esse potest, & primo refert, ac reiicit quorundam solutionem, qui respodebant dicentes eum

Arist. ... co... tide...

Plato... argu... solu...

Quoru... ...tionem

eum, qui scire conatur aliquid, inquirere illud, cuius notitiam nullam habebat, nam ideirco illud non esse vult, sed vrgebant Platonici solutionẽ impugnantes, iterumq; quaerentes ab his, an scirent omnem dualitatem esse parem, & cum faterentur se scire, ostendebant eis duo quaedam minuta pugno clausa, quaerentes, an sciuerint eam dualitatem esse parem, quod cum se sciuisse negarẽt, tali argumento eos conuincere conabantur, scitis omnem dualitatem esse parem, dualitas pugno clausa, est dualitas. ergo scitis eam esse parem: ipsi verò argumentum illudebant, negantes se scire omnem dualitatem esse parem absolute, sed cum eo additamẽto conditionali. videlicet omnem dualitatem, de qua eis constaret, quòd esset dualitas, quam euasionem non videntur refutasse Platonici: ideò Aristot. hoc argumento eam excludit, ea scimus simpliciter, quorum demonstrationem habemus, sed eam propositionem vniuersalem omnis dualitas est par, absq; limitatiõe demõstramus, ergo absque vlla limitatione scitur; probatur euidenter hac demonstratione, om-
1. nis numerus diuisibilis in duo aequalia est numerus par, sed omnis dualitas (siue sciatur esse dualitatem, vel secus) est numerus diuisibilis in duo aequalia, ergo omnis dualitas est par; ecce quo pacto simpliciter est scita talis propositio, cum sit conclusio demonstrationis absque vlla limitatione; vana est igitur solutio haec, & quae minime satisfacit argumento. Quòd tamen plenius soluit praefata distinctio: nam dum Platonici interrogant, inquirat ne quis scire cupit, illud quod sciebat, vel nesciebat prius? Dicendum est, nec inquirere illud quod simpliciter sciebat, neque quod omnino ignorabat, sed quod nesciebat simpliciter: sciebat autem virtute, vel secundum quid, vnde locus inquisitioni relinquitur, & rem, cuius notitiam quaerimus, inuenire non repugnat; nam cum in principiis, virtualiter saltem nota sit conclusio, principium habet inquirens rem, quam scire cupit inueniendi, & dum per demonstrationem inuenit, de nouo eam scire dicitur formaliter, atque simpliciter, quia scit in se, quod prius in actio dumtaxat, nouerat, & nisi hoc modo respondeamus (ait Aristoteles) contingit Menonis ambiguitas vel haesitatio, hoc est, insoluta permanet.

QVAESTIO I.

An de omni, & sola cognitione intellectiua, accipienda sit vniuersalis propositio Aristotelis.

HIS expositis, quae ad maiorem elatitatem textus oportuna videbantur, singula, quae ab Aristotele dicuntur, examinanda sunt eodem ordine, quo ab ipso proponuntur, vt eorum veritas innotescat magis. Et cum sit primum vniuersale illud theorema: *Omnis doctrina, omnisque disciplina ex praeexistenti fit cognitione*, merito de illo dubitare incipimus, an de omni, & sola cognitione intellectus discursiua, intelligatur: etenim quod non de omni videtur manifestum, in fide, & opinione: nam si vna fides, & vna opinio fit ex alia, in infinitum erit procedendum, cum non sit dabilis opinio, vel fides prima, cui ex terminis assentiamus: alioquin essent assensus per se euidentes, quasi ex sola terminorum notitia habiti, quod plane falsum est, & absurdum; cum de intrinseca ratione, vtriusq; sit esse assensum in euidentem, immo incertum, cui non repugnat subesse falsum. *An de omni, & sola discursiua cognitione intelligatur.* 1 *Ratio dubitandi.*

Quòd autem non de sola cognitione discursiua intelligatur, testantur reuelationes Prophetarum, & Apostolorum, qui infusam rerum notitiam, non ex alia habuerunt, sed proximè à Deo acceperunt. *Confirmat.*

Non defuerunt (vt ab hoc secundo initiũ sumamus) qui existimarent, non de sola cognitione discursiua, accipiendam esse propositionem Aristotelis, sed de quacunque scientifica, ita vt Angelica etiam fiat ex praeexistenti cognitione, quorum duplex esse potest fundamentum. 2 *Quorundam sententia circa Propositionem Aristotel.*

Primum. Quia inferiores Angeli illuminantur à superioribus: vnde illorum cognitio ex praeexistenti horum fiet; nam cum perfectiores sint, priores esse videntur, *1. Fundamentum*

tur, atque adeò eorum notitia quasi præexistens potest appellari.

a. Fundam. Aliud verò. Quia adhuc Angelus quisque causam cognoscit, atque effectum, & quidem effectum per causam: cum perfecta sit eius scientia, & res, vt se habēt in se agnoscat, fit igitur in eo notitia effectus, ex notitia causæ; & esto vtriusque notitia sit idem actus realis, sed prout ad causam terminatur prior erit se ipsa, vt terminata ad effectum, & sub posteriori consideratione, verum erit ex præexistenti fieri, hoc est, ex se ipsa vt priori.

Vera statuitur sententia, & satis fit argumentis oppositis.

Reiicitur prædicta sententia.

QVIBVS tamen non obstantibus verius est, ex sola cognitione discursiua, locutum esse Aristotelem, nec assertionem eius posse vllo modo ad Angelorum scientiam extendi; vnam etenim notitiam, ex alia in eodem intellectu existenti

3\. fieri plane intelligit, non in diuerso; nam neque id Plato negaret cum posuerit ex impressione idealis sciētiæ fieri eam, quam genitus homo habet, nec negare vllo modo possumus disciplinam, hoc est, notitiam in intellectu discipuli receptam, fieri ex scientia magistri. Controuersia autem solum esse potuit, an scientia de nouo fiat, ex notitia ab eodem, qui scire aliquid incipit præhabita, vel nulla de nouo adquiratur, sed scire non aliud sit, quam notitiæ iam habitæ reminiscentia: vnde sequitur non satis esse Angelos inferiores, à superioribus illuminari, vel Prophetas, & Apostolos à Deo, vt eorum scientia, vel notitia, ex præexistenti cognitione fieri dicatur. Et rursus hoc syllogismo facile intelligemus doctrinam, vel disciplinam, ex præexistenti cognitione fieri, realem actuum intellectus distinctionem denotare. Eundem actum ex se ipso fieri non est intelligibile, sed ita est quod Angeli eodem simplici actu cognoscunt causam, & effectum: non ergo satis est illa distinctio rationis, qua dicitur, & verum est, eandem cognitionem ad effectum, & causam simul terminatam ad illum propter hanc terminari, vt dicatur ex præexistenti cognitione fieri:

4\. nam de diuina ac simplicissima scientia, verum est ad effectum, propter causam terminari, à qua tamen alienum est, ex præexistenti notitia fieri.

Sequela ex dictis, et satis fit argumētis ex Prophetarum, & Angelorum cognitione.

Idem actus ex se ipso non potest fieri.

Vtriusque autem fundamēti [illegible] quia doctrinam, vel disciplinam [illegible] præexistenti cognitione imperfect[illegible] discursiuæ scientiæ importat, atque exp[illegible] mit, vnde ad solum intellectum huma[illegible] refertur; qui nō simul, sed successiue [illegible] notitiam comparat, ad notitiam vnam ex alio deueniens; de superiori igitur A[illegible] rum scientia, ab hac discursus i[illegible] perf[illegible] remotissima, absque dubio [illegible] locutus Aristoteles.

An in fide humana, teneat Theorema Aristotelis.

AN verò in fide humana, & opinione teneat idem Theorema. Respondet Magister Sotus, qu. 1. huius capitis, in solutione ad confirmationem primam, secundi argumenti, tenere quidem: nam opinio, ex præexistenti cognitione euidenti, per ineuidentem consequentiam o[illegible] tur; vt dum sic argumentamur, hæc sphæra tangit planum indiuisibiliter, ergo [illegible] punctum indiuisibile. Et pari ratione in R[illegible] toricis argumētationibus, vt dum ab [illegible] plo sic colligimus, iste habet ens[illegible] sanguineque conspersum prope c[illegible], ergo occidit hominem: ecce in vtraque argumentatione antecedens euidens est, op[illegible] verò consequens; quia probabilis du[illegible] est consecutio: etenim vt scientificus gignatur ex præmissis assensus, præter præ[illegible]rum certitudinem exigitur euidentia [illegible]cutionis, qua deficiente, probabilis [illegible] xat sit assensus, nam (vt suo loco di[illegible]tur) conclusio syllogismi, sequitur debilio[illegible] partem præmissarum, ita vt si euidens [illegible] vna, probabilis altera, non procedat conclusio euidens, sed tantum probabilis, & eadem est ratio, dum probabilis est consecutio: nam præmissæ non generant assensum certum, nisi euidentia cōsecutionis [illegible] dente, si ergo hæc deficiat, certitudinem deficere certum est.

Sententia Soti.

De fide autem humana eodem modo loquitur inquiens, per consequentiam ineuidentem, ex præmissis euidentibus gener[illegible], vt ex hoc euidēti principio: *Homini fide digno credendum est*, fit, vt vera esse ab eo dicta credamus,

Ego

13 [illegible] vero duo [illegible] modo de vtraque statu-
[illegible] censeo, de opinione quidē non sem-
per ex [illegible] cognitione fieri: nam as-
[illegible] is, que vocamus opinionē,
[illegible] quemadmodum assensus euidens;
[illegible] habet per syllogismum probabi-
[illegible] verò, qui ex terminis est naturaliter
[illegible] intellectus nō potest non assentire
[illegible], & eiusmodi vocantur quasi pri-
[illegible] in genere opinionū, ex quibus
[illegible] consecutionem, vel etiā proba-
[illegible] naturaliæ Gratia exēpli; quòd vni-
[illegible] sale fiat, per abstractionē intellectus, aut
[illegible] comparationem, opinio est deriuata ex
[illegible] principio euidenti, formalis ratio vni-
[illegible] b intellectu fabricatur, ex qua vnus
[illegible] duci per hanc operationem, alter verò per
[illegible] fabrica [illegible].

Huiusmodi autem propositio, mater di-
[illegible] suum probabilis est, non quia ex
[illegible] euidenti deducatur, sed ex propria con-
[illegible], nam apprehensis terminis, absque
[illegible] medio, vel discursu, iudicamus esse
probabilem, sicque de cæteris huius condi-
[illegible] iudicandum est: quam opinionum
[illegible] approbat idem Sotus quæst. 8.
[illegible] libri: nunc igitur prior opinio
[illegible] ex præexistenti cognitione euidenti, in
[illegible] dendam est: quia se habet tanquam
primum principium opinionis, ab ea per
probabilem syllogismum deductæ; quanquā
[illegible] scientificæ notitiæ medium fortas-
[illegible] habet; sed ad principia per se nota erit
reducibilis: constat igitur in his opinionibus
nequaquam dari processum in infinitum: cæ-
terarum verò opinionum assensus non fit ex
præexistenti notitia, cum non sit discursiuus
[illegible] ex terminis habeatur, vt de assensu eui-
denti primorum principiorum adnotatum
est [illegible] est igitur assensum esse eui-
dentem, idcirco, quia ex terminis habetur,
[illegible] quemadmodum principia scientiæ per
[illegible], quasi innatam habent euidentiam,
pari ratione principia opinionis, quasi inna-
tam habeat probabilitatem, vt ergo illis ex
[illegible] assentitur intellectus euidenter,
[illegible] probabiliter.

De fide autem humana, & longè melius de
[illegible] censeo nō esse cognitionē discursi-
[illegible], sed simplicem quendam assensum,
[illegible] propter authoritatem dicentis for-
[illegible] hoc est enim discrimen valdè ob-
seruandum, inter fidē ex vna parte, & opini-
onem ex altera, (vt copiosius suo loco dice- discursiua.
mus) quod hæc innititur discursui probabili, 8.
fides verò non discursui, sed authoritati di-
centis, vel testificantis: quæ est ratio proxi-
ma assentiendi: itaque dum assensus proba-
bilis ex alio euidenti colligitur, non fides
humana, sed opinio est; & vt exemplo eo-
dem vtamur à M. Soto apposito, dum quis-
piam assentitur dictis alicuius hominis fide
digni, per huiusmodi probabilem syllogis-
mum, homini fide digno credendum est: at
Petrum Romæ obiisse testificatur homo fi-
de dignus, ergo est verum; assensus talis non
est fidei, sed opinionis: distinguūtur autem Fides, & opinio distinguuntur essentialiter.
fides humana, atque opinio essentialiter (vt
ostendemus postea) quidquid Sotus velit ea-
dem .q. 8. Hæc autem adeò vera sunt, vt in
fide diuina possent euidenter constare: eius-
modi enim propositio, Christus habet duas De fide Diuina.
voluntates, ad fidem diuinam pertinet; cum
sit expresse definita ab Ecclesia: si tamen ali-
quis ei assentiatur virtute huius Theologicę 9.
demonstrationis, duas naturas consequun-
tur duæ voluntates; Christus Dominus ha-
bet duas naturas, ergo duas voluntates; non
iam assensus fidei, sed scientiæ Theologi-
cæ erit: itaque si ei assentiatur quia Deus
Opt. Max. reuelauit per Ecclesiam definien-
tem, assensus est fidei: si verò quia ex vna
præmissa fidei, & ex altera euidenti sequitur
per demonstrationem, assensus est scientifi-
cus, & minoris [illegible], quia
fides Diuina certior est quacunque scientia,
& vt ad [illegible], in quantum est assen-
sus fidei, non est discursiuus, sed simplex,
propter authoritatem dicentis formatus, at- In quantum est assensus fi[illegible] nō es[illegible] di[illegible]siuus
que adeò non fit ex præexistenti cognitione
at si accipiatur, tanquam conclusio Theolo-
gicæ demonstrationis [illegible], &
modo simili de fide humana sentiendum est
quam si formaliter consideremus, sub ratio-
ne fidei, nō est assensus discursiuus, sed sim-
plex, propter authoritatem dicentis, vnde
nec fit ex præexistenti cognitione: si verò [illegible]
quatenus est conclusio probabilis syllogis-
mi, habet vtrumque, de illaque iudican-
dum est, quemadmodum de o-
pinione, cum in rationem
formalem opinionis
transeat.

QVAESTIO II.

An de subiecto præsupponenda sit actualis existentia?

Quid de hac præcognitione sentiat Caietanus.

Caietanus quid sentiat. PLVRA (quam opus est) consumit Caietanus in explicanda hac præcognitione; & tandem decernit actualem subiecti existentiam esse præsupponendam esse,nō 10. quidem quam habeat semper,sed temporibus à natura statutis,vt de rosa habetur in hyeme scientia,quando actu non est, quia vero tempore habebit existentiam: hoc autem intelligendum esse, ait,in scientijs realibus:nam in rationalibus satis est, habeat esse obiectiuum in intellectu, vt constat de ente rationis,quod Dialecticæ obiectum est.

Aristotel. Hęc inprimis videtur esse expressa mens Aristotelis lib. 2. huius operis tex. 8. Vbi de his duobus de subiecto in scientia præsupponendis,an sit, & quid sit subiectum, loquens, primum esse fundamentum secundi docet, adeò vt frustra velimus quidditatem eius intelligere,nisi prius existentiam habere,.vel habuisse nouerimus. Verba Aristotelis sunt, *Quærere autem quid est,non habentis quod est,nihil quærere est, &c.* quam confirmat ratio. 1. Ratio. Quia illud esse subiecti,docet Aristoteles esse præsupponendum, quod in scientia probari non potest,sed esse actualis existentiæ, non probat scientia,ergo hoc debet presupponi.

Secunda. Secundo, Veritas propositionis fundatur in esse rei.nam ab eo,quod res est,vel non est, propositio dicitur vera,vel falsa, ergo esse subiecti est quasi fundamentum omnium veritatum cuiuslibet scientiæ, nisi ergo præsupponatur, vana erit scientia.

11. Pro hac sua sententia refert Caietanus Commentatorem, pluribus suorum commentariorum locis eam tenentem, quam post Caietanum sequitur P. Toletus, quæst. vnica ad 3. Sed oppositam omnino sententiam tenet Magister Sotus quæst. 1. de præcognitis in solutione ad confirmationem primã cuiusdam argumenti, nempe præcognitionem hanc non accipi ab Aristotele. de esse actualis existentiæ ipsius subiecti, sed an sit ... nosse oportere statuit, hoc est, ... ens, habens saltem esse possibile ... turalibus, alioquin non censeb... habere quidditatem.

Repol. ... [illegible]

Eius fundamentum est. Quia ante m... conditionem de entibus, quæ nunc su... ra scientia esse potuit, ergo abstrah... ab actuali rerum existentia, quapr... necessario non præsupponi,bene ... suis causis possibilem;nam propter ... mera,vel hyppocentauro nulla scien... lis est, quia non sunt entia in causis p... sibilia.

Media sententia Ferrariensis verior.

MEDIVM inter hæc extrema co... tuit Ferrariensis. 1. lib. contra gen... cap. 66. quod nobis valde probatur, consistit autem in duobus.

Primum est. Intrinseca ratio scien... postulat actualem subiecti existentiam, ... suis temporibus (vt ait Caietanus.)

Probatur efficaciter, quia actualis existen... tia, siue in particulari, siue in commun... sideretur, hoc est, vt conuenit singul... vel speciei, extra essentiam est cuiuslib... tis creati; vnde licet non sit accidens ... modum tamen prædicandi accidentale... bet, cum enunciari, & non enunciari po... saluis prædicatis essentialibus non est ... obiectum necessarium, vel perpet... contingens, ac propterea, nec scien... de necessarijs est, & perpetuis, nec ... iectum, vt actu existens versatur.

Secundo. Veritates scientię, aut sunt p... cipia, aut conclusiones: & quidem p... continent prædicata essentialia subi... quibus præcipuum est definitio: conc... nes verò sunt propositiones, in quibus ... propria passio enũciatur de subiecto, de quo media definitione demonstratur, v... tia de homine, hominem esse admi... vel risibilem; sed omnes istæ veritates ab... hunt omnino ab actuali existen... a, nam etiam si non existat, nec exti... rit a... quando homo, vere dicitur rationalis, admi... & risibilis, ergo scientia de homine ab... dubio abstrahit ab actuali eius existentia sicque de reliquis scientiarum obiectis ce... dum est.

Probatur demum. Qui ... prius quam co...

...rctus mundus, vel etiam, si nunquam cō-
...ceretur, non solum Deus, sed Angeli habe-
... scientiam de speciebus, ac naturis, ex
...ibus modo constitutus est; euidenter ergo
...antur, scientiam ex se non postulare actua-
...lem existentiam subiecti vllo modo, hoc est
nec præsentem, nec præteritam, nec futu-
ram. dum ergo Aristoteles alteram præcog-
...onem necessariā ad scientiam esse statuit
...an subiectum sit, non de esse actualis existen-
...tiæ intelligit, sed quod veram essentiam ha-
beat, cui talia prædicata essentialia conueni-
unt, talesque passiones demonstrabiles, et-
enim si id habeat, existere poterit extra causas
& hæc potentialis existentia sufficit, vt ob-
iectum scientiæ esse possit, per quam, à ficti-
...s entibus separatur; & quantum ad hanc
...em vera est sententia Soti.

Secundum, in quo consistit hic modus di-
...endi est, quod, & si scientia ex se non postu-
let vllam existentiam actualem subiecti pre-
supponendam; cæterum quantum ad im-
perfectum modum nostrum illam compa-
...andi, necesse est aliquando extiterit, in
quo diminuta videtur opinio Soti, omni-
no negans actualem existentiam esse neces-
sario præsupponendam: comparare enim
nos scientiam, haud quaquam possumus, imò
neque vllam intellectus cognitionem, pro
statu præsenti, nisi sensuum ministerio:
vt autem à sensibus obiectum percipiatur,
existat aliquando necesse est, & sub acciden-
tibus sensibilibus, quibus per sensum perce-
ptis, substantiam sub eis latitantem intelle-
ctus possit percipere, definitionem eius nos-
se, atque ex ea proprias passiones demon-
strare: itaque nō per se præsupponenda actua-
lis existentia subiecti præ requiritur, sed tan-
quam conditio, sine qua in hoc statu imper-
fecto, scientiam minimè conquirere posse-
mus: & postquam semel extitit subiectum,
& ex eius sensitiua notitia, accepta est intel-
lectiua, non est eius existentia amplius ne-
cessaria vllo tempore, vt scientia de eo ha-
beatur, vel habita in perpetuum conser-
uetur.

Ad primam rationem dicendum est esse
actualis existentiæ, non probari in scientia,
quia ad eam non pertinet, qua propter non
benè infertur, vnam esse ex præcognitioni-
bus, sed probandum prius foret, tale esse
subiecti necessarium esse ad inferendam con-
clusionem, & tunc cum non probetur in
scientia, euidenter sequeretur esse præcog-
noscendum, sic autem se habet esse subiecti
pro eo, quod est veram habere essentiam,
cui potest actualis existentia conuenire; & *Ratio.*
non esse quid fictum: nam hoc de subiecto
nosse necessarium est, & cum non probetur
per demonstrationem, necessarium est præ-
nosse. Ratio autem, ob quam in scientia
probari repugnat, hęc est.

Quare existentia rei non probetur. Quia esse rei, atque eius quidditas sunt
prima cæterorum prædicatorum fundamen-
ta, ac propterea repugnat aliquid eis pri-
us reperiri, per quod possint à priore de-
monstrari, à priori dicimus, quia à po-
steriori, hoc est, ab effectu possibile est eui-
denter probari vtrumque, vt suis locis o-
stendetur.

Ad secundā rationem. Secunda ratio soluitur, negando actualem
subiecti existentiam esse fundamentum o m-
nium veritatum scientificarum, atque ex cō-
sequenti ab eo quod res actu existit, vel non,
enunciationes esse veras, seu falsas; eas præ-
sertim, de quibus loquimur, quæ cum sint 18.
necessariæ, ac perpetuæ veritatis, non fun-
dantur in actuali existentia, sed in vera essen-
tia rei, à qua eadem existentia prodit, & quā
propriæ passiones consequuntur: licet ergo
abstrahamus ab existentia actuali omnino,
vt vere abstrahunt scientiarum obiecta, ve-
ras adhuc, & necessarias enunciationes ha-
bebimus, ex quibus conflare demonstratio-
nem possimus, atq; adeò de subiecto, vtram-
que præcognitionem *an sit, & quid sit.*

QVAESTIO III.

An de subiecto præsupponendum sit quid. rei, vel solum quid nominis.

DISSENTIVNT etiam circa sensum huius præcognitionis interpretes Aristotelis, an de quidditatiua definitione, quam appellamus quid rei, vel certè de sola nominis explicatione accipienda sit?

Pro dubij explicatione notanda. Oportebit autem explicare, quid vtraque definitio sit, vt melius opinionum diuersitas percipiatur. Definitio *quid rei*, explicat

 rei

Quid rei definitio. Definitio, quid nominis.

rei quidditatem, vel certè eius proprietatem si primam conditionem habeat, quidditatiua vocatur, descriptio verò, si secundam: definitio *quid nominis*, nõ est aliud, quam explicatio significationis eius, vt dum dicimus magnanimum esse, magnum habẽtem animum: infinitum, quod non habet finem; his namque non rei natura, sed sola nominis
20. significatio explicatur: hac supposita distinctione, illud est certum, definitionem saltem nominis præsupponendam esse de subiecto, ante notitiã conclusionis: nam si quispiam ignoret, quid voce hominis significetur, nequaquam capere poterit demonstrationem alicuius propriæ passionis de eo quin potius, nec percipere, an ei cõueniat, vel secus, nec solum quid per nomen subiecti designetur, intelligere necesse est, sed etiam, per quamcunque vocem in præmissis positum: nam si alterius dumtaxat significatio lateat, impossibile erit demonstrationis vim capere.

Quid nominis necessaria, in qua nis demonstrationis particularis præcognoscitur.

Difficultas igitur in eo consistit, an solam definitionem *quid nominis*, præcognoscere sufficiat, vel potius illam necessario sit præcognoscenda definitio, *quid rei*.

In quo sit difficultas.

Sententia Caietani.

Caietani sententia.

DISTINGVIT Caietanus duplicem demonstrationem, & scientiã; vnã *quia est*: aliam, *propter quid est*, demonstrationem *propter quid* vocat eam, in
21. qua passio demonstratur de subiecto, a priori, talis est hæc. Omne animal rationale est capax disciplinæ omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est capax disciplinæ. quasi opposita est demõstratio, *quia* in qua per proprium rei passionem quod quid est eiusdem, demõstramus, vt si dicas. Quidquid est disciplinæ; capax est animal rationale; omnis homo est capax disciplinæ; ergo omnis homo est animal rationale: nunc igitur in demonstratione, *quia est*, ait, solam definitionem quid nominis esse præcognoscendam, nam definitionem *quid rei*, in conclusione probamus; at in demonstratione *propter quid*, definitio quid rei, hoc est, quidditatiua subiecti præsupponenda est cuius ea est ratio: quia medium est demonstrationis, quo passionem conuenire subiecto, in conclusione probamus, ergo ante conclusionis notitiam necesse est eam agnoscere. Caietanum sequuntur Magister Soto, & omnes ferè interpretes.

Toleti sententia.

PATER Toletus negat om[illegible] necessariam esse talem præcognitio[illegible] definitionis *quid rei*, contra Caietanum, idque contendit probare duobus a[illegible]

Primum est. Quia Astrologi demo[illegible] lunam eclipsari, per suam causam [illegible] tes tamen, quæ sit natura cœlorum, & [illegible] næ. Multa item Mathematici de fi[illegible] numeris, ignorantes eorum defi[illegible]

Secundò etiam. In demonstratione p[illegible] onis de subiecto, per definitionem eius qu[illegible] ditatiuam, non oportet talem definitionem prænosse: nam, & si ante conclusionem cognoscenda sit, non tamen ante totam demonstrationem, quin potius in demonstratione ipsa cognoscetur, cum sit medium: Aristoteles autem loquitur de his, quæ præcognoscere oportet extra demõstrationem. E[illegible] quibus infertur, eiusmodi præcognitione subiecti, de sola definitione, *quia nominis*, quæ ante totam demonstrationem haberi potest, debere intelligi.

Et confirmari potest Quia eodem tene[illegible] verborum loquitur Aristoteles, de præcognitione passionis, & subiecti dicens, de [illegible] præcognoscendum est, solum quid est, quod dicitur; de subiecto verò vtrumque, & quod sit, & quid est quod dicitur, vel quid nomen significet: sed constat de passione, non esse præsupponendum *quid rei*, sed sat esse, *quid nominis*, ergo id etiam, de subiecto præ[illegible] sufficiet.

Vera statuitur sententia.

PRO huius quæstionis solutione ad[illegible] re oportet, præter distinctionem [illegible] tiæ, ac demonstrationis, [illegible] *quia est* & *propter quid est*, adhuc demonstrationem *propter quid*, (quam vocant potissimam [illegible] alia membra esse distinguendam, nam [illegible] est, in qua propria passio probatur d[illegible] cto, alia non nisi propria causa [illegible] suo eff[illegible] vel effectus per propriam causam: & [illegible] sunt omnes pœne Mathematicæ demon[illegible] tiones: primi autem ordinis repe[illegible] Metaphysica, ac cæteris scientiis p[illegible] bus. nam vtraque Philosophia, [illegible]

mor

..., certè semper procedit per demon... *quia est*, ex effectibus per experi... notis, ad proprias causas.

Hic prælibatis nostra sententia, his tribus ...ibus explicatur. Prima, præcogni... ...um, ac rerum, de quibus habeatur ordo ... locum, nisi in demõstrationibus ... *quid*.

Hæc non indiget probatione, cum nemo ... differentia; & ex verbis atque contextu ... capitis, ex exemplis item designatis, sa... ...orum sit de hac tantum demõstratione, ... ientia Philosophum loqui: demonstra... ...terea, *quia est* aliquando adhibetur ad ...bandum subiectum esse; contingit enim ... satis id notum esse, & tunc ex aliquo ... hu, à posteriori solet probari: aliquando ...m, ad probandum quod quid est eiusdem ... de non petit propria eius natura, similes ... gnitiones.

Secunda assertio. In demonstrationibus *propter quid*, in quibus de subiecto, non tam ... aliqua passio, quam rationes quædã ... io is, per priores probantur, non est ... essa.io præcognoscenda definitio subie... sed eius loco sufficit proprius conceptus ... seu rationis eius, per quam posterior ... seu effectus ostenditur; & eiusmodi li... ...on sit, quod quid est subiecti, est tamen ... ...am rationis ad ipsum spectantis.

Hanc assertionem, non minus quam præ... ...tem manifestam certe reputo, cum in ... demonstrandi genere nihil de subiecto, ... directo conc...datur, sed de quibusdam ... speciebus, seu rationibus, vt de figuris, ...ne...is, ac de proportionibus.

Assertio postrema. In demõstrationibus *propter quid*, probantibus passionem de sub...ecto, non solum præcognoscenda est defi... ...io qu...d nominis, sed etiam quid rei. Hanc ... mentem Aristotelis docet expresse D. Thom 1. pat. quæst. 1. artic. 7. ad primum, & ... processu huius operis constabit, nam (vt ...mus) lib. 2. definitionem decernit me... ...um esse in his demonstrationibus; ergo an... ...te conclusionis notitiam cognoscenda est, at... ...que adeò præcognoscenda; etenim quod ... ...cognitiones, non solum extra, sed in ip... ... demonstratione habeantur, ostende... ...mus ...; illud certè præsupponitur pro... ...loquendo, quod probandum in demon... ...ione non assumitur, sed tanquam per se ... notum accipitur, & ex illo ad inferendam aliquam conclusionem proceditur, tale est autem quicquid in præmissis, demonstrationis assumitur, ex quibus alterum est definitio subiecti, ergo propriè erit præcognoscenda.

Assertio hæc limitatur à quibusdam modernis, ad solam demonstrationem, in qua passio demonstratur de subiecto per defintionem: at dum vna passio demonstratur de alia, negant prænosse oportere definitionem subiecti, quia non est medium in tali demonstratione; vt si dicamus omne admiratiuum est risibile: omnis homo est admiratiuus, ergo omnis homo est risibilis. *Limitatio quædam recentiorum reijcitur.*

26. Hæc tamen limitatio falsa est: nam, & si in hac, & similibus demõstrationibus, definitio subiecti, non sit medium formale; semper tamen est virtuale, quia minorem præmissam, cum sit propositio mediata, non sciet, qui nescit illam reducere, ad primum principium vt docet Aristoteles, capite sequenti; sed primum principium, ad quod est reducenda, est definitio, ergo hanc semper prænosse necesse est dum passiones demonstrantur: etiamsi non sit medium formale alicuius demonstrationis, hoc est, siue per definitionem, vel aliam passionem demonstretur. *Probatur refutatio.*

27. Doctrina autem Aristotelis in vtroque demonstrationum, atque scientiarum genere, secundum proportionem intelligenda est; nam in cunctis scientiis, in quibus al qua passio demonstranda est de subiecto, præcognoscendum de eo intelligit, non solum *quid nominis*, sed *quid rei*: in quibus verò passiones non demõstrantur, sed rationes posteriores per priores, vel per causas effectus, sat erit definitio quid nominis, cum quidditatiua non sit, tanquam medium demonstrationis necessaria, & his argumenta, vtriusque partis soluta esse constat. *Ex dictis fit satis argumentis oppositis.*

Testimonium Aristotelis explicandum superest, qui breuitati studens, vnico verbo docet, quo pacto de subiecto, & passione præsupponẽdum est, *quid sint*; ait autem de vtroque prænosse oportere, *quid est quod dicitur* vel *quid nomen significet*, secundum proportionem (vt bene Magister Sotus) hoc est, secundum modum, quo vtrumque habet definitionem ac rursus secundum modum, quo ad demonstrationem quodlibet concurrit; & quia passio concurrit, tanquam demonstrabilis de subiecto, per definitionem eius quidditatiuam, & non per propriam, *Explicatur testimoniũ Aristotelis.*

quia nec propriam habet, satis est, *quid nominis* eius præcognoscere; de subiecto verò, eadem probatur ratione, non sufficere, sed requiri definitionem *quid rei*, cum sit vnicum medium in hoc genere demonstrandi;
28. quod si aliquando Aristoteles docet mediũ demonstrationis esse inquitẽdum; non tollit certe quin præsupponatur, nam id intelligitur, dum definitio subiecti non constat, sed obscura est: tunc enim quærenda est per diuisiones, vel quopiam alio medio, nunquam tamen à priori in eodem genere causæ probanda. Et ideò semper præsupponenda; nam & principia aliquando oportet inductione manifestare; nec propterea inferre licet, non esse præsupponendam eorum veritatem, nam vt præsupponi dicatur, sat est nunquam à priori demonstrari, sed habita explicatione, vel ostensione à posteriori, dum non patent cunctis, ex terminis esse nota.

QVAESTIO IIII.

An, præcognitiones de subiecto, paßione, ac principio habeantur ante demonstrationem, vel etiam in demonstratione ipsa.

Quid sit propriè præcognitio. CONTROVERSIA hæc à nemine tangitur, quia omnes ferme intelligunt præcognitiones de subiecto, passione, & principio non necessario ante demõstrationem haberi, sed in eadem, quæcumque enim cognitio, quæ ante notitiam, vel illationem conclusionis requisita est, præcognitio necessaria vocatur, si mentem
29. Aristotelis teneamus, qui *omnem doctrinam, omnemque disciplinam*, hoc est, quamlibet notitiam alicuius conclusionis, *Ex præexistenti præmissarum haberi*, docuit; ergo tam præmissæ, quam, quæ in illis continentur, nẽpe subiectum, & passio, præcognosci dicuntur; & certe illud propriè dicitur præcognosci, in tota scientia, & qualibet demonstratione, quod non probatur, sed tanquam per se notum præaccipitur, sed talia sunt principia eiusdem demonstrationis, & scientiæ, quæ per se nota vocantur, ex quibus alterum est definitio subiecti; ergo non solum, quæ ante demonstrationem cognoscuntur, di-

Quid dicatur propriè præcognosci.

cuntur præcognosci, sed quæ i[illegible] tione ipsa, vel scientia, a[illegible] clusionis; ac demum de passio[illegible] teles, *Præcognoscere oportet, qu*[illegible] citur, & hoc non alia de cau[illegible] de subiecto sit in conclusione [illegible] capietur conclusio, nec eam el[illegible] tietur, nisi prius intelligat, [illegible] gnificet; sed non est necess[illegible] præcognitionem de passio[illegible] monstrationem, sed sufficit dum [illegible] proponuntur, & ad inferend[illegible] nem, eis in modo, & figura d[illegible] titur intellectus, simul accipe[illegible] explicationem; tantumdemque de præco-gnitionibus subiecti, & princ[illegible] torum ce[illegible] sendum est: nam sat erit in ipsamet demonstratione percipere subiectum esse, ac definitionem eius, ac vera esse principia, quæ hinc assumuntur ad inferendam co[illegible] nem; nec minus, tunc primo eius[illegible] omnia cognoscens, demo[illegible]stratio[illegible] tiamque conclusionis compara[illegible] multo prius eadem cognouisset [illegible] præcognitiones in ipsamet demonstra[illegible] haberi: ita sentit D. Thom. & cum eo C[illegible] tanus, & M. Sotus, ita etiam sen[illegible] quissimi interpretes Aristotelis, quos [illegible] rius referam.

Oppositum tamen cõstanter tene[illegible] letus, in explicatione textus, affirm[illegible] cognitiones assignatas ab Aristo[illegible] iecto, passione, ac principio, intel[illegible] tam demonstrationem, & non in ea.

Probat, quia Aristoteles exemplum a[illegible] lit in primo principio vniuersalissimo, [illegible] *libet est, vel non est*: in subiecto item, & [illegible] sione, de quibus multo ante demo[illegible] nem præcognoscimus, an sit, & quid [illegible], ergo non de his, quę in ipsa demonstratione cognoscuntur, præcognitiones in [illegible]

Præterea. Præcognitiones atque [illegible] quibus habentur, præsuppon[illegible] sui demonstratiuo, seu scientifico [illegible] omnia, quæ pertinent ad demonstr[illegible] tam ex parte præmissarum, quam [illegible] sionis, pertinent ad eius[illegible] go nihil ex his, quæ in demo[illegible] gnoscuntur, propriè dici[illegible] præcognosci, sed de nouo [illegible] cognitum.

Vera doctrina statuitur.

QVID autem in hac re tenendum sit, docuit bene Porphyrius, in commentariis huius capitis, quem refert, quitur Magnus Albertus 1. lib. Posteriorum, tractatu primo cap. 4. ad finem: & cōsistit in hac distinctione; præcognitiones sunt duæ, *an sit*, & *quid sit*: tria de quibus habentur, subiectum, passio, & principium; sed tam præcognitiones, quam præcognita bifariam accipiuntur, in communi, & in particulari: communissima principia sunt, *quodlibet est, vel non est. Totum maius est sua parte. Super quamlibet datam lineam possumus triangulum constituere* De quibus notum est quod nunquam demonstrationem ingrediuntur, aut nunquam demonstrationem ingre... communissimum etiam subiectum est ...tas, & communis passio, triangulus: particularia verò sunt ea, quæ pertinent ad unam particularem scientiam, vel demonstrationem, vt in scientia de homine, subiectum est homo; passio, capacitas disciplinæ, vel admiratio: principium, hominem esse animal rationale, esse disciplinæ capacem, &c. Et de vtrisque intelligitur doctrina Aristotelis secundum proportionem: de communissimis quidem respectu omnium, vel plurium scientiarum, quæ ideò ante earum acquisitionem habentur; ac de particularibus etiam respectu talis scientiæ, vel demōstrationis: itaque de communissimis subiecto, passione, ac principiis, duo illa sunt præcognoscenda, an sit, & quid sit, ante processum demonstrationis, ac scientiæ: at de particularibus, subiecto, passione, & principiis, non est necesse, ante illam præintelligi, quamuis possibile id sit, sed satis est, si in demonstratione ipsa, vel scientia ante notitiam tamen conclusionis; quod profecto sufficit, vt verè, & propriè dicantur præcognosci.

Hæc sine dubio est sententia D. Thomæ, Caietani, & Magistri Soti, quam efficaciter probant argumenta, à nobis in fauorem eius posita: sic loquuntur Themistius in sua paraphrasi super primum librum Posteriorum, cap. 1. 2. & 3 Paulus Venetus in expositionibus huius cap.

Aristoteles vero, exemplum ir communissimis, ...cto, passione, & principio, posuit, ... doctrinam ... telligatur eodem modo esse accipiendum, in cæteris particularium scientiarum subiectis, passionibus, ac principiis: itaque doctrina eius ad illa exempla non est coarctanda, nec propria significatio præcognitionum petit, vt ante totum processum, scientiæ, vel demonstrationis habeantur; sed solum ante notitiam conclusionis, hæc est enim doctrina, vel disciplina, ex præexistenti cognitione facta, hoc est, ex notitia principiorum eiusdem demonstrationis, quæ si præexistens est, erit præhabita, ipsaque principia propriè erunt præcognita, atque adeò subiectum, & passio, quæ in eisdem continentur, idque vel ex ipso præmissarum nomine facile intelligitur, nam principia vocantur præmissæ, quia eorum notitia præmittitur, præhabetur, atque præsupponitur conclusioni, vel scientiæ: cur autem de passione, non sit præcognoscenda definitio *quid rei*, ac de principio solum, *an sit verum*, supra explicatum est à nobis.

QVAESTIO V.

An assensus conclusionis fiat, ex præexistenti notitia principiorū in genere causæ efficientis.

NOTITIAM conclusionis, ex præexistenti cognitione fieri, aliquod genus causæ denotat; quemadmodum dum dicere solemus vnum quidpiam fieri ex alio; sed particula *ex*, multiplicem habitudinem causalitatis designare solet: primo quidem habitudinem materialis causæ, dum dicimus cathedram fieri ex ligno: secundo, habitudinem efficientis, in quo genere causæ verum est calorem fieri ex igne: tertio, habitudinem partium componentium, quo pacto domus dicitur fieri ex lignis, lapidibus, parietibus, & tecto: ac tandem habitudinem causæ determinantis aliam: dum dicimus intellectiuam cognitionem ex sensitiua fieri, sed duæ istæ habitudines, ad causam materialem referri possunt, cuius similitudinem tenent: petit autem quæstio: vtro ex his modis fiat notitia conclusionis ex præmissis, in genere causæ materialis, vel efficientis.

Particula ex, multiplicem habitudinem causæ designat.

Variæ sententiæ traduntur.

Prima sententia.

NEQVT prima sententia efficientem causam attingere. sed materialiter duntaxat determinantem; quam videtur plane tenere Durandus in secundo dist. 24. qu. 2. ad quartum, vbi vniuersaliter docet, quòd cum duo actus intellectus non possint esse simul, impossibile est vnum esse causam alterius efficientem, quibus verbis argumentum quoddam non infirmum insinuat id confirmans.

Primũ arg. Causa efficiens agit, in quantum est actu, sed assensus principiorum est actus diuersus, ab assensu conclusionis, cum quo simul esse repugnat, ergo non potest esse causa eius effectiua. Minor ostenditur: quia eadem po-
36. tentia, non potest simul habere plures actus, sed vnum post alterum, dum ergo conclusioni assentimus, iã non extat assensus principiorum, ergo nõ erit efficiens causa scientifica assensus, quia quod non est, nihil efficere potest, sed satis est respectu illius se habere per modum determinantis, in quantum post actum principiorum, scientificus sequitur, & non alius, ad modum, quo apprehensio determinat iudicium, & notitia sensitiua intellectiuam, & modus iste reducitur ad causam materialem.

Secundo arg. Postremò. Si assensus principiorum est causa efficiens conclusionis, cum sit particularis, & proxima, erit vniuoca, atque adeò eiusdem speciei, quod plane falsum est, cum assensus conclusionis sit scientia, principiorum verò intellectus. Hanc sententiam Durandi sequuntur ex modernis nonnulli.

Sententia opposita.

Secunda sententia opposita.

ALII verò oppositam ex capite præsenti, deducere intendunt, nam eo ipso quod Aristot. docet assensum conclusionis fieri, ex præexistenti cognitione principiorum, sentire videtur, effectiue ab ea procedere; solum enim materialem concursum ei tribuere, falsum apparet, siquidem
Primo arg.
37. præter obiectiuam determinationem, quam habet apprehensio, aut notitia sensitiua, positiue influit ad eius productionem.

Secundo argumen. Secundò, intellectus priusquam habeat notitiam principiorum, est quasi nuda materia, non informata vlla forma, vel certè (vt voluit Aristoteles [illegible] T[illegible] sa. in q[illegible] nihil depictum e[illegible] rem p[illegible]incipio. [illegible] terminatu[illegible]que, & si[illegible] assensum conclusionis; non [illegible] tia visiua per speciem color[illegible] uendam, sed forma, p[illegible] q[illegible] actu primo ad operandum, [illegible] ctiue ad operationem, ergo nec[illegible] sensum principiorum effectiue co[illegible] ad assensum conclusionis.

Opinio media.

NON desunt ex modernis, qui [illegible] inter hæc extrema velint co[illegible] re, ita vt plus qui[illegible] causa[illegible] materialis, vel determinantis [illegible] assensui principiorum respectu conclusionis, non tamen p[illegible]opriam vel st[illegible] cientiam, sed quandam eius [illegible] similitudinem, idque propter rationem Durandi de distinctione actuum. *Te[illegible] tia sententia media.*

Vera sententia refertur, & confirmatur.

VERAM nihilominus efficien[illegible] qualis esse potest inter a[illegible] ponendam esse inte[illegible] & conclusionis assensum a b[illegible] quam magis consonam Aristotelicæ doctrinæ, & expresse assertum a D. Th[illegible] commentariis huius capitis, lect. 3. vbi [illegible] loquitur. *Principia autem se habent ad con[illegible] siones in demonstratiuis, sicut causæ a[illegible] naturalibus ad suos effectus. Vnde in secundo Physi. propositiones syllogismi, ponuntur in genere causæ efficientis*, & 1 lib. co[illegible] cap. 57. ratione 4. *in omni scientia [illegible] oportet aliquid esse causarum; nam principia [illegible] quodammodo causa efficiens conclusionis, [illegible] & demonstratio dicitur syllogismus fac[illegible] &c.* Et ne putaretur particula [illegible], *quodam[illegible]* esse diminuentem, optime eam exp[illegible] Ferrariensis in commentariis eiusd[illegible] tis, sic loquens. *Aduerte, quod S. Thom. [illegible] principia esse quodammodo causa efficientem conclusionis, non tamen simpliciter esse causam, quia non sunt causæ, quæ efficiant cognitionem conclusionis, tanquam agens quod sed tanquam ra[illegible] agendi: intellectus enim ex cognitione pr[illegible] pior [illegible] causat cognitionem co[illegible]* *Ferrarien.*

&c.

Hæc Ferrarienſ. qu.bus ſententiam noſtram in primis profitetur, & rurſus expreſſam eſſe mentem D. Thom. docet, viamque nobis aperit ad eam efficaciter probandam hac ratione.

Principia ab intellectu cognita non ſunt mortuæ quædam ſpecies, non aliam habentes virtutem, quam repræſentādi obiectum, vel determinandi intellectum. Hoc enim modo imperfecto, & materiali concurrit apprehenſio terminorum ad iudicium; ſed non nihil virtutis agendi præſtant, qua iudicium concluſionis producere intellectus valet: eiuſmodi autem virtus nō eſt alia, quam eſſe rationem formalem obiectiuam aſſentiendi concluſioni; hoc eſt, iudicandi veram eſſe, ac neceſſariam propter præmiſſas. Bene igitur Ferrarienſis, non eſſe id, quod producit aſſenſum concluſionis, ſed rationem, ſeu virtutem producendi, virtutem inquam proximam determinatam, particularem, in qua continetur virtualiter aſſenſus cōcluſionis: nam intellectus ipſe virtus eſt vniuerſalis ad eliciendum quemlibet actum. Appoſitiſsimum exemplum vim huius rationis oſtendens eſt virtus ſeminalis, qua media viuens ab alio viuente producitur, non eſt enim quod operatur, vel producit, ſed ratio producendi: & ita aſſenſus principiorum quaſi ſemen eſt omnium concluſionum, quod in intellectu receptum, quaſi terræ mandatur, à quo pullulant concluſionum germina: vnde quemadmodum nouæ arboris, vel plantæ germinatio, eſt quaſi partus naturæ: modo ſimili germinatio concluſionis per demonſtrationem, eſt quaſi rationalis partus intellectus: quem fœcundum reddiderunt aſſenſus principiorum; eiuſmodi autem ſimilitudo propriam teſtatur efficientiam, talem quidem, qualis inter actus animæ eſſe poteſt, non vt diminuta, vel imperfecta cenſeatur, ſed non adeò materialis, & phyſica, ac ea quæ in corporeis generationibus reperitur, imo longe perfectior, & hanc ſententiam præter D. Thom. & Ferrarienſ. tenuerunt Gabriel. qu. 8. prologi dubio 2. M. Sotus. qu. 1. ad 2. P. Toletus, in expoſitione primi textus, notabili 3.

Quam vt illuſtriorem reddamus, obſeruandum eſt aſſenſum principiorum, & concluſionis eſſe actus animæ diuerſos, non ſolum numero, ſed ſpecie: ſpecie quidem, quia vnus eſt quaſi intuitiua notitia, ſine vllo medio habita, ſola terminorum notitia præſuppoſita, alius verò diſcurſiua, quæ non habetur ex ſola terminorum apprehenſione, ſed virtute alicuius medii, quod eſt ratio aſſentiendi: numero autem, quia vnus alium præſupponit, ex eoque fieri dicitur, nihil autem ex ſe ipſo proprie fieri poteſt; ſed quonam pacto, vnus poſsit efficere alium explicandum eſt: non enim ſic intelligitur, vt proximè aſſenſus efficiat aſſenſum, nam potentia apprehenſiua, qualis eſt intellectus, nihil operatur niſi ab obiecto mota, atque excitata, vnus autem aſſenſus per ſe, & directè non eſt obiectum alterius, ſi ergo effectiuè, ad eum eliciendum concurrit, obiecto mediāte id præſtabit, & hoc modo contingit in propoſito, nam principia, quæ ſunt obiectum cognitum, & iudicatum per aſſenſum (quem vocamus principiorum) ſunt quædam veritas per ſe nota, informans intellectum, & quaſi in actu primo cum conſtituens, virtutemque conferens iudicandi, veram eſſe ac neceſſariam concluſionem in ipſamet contentam, ex eaque per demonſtrationem eliciam. Itaque obiectum cognitum, & iudicatum per aſſenſum eſt ratio formalis obiectiua producendi alium aſſenſum, & quia talem habet virtutem ab aſſenſu, per quem cognoſcitur, & iudicatur, aſſenſus etiam ipſe non per ſe, & directè, ſed quaſi indirectè dicitur cauſare alium aſſenſum, directè verò ab obiecto iudicato per eum, tanquam à ratione formali aſſentiēdi cauſatur: huius exemplum inuenio in operationibus ſenſitiuis, nam color, in quātum viſibilis eſt, imprimit ſpeciem ſui in potentia viſiua, qua tanquam propria virtute media effectiuè concurrit cum potentia ad eliciendam viſionem, ſed rurſus color idem in quantum ſenſatus per viſum mediante ſpecie expreſſa per viſionē producta, in eadem potentia viſiua, imprimit aliam in ſenſu communi, & ea mediante concurrit effectiuè, cum ea potentia ad eliciendum ſuum actum, per quem inter obiectum viſus, & aliorum ſenſuum ſuo modo diſcernit Ita ergo de principiis cenſendum eſt, quæ ſunt obiectum intellectus, ipſum mediantibus ſpeciebus mouens ad eliciendum aſſenſum per ſe notum: idem autem obiectum vt iam cognitum, & iudicatum per talem aſſenſum mouet intellectum, præſtatque ei virtutem iudicandi veram eſſe, ac neceſſariam concluſionem demonſtrationis

Quomodo vnus actus poßit alium efficere.

42.

Exemplum

Obiectũ vt cognitum mouet intellectum ad aſſenſum cõcluſionis

tionis propter eam: præstare autem virtutē
potest, quia conclusionem ipsam virtualiter
continet, veluti semen terræ mandatum, vir
43. tute continet ramusculum pullulantem: ve-
ritatem huius doctrinæ cernere licet, in com
muni demonstratione, omne animal ratio-
nale est capax disciplinæ, omnis homo est
animal rationale, ergo omnis homo est ca-
pax disciplinæ, nam veritas significata per
præmissas, quam per se notam appellamus,
quia per se, hoc est, sine vllo medio est ab in-
tellectu cognoscibilis, obiectum est median-
tibus speciebus mouēs intellectum ad assen-
sum, vel iudicium eliciendum, hoc est, vt iu-
dicet, sine medio veras easdem præmissas
(loquimur de præmissis mentalibus per vo-
cales significatis) eadem autem veritas per
vtrasque præmissas significata, in quantum
iam cognita, & iudicata mouet eundem in-
tellectum eisdem propositionibus mentali-
bus iam cognitis, & iudicatis mediantibus,
ad iudicandum veram esse conclusionem ex
44. eis elicitam atque adeò ad eliciendum alium
assensum, verum quidem, ac necessarium,
non tamē propter se, sed propter veritatem
ac necessitatem præmissarum, cuius obie-
ctum est veritas conclusionis, per mentalē
propositionem, & vocalem ex præmissis
elicitam significata. Ecce quo pacto veritas
principiorum iam cognita, & iudicata per
assensum proprium, est ratio & virtus assen-
tiendi veritati conclusionis, quam appella-
mus scientificam: itaque veritas iudicata est
per se causa veritatis, cum sit quasi forma, &
virtus intellectus, ad iudicandū de alia verita-
te, & ex consequenti, & quasi indirecte iudi-
cium, vel assensus causat aliud iudicium, & as-
sensum virtute in se contentum, cum veritas
non nisi per assensum iudicata, virtutem ha-
beat causandi aliam veritatem.

Solutiones argumentorum, primæ & tertiæ sententiæ.

Ad argum. Durandi, primæ solutio.

ARGVMENTO Durandi cōcedimus
diuersos esse assensus principiorum,
& conclusionis, eandem tamen de-
monstrationem componentes: & ideo quasi
eius partes; qua propter negandum est, prin-
cipiorum assensum transire statim, sed con-
tinuari posse, vsque ad assensum conclusio-
45. nis, quem efficiue producit, etenim quam-
uis in instāti eliciatur actus intellectus, con-
tinuari nihilominus per tempus potest, per-
seuerante intellectu in consideratio[illegible]
dē obiecti, & esto tres sint actus diuersi præ-
missæ, & conclusio, habētes tamen modum
vnius (vt superius expositum est) v[illegible]de [illegible]
repugnat simul esse in intellectu, qui licet si[t]
vna potentia, plura simul intelligere, plur[a]
habere actus, absque dubio potest per mo-
dum vnius.

46. Vltimum soluimus admittentes, esse par-
ticularem, & proximam causam sed æqui-
uocam, quia effectum specie à se distinctum
producunt: non enim sola vniuersalis cau-
sa, vt sol, vel cœlestia corpora æquiuoca [e]st,
sed particularis etiam, si virtutem habeat 47.
producendi effectum in aliena specie, tales
enim sunt intellectus, & voluntas respectu
suarum operationum, ac terminorum, qui
per eas procedunt.

Argumentum tertiæ opinionis falsum
supponit, vnum actum animæ non esse effi-
cientem causam alterius; nam, & si repugna-
ret, licet esse efficiens, *quod* non repugnat, vt
sit *quo*. Cum sit ratio producendi alterum,
virtutem præbens potentiæ eum eliciendi.

Ne [illegible] Ad vl[timum] argumen[tum].

QVAESTIO VI.

An principia, vel eorum assensus includatur formaliter in conclusione.

SENSVS quæstionis est, an postquam in- 48.
tellectus assensum principii[s] præbuit, ex
quibus conclusionem infert, dum [si]-
met conclusioni assentitur, iterum asse[n]ta-
tur principiis, eodem actu in hanc, & [i]lla
tendens, vel satis sit principiis assen[si]sse se-
mel, dum assensum maioris, & minoris [e]li-
cuit, & iudicet veram esse cōclusionem pro- 49.
pter illa, absque eo, quod formaliter reperiā-
tur in assensu conclusionis. Vel vt clarius
quod quæstionis titulus petit explicemus, an
assensus cōclusionis pro obiecto habeat hoc
solum quod est, hominem esse capacem dis-
ciplinæ, vel etiā quia rationalis est, hoc enim
verbo exprimuntur principia, quod præter
extremitates, ex quibus fit cōclusio addunt,
cum ex solis tribus terminis, medio vide[li]-
cet, & extremitatibus syllogismus compo-
natur.

303

Negatiua sententia eiusque argumenta traduntur.

NEGATIVAM partem tenent ex modernis nonnulli, eamque testimonijs Aristotel. & D. Thomæ confirmant, atque etiam rationibus non infirmis.

Aristoteles quidem, nam syllogistica ars quam ad certam normam redegit Aristoteles, præscribit medium non esse in conclusione repetendum: nam cum syllogismus cōstet tribus terminis totidemque propositionibus, nempe maiori, minori, & conclusione, non nisi bis erit quilibet sumendus, medium igitur bis in præmissis sumptū impossibile est in conclusione repeti, sed si principia claudātur in conclusione medium eam ingredietur, cum in præmissis contineatur,
50. ergo non est id vllo modo admittendū in doctrina Aristotelis. Docet præterea cap. præsenti notitiam conclusionis, ex præexistenti principiorum cognitione fieri, si ergo cognitio principiorum præexistens est, erit etiā præsupposita, non ergo in cōclusione clausa.

Diuus Thom. 1. lib. contra gentes cap. 57. statuens differentiam inter diuinam cognitionem, & nostram, quod diuina vnico intuitu in principia, & conclusiones fertur, noster autem intellectus diuersis notitiis vtraque concipit, & ex principiis ad cōclusionem procedit, sic loquitur.

Omnis ratiocinans alia cognitione intuetur principia, & alia conclusionem, non enim oporteret consideratis principiis ad conclusionem procedere, si ex hoc ipso quod principia considerantur, conclusiones etiam considerentur, &c. Hæc D. Tho. quibus plane videtur sentire, non vnico actu intellectum in principia, & conclu-
51. sionem tendere, sed valde diuersis, & ex vno ad alium procedere, quod si ita est, neuter claudet alterum; & certe si principia, & eorum assensus in cōclusione clauditur, & vnico actu in vtraque fertur intellectus, cessabit ratio discursus in eo consistens, quod sic actus separentur, vt ab vno in alterum procedatur.

Probatur tandem ratione. Primo; quia, vt quæstione superiori definitum est, assensus principiorum est causa efficiens conclusionis, ergo diuersi sunt assensus realiter: & rursus causa efficiens extrinseca est respectu effectus, neque in eo vnquam claudi potest formaliter, sed ad sum num virtualiter: ergo non clauditur in assensu conclusionis, qui est eius effectus.

Et confirmatur. Quia experientia constat, dum conclusio inducitur, solas extremitates in ea coniungi, non cum medio, 52.
nempe hominem esse capacem disciplinæ, non quia rationalis est, hoc enim, non exprimitur in conclusione, sed in principiis solum continetur, quorum assensus præsupponitur, ergo non reperitur in conclusione, nec proinde in ea clauditur formaliter.

Secundo, Si principia clauduntur in conclusione, sequitur eodem actu, quo intellectus assentitur conclusioni, assentiri etiam principiis, sed assensus conclusionis est scientificus, ab habitu scientiæ elicitus, ergo per actum, & habitum scientiæ assentiremur principiis, quod repugnat: cum assensus conclusionis sit notitia diuersiua, principiorum verò, non nisi intuitiua, & sine discursu. 53.

Tertio, In syllogismo euidenti infertur aliquando conclusio vera, & necessaria, ex præmissis falsis, vt dum sic procedimus. Omnis arbor est animal, omnis homo est arbor, ergo omnis homo est animal; repugnat autem claudi falsum in vero assensu, ergo repugnat claudi in conclusione principia.

Confirm.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Verior sententia exponitur.

PRO opposita nihilominus sententia reperio viros grauissimos D. Thom. in primis de veritate, quæst. 22. artic. 14. ad 3. & expressius 1. 2. quæst. 8. articul. 3. In corpore, & quæst. 12. articul. 4. & ex discipulis eius Capreolum, in 1 dist. 2 quæst. 1. in solutione ad argumenta contra quartam conclusionem. Ferrariens. 1. lib contra gentes. cap. 57. Sonzi. 6. metaph. quæst. 10. Durandum item in 2. dist 38. quæst. 3. ad 3. Hi omnes expresse docent intellectum, dum ex principiis infert conclusionem, eodem actu ferri in conclusionem, & principia, cum ei propter principia assentiatur, & si hoc verum est, sequitur euidenter principia claudi formaliter in conclusione, cum formaliter eius assensus sit propter principia: nam si sic sunt à conclusione diuersa, vt in ea non includantur, non erit intelligibile intellectum eodem actu scientiæ in ea readere; sed per assensum duntaxat principiorum longe 54
diuersum.

Opposita sententia D. Thom. nonnulli discip. eius.

diuersum, & iam habitum. Placet ad verbum referre primum & secundum testimonium D. Thom. quia non solum hanc doctrinam egregie continent, sed fundamentalem eius rationem. Primum autem sic habet. *Primo intelligit aliquis ipsa principia secundum se, postmodum autem intelligit ea in ipsis conclusionibus secundum quod assentit conclusionibus propter principia.* Secundo autem loco quærens an eodem actu, quo voluntas vult media, velit etiam finem, sic respondet. *Motus voluntatis in finem, & in id, quod est ad finem potest considerari dupliciter, vno modo secundum quod voluntas in vtrumque fertur absolute, & secundum se, & sic sunt simpliciter duo motus voluntatis in vtrumque: alio modo secundum quod voluntas fertur in id quod est ad finem propter finem, & sic vnus, & idem motus voluntatis est ad finem, & in id, quod est ad finē; cum enim dico, volo medicinam propter sanitatem, non designo nisi vnum motum voluntatis; cuius ratio*
55. *est, quia finis ratio est volendi ea quæ sunt ad finem: idem autem actus cadit super obiectum, & super rationem obiecti, sicut eadem visio est coloris, & luminis, & est simile de intellectu, quia si absolute principium, & conclusionem consideret, diuersa est consideratio vtriusque; in hoc autem quod conclusioni propter principia assentit, est vnus actus intellectus tantum, &c.* Docet igitur D. Thom. si principia, & conclusiones per se accipiantur, hoc est, vt illa sunt obiecta actus, & habitus principiorum: hæc vero vt per se obiectum, cui assentimur per actum, & habitum scientificum, diuersa esse
56. obiecta, ac diuersis omnino actibus in vtraque tendere intellectum, nec se includere obiecta, neque actus: quia si duæ species, vt tales accipiantur, pugnat cum ratione vnam alteram includere: cæterum si conclusio accipiatur, vt cui assentimus propter principia & principia ipsa, vt ratio formalis assentiēdi conclusioni, eodē actu scientifico in hæc, & illam fertur intellectus: vnde sequitur plane principia sic accepta claudi formaliter in conclusione, quod vt percipiatur melius, atque etiam ostendatur, quam sit cum ratione coniunctum, adhuc eiusmodi assensus, eorumque obiecta distinguere, oportebit.

Inclusio vnius assensus in alio triplex esse potest; secundum entitatem realem: secundum essentiam, seu essentialia prædicata; postremo, secundum rationem obiectiuam. Et quidem duobus primis modis certa res est assensum principiorum, nō includi in assensu conclusionis, nam cum sint diuersi, ac numero, ac successiue, vnus post alium, ab intellectu eliciatur, vnus non inhæret alteri, nec in eo proinde clauditur, per realem inhærentiam, quemadmodum albedo clauditur in albo: & rursus cum sint distincti specie, repugnat vnum de alio prædicari, ac propterea in eo includi essentialiter; quidquid enim de alio prædicatur, in eo includi necesse est: sola igitur inclusio obiectiua, locum habere in his assensibus, vel obiectis potest. Cæterum hæc duobus modis potest intelligi, vno, ita vt assensus formaliter, & directe claudat assensum: & modus iste inclusionis plane est impossibilis, cum realis, vel essentialis esse non possit, vt præcedens distinctio docuit, sed neque obiectiua, nam vnus assensus, nō est per se obiectum alterius, sed quid valde ab eo diuersum. Alio modo sic est intelligibilis, vt obiectum vnius assensus, claudat obiectum alterius, vt per proprium actum cognitum, vel iudicatum, & tunc ex consequenti claudet assensum, vel iudicium, vt de obiecto visus, vel alterius sensus particularis dicebamus, quo pertinere ad sensum cōmunem, vt sensato particulari sensu; ex consequenti, & quasi indirecte sensatio ipsa clauditur in obiecto sensus communis, gratia exempli, color est obiectum visus, sub ratione visibilis, at in quantum cognitus tam per visum, pertinet ad sensum cōmunem, & ex consequenti visio ipsa, per quam cognitus est; & iste absque dubio est modus vnicus, non solum possibilis, sed necessarius, quo 57
principia clauduntur in conclusione, & ex consequenti, & quasi indirecte eorum assensus; iste est etiam, quem D. Thom. plane intendit: fit autem notior communi exemplo adhibito: omne animal rationale est capax disciplinæ, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est capax disciplinæ; in quo tria possumus considerare, & rem significatam per has tres propositiones, & propositiones ipsas vocales, aut scriptas, aut etiam mentales, quas ex terminis mentalibus apud se format intellectus, quæ principia vocantur, vel præmissæ, & conclusio mentalis, vocalis, vel scriptæ demonstra- 58
tionis: postremo, iudicium eiusdem intellectus, quo iudicat veras esse, ac necessarias, quod vocamus assensum, hoc autem iudi-

Primū testi. D. Thom.

Secundū testimō.

Inclusio vnius assensus in alio triplex.

iudicium, aliud est præmissarum, aliud conclusionis; præmissarum tale est, vt sola terminorum significatione exploiata, absque alio medio iudicet intellectus, veras esse ac necessarias: conclusionis vero, quo iudicat non solum veram esse, ac necessariam, sed propter præmissas, hoc est hominem esse disciplinæ capacem, quia est rationalis: nunc ergo, tam res significata per vocales, & mentales propositiones, quam propositiones ipsæ, rationem obiecti habent respectu iudicij, aut assensus: iudicat enim intellectus, rem ita se habere mediante propositione mentali, apud se formata, quam per vocalem, vel scriptam exterius significat; iudicium enim actio propria est intellectus, per quam fertur in eiusmodi obiectum: nunc ergo, si vtrumque obiectum consideretur absolutè, hoc est, vt id, cui intellectus assentitur per se, absque ordine ad aliud, diuersa sunt, diuersa item iudicia, vel assensus, ita vt nec obiectum in obiecto, nec assensus in assensu includatur: si verò in quātum vnum est illud, cui assentitur intellectus, propter aliud, eodem iudicio, vel assensu fertur intellectus in vtrunque, nempe in conclusionem propter principia, & vnum obiectum in alio clauditur intrinsece, & formaliter, nempe principia in conclusione; & rursus, quia intellectus assentitur cōclusioni propter principia, vt iam cognita, & iudicata per proprium iudicium, vel assensum: ex consequenti, & quasi indirectè clauditur iudicium, vel assensus principiorum in obiecto conclusionis, quod totum hoc claudit formaliter, nēpe hominem esse disciplinæ capacem, quia est rationalis: hoc enim solo verbo conclusioni addito, exprimuntur principia, quia hoc solum, præter extremitates, ex quibus conficitur addit. Appositissimum est exēplum D. Thom. in colore, & luce, quæ si entitatiue, & essentialiter accipiantur, nullo modo se includunt, vtpote numero, & specie distinctæ, quarum vna minimè inhęret alteri; sed nec obiectiue, si accipiatur quælibet, vt per se, & tanquam quod mouere potest visum: eiusque actum terminare; nam tunc, nō vno, sed diuersis actibus in vtramque fertur visus; at si vna, vt ratio alterius obiectiua, per vnū actum percipiatur, illa, quæ est ratio alterius, in ea clauditur, vt lux in colore, in quantum est ratio eum videndi; sic igitur intelligendum est principia claudi in conclusione formaliter, ad cuiusque assensum pertinere, cui speciem conferunt.

Si autem dubites, quæ nam sit duplex cōsideratio conclusionis, aut assensus eius: nōne semper consideratur, vt id, cui propter principia assentitur intellectus, & in eam fertur propter principia. *Dubitatio.* 61.

Respondetur, in re ita esse, sed duplex distinguitur consideratio, vna, vt est id, in quod fertur intellectus, non considerata ratione assentiendi speciali, & tunc actus intellectus, consideratur etiam tanquam iudicium cuiusdam veritatis, non per se cognitæ: notum est enim posse cognosci per experientiam, aut per fidem: qua propter bene potest considerari, vt abstrahit à quocunque medio cognoscendi speciali, & hęc cōsideratio sufficit, vt in tali obiecto non includantur principia, atque etiam vt iudicium, vel assensus sit omnino separatus, ab assensu principiorum & verè dicamus intellectum, non vno actu, sed diuersis ferri in conclusionem, & pręmissas, quia tunc quasi materialiter consideramus conclusionem: alia est consideratio formalis eiusdem, vt conclusio demonstrationis est, & tunc non fertur absolute in eam intellectus, sed propter principia, iam per proprium assensum cognita, vel iudicata, & tunc dicimus eodem actu in illam, ac principia ferri intellectum, tunc includere formaliter principia, atq; ex consequenti eorum assensum: & hæc est sentētia D. Thom. quam hac ratione, efficacissima quidem confirmat. *Solvitur.* *Probatur 1. sententia D. Thom.*

Eodem actu fertur potentia in obiectum, & in rationem formalem obiectiuam, vt visus eodem actu fertur in colorem, & lumen, quod est ratio videndi colorem, sed principia sunt ratio formalis assentiendi cōclusioni, siquidem conclusioni assentimur propter præmissas, ergo eodem actu fertur intellectus in vtrumque obiectum, cuius hęc est ratio à priori, quia ex obiecto, & ratione formali, non duo, sed vnum totale, & completum coalescit obiectum, ergo vnum atque eundem terminat actum; & si ita se res haber, euidenter infertur principia formaliter claudi in conclusione, atque ex consequenti eorum assensum, quia euidens est rationem formalem obiectiuam cuiuslibet actus, vel potentiæ, in eius obiecto claudi, vt lumen, vel rationem visibilitatis in obiecto visus, veritatem in obiecto intellectus, bonitatem 62. *Ratio à priori.*

tatem in obiecto voluntatis.

Secundo probatur. Secundo probatur, exemplari inductione in cæteris actibus intellectus, atque etiam in actibus voluntatis: nam actus fidei intrinsice, & formaliter claudit in suo obiecto testimonium humanum, si fides sit humana; vel diuinum, si diuina: in actibus item voluntatis dum sanitatem, tanquam finem volumus, & rursus propter eandem sanitatem assequẽ-
63. dam potionem sumere eligimus, apertum est non solum sanitatem esse obiectum intentionis, sed claudi absque dubio in obiecto electionis formaliter, hoc solum discriminis est, quod intentionẽ per se, & vt quod terminar, in obiecto verò electionis clauditur tanquam ratio formalis obiectiua potionis eligendæ; pari ergo ratione censendum est, in obiecto cõclusionis claudi formaliter principia, cum sint formalis ratio obiectiua assentiendi.

Vltim. arg. Ad extremum, probatur, ex distinctione specifica assensus scientifici à cæteris, hoc est ab assensu fidei, & opinionis: etenim si conclusioni præfatæ demonstrationis assentiremur per fidem humanam, vel rationem pro-
64. babilem, assensus esset humanę fidei, vel opinionis, nunc autem dum ei assentimur, propter principia per se nota, assensus scientificus est, sola ratione formali assentiendi variata, cum eadem sit propositio materialis, hoc est, ex eisdem extremis composita: ratio igitur formalis assentiẽdi, variat speciem assensus; ergo clauditur intrinsice, & formaliter in obiecto; quia actus non nisi ex obiecto sortiuntur essentialem, atque specificam distinctionem: & ad particularem rationem descendentes, assensus conclusionis constituitur in propria specie scientiæ, per rationem formalem assentiendi, nempe per principia, & per eandem rationem formaliter distinguitur essentialiter, à reliquis eiusdem intellectus assensibus; ergo intrinsice, & formaliter includuntur principia in eius obiecto, quod est ipsamet conclusio, atq; ex consequenti, & quasi indirecte assensus principiorum, vt expositum est.

Ex distinct. idem deducitur. Hæc sententia (nisi ego fallor) plane deducitur ex his, quæ docet Aristoteles cap. sequenti, certiorem nempe esse assensum prin-
65. cipiorum, quam conclusionis, quibus proinde firmius assentimur, quòd tali ratione probat. *Propter quod vnum quodque tale, & illud magis: sed propter principia assentimur conclusioni, ergo magis eis assentimur*, hoc est, ... & euidentius. Hæc autem ratio nul... fecto vim habebit, nisi principia ... formalis ratio obiectiua assenti... conclusioni, vnde elicitur plane inhib... esse in ea.

Opposita argumenta soluuntur.

PRIMVM testimonium Aristoteli (vt argumenta soluere incipimus) de medio simplici, non de complexo quod ... ratio assentiendi) accipiendum ... est enim medium, vnum simplex p... ad communem formam syllogisticam ... conclusionem haud quaquam ingred... mittitur, & est ille terminus, qui bis sumitur in præmissis: aliud est medium assentien... conclusioni, complexum quidem, cum sit veritas per se nota, in qua conclusio ipsa con- 66.
Ad testimonium A... Duplex medium ... simplex & complexum.
tinetur, tanquam in causa: & eiusmodi ... principia, iam per propriũ assensum iudicata, quæ in conclusione non exprimuntur, quia non sunt id, cui assentimur, sed ratio assentiendi: hæc enim nunquam in assensu exprimitur in actu signato, semper tamen in actu exercito, gratia exempli, in assensu diuinæ fidei, dum credimus, Deum esse trinũ, & vnum, non exprimimus Diuinã reuelationem propter quam credimus, sed solũ eam veritatem cui assentimur sed eo ipso quod ... quia testificatam credimus, in actu exercito profitemur, nos credere propter Diuinam reuelationem, de qua nemo dubitat claudi formaliter, in obiecto eiusdem assensus, sic ergo de conclusione censendum est, eo ipso, quod eam ex principiis deducimus, profitemur nos in actu exercito, quod ei propter principia assentiamur, atque adeo quod principia sint nobis ratio formalis obiectiua assentiendi, in ea inclusa: non est ergo necessarium, ... in actu signato exprimamus, iterum principia ipsa, vel mediũ prædicationis, quo e... mitates coniunguntur, in conclusione repetentes.

Secundum testimonium, ex capite præsenti desumptum, difficultate earum ... conclusionis notitiam, ex præexistente ... cipiorum cognitione fieri, solum ... stinctionem vtriusque cognitionis, efficaciamque vnius, respectu alterius, cu... autem stat quidem bene, principia ...

lusione claudi, non accepta, vt *quod*, nam hoc modo proprium assensum terminăt, sed vt *quo*, hoc est, vt ratio assentiendi conclusioni, & certe nisi ita se res habeat, non est intelligibile præmissas esse efficientem causam conclusionis: in potentiis enim cognoscitiuis, vnus actus eiusdem non causat effectiue alterum, nisi obiecto eius mediante, cum hoc genus potentiarum, non nisi mediante apprehensione obiecti moueatur ad operandum: vnde fit, vt principia, vel eorum assensus non possint esse causa effectiua assensus conclusionis, nisi in eius obiecto includantur, & ita est, quia cum sit quasi eius forma, est etiam ratio formalis effectiua assensus; itaque principiorum notitia, non vt præsuppo sita, sed vt alio modo sumpta, in conclusione clauditur.

Testimonium autem D. Thom. fundamentalem rationem discursus nostri tradere intendit, quæ absque dubio vtrunque importat, & distinctionem assensuum realem, & causalitatem vnius respectu alterius: & quidem si principia sic cognoscerētur simul atque vnico actu cum conclusione, vt non prius cognoscerentur per proprium actum, à notitia conclusionis distinctum, cessaret ratio discursus: at cum vtroque modo cognoscantur, sub diuersis considerationibus, inclusio distinctionem non tollit, nec rationem discursus lædir, quin potius illam adiuuat, cum ex inclusione, causalitas vnius respectu alterius ortum habeat.

Primum argumentum soluimus, libenter ci dantes duo illa, quæ assumit, nempe assensum principiorum specie, & numero esse diuersum, ab assensu conclusionis atque etiam eius causam, ex quo bene infertur in eo non claudi formaliter, sed bene in eius obiecto claudi potest ex consequenti, vt vidimus & ratione huius inclusionis ad eum pertinere, quemadmodum obiectum quodlibet dicitur pertinere ad proprium actum, cui speciem confert: ratione item huius inclusionis conuenit ei, vt sit causa effectiua, vt à no bis expositum est.

Secundo argumento occurrimus admittentes, eodem actu, vel assensu scientifico, ferri intellectum in conclusionem simul, & principia, diuersa tamen ratione in illam, vt cui assentitur, in hæc, vt in rationem formalem assentiendi: gemina enim consideratio principiorum, permittit ad vtrumque actum, & habitum pertinere; *intellectus*, & *scientiæ*: nam principia secundum se considerata, nempe, vt sunt id, in quod fertur intellectus, ad actum, & habitum principiorum per se spectant: vt autem sunt ratio assentiendi conclusioni, non efficiunt assensum per se, vel ex terminis notum, sed propter aliud, & talis est assensus conclusionis vnde non mirum est, si ad alium habitum referatur. Itaque veritas principiorum, quasi per essentiam, & participationem, vt *quod*, & vt *quo*, est diuersum obiectum, diuersum actum, & habitum constituens, & eadem eius diuersa consideratio efficit, vt vnus assensus sit veritas per se nota, quasi intuitiua noritia, & sine discursu habita (nam principia ex se considerata, sine medio mouent intellectum ad sui assensum) alius vero non per se, sed per aliud nota, hoc est, per principia iudicata, & vt quælibet veritas suum constituat habitum specie diuersum.

Nec tamen id circo assensus conclusionis, vel eius obiectum est aggregatum per accidens, quòd principia in conclusione imbibantur; nam cum intra eam sint, tanquam formalis ratio assentiendi, vnum per se obiectum efficiunt: egregie enim D. Thom. docuit (vt vidimus) ex obiecto, *quo* &, *quod*, vnum per se completum coalescere, in quibuscunque potentijs, habitibus, & actibus, cui non obstat *quo*, & *quod*, habere diuersam naturā, secundum se considerata: nam etiam materia, & forma, diuersæ naturæ sunt sub genere substantiç, & tamen propter rationē actus, & potentiæ, determinantis, ac determinabilis, vnum per se compositum efficiunt: & ita se res habet in proposito, quod principia, atque eorum assensus diuersam sortiuntur conditionem, à conclusione, eiusque assensu; at in ratione obiectiua, quasi rationem formæ habent in obiecto conclusionis. Ideò vnum per se obiectum cum ea efficiunt, & vnum per se, assensum scientificum, cum vnitas assensus, ex obiecti vnitate accipiatur.

Ad confirmationem secundi. 70.

Tertium argumentum, haud difficilem solutionem habet; nam conclusio vera non infertur in eo syllogismo, ex virtute falsarum præmissarum, sed solius syllogisticæ dispositionis; vnde conclusio, vel eius assensus, non claudit principia vt falsa, sed vt sic dispositasin demonstratione verò, ex virtute principiorum. 71.

Ad tertiū argument.

principiorum conclusio infertur, & cum principia sint formalis ratio assentiendi obiectiua, clauduntur in ea, absque dubio formaliter.

QVAESTIO VII.

An maiori & minori cognitis, assensum praebeat intellectus conclusioni in eodem instanti.

Nonnulla praesupponuntur.

Ex praemissis demõstrationibus docuit Aristoteles maiorem, quae vniuersalis est, semper posse prius tempore cognosci, quam cognoscatur minor, & conclusio, cui nos addimus, idem censendum esse
72. de minori, quam possumus prius tempore, quam maiorem cognoscere. Caeterum si ordinatè, vnaquaeque cognoscenda est, hoc est, vt petit dispositio syllogistica, in ordine ad conclusionem inferendam, prius est maior vniuersalis, quam minor sub ea subsumpta cognoscenda, deinde minor, & ideò Aristotel. secundum debitum ordinem cognoscendi, quẽ petit processus demonstrationis loquẽs, de sola maiori docuit posse prius tempore cognosci, quam minor, & conclusio cognoscantur, at cognita maiori, & minori subsumpta sub ea, simul cognosci conclusionem, quam simultatem, de duratione interpretati sumus, iuxta expositionem D Thomae, nam de prioritate naturae apertum est, assensum minoris, priorem esse assensu conclusionis, cum sit eius causa.

Status dubij.

Quibus praesuppositis, quaerimus nunc, an assensus conclusionis semper sequatur in eodem instanti, ex assensu maioris, & minoris? vel aliquando impediri contingat? Multa enim sunt, quae talem consecutionem impedire posse videntur.

Suadetur negatiua parte primo.

Nam fieri in primis potest, vt qui demonstrationem habet huius propositionis: *Triangulus, qui est in semicirculo constitutus, habet tres angulos aequales duobus rectis*: habuerit antea errorem circa eandem, & in eo casu non
73. poterit ei statim assensum praebere, etiam cognita maiori, & minori, errore scientiae opposito impediente: & praesertim si nimis sit radicatus, per frequentem actuum repetitionem, non poterit vnico actu conclusionis opposito remoueri, sed oportebit, vt quẽadmodum per plures radicatus est, pluribus etiam oppositis, sensim euellatur [illegible] tempus expectandum, ad firmiter [illegible] dum conclusioni, & ita non semper [illegible] dem instanti sequitur eius assensus.

Secundo. Intellectus non potest plura simul actu intelligere, vt Aristoteles testatur [illegible] 2. Topic. cap 3. loco 33 hisce verbis *Contingit enim plura scire, cogitare autem non.* Et confirmat D. Thom. 1. par. quaest. 85. artic. 4 cuius ea videtur esse ratio: quia plurium cogni[illegible] importat plures actus intellectus, vna autem potentia nõ potest habere simul plures actus, atque adeò nec intellectus plures cognitiones: & si ita se res habet, cum assensus conclusionis sit distinctus assensus intellectus, ab
74. assensibus praemissarum, repugnare videtur in eodem instanti, cum eis haberi: habebitur ergo in alio, cũ intellectus in instanti operetur, & inter quaelibet duo instantia est tempus medium, expectare igitur tempus aliquod necesse erit, post assensum maioris, & minoris.

Postremo. Quia capacitas intellectus limitata est, ita vt tot notitias, vel assensus simul habere posit, & non plures, licet successiue posit habere infinitas, sit igitur casus quòd facultas eius extẽdatur ad decem, quem numerum expleant assensus praemissarum, tunc certe non poterit simul assen[illegible] conclusioni, qua propter, nec erit necessarium semper, cognita maiori, & minori, simul tempore cognosci.

Vera sententia statuitur, & satis fit argumentis oppositis.

Haec nihilominus non obstant veritati, ab Aristotele traditae, iuxta communem omnium fermè expositorum sententiam, quòd cognitis maiori, & minori, simul tempore cognoscatur conclusio, cuius duplex est fundamentum, vnum, assensum conclusionis, ex assensibus praemissarum esse conflatum; alterum, sub eis, tanquam particulare, sub vniuersali esse contentum, ex quibus infertur, virtualiter in eisdem contineri, vt arbor in semine, ex quo naturaliter pullulat, dum terrae mandatur: sic igitur principia, quasi cõclusionis semina sunt, quae terrae mandãtur, dum in intellectu recipiuntur, per apprehensionem, & iudicium, vel assensum: & quasi partus quidam intellectus oc-

...ocatio est, illatio conclusionis, cum ... formaliter, quam in lucem prodire illud, quod quasi in vtero animæ inclusum continebatur, quod intuens Aristoteles, vt argumentum Platonis solueret, docuit conclusionem cognitam esse in præmissis, virtualiter quidem; nam formaliter, & simpliciter non cognoscitur, quousque ex eisdem eliciatur, elici autem, simul, ac minor præmissa, sub maiori cognoscitur, certum est; non secus, atque ex causa prodit effectus, qui in eius virtute continetur.

Eius autem simultaneam ac necessariam consecutionem, minime impediunt ea, quæ in argumentis opponuntur, non primum de errore, quem ad nittimus haberi posse, de eadem conclusione, ab eo, qui vtramque præmissam, ex qua infertur cognoscit: cæterum cum ex directo opponatur errori assensus conclusionis, fitque longe potentior, cum expellit, & quidem in instanti: nam quemadmodum assensus scientificus, & erroneus ex propria conditione habentur in instanti, sic in instanti se expellunt: non enim indiget intellectus aliqua mora temporis, ad operandum: quod autem dicitur contingere posse, errorem esse nimis radicatum in subiecto, atque adeo nō posse per vnum expelli actum, soluimus distinguentes duplicem rationem in errore, formalem, in quantum in intellectum inclinat, ad assensum falsum, & præsente obiecto, quasi impellit, vt circa illud eliciat assensum; & materialem, in quantum est quædam qualitas, ex actuum frequentatione radicata in subiecto, & quantum ad primam considerationem, per vnum actum scientificæ conclusionis excluditur: nam cum demonstratio efficax causa sit, assensuique proinde scientifico, firmissime adhæreat, propter eam intellectus: & rursus veritas obiecti, quæ latebat prius, manifestissima fit, cessat in habitu erroris vis inclinandi, seu impellendi intellectum in obiectum falsum, iam non extans: nihilominus, quia nimia eiusdē habitus radicatio, in quantum est qualitas intensa in subiecto, non tollitur nisi per repetitionem contrariorum actuum, permanet in intellectu, quousque sensim expellatur: materialis tamen est talis permanentia, & quæ minime impedit scientificum assensum conclusionis: non enim opponuntur formaliter habitus, nisi in quātum inclinant in obiectum contrarium: hac igitur cessante inclinatione, ex parte erroris, cessat formale impedimentum, ac propterea nihil obstat, quo minus maiori, & minori cognitis, simul tempore cognoscatur conclusio, & sic soluitur primum argumentum.

Circa secundum, non est locus disputandi: an intellectus possit simul habere plures cognitiones? Sed illud nobis sufficit in præsentiarum, quod ab vniuersis, tanquam certum acceptatur, posse plura cognoscere, per modum vnius, & eodem pacto, posse simul plures habere notitias, vel assensus; modum autem vnius, tunc habere dicuntur, quando inter se se, vel ad vnum tertium ordinantur, & vtramque ordinationem inuenimus in præmissis, & conclusione eiusdem demonstrationis: nam inter se se ordinantur, in quantum conclusio habet necessariam dependentiam ex præmissis, & illæ ordinantur ad inferendam conclusionem: & rursus tres isti assensus ad eandem demonstrationē componendam cōueniunt: propter vtramque igitur rationem, quamquam diuersi sint, habent modum vnius, ac propterea simul in intellectu esse possunt: vnde nihil impediūt assensus præmissarū, quin eis habitis, statim intellectus conclusioni assentiat. 78.

Ad secundū argum.

Testimonia Aristotelis, & D. Thom. de actualibus loquuntur cognitionibus, hoc enim sibi vult verbum *cogitare*, apud Aristotelem; nam *scire* non nisi habitualem notitiam importat, quod igitur de habitu admittit, negat de actu, sed accipi debet de cognitione plurium, vt plura sunt, hoc est, minime ordinata: quæ autem modum vnius habent, pro vno reputantur, sub tali ordine accepta, an verò aliquando, seu aliquo modo posit intellectus plura, vt plura sunt, intelligere, non est præsentis instituti discutere, nec ad solutionem argumenti necessarium, cum sufficienter sit, ex adnotatis solutum.

Ad testimonia A ist. & D Tho.

Et magna etiam ex parte postremum; admisso enim casu, de limitatione intellectus, dicimus, quod, & si eius capacitas limitata sit ad decem assensus, vel habeat iam, dum præmissis assentitur, octo, aut nouē, si primum velis, vtrique assensus præmissarum, simul cum conclusione, pro vno reputatus, efficiet nouem: & si postremum, decenarium numerum explebit, & vtroque modo poterit præmissis cognitis intellectus, simul assentire conclusioni: itaque argumentum vim 79.

Ad postremum.

non habet, nisi assensus præmissarum, & conclusionis per modum multorum accipiantur; tunc enim, si nouem aliunde habet, non datur præmisis locus, & si octo, præmisis datur, non conclusioni: cessat autem prorsus difficultas, dum per modum vnius capiuntur.

Obiectio. Et si vrgeas, totam demonstrationem esse vnum quid, plures tamen habens partes, ad quas non potest se extendere capacitas intellectus nouem simplicibus expleta, qui
80. licet post nouem possit attentionem ad alium applicare, non tamen ad omnes eius partes, siquidem maior requiritur ad vnũ assensum compositum, quam simplicem.

Responde-tur obiect. Respondetur: casum potius esse imaginabilem, quam possibilem naturaliter, cum non habeat terminum adeò indiuisibilem capacitas intellectus, vt ad decem se extendat, si simplices sint, & non si vltima sit composita, vel certe si terminus ita in-
81. diuisibilis admittatur, assentiet intellectus conclusioni, remissa aliquantulum attentione circa alios, iuxta vulgatum illud: pluribus intentus, minor est ad singula sensus.

QVAESTIO VIII.

An principiis demonstrationis cognitis, liberum sit, assentiri conclusioni vel omnino necessarium.

Prænotantur aliqua ad controuersiam.

NOVA est in schola controuersia hæc quam neque antiqui Aristotelis interpretes, nec moderni attigerunt, inuenies quidem apud omnes, cõclusionem virtualiter in principiis demonstrationis cõtineri, atq; adeò ex eis necessario inferri, & id
82. quidem in eodem instanti, ac eis assentitur intellectus, vt quæstione præcedenti constitutũ est. Sed an hæc necessitas omnimoda sit, ita vt assensus conclusionis imperio voluntatis non subdatur, neque in eius potestate sit positum, intellectũ ab eo auertere, vel distrahere, ita vt actum suspendat, non disputant: moderni verò qui viua voce Aristotelem interpretantur, id in controuersiam vocare cœperunt: cuius titulum vt intelligamus, ex[illegible] care oportet duplicem modum, nec[illegible] & libertatis. Duobus modis necessitatur [illegible] luntas ad operandum, circa aliquod [illegible] quantum ad specificationem actus, vel quantum ad exercitium: primus [illegible] necessitatis in eo consistit, quod circa [illegible] iectum non possit, nisi vno modo oper[illegible] ita vt quamuis actum suspendere, circa illud sibi propositum valeat, si tamen operari ve-lit, non nisi illo modo, gratia exempli, circa communem rationem boni necessitatur voluntas, quantum ad specificationem, [illegible] si velit circa illam operari, non potest per appetitum, vel amorem; odio au[illegible] sequi bonum, sub ratione boni, nequaquam. Necessitari quantum ad actus exercitium [illegible] proposito obiecto, cæterisque ad operan-dum requisitis, non posse, non operari, vel actum suspendere, hoc modo necessitari, ait D. Thom. voluntatem beatorum, ad di[illegible] dum Deum clare visum, quia non solum non possunt eum odio prosequi, sed nec ab eius dilectione cessare. Iuxta duplicem necessitatis modum intelligitur etiam duplex modus libertatis, quia libertas necessitati opponitur, liberam ergo esse voluntatem, quan- 83.
tum ad specificationem, circa aliquod obie-ctum est, sic se habere circa illud, vt p[illegible] hoc modo operari, vel alio diuerso, vel op-posito, cõstat in dilectione Dei, & proxim[illegible] nam vtrumq; diligere, & odio habere possumus, & hæc libertas vocatur etiam contrarietatis, quia per eam indifferens est voluntas ad actus oppositos, vel contrarios, ad odium videlicet, vel amorem, vel alios similes: libertas autem exercitij est posse, circa aliquod obiectũ quantumuis bonum, vel nec[illegible] positis etiam omnibus ad operandum [illegible] sitis actum suspendere, vt si alicui p[illegible] tur Deus, tanquam summè bonus, [illegible] huc ratione mali in obiecto apparen[illegible] aliquo existente impedimento operandi [illegible] test absque dubio actum dilectionis suspen-dere, aut nolle eum elicere, vel quia operari non vult: vel certe, quia bonum aliud p[illegible] culare potest pro tunc diligere, & hæc [illegible] bertas appellatur contradictionis, quia versatur circa operationem eliciendam, a[illegible] eliciendam. Hos duos modos necessitatis, & libertatis, circa voluntatem potius, quam circa aliam potentiam distinguimus, quia 84.
sola [illegible] libera [illegible]

...em potentiæ alicuius libertatis capaces, ...voluntate participant eandem libertatem ...malem, ita vt actus voluntatis, sint per ...primo liberi, cæterarum potentiarum, in quantum imperio voluntatis subduntur, quia ...ab ea applicātur ad operandū, vel ab operati...one au...ntur: vnde licet de intellectu cō...trouersia procedat, an circa conclusionem præmissis cognitis necessitetur omnino, vt liberum ei aliquo modo sit actum circa eam elicere: ad voluntatem tamen recurrēdum est, vt rem ita se habere intelligamus, ac determinemus: nam si aliquam habeat libertatem operandi, in tantum eam habebit, in quantum à voluntate applicari potest ad operandum, hoc vel illo modo, vel ab operatione auerti, & sic est de cæteris potentiis, secundum proportionem accipiendum.

Dicitur autem præmissis cognitis, quod etiam expositione indiget, nam duobus modis cognosci possunt, primo quidem notitia euidenti, vt si sint prima principia & habita explicatione terminorum cognoscantur; vel si non sunt prima, sed mediata, ea tamen demonstrationem construens reducere queat ad prima: secundo, si per aliquam dumtaxat rationem probabilem teneantur, neque sufficit eas cognoscere, seiunctas, vel separatas, quo pacto cognosci solent: extra demonstrationem, sed cognoscere eas necesse est in demonstratione dispositas: vnde ad præmissarum notitiam pertinet bonitatem consecutionis agnoscere, quod etiam duobus modis contingere potest, nam vel intelligit quis esse euidentem, vel solum probabilem: cognitis ergo præmissis dicitur, hoc est notitia euidenti, & pariter euidenter cognita necessitate consecutionis.

Quo supposito, titulus quæstionis sciscitatur, an necesse sit intellectum assentire cōclusioni, vel adhuc sit ei liberum? Et de necessitate specificationis loquentes dicimus, certum esse intellectum necessitari ad assentiendum, hoc est, si actum velit circa conclusionem elicere, omnino necessarium esse, vt sit assensus, quia dissentire repugnat.

Probatur efficaciter. Quia conclusio continetur virtualiter in præmissis euidenter no...is, ex quibus etiam sequitur euidenter, & ...d totum euidenter agnoscitur, ab eo, qui demonstrationem constituit, ergo si operatur circa conclusionem, necesse est assensum eius euidentem eliciat. *cificationē.*

Secundo, ex præmissis veris in syllogismo euidenti, non potest inferri falsa conclusio, sed in casu reputantur præmissæ euidentes, atque etiam consecutio, ergo non est possibile in intellectu demonstrantis producere conclusionem falsam, sed euidenter veram: veritati autem euidenti non potest dissentire intellectus, ergo nec possibile est dissentire conclusioni. *Secundo probatur.* 89.

Status præsentis controuersiæ est, an necessitetur intellectus, quantum ad exercitium actus, ita vt non solum non possit dissentire, si circa conclusionem operetur, sed nec possit non operari, atque adeò non elicere assensum, vel liberum sit ei actum suspendere, voluntate nolente eum applicare, ad operandum, vel alio diuertente. *Status controuersiæ.* 90.

Prior sententia negans omnino libertatem.

NVLLAM libertatem admittunt moderni quidam, sed necessarium esse quantum ad specificationem, & exercitium actus, præmissis cognitis intellectum assentire conclusioni, nec posse vllo modo actum suspendere, quia talis actus intellectus imperio voluntatis non subditur. 91.

Probant primo. Nam potentia naturalis posita sufficienti applicatione sui obiecti, & sublatis impedimentis, naturaliter determinatur ad eliciendum actum, ita vt non sit in potestate voluntatis eam detinere, vel alio diuertere, gratia exempli, potenita nutritiua debite approximato obiecto velit nolit voluntas operatur. Potentia item conuenienter expedita, & approximato visibili, cuius ea est ratio, quia actus harum potentiarum, opera potius naturæ sunt, quam voluntatis: sed intellectus, non est potentia minus naturalis, & ad vnum determinata, quam visus, ergo posita sufficienti applicatione sui obiecti, vt vere ponitur, dum ei repræsentantur principia, & conclusio, naturaliter circa illud operatur: ita vt non possit à voluntate impediri: explorata enim significatione terminorum fit debita applicatio obiecti, atque etiam cognitis principiis, & euidenti cōsecutione, debitè censetur *Primæ ratio.*

applicatum obiectum conclusionis, vt omnino naturaliter ei assentiatur intellectus.

Secunda ratio. Secundo. Sicut se habet intentio finis, ad electionem medii, sic assensus principiorum ad conclusionem, vt in schola morali Phylosophiæ, fatetur omnes, præsertim D. Thomas, pluribus suæ doctrinæ locis, & ratio o-
92. stendit; nam quemadmodum finem propter se intendit voluntas: media verò propter intentum finem eligit, pari ratione principiis propter se assentitur intellectus, conclusioni verò propter principia, sed posita efficaci intentione finis, non est libera voluntas ad eligẽdum etiam quantum ad exercitium, ergo posito assensu principiorum, non est liber intellectus, ad assentiendum conclusioni; tenet consecutio à maiori, cum maior sit libertas in voluntate, quam in intellectu.

Tertia ratio. Postremo, Assensus fidei, & opinionis requirit piam affectionem, quæ est motus voluntatis liber, per quem voluntas inclinata, ad assensum talis obiecti applicat intellectum, vt ei assentiatur, & tota huius ratio, à cunctis designatur, quia obiectum fidei, & opinionis non conuincit intellectum, ac propterea eget libera applicatione voluntatis, in qua consistit meritum diuinæ fidei, cum talis applicatio nõ sit aliud, quam intellectum non conuictum ab obiecto, captiuari in obsequium Christi, (vt docuit Paulus. 2. ad Corinth. cap. 10.) sed principiis euidenter cognitis, conclusio conuincit intellectum, cum sit obiectum euidens, ac propterea à nemine ponitur necessaria pia affectio voluntatis, vt ei assentiatur, neque aliquis vnquam in actu assentiẽdi conclusioni, meritum posuit, ergo nec ponenda est vlla libertas.

Assensum conclusionis adhuc principiis euidenter cognitis liberum esse, quantum ad exercitium actus, omnino tenendum est.

93. OPPOSITA sententia, quæ liberum adhuc esse assentire conclusioni, principiis cognitis profitetur, expressa est, apud D. Thom. & inspecta natura intellectus necessario tenenda: ostendo primum, ex prima secundæ, qu. 17. artic 6. in corpore, vbi actus rationis, quãtum ad exercitium semper imperari posse à voluntate docet. Licet quantum ad specificationem naturales fiat aliquando, & potius n[illegible] imperio, quam voluntati subia[illegible] autem quam eandem sententiam probe[illegible] ex natura intellectus, atque etiam [illegible] assensus conclusionis, vnus [illegible] præsup[illegible] oporter, videlicet totam huiusce re[illegible]
tatem, in eo positam esse, an intell[illegible]tu, 94
quantum ad assensum principiorum, & sc[illegible] tiæ, subditus sit voluntati, aut imperio[illegible] ita, vt in potestate voluntatis sit, p[illegible] op[illegible] principiis, & explicatis termi[illegible] intellectum auertere, aut diuertere ab assensu eorum, applicando illum ad aliam cogitationem, vel alio modo: atque etiam, postquam prin[illegible] piis, in demonstratione dispositis, asse[illegible]sum præbuit, diuertere illum ab assensu conclusionis, si enim hæc potest, liberum absque
dubio erit intellectui, vt à volun ate depen- 95
deati, assentiri conclusioni cognitis principiis, immo, & eisdem principiis, declaratis terminis eorum, si vero eadem non possit, neque erunt liberi tales assensus, vt tenet prior sententia.

Sed, dicendum erit, in his assensibus eliciendis, intellectum nõ subesse imperio voluntatis? nobis igitur qui liberum esse censemus vtrumque assensum, quantum ad exercitium actus probare incumbit, vere in eisdem assensibus imperio volũtatis subesse. Probare autem promisimus, ex natura, & conditione, ipsiusmet intellectus, quæ potẽtia rationalis est, atque adeò voluntati subdita, quod D. Thom. ex natura obiectorum vtriusque potentiæ probauit. 1. 2. qu. 9. artic. 1. ad tertium. *Hisce verbis, voluntas mouet intellectum, quantum ad exercitium actus, quia & ipsum verum, quod est perfectio intellectus, continetur, sub vniuersali bono, vt quoddam bonum particulare,* quibus tale argumentum c[illegible]
tuisse videtur. Voluntas ex appet[illegible] 96
mouetur ad operandum, & mouet [illegible] cæteras potentias rationales: sed quod[illegible] que verum, circa quod versari potest i[illegible]ellectus, est quoddam particulare bo[illegible] mo, & operatio quælibet intel[illegible]tus c[illegible]ca illud, ergo potest eam velle, atque etiam non velle voluntas, quare & mouere, aut non mouere intellectum ad operandum, notanter verò asseruit D. Thomas, obiectum intellectus, quod est verum esse bonum particulare, vt significaret de veris particularibus, circa quæ operari potest intellectus [illegible] monem facere, non de vniuersalissimo con-

tinetq;

32 ... te omnem rationem veri, quale est ...us Op[ti]mus, clare ostensus intellectui, ...ui si ut omnem rationem vere continet, ... etiam omnem rationem boni, quare ex- ... capacitatem intellectus, sub ratione ve- ... & capacitatem voluntatis, sub ratione boni, ac propterea vtraque potentia, non libere, sed quasi naturæ impetu, ad illum fertur ita, vt nec in clara visione eius intellectus, subditus sit voluntati. Nec voluntas vllo modo sit libera: ad eundem sic visum de- ...ndum: & sicut bona particularia, non necessitant voluntatem, quantum ad exercitium actus, pariter, nec intellectum, quin a voluntate possit aplicari, vel distrahi ab assensu eius, sed cõclusio, etiam præmissis co- ...itis, est particulare quoddam verum, atq; ...n particulare bonum, & assensus, etiam ...tificus eandem sortitur conditionem, ergo in eo subditur planè intellectus imperio voluntatis. Quam rationem, hunc in modum corroborare possumus: sic se habet intellectus in ordinem ad assensum principiorum, sicut volũtas in ordine ad vltimum finem, vt sæpè inculcat D. Thomas, sed voluntas in ordine, ad fines quoscunque (excepto Deo clare viso qui perfectissime continet omnem rationem boni), liberè mouetur, quantum ad exercitium actus: ita vt p... it quemlibet velle, & non vellẽ; ergo & i...ectus in ordine ad prima principia libere ...it dependẽter à voluntate, à qua pote[st] ad assensum eorum applicari; & post applicationem diuerti: cum non contineant omnem rationem veri, sed quandam particularem.

Probatur secundò, ex eadem natura intellectus, quæ talis est, vt capax sit habitus, non ...um in generali, sed in particulari, circa principia, & conclusiones, nam circa illa ac-q...t habitum, quem intellectus vocant, & circa has scientificum, sed habitus non potest esse, nisi in potentia indifferente, & libera, vt docet, & probat D. Thomas, ex mente A...totelis, & ex natura ipsiusmet habitus. 1.2. quæst. 50. articul. 1. & 3. ergo cum intellectus capax sit habitus circa principia, & cõclusiones, sequitur planè liberos esse tales assensus, saltem quantum ad exercitium, cum necessarij sint quantum ad specificationem.

Ex eodem principio probari potest tertio, quia si assensus principiorum, cognitis terminis, & assensus cõclusionis cognitis principiis; nullo modo liberi sunt, nec à voluntate dependent, erunt prorsus naturales, sicut visio oculorum, vel operatio alterius sensus, 100.
sed per naturales operationes, nullus acquiritur habitus. Immo nec potentiæ ipsæ, in ordine ad hos actus, non sunt habitus capaces; ergo si intellectus non assentitur conclusioni, libere, aut dependenter à voluntate, quantum ad exercitium, non erit habitus capax, circa conclusionem cognitis principiis, immo nec circa principia ipsa, quod patet esse falsum, cum per assensum conclusionis, cognitis principiis habitum scientiæ comparet.

Probatur. Probatur tandem, quia potentiæ naturaliter operantes, nec imperio rationis subditæ, proprerea non sunt habitus capaces, quia cum operentur ex instinctu, atque impetu naturæ, & ex determinatione ad vnum, nequeunt in talibus operationibus, vllam facilitatem comparare, vt in potentia visiua, & vegetatiua euidens est, sed si ponatur intellectum, operari circa principia, & conclusiones cognitis principiis, absque vlla libertate, aut dependentia à voluntate operabitur 101.
ex instinctu & impetu naturæ, & omnino ex determinatione ad vnum, cum operetur absque vlla indifferentia: non ergo comparabit vllam facilitatẽ, aut promptitudinem in his actibus, sed habitus, non est aliud, quã facilitas ad eliciendum actum, ergo neque comparabit habitum, quod aperte falsum est.

Occurritur argumentis oppositæ sententiæ. Primum argumentũ oppositæ sententiæ, hac distinctione diluitur. Potentia naturalis duplex est, aut purè naturalis, non solum propter naturalem inclinationem, in actum & obiectum, sed etiam propter modum operandi, absque vlla indifferentia, sed prorsus ex determinatione ad vnum, vtroque modo naturalis est potentia nutritiua, atque etiam visiua: imo, & sensitiuæ omnes, quas 102.
cognoscitiuas vocamus, quales sunt sensus externi, atque interni, nam ex inclinatione naturali, ac determinatione ad vnum operantur semper, & eiusmodi naturales potentiæ, non subiacent imperio voluntatis: aliæ sunt potẽtiæ naturales modò priori, sed non posteriori, quia licet ex inclinatione naturali operentur: non tamen ex determinatione ad vnum; sed aliquam habent indifferẽtiam 103.
ad plura obiecta, & ad operandum circa illa, & ideò natæ sunt determinari à volun-

tate, tanquam à potentia vniuersali, quæ versatur circa vniuersalem rationem boni: eiusmodi sunt intellectus, & appetitus sensitiuus, qui proinde imperio voluntatis subduntur, & moueri ab ea possunt, quantum ad exercitium actus, ita vt applicari ab ea posint, & postquam applicatæ sunt, remoueri.

Ad primum igitur argumentum, dum dicitur. Naturalem potentiam necessario operari, positis omnibus requisitis ad agendum, respondemus verum id esse, de poten-
104. tiis vtroque modo naturalibus, quia non subiacent imperio voluntatis, falsum vero de postremis, cum adhuc eis positis, in potestate voluntatis sit: eas applicare ad agendum, aut ab actu remouere, præsertim circa particularia obiecta, in quibus non continetur vniuersa ratio obiectiua nisi in communi: hæc enim tanquam imperfecta, mouent
105. quoque imperfectè easdem potentias, ac propterea relinquuntur, sub imperio voluntatis: quantum ad operandum, & non operandum, atque etiam quantum ad operandum circa hoc, vel illud: nam circa obiectum perfectissimum, in quo omnis ratio obiectiua perfectissime continetur, hoc est, nō solum in communi, sed etiam in particulari: quælibet potentia naturaliter, & sine vlla libertate operatur, etiam voluntas ipsa, quæ formaliter est libera: & ita est, quòd intellectus circa Deum clare sibi ostensum, absque vlla libertate, aut dependentia, à voluntate
106. elicit claram visionem, & voluntas naturaliter, & absque vlla libertate, diligit Deum clare visum.

Ad secundum arg. Ad secundum dicimus, non esse paruam similitudinem inter intellectum, & voluntatem in eo, quod assumitur, quia quemadmodum voluntas, primo intendit finem, & ex eius intentione mouetur ad electionem mediorum, cuius tota ratio est eadem intentio finis, pari ratione intellectus, primo applicatur ad assensum principiorum, & ex eo mouetur ad assensum conclusionis in eis contentum, cuius tota ratio sunt eadē prin-
107. cipia; quanquam autem in his conueniant, in alio differunt: nam voluntas non solum eligit media, propter bonitatem finis, sed propter eiusdem consecutionem, ex hac igitur suppositione, quod vult consequi finem, necessaria potest esse electio, & adhuc non ex hac sola, sed concurrente alia condi-

tione, nempe quod vnicum si[illegible] nam si plura extent liberum e[illegible] luerit assumere; itaque electio med[illegible] incurrit necessitatem, ex in[illegible] quantum voluntas finis est, [illegible] per eam voluntas eum consequ[illegible] rursus nullius medii particul[illegible] huc supposita tali intentione ne[illegible] nisi ex accidenti, quod non ex[illegible] in communi aliquod medi[illegible] eligendum, si voluntas in [illegible] velit perseuerare, nihil autem [illegible] sensu principiorum, respectu [illegible] reperitur; nec enim assensus con[illegible] ad consecutionem alicuius ord[illegible] aliam necessitatem incurrere pot[illegible] titia principiorum præhib[illegible] quentiæ, quia cum contineatur virtu[illegible] in principiis necessario ex ill[illegible] lectu circa conclusionem ope[illegible] rum operari, vel operatione[illegible] in potestate voluntatis est pe[illegible] perio subiacet, ideò non est ne[illegible] talis assensus, quantum ad actus exerc[illegible] sed solum quantum ad obiectum, vel pe[illegible] ficationem.

Ad [illegible] Ad vltimum respondetur, assensu[illegible] dei, & opinionis liberum esse vtroque [illegible] do, & libertate exercitii, & specifica[illegible] quia proposito obiecto, non solum inte[illegible] ctus potest actum suspendere circa [illegible] ei dissentiri, & assensum contrarium [illegible] re, aut in eo perseuerare, ad vtrumque [illegible] est necessaria libertas voluntatis, nempe [illegible] continendum intellectum, ne disse[illegible] ad contrarium decliner assensum, atq; etiam ad eum applicandum, vt positiue, & q[illegible] tum ad exercitium eliciat asse[illegible]sum: & a[illegible] volūtatis intellectum determinantis p[illegible] fectio vocatur, propter primum, po[illegible] propter secundum, propter pri[illegible]um [illegible] qui credit reuelatis à Deo, dicitur cap[illegible] intellectum in obsequium fidei quo[illegible] sensu conclusionis minime r[illegible]
si operatur intellectus, circa conc[illegible] 108. principiis cognitis d[illegible] lo modo, neque quantum ad [illegible] dissensum, subditur eius o[illegible] voluntatis (vt docuit D. Tho[illegible] quantum ad applicationem, [illegible] peteretur, vel non operetur ob[illegible] sito, ideò motus liber vo[illegible] tis intellectum, ad assent[illegible]

tioni, non vocatur pia affectio, sed solum libertas exercitii, in quo aliquam meriti rationem inueniri posse, si ex charitatis imperio procedens, in Deum finem supernaturalem dirigatur, negare nō possumus, sed minus tamen longè, quam in assensu diuinæ fidei, qui cum plenam libertatē requirat, plenam etiam meriti rationem habet.

QVID SIT SCIRE, QVID DEmonstratio, & quæ conditiones ad eius propositiones requirantur. Quid sit propositio, immediatum principium, ac eorum species. Propositionet magis, quam conclusionem credendam esse.

CAPVT SECVNDVM.

SCIRE autem arbitramur vnumquodque simpliciter, sed nō sophistico more, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

POSTQVAM Aristoteles cap superiori scientiam, & demonstrationem esse constituit, pergit in præsentia ostendere, quid vtraque sit partitur autem in quatuor partes vniuersum caput, in quarū prima, quid sit scire tradit: in secunda duplici definitione demonstrationis designata, singulas alterius definitionis particulas explicat: tertio principium describit, illudq́; gemina diuisione diuidit, ac tādem notiora esse principia conclusione docet, & confirmat. Eorum naturam & rationem, quæ alicuius finis gratia sunt constituta, nihil aliud ostendere melius potest, quam ipsemet finis, vt bene D. Thom in commentariis huius loci: si enim velis ostendere, qualis futura sit domus, vel ex quibus constituenda partibus, finem intueri, in quem ordinatur, & ex eo optime intelliges: Nunc rei gratia domus construitur, vt a temporis iniuriis nos defendat, talis autem finis postulat, vt ex lignis, & lapidibus parietibus, & tecto, tali modo congruenti constituenda sit: cum igitur demonstratio sit compositum quoddam arte Dialectica fabricatum, tanquam instrumentum quoddam, & medium cōparandi scientiam, ex natura talis finis, colligenda est propria eius conditio, ideò Aristoteles in ipso statim capitis principio explicat, quid per scire, vel actualem scientiam intelligamus. Scire (ait) arbitramur vnumquodque simpliciter, & non sophistico more, qui est secundum accidens, cum causam existimamus cognoscere, propter quam res est, quod illius causa est, & non contingit, hoc aliter se habere, &c. *Quæ sane definitio actum potius scientiæ, qui est assensus demonstratiuæ conclusionis, quam habitum explicat: est autem scire verum, quòd tale absoluta appellatione, ac per se vocatur; aliud verò fucatum, & apparens, quod ideo non est per se, sed per accidens tale. Simpliciter, & per se aliquid scimus, quando in se ipso, ac per propriam causam cognoscimus, vt hominem esse disciplinæ capacem, quia rationalem: contingit autem scire aliquid non in se ipso, sed in aliquo alio vniuersali, in quo continetur, vel tanquam pars in toto, vt domum cognoscentes eo ipso dicamus scientifice nos agnoscere parietem, aut sicut accidēs in subiecto, vt si quispiā musicum se dicat cognoscere, quia venientem (qui forte musica peritus est) agnoscit: aut tanquam effectus in causa, vt si principia cognoscentes existimemus iam scire nos vniuersas in eis cōtentas conclusiones scire aliquo ex his tribus modis præsertim, primo, & secundo vocat Aristoteles scire per accidens, vel sophistico modo, quia sophistæ eo modo se scire arbitrātur, cū tamen non verè, non simpliciter, non per se, sed secundum quid, & per accidens sciant, dum ita arguunt, scio venientem, veniens est musicus, ergo musicum scientifice agnosco: per accidens autem appellatur, quia quemadmodum sub communi conceptu venientis continetur per accidens musicus, sic sutor, vel faber per accidens igitur est musicū ex eo agnoscere, cū non minus posset alio accidenti affectus homo cognosci: bene igitur Arist. priusquā definitione producat statuit definitum nō esse scire quodcunq;, sed illud duntaxat, quod verū est ac simpliciter tale.*

Quid per scire intelligit Aristotel. 2.

3.

Cuius

Scire triplicē complectitur conditionem.

Cuius definitio triplicem eius conditionem complectitur, prima est, vt causam eius cognoscamus: secunda quod sit ei causa essendi, & non solum vt à nobis cognoscatur, quēadmodum actus ridendi causa est nobis cognoscendi hominem esse risibilem, causa autem essendi non est hæc, sed esse rationalem:

4\. vnde etiam si aliquis certo cognoscat hominem esse risibilem ex actu ridendi, non dicetur scire simpliciter. Tertia conditio est, vt non cōtingat aliter se habere, quod verbum referri potest ad rem scitam, vel ad causam, ita vt intelligamus rem scitam esse necessariam, hoc enim sibi vult non posse, vel non cōtingere, quod aliter se habeat, aut secundo ad propriam ipsius effectus naturam, ita vt sit sensus, non potest res absque tali causa esse, sed neque causa, quin effectus ipse sit: postremo ad solam illationis necessitatem, & erit sensus, non contingit aliter se habere, quin posita causa necessario sequatur effectus, non enim habebit quispiam verā scientiam futuræ pluuiæ ex Austri flatu, cum sæpe contingat eiusmodi causa posita non sequi effectum. Iuxta primum modum exponitur à D. Thom. & huius expositionis ratio est, quia de contingentibus, quæ aliter se habere possunt, non datur scientia. Iuxta secundum exponit Philoponus: expositionem tertiam attulit Albertus Magnus, & neutra est à veritate, aut etiam à sensu literæ penitus aliena.

D. Thom.

Philopō.

Albertus Magnus.

5\. Probat Aristotel. tunc sciri aliquid cū causa eius cognoscitur.

Probat hanc descriptionem ex communi modo concipiendi, & loquendi sapientum, atque insipientum, omnes enim tunc se scire aliquid putant, cum causam eius agnoscunt, isti quidem non veram, sed quam veram esse arbitrantur, & ideo non vere sciūt, sed se scire existimant: sapientes verò veram agnoscentes causam, non solum se scire arbitrantur, sed vere sciunt. Ex hoc modo probandi bonitatem definitionis, intulit. D. Thom. non esse quid rei sed solum explicare significationem vocis, quod vt denotaret Aristoteles non dixit scire est, sed scire tunc opinamur, & sat fuit illud sic explicare ad capiendam naturam demonstrationis, nam in hanc finem dumtaxat scire in præsentia rum [illegible]

Ex definitione infert Aristoteles pri[illegible] quod in d[illegible] catum posit, [illegible] cessariam: nam si scitur ca[illegible] causa est, & quod non conting[illegible] bere, quin ex ea effectu sequatur, [illegible] tum sit necessarium, nec poss[illegible] aliter [illegible] re: talis etiam erit condit[illegible] habetur scientia aliu[illegible] autem [illegible] de quo dum promittit se in sequētibus tra[illegible] quem definitionem esse nonnulli intel[illegible] vel etiam principiorum noti[illegible] etiam modo vocari scientia po[illegible] placet nihilominus magis expositio D. Thom. sere communis, de modo sciendi per demonstrationem quia ab effectu, loqui Arist. [illegible] tradidit c. 10. huius 1. lib.

Hanc denique partem concludit Arist. dicens, scire esse per demonstrationem [illegible] ligere, quod non est alia definitio eius (vt voluerūt quidam) sed his verbis declar[illegible] intendit Aristotel. ex designata definitione intelligi scire esse finem demonstrationis & hoc non est aliud quam coniunctio d[illegible]strationis cum suo fine, quasi dicat. S[illegible] est rem per causam cognoscere, & qu[illegible] l[illegible]us est causa, & quod non contingit aliter se habere, fit plane per demonstratio[illegible] scire, in qua isthæc continentur.

Sed statim quispiā desiderabit no[illegible] qu[illegible] demonstratio sit? ideo eam explicat gen[illegible] definitione, vna ex fine, altera quasi ex materia; quasi distinctæ eum accipiuntur à cunctis expositoribus: est autem prima. Demonstratio est syllogismus scientialis, vocat autem scientialem, quia eum habentes [illegible]mus, ideo idem est, ac si ita definiatur, demonstratio est syllogismus faciens scire: ex hoc autem fine per quem definitur, fa[illegible]le colligitur excellentia demonstrationis supra alios syllogismos, nempe probabilem, & sophisticum, quibus qualemcunque cognitionē comparamus sed per demonstrationem [illegible]tificam omnium, quæ per syllogismum sunt comparabiles absolutissimam.

Ex hoc autem fine infert Aristoteles, qualem esse demonstratiuam scientiam oportet:

...m scire est causā rei cognoscere quod ...es causa, & non contingit aliter se ...e, demonstratiuam scientiam talem ...oportebit, vt ex veris primis, atque im-...atis, notioribus, & prioribus, causisq; ...sionis procedat: nomine autem demō-...atiuæ scientiæ non intelligit Aristot. scire ...m, quod effectus est demonstrationis, vt ...to Mag. placuit tract. 2. cap. 2. iuxta ...am expositionem sensus huius literæ esset, ...le est scire, quale posuimus, sequitur ex ...erit debere. satis enim iam fuerat expli-...are sed nomine demonstratiuæ sci-...tiæ demonstrationem potius intelligit, vt ...nimis fert aliorum interpretum cōsen-...i, quam appellat scientiam demonstrati-...am, vne, vel effectu per quem priori fuit ...tione explicata: ac si dicat necesse est demonstrationem, tāquām proprium instru-mentum comparandi scientiam ex talibus procedere.

Vt melius expositio huius demonstrationis, ...am tradit ipsemet Aristoteles, capiatur, ...a in sub verba eiusdem definitionis sub-...enda est, aliis ab Aristotele interpositis ...tim omissis.

Vera oportet esse, ex quibus procedit de-monstratio, cuius hæc est ratio, quia verum est ...entis. ergo quod non est verum nul-lum ... habet falsum igitur, vtpote vero, at-que adeo enti oppositum, nihil est, ergo nec ...bile esse potest, quia quod nō est obiectum scientiæ repugnat esse, siquidem circa aliquā ...naturam versantur omnes scientiæ: ex-emplū producit Aristoteles in diametro qua-drati, nulla cum costa eius proportionem ha-bente, quapropter nec obiectum scibile erit cum esse costis commensurabilem.

Ex primis etiam, atque indemonstrabili-bus procedat necesse est, quia non sciet non habens demonstrationem ipsorum principia demonstrationis in duplici differentia esse possunt, nam vel medio vacāt, vel illud ad-mittunt, & si primam sortiantur conditio-nem, ex terminis nota sunt, atque adeo in de-monstrabilia: si verò postremam, demōstrari possunt, & tunc, vel demonstrationē consti-tuens nouit ea demonstrare, & ad prima re-ducere, vel non: si non nouit, nec conclusionis habebit scientiam, & hoc sibi vult Aristote-les dum ait: Quia non sciet non habens, de-monstrationē ipsorum. impossibile est enim certiorem esse præmissis conclusionem, cum propter ea vera sit, ac certa sed nesciens ea reducere ad prima: nescit causam conclu-sionis, ergo nec scientiam illius habebit per causam, de qua loquitur Aristot. quanquam alium modum scientiæ imperfectæ habere po-terit, si fortè per euidentem experientiā præ-missas nouit: quod si eas ad prima nouit re-ducere, tunc ex primis demōstratio pro-cedit virtualiter saltem, nam primis principiis ni-titur præmisse, in quantum ad ea reducibi-les sunt & hoc est quod Aristot. de hac eadē conditione demonstrationis loquens primo Topicorum ait in hæc verba: Demonstratio verò est, quando ex veris, & primis syllo-gismis erit, aut ex talibus: quæ per aliqua prima, & vera, eius, quæ circa ipsa est, co-gnitionis principium sumpserunt. Itaque ex his duobus locis cōiunctis elicitur germa-num sensum huius particulæ ex primis, ta-lem esse, demonstratio debet procedere ex primis formaliter, aut virtualiter, hoc est, quæ formaliter sint medio vacātia, vel vir-tualiter per reductionem ad ea. quæ medio vacant. Vnde infertur falsò existimasse Cō-mentatorem, quamlibet demonstrationē pro cedere ex primis formaliter, hoc est, ex prin-cipiis nullum medium admittentibus. 11. Aristot.

Ex causis præterea, notioribus, & priori-bus procedere ait: ex causis quidem, nam ex definitis constat scire esse causam rei cogno-scere, causa autem natura prior est effectu, ideò præmissas causam conclusionis continē-tes priores esse necesse est: causa item non so-lum prior, sed etiam notior est cum per eam effectus sit natura rei cognoscibilis, ac pro-pterea notiores etiam oportet esse non solum quantum ad nominis significationem, sed et-iam quantum ad earum naturam qui enim aliquem effectum per causam demonstrat, nō solum debet prænosse, quid nomine causæ significet: sed naturā ipsius causæ, saltem in quantū causa talis effectus est: non enim sciet aliquis (vt oportet) eclipsim lunæ, nisi quid sit Ex causis notioribus, & prioribus. 12.

Pars posterior. Y ter-

terram inter ipsam, & soli interponi nouerit, quod causa propria eclipsis est, quanquam naturam solis, lunæ, & terræ fortè non cognoscat, id namque minimè necessarium est.

Notiora sunt in duplici differentia.

Vt autem ostendat quorum pacto principia sint notiora, distinguit ea, quæ notiora sunt in duo membra: nam alia, inquit, sunt notiora ex propria natura: alia ad imperfectam nostram cognitionem comparata, quæ cum à sensibus incipiat, fit vt nobis sint notiora sensibilia, & magis materiæ immixta, et talia sunt singularia: vniuersalia verò, tanquam à sensu remotissima, & ideò minus materialia, cuiusmodi sunt principia, notiora sunt non quoad nos, sed ex
13. *natura rei, quod est esse notiora simpliciter: qua autem ratione conueniant, quæ hic dicuntur de notioribus natura, & quoad nos cum his, quæ habentur in procœmio Physicorum, non est præsentis considerationis discutere grauis enim de hac re ibidem agitatur controuersia Phylosophica.*

Illatum.

Colligit autem ex prædictarum omnium particularum expositione. Aristoteles, demonstrationem ex propriis principiis, causisq; procedere, his verbis. Sic enim erunt, & principia eius, quod demonstratur, *quæ tribus exponuntur modis: primo, vt hoc sibi velit Aristoteles, vt si vera sint, si prima, si causam conclusionis priorem, ac notiorem contineant, principia apta esse, & accommodata ad conclusionem demonstrandam, & hunc sensum tribuit eis Commentator Auerroes, quem sequitur D. Toletus.*

Secunda expositio commentatoris.

Expositio secunda eiusdem commentatoris est, propria debere esse principia, hoc est, non cōmunia vt dignitates, nisi forte contrahantur ad particularia & sic reddant propriam causam conclusionis, sed non attingit
14. *mentem Aristotelis, qui propriis principiis demonstrationem constare docet, illud addens quod si propria non sint, syllogismum poterunt constituere, minime demonstrationem: eiusmodi autem inconueniens non sequitur in dignitatibus, quasi secundum se accipiantur, syllogismum, nec demonstrationem ingrediuntur, vt quodlibet est, vel non est, totum est maius sua parte; si verò contracta ad principia particularia, sunt propria, ex quibus demonstratio conficitur, vt tenet Commentator.*

Germanus ergò sensus Aristotel. est de principiis communibus causam conclusionis remotam, atque inadquatam reddentibus eiusmodi enim ex directo opponuntur propriis hoc est, proximis, & adæquatis ex e[illegible] syllogismus fieri potest, nequaquam demonstratio, vt si quispiam ostendat hominem [illegible]rare hoc syllogismo, omne animal resp[illegible]at,
15. *omnis homo est animal, ergo omnis homo respirat, optimus est syllogismus, sed non demonstratio, cum maior præmissa sit falsa, & ita hunc sensum exponit hanc literam D. Thomas in commentariis, quem cæteri sequuntur interpretes affirmantes cum eo Aristotelem hisce verbis tacitæ cuidam obiectioni respondisse: videbatur enim quādam conditionem demonstrationis apprime necessariam in definitione omisisse, nempè vt ex propriis principiis, & causis, hoc est, non cōmunibus procedat, nā vera esse principia possūt & causam conclusionis remotam continere, & si talia sunt, non erunt demonstrationi apta, vt e[illegible]plum de respiratione productū conuincit, sic oportet propriā causam demonstrationi adhibere, videlicet, quia habet pulmonem: sunt enim animalia quadā respiratione carentia, quia pulmone carent: huic ergo obiectioni respondet Aristot. eiusmodi conditionem in cæteris à se appositis esse inclusam: nam si vera sint principia si prima, medioq; vacantia, si causam contineant conclusionis, & idcirco priora sint, & notiora, propria sine dubio e-*
16. *rūt, & non cōmunia: nam cōmunia non semper sunt vera, ad vnū, vel alterū particulare applicata, nec sunt necessaria, cum nō solū ad vnū, sed ad multa applicari possint, & quod amplius est, cōmmunis causa non est talis qua posita particularis effectus, quē demonstrare intēdimus, necessario ponatur: non. n. animali posito ponitur necessario respiratio, & si de cæteris causis, ac principiis communibus.*

Sed vt illustriorem reddat eandem definitionem, viamq; aperiat ad demonstratoriā artem, definit in tertia parte capitis, qui[illegible]

D. Tho.

Textus [illegible]

sit primū, hoc est, principium indemonstrabile, ex quo demonstrationem procedere dixit, & ex eis definitione occasione desumpta, diuersa principiorum genera explicat: Principium itaque ait esse demonstrationis propositionem immediatam: etenim demonstrationis principia, ex quibus conclusio infertur, principia dicuntur, quia prima sunt, ex se fidem habentia, & non per aliud prius, ideò dicit esse propositiones immediatas, vel medio vacantes; dicuntur etiam propositiones demonstrationis, in quantum proponuntur ad cōclusionem inferendam, ideò dicit principium esse propositionem demonstrationis, ac tādem dicuntur præmissæ quodam extensiori vocabulo, in quantum præhabentur, vel præcognoscuntur conclusioni.

Duabus itaque particulis descripsit principium, propositione videlicet, & immediata, & vtranque propria descriptione explicat: primo, quid sit immediatum esse, immediata, ait, est illa propositio, qua non est alia prior, id est, quæ non habet aliam, per quam à priori ostendatur, sed eius veritas per seipsam (percepta terminorum significatione) innotescat, talis est hæc, totum est maius sua parte.

Describit deinde propositionem inquiens esse alterā enunciationis partem, vnum de vno etenim enunciatio cōprehendit quamlibet affirmationē, vel negationem, tanquā partes subiectiuas, quarum qualibet per se sumpta dicitur propositio, quia ad inferendam conclusione sumitur, ac proponitur: qui enim syllogismū constituit, non accipit affirmationem simul, & negationem, sed alterā duntaxat, ideò propositio dicitur altera enunciationis pars, & quasi species vnum de vno, hoc est, in qua vnū de vno affirmatur, ad differentiam æquiuocæ propositionis, in qua non vnum, sed plura, vt si dicamus canem esse substantiam.

Diuidit propositionem in duo membra, vt qualis esse debeat propositio demonstrationis ostendat: aliam esse ait Dialecticam, aliā demonstratiuā. Dialectica est accipiēs par-
19. tem quālibet, demōstratiua alterā determinate, quia verū est eum, qui Dialecticū, hoc est probabilem syllogismū constituit, indifferenter accipere affirmatiuā, vel negatiuam propositionē, siquidē propriū munus eius est in vtrāuis partē probabiliter disputare, vnde qualibet propositio, siue affirmatiua sit, vel negatiua, immo siue vera sit, vel falsa, apta est ad syllogismū probabilem cōstituendū, ideò Dialecticā propositionem, ait, assumere vtramq; partem enunciationis, nō quidem simul, sed diuisim, hoc est, indifferenter vnā, aut alteram: demonstratiuā verò, non nisi alteram determinatè, & eam dumtaxat, quæ vera est, nam cum ex virtute propositionum inferatur in demonstratione conclusio, veram semper esse oportet propositionem demonstratiuam, & huius rei gratia demonstrationem non solum ex primis, sed ex veris procedere docuit Aristoteles.

Et quia vtraque propositio, tam Dialectica, quam demonstratiua est altera enunciationis pars, describit enunciationem, esse cōtradictionis quamlibet partem dicens, hoc est, tam affirmationem, quam negationem comprehendere (vt nos diximus) affirmatio enim, & negatio sunt partes cōtradictionis, hoc est, diuersa membra propositionis cōtradictoriæ, inter quæ versatur.

Enūciatio contradictionis. 20.

Contradictionem verò inquit esse oppositionem, cuius non est medium secundum se inuenire, quam definitionem non erit difficile intelligere, si memoria repetamus, quæ in post prædicamentis cap. 1. de oppositis adnotauimus, nempe oppositionem contradictoriam versari inter affirmationem, & negationē, & esse omniū oppositionum maximā, cuius nullum est mediū, cæteræ namq; oppositionū genera medium ferè semper admittunt, & si aliquādo medio vacent, vt priuatiua respectu eiusdem subiecti, tunc temporis apta habere formam cum ea careant, in tantum id habent, in quantū participant oppositionem contradictoriā, cui non conuenit esse immedi- 21.
atā oppositionem ex participatione alterius sed ex propria natura, & conditione, & hoc sibi voluit Aristoteles dū eā definiens ait esse oppositionem, cuius non est medium secūdū se inuenire. Huius oppositionis duas esse partes docet, vna quæ aliquid de aliquo,

Quid sit contradictio.

& hæc affirmatio est: alia verò quæ aliquid ab aliquo. & hæc est negatio. ac si dicat vnā esse, quæ aliquod prædicatum alicui subiecto attribuit, vt dū dicimus hominē esse animal, & hanc esse affirmationem; aliam verò, quæ aliquod prædicatum remouet ab aliquo, vt hominem non esse lapidem, & eiusmodi esse negationem. Ista hæc omnia necessaria fuere ad explicandam definitionem principii.

Diuidit prin.ū in duo membra.

Nunc autem diuidit principium idem in duo membra, vnum est indemōstrabile quidem sed non necessario præhabendum ab eo, qui aliquam scientiam, vel artem, addiscere parat, & eiusmodi principium vocatur positio: aliud est vtralibet conditione præditum

22. nam & demonstrari haudquaquam potest, & necessario præhaberi debet à discente & vocatur dignitas, vel positio maxima: & hinc videtur ortum habuisse Dialecticorum vsus in disputationibus, qui dum aliquam propositionem vniuersalissimā accipiunt ad syllogismum constituendum, maximam appellare consueuerunt similitudine ex dignitatibus desumpta, & ex huius verbi Aristot dignitatem vocantis propositionem maximam occasione.

Quędāscitu cigna.

Sed vt ratione vtriusque principii intelligamus scire oportet, quædam esse principia, non solum per se nota, hoc est, ex propriis terminis absque alio medio, sed quorū euidetia cūctis est manifesta, cuius ea est ratio,

23. quia terminis vniuersalissimis, ac notissimis, constant, eiusmodi sunt, quodlibet est vel non est, totum maius est sua parte; quis est enim, qui significationem totius, & partis ignoret? quis item cui vniuersalissimum prædicatum essendi non sit manifestum? &

Dignitates vocantur quædā principia

eiusmodi principia vocantur dignitates, ea fortassis de causa, quia principia vniuersalissima, sunt quidem digna, quibus statim à cūctis assensus præbeatur: alia sunt nota quidem ex se, absque vllo medio, sed quorum veritas, atque euidentia non omnibus patet, quia termini, ex quibus componuntur, non sunt adeò vniuersales, vt eorum significatio facile possit à cunctis percipi, sed cum alicuius scientiæ, vel artis sint propria, ab eadem explicentur oportet, & significa-

tione percepta, statim percipiuntur
quia à qualibet ponuntur, [illegible]
arte, aut scientia, ideo vo. an[illegible]
ponit enim Geometra hæc prin[illegible]
libet puncto, in quodlibet pun[illegible]
lineam ducere, & super q[illegible]
lineam triangulum constitu[illegible]re
dignitates. quia non [illegible]
minorum patet cuncti[illegible] sed [illegible]
dam determinatæ scientiæ. [illegible]
da sunt, vt veritas eorum p[illegible]
circo vocantur positiones [illegible] & [illegible]
lud discrimen ab Aristotele co[illegible]
positionem nō est necesse pr[illegible]
scientiam addiscere parat, se[illegible]
scientia explicanda est, vt intel[illegible]
catione terminorum percipiatur. d[illegible]
verò præhabenda est, quia non per[illegible] ad
scietiam determinatam eius expl[illegible]
præsupponitur: nec[illegible] autem [illegible]
illam, hinc procedit quia & [illegible]
non inferantur rectè positiones, neq[illegible]
siones particularis scientiæ sunt [illegible]
vniuersales, vt in eis innitantur [illegible]
modum enim specialia, quamuis [illegible]
prædicata, innituntur prædicatis vniuersa-
lissimis entis, vel accidetis, quæ sunt pr[illegible]
quibus cōsistunt. pari ratione princip[illegible] par-
ticularia, scientiarum, atque ex cons[illegible]
ti conclusiones, consistunt vniuersal[illegible]
positiones itaque in tribus à dignitatibus dif-
ferunt; primo, quia dignitates nunquam de-
monstrantur, positiones verò [illegible] & [illegible] propria
scientia sint indemonstrabiles, non re-
pugnat in alia demonstrari: princ[illegible] est
enim per se notum chirurgicæ artis [illegible]
lare vulnus difficilius curatur, quam [illegible]
gum, cuius tamen causam a priori [illegible]
Geometra, quia latera circuli magis d[illegible]
ideò difficilius coniunguntur. S[illegible]
ferunt, quia dignitates sunt com[illegible]
ribus scientiis, vel artibus, po[illegible]nes [illegible]
ad vnam determinantur. [illegible]remo, d[illegible]
tates nulla [illegible] oportet probare, [illegible]
re, vt fidem habeant, & ab vn[illegible]
antur, quia vniuersales termini [illegible]
festas efficiunt; positiones verò l[illegible]
non demonstretur, sæpenumero aliq[illegible]

...one, vel demonstratione à posteriori, ex effectis necesse est eas ostendere, siquidem ex proprius terminis, vtpote particularibus non statim, neque omnibus innotescunt.

Positionem rursus partitur in illud principium, quòd esse, vel non esse significat, verumcontinet vel falsum, quod proinde suppositionem appellat, quia sub certa dispositione demonstrationis ponitur ad inferendam conclusionem, & in eam, quæ nihil affirmat vel negat, nec verum dicit, nec falsum, sed simpliciter essentiam rei, (ex qua suppositio fieri potest) continet, & eiusmodi est definitio, vt animal rationale: definitio enim simplex quædam positio est quam scientia quælibet de suo subiecto ponit, vt cognita, tanquam medium assumatur ad demonstrādas passiones, & producit exemplum Arithmetici, qui ponit vnitatem esse indiuisibilem in genere quantitatis: hæc autem definitio suppositio nō est, quia non sunt idē tradere essentiam vnitatis, & de illa affirmare, quod sit.

Huc vsque principia, dum demonstratione comparauit, cuius quasi caput esse constat: in extrema autem parte capitis, eam comparat cum conclusione, quam inferunt, docens notiora esse; vt autem id probet præsupponit notitiam conclusionis haberi, per demonstrationem, procedentem, ex principiis, tanquam, ex primis, veris, & notioribus: nam si aliunde coguoscatur, & non per principia, vt si habeatur per experientiam, non erit eius notitia cum cognitione principiorum comparabilis, hoc igitur præsupposito, probat intentum duplici ratione.

Prima quidem, nam conclusioni assentitur intellectus propter principia, ergo magis hoc est, certius, atque fortius principiis assentitur, tenet consecutio, ex vulgato illo, à cunctis receptissimo, propter quod vnumquodque tale est, illud magis tale est, vt si Petrum propter Ioannem diligo, euidenter sequitur me magis eum, quam Petrum diligere. credens igitur intellectus conclusionem propter principia, maiorem eis fidem adhibeat, necesse est.

Probat secundo, & ratione ducente ad impossibile, obscurissima quidem, & quam interpretes non satis declarant, sed nisi ego fallor) sic formanda est, si sciens conclusionem per demonstrationem, non magis 28.
principiis credit, quam conclusioni, æqualem, vel maiorem ei fidem adhibebit: vnde fiet perfectius eum cognoscere illud, de quo, nec scientiam habet, nec altiorem aliam cognitionem, quam illud quod verè scit cōsequens autem planè impossibile est, ergo & antecedens falsum: probatur consequutio postrema, nam per se est euidens; si æqualem vel, maiorem fidem adhibet conclusioni; ergo non ei assentitur propter principia, nam tunc magis principiis crederet, vt prima ratione efficaciter probatum est; ergo nec per notitiam scientificam, nam hæc propter principia semper habetur. Sed neque altior esse potest notitia conclusionis: nam omnium cognitionum, quæ per medium habentur, perfectissima est scientifica, cum demonstratio sit potissimum medium cognoscendi: ergo si perfectior est notitia conclusionis vel æque perfecta & per principia 29.
non habetur, immediata erit, quod pugnat cum natura conclusionis, solis namq; principiis, vt talia sunt conuenit ex terminis cognosci: cōclusio vero non est per se, sed per aliud cognoscibilis, vnde sequitur euidenter si magis, vel æque credit conclusioni, ac præmissis demonstrator, magis, vel æque credere ei, cuius nec scientiam habet, nec altiorem aliam cognitionem, quam quod per scientiam cognoscit, cuius modi sunt principia, quod satis absurdum est. Vocat autem Aristoteles notitiam principiorum scientificam, non strictè, sed extenso vocabulo ad certam, & euidentem cognitionem etiam ex terminis habitam: & his duabus rationibus, euidenter conuincit, certiorem esse ac firmiorem eorum notitiam, quam conclusionis, vsque adeò, vt qui demonstrationem habet, nihil magis falsum existimare debeat, quā oppositum principiis, propter quæ conclusionem nouit: sciens enim conclusionem, immutabilis debet esse ab eius assensu, ita vt nulla via, aut modo trahi possit ad oppositum, idq; propter principiorum firmitatem: & hæc, de expositione textus.

Concludit Arist. firmiorē esse notitiā principiorum, quam conclusionis.

CIRCA EXPOSITVM textum notabilia.

NOTABILE I.

Quonam modo intelligendum sit demonstrationem procedere, ex primis.

Duo habēt principia demōstrationis.

30. PRINCIPIA *demōstrationis, duo habent, vnum, vt causam conclusionis cōtineant; aliud vt medio careant, per quod possint demonstrari, propter illud vocantur priora, quia hæc est dignitas causæ, vt prior natura sit effectu, propter hoc non priora, sed prima appellantur, nam primum propriè dicitur illud, quod aliud non præcedit, prius verò quod antecedit aliud, primum igitur principium appellatur omnis, & sola propositio, cuius prædicatum, sine medio conuenit subiecto: hinc enim fit, vt non habeat aliud se prius, per quod demonstrari valeat: dum ergo dicitur demonstrationem procedere ex primis idem significatur, quod ex non habentibus alia se priora, per quæ demonstrentur; quòd vt clarius constaret, addidit Aristoteles,* Medioque vocantibus, *vel vt habet alia translatio, ex primis indemonstrabilibus, quod idem est: nam cum demonstratio sit per medium, idem est medio vacare propositionem, & esse indemonstrabilem:* ex prioribus verò, *primum continet sensum, valde diuersum, vt inter explicandam particulā, ex causis copiosius dicemus.*

Principia dicuntur prima, & priora.

31. *Itaque pricipia dicuntur prima, & priora respectu conclusionis, priora quidem propter causalitatem: prima verò propter dignitatem propositionis per se nota, qua caret cōclusio, & harum duarum rationum diuersitatem ostendit, planè diuersitas præmissarum, quæ dum non sunt principia per se nota, sed quæ demonstrari possunt, nō dicūtur prima, nisi virtualiter, in quantum ad prima reduci possunt, dicūtur tamen formaliter priora cōclusione, cū sint causa illius, ex quibus sequitur germanū sensū huius particulæ ex* primis, *hoc verbo explicari, demonstratio procedit, ex principiis per se notis, vt autem notior fieret, & constaret prima distingua*[illegible] *prioribus, secundum rationem, ad*[illegible] *est,* Medioque vacantibus, *aut*[illegible] monstrabilibus, *quamquam non*[illegible] *uersum secundum rationem adhuc*[illegible] *particulis contineatur: nam, & si*[illegible] *idem sit, primum, ac medio vacans,*[illegible] *demonstrabile, quodammodo dicuntur respectu diuersorum; dicuntur enim prin*[illegible] *demonstrationis, prima respectu*[illegible] *onis, quæ non est primum quid, sed a p*[illegible] *deriuatum: medio vacantia, aut*[illegible] *strabilia, non respectu conclusionis*[illegible] *quantum priori alio carent, per quod d*[illegible] *strentur, & huius signum est, quod ex*[illegible] *demonstrationem dicentur, modo vacare, vel indemonstrabilia esse: prima verò non nisi in demonstratione, vel saltem respe*[illegible] *conclusionis, quæ ex eis per demonstrationem deriuari potest, bene igitur ad harc rationum diuersitatem explicandam add*[illegible] *tur prædictæ particulæ.*

Circa textus demum elucidationem docuimus eandem particulam ex primis, *non coarctari ab Aristotele, ad sola principia formaliter per se nota, vel medio vacantia, sed satis esse, si virtualiter talia sint, in quātum ad prima reduci valent ab eo, qui demonstrationem constituit; id namq; do*[illegible] *expresse Aristoteles, non solum cap. pr*[illegible] *ti. sed primo Topico cap. 1. cuius verb*[illegible] *dem retulimus, vt constaret, quam f*[illegible] *doctrinaeq; Aristoteles opposita comme*[illegible] *toris sententia, in expositionibus h*[illegible] *capitis, tenentis quamlibet veram d*[illegible] *strationem, ex principiis formaliter pe*[illegible] *notis componi. Et pariter falsa est*[illegible] *Temistii cap. 5. suæ paraphrasis, q*[illegible] *cuntur Albertus, & Philoponus in*[illegible] *one huius capitis, qui omnes hoc*[illegible] *definitionis, ad solas dignitates co*[illegible] *videntur, quasi hæc pro loquia, ac pr*[illegible] *dicantur, atque adeò præhabenda*[illegible] *ctis aliquam artem, vel scienti*[illegible] *ad*[illegible] *re parentibus, tanquam prima:*[illegible] *Aristoteles, primum nō solum ad d*[illegible] *sed etiam ad positiones, quæ sunt*[illegible] *peculiaria alicuius sententiæ extend*[illegible]

[illegible]

...t, immo etiam ad quascunque præmissas demonstrationis, etiam medium admittentes modo reducibiles sint per demonstrationem à priori, ad prima principia, ex terminis nota.

NOTABILE II.

Particulam ex causis declarans.

CAVSA quantum ad præsens pertinet institutum, duplex est, essendi vna, cognoscendi altera, causa cognoscēdi est medium, per quod alicui assentimus, quanquam in ratione essendi sit eo posterius: vnde cum præmissæ demonstrationis, sint medium assentiendi conclusioni, semper sunt causa cognoscendi illius respectu, etiam in demonstratione, quia ab effectu procedenti, vt si sic demonstrantes procedamus, quidquid est capax disciplinæ, est animal rationale: omnis homo est capax disciplinæ ergo omnis homo est animal rationale: ecce capacitas disciplinæ, quæ effectus est rationalitatis, atq. adeò ea posterior in ratione essendi, causa nihilominus cognoscendi est, cum per eam, rationalitatem, conuenire homini cognoscamus: causa autem essendi est res illa, à qua procedit altera, vt in eodem exemplo rationalitas vera causa est capacitatis disciplinæ: sed inter vtranq; causam, maximū est discrimen, nam prima ex duplici parte, non est appellanda causa simpliciter sed secundum quid, ex prima quidem quia non est causa essendi, sed ... in hoc ordine: causa autem essendi ..., talis appellatur simpliciter, ex secunda verò quia adhuc non est causa cognoscendi, ... tantum quo ad nos, nam absolute, eadem est causa essendi, & cognoscendi, cum eodem modo res se habeat ad cognitionem, ac se habet ad esse.

Cæterū causa essendi talis est simpliciter, at propterea nulla causa est essendi, quæ nō sit cognoscendi simpliciter, quanquā nostra cognitio imperfecta, à sensib. inchoata, ab effectu, ... in maiori ex parte incipiat. itaque vt rē ... compræhendamus, alia est causa cognoscēdi & non essendi alia essendi, & cognoscēdi simul, & hæc est causa cognoscendi simpliciter illa tantū secundū quid de qua non intelligitur particula ex causis in definitione posita, sed de causa essendi, & cognoscēdi simul: nā hæc sola vocatur simpliciter causa, atque etiam simpliciter causa cognoscendi.

Cæterum hæc, adhuc est duplex, vna vere influens in effectum eumq; producens, altera similitudinē eius tenens, quantū ad prioritatem, quam proinde non tam appellamus causam, quam rationē priorem respectu alterius, sed ad effectū demonstrationis, tantundē valet, ac si vera esset causa, vt in anima rationali immortalitas est, ratio impossibilitatis: non tamē causa, nā vbi non est distinctio, nisi solius rationis nō habet locū vera causalitas in Deo etiā immutabilitas est ratio prior æternitate, non quidē aliqua prioritate reali (quā in diuinis nō admittimus, excepta prioritate originis, propter reale processionē, vnius personæ ab alia) sed prioritate rationis, in eo posita, quod prius sit intelligibilis à nobis, immo etiā à Deo Optimo, cuius intellectus, licet in vtranq; simul feratur, semper tamen intelligit vnā esse rationē alterius. Euiusmodi distinctio duarū rationū, cum prioritate sufficit ad constituendā demonstrationē, ex primis simpliciter procedentē: talis est. n. hæc omne immutabile est æternū, Deus Optim. est immutabilis, ergo æternus est. Ideò dixi ad effectū demōstrationis, tantundē valere vnā rationē priorē, altera, ac si vna esset causa, altera effectus; ac propterea particula, ex causis in definitione posita, vtranq; comprehendit. 35

Duplex causa in essendo in ordine ad demōstrationem.

NOTABILE III.

Circa particulam ex notioribus, & prioribus.

DVplex dignitas, conuenit causæ ex propria conditione, & esse effectu priorē, & notiorē etenim cum ex virtute causæ effectus prodeat secundū ordinē naturæ eā præsuppon.t & rursus cū ordo cognitionis, accipiatur ex ordine essendi, ab eadē causa a qua effectus participat suū esse, habet etiam quod sit cognoscibilis, vt igitur vtraq. causæ dignitas exprimeretur in definitione, duas particulas addidit Aristoteles, nepe ex prioribus & notioribus, sub particula ex causis virtualiter contentas.

Dignitas causæ.

Nota. *Adnotare tamen oportet, vt melius intel-*
36. *ligantur, quod licet causa ex se sit notior effectu, quemadmodum prior, atque adeo prius semper cognoscatur, ab intellectu expedito, non tamen semper est nobis notior, ob defectum nostræ cognitionis, quæ non fertur in obiectum secundum se, sed vt per sensus percipitur; contingit autem maiori ex parte, quo res sunt perfectiores, esse à sensitiua cognitione magis remotas, vt capite præsenti admonet Aristoteles dicens: notiora naturæ esse à sensibus remotissima, ac propterea difficilius à nobis cognosci, materialitate sensuum obstante: effectus verò magis subduntur sensibus, ideò notiores nobis sæpenumero sunt, & viam nobis aperiunt, qua possimus ad cognitionem causæ peruenire; diximus causas esse notiores natura, atque etiam prius ab intellectu expedito cognosci; nam Deus, & Angeli, expeditum habentes intellectum, feruntur in obiecta iuxta propriam naturam: ideo semper cognoscunt per causam effectum, semper à priori procedũt in scientiis: nos verò maiori ex parte à posteriori per effectum inuestigantes causam, quamquam in his, quæ à sensu abstrahunt, non certè sine magno labore, causam per se ipsam aliquando cognoscamus, & ea mediante effectum, & hoc modo procedimus in Mathematicis disciplinis, & Metaphysica, hinc est, quod eiusmodi scientias difficilius assequimur, præsertim Metaphysicam, magis à materia & à sensibus abstrahẽtem, facilius autem Phylosophiam concernentem motum sensibus subiectum, in qua fere sem-*
37. *per demonstrationibus à posteriori procedimus: itaque non semper priora, & notiora natura sunt notiora nobis, sed sæpe contingit oppositum: Aristoteles autem de potissima nunc demonstratione agens, notioribus, & prioribus constare docet, per priora, atque notiora, ea intelligens, quæ talia sunt secundum naturam & in ordine ad intellectum perfectè cognoscentem, & aliquando etiam in ordine ad nostrum.*

NOTABILE POSTREMUM.

Docens quid nomine immediatæ propositionis intelligat Aristoteles, in definitione principij.

PRINCIPIVM *sic describit Aristoteles, principium est demonstrationis propositio immediata,: propositio [illegible] immediata, qua nõ est altera prior [illegible] autem explicatione vtraque de[illegible] ma quidem, nam propositio immediata secundum totum suum ambitum, non solum necessariam, sed contingentem comprehendit: si enim immediata propositio est illa [illegible] cuius subiectum, & prædicatum non est medium, sed proximè ei inhæret, immediata erit quæcunque propositio, talem habens conditionem: ergo immediata erit hæc, nix est candida, quæ tamẽ contingens est, & ad demonstrationem componendam minime apta. Immediata est etiam hæc, homo est animal rationale, ex qua bene demonstratio effici potest, vnde fit non conuerti propositionem immediatam vniuersaliter accep[illegible] principio: cum tamen per eam definiatur & [illegible] verum est, ac propterea non dixit Aristoteles, principium esse propositionem [illegible] tam absolute, vt bene adnotauit Th[illegible] cap. 5. sua paraphrasis in prin. [illegible] demonstrationis addidit, vt intelligitur [illegible] quamlibet immediatam propositionem [illegible] principiũ, sed quæ necessaria est apta [illegible] iude, ad conficiendam demonstrationem [illegible] quam particulam excluduntur [illegible] propositiones contingentes.* 18.

Definitionem etiam propositionis immediatæ explicare oportet, nam si secundũ [illegible] literæ accipiatur, non videbitur exacta [illegible] positiones namq; medio vacantes [illegible] vniuersales (quas dignitates vocãt [illegible] libet est, vel non est, totum est [illegible] parte, quæ ab omni scientia [illegible] & quas præhabere docendum oportet [illegible] verbis Aristotelis vtamur) aliæ [illegible] lares, quia à sciẽtiis particularib[illegible] al[illegible] 19.

[cut off] ue explicantur, vt à discente capiantur, [cut off] ideò vocantur positiones, quas nō necesse est prehabere docendum talis est in scientia de homine: homo est animal rationale, & naturali Phylosophia natura est principium motus, & quietis; inter hæc autem duo genera immediatæ propositionis, notum est dignitates esse priores positionibus, cum sint vniuersalissimæ. Quo supposito non erunt positiones immediatæ propositiones, iuxta tenorem definitionis cum sint aliæ eis priores, immo inter ipsas dignitates vniuersalior est prima, qua propter non dicetur altera immediata, vtpote aliam se priorem habens.

Ceterum si definitio, vt oportet explicetur, constabit omnes esse immediatas: nam dum in definitione dicitur propositionem immediatam esse, non habentem aliam priorem cum hac limitatione accipiendum est, videlicet, per quam à priori sit demonstrabilis, & hac ratio æque conuenit positionibus, & dignitatibus; postquam enim prædicatum in vtrisque, sine medio inhæret subiecto, æqualis est immediationis ratio (vt ita loquar) atque nihil refert vnam esse altera aliquo modo priorem, dummodo per illam non sit demonstrabilis, & vt hoc verbo definitio explicata moneat, talis est eius sensus, propositio immediata est, qua non est alia prior in ordine demonstrandi.

QVAESTIO I.

An definitio, verè sit principium, quod appellatur positio, distinctum è dignitate?

VTRVMQVE est apud Aristotelem difficile, & definitionem esse principium, & positionem, definiens enim principium, ait esse propositionem immediatam: & rursus de definitione loquens ait propositionem non esse, quia nec dicit rem esse vel non esse, nec verum continet, aut falsum, sed simplicem explicationem essentiæ, vt animal rationale, definitio hominis est, & tamen nec dicit hominem esse

vel non esse, nec propositio est, cum non enunciet, vnum de alio, nec copulam importet, in qua cōsistit affirmatio, vel negatio; ergo non est principium: & eadem ratione, non potest esse positio, vt vult Aristoteles, cum principium diuidatur in dignitatem & positionem: tunc enim benè sequitur, definitio non est propositio; ergo neque principium: & rursus non est principium, ergo nec positio, tenet euidēter consecutio, à diuisio ad alterum membrum negatiuè, vt non est animal, ergo non est rationale: apparet igitur duplex contradictio aperta in verbis Aristotelis.

Ac tandem, dignitatem à positione separat, quia dignitatem præhaberi à docendo, necessarium esse affirmat, minimè positionem, cuius tamen oppositum experimur, cū constet aliquem habere posse scientiam huius conclusionis, homo est risibilis, per demonstrationem, etiam si nunquam assensum præbuerit, his dignitatibus, quodlibet est, vel non est, totum est maius sua parte: non est igitur necessarium, vt præhabeantur ab eo, qui aliquam scientiam, vel artem ad discere parat: nam etiam si nunquam eas nouerit, poterit nihilominus, sibi comparare plures scientias.

Plures adhibentur solutiones, à diuersis expositoribus circa primum, quibus Aristotelem à contradictione liberare intendunt, quas consulto prætermitto, quia à nemine iam probantur, solum referam solutionem à D. Thom. in his commentariis adhibitam, quam iam penè omnes moderni sequuntur, videlicet definitionē esse propositionem, nō formalem, sed virtualem, quia ex ea si nul, ac definito, proximè potest propositio fieri, & hoc sufficit, vt principium, & positio appelletur. *Solutio D. Thom.* 2.

Hæc tamen solutio duplicem patitur difficultatem, primam, quia si aptitudo hæc sufficit, vt definitio appelletur propositio, eadem sufficiet, vt definitio similis appellatio tribui posśit, nec enim minus, ex eo, ac definitione propositio potest, quàm è conuerso: immò quælibet vox simplex appellari propositio poterit, siquidem ex ea componi potest. *Duplex obiectio cōtra solutionem.* 3.

Secundam, quia Aristoteles definitionem vocat positionem, sine verò, & falso addit differentiam eius, quæ vnum vel alterum continet, quam appellat suppositionem ergo *Secunda obiectio.*

non loquitur de definitione, vt est virtualis propositio, quia sic accepta, verum, vel falsum, virtualiter etiam continebit.

Ad solutionem nota. Propterea, vt sensum Aristotelis iuxta mentem D. Thom. eruamus, aduotandum est definitionem duo habere, & quidditatem subiecti simpliciter, hoc est absque affirmatione, & negatione explicare, & esse medium, quo passiones de illo demonstrari possunt, & hoc secundum ex primo oritur. Ratione primi quasi primum fundamentum est cunctorum, quæ in scientia traduntur, quod attendens Aristotel. cap. præsenti docuit de subiecto præsupponēdum esse quid sit, quod de vera definitione quidditatiua accipiendū esse ostendimus, quasi dixerit definitionem ponendam esse, & quasi statuēdam, vt primū totius scientię elementum, vt productum à se exemplum de vnitate, quæ totius Arithmeticæ elementum est, manifestum facit; ex hoc itaque sortitur definitio primam atque potissimam rationem positionis: ex alio verò habet esse propositionem virtualem aut secundum aptitudinem, & potentiam proximam, non quidem generalem, vt est in qualibet voce simplici, sed specialissimam, & sibi propriam; nam ex propria conditione habet esse assumptibilem, tanquam medium demonstrationis atque ex consequenti virtutem constituendi, simul cum definito, cuius quidditatē continet, propositionem, non qualemcunque sed immediatam, & quæ verè sit demonstrationis principium: itaque ex vtroque simul habet definitio, quod sit principium & tale, quod per antonomasiam dicitur positio & quia vtrunque habet in quantum definitio, quæ esse, vel non esse, verum, vel falsum, formaliter non continet, positio, dumtaxat vocatur, non suppositio: nam suppositio formaliter est propositio, cum in demonstratione supponatur, vt sub sumpta minori præmissa, sub ea inferatur conclusio. 4.

Resolutio difficultatis. Sensus igitur harum diuisionum talis est, principium aliud est positio, aliud dignitas: ita vt sub positione comprahēdantur principia propria cuiuslibet scientię, siue sint definitiones, vel aliæ propositiones immediatæ, qualis est illa, in qua vna passio proxima prædicatur de alia, vel prima de definitione, & rursus positio diuiditur in eam, quæ ex propria ratione prima est & principalis, sine vero & falso formali, & hæc est definitio, & in eam, quæ licet generali ratione posi[illegible] speciali tamen suppositio vocatur, quasi d[illegible] tur positio alia est generalis, quæ d[illegible] positio potius dicitur; alia specia[illegible] nomen positionis retinet, quia ve[illegible] supponitur, sed quasi primum o[illegible] mentum ponitur, ideò sine verò ve[illegible] maliter. 5.

Ecce quo pacto, definitio sim[illegible] est principium, & positio prima, vt d[illegible] tibus separetur, & à cæteris pri[illegible] cularis scientiæ, quæ vocant[illegible] nes. Et ex adnotatis soluuntur duo argumen[illegible] ta aduersus solutionē D. Tho. (quæ ver[illegible] proposita: primum quidem, qu[illegible] cum sit medium demonstrationis, spe[illegible] habet aptitudinem, vt cum definito assuma tur ad demonstrandas passiones de subiecto assumpta autem cum definitio propo[illegible] nem constituit per se notam, quæ vocatur principium, ideò speciali titulo vocatur propositio per se nota virtualis, & hoc s[illegible] vt principium dicatur, quia verba in d[illegible] tione non importanr actum, sed ap[illegible] nem, præsertim dum ad aliquid effic[illegible] dum ordinantur: non est ergo par rat[illegible] de definitione, ac definito, cæteris ve simp[illegible] bus terminis, in quibus sola genera[illegible] ptitudo constituendi propositionem reperitur.

Ad secundum dicimus defini[illegible] onem e[illegible] positionem sine vero, & falso forma[illegible] quo à suppositione separatur, in qua ve[illegible] formaliter reperitur.

Ad aliud verò de dignationibus d[illegible] est necessario præhabendas esse, tum quia cu[illegible] vniuersalibus terminis constent, eis in[illegible] tur particularia scientiarum principia[illegible] etiam, quia vt docet Aristoteles in fine capi tis, qui habet demonstrationem certus debet esse, non solum de veritate conclusionis sed de falsitate oppositi, quod non est poss[illegible] nisi nouerit, simul aliquid esse, & non [illegible] repugnare. 7.

Quod autem dicitur, posse aliqu[illegible] habere demonstrationem [illegible] cuius conclusio[illegible] etiam si nunquam assenserit dignitatibus.

Respon. fortasse id verum esse de assensu formali, sed virtualis saltem requiri ur, q[illegible] non est aliud, quam in ea esse dispositione, vt continuo, ac ei proponantur, absque alia explicatione assensum præbeat e[illegible] sertim quod esse, & non esse simul eadem

in repugnare docet de quo loquitur Aristoteles.

QVAESTIO II.

An principia sint veriora conclusione, & vniuersaliter vna propositio, sit verior altera.

Status controuersiæ.

DVPLEX veritas in primis distinguēda est: vna simplex, & incomplexa, quibuslibet rebus intrinseca, cum sit propria passio entis, quæ ideo veritas transcendētalis appellari cōsueuit: de qua loquitur Aristoteles 2. lib. meth text. 4. hisce verbis. *Quare: secundum esse vnumquodque se habet, ita etiam secundum veritatem.* Itaque veritas hæc formaliter in rebus ipsis reperitur, & eius ratio accipitur, ex comparatione ad intellectum, nam cum obiectum eius sit verum, in ea tum res dicitur vera, veritate hac simplici, in quantum est intelligibilis, & hunc ordinem, vel proportionem ad intellectum addit supra entitatem. Alia est veritas cōplexa, vel composita, quæ consistit in adæquatione intellectus iudicantis ad rem: de qua fert sententiam, vel iudicium, de qua loquitur Aristoteles. 1. lib. de interpretatione cap. 1. dicens: *Circa compositionem enim & diuisionem est verum vel falsum.* Eiusmodi autem veritas in tribus reperitur ad inuicem ordinatis, in iudicio intellectus, in propositione, atque in re per propositionem significata: sed in vno eorundem dumtaxat formaliter, nempe in iudicio intellectus sententiam ferentis de aliqua propositione, an vera sit, vel falsa; in ipsa autem propositione vocali, mentali, ac scripta, tantundem in signo prædictæ veritatis, in iudicio consistentis: in re autem complexa, per propositionem significata, tanquam in causa obiectiua, à qua in intellectu producitur: nam vt Aristoteles in prædicamentis, capite de substantia docet, ab eo, quod res est, vel non est, vera, vel falsa dicitur enunciatio: quemadmodum ergo sanitas formaliter in solo animali, in vrina tanquam in signo, in medicina tanquam in causa, sic veritas in intellectu, in propositione, atque in re significata inuenitur,

Conueniunt autem simplex veritas, & complexa, nam vtraque consistit in adæquatione intellectus cum re ipsa, vel obiecto, aut re intellecta, sed illa in ordine ad intellectum simplicem, hoc est, simplicia apprehendentem, hæc verò in ordine ad intellectum iudicantem, vel componentem accipitur, nostra autem controuersia, non de simplici, sed de complexa procedit, cum hęc sit, quæ in principiis demonstrationis reperitur, & vniuersaliter in propositionibus. *In quo conueniat veritas simplex, & cōposita.*

Diuersa Doctorum de hac re sententia traduntur.

HAC igitur prætermissa veritate. De complexa diuersæ traduntur opiniones nam quidam rationem eius intrinsecam attendentes, affirmant, magis, vel minus, nullo modo suscipere, neque vnam propositionem veriorem esse altera, sed æqualem habere veritatem omnes: veritas enim consistit in adæquatione rei ad intellectum, vel intellectus cum re ipsa: sed eiusmodi adæquatio consistit in indiuisibili; ergo magis, & minus haud quaquam suscipiet. *Prima sententia.* 9.

Probatur minor: quia vel iudicium, seu assensus intellectus conformatur rei, de qua est, quod est dicere, sic rem se habere, sicut intellectus iudicat, & tunc verum est, si autem vel minimum ab ista conformitate discrepet non dicetur minus verū, sed simpliciter falsum; ergo veritatis meta indiuisibilis est, quam non est magis, vel minus attingere, sed attingere vel non, siue ergo propositio sit principium vel conclusio, ex eo deriuata, siue per experientiam nota, quamuis non sit de se sit contingens, absque dubio nō erit minus vera, sed æqualiter: nec enim minus verū est Petrum esse album, albedine ei inhærente, quam esse hominem, imo nec minus verum est; quam Deum esse, aut quam principium illud vniuersalissimum, quodlibet est, vel non est. *Eius fund.* 10.

Secundo; quia si duæ res sint æquales in quantitate, non est possibile dari alias magis æquales, cuius tota ratio est, quia æqualitas stricte accepta in indiuisibili consistit sed veritas est quędā æqualitas, & quidē perfectissima, *Confirm.* 11.

ergo

ergo etiam consistit in indiuisibili: quapropter non erit vna propositio magis intellectui iudicanti adequata, quam altera, nec ideò magis vera: fieri quidem poterit, vt veritas vnius propositionis diuturnior sit, magis immutabilis, vel etiam ex se perpetua: hæc tamen non efficiunt esse maiorem: nam quemadmodum veritas in his non consistit, sed quasi eius accidentia sunt, pari ratione ex eis non augetur.

Patroni huius sententia. Hanc sententiam planè tenet Ferratiens. 1. lib. contra gentes, cap. 13. ad 1. cuius verba referre placet, quia duplicem modum veritatis à nobis traditum optimè explicant (ait) ergò: *Sic veritas secundum quod est in re, fundatur in esse rei; vnde materiale quidē in ipsa est esse rei, formale autem est adæquatio ad intellectum: dupliciter ergo possumus de veritate rei loqui, aut quantum ad materiale tantum, videlicet quantum ad esse, & sic non inconuenit vnum esse altero verius, sicut vnum est altero perfectius ens: propter quod perfectißima entiū dicuntur verißima: aut quantum ad formale, siue quantum ad materiale, vt stat sub formali, & sic,*
II. *vnum non est altero verius, vnumquodque enim natum est adæquare, sibi intellectum suo modo, & vnumquodque Diuino intellectui, pro sua entitate adæquatur, nec fieri potest, vt vnum magis alteri adæquetur; sicut, & in quantitatibus non magis adæquatur lignum viginti cubitorum, ligno viginti cubitorum, quam lignum vnius cubiti altero eiusdem mensuræ, &c.* Hæc Farrtiens. quem sequitur Magister Sotus, 2. lib. summul. vbi veritatem ait in se, non esse maiorem, vel minorem, quanquam vna maiores causas, vel stabiliores habere possit, quam alia, & ideò vna propositio poterit habere plures, vel maiores causas suæ veritatis, esse autem magis veram nullo modo.

Secunda opinio opposita.

Secunda sententia. OPPOSITA est secunda opinio, tenens veritatem complexā maiorem esse, vel minorem in diuersis propositionibus, quæ videtur euidenter colligi ex doctrina huius capitis: nam si ita est, quod maior est adhibenda fides principiis, quam conclusioni, sequitur euidenter veriora esse, quia fides adhibetur propositioni alicui, quia vera censetur, ergo cui maior est adhibenda fides, magis vera erit, qua propter, principia quibus maior est adhibenda fides, magis vera, quam conclusio erunt, & certè [illegible] quod conclusio est vera prop[illegible] ergò hæc erunt propter se, co[illegible]clusio [illegible]ter aliud, sed quod tale est prop[illegible] se, magis tale censetur, quam id quod [illegible] est [illegible]pter aliud, vt Aristot cap. præs[illegible] test[illegible] ergo necesse est fateri principia ma[illegible] vera esse conclusione, & ex consequenti v[illegible] propositionem quam aliam.

Secundo, vna propositio est euid[illegible] alia, ergò verior: probatur planè anteceδdens: euidentia est claritas rei, sed v[illegible] propositio per se ipsam patet, ab intelle[illegible] clatè eius veritas cernitur: [illegible] non per se est euidens, per aliam tanquam per medium; ergo euiden[illegible]ior est prior. qu[illegible] autem eo ipso sit verior, non videtur n[illegible] certum nam veritas eius etiam per se ipsam patet.

Secundo, à nemine negatur vnam propositionem certiorem esse altera: nisi e[illegible] verum esset, stare non posset sententia Aristotel. quod principiis magis sit quam co[illegible]clusioni credendum: vnde enim maior est [illegible] adhibenda fides, nisi propter maiorem [illegible]titudinem: non est certè alia causa d[illegible]bilis: nec stare posset vnam scientiam, [illegible] alia certiorem, quo plus à materia [illegible] vt communis est scholæ vox, atque co[illegible]sus: & si certitudo non est aliud, quam [illegible] adhæsio intellectus, euidenter pro[illegible]fertur certiora esse principia, si verum [illegible]mius eis assentire; quod si certitudo ma[illegible] & minus admittit, etiam veritas; nam [illegible] super hanc cadit: supponit enim ce[illegible]tudo veritatem: & certam vocamus propositionem, cui non potest sub esse falsum: sed quæ apta est omnino determinate intellectum [illegible] assensum

Et idem argumentum fit de nec[illegible] necessaria enim propositio est, quæ [illegible]test aliter se habere, vel cui non potest [illegible]tas contingere; & prius certe intel[illegible]gimus n.
veram esse propositionem, quam necessariam: nam postquam veram audimus, statim inquirimus, in quanam materia co[illegible]tuatur contingenti, vel necessaria: s[illegible]d [illegible]sitatem esse maiorem in vna, quam [illegible] propositione cōuincit ratio cum no[illegible] talem esse vnam, in qua per se ipsa, hoc est sine medio prædicatum conuenit sub[illegible] ita enim se res habet in primis p[illegible]cip[illegible] conclusionibus verò, non nisi ratione [illegible]

iu[illegible]

... edij magis autem tale est illud, quod ... per se, quam quòd est per aliud, ergo magis necessaria sunt principia, quam conclusiones.

Postremo, verum, & falsum opponuntur contrariè; sed falsum admittit magis, & minus, ergo verum: euidens est consequentia, cum eadem sit oppositorum conditio; sed antecedens probatur: nam magis falsum est, Deum non esse, quam hominem non esse album, cui inhæret albedo: magis item falsum est, de eadem re simul verificari esse, & non esse, quàm hominem non esse corpus mixtum, vel quid simile: magis demum centum, & mille æqualia esse, quam duo, & tria, ergò magis etiam verum erit vnum, quam alterum, & vniuersaliter loquendo, magis verum erit illud, quod magis distat à falso: hanc sententiam tenet. Omnia in fine huius capitis.

Media sententia tenenda.

EGO verò medium inter præfata extrema, necessario ponendum esse censeo, hac distinctione explicandum: veritatem propositionis, ex duplici capite pensare possumus: aut ex parte ipsiusmet adæquationis, quam habet propositio cum intellectu, aut intellectus cum propositione, in qua adæquatione, iuxta cōmunem scholæ sententiam, formalis ratio veritatis consistit: recepta, est enim à cunctis definitio veritatis, quod sit, adæquatio intellectus cum re intellecta, aut huius cum eodem intellectu, hoc enim sibi voluit Aristot. cap. de substantia in prædicamentis, dum asseruit, ab eo quod res est, vel non est, veram esse, aut falsam enunciationem: quod etiam ostendit ratio: nam verum esse existimamus intellectum, dum ita rem intelligit sicut in se est, vel falsum, dum aliter rem intelligit, ac in se est, veram item enunciationem quæ adæquatur intellectui rectè intelligēti; ergo formalis ratio veritatis cognitionis (de qua loquimur) in adæquatione consistit, quid verò hæc adæquatio sit, hoc est, an absolutum quid, vel respectiuum, an reale quid, vel rationis, non est præsentis instituti discutere, nec aliquid ad præsentis controuersiæ decisionem referre arbitror. Secūdo pensari potest veritas, ex parte fundamenti, & causarum eius, ex quibus maxima perfectio ei prouenire potest, fundamētum veritatis est entitas, vel esse ipsius rei veræ: nam cum veritas sit passio entis: fundamentum absque dubio totius veritatis est: causæ autem veritatis sunt necessitas rei, infallibilitas: certitudo etiam, atque euidentia: etenim cum necessitas rerum in eo consistat, quod nequeant aliter se habere, maximè perficitur veritas ex necessitate: nam si aliter se habere non potest, ergo non potest esse falsa enunciatio, sed quod magis aliquid à falso distat eo censetur, magis verum, ergo necessitas, absque dubio perficit veritatem: certitudo præterea si ex parte intellectus consideretur, firmam adhæsionem ad vnam partem importat, & si ex parte obiecti, aut propositionis, talem esse propositionem denotat, vt nata sit firmam adhæsionem in intellectu causare, quę veritatem, quasi stabilitam efficiunt. Idemque de euidentia, aut claritate rei secundum proportionem iudicandum est. Hac autem distinctione præmissa, duplici assertione explicatur nostra sententia. Prior est, ex parte adæquationis, aut formalis rationis veritatis, nō est vna propositio magis vera, quam altera. Assertio posterior, ex parte fundamenti, & causarum eiusdem veritatis: necessario dicendum est vnam propositionem magis veram esse, quam alteram, sub qua consideratione principiis, maior, aut perfectior veritas, quam conclusione conceditur.

Causæ veritatis.

Geminæ cōsideratio veritatis.

Vtramque assertionem expressam reperio apud D. Thom. duobus præsertim suæ doctrinæ locis: quos propterea referre non grauabor. Prior locus est, quæst. 2. de virtutibus, articul. 9. ad 1. vbi sic loquitur, *obiectum fidei est verum: vnde secundum, quod contingit esse aliquod magis verum sic etiam contingit aliquid magis credere: cum autem veritas consistat in adæquatione intellectus, & rei, si consideretur veritas secundum rationem æqualitatis, quæ non recipit magis, & minus, sic non contingit esse aliquid magis, & minus verum, sed si consideretur ipsum esse rei, quæ est ratio veritatis, sicut dicitur in secundo Metaphysic. eadem est dispositio rerum in esse, & veritate: vnde quæ sunt magis entia, sunt magis vera, &*
propter hoc etiam, in scientiis demonstratiuis, 16.
magis creduntur principia, quam conclusiones: & sic etiam contingit in his, quæ sunt fidei, vnde Apostolus. 1. ad Corinthios, 15, probat resurrectionem mortuorum, per resurrectionem Christi,

D.Thom. sententia.

&c. Ecce vtramque assertionem nostram expressam satis. Priorem quidem, illis verbis, quibus veritatem, ex parte adæquationis fatetur, non suscipere magis & minus, quia in indiuisibili consistit: posteriorem verò aliis quibus ex perfectiori modo essendi, aliisque causis magis necessariis, vnum magis, quam aliud verum esse docet, quo pacto ait principia magis esse vera, quam conclusiones.

D. Thomas. Secundum testimonium desumitur, ex. 1. lib. contra gentes, cap. 3. vbi hæc habentur verba. *Potest etiam alia ratio colligi ex verbis Aristot. in 2. lib. Metaphysic. ostendit enim ibi. quod ea quæ sunt maximè vera, sunt etiā maximè entia. In quarto etiā Metaph. ostendit esse aliquid maximè verum, ex hoc, quod videmus duorum falsorum, vnum altero esse magis falsum: vnde oportet, vt alterum sit etiam altero verius: hoc autem est secundum à proximatione', ad id quod est simpliciter & maxime verum.*

Easdem quoque assertiones elicio ex doctrina Aristotel. 4. lib. Metaph. text. 18. vbi stultam illam Philosophorum positionem refellens, qui arbitrabantur contradictoria, simul de eodem verificari, probat aliqua saltem ex parte falsam esse, quia vna saltem earum pars magis est vera, quam altera, vnde comparatione illius falsa erit, verba autem eius sunt.

Aristotel. *Attamen ipsum magis, & minus inest entium naturæ; nō enim similiter paria esse duo ac tria esse dicimus, nec eodē modo mentitus est, qui quatuor esse putet quinque, aut qui mille, si itaq; non similiter patet quod alter minus, quare magis verum dicit: si igitur quod magis est, propinquius est, profecto erit aliquid verum, cui propinquius est, quod magis verum est, quod si non est ac etiam saltem aliquid est certius & verius, & ita ab illa autem operata oratione remotieremus, quæ prohibet quicquam mente determinare.*

Assertio prior probatur. Primam vero assertionem efficaciter probant argumenta prioris sententiæ; nam si formalis ratio veritatis, in adæquatione intellectus, & rei posita est (vt admittit vniuersa schola) vel iudicium intellectus adæquatur rei quòd ita esse cernimus, si ita se res habeat extra, ac iudicat ipse, vel non, & si ita se res habeat, verum erit, si vero aliter se habet falsum: consistit ergo veritas intellectus in attingenda re intellecta sicuti est, à qua si minimū declinauerit, non dicetur minus verum, sed falsum, & si eam attigerit, verum erit, nec minus verum, quam aliud [illegible] que, sicut non minus adæquatum, & quod de iudicio intellectus dicimus, quod [illegible] propositio est, & formaliter veru[m] [illegible] sum, secundum proportionem in [illegible] bet de vocali, & scripta enunciatione, [illegible] bus veritas, vel falsitas, non formaliter, [sed] per extrinsecam denominationem rep[eri]tur in quantum signa sunt, vel causæ ver[it]atis, in iudicio intellectus formaliter consist[entis] [illegible] exemplis fiet res manifesta: dum intel[le]ctus iudicat Petrum currere, aut hominem [ess]e album currente illo, & hoc albedinem [si]bi inhærentem habente, adæquatum est iudicium intellectus, & idcirco verum, & par[it]er dum iudicat quodlibet esse, vel non esse, aut [t]otum maius esse qualibet eius parte, & cum adæquatum sit respectu vtriusque propositionis, ex parte adæquationis, non est magis adæquatum vnum quam alterum, quia adæquatio in attingenda re, vel obiecto consistit, [illegible] adeò in indiuisibili, quia attingentia indiuisibilis est: sicut in indiuisibili consist[it] [illegible] se habere, vel non: sed aliter, & si ita se h[abe]t, adest in iudicio veritas; si aliter se habet, [a] veritate deficit, & eo ipso cens[et]ur fal[sum]: non est ergo magis vel minus attingere, [se]d attingere vel non attingere indiuisib[ili]ter: quare nec maior aut minor veritas ex parte adæquationis, vt prior assertio nostra asserit.

Nec minus est vera assertio posterior, quæ ex parte fundamenti, & causarum statuit [illegible] rem, vnam ve propositionem, magis veram esse quam alteram, quod si intelligatur, constabit profecto, quam verum sit, declaratio igitur ab eo quod Aristot. & D Thom. asserere vidimus inchoāda est, nempe entitatē rei esse fundamentum veritatis, nam hæc ab entitate oritur, & proprietas eius est, nec re aliter, sed ratione tantum ratiocinata dist[incta], vt suo loco ostendetur, quare emanatio eius ab entitate, non est realis, sed secundum rationem, in quantum entitatem, [t]anquam fundamentum, & causam intelligimus eius rationis, quam supra eam veritas addit. Vnde sequitur, quo res aliqua perfectiorem habet entitatem, perfectiorem quoque ei inesse rationem veritatis. & cum Deus sit entitas quædam prima, ac perfectissima, à qua cæteræ entitates rerum dependent, & accipiunt esse, & ipsa non dependet ab alia: ex consequenti dicitur p[rim]a, & sum-

A. [illegible] D. [illegible]

Entitas [illegible]

511 & summa, atque perfectissima veritas, & sicut entitas creata, quo magis Deo apropinquat, eo est nobilior, atque perfectior. Pari ratione est maior, ac perfectior veritas: ex parte etiam causarum maiorem esse, aut minorẽ veritatem intelligimus, quia eadem adæquatio, quo firmiores habet causas, stabilior, ac perfectior intelligitur, cuius exemplum accipere possumus in propositionibus, quæ veriores cẽsentur, quo magis necessarias causas magis certas, aut infallibiles habent suæ veritatis, vt illæ, in primis quæ in materia necessaria sunt, veriores censentur, quam quæ in materia sunt contingente: nam habitudo, prædicati ad subiectum in illis necessaria est, & quæ non potest non esse: in his vero contingens & quæ potest non esse, stabilior igitur est adæquatio intellectus & rei in propositionibus necessariis, quam in contingentibus, etiam veris: & inter propositiones necessarias maiorem habẽt necessitatem vna, quã altera: vt principia quam conclusiones, quia cum principia propter se sint necessaria, hoc est, propter immediatam habitudinem prædicati ad subiectum, & propterea sine dependentia ab aliquo medio, conclusiones verò non immediatam habitudinem habeant, sed propter medium aliquod necessariæ sint, & cum dependentia ab illo, idcirco magis necessariam causam habent suæ adæquationis, & consequenter maior est ac perfectior earũ veritas: immo inter principia ipsa, quo minus, à materia, & motu dependent, magis necessariam connexionem prædicati cum subiecto important: cum notum sit radicem imperfectionum, ac defectuum esse materiam & motum, quo fit, vt quo scientiæ magis à materia & motu abstrahunt, magis necessaria principia, & conclusiones habeant: & ex hac parte magis vera, vt Philosophiæ naturalis, & moralis magis materiam, & motum concernentium minus, necessaria sunt principia, & conclusiones. Mathematicæ verò disciplinæ à materia, & motu modo saltem sensibili abstrahunt, propterea magis necessaria habent principia, & maiorem necessitatem habent principia, & conclusiones Metaphysicæ, quia omni modo à materia abstrahunt, magis demum necessaria sunt vniuersalissima principia omnibus scietiis communia, quæ dignitates appellantur, qualia sunt de quolibet verum est affirmare, vel negare: & de nullo vera esse potest affirmatio, & negatio simul.

Certitudo quoque perfectior est causa veritatis, quia in eo consistit, vt non possit res vel propositio aliter se habere, sed ita sit vera vt repugnet esse falsam: vnde propositio certa magis vera est, ex hac parte, quam quæ certitudine caret, etiam si vera sit: & inter propositiones certas, vna est certior altera, vt principium quam conclusio, quia illud ex se, & non ab aliquo medio certitudinem habet, conclusio verò, non ex se habet certitudinem, sed à principiis participatam, immo, & inter principia ipsa quædam sunt aliis certiora, sicut & magis necessaria, & ex consequenti maior eorum adæquatio cum intellectu, ex causa certitudinis. *Certitudo causa veritatis.*

Ex causa etiam infallibilitatis magis vera est propositio prolata à Deo, aut reuelata ab illo, quam prolata à quocunque homine fidedigno, quia sicut non potest Deus à se ipso recedere, pariter non potest à veritate deficere: homo autem, vel Angelus, licet vera proferat, non tamen repugnat ex parte sua, à veritate recedere, aut falsa enunciare: & quod de his causis dicimus, suo modo de reliquis intelligi debet: & ex his constat, quam sit vera posterior assertio nostra, quam efficaciter probant argumenta posterioris sententiæ; vnde nec argumenta vnius, neque alterius dissoluere oportet, cum id solum conuincant, quod vtraque nostra assertio statuit; & distinctio veritatis, ex parte adæquationis formalis, atque etiam fundamenti, & causarum, vtrisque argumentis facit satis, ex eius enim explicatione constat, principia non esse veriora conclusione, ex parte adæquationis. Sed ex parte necessitatis, certitudinis, & infallibilitatis, & in hoc sensu locutus est Aristoteles capite præsenti, non in priori. *Infallibilitas causa veritatis.*

Quo pacto vna propositio sit magis falsa, quam altera.

VLTIMVM dumtaxat argumentum posterioris sententiæ, non nihil difficultatis ingerere posset, quia absoluta locutione, imo omni ex parte dicitur, vna propositio magis falsa, quam altera, ergo

ergo & omni ex parte dicetur magis, vel minus vera, hoc est non solum ex parte fundamenti, & causarum, sed etiam ex parte adæquationis, quæ est formalis ratio veritatis. Respondeo primo, falsum ex se nihil est, sed solum dicitur tale per recessum à veritate: vnde quo plus à veritate recedit propositio, magis falsa vocatur, vel certe quo magis cōtraria est eidem veritati: nam veritas, & falsitas contrariam oppositionem habere videntur? Secundo, & melius respondetur, quod licet veritas ex parte adæquationis cōsistat in indiuisibili, & ideò nō suscipiat magis, & minus, nihilominus falsitas omni ex parte potest esse maior, vel minor, quia licet indiuisibilis sit regula, vel meta, & ideò indiuisibiliter attingatur, recessus tamen ab illa multiplex esse potest, & quouismodo ab illa recedi potest, magis, vel minus: vt à puncto indiuisibili, vel linea, vnde cum falsitas sit recessus à veritate, stare potest, vt maior, aut minor omni ex parte esse possit, quanquam formalis ratio veritatis in indiuisibili consistat, nec possit maior esse, vel minor veritas ex parte illius.

QVAESTIO III.

An semper sit necessarium vtranque præmissam certiorem esse conclusione?

Quædam sententiæ proponuntur.

Præmissæ sunt in duplici differentia.

PRAEMISSAE demonstrationis in duplici differentia esse possunt; nam vel sunt prima principia in demonstrabilia, vel demonstrari possunt: etenim cum ex eisdem principiis plures conclusiones, certò quodam ordine deriuentur, fit vt quāquam in prima demonstratione inde mōstrabiles
35. sint præmissæ, in sequentibus verò medium admittant, per quod demonstrari possunt; gratia exempli ab essentia hominis prodeūt plures passiones, nempe capacitas disciplinæ, admiratio, ac risibilitas tali ordine, vt capacitas disciplinæ, sit prima, quam admiratio sequitur; postremum verò locum risibilitas tenet: itaque capacitas disciplinę prodit immediate, & ea mediante admiratio: admiratione autē media risibi[illegible] hunc ordinem demonstran[illegible] prima per essentiam, secunda [illegible] postrema per secundam; ea [illegible] stratio, per quam prima p[illegible] cto per essentiam, ex præ[illegible] demonstrabilibus: est eni[illegible] tali[illegible] mal rationale est capax d[illegible] homo est animal rationale; ergo o[illegible] mo est capax disciplinæ; at dum [illegible] tertia demonstrantur, non est [illegible] nam vera demonstratio est hæc, o[illegible] mal rationale est admiratiuū o[illegible] est animal rationale, ergo omnis h[illegible] admiratiuus.

Quibus expositis, duo petit titul[illegible] quæstionis: primum an necesse sit præmiss[illegible] certiores conclusione, vel contingere p[illegible] sit conclusionem certitudine non supera[illegible] Secūdum, an saltem admitti, hoc possit de al tera; ita vt in casu, quod minus sit certa [illegible] sio, quam altera præmissarum, æquale[illegible] alia habere possit certitudinem. & quidem dum vtraque præmissa principium est indemonstrabile, dubitat nemo, quin vtraque etiam certior esse debeat, vt ex superiori quæstione facile constare poterit; na[illegible] cum [illegible] terminis habeant certitudinem, & non per medium, apertum est, per se primò cert[illegible] esse; conclusionem verò non nisi per[illegible] videlicet per easdem præmissas. Solum [illegible] controuersia esse potest, dum vtraque ve[illegible] tera non est principium, sed conclusio demonstrabilis, an in casu, vtraque, vel a[illegible] tem, quæ medium admittit, certior sempe[illegible] sit conclusione.

Et videtur planè non esse necessarium primò, quia præmissæ in casu sunt asse[illegible] scientifici, nihil minus quàm cōclusio, e[illegible] non habent maiorem certitudinem, qu[illegible] scientialem: hanc autem habet conclu[illegible] & non alterius, sed eiusdem scientiæ, ergo æquales sunt.

Secundo. Si certior vtraque præ[illegible] semper sit, continget aliquando conclu[illegible] nem omni prorsus carete certitudi[illegible] p[illegible] batur planè sequella: nam vbi mul[illegible] sunt conclusiones ex principiis, vna post aliam deductæ, & semper certitudo diminuitur in posterioribus, exhaurietur tādem, ac defic[illegible] in postremis; conclusio autem non erit scientifica, si non sit certa, ergò repugnat minorem semper esse in singulis.

Postremo. Si certiores debent esse, ma-
propter rationem Aristotelis, propter
quodvnumquodque tale, & illud magis est, sed
non tenet, nisi in causis efficientibus æ-
quiuocis. Petrus namque homo est propter
parentem, & tamen parens non est
magis, aut perfectior homo, sed imperfecti-
quando esse potest, non alia ratione,
quia causa vniuoca est, quæ cum effectū
in eandem speciem producat, non est
necessarium esse perfectiorem eo, immo in
essentialibus non est possibile; at dum præ-
misæ demonstrabiles sunt, tanquam vniuo-
cæ causæ generant assensum conclusionis,
ergo non est necessarium um e certitudine
superare: minorem ostendo, quia inter as-
sensus scientificos eiusdem scientię, non ha-
be... lorum distinctio essentialis, cum circa
idem obiectum versentur, & ab eisdem prin-
cipiis oriantur.

Propter hæc tenuit hanc partem moder-
nus quidam Doctor, in eisdem controuer-
siis huius capitis, docens propterea Aristo-
telem, vniuersaliter non protulisse, maiorē
fidem adhibendam esse cunctis principiis,
quam conclusionibus, sed cum hac limitati-
one, omnibus, vel quibusdam, vt D. Thom.
Philoponus, Albertus, & M. Sotus expo-
nunt.

Circa aliud verò, an conclusio possit, ha-
bere æqualem certitudinem cum altera
præmissarum non defuerunt, qui alia via
affirmatiuam partem sustinerent eam tri-
buentes Henrico .1 p. summ. art. 7. q. 2. &
Aegidio. q. 5. prologi. ita contingere a-
iunt, dum vna præmissa demonstrationis
euidens est: altera verò non nisi obscura,
ad fidem diuinam pertinens, vt sequenti
exemplo fit manifestum: Omnis homo est
risibilis, Christus est homo: ergo Chri-
stus est risibilis: ecce conclusionem si ad fi
dem spectare affirmes, non solum æqua-
lem, sed maiorem habebit certitudinem,
quam præmissa euidens, cum fides diuina
certior sit qualibet scientia euidenti: si ve-
rò scientificum esse assensum contendas,
cum participet certitudinem fidei, maioris
eadem ratione certitudinis erit, quod vni-
uersaliter verum est in cunctis demonstra-
tionibus Theologicis: nam ferè omnes
modo simili ex præmissa naturali, & Diui-
næ fidei conficiuntur.

Pars Posterior.

Vera opinio ostenditur.

NOSTRA autem sententia prædi- *Sententia*
ctis duabus opposita tenet, in po- *opposita ve*
tissima demonstratione, de qua no- *ra.*
bis est sermo, vtranque præmissam esse cer-
tiorem, ita vt in nullo casu possit contin-
gere æqualis esse certitudinis conclusionem 40.
cum aliqua earum, siue demonstratio ex
primis principiis, siue ex mediatis præmis-
sis procedat, siue naturalis sit vel Theolo-
gica.

Probatur primum: nam in ea etiam de- *I. Ratio.*
monstratione, in qua præmissæ, vel earum
altera est demonstrabilis, conclusio pendet
essentialiter ab vtraque; tanquam ab vna
causa totali efficienti, in quibus vna ea-
demque ratio assentiendi consistit; ergo ne-
cesse est vtramque esse certiorem, cum con-
clusio sit propter vtramque certa, tanquam
propter rationem formalem suæ certitudi-
nis.

Confirmatur simul, & explicatur ratio; *Confirmat.*
nam pręmissa demonstrabilis, duobus modis
est considerabilis, vno modo tanquam con-
clusio, alio tanquam præmissa alterius con-
clusionis; & quidem sub consideratione pri-
ori, non habet ordinem ad conclusionem,
quę nunc ex ea infertur, sed ad principia, ex
quibus infertur ipsa: sub posteriori verò cau-
sa illius est, sed agens in virtute principi-
orum, cui innititur eius veritas, vnde fit,
vt cum principia sint certiora, etiam pręmis-
sa talis, eorum virtute agens ad inferendam
conclusionem, certior sit: quemadmodum
prior natura est & notior.

Secundo probatur. Virtus principiorum *II. Ratio.*
deriuatur ad conclusiones, à quibus suo or-
dine participatur: ergo à proximiori, absq;
dubio perfectius, quam à cæteris, à quibus 41.
non nisi ea mediante: magis enim absque
dubio tale est illud, quod magis ad per se pri-
mo tale appropinquat, quàm aliud, quod ma
gis remotum est, sed præmissæ etiam si sint
demonstrabiles, proximiores sunt principijs,
quam conclusio; ergo perfectius certitudi-
nem eorum participant: verum est hanc ma-
iorem certitudinem non esse essentialem,
sed accidentalem: nam, & si primorum prin
cipiorum certitudo sit specie diuersa à certi-
tudine conclusionis, eiusdem tamen ratio-
nis, est certitudo omniū conclusionū, quę ab
eisdem principiis deriuantur.

Secunda pars probatur. Secundum autem, videlicet, quod etiam in demonstrationibus Theologicis, in quibus vna præmissarum est euidens, de fide altera, conclusio neutrius certitudinem pertingere possit, euidenter (nisi ego fallor) *Prima ratio.* probatur argumento communi, conclusio
42. sequitur debiliorem partem præmissarum, ita vt si altera sit opinio, quanquam alia sit euidens, non possit esse conclusio, nisi probabilis; ergo in demonstratione Theologica, vbi altera est de fide, & ideò obscura, non erit conclusio euidens; & vbi altera est naturalis, minorem habens certitudinem, quam præmissa fidei, non habebit conclusio certitudinem fidei; sed longè minorem, cum innitatur certitudini consecutionis, quæ longè minor est, quam certitudo fidei.

Secunda ratio. Secũdo probatur in demonstratiõe Theologica, in qua illata conclusio pertinet etiam aliàs ad fidem, vt si sic procedamus, duas naturas consequuntur duæ volũtates, Christus habet duas naturas, ergo & duas voluntates: ecce conclusio secundum se considerata, ad fidẽ pertinet, cum sit expresse ab Ecclesia definita: cæterum, vt ex his præmissis infertur non pertinet ad fidem, cum demonstrationi innitatur: vnde nec habet certitudinem fidei, sed minorem, longe, nẽpe, quam à præmissis mediante consecutione accipit; & cum certitudo consecutionis, minor adhuc sit quam præmissarum, fit vt minorem etiam certitudinem habeat.

Tertia ratio. Probatur tandem efficaci ratione, cui duæ præfatæ innituntur: conclusio demonstrationis, tanquam ab vna causa adæquata pendet à præmissis non separatis, sed vnitis sub
43. forma syllogistica, hoc est, sub eodem medio: & rursus conclusio, non est aliud, quam vnio extremitatum inter se, propter vnionẽ cum medio; ergo certior debet esse vnio cum medio, sub qua præmissæ cõcurrunt ad producendã conclusionem, quam vnio extremitatum inter se, quam conclusio importat, cum prior vnio sit ratio formalis posterioris & hæc sit propter illam, tanquam propter causam adæquatam, ac rationem formalem assentiẽdi; & hinc fit omni ex parte debiliorẽ partem præmissarum sequi conclusionem; & cum demonstratio Theologica, possit constare vtraque præmissa fidei: in tali demonstratione veritas hæc dilucidior apparebit, vt si dicamus, Ecclesia militans est visibilis, Christus Deus, & homo, est caput E[illegible] militantis, ergo est visibil[illegible] co[illegible] nim huius demonstratio[illegible], in qu[illegible] præmissis infertur minorem hab[illegible] nem, non profectò alia de caus[illegible], ni[illegible] missæ licet sint Diuinæ fide[illegible] non c[illegible] ad generandum eius assensu[illegible], n[illegible] in syllogismo, ideò cert[illegible]udo conclu[illegible] ab vnione dependet, nec maior ea esse [illegible], cum certitudinem præ[illegible]ssarum no[illegible] eam modificatam participet: d[illegible] con- clusionem, vt ex præmissis infertur, n[illegible] habere certitudinem, quæ aliunde pot[illegible] habere æqualem, si secundum se co[illegible] fide[illegible] ad fidem spectet, vt contingit in eod[illegible] exemplo: nam Christum esse visibilẽ, pl[illegible] in multis Sacræ paginę locis continetur.

Satisfit argumentis, & exponitur theorema illud propter quod vnumquodque tale, &c.

Ad primum argumentum. AD primum argumentum dicimus, õ nisi certitudinem scientiæ habere p[illegible] missas in casu, maiorem nihilominus quam conclusionem: nam intra latitudi[illegible] eiusdem scientię, quædam conclusiones [illegible] 44.
aliis certiores, quo proximius virtutẽ p[illegible] piorum participant: constat autem pr[illegible] proximiores esse principiis, à quibus p[illegible] mius deriuantur; ergo perfectius certitudinẽ eorum participabunt, ideoque certiores erunt conclusione ex eis illata.

Ad secundum argum. Ad secundum argumentum respondetur certitudinem semper esse minorem in singulis conclusionibus, quo plus à principiis [illegible] gantur: cæterum nõ diminuitur eadem certitudo, per partes æquales, sed proportion[illegible], vt cõtingit in diuisione conti[illegible], cu[illegible] titas semper est minor, dum successiu[illegible] d[illegible] tur, sed continuis diuisionibus non co[illegible] tur, quia diuisio fit per partes propo[illegible] quarum vna non est extra al[illegible] clauditur; pari ratione certitudo di[illegible] in infinitum secundum intensionem, in singulis conclusionibus diminuitur per partes proportionales intensionis; nec tamen vnquam totaliter consumi potest: quod autem fit inter partes proportionales, & æquales describitur, non est præsentis loci disputare, sed ad Philosophiam spectat.

Post.

Postremum argumentum sensum postulat ... us propositionis vniuersalis: propter quod vnumquodque tale,& illud magis: ex qua deducit Aristoteles principia esse certiora conclusione,in cuius expositione multa congerũt diuersi interpretes, innumeras pe... irationes ei adiicientes, quæ potius ad effugiendas instantias,quam ad eruendum germanum sensum Aristotelis conferunt: nec tamen possunt omnes effugere, ideò eas silentio præterire decreui: & ex diuersis Aristotelicæ doctrinæ,ac D Tho. locis,veram expositionem eius quærere,propriamque applicationem ad principia, & conclusiones iuxta eiusdem Aristotelis mentem,atque institutum.

45 Tandem inprimis propositionem clarioribus verbis prolatam ab Aristotele inuenio. 4 lib.metaph.tex. 4. vbi sic legimus. *Nescimus porro verum sine causa, vnumquodque autem maximè tale est. præ cæteris enim causa, cæteris & nomine, & ratione idem conuenit, sic ignis est calidissimus, quod cæteris caloris causa sit, &c.*

D. Thom. pluribus suæ doctrinæ locis expositionem eius attingit, præsertim in commentariis huius capitis. 4. meth. lect.2. & 1. part.quæst.87.artic.2.ad 3.placet quidem huius postremi loci verba referre,quę ita habēt

46 *Cũ dicitur propter quod vnũquodque tale,& illud magis,veritatem habet,si intelligatur in his,quæ sunt vnius ordinis,puta in vno genere causæ,puta si dicatur,quod sanitas est desiderabilis propter vitam,sequitur quod vita sit magis desiderabilis: si autem accipiantur ea,quæ sunt diuersorum ordinum, non habet veritatem,vt si dicatur,quod sanitas est desiderabilis propter medicinam, non ideo sequitur, quòd medicina sit magis desiderabilis,quia sanitas est in ordine finium: medicina autem in ordine causarum efficientium,sic igitur si accipiamus duo,quorum vtrumque sit per se in ordine obiectorum cognitionis,illud,propter quod aliud cognoscitur,erit magis notum,sicut principia conclusionibus,&c.*

Duplicem conditionem posuit expresse Aristoteles, vnam, vt prædicatum per se primo conueniat vni, cæteris verò,vt a primo deriuatis,vel (vt dicere consueuerunt) per participationem: alteram vt nomine, & ratione, hoc est,formaliter, & vniuoce omnibus; & vtramque conditionem cernimus in igni,& cæteris calidis; nam esse calidum per se primo illi conuenit,his verò per participationem, atque etiam vniuoce omnibus: ex 47. prima conditione sequitur euidenter alia, quæ erit tertia in ordine, nempe, vt completa,adęquata, ac totalis ratio, propter quam cæteris conueniat,sit, quia a primo deriuantur:etenim si ei per se primo, & non propter aliud conuenit,euidenter sequitur,non posse aliunde conuenire cæteris, quam ex eius participatione:quia impossibile est dari aliud, cui per se primo conueniat, cum notum sit vnum prædicatum non posse duobus conuenire per se primo. Quartam conditionem posuit D Thomas quod in eodem ordine contineantur,hoc est,intra idem genus causę efficientis, vel finalis, &c.Ita vt si illud,cui per se primo conuenit sit finis,cætera sint media ad ipsum ordinata,& si primum efficiens, cętera sint quasi effectus ab eo procedentes.

Veritas Maximæ Arist.

His quatuor conditionibus cōcurrentibus verissima est vniuersalis propositio Aristotelis,& ex qua efficax desumere possumus argumentum, ad conuincendum, perfectius vni,quam alteri conuenire aliquod prædicatum:habet autem locum sine dubio,in principiis,& conclusione,iuxta præsens Aristotelis institutum, & ratio eius ad probandum notiora esse, & certiora conclusione, efficacissima est:nam veritas,certitudo,necessitas, atque euidentia per se primo in eis reperitur, 48. cum ex propriis terminis,& absque vllo medio similes cōditiones sortiantur:ex eis te... tanquam ex primo efficienti in genere assensus deriuantur ad conclusiones:nā,& si principalior causa efficiens sint anima, & intellectus:in genere tamen assensus,prima ratio assentiendi sunt principia,quibus propter se assentitur intellectus,& omnes alij assensus ab eis,mediis demonstrationibus prodeunt: isthæc etiam prędicta vniuoce conueniunt principiis,& conclusioni,quod est secundum requisitum:& in suis tertium non minus est concurrere,cum ratio totalis,adęquata,atque completa assentiendi sint;ac tandem in eodem ordine,vel causæ genere,nempe efficientis,siquidem principia rationem primi efficientis habent,in quorum virtute continentur conclusiones,& à quibus tanquam effectus procedunt;quicunque enim discursus,aut processus scientificus, in principiis sistit; neque vlterius licet progredi, nisi velimus nunquam

 processum

processum nunquam terminari, sed in infinitum abire.

Illatio ex dictis

Ecce tibi verum, ac germanum sensum Aristotelis, absque illa limitationum congerie traditum, simul cum modo applicandi

49. vniuersalem propositionem ad principia, & conclusiones. Ecce vim, atque efficaciam Aristotelicæ rationis, qua probauit notiora esse, ac certiora principia. Ecce demum omnes instantias, quæ afferri solent ad illud eludendum, solutas, quas sub compendio indicabo.

Respondetur ad instantias tertio argumēto positas.

Defectu namque primæ conditionis, vnus homo, à quo alius procedit, non est magis homo, quia ratio hominis non inuenitur, primò, & per se in eo, nec ex se illam habet, sed ab alio acceptam, nec si à Deo immediate produceretur (vt de primo fatemur parente) fieret Deum esse magis hominem, propter defectum secundæ conditionis, quia ratio hominis non conuenit formaliter, & vniuoce Deo: scio alios velle sat esse, vt ei conueniat eminenter, sed planè extra mentem & propositum Aristotelis vagantur vt verba illius à nobis allata ostendunt; per hanc itaque conditionem excluduntur cætera

50. exempla, in quibus commune prædicatum, non conuenit duobus formaliter, vel certè non vniuoce: & per tertiam genus causæ formalis, & materialis, propter incompletam, ac partialem vtriusque rationem: ac tandem ea, quæ diuersum genus causæ continent, quale est illud à D. Thom. designatum, sanitas est desiderabilis propter medicinam: vbi illud animaduersum velim: non mirum esse, si in vno, vel altero exemplo ab his conditionibus deficienti, verum sit, commune prędicatum magis, vel perfectius conuenire ei, propter quod alteri attribuitur: nā id per accidens, & quasi materialiter contingere censendum est, quemadmodum fallax syllogismus, & præter prioristicas constructus regulas, in aliqua materia continget inferre conclusionem: quem tamen ineptum ostendemus, si vnam, vel alteram afferamus instantiam, in qua ex verò antecedenti infertur consequens falsum: ita ergo existimandum est quatuor illas conditiones, ab Aristotele, & D. Thom. designatas, & à nobis expositas concurrere oportere, vt vera sit semper vniuersalis illa propositio, propter quod vnumquodque tale, & illud magis; & vt ex ea efficax deduci possit argumentum ad conuincendum commune prædicatum p[...] ctius ei, propter quod alteri attributu[...] uenire,

Tandem ex his soluitur argumen[...] casione cuius hæc adnotata su[...] [...]um præmissæ non sunt principia ind[e]mo[...] bilia, sed medium admittunt, adhu[...] veriores, certiores, ac notiores conclusione non propter se: nam cum non conue[...] eis per se primo veritas, aut ce[r]titudo, non renebit Aristotelicum argumentum, [...] rali consideratione accipiantur; sed propter prima principia, in quorum virtute g[...] rant certum, atque euidētem eius asse[...] itaque ex primaria intentione, sol[...] uincit præmissas certiores conclusione, dum sunt prima principia; cæterum ex con[se]q[...] ti, & quasi secundaria, dum sunt propo[sitio]nes demonstrabiles, in quantum in virtute eorum operantur: sic enim considerata, [...] cet non sint prima formaliter, sunt ta[m]en virtualiter, & ex tali virtute eis attr[ibuitu]r, quod ipsismet primis ex propria. Quod v[er]o Aristoteles protulit omnia, vel quæda[m] [...] 51. tem principia esse notiora conclusione: [no]n ideò cum limitatione illa prolatum est, q[ui]a non semper vtraque præmissa sit notior [...] que talem expositionem D. Thom vnquam somniauit, sed triplicem attulit valde diuersam, quam ad literam referre placet, & prior sic habet. *Addit autem Aristoteles, aut omnia aut quædam, quia quædam principia probatione indigent, ad hoc quod sint nota, & antequā probentur, non sunt magis nota conclusione, sicut quod angelus exterior trianguli valeat duos æquales intrinsecos, sibi oppositos, antequam probetur, ita ignotum est, sicut quod triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis. Quædam vero principia sunt quæ statim posita, sunt magis nota conclusione.* Secundam verò hisce verbis adiungit: *Vel aliter quædam conclusiones, quæ sunt notissimæ, vt puta per sensum sumptæ, siue acceptæ, sicut quod sol eclypsatur. vnde principium, per quod probatur, non est notum magis simpliciter, scilicet quod luna interponatur inter solem, & terram, licet sit magis notum in via rationis procedentis ex causa in effectum, &c.*

D. T[hom.]

Postrema solutio docet temperasse, verbum Aristotelem, quia non omnia prin[ci]pia prius tempore, quam conclusionem [co]gnosci docuerat primo capite: iuxta quam [ha]bet autem harum expositionum co[n]stat ex verbis Aristotelis, non bene colligi, co[nclu]sionem 52.

onem, qualem, cum altera præmissarum certitudinem habere posse.

QVAESTIO IIII.

An scientia semel acquisita, possit à contrario destrui, vel quouis alio modo amitti?

Explicatur quæstionis titulus.

VT Quæstionis titulus intelligatur obseruandum est accidens tribus modis posse corrumpi, primo corrupto subiecto, in quo sensu protulit Aristoteles in prædicamento substantiæ vniuersalem illā propositionem, destructis primis substantiis impossibile est aliquid aliorum remanere: nam, & si de vniuersalibus prædicatis, quæ in ea fundantur atque subsistunt, præcipue ab eo intelligatur, quæ corrumpi vult, quantum ad existentiam ea corrupta, consequenter veto de accidentibus: etenim cum accidentia per se sustentari nequaquam possint, sed subiectum pro fundamento habeant, eo destructo, ipsa quoque perire necesse est Secundo perire potest accidens manente subiecto, defectu alicuius extrinseci, à quo eius conseruatio dependet, & hoc modo perit lumē, aëre adhuc permanente, in quo tanquam in subiecto residet; per solam absentiam luminosi a quo conseruatur: abscedente enim sole medium hoc statim priuatur lumine: postremo a suo contrario accidens corrumpi potest, vt frigiditas aquæ, adueniente calore ignis: & quantum ad primum modum res est [illegible]a, non habere locum in scientia, nam cū [illegible] sit in anima, tanquam in subiecto, ex parte eius, non contingit perire; sed nec secundus modus locum habet, quia non dependet scientia, ab alio extrinseco conseruante, nisi à solo Deo; qui nunquam concursum suspendit, licet suspendere possit secundum potentiam absolutam, & tunc non solum scientia, sed quæcunque creatura periret, cum à Deo conseruante omnes dependeant: relinquitur ergò de solo vltimo titulum quæstionis accipiendum esse, an scientia habeat contrarium à quo corrumpi possit?

Sententia negatiua refertur cum fundamentis.

ET pars negatiua, videtur expressa sententia Aristotelis, in fine huius capitis vbi habenrem demonstrationem, ita certum esse debere de assensu conclusionis asserit, vt non solum putet verissimum esse, sed nihil esse magis falsum, quam eius oppositum: cuius rationem reddidit, quia scientem impermutabilem esse oportet, ab assensu scientifico; ex quibus plane sequitur sentire, quod penitus sit inamissibilis scientia semel acquisita, ac propterea non habeat contrarium, à quo corrumpatur. *Opinio tenens scientiam nō habere contrarium.*

Hanc sententiam, non solum tenent, sed acerrimè defendunt moderni quidam, in cōtrouersiis huius capitis, quam hoc modo temperant; scientia quosdam habet habitus, sibi aliquo modo repugnantes propter vnam vel alteram conditionem ei oppositam: triplex est enim conditio scientiæ, veritas, certitudo, & euidentia; triplex idem est habitus, cui aliqua ex his conditionibus deficit, ratione cuius quodammodo contrarius scientiæ reputatur: primus est error, qui non est aliud quam opinio falsa, & propterea scientiæ opponitur defectu primæ conditionis: ob defectum euidentię Diuina fides, quę obscura est: opinio demum vera, ex deffectu certitudinis; quāquam enim vera sit, non repugnat ei subesse falsum, ex parte medij, quod est probabilis syllogismus, immo etiam si sit opinio per se nota, cui ex propriis terminis non repugnat falsitas; cæterum licet hæc ita se habeant, verè, & propriè, nullum habet contrariū scientia, neq; à contrario corrumpi potest, sed semel comparata per solam obliuionem amitti posse censent: vt si quispiam habens habitum scientiæ, eo non vtatur, desuetudo efficiet, vt multiplicatis extraneis, ac peregrinis speciebus, proprium medium scientiæ obliuioni tradatur, & diuagatus circa alia obiecta intellectus, errorē admittat, circa proprium scientiæ, à quo scientia ipsa expellatur: non propter veram contrarietatem, sed propter indispositionem subiecti. 56.

Probant primo: nam si scientia haberet contrarium, maximè errorem, sed error nō est ei propriè contrarius, ergò nullum habebit: minorem ostendunt; quia contraria debent esse sub eodem genere, sed error non *Primum argument.*

57. conuenit in genere cum scientia, ergo non est ei contrarius, est enim error non aliud, quam falsa opinio; opinio autem non potest conuenire cum scientia in proximo genere, qui est habitus intellectualis certus, & infallibilis, cuius quinque dumtaxat enumerauit species Aristoteles .6. ethicor. cap.3. Scientiam, videlicet, sapientiam, intellectum, prudentiam, & artem, opinionem, & fidem humanam, ab hoc genere id circo reiiciens, quia potest eis falsum subesse.

Aristotel.

Confirmat. Et confirmatur: quia error cum sit opinio falsa, per se opponitur opinioni veræ, ergo non scientiæ patet euidenter consequentia, quia vnum, vni tantum vere, & proprie opponitur: antecedens etiam quia opinioni veræ, & falsæ, conueniunt omnes conditiones, contrariorum: continentur namque sub eodem genere proximo opinionis, sub quo maximè distant: nam, & si magis distet scientia ab opinione falsa absolutè, quam opinio vera; minimè tamen sub genere opinionis: multo item sese ab eodem subiecto expellunt: nam cum ueutra conu[illegible]cat intellectum, facilè potest ab vna ad al[illegible] eram permutari.

Secundũ argument. 58. Secundò, contraria talia esse debent, vt ab eodem subiecto possint sese expellere, sed scientia non habet à quo expelli possit, ergò nec propriè contrarium; minorem probant in primis, ex verbis Aristotelis in fine capitis, vbi de habente scientia statuit, non posse ab ea dimoueri: deinde ratione, quia scientia fortior est quocunque sibi opposito, vel repugnanti, cum sit habitus verus, certus, & euidens: quæ autem sibi repugnant, incerta, atque in euidentia, & falsa; ergo à nullo potest superari, neque expelli.

Confirm. Et confirmatur; quia is, qui habet scientiam, euidenter cognoscit oppositorum falsitatem, ergò nunquam ea admittere poterit, vt ab eis scientia habita destruatur.

Tertium argumen. Postremo Lux corporalis non habet contrarium, ergò neque spiritualis, sub qua comprehenduntur habitus principiorum; & scientiæ. Et rursus de habitu principiorum certum est, non habere contrarium; ergò tantundem de habitu scientiæ tenendum erit, si propriam rationem contrarietatis attendere velimus

Diui Thomæ sententia confirmatur, & approbatur.

SCIENTIA nihilominus verè, & pro[illegible]priè habet contrarium, nemp[illegible], [illegible]rem, à quo ex directo corrumpi [illegible], docet expresse D Tho.1.2. quæst. 55.a[illegible] hisce verbis. *Aliquis habitus est in intel[illegible] possibili ex ratione causatus, scilicet ha[illegible], conclusionum, qui dicitur scientia, cuius causa duplicìter potest aliquid contrarium esse, vno modo ex parte ipsarum proposi[ti]onum ex quibus ratio procedit; etenim enunciationi, quæ [est] bonum est bonum, contraria est ea, quæ est bonum non est bonum. secundum Philosophum in secundo Perihermen. alio modo quãtum ad ipsum processum rationis, prout syllogismus sophysticus opponitur syllogismo Dialectico. vel demõstratiu[o]: sic igitur patet, quod per falsam ration[e]m potest corrumpi habitus veræ opinionis. [aut sci]entia: vnde Philosophus dicit, quod dec[eptio] est corruptio scientiæ, &c.* Quibus ex [illegible] parte profitetur, asse[r]sum sci[e]ntificum, habere contrarium, & ex parte præ[mi]s[s]um, ex quibus deducitur, & ex parte ipsius deductionis, vel consecutionis: nam [syllogi]smus sophisticus, & præmissis falsis ap[par]entiam veritatis præ se ferentibus constare potest, & consecutione falsigrapha [à] ex v[n]aque parte infert conclusionem falsam habentem aliquam veritatis apparentiam, cuius assensus, ex directo contrarius est s[ci]entifico. 60.

D. Thom. sequitur Caietan. & ha[ec] [re]puto esse communem omnium Phylosophorum, & Theologorum sententiam, [illegible] pauci admodum id in controue[r]siam v[ocare]rint.

D. Tho. [illegible] Caiet.

Prima [illegible] ratio. Et probatur euidenti ratione: nam ess[en]tiales scientiæ conditiones sunt, v[t] [illegible] sus verus, certus, & euidens; [illegible] habet conditiones, ex directo co[illegible] ergo verè, & propriè est ei contr[ari]us: c[o]enim falsus, incertus, atque ineuide[ns] positiue.

Secunda [illegible] Secundò. Demonstratio, & s[yl]log[ism]us falsigraphus sunt directe contrari[i]: ergo [ge]nerant contrarios assensus, nempe s[cientifi]cum, & erroneum: probatur antecedens, ex conditionibus vtriusque esse[ntialibus]; demonstratio procedit ex veris, [ill]e ex [fal]sis; illa ex primis, hoc est, ex propri[is] [illegible]

ns necessatiis & euidentibus; iste ex præmis- sis ... materia remota consistentibus, qua- tam aperta est falsitas, licet veræ reputen- tur ab intellectu decepto: procedit etiam ex ignotis, cum falsum, vt tale non sit per se ... possibile, ac demum tales præmissæ ta- ... generant conclusionem: vera igitur in- ter syllogismos ipsos reperitur contrarietas, atque adeò inter effectus qui sunt scientia a- ctualis, & error à quibus geniti habitus, ve- reerunt contrarij.

Sed quanam ratione, vel modo, error, possit scientiam corrumpere explicatur op- time a D. Thom. artic. eodem ad 3 atque et- iam articul. 3. eiusdem quæstionis in corpo re, quibus locis duabus viis corrumpi posse scientiam ostendit; prima quidem per infir mitatem, vel alium corporalem motum, vt dum quis in amentiam incidit: nam cum scientia nostra in intellectu, & anima, tan- quam in subiecto residens, ex viribus sensi- tiuis, quibus mediantibus obiectum ei mi- nistratur dependeat, & hisce moribus cor- poralibus fiat, vt vel species sensibiles amit- tantur, vel certè ita confundantur, vt am- plius non possint intellectui, ad ordinatè intelligendum deseruire, necesse est vsum scientiæ cessare penitus: & tunc corrumpe- tur scientia, non quidem quantum ad radi- cem habitus (ait D. Thom.) cum etiam a- ctu cessante permanere habitus possit.

Alia etiam via (ait D. Tom.) corrum- pitur habitus, à contrario directe, etiam quantum ad radicem habitus, cuius corru- ptionis principium est obliuio, non per se, sed tanquam causa per accidens, quæ ap- pellatur remouens prohibens: cessante enim vsu scientiæ obliuioni traduntur demonstra tiones, quæ sunt media, quibus scientia ac-
63 quiritur, atque conseruatur; his autem ob- liuioni traditis locus datur falsis imaginati- onibus, atque apprehensionibus, quibus de- monstrationis vsus obsisteret; ac tandem sic perturbatur intellectus, vt fidem præbeat falsis propositionibus, solam apparentiam veritatis habentibus, ex quibus syllogizans falligraphum constituit syllogismum erro- rem scientiæ contrarium generantem, à quo tanquam a contrario habitus scientiæ expelli- tur. Itaque obliuio, vel desuetudo causa per accidens est corruptionis scientiæ, remo- uens vsum demonstrationis, per quem fal- sæ apprehensiones, & imaginationes exclu- derentur, vel certè eis obsisteretur: quem- admodum causa per accidens motus ligni deorsum est, qui remouet lapidem, à quo detinebatur: causa autem per se corruptio- nis scientiæ, est error, per syllogismum ex apparentibus, & vere falsis genitus.

Pro solutione argumentorum notabilia.

PRO solutione argumētorum, valde ad- notandum est discrimen inter errorem & opinionem falsam, nam in eo consi- stit oppositæ sententiæ deceptio, quod pro eodem vtrunque accipit, cum tamen mul- tum differant: certum namque est, quod quemadmodum voluntas semper tendit in obiectum sub ratione boni, etiam dum pec- cat, illud appetens, quod vere malum est: pariter intellectus tendit semper in obie- 64.
ctum sub ratione veri, quanquam re vera sit falsum: vnde quotiescunque aliquid opina- tur, probabiliter sentit esse verum, & syllo- gismum, vnde illud deducit Dialecticum, seu probabilem; sed aliquando vltra progre- ditur falsigrapho sillogismo deceptus, vt aliquam conclusionem reputet euidenter ve ram, cum tamen sit euidenter falsa: quia re putat euidentem esse consecutionem, quæ vere deceptoria est, solam habens apparen- tiam bonitatis: vel certe circa præmissas de ceptus, vtranque vel alteram euidentem esse iudicat, cum sit euidenter falsa. Itaque in duobus differt error, ab opinione re vera falsa: nam in primis est assensus, cuius fal- sitas euidenter constat: deinde non proba- bilis, sed euidens reputatur, ac certus, per euidentem syllogismum deductus, vere ta- men deceptorium, cuius deceptio facile ex Elenchorum regulis deprehendi potest: opi- 65.
nio autem, etiam si verè sit falsa, assensus probabilis debet esse, atque adeò cuius falsi- tas euidenter non constet, licet efficaces ha- beat contra se rationes: syllogismus item, per quem deducitur, probabilis debet repu- tari, vel certè talis esse debet quod à cunctis sapientibus non habeatur pro euidenti, cum probabile sit iuxta definitionem Aristote- lis, quod pluribus, vel sapientibus appareat: hanc enim limitationem addere necesse est propter illud ab Aristotele prolatū, & multis experientiis confirmatū, nonnulli ita adhæ- rent suis opinionibus, sicut alij suæ scientiæ.

Prædictam autem distinctionem erro-

In quo error differat ab opinione falsa.

Quædam notabilia.

Error differt ab opinione falsa in duobus.

Proba- tis, &c ...

dicta distinctio. ris, & falsæ opinionis euidenter (nisi ego fallor) confirmat distinctio syllogismi Dia-
66. lectici, atque Sophistici, quæ iuxta Aristotelis, & omnium Dialecticorum mentem, essentialis est, ergo assensus erroneus, per falsigraphum syllogismum genitus specie distinguitur ab opinione falsa: falsum est ergò, errorem cum opinione falsa cõfundere.

Sub quo genere sit error. Sub quo autem genere collocetur error in prædicamento qualitatis, nõ erit difficile intelligere, si consideremus Aristotelem. 6.
Aristotel. Ethic cap. 3 quinque dumtaxat enumerasse habitus intellectuales, certos suo modo, atque euidentes, ad quorum genus proximum referuntur, absque dubio alij quinque eis contrarij, nam vt de prudentia id euidenter ostendamus, vbi, quæso, habitus imprudentiæ ponitur, nisi reductiue sub eodem genere, ad quod prudentia spectat? quemadmodum vitia opposita virtutibus moralibus, sub eodem genere, cum ipsismet virtutibus collocantur, itaque veri ac certi habitus intellectuales, quinque dumtaxat enumerantur, quibus tamen adduntur oppositi.

Alterius partis obiecta diluuntur.

Ad primũ argument. ET ex his facile soluuntur argumenta: nam licet ad primum respondere possemus negantes, contraria semper sub eodem genere proximo esse collocanda, sed satis esse sub remoto (vt in prædicamētis adnotauimus:) verius tamen dicendum est, errorem non esse opinionem falsam, sed as-
67. sensum euidentem existimatum, de quo constat esse euidenter falsum, cuius habitum (si vere habitus est) ad illud idem genus proximum, sub quo collocatur scientia, referendum esse arbitramur: nam Aristoteles quinque dumtaxat certos, ac veros enumerans, non negauit esse alios eis contrarios.

Ad confir. Confirmatio etiam soluta est negato antecedenti, nempe, errorem esse falsam opinionem; sed dicimus esse assensum euidēter falsum, ex directo oppositum sciētifico: opinio autem falsa, veræ opinioni contraria est, vt argumentum assumit, nihil proinde aduersus nostram sententiam probant.

Ad secundum arg. Ad secundum argumentum respõdemus, admittentes illam legem contrariorum: negamus tamen non habere scientiam, à quo
68. expellatur, & dum Aristoteles, ait habentem demonstrationem immutab[illegible] ab assensu scien[illegible]fico, intel[illegible] bio, dum in ea perseuerat disp[illegible] mutata, desuetudine, vel obliuio[illegible] dente, datur locus falsis appreh[illegible] ex quibus deceptorius syllogismus [illegible] tur erroneum producens assensum, [illegible] scientia expellitur: fortiorem etiam es[illegible] entiam, per se sumptam ad nitimus, [illegible] propter malam subiecti dispositionem [illegible] lem reddi, ad resistendum contrario [illegible] mus, & idcirco vinci ab errore posse [illegible] admodum, de Diuina fide nouimus est cer- tiorem longè esse, quocunque errore opposito, licet debilior in tali subiecto redda- tur ad resistendum, ac propterea a debiliori contrario vinci possit.

A[illegible] Ad confirmationem respondetur, [illegible] tem euidenter cognoscere oppositorum falsitatem, dum scientia vtitur, vel demonstrationem constituit: huius autem cog[illegible] per desuetudinem oblitus, ab errore [illegible] tur scientia, & consequenter à subiecto expellitur.

A[illegible] 69. Postremo argumento occurrimus negata paritate rationis, inter lucem corporalem & scientiam: hæc enim non est lux sp[illegible] lis, nisi per quandam similitudinem, sed inclinatio quædam in obiectum, producta [illegible] frequentationem actuum, & ideò habe[illegible] potest sibi oppositam inclinationem, in [illegible] sensum euidenter falsum, sed propter deceptionem existimatum verum: de habitu principiorum diuersam esse rationem docet D. Thom, quæst. illa 53. artic. 1. quia simplex quædã cognitio est, & intuitiua, quæ non per medium, sed ex terminis habetur, quibus semel exploratis, non habet locum obliuio, nec medium deceptorium generans assensum contrarium: ex his enim causis procedit contrarietas scientiæ, & erroris (vt a nobis fuit expositum) vnde nec corruptio [illegible] da tur locus.

OPINIONVM CONFVTATIO, *& eorum, qui omninò demonstrationem tollunt, & eorum, qui omnium demonstrationem esse ponunt.*

CAPVT TERTIVM.

NOnnullis quidem igitur, eo quòd oportet prima scire, non videtur scientia, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

CAPVT hoc quasi appendix est praecedentis, eiusq; diuisio bimembris: nam duo praestat Aristoteles, refert in primis duos errores ex vniuersali doctrina, à se tradita, exortos, deinde vtrumque excludit.

Docuerat in ipso capitis principio, scire quasi finem, simul atque effectum demonstrationis esse, in fine verò, non solum conclusionem esse scitam ab eo, qui demonstrationem habet, sed etiam principia, & haec perfectius, quam conclusionem. Cum propter eadem *sciatur: ex vtroque autem intulerunt quidam, impossibilem esse scientiam, hac ratione ducti: qui scit conclusionem, vel ignorat principia, vel scit? primum non est possibile, quia conclusionis notitia ex principiis oritur, ergò cum ratione pugnat ignoratis principiis, conclusionem nosse: si verò dicatur scire principia, cum omnis scientia habeatur per demonstrationem, sequitur eorum notitiam demonstratione comparasse: & rursus cum*
2. *ex principiis procedat omnis demonstratio scita erūt ex aliis principiis, & haec, modo simili ex aliis, procedeturq; in infinitum, ita vt infinita principia nosse oporteat ad assensum conclusionis acquirendum, sed infinita non sunt vnum, post alterum cognoscibilia; ergò nec conclusio, ex eis cognoscibilis est, nec scientia possibilis.*

Alii verò reputantes necessarium, principia demonstrationis ex aliis esse praemissis scita: quia nihil certò, & euidenter cognosci arbitrantur, nisi per demonstrationem, vt infinitum processum vitarent, nec omnino scientiam tollere viderentur, ad circulum confugere, ponentes conclusionem, per principia demonstrari, & rursus principia per eandem conclusionem, ideò omnium esse demonstrationem, cum omniū sit scientia.

Vtramque tamen positionem, tanquam in Dialectica erroneam excludit Aristoteles in secunda parte capitis, primam quidem, quia etsi principiorum notitia communi vocabulo appelletur scientia, proprio tamen nō nisi intellectus vocanda est, quia non per demonstrationem, vel medio habetur alio, sed ex sola notitia terminorum, ideò quasi scientia indemonstrabilis dicitur, hoc est, notitia absque medio demonstrationis habita, in eo igitur, quod assumit positio prior, nempe, principia esse scita per demonstrationem, falsitas eius manifestè deprehenditur, verum quidem assumptum esset, si principiorum notitia scientifica esset, vt conclusionis, & ex eo euidenter deduceretur processus infinitus, atque adeò impossibilitas scientiae: sed non sic res se habet, cum notitia principiorum altior, sit scientifica, licet communi vocabulo scita dicantur, quapropter ex aliis non gignitur, sed in ea sistendum est, neque vlterius procedendum, vt planè constet processum demonstrationis, non esse infinitum, sed in assensum principiorum terminari: & hinc etiam apparere incipit falsitas posterioris sententiae, circulum in eo ponentis: etenim si per se cognoscibilia sunt principia demonstrationis, non erit necessarium per eandem conclusionem demonstrari, circulumq; committere.

Membr. 2.

3.

Sed quam vitiosus sit, & cum ipsamet pugnans veritate, ex professo ostendit Aristoteles triplici ratione, quarum prima est: demonstratio, vt tradita eius definitio docet, procedit ex notioribus, & prioribus, ita vt principia semper sint priora, & notiora conclusione, repugnat igitur per eam rursus 4.
demonstrari; nam tunc idem esset prius & posterius, notius & ignotius respectu eiusdē, quòd manifestam repugnantiam continet: & si dicatur diuersa ratione id esse possibile, ita vt principia sint secundum naturam priora, & notiora, in ordine autem ad nostram cognitionem posteriora, & minus nota, sicq; per conclusionem nobis notiorem demōstrari posse: minimè fit argumento satis: quia potissima demonstratio quae sola per praecedentes definitiones explicatur, ex prioribus, & notiori-

Circulum esse vitiosum. Prima probatur.

tioribus simpliciter procedit, cum procedat ex veris causis ergò non habet in ea locum similis distinctio: si autem duplicem esse demonstrationem velit quispiam, vnam ex prioribus, & notioribus simpliciter procedentem: aliam verò ex notioribus nobis, hoc est, ex effectibus; quamquam verum hoc sit (ait Aristoteles) nondum tamen difficultatis nodū soluit, cum hæc non sit demonstratio simpliciter, sed sola prior, quam propter quid appellamus, in qua talem circulum vitiosum esse euidenter probat argumentum.

Secunda ratio.

Sed secundo probatur. quia si per circulum demonstretur conclusio ex principiis, & rursus principia ex conclusione, non erit aliud, quam principia per se ipsa demonstrare, & vniuersaliter idem per se ipsum: quo nihil absurdius excogitari potest; & vt sequelam euidentius ostendat Aristoteles, vtitur elementorum, seu literarum exemplis, primò quidem in tribus, deinde in duabus literis cōstitutis, vt si ostendamus B. ex A. & rursus, C. ex B. sic procedētes, quia A. est, B. est & quia B. est C. est ergo de primo ad vltimum, quia A est C est. nam si A est causa vt sit B. & B. vt sit C. euidenter sequitur A. etiam esse causam vt sit C. ex vniuersali illa regula. quidquid est causa causæ, est causa causati, vel effecti: rursus assūptis duobus, nempe, A. & B. quia loco C. repetitur A. probat intentum: bene, inquit, sequitur: quia A. est, B. est, & è conuerso iuxta prædictam positionem, quia B. est A. est; ergò quemadmodum de primo ad vltimum inferebamus, quia A. est C. est, inferre euidēter licebit, quia A. est A. est. nam si A. est causa B. & iterum B. est causa eiusdem A. per quam circulariter demonstratur, erit A. causa sui ipsius: nihilq; aliud fiet per talem circulum, quam A. per se ipsum demonstrari atque ita perferre, quia A. est A. est, & vniuersaliter idem per se ipsum; cū tamen idem non sit sumet causa.

5.

Nota.

Sed vt exempla literarum illustremus operæpretium erit, illa ad communes terminos
6. *significatiuos transferre: notum est hanc demonstrationem à priori esse: omne animal rationale est capax disciplinæ: omnis homo est animal rationale, ergò omnis homo est capax disciplinæ: cuius præmissæ iuxta prædictam positionem, non demonstrantur à priori per aliàs, sed per eandem conclusionem: ita vt conclusio assumpta cum vna illarum demonstret alteram hoc modo, quidquid est capax disciplinæ, est animal rationale: omnis homo est capax disciplinæ, ergò est animal rationale. Ecce conclusio iterum cum maiori assumpta demonstrat minorem: tunc igitur verum erit, animal rationale esse causam capacitatis disciplinæ, & eandem capacitatem disciplinæ esse causam eiusdem animalis rationalis, ac de primo ad vltimum, animal rationale esse suimet causam, ac se ipsum à priori demōstrare: nam cum sit causa capacitatis disciplinæ, erit etiā causa effectus, ex tali passione illati, si ergo animal ipsum rationale, ex ea iterum infertur à priori, erit suimet causa, ac per se ipsum, tanquam per causam demonstrabitur.*

Postrema ratio, etiam si positio hæc ad circulum confugiens, aliqua posset ex parte admitti, insufficiēs tamen deprehenditur, quia euidenter probatur, non omnes præmissas demonstrationes posse circulariter per conclusionem demonstrari, sed eas dumtaxat, quæ ex terminis conuertibilibus constant. vnde fit vt cum in cunctis figuris syllogismus possit constitui, vt ostēditur primo lib. de priori resolutione, cap. 6. talis circulus non nisi in prima locū habeat, imò in solo primo modo eius & id quidē in solis terminis conuertibilibus: vanum est ergò ponere omnium esse demonstrationem per circulum: probatur prima consecutio, in secunda, & tertia figura semper conclusio est negatiua, aut particularis, vt discurrenti per omnes earum modos constare facile potest, vbi ergò negatiua est; altera præmissarum est etiam negatiua: vnde, vt affirmatiua demonstretur assumenda erit conclusio simul cum negatiua, & ex duplici præmissa negatiua, pro maiori & minori sumpta, constituenda erit demonstratio negatiua inferens affirmatiuam; ex præmissis autem negatiuis nullus potest syllogismus coalescere vt in secundo lib. priorum, cap. 6 & 4 libro summularum patuit, non est igitur affirmatiua, præmissa, per conclusionem, & alteram

Tertia ratio. 10.

7.

re-

negatiuam, quæ in demonstratione circulari accipiuntur, demonstrabilis sed aliunde probanda erit: si autem in his duabus figuris particularis est conclusio, altera præmissarum erit particularis, vel vniuersalis vtraque, & vbi primum contingit, euidenter probatur vniuersalem præmissam, non esse per conclusionem, & præmissam particularem demonstrandam, quia inutilis est combinatio: vtriusque præmissæ particularis ad syllogizandum in qualibet figura, vt eisdem in locis ostenditur: sed etiam vbi ambæ præmissæ sunt vniuersales, neutra ex cōclusione particulari simul cum altera accepta demonstrabitur: non enim permittit forma syllogistica, vt ex particulari præmissa vniuersalis conclusio inferatur, sed particularem necesse est conclusionem esse, vbi vna præmissarum particularis est, vel vitiosum syllogismum; quis enim vnquam putauit bonam esse consecutionem à particulari ad vniuersalem propositionem, quamquam ob materiæ necessariæ, vel remotæ conditionem, aliquando inferri contingat. Et eisdem probatur argumentis in tribus modis primæ figuræ, præter primum, non esse quamlibet præmissarum demonstrabilem per circulum ex conclusione & altera, nam vel particularis est conclusio vel negatiua.

Sed neque in primo modo locum habet talis modus demonstrandi, nisi termini sint conuertibiles, quia vt vna præmissarum demonstretur, necesse est conclusionem accipere simul cum altera, non quidem vt iacet, sed conuersa, vniuersalis autem affirmatiua non conuertitur nisi in partem, hoc est, in particularem, nisi termini sint conuertibiles, vt omnis homo est animal, in hanc, aliquod animal est homo; ergò ex conclusione vniuersali, & vna præmissa particulari demonstranda erit altera præmissa vniuersalis, quod non patitur forma syllogistica (vt ostensum est) vnde intulit Aristotel. demonstrationem circularem, in his casibus secundæ ac tertiæ figuræ, atque etiam primæ non esse ex acceptis possibilem, hoc est, ex conclusione, & altera præmissarum; sed oportere alias præmissas extraneas accipere; & iam non continget omnia demonstrare per circulum, vt asserit falsa hæc positio.

Et his continetur expositio tertii capitis iuxta communem modum exponendi omnium fere interpretum præsertim Diui Thomæ in commentariis.

QVAESTIO I.

Possit ne euidenter conuinci scientias, non solum esse possibiles, sed verè ab hominibus comparari aduersus primum errorem.

Variæ Philosophorum sententiæ traduntur.

NON propterea in quæstionem vertimus, an scientia sit possibilis, vel actu ab hominibus acquiratur, *Varia sententia.* quod res sit dubia, sed vt antiquum errorem 1. eorum, qui scientias abstulerunt, radicitus euellamus. Diuersis viis, diuersi incedentes, scientias impossibiles esse posuerunt, quidam propter obiecti instabilitatem; putantes enim non esse in rerum natura, nisi *Prima sententia.* singularia in continuo motu, & fluxu posita, quæ proinde obiecta scientiarum, esse non possunt, cùm de stabilibus, ac perpetuis scientia esse debeat (si possibilis est) affirmare ausi sunt nullam dari scientiam, quorum meminit Aristoteles. 4. metaphys. tex. 22.

Plato verò, & si scientiam non penitus abstulerit, sic tamen eam posuit, vt crediderit *Sententia secunda.* animam prius esse conditam intelligibilibus formis plenam, atque adeò omnibus scientiis ornatam; quas tamen corpori 2. immersa obliuioni tradidit, sed ope phātasmatum excitari postea, & quasi reuiuiscere, fieríque in homine quandam veluti reminiscentiam prioris scientiæ, ideóque non esse de nouo conquisitam, cuius positionis meminit Aristoteles multis suæ doctrinæ locis, sed præsertim 1 lib. metaphys. cap. 7. & antiqui Ecclesiæ Patres eandem retulerunt, Irenæus, lib. 2. aduersus hæreses cap. 60. D. Augst. 12. de Trinitate. cap. 15. D. Thom. 2. lib. contra gentes. cap. 83. &

1. par quæst. 84. articul 3 Albertus Mag. in commentariis metaphys. tract 1 cap. 8. vtrū- que hos errorem cap. 1. retulimus doctrinam Aristotelis elucidantes.

Tertia sententia.
Augustin.

Supersunt antiqui Philosophi Academici nuncupati, quorum meminit August. 3. lib. contra Academicos. cap. 14 hisce verbis. *Nam si cotan is satis rationibus roboratam (hoc enim*
3. *dixisti) Academicorum sententiam, quæ eis placuit nihil scire sapientem &c.* Aduersus quos cap. hoc 3 disputat Aristoteles, propterea scientiam negantes, quod putauerint nihil posse esse scitum, aut euidenter cognitum nisi per demonstrationē, quo admisso plane sine dubio conuincitur scientiæ impossibilitas; nā cum demōstratio conclusionē inferat ex principiis, & necesse sit illa esse scita, aut euidenter cognita per demonstrationem, atque adeò ex aliis principiis, non minus euidenter per demōstrationē cognitis, in infinitum procedetur, infinitus autem processus termino caret, ergò nunquam cognitio perueniet ad finem, quod (absque dubio) pro-
4. bat non esse possibilem, cum non sint cognoscibilia vniuersa ad notitiam conclusionis requisita.

Fundamentum huius sententiæ.

Hos errores huius rei gratia retulimus, vt intelligatur non esse præsentis instituti omnes refutare: nam quemadmodum diuersi sunt, diuersa habentes fundamenta, sic eos excludere ad diuersas Dialecticæ, Philosophiæ, ac Metaphysicæ partes spectat.

Nunc igitur præcipue intendimus aduersus omnium Academicorum errorem ostendere non esse propter prædictum fundamentum negandam scientiam; cui etiam aliud adiiciunt, omnis nostra cognitio initium capit a sensibus; sensus autem (vt experientia testatur) delusi sæpe in errorem labuntur, ergo intellectus, qui eos sequitur, errandi periculo exponitur, quapropter non erit certa eius cognitio, nec proinde scientifica, cuius ea est conditio Aristotele asserente cap. præcedenti, vt impossibile sit aliter se habere: antecedens frequens experientia confirmat: nam sensu iudicamus solē, & stellas, minima quædam corpora esse: cum tamen veritas sit, multis partibus molem terræ su-
5. perare, & id genus alia sensus vera iudicat à veritate aliena, adde si placet, non modo sensum, sed intellectum, multa tanquam verissima accipere posse plane falsa, vt dum iudicat eum, quem videt esse hominem, vel

Secundum fundamentum Academicorum

equum Petrum, vel Paulum [illegible] contingere possit, vt n[illegible] nec si Petrus, vel Paulus, [illegible] per artem m[illegible]ican[illegible] (vt docet Augustinus, 18. lib. de C[illegible] cap 17) ergo pari ratione de quauis [illegible] nitione per demonstrationem habita dubitare licebit, an sit vera?

Vnde intulerunt Academici, vt D. Augustinus testatur, satius esse à cunctis rebus assensionem cohibere, quam cum erroris periculo quidquam asseueranter affirmare: tutoque sapientius fore nihil certum existimare, quam falsæ opinionis naufragio sapientis animum committere; turpe est enim, & sapienti indignum in errorem labi, ac pro-
pterea finalis eorum fuit sententia, sapientem nihil certo scire, sed de re qualibet id, quod verisimilius est, quærere, atque coniectari. 6.

Academicorum [illegible]

Resoluitur quæstio.

DVabus nihilominus assertionibus, istorum error à nobis labefactatur.

Prior est non solum assensus veritatis determinatus, atque scientificus possibilis est, sed verè ab hominibus habetur.

Prima assertio [illegible] contra [illegible] errorem.

Quam euidenter in primis probat dignitas naturæ rationalis, in qua naturalis residet sciendi appetitus, vt docet Aristoteles, 1. lib. metaphys. cap. 1. cui hisce verbis initium dedit. *Omnes homines natura scire desiderant,* quem appetitum quisque in se ipso reperit, adeò vt vel ipsimet Academici ex ipsa sua positione conuincantur eum habere; etenim si sapientis (vt aiunt) est, veritatem dubitan-
do inuestigare: talis inuestigatio vnde nisi ex desiderio inueniendi prodire potest? desiderium autem ex appetitu, atque inclinatione naturali pullulat: tunc vltra, naturalis appetitus, vel inclinatio capacitatem item naturalem præsupponit: & tam capacitas ipsa, quam appetitus, & potentia eius rei, in quam ordinatur, possibilitatē, nempe, ipsiusmet scientiæ, quam ideò falso reputant impossibilem. Denique si eam capacitatē appetitum, & potentiam naturalem homini indidit, natura ipsa in eandem scientiam naturaliter possibilem, tanquam in finem ordinatum, frustra esset, nisi in vno saltem, vel altero homine ad eiusdem finis consecutionem 7.

Prima ratio.
Arist.

…ionem perueniret: sunt igitur absque dubio nonnulli scientiam assequentes; nisi velis Deum Optimum, & naturam frustra dedisse homini similem appetitum, ac potentiam sciendi; cum tamen nihil frustra, in rebus efficere, veritas sit à cunctis accepta vt testatur Aristoteles, lib. 2. de cœlo, & mundo tex. 59.

Secundum argumentum ad hominem (vt aiunt) constituit Augst. ex duobus quæ ab ipsis negari nullo modo possunt: nempe certò cognoscere ipsorum quemlibet se viuere, ac veritatem dubitando (vt ponunt) inuestigare, vnde euidenter sequitur aliquem certum habere assensum: etenim licet nulli determinato assentiātur, de hoc tamen quod est se non assentiri sed dubitare, haud quaquam dubitare possunt, sed certos esse necesse est; & ex eodem euidenter quemlibet cognoscere se viuere plane sequitur; dubitare enim, veritatem inquirere, imò etiam errare, viuentis est: dormiens enim homo, vel mortuus, qui vitam rationalem non habet, vel certe non exercet, nihil inquirit, de nullo dubitat, circa nihil errat, quibus adde si vis tertium, quod repugnat non esse ab eodem quolibet euidenter cognitum, nempe se esse hominem, atque disciplinæ capacem; vanum est igitur asseuerare nihil esse scitum, aut euidenter cognitum.

Tertium adiungit Augustinus argumentum, in Enchiridio ad Laurentium cap. 10. in moralem errorem, & quidem intollerabilem inducens; etenim si nulli determinatè assentiatur homo, sed dubitanter de omnibus inquirit, sequitur euidenter in quocunque suo opere peccare: qui enim ex dubia conscientia, aut rationis dictamine operatur, periculo se exponit malè operandi, nam si dubitat an bonum sit, vel malum obiectum, circa quod operatur, sicut bonum ita & malum esse poterit: vnde sicut bona, ita & mala operatio esse poterit: est autem in lumine naturali euidens, peccare eum, qui peccandi periculo se exponit, ergo euidens erit peccare semper eum, qui dubiam sequens cognitionem operatur, & si fidem Diuinam Christianosq; mores spectemus (ait Augustin) detestabilem, esse hunc errorem inueniemus, quem proinde, vt talem detestatur Ecclesia Catholica, tollit namque fidem, quę certissima Diuinarum rerum notitia est, & ad æternam salutem consequendam apprimè necessaria.

Secunda assertio, non est necessarium quamlibet euidentem cognitionem demonstratione esse comparatam, sed ad aliquam perueniendum est in processu demonstratiuo, quæ non ex alia, neque per demonstrationem habetur, sed ex sola notitia terminorum.

Hanc veritatem docuit Aristoteles, cap. præsenti, ac præcedenti, vt ex ea intelligamus, non esse procedendum in infinitum in demonstrationibus: nam, & si conclusioni semper assentiamur per principia: principiis tamen non per alia, sed per seipsa, in quibus sistendum est. *Secunda assertio.* 10.

Probatur euidenti ratione, nam quælibet potentia intra latitudinem sui obiecti habet aliquid per se primo ad eam comparatum, hoc est non per aliud, & in illud tale per se primo fertur, non per aliud medium; visus fertur in colorem ratione luminis, at in lumen ipsum absque vllo medio, voluntas medium vult propter finem, hunc vero propter seappetit: obiectum autem intellectus est veritas: ergo intra latitudinem veritatis datur vna, quæ per alteram comparatur ad intellectum, alia, quæ per se ipsam sine medio, & illa quidem per hanc percipiet: hanc verò per se ipsam; ad aliquam igitur perueniendum est in processu intelligendi, præsertim scientifico, qui perfectissimus est, quam non per alteram, sed per se ipsam percipiat intellectus, & talem esse veritatem principiorum necesse est, propter quæ conclusionibus assentimur. *Prima ratio.* 11.

Secundo, non minus euidenter probatur in quibusdā principiis omnibus notissimis, qualia sunt quæ sequuntur, quodlibet est, vel non est, totum est maius sua parte, si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia, quibus non solum sapientes, sed rustici, & agrestes homines, terminorum significatione percepta, statim præbent assensum; quædam item alia sunt, quæ per continuam experientiam habentur, ita vt statim, ac audiuntur, tanquam verissima acceptentur à sapientibus, qualia sunt, visibilia quæcunque aliquo modo esse corporea, quæ à se motum habent vita esse prædita, & ex opposito quæ nullum penitus talem motum habent, vitæ expertia esse, aut *Secunda ratio.* 12.

mortua, hominem esse disciplinæ capacem, & his similia ex quibus alia deducuntur per euidentem consecutionem, & appellantur conclusiones, vel assensus scientifici.

Obiectis alijs occurritur.

Ad primum argument. ECCE quo pacto euidenter ostenditur non omnem euidentem cognitionem per demõstrationem haberi, sed quasdam veritates dari per se, hoc est, absque tali medio acceptas ab intellectu, ad quas processus demonstratiuus terminatur, & in
13. quibus sistit, quæ ideò primæ veritates, in hoc genere appellantur, & prima scientiarum principia: ex quibus non modo soluitur, sed penitus extinguitur primum, ac præcipuum Academicorum fundamentum.

Ad secundum arg. primæ solutio. Secundum argumentum soluimus asserentes, ex doctrina D. Thom. 1. par. quæst. 84. articul. 6. in solutionibus argumentorum, & Scoti in 1. distinctio. 3. quæst. 4. Intellectum pendere quidem semper à sensu, sed non semper ab eius iudicio, vel sententia, vt dum prima principia audimus, solum à sensu dependet intellectus, quantũ ad subministrationẽ sensitiuarũ specierum, vt ex eis eliciat quid nomine totius, & partis intelligamus, in quo nullum habet iudicium sensus; eiusmodi autem significatione percepta, ab ipso naturali lumine ducitur naturaliter ostendente veritatem, quapropter errare minimè potest.

Secunda solutio. Secundo respondetur, in his adhuc, in quibus intellectus pendet à iudicio sensus, rarò decipi, si debitæ seruentur conditiones, vt si sint propria sensibilia sufficienter et approximata, circa quæ sensum non falli docet Aristoteles. 2. lib. de anima tex. 63. & si circa communia aliquando contingat decep-
14. tio, vt in exemplo argumenti (etenim magnitudo, vel quantitas inter communia refertur sensibilia) adhuc in his corrigitur sensus ab intellectu veritatem per aliam rationem euidentem deducente.

Ad primum argument. Postremo argumento hac distinctione adhibita occurrendum est: euidens cognitio, vna est, quæ circa res singulares versatur: altera, quæ circa vniuersalem connexionem essentialium prædicatorum, & passiones eorum ratione conuenientes. & [illegible] quidem non est talis Metaphysicè, sed mo[illegible]liter, aut naturaliter, hoc est iuxta commu[illegible]nem modum, & consuetudinem, ac [illegible]ræ ordinem: & in hoc sensu dicere [illegible]mus, euidens esse, quem oculis vide[illegible] hominem, vel equum, esse Petrum [illegible] Paulum; hæc igitur aliquam pati pot[illegible]ceptionem, quia iudicio sensuu[illegible]tur, & quidem circa communia sensib[illegible] ex motu, magnitudine, forma, aut n[illegible]ra, aliisque communibus sensibilibus id[illegible]camus. In tali autem iudicio, non p[illegible]est esse maior euidentia: posterior vero Metaphysica est, & quæ iudicio sensuum minime innititur, sed virtuti intellectualis luminis, quod cum sit, ex diuina impressione acceptum, nullam penitus pati potest deceptionem; sed infallibile fert iudicium de veritate principiorum ex quibus per euide[illegible]tem, infallibilemque consecutionem deducuntur conclusiones. 15.

QVAESTIO II.

Sit ne circulus quicunque in processu demonstratiuo vitiosus?

Dubitandi rationes proponuntur, & communis sententia traditur.

SVperuacanea fortassis alicui videbitur controuersia hæc, cum tam expre[illegible] circulum in demonstrationibus reprobauerit Aristoteles, efficacissimisque rationibus ostenderit vitiosum esse: cæterum si cum aliis suæ doctrinæ locis consuluerit, videbit non minus expresse, cum approbasse, & in primis vniuersalem causarum doctrinam tradens. 2. lib. Physic. tex. 30. causas sibi inuicem esse causas docet his ver[illegible]s. *Sunt autem quedam, & ad inuicem causæ, vt laborare causa est bonæ habitudinis, & hæc laborandi; sed non eodem modo, sed hoc quidē vt finis illud autem, vt principium motus, &c.* Eadem ferè verba repetit 5. metaphys. cap. 2. text. 1. ex quibus intelligimus circulum [illegible] diuersis causarum generibus, minime [illegible] vitiosum, sed licere per finalem, e[illegible]

tem demonstrare, & rursus per efficientem eundem finem: materiam item per formam, à qua accipit esse specificum, & formam proinde per materiam: nam in suo genere quælibet est prior altera.

Cap. etiam præcedenti vnam definitionem demonstrationis ostendit ex alia, quam rursus facile ex eadem ostendere possumus. & 1. libro de anima, in principio, tantundem diuersis animæ definitionibus designatis fecit.

Nec solum in diuersis causis, sed in eodem causæ genere circulum approbat 2. lib. huius operis cap. 7. tex. 15. Sic loquēs, *quod autem circulo, hoc est, in operibus autem apparet, sic madefacta terra necesse est vaporem fieri, hoc autem facto nubem, hoc autem facto aquam, hoc autem facto necesse est madefactam esse terram: hoc autem erat quod à principio, quare circulo circumit, vno enim ipsorum quocunque existente alterum est, & illo aliud, & hoc primum &c.* Constat enim vaporem ex madefacta terra, tanquam ex materia genitum, materialem esse causam nubis, & hanc pluuiæ, & hanc madefactionis: vnde circulo vti possumus in eodem genere materialis causæ, demonstrantes, ex madefactione terræ, vaporem fieri, ex hoc nubem, ex hac pluuiam, ex qua iterum madefit terra, & gignitur vapor.

Circulo etiam vtitur Aristotel. in materia demonstrationis, cap. 6. huius libr. vbi ostendit demōstrationem procedere ex propositionibus necessariis; quia procedit ex iis, quæ sunt per se: cap. autem 5. ostēdit è contra eo procedere ex his quæ sunt per se, quia procedit ex necessariis: & 2. lib. de cœlo, & mundo tex 34. Circulo vtens probat motum cœli incipere ab Oriēte, quia ibi est dextrum cœli: & rursus probat ibi esse dextrum cœli, quia ab ea parte incipit motus. tex. demū 52. eiusdē libri probat astra sphęricā habere figuram; quia immobilia sunt per se, & è conuerso immobilia esse, quia sphęricam figuram habent: non est igitur cur circulum omnino improbemus: nec eum improbasse cap præsenti Aristotelem asserere possumus, aut expressam in doctrina eius contradictionem velimus admittere.

Conciliantur testimonia Aristotelis.

Communis expositorum sententia quandam distinctionem adhibet, vt diuersa Aristotelis loca ad concordiam reuocet, simulque explicet, in quo nam sensu vitiosus sit circulus, quo etiam pacto vitio careat, eoque vti possimus: primo modo circulus constitui potest, inter causam, 19.
& effectum, vt dum ex hoc per experientiam cognito, causam nobis ignotam ostendimus, vt si ex motu terræ deorsum demonstremus eam esse ens naturale hoc modo, quidquid mouetur motu naturali constat natura, & est ens naturale; sed terra mouetur naturaliter motu deorsum, ergo est ens naturale constans natura: & rursus ex causa effectum, vt si in eodem exemplo terræ, ex eo quod est ens naturale demonstremus naturaliter moueri, dum fertur deorsum, sic procedentes, omne ens naturale, mouetur motu naturali, sed terra est ens naturale; ergò dum fertur deorsum naturaliter mouetur.

Secundus modus. Secundus modus circuli est inter causas diuersas, dum vnam ostendimus ex alia, & rursus hanc ex illa, vt si exemplo Aristotelis vtamur, demonstrantes domum constare, ex tali materia, lapidum, videlicet, & lignorum, tecti, ac parietum, quia in eum ordinatur finem, vt à temporum iniuriis nos defendat; & rursus benè ab eisdem nos defendere, quia tali materia constat.

Tertius modus. Tertius modus est, dum in eodem genere causæ constituitur, vt si velimus à priori, & tanquam ex causa demonstrare hominem esse risibilem, quia est rationalis, & rursus etiam à priori, & tanquam est causa esse rationalem, quia est risibilis. 20.

Vltimū modum circuli excludit Aristotel. Ex his autem tribus modis vltimum duntaxat reprobauit Aristoteles, tanquam vitiosum, vt rationes huius capitis restantur: ex eo namque sequitur euidenter, idem esse notius, & ignotius, prius ac posterius, non solum respectu eiusdem, sed eadem ratione, hoc est, tanquam causam eiusdem generis: sequitur etiam non esse aliud tali circulo 21.
vti, quam idem per se ipsum demonstrare, quod friuolum est, & præterquam, quod vitiosum est, non habet locum, nisi in primo modo primæ figuræ, & id quidem in terminis æqualibus, vel conuertibilibus. Primum autem, & secundum modum nunquam reprobauit, sed eis vsus est in diuersis

locis

locis à nobis recensitis, in quibusdam quidẽ ex diuersis causarum generibus procedens, in aliis verò ex effectu demonstrans causam & rursus ex eadem effectum, quo etiam circulo, vsi sunt Philosophi in comparandis scientiis naturalibus; visis enim effectis, & in admirationem rapti, occultas eorum causas cœperunt inquirere, quibus cognitis iterum per easdem ad eosdem effectus reuersi sunt; quem etiam modum cap. præsenti approbasse videtur Aristoteles, quanquam eius considerationem in alium locum distulerit.

Explicatur Arist. cum eodẽ genere causæ vtitur circulo. Si quando autem in eodem genere causæ circulo vtitur, vt dum ex madefacta terra vaporem, & ex hoc nubem, & ex nube pluuiam atque ex hac eiusdem terræ madefactionem demonstrari posse docet, non de eisdem numero, sed specie loquitur, vt bene D. Tho. in eiusdem loci commentariis; nec enim eadẽ madefactio terræ fit ex hoc vapore, nube & pluuia, sed longè diuersa ab ea ex qua eiusmodi generantur.

Impugnatur communis sententia

Prosequitur parte argumenti. HÆC quidem prima (vt aiunt) facie, satisfacere videntur: at si res diligentius expendatur, non parum difficultatis adhuc superesse apparebit: etenim siue ab effectu ad causam processus demonstratiuus instituatur, & iterum ab eadem causa ad

22 effectum regressus, vel à diuersis causis vicissim se ostendentibus, vitiosum esse circulũ sic ostendo, dum vnam causam per alteram

Vitiosum esse circulũ ostenditur. ostẽdimus, vt per finalẽ materialem, sequitur hanc esse nobis euidentem, in quantum ex finali demonstrata est, & si rursus ex ea finalem ostendas, non maiorem, immo neque aliam habebit euidentiam, sed eandem prorsus, quam ab ea materialis sortita est: vnde sequitur de primo, ad vltimum à se ipsa, & non ab alio euidentiam habere, quod non est aliud ac per se ipsam esse demonstratam: quapropter non minus ex tali circulo illud sequetur absurdum, videlicet, idem per se ipsũ ostendi, quam ex eorum positione, qui in eodem genere causæ eum committebant, gratia

Exemplũ. exempli, si ostendamus domum ex his partibus, & tecto esse cõstruendam, quia in ta-

23 lem finem ordinatur, non habebit materia aliam certitudinem ab ea, quam à fine per talem demonstrationem accipit: & si rursus ex eadem materia sic cognita eundem finem ostendamus, non habebit aliam finis, quam materiæ communicauit, atque ... per propriam demonstrabitur; & modo simili dum ex effectu per experientiam cognitam causam ostendimus, non habet maiorem euidentiam causa, imo neque aliam ab effectu participat, cum non sit, nisi per demonstrationem à posteriori eius existentia cognita: tunc ergò, si rursus ex causa sic cognita velis eundem effectum demonstrare, non habebit maiorem, vel aliam euidẽtiam effectus ex tali demonstratione, sed eandem

prorsus, quam causa ab eo participauit, cum 24

non possit ei præstare, nisi quam ab eo per primam demonstrationem accepit; & de primo ad vltimum, ex propria euidentia experimentali ostẽderetur, dum iterum per causam demonstratur; quod est idem demonstrare per se ipsum, vel vt intulit Aristoteles antiquos illos impugnans, demonstrare hoc esse, quia hoc est.

Huic argumento de causa per effectum demonstrata, ex qua rursus ostendimus effectũ respõdere nititur noster Cardinalis Toletus quæstione vnica huius cap. inquiens, ex effectu in singulari cognito per experientiam cognoscere nos existentiam causæ, sed rursus cum regredimur à causa ad effectum eundem *Argumento respondere Card. Tolet.*

non in singulari, sed in vniuersali vnde non 25

est demonstratio circularis, nisi ab effectu in singulari cognito ad eundem cognitum in vniuersali, in quo nullum vitium esse potest. Confirmat solutionem ex Aristot. 1. Poster. tex. 43. vbi sic loquitur. *Sed planè quod & si esset sentire triangulum, quod duobus rectis æquales habet angulos, quæreremus vtique demõstrationem, & non quemadmodum dicunt nonnulli sciremus, sentire quidem enim necesse est singulare: scientia verò est in cognoscendo vniuersale, &c.* Quibus verbis non satis esse conclusionẽ demonstrationis per experientiam cognoscere, sed demonstrationem requiri, per quam melius cognoscitur, cum non in vno, vel alio singulari, sed in vniuersali cognoscatur.

Hæc tamen solutio nec satisfacit argumẽto, nec mentem Aristotelis attingit: ostendo primum, quia cognitio experimẽtalis duplex est, singularis vna, vniuersalis altera, quam ex multis experimentis colligimus, vt homi- *Improbatur solutio P. Toleti.*

nem esse risibilem in vniuersali cognoscimus 26

ex multis experimẽtis singularium hominũ, quos videmus actum ridendi exercere: dum igitur

308 ignat causam demonstramus per effeectum, non ex cognitione singulari effectus procedimus, sed ex vniuersali, quam ex multis experientijs comparauimus, vt optime D. Thomas. 1. Posterior. lect. 42. non longe à fine his verbis. *Vniuersale autem non cognoscitur sensu, sed ex pluribus singularibus visis, in quibus multoties cõsideratis inuenitur idem accidere, accipimus vniuersalem cognitionem.* Ex hac ergò vniuersali cognitione effectus causam à posteriori demonstramus, ex qua, si rursus procedamus ad effectum ostendendum, non maiorẽ, vel nobiliorem eius notitiam comparemus, cum causa non nisi per effectum sit nobis cognita, vnde vitiosum committemus circulum.

Aristoteles verò sensum valde diuersum illis verbis tenet, cum solum intendat (vt idem D. Thom. in eorum commentariis docet) discrimen inter sensitiuam, & intellectiuam cognitionem statuere, quas antiquiores quidam Philosophi confundebant: in duobus autem differre docet: in primo quidẽ quia sensitiua singularium est, intellectiua vniuersalium, in secunda verò, quod cum demonstratio vniuersalium sit, sola intellectiua ad demonstrationem pertinet; & hoc est, quod ait etiam si per sensum cognoscamus triangulũ habere tres angulos æquales duobus rectis, adhuc nos demonstrationem quærere, vt in vniuersali id intelligamus: siquidem per sensum cognitionem solum in singulari cognitam nobis est.

Resolutio quæstionis, & rationum dubij dilutio ponuntur.

PROPTEREA, vt hæc soluantur, & quæstioni plenius fiat satis, obseruandum est demonstrationem circularẽ vocari sumpta metaphora ex motu locali, quẽ circularem appellamus: nam quemadmodũ motus circularis nõ est ab vno in alium locũ, sed ab eodem in eundem reuersio, sic demõstratio circularis ab eodem principio ad idem met reuersio, vt dum hominem esse rationalem ostendimus, quia est risibilis: & rursus esse risibilem, quia rationalis, à risibilitate proficiscimur, & ad eandem reuertimur; sed motus localis circularis duplicem considerationem postulat, vt formaliter sit talis, vnam quidem, vt fit ab eodem in idem alteram, vt fiat per eandem viam, qua conditione deficiente non erit circularis, nisi materialiter: nam licet mobile ab hoc loco profectum in eundem reuertatur, cum id fiat per aliam viam, non reuertetur per circulum, ideò non erit motus circularis formaliter, quemadmodum neque rectus, licet ab vno in alium tendat locum, nisi per rectam lineam pergat. Eadem similitudine circulus in demonstrationibus duplicem petit conditionem, vt sit formalis, priorem, vt ab eodem in idem fiat, posteriorem, vt per eandem viam fiat regressus; nam si fiat per diuersam, non erit nisi materialiter talis: quid autem sit per eandem viam fieri, quid per diuersam? paucis explicabo: etenim dum essentiam per proprietatem, & causam per effectum cognoscimus, aut nouam eiusdem essentiæ cognitionem cõparamus penetrantes propriam naturam ex ipsis terminis, vel non? Si noua cognitione minimè cõparata ex sola ea, quã ex effectu acquisiuimus, procedamus ad demõstrationẽ effectus per eandem viam, absque dubio regredimur ad eundem terminum, vnde profecti sumus, & talis circulus formalis est ab eodem in idem per eandem viam: si verò noua cognitione ex terminis comparata fiat regressus, non erit circulus formalis, sed quasi materialis, nec talis erit simpliciter vocandus, sed secundum quid, & pari ratione censendum est de circuculo procedente, ex diuersis causis: nam si vna earum per alteram ostensa, nouam illius cognitionem ex propriis terminis comparemus, per aliam viam pergimus ad ostensionem alterius: at si nullam habentes de nouo, sed ex sola ea, quam per demonstrationem comparauimus, per eandem; vnde formalis erit posterior iste circulus; prior verò non nisi materialis. 29.

Quid sit per eandẽ viã & per diuersam fieri circulum

30.

Quibus prælibatis nostra sententia, duabus continetur assertionibus. Prior est: circulus formalis, siue ab effectu ad causam & è conuerso à causa ad effectum procedat, vel ab vna causa in alteram, semper est vitiosus, & omnino ab Aristotele reprobatus.

Vera sententia.

Quam sic probò. Demonstratio semper debet ex notioribus procedere secundum naturam, vel saltem quoad nos, vt expresse docuit Aristoteles cap. 2. & propria conditio ipsiusmet demonstrationis ostendit, quæ in eum finem construitur, vt ex vnius notitia aliud cognoscamus, nempe ex præmissis cõclusio-

Prima assertio.

31.

clusionem; & cum propter præmissas cognoscatur, quæ sunt nobis ratio cognoscendi, & assentiendi, euidenter sequitur notiores esse; sed in secunda demonstratione formalis circuli non sunt præmissæ vllo modo notiores, cum earum notitia ex sola conclusione, habita sit per demonstrationem primam: ergò vitiosus erit talis circulus: & certè si notiores essent, euidenter sequitur idem esse notius, & ignotius respectu eiusdem, & sub eadem formali ratione: est enim conclusio demonstrationis primæ, ex qua demonstrata est causa, cuius nullam maiorem notitiam comparauimus: si ergo dum rursus ostenditur per secundam demonstrationem, notiores sunt præmissæ minus nota erit conclusio eadem prorsus ratione, & respectu eiusdem, & pari ratione id sequitur euidenter, dum circulum formalem in diuersis causarum generibus constituimus.

Ratio prima.

Ratio secunda.

Secundo probatur, quia euidenter infertur illud absurdum illatum ab Aristotele aduersus antiquos Philosophos, nō esse aliud formalem circulum inter effectum, vel causam, aut inter diuersas causas constituere,
32. quam idem per se ipsum demonstrare; vel certè demonstrare, hoc esse, quia hoc est; nam si hominem esse rationalem demōstramus, quia est risibilis, & rursus ex hac sola cognitione rationalis iterum esse risibilem, quid obsecro aliud efficimus, quàm demonstrare hominem esse risibilem, quia est risibilis? quod non modo absurdum, sed plane ridiculum est.

Secunda assertio.

Assertio secunda. Circulus per aliam viam factus, quem materialem vocamus, siue fiat inter causam, & effectum, vel inter diuersas causas, non est vllo modo vitiosus, neque ab Aristotele reprobatus.

Prima ratio.

Probatur euidenter: nam cum causam demonstramus à posteriori ex effectu, & rursus ex propria natura causæ ex termi-
33. nis penetrata eundem effectum, à priori procedimus, & ex noua, ac perfecta notitia causæ: vnde ex notioribus vtraque demonstratio procedit, illa quidem ex notioribus nobis, hæc verò ex notioribus secundum naturam, atque etiam quo ad nos: nouam item, & longè perfectiorem notitiam effectus assequimur: nam prius per solam experientiam eum agnouimus, modo verò per propriam originem, & naturam: prius solam eius existentiam, modo non solam existentiam, sed natur[illegible] & conditionem propriam penetramu[illegible] cum in virtute causæ effectus co[illegible] à qua talem sortitur naturam, dum c[illegible] ria causæ cognoscitur, natura eius penetratur.

Vtranque assertionem iam rationibus [illegible]boratam confirmare libet grauissimo quodam testimonio D. Thom. ex quo nostram hausimus sententiam: continetur autem 2. lib. de cœlo, & mundo lect. 16. vb[i] A[ri]stot. probat stellas esse sphæricæ figuræ, quia sunt immobiles: arguit autem D. Tho.
aduersus talem probationem, hisce verbis. 34.
Videtur autem hæc probatio non esse conueniens: nam supra probauit Aristoteles stellas non moueri per se ipsas, ex eo quod sunt sphæricæ figuræ, vnde cum hic probet è contra, quod sint sphæricæ figuræ, per hoc, quod sunt immobiles secundũ se ipsas, videtur quod sit probatio circularis. Respondet autem ad hoc Alexan quod ex hoc nullum sequitur inconueniens, quia Aristoteles probauit stellas non moueri per se ipsas, non solum per hoc, quod sunt sphæricæ figuræ, sed etiam per quædam alia media, & non solum per hoc, quod sunt secundum se immobiles: obiicit autem contra hoc Simplicius, quod non impeditur ratio circularis demonstrationis per hoc, quod vtraque conclusio pluribus mediis ostenditur; sed dicendum est, quod licet per hoc non tollatur ratio circularis demonstrationis, tollitur tamen inconueniens, quod ex circulari demonstratione contingit, vt scilicet nihil manifestet, quia non potest aliquid manifestari, nisi per notius: non potest autem idem esse notius, & minus notum; sed dum vtraque conclusio per alia media manifestatur, vna potest sumi vt manifestatiua alterius ad ostendendam conuertibilitatem conclusionum. Hæc D. Thom. quibus in primis docet vi-
tiosum esse circulum, ex eadem notitia 35.
prorsus inuariata procedentem: deinde vitio carere, si ex noua conclusionis notitia alia via comparata, secunda demonstratio constituatur, quia tunc ex notioribus vtraque constabit. Et hæc est nostra sententia, circulum priorem formalē vocans, & semper vitiosum: posteriorem verò, non nisi materialem, & vitio semper carentem: priorem ab Aristotele omnino improbatum affirmans, posteriorem verò, his omnibus admissum locis in principio quæstionis a nobis recensitis, quibus non quomodocunque ab effectu ad causam, vel ex diuersis causis circulum constituit, sed ex noua causæ

Nostra sententia

notitia procedentem: ita vt demonstratio posterior effectum à priori ostendat, nouamque eius cognitionem à prima distinctam, eaque longè meliorem tradat; & modo simili dum ex vna causa per aliam demonstrata, secunda demonstratio procedit, nouam eius cognitionem ex terminis habitam contineat, ex qua prior causa demonstratur.

Vnum tamen animaduersum vellem in hac parte: quod superius attingere cæpi, de monstrationes ex diuersis causis procedentes sic se habere, vt licet quælibet sit à priori in suo genere, simpliciter tamen illam solum à priori procedere censendum est, quæ procedit ex causa simpliciter priori, alteram vero à posteriori; gratia exempli, demonstratio, quæ procedit ex causa finali, simpliciter est à priori, quia finis causa est absoluta consideratione prior, quæ verò à materia, à posteriori, quia & si in suo sit genere prior, eiusmodi tamen prioritas solum est secundum quid: absoluta autem consideratione, sine posterior est materia, & sic de cæteris causis post finem loquendum est.

Ex duplici nostra assertione, rationibusque in earum confirmationem productis illud inferre licet, sic nobis loquendum esse, vt circulum in demonstrationibus simpliciter, & absolute pronuntiemus esse vitiosum, & ab Aristotele improbatum, & non nisi secundum quid per mittendum: nam solus formalis circulus procedens ab eodem in idem per eandem viam, hoc est, ex eadem inuariata cognitione, talis est simpliciter, & iste semper est vitiosus, ergò absolute vitiosum debemus vocare circulum: materialis vero ex diuersa procedens noti-

37 tia, non nisi secundum quid circulus vocatur, vt nomen ipsum materialis indicat; ergò cum solus iste approbandus sit, solum secundum quid approbandus erit circulus; & vere ita est, quòd dum Aristoteles aduersus antiquos Philosophos circulum damnat, non eum dumtaxat, qui ab eadem causa ad se ipsam procedit, condemnare vult, sed quemlibet ex eadem inuariata cognitione procedentem, cum vere eadem sit de vtroque ratio: & ex dictis constat germanus sensus testimoniorum Aristotelis, & solutio argumentorum: nam dum causam per effectum, & rursus effectum per causam, huius natura de nouo cognita demonstramus, materialem dumtaxat circulum constituimus, ab eodem in idem, per diuersam viam, hoc est, per diuersam cognitionem procedentes: atque etiam dum vna causa per alteram demonstrata, & de nouo eius natura cognita, priorem ex ea rursus demonstramus: & vt formalius loquamur, in prima demonstratione ex cognitione effectus quantum ad existentiam procedimus, solam existentiam causæ ea demonstrantes: in secunda verò ex cognitione causæ quantum ad essentiam, essentiam item effectus ostendimus; vnde fit, vt non idem per idem formaliter ostendamus, sed certe diuersum per aliud diuersum. 38.

QVAESTIO III.

Quotuplex nam sit propositio per se nota, & an omnis immediata sit per se nota appellanda.

CIRCA hanc quæstionem non solum videntur dissentire Doctores in designanda definitione propositionis per se notæ, sed etiam in diuisione eius; vt igitur clarius procedamus, referre in primis placet quid quisque sentiat, tam circa definitionem, quam circa diuisionem; deinde quid sit in doctrina Aristotelis certum, vt ex eo quid magis cum ratione coniunctum sit deducentes, illud postremum, quod titulus quæstionis sciscitatur, an videlicet omnis propositio immediata sit per se nota, definiamus. *Intentum proponitur.* 39.

Et in primis illud præsupponendum est, quod bene adnotat Ferrariens. 1. lib. contra gentes, cap. 11. ex professo agitans eandem quæstionem: de propositione dumtaxat per se nota ad demonstrationem pertinente procedere, qualis est propositio vniuersalis, & necessaria; sunt enim multæ contingentes quidem, singulares vel etiam vniuersales, quibus absque vllo medio assentimus ex his, quæ frequenter per sensum accipimus (vt docet Aristoteles. 2. libr. Physic. text. 6.) quales sunt *Pro tituli explicatione notanda* *Aristotel.*

Margin (left): testimonia Aristotel. ... Solutio ad argum. & ... *Margin (right): testimonia Aristotel.*

sunt, niuem esse albam, coruum nigrum; & appellantur à quibusdam per se notæ, non secundum se, sed quo ad nos, quia prædicatum ex propria natura, non inhæret subiecto immediate, licet nos sine medio eis assentiamus: eiusmodi ergo ad præsentem controuersiam minime pertinent, cum neque ad demonstrationem aptæ sint, neque per se notæ intellectiua cognitione, sed sensitiua potius (à qua accipiuntur, censeantur.

Duæ oppositæ sententiæ traduntur, eiusque fundamenta.

Opinio D. Thom.

De sola igitur propositione per se nota demonstratiua agens D.Thom. 1 lib. post. lecti 36. & expressius longè de veritate. quæst. 10. artic. 12 1 lib.
40. contra gentes, cap. 10 & 11. in 1. dist. 3. quæst. 1. artic. 2. & 1. parte quæst. 2 Artic. 1. Docet propositionem per se notam esse, cuius prædicatum clauditur in ratione intrinseca subiecti, talis est hæc, homo est animal, cū de intrinseca ratione hominis sit animal: propositionem deinde per se notam vnam esse (ait) quæ ex propria natura talis est, cuius prædicatum clauditur in ratione subiecti intrinseca, eius tamen terminos, ignoramus, & hæc dicitur per se nota secundum naturam, non tamen nobis, & talis est ea, in qua definitio nobis incognita prædicatur de definitio:
41. altera est non solum ex propria natura talis, sed cuius terminos cognoscimus, & dicitur per se nota, non solum secundum naturam, sed etiam quo ad nos: quæ adhue est duplex vna, cuius termini cunctis patent, cuiusmodi sunt vniuersalissima principia, quæ ab Aristotele cap. præcedenti dignitatis appellantur, vt quodlibet est, vel nō est, totum est maius sua parte: altera, cuius termini non omnibus, sed solis sapientibus patent, cuius exemplum attulit D.Thom. ex Boetio in libro de hebdomadibus, non longe à principio, in hac propositione incorporalia non esse circumscriptiue in loco, sapientibus quidem notissima, sed cuius terminos vulgus ignorat, ideò non omnibus per se nota dicitur sed sapientibus.

Duplex propositio per se nota. D. Thomas.

Boetius.

D.Thom.

Hanc doctrinam. D. Thom. sequitur vniuersa eius Schola Ferrariēs. vbi supra Capreol. in 1. dist. 2. quæst. 2. artic. 1. & 2. Caietan. 1. par. quæst. 2, articul. 1, & ex professo in commentariis huius cap. M. Sotus cap. præcedenti quæst. 2. ad nonum argument. ex antiquioribus verò Scholasticis Richardus in 1. dist 3. art. 1. q. 2. Durand. eadem dist quæst. 3.

Scoto verò non placuit in 1. dist. 2. q 2. vbi propositionem per se notam alio modo definit, diuisionem verò penitus excludit, eamq; ex professo impugnat: asserit ergo sic esse definiendam propositionem per se notam: omnis, & sola illa propositio, per se nota est, 42.
quæ ex terminis propriis, qui sunt aliquid eius, vt sunt eius, hoc est, vt sic concepti, & non propter aliquid aliud, quod sit extra terminos proprios, habet euidentem veritatem vt omne totum est maius sua parte propter proprios autem terminos, vt sunt eius vocat formales.

Sen...

Vnde primo infert, quod cum alius sit terminus definito, à definitio distinctus, alia erit propositio, in qua prima passio prædicatur de definitione, distincta simpliciter ab ea, in qua prædicatur de definito, vt cum dicimus animal rationale esse capax disciplinæ. vel hominem esse disciplinæ capacē, & distinguitur adeò, vt prior sit propositio per se nota, minimè posterior: distinctionem autem probat hisce argumentis.

Primo ...

Primo Definitio est medium demōstrationis, vt aliquid de definito ostendamus, ergò constituit distinctam propositionem ab eo. Probatur euidenter antecedens in hac demonstratione: omne animal rationale est capax disciplinę; omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est capax disciplinæ; in qua tres termini reperiuntur: nam ex duobus non constituitur demonstratio; duæ itē 43.
præmissę, ergò definitio distinctus terminus est à definito, & distinctam propositionem constituit, & quidem per se notam, cum ex propriis terminis, vt sunt eius euidentem veritatem habeat, ea verò, quam definitum constituit, non ex propriis terminis, sed per definitionem, tanquam per medium.

Primo ...

Confirm.

Et confirmatur: quia si definitio, non esset distinctus terminus à definito, in prędicta demonstratione contingeret, probatio eiusdem per semetipsum, essetq; absque dubio vitiosa, quod à nemine admittitur.

Secundo argument.

Secundo, repugnat eundem conceptum esse distinctum, & confusum, priorem, & posteriorem, respectu eiusdem, sed definitio importat, conceptum rei distinctum: definitum vero confusum, prius ille conuenit rei, quam iste; ergo absoluta locutione distincti 44.
censentur

…censentur, distinctasque constituere propositiones: ex distinctione autem planè infertur vnam esse per se notam, & non aliam, vt probatum est.

Postremo si eadem esset propositio, ex definitione cum prima passione conflata, & ex eadem cum definito, fieret quamlibet propositionem, quam Metaphysicus (cuius est terminos proprios eius per definitiones cognoscere) habet per se notam, esse etiam in scientiis particularibus (ad quas non pertinet definitiones terminorum cognoscere, sed rem dumtaxat definitam confuse) non minus per se notas, quod absurdum est, cum Metaphysicę excellentiam tollat.

Secundo infert ex eadem definitione, minus bene distinctam esse propositionem per se notam à D. Thom. in eam, quę secundum naturam est talis, & quo ad nos: minus etiam bene distinctam esse per se notam nobis, in
45. eam, quæ cunctis per se nota est, vel solis sapientibus; sed omnem propositionem per se notam talem esse censendam secundum naturam, siue nobis sit nota, vel secus, siue cunctis pateant termini eius, vel solis sapientibus, aut etiam nullis, idque probat

Quia propositio per se nota secundum naturam, cuicunque intellectui, est per se nota, licet per accidens, actu non sit cognita, quia termini non cognoscuntur; ergò ex se habet euidentem veritatem, licet à nullo cognoscatur, & etiam si à cunctis; non variatur eius veritas, ergò nec ratio propositionis per se notæ.

Secundo, propositio non dicitur per se nota, quia à cunctis, vel à solis sapientibus cognoscatur, sed quia ex propriis terminis est per se cognoscibilis; ergò quemadmodum ratio eius, ex actuali omnium cognitione, vel plurium non accipitur, sic etiam ex eadem non variatur; aliena igitur est ab eius natura similis diuisio, in per se notam, secundum naturam, & nobis, vel nobis omnibus, aut solis sapientibus.

Et confirmat similitudine quadam, ex forma syllogismorum desumpta: perfectus
46. namque syllogismus est, qui nullo indiget, vt appareat cunctis consecutio necessaria: imperfectus verò, quibusdam indiget reductionibus, vt eius necessitas manifesta fiat: nec tamen ex hoc constituitur aliquod discrimen, inter vtrunque: ergò neque inter propositiones per se notas, quod omnibus, vel nullis pateant, vel solis sapientibus constituendum est.

Arguunt tertio Aureolus & Gregorius Arimenensis, eandem Scoti sententiam secuti (vt refert Capreolus in 1. distinct. 2. quæst. 2. artic. 2) primo eam confirmantes, deinde ex directo impugnantes sententiam D. Tho. confirmant quidem: nam propositio per se nota est illa, quæ ex propriis conceptibus, à quocunque intellectu formatis talis est; ergò etiam nobis est per se nota: nam: vel formamus proprios eius conceptus, vel alios distinctos: si proprios, nobis erit per se nota, si distinctos non erit eadem, sed alia; ergò propositio per se nota, ex se cuilibet intellectui erit per se nota, si eadem percipiatur; quapropter malè distinguitur in per se notam, secundum naturam, & quo ad nos.

Tertio arguitur ab Aureol. & Gregor. de Arimino.

Confirm.

47.

Impugnant deinde definitionem propositionis per se notæ, à D. Thom. designatam, multæ sunt propositiones per se notę in mathematicis disciplinis, vt totum est maius sua parte, à quolibet puncto, in quodlibet punctum possumus lineam deducere; & in Philosophia naturali, per se notæ sunt, motum esse, & naturam esse (vt docet Aristoteles. 2. Phys. tex. 6. ac demum in communi vsu, atq; experientia per se nota est hæc, nix est alba, & tamen nullius prædicatum clauditur in ratione subiecti, sed extraneum quippiam est ab eo; ergò non bene definitur propositio per se nota, cuius prædicatum clauditur intra rationem subiecti.

Quartum in definitionē à D. Thom. assignatum arguunt.

48.

Quod possumus nos confirmare, nam propositio per se nota, & immediata conuertuntur, apud Aristotelem, cap. præcedēti, sed non omnis propositio, cuius prædicatum clauditur in ratione subiecti, est immediata, vt patet de his homo est viuens, corpus, vel substantia; ergo non omnis talis est per se nota, vt voluit D. Thomas

Confirm.

Traditur quæstionis vera solutio.

AVDITIS aliorum Doctorum sententiis, & rationibus, quædam statuenda censeo, tanquam verissima, in quibus D. Thomas, & Scotus, non dissident; alia verò iuxta placitum D. Thom. (quod communis fere consensus scholasticorum, & interpretum Aristotelis sequitur) tanquam proba-

Aliqua in quibus D. Thomas & Scotus conueniunt.

probabiliora, quibus plenè satisfactum erit quæstioni.

Primo conueniunt. Sit ergò primum talem esse definitionem propositionis per se notæ designandam, vt cunctis conueniat, propositio per se nota est, quæ non per aliud medium, sed ex sola notitia terminorum nota est: etenim, vt bene adnotat Scotus) particula ex se, non excludit terminorum notitiam, cum naturalis connexio prædicati cum subiecto non sit, nisi per proprios terminos cognoscibilis, sed solum excludit medium extrinsecum demonstrationis, in hoc igitur discrimen inter per se notam, & demonstrabilem positum est, quod huius veritas etiam cognitis terminis non cognoscitur, nisi medium adhibeatur eam ostendens, extrinsecum quidem, cum sint principia ab ea distincta, ex quibus demonstratio constituitur: connexio autem prædicati cum subiecto, atque adeò veritas propositionis per se notæ habita notitia terminorum cognoscitur, absque alio medio; vnde
50. fit, vt non statim, ac termini cognoscuntur, assensum propositioni demonstrabili præbeamus, sed oporrete medium assentiendi adhibere conuincens intellectum, & hoc medium est demonstratio, quod iure appellatur extrinsecum: propositiòni autem per se notæ, statim, ac terminorum significationem percipimus, assensum præbemus, quia non indiget, imò, neque habet aliud medium assentiendi, præter naturalem connexionem prædicati cum subiecto, per semetipsam cognoscibilē, & per se adæquatam intellectui, quem id circo per se trahit ad assensum.

Primū illatum ex doctrina prędicta. Ex quibus constat primo; idem esse propositionem ex propriis terminis esse cognoscibilem, & non per aliud medium esse notam, sed per semetipsam.

Secunda illatio. Constat secundò, non esse necessarium addere, & non per aliud medium extrinsecum, cum satis sit explicatum eo ipso, quod dicitur, ex sola notitia terminorum cognoscibilem esse: prætetea, eo ipso quòd dicitur ex sola notitia terminorum esse notam, in
51. telligimus talem esse connexionem prædicati cum subiecto, vt formaliter, vel virtualiter, directè, vel indirectè p ædicatum claudatur proxime, hoc est absque vllo m.dio in subiecto: formaliter quidem, & dire te clauditur, quoties definitio subie ti est, vel certè pars definitionis: vt anim al ... le in ratione hominis, vel ... animal,

vel solum rationale: vnde om.. istæ ... per se notæ, homo est animal rationale, homo est animal, homo est rationalis: ... ... verò, sed formaliter, quando in eo, quod formaliter, & directè clauditur, importatu... trinsece: gratia exempli, totum intr... componitur, non ex sola vna parte, sed ex multis, vnde ex propria condi... one habet quamlibet excedere: prædicatu... ... ius propositionis, totum est maius sua p..te intrinsece clauditur in ratione totius, quod est subiectum indirectè sicque de cęteris ... positionibus per se notis intelligendum ... virtualiter demum, sed proxime claudi..., quando, & si formaliter extra rationem eius sit, in eius tamen virtute proximè con... tur, ex qua tanquam ex proxima causa o... & talis est prædicatio primæ passionis de essentia, nempè animal rationale est capax disciplinæ; radicaliter namquę accepta capacitas disciplinæ proximè continetur, intra rationem hominis intrinsecam, ideò per se notam propositionem constituit, cum ea itaque non sufficeret virtualis contine... nisi esset proxima: nam cunctæ p..sio..es continentur virtualiter intra essentiam rei, non tamen omnes proximè, sed prima duntaxat, reliquæ ea mediante; ideò non omnes constituunt cum essentia propositionem 52.
per se notam, sed sola prima: bene ergo D. Thom. propositionem per se notam definiens (ait) eam esse cuius prædicatum cl..ditur in ratione intrinseca subiecti, p æ dicto modo intrinsecam inclusionem accipiens.

Sic enim eam exponunt Capreolus, & Ferrariens. locis nuper indicatis, & hæc d finitio D. Thom. sic exposita, eadem est cu definitione Scoti, licet verbis videatur di- 53.
uersa: nam si prædicatum propositionis clauditur intrinsice in ratione subiecti, eius proculdubio veritas ex sola notitia terminorum, vt sunt eius termini, erit cognoscibilis, & non per medium extrinsecum cum inter essentiam rei, & prædicata essentia ... nullum sit: definitio demum à nobis designata breuius, clariusque vtramque comp ehendit: & hoc est primum, in quo Diuus Thomas, & Scotus conueniunt.

Secundum est, diuisio hæc, propositio per se nota, vna est affirmatiua, negatiua al... affirmatiua est ea, cuius prędicatū co... 54.
intra rationē subiecti; negatiua cuius p æ ... catum,

rum, & subiectũ essentialiter se se excludũt: quemadmodum enim propositio, cuius prę dicatum n clauditur intra rationem subiecti, ex sola terminorum notitia nota est, pari ratione illa cuius extrema mutuo se se excludunt essenti liter, cuius hęc est pulchra ratio, quia quemadmodum prædicata positiua constituunt essentiam rei, sic etiam negationes aliarum essentiarum in ea clauduntur intrinsece: vt negatio differentiæ essentialis equi, vel leonis, in essentia hominis: hæc igitur erit per se nota positiue, homo est rationalis, hęc negatiue, homo non est equus vel leo, aut non est hinnibilis (si hæc sit differentia essentialis equi) hæc item erit per se nota negatiue, substantia non est quantitas, & vniuersaliter loquendo omnis alia, in qua vnum genus supremum negatur de alio, vna item sub alterna species, vel athoma de altera. Hanc diuisionem posuit expresse Aristoteles .1. poster. tex. 33. his verbis. *Sicut quædam principia sunt indemonstrabilia, quod sit hoc illud, & quod sit hoc in illo, sic & quod non erit hoc illud, nec quod sit hoc in illo, quare hæc quidem esse aliquid, alia autem non esse aliquid erunt principia, &c.* Eandem acceptat D. Thom. in eorundem verborum commentariis, lect. 36. quam Scotus non negat.

His duobus, in quibus consentiunt explicatis, duo alia supersunt, in quibus dissentiunt, vnum est definitionem, & definitum esse diuersos terminos ex se, atque adeò diuersas constituere propositiones cum prima passione, definitionem quidem per se
55. notam secundum naturam: definitum verò non nisi demonstrabilem per definitionem.

Alterum est, non esse distinguendam propositionem per se notam in eam, quæ est per se notam secundum naturam, & quo ad suos, neque propositionem per se notam nobis in eam quæ cunctis est per se nota, vel solis sapientibus: nam D. Thom. & omnes, qui eum sequuntur contraria his tenent, hi duabus diuisionibus propositionem per se notam diuidentes (vt vidimus) atque etiam duas illas propositiones ex definitione, ac definito constitutas, ex natura rei non esse distinctas, quemadmodum nec definitio ipsa a definito ex natura rei distingui-
56. tur: vnde nec distinctas constituere propositiones, sed eandem, ac per se notam secundum naturam, solum quo ad nos distinctos esse terminos, distinctas efficere propositiones; definitionem quidem per se notam definitum per eam demonstrabile; hoc enim docuit D. Thomas 1. lib. post. lect. 36. & vtrumque nos tanquam longè probabilius dictis Scoti recipimus.

Vt autem vtrumque probemus illud est tanquam certum præsupponendum. Intelle- *Primum notabile.* ctum nostrum, ex duplici parte esse imperfectum, ex priori quidem quia non valet quęcunque sunt in re aliqua, vno actu, vel conceptu capere, sed quasi per partes ea intel- 57. ligens in plures conceptus diuidit, quos iterum coniungens integram rationem perficit; vnde nec statim potest rem distinctè concipere, sed confuse prius eius conceptum format, deinde ad distinctum procedit: ex posteriori autem parte imperfectus, in quantum pro præsenti saltem statu corporis a sensibus accipit cognitionem; vnde ea sunt sibi maiori ex parte notiora, quæ magis sunt sensibilia: & cum effectus, vel operationes rerum præsertim corporalium per sensus percipiantur, eiusmodi facilius capit, ex quibus ad causarum, rerumque spiritualium inuestigationem procedit; causas igitur natura priores, & notiores non prius percipit, sed ex effectibus earum notitiam venatur: & hinc procedit, vt quę ex propria natura sunt notissima ac per se, hoc est, sine medio ab intellectu expedito cognoscibilia, a nostro difficilius cognoscantur, nec per se, sed per medium sibi manifesta fiant: hinc etiam procedit, quemadmodum solum eius comparatione distinguuntur priora & notiora, quia quæ sunt talia ex propria natura, sibi sunt posteriora ordine cognitionis, pari ratione per se nota distinguenda sunt, siquidem quæ sine medio sunt cognoscibilia, non nisi per medium apta sunt ab eo cognosci: solum autem eius comparatione distingui eiusmodi dicimus; quia respectu expediti intellectus qualis est diuinus, vel Angelicus, non habet locum similis distinctio, sed quæ sunt ex propria natura priora, & notiora, prius suo modo ab eis cognoscuntur; & quæ ex propria natura sunt per se nota sine medio.

Ex priori autem imperfectione fit, vt *Secundum notabile.* non possit conceptum rei distinctum formare, nisi per partes eam concipiendo, nam si absque tali diuisione vnico velit eam conceptu capere, distinctè, sed confusè sapiet; per partes autem rem intelligere, eaque in

vnum

58. vnum coniungere, vt integram eius rationem distinctè perficiant, nõ est aliud, quam definitionem construere modo quidem imperfecto, quem partiales conceptus, eorumque copulatio (quæ compositio quædam est) satis apertè indicant, hæc namque in intellectu expedito non sunt necessaria, imò nec locum habere possunt; sed vnico actu, & simplici conceptu, rem totam integramque eius essentiam, absque vlla diuisione, definitione, vel successione, distinctè intelligit: & ex eisdem intelligimus diuisionem essentiæ in partes generis, & differentiæ, ex quibus definitio componitur; & compositionem speciei, quam metaphysicam appellamus, esse in ipsa composita, in ordine ad nostrum intellectum eam imperfectè concipientem.

Primum corollariũ. Ex quibus infero primo verissimum esse definitionem, & definitum non distingui ex natura rei, sed in ordine ad nostrum intellectum confusè, ac distinctè eande rem cõcipientem; atque adeò non nisi quoad nos distinctam propositionem constituere; at ex
59. ipsamet rei natura, vnam, & eandem: & quidem per se notam, cum nullum sit medium inter subiectum, & primam passionem, excepta definitione, quæ solum medium quoad nos existimatur, cum solùm quoad nos sit à subiecto distincta: Itaque non est locus distinguendi propositionem per se notam secundum naturam, ex definitione, & prima passione conflatam, per quam demonstratur eadem passio de definito (vt voluit Scotus) sed solum quæ ad nos (vt docet D. Tho.)

Probatur ratione. Quod rursus probatur ex his, quæ docet idem D. Tho. opus: de fallacijs cap. 12. & Albert. Mag. 2. li. Elench cap 14. nẽpè ex modis, quibus contingit fallacia petitionis principij, positis ab Aristotele 8. lib. Topic. cap. 4. loco 80. Primum esse quando affertur definitio rei, tanquam medium ad probandum aliquid de definito: tunc enim petitur principium, ait D. Tho. quia tam ignotum *D. Thomas Albertus Magnus.* est aut incertum, quod definitioni conueniat, ac definito; & si negatur illi conuenire, non minus negari poterit, quod defini-
60. tioni conueniat: petitur ergo vt tanquam certum detur, quod probandum superest: eiusmodi autem fallacia locum non habet, nisi ex natura rei accipiendo definitionem ac definitum, quo pacto tam ignotum est vnum ac alterum, imò cum idem prorsus sint, non erit aliud, quàm velle idem probare per se ipsum, & ignotum per id, quod modo simili ignotum est; nam si quoad nos accipiantur, cum distincta sit definitio, ac definito notior legitimus erit argumentandi modus, probans prædicatum conuenire definito, quia definitioni conuenit nec modo simili negari poterit, siquidem hæc notior est, & stare benè potest vt quis tam ignorans, quod definito conueniat, definitioni conuenire nouerit; ex qua sibi persuadeat conuenire definito: vnde fit, vt h[illegible] modo dumtaxat distincta sit vna propo[illegible] tio ab altera; hoc item modo secunda si[illegible] se nota, prima verò, quæ per eam probatur demonstrabilis.

Secundum [illegible] Ex eadem adnotata doctrina infertur secundo, bonam esse ac necessariam diuisionem propositionis per se notæ à D. Thom. traditam, in per se notam secundum natu-
61. ram, & quo ad nos.

Ab Aristotele [illegible] Quod planè colligitur ex doctrina Aristotelis, cap. præsenti, & præcedenti, quibus locis expresse tenet, & notiora distinguenda esse in ea, quæ talia sunt ex natura rei, & quo ad nos: quod etiam confirmat inferius tex. 30. discrimen inter demonstrationem, quia, & propter quid, designans in eadem scientia, in qua aliquando a causa procedimus quandoque etiam ab effectu, per quem demonstramus causam, & vtroque modo à notioribus; alioqui non posset esse vtilis modus procedendi: verba autem eius sunt. *Alio autem modo si per immediata quidem, sed non per causam, sed per notius eorum quæ conuertuntur: nihil enim prohibet eorum, quæ conuersim prædicantur, notius aliquando esse, quod est non causa, quare erit per hoc demonstratio, &c.* Si igitur in prioribus, & notioribus locum habet distinctio, ex natura rei, & quo ad nos, non minus habebit locum in his, quæ per se nota sunt.

Primo probatur ratione. Quod efficaciter probari potest, si intelligatur, quid sit propositionem esse per se notam, non est enim aliud, quam notam
62. non per aliud, sed notitia terminorum: tot igitur modis erit ex propositio demonstrabilis, quot contingit habere medium; sed verè contingit propositionem ex natura rei immediatam, medium quo ad nos habere, per quod in tali ordine nobis demonstretur, quibus alias non erat nota, ergo quæ per se

nota

nota est, ex natura rei, potest esse quo ad nos demonstrabilis, quibus tamē si eius termini noti essent, non solum ex se foret per se nota, sed etiam quo ad nos.

Secundo probatur ex duobus, quæ ab Aristotele, eisdem statuuntur locis cap præsertim 2. ex quibus simul acceptis euidens (nisi ego fallor) argumentum constituitur aduersus Scotum. primum est definitio propositionis immediatæ, quam hisce verbis tradit, propositio immediata est, qua non est alia prior: priora, autem distinguit in ea, quæ tantum sunt ex natura rei, & quo ad nos: ergò his duobus modis cōtingit propositionem aliquam habere aliam priorem, vel ea carere, si careat, est propositio immediata, quam vocat idem Aristoteles cap. codē principium demonstrationis, ergò principium demonstrationis aliud erit tale secundū se, aliud quo ad nos: principium autem demonstrationis conuertitur cum propositione per se nota: hanc igitur in per se notam secundum naturam, & quo ad nos necesse est distinguere in doctrina Aristotelis. tex. etiam 30. cuius verba retulimus, de demonstratione procedente ab effectu ait ex immediatis procedere, non certè ex natura rei, ergo quo ad nos; duplicia igitur esse censet immediata, atque adeò per se nota, quæ cum eis conuertuntur: peculiare autem id esse in nostra cognitione propter imperfectionem eius intrinsecam docuimus, cum in aliis cognitionibus, diuina nempe, & Angelica, talis distinctio locū non habeat: & ex tali cognitionū differentia intulit bene D. Thom. locis præallegatis, hāc propositionem, Deus est, per se notam esse ex natura rei, quia esse Deo conuenit essentialiter, & sine vllo medio: vnde, & ipsi Deo Optim. ac beatis erit per se nota; nobis verò immediatam connexionem prædicati cum subiecto non capientibus non est per se nota, sed euidentem eius veritatem, per medium percipimus, nempè per effectus, ex quibus eam demonstramus.

Ex tota hac doctrina infertur quamlibet propositionem immediatam esse per se notam, quod hoc argumento euidenter probatur. propositio immediata est, qua non est alia prior (vt docuit Aristoteles) ergò quæ non habet medium per quod demonstretur: vnde sequitur per se esse cognoscibilē, hoc est, ex terminis propriis, quod est esse per se notā; sed quemadmodum per se nota distinguitur in eam, quæ talis est ex se, vel quo ad nos, pari ratione immediata.

Satisfit Scoti sententiæ argumentis.

Argumentis Scoti primi ordinis occurrimus admittentes propositionem per se notam esse, quæ ex propriis terminis, vt sunt aliquid eius, & non ex alio intrinseco, habet euidentem veritatem (eiusmodi enim definitio eadem est cum definitione D. Thom. licet verbis valde diuersa appareat, vt in corpore quæstionis adnotauimus) illud tamen, quod ex ea intulit Scotus, nempe distinctam esse propositionem, in qua prima passio prædicatur de definitione, ac de definito, & illam esse per se notam, *Ad argum. Scot. primi ordinis.*
hanc verò ex ea demonstrabilem, distinguendum est (vt bene D. Thom. & qui eum sequuntur) nam si ex natura rei intelligatur, falsum est, si verò quo ad nos, verum: & cum per definitionem demonstramus primam passionem de subiecto, vim demonstrationis solum habet quo ad nos, qui definitionem tanquam conceptum distinctum à definito, sicut à confuso separamus, minimè ex natura rei, in qua non est talis distinctio, cuius illud est euidens signum, quod ab intellectu expedito non fit: etenim si definitum intelligentes confusum duntaxat conceptum eius formamus, nec distinctum formare possumus, nisi illud per partes intelligendo, quas coniungentes, definitiones constituimus; ex nostro modo intelligendi imperfecto, totum hoc accidit, cum tamen distincta sit essentia in eo, & ab intellectu expedito absque tali conceptuum diuisione distinctè intelligatur, apud quem similis demonstratio primæ passionis de subiecto per definitionem, locum non habet, nec secundum modum discursiuum, nec per simplicem notitiam, itaque ex natura rei solum demonstramus vnam passionem, per aliam de subiecto, hoc est, secundam per primam, & per secundam tertiam, sicque de cæteris: prima verò demonstrabilis non est, sed propositionem per se notam cum eo constituit: quidquid autem definitione mediante vlterius efficitur, solum in ordine nostræ cognitionis imperfectæ ad processum demonstratiuum, ac scientificum pertinet. 70.

Vnde ad confirmationem respondetur, ex *Ad confirm.*

natura rei nec distinctum esse terminum de-
72. finitionem à definito, nec distinctam pro-
positionem constituere, nec demonstratio-
nem: sed isthæc omnia modum nostrum imperfectum intelligendi distinguere, atque efficere.

Ad secun- dum argu. Ex quibus etiam patet solutio secundi argumenti; nam quemadmodum quo ad nos tantum reperitur distinctio conceptus distincti, & confusi, sic etiam prioritas; cum tamen in ipsa rei natura neutrum reperiatur.

Ad tertium argum. Ad tertium dicimus imperfectas esse cunctas scientias in nobis (etiam si de Metaphysica nostra sit sermo) quæ igitur distinctius per definitiones in ea cognoscuntur, vel demonstrantur, quod scientiæ particulares non attingunt, quo ad nos fieri intelligendum est, non ex ipsa rei natura, quæ sic est indefinito distincta, sicut à nobis per definitionē concipitur.

Ad argum. secundi ordinis. Argumenta secundi ordinis illud tanquā certum præsupponere videntur, quod planè falsum est, nempe propositionem per se notā secundum naturam talem esse respectu cuiusque intellectus, quemadmodum falsum arbi-
73. tratur Aristoteles respectu cuiusque intellectus priora, & notiora esse, quæ ex se sunt talia: etenim cum non omnis intellectus eundem modum cognoscendi habeat, neque est eadem comparatio obiecti cum eo, sed ad intellectum expeditum, atque perfectum comparatur, secundum propriam naturam, veluti est in se, ad imperfectum verò iuxta proprium modum, qui talis est, vt non possit quæcunque per propriam naturam cognoscere, nisi prius ei per effectus sensibiles ostendantur; vnde neque propositionem quamlibet (etiam ex propria natura, ex terminis cognoscibilem) sine medio sibi proportionato cognoscere aptus est, quod & si propositio ipsa ex se non habeat, bene tamen ad talem modum imperfectum cognoscendi comparata: vnde fit, vt quamuis verum sit propositionem per se notam per proprios terminos esse cognoscibilem ab intellectu expedito; non tamen ab imperfecto, & veluti sensibus impedito, qualis est humanus, præsertim pro statu corporis præsenti; & idcirco respectu huius intellectus distinguenda est propositio

Propositio per se nota, quo ad nos & natura. per se nota, quemadmodum priora & notiora, distinguit Aristoteles, ita vt propositio per se nota, vna sit ex se talis, & respectu intellectus expediti, altera verò respectu humani, vel (vt aiunt) quo ad nos, quæ dis[illegible] cet sit per accidens quantum ad ipsam p[illegible] sitionem secundum se sumptam no[illegible] respectu nostri intellectus, cu[illegible] ex p[illegible]
74. tura conuenit similis imperfe[illegible] dicitur per se nota ex se & non quo ad [illegible], quia à nobis non cognoscitur ex term[illegible], sed quia non est hoc modo à nobis cog[illegible]bilis, sed per medium proportion[illegible] & eodem pacto negandum est propositio[illegible]m quamlibet per se notam, ex se s[illegible]pie[illegible], & insipientibus esse per se notam: n[illegible]n multæ sunt ex terminis non cognoscibi[illegible] ab intellectu humano, nisi iam instructo v[illegible] de respectu huius dicuntur per se notæ, no[illegible] respectu cuiusque.

Ad conf. Confirmatio huius argumenti non solum habet solutionem facilem, sed nostram confirmat senten[illegible]: nam sy[illegible]gis-
75. mus secundæ, ac tertiæ figuræ, si ex na[illegible]a rei accipiatur, non minus est euidens con[illegible] cutio, quam syllogismus primæ, [illegible]n eo solum discrimen est positum, quod huius forma, atque euidentia cunctis est manifesta, illius verò non omnibus, sed iam i[illegible]s, & ideò, vt percipiatur ab omnibus, reductione ostensiua, vel (quam vocant) ad impossibile indiget; solum ergò differunt in ordine ad nostrum intellectum; & hæc differentia sufficit, vt diuersæ figuræ ab Aristotele, & omnibus distinguantur, ergò sufficiet comparatio propositionis per se notæ ad nostrum intellectum, vt distinguatur in per se notam secundum se, & quo ad nos.

Ad 1. Aur. & Greg. Ad primum Aureoli, & Gregorij respondetur, proprios formare conceptus terminorum propositionis per se notæ, duobus mo-
76. dis contingere, ex sola notitia terminorum, vel per medium à posteriori: & quidem expeditus intellectus modo priori eos format; noster verò non nisi modo posteriori. ideò respectu illius per se nota dicitur, non tamen respectu nostri, nisi à posteriori demonstrabilis: falsum itaque existimandum est vniuersale illud assumptum, propositio per se nota est talis in quocunque intellectu proprios conceptus terminorum formante; sed distinguendum est; nam vel formantur ex solis terminis, & tunc censetur per se nota, vel per aliud medium, & tunc erit demonstrabilis saltem respectu talis intellectus sic ei assentientis.

Ad 2. arg. Secundum argumentum, solutum est ex his, quæ

his, quæ in corpore quæstionis adnotauimus: nam in propositionibus, quæ in argumento accipiuntur, & similibus, licet directè non claudatur prædicatum intra rationem subiecti, cum partes sint extra rationem totius, & linea extra rationem punctorum, à quibus ducitur; indirectè tamen verè clauditur, cum de ratione totius intrinseca sint reliquæ partes, quarum ratione qualibet per se sumpta maius est; vel certè si propositio per se nota negationem importet, prædicatum intrinsecam repugnantiam dicit respectu subiecti, ac propterea intrinsece ab eo excluditur: definitio enim Diuæ Thomi, secundum proportionem est accipienda in propositionibus per se notis; affirmatiuis, & negatiuis vtriusque iuxta propriam conditionem accommodanda: de cæteris verò, quę accidentales sunt, secundum rem, vel modum; vt motum esse, vel naturam, niuem esse albam, &c. diximus iam non numerari in propositionibus per se notis ad demonstrationem conficiendam aptis & quæ appellantur per se, de his enim solis præsens controuersia procedit, vel quod idem est (vt bene Ferrariens) non sunt per se notæ notitia intellectiua, sed sensitiua, quas definitio D. Thom. non comprehendit, earum etenim notitia per experientiam sensuum accipitur, atque ex eius vi, & efficacia nullo expectato medio eis assentitur intellectus.

Confirmatio demum à uobis addita explicationem petit harum propositionum, homo est substantia, corpus, & viuens, & aliarum similium, quæ medium videntur admittere, cum tamen verè sint immediatæ, non solum ex natura rei sed etiam quo ad nos: præsertim apud D. Thom. nam prædicatum omnino clauditur intra rationem subiecti; cuiuslibet enim speciei essentia, atque definitio, non solum differentiam atomam, cum qua conuertitur, sed omnes superiores cum suis generibus formaliter claudit, vt homo non solum differentiam rationalis, sed substantiæ corporeæ, atque viuentis, cum eisdem generibus ex quibus completa eius definitio coalescit: vnde fit vt isthæc omnia prædicata immediate ei conueniant: veruntamen, quia animal solam naturam sensitiuam exprimit, & rationale solum gradum rationalitatis, in quibus implicite clauduntur cæteri, duo hæc prædicata dicuntur proximè conuenire homini secundum hanc rationem, vel conceptum explicitum, cum tamen omnia immediata sint æqualiter absoluta locutione: nam animæ rationali, à qua accipiuntur radicaliter, proximè conuenit esse formam substantialem corpoream, viuentem, sensitiuam, & rationalem: possumus igitur, hac vti distinctione (si placet) vt clarius argumento satisfaciamus: medium duplex esse, vnum prædicationis, aliud demōstrationis, vel causalitatis, & rationem illius in eo dūtaxat cōsistere, quod explicite, & quasi expresse proximū genus, vel differentiam rei contineat, ideo proxima appellata, quia explicite propriam adæquatamque rationem speciei exprimunt, cum tamen cætera implicite, atque essentialiter in eis, atque in specie eadem æque proxime claudantur, vnde merito medium hoc nudæ prædicationis appellatur, & non tale simpliciter, sed secundum quid, vel certè medium prædicamentale, quod solum prædicamentali constitutioni deseruit medium autem demonstrationis tale est simpliciter, quia vere est causa, quare insit prædicatum aliud ex natura rei, & quo ad nos, & prioritatem respectu alterius prædicati importat; vnde à priori vnam propositionem per alteram ratione illius demonstramus, talis est vna passio respectu alterius, vt capacitas disciplinæ respectu visibilitatis, & iuxta rationem huius medij accipienda est ratio propositionis per se nota, quæ talis est, quia ex propriis terminis ei assentitur intellectus, & non per medium; non iuxta rationem primi, quod non est tale, nisi incerto ordine, nempe prædicamentali; propositio igitur per se nota, cum immediata conuertitur, hoc est cum ea, quæ medio caret demonstrationis non cum alia, quæ solo caret prædicamentali, nam quanquam hoc ad nitatà ratione propositionis per se notæ non deficit, cum ex propriis terminis sit cognoscibilis; & in hoc sensu locutum esse Aristotelem, non obscure indicat definitio immediatæ propositionis; nam eam esse ait, qua non est alia prior: vnde fit, vt cum medium prædicationis nullam prioritatem, vel causalitatem importet, nec propositionem mediatam efficiat, vel demonstrabilem: & hinc etiam intelligitur non esse veras demonstrationes,

Left margin: 77. (beside "mento accipiuntur"); Ad. resp. (beside "Confirmatio demum"); 78. (beside "mittere")

Right margin: *Secundum mediū, & eius expositio.* 79. 80. *Propositio per se nota, cum immediata conuertitur.* 81.

quæ ex talibus prædicationibus efficiuntur, sed euidentes quosdam syllogismos, ex vno prædicato adæquato, atque explicito ostendentes alia prædicata (vere etiam, & simpliciter immediata) explicite conuenire: exemplo nobis esse potest syllogismus iste, omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergò omnis homo est substantia; quem à vera ratione demonstrationis deficere euidenter ostendo: nam vera demonstratio ex veris, primis, notioribus, & prioribus, causisque conclusionis constare debet; sed in tali syllogismo, & similibus nulla causalitas, nulla prioritas reperitur, ergo veram rationem demonstrationis non attingit.

Nota. Hæc de propositionibus per se notis adnotata sufficiant Circa caput hoc tertium differunt nonnulli interpretes, de habitu
82. primorum principiorum, eiusque natura & conditionibus, quas nos (Deo bene fauente) ad finem huius libri commodius explicabimus.

DEMONSTRATIONIS PROpositiones veras esse veritate necessaria. Quid sit id, quod dicimus de omni, quid per se, quid vniuersale.

CAPVT QVARTVM.

QVONIAM autem impossibile aliter se habere, cuius est scientia simpliciter, necessarium vtique fuerit scibile, &c.

QVOD MODIS CIRCA PRAEdicatum vniuersale primum errare contingat: & quomodo ipsum vere cognoscatur.

CAPVT QVINTVM.

OPORTET autem non latere, quòd plerumque peccare, & non esse, quod monstratur primum vniuersale, &c.

VTRIVSQVE TEXTVS expositio.

QVANQVAM hæc duo capita quartum videlicet, & quintum, communis diuisio textus, vtriusque translationis Boetii, & Argyrophyli separet expo- 1 sitio tamen minimè separanda est, ex ea- 2 nanq; constabit quintum caput non esse a- liud, quam fragmentum quoddam quarti, simul cum eo necessario explicandum vt completa sit doctrina Aristotelis, & totum à nobis conceptu adæquate comprehendatur.

Vtrumque igitur quasi in vnum coniungentes in tres partes diuidendum censemus. in prima statuit Aristoteles demonstratiuam scientiam, hoc est quam per demonstrationem comparamus, circa rem necessariam versari, ex quo infert demonstrationem ex necessariis principiis procedere, obiter illatum hoc vnica ratione ostendens in secunda parte tres conditiones affert, quas habere oportet præmissas, vt necessaria censeantur nempe, vt sint de omni, vt sint per se & in quibus prædicatum dicatur de subiecto vniuersaliter, vel secundum quod ipsum, singulas conditiones sigillatim exponens. ad extremum verò tribus modis deceptionem contingere circa assignationem prædicati, vniuersalis docet, hoc est, in tribus procedere, vt decepti putare possimus demonstrare nos aliquam proprietatem de subiecto vniuersaliter, quæ tamen vere non conuenit ei vniuersaliter, & ideo non leuem defectum in tali modo demonstrandi committi.

Vt autem quæ ab Aristotele in his duobus capitibus afferuntur melius capere possimus, Nota aperire necesse est, quid in sequentibus intendat; sunt enim quasi sequentium prooemium: 3 est igitur intentum ostendere demonstrationem, ex necessariis, & propriis, ac perpetuis procedere: vt autem similes habeant conditiones, necesse est, sint de omni, per se & in quibus prædicatum dicatur de subiecto vniuersaliter, ad probandum igitur principale institutum necessarium fuit explicationem

horum tr-

bent trium terminorum præmittere, quam capite 4. & 5. tradit.

Demonstrationem ex necessariis procedere hac ratione probat (vt textus iam exponentem aggrediamur) conclusionem demonstrationis scimus ex principiis; ergo non potest aliter se habere, est igitur necessaria, ac proinde ex necessariis principiis deducta, quapropter demonstratio ipsa, per quam deducitur, ex talibus principiis necessariis procedat necesse est: prima consecutio euidenter probatur ex definitione scire cap. 2. designata, scire est rem per causam cognoscere, quod illius est causa, & quod non contingit aliter se habere; secunda, ex definitione necessarii, est enim illud, quod non potest aliter se habere: postrema non est minus euidens, nam licet verum possit ex falsis, necessarium ex probabilibus aliquo modo syllogizari, demonstrari verò minimè, nisi ex necessariis.

Cuius hæc est pulchra ratio, ex discrimine inter demonstrationem, & syllogismos cæteros, deducta; nam in his, non ex virtute præmissarum, sed solius illationis necessaria solet conclusio inferri, in demonstratione vero, vtpotè syllogismo perfectissimo, nō solum ex illationis vi (quāquam hæc requisita sit) sed præcipue ex virtute præmissarum deducitur: repugnat autem falsam esse causam veritatis, aut probabilem causam necessarii, nisi velis effectum esse causa præstantiorem, quod planè absurdum est: si ergò res ita se habet infert Aristoteles definiendum esse, ex quibus præmissis sit demonstratio, & ex qualibus conclusionibus constare debeat.

Tres sunt modi, quos habere oportet, tam principia demōstrationis, quam conclusionē; primus, vt in eis prædicatū dicatur de omni: dici aūt de omni duplicē conditionē requirit apud Aristotelem, nempe, vt de quolibet contento sub subiecto, ac pro quolibet tempore dicatur, primam conditionem habet prædicatum huius propositionis, omnis homo vigilat, non tamen secundam quia non semper conuenit, sed tempore quodam determinato, ideo non dicitur de omni, habet vtramq; coloratum respectu hominis: quia pro qualibet temporis differentia de eo dicitur, ac propterea de omni est hæc, omnis homo est coloratus.

Per se, distinguit Aristoteles in quatuor modos, quorum primus est, quando prædicatum pertinet ad essentiam subiecti, quia vel est eius definitio, vel pars definitionis, vt homo est animal rationale, homo est animal, homo est rationalis; vel certè aliquo modo ad definitionem pertinens, quod addimus propter exempla ab Aristotele apposita, de linea respectu trianguli, & puncto respectu lineæ: non enim cadit in definitionem lineæ punctum, tanquam pars eius essentialis, cum ex punctis non cōponatur, sed tāquam aliquid in essentia clausum: punctis namq; continuatur, ac terminatur, sine quibus nec esse nec intelligi potest, ideò intrinseca sunt ei, tanquam continuatiua, & quasi in obliquo. Primus modus per se. 6.

Secundus modus est quando ex opposito subiectum, clauditur in definitione prædicati; hoc enim sibi vult Aristoteles illis verbis obscuris quidem. Et quibuscunque in existētium ipsis, ipsa sunt in oratione quid est declarante; &c. id est quando subiecta definiunt ea, quæ sibi in existiunt, vel ipsis inhærēt prædicata, quemadmodum numerus parem definit, vel imparem, & linea rectum vel curuum; etenim si velis definire parem vel imparem, dices esse numerum talem si rectum, esse lineam sic se habentem; & si risibile, esse hominem aptum addendum, & quamlibet passionem per propriū subiectum explicabis: vnde quoties passio enunciatur de subiecto, in hoc secundo modo per se continueda est propositio. Et his duobus modis per se constitutis, infert Aristoteles cæteras propositiones, in quibus neutro modo prædicatum se habet respecti, per accidēs esse, vel accidentales. Secundus modus per se. 7.

Tertium modum per se constituit substātia quia ex propria conditione habet non in subiecto, sed per se subsistere: vnde nec de aliquo subiecto dici: à quo excluduntur quælibet accidentia, quibus ex opposito conuenit non per se, sed in alio sustentari, de alio Tertius modus per se. 8.

que tanquam de subiecto enunciari. vt albo, & musico.

Quartus modus per se. *Quartus modus per se efficitur ex effectu, & causa per se contingit enim aliquem effectum ex causa sequi, sed per accidẽs: quia non ex virtute causæ sed aliũde, vt coruscatio ex deambulatione, vel ex terra effusione inuentio thesauri: alius est effectus, qui per se sequitur, hoc est, ex virtute causæ; propositio igitur in qua iste de sua causa enunciatur per se dicitur quarto modo, & tales sunt quæ sequuntur, iugulatus interiit, ædificator ædificat: si verò effectus per accidens de sua causa enuncietur, per accidẽs omnino censetur, vt si dicamus vineam effodientem pecuniam inuenisse.*

9\.

Quomodo distinguantur hi modi per se. *Ex his quatuor modis per se (vt bene aduotãt D.Thom. Philoponus, & Themistius, quos cæterorum interpretum turba sequitur) duo primi sunt per se prædicandi, tertius per se existendi, quartus per se causandi: nam,*

10\. *& si ex quarto modo fiant prædicationes, non fundatur earum veritas in eo, quod prædicatum insit subiecto, quòd commune esse in prædicationibus solet; sed in eo duntaxat, quod per se sequatur, quanquam ei non insit, vnde non tam per se inhæsionis, vel prædicationis, quã causalitatis appellantur.*

Quibus modis per se vtatur demonstrator. *Ex horum modorum explanatione infert Aristoteles obscure admodum, sed ex cunctorum interpretum sententia, quibus modis per se demonstratoria ars vtatur: dissentiunt tamen Autores in eis designandis, quos enumerare vult Aristoteles: nam quidam secundum enumerasse. Sentiunt, D.*

11\. *Thom. quem sequitur Paulus Venetus, secundum, & quartum, nempe quando subiectum definit prædicatum, & est causa eius per se: alii demum, primum, & secundum, quia quartum non enumerant inter modos prædicandi.*

Expositio Boetij. *Rem dubiam fecit obscura, & fortè diminuta Boetii translatio, cuius verba referre placet, habent enim sic:* Quæ ergo dicuntur in simpliciter [illegible] per se sunt, sicut inesse prædicantibus, [illegible] inesse propter i[illegible], quæ sunt ex necessitate, &c. *Ecce solũ duos modos enumerat, secunda videlicet primis verbis* in esse prædi[illegible]bus; *quasi dicat eo modo per se [illegible] demonstratorẽ, quo subiecta insunt prædicatis, [illegible] ad eorum definitionem pertinent. [illegible] autem verbis postremis dicens* [illegible] propter ipsa, *idest, quando ex eorum subiectorum virtute [illegible] prædi[illegible] fauet, absque dubio translatio hæc [illegible] D. Thom. expositioni: sed translatio Argyropyli, clarior quidẽ eis fauet, qui primum, & secundum enumerasse sentiũt, his enim [illegible] bis continetur:* Quæ igitur in hisce, [illegible] scientiam simpliciter cadunt, per [illegible] tur, vel eo pacto, vt sint in prædica[illegible] subiecta, vel eo rursus, vt ipsa sint in subiec[illegible] ea ob ipsa, & necessario sunt, &c.

Ego verò, cui dilucidior hæc Argyropyli translatio magis placet, existimo omnes tres modos per se, primum: videlicet secundum, & quartum recensuisse Aristotelem (vt omnes expositiones comprehendamus) primum namque, & secundũ explicauit plane dum dixit, vel eo pacto vt sint in prædicatis subiecta, *vel eo rursus,* vt ipsa sint in subiectis: *quartum verò non minus aperte adens* ea ob ipsa, & necessario sunt *quibus verbis vsus antea fuerat in eius modi explicatione, estq; valde rationi consentaneum hos omnes enumerare voluisse.*

Nam omnem fere demonstrationem propter quid ingrediuntur (vt in adnotationibus ostendemus) primus quidem, & secundus in præmissis, imò etiam quartus, & iste in conclusione: rem manifestam efficit communis demonstratio: omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est risibilis. [illegible] ius præmissa maior in secundo, & quarto continetur modo, cum subiectum sit in definitione prædicati, & rursus causa eius per se: & tantundem censendum est de conclusione: minor verò in primo, cum integra definitio de proprio definito enunciatur. illud tamen certum esse debet, quod si de sola conclusione sermo sit, de qua [illegible] Aristotel. locutus iuxta Boetii translationem, duo tantum modi, secundus [illegible] licet, & quartus enumerari debe[illegible]

p[illegible]

...nat enim conclusionem demonstrationis ...ter quid, collocari in primo, ideò D. ... de conclusione demonstrationis lite... exponens secundum, & quartum mo... enumerauit, cui non repugnat tertium ... ad se Aristotelem, si de tota demonstra... ne loquitur, vt videatur ostendere trans... Argyropyli. Nostra igitur expositio non ... modo contraria sensui D Thomæ.

Passionem autem de subiecto enunciari ...et necessario, & per se in secundo, vel quarto modo. non solum dum vna res sim... plex est, sed etiam si sint duæ sub disiunctio... ne: exemplum primi tenet risibilitas respe... ctu hominis, secundi verò par, vel impar re... ... numeri, rectum, vel curuum respectu lineæ: huius autem postremi hanc rationem reddit, quia sic se habent par, & impar com... paratione numeri rectum, & curuum com... paratione lineæ, sicut contradictorie, cõtra... rie, vel priuatiue opposita: vnde quemadmo... dum contradictoria absolute, contraria im... mediata, & priuatiua, circa idem subiectũ sub disiunctione accepta necessario ei conue... niunt, quia contradictoriis æquiualent; pa... ratione par vel impar: idem est enim in contrariis immediatis, & priuatiuis circa subiectum aptum, calidum, quod non frigi... dum, cæcum, quod non videns: id circo ne... cessariam prædicationem totum disiunctum constituit, nempe calidum esse, vel non ca... lidum, cæcum, vel non cæcum, homo, vel non homo: pari ratione idem est circa numerũ imparẽ esse, quod nõ parem, & circa lineam curuum, quod non rectũ: & propterea neces... saria est totius disiũcti prædicatio, numerus est par vel impar linea recta, vel curua & ex consequenti per se in suo ordine, & modo.

Tertium terminus est vniuersaliter, nul... la egens diuisione, sed simplici expositione, quæ talis est apud Aristotelem. Vniuersale autem dico, quod vtique, & de omni sit, & per se, & secundum quod ipsum, &c. Triplicem conditionem continens requisi... tam, & sufficientem, vt prædicatum vniuersaliter dictum de subiecto quod dica... tur de quolibet contento sub illo, & pro quo libet tẽpore, quod dicatur per se iuxta aliquẽ modum ex quatuor, & quod conueniat sub...

iecto secundum quod ipsum, hoc est, in quan... tum tale est. Defectu primæ conditionis præ... dicatum huius propositionis, omnis homo vi... gilat, non dicitur vniuersaliter, neque hu... ius, omnis homo est coloratus, defectu se... cundæ, nam, & si de omni dicatur, non per se, defectu tertiæ non prædicatur sensibile de homine vniuersaliter; quia etiam si per se ei conueniat in secundo modo; non conue... nit ei secundum quod ipsum, hoc est, in quan... tum homo est, sed in quantum animal. Ex his exemplis facile intelliguntur alia, quæ in fi... guris designatur ab Aristotele, vt duos re... ctos habere respectu figuræ non dicitur de omni, ideò neque vniuersaliter. Nec demon... strator figuram designat tanquam proprium huius proprietatis subiectum, cùm notum sit quadrangulo non conuenire; conuenit au... tem triangulis per se, sed nulli vniuersaliter vt æquicruri (hoc est triangulo habenti duo latera tantum æqualia, quæ se habent tan... quam duo crura in homine) per se conuenit habere tres angulos æquales duob. rectis, nõ tamen vniuersaliter, quia non secundũ quod ipsũ, hoc est, in quantũ æquicruri, sed in quã... tum triãgulo, vnde de solo triangulo à parti... cularibus abstrahete dicitur vniuersaliter. 16

Obiter autem dixit Aristoteles per se idem esse, quod vniuersaliter, quod nonnul... los turbauit interpretes, qui & D. Thom ea... dem propositionem tanquam falsam attri... buunt: quem autem sensum tenuerit Aristo... teles, ipse statim exposuit subdens, addere nihilominus vniuersaliter supra modum, per se, illam conditionem, nempe vt secun... dum quod ipsum conueniat prædicatum sub... iecto. Ex quo constat hoc sibi voluisse, idem videlicet esse per se, & vniuersaliter, vt su... perius prædicatum idem est cum inferiori, vt de animali solemus proferre, idem esse cum homine, & eundem planè sensum tenuit D Tho. vt fidelissimus eius interpres. Nota ut

In extrema tandem parte, quam quin... tum efficit caput, communisq; diuisio vtri... usque translationis; triplicem deceptionem ostendit Aristoteles contingere solitam in de... signatione vniuersalis, quarum prima con... tingeret, si vnica tãtum esset species alicuius gene... Extrema pars capitis explicatur.

Triplici modo contingit deceptio: primus modus.

generis, vel vnum dumtaxat indiuiduum alicuius speciei: & demonstrantes de illo aliquam proprietatem genericam, vel specificam, putaremus de illo nos vniuersaliter demonstrare, quia non extat aliud, cui conueniat, ideò ei soli videtur cõuenire, ac proinde vniuersaliter; exemplum singulorum modorum statim subiiciemus, vt clarius procedamus, quanquam Aristoteles separatim atque inuerso ordine exempla omnia producat; est igitur exemplum huius primi modi

18. *apud ipsum; si non extaret alius triangulus nisi æquicrus, & de illo demonstremus, quod tres habeat angulos æquales duobus rectis, putaremus fortè nos vniuersaliter demonstrare, ex eo decepti, quod ei soli conuenire videatur, & licet in casu soli conueniret, minimè tamen vniuersaliter, siquidem non conuenit secundum quod ipsum, hoc est, vt æqui cruri sed vt triangulo, ab eo, & aliis pessibilibus abstracto. Similis est ratio in eo, quod vere contingit, si probemus lunam eclipsari, quia terra interponitur inter eam, & solem, putantes nos de hac luna, vt est hæc, talem effectum, vel proprietatem ostendere vniuersaliter: quia ei soli conuenit; decipiemur tamen, quia etsi ei soli conueniat non tamen vniuersaliter: quia non conuenit ei, vt talis est, sed vt luna, cui non repugnat multis esse communem.*

Secundũ modus.

Secundo modo potest deceptio contingere quando proprietas aliqua multis speciebus conuenit ratione alicuius generis cunctis communis, quod tamen innominatum

19. *est, & hæc est deceptionis causa; nam demonstrantes proprietatem illam de omnibus speciebus putamus nos vniuersaliter illam ostendisse, cum non appareat aliud cui conueniat: gratia exempli progredi, conuenit equo, homini, ac leoni, multisque aliis animalibus, non vt animalia sunt, siquidem non conuenit cunctis animalibus, neque vt sunt talia: sed secundùm quandam rationem innominatam nempè habentis virtutem, aut potentiam progressiuam; tunc ergo deciperetur quispiã, si putaret se vniuersaliter talem proprietatem ostendisse, quòd de cunctis animalibus, quibus conuenit, eam ostenderit, non enim [illegible] vel omnibus secundum quod [illegible] adeò neque vniuersaliter sed [illegible] lem virtutem vt à cunctis [illegible] abstrahenti; aliud exemplum apponit Aristoteles in numeris, lineis, corporibus [illegible] lidis, ac tempore, quibus commun[illegible] commutata proportio ratione partium [illegible] in cunctis possimus argumentum ducere.*

Quod vt intelligamus obseruandum est vt bene D. Tho[illegible]) proportionem esse habitudinem inter duas quantitates, & vt ca[illegible] numeros tanquã ad notiores applicemus proportio dupla est inter duo, & quatuor est et ã proportionalitas, nempè proportio inter duas proportiones, vel inter duos proportionat[illegible] numeros, vt si dicamus qualis est proportio duorũ ad quatuor, talis est quatuor ad octo, proportionalitatẽ cõstituimus: sed duobus modis potest se habere proportionalitas nã: el est cõiuncta, & tũc inter tres terminos dũtaxat versatur, vt ostendat designatum exemplum; si vero sit diuisa versatur inter quatuor, vt qualis est proportio duorum ad tria talis est quatuor ad sex, diuisa autem hæc dicitur, illa verò coniuncta, quia duæ istæ proportiones numerorum non vniuntur in aliquo eorum vtrique deseruiente: quod tamen habet prima: siquidem vtraque eius proportio in quaternario vnitur vtrique deseruiente, & hoc est, quod ait D. Thom. proportionalitatem coniunctam vti vno numero vt duobus, in exemplo tamen vtriusque vt patet, eadem est proportio, permutatur verò, si termini iidem permutentur, vt si dicamus, sicut se habent duo ad tria, ita quatuor ad sex, quia vtrobique est sex quì altera, ergo sicut duo ad quatuor, ita tria ad sex, quia vtrobique est dupla.

Hoc est igitur argumentum à permutata proportione, quòd quemadmodum in numeris constitutum est, sic in lineis, in corporibus, ac tempore, secundum diuersas partes constitui potest, eiusmodi ergo proprietas permutatæ proportionis his quatuor communis est, quam, & si quispiam de cunctis ostendat putans se vniuersaliter eam ostendisse, decipietur, cum non conueniat eis vt

singulis nec etiam, vt omnibus, sed sub quadam ratione communi innominata quantitatis proportionabilis, vt sic loquamur.

Postremus error contingit, dum aliquam proprietatem ostendimus de aliquo toto, quæ
21. verè conuenit cunctis eius partibus, vel inferioribus; & idcirco putamus de eo vniuersaliter demonstrari: decipimur tamen, cum se habeat tanquam pars ad totum respectu illius cui vere vniuersaliter conuenit tanquam pars inquam obiectiua, vel prædicatum inferius; vt si aliquis demonstraret de animali, quod augetur putans se vniuersaliter hanc proprietatem de illo ostendere quia cunctis animalibus conuenit: deciperetur profecto; nam augmentatio viuenti vt sic conuenit, cuius comparatione se habet
22. animal, vt pars obiectiua ad suum totum potentiale.

Exemplum designat Aristoteles in lineis; & enim si quispiam ostēderet de lineis rectis æque distantibus non coincidere, seu non concurrere, putans se vniuersaliter hanc de eis proprietatem ostendere, quia cunctis lineis rectis æque distantibus conuenit, deciperetur; quia lineæ rectæ æque distantes, tanquam pars in toto sunt, respectu linearum æque distantium incōmuni à rectis, vel obliquis seu curuis abstrahentium, quibus conuenit secundum quod ipsum, itaque rectis æque distantibus conuenit non vt rectis, sed vt æque distātibus, ideò non secundum quod ipsum, neque vniuersaliter.

Ex quibus infert Aristoteles regulam esse vniuersaliter veram, vt quanquam de cunctis speciebus ostendatur passio conueniēs superiori innominato, vel cui nomen est imposi-
23. tum, non sciatur vniuersaliter, quo vsque de eo demonstretur, sed sophistico modo, cum nō conueniat alicui secundùm quod ipsum, imò neque omnibus simul nisi vniuersali ab eis abstrahenti, vt si de Isochele, vel æquicruri, & gradato, hoc est habenti tres angulos inæquales, ac de cæteris trianguli speciebus sigillatim ostendant quispiam tres angulos æquales duobus rectis habere, non scit talem proprietatem vniuersaliter prædicari de subiecto, quousque de triangulo à cūctis abstrahente ostendat, cuius eam designat ratio-

nem: quia si eadem esset ratio trianguli, & harum specierum, sciretur vniuersaliter, quando de vna, vel pluribus, aut omnibus demonstratur; sed cum sit distincta, nō satis est de inferioribus illam ostendere, vt vniuersaliter sciatur, esse autem distinctam non realiter, sed secundum rationem intelligit: nam ratio generica, & quæcunque superior hac sola distinctione distinguitur à particularibus, à quibus abstrahitur, & in quibus est.

Superest ergò vniuersalem regulam tradere ad dignoscendum, quando prædicatum vniuersaliter primo, vel secundum quod ipsum enunciatur de subiecto (eiusmodi enim res termini ad conuertentiam dicuntur,) & hoc præstat Aristoteles in calce textus duas exigens conditiones prior est, vt tale sit illud cui proprietas aliqua attribuitur, quod semotis quibuscunque aliis adhuc ei cōueniat: gratia exempli, triangulus vt sic talis est, vt etiamsi ab eo separes materiam æream, vel etiam speciem Isochelis, æquicruris, vel gradati, nihilominus ei cōuenit habere tres angulos æquales duobus rectis: vnde fit, vt de eo possit vniuersaliter demonstrari, & ex cōsequenti eiusmodi, quæ auferuntur, non sunt prima eius subiecta, nec vniuersaliter eis accommodatur.

Vniuersalis quædã regulam.

24.

Posterior conditio est, vt tale sit quo semoto, non quomodolibet, sed primo proprietas ipsa auferatur primo (ait) quia ablato superiori aufertur passio inferioris. quæ tamē non eo ipso superiori conuenit vniuersaliter, cum non auferatur primo eo ablato, sed quasi secundario, vel ex consequenti, vt ablata figura, quæ triangulo superior est) auferuntur tres anguli æquales duobus rectis sed non primo, nisi quia triangulus aufertur. idcirco vniuersaliter ei soli attribuitur non figura, neque particularibus triangulis: quibus etiam ablatis adhuc non aufertur, sed triangulo conuenit. 25.

Ex his constat expositio quarti, & quinti capitis, quæ vt absolutior esset, necesse fuit vtrunque in vnum coniungere.

NOTABILE I.

Circa particulam de omni.

DIVVS Thom. 1. posterior. lect. 9. Themistius cap. 9. suæ Paraphrasis, Magister Sotus in explicatione textus, quos cæterorum interpretum turba sequitur, duobus modis adnotant esse considerabilem hanc particulam de omni, primo quidē, vt nihil sit
26. sub subiecto accipere, de quo non dicatur prædicatum, quo pacto consideratur in libris priorum: sic namq; prædicatum dici de omni subiecto sat est, vt propositio sit syllogistica quamuis non dicatur pro quolibet tempore, sed aliquando sit falsa. Secundo accipitur, vt pertinet ad præsentem posteriorum tractatum, & addit aliam conditionem, ratione cuius semper efficit propositionem veram, nempe vt pro quolibet tempore; & hoc esse (aiunt) quod sibi voluit Aristoteles dicens: Non in aliquo quidem, in alio autem non, neque aliquando quidem, aliquando autem non, &c quasi dicat, sed de omni ac semper.

De quolibet contēto sub subiecto enunciari prædicatum, quomodo intelligatur.

Vera sunt hæc quantum spectat ad dici de omni posterioristicum (vt ita loquamur) sed quæ de prioristico dicuntur explicatione indigent, vt vera censeantur: etenim de quolibet contento sub subiecto enunciari prædicatum, duplicem sensum exhibere potest, primum secundum veram inhærentiam, posterius secundum modum enunciandi vniuersalem dumtaxat, siue inhæreat vel secus; & iuxta priorem sensum in solis propositionibus reperitur pro aliqua temporis differentia veris: posterior etiam in semper falsis: de omni namq; dicitur prædicatum huius propositionis, omnis homo est lapis secundum modum enunciandi, cum sit vniuersalis affirmatiua sed ideò falsa est; quia non vere conuenit subiecto iuxta modum, quo de eo enunciatur, & quidem ad ar-
27. tem syllogisticam non est necessarium, vt prædicatum vere dicatur de omni subiecto, sed sat est, si secundum modum enunciandi: abstrahit enim syllogistica ars à veritate, vel falsitate propositionis, cum non minus exerceri in falsis, quam in veris possit: satis est igitur hoc modo dici de omni prædicatum ad prioristicam considerationem, quæ solam formam syllogisticam attendit, quæ absque dubio abstrahit à quauis materia contingenti, necessaria, vel remota: huic etenim principio innititur vt cum prædicatum maioris dicetur, de quocunque contento sub subiecto, dicetur de prædicato minoris, quod sub eo continetur at- 28
que ex consequenti de subiecto eiusdem minoris in conclusione, de quo idem prædicatum minoris enunciatur, vt, si omne animal est album, & omnis homo est animal, euidenter sequitur, quod omnis homo sit albus: quod autem eiusmodi consecutio necessaria sit, impertinens est veras esse propositiones aut falsas, non est enim minus necessaria in his atque in illis, id est tamen requisitum & sufficiens, vt secundum modum vniuersalem enunciandi de omni dicatur prædicatum & hinc sequitur euidenter non esse necessarium prædicatum dici de quolibet contento sub subiecto, iuxta veritatem rei significatæ vt dicatur de omni prioristico, sed sat est secundum modum enunciandi vniuersalem non verum esse testantur exempla Aristotelis in elementis designata, quibus frequenter vtitur .2. lib. priorum, quibus omnes affirmantes propositiones semper sunt falsæ.

Et iuxta hanc expositionem intelligitur modus loquendi D. Thom. & aliorum de dici de omni prioristico, vt cum asserunt oportere, vt prædicatum dicatur de quolibet contento sub subiecto, sensus eorum sit non de veritate rei, sed de modo dumtaxat enunciandi: cum tamen dici de omni posterioristico veritatem rei pro quolibet tempore importet.

Et quæ adnotata sunt de hac particula dici de omni, secundum proportionem intel- 29
ligenda sunt de opposita, nempe, de dici de nullo, cum eadem sit oppositorum ratio: & idcircò Aristoteles huius mentionem non fecit, existimans facile eius conditionem intelligi explicata positiua ac principali, cui opponitur.

NOTA-

NOTABILE II.

Sufficientiam modorum per se continens.

Circa modos per se adnotanda est fundamentalis ratio, propter quam non sunt plures, nec pauciores, quam quatuor ex doctrina D. Thom. in huius capitis commẽtarius, ubi particulam per se secundum proprietatem sumptam quandam habitudinem causæ denotare docet, intrinsecè quidem, ut
30. formalis, vel materialis, in quo sensu dicere solemus, corpus viuere per animam, & rursus esse coloratum per superficiem, quæ quasi subiectum est, quo mediante color inhæret corpori, & ideò materialis causa talis inhærentiæ habitudinem etiam extrinsecæ causæ denotat præsertim efficientis, ut dum dicimus aquam per ignem calescere: causa autem duplex est, una per se, alia per accidẽs per se est illa, ex cuius virtute pẽdet effectus: per accidens, ex cuius virtute non pendet, sed quasi casu, vel contingenter concurrit, ut in motu lapidis deorsum cernimus, cuius causa per se est lapis ipse, vel qui illum fecit: per accidens verè ille, qui impedimentum remouet, quo detinebatur, ne deorsum moueretur. Ex his autem duabus sola prior dicitur causa simpliciter, posterior verò non nisi secundum quid; unde priorem duntaxat denotat particula, per, in communi modo loquendi.

Quibus suppositis quemadmodum inter causas nobilior est intrinseca, sic nobiliores modi per se censentur, qui ex ea accipiuntur, atque adeò priores: & rursus quemadmodum inter causas intrinsecas nobilior est
31. forma, à qua species rei accipitur: pari ratione nobilior est modus per se denotans formam modo denotante materiam, atque adeò prior: & quia definitio, vel pars definitionis se habet respectu definiti per modum formæ, meritò primum modum per se posuit Aristoteles, quando definitio ipsa, vel quælibet eius pars de definito enunciatur, ut homo est animal rationale, homo est rationalis: secundum verò, quando subiectum collocatur in definitione prædicati, ubi non formalis, sed materialis causa interuenit: siquidem subiectum in definitione prædicati ponitur tanquam id, cui prædicatum (quod est eius proprietas) inhæret, ut dum dicimus hominem esse disciplinæ capacem, alius verò modus est, quando denotatur causa extrinsece efficiens, vel finalis, sed per se, & iste ponitur ab Aristotele quartus, sub quo collocantur ista propositiones, & similes, ædificator ædificat, iugulatus interiit: particula item, per, non solum denotat causam intrinsecam, vel extrinsecam, sed etiam modum essendi nobilissimum, quo dicitur aliquid sine dependentia, vel adminiculo alterius subsistere; & talis est dignitas substantiæ ex se habentis subsistentiam, ac 32. propterea dicitur per se esse, quasi ex propria natura, & conditione absque dependentia ab alterò subsistens, quo separatur ab accidentibus, non nisi dependenter à substantia existere petẽtibus: unde oritur aliud discrimen, nempe substantiam de nullo subiecto dici, accidentia verò ex propria conditione prædicari de substãtia: & quoniam hic modus essendi per se, vel est intrinsecus, vel certè ex intimis substantiæ visceribus procedens, post primum, & secundum modum statim enumeratur ab Aristotele, modo per se causandi, tanquam ab extrinseco procedente ultimo loco posito.

Explicatur particula, per.

Alia etiam via, non contemnenda eorundem modorum sufficientiam desumere possumus: res etenim, de qua demonstramus aliquid, quatuor habet considerationes, primam, ut in se est solitariè subsistens; secundam in ordine ad prædicata essentialia, tertiam in ordine ad proprias passiones: po- 33. stremam in ordine ad proprias operationes; & prima consideratio constituit tertium modum per se, secunda primum, tertia secundum, & ultima quartum, &c.

Alia[r] via.

NOTABILE III.

Circa eosdem modos per se.

EX horum modorũ sufficientia constat, nec plures esse, nec pauciores, quàm quatuor. vnde fit vt quatuor alios quos Aristot. enumerat 5. Metha. cap. 18. text. 23. Licet sub alio nomine, videlicet secundum se & licet verbis nonnihil diuersis, non
34. sint ab his diuersi, vt bene adnotauit D. Tho. in commentariis eiusdem loci lect. 19. quod vt clarius constet placet eos cursim referre; primo modo, ait Aristoteles, dicitur alicui conuenire secundùm se quod quid erat esse eius vt Calliæ conuenit, secundum se animal *Secundus modus.* quoddam enim animal est Callias, & hic est etiam primus modus per se, secundo modo conuenit secundum se illud, quod prædicatur de aliis tanquam de primo, seu proprio subiecto totali, vel partiali, vt de superficie, quod sit alba, & de homine, quod viuere natus sit: quandoquidem primum, ac proprium vitæ principium est anima: patet autem hunc modum esse secundum, præsenti loco enumeratum, cum proprium subiectum *Tertius modus.* definiat accidens ab eo procedens, eiq; attributum: tertium modum esse ait prout secundum se dicitur illud, cuius non est alia causa, quo pacto homo dicitur secundum se homo: nam huius quod est esse hominem non designamus aliam causam ex natura rei ab eo distinctam; & ad hunc modum reduci ait D. Thom. quartum enumeratum hoc loco; quia per se dicimus iugulatum interiisse nullam aliam causam interitus designantes ab ipsa iugulatione distinctam: quartum denique modum, hisce verbis explicat Aristoteles: *Quartus modus Aristot.* Amplius quæcunque soli insunt, & in quantum soli, eo quod separatum secundum se: quibus verbis modum solitarie
35. existendi substantiæ proprium designat: soli etenim substantiæ, & in quantum soli conuenit solitarie existere, hoc est sine dependentia ab alio.

Deceptio Themistii Vbi obiter animaduertendam duxi manifestam Themistii deceptionem in sua paraphrasi, super 1. lib. posterior. cap 10. vbi tertium modum per se constituit ex accendentibus, respectu propriorum subiectorum, quæ his immediate, ac per se insunt, vt superficiei color: sub quarto autem modo quæ per se sunt, vel per se causantur per aliquid ita: huius autem deceptionis occasionem desumpsisse videtur ex prædicto metaph. loco cum tamen eodem modo loquatur Aristoteles de diuersis modis huius particulæ secundum se, ac præsenti loco de modis per se accidentia respectu propriorum subiectorum in secundo modo collocans, cum notum sit per ea definiri: modum item tertium per se essendi distinguens plane à quarto modo per se causandi.

DVBIVM VNICVM

Quemnam ordinem inter se seruent tres isti modi de omni, per se, & vniuersaliter.

DIVVS Thom. in huius capitis expositionibus, quem Magister Sotus sequitur talem ordinem inter eos ponit, qualem inter superiora, & inferiora prædicata ponere consueuimus, ita vt de omni sit supremum, medium per se, infimum vniuersaliter: vnde fit vt quemadmodum sequitur, quidquid est homo etiam est animal, & quidquid est animal etiam est viuens: minime tamen è diuerso, descendendo à superioribus: non enim omne viuens est animal, neque omne animal homo: pari ratione, quodlibet prædicatum si vniuersaliter enunciatur, de subiecto dicetur per se, ac de omni, & quodlibet prædicatum per se erit de omni: descendendo tamen minime sequitur, dicitur de omni ergò per se, nam de omni est hæc, omnis homo est coloratus, & non per se: nec etiam dicitur per se, ergò vniuersaliter: nam per se enunciatur sensibile de homine in secundo modo, non tamen vniuersaliter, quia non conuertitur secundum quod ipsum, hoc est, in quantum est homo, sed in quantum est animal. *Thom. Soto.* 36

Hanc doctrinam non videtur probare D. Toletus in expositione tex. affirmans cum Themistio, Philopono quos ipse refert, non esse neces-

esse necessarium, vt omnes propositiones per se in secundo modo sint de omni, nam grāmaticum esse conuenit homini per se secundo: nō tamen enunciatur de cunctis hominibus & curuitas similiter naso.

Mihi autem sententia D. Thom. explicata magis placet: in secundo enim modo per se est propositio, cuius subiectum definit prædicatum, sed non contingit sic se habere, quin omnibus singularibus conueniat: si enim homo definit risibile, vel numerus parē, aut imparem, repugnat certè aliquem dari hominem, qui non sit risibilis, vel parem, aut imparē, qui non sit numerus: sicq; de cæteris huiusmodi propositionibus: ergò pugnat cū ratione secundi modi per se aliquam eius propositionem non esse de omni; nec oppositum probatur illis duobus exemplis: nam Grāmatica respectu hominis, & curuitas respectu nasi, simpliciter sunt accidentia: vnde, & prædicationes istæ, homo est grammaticus, nasus est curuus, ad quintum prædicabile spectant; quamuis enim in solo homine possit grammatica reperiri, & curuitas in solo naso eiusmodi tamen subiecta à tali accidēti possunt absolui, realiter quidem, aut saltem per intellectum: quemadmodum de accidenti inseparabili docet Porphyrius in 5. prædicabili, quod satis est, vt similes prædicationes sint accidētales, & proinde non per se.

De grāmatica verò posset adnotari, quod & si accidentaliter inhæreat homini: aptitudo tamen habendi illam, per se, ideò hæc propositio, homo est aptus ad grammaticam, in secundo modo per se continetur, & ex consequenti prædicatum de omni homine dicitur: de simitate etiam verū est, quod Themistius adiecit cap. 12. suæ Paraphrasis, per se prædicari de naso simul sumpta cum suo opposito sub disiunctione, quemadmodum curuitas de linea simul cum rectitudine, itaque per se erit propositio hæc, nasus est simus, vel rectus, si hæc cæca cum quasi immediate opposita se habeant, sed tunc certè sicut per se, sic de omni prædicabitur, omni siquidem naso tale disiūctum conuenire necesse est.

QVAESTIO I.

An hæc prædicatio, & similes, homo albus est animal sint in primo modo per se.

Titulus quæstionis explicatur, & duæ sententiæ traduntur.

CErta res est, prædicationem, in qua genus denuda specie enunciatur, propriè pertinere ad primum modum per se, cum genus sit altera pars definitionis eius; dubia tamen de specie aliquo accidenti vestita, an sit prædicatio per se, vel per accidēs, dum sic enūciamus, homo albus est animal, equus niger est viuēs: nec procedit quæstio, si cum reduplicatione talis accidentis accipiantur hæ, vt si dicamus homo in quantum albus est animal, equus in quantum niger est viuens, certum namque est hoc modo acceptas non solum non esse per se, sed planè falsas, cum ex ratione albedinis, aut nigredinis, solum habeant homo, vel equus esse coloratos, vel quales, nequaquam esse animalia, vel viuere. *Explicatio quæstionis.* 1.

Cæterum, an sine tali reduplicatione per se sint, vel per accidens (earum veritate præsuposita, de qua dubitat nemo) in hoc posita est difficultas. Quam D. Thom. soluit in 3. distinctione 10. quæstione 1. articulo secundo, quæstiuncula 3. affirmatiuam partem tenens hisce verbis. *In propositionibus per se aliter est ex parte subiecti, & ex parte prædicati, quia ex parte subiecti sufficit, quod secundum vnum tantum eorum, quæ in subiecto continentur prædicatum per se subiecto conueniat: ex parte autem prædicati oportet, quod quidquid est in prædicato, per se conueniat subiecto: vnde hæc non est per se, homo est animal album: hæc autem est per se albus homo est animal, &c.* *Prima sententia D. Thom.* 2.

Et potest confirmari hæc sententia, quia accidens non reduplicatum non variat essentiam subiecti, cui adiungitur; nec enim minus est animal homo albus, quam niger, vel quam *Cōfirmatio prædictæ sententiæ.*

quam

quam si nullo colore afficiatur, si ergo de nudo homine prædicatur animal prædicatione per se, non minus prædicabitur per se de eo albedine, vel alio colore affecto.

Secunda sententia recentiorũ. Quidam nihilominus ex modernis, qui viua voce Aristotelem interpretantur, non probant discrimen hoc à D. Thom. constitutum inter accidens positum à parte subiecti, vel prædicati in his propositionibus, dicentes soli eius autoritati inniti, non habens aliquod fundamentum rationis: vnde hac potius distinctione vtendum esse arbitrantur; quando subiectum propositionis est complexum constans ex materiali, & formali, si prædicatum ei conueniat: ratione significati formalis erit in primo modo per se: vt homo albus est coloratus: si verò prædicatum conueniat subiecto ratione materialis significati tantum, sitque de definitione eius erit indirecta propositio, atque adeò simpliciter per accidens, & tales esse aiunt præfatas, nempe homo albus est animal, equus niger est viuens.

5.

Firmũ argument. Idque confirmant. Primo propositio per se, in primo præsertim modo, est perpetuæ veritatis; sed similes propositiones possunt esse falsæ; separata enim albedine ab homine, & ab equo nigredine falsum erit sic enunciare.

6.

Secundum argument. Secundo, non est aliud dicere hominem album esse animal, quam album esse animal, cum idem sint album, & homo albus; sed hæc est planè per accidens, & indirecta album est animal, ergo eiusdem rationis erit alia.

Resolutio quæstionis traditur, & argumentis occurritur.

Fundamẽt. sententiæ D. Thom. SENTENTIAM tamen D. Thomæ tanquam veram amplectentes dicimus similes propositiones esse directas, & per se in primo modo: distinctio enim à D. Thom. adhibita de accidenti superaddito ex parte subiecti, vel prædicati, non soli eius auctoritati innititur, sed firmissimo cuidam fundamento à se posito 3. par. quæst. 16 artic. 7. ad 4. vbi sic legimus. *Terminus in subiecto positus tenetur materialiter, hoc est, pro supposito; positus verò in prædicato tenetur formaliter, id est, pro natura significata: & ideò cum dicitur homo factus est Deus, ipsum fieri non at-*

7.

tribuitur humanæ naturæ, sed supposito [illegible] naturæ, quod est ab æterno D[illegible], & [illegible] venit ei fieri Deum: cum autem dic[illegible] factus est homo, factio intelligitur [illegible] ipsam humanam naturam, & i[illegible] quendo hæc est vera, Deus factus est homo, &

Ecce quo pacto propter [illegible] se habendi eiusdem term[illegible] cati, vel subiecti, negat prima[illegible] nem, & admittit secundam; & [illegible] causam affirmat in primo loco [illegible] se, homo albus est animal, ha[illegible] dentalem, homo est animal. [illegible] to quidem, nã homo albus in sub[illegible] nit pro materiali significato, ne[illegible] mine absolutè, non pro albo, quod [illegible] mali, & cum de esse [illegible] hominis [illegible] simpliciter est per se hæc, homo [illegible] animal, at ex parte prædicati non pro materiali, sed pro formali, videlicet pro a[illegible] quod cum sit accidens hominis, acci[illegible] propositionem constituit.

E[illegible] Si autem velit quispiam ra[illegible] fundamenti intelligere, sci[illegible] na[illegible] iecti, & prædicati esse de[illegible] iectum in propositione se habe[illegible] cui inhæret forma per prædica[illegible] ra: prædicatum verò vt forma, ideo [illegible] est vtriusque suppositio, & pro mate[illegible] gnificato oportet supponere subiectu[illegible] pro formali prædicatum: refert autem mul[illegible] fundamentũm hoc præoculis habere ad in[illegible] ligendam veritatem multarum propo[illegible] num, quæ circa incarnationis mysteriu[illegible] occurrere possunt: nam si illud [illegible] necesse erit plures admittere tanquam veras, plus fortassis, quam falsas: refert etiam multum credere nunquam D. Thom. sine fundamento loqui, vt persuasum habeamus solidam semper esse doctrinam eius.

Ad primũ argumen. Et ex fundamento D. Thom. à nobis [illegible] posito, atque confirmato, constat qui[illegible] dicendum ad primum argumentum, nem[illegible] tales propositiones esse perpetuæ veri[illegible] cuius ea est ratio; quia licet subiectum [illegible] homo habens albedinem, vel equus hab[illegible] nigredinem, pro supposito humano [illegible] muni accepto, atque simpliciter [illegible] vnde propositio tota designat connexio[illegible] essentialem animalis cum homine simp[illegible] ter sumpto; & cum hæc sit perpetua, [illegible] essentialis, sit perpetuæ veritatis esse pro[illegible] sitionem, de qua procedit controuersia est

8.

enim in rigore verum, hominem album sem per fuisse animal rationale, etiam antequam haberet albedinem, cum idem sit ante & postquā habet illam: est enim sensus, homo cui habet albedinem, semper fuit animal: perpetuæ etiam veritatis est propositio, homo currens, vel dormiens est animal, cuius sensus est, homo, qui nunc dormit, semper fuit animal.

Confirmat hanc veritatem id, quod de Christo Domino dicimus, & habetur expressè in Scriptura; licet enim significet habentem Diuinam, & humanam naturam; tamen quia in propositionibus à parte subiecti positus, supponit pro supposito quod est æternum, absolutè pronunciamus de eo, quod semper fuerit; vt ipse de se protulit Ioannis 8 Iudæos alloquens: *Amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum.* Et Paul. ad Hebræos 13 *Iesus Christus heri, & hodie ipse, & in secula.* Planè significans iuxtà communem interpretum consensum, Christum semper fuisse non est ergo dicendum has propositiones, homo albus est animal, equus niger est viuens; esse indirectas, aut per accidens, sed directas, & per se, in primo modo.

Ad secundum argumentum negamus paritatem esse rationem, de his duobus terminis album, & homo albus, nam album nullum determinat substratum, sed corpus duntaxat in communi connotat, cui accidit esse animal, saltem secundum modum se habendi: at homo albus determinat materiale, & tale quidem, ad cuius essentiam pertinet animal, cui si addideris pro eodem materiali absolutè supponere, colliges planè quidditatiuam esse propositionem, homo albus est animal, & in primo modo per se.

QVAESTIO II.

Quidnam per terminum vniuersaliter significetur? & an conueniat prædicationibus superiorum de inferioribus, vel æqualium de æqualibus.

Quæstionis titulus exponitur: & prima opinio proponitur.

Quæstio DVO petit titulus quæstionis, primum expositionem huius vocis vniuersaliter, ex qua pendet: secundum, quibus nam propositionibus conueniat.

Duobus modis vniuersale accipitur, vno modo, vt est proprietas subiecti constituentis vniuersalem propositionem; quod contingit, quando aliquo signo vniuersali afficitur, pro singulisque inferioribus distribuitur vt in hac propositione, omnis homo est albus: alio modo, vt est proprietas prædicati & in hac parte certum est, secundo modo sumi ab Aristotele, non primo: cum comparatione subiecti accipiatur. *Secunda acceptio vtilis.* 11

Sed adhuc vt est proprietas prædicati; geminam habet acceptionem, communem atque specialem; communis acceptio eius est, pro quolibet prædicato multis communi, quo pacto in prædicabilibus accipitur à Porphyrio, & definitur ab Aristotele, 2. lib. de interpretatione, quod sit vnum in multis; sed strictius accipitur in arte posterioristica; non pro quolibet prædicato multis communi, sed pro eo duntaxat, quod conuenit subiecto, secundum quod ipsum, vel primo, quale est prædicatum huius propositionis, homo est rationalis; & in hac acceptione sumitur vniuersaliter in titulo quæstionis, cuius expositionem primò quærit, nam circa eā non consentiunt vniuersi interpretes,

Quidam hoc sibi velle existimant, quod est prædicatum conuenire subiecto per se primo, hoc est non per aliam causam, sed per propriam essentiam, *Prima sententia.*

Vnde inferunt duplicem conditionem habiturum esse prædicatum, vt subiecto dicatur vniuersaliter conuenire, vnam vt sit ei essentiale, alteram vt proximè, & absque vllo medio conueniat; & talia esse proximum genus, & atomam differentiam; vnde vtraque hęc propositio est vniuersalis, homo est animal, homo est rationalis. 12

Hanc sententiam attribuunt quidam Alberto Magno, qui tamen eam minimè tenet; alii eam attribuunt D. Tho propter duo, primum; quia lect. 11. in expositione huius termini, expressis verbis id videtur asserere, sic scribens: *Ne aliquis crederet aliud esse quod in definitione vniuersalis dixerat, per se, & secundum quod ipsum est, ostendit quod per se, & secundum quod ipsum est idem est, sicut linea per se inest punctum primo modo, & rectitudo secundo modo; nam vtrumque inest ei secundum quod linea est &c.* Ecce quo pacto, D. Tho. per se, & secun- *Patr. sl.* *D. Thom.*

secundum quod ipsum; pro eodem reputat;
13. sed secundum quod ipsum idem est quod vniuersaliter; ergo idem erit per se, & vniuersaliter, & idcirco prædicatum conueniens subiecto per se primo vniuersaliter de eo enunciabitur. &. 2. lib. contra gentes cap. 15. in principio sic loquitur: *Omne enim quod alicui conuenit, non secundum quod ipsum est, per aliquam causam conuenit ei, sicut album homini, nam quod causam non habet primum, & immediatum est, vnde necesse est quod sit per se, & secundum quod ipsum &c.* Quæ verba exponens Ferrarien. in eorum commentariis ait, secundum quod ipsum, diuerso modo esse acceptum à D. Thom. in his duobus locis; nam in hoc secundo accipitur pro eo, quod conuenit alicui secundum propriam, & adęquatam rationem, qua ab omnibus aliis differt, in qua acceptione non est idem, quod per se, sed eo inferius, addens supra per se, quod sit adęquatum subiecto: nam per se primo, solum dicit rationem essentialem etiam superiorem; at in posterioribus accipit D. Thom. secundum quod ipsum iuxta, mentem Aristotelis, expositorem eius agens: mens autem Aristotelis, est vt conuertatur cum per se.

Ferrariens. Ex quibus patet eiusdem sententiæ esse, Ferrarien. nempè secundum quod ipsum,
14. aut vniuersaliter ex mente Aristotelis, idem esse quod per se, ac propterea non solum vltimam differentiam vniuersaliter prędicari,
Sotus. sed etiam genus proximum; quam expressius tenet M. Sotus cap. 4. in expositione textus. 11. cuius referre placet, quæ sic habent: *Et quo vno verbo dicamus prædicatum conuenire vniuersaliter, requirit mutuum conuenienti am, vt scilicet tale prædicatum omni, & soli sub iecto conueniat, aut saltem sit proximum genus*
Themistius *propriæ speciei, vt homo est animal.* Eam videtur vterque ex Themistio desumpsisse, qui caput 12. suæ paraphrasis his verbis clausit: *Scire licet genera, quanquam in plura se quasi fundunt, habeamque tamen differentiis proximis inesse vniuersaliter, mox & differentias speciebus, alioquin, si quis hoc negauerit cogitur fateri demonstrationem ad solas pertinere definitiones.*

Aristoteles asserit per se, & secundum quod ipsum esse idē. Et apparet expressa Aristotelis hisce verbis affirmantis per se, & secundum quod ipsum idem esse: *Per se autem, & secundum quod ipsum idem, vt per se lineæ inest punctum & rectum &c.*

1. Argum. Et ratione probatur: nam quod per se primo conuenit, non conuenit per aliud, ergo

secundum quod ipsum [illegible] est [illegible] quod vniuersaliter apud Aristotelem [illegible] non est coarctandum ad solam rationem æquatam, & conuertibilem, sed etiam [illegible] 15.
proximum genus extendendum.

E confirmatur, quia idem est prædicatum conuenire subiecto, secundum quod ipsum [illegible] & conuenire in quantum tale est, sed homini in quantum est homo conuenit tota definitio, ergò quælibet pars, non ergo solum differentia, sed etiam genus.

Secundo. Prædicatum conuenire subiecto vniuersaliter, non est aliud, quam conuenire primo, vt his verbis docet Aristoteles in calce, quarti capitis. *Vniuersale autem est tunc, quando in quolibet, & primo monstretur,* sed proximum genus monstratur, de qualibet specie primo, cum per se primo, & non per 16
aliud eis conueniat, de cunctis ergo enunciabitur vniuersaliter. *2. Argum.* *Aristot.*

Postremo Vt vniuersaliter conueniat prædicatum, non est necesse, vt conuertatur cum subiecto, sed aliis potest conuenire, vt calor conuenit igni secundum quod ipsum, qui de aëre, mixtisque corporibus enunciatur longè ergò melius enunciabitur proximum genus, de qualibet specie vniuersaliter, etiam si cum ea non conuertatur, sed aliis conueniat, cum magis sit intrinsecum, quam color igni. *3. Argum.*

Secunda sententia late traditur, & vera suadetur.

Secūda sententia. STRICTIOR nihilominus est significatio huius vocis, apud Aristotelem D. Thom. cæterosque antiquos interpretes quam, vt percipiamus operepretium est verba Aristotelis & D. Thom. in medium affer- 17.
re. cap. 4. tex. 11 sic loquitur Aristoteles. *Vniuersale autem dico, quod vtique de omni sit, & per se, & secundum quod ipsum:* has autem conditiones sigillatim exponit: duas autem nouimus iam ? quare quid de tertia sentiat audiamus: *Vniuersale autem est tunc, quando in quodlibet & primo monstretur, vt duos rectos habere, neque figura est vniuersale, quamuis est monstrare de figura, quos duos rectos habeat, sed non de qualibet figura; quadrangulus enim figu- 18
ra quidem est, non habet autem duobus rectis æquales; æquicrus vero habet quidem quodcunque duobus rectis æquales, sed non primo, sed triangulus* *Aristot.*

gonus rectus: quod igitur quod vis primum monstratur duos rectos habens, aut quodcunque aliud huic primo inest vniuersale, & demonstratio per se de hoc vniuersaliter est, de aliis vero quodammodo, non per se, neque de æquicrure, non est vniuersaliter, sed in plus.

Et in fine quinti capitis regulam tradit ad dignoscendum, quando prædicatum dicatur vniuersaliter his verbis: *Plane quando ablatis inerit primo, quemadmodum æquicruri æneo triangulo inerunt duo recti: sed & quod sit aliemum ablato, & quod æquicrus, sed non figura, aut termino, sed non primus quo igitur primo? si quidem triangulo secundum hoc inest, & aliis, & huius vniuersaliter est demonstratio.*

Ex his duobus locis tres conditiones depromuntur expresse positæ ab Aristotele tanquam requisitæ, & sufficientis, vt prædicatum vniuersaliter dicatur. Prima conditio est, vt sic prædicatum conueniat subiecto, quod quibuscunque aliis sublatis, adhuc ei conueniat, & eo solo primo ablato, nulli; tolle triangulum æneum, ferreum: & quemlibet alium in quacunque materia particularia constitutum; tolle rursus Isochelem, gradatum, & quemlibet aliam trianguli speciem, & adhuc vera perseuerat intellectu prædicatio hæc, triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: triangulo autem sublato primo repugnat conuenire cæteris. Notanter dixi *ablato primo*, propter prædicata superiora, quibus sublatis nec triangulus permanet, neque aliqua species, nec pro inde eis conuenire potest habere tres angulos: verum tamen non cessat superiori sublato primo, sed ex consequenti, quemadmodum non cessat rationalitas in singularibus hominibus sublato animali primo, sed ex consequenti, quia eo ablato aufertur homo, à quo eam participant: homine autem sublato primo cessat, quia propria, & adæquata est ei; sic igitur sublata figura, vel qualitate, cessat in cunctis habere tres; non tamen his primo sublatis, sed ex consequenti, quia triangulus aufertur, quo sublato primo cessat in reliquis; vnde fit huic soli vniuersaliter conuenire.

Secunda conditio est, vt ratione illius cæteris conueniat, quæ constat in eodem exemplo, nam habere tres duobus rectis æquales conuenit Isocheli, gradato, cæterisque triangulis, non propter propriam cuiusque rationem, nam tunc non conueniret cæteris, à quibus per propriam rationem separatur, sed nec conuenit eis, propter rationem communem figuræ, vel qualitatis, quia tunc cunctis qualitatibus vel figuris conueniret, quemadmodum ratio ipsa figuræ vel qualitatis; quæ enim attribuuntur homini ratione animalis, cunctis animalibus constat esse communia; superest ergò eis cõuenire ratione trianguli; vnde, & cunctis triangulis conueuit, ideo soli triangulo vniuersaliter.

Postrema conditio est, quod non sit in plus quam subiectum, hoc est quod non alijs, sed ei soli conueniat; vnde licet conueniat per se æquicruri habere tres angulos æquales duobus rectis, negat tamẽ Aristoteles vniuersaliter ei conuenire, quia cum aliis conueniat in plus est. *Tertia conditio.*

Ex eisdem duobus locis infertur secundo, hos tres terminos esse conuertibiles apud Aristotelem, idemque significare, quam diuersa sint nomina, videlicet, secundũ quod ipsum, primo, & vniuersaliter, secundum quod ipsum idem est atque in quantũ, quod duobus modis accipi in schola consueuit, specificatiuè quidem, pro qualibet ratione specificante, modo adæquata sit vel in adæquata, in qua significatione concedimus hominem esse animal, esse corpus, & substantiam; quia his omnibus prædicatis eius definitio, eiusque species constituitur, licet nõ adæquate: secundo, modo accipitur reduplicatiuè pro sola ratione adæquata, quæ vel est integra definitio, vel athoma differentia, rem in tali specie constituens, à cæterisque distinguens, in qua significatione non admittitur hæc, homo in quantum homo est animal, vel homo eſt corpus, aut substantia, sed solum esse animal rationale, vel esse rationalem: nunc ergò licet secundum quod, vel in quantum, vtroque possit modo accipi, particula tamen, ipsum, ei adiuncta reduplicatiuam determinat significationem: nam secundum quod ipsum tantundem valet, ac vt tale est in propria ratione constitutum, à cæterisque distinctum; vel certè idem sonat, quod secundum adæquatam rationem. *Secundum illatum.* *Secũdum quod ipsũ, quid significet?* 22.

Primo, non significat idem quod immediatè, nam certum est admirationem, & risibilitatem conuenire homini primò, & tamen non immediate; sed nec primò significat idem quod per se primò, vt nonnulli de- *Primo quid significet.* 23.

li decepti putauerunt: nam prædicata vniuersalia conueniunt inferioribus per se primò, cum ad quidditatiuam definitionem spectent, vt homini esse viuens sensibile, sed non primò apud Aristotelem, qui primo conuenire docet illud solum prædicatum ei, cui non conuenit ratione alterius, cui primò conueniat; sed & eius ratione conuenit cæteris, quibus attribuitur: esse autem viuens sensibile non sic de homine dicitur, vt non conueniat ei ratione alterius conuenit enim absque dubio ratione animalis; nec ratione hominis cæteris attribuitur, sed eiusdem animalis; idcirco soli animali primo conuenit.

Vniuersaliter quid significat. Vniuersaliter demum, quod per duos præfatos terminos exponitur ab Aristotele, sic prædicatum conuenire subiecto denotat, vt vbicunque eius ratio inueniatur, ei conueniat, & quibuscunque etiam eam participantibus. ita vt eo ipso, quod de eo demonstratur, virtualiter de cæteris demonstrata censeatur: habere tres angulos æquales duobus rectis sic triangulo conuenit, vt
24. vbicunque reperiatur eius ratio ei, necessario conueniat, atque etiam quibuslibet eam participantibus, & eo ipso, quod talem de triangulo rationem demonstraueris, virtualiter de cæteris ostendisti: cum ergo eandem rationem formalem tres isti termini significent, meritò Aristoteles postremum quasi obscuriorem per duos priores exposuit, clarius eam exprimentes.

Tertium illatum. Tertio infertur ex eisdem locis prædicata superiora non conuenire inferioribus vniuersaliter, etiam si sint proxima genera, sed plane exclusa esse ab Aristotele illo verbo, *quia sunt in plus*: constat enim de quolibet genere in plus esse ad speciem comparatum, cum ei, & aliis conueniat.

Quartum illatum. Infertur postremo vniuersaliter ea sola prædicata dici de subiectis apud Aristotelem, quæ rationem eorum essentialem, & adæquatam continent, vel certè ex adæ-
25. quata ratione sequuntur, & idcirco cum eis conuertuntur; eiusmodi sunt definitio integra, vltima differentia, & propriæ passiones, vel effectus ab ea procedentes adæquatus namque effectus, & per se, etiam si ad essentiam causæ non pertineat, ab ea tamen adæquate procedit, idcirco in quantum talis de ea enunciatur, & prode secundum quod ipsa est, vel vniuersa-

liter: tantundem etiam de aliis præd[illegible] censendum est: cum notum sit ho[illegible] esse animal rationale, esse rat[illegible] sciplinæ capacem, admiratiuum, & [illegible] lem secundum quod talis est, & [illegible]imo, atque adeo vniuersaliter: cætera autem [illegible] dicata ab his, licet conueniant subiecti per se primo, vel secundo, minime tamen v[illegible] uersaliter, quia non conueniunt eis [illegible]lia sunt, non primo, ideo non v[illegible]liter.

Ex quibus constat sententiam Ferra[illegible] & Magistri Soti expresse ad[illegible] Aristotelis. Nec minus express[illegible] ria est doctrinæ D. Tho. qui e[illegible] Aristotelicas conditiones tanquam [illegible] sitas, & sufficientes posuit, v[illegible] prædica[illegible] dicatur vniuersaliter de subiecto, licet v[illegible] bis non nihil diuersis. 2. con[illegible] cap. 15. vbi sic loquitur. *Impossibile est aliquod vnum duobus conuenire, & vtrique [illegible] dum quod ipsum: quod enim de aliquo [illegible] quod ipsum dicitur, ipsum non exced[illegible] habe[illegible] tres angulos duobus rectis æquales, non excedit triangulum, de quo prædicatur, sed est eidem conuertibiliter, &c.* Ecce postremam c[illegible]tionem, quod prædicatum non debet esse in plus, vt vniuersaliter dicatur de subiecto [illegible] enim in plus idem est, ac duobus conuen[illegible], quibus planè excludit prædicationē gen[illegible] de specie, cum genus quodlibet de multis dicatur speciebus, atq; adeo de nulla secundum quod ipsum, vel vniuersaliter. Paucis autem interpositis hæc subiungit D. Thom. *Impossibile est aliquod vnum de duobus prædicari, ita quod de neutro per causam dicatur; sed oportet, vel vnum esse alterius causam, sicut ignis est causa caloris corpori mixto, cum tamen vtrumque calidum dicatur, vel oportet, quod aliquod tertium sit causa vtrique, sicut duabus candelis est causa lucendi, &c.* Quibus duæ aliæ conditiones continentur; nam si prædicatum, quòd enunciatur de duobus, non potest de neutro per causam dici, sequitur euidenter alteri conuenire non per causam, sed secundum quod ipsum, a[illegible] verò per participationem eius: vnde [illegible] rulit D. Thom. esse non conuenire cunctis per causam, sed vni secundum quod ipsum, & ex eius participatione cæteris: ille est Deus, ex cuius participatione conuenit creaturis; & hæc est secunda conditio: & si ita se res habet, quod v[illegible] soli con-

26. 27.

conuenit prædicatum secundũ quod ipsum, & cæteris per participationem, sequitur eiuster eis sublatis adhuc ei conuenire: eo autem sublato nulli: quemadmodum riuis sublatis non est necesse fontem auferri, à quo emanant, sed ex siccato fonte continuo riuos cessare necesse est.

Iuxta mentem Aristotelis, & D. Thom. exponit eundem terminum *vniuersaliter*. Albertus Magnus lib. 1 post. tract. 2 cap. 12. cuius hæc sunt vltima verba. *Omne autem, quod sic necessario inest, aut est quid definitiuum, aut non, si non est definitiuũ, & tamen necessario inest, sic est de omni; si autem est definitiuũ, aut inest sibi, vt tamen non definitionis complelium, & sic est per se, sicut genus per se, & necessario inest speciei: si autem est completiuũ definitionis, tunc est illud, quod dicitur secundum ipsum: vnde de omni dicit non definitiuum ad definitionem: per se autem accedit plus; & secundum quod ipsum dicit id, quod maximè facit, & complet, hoc est igitur vniuersale.*

Et hos grauissimos interpretes Aristotelis sequuntur Paulus Venetus. 1. lib. post. cap 4. Caietanus, Doctor Toletus, & moderni omnes & merito quidem: nam si propriam termini significationem attendamus videbimus illud solum prædicatum vniuersaliter conuenire subiecto, quod essentialem, adæquatamque rationem eius continet, vel certe ex tali ratione adæquata procedentem, & cum eo conuertibilem: vniuersaliter, enim importat tali modo conuenire, vt eo ipso quod ei cõuenit, quibuscunq; eius rationem participantibus conueniat: vt rationale conuenit homini vniuersaliter, & ideò quidquid rationem hominis participat, rationale esse oportet, ex vi huius participationis primo: quod de sola ratione adæquata, & conuertibili verum est, non de superiori: sic enim homo est animal, vt quæcunque participant rationem hominis animalia sint, non tamen ex vi huius participationis primo, sed quasi ex consequenti; quia homo communem rationem animalis patticpat, non tamen est sibi propria.

Solutiones contrariorum argumentorum.

VT argumentis oppositæ sententiæ satisfacere incipiamus, dicimus, si testimonia Aristotelis, & D. Thom. integra accipiantur, nostram potius continere sententiam, quam ei fauere; nam idem esse per se, & vniuersaliter, ait Aristoteles, subiungens tamen addere, vniuersaliter, supra per se, quod conueniat prædicatum subiecto secundum quod ipsum, vel primò: ergò coniunctis omnibus integra eius sententia est idem esse; vti inferius prædicatum idem esse cum superiori dicere consueuimus, à quo non distinguitur vt vna res ab altera, vel vt vnus conceptus particularis ab alio particulari, sed solum distinctione includentis, & inclusi: idem ergo esse ait, quasi dicat, non ex æquo distingui: in quo sensu Aristotelem interpretatur D. Tho. si integram eius expositionem accipiamus; idemque de secundo testimonio D. Thom. censendum est, si quidem post obiecta statim verba subiungit, vnum prædicatum non cõuenit e duobus, secundum quod ipsum: quæ verba priorum sensum ostendunt talem esse, vt secundum quod ipsum conueniat illud prædicatum, quod non conuenit per aliam causam, sed per eiusdem subiecti naturam, adæquate tamen, quod non est verum de prædicato superiori, etiam si sit proximum genus. 30.

Corollariũ. Ex quibus inferre licet Ferrariensem neq; Aristotelis, nec D. Thomæ sensum penetrasse: vtrobique enim eodem modo exposuit D. Thom. verbum vniuersaliter, vel secundum quod ipsum, & se habere docuit ad per se tanquam inferius; vtpote addens adæquatam rationem, idque iuxta mentem Aristotelis, vt testimonia recensita planè ostendunt. 31.

Ad primũ arg. Primo argumento occurrimus negantes idem esse, non conuenire per aliud, & secundum quod ipsum, id enim requiritur, sed non sufficit: nam secundum quod ipsum duo petit, vt non per aliud, sed per se ipsum conueniat prædicatum, & in quantum tale est, hoc est, ex ratione sibi adæquata; hoc secundum excludit genus proximum, quòd non conuenit speciei, vt tali reduplicatiue: sic autem counenire oporteret, vt secundum ipsa est, de ea diceretur, & non satis est specificatiue, vt explicantes hunc terminum, secundum quod ipsum, adnotauimus. 32.

Ad secundum arg. Secundo argmento fit satis ex his, quæ diximus explicantes, quid sit primo conuenire: est enim diuersum quid a per se primo

nam per se primo essentialem, ac proximam conuenientiam importat; at conuenire, primo, non nisi adæquatam, & conuertibilem siue proxima sit, vel ratione proximæ conueniat, vt ostendunt passiones: non est igitur consecutio legitima hæc, genus proximum conuenit speciei per se primo, ergo conuenit primo.

Ad vlt. arg. Postremum non bene probat minimè necessariam esse reciprocationem prædicati
33. cum subiecto, vt vniuersaliter ei conueniat: non enim conuenit igni, vniuersaliter, quicunque calor, sed summus, & iste ei soli conuenit non aëri, sed nec mixtis corporibus, quibus remissus adhuc, non nisi ex participatione ignis conceditur.

Secunda solutio. Secundo respondere possumus negantes iuxta ea, quæ alibi adnotauimus, neque igni conuenire calorem summum vniuersa-
34. liter, siquidem neque omni tempore conuenit, neque cuicunque igni: nam aliquando etiam naturaliter cum minori reperitur: & rursus magis & minus suscipit, quod à propriis passionibus alienum est.

DEMONSTRATIONEM ESSE ex his, quæ sunt per se, ac necessariis.

CAPVT SEXTVM.

SI igitur est demonstratiua scientia, ex necessariis principiis, quod enim scitur non potest aliter se habere, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Variæ sententiæ circa intentum capitis. *PRIVSQVAM expositionem literæ aggrediamur, necesse est varias interpretum sententias referre circa institutum Aristotelis, vt vnā aliquam determinatam amplectentes, commodius eam ordinare,*
1. *elucidareq́; possimus.*

Prima D. Thom. Venetus. AEgid. Caiet. *Diuus Thomas, quem sequuntur Aegidius, Paulus Venetus, & Caietanus, docet intentum Aristotelis esse ostendere demonstrationem procedere ex necessariis, ad id autem probandum, tanquam medium assumere, quod procedat expositionibus per se.*

Obiectio.

Quod si opposueris in principio sequentis capitis eum probare, quod procedat ex propositionibus per se, quia ex necessariis, circulumq́; proinde committere 41.

Facile respondet D. Thom. lect. 14 text. præsenti ostendere Aristotelem, quod ex necessariis procedat demōstratio. non solum quia procedit ex his, quæ sunt per se, sed ex definitione eius quòd est scire, in qua dicitur, quod nō possit aliter se habere; & hoc idem est ac esse necessarium; & si necessarium est, non nisi ex necessariis orietur, & rursus, cum sit necessariis procedere; & adhuc ex ea parte, qua probat ex necessariis procedere, quia ex his, quæ sunt per se: non constituit veram demonstrationem, sed argumentum quoddam ostensiuum ad hominem: apud quem notum est, quòd demonstratio sit eorum, quæ sunt per se; vnde fit, vt nullum committat circulum. 2.

Græci, & Arabes, quos sequuntur Philoponus in huius capitis expositionibus: Themistius cap. 14. sua paraphrasis, Magnus Albertus. 1. lib. posterior. tractat. 1 cap. Secunda sententia.
Copulata Louaniensis, Magister Sotus, Doctor Toletus, & moderni ferè omnes opinantur potius velle Aristotelem conuincere, quod ex propositionibus per se sit demonstratio, assumere autem pro medio, quod ex necesseriis procedat, tantundemq́; in sequentis capitis principio, quasi in modum epilogi repetere. 3.

Suam libet probabilitatem quæque harum expositionum, & fortasse probabilior est, quam attulit D. Thomas. Cæterum, quia moderni iam postremam sequuntur, ne forte diuersitas confusionem pariat, obscurioremq́; nostram commentationem efficiat, iuxta eandem elucidabimus textum, salua semper vtriusque sententiæ probalitate. Sententia auctoris. 4.

Diuisio totius capitis trimembris est, nam primo Aristoteles hanc statuit conclusionem: demonstratio procedit ex propositionibus per se, quam probat, quia procedit ex necessaris, & hoc iterum quadruplici ratione, ex quibus deinde tria quasi corollaria elicit, vt quotnam modis se habeat Diuisio capitis trimembris.

inia-

in ratiocinantibus necessarium doceat, ac tandem dubium quoddam ex eisdem corollarius ortum proponit, & soluit.

Primam rationem, qua probat principalem intentum, nullus fere expositorum distincte formare docuit: quia difficile sit literam Aristotelis ordinare, sic tamen (ni ego fallor) formanda est. Per se, & necessarium conuertuntur, omnis demonstratio procedit ex necessariis, ergo ex his, quæ sunt per se: maiorem probat ex primo, & secundo modo per se: nam in primo prædicatum definit subiectum, & in secundo subiectum definit prædicatum: vtrunque autem importat necessariam eorum connexionem; ergò per se est necessarium. Et rursus, quæ necessaria non sunt, vt accidentia, nec per se inhærent, ergò necessarium reciprocatur cum per se: minorem verò hoc syllogismo manifestam facit; conclusio demonstrationis est scita, ergo non potest aliter se habere, erit igitur necessaria: prior consecutio euidens est ex definitione, scire, in secundo capite tradita, scire est cognoscere causam rei, & quod illius est causa, quod non contingit aliter se habere: posterior verò quia defintio necessarii est, non posse aliter se habere: tunc vltra conclusio necessaria non potest nisi ex necessariis princcipiis demonstrari, ergò demonstratio ex necessariis procedet.

Antecedens probat quatuor argumentis, quorum primum procedit ex discrimine inter syllogizantem, & demonstratorem: ille enim ex veris non necessariis, imò aliquando ex falsis necessarium colligit, vt comprobant
6. duæ ratiocinationes sequentes. Quidquid ambulat est animal, omnis homo ambulat, ergo omnis homo est animal; omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergò omnis homo est animal: prioris enim præmissæ contingentes sunt: posteriores vero falsæ. Demonstrator verò non ex quibuscunque syllogizat, sed ex veris, atque necessariis, cuius discriminis ratio ex demonstrationis excellentia accipitur, quæ non est quicunque syllogismus, sed vndequaque absolutus, videlicet ex parte formæ, atque materiæ necessariæ, vt ex definitionibus cap. secundo exhibitis euidenter constat.

Secunda ratio procedit à signo: experientia teste didicimus omnes, qui alicui argumento obuiam ire contendunt ostendere volentes non esse demonstrationem, aut quia ita sentiunt, vel quia disputationis gratia, instantiam afferre cupiunt probabiliter suadentem, hoc vti medio, quod ex necessariis minimè procedat, cum præmissæ, vel earum altera probabilis sit dumtaxat, non necessaria: signum igitur est communem esse omnium consensum ex necessariis procedere demonstrationem: vnde fit stultitiæ notam incurrere eos, qui cum ex veris quidem, sed probabilibus procedat, putant se conclusionem syllogismi demonstrasse, non considerantes demonstrationis principia, propria, ac prima generi, id est, subiecto, de quo demonstratur conclusio, esse oportere, quasi ex propria natura desumpta, à qua trahitur necessitas; quod profectò haud quaquam attingere possunt probabilia. Secunda ratio. 7.

Hæc fortasse addita esse ab Aristotele adnotarunt Philoponus, Auerroes, & Linconiensis ad irridendam vulgatam quandam demonstrationem Pythagoræ antiquissimi Philosophi, quam hoc modo formare consueuerat: qui habet aliquid, scit quod illud sit; ergò qui scit, scit quid scientia sit; cum tamen probabile sit argumentum, ex parte antecedentis non necessarii.

Crediderim nihilominus vniuersalem esse doctrinam Aristotelis, & eo fine ab eo traditam, vt omnes doceantur demonstrationem legitimam construere ex propositionibus, non minus quam necessariis.

Tertia ratio talis est. Syllogismus, quo habito non scimus, non erit demonstratio, quæ syllogismus est faciens scire (vt superius traditum est) sed habito syllogismo ex præmissis non necessariis procedente, non scimus, ergo talis non est demonstratio, sed vt esset, procedere ex necessariis deberet: minorem ostendit; quia per talem syllogismum non cognoscimus propter quid conclusionis: etenim si conclusione existente necessaria medium probabile, vel contingens sit, Tertia ratio. 8.

sit, corrumpi poterit, hoc est, verum esse desinere non minus necessaria, quam prius permanente conclusione; ergò tale medium non est propter quid ipsius; nam conclusionem necessariam causam quoque necessariam habere oportet: exemplo nobis esse potest syllogismus iste; omne videns est animal, omnis homo videt, ergò omnis homo est animal, cuius medium probabile est, & corrumpi potest: demus nullum hominem videre; tunc enim minor est falsa, nec tamen minus necessaria conclusio est; ergò non continet propter quid ipsius.

Quarta ratio.

Quarta, ac postrema ratio præsupponit illud, quod à nemine negari potest; videlicet quatuor de causis dumtaxat corrumpi posse scientiam semel acquisitam, nempe corrupto
9. *penitus subiecto, in quo inhæret: destructo obiecto, circa quod versatur; aut obliuione intercedente: vel syllogismo demonstratiuo pereunte: vnde fit, vt his permanentibus scientia prius habita permaneat etiam, vel certe si non permaneat, argumento euidenti erit, nunquam conquisitam fuisse, quāquam crediderimus nos eam habuisse. Hoc præsupposito sic arguit Aristoteles. Existimet quispiam se habuisse demonstrationem per medium contingens huius conclusionis, homo est animal: probatur planè eam nunquam habuisse; nullo enim vidente homine, demonstrationem non habebit, siquidem medio syllogismi pereunte perit etiam notitia conclusionis per illud habita, sed adhuc permanet sciēs, atque etiam obiectum, quod est conclusio, ita necessaria ac prius, abest obliuio, adest syllogismus*
10. *idem: euidens ergò signum est nunquam habuisse scientiam talis conclusionis; & idem proculdubio sequitur, etiam si medium non corrumpatur; nám postquam contingens est, corrumpi ex propria conditione potest, quod est non repugnare ei falsum subesse: possibili enim posito in esse nullum inconueniens sequitur: dum autem corrumpitur, constat non esse scitam conclusionem cæteris adhuc permanentibus; ergò nec vnquam fuit scientificè cognita, eo proculdubio defiäente quòd ex necessariis non procedit syllogismus; hoc ergò requisitum est, vt sit legitima demonstratio scire faciens.*

Tertia infert ex dictis, vt intell[illegible] quonam modo se habeat necessarium [illegible] ocinationibus. Primum est sic se ha[illegible] non repugnet conclusionem esse [illegible] medio existenti probabili, vel contin[illegible] hoc est vtraque, vel saltem altera pr[illegible] rum: rem manifestam facit nuper [illegible] productum exemplum, eamq; probat Aristoteles, quia sicut verum ex non veris præ[illegible] sis syllogizare possumus. pari ratione ne[illegible] rium ex non necessariis, sed demonstrare im possibile est.

Corollarium secundum est præmi[illegible] necessariis existentibus conclusionem nece[illegible] fore, quemadmodum veram esse oportet, dum præmissæ sunt veræ. Probat Aristoteles ex principio, cui innititur ars syllogistica & vocatur in libris priorum dici de omni si medium necessarium est, sequitur necessario cōiungere secum extremitates in præm[illegible] quæ proinde necessario in conclusione co[illegible] buntur inter se, cum euidens sit inter se se cōiungi, quæ cum tertio copulantur; vt si omne animal rationale risibile est, & omnis homo animal rationale, erit vtique necessarium, omnem hominem esse risibilem. Exempla in elementis producit Aristoteles, quæ co[illegible] à nobis omittūtur; quia minus intelligibilem doctrinam eius efficiunt.

Tertium corollarium.

Tertium, si conclusio non sit necessaria nec præmissæ erunt necessariæ, quòd verum [illegible] ostenditur ex secundo: ponamus conclu[illegible] non necessariam; præmissas vero ex qu[illegible] infertur esse necessarias, tunc ex corollario secundo constat præmissas necessarias cō[illegible] sionem inferre necessariam, ergò talis con[illegible] sio ex necessariis præmissis illata necessaria erit, & præsuppositum est non esse necessar[illegible] erit igitur necessaria, & non necessaria, quod manifestam implicat contradictionem. 12,

Summa horum trium corollariorum est in legitima consecutione necessarium posse ex contingenti deduci, ex necessario [illegible] ci semper, seu ex eo inferri contingens impossibile esse.

Concludit tandem ex prædictis rationibus consequens esse, vt cum necessar[illegible]

qu[illegible]

quod per demonstrationem scitur, per medium necessarium sciatur, quod usque adeò verum est, ut nisi ex necessariis procedat, qui ratiocinatur, neque sciat propter quid, neque quia: sed vel existimabit se scire, si per necessaria (quæ tamen vere non sunt talia) se procedere arbitretur, cum tamen vere non sciat; aut certe, si non existimet medium esse necessarium, nec se scire existimabit, nisi turpiter forte, deceptus; & hoc, siue per media procedat, vel etiam per immediata, & propter quid, procedere autem per media idem significat, ac per demonstrationem quia; nam (ut capite decimo videbimus) primus modus demonstrandi, quia, est per causam remotā, ut si dicamus quidquid respirat est animal, paries non est animal, ergò paries non respirat; proxima namq; respirādi causa est habere pulmonem, mediata esse animal, unde proxima non respirandi erit non habere pulmonem: mediata vero non esse animal. Sed de his Cap. 10. copiosior redibit sermo. Ex quibus bene intulit Aristoteles in utrisque demonstrationibus quia, & propter quid oportere per medium procedere necessarium, ut legitima sit demonstratio, & conclusio eius simpliciter scita.

Sed quia nonnulla sunt accidentia, quæ videntur necessario inesse, ne aliquis decipiatur existimans ex talibus posse demonstrationem procedere, docet Aristoteles non esse ad demonstrationem apta nisi sint per se. quasi dicat accidentia esse in duplici differentia; nam quædam sic insunt subiecto, ut ab essentia eius specifica non prodeant; sed vel ex individuali, aut certe ex aliqua causa extrinseca, unde eiusmodi separari quidem à subiecto possunt re ipsa vel saltem per intellectum, quo pacto abesse possunt, ut docuit Porphyrius in quinto prædicabili, licet non sint naturaliter separabilia; alia sunt ab essentia orta, ut propriæ passiones, quæ à subiectis proinde definiuntur, & secundum modum per se constituunt, ut risibilitas, vel admiratio respectu hominis: & quidem accidentia primi ordinis non efficiunt conclusionem necessariam, nec medium necessarium, sed simpliciter contingens cum abesse possint: unde ex his non fit demonstratio, quia nec propositio necessaria: sed bene ex aliis, ex quibus propositiones necessariæ fiunt & tales, quæ sint per se in secundo modo.

Oritur autem ex his dubium (ait Aristoteles in postrema parte capitis) nam si eiusmodi accidentia primi ordinis necessaria non sunt nihil ex eis necessarium elicietur, quapropter super vacaneum erit de his syllogizare, vel interrogationes facere, quādoquidem nihil magis necessarium concludi ex datis poterit, quam si quaslibet propositiones prolibito accipiamus probabilis, vel contingentes. Tertio membrum dubium.

Respondet magnam ad hæc utilitatem afferre ratiocinationes, & interrogationes de his contingentibus; nam, & si nihil vere necessarium, nihil vere scientificum deduci ex eis possit ex datis nihil hominis syllogizantes conuincere possumus respondentem, ut quid piam verum: etiam si non neecessarium nobis concedat cum eundens syllogismus secundum formam colligendi constitui in his possit non minus quam in necessariis. Itaque ex iis interrogare ad interrogata respondere, & ex datis à respondente probabiliter disserere magnam utilitatem affert, etiam respectu demonstrationis, ad quam per probabilia argumenta intellectus disponitur. Respond.

QVAESTIO I.

An omnis demonstratio procedat ex necessariis?

QVAN quam probatum hoc sit ab Aristotele satis efficaciter dubitare cogit demonstratio hæc, & quælibet similis, quotiescunque terra interponitur inter solem, & lunam, sequitur eclypsis, sed dum astra hæc ad talem punctum peruenuint, terra interponitur, ergo luna ipsa eclypsatur; cuius minor non est necessaria, sed contingens, cum prædicatum contingenter insit subiecto, utpote ad esse, & abesse potens. Ratio dubitandi.

Diuer-

Prima solutio. Diuerso modo, aduersis soluitur cõtrouersia hæc, nã quidã: quorũ meminit Paulus Venetus in cõmentariis huius ca. respondẽt, lunã eclipsari accipi posse secundum actum, vel aptitudinem; & sub consideratione priori vere est prædicatum accidentale, & non necessarium, vt conuincit argumentum; quare non sic demonstratur, sed sub posteriori, videlicet, lunam esse eclipsabilem; eodem pacto, ac de homine non actus ridendi, sed aptitudo demonstratur.

Refut. Hæc tamen solutio vt bene aduotat idem Paulus Venetus, à veritate aliena est, tum quia Aristoteles (vt cap 4. admonuimus) in quarto modo per se non solas aptitudines collocat, sed actus ipsos, qui per se procedunt, à suis propriis causis, vt interitum respectu iugulationis & respectu ædificatoris ædificandi actum, & vere eclipsis actualis, & non sola aptitudo in Philosophia demonstratur.

Secunda solutio. Aegidij. Propterea AEgidius, quem idem Venetus refert, demonstrationem de actu ipso accipiens, respondet necessarium triplex esse, vnum ex conditione, vt necesse est hominem currere dum currit, in quo sensu Aristoteles. lib. de interpretat. protulit rem quamlibet necessario esse dum est, alterum per reductionem ad causam, vt lunam eclipsari terra interposita. postremum simpliciter, vt cæcum moueri, & triangulum habere tres angulos. Necessarium igitur iuxta primam acceptionem demonstrationem minimè ingreditur, siene tamen iuxta secundam, & tertiam: præfata autem demonstratio, & similes procedunt ex secunda acceptione necessarii.

Approbat. solutio Aegidij. Placuit Paulo Veneto solutio AEgidii, qui eiusmodi necessarium per ordinem ad causam voca, ex suppositione; & nobis profecto non displicet, si iuxta ea, quæ capit. 4. docuimus, hoc modo explicetur; necessarium aliud est de inesse, aliud vero de ab alio esse (vt sic nobis liceat loqui) de inesse illud voco, *Necessariũ duplex.* quia importat prædicatum propositionis néцessario inesse subiecto: de ab alio esse, quod non inesse, sed à subiecto esse tanquam à causa per se: inter talem namque effectum, & causam necessaria est processionis connexio: & primam necessitatis acceptionem important propositiones primi, ac secundi modi per se, postremam propositiones quarti, ad quem reuocantur demonstrationes illæ, de quibus procedit argumentum, quæ videntur per accidens, & vere [illegible] sent si prædicatum inesse subi[illegible] rent, sed cum solam processione[illegible] tenr per se sunt, non ex suppos[illegible] voluit Paulus Venetus) sed simpli[illegible] solum per se, secundum quod [illegible] in quibus prædicatum vniu[illegible]rsal[illegible]er d[illegible] iecto dicitur, vt ibidem admonuimus, [illegible] non semper à subiecto procedat, hoc [illegible] quolibet tempore; sed semper pro de[illegible] nato, quemadmodum solem oriri, & o[illegible] dere, non semper, sed statutis a n[illegible] temporibus verum est & nihilominus [illegible] 4.
vlla conditione vel suppositione nec[illegible] um, sed simpliciter, non secus ac cœlum moueri.

QVAESTIO II.

An necessarium semper habeat necessariam causam.

HOC videtur Aristoteles tamquam certum præsupponere ad probandum, conclusionem demonst[illegible]onis esse necessariam, quia cum sit simp[illegible]ter scita, non potest aliter se habere, ex [illegible]o euidenter infertur, ex necessariis præ[illegible]s procedere demonstrationem, quod vtique non bene colligeret, nisi tanquam certu[illegible] præsupponeret necessarium non posse habere causam non necessariam, vel contingentem.

Rat[illegible] Quod tamen non adeò certum esse ostendo, mors est effectus necessarius, & perpetuus, postquam semel mortuorum impossibile est per naturam ad vitam reuoca[illegible], sed habet aliquando causam non necessa[illegible]iam; corruit ergò fundamentum Ar[illegible]stoteles. Probatur minor: nam mors, aliqu[illegible]do habet causam fortuitam imo & o[illegible]no voluntariam, vt quando ex leth[illegible] vulnere procedit: ergò non erit impossibile conclusionem necessariam per medium contingens aliquando demonstrari

Prima solutio Respondent quidam causam mortis duplicem esse, per se, & per accidens, per se est elementorum, vel primarum qual[illegible]tatum talis alteratio, per quam fit, vt aliqua sic prædominetur cæteris, vt debitum te[illegible]peramentum dissoluatur, ad cuius disso[illegible] 5.
onem natu

onem naturaliter sequitur mors: causa autem per accidens esse potest excessus circa cibum, vel potum voluntariè assumptum, vel quidpiam aliud casu eueniens, aut liberè appositum, debitum qualitatum temperamentum tollens, de quorum numero erit lethale vulnus, vnde fit effectum naturalem, vel necessarium habere aliquando causam contingentem per accidens, cuius tamen causa per se semper est necessaria & cum præmissæ demonstrationis semper sint causa per se conclusionis, semper etiam oportebit esse necessarias.

Si autem aduersus hanc solutionem opposueris Aristotelem. cap. 4. præcedenti, qui iugulationem docet esse causam mortis per se, ac propterea in quarto modo collocat hāc
6. propositionem iugulatus fuerit.

Respondent iugulationem, vel quippiam aliud lethale vulnus non esse per se, & proximam causam mortis, sed quasi per accidens, & remotam, ex qua alterantur qualitates, & naturale temperamentum dissoluitur, & ex tali dissolutione sequitur per se mors: itaque non solum, dum ex infirmitate prouenit, sed ex qualibet alia causa voluntaria, vel contingenti habet eadem causam propriam, ac per se, nempe naturalis temperamenti solutionem.

Hunc modum dicendi propterea non approbo; quia vnum continet planè falsum, & experientiæ aduersum videlicet, mortem euenire semper ex temperamenti solutione; nam & si eiusmodi sit causa naturalis eius; semper tamen intercedere impossibile est, cum non sit semper mors naturalis, sed aliquando violenta, vt quoties subito ex lethali vulnere, vel iugulatione procedit: tunc
7. enim nulla interueuiente humorum distemperie, sola diuisio, vel solutio principalis membri, vel alterius partis compressio respirationem tollens mortem infert, vt in strangulatione & iugulatione videmus, atque etiam dum globulo alicuius displosi tormenti pectus transfigitur; velle enim in his casibus humorum distemperiem, vel temperamenti solutionem, ex elementorum pugna causatam, altero eorum prædominante, ac vincente fingere, cum manifestissima pugnat experientia, & plane cum doctrina Aristotelis, nam si ita esset, non posset iugulatio appellari vllo modo per se causa mortis, nec esset vllo modo per se hæc, iugulatus interiit.

Pars Posterior

Vt igitur difficultatis modum iuxta mentem Aristotelis, & veram phylosophiam soluamus, illud in primis tanquam certum præsupponere oportet: eādem esse rationem de morte, ac de eclipsi lunæ, cæterisque priuatiuis effectibus, a nulla causa naturali per se primo intentis; etenim cum priuatio, negatio quædam sit, in subiecto potente talem formam, qua priuatur habere, vel recipere, non potest habere causam positiuam, per
8. se primo eam intendentem; sed in tantum effectus per se appellatur, in quantum ex aliquo positiuo effectu necessario sequitur, & hoc modo ex interpositione terræ eclipsis procedit, in priuatione lucis consistens, terra namque interposita inter solem, & lunam proptia densitate impedit illuminationem solis, qua impedita, lumine, quod ab eo recipiebat luna priuatur; & eiusmodi priuationem sic causatam appellamus eclipsim.

Eodem etiam pacto causatur mors in priuatione vitæ posita; separata enim parte principali à corpore, separatur ab eo anima, quia corpus sic diuisum informare nequaquam potest naturaliter: separatio autem animæ à corpore priuationem vitæ infert; quia anima non est vitæ principium, nisi media informatione; priuatio autem vitæ mors est. Itaque eclipsis ex interpositione terræ, mors,
9. ex iugulatione, strangulatione, vel alio lethali vulnere, tanquam ex causis per se procedunt eo modo, quo primario potest habere causam per se, videlicet, quia naturaliter necessario, & ineuitabiliter coniungitur alicui positiuo per se producto; neque alio modo per se factibilis, vel producibilis est, sine ex causa naturali, vel violenta procedat.

Nec enim naturalis humorum, pugna in corpore mixto, in eius dissolutionem per se primo tendit, sed humor qui prædominatur cæteris in propriā intensionē, ac perfectionē, quam nō potest in tali subiecto cōpatare, nisi cum contrarij diminutione, atque extinctione, vnde ex consequenti illud extinguit, ex cuius nimia diminutione debitum dissoluitur temperamentum, & consequenter corpus mixtum, cuius forma non potest conseruari in materia sine tali dispositione; dissolutio autem corporis corruptio est, & si corpus sit viuens, mors vocatur.

Quod si vrgeas, effectum per accidens esse qui non est propter se ipsum, à causa operante intentus, nec pro ductus, sed ex consequenti ad

10. ti ad alterius productionē, vt casuales, & fortuiti testantur, qualis est inuentio thesauri sed priuationes istæ sic se habent; ergo nunquam sunt effectus per se, sed semper per accidens.

Responsio. Respondetur esse per se intentum dupliciter contingere, aut per se primo, aut per se secundo: per se primo intentum dicitur illud, quod per se primo terminat actionem operantis, per quam producitur, & à quo actio ipsa specificatur per se secundo, quod ex eo naturaliter, & necessario sequitur: & vt exemplum in positiuis designemus, dum homo gignitur substantia eius per se primo intenditur à generante, aqua generatio ipsa specificatur; at capacitas disciplinæ, admiratio, & risibilitas; non primo, sed secundo; quia substantiam consecuntur, sed per se, quia naturaliter, ac necessario; ab hac per se ita excluduntur casuales, & fortuiti effectus, quia non sequuntur naturaliter, & necessario rem per se intentam, & productam, sed casu, vel fortuito; cuius illud est euidens signum, quòd non semper contingunt, sed rarò, ideò

11. effectus contingentes meritò appellantur: priuationes autem prædictæ, vt eclipsis, vel mors, non sunt effectus per se primo intenti, vel producti, nec tamen per accidens, sed per se secundò, quia non casu, vel fortuito, non raro, sed semper sequuntur effectus positiuos per se primo productos (vt iā ostendimus) & hoc satis est, vt constituant propositiones per se, dum de suis causis enūciantur: pro quibus quartum modum posuit Aristoteles; per se igitur est hoc modo interpositio terræ causa eclipsis, per se iugulatio talis interitus, per se demum lethale vulnus talem infert mortem.

Ad rationem dubitandi. Ecce dubium expeditum, ad cuius rationem dubitandi negamus contingens ex se posse necessarium producere, sed causam habere necessariam semper, vt voluit Aristoteles in demonstratione præsertim cuius præmissæ causa naturalis sunt conclusionis.

QVAESTIO III.

An per se, & necessarium conuertantur.

Sitra est, quod Aristoteles capi. præsenti ostendere vult, demonstrationem ex propositionibus per se procedere; quia procedit ex necessariis, vrget profecto difficultas propositæ quæstionis; quia prin- 12 cipalis eius ratio vix formari potest [illegible] per se & necessarium conuertantur [illegible] necessarium superius sit ad per se [illegible] modo eam formare potest, Omne per se est necessarium, omnis demonstratio procedit ex propositionibus necessariis ergo ex his, quæ sunt per se; syllo[illegible] in secunda figura, sed ex affirmatiuis procedens, atque adeo plane vitiosus: na[illegible] inutiles combinationes huius figuræ [illegible] ratur ab Aristotele. 1. lib. prio[illegible] ea, quæ ex puris affirmatiuis procedit, vtpote medium non distribuens, atque adeo ex pa[illegible] particularibus ex parte illius procedens: posita autem horum terminorum conuersione, bene in prima figura, atque in primo eius modo formatur: quidquid est necessarium est per se, demonstratio procedit ex propositionibus necessariis, ergo ex his, quę sunt per se; necesse est ergo d[illegible] an duo isti termini conuertantur: vt vim Aristotelicæ rationis ostendamus.

Ratio dubitandi.

De quorum conuersione antiquiores interpretes cōsulens inuenio Albertum Mag. 1. lib. Poster. tract. 1. cap. 15. partem negatiuam his verbis tenentem, *quamuis sint quædam propositiones necessariæ, & non per se, sicut risibile est coloratum, & grammaticum necesse est esse hominem, hoc non obstat, quia non probamus, quod omnia necessaria sint per se, sed è conuerso, quod quæcunque propositio est per se, illa est necessaria, & hoc est manifest. verum, & sequitur si est per se, necessaria est, quamuis non sequatur, quod si non est per se, quod non sit necessaria, &c.* 13.

Prima sententia. *Alber. m.*

Potissimum autem fundamentum eius est, necessitatem propositionis duplicem esse vnam ex simplici inhærentia prædicati in subiecto, vt cygnus est albus, & coloratum est corpus, & grammaticum est homo, alteram ex causa necessitatis, quæ 14 est in subiecto, vel prædicato, in quantum subiectum secundum se causa prædicati est, vel prædicatum causa subiecti; & talis necessitatis est causata ab eo, quod est per se, & est illa, quæ est in demonstrationis principiis: hanc autem affirmat conuerti cum per se, non vero primam cum constet in multis esse similem necessitatem, quæ non sunt per se.

Eius ratio.

Secunda sententia vera. Necessarium vero cum per se omnino conuer-

conuertunt Themistius cap. 14. suæ paraphrasis, & omnes, qui cum ipso tenuerunt Aristotelem cap. præsenti probasse ex propositionibus per se procedere demonstratio onem, quia procedit ex necessariis: nisi enim verum hoc esset, vix posset efficaciter probari, siquidem assumptum non esset vniuersaliter verum, quæcunque sunt necessaria, sunt per se.

Cai. Hanc partem indubitanter sequitur Caietan. cap. præsenti dub. penul. & mihi non solum probabilis, sed vera videtur, nam si præsentem textum (vt patet) expendamus, videbimus hanc esse mentem Aristotelis, qui in ipso capitis principio, postquam docuit necessaria esse quæcunque per se dicuntur, subdit. *Omne enim, aut secundum accidens accidentia verò non sunt necessaria, &c.* Quibus verbis eiusmodi ratiocinationem constituit, quæ per se sunt necessaria etiam sunt, vt primus, ac secundus modus ostendunt, & quæ non sunt per se, sunt accidentia, ac proinde non necessario insunt, ergo cum ex necessariis demonstratio procedat, erit etiam ex propositionibus per se; quid clarius dici potuit? vt indicaretur hos terminos per se, & necessarium conuerti: eadē fere verba repetit in principio sequētis capitis.

Idque ratio efficaciter conuincit certum namque est, & à nemine vnquam negatum quæcunque sunt per se, esse necessaria, cuius ea est euidens ratio; quia quæ per se sunt, ex propria rei natura conueniunt, ita

16. vt vel essentialia sint, vel certe per naturalem sequellam ab essentia orta, vt propriæ passiones: sed de his constat non posse aliter se habere, ergo sunt necessaria: quod vero omnia necessaria sint per se non minus efficaciter probare possumus; nam quæ necessario alicui competunt, necessariam connexionem cum eo habent, non ergo ex causa accidentali, vel extrinseca insunt sed ex propria natura, quod est per se in esse.

Secundo. Adæquata diuisio propositionis erit, atque immediata, si ea in per se, & per accidens diuidamus, non secus atque diuisio causæ, vel effectus: euidenter ergo sequitur, eiusmodi propositio non est per se, ergo est per accidens; sed quæ sunt per accidens, non insunt necessario, sed contingenter, ergo euidens erit etiam argumentum, non est propositio per se, ergo non est necessaria, quod absque horum modorum reciprocatione non teneret, vt ex solutione argumenti oppositæ sententiæ clarius constabit.

Cui vt commodius fiat satis memoria repetendum erit illud, quod caput 4. explicantes circa primum & secundum modum per se adnotauimus, videlicet suam habere quemlibet latitudinem gradualem, ita vt quibusdā propositionibus principalius conueniant, quam aliis iuxta connexionem magis intrinsecam, quam habet prædicatum cum subiecto, vel subiectum cum prædicato, quam regulam si nunc sequamur, dicendum nobis erit nullam esse propositionem necessariam, quæ eodem pacto, quo necessaria est, non sit per se; & sub ea consideratione, quæ non potest esse per se, necessaria esse poterit; idcirco neganda est duplex illa necessitas, quam Albertus distinguit; neque enim vlla est, quæ ex natura subiecti, vel prędicati non proficiscatur, vt nostram sententiam confirmantes ostēdimus, quod etiam in exemplis ab eodem Alberto productis cernere licet, & in primis propositio hæc, risibile est coloratum, tantundem valet ac ista, homo est coloratus, cum risibile à parte subiecti pro materiali, quod connotat, supponat, nempe pro homine; hæc autem homo est coloratus sub his terminis sicut non est per se sic non est necessaria, sed contingens simpliciter, abesse siquidem ab homine potest color absque eius detrimento, si non realiter, saltem per intellectum, quod satis est vt sit in quinto prædicabili, vt Porphyrius docuit, & tanquam vniuersalis regula habenda est, nullum accidens inseparabile constituere propositionem necessariam, sicut nec per se; quia eo ipso quod per intellectum separabile est, non intelligitur habere connexionem necessariam, sed accidentalem, aut contingentem cum subiecto; vnde sit, vt alia propositio cygnus est albus, non sit vllo modo necessaria; nam ex quo albedo aliis à cygno attribuitur, intelligimus non esse proprietatem eius ab essentia specifica prodeūtem, sed dispositionem quādam ad complexionem indiuiduorum huius speciei spectantem, tantundemque de coruorum nigredine cēsendum erit. Posset autem coloratum prædicari de risibili, vel homine per se, si sub corporis mixti reduplicatione accipiatur; nam corpus mixtum per modū passionis consequitur color, cum sit secunda qua-

Ad solut. argu. nota. 17.

18.

Nullus accidens inseparabile cō stituit propositionem per se.

19.

da qualitas ex mixtione primarum naturaliter procedens; at sub ratione hominis non necessario, sed accidentaliter ei, vel contingenter conuenit.

Coloratum est corpus, an sit per se. Et ex hac distinctione intelligitur quid sit de alia propositione, coloratum est corpus: sentiendum; nam sicut non est per se; vt iacet, sic non est necessaria, & quem-
20. admodum corpori accepto non in communi, sed in particulari pro mixto, ad primum modum per se reducitur, pari ratione necessaria censetur. Illa demum grammaticum, necesse est esse hominem, sicut ex parte solius subiecti est necessaria, in quantum necessariam connexionem cum natura hominis dicit tale accidens, sic est etiam per se (vt cap. 4. ex multorum sententia docuimus,) & quemadmodum de his propositionibus iudicamus esse per se in eodem gradu, vel ordine; quo iudicantur necessariæ, iuxta regulas traditas de modis per se; sic erit iudicandum de cæteris, quæ aliquo modo censentur necessariæ.

QVAESTIO IIII.

An quatuor sint causæ corruptionis scientiæ, vt Aristoteles docuit.

Obiectiones quædam ad solutionem quæstionis traduntur.

Explicatio quæstionis. QVATVOR modis, aut viis corrumpi scientiam, præsupponit Aristoteles tanquam certum; nempe cessante ratione, per quam acquisita est, subiecto, in quo recipitur, vel obiecto, cir-
21. ca quod versatur extinctis, aut obliuione intercedente: indeque deducit non comparari per medium contingens, nam si quispiam his permanentibus non habet scientiam argumento est nunquam eam habuisse per rationem ex non necessariis procedentem: quod autem eam non habeat, constat si medium sit corruptum, hoc est, de vero in falsum mutatũ, imò etiam si permaneat, contingens namque cum sit, corrumpi potest, quod est non repugnare, vt ei falsum sub sit.

Probat. quod pereat Habet autem non modicam difficultatem quælibet harum causarum, quia nulla earum videtur vera, aut si vera, non [illegible] ciens ad corruptionem scientiæ.

Probatur sigillatim de singulis incipiendo ab obiecto, de quo idem Aristoteles inferius cap. 8. & tex. 21. his verbis docet esse incorruptibile atque perpetuum. *Manifestum autem, & si fuerint propositiones vniuersaliter ex quibus est syllogismus, quod necesse est, & conclusionem perpetuam esse huiuscemodi demonstrationis, & vt simpliciter dicam, demonstra-* 22.
tionis, non est igitur demonstratio corruptibilium, neque scientia simpliciter, &c. Vana igitur est causa hæc, cum ex parte obiecti corrumpi scientiam repugnet: vt etiam ratio ipsa conuincit; etenim scientiæ non habentur de rebus secundum existentiam, sed secundum essentiam, vel essentialium prædicatorum connexionem, neque enim passiones, quæ de subiectis demonstrantur ab eis vt existentibus prodeunt, sed ab essentiis, de quibus notum est esse incorruptibiles, quantumuis secundum actualem existentiam corrumpantur, incorruptibilis ergò erit ex hac parte scientia, & Aristoteles non ex hac parte scientia, Aristoteles non videtur sibi constare in designatione huius causæ.

Tantundem probatur de subiecto, quod est anima rationalis, vel intellectus, nam cum immortalis sit, corrumpi haud quaquam poterit, nec proinde scientia ex eius corruptione. *Ratione subiecti [illegible] nunquam posse corrumpi [illegible]*

Si autem dicatur apud Aristotelem esse 23.
corruptibilem, & ideo hanc causam ex propria potius sententia, quam iuxta veritatem aliis tribus connumerare, non satis fit argumento, quia non est certum in doctrina Aristotelis, quid de animæ immortalitate senserit, sed in opinione positũ, & tanquam probabilius in schola tenetur eam posuisse immortalem (vt suo loco videbimus) cum tamen corruptionem subiecti tanquam indubitatam causam corruptionis scientiæ, cap. præsenti posuerit. *Insolutio ad Aristotel.*

De ratione autem, vel demonstratione (quanquam corrumpi possit) probatur non esse sufficientem causam; quia contingere potest multas esse rationes, per quas vna, eademque conclusio demonstratur, vt si ex probatur diuersis ostendatur causis, vel si ex causa, 24.
& effectu; tunc ergo singulis rationibus corruptis, non continuo cessabit scientia, cum possint permanere aliæ. *Ratione demonstrationis [illegible] non corrumpi [illegible]*

Obliuio tandem non potest esse sufficien-

cau-

causis corruptionis scientiæ, quia speci-
es, per quas eam conquirimus, in intellectus
recipiuntur, vnde spirituales sunt atque im-
materiales, vt intellectus ipse; atque adeò im
mobiliter ei adhærent secundum propri-
am conditionem, quantumcunque ergo ob-
liuio intercedat, non delebuntur, nec scien-
tia eis permanentibus corrumpetur, quod
vsqueadeò verum est, vt subiecto permanen
te prorsus sit incorruptibilis scientia, quibus-
cunque aliis cessantibus, cui si addideris eius-
modi esse ex propria conditione incorrupti-
bilem, efficietur consequens omnes causas
esse impossibiles, vel insufficientes.

Vera sententia, & argumentorum delutio adducitur.

HARVM nihilominus causarum
quaternarium numerum non sola
authoritas Phylosophi confirmat,
sed euidens ratio; quià ab illis quatuor in-
trinsice dependet scientia, quantum ad esse,
fieri, & conseruati; ab obiecto quidem, à
quo speciem capit; à ratione, vel demonstra-
tione hoc ferè modo, cum principia, ex qui-
26. bus per demonstrationem gignitur, sint ra-
tiones formales obiectiuæ assentiendi; a sub-
iecto, à quo sustentatur, quemadmodum
accidentia cætera; à speciebus dèmum, per
quas obiectum percipitur; quæ nisi in memo
ria conseruentur, cessabit penitus vsus scien-
tiæ, à quo etiam eius dependet conseruatio;
benè ergo intulit Aristoteles quolibet ho-
rum deficiente corrumpi scientiam:

Sed solidam esse eius doctrinam clarius cō-
stabit, si argumentis aduersus singulas cau-
sas praiactis fiat satis, in quibus soluendis,
non omnes interpretes conueniunt: & in
primis circa obiectum Paulus venetus in ea-
rundem causarum expositionibus corrupti-
onem eius distinguit secundum actum vel
potentiam, actum quidem existentiam vo-
cans, quæ licet corrumpatur, permanebit ni-
hilominus obiectum in potentia causarum;
vt si de rosa sit scientia, constat hyemali tem
pore nullam esse in rerum natura; verum
tamen quia in causarum virtute vel potentia
sic adest, vt suo tempore ab eiusdem produ-
ci valear, sat est, vt scientia eius perseueret;
ex hoc enim permanere obiectum dicitur
simpliciter, corrumpi verò secundum quid,
& si vtroque modo corrumperetur, indubie ait
scientiam corrumpi.

Displicuit Caiet. solutio hæc, quam his *Verba Caieta. Veneti solutionē impugnātis.*
verbis in fine præsentis capitis excludit: *Ex
hac autem tam facile fundata, & breui responsio
ne apparet, quantum vagentur illi, qui scientiam
remanere corrupta re ideo saluant, quia remanet
semper in causis suis, hoc enim est per accidens;* 28.
*nihil enim minus remaneret scientia mea de tri-
anguli passionibus, & rosa, si omnia anhilaren-
tur, me solo remanente, quam si remaneret pri-
ma causa, aut corpus cæleste; extranea enim hæc
sunt à scientia iam habita nulla enim mutatio ex
his sequitur in ea:* Hæc Caietan. qui breuem,
facilem & fundatam solutionem appellat;
quam verbis proximè præcedentibus attule-
rat dicens, obiectum scientiæ non esse rosam *Secunda solutio.*
vel hominem, sed esse disciplinæ capacem,
admiratiuum, vel risibilem, & eiusmodi
connexiones prædicatorum incorruptibiles 29.
esse, quantumlibet obiecta ipsa simplicia cor
rumpantur, quod aliis solet explicari verbis,
vniuersalia, de quibus sunt scientiæ perpe-
tua esse, licet eorum singularia extinguan-
tur.

Posset Caieta. suam confirmare solutio- *Conf.*
nem ex eodem Aristotele cap. 8. tex. 21. cu-
ius verba retulimus in argumento aduersus
hanc causam proposito; illis enim expresse
profitetur, scientiam de perpetuis esse, non
de corruptibilibus, cuius rationem reddit;
quia est de vniuersalibus.

Medium inter has duas solutiones tenen- *Tertia solutio vera.*
dum est; nam duplex est obiectum scientiæ,
proximum, & primum, simplex est hoc,
complexum illud: habemus scientiam hu-
ius conclusionis, homo est capax discipli-
næ, cuius proximum obiectum, atque com-
plexum est propositio eadem, primum
vero ac simplex homo, de quo talis passio 30.
per definitionem probatur; & ab vtroque
scientia dependet in suo ordine, & gradu;
& de primo docuit Aristoteles in huius ope-
ris initio duo esse præsupponenda in qua-
cumque scientia: an sit, & quid sit? in quibus
proximum obiectum, & totius demonstrati-
onis processus fundantur; nam cum proxi-
mum sit conclusio demonstrationis non
præsupponitur sed probatur: itaque de con-
nexionibus prædicatorum perpetuis, habe-
tur proximè scientia; cum ex his proximè
componatur demonstratio, principia nam-
que essentialem connexionem continent,

conclusiones vero proprietatum cum essentia; sed de primo tanquam de fundamento, quod necesse est esse, id est habere essentiam, nam de Hircoceruo vel chimera scientia non habetur: necesse est etiam quod quid est eius tanquam medium assumere ad demonstrandas passiones: abstrahit igitur ab existentia obiectum scientiæ (vt bene Caietanus) sed necesse est habeat essentiam, in qua prædicatorum connexio fundetur; & cum sit essentia creata, necesse est habeat esse possibile in potentia alicuius causæ, solus enim Deus Opt. independentem ab alio habet essentiam: itaque existentia possibilis conditio necessaria est obiecti, quanquam extra rationem formalem obiectiuam sitt causa autem, in cuius potentia necesse est obiectum existat, vna est proxima altera prima; proxima est creata, à qua proxime produci potest: prima est Deus Opt. à qua dependent omnes: non est autem necessarium obiectum in potentia causæ proxime existere; bene tamen in potentia primæ: quæ enim à Deo producibilia non sunt, neque vllam habent essentiam, neque essentialia prædicata, vel proprietates, de quibus scientia esse possit: moderamine ergo vtraque sententia indiget: prima quidem in quantum existentiam obiecti in potentia causæ proximæ exigit; postrema vero, in quantum nullam admittit tamquam necessariam; nam esto verum sit non esse necessariam ad rationem obiectiuam, quæ solam connexionem prædicatorum importat ab existentia abstrahentem; necessaria tamen absque dubio est, vt conditio, hoc est, vt vera censeatur essentia, vera item essentialia prædicata, veræ demum passiones, quæ in scientia demonstrantur.

Solus Deus est indepen dēs ab alio.

31. *Explicatur mens Philosophi.*

Ad sensum autem Aristotelis venientes dicimus; non esse absolutum, sed conditionalem, quasi dicere velit: cum scientia intrinsece pendeat ab obiecto, periret absque dubio eo deficiente, siue possibile sit, vel impossibile deficere: bene igitur in veritate stare vtrumque potest, videlicet incorruptibile esse, ac perpetuum scientiæ, & corrumpi scientiam ad corruptionem eius, si corrumpi posset; propter intrinsecam ab eo dependentiam,

32.

Ad 2. de subiecto scientiæ.

De subiecto autem scientiæ videlicet anima rationali, an corrumpatur vel secus, non est certum, quid senserit Aristoteles, sed nec

præsentis instituti id inuestigare, vel discutere: argumentum nihilo[illegible]nus procedit, supposito quod separabilem esse à corpore, atque adeò incorruptibilem, & [illegible] mor[illegible]lem (vt veritas habet) probabiliu[illegible] doctrina eius; nam si ita se res habet, non erit corruptibilis scientia ex eius corruptione.

Prima, [illegible] Veneti.

Cui respondet primo Paulus Venetus in huius causæ expositionem, quod [illegible] si Aristoteles senserit animam à corpore separari, simul tamen tenuit nihil intelligere posse, nisi per conuersionem ad phantasmata, vt 3. li. de anima. tex. 59. his verbis docet: *Et cum speculetur necesse est simul phantasma aliquod speculari, &c.* Vnde valde probabile est cum credidisse habitus scientificos a nobis conquisitos, sic à phantasmatibus dependere, vt sine illis non conseruentur, quia sine his speciebus sensibilibus, à quibus abstrahimus obiecta, nullus esse potest sciētię, vel demonstrationis vsus: cui si addideris, post separationem animæ à corpore nullum esse tale phantasma, quo vti intelligendo possit, quia eiusmodi, cum corporeæ sint species, non nisi in potentiis organicis residere, vel conseruari possunt; colliges verò simile esse apud Aristotelem separata anima nullam acquisitam scientiam durare. 33.

Aristot.

Approbatur prima solutio.

Solutio quidem non contemnenda, cum in doctrina Aristotelis non constet animam separatam, alium modum intelligendi habere, quam per species à phantasmatibus acceptas, neque harum vsum esse possibilem sine actuali operatione phantasmatis.

Secunda solutio authoris.

Crediderim nihilominus in assignatione huius causæ eundem tenuisse Aristotelem sensum, ac in præcedenti; abstrahit enim à vera subiecti corruptione, idque solum intendit scientiam in sui conseruatione sic à subiecto dependere, vt si fortè corrumpi possit, necesse sit simul cum eo perire: quemadmodum vniuersaliter verum est primis substantiis destructis nihil earum posse saluari, vt in prædicamento substantiæ docuit: itaque sensus illius est, scientiam ex parte sua esse corruptibilem ad corruptionē subiecti, quod non tollitur, etiam si subiectum re ipsa sit in corruptibile: verissima est enim cōditionalis hæc, omnis scientia corrumperetur, si subiectum eius periret quæ tamen nihil de vera eiusdem subiecti cor-

rupt[illegible]

ruptione affirmat, aut negat; non est ergo necessarium corrumpi posse animam rationalem ad consistentiam, aut veritatem huius causæ; quare ad examinandam tertiam, nempe rationem demonstratiuam properandam erit.

Circa quam Aegidius in eius expositione tenet, non esse nisi vnicam demonstrationem potissimam vnius conclusionis, licet plures esse contingat minus principales.

Cuius solutionem propterea non probamus: quia vt in argumento assumptum est, idque certissimum, & à nemine vnquam negatum, ex quatuor causarum generibus demonstrabilis est eadem conclusio: & de Philosopho naturali docet planè Aristoteles. 2. lib. physic. à text. 21. vsque ad 25. per omnia genera causarum demonstrare.

Dicendum igitur est (vt bene Paulus Venetus in eisdem expositionibus) vere corrumpi scientiam demonstratione cessante, aut omni ex parte, ita vt nullo modo conclusio scita in intellectu permaneat, si per vnam dumtaxat rationem sciatur, vel si per plures,
36. corrumpi saltem qualibet earum cessante, in quantum per eam sciebatur; licet scita per reliquas adhuc perseueret, quæ corruptio formalis est potius, quam realis.

Vt obliuionem tandem, quam pro vltima causa posuit Aristoteles, intelligamus, modum, quo contingit explicare oportebit: non est enim vnica eius causa, sed multiplex, cum ex amentia, ex graui etiam infirmitate, atque item ex eiusdem sciẽtiæ desuetudine euenire soleat (vt superius de modo, quo ab errore contrario destruitur, agentes tetigimus: ex quacumque autem causa contingat, illud est certum, non esse amissionem specierum intelligibilium, quæ in memoria reseruantur; eiusmodi enim simplices quædam qualitates sunt contrario carentes, ideò nunquam corrumpuntur; sed nec eiusmodi species sunt scientia ipsa (vt nonnulli decepti putauerunt) sed hoc modo scientiis deseruiunt, vt cum obiecta repre-
37. sentent, eis mediantibus, talique modo cõiunctis, vel ordinatis fiunt propositiones, circa quas versantur: itaque ex ordinatione specierum dependent scientiæ; & talis ordinatio ex duplici parte perire solet: primo quidem ex eo, quòd phantasmata, à quibus abstractæ sunt, euanescunt, vel ita confunduntur, vt absque vllo ordine intellectui subministrentur, à qua ordinata subministratione cum ordinata operatio intellectus dependeat, cessat ea cessante: & hinc fit amentes læsa phantasia non habere operationes intellectus ordinatas: hinc etiam con- 38.
tingere solet, vt cum ex diuturna, aut graui infirmitate potentiæ sensitiuæ infirmiores reddantur, vim etiam ordinate operandi amittant: ex quo item ordinatus specierum intelligibilium vsus cessat, atque ex consequenti eiusdem scientiæ; nec solum vsus cessat, sed desuetudo efficit, vt quantumlibet species intelligibiles permaneant, aliarum tamen admixtione confundantur, & propositiones, ex quibus compositæ erant demonstrationes mentales, & quas eadem ordinatio specierum constituebat, modo simili euanescant; & hoc est, demonstrationes obliuione intercedente perire, quibus pereuntibus locus errori datur; ex cuius frequẽti vsu habitum scientiæ à suo contrario paulatim excludi necesse est; ex quibus argumẽtum aduersus hanc causam præiactum constare esse solutum, nam permanentibus speciebus, his duabus viis perire potest scientia.

Si autem aduersus hanc doctrinam opponatur ex ea elici obliuionem coinci dere cum corruptione rationis, vel demonstrationis; quas tamen tanquam distinctas causas corruptionis scientiæ enumerauit Aristoteles. *Obiectio.* 39.
Respondetur (vt bene Paulus Venetus in huius causæ expositione) distingui adhuc, secundum rationem: nam si vtrumque per obliuionem fiat, & corruptio rationis, & actualis scientiæ amisso, distincti sunt, effectus, adeò vt primus etiam sine secundo sufficiens sit causa corruptionis scientiæ; si enim semel cesset demonstratiua ratio, solis principiis obliuioni traditis, quanquam conclusio permaneat, non habebit iam rationem scientiæ, sed appellatione quadam materiali conclusio scientifica vocabitur, cum eius euidentia, ac certitudo principiis inniteretur; ideò tanquam distinctas causas eiusdem corruptionis enumeratæ sunt, vna enim ad principia, altera ad conclusionem refertur. *Solutio.*

DEMONSTRATIONEM EX *proprio constare oportere, quia est ex ijs, & de ijs, quæ sunt per se, neque licere ex alio genere transcendentem monstrare.*

CAPVT SEPTIMVM.

QVONIAM autem ex necessitate insunt circa vnumquodque genus quæcumque per se insunt. &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Inventum — *CONCLVSIONE, quam superiori capite probauerat, repetita, nempe demonstrationem ex his, quæ sunt per se con-*
1. *stare, quia ex necessariis procedit, quatuor alias in præsenti constituit ordine tantisper inuerso à nobis elucidandas; vt capiantur melius.*

Diuisio 4. membris constat. — *Proprium duobus modis accipitur, vno, vt ab extraneo alio, vt à communi separatur: ideò prima assertio est demonstrationē ex propriis principiis procedere. Secunda ex propriis, hoc est, non ex communibus, & vtranque ratione, & exemplis illustrat. Tertia demonstrationem propria tātum ostēdere, hoc est, quæ ex propria natura subiecto conueniunt, non quæ ei accidunt, aliisq; conueniunt. Postrema ex perpetuis, atque incorruptibilibus esse non ex his, quæ pereunt; & hæc est diuisio totius capitis, quatuor membris constans.*

Repetitio superioris conclus. — *Repetitio autem præteritæ conclusionis simul cum ratione eam confirmante talis est: demonstratio procedit ex his quæ sunt per se: nam quæcumque sunt necessaria, in quoli-*
2. *bet rerum genere sunt per se; omnis demonstratio procedit ex necessariis (vt efficaciter probatum est) ergò procedit ex his, quæ sunt per se, nam accidentia sicut non sunt necessaria, pari ratione non sunt per se: vnde fit, vt etiam si ex accidentibus semper inhærentibus conclusio ostendatur, quæ tamen non sint per se non censeatur propter quid demonstrata: vt contingere ait Aristoteles in syllogismis à signo procedentibus gratia exempli omnis qui ridet, risibilis est, omnis homo ridet, ergò omnis homo risibilis est: aut etiā quidquid disgregat visum est album, omnis homo disgregat visum, ergò omnis homo est albus: eiusmodi namq; syllogismi nō procedūt ex his, quæ per se conueniunt subiecto, ac propterea non possunt reddere propter quid conclusionis: vnde nec demonstrationis nomen merentur: cum in demonstratione (præ-* 3
sertim potissima) propter ipsum oporteat, & medium tertio, & primum medio inesse, quasi dicat, medium subiecto (quòd tertium appellat respectu eiusdem medii, ac maioris extremitatis) & primum, hoc est, extremitas maior (nam subiectum est minor extremitas) per se etiam medio conuenire debet: tunc enim si medium de minori extremitate per se enunciatur, & maior extremitas de eodem medio causam continente, propter quam eadem maior extremitas de minori per se in conclusione dicitur. aptissima erit demonstratio. Rem manifestam facit commune exemplum, omne animal rationale est capax disciplinæ, omnis homo est animal rationale, ergò omnis homo est capax disciplinæ, in quo animal rationale, quod est mediū per se enunciatur de homine, qui est subiectū, aut tertium quid respectu eiusdem medii, & maioris extremitatis, nempe capacitatis disciplinæ, & hæc per se inest eidem medio causam continenti, propter quam per se eadē extremitas maior enunciatur de tertio in cōclusione.

Prima conclusio est; demonstratio procedit ex principiis propriis, hoc est, non ex extraneis; non enim licet de genere in genus descendere, vel transire in demonstratio- Prima memb & co... 21 4.
nibus.

Quid autem sit ab vno in aliud genus descendere, vel transire, declarat Aristoteles exemplo duarum scientiarum ex æquo diuersarum, videlicet Geometriæ, cuius obiectū est linea, & Arithmetica, cuius obiectum est numerus, non enim demonstrat Geometria aliquam passionem de numero, vel Arithmeticus de linea, transiret namque ab vno genere, nempe proprii subiecti ad aliud

genus

genus subiecti diuersæ facultatis, vel scientia.

Probat conclusionem, tanquam certum præmittiens tria esse in scientiis, vel demõstrationibus; passionem, quæ de subiecto demonstratur in conclusione, subiectum ipsum, ac dignitates: ex his autem tribus, dignitates quidem diuersis demonstrationibus, ac scientiis possunt esse communes: subiectum autem, & passio semper sunt diuersa, vt cõstat in eisdem scientiis: nam linea, & eius passiones diuersæ sunt à numero, & passionibus eiusdem.

Hoc supposito tale argumentum constituit: subiecta sunt diuersa, similiter & passiones; ergò vnius passio alteri conuenire repugnat, repugnabit igitur de eo demonstrari.

Cui secundam addere possumus in eisdem verbis Aristotelis virtualiter contentam; ex natura subiecti desumuntur principia, per quæ demonstrantur passiones, vt ex natura hominis, animal rationale esse capax disciplinæ, & eundem hominem esse animal ra-
6. tionale, per quæ demonstratur esse risibilem: si ergò subiecta diuersa sunt, diuersa erunt principia: ex diuersis principiis repugnat demonstrari eandem conclusionem demonstratione potissima, ergò necesse est demonstrationem procedere ex propriis, hoc est, non extraneis principiis.

Vnde infert iterum Aristoteles eodem exemplo vtens, non est ergò Arithmeticam demonstrationem conuenire in magnitudinibus, nisi magnitudines numeri sint; quasi dicat, nisi magnitudines ipsæ, vt plures accepta in discretam quantitatem referantur: tunc enim ad numerum pertinebunt, de eisq; passiones numeri demonstrare poterit Arithmeticus; sed non procedet tunc ex principiis extraneis, sed ex propriis, & circam obiectũ proprium. Excipit autem ab hac regula illud, quòd necessario excipiendum erat, videlicet scientias, quæ in eodem subiecto, ac genere conueniũt simpliciter, vel aliquo modo: dupliciter namq; contingit scientias in subiecta conuenire: primo quando subiectum superioris contractum per differentiam essentialem constituit subiectum inferioris, & tũc non sunt diuersæ simpliciter, sed eadem, vt 7.
patet in scientia de genere, & specie, vt de triangulo, & Isochele, de animali, & homine: alio modo quando contrahitur per differentiam accidentalem, vt ostendunt scientia subalternans, & subalternata. Geometria, & Perspectiua: illius enim obiectum est linea, quæ contracta per conditionem accidẽtalem, visualis, efficit obiectum subalternatæ, videlicet Perspectiuæ, & eiusmodi obiecta quodammodo sunt vnum: simpliciter tamẽ diuersa: non enim constituit eandẽ essentiam linea cum visuali, quemadmodum animal cum rationali, vnde neque idem subiectum scientiæ, neque eandem scientiam, nisi certo quodammodo, in quãtum inferior participat aliquam rationem superioris, vt distincta tamen ab ea simpliciter, & circa distinctum simpliciter genus subiecti: in vtrisq; tamen licere (ait) passionem vnius per principia alterius ostendere: & in prioribus quidem, vt si demonstrato de triangulo, quòd habeat tres angulos æquales duobus rectis, eadem principia, per quæ demonstratur, applicemus ad ostendendam eandem passionẽ de isochele, vel gradato. In posterioribus verò fieri constat, dum per medium Geometricũ demonstratur aliquid pertinens ad Perspectiuam, ad quam pertinet hæc propositio, res à longè visa minor apparet, per hoc principium demõstrata, quia maiori angulo mouet potentiam sicq; in cæteris sub alteruis scientiis accipiendum est.

Huius autem rationem reddit Aristoteles Ratio.
ex eodem principio: nam si nõ licet per principia vnius scientiæ descendere ad demonstrandã conclusionem alterius, maximè quia cum diuersa sint subiecta, diuersa censentur principia, atque adeò extranea: vbi ergo idẽ est genus subiecti simpliciter, vel secundum quid, eadem erunt principia, secundum eãdem proportionem, atque adeò non extranea, sed propter communicationem efficientur propria, descendereq; licebit ad ostendendam passionem alterius per propria principia.

His autem duobus exceptis casibus, nullo Exceptis
modo licet de genere in genus transire, sed duob. casi-

opor-

bus, de ge- nere in ge- nus trāsi- re non licet.

oportet medium, & extrema, hoc est, subiectum, passio, & principia per quæ de demonstranda est, eiusdem generis esse, hoc est, ex natura eiusdem subiecti desumpta principia, & passionem ab eodem promanantem, id est eum per se esse, vel per se conuenire.

Probat; quia si non sint per se, erunt per accidens, atque adeo contra naturam demōstrationis, quæ ex his, quæ sunt per se procedere debet, vt probatum est, eiusmodi autē consecutionem optimè explicat D. Thom. de mus (inquit) mediū & extrema diuersi generis esse, ita vt medium, & subiectum, quod est

Ratio.

minor extremitas, sint vnius generis, passio verò, quæ maior est extremitas, sit alterius: si vno, vel altero præsupposito adhuc coneris, ex his demonstrationem constituere, sequitur

9. euidenter dari per accidens in præmissis, vel in conclusione: nam si medium sit alterius generis ab extremis iuxta primum casum, cum

Explicatio D. Thom.

maior extrmitas enuntietur de illo in maiori, & ipsum medium de subiecto in minori, vtraque præmissa erit per accidens, cum repugnet res diuersorum generum de se inuicem prædicari, nisi per accidens: & ideò dabitur per accidens in præmissis: si verò passio sit alterius generis à subiecto, & medio, dabitur per accidens in præmissis, & in conclusione, in præmissis quidem, cum passio enuntietur de medio in maiori. in conclusione verò, in qua de subiecto prædicari necesse est.

Exēplum. Exemplum designat Aristoteles in Geometria, ad quam (inquit) pertinere non potest demonstratio huius conclusionis, quòd contra

10. riorum eadem sit scientia, vel disciplina, quæ propria est Metaphysicæ, vel Dialecticæ, aut certe suo modo ad vtramque spectat probabili medio eam ostendere: nec Geometriæ est demonstrare, quod duo cubi sint vnus cubus, sed alterius scientiæ diuersæ.

Nota. Quod vt percipiatur adnotandum est, cubum alium esse Geometricum, qui in corporibus reperitur: alium Arithmeticum, qui in numeris. cubus Geometricus est cubus habens omnia latera æqualia, qualis est tessera, vel taxillus: numericus autem cubus vocatur ille, qui resultat ex bina multiplicatione cu-

iuslibet numeri supra ipsum, vt bis duo bis, quæ efficiunt octo, ter tria ter, quæ efficiunt viginti septem: est autem discrimen inter vnum, & alterum cubum, quod corpus cubicum adiunctum alteri non facit aliud corpus cubicum, sed trabem, cum non efficiat corpus æqualium laterum, sed solum magis extensum versus longitudinem: at vnus numerus cubicus alteri coniunctus, alium numerum cubicum efficere potest, vt octies viginti septem efficiunt ducenta sexdecim, qui etiam est numerus cubicus. Et ex hoc dictamine facile intelligitur, quid sit in numeris duos cubos facere vnum cubum, quod vno verbo explicatum est, duplicare cubum, hoc est, ex duobus numeris cubicis vnum tertium cubicum constituere: vt in designatis exemplis octo, & viginti septem sunt duo numeri cubi si ergò octo ducantur in viginti septem, id est toties multiplicetur, fiet numerus ducentorum, & sexdecim, qui etiam est cubicus; vnum autem corpus cubicum ex duobus efficere, non est duo talia corpora coniungere, quia non efficietur tertium corpus cubicum, vt ostendimus, sed erit multiplicare cubum (vt bene Phyloponus in expositionibus huius capitis, hoc est, designare aliud corpus cubū in dupla proportione. 11.

Quibus explicatis facile intelligitur exēplum Aristoteles, nam si de cubis corporibus procedat, sensus est, Geometriam non demōstrare, quod duo cubi faciant vnum cubum; quia cubus non est materia Geometriæ plana & superficialia considerantis. sed conclusio propria est Stereometriæ: si verò de numeris cubicis, magis erit aliena conclusio à Geometria, cum sit Arithmeticæ proprium eam demonstrare.

E... A... ...tur.

Itaque ex his fit, demonstrationem ex propriis, hoc est, non ex extraneis principiis procedere, & hæc est prima Aristotelis conclusio.

Secunda, demonstratio procedit ex propriis, hoc est, non ex communibus multis scientiis, nam etiam si ex veris procedatur & indemonstrabilibus, si non sint propria, hoc est, ex natura obiecti accepta, sed ex com

S... ... cap.

medio aliquo, non scietur conclusio per se, sed per accidens: exemplum nobis ait Aristoteles esse posse modum demonstrandi Brysonis, qui quadraturam circuli (à nemine adhuc scitam) ex communibus demonstrare contendebat: quo autem pacto ex communibus eam demonstraret, vel quam demonstrationem constitueret, non docet Aristoteles: eius tamen interpretes, & in primis D. Thom. quem sequuntur cæteri, talem constituisse demonstrationem aiunt. In quolibet genere datur æquale, si detur maius, & minus: sed in genere quadratorum, datur vnum aliquod circulo maius, & alterum eo minus(vt constare poterit, si descripto circulo vnum quadratum extra ipsum constituamus: & alterum intra latera eiusdem) ergo dabile erit quadratum æquale, nempe cuius costæ circulum non excedant, neque ab eo excedantur.

Ecce ineptam quandam demonstrationem, quia non procedit ex principiis desumptis ex propria natura quadrati, vel circuli, sed ex communibus multis generibus: & (vt verum fateamur) ex falsis, falsa est enim illa maior, vt euidenter probatur in numeris, in quibus datur numerus maior, & minor ternario, vel quinario, quibus tamen nullus datur æqualis, sed nec dabilis est: ratio autem, ob quam communia principia non vere demonstrant conclusionem particularem alicuius scientiæ, ea est, quia si scientiæ sint ex æquo diuersæ, vt supponitur, non possunt nisi in aliqua ratione accidentali conuenire: vnde si ex communibus procedat demonstratio, non potest procedere ex his, quæ sunt per se, sed ex principiis ab accidenti desumptis; ac propterea non poterit tradere propter quid conclusionis, quinimo cum ex accidentali sint ratione desumpta desumpta, contingetia ex se erunt, quibus non repugnabit subesse falsum.

Vnde infert Aristoteles, demonstrationem potissimam ex principiis propriis, ac proximis, hoc est ex propria quidditate, & essentia subiecti, de quo passio demonstratur, acceptis procedere oportere, vt propter quid sciamus conclusionis: gratia exempli, si demonstrare volumus de triangulo, quod tres habeat angulos duobus rectis, æquales, ex propriis principiis trianguli causam tradentes, propter quam talis passio ei inest, nobis erit procedendum: & si volumus de homine demonstrare, quod capax sit disciplinæ, ex proprio principio causam proximum, ob quam talis passio ei conuenit, nempè ex eo, quòd est animal rationale, non ex communibus, ne ratiocinationem quandam accidentalē, vel contingentem hoc est, per medium accidentale, vel contingens procedente pro vera demonstratione cōstituamus. & hoc est quod sibi voluit Aristoteles obscuris illis verbis: Quia enim per se, & illud inest, cui inest, necesse est medium in eadem cognatione esse; vel vt alia habet translatio, in eadem propinquitate. *Quasi dicat, si passio quæ, demonstratur inesse alicui subiecto, verè ac per se inest, demonstrabitur inesse per medium eiusdem cognationis, vel propinquitatis, hoc est, ex propria eiusdem subiecti essentia desumptum, vel ex alia passione, non minus propria, nec minus ei propinqua.* Verba obscura Aristot. illustrantur.

Quod si quispiam opponat (ait Aristoteles) scientiam subalternatam, & subalternantem eisdem principiis vtentes, vt Perspectiuam & Geometriam, Musicam, & Arithmeticam; etenim in Perspectiua probatur passio lineæ per principia Geometriæ ei applicata; & in Musica modo simili passio numeri per principia Arithmeticæ; quod videtur esse ex communibus, & non ex propriis procedere. Obiectio.

Respondet, non mirum esse, si ex communibus principiis illæ scientiæ procedant, quæ in propriis subiectis communicant. Solutio.

Et est egregia solutio argumenti; quia (vt nuper dicebamus) propria principia, & per se cuiuslibet scientiæ ex propria quidditate, & essentia subiecti, accepta esse debent, si ergo commune aliquo modo subiectum habent, necesse est quodam etiam modo communibus vtatur principiis: sed adhuc in his vniuersalis seruatur regula; nam licet communia sint principia, per quæ probatur Eadem solutio approbatur. 14.

conclusio subalternatæ, accepta nihilominus per communicationē à subalternāte, vnde fit; vt quemadmodū passio, quæ probatur de visuali in perspectiua, ad lineā primo pertinet, & passio de sonoro in musica ad numerū parira tione principiū, per quod probatur eiusdē Geometriæ, eiusdemtem Arithmeticæ propriū est; per applicationē tamen fit commune scientijs inferioribus Itaque propter quid conclusionis inferioris scientiæ ad superiorē pertinet, quēadmodum passio, quæ probatur et est propria: inferior autem scientia solū cognoscit, quod vera sit, ac per se conclusio, non reddens causam, nisi in quantum à superiori ei cōmunicatur. Ex quibus habetur propriā subiecti passionem (adhuc in his scientijs) ex proprijs principijs eiusdem demonstrari, quanquā inferiori cōmunicatis; ex qua communicatione nō amittunt propriam, atque intrinsecam rationem, neque cōmunia fiunt, quemadmodum cōmunia sunt principia diuersarū sciētiarum ex aliquo communi accidenti desumpta: sed potius (si propriè loquendum est) cum propria sint, ac tāquam propria permaneant semper, quia ex proprijs, atque intrinsecis subiecti desumuntur, communicantur alteri.

Quomodo peruniuersalissimam sciētiam probentur prima principia.

Eiusmodi autem principia propria, ex quibus qualibet scientia procedere debet, nō probantur ab ea, siquidem prima sunt, & intra latitudinem subiecti indemonstrabilia: vt prima principia Geometriæ non probātur à Geometra, nec prima Arithmeticæ ab Arithmetico, qui vt tales non cognouerunt priora, nec 17. in his particularibus materijs lineæ, & numeri dari possunt: probari nihilominus aliquomodo possibile est per communia, nō quidem ab his, scientijs, quia iam non ex proprijs procederent: sed ab aliqua vniuersalissima, cuius subiectum quemadmodum vniuersalissimum est obiecta particularium scientiarum comprehendens: sic principia habet vniuersalissima, quibus modo quodam principia earum innituntur; quam scientiam

propterea vocat Aristoteles, quasi omnium dominam, & Reginam, probatq; talem essē appellandam tanquam omnium absolutissimam.

Cuius hæc est ratio, quia scire est rem per causam cognoscere, ergo quo scientia per nobiliores causas procedit, eo nobilior erit; vniuersalissima autem scientia procedit ex nobilissimis causis, nempè ex primis, quæ sunt causæ, vt non sint affectus, ergo est absolutissima. 1. oper. dictorum. 18.

Quænam sit scientia hæc non exprimit Aristoteles, sed communis interpretum consensus Metaphysicam docet denotatam esse ab eo: nec certè alium intelligere potuit; quia hæc sola est de vniuersalissimo agens subiecti genere, nempè de ente ab omni materia, abstrahente, comprehendenteq; subse causam primam, Deum videlicet, atque etiam intelligentias; sub quo etiam militant cunctarum obiecta scientiarū, de quibus enūciatur; ad eandem pertinet aliarum scientiarum principijs firmitatem præstare: quo autem pacto id efficiat? & an scientiæ particulares ei subalternentur? an demum omnes certitudine vincat? suis locis relinquenda sunt. Quæ sit sciencia absolutissima.

Tertia conclusio, non solum scientia qualibet, vt demonstratio ex proprijs principijs procedere debet; sed nec demōstrare nisi proprias conclusiones; mutua est enim correspōdentia inter conclusiones, & principia, cum illæ ex his procedāt; vnde si verum est scientiam quamlibet non demonstrare cōclusionem, nisi ex proprijs, atque intrinsecis principijs; non minus erit certū non demōstrare nisi proprias conclusiones. eiusmodi enim, & nō aliæ ex talibus principijs deduci possunt; nam ex veris non nisi vera, ex necessarijs non nisi necessaria, ex his, quæ sunt per se, ac propria non nisi conclusiones per se ac propria procedunt: tales autē sunt, quæ conueniunt subiecto ex propria natura, & conditione, atque in quantū tale est: cōclusiones verò, quæ ex 3. Memb. secon. cap. 19.

commu-

communibus insunt, alijs scientijs demonstrandas relinquit, gratia exempli, scientia de homine solum demonstrat, quæ ei conueniunt ex eo, quod rationalis sit, nempè esse disciplinæ capacem, admiratiuũ, & risibilem, quod verò coloratus sit, quod localiter moueatur, & his similia alijs scientijs relinquũtur.

Exemplum producit Aristoteles in Geometria, quæ solum de lineis ostendit, quæ eis ex propria conditione conueniunt, vt quod angulos efficiant, quod figuras componant; rectam verò lineam esse pulcherrimam, aut circulari cõtrariam alijs relinquit probandũ.

Vltima conclusio est demonstrationem esse ex perpetuis, & incorruptibilibus, nõ solum ex parte principiorũ, sed etiam conclusionũ.

13. Probat primum, quia demonstratio procedit ex vniuersalibus principijs, hoc est, ex his, quæ sunt de omni, per se, & secundum quod ipsum: talia autem necessariam important connexionem prædicatorum cum subiectis; quia in eis non accipiuntur extrema secundum actualem existentiam, nec pro aliqua temporis differentia ea coniungit copula, sed prout eorum natura postulat, quæ cum inuariabilis sit, inuariabilis etiã harum propositionum est veritas, atque perpetua.

Probat deinde ex parte conclusionum, & vt ratio eius percipiatur melius, distinguendũ est corruptibile in per se, & per accidens, corruptibile per se est, quod ex natura propria pendet ab actuali existentia, talia sunt accidentia, talia etiã singularia illa etenim non dicuntur esse nisi subiectis inhæreãt, haud dubium quin actu existẽtibus nã inhærentia existentiam præsupponit sed nec singularia sunt, nisi quãdo actũ existunt. Adã enim modo non est, neque Antichristus, quia ille extitit iam hic verò nondum habet existentiam: corruptibile autem per acccidens illud dicitur, quod ex propria natura non est corruptioni obnoxium, sed incorruptibile, atque perpetuũ quanquam aliqua eius ratio quasi accidẽtalis corrumpatur, ratione cuius, & illud per accidens corrumpi dicitur; & sic se habent vniuersalia prædicata, quæ per se conueniunt subiectis, vt hominem esse rationalem, disciplinæ capacem &c nam ex propria conditione non subduntur corruptioni, sed semper eodem modo conueniunt subiectis; verũtamen, quia in singularibus existunt, & existentia quodammodò eis accidentaliter conuenit, hoc est ex modo se habendi ideò extinctis singularibus perire dicuntur ex parte huius accidentis, atque adeò per acidens. 22.

Qua supposita distinctione affirmat Aristoteles scientiam, vel demonstrationem non esse de corruptibilibus per se, sed solum per accidens, quasi dicat, nec de accidentibus nec de singularibus per se esse, sed solùm de vniuersalibus incorruptibilibus, & perpetuis; nec enim singulares conclusiones per se primo demonstrantur, sed mediatè, quatenus demonstrata conclusione vniuersali eis applicatur, vt si demonstrato de homine, quod sit disciplinæ capax, sic applicetur Petro, vel Ioanni, omnis homo est capax disciplinæ Petrus est homo, ergo est capax disciplinæ, vnde talis applicatio non est demonstratio propriè, & simpliciter; sed aliquando, & sic, hoc est pro aliquo determinato tempore, vt dum Petrus est, conueniet ei esse disciplinæ capacem. Arist. ait scientiam non esse de corruptibilibus.

Hoc autem postremum, nempè demonstrationem per se non esse nisi de vniuersalibus conclusionibus, sequitur euidenter ex prima nam si principia demonstrationis vniuersalia esse oportet, ergò & conclusionem, vtpote in virtute principiorum contentam: in virtute enim principiorum vniuersalium non cõtinetur per se nisi vniuersalis conclusio: singularis verò quasi per accidens, vt si fortè existere in singularibus vniuersalia contingat æqualem ergò habet vtrumque certitudinem nempè demonstrationem non esse nisi ex vniuersalibus principijs, nec de cõclusionibus nisi vniuersalibus. Sequella. 23.

Corollariū Arist.

Proptereà bene intulit Aristoteles, quod si conclusio corruptibilis sit, hoc est, accidentalis, vel singularis, necesse est alteram præmissarum corruptibilem esse, hoc est, accidentalem, vel singularem; accidentalem quidem, vt si ita procedamus, quisquis disputat loquitur, omnis homo disputat, ergo omnis homo loquitur, singularem verò, vt omne animal rationale est capax disciplinæ, Petrus est animal rationale, ergò est capax disciplinæ.

Ratio huius corollarii manifesta est, quia quemadmodum ex vtraque præmissa vera & necessaria non nisi vera deducitur ac necessaria conclusio; pari ratione ex vtraque vniuersali incorrutibili, & perpetua, non nisi vniuersalis perpetua & incorruptibilibus vnde quemadmodum sequitur euidenter, si conclusio falsa est, vel non necessaria aliquā præmissarum similem esse; pari ratione conclusione existente singulari, & non perpetua talem esse oportere ex præmissis aliquam.

Definitio da vniuersalibus.

Subdit demum Aristoteles eodem modo rem se habere circa definitionem, ac circa demonstrationem, ita vt nec definitio per se sit de caducis rebus, aut singularibus, sed de

24 vniuersalibus, atque perpetuis; nec enim Petrus, vel Ioannes per se definiuntur, sed homo, cuius definitio eis, dum existunt, applicatur; & huius rei gratia videns Plato singularia esse, quæcunque sunt in rerum natura, posuit Ideas vniuersales, de quibus scientia, demonstratio, ac definitio per se dari possent; Aristoteles verò minimè necessariū esse iudicauit rem adeò impossibilem excogitare, sed vniuersalia in singularibus posuit pro scientiis, demonstrationibus, ac definitionibus tradendis: ita tamen vt his pereuntibus prædicatorum necessaria connexio permaneat semper obiectiuè in intellectu, circa quàm non minus, quàm antea versantur.

Ratio.

Probat autem definitionem non esse per se nisi de vniuersalibus & perpetuis, quia definitio, vel est demonstrationis principium, vel conclusio, aut certè integra demonstratio positione differens; esse principiū notū est in communi demonstratione: esse conclusionem non solum in demonstratione, quia sed

etiam in demonstratione potissima, quando unam definitionem per alteram in diuerso causæ genere priorem demonstramus: gratia exempli, omnis syllogismus faciens scire procedit ex veris, primis, notioribus, causisque conclusionis; omnis demonstratio est syllogismus scire faciens, ergò ex prædictis procedit. Ecce conclusio est definitio demonstrationis cap. 2. designata.

Quid autem sibi velit Aristoteles, dum ait definitionem esse demonstrationem positione differentem nō est certum apud interpretes: sed duplex affertur ex positio non nihil diuersa, vtraque tamen satis probabilis. Priorem attulit Commentator .1. lib de anima commento. 12. vbi distinguit triplicem definitionem, vnam subiecti, alteram passionis, & tertiam ex vtraque confectam, vt si de homine sit sermo: definitio eius est animal rationale: passionis verò esse capacem disciplinæ, & ex vtraque conficitur tertia: dicimus enim hominem esse animal rationale disciplinæ capax; & hanc vocat Aristoteles demonstrationem positione differentem, quia totum continet, quod integra demonstratio modo, & figura exceptis: sensus est ergò definitionem esse demonstrationem positione differentem, hoc est, non dispositam in modo, & figura. 26.

Posterior expositio est D.Thom. quam tradiderunt etiam Philoponus in expositionibus huius loci, & Themistius capit. 3. sua paraphrasis & videtur magis ad mentem Aristotelis; aiunt enim definitionem triplicem esse materialem, & formalem, quæ aliquando cum finali coincidit, vt exemplo iræ constat, quæ materiali definitione explicata est accensio sanguinis circa cor; formali verò, vel finali, appetitus vindictæ: tertiam verè ex vtraque compositam, vt si dicamus iram esse sanguinis ferue scentiam circa cor ob vindictæ appetitum; nunc ergo cum formalis, vel finalis definitio prior sit simpliciter materiali, hæc per illam à priori demonstratur, & conclusionis locum habet, illa principii, sed quam ex vtraque componimus, integram continet demonstrationem excepta dispositione in modo: & figura: ac propte-

2 Expositio D.Th.

27.

25.

propterea merito appellatur ab Aristotele demonstratio positione differens.

200 *Si autem opponat quis defectum lunæ, quem eclipsis nomine solemus appellare, ad demonstrationem, ac definitionem pertinere; demonstramus enim nunc eclipsari, quia terra interponitur, & per eandem interpositionem definimus eclipsim singularem quidem effectum, & statim pereuntem.*

Respondet bene Aristoteles, non vt singularem huius lunæ, & nunc euenientis, sed ad vniuersalem, & per se causam comparatum
18 *definiri, ac demonstrari; sicut demonstrabilis est interitus per iugulationem, & effectus quisq; procedens à causa per se, non quidem ab hac indiuiduali, vel nunc, sed à causa huius conclusionis producente effectum, quotiescunque in tali reperitur dispositione.*

Infert tandem Aristoteles, quam sit difficile scire quamlibet conclusionem; nam si ex propriis principiis procedere necesse est, vt perfecte sciamus, cum propria principia non sit facile inuenire, nec facile erit talem scientiam comparare: rationem verò, ob quam difficile est propria inuenire principia, adhibuit Philoponus in huius loci expositionibus docent, quia propriam eiusque rei essentiam, à qua accipiuntur, difficile est cognoscere.

DEMONSTRATIVARVM, scientiarum principia nonnulla esse communia, nonnulla propria: quæque ea sint, & quæ pacto præcognoscantur: pariter, & reliqua demonstrationem ingredientia.

CAPVT OCTAVVM.

DICO autem principia in vnoquoq; genere hæc; quæ quod sunt, non cōtingit monstrare, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

IN calce præcedentis capitis indicare cœpit Aristoteles, quam sit difficile scienti- Itentium.
ficam cuiuslibet conclusionis notitiam,
comparare, propterea quod difficile sit nosse,
quando ex propriis principiis eam demonstrā- 1
tes procedamus: huic autem difficultati occurrere volens de variis demonstrationis
principiis disserit in præsenti capite, quod lō- Diuisio.
gissimum est, & ex parte difficile, & ideò ins. membra.
maioris distinctionis gratia, in quinque mē-
bra diuidendum: in primis enim explicata
communi ratione principiorum diuiduntur
in simplicia, atque complexa: deinceps vniuersis principiorum complexorum recensitis
generibus, quonam pacto inter sese distinguantur ostenditur. Tertio aduersus Platonē
statuitur vniuersalitatem principiorum, ac
demonstrationis, non cogere separatas à
singularibus formas, vel Ideas ponere vniuersales, circa quas versentur: sed sufficere
vt vniuersalia prædicata in ipsismet singularibus, de quibus enuntiantur, existant.
Quarto de principiis communissimis separatim indicatur, quando & quomodo ingrediantur demonstrationem: ac tandem in eis
cōmunicare plures scientias, & demonstrationes, sed peculiare esse Dialecticæ, &
Metaphysicæ ex communibus procedere, his
designatis, in quibus conueniunt, & separantur.

Illud est principium in qualibet scientia Primum memb.
(ait Aristoteles) quod in ea non demonstratur, sed præsupponitur, siue simplex illud
sit, vel complexum; exempla in solis simplicibus producit; vt in Geometria principia sunt linea, & puncta, in Arithmetica
vnitates, & numeri eiusmodi enim non demonstrantur; sed præsupponuntur: sicque
in cæteris scientiis est accipiendum; nam 2.
subiectum esse, & quid sit, nulla demonstrat: de complexis etiam tantundem erit
secundum proportionē cēsendū, ita vt quæ
à nulla scientia demonstrantur, sed à cunctis
tanquā per se nota præsupponūtur, cōmunia
sint principia: & quæ scientia particularis in
propria materia præsupponit particularia.

Singu-

Singularium denique demonstrationum præmissæ dicuntur principia, quia in eis non demonstrantur; quæ verò singulæ scientiæ demonstrant, principiata, vel demonstrata, vt si de simplicibus loquamur, passiones, seu quæsita: eiusmodi enim de subiectis demonstrantur; si verò de complexis, omnes conclusiones.

In quo cōueniant, aut dirimāt principia, & principiata.

Conueniunt simplicia, & complexa principia, ex vna parte cum principiatis, in vno, & separantur in alio; in eo quidem conueniunt, quod de vtrisque præsupponere semper oportet, quid significent: nam vocum significatione ignorata neutra cognoscere possumus: est autem discrimen, quod de principiis supponendum est, quod sint, hoc est, si
3. *simplicia, quod habent esse, si complexa, quod sint vera; de principiatis verò vtrumque demonstramus, passionem videlicet inesse subiecto, & veram esse conclusionem, vt lineam esse rectam, & triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis.*

Quot sint principia

Principia duplicia sunt, communia, & propria: communia, quæ nulli sunt scientiæ propria, sed particulares transcendunt, vt si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanēt sunt æqualia; commune est Geometriæ, & Arithmeticæ; propria verò, quæ vni scientiæ adæquantur: vt propria Geometriæ sunt, lineam esse magnitudinem indiuisibilem versus
4. *longitudinem; & lineam rectam cuius medium non exit ab extremis; exemplum etiā in simplicibus designat, sed propriis dumtaxat, non communibus; nam subiectum (quod simplex principium est) nullum datur commune, sed propria sunt vniuersa circa quæ versantur scientiæ, vt intelligamus eiusmodi principiorum diuisionem, quantum ad vtrumque membrum, solum in complexis locum habere: in simplicibus verò quantum ad vnum dumtaxat: vnde fit, vt complete de complexis sit tradita: simplicibus verò non nisi incomplete conueniat: est itaque exemplum de subiecto, de quo (ait) supponere scientiam esse, & esse hoc: quasi dicat, quid nomen significet, & rem significatam esse; quibus sufficienter explicata esse principia docet, cum in scientia non sit aliud præter hæc tria, subiectum (quod simplex principium est) dignitates, quæ sunt principia complexa, sub quibus non modo communia, sed particularia cuiuslibet scientiæ ac demonstrationis principia comprehendit, & passionem, sub qua conclusionem quæcumque passione conuenit in eo, quod vtraque principiatum est.*

Subdit tamen non semper eiusmod prædictis significationem: de principiis verò quod sint; quia aliquando cunctis patent explo- Nota
ratum est enim numerum esse, calidum item & frigidum; quia ille (ait D. Thom.) intellectui propinquior est: ista autem sensui: 5.
aliquando etiam quid significat passio, quid etiam dignitates quædam vniuersalissimæ, notum est: vnde fit, vt tradita doctrina sic accipienda sit, vt præsupponantur, quando non constant.

Diuidit in secunda parte principia complexa relictis simplicibus, in dignitates, suppositiones, petitiones, quæstiones, & terminos, quibus illud commune est, vt sint per se nota, cum & hoc spectet ad rationem principii distinguitur autem in duobus dignitas à cæteris, quia hæc omnino in demonstrabilis, cætera verò in alia saltem scientia demōstrari non repugnat, vel certe in eadem per diuersum genus causæ: præterea dignitas est principium, non solum per se notum, sed quo
Secūdum memb. [illegible]
6. *ad omnes notum, ita vt nulla probatione indigeat, vt à cunctis recipiatur, tale est, quod libet est, vel non est: nam licet ab aliquo non statim recipiatur, quin potius aduersus veritatem eius instetur, id profectò (ait Aristoteles) voce dumtaxat continget, intellectu verò impossibile est: etenim cum vniuersalissima sit eius veritas, & quasi lux se ipsam manifestans, non potest ab intellectu negari, quanquam voce negare, quemadmodum voce negetur, quis poterit diem esse, dum sol lucet, minime tamen intellectu; cum iste non possit his veritatibus dissentire: alia autem tria genera principiorum non sunt re distincta, sed sola ratione, nempe suppositio, petitio, & quæstio, quibus illud commune est, vt ex se sint per se nota, hoc est, in particulari scientia in demonstrabilia,*

et à demonstratore vt non demonstrata accipiuntur: distinguuntur tamen ratione inter sese hoc fere modo: nam si à discenti admittantur tanquam vera, dicuntur suppositiones, quia ex communi consensu vtriusque supponuntur, si verò discens non sit eiusdem opinionis, nec contrariæ, hoc est, nec vera esse credat, nec falsa, vt contingere potest, oportet demonstratorem ab eo petere, an sint vera? & vt talia admittere velit, & ex hoc dicuntur petitiones seu interrogationes: si vero contrariæ opinionis sit, id est, falsa esse credat, tunc in quæstionem erunt vocanda: & idcirco quæstiones appellabuntur

Vnde meritò D. Thom. hāc principiorum distinctionem relatiuam appellat: nam cum ipsi à dignitatibus distinguatur principium non omnibus patens; eiusmodi autem triplicem denominationem, suppositionis, petiti-
7. onis & quæstionis per respectum ad respondentem, vel ad discentem suscipit, in quantum tribus modis se habere potest.

Termini demum, id est, definitiones, postremum principiorū genus constituunt à reliquis in duobus distinctum nam suppositiones, ac proinde petitiones, & quæstiones in propositionibus sunt, id est, sunt propositiones, quæ aliquid esse, vel non esse enunciant, verumque, vel falsum continent: definitiones verò nihil tale, sed solum intelligere oportet, quasi dicat, non pertinent ad intellectum componentem, vel diuidentem, sed ad simplicem: simplex autem intellectio, non est suppositio, nisi aliquis audire, vel gustare suppositionem appellare velit: par enim ratio est de operatione sensus, & simplici intellectus, quantum ad hoc, quod neutra dicit esse, vel non esse, neutra vnum de alio enunciat, neutra demum veritatem, vel falsitatem continet, ideò neutra pertingit rationem suppositionis. Vnde infertur suppositiones tales esse, ex quibus conclusio deducitur, cui intellectus propter eas assentitur: definitiones verò ex se id non habere, nisi ex ea, ac definito propositio fiat, tunc enim suppositio erit: cæterum, eiusmodi virtualis duntaxat est suppositionis ratio, non formalis, vt capit. 2. ex sententia D. Thomæ attulimus.

Pars Posterior.

Obiectio.

Si autem aliquis (ait Aristoteles) obiiciat suppositionem non semper esse veram, atque adeò non esse principium; quia aliquando demonstratores vtuntur falsis suppositionibus, vt constat de Geometra supponente lineam esse vnius pedis, cum tamen sit maior, & rectam esse, quam in puluere describit, cum tamen sit curua.

Solutio.

Respondetur. Geometram, & quemuis alium demonstratorem nihil de singularibus ostendere, sed vniuersales conclusiones ex vniuersalibus principiis, vel suppositionibus veris: vtitur autem quibusdam singularibus tanquam vniuersalium exemplis, de quibus inter disputantes conuenit sic se habere, licet 9.
forsitan alio modo se habeant, quod omnino impertinens est ad veritatem suppositionum & demonstrationum consistentiam.

Secūdum discrimen inter suppositionē & terminum.

Secundum discrimen inter suppositionem & terminum ex primo oritur: nam suppositio vniuersalis est, vel particularis: definitio verò, cum non sit propositio, horum modorum incapax est. esse enim vniuersalem, vel particularem proprietas propositionis est, cuius subiectum aliquo signo vniuersali, vel particulari afficitur, ac de eo sic affecto enunciatur prædicatum: definitio autem subiecto caret, ac prædicato, ac propterea vniuersalis, vel particularis non appellatur.

Tertium mēbr. aduersus Platonē.

Ex his, quæ cap. præsenti, ac præcedenti docuit Aristoteles, constat principia demonstrationis vniuersalia esse, ac perpetuæ veritatis: demonstrationemq́ ex eis procedentem, non nisi de vniuersalibus, ac perpetuis esse, atque adeò scientiam, quæ assensus conclusionis est, vnde elicitur planè res esse vniuersales, quæ prædictorum sunt obiecta cum circa singularia versari (vtpotè in continuo 10.
motu existentia) repugnet: cui si addideris in rerum natura nihil esse præter singularia, inferre poteris ponendas esse vniuersales naturas extra singularia, quæ sint principiorum demonstrationis, & scientiæ obiecta.

Qua ratione ductus Plato formas posuit separatas, ex quarum impressione producerentur singularia, quas proinde vniuersales appellandas censuit, ita vt vna pro cunctis daretur hominibus, pro leonibus altera, sicq́

pro cæteris indiuiduis cuiuslibet speciei.

Positio Platonis impugnatur.

Positionem hanc (siue de mente Platonis fuerit, vel ei ab Aristotele imposita) multis suæ doctrinæ locis tanquã rationi aduersam efficaciter impugnat; & cap. præsenti argumento, ex quo deducitur, occurrere intendens, ait: res quidem vniuersales ponendas

11. *esse plane conuincere, non tamen à singularibus separatas, sed in eisdemmet existentes, etenim cum singularia cuiuslibet speciei, in ipsamet specifica ratione hominis, equi, vel leonis similia sint, abstrahibilis est ab eis communis ratio realis quidem) quam de cunctis enunciat intellectus in his propositionibus, & similibus, Petrus est homo, Ioãnes est homo, iste & ille equus designatus sunt equi, & cum repugnet prædicatum vere, & realiter dici de subiecto, quin in eodem vere, & realiter sit, pugnabit plane cum ratione naturas vniuersales à propriis singularibus, de quibus enunciantur, esse realiter separatas: neque id est vllo modo necessarium, vt demonstratio, eiusq; principia, vel etiam scientia conclusionis, circa vniuersalia, & perpetua versentur, sed sat est circa prædicata vniuersalia in singularibus existentia, ab eisque sola ratione separata, quibus extinctis prædicatorum connexio permanet obiectiue in intellectu, quam principia demonstrationis, eiusque conclusio important, sicq; demonstratio, & scientia sunt perpetuæ.*

Quartum membr. c. quomodo ars demõstratiua vtatur principiis.

Explicatis principiis, tam communibus, quæ appellantur dignitates, quam particularibus quæ appellantur suppositiones, petitiones, quæstiones, & termini necesse est intelligere, quis sit eorum vsus in demonstrationibus & quidem de particularibus notum id est, cum demonstrationem componant, con-

12. *clusionem q; proxime inferant, de solis dignitatibus ignotum hucusque est, an eis sic demonstratoria ars vtatur, vt demonstrationem ingrediantur? vel solũ deseruiãt ad roboranda particularia principia, quorum veritas aliquo modo videtur eis inniti.*

Hoc igitur docere volens Aristoteles, in quarta capitis parte assumit vniuersalissima, de quibus difficilius est, quonam pacto demonstrationem ingredi valeãt, vt quòd de his constitutum fuerit, facile applicetur cæteris: eiusmodi autem sunt: Negatiuorum de nullo verũ est affirmare, & negare [illegible] affirmatiuum; de quolibe affirma[illegible] negare verum est: *duo enim hæc vniuersa[illegible] sima omnium, ac certissima esse principia docet plane idem Aristoteles, 4. Methaphysic. de negatiuo quidem cap. 2. tex. 9. hisce verbis:* Nos autem nunc accepimus tanquam impossibile sit de eodem simul esse, & non 13. esse & per hoc monstrauimus, quod certissimum hoc cunctorum principiorum est, &c. *De affirmatiuo verò cap. 5. tex. 20. sic loquens.* At verò neque inter contradictionem possibile est quidquam medium esse, sed necesse est dicere, aut negare vnũquodque de vno, &c. *Est autem non solum obscurissimus locus iste, cuius expositionem aggredimur, sed pene inintelligibilis, vt omnes ferè interpretes fatentur, quia verbis quasi intercisis continetur in cunctis translationibus, & quæ vix aut certe nullo modo intelligibilem sensum reddere possunt: & idcirco affirmant, non tam verba spectanda esse, quam sensum, quem tenere voluit Aristoteles, & quem exhibuisset textus, si integer, vel ordinatus esset.*

A[illegible] nota.

Vt igitur rem obscurissimã (quantũ possibile est) manifestam efficiamus, adnotare oportebit eiusmodi principia, & similia in propriis terminis non posse ingredi demostrationem, de quo dubitauit nemo: nam cum vniuersalissima sint, non possunt conclusionem inferre sciẽtificam (quæ circa particulare obiectum 14. *versatur semper) nisi determinentur ad aliquam materiam particularem quâ supposita determinatione procedit Aristoteles hos terminos assumens ad demonstrationem constituendam, nempe animal, hominem, & Calliam, pro medio quidem hominem, pro maiori extremitate animal, & pro minori Calliam.*

Secunda nota.

Obseruandum est secundò, non posse ex his principiis adhuc ad peculiarem materiam accommodatis demonstrationem fieri, sub forma integra affirmationis, & negationis

405

… sed utendum est terminis finitis, & infinitis vicem affirmationis, & negationis tenentibus, vt propositiones demonstratiuæ constituantur.

Quibus præmissis de principio negatiuo statuit Aristoteles, non ingredi demonstrationē hisce verbis: Nulla autem demonstratio sumit fieri non posse, vt simul idem affir-
15. metur, atque negetur, nisi fuerit opus, vt hoc etiam pacto demonstretur conclusio.

Idq; hac ratione probat, si esset ad constituendam demonstrationem assumptibile, vel assumeretur ex parte maioris extremitatis comparatione medij, vel ex parte medij comparatione minoris extremitatis, vel demum ex parte solius extremitatis minoris, sed quouis modo sumptum inutile est, ergo nullo modo assumendum: euidens est antecedens: nam cum solum sint tres termini in syllogismo demonstratiuo, tribus duntaxat modis assumi poterit; minorem verò probat ex parte solius maioris extremi-
16. *tatis respectu medij, eandem esse rationem de alijs modis pro certo ducens in his tribus terminis, animali homine, & Callia, ex quibus sic erit constituenda demonstratio: omnis homo est animal & non est non animal, Callias est homo, ergò Callias est animal, & non est non animal. In qua licet veræ sint maior, & conclusio, quibus negatio simul cum affirmatione adiungitur legitima item sit consecutio, exactaq; demonstratio; nihil tamen ad veritatem propositionum, vel demonstrationis vim operatur coniunctio negationis cum affirmatione quia si semel verum est omnem hominem esse animal, impertinens est non esse non animal, vt subsumpta minori colligi possit euidenter conclusio: & si in conclusione semel verum est Calliam esse animal ex virtute præmissarum absque negatione in maiori addita, superuacanea erit eadem negatio, dum dicimus eum esse animal, & non esse nō animal.*

Et modo simili se res habet, dum assumitur negatio cum affirmatione ex parte medii hoc pacto: omnis homo, & non homo est animal, Callias est homo & non homo, ergò Callias est animal; etenim si semel omnis homo sit animal & Callias sit homo: etiam si aliud ab homine sit animal, vel non sit animal atque etiam si Callias non sit non homo, euidenter elicietur esse animal.

Cuius ea est ratio (inquit Aristoteles) quia cum maior extremitas possit esse superior medio, & re vera sit in producto exemplo, non solū de medio ipso, sed de alijs enūciabile est: ideò absque eiusdem medij præiudicio enunciari potest, vnde fit, impertinens esse de alijs enunciari, vt vere enuncietur de eo, quod solum ad demonstrationis veritatem exigitur;
& hoc est, quod sibi voluit Aristoteles illis 17.
verbis: Quare si neque medium, & idem & non idem esse ad conclusionem nihil differt, *quasi dicat, nihil refert, si sub sola affirmatione vel etiam sub negatione accipiatur ad inferendam conclusionem.*

Quod sit discrimen quādo negatio ponitur ex parte maioris extremitatis vel medij.

Vnum duntaxat discrimen reperies inter modum assumendi negatiuum principium ex parte maioris extremitatis, & medij quod dum ex parte illius assumitur vera est vtraque præmissa: dum verò ex parte medij falsa, vnde falsam etiam infert conclusionem, id tamen nihil refert: nam vis demonstrationis in eo consistit, vt cum omnis homo sit animal, & Callias sit homo, necessario eliciatur esse animal; quemadmodum enim in maiori impertinens est aliud ab homine esse animal, vel non esse animal, dummodo omnis homo animal sit, cum non minus in vno, quam in alio casu colligeretur euidenter conclusio: pari ratione in minori impertinens est, Calliam esse non hominem, dummodo homo sit, cuius virtute colligitur esse animal: ideò enim additur hoc in minori, quia in maiori additum est non hominem esse animal: vnde sicut superuacanea est negationis additio in maiori, sic in minori.

Exemplum tandem accipiendi principium
ex parte minoris extremitatis erit, si sic 18.
procedamus, omnis homo est animal, Callias, & non Callias est homo, ergò Callias, & non Callias est animal quòd clarius ostendit

superfluitatem eius in vsu demonstrandi, quandoquidem non minus elicietur euidenter Calliam esse animal, ex eo quòd solus ipse sit homo, quam si aliud etiam ab eo homo sit, superuacanea igitur est talis additio negationis.

Dubium. *Id solum dubii superesse poterat, videlicet si Aristoteles omnino negat assumptibile esse in demonstratione negatiuum principium, de eadem re non contingit idem simul affirmari, & negari, quid sibi volunt illa verba statim subiuncta?* Nisi fuerit opus, vt hoc etiam pacto demonstretur conclusio: *videntur profecto significare in aliquo casu assumi posse quod absque contradictione non admittitur, cum vniuersaliter exclusum sit à demonstratione.*

Prima solutio. *Quidam omnino negant vsum aliquem eius in demonstrationibus esse, nihil de prædicto verbo Aristot. quod oppositum plane importare videtur) curantes; quam sententiam Magister Sotus, & alii D. Thom attribuunt; eamq; sustineri posse idem Sotus affirmat, maximè iuxta Boetii translationem.*

Refutatio cum vera solutione. *Sed nescio profecto, quo pacto, cum nos ex Boetii translatione relata verba desumpserimus aliqualem acceptionem importantia; quare dicendum, id sine dubio voluisse Aristotelem, quod Philoponus in huius loci*
19. *expositione bene adnotauit, videlicet inutile esse principium hoc ad demonstrationem secundum se sumptam, inutile item esse in ordine ad bene dispositum intellectum: cæterum ex ignorantia procedere posset, vt quispiam in quibusdam casibus putaret possibile esse, vt opposita de eodem affirmentur, vt de elementis, quod corruptibilia simul, & incorruptibilia sint ex eo quòd secundum partem quodlibet corrumpitur non secundum totum: de corpore item cælesti, quod simul in loco sit, & non sit in loco, quia secundum partes locum habet, non secundum totum: denique animam rationalem immortalem simul, & mortalem, perpetuam, & non perpetuam esse, quia secundum intellectiuam partem perpetua est, minime secundum sensitiuam corpori communem.*

Quem certe conuincere possemus hoc principio in demonstratione sic assumpto, omnis forma habens operationem independentem à corpore, est perpetua, & non est perpetua, anima rationalis talem habet operationem, ergò est perpetua, & non est perpetua.

Huic solutioni aliam non contemnendam adiungere possumus, nempe in demonstratione ostensiua nullum esse huius principii vsum; bene tamen in ea, quam vocamus ad impossibile, quod pluribus verum videtur (vt in dubiis circa textum agitandis videbimus.) Quod si ita est, non erit à mente Aristotelis aliena expositio, si dicatur id solum negasse in demonstratione ostensiua, cuius frequentior est vsus, non in ea quam vocamus ad impossibile; ad quam aliud principium affirmatiuum pertinere arbitratur. Alia solutio.

Ac D. Thom. vsum eius negare duntaxat voluit in demonstratione, iuxta propriam naturam considerata, ac respectu intellectus bene dispositi, cui notissimum est, non posse idem simul affirmari & negari de eodem, vel certe in demonstratione ostensiua, non in ea, quæ est ad impossibile. Ad D. Th. 20.

De vniuersalissimo principio affirmatiuo statuit deinde Aristoteles, quonam pacto demonstrationi deseruiat, iuxta D. Thom. expositionem, quam fere omnes sequuntur, vt magis literæ consentaneam, potius quam Philoponi contendentis idem negatiuum principium velle Aristotelem accommodare demõstrationi ad impossibile. Du... de... stratio. 21.

Docet igitur vsum affirmatiui esse in demonstratione ad impossibile, non quidem in propriis terminis, sed ad peculiarem materiam contracti: contrahitur autem ad materiam particularem per negationem, & affirmationem, qua vtitur, vt ad Geometriam per commensurabile, & incommensurabile; ad Philosophiam per mobile, & immobile, sicq; de cæteris.

Quo supposito demonstratio duplex est, ostensiua, & ad impossibile, quemadmodum de syllogismo 1. lib. priorum dicitur: ostensiua demonstratio est, per quam aliquam conclusionem positiue ex principiis ostendimus: vt si communi vtamur exemplo: omne animal rationale est risibile: omnis homo est animal ratio-

rationale: ergò omnis homo est risibilis: demonstratio verò ad impossibile, quasi negatiua est, per quam probamus aliquam propositionem esse veram demonstrando falsitatem suæ contradictoriæ, vel falsam demonstrando veram; vt si neges hanc, homo est risibilis, probo esse verã ostendens contradictoriũ eius esse falsum, simul cum eo assumens aliam propositionem veram, & ex vtraque inferens falsam per necessariam consecutionem hoc modo: nullus homo est risibilis, omne rationale est risibile, ergò nullum rationale est homo: syllogismus constat, in cesare, cuius conclusio est falsa, ergò aliqua præmissarum, non minor, ergò maior, quæ cum sit contradictoria illius, quam dixisti esse falsam, necesse est veram esse fatearis.

In postrema tandem capitis parte docet Aristoteles, in communissimis principiis omnes scientias communicare: quod vt clarius explicetur, diuidenda sunt principia communia in tria genera: quædam enim sunt cunctis scientiis communia, id est, quæ omnes possunt ex æquo participare, qualia sunt duo illa à nobis nuper explicata, quibus principia particularia omnium scientiarum, atque etiam omnes demonstrationes innituntur, & iuxta prædictos modos eis libere vti potest in suis demonstrationibus quælibet scientia ad propriam materiam determinatis: alia sunt communia non omnibus scientiis, sed quibusdam, vt sunt illa; totum est maius sua parte, si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent, sunt æqualia: quibus vtuntur Mathematicæ disciplinæ præsertim Geometria, & Arithmetica: alia denique non multis scientiis communia sunt, sed multis demonstrationibus eiusdem, & talia sunt subiectorum definitiones: Aristoteles ergò de communibus primo, & secundo modo non loquitur, sed solum de vniuersalissimis, constat id ex verbis eius sic enim ait: Communicant autem omnes scientiæ sibi inuicem, secundũ communia; communia autem dico, quibus vtuntur, tanquam ex his demonstrantes, sed non de quibus monstrant, neque quod monstrant: *hoc est, non in conclusionibus, nec in propriis principiis, sed in communissimis dumtaxat; nam in his, quæ quibusdam communia, quædam communicabunt, non omnes.*

Duas tamen esse ait, quibus ex propria conditione conuenit ex communibus procedere, quia circa communissima versantur obiecta Methaphysicam videlicet & Dialecticam: illa etenim circa ens reale, hæc vero circa ens rationis: procedit autem ex communibus vtraque, quia Metaphysica multa probat de ente per communes causas: principia item aliarum scientiarum aliquando per communia probat, cuius exemplum designare possumus in illo vniuersali; omne totum est maius sua parte, quòd ita probat, omne continens est maius contento, omne totum continet quamlibet partem simul cum aliis, ergò quælibet maius erit: Dialecticus etiam multa ex communibus probat: gratia exempli, odium esse in parte concupiscibili tanquam in subiecto, vel principio, hoc modo: vbi est vnum contrarium, ibi erit & alterum, sed amor est in parte concupiscibili; ergò & odium eius contrarium. Quæ sciẽtiæ ex principiis communibus procedãt.

Diuerso autem modo vtraque ex communibus procedit (ait D. Thom.) Metaphysica quidem per modum demonstrationis: Dialectica verò per modum probabilis argumentationis: munus enim proprium Dialecticæ est, de quolibet proposito probabiliter disputare; sed vniuersaliorem adhuc esse Dialecticam docet Aristoteles, tum aliis scientiis, tum etiam Metaphysica; aliis quidem, quia non est vnius generis definiti; quod discrimen duobus exponitur modis. Primò, quasi velit dicere Aristoteles, non habere peculiare genus obiecti, vti habent reliquæ scientiæ, sed circa vniuersalissimum versari, nempe circa modum sciendi, argumentationem, vel ens rationis, quæ per omnes materias particularium scientiarum suo modo diffunduntur: vel secundò, quia pars Topica, pro qua videtur Dielecticam modo sumere, non habet materiam determinatam, sed per omnes probabiliter disputando vagatur. Diuerso modo Dialecticã & Metaphysica procedunt à principiis communibus.

A Metaphysica etiam simul cum cæteris

separatur quia qualibet earum alteram partem contradictionis determinat, quam demonstrare nititur; non enim vtraque pars demonstrabilis est, at Dialectica neutram determinat sed circa vtramque probabiliter disputando versatur, vtranque topice probare contendit: & hinc est, quod solus Dialecticus interrogatione vtriusque partis vtitur: demonstrantis namque officium, non est sic interrogare, cum ad vnam partem ostendendam determinetur; neque enim vtraque demonstrabilis est: ad Dialecticum verò, vtpote probabiliter disputantem, interrogare spectat, vt in his, ait Aristoteles, quæ de syllogismo sunt, admonitum est.

24.

QVAESTIO VNICA.

An principia vniuersalißima ingrediantur demonstrationem.

Quotuplicia sint eiusmodi principia.

EIVSMODI principia duo sunt, affirmatiuum, & negatiuum: affirmatiuum est *de eadem re necesse est affirmare, vel negare*: negatiuum, *de eadem re non contingit simul affirmare, & negare*: quæ aliis verbis à Summulistis proferuntur, primum quidem *duas contradictorias esse simul veras non contingere*: secundum, *nec etiam posibile esse, vt sint simul falsæ*: eiusmodi autem principia vniuersalissima vocàtur ducta similitudine ex causis vniuersalibus, quæ per particulares, & proximas determinatæ varios producunt effectus: sic igitur vniuersalissima principia determinata per particularia generant diuersas conclusiones: vnde propter effectus diuersitatem merito dicuntur ab Aristotele communia secundum analogiam, de quibus aliqua ex parte docuit, quonam pacto ingrediantur demonstrationem: quæstio nihilominus sub vniuersali forma proposita nonnullam difficultatem habet.

1.

Nota.

2. Quam vt aperire incipiamus, aduotandum est duplicem esse demonstrationẽ, ostensiuam vnam, quæ ex positiua principiorum virtute conclusionem ostendit. Alteram, quam vocant ad impossibile, per quam

euidenter infertur conclusio, vel cogitur respondens, si eam adhuc negare velit, quod plane impossibile admittere. exemplum vtriusque in superioribus attulimus, & in ordine ad quamlibet harum demonstrationum specialem habet difficultatem controuersia.

Cui vt respondeat Caietanus cap 12. dub 1. & 2. Geminam præmittit distinctionem: prima principia vniuersalissima (ait) duobus accipiuntur modis, vel in propriis terminis (vt in principio quæstionis proposita sunt) vel contracta ad particularem materiam, vt si dicamus, moueri aliquid simul, & non moueri non contingere; moueri, vel no moueri necessarium esse: rursus siue in propriis terminis, vel contracta accipiantur, duobus aliis sumuntur modis, in actu signato, vel exercito: in actu quidem signato ea accipere non est aliud, quam secundum propriam rationẽ formalẽ, vel vt talia sunt, nõ vt sunt in vsu, vel exercitio: hoc modo accipiũtur, dum dicimus de eadem re simul affirmare, vel negare non contingit; moueri vel non moueri, idem corpus necessarium est: & in actu exercito, dum significantur officium principiorum exercere, vt si dicamus, omnis homo est animal, & non est non animal, vel quid simile.

Prima Caietani distinctio. 3.

His præmissis distinctionibus propriam sententiam his assertionibus explicat. Prima, vtrumque principium, tam in propriis terminis, quam contractum, si accipiatur in actu signato, ingreditur demonstrationem ostensiuam.

Prim. assertio pro 1. sententia.

De negatiuo probat his duobus exemplis idem simul esse, & non esse repugnat, materiam esse sine forma est idem simul esse, & non esse; ergo materiam esse sine forma repugnat; idem simul esse, & non esse repugnat, idem corpus moueri simul, & non moueri, est simul esse, & non esse motum, ergo idem corpus moueri simul, & non moueri repugnat. 4.

De negatiuo probatur. 1.

De affirmatiuo verò facile esse (ait) cuicumque perito exempla afferre: possumus autem eiusmodi designare; necesse est idem corpus esse, vel non esse album, sed corpus cœleste aliquod corpus est, ergo necesse erit esse, vel non esse album. Ecce quo pacto in his exemplis vtrumque principium in propriis terminis, atque etiam ad materiam particu-

De affirmatiuo. 2.

503 ticularem contractum, ingreditur demonstrationem.

Secunda assertio: si accipiatur in actu exercito, neutrum ingreditur demonstrationem ostensiuam.

Hanc asserit esse expressam sententiam Aristotelis, qui de his principiis agens in ordine ad vsum demonstrationis, quod idem est, ac in actu exercito ea accipere, negauit plane eorum vsum in demonstratione ostensiua
5 vtilem esse, idque de negatiuo confirmauit exemplis, in textus elucidatione commemoratis; de affirmatiuo nec expresse asseruit, nec probauit; quia manifestum id efficiebat maxima vtriusque similitudo.

Tertia assertio; demonstratio ad impossibile vtroque principio in actu signato vtitur, siue in propriis terminis, vel etiam ad particularem materiam contracto.

Probatur hæc, quia conclusionem vtroque modo probare possumus; nempe respondentem conuincendo, vt eam admittat, vel eandem rem, nec esse nec non esse, aut certe esse, & non esse simul.

Assertio vltima; ex his duobus principiis in actu exercito sumptis, affirmatiuo vtitur
6 demonstratio ad impossibile; negatiuo verò nullo modo.

Probat vtramque partem: primo ex verbis Aristotelis, qui de negatiuo loquens ait: *Simul affirmare, & negare, neque vna demōstratio accipit*: loquens autē de affirmatiuo. *Omne autem affirmare, aut negare, quæ est ad impossibile demonstratio, accipit*: Vnde ex ipso sermonis stylo (ait Caietan.) plane insinuat aliquid conuenire vni, quod non quadrat alteri, scilicet assumi in demonstratione, quæ est ad impossibile.

Deinde ratione: quia vtraque demonstratio, tam ad impossibile, quam ostensiua abhorret superfluitatem; sed hac sola de causa reiicit Aristoteles negatiuum ab
7 vsu ostensiuæ demonstrationis; quia superuacanea est negatio, cum ex sola affirmatione non minus efficaciter conclusio infertur: eandem ergò ob causam reiiciendum est à demonstratione ad impossibile: quæ tamen in affirmatiuo locum non habet, vt exemplis potest manifestum fieri.

Impugnatur sententia Caietani, & statuitur vera.

HÆC tamen sententia singularis est & Aristoteli plane contraria; quantum pertinet ad demonstrationem ostensiuam; singularis quidem quia antiqui omnes interpretes cum D. Thom. quem sequuntur moderni, absque vlla exceptione, vel distinctione, negant talem vsum principiorum in eiusmodi demonstratione, quod proculdubio magno est argumento, id negasse omnino Aristotelem. *Refutatio huius sententiæ.*

Nec satis facit solutio Caietani, quòd tam Aristoteles, quam D. Thom. loquantur de his principiis in actu exercito, & non in actu signato; cum verba vtriusque expressissima sint de his in actu signato, nam Aristoteles sic loquitur: *Non contingere autem simul affirmare, & negare, neque vna recipit demonstratio, &c.* Verba autem D Thom hæc sunt. *Manifestum est, quod demonstrationes non vtuntur hoc principio, scilicet quod affirmatio, & negatio non sint simul vera, neque ex parte prædicati, neque ex parte subiecti, &c.* *In solutionem Caiet.* 8. *Arist. D. Thom.*

Et ratio ipsa omnem eorum vsum plane interdicit: nam hæc principia in actu exercito, & signato accepta eundem sensum, eandemque veritatem continent; & si qua ratione puriora sunt, formaliusque significantur, maxime dum accipiuntur in actu signato (vt Caietan. ipse fatetur) pugnat igitur cum eorum conditione, hoc modo apta esse ad demonstrationem ostensiuam, si in actu exercito inepta sint. *Probatur. 1 ratione refutatio.* 9.

Et confirmatur; quia in actu exercito accipi supra vniuersalissimam eorum rationem nō addit nisi ordinē ad vsum ex qua repugnat inepta ad eundem vsum demonstrationis fieri. *Confirmat.*

Secundo, in actu exercito ideò inepta dicuntur esse, quia nihil ad vim demonstrationis operatur negatio addita affirmationi, sed etiam additur, dum accipiuntur in actu signato; ergo non habebunt sic accepta minorem ineptitudinem. *Secunda ratio.*

Sensit igitur absque dubio Aristoteles, inutilem esse omnino eorum vsum, quamuis vt clarius id exempla ostenderent, in eisdem principiis sub exercitij forma designati productio ab eo fuerint: imò vt arbitror, quia demonstratio ostensiua ex his fieri non potest *Ad test. Arist.* 10.

sive in

ſi in actu ſignato accipiantur : vnde nec ſuperuacaneum eſſe eorum vſum oſtendi niſi ſub alia forma ea accipias.

Ad exemp. de negat o principio. Etenim licet exempla Caietan. primo aſpectu appareant oſtenſiuæ demonſtrationes ſi tamen attentius conſiderentur, non ſunt niſi ad impoſſibile; probatur enim ex eis materiam non poſſe ſine forma exiſtere; vel idem corpus ſimul moueri, & non moueri quia ex vtroque infertur illud impoſſibile,
11. quod eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe. Patebit etiam id clarius, ſi conſideremus tales concluſiones, nec extra naturam motus, vel materiæ demonſtrari, aut ex principiis ex eis deſumptis: ſed neque ex aliis poſitiuis, per quæ vniuerſaliſſima principia contrahantur (quod omnino neceſſarium eſſe ad oſtenſiuam demonſtrationem ſuperius vidimus) niſi ex ſola impoſſibilitate, qua affirmatio, & negatio non poſſunt ſimul de eodem verificari, ad quam reuocaretur, qui eas negaret.

Ad illud de affirmat Neque aliud exemplum de vſu principii affirmatiui oſtenſiua demonſtratiō eſt, ſed quædam expoſitoria inductio, ſub eodem principiō facta, quā deſcenſum ſolemus vocare: vt ſi dicamus, de eadem re neceſſe eſt affirmare, vel negare, ergò de Petro cum ſit aliquid, atque etiam de Paulo, & ſic de ſingulis entibus: & ſi eiuſmodi argumentationes appellentur demonſtrationes oſtenſiuæ, euidenter ſequitur contra Caiet. vſum prin-
12. cipij affirmatiui in actu exercito ſumpti, vtilem eſſe in oſtenſiua demonſtratiōne, vt ſi ſic procedamus, neceſſe eſt omne coloratum eſſe album, vel non eſſe album; ſed corpus mixtum eſt coloratum, ergo neceſſe eſt eſſe album, vel non eſſe album : in tali enim genere argumentandi principio affirmatiuo in actu exercito vtimur, quemadmodum dum dicimus omnem hominem eſſe animal, & non eſſe non animal : quod Caiet. ipſe nullo modo negare poteſt.

Refutatur etiam quātum ad vltim. aſſert. Quantum ad vſum etiam horum principiorum, in demonſtratione ad impoſſibile noſtra ſentētia contraria eſt etiam Caietan. nempe vtriuſque principii vſum ſiue in actu ſignato, vel exercito ſumpti vtilem eſſe.

Prima ratio. Quod efficaciter probamus, quia non minus demonſtrare concluſionem poſſumus ad hoc impoſſibile eam negantem deducentes vt admittat idem ſimul eſſe, & non eſſe, quod eſt duo contradictoria ſimul eſſe vera, tam virtute principii negatiui, quam virtute affirmatiui, vt admittat idem [illegible] eſſe, nec non eſſe, vel quod idem eſt, duo contradictoria ſimul falſa; cum ergo hoc ſit demonſtrationem ad impoſſibile reducere, ſequitur vtrumque ad eam pertinere; antecedens probatur hoc exemplo, ſi quis affirmet hanc propoſitionem eſſe veram, omne animal eſt homo, hoc modo ducetur ad impoſſibile virtute negatiui principij, omnis homo eſt riſibilis, aliquod animal nō eſt riſibile, ergo aliquod animal non eſt homo. Conſtat ſyllogiſmus, in baroco, & antecedens pro vtraque parte verum eſt, ergo & conſequens, quod eſt contradictorium alterius, quæ concedebatur vera; neganda igitur eſt, vel illud admittendum impoſſibile, quod de eodem ſimul verum ſit affirmare, & negare, vel quod duo contradictoria ſimul ſtent in veritate, quod idem eſt.

Secunda ratio. Ecce quo pacto euidens eſt vſus negatiui principii in demonſtratione ad impoſſibile: & certe euidens erat, quod cum vtrumque principium vniuerſalem veritatem contineat, ſi virtute vnius probari poteſt concluſio per deductionem ad ſuum oppoſitum, 14.
tanquam ad manifeſtum impoſſibile, etiam virtute alterius tantundem fieri poterit: & ſi eiuſmodi principia æqualia ſunt apud Caietan. in actu ſignato, ſumpta in ordine ad hoc genus demonſtrandi æqualia eſſe oportebit in actu exercito; cum cōſideratio hæc ſolum addat ſupra alteram, ordinem ad vſum, vel exercitium.

Tertia ratio. Demum : ſi ob aliquam rationem excludere oporteret negatiuum à demonſtratione ducente ad impoſſibile, maxime ob redundantiam (vt admittit Caietanus) & neceſſario admittendum eſt, cum non ob aliam excludatur ab oſtenſiua; ſed in vſu demonſtrationis ad impoſſibile nulla eſſe poteſt ſimilis redundantia, cum non accipiatur in ea principium hoc tanquam præmiſſa, vel 15.
concluſio, ſed propter impoſſibilitatem ſui oppoſiti, ad quod reſpondens ducitur operetur, ergo non ſupereſt ratio illud excludendi, & certe ſi negatiuum ob redundantiam excludit Caietan. cur affirmatiuum admittit? cum ſimilis ſit de vtroque ratio, vt conſtat in demonſtratione oſtenſiua, à qua æqualiter ob eam vtrumque excluditur, oporteret ſine dubio oſtendere vnum eſſe ſuperfluum, & non alterum, quod impoſſibile,

... est, Aristoteles autem, quemadmodum de ... iuo solum expressit, atque probauit ... ludendum esse à demonstratione osten..., ex quo satis erat manifestum affirma... tiuum etiam excludi, & ideo nihil de illo expressit: pari ratione admisso affirmatiuo ad demonstrationem ducentem ad impossibile notum satis erat negatiuum etiam ad nittendum esse; propterea non fuit necessarium id exprimere. Vel dicat nobis Caietanus, vbi & quando asseruerit Aristoteles idem principium negatiuum, in actu signato sumptum admittendum esse? Nullibi certe; non ergo potest iuxta mentem Aristotelis illud admittere, nisi forte propter similitudinem affirmatiui expresse admissi; ex hac igitur & nos id in actu exercito sumptum admittendum censemus. Argumentum autem Caietani propriam sententiam confirmantes solminus

---

QVAE INTERROGATIONES sint propriæ, & quænam sint scientiales. Mathematicarum scientiarum commendatio, & quo pacto syllogismus ampliari possit assumendo, & in directum, & in latus.

CAPVT NONVM.

SI vero idem est interrogatio syllogistica, & propositio contradictionis, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

EXPEDITIS, *quæ ad principia demonstrationis, tam propinqua, quam communia spectant supererat ostendere sintne propriæ in qualibet scientia interrogationes, responsiones, ac disputationes scientiales? Nam interrogationes, & responsiones sola forma à principiis, & conclusionibus demonstrationis distinguuntur, & hoc est, quod præstat Aristoteles cap. præsenti, vt absoluta sit tractatio propositionum, ex quibus demonstratio constituitur. Est autem totius capitis trimembris di-*

Pars Posterior.

uisio: nam primo decernit Aristoteles propias habere singulas scientias interrogationes, responsiones, & disputationes ostendens simul quæ sint illæ, deinde docet esse etiam proprias interrogationes scientiarum, secundum ignorantiam. Postremo esse proprias deceptiones quanquam à Dialecticis diuersas, & quanam via eis occurrendum sit. Capitis triplex diuisio.

Quælibet scientia (ait Aristoteles) proprias interrogationes habet. Probatur aperte: nam interrogatio idem est secundum substantiam cum propositione sola forma ab ea differens; quia propositio aliquid affirmat, vel negat; interrogatio nihil affirmat, sed quasi sciscitatur, an affirmandum sit, vel negandum: vnde sine mendacio, aut veritate profertur, quod non habet propositio: gratia exempli, interrogatio est, an homo sit admiratiuus? Propositio, homo est admiratiuus; sed ita est (ait Aristoteles) quod quælibet scientia habet propositiones proprias, ex quibus demonstrationes in ea fiunt, eædem igitur erunt interrogationes propriæ sola forma variatæ: nam idem ipsum, quod ad interrogationem factam respondetur, tanquam præmissa accipitur in syllogismo, vel tanquam conclusio per eum probatur: vnde infert Aristoteles, quasi exemplum designans, non esse quamlibet interrogationem Geometricam, vel Medicinalem, sed Philosophicam esse posse, vel alterius scientiæ propriam. Primum neb. cap. 2.

Si autem quispiam scire velit, quænam sint eiusmodi interrogationes cuiuslibet scientiæ. Eas esse docet in Geometria, gratia exempli, quæ fiunt circa proprium eius obiectum, vel certe circa obiectum scientiæ ei subalternatæ, quæ vocatur Perspectiua: quemadmodum enim subalternans, & subalternata scientia in obiecto communicant, & eius ratione in principiis, pariter in interrogationibus, quæ sola forma affirmationis, & negationis à principiis distinguuntur: sicque de cæteris scientiis accipiendum est. Quæ sint interrogationes cuiuslibet scientiæ. 3.

Est autem duplex interrogationis genus in qualibet scientia, vnum circa principia, alterum circa conclusiones, quæ in eo separantur, quod priorum non redditur ratio: Interrogationis genus duplex.

bene tamen posteriorum, quasi dicat Aristoteles, conclusiones solum à priori ostendit, minimè principia; sed vniuersale praeceptum scientiarum esse, nullum scientem, vt talem, sua principia à priori probare; vt Geometra principia Geometriae non probat, nec Philosophus principia Philosophiae; vt talem verò addidit, quia in quantum vna scietia aliquo modo cum alia communicat, aliquod eius principium probare poterit; vt quia Geome-
4.. *tria communicat cum prima Philosophia, possibile erit Geometram, non vt talem, sed vt primum Philosophum, aliquod principium*
Primum illatum. *Geometricum monstrare.*

Ex quibus infert non contingere quemlibet scientem de qualibet quaestione interrogare; neque cuiuslibet scietis esse de quolibet interrogato respondere sed Geometrae solum de his, quae Geometriae sunt interrogare licet, ad quē solū de quaestionibus Geometricis spectat respōdere: nam cum interrogatio, & responsio relatiue dicantur, ad eandē scientiā referūtur: & quia ex interrogatione, & respō-
Secundum illatum. *sione constat disputatio, sequitur secūdò proprias esse singularum scientiarum disputationes, quemadmodū propria sunt interrogationes, & responsiones: vnde fit, vt si quispiam cum Geometra disputet de rebus Geometricis, bene procedat disputatio: si verò ad alia à Geometricis aliena diuertat, male: sequuntur enim duo inconmoda: primum, quòd sic inepte disputans non poterit quidpiam per se conuincere, sed ad summum per accidens, si*
¶ *forte contingat Geometram esse musicum, vel alterius scientiae peritum, ad quā disputatio dilabitur. Postremum quia non erit possibile ex principiis illius scientiae, an bene, vel male disputetur, discernere: vtrumque cernitur in eo, qui Geometram interrogat de rebus musicis; non enim poterit eum per se de aliquo conuincere, sed solum per accidens, si contingat esse musicae peritum: nec ex principiis Geometriae iudicari poterit: an bene disputet, vel male.*

2 Membr. cap. Triplex quaest. *In secunda parte capitis decernit Philosophus proprias etiam ignorantias, ac deceptiones contingere in quacumque scientia: id autem praestat triplicem quaestiunculam pro-*

ponens, sigillatimq; soluens.

Prima, an quemadmodum propria[illegible] bet interrogationes Geometriae sic etiam [illegible] sint non Geometricae, & quemadmodum pro[illegible] priae sunt Philosophiae. sic etiam, [illegible] alia [illegible] Philosophicae,

Secunda quaestio, an interrogationes quae sunt secundum ignorantiam Geometriae sint Geometriae per negationem saltem attribui? & sic vocari non Geometricae, [illegible] caeteris, quae fiunt secundum ignorantiam [illegible]arum scientiarum. quod est quaerere, an [illegible]admodum quae sunt secundum not[illegible] entiae eius dicuntur propriè positiuae mo[illegible] mili quae sunt secundum ignorantiam [illegible] propri[illegible] dicantur negatiuae; vocatur autem interrogatio secundum ignorantiam alicuius scientiae, quae fit contra eiusdem scientiae veritatem vt si quispiam interroget, an moueri po[illegible] quae habent naturam? interrogatio erit secundum ignorantiam Philosophiae quia contra veritatem Philosophicam est cuius principium est naturam esse principium motus

Tertia quaestio, an syllogismus ignorantiae qui aliquando fit in scientiis, procedat ex [illegible] positis illius scientiae? hoc est ex falsis? vel peccet in forma? & ideò paralogismus appe[illegible] tur, idest, apparens syllogismus.

Quam quaestionem sic oportet intelligere: duobus modis decipi cōtingit per aliquem [illegible] logismum: vno quando peccat in forma, alio in materia procedens quidem ex falsis, de[illegible] bitam nihilominus syllogismi formam retinēs & iste appellatur simpliciter syllogismus, quia talis dicitur, cui non deest forma [illegible] vero in forma peccat non nisi secundum quid & hic est paralogismus, id est, solum secundum apparentiam syllogismum vocari: nunc igitur interrogat. an in syllogismo, qui est secundū ignorantiam alicuius scientiae primus defectus, vel secūdus committatur: quis autem syllogismus secundum ignorantiam appelletur mox explicabitur.

Soluit primam quaestionē dicens, esse quidem quemadmodum Geometricas, vel Philosophicas interrogationes, alias non Geometricas, vel nō Philosophicas, quales sunt, quae omnino fiunt de his, quae ad aliam artem [illegible]

sun-

…entiam pertinent, vt non Geometrica interrogatio dicetur, quæ fit in musica, nō philosophica, quæ in Arithmetica.

Et vt vniuersalis præscribatur regula, quælibet interrogatio propria vnius scientiæ aliena est respectu alterius, vt Philosophica est non Geometrica, & e diuerso Geometrica non Philosophica: exemplum producit D. Thom. in musica vt si quispiam interroget, an tonus possit diuidi in duos semitonos æquales? talis interrogatio est omnino non Geometrica.

Vt secundam quæstionem soluat adnotat ignorantiam duplicem esse; vna est puræ negationis, in eo solum consistens, quod est non habere talem scientiam, vel talem rei notitiam. Altera dicitur prauæ dispositionis non solam negationem, sed contrariam dispositionem importans similis scientiæ vel notitiæ.

Iuxta quam distinctionem distinguenda est interrogatio alicuius scientiæ ex ignorantia procedens: nam vna est puræ negationis: altera prauæ dispositionis; & ad rem attinentes, interrogatio à Geometria, hoc est, non Geometrica, vel interrogatio non Philosophica ex ignorantia puræ negationis procedens dicetur ea, quæ nullo modo spectat ad Geometriam, sed est musicæ, vel alterius artis propria: ex ignorantia prauæ dispositionis, quæ ex his procedit, quæ sunt contra veritatem Geometriæ; quemadmodū ait Arbithmon, vel irbithmicum, hoc est, sine rhithmo, vel tono dicitur duobus modis, vel quod omnino sono caret, vel quod prauum habet sonum, prioris exemplum est interrogatio Musicæ, quæ nihil habet Geometriæ: posterioris verò ea, quæ contra veritatem est Geometriæ, vt si quispiam interroget, an lineæ parallelæ sibi eant hoc est, concurrant, quod planè aduersatur
10 *Geometricæ veritati; cum Geometricum principium sit lineas parallelas esse æque distantes, vel non concurrentes. Et ex hoc textu desumpsere morales Philosophi, ac Theologi distinctionē ignorantiæ in eam quæ est puræ negationis, & prauæ dispositionis.*

Ex his autem duabus interrogationibus magis posterior ad Geometriam per ignorātiam pertinet, quàm prior, quæ nihil præter negationem Geometriæ habet, imò si propriè loquendum est, non est magis non Geometrica, quam non Philosophica, vt de interrogatione Musica patet: posterior verò, quamquā in forma deficiat, vtpotè cōtra veritatē scientiæ facta, est tamen de materia Geometrica, ideò per modum priuationis ei propria dicitur: & hoc est, quod vult Aristoteles dicens esse non Geometricam per prauam dispositionem. Itaque solutio secundæ quæstio- 11.
nis consistit in hoc, quòd quemadmodum sunt interrogationes positiuæ cuiuslibet scientiæ propriæ; sic etiam sunt propriæ ex ignorantia, quæ cuilibet scientiæ quasi negatiue attribuuntur; ex quibus magis sunt propriæ quæ ex ignorantia prauæ dispositionis, quam puræ negationis procedunt.

Solutio tertiæ quæstionis, & quæ se- 3. Quæst. solutio.
quuntur vsque ad finem capitis obscurissima sunt, & penè intelligibilia apud Aristotelem propter expositionum varietatem, quæ adeò magna est, vt nullus ferè expositorum cum altero cōueniat dabimus tamen operam, vt aliquid ex singulis accipientes sensum Aristotelis intelligibilem reddamus.

Et imprimis vno verbo ostendere oportet quid directè respondeat Aristoteles huic tertiæ quæstioni; vt quonam pacto litera ordinanda sit, quamq; habeant consecutionem 12.
quæ in ea docentur, constare possit; in hoc enim præstando expositionis huius loci difficultas est posita.

Ad formam igitur quæstionis respondet Aristoteles, syllogismum ignorantiæ in demonstratiuis scientiis non posse peccare in forma, atque adeo nec paralogismum vocari; sed ex parte solius materiæ, quod ex falsis propositionibus procedat.

Probat primum, illud præsupponens, quod 1. Probat.
in libris elenchorum, imò in materia syllogis- Arist.
morum notum est, videlicet duobus modis contingere syllogismum peccare in forma: Nota.
primo quidem per fallaciam in dictione, hoc est, in ipsis terminis: gratia exempli, quādo medium æquiuocè tenetur in præmissis, vt si sic 13.
procedamus, omnis canis est animal, sydus canis est, ergo est animal: alio modo cōtingit

per fallaciam extra dictionem gratia exempli, si in secunda figura ex præmissis affirmatiuis procedatur tunc enim medio non distributo ex præmissis veris falsam conclusionem inferri contingit, vt si dicas, omnis homo est animal, omnis equus est animal, ergò omnis equus est homo: his suppositis sic arguit Aristoteles; in processu demonstratiuo non contingit paralogismus ex fallacia in dictione, nec extra dictionem, ergo nullo modo; quod non contingat per fallaciam in dictione probat in exemplo posito de medio æquiuoco (eadem est enim ratio de cæteris eiusmodi peccatis) processus demonstratiuus talis est, vt maior extremitas, quæ est prædica-
14. tum maioris, dicatur de medio vniuersaliter sumpto; & hoc etiam de minori extremitate sumpta vniuersaliter, vniuersalitas namque directæ, & demonstratiuæ propositionis non se tenet ex parte prædicati sed subiecti (vt regulæ summularum planè docent) vnde sequitur prædicatum in præmissis demonstrationis de omni subiecto dici, quod ex alio etiam præcepto constat, videlicet propositiones demonstratiuas esse de omni; sed dum medium tenetur æquiuoce, impossibile est ipsum de minori extremitate vniuersaliter enunciari, nec de ipsa maiorem extremitatem, cum ex eo æquiuocatio contingit, quod medium in maiori pro vno, in minori pro alio significato accipiatur, vt designatum nuper indicat exemplum, vnde prouenit, vt nec propositionem de omni constituat; ergò defectus iste in processu demonstratiuo locum non habet.

a. Probat. Probat secundo, vel certè prædictam rationem confirmat discrimine inter demonstratiuum, & Dialecticum processum apposito; etenim Dialectica ex probabilibus ex
15. vna parte procedens, quæ non sunt manifesta: & ex alia sermonem, atque orationem considerans, hoc est, nomina, & verba, circa quæ æquiuocationes contingunt, quibus mediantibus de vniuersis rebus disputationem instituit, magis æquiuocationibus subdita est, quàm demonstratiua ars, quæ ex euidentibus procedit; cuius exemplum esse potest in circulo (ait Aristoteles) æquiuoce significante figuram, & quoddam poem[illegible] rus fiet igitur circa eum paralo[illegible] ita procedamus, omnis circu[illegible] Homericum poema circulus [illegible] ergò figura: in processu autem d[illegible] uo non habere locum probat Ari[illegible] similitudine: si circulus describeretur [illegible] mathematico de eo differente in aliqua materia describi solet, æquiuocationem n[illegible] admitteret ob rei euidentiam, sed [illegible] stratiua ars ex his procedit, quæ [illegible] dentia respectu intellectus, quemadmodum descriptus circulus, vel cætera, quæ [illegible] dentur, respectu sensus, ergò [illegible] æquiuocationi datur locus, nec [illegible] cidere paralogismum ex tali defectu possibile erit.

Cæterum, quamuis non contingat in processu demonstratiuo paralogismus simul, ad artem nihilominus demonstratoriam spectare suo modo potest, aduersus eum instantiam 16. afferre ideo modum præscribit, quo afferenda sit: instantia autem appellatur propositio, ex qua infertur opposita, & quam probare falsam in paralogismo intendimus, vt si quispiam hunc paralogismum constituat, nulla virtus est qualitas, omnis iustitia virtus est, ergò nulla iustitia est qualitas; afferre instantiam possumus per hanc propositionem, omnis habitus est qualitas, ex qua hoc modo infertur opposita maiori: omnis habitus est qualitas, omnis virtus est habitus, ergò omnis virtus est qualitas.

Docet tamen Aristoteles, quod si per demonstratoriam artem instantiam afferre volumus, in vniuersali, & non in particulari afferenda est; hoc est enim, quod ait: Non oportet autem instantiam in ipsum ferri, si sit propositio inductiua, idest, non propositionem, ex qua inductio procedere solet, singularem videlicet, vel particularem iuxta rationem diuersarum inductionum; sed per 17. propositionem vniuersalem.

Cuius ea est certa ratio, quia tàm in Dialecticis, quàm in demonstratiuis instantia accipitur tanquam propositio, vel præmissa syllogismi, per quam oppositum concludimus; sed syllogismus demonstratiuus procedit ex

dē ex vniuersalibus cū procedat ex propositionibus de omni: ergo non nisi per vniuersalem propositionem instantia in demonstrationibus afferenda est.

Excludit deinde paralogismum cōtingentem ex fallacia extra dictionem; & vtitur
7. exēplo cuiusdā syllogismi in secunda figura ex affirmatiuis constituti, qualē ait constituere solitū Philosophū quendā Cæneum nomine in his terminis. Quod in multiplicata proportione, vel analogia fit, celeriter generatur, ignis celeriter generatur, ergo ignis in multi-
8. plicata proportione fit: fieri autē in multiplicata proportione, vel analogia (quod idē est) non est aliud, quam in maiori quantitate generari, quam sit ea, in qua corpus, ex quo generatur, consistit, quod de igne certissimum est, cum sit corpus omnium subtilissimum proindeq; minorem molem, quam cætera ad sui consistentiam postulans, vsque adeò, vt dum ex aqua gignitur, ex vno aquæ pugillo decem ignis generentur (vt benè Aristoteles 2. lib. de ortu. & interitu, text. 24)

Ecce iam hoc explicato paralogismum designatum, quem Cæneus construebat, manifestum, qui vtriusque inhærentiam accipie-
9. bat (ait Aristoteles) idest, vtramque præmissam affirmantem in secunda figura, & pro medio id, quod in vtraque præmissa prædicatum est, hoc est enim quod subiecto inhæret, nempè celeriter ignem generari, ad probandum in multiplicata analogia fieri (vt vidimus). Huius autem paralogismi peccatum satis est in eisdem terminis manifestum; cum, instantiam statim de aqua afferre possimus quæ ex aere nimium condensato celeriter gignitur non tamen in multiplicata analogia, sed in minori, & eodem modo syllogizare dicentis, quod fit in multiplicata proportione, celeriter generatur, aqua celeriter generatur. ergo fit in multiplicata proportione, & dabitur antecedens verum pro vtraque præmissa, & consequens falsum, Constaret au-
10. tem syllogismus (ait Aristoteles) hoc est, debitam haberet formam si è diuerso assumeretur pro medio, fieri in multiplicata proportione, & fieret in prima figura hoc modo, omne quod celeriter generatur, fit in multiplicata

proportione, ignis celeriter generatur: ergo fit in multiplicata proportione nam licet maior falsa sit, nihil ad formam syllogismi refert.

Addit autem Aristoteles prædictum syllogismi defectum, qui fallacia consequentis vocari solet, contingere in terminis, qui non conuertuntur si vero conuertantur, cessare.

Cuius ea est ratio, quia syllogismus ex puris affirmatiuis in secunda figura argumentum est à superiori ad inferius affirmatiue, 1. Ratio.
vt si dicamus, omnis homo est animal, omnis equus est animal, ergo omnis equus est homo:
cessabit autem inconueniens hoc si conuertantur termini, vt si dicas omne animal rationale est risibile, omnis homo est risibilis, ergò omnis homo est animal rationale. 11.

Vnde infert in potissimis demonstrationibus, non accidere similem defectum; quia in terminis conuertibilibus fiunt; nam vel demonstrantur passiones de subiecto, vel effectus de propria causa. vel vna ratio posterior, sed adæquata de priori: contingit autem in ratiocinationibus Dialecticis; quia cum ex probabilibus procedant quibuscumque, sæpe contingit, terminos non conuerti.

Addit autem duplicem aliam rationem 2. Ratio.
differentiæ inter processum scientificum, & Dialecticum, ratione cuius similes syllogismorū deceptiones contingunt in hoc, mi-
nime in illo, prior est. nam si necessarium es- 12.
set veram conclusionem non nisi ex veris præmissis syllogizari, facile esset conclusionē cuiuslibet syllogismi in veras præmissas absque deceptione resoluere, esset enim reciproca consecutio à præmissis ad conclusionem secundùm veritatem, vt si veræ sint præmissæ, vera erit conclusio, & si vera conclusio, veræ præmissæ, sed cum ex falsis præmissis liceat syllogizare veram cōclusionem, difficilis est resolutio conclusionis in veras præmissas sine deceptione: at in processu scientifico difficultate caret talis resolutio. & sine deceptione fit; quia nunquam ex falsis syllogizatur verum; sed semper ex veris præmissis demōstratur vera conclusio, legitimaq; consecutio est à veritate præmissarum ad veritatem conclusionis, atque etiam è diuerso.

Ratio. Posterior ratio; quia in processu Dialectico per varia media indeterminata, ac numero
23. pene infinita syllogizatur cõclusio, ac propterea nimis est difficilis resolutio, nec sine deceptione facile potest fieri: processus verò demõstratiuus determinatus est ex medio determinato conclusionem ostendens, & eam facile resoluit: augentur quidem demonstrationes, cum non sit vnicum medium demonstrandi in scientiis, sed multiplex; nam vel probata vna conclusione ex principiis, ex ea aliã demonstramus, & ex ista aliam, quem modum vocat Aristoteles, in post sumendo, vt in Mathematicis cernimus, & in scientia de homine non obscurè intelligimus, cum ex hoc principio, animal rationale, ostendimus hanc conclusionem, quod sit capax disciplinæ, & ex hac quod sit admiratiuus, & ex ista, quod sit risibilis: eiusmodi tamen incrementa non solum limitata sunt, sed per se ordinata, quapropter facile est vsque ad vltimum peruenire.

Nota. Alio modo (ait Aristoteles) augentur quasi ad latus, cum aliquam rationem superiorem de inferioribus per varia media demonstramus,
24. mus, vt numerum infinitum, id est abstractũ ab inferioribus, & non limitatum ad aliquã speciem de ternario per imparem rationem, de quaternario per parem, hoc modo, omnis impar est numerus, ternarius est impar, ergò est numerus & rursus, omnis par est numerus, quaternarius est par, ergò est numerus; & aliquam etiam superiorem passionem de speciebus inferioribus, vt sensibile de homine per rationale, de equo per hinnibile.

Vtraque autem incrementa limitata sunt, quemadmodum media ipsa per quæ fiunt; vnã determinatæ sunt passiones, determinatæ causæ, vel rationes, per quas demonstrationes augentur, ideò facilè est ad vltimam deuenire, in quam resolutio conclusionis terminatur.

Plena solutio quæstionis. Et ex his habetur plena solutio propositæ quæstionis, nempe syllogismum ignorantiæ in processu demonstratiuo non posse peccare in
25. forma, quod est, non posse paralogismum accidere; quem tamen sæpè contingere in Dialectico notum est, solùm ergò peccare potest ex parte materiæ ex falsis propositionibus procedens, & aliquando falsam conclusionem inferens, quam sub forma interrogationis prolatam vocamus interrogationem Ageometricam, vel Aphilosophicam, idest, harum scientiarum, vel alteri propriam per negationem, vt si quis circa materiã Geometriæ hoc modo procedat, omnes lineæ paralellæ concurrunt. A, & B. sunt lineæ paralellæ, ergo concurrunt hanc conclusionem si ita proferas an lineæ paralellæ concurrant? efficies interrogationem Geometriæ propriam per ignorantiã prauæ dispositionis, vt respondens secundæ quæstioni docuit Aristoteles.

DE DEMONSTRATIONVM quod, & propter quid, speciebus ac differentiis.

CAPVT DECIMVM.

Quod verò differt, & propter quid scire, primum quidem in eadem scientia, & in hac dupliciter, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Potissimæ demonstrationis hucusque explicata natura quam propter quid vocamus) illum alium sciendi modum, de quo se dicturum postea promiserat Aristoteles cap. 2. explicat in præsenti, nempe demonstrationem quod est, vel quia est propriam eius conditionem duplici discrimine inter vtramque designato aperiens.

Continetur autem duplici parte vniuersum caput; in prima docet, quo pacto distinguantur, dum eas in eadem scientia consideramus, in secunda, si considerentur in diuersis.

Separantur igitur scire, quia, & propter quid, atque adeò demonstrationes ipsæ in eadem scientia ex duobus, ex primo quidem; nam demonstratio propter quid procedit per causam proximam, at demonstratio quia, & si aliquando per causam, non tamen proximam, sed remotam: prate- 1. par. cap.

reà

2. demonſtratio propter quid ſemper cauſā concluſionis affert: quia, verò ſæpè ab effectu procedit: etenim cum ex notioribus ad ignota ſemper ſcientes procedamus, non ſemper cauſa nobis per ſe ipſam innoteſcit, ſed aliquando per effectum, experientia, vel inductione euidenter notum: proceſſus igitur ab effectu ad cauſam modus ſciendi à poſteriori, vel quia, ſeu quod eſt vocatur ab Ariſtotele; propterea quod rem eſſe talem nobis manifeſtat, non propter quid talis ſit.

Cuius duo affert exempla, primum, quo cognoſcimus aſtra quædam non longè diſtare, quia experientia nouimus non micare, vel non ſcintillare; ſcintillare enim effectus eſt longioris diſtātiæ; vnde negatio talis effectus eiuſdem corporis propinquitatem indicat; talis itaque ex hoc effectu demonſtratio conſtitui poteſt: ſtellæ non ſcintillantes ſunt propè nos, planetæ non ſcintillant, ergò ſunt propè nos; eiuſmodi vocatur demonſtratio quia, cum non cauſam rei tradat, ſed ex effectu potius cauſam oſtendat.

Exemplum etiam in elementis deſignat, vt ſi maius extremum, quod eſt eſſe propè, ſit. A. medium. B. minus extremum. C. ſic dicimus, omne A. eſt. B. omne. C eſt. B. ergò omne. C. eſt. A.

Exemp. Aliud etiam exemplum erit in terminis ſignificātibus ſi lunam eſſe rotundam oſtendamus per incrementa, hoc eſt, quia incrementum luminis circulariter ſuſcipit, dum à ſole illuminatur, ſic procedentes, quidquid circulariter illuminatur neceſſe eſt corpus rotūdum eſſe, luna circulariter ſuſcipit incremētum lucis, dum illuminatur à ſole: ergò corpus rotundum eſt.

3. Diſtinguit autem duplicem effectum, alius eſt enim cum cauſa conuertibilis, quem ideò adæquatum appellare poſſumus; quia ab omni & ſola tali cauſa procedit, vt riſibilitas reſpectu rationalitatis: alter cum cauſa non conuertitur, ſed inferior eſt, vt motu progreſſiuo moueri reſpectu animalis, nonnulla enim ſunt animalia, quibus talis motus minimè conuenit: & ab vtroque effectu (ait Ariſtoteles) poteſt procedere demonſtratio quia, ab effectu adæquato, vt oſtendimus exempla de aſtris, ac luna incrementis, ab inadæquato, vt ſi dicamus, quidquid mouetur motu progreſſiuo eſt animal, leo tali motu mouetur, ergo eſt animal.

Eſt tamen diſcrimen maximum, quod in effectis adæquatis vtrumque genus demōſtrandi locum habet nempè quia, & propter quid ita vt, poſtquam cauſas ex eis oſtendimus; poſſimus rurſus ab eiſdem cauſis procedentes eoſdem effectus demonſtrare, quod fiet maiori extremitate in medium conuerſa: vt ſi in eiſdem exemplis dicamus, ſtellæ quæ ſunt propè nos, non ſcintillant, planetæ ſunt propè nos, ergò non ſcintillant; etenim non ſcintillare effectus eſt propè exiſtendi, & quidem adæquatus, quia cum tali cauſa conuertitur: & modo ſimili, quidquid rotundum eſt, incrementa ſuſcipit in modum circuli, luna eſt corpus rotundum, ergò ita creſcit, dum illuminatur à ſole. In effectis verò inadæquatis ſolum habet locum alter modus demonſtrandi; nam cum cauſa non conuertatur cum effectu, nec demonſtratio quia, ex eo procedens conuerti poteſt in demonſtrationem propter quid; cum non liceat maius extremum in medium conuertere, non enim dicemus, quidquid eſt animal motu progreſſiuo mouetur, & hoc ſibi voluit Ariſtoteles illis verbis: In quibus autem media non conuertuntur, & eſt notius, quod non eſt cauſa, ipſum quidem, quod monſtratur; ipſum autem propter quid non; media namq; cauſam, & effectum vocat; nam illa eſt medium in demonſtratione propter quid, iſte in demonſtratione quia.

Doctrina inter adæquatum, & inadæquātum effectum. 4.

Exēp. de demōſtratione, quia, à cauſa remota. 5.

Producit deinde exemplum de demonſtratione quia, à cauſa remota procedente, in verſo quidem ordine, nam cum prius de hac locutus fuerit, exemplum poſteriori loco appoſuit (ait ergò, In quibus medium extra ponitur, etenim in his ipſius quod, & non ipſius, propter quid, eſt demonſtratio, quæ verba diuerſis exponuntur modis à diuerſis interpretibus, quos ideò non refero: quia propria eorū expoſitio ex ſubiectu ſtatim verbis planè colligitur ſubdit namq; Ariſtoteles, Non enim dicitur cauſa, vt propter quid

noa te-

non respirat paries, quoniam non animal &c. *Quasi dicat, eiusmodi non esse causam simpliciter: nam cum effectum posita non inferat, nec posita ue in eum influat, sed modo quodam improprio causa dicitur quia negatio eius negationem effectus remota quadam consecutione inferre probatur, cum dicimus, quidquid respirat est animal paries non est animal, ergò non respirat, si enim non esse animal vera esset causa non respirandi, oporteret, vt esse animal esset etiam causa respirationis, quod tamen falsum esse ostendunt multa, quæ, cum vera animalia sint, respiratione carent, vt exploratum est de piscibus in veris namq; causis (ait Aristoteles) si affirmatio est causa affirmationis, negatio, quoque causa negationis erit, vt si humorum*

Expositio Aristotel. *incommensuratio causa est non sanitatis, eorundem commensuratio vera causa sanitatis erit. Ex his satis liquet germanus sensus illorum verborum:* In quibus medium extra ponitur, *est enim talis, in quibus causa*

6. *(hæc namq; medium est in his demonstrationibus) extra rationem effectus posita est, cum non sit vera causa in effectum directè influens demonstratur* quia. non propter quid: *vera etenim causa, vt potè in effectum directè influens intra poni dicitur, quia intra ambitum virtutis eius continetur effectus; vnde quasi per intrinsecum medium ex ea demonstratur: in eiusmodi autem remotis causis non ita contingit, sed quasi ab extrinseco respiciuntur ab effectis, quasi ab extrinseco eos inferunt, ideò quasi media extra posita merito ab Aristotele vocantur.*

Quare in 2. figura fiant similes demõstrationes *Fieri autem similes demonstrationes non in prima, sed in secunda figura deinde docet; cuius eam videtur rationem reddere; quia eiusmodi causæ remotæ comparantur his, quæ secundum excellentiam dicuntur, hoc est superioribus prædicatis, quæ subiecta superant, quale est animal respectu equi, vel leonis: si autem medium superius sit extremitatibus, non potest syllogismus effici in pri-*

7. *ma figura, in qua medium oportet esse subiectum maioris, quo pacto si disponatur, falsam propositionem cõstituet, vt si dicas, quid-*

quid est animal respirat, vel qui [illegible] in se & longè [illegible] fieri potest [illegible] tertia [illegible] quasi medium disponitur, vt sit vtriusque præmissæ subiectum: vnde fit, vt [illegible] eadem figura [illegible] demonstratio si[illegible]

Exemplum in elementis [illegible] Aristoteles dicens, vt si A sit medium loco animalis, B. maius extremum loco respirat [illegible] C. minus vicem parietis gerens, dicemus omne A est. B. nullum C. est. B ergo nullum C. est A. & in eisdem terminis sign[illegible] bus quidquid respirat est animal, paries non est animal, ergò paries non respirat. E[illegible]

Aliam rationem non contemnendam addit D. Thom ad probandum in prima figura non posse similes demonstrationes fieri; quia necesse est medium, quod est causa ipsa remota, coniungi maiori extremo in vna præmissarum, & remoueri à minori in altera, vt sic possit maius extremum separari à minori in conclusione, vt in eodem exemplo Aristotelis necesse est animal coniungi cum respiratione, & separari à pariete, vt possit in conclusione eadem respiratio de eodem pariete negari, necesse est ergo maiorem præmissam esse affirmantem, negantem verò minorem, at in prima figura minori existente negatiua nõ constat syllogismus ergò nec demonstratio. R[illegible] D. Thom.

Concludit Aristoteles hanc partem priorem dicens, eiusmodi causas, vel media nimis distare, hoc est, remotissima esse ab effectis: & affert exemplum ex dicto quodam Anacharsidis antiquissimi philosophi, qui cum Scytha esset, & Athenis degeret, occurrentibus fœminis, ac præ nimio vino saltantibus, vel canentibus, sciscitatus à quibusdam, essent ne similes saltatrices, vel modulatrices in Scythia? respondisse fertur, non esse vites, remotissimam causam reddens; nam proximior esset vinum, & immediata prorsus ebrietas ex vino proueniens. Conclusio partis. 8.

In secunda parte prædictas demonstrationes differre docet in diuersis scientiis: scientias autem diuersas esse duobus modis contingere; nam vel talem ordinem inter sese Du[illegible] mo[illegible]

sese habent, vt vna collocetur sub altera: & eiusmodi vocantur subalternæ non secus ac propositio vniuersalis; & particularis ex eis dem terminis compositæ, vniuersalis namq; subalternans vocatur, particularis subalternata: pariter in his scientiis intelligendum est; nam illa, quæ sub altera collocatur, subalternata dicitur; hæc verò, sub qua posita est
9. subalternans: multa harum scientiarum exempla designat Aristoteles, vt perspectiua (aut subalternatur Geometriæ: & perspectiuæ illa pars naturalis Philosophiæ, quæ vocatur scientia de Iride: quam 3. lib. metheororum collocat Aristoteles: Musica, siue Harmonica subalternatur Geometriæ. Scientia machinarum extruendarum subditur stereometriæ, quæ agit de mensuris solidorum corporum: scientia demum de his quæ apperent, hoc est, Nautica,, vel naualis considerãs apparẽtia signa serenitatis, vel tempestatis subalternatur Astrologiæ astrorum situs. ac motus spectanti.

Cæterum, vt harum scientiarum conditionem vt cumque percipiamus, varias appellationes, quas eis tribuit Aristoteles, considerare oportet sic deferre inferiorem à superiori quasi hæc rem à materia abstrahentem consideret, abstrahentem quidem non omnino; quia non potest eam extra omnem materiam contemplari, sed verè in materia existentem, non tamen prout in materia est, quod aliis verbis dicitur, abstrahere à materia singulari, vel sensibili, non tamen ab vniuersali ratione materia, seu à materia intelligibili: illa verò eandem rem prout in materia; gratia exempli, Geometria agit de linea, quam non potest nisi in materia considerare, cum accidens sit corporeum, non spirituale; non tamẽ contemplatur materialem rationem eius, nempè quod sit lignea vel argentea, aut alio modo sensibilis: Perspectiua verò eandem cõtemplatur lineam ad sensibilem materiam contractam, nempè in quantum pertinet ad visum, eius namq; obiectum est visualis linea. Itaque subalternans scientia quasi de forma à materia abstrahente agit: subalternata eandem formam applicat ad materiam, sensibilemq; in sua consideratione reddit. Et quia principia scientiarum (vt superius vidimus) accipiuntur ex natura obiecti: principia subalternantis scientiæ vocantur formalia, subalternatæ verò sensibilia; quia eadem principia scientiæ subalternantis ad materiam sensibilem applicat. 12.

Propterea etiam subalternantes scientias vocat Aristoteles Mathematicas, seu formales; subalternatas verò sensibiles, quas dicit formis vti, hoc est, formalibus principiis à subalternantibus acceptis, atque ad sensibilem materiam applicatis.

Ex quibus procedit, vt à subalternantibus differant subalternatæ secundum substãtiam, id est; secundum applicationem ad materiam; nomine enim substantiæ materiam sæpe intelligit Aristoteles, non solum præsenti loco, sed multis aliis.

Ferè vniuocas demum esse docet eiusmodi scientias; quod diuersis modis à diuersis interpretibus exponitur, sed si verba Aristotelis expendamus, ipse se sic exponit loquens. Aristot.
Ferè autem vniuocæ sunt nonnullæ istarum scientiarum, vt Astrologia, & quæ Mathematica, & quæ Nautica, & quæ Harmonica, & Mathematica, & quæ secundum auditum, &c. *Quasi dicat, sub eodem nomine sæpè vtramque comprehendi; nam vtramque Astrologiam appellare consueuimus, & superiorem, quæ de astrorum situ, & motu est. & inferiorem quæ serenitatis, & tempestatis signa considerat. Harmonica item, seu Musica vocatur non solum subalternata, sed etiam subalternans; hæc quidem quasi Musica speculatiua: illa verò quasi practica. Nec tamen in omnibus ita contingit, sed quædam sunt non vniuocæ, hoc est, non eodem nomine nuncupata, sed diuersis.* 13.

Hanc expositionem vt literæ valdè consonam attulit D. Tho. quam & amplectitur Doctor Toletus. D. Thom. Toletus.

Nunc igitur eiusmodi subalternis scientiis differre ostendit scire quia & propter quid, *atque adeò demonstrationes nam ad inferiorem, seu sensibilem pertinet scire* quia; *ad superiorem, vel Mathematicam scire* propter quid, *cuius exemplum ponit in Geometria.* 14.

*metria, & Perspectiua: hæc enim demonstrat rem à longè visam minorem apparere, quàm si propè videatur propterea quod sub minori angulo mouit potentiam; sub maiori verò ad minorem distantiam. sed quare angulus magis distans acutior sit, atque adeò minor, nescit quidem Perspectiuus, ostendit tamen Geometra, ac propterea ille dicitur scire qui*a, *cum sciat ita esse. quod res à longè sub minori angulo videatur Geometra verò* propter quid, *eo quod eiusdem conclusionis causam ostendat.*

1. Obiect. *Si autem aliquis opponat, non posse ita distingui* quia: & propter quid *in his scientiis,*

15. *nam qui scit* propter quid *necesse est etiam scire* quia; *quemadmodum qui scit causam, necesse est scire effectum; vnde inferre licebit vtrumque pertinere ad eandem scientiam.*

Solutio. *Respondet non esse id necessarium, sed sæpè contingere, vt quispiam causam cognoscēs ignoret effectum; quia nescit causam applicare ad eius illationem, quemadmodum ait contingere solet, aliquem cognoscere propositionem vniuersalem multis eius singularibus ignoratis, vt omnem mulam esse sterilem, nō tamen hanc, vel illam, quia cum non occurrant cognitioni, non applicat vniuersalem cognitionem ad eiusmodi singularia: cum ergò ita contingat in sciētiis superioribus, quas necesse est ad materiam sensibile applicare, vt per causas cognosciātur sensibiles effectus, fit per se loquendo scire, quia, non ad superiorem sed ad solam inferiorem spectare. quemadmodum scire propter quid ad solam superiorem spectat.*

2. Obiect. *Et si rursus ex opposito obiiciatur, ad subalternatam aliquando pertinere* propter

16. quid; *nam perspectiua Geometriæ subalternatur, & tamē reddit causam eius, quod scitur, in scientia de Iride hæc enim scit solares radios in nube sic dispositos refractos esse causam Iridis, cuius rationem à priori reddit Perspectiuus, ergò non solum scire; quia, munus est subalternatæ scientiæ, sed etiam scire* propter quid; *quare non separabuntur semper in diuersis scientiis subalternis.*

Solutio. *Respondet Aristoteles semper separari, nam si aliquando contingit subalternatam tradere propter quid, non in quantum talis id præstat. sed in quantum ad aliam scientiam inferiorem; atque adeò sibi subalternatam comparari, vt in eodem exemplo perspectiua notum est. quemadmodum enim subalternatur Geometriæ, sic etiam habet scientiā de Iride sibi subalternatam: vt inferior igitur solum tradit, quia, propter quid verò, vt superior: addit tamen Aristoteles, Perspectiuum eius quod scitur in sciētia de Iride, propter quid tradere simpliciter, aut secundum Mathematicam; quia aliquando ex principiis Geometriæ, quæ ad scientiam de Iride spectant, probantur.* 17.

Docet tandem etiam in diuersis scientiis, & non subalternis distingui, quia, & propter quid. cum contingat in vna aliqua ex his scientiis euidentem esse aliquam propositionem, cuius causam non reddit ipsa, sed altera, ad illam igitur pertinebit scire, quia ad hac propter quid gratia exempli, Medicina, & Geometria diuersæ sunt scientiæ, & non subalternæ, & tamen huius propositionis, vulnera rotunda, seu circularia difficilius curantur quam oblonga, euidenter nota in Medicina, causam à priori tradit Geometria quia 18.
latera circuli, vtpotè magis distantia, difficilius coniunguntur; ad illam igitur spectabit, quia, ad hanc propter quid eiusdem propositionis, ideò in his etiam distingui, quia, & propter quid necessarium est.

CIRCA EXPLICATVM textum notabilia.

NOTABILE I.

De nomine demonstrationis, quia.

Nota vt dedicatur devox quia, monstratio quia.

Circa demonstrationem quia, adnotandum est, non appellari talem iuxta vocabuli proprietatem; nam, vox, quia, veram causam denotat à qua similem demonstrationem non procedere certum est; talis ergo dicitur voce, quia,

nō desumpta pro particula causali; sed prout id tantum significat, quod est rem ita se habere, vel talem esse; ac si dicatur demonstratio-
19. *nem ab effectu procedētem id solum inferre, quod talis sit res, videlicet, quod homo sit rationalis, vel quid simile non designata vera causa, vnde licet antiqua translatio Boetii (quam sequimur) demonstratione ab effectu, vel causa remota procedētem, quia appellet; Argyropilus protinus trāsferēs eam vocauit demonstrationem, quod hoc est, quā licet Aristoteles non definierit: ex differentiis tamen ab eo designatis inter ipsam, ac demonstrationem propter quid, non erit difficile sic eam describere. Demonstratio, quia, est euidēs syllogismus procedens ex præmissis necessariis causam remotam, vel effectum per se conclusionis continentibus.*

[...]atio [...]ōstra- [...]as [...]a.

NOTABILE II.

Circa exemplum de stellis non micantibus.

*S**Tatuens Aristoteles discrimen inter demonstrationem,* quia & propter quid *in eadem scientia, quod illa ab effectu, hac à causa procedat, exemplum protulit de pla-*
20. *netis, quos idcircò propè nos existere à posteriori probat, quia non micant, vel non scintillant; quod vt intelligamus melius, obseruādum est secundo, planetas stellas in primis errantes vocari; quia cum propriis motibus ab Occidenti in Oriens moueantur, vti propria corpora, quorum partes sunt à motu primi mobilis, qui est ab Oriente in Occidēs aberrant: dicuntur etiam vaga, vt ab eis distinguantur, quæ firmamento adhærent, ac propterea fixæ vocantur: & regulares etiam dici possunt, quia vnico illo, ac regularissimo motu mouentur; cum tamen duplicem, ac diuersum; imò & oppositum habeant planetæ; naturalem quidem ab occidenti in oriens, & præter naturam ab Orienti in Occidens (quem raptus vocant) quia à primò mobili rapiuntur.*

[...]pla- [...]a stel- [...] an- [...]dican- [...].

Sed quid sit eos non micare, vel non scintillare, explicare oportet, & quidem per positiuum effectum, cuius negatio est scintillare. Scintillare igitur, vel micare non est aliquis motus astrorum, sed sola eius apparentia nec enim censendum est motum aliquem trepidationis habere sed propterea micare, vel scintillare dicuntur: quia cum procul sint a nobis, non potest debilis noster visus firmiter ea aspicere, vnde non habens fixum aspectū, 22.
quasi trepidare, vel micare lucidum corpus iudicat, ac propterea talis motus, nec verus est, nec ex parte obiecti se tenet, sed ex imperfectione potentia apparet, & ex eius apparentia iudicamus procul à nobis esse stellas fixas, ex negatione verò eiusdem propè esse planetas, quos cum firmiter visus aspiciat nō iudicat similem motum habere, & eiusmodi negatione similitudinem positiui effectus habente vsus est Aristoteles, vt exemplum demonstrationis, quia, ab effectu procedentis afferret.

[...]d sit [...] scin- [...]lae.

QVAESTIO I.

An demonstratio, quod est, procedat à causa remota?

Pro parte negatiua ex Aristotele primū argumentum.

MANIFESTA est in hac re sententia Aristotelis, sed quæ statuis ab eodem alio loco, & rationi videtur contraria; ostendo primum ex cap. 2 vbi docuit demonstrationem *propter quid* ex primis procedere, vel certe ex his, quæ per prima fidem habent; quasi dicat ex proximis causis, atq; immediatis, vel ex remotis, quæ ad proximas reduci possunt, quod vt exemplo confirmemus; à causa remota procedit hæc de- 1.
monstratio. Omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis; proximior namq; causa risibilitatis est admiratio, & post eam capacitas disciplinæ, & nihilominus similes demonstrationes sunt *propter quid*, quamquā à causa remota procedant, quia ad proximā reducibili, ergo quæcumque alia demonstratio causam continens, licet remotam, *propter quid* censenda erit non *quia*.

Secunda ratio probatur.

Quod secūdo probari potest, nā causa remota vera causa est, ergo demōstratio ab ea procedens verā causā conclusionis reddit, sed demōstratio reddes causā est *propter quid* vt facile ex eius definitiōe ostēditur, in qua ex causis de- 2.
bere pcedere ostēditur nō explicara propria,

 vel

vel remota; ergo f... is erit ex quacunque procedat, vt propter quid censeatur. Postremo, demonstratio propter quid differt a demonstratione quia, eo quòd illa procedit à priori, à posteriori hæc, sed omnis demonstratio procedens à quacumque causa procedit à priori, ergo est propter quid, sicut omnis demonstratio procedens à posteriori est demōstratio quia, pugnat igitur cum natura demonstrationis à causa quacunque procedenti esse demonstrationem quia.

Quotuplex sit ens, tam proximum, quam remotum. Pro huius dubii solutione diuersas causas proximas, & remotas explicare oportebit, vt de quanam illarum intelligat Aristoteles, dum docet demonstrationem, quod hoc est, procedere à causa remota. *Duplex causa proxima & remota.* Duplex est causa proxima, à qua effectus absque vllo medio procedit, quemadmodum ignis est causa caloris; & remota, quæ non attingit effectum nisi mediante alia, quemadmodum in exemplo eiusdem Aristotelis vites sunt causa saltandi, vel ca-
3. nendi vino mediante: & ex proxima causa certum est nunquam procedere demonstratione quia; sed semper propter quid, si ergo *Alia causarum diuisio* ex causa procedit, remota illa erit: sed vtraque causa, tam proxima, quam remota, duplex est, vna adæquata, à qua sola, semperque effectus procedit: vnde fit, vt cum eo conuertatur, vt idem rationale causa remota est risibilis, adæquata tamen; quia neque ab alia procedit, neque ab ea vnquam procedere desinit, ideò ad conuertentiam dicuntur: ignis verò causa caloris est inad- *Alia.* æquata, cum non solum ab eo, sed etiam à sole procedat; inadæquata etiam (siue proxima sit illa, vel remota) vna est superior,
4. inferior altera: superior est, à qua procedit effectus, non tamen ab omni ea, sed ab aliqua, vt esse animal est causa superior progressiui motus, qui non conuenit cunctis animalibus, sed quibusdam: inferior est, à qua procedit effectus, non tamen solum ab ea, sed etiam ab alia, vt calor ab igne, & etiam à sole: vnde commune est inadæquatis causis non conuerti cum suis effectibus, & quod de causis dicimus, de effectis secundum proportionem intelligendum est, nam cum sint relatiua, quot modis vnum dicitur, tot etiam aliud.

Quod sit discrimen in Illud autem est discriminis inter tria hæc causarum, & effectuum genera ad demonstrationem comparata; quod in causis, & effectis adæquatis, vtraque demonstratio locum habet quia, & propter quid & qualibet in aliam conuertibilis est, videlicet propter quid in demonstrationem quia, & rursus quia in demonstrationem propter quid. Itaque si à tali causa proxima, vel remota demonstratio procedat propter quid, erit cōuertibilis in demonstrationē quia: talis autē mutua cōuersio 5.
fit per solā conuersionē maioris extremitatis in mediū, vel medii in maiorem extremitatem, vt hoc exemplo ostenditur; omne animal rationale est risibile; omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis. Ecce demonstrationem propter quid, quam in demonstrationem quia, vertere possumus maiori extremitate sic in medium conuersa. Omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale; & rursus ex hac eadem demonstratione quia fit propter quid medio in maiorem extremitatem mutato, vt prima demonstratio ostendit.

Secunda & tertia conuersione. In causis verò, & effectis inadæquatis atque proximis sola demonstratio propter quid, vel sola demōstratio quia locum habet: nam si causa sit inferior, demonstratio propter quid constituitur, non quia: & si sit superior, solum quia, non propter quid: exemplum prioris esse potest, quidquid est animal, viuit, omnis homo est animal, ergo omnis homo viuit; non enim conuerti potest in demonstrationem quia, cum neque effectus cum causa conuertatur; falsum est enim dicere, 6.
quidquid viuit est animal; exemplum posterioris, quidquid mouetur motu progressiuo est animal, omnis homo mouetur motu progressiuo, ergo omnis homo est animal; quam demonstrationem non licebit in propter quid vertere; nec enim dicere possumus, quidquid est animal mouetur motu progressiuo.

Causæ inadæquatæ quā demonstrationem conficiant si sint inferiores. Causæ verò remotæ, & inadæquatæ, si inferiores sint, hoc est, ex quibus effectus sequitur, quamquam non ex eis solis, nec ex eis proximè, sed etiam ex aliis, si necessariam cum suis effectis connexionem habeant, demonstrationem propter quid constituere possunt, atque etiam demonstrationem quia, quamquam non per conuersionem vnius in alteram, quemadmodum in causis adæquatis ostensum est, quod in exemplo ab Aristotele allato probare possumus. *Exemplū.* Vites nāque remota causa lætitiæ sunt, quam

me-

medio vino ex eis procedente operantur, & 7. cum lætitia sit causa saltandi, ex consequenti eiusdem effectus causa sunt remota, sed inadæquata inferior; quia lætitia, & saltandi exercitiũ ex aliis etiam causis euenire potest: sic igitur demonstrationem *propter quid*, in eadem causa constituere possumus. Vbi sunt vites lætitia est, & aliquando exercitium saltandi, sed in Hispania sunt vites, ergo & lætitia erit, & quandoque saltandi exercitium. Hæc tamen demonstratio nequit in demonstrationem *quia* conuerti: non enim dicimus: vbi letitia est: atque saltandi exercitium viget sunt vites. Cum vterq; iste effectus ex aliis possit causis euenire: atque adeò etiam vbi non sunt vites, adesse. Quod vsque adeò verũ est, vt nunquam in his causis demonstratio *quia* constitui possit ab effectu positiuo ad causam, quia cum ea non conuertitur, ac propterea nulla propositio vniuersalis, in qua causa enuncietur de effectu, vera esse potest, sed constat demonstrationem ex vtraque præ-
8. missa vera, & vniuersali aliqua procedere, ergo nequit positiua demonstratio ab effectu in hisce causis constitui, sed bene potest ab effectu per negationem procedere. Vt si dicamus: vbi non est lætitia non est vinum, nec sunt saltatrices, sed ab hac, vel illa prouincia lætitia abest, ergo nec vites, nec vinum erũt. Sed nec demonstratio hęc negatiua in demõstrationem *propter quid* negatiuam verti potest; quia cum inferior sit causa, ab alia potest effectus procedere; vnde ex eius negatione non bene infertur negatio effectus. Si verò causa remota, & inadæquata superior sit, ex qua nimirum effectus sequatur, non quidem ex omni ea, sed ex aliqua, tunc demonstratio *quia* constitui potest procedens ab effectu ad talem causam: affirmatiue quidem, non negatiue, vt in animali, & respiratione ostendere possumus. 9. Est enim illud causa huius effectus indæquata in primis, & superior, quia ex animali respiratio sequitur, non tamen ex omni; sed ex aliquo; videlicet ex habẽte pulmonem, & ex hoc quidem tanquam ex proxima, & adæquata causa, bene ergo cõstituitur demonstratio, quia, à respiratione, ad animal, affirmatiue quidem, vt si dicamus quidquid respirat est animal, omnis homo respirat, ergo omnis homo est animal. Negatiue autem nullo modo, quia cum inferior sit effectus comparatione causæ, & ab inferiori ad superius negatiue non sit bona consecutio, non infertur bene talis causa ex tali effectu per processum negatiuũ, non est enim verum: quidquid non respirat, non esse animal, quare nequit demonstratio ex aliqua vniuersali præmissa, vera procedere per viam negationis, nec proinde demõstratio extrui, quæ ex aliqua præmissa vniuersali, vera, ac necessaria procedere debet.

A tali vero causa remota superiori ad effectum non potest demonstratio affirmatiua procedere: vnde per viam affirmationis nec potest procedere demonstratio *propter quid*, cuius ratio conuincens desumitur ex natura eiusdem causæ, quæ cum sit inadæquata, & superior, non infert secundum se effectum: non enim sequitur est animal, ergo respirat, quare nec demonstratio extrui potest, in qua effectus de ea concludatur. Et si dixeris habere saltem necessariam connexionem cum effectu, non per se solam, sed cum causa proxima coniunctam; vnde quia à priori infertur, omne animal habens pulmonem respirat, omnis homo est animal habens pulmonem, ergo omnis homo respirat. Respondeo 10.
verum esse, sed ex hoc non sequi, quod remota causa secundum se inferat effectum, sed ratione proximæ, & adæquatæ, cui coniungitur: ex qua, & cuius virtute necessario infertur, si vero per viam negationis procedatur, bene infertur ex negatione causæ remotæ superioris negatio effectus, ex præcisa ratione superioris prædicati, ex cuius negatione sequitur negatio inferioris: vt ex negatione animalis negatio hominis, ex quo intelligitur, non tãquam causam inferre effectum, cum eodem modo inferatur ex negatione cuiusque alterius superioris, quod non est causa, vt his exemplis fit manifestum: quidquid respirat est animal, paries non est animal, ergo paries non respirat, & rursus, quidquid est rationale, est animal, paries non est animal, ergo paries non est rationalis. Ecce vbi animal, licet nõ sit causa rationalis, per viam tamen negationis infert negationem eius in lapide, non secus atque animal infert negationem respirationis in eodem lapide, nõ ergo tanquam causa concurrit, sed tanquam superius prædicatum, ex cuius negatione sequitur necessario negatio inferioris: probatur planè consecutio: quia eodem modo id præstaret, licet non esset causa, cum id præstent alia prædicata superiora, quæ causæ nõ sunt.

Causa inadæquata non infert per se effectũ.

Occurritur obiectioni.

Ad negationem causæ superioris negat. effectus.

Probatur exemplis.

Corollaria superioris doctrinæ, quibus controuersia dirimitur.

Primum illatum. EX tota hac causarum doctrina infertur primo, demonstrationem procedentem à quacunque vera causa, vt tali concurrente, siue sit proxima, vel remota, adæquata, vel in adæquata, esse *propter quid*, & non *quia*, corollarium hoc probant efficaciter argumenta in principio posita, quorum vis hoc solo verbo ostenditur, omnis causa vt causa concurrēs est prior effectu, rationemque emanationis eius ostendit, ergo omnis demonstratio procedens à causa, vt tali, procedit à priori, & verè est demonstratio *propter quid*.

Secundum illatum. Secundo sequitur. Remotam causam, inadæquatam, ac superiorem effectu, nō posse constituere demonstrationem *propter quid* quod sic probo. Demonstratio *propter quid* debet procedere à causa, vt causa, alioqui non erit à priori, sed eiusmodi causa per viam affirmationis non necessario infert effectum, vt vidimus, ergo nequit effectus per eam à priori demonstrari; sed nec per viam negationis infertur ex eius negatione, tanquam ex causa negatio effectus, propter duo primum, quia negatio non nisi impropriissima ratione potest esse causa alterius negationis, nam causa, & effectus positiuas rationes important, per quas illa habet influxum in effectum, & ab ea procedit iste: secundum quia negatio huius causæ, vt negatio causæ est, non necessario infert negationem effectus, vt effectus est, sed solum, vt est negatio superioris prædicati, quod aperte probatum est in aliis prædicatis superioribus, in quibus non interuenit ratio causæ, vel causalitas: ex quo intulimus, quod etiam si causa non esset, inferret eodem modo effectum nihil ergo in demonstratione operatur tanquā causa, nec vllo modo à priori infert effectum, quare nec ex ea potest extrui demonstratio *propter quid*. Sed in ordine ad demonstrationem materiali dumtaxat modo vocari potest causa in hoc sensu, quia id, quod causa remota, & inadæquata est per modum negationis; infert negationem effectus, non quidem secundum formalem rationem causæ, sed in quantum superius est prædicatum, ex cuius negatione quibuscunque terminis sequitur negatio inferioris, & ex consequenti negatio effectus ex eo tanquam ex causa illati.

Ratio.

Nota.

Tertium illatum. Tertio sequitur. Aristotelem, dum demonstrationem à causa remota non *propter quid*, sed, *quia* esse docuit, nō de cæteris causis proximis, vel remotis adæquatis, vel inadæquatis loqui, sed de sola remota, superiori, & inadæquata: quod in primis ostendo ex verbis ipsius, quæ ita habent c. præsenti *Appellantur autem tales causæ his, quæ secundum excessum dicuntur*, &c. hoc est, superioribus prædicatis, nam dici vnum de altero secundum excessum solis prædicatis superioribus conuenit, quæ inferiora propterea excedūt, quod de illis, & aliis enūciantur, vt animal de homine, atque etiam de equo, & leone, ac propterea de singulis secundum excessum: ita exponit D. Thom. lectio. 9 horum commentariorum, non procul a fine *D. Thom.* Ratione, nam cæteræ causæ (vt vidimus) etiam per viam affirmationis à priori demonstrant suos effectus, ergo demonstrationes *propter quid*, non *quia*; quare de illis vera est sequit doctrina Aristotelis, sed sola causa remota inadæquata, & superior non infert necessario effectum per viam affirmationis, nec per viam negationis negationem eiusdem effectus tanquam causa, sed secundum communem rationem superioris prædicati: quare de hac sola asserere potuit, quod non constituat demonstrationem, *propter quid*; sed solum, *quia*, nam si ita se res habet (vt ostendi) quòd non infert necessario effectum, etiam per viam negationis tanquam causa, sequitur talem demonstrationem non tradere *propter quid* eius sed solum ostendere, *quod hoc est* (vt verbis eiusdem Aristotelis vtar) quod proprium est demonstrationis, *quia*, quam idcirco Aristoteles vocauit demonstrationem, *quia hoc est*, eo quod non exhibet propter quid conclusionis: sed solum ita esse ostendit, nullam causam eius reddens.

Aristot.

Ratio.

Fit satis argumentis oppositis.

Respond. ad arg. NEC Aristoteles sibi contrarius est, vt contendit allatum à nobis testimonium, non enim remotam causam quā-

cunque exclusit à demonstratione *Propter quid* constituenda, sed solam inadæquatam, & superiorem, quæ ad demonstrationem comparata, sic à ratione causæ degenerat, vt nec per viam affirmationis, nec negationis effectum necessario inferat, vel negationem eius, sed solum vt superius prædicatum, ex cuius negatione infertur negatio inferioris, atque effectus eius, solum ergo de causa habet materialem rationem, & propterea negatio eius non exhibet *propter quid* inferioris effectus, sed solum *quia hoc est*, iure ergo demonstrationem ab ea procedentem à demonstrationibus *propter quid* depulit Aristoteles, & inter demonstrationes *quia* enumerauit. Argumenta etiam præiacta, probant quidem de cæteris causis, tam proximis, quã remotis, atque etiam in adæquatis demonstrationem *propter quid*, constituere; nequaquam de hac, cum non tanquam causa ad demonstrationem concurrat.

QVAESTIO II.

De quibusnam intelligatur causis Aristotelicum theorema, si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis.

FALSA in primis videtur in litera Aristotelis propositio, de quibuscunq; causis intelligatur, vt ex verbis ipsius colligitur, sic enim loquitur: *Vt propter quid non respirat paries, quoniam non animal; si enim hoc non respirandi causa est, oporteret animal esse causam respirandi, vt si negatio causa est ipsius non esse, affirmatio causa est ipsius esse, &c.* Non est enim bona similis consecutio, negatio animalis infert negationem respirationis; ergo affirmatio, nempe esse animal, inferre debet positiuum effectum respirandi; nec enim incunctanter sequitur aliquid respirare, eo ipso, quod animal sit, cum multa sint animalia, quæ tali carent operatione: vnde etiam inferre licebit, non esse vniuersaliter verum, quòd si negatio vnius infert negationem alterius, affirmatio eiusdem inferat affirmationem. Quod multis exemplis probari potest; bona est enim consecutio, non mouetur, ergo non currit; mala verò mouetur, ergo currit.

Et si dicatur de adæquatis causis id intelligere Aristotelem, statim probo oppositum; nam negatio animalis (de qua loquitur) non est adæquata causa non respirandi, sed superior; ergo non de solis adæquatis talem protulit propositionem. *Ad solutionem.* 18.

Quod si ita est, falsitas eius secundo ostenditur: negatio animalis est causa negationis progressiui motus: nam si aliquid non sit animal, nec motu progressiuo mouebitur; & tamen affirmatio, non est causa affirmationis; nec enim necessarium est tali motu moueri, si sit animal. *Secunda ratio dub.*

Caietanus cap. præsenti, dum in explicationem huius propositionis incurreret, illud esse apprime obseruandum docuit circa sensum illius, nempe aliud esse longè diuersum dicere, si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis; & si affirmatio infert affirmationem, negatio quoque negationem inferre debet: primum namque verum esse affirmat, postremum planè falsum, & multorum paralogismorum à positione antecedentis ad positionem consequentis, & à destructione consequentis ad destructionem antecedentis fundamentum: vnde neque hoc secundum ab Aristotele vnquam fuisse prolatum, sed primum dumtaxat quod de causis propriis intelligendum esse docet. *Prima solutio Caiet.*

Præcedens quæstio diuersa causarum genera, ex quibus demonstratio procedere potest, distinxit: propositio autem Aristotelis, cuius sensum inuestigamus, non potest de vniuersis intelligi, sed solum de adæquatis proximis, vel remotis, vt ex verbis eiusdem plane colligitur, quæ ita habent. *Si negatio est causa ipsius non esse, affirmatio causa est ipsius esse, quemadmodum si hoc quod est incommensurabilia esse calida, & frigida eius, quod est non sanum esse; hoc quod est commensurabilia esse eius, quod est sanum esse; &c.* Causa enim adæquata sanitatis est commensuratio humorum, & infirmitatis eorundem disproportio; & de his solum *Prima conclusio.* 20. *Aristoteles.* *Albertus Magnus.*

Paulus Venetus. Sotus. F. Toletus Caietanus. solum intelligi docent Albertus Magnus. 1. poste. tract. 1. cap. 6. Paulus Venetus in expositionibus huius capitis, ibidem Magister Sotus, D. Toletus, & Caiet. vbi supra, quos cæteri sequuntur expositores.

Probatur ratione. Et probatur euidenti ratione; nam si inadæquata sit causa superior, vel inferior, cum effectu non reciprocatur, ergo non erit necessaria consecutio ab vno ad alterum affir-
21. matiue, & negatiue; ignis enim causa caloris est, sed inadæquata; quia potest à sole etiam procedere, ideò non bene infertur, si esse ignem est causa, vt sit calor, nõ esse ignem causam esse, vt calor non sit; potest namque esse calor etiam non existente igne: pariterq; de cæteris causis inadæquatis cẽsendum est.

Secunda conclus. contra Caietan. Dicimus secundò aduersus Caietanum, de eisdem causis, & in eodem sensu verum esse, si affirmatio infert affirmationem, negationem quoque negationem inferre.

Probatur. Etenim cum causa adæquata conuertatur cum proprio effectu, mutuo se se ponunt, & auferunt; sequitur quidem euidenter, si rationale est, esse risibile, & si non est rationale, risibile quoque non esse, è conuerso etiam
22. sequitur, si risibile est, rationale esse, & si non est risibile, nec esse rationale: nec veritas hęc paralogismorum fundamentum esse potest, (quod Caiet. timuit) nisi promiscuè in quibuscumque causis, vel terminis accipiatur; quemadmodum enim propositio Aristotelis, si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis, non est vera, si de causis quibuslibet accipiatur vera semper est, & necessaria si de solis adæquatis; pari ratione secunda de mutua illatione in eodẽ sensu, & cũ eadẽ limitatione, vera absq; dubio erit.

Nota. Sed vtrumque sic oportet accipere (vt bene adnotauit Paulus Venetus vbi supra) vt seruetur idem genus contradictoriæ oppositionis: nam si contradictio mutetur in
23. contrarietatem, minus bona erit consecutio; sequitur enim, si esse albedinem est causa disgregandi visum, non esse eiusdem esse causam non disgregandi; non tamen quod causa congregandi sit.

Ad 1. arg. Ad primum argumentum dicimus, non de aliis, quàm de adæquatis causis acceptam esse ab Aristotele, etiam in eodem exemplo animalis, & respirationis: nam etsi animal non sit adæquata causa talis effectus, & propterea positio eius nõ inferat respirationem; sed si verum esset negationem animalis esse veram causam negationis eiusdem effectus, pariter verum esse affirmationem esse [illegible] affirmationis; & vere anim[illegible] adæquata causa respirationis; sed quẽad [illegible] de vera causa negatiua, consecutio non est bona; quia negatio animalis nõ est vera causa non respirandi; pari ratione affirmatiua vitiosa erit: & hinc deducitur Aristotelem in solis adæquatis causis fuisse locutum, exemplum autem de animali, & respiratione non absolute, sed conditionaliter acceptum, vel ex suppositione, quod negatio esset vera causa negationis.

Ad 2. arg. Ex quibus etiam soluitur secundum argumentum de inadæquata procedens; animal namque non est adæquata causa progressionis, cum non pauca sint animalia, tali motu carentia; & vt regulam vniuersalem arguendi à positione antecedentis ad positionem consequentis, & à destructione consequentis ad destructionem antecedẽtis prescribamus, dicimus in terminis conuertibilibus, quales sunt causa adæquata, & eius effectus, vtrumque arguendi modum legitimum esse; in superioribus verò, atque inferioribus, vel certe in causis, & effectis inadæquatis non bene infertur, si positio antecedentis infert positionem consequentis, consequentis destructionem antecedentis eiusdem destructionem inferre, neque vnquam licebit tali modo arguendi vti.

QVAESTIO III.

Sit ne sufficiens diuisio demonstrationis in propter quid, & quod hoc est?

Prima sententia Auerr. COmmentator Auerroes in prologo Physicorum, & lib. 2 comment. 22. tria genera demõstrationum posuit, videlicet, quia, & propter quid, & demõstrationem (quam vocat) simpliciter: quæ sit autem eiusmodi demonstratio simpliciter, ex alio loco eiusdem commentatoris lib. 2. de cœlo, comment. 35 exponit Caiet. e præsenti hoc idem dubium agitans: duplicem ait esse demonstrationem à causa procedẽtem, vnam, qua demonstramus solam causam rei præsupposita euidenti notitia, quod talis sit; gratia exempli, per experientiam nouimus

Tria genera demonstrationum. *Caiet. [illegible] 35.*

Junam

lunam eclipsari, & hac notitia præsupposita causam per demonstrationem ostendimus, videlicet interpositionem terræ inter solem, & lunam: itaque eiusmodi demonstratio non conuincit rem ita esse, vel subiecto inesse cum notum iam sit, sed propter quid sit, vel insit: & hæc demonstratio vocatur propter quid, ex vnico fine, cuius gratia affertur, qua (inquit) Philosophia vtitur semper, tanquam notius præsupponens rem esse, vel inesse subiecto ex demonstratione, quia, ab effectu per experientiam noto procedente. Alia est demonstratio à priori ostendens vtrunque, nempe rem esse, vel subiecto inesse & propter quid sit, vel insit; vt quamuis audierim triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, nescio tamen ita esse, quia similis effectus, vel proprietas non cognoscitur esse, vel triangulo inesse per experientiam: dum ergo illud à priori demonstro, vtramque cognitionem per demonstrationem comparo, videlicet, talem proprietatem inesse, & propter quid insit; & hæc est perfectissima demonstratio à priori, qua vtuntur Mathematici à sensibilibus abstrahentes, & quam merito vocamus demonstrationem simpliciter.

Nec ergo superfluus fuit Commentator, tria genera demonstrationum enumerans (ait Caiet.) neque Aristoteles duo tantum, sed quod iste implicite docuit, explicatius ille tradidit, sub vno namque membro demonstrationis, propter quid, vtramque à causa procedentem comprehendit Arist. quas maioris distinctionis gratia Commentator separauit.

Sed adhuc præter hæc tria demonstrationum genera videntur esse alia, nempe demonstrationem à signo, cum per signum nobis euidenter notum ostendimus rem ita se habere, vt lunam eclipsari, quia videmus lumē amittere; demonstrationem item ad impossibile, de qua paulò inferius loquitur Aristoteles, vt dum sic demonstramus, ignem esse attractiuum, si ignis non esset attractiuus nō esset calidus: consequens est falsum, ergo & antecedens: demonstrationem denium, quæ fit inter prædicata quidditatiua superiora, & inferiora, vt si dicamus omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia: his igitur insufficientiæ arguitur bimembris diuisio demonstrationis ab Aristotele tradita.

Eam nihilominus sufficientem esse arbitramur (vt bene Doctor Toletus in expositionibus huius cap. circa tex. 9.) ita vt nec addenda sit demonstratio simpliciter, vt voluerunt Auerroes. & Caiet. nec pro cæteris demonstrationibus alia membra sint multiplicanda; sed demonstrationem, propter quid, sufficere pro cunctis à causa adæquata procedentibus; & demonstrationem, quia, pro his quæ procedunt à signo, ab effectu vel à causa remota, seu inadæquata. *Tertia sententia authoris.*

Impugnantur aliæ sententiæ.

Et vt probare incipiamus id à demonstratione simpliciter, quam primi addiderunt, falsum est fundamentū Caiet. ex quo eas conatur distinguere, videlicet demōstrationē propter quid, non tradere euidentē notitiam eius, quod est rem esse, vel subiecto inesse, sed solū propter quid; etenim licet talis notitia per experientiam, vel ab effectu comparata aliquādo præsupponatur; nihilominus demonstratio propter quid eandem sub nouo modo tradit; vt dum experientia nouimus lunam eclipsari, & rursus per interpositionem terræ idem ostendimus, non solum cognitionem causæ de nouo acquirimus; sed eius quod est rem ita se habere; & quidem longè perfectiorem experimentali, quò perfectius est id à priori, quam à posteriori cognoscere. *Prima sententia refutatur.* 29.

Probatur euidenter; nam si talis demonstratio, propter quid, similem notitiam experimentalem non præsupponeret, vel ei traderetur, qui eclipsim lunæ nondum per experientiam cognouit; certissimum est vtrāq; notitiam generare, & eius quod est rem ita se habere, & propter quid ita se habeat (vt Caiet. ipse fatetur in Mathematicis, vbi non præsupponitur experimentalis notitia conclusionis) vtramque igitur notitiam absque dubio tradit semper demonstratio propter quid, quam experimentalis, vel ab effectu præsupposita non impedit; sed duplex habetur diuersa formaliter per diuersam viam, & medium, vt non minus efficaciter probat secunda ratio. *Prima ratio.* 30.

Si quispiam per demonstrationem propter quid compararet notitiam euidentem huius conclusionis, homo est admiratiuus, priusquā experiētia fiat ei manifesta; certum est vtrumq; cognoscere, videlicet talem pro- *Secunda ratio.*

prietatem inesse homini, & propter quid ei insit, nempè quia disciplinæ capax est, & si rursus experimentalem eiusdem notitiam assequatur, necesse erit in casu fateri duplicē notitiam secundum rationem habere distinctam, eius quod est rem ita esse, vel inesse subiecto in quantum per diuersam viam, & medium eam comparauit, pariergo ratione censendum erit, quando experimentalis præsupponitur, nam cum diuersæ sint secundum rationem, vna alterā nō impedit: vnde sequitur quamlibet demonstrationem, propter quid, esse demonstrationem simpliciter, atq; etiam è conuerso; ac propterea nunquam eas separauit Aristoteles, nec separandæ sunt, cū penitus coincidant.

31.

In secunda sententia. Cæteræ autem demonstrationes sufficienter comprehenduntur sub eisdem membris, *quia, & propter quid*; nam demonstratio à signo eadem prorsus est cum demonstratione ab effectu; cum signum, vel effectus sit eiusdem rei, de qua aliquid demonstramus, vel ratio posterior effectus locum tenens.

Circa demonstrationē ad impossibile sententia Soti vera. Circa demonstrationem verò ad impossibile Magister Sotus q. vnica huius cap. quæ est 5 in ordine, docet reduci ad alterum membrum diuisionis; nam vel à causa virtualiter procedit, & tunc refertur ad demonstrationem propter quid, vel ab effectu, & reducitur ad demonstrationem, quia.

32.

Male reijcitur ab Onna. Cuius tamen sententiam refutare videtur M. Onna. q. 1. cap. 11 art. 3. non longe à principio, ea quidem ratione; quia semper talis modus demonstrandi pro antecedenti accipit aliquod absurdum, quod sequeretur, si propositio, quam probare intendimus, non admittatur tanquam necessaria; vnde fit ab effectu procedere semper; & proptereà ad solam demonstrationem, quod hoc est, referendam esse.

Infirmatur ratio Onnæ. Friuola tamen est hæc ratio, ideo nihil probat aduersus Sotum, cuius sententia vera est, & sequenda: negari enim non potest talem demonstrationem causam aliquando continere, ex eaque effectum probare, vt docet hæc demonstratio, si homo non esset capax disciplinæ, non esset rationalis, sed consequens est falsum, ergo antecedens; cuius ratio est sensus, si homo non esset capax disciplinæ, non esset rationalis; sed verum est esse rationalem, ergo & esse disciplinæ capacem; ergo aliquando referenda est ad demonstrationem propter quid; quod

33

si aliquando nec effectum, neque causam totaliter contineat; vt contingit, quando solum inferuntur duæ contradictoriæ simul veræ, vel quid simile: tunc certe ad demonstrationem, quia, ex modo procedendi reducitur; quia illatum inconueniens modum effectus habet; cum causam rei non contineat, sed solum ostendat rem ita esse, quod proprium est demonstrationis, quia sæpe tamen simile absurdum non infertur, sed fit antecedentis, ex falsitate consequentis, ergo hoc causam contineat, effectum vel illud, non potest ad demonstrationem propter quid, non reduci.

De demonstratione ... Quæ autem inter prædicata superiora & inferiora quidditatiua fit ad demonstrationem, quia, ex causa inadæquata procedens tem reducitur; quia cum non tradat veram causam, non potest esse propter quid & cum superiora prædicata respectu inferiorum inadæquatam rationem, & remotam contineant, merito demonstrationem, quia, vel saltem valde similem constituere censetur (vt bene D. Toletus vbi supra) ex quibus satis liquet, bimembrem diuisionem ab Aristotele traditam sufficientem esse.

QVAESTIO IIII.

An demonstratio sit genus ad demonstrationem, propter quid, & quod hoc est, comparata, vel quid analogum?

APPROBATA diuisione demonstrationis tanquam sufficienti, merito instituitur controuersia secunda, de qualitate diuisionis, an videlicet tanquam genus quoddam in duas sit species diuisum, vel certe, vt analogum in diuersa membra analogata. *Expositio titulis.* 34

De solo autem nomine quæstionem non esse, vt voluit M. Sotus q. 1. huius cap. quem nonnulli ex modernis sequuntur, sed dicta & quidem non facilem, eiusdem quæstionis discussus docebit. *Soti...*

Prima

Prima ſententia, eiuſque argumenta referuntur.

PRO ea parte, quæ tenet ſolam demonſtrationem, propter quid, talem eſſe ſimpliciter, demonſtrationem verò, quod hoc eſt, non niſi ſecundum quid, ideoque analogam eſſe diuiſionem, referuntur multi a M. Onna, ex antiquioribus interpretibus, Niphus, Philoponus, Themiſtius, & Alexander, ſed confuſe admodum, & abſque locorum deſignatione; vnde ſtatim eoſdem ferme pro oppoſita parte, quod tanquam genus diuiſum ſit in diuerſas ſpecies retulit, quos ego conſulens, vnum dumtaxat, vel alterum inuenio ſic loquentem, videlicet Themiſtium in ſua paraphraſi ſuper. 1. lib. poſter. cap. 7. vbi ita ait: *Quod ſi ex prioribus ſecundum nos demonſtratio aliqua nectitur, vt demonſtratio appellari poſſit; non tamen ſimpliciter, ſed ſecundum nos demonſtratio fuerit, &c.* Et Paulus Venetus in commentariis huius capitis: *Sicut demonſtratio, quia, eſt demonſtratio ſecundum quid, & non demonſtratio ſimpliciter, ita facit ſcire ſecundum quid, & non ſimpliciter &c.*

Et videntur id ex ſententia Philoſophi tenere: nam cap. 2. huius libri talem definitionem demonſtrationis deſignauit, quæ ſoli demonſtrationi, propter quid, accommodari poteſt iuxta cõmunẽ expoſitorũ conſenſum; at ſi demonſtratio in communi vniuoca eſſet, & genus ad vtramque comparata, in generi abſque dubio eam explicaret, vt ſic vnica definitione vtriuſque naturam aperiret; ſentit ergo analogum quidpiam eſſe, cuius principale analogatum definire voluit, ex quo non eſſe difficile minus principale cognoſcere: vnde diſtinguens ibidem priora, & notiora, ex quibus demonſtratio vtraque procedit; docuit, priora ſecundum naturam cuiuſmodi ſunt cauſæ, ex quibus demonſtratio propter quid procedit, eſſe priora ſimpliciter: priora vero, & notiora quo ad nos: cuiuſmodi ſunt ſenſui propinqua, ſeu effectus ex quibus eſt demonſtratio, quia, hoc eſt, priora & notiora eſſe tantum quo ad nos: & ex hoc diſcrimine euidenter infertur ſenſiſſe, ita ſe habere demonſtrationes ipſas, vt propter quid ſit talis ſimpliciter; *quia* vero ſecundum quid, ideo non genus, ſed analogam eſſe communem demonſtrationem.

Sed rationibus confirmari poteſt: nam res non ſcitur ſimpliciter ignorata eius natura, & eſſentia, ſed habita demonſtratione, *[1. Argum.]* quia ignoramus adhuc naturam, & eſſentiam rei; 38. ergo non facit ſcire ſimpliciter: nec proinde ſimpliciter appellanda eſt demonſtratio: probatur minor, quia demonſtratio quia, ſolum oſtendit rem eſſe, non quid, vel qualis ſit, & idcirco vocatur demonſtratio quia hoc eſt.

[Confirm.] Et confirmari poteſt, quia de primis principiis non datur ſcientia, ſed ex ſola terminorum expoſitione cognoſcuntur; ſed per demonſtrationem, quia, probantur prima principia, vt dum hominem eſſe rationalem ex admiratione, aut riſibilitate à poſteriori oſtendimus; ergo non generat ſcientiam, ſed aliquam notitiam probabilem valde a ſcientia degenerantem.

[2. Argum.] Secundo; demonſtratio, quia, innititur experientiæ, cui facile poteſt ſubeſſe falſum, cum per notitiam ſenſuum (qui falluntur ſæpe) comparanda ſit, innititur etiam inductioni, quæ non eſt argumentum neceſſariũ, ſed probabile, quod ideo decipere poteſt: ergo non procedit ex principiis ſimpliciter neceſſariis; 39. nec proinde argumentum neceſſarium ex parte præmiſſarum eſſe poteſt, quod vtique ad rationem demonſtrationis ſimpliciter neceſſarium eſt.

[Vlt. arg.] Poſtremo; demonſtratio, quia, & propter quid ita ſe habent, quod vna in aliam conuerti poteſt, quando ex cauſis, atque effectis adæquatis procedunt (vt cap. præſenti, non ſolum docet Ariſtot. ſed exemplis confirmat) ſed vna ſpecies non poteſt in alteram conuerti, ergo non diſtinguuntur ſpecie eiuſmodi demonſtrationes.

[Solutio communis.] Nec ſatis facit communis ſolutio diſtinguens materialem, & formalem conuerſionem, affirmanſque materialem eſſe poſſibilem inter ſpecies diuerſas, & talem eſſe, quæ inter has demonſtrationes contingit: 40. vnde ea ſolum ratione, qua vnus numerus fit ex altero, vna demonſtratio ex altera fieri poteſt: quæ tamen conuerſio formaliter eſt impoſſibilis.

[In ſolutionem communem.] Hæc (inquam) ſolutio non ſatisfacit argumento: nam conuerſio vnius in alteram contingit ex parte principiorum per conuerſionẽ, videlicet, maioris extremitatis in mediũ (vt textũ elucidantes oſtendimus, ſed principia pertiuẽt ad rationẽ formalem demõſtrationis

tionis, cum sint formalis ratio assentiendi conclusioni; ergò formalis est conuersio vni us in alteram, atque adeò impossibilis inter species diuersas.

Secunda, & verior sententia proponitur.

Secunda et vera sententia.

OPPOSITA sententia tenet se habere quasi species eiusdem generis; pro qua moderni referunt D. Thom. in commentariis huius cap. sed nec verbum apud eum inuenies in fauorem vnius, vel alterius sententiæ: nam controuersia hæc, & sequentes solum à modernis interpretibus excitantur: Ammonius tamen in expositionibus. 1. lib. de anima. tex. 21. & 34. hanc partem tenere videtur, & cum eo Flandria ibidem. q. 29 art 3. sed expressius M. Sotus vbi supra P. Toletus in commentariis huius cap. M. Onna 1 post. cap. 11. q. 1. art. 1. & cum his omnes fere, qui Aristotelem viua voce interpretantur, cui vt probabiliori subscribimus, eam in primis ex doctrina Aristo. capite præsenti colligentes.

Ammonius. Flandria. Sotus. Toletus. Oña.

Ab auctoritate Arist. probatur.

Nam si verum est has demonstrationes in eadem, atque diuersis scientiis differre, & quidem ex parte principiorum: quia principia vnius continet causam conclusionis, alterius verò non nisi effectum, vel causam remotam, atque inadæquatam; sequitur plane
42. sentire Aristotelem talem differentiam esse specificam, cum principia sint rationes formales assentiendi conclusioni, & ex quibus debito modo ordinatis demonstratio constituitur.

Prima ratio.

Ex ratione probatur, definitio essentialis demonstrationis propter quid, in 2. c. tradita. videlicet, quod ex primis, veris causisq; conclusionis procedat, non potest accommodari demonstrationi, quod hoc est, ergo alia erit diuersa definitione explicanda, diuersa principia, ex quibus procedit, continente (vt in adnotationibus huius capitis indicamus) sed quæ diuersas habent definitiones distinguuntur specie; ergo sic se habebunt eiusmodi demonstrationes.

Secunda ratio.

Secundo; demonstratio, quod hoc est generat assensum certū, atque euidenter simpliciter; estque syllogismus euidens à probabili
43. & sophistico specie diuersus, ergo constituit speciem syllogismi demonstratiui, cum non sit altera species sub genere syllogismi præter has tres; erit ergo demonstratio simpliciter quanquam longe imperfectior, quam demonstratio, propter quid: eiusmodi autem maior, vel minor perfectio essentialis ex parte differentiarum se tenet, ideo non tollit specificam distinctionem, cum notum sit, & ex doctrina Aristot. accepimus, species esse numeris similes, qui ex additione vnitatis variantur, & pariter species cuiuslibet generis ex additione perfectioris differentiæ.

Probatur tandem, quia principia demonstrationis propter quid, innituntur lumini naturali, cum ad habitum principiorum spectent: principia verò demonstrationis quia, innituntur experientiæ, continent igitur veritatem specie distinctam, non secus ac principia, & conclusiones ad diuersos habitus pertinentes.

Tertia ratio.

Satis fit oppositis argumentis.

Ad testim. Aristot.

ARgumenta autem opposita parum probant, solam namque demonstrationem, propter quid, tanquam speciem huius generis præcipuam definire voluit Aristot. cap. 2. cuius etiam principia 44
ac partes hucusque explicuit, quia hæc sola est potissimum instrumentum sciendi demonstratio autem, quod hoc est minus principale. Quod non probat communem demonstrationem esse analogam, sed genus in species diuersæ perfectionis diuisum: priora autem ex natura rei, ex quibus demōstratio propter quid procedit, talia dicuntur simpliciter hoc est perfecte, priora verò quo ad nos imperfecte, & in hoc sensu non simpliciter, sed secundum quid, nihilominus speciem quandam prioritatis, licet imperfectam, continent, & quidem sufficientem, vt demonstratio, quia, species sit imperfecta sui generis; cum ad communem ac generalem rationem demonstrationis satis sit ex prioribus, & notioribus quomodocunque procedere, ex hoc enim scire facit simpliciter.

Ad primum argument.

Ad primam rationem dicimus essentiam rei non esse cognoscibilem per demonstrationem, propter quid, sed per se cognosci 45.
per habitum principiorum, quæ ab ea accipiuntur: vt hominem esse animal rationale expositis terminis per habitum principiorum cognoscimus: per demonstrationem autem, quod hoc est cognoscimus à posteriori essentiam ex aliqua eius proprietate, vt rationali-

tionalitatem ex admiratione, vel risibilitate: & per demonstrationem, propter quid, aliquam proprietatem ex eiusdem rei essentia, tanquam ex causa; sed vtrunque est scire simpliciter, licet hoc perfectius. Quod autem dicitur principia non posse per scientiam cognosci, distinctionem petit, nam per scientiam perfectam, vel à priori, verum est; negandum tamen de imperfecta, qualis habetur per demonstrationem, quia.

Secūda ratio soluitur hac distinctione: experientia duplex est (vt colligitur ex doctrina Aristot. 1. lib. post. cap. vlt.) singularis vna, quæ habetur per notitiam alicuius sensus; vniuersalis altera, quam ex multis experientiis colligimus, cui innituntur principia demonstrationis, quia: eiusmodi autem ad intellectum pertinet; certa, atque euidens notitia est rei necessariæ, & vniuersalis, cui non potest subesse falsum, licet alicui notitiæ sensitiuæ, (quam vocamus singularem experientiam) possit aliquando falsum subesse: & licet vniuersale experimentum per inductionem habeatur: inductio tamen circa materiam necessariam nec fallit, nec fallere potest; quanquam ex propria conditione à materia necessaria, & contingenti abstrahens non sit argumentum necessarium.

46.

Postremum argumentum sufficienter soluit communis solutio, si probè intelligatur: admittimus namque ex parte principiorum contingere reciprocam conuersionem vnius demonstrationis in alteram; sed adhuc esse

47. materialem; quia principia vtriusque demōstrationis duobus modis cōsiderari possunt, vno in quantum ex eisdem terminis conuertibilibus constant; alio in quantum sic disposita, vt medium sit causa, vel effectus; & prima consideratio absque dubio est materialis, secunda formalis; cum medium esse causam, vel effectum, diuersam rationem essentiendi formalem operetur: quod verò termini conuertibiles sint, & non diuersi, non excedit rationem propositionum materialem:

48. vnde cum ex hac parte conuersio vnius in alteram contingat, meritò censetur materialis: res sit manifesta in numeris: nam tres vnitates materia ternarij sunt, sed tres tā.um, ita vt tertia sit vltima, primam, & secundam præsupponens, formaliter cum constituunt: & cum tribus primo modo consideratis possit addi quarta, quæ sit vltima, ternarius materialiter in quaternarium conuertitur: at tribus sic se habentibus, vt tertia sit vltima, non potest quidquam addi, cum eo ipso, quod alia additur, sic se habere desinant: & hoc est, ex ternario formaliter considerato non posse quaternarium fieri: modo simili principia vnius demonstrationis materialiter accipiuntur, in quantum ex his terminis conuertibilibus componuntur: formaliter in quantum sic dispositis, vt causa, vel effectus sit medium: & sub priori consideratione locum habet conuersio, quia vtroque modo disponi possunt; minimè sub posteriori, cum notum sit vnam dispositionem, cum altera pugnare, & ideò cum ea permanere non posse.

Est itaque resolutio huius quæstionis demonstrationem, quia, & propter quid, non solum circa diuersas conclusiones, vt obiecta specie distingui, sed etiam circa idem obiectum, eandemque conclusionem. *Resolutio quæstionis.*

Etsi quispiam dubitet, an quælibet harum demonstrationum sit species atoma? dicendum est circa idem obiectum, vel in eadem scientia, quamlibet esse atomam speciem: siquidem omnes demonstrationes, propter quid, eiusdem scientiæ innituntur eisdem principiis, à quibus species demonstrationis desumitur; & modo simili omnes demonstrationes, quia: si verò accipiantur circa obiecta diuersa, vel in diuersis scientiis, specie absque dubio distinguuntur demonstrationes, propter quid, vnius scientiæ à demonstrationibus, propter quid, alterius; & suo etiam modo demonstrationes, quia: estque aperta ratio diuersitas principiorum vtriusque scientiæ; vnde fit, vt sub hac consideratione quælibet sit species subalterna. *An sint atomæ, vel subalternæ species hæ demonstrationes.* 49.

QVAESTIO V.

Sint ne assensus demonstrationis, quia, & propter quid, specie distincti circa eandem conclusionem.

ASSENSVS conclusionis actus quidā intellectus est, quo iudicat veram esse propter præmissas, quæ si adæquatam eius causam contineant, assensus erit propter quid; si inadæquatam, vel effectum, erit quia: id igitur petit titulus quæstionis, an iu- *Explicatio tituli.* 50.

an iudicium, vel assensus, quem habemus per demonstrationem propter quid, specie distinguatur ab eo, qui habetur per demonstrationem, quia? & quidem circa eandem conclusionem materialem, vel obiectum: nam circa diuersam exploratum est esse diuersos secundum speciem. Itaque hoc est, quod petitur, an assensus huius conclusionis, homo est admiratiuus, per propriam causam rationalitatis habitus, specie distinguatur ab assensu eiusdem genito ex effectu risibilitatis? non secus ac de demonstrationibus superiori controuersia definitum est.

Prima sententia Sot. Magister Sotus eadem. q. 1. huius capitis; etiam si inter demonstrationes specificam admittat differentiam, assensus tamen eiusdem speciei esse docet, & solum differre penes maiorem, vel minorem claritatem: nā
51. assensus (inquit) quem experientia gignit, clarior est genito per demonstrationem propter quid.

1. Argum. Probat primo quia principia demonstrationis specie distiguuntur à conclusione; ergo sunt causa eius æquiuoca: non secus ac sol causa est æquiuoca caloris; sed idem effectus potest à causis æquiuocis specie diuersis procedere, vt constat de caloribus eiusdem speciei à sole, & igne procedentibus, ergo pari ratione ab his demonstrationibus, quantumlibet specie diuersis, procedere poterunt assēsus eiusdem speciei: vnde non erit necessarium eos specie distiguere.

2. Argum. Probat secundo, nam assensus, quem habemus de eclipsi lunæ ipsam aspicientes, non videtur specie differre ab eodem per propriam causam interpositionis terræ habito: ea-
52. dē igitur erit ratio de quibusuis aliis: antecedens probatur: nam vterque assensus euidens est: si ergo differunt specie, sequitur in eodē intellectu simul esse posse duos assensus euidentes, specieque diuersos eiusdem conclusionis, quod valde absurdum est, ac superfluū, cum vnus sufficiat.

Confirm. Et confirmari potest hæc sententia; quia distinctio assensus specifica, quemadmodū cæterorum actuum intellectus ab obiecto sumenda est; ergò circa idem obiectum repugnat differre specie assensus, non minus, quam circa idem coloratum, aut visibile duos actus videndi.

Vera sententia proponitur, & satisfit oppositæ.

OPPOSITAM nihilominus sententiam, quod eiusmodi assensus diuersæ sint speciei, supposita demonstrationum, à quibus gignuntur specifica distinctione, efficaciter elicio ex doctrina D. Th. 1. 2. q. 3. art. 4. vbi virtutes infusas ab adquisitis etiam circa eadem obiecta specie distingui docet; quia ex propria conditione à diuersis causis prodeunt, infusæ quidem à Deo Optim. supernaturaliter infundente, adquisitæ à naturali lumine humanæ rationis: vnde diuersum modum operandi habent, nā illæ iuxta præscriptum Diuinæ regulæ operantur, istæ verò iuxta præscriptum rationis humanæ. vt de temperantia infusa, & adquisita manifestum est; sed eodem modo se habent assensus demōstrationis, quia, & propter quid, circa idem obiectum, vtpote à diuersis causis geniti, diuersas namque secundum speciē esse demonstrationes, à quibus gignūtur, probatum à nobis est, & à M. Soto admissum. *Secunda sententia opposita vera.* *Ab acquisitis... D. Thom.* 53.

Probatur deinde ratione: nam assensus intellectus etiam circa idem materiale obiectū distinguuntur specie per diuersam rationem obiectiuam assentiendi: probatur euidenter in assensu scientifico, & opinatiuo huius conclusionis, homo est risibilis, specie plane diuersis; atque etiam in assensu huius conclusionis, terra est rotunda, per medium, Physicū & Mathematicum adquisito. *1. Ratio.* 54

Confirma. Cuius rationis illud est pulchrum fundamentum: quia ratio assentiendi est quasi formale obiectum assensus, non secus ac ratio videndi obiectiua, est formale obiectum visionis; sed rationes formales assentiendi horum assensuum, nempe demonstrationes, & earum principia distinguūtur specie, ergo etiam ipsi.

2. Ratio Secundò, claritas, & euidentia horum assensuum diuersissima est: nam assensus demonstrationis propter quid, habet claritatem ex habitu principiorum, qui altioris longè ordinis est ab euidentia experimentali, qua deriuatur assensus demonstrationis, quia, cuius principia non sunt ex terminis nota, sed soli experientiæ innituntur. 55

Tertia ratio. Tandem assensus isti non [illegible]nus diuersas definitiones sortiuntur, quam demo[illegible] [illegible]ones

omes, ex quibus generantur; nam vnus est ex propria, atque intima causa rei habitus, alius vero non nisi ab effectu per experientiam notio, qui est quasi extrinseca causa; ergo non minus quam demonstrationes essentialiter separandi sunt.

Nec fundamentum M. Soti, solidum esse potest, cum valde diuersa sit ratio de calore respectu solis, & ignis, ac de hisce assensibus; calor enim non procedit ex aliqua ex his causis adæquata, sed indifferenter ab vna, vel altera: cum tamen quisque horum assensuũ à sua demonstratione, tanquam à causa adæquata dependeat, nec enim ab vna, vel altera produci potest, sed assensus propter quid, à tali demonstratione, & nullo penitus modo à demonstratione, quia, pariter etiam assensus demonstrationis, quia; ab eadem sola producitur: est autem vniuersalis regula, ac certissima, non posse eundem effectum à multis adæquatis causis secundum speciem diuersis prodire, cum causa quælibet cum suo effectu adæquato ad conuertentiam dicatur, vtpote ab omni, & sola procedens: vnde non bene intulit M. Sotus in 1 argument. ex eo quod demonstratio est causa æquiuoca conclusionis, assensus eiusdem speciei posse ex demonstrationibus secundum speciem diuersis generari: nam, & si æquiuoca sit causa demonstratio, adæquata tamen, ac propterea cum ratione pugnat demonstrationes diuersas non generare assensus diuersos.

Ad 2. arg. Eius etiam argumentum secundum satis friuolum est, cum nihil penitus repugnet duos assensus euidentes circa eandem conclusionem materialem simul esse posse in eodem intellectu si ita diuersi sint, vt nullam oppositionem habeant, vt probat euidenter exemplum nuper à nobis productum illius conclusionis, terra est rotunda, cuius assensum habere vnus, & idem intellectus simul potest, per diuersa media, Physicum, & Mathematicum; in quo casu non poterit negare Sotus assensum duplicem secundum speciem distinctum simul reperiri, nec enim opponuntur, quia ambo sunt euidentes, nec rursus, quia à causa, & effectu procedunt: vnde fit diuersos quidem esse, minime oppositos: sola autem diuersitas nunquam intulit incompossibilitatem.

Ad confir. Sed nec confirmatio à nobis addita intentum Soti probat, duplex siquidem obiectum actus distinguitur, materiale, & formale; materiale in assensibus est propositio ipsa, cui intellectus assentitur iudicans esse veram: formale verò ratio propter quam ei assentitur; qua distinctione supposita dicimus, non ab obiecto materiali sumendã esse specificã distinctionem horum assensuum, sed à formali, quod est ratio assentiendi, quæ cum diuersa sit secundum speciem (vt iam ostendimus) eorundem etiam assensuum specificam differentiam conuincit. 58

QVAESTIO VI.

An eiusmodi assensus generent habitus scientiæ specie distinctos.

TALIS est ordo inter hæc tria, videlicet demonstrationem, assensum scientificum, & habitum scientiæ: vt per demonstrationem producatur assensus, & iste inducat habitum scientificum eiusdem conclusionis, vel obiecti: quærimus igitur, an quemadmodum demonstratio, quia, & propter quid, circa idem obiectum, nempe hominem, generant assensum scientificum specie diuersum: pari ratione generentur ex ipsis demonstrationibus, atque assensibus habitus scientiæ diuersi, fiatque, vt is, qui prius cognouit hominem esse rationalem ex effectibus risibilitatis, & admirationis: post vero cognoscit esse admiratiuum, & risibilem ex propria causa rationalitatis, diuersum scientiæ habitum assequatur? vel quem prius comparauit per demonstrationem, quia, perficiat demonstratio, propter quid: aut quod idẽ est, an qui prius experientia cognouit hominem esse risibilem, & postea per rationalitatem diuersum scientiæ habitum, quia, & propter quid, assecutus sit, vel vnum duntaxat magis perfectum. *Explicatio tituli.* 59

Prima sententia negatiua. *Primum argumentum.* Vtraque pars pro se habet efficacissima argumenta: negatiua quidem tenens eundem habitum nunquam assensum gignere: nam plus requiritur ad specificam distinctionem potentiarum, quam habituum: cuius ea est ratio, quia maiorem extensionem, maiorẽque ambitum habet potentia, quam habitus, vt maior extensio proprij obiecti testatur: vniuersalius siquidem est obiectum potentiæ quã habitus, obiectum intellectus, quam habitus Dialecticæ, seu Philosophiæ: vnde in 60

eadem

eadem potentia intellectiua multi resident habitus, quorum obiecta sub proprio illius continentur; ergo plus erit requisitum ad specificam distinctionem habituum, quam actuum; quia longè maior est extensio habitus, cum plures sint actus eliciti ab eodem, maioremque ambitum habeat eius obiectū, quam obiectum actus: minus igitur efficax argumentum erit distinctio assensuum ac demonstrationum ad distinctionem habituum conuincendam; & quanquam illam admittamus, non erit necessarium hanc ponere præsertim circa idem materiale obiectum.

2. Argum. 61. Secundo, quia si ponatur, inconstanter, sequitur cuiuslibet scientiæ per causam & effectum, à priori, & à posteriori comparabilis duplicem esse ponendum habitum, & re ipsa vera duplicem assequi, qui vtroque modo eam assequitur: duplicem itaque Philosophiam naturalem, & moralem duplicē, quod nouum est, & inauditum; idque absurdi præseferens, vt nulla habitus scientiarum sit simplex, sed multiplex qualitas.

Vltim. arg. 62. Postremo; si tales multiplicentur habitus pro diuersitate assensuum, ac demonstrationum circa idem obiectum, sequitur plane nunquam differre has demonstrationes, hos assensus in eadem scientia, sed semper in diuersis: nam si diuersos habitus constituunt, ergo diuersas scientias, ad quas pertinebunt semper: ad eandem vero nunquam: consequens autem doctrinæ Aristot. expresse aduersatur, cuius primum Theorema fuit, demonstrationem, quia, & propter quid, scire quia, & propter quid, in eadem scientia esse diuersa; quia vnum procedit à causa, ab effectu, vel causa remota alterum.

Patroni. Ideò hanc partem amplectuntur ex modernis non pauci ponentes, eiusmodi assensus licet diuersos non multiplicare habitus, sed esse inadæquatos respectu eiusdem scientiæ, vel intra latitudinem eiusdem obiecti, circa quod versantur; non secus ac multi actus, & habitus eiusdem potentia inadæquati sunt, ac propterea ab ea elici, & haberi possunt: multi etiam sunt actus ab eadem virtute eliciti, qui propterea inadæquati censentur, vt dilectio Dei, & proximi diuersi actus sunt charitatis Theologicæ virtutis, quæ tamen non est multiplex, sed vnus habitus, atque

D. Thom. vna virtus (vt docet D. Tho. 2.2. q 23. art. 5.) pariter ergo de assensibus, quia, & propter quid, iudicandum est, neutrum versari circa rationem adæquatam eiusdem obiecti, sed intra latitudinem eius contineri: ac propterea non diuersos, sed eundem gignere habitum, in quibuslibet scientiis vtraque via comparatis. 63

Rationes, quibus affirmatiua pars (quam alij magis probant) fulcitur, non sunt minus efficaces: nam assensus, quia, & propter quid, distinguuntur specie propter diuersitatem demonstrationum, ex quibus generantur; sed ab eisdem assensibus generantur habitus, ergo non minus erunt diuersi secundum speciem circa idem materiale obiectum. *Secūda sententia affirmatiua, 1. Ratio.*

Nec satis fit argumento, dum dicitur esse actus, vel causas inadæquatas: nam multi actus sub quocunque habitu, aut etiam potentia, idcirco inadæquati dicuntur, quia sub eadem ratione formali obiectiua eidem habitui, vel potentiæ adæquata versantur, solum ex materiali obiecto quasi partiali, & inadæquato distincti, vt testantur visio albi, & nigri respectu potentiæ visiuæ, dilectio Dei, & proximi respectu habitus charitatis eadem est enim obiectiua ratio visibilis, sub qua vterque color videtur, eadem diuina bonitas, sub qua Deus diligitur, & proximus: vnde neque actus videndi, nec intelligendi specie distinguuntur etiam inadæquata, sed eiusdem prorsus speciei sunt: at assensus demonstrationis, quia, & propter quid, circa idem materiale obiectum specie distinguuntur ex diuersa ratione formali assentiendi obiectiua (vt vidimus) ergo non possunt esse inadæquati eiusdem habitus, sed vnusquisque suum per se habitum specie distinctum producet; nec oppositū reperietur vnquam, vt idem habitus diuersos habeat actus secundum speciem ex diuersa ratione formali obiectiua. *Insolutionem.* 64

Secundò, distinctio scientiarum specifica ex diuersitate principiorum accipienda est (vt suo loco ostendemus) sed assensus quia, & propter quid, generantur ex diuersis principiis, à quibus constituuntur demonstrationes ipsæ: diuersa enim principia sunt causam, & effectum continentia; ergò necesse est scientias, vel habitus distingui specie. *2. Ratio.* 65

Et confirmatur, quia assensus scientificus, & opinatiuus circa idem materiale obiectum distinguuntur specie, propter diuersam rationem assentiendi obiectiuam, nempe de- *Confirmatio.*

mon-

monstrationem, & topicum syllogismum, & hæc distinctio cogit habitus scientiæ, & opinionis, ab eisdem genitos essentialiter separare, ergo separandi erunt necessario habitus scientiæ, quia, & propter quid, ex eadem distinctione specifica assensuum, ac demonstrationum.

Vera sententia proponitur, & argumentis oppositis respondetur.

NOSTRA sententia est, hos assensus generare habitus scientiæ specie distinctos circa idem obiectum materiale (vt ponit secunda sententia) ita vt cuiuslibet scientiæ vtraque via adquisitæ duplex sit ponendus habitus.

66. Cuius hæc est potissima ratio, & cui innituntur omnes, quæ pro secunda opinione afferuntur. Id est discriminis inter materiale, & formale obiectum cuiuslibet scientiæ, quod materiale plures continet partes; quibus vnitatem præstat formale, sub quo vniuntur, vt in Dialectica, & Philosophia notum est: nam multa entia rationis, valdeque diuersa ad illa pertinent, multam entia naturalia, vel mobilia ad istam: at obiectum formale, vel ratio, sub qua considerantur, non solum est vna, sed simplicissima; cum ab ea vltima differentia scientiæ accipiatur; ab ea enim habet scientia, quod sit vna, non vnitate generica, sed specifica, & atoma, ab ea quod sit vnus habitus, & vna simplex qualitas: vnde fit, vt quemadmodum atoma differentia, sic est conceptus simpliciter simplex, vt non sit ex multis partialibus composita: simili modo ratio formalis obiectiua habitus, vel scientiæ, à qua specifica eius differentia accipitur, simplicissima esse debet, ita vt nullam compositionem vel diuisionem partium admittat.

Cui si addideris assensus *quia*, & *propter quid* diuersam rationem formalem obiectiuam habere à qua specificantur; inuenies diuersam fore etiam in habitibus genitis, non partialem, & inadæquatam; quia tunc efficeretur ex vtraque vna totalis cōposita, quod non patitur vltimum specificans; ergo totalem, & adæquatā, à qua specificam distinctionem habere necesse est. Huius doctrinæ appositissimum exemplum afferre possumus in potentia visiua, cuius materiale obiectum est color, plures absque dubio, ac diuersas habens partes, nempe plures colores sub se 68. contentos, qui vnitatem obiectiuam accipiunt à ratione formali, sub qua videntur; hæc est visibilitas adeò simplex, vt non patiatur vllam diuisionem in alias rationes partiales diuersas: nam si hoc admittatur, statim sequitur tales rationes non esse formales sed materiales, cum ab alia capiant vnitatem: præter quam, quod talis ratio superior non est vllo modo possibilis, nec excogitabilis: eodem igitur modo de ratione obiectiua scientifici habitus sentiendum est, vnde pari ratione inferre licebit, cōtradictionē implicare, eundem habitum scientiæ plures habere actus, vel assensus inadæquata spe cie distinctos.

Primum argumentum ex similitudine potentiæ, & habitus procedens, in eadem similitudine deficit: habet quidem potentia maiorem ambitum, vel extensionem, non 69. solum materialem, sed formalem: nam cum plurium habituum subiectum sit, per quos circa diuersa obiecta operatur, necesse est habeat rationem formalem obiectiuam vniuersalissimam, & comprehendentem speciales eorundem habituum: at actus, & habitus ab eadem ratione formali obiectiua specificantur, quam diuerso modo respiciunt, & ex tali modo respiciendi sortiuntur genericam, vel specificam distinctionem: maior ergo extensio habitus solum est considerabilis circa materialia obiecta, ex quorum diuersitate multiplicantur actus: nam formalis eadem est: cum extra eandem rationem formalem obiectiuam neuter extenditur.

Negandum est igitur ad formam argumenti, plus exigi ad multiplicationem habitus, quam actus, si de multiplicatione specifica (de qua nunc loquimur) sermo est, etsi quantum ad materialem, vel numericam plus exigatur, quæ ad præsentem con- 70. siderationem impertinens est: nec est par ratio de potentia, & habitu (vt dicebam) nam cum potentia ex propria conditione sit virtus operandi per plures habitus, vniuersalius obiectum, non solum materiale, sed formale sortitur: vnde non multiplicatur multiplicatis habitibus, qui circa peculiaria obiecta sub proprio contenta versantur. Ex quibus intelligitur, quam efficax sit argumentum ex distinctione actuum specifica desumptum ad

pium ad multiplicationem habituum conuincendam.

Ad secundū argumētum. Quod vero multiplex sit ponendus habitus in his scientiis, quæ à priori, & à posteriori sunt adquisibiles, nec nouum videri debet, nec simplicitati scientiæ aduersum (vt intendiit secundum argumentum) etenim cum de scientiis specialibus loquimur, Dialectica, vel Philosophia, (gratia exempli) non dicimus esse plures, quia de perfectis, vel propter quid sermo intelligitur; vel certè sub eodem nomine vtraque comprehenditur, & singulari voce designatur, quemadmodum in communi vsu loquendi
71. non ponimus nisi quatuor virtutes Cardinales: cum tamen duplex sub qualibet earum sit specie distincta, duplex temperantia infusa, & adquisita, duplex fortitudo, &c. Nec nouum hoc videtur Theologiæ peritis: ergo nec nouum videri debet duplicem esse Philosophiam in eo, qui vtraque via eam assecutus est, à causa, & effectu. Quod vero simplicitati non repugnet, notius est: nam dum dicitur quamlibet scientiam esse simplicem qualitatem, de singulis his habitibus accipitur, videlicet de Philosophiæ habitu à priori comparato, vel de eo, quem à posteriori assequimur; neuter enim composita qualitas est.

Ad vltimū argumentū. Postremum argumentum primo aspectu difficilius apparet; si tamen intentum Aristot. diligentius consideremus, videbimus profecto non esse doctrinæ eius contrarium
72. ponere distinctos habitus scientiæ, quia, & propter quid, circa idem materiale obiectum; nam dum scire, quia & propter quid, differre in eadem scientia docet, atque ex consequenti demonstrationes, non accipit eandem scientiam pro vnico habitu per causam, vel ab effectu adquisito circa idem obiectum, sed pro tota latitudine scientificæ cognitionis eiusdē rei, quam nomine vnius scientiæ communis modus loquendi intelligere consueuit: quem sensum tenuisse Aristot. confirmat discrimen aliud, statim designatum inter easdem demonstrationes in diuersis scientiis, tam subalternis, quam disparatis: siue enim subalternæ, vel disparatæ sint, pro notitia diuersarum rerum accipiuntur; ergo eandem scientiam pro notitia integra eiusdem rei accipit discrimen prius, sub qua vterque modus sciendi à priori, &
73. posteriori, vterque habitus ab eis genitus comprehendi ut ab Aristotel.

QVAESTIO VII.

In ordine, & prima de scientiarum subalternatione, quidnam sit vnam scientiam, esse alteri subalternatam, & an talis subalternatio sit possibilis?

Prior quæstionis pars tractatur.

NON omnino consentiunt interpretes Aristot. in designandis conditionibus ad subalternationem scientiarum requisitis, sed ab his plures, pauciores ab illis enumerantur, & quam hi necessariam arbitrantur, illi vt minus necessariam reiiciunt; nos verò eas dumtaxat recensentes, quas & plures probant, & harum scientiarum conditio postulat, ad vnam, vel alteram claritatis gratia reduci posse ostendimus, ab hac distinctione exordium sumentes. Scientias esse subalternas, vel subordinatas non est aliud, quam vnam sub altera collocari: quot modis ergo contingit, vnam collocari sub altera, tot modis contingit esse ei subalternatam: est autem duplex modus, communis, & particularis, communi modo, atque improprio vna scientia dicitur esse sub altera, ex quacunque parte ei inferior sit, siue ex parte finis in quantum finis vnius sub fine alterius collocatur, & hoc dupliciter, practice, vel speculatiue solum: practice quidem, quando ea, quæ agit de superiori fine habet imperium in inferiorem, eique præcipit, vt in agendo ad superiorem finem se accommodet, quo pacto frænefactiua ars sub alternatur equestri, equestris militari, & hæc politicæ: speculatiue verò, quando vna superiorem finem contemplatur, nullum habens imperium in eam, quæ agit de inferiori, quo pacto moralis Philosophia subalternatur naturali: agit enim hæc de suprema hominis operatione, nempe intellectiua, in qua beatitudo consistit: illa verò de his, quæ cuique agenda sunt, vt bene, beateque viuat. 74.

Alio modo contingit vnam esse alteri inferiorem ex parte principiorum; quando principia eius, vel saltem aliquod ab ea demōstratur aliquo modo, videlicet, ostensiue, aut

Expositio.

Quot modis subalternantur scientiæ.

falsè per impossibile; sic subalternatur Medicina Geometriæ, à qua illud eius principium
75. demonstratur, circulare vulnus difficilius curatur quàm longum; ostensiue quidem: quia latera circuli, vtpote plus distantia, difficilius coniunguntur: Geometria item subalternatur Arithmeticæ, à qua illud eius principium demonstratur ad impossibile; diametrum non esse commensurabilem costæ, quia sequeretur vnitatem esse commensurabilem numero, quemadmodum enim excedit numerus vnitatem, sic secundum proportionem diameter costam.

Tertio accipitur communis modis subalternationis ex parte subiecti, quo pacto illa scientia dicitur alteri subalternata, cuius subiectum vno, vel alio modo inferius est subiecto illius, hoc est, quidditatiue, aut accidentaliter; hoc modo quælibet pars Philosophię vel Dialecticæ, toti scientię subalternata dicitur, quia eius subiectum, sub totali collocatur quidditatiue, vt syllogismus, vel demonstratio sub ente rationis.

Conditio-nes ad sub-alternatio-nem requi-runtur à di-uersis assig-natæ. Cæterum, isti tres modi, vtpote communes, nimis improprii censentur, quibus proinde omissis ad propriam subalternationem explicandam properandum est.

Cuius plures designantur conditiones à diuersis interpretibus, videlicet, Alberto Magno, tract. 2. de vsu principiorum cap. 7. Paulo
76. Veneto, & Louamensibus in expositionibus huius capitis, quas Caietanus tract. de scientiarum subalternatione ad quinque retulit, primam esse ait, vt subiectum vnius subalternatæ subiectum contentum sit; secundam; quod differentiam accidentalem supra illud addat, talem quidem, vt extra eius naturam sit: tertiam, quod non sit eius passio: quartam, quòd inferior scientia per se à superiori dependeat: postremum, quod illius principia ab ista probentur à priori: quibus conditionibus concurrentibus, vera, ac propria subalternatio inter scientias intercedet.

Omnes conditiones referuntur ad priores. Cæterum, vt vno verbo rem absoluamus ad vnicam conditionem ex parte obiecti omnes referre possumus. Quatuor sunt in qualibet scientia, obiectum, principia, passiones, & conclusiones, & ab obiecto, tanquam à capite totius scientiæ, à quo species
77. eius desumitur, emanant cætera, de passionibus notum est, atque etiam de principiis, quæ ex eius natura desumuntur, ac demum de conclusionibus in virtute principiorum contentis.

Duo sunt in qualibet scientia, à quibus ratio eius intrinseca, vel species sumitur, videlicet obiectum, & principia: nam conclusiones, & passiones, quæ in eis probantur, ad hæc reducuntur, conclusiones quidem ad principia, in quorum virtute continentur, & à quibus per demonstrationem deriuantur; passiones ad subiectum, à quo emanant, ac de quo probantur. Subalternatio igitur scientiarum propria solum ex his duobus accipienda est, quemadmodum intrinseca earum conditio: nam cætera extrinseca sunt, ideò extrinsecæ sunt cæteræ conditiones. Cæterum, cum principia accipiantur ex natura subiecti, vt sæpe à nobis ostensum est, tota subalternatio scientiarum ad subiecta refertur, ex quibus planè deducitur subalternatio ex parte principiorum, vt euidenter ostendetur. *Ab obiecto & principiis species scientiæ sumitur.*

Subiectum autem scientiæ duobus modis potest esse alteri inferius, aut quidditatiue, addens essentialem differentiam supra ipsum, quemadmodum species se habet respectu generis, vt homo respectu animalis, & hoc non sufficit ad propriam subalternationem propter duo. *Duobus modis potest subiectum vnius scientiæ esse inferius subiecto alterius.*

Primum, quia subiecta scientiæ subalternantis, & subalternatæ debent esse distincta, quemadmodum scientiæ ipsæ ex propria conditione distinguuntur; sed species non est aliud simpliciter à genere, sed ex eo per differentiam contracto constituitur; ergo non satis est sic esse inferius ad propriam subalternationem. *Primus non sufficit ad propriam subalternationē propter duo. Primum.*

78. Secundum, quia genus suo ambitu comprehendit species, quæ ab eo nequaquam abstrahi possunt, si complete considerentur; ergo ratio obiectiua, sub qua considerabile est genus, comprehendet rationes particulares specierum: principia item ex natura generis desumpta comprehendent particularia specierum, in quibus intrinsece claudi necesse est; & ob defectum distinctionis non possunt probari particularia principia specierum ex principiis genericis, sed dicuntur hæc ad illa necessario præsupponi; ergo nec scientia de speciebus scientiæ de genere proprie subalternatur. *Secundum.*

Secundo modo subiectum vnius scientiæ inferius altero esse contingit, quasi illud per differentiam, vel rationem accidentalem determinans, quo pacto albedo determinat corpus. *Secundus modus quo vnius scientiæ subiectum est inferius subiecto alteri.*

Cæterum talis determinatio accidentalis duplex est communis vna, particularis altera,
79. communem determinationē facit quodlibet particulare accidens additum subiecto, eum illud accidentaliter trahat ad propriam speciem; & hæc non satis est ad subalternationem scientiarum; si enim sufficeret, forent scientiæ distinctæ; ac subalternatæ, quot sunt accidentia diuersa subiectis inhærentia; quod planè absurdum est.

Quid specialis determinatio accidentalis. Specialis determinatio accidentalis est ea, quæ subiectum determinat ad particularem materiam scibilem; hoc est, cognoscibilem per determinatam scientiam distinctam ab ea, per quam secundùm se sumptum cognoscitur subiectum. Exemplum rem ostendit; numerus secundum se est obiectum Arithmeticæ, contrahitur autem per sonorum, tanquam per accidentalem differentiam (nā re vera eius accidens est) sic autem contrahitur, vt ad specialem materiam determinetur, specialem rationem scibilis habentem & distinctam à ratione scibilis, quam habet numerus secundum se consideratus, vnde fit,
80. vt specialia ei correspondeant principia ab eadem ratione desumpta, subordinata tamē principiis superioris scientiæ, non secus ac obiectum, à quo accipiuntur, subordinatum est: esse autem subordinata, non est aliud, quam per eadem esse demonstrabilia; nam si omnino essent per se nota, nullam ab eis dependentiam haberent; & hoc est, quod passim dicitur, principia scientiæ subalternatæ esse quasi conclusiones scientiæ subalternantis; & ex opposito conclusiones huius esse principia inferioris, & se habere ad illam, sicut habitus principiorum se habet ad scientiam.

Ratio. Ratio autem, ob quam determinatio ad talem materiam propriam habeat, ac distinctam rationem scibilis ab obiecto, cui conditio determinans additur, ea est, quia scientiæ (vt suo dicetur loco) per diuersam rationem abstrahendi à materia distinguuntur: determinatio autem ad materiam minorem importat abstractionem, ac propterea distinctum obiectum scientiæ, scientiamq; distinctam constituit, alteri tamen subordinatam. Et eadem ratio ostendit perfectiorem esse subalternantem, quam subalternatam scien-
81. tiam, vtpote magis abstrahentem à materia. Ostendit præterea iure Aristotel. subalternatas scientias vocari sensibiles, & materiales, subalternantes verò formales, vt lux eius elucidantes attingere cœpimus.

Itaque obiectum scientiæ subalternatæ debet esse inferius obiecto subalternantis, per accidentalem differentiam tali modo illud determinantem; & hoc est, quod voluit Albertus Magn. 1. lib. post. tract. 2. de vsu principiorum cap. 7 quem sequuntur alii, dum oportere ait, vt illud, quod scientia subalternata addit supra obiectum subalternantis, contrahat illud ad rem alterius naturæ, & generis, hoc est, ad aliam rationem scibilis distinctam: nam si talem distinctionem non habeat: nec valebit distinctam scientiam constituere; & rursus quod idem additum nō sit procedens à natura obiecti superioris scientiæ, sed prorsus extra rationem eius: nam si esset passio ab eo emanās, non efficeret distinctam scientiam, cum exploratum sit, subiectum, & passiones ad eandem scientiam spectare. 82. *Albertus Magnus.*

A subiecto autem accipiuntur principia, vnde fit, vt si subiectum inferioris scientiæ contentum sit sub subiecto superioris, principia etiam sub principiis contineantur, ab eis intrinsece dependeant, & à priori demōstrentur. 83.

Conditio igitur vnica de differentia accidentali contrahente subiectum superioris ad specialem materiam scibilem, vtpote vniuersas claudens, sufficiens est pro cunctis à Caietan. & cæteris multiplicatis.

Si autem quispiam dubitet, an necesse sit vniuersa principia subalternatæ scientiæ sub ordinari principiis subalternantis, esseque per eadem demonstrabilia? *Dubium.* 84.

Respondet Cardin. Toletus cap. 7. q. 1. non procul à fine, non esse necessarium, sed sufficere aliqua. *Responsio Cardin. Toleti.*

Cuius sententiam propterea non probamus; quia licet ad communem, impropriamque subalternationem sufficiat vnum vel alterum principium demonstrari: ad specialem tamen, ac propriam vniuersa probari debent; cuius ea est (nisi ego fallor) euidens ratio; quia principia omnia cuiuslibet scientiæ fundantur in natura subiecti, ab eaque accipiuntur; sed subiectum scientiæ subalternatæ ex propria natura, atque adeò omni ex parte subditur subiecto subalternantis, quod contrahit; ergo principia eius omni ex parte erunt subdita principiis eiusdem: vel si aliquod non subderetur, profectò tale non esset ex natu- *Refutatio cum vera responsione.* 85.

ex natura obiecti inferioris desumptum, nec proinde eidem scientiæ proprium, sed extraneum: omni igitur nullo excepto à principiis superioris dependent, à quibus a priori probantur, quod in decursu huius tractatus clarius ostendetur.

Ex quibus intelligitur, quid sit vnam scientiam esse alteri subalternatam, quod primo postulabat titulus quæstionis.

Posterior pars examinatur.

SVPEREST tamen secundum, an eiusmodi subalternatio sit possibilis? facit autem rem dubiam hoc argumentum. Obiectum inferioris scientiæ addit accidentalem quandam conditionem supra obiectū superioris, ergo est ens per accidens, sed de ente per accidens non datur scientia, ergo non erit scientia ea, quæ inferior vocatur, nec proinde subalternata, nec subalternatio possibilis. Probatur prima consecutio, cui
86. innituntur cæteræ, accidentalis conditio, quam addit inferior, est ens in actu, est etiam accidentalis forma, quæ cum subiecto superioris, cui adiungitur, constituit obiectum inferioris; sed ex duplici ente in actu, ex subiecto & accidentali forma resultat vnum per accidens; ergo huiusmodi est illud, quod ex subiecto superioris, & adiuncta conditione resultat, vt numerus sonorus resultans ex numero, qui est ens in actu, & sonoritate, quæ est actualis forma ei coniuncta, ens per accidens erit, circa quod nulla versabitur scientia.

Argum. Secundo; ex rebus diuersorum generum non potest vnum per se coalescere, vt ex substantia, & qualitate, vel quantitate; quia vnū genus non coniungitur per se, sed per accidens alteri; sed subiectum inferioris scientiæ cōstat ex rebus diuersorū generū, vt numerus sonorus ex numero spectante ad quantitatē & sonoro ad qualitatem; ergo erit absque dubio vnum per accidens.

Argum. Sed tam quod esset vnum per se non posset constituere subalternatam scientiam: nam
87. numerus sonorus constat duplici parte per se spectante ad diuersam scientiam, numerus namque per se consideratur ab Arithmetico sonorus à naturali, cum sit obiectum auditus de quo ex professo differit Aristot. 2 lib de anima: ergo Musica duabus subalternabitur, scientiis, si vere subalternata censetur Arithmeticæ, & Philosophiæ: nam cum non sit maior ratio, quare potius vni, quam alteri, vtrique profecto, vel neutri: primum est impossibile, quemadmodum impossibile est vnum ex æquo duobus subiici, ergo non erit subalternata: & cum simile argumentum fieri de qualibet ex his inferioribus scientiis possit, impossibilis erit subalternatio scientiarum.

Quibus tamen non obstantibus res est certa, quod vna scientia subalternatur alteri seruata conditione à nobis posita: nam & Aristoteles expresse docuit demonstrationē quia, & propter quid, differre in diuersis scientiis subalternis, tanquam certum igitur præsupponit subalternationem scientiarum esse possibilem. *Pro affirmatiua parte vera sententia.* 88.

Quam veritatem communis omnium interpretum consensus recipit, & confirmat euidens ratio: nam inferior scientia illa dicitur, quæ magis est determinata, superior, quæ vniuersalior est, à qua, si prior suorum principiorum euidentiam mendicat, profecto ei subdita dicetur, atque adeò vere subalternata: hoc autem reperiri in Musica, & Arithmetica, in Geometria, & Perspectiua, aliisque simili modo se habentibus, certissimum est, ergo vera reperietur inter eas subalternatio. *Ratione probatur.*

Prædicta obiecta diluuntur.

TOTA huius rei difficultas posita est in soluendis obiectionibus propositis, prima præsertim, & secunda. circa quarum solutionem tres inuenio diuersas sententias. *Circa solutionē argumentorum tres sententiæ.*

Prima sententia. Primam retulit Paulus Sonzinas. 4. metap. q. 9. eorum, qui contendunt minime pugnare cum natura scientiæ circa obiectū, quod sit ens per accidens, versari, sed in eis subalternatis scientiis necessario admittendum esse: nam cum sint quasi mediæ inter duas extremas, vt Musica inter Arithmeticā, & Naturalem, necesse est vtriusque conditionem participent, necesse rursus ex duplici ratione diuersa, & actuali earum obiecta coalescere, atque adeo esse entia per accidēs. 89.

Refutatio primæ sententiæ. Hanc tamen merito expellit idem Sonzinas, vtpote doctrinæ Aristot. & scientiæ ū naturæ aduersum Aristot. namque 6. meth. tex. 4. hisce verbis docet de ente per accidens non esse scientiā: *Cum itaque ens multipliciter dicatur, primo de eo, quod secundū accidens est, dicendum* *Ex Arist.*

cendum, quod nulla circa illud speculatio est, &c.

Ratio prima. Ad quamlibet etiam scientiam per se pertinet demonstrare passiones de subiecto per definitionem, tanquam per proprium medium, sed ens per accidens non habet vnam de-
90. finitionem: quemadmodum neque vnam essentiam; ergo nec demonstrabilis est ali-
Confirm. qua passio de eo.

Et confirmatur; quia cum passiões prodeant ab essentia, & essentia non sit per se vna, neque vnam aliquam passionem habere poterit demonstrabilem.

Secunda ratio. Secundò; passio, quæ demõstratur de subiecto est vna per se, ergo causa per quam subiecto inest, de eoque demonstratur, debet esse per se vna; sed talis causa est ipsiusmet subiecti essentia, quæ non est vna per se, ergo nec medium demonstrationis erit.

Secũda sententia Sonzinatis. Hac exclusa sententia propriam statuit Sonzinas, tanquam certum fundamentum præsupponens accidentalem differentiam, quam inferior scientia addit supra subiectũ
91. superioris; non esse commune accidens, vel, vt verbis eius vtamur, non esse accidens per accidens, sed accidens per se, quod propria passio vocatur, accidentalis autem differẽtia dicitur respectu eius, cui additur, quia extra rationem eius est; sed cum sit propria passio, vnum per se cum eo constituit.

Eius fund. Esse autem propriam passionem probat in Geometria, & Perspectiua, illius enim obiectum est, quantum absolutè consideratum, huius quantum visibile: visibilitas autem propria passio quantitatis est; tum quia inter cõ-
Aristotel. munia sensibilia enumeratur ab Aristotele, magnitudo. 2. lib. de anima. tex 63 tum etiã quia in quantum consideratur colori coniũcta, per se est visibilis: & par est ratio de numero sonoro in musica. Itaque cum subiectum
92. scientiæ subalternatæ compositum sit ex subiecto subalternantis, & propria passione ei superaddita, non est per accidens, sed per se vnum.

Refutatio secundæ sententiæ. Hanc sentententiam reiicit Caietanus cap. præsenti, tract. de scientiarum subalternatione propter duo.

Primum; quia falsum est differentiam additam subiecto subalternantis esse propriã eius passionem: nam vel comparatur talis differentia ad illud, vt subiectum subalternãtis est, vel vt iam contractum; & hoc secundo modo non comparari luce clarius est, cum
93. sit differentia determinatiua eius ad materiã sensibilem; sed dum iam contractum accipitur determinabile non est, sed determinans ergo comparatio respectu illius est, in quantum in sua vniuersalitate consideratur, & certe respectu illius, vt iam determinat, nec propria passio esse potest, nec commune accidens, sed de intrinseco conceptu: gratia exẽpli, visuale est differentia addita lineæ, per quam determinatur ad materiam sensibilem, determinatur autem secundum se sumpta, & vt obiectum Geometriæ est, non certè, vt iã cum eodem visuali coniuncta accipitur, iam est enim determinata, si ita accipiatur & si visuale comparetur ad lineam vt visualem, apertè falsum est dicere, quod sit accides eius, vel propria passio, sed absq; dubio ad intrinsecã rationẽ eius pertinet: quid enim magis intrinsecũ esse potest lineæ visuali, quam visuale ipsum? superest igitur comparari ad lineam secundum se sumptam, & vt est obiectũ Geometriæ (vt sic enim ei additum dicitur) sed lineæ, vt linea est, non potest esse propria passio dimanans ab eius essentia, nam linea in quantum à Geometra consideratur, quantitas Mathematica est, abstrahẽs à ratione sensibilis, sentitur autem, vt est in corpore naturali, ab ea ergo sub priori consideratione non potest emanare visibilitas.

Et in hoc deprehenditur falsum aliud Sonzinatis fundamentum, videlicet lineam, cum *Ad fund.*
sit magnitudo, esse inter communia sensibilia numerandam ex mente Aristotelis, dum
enim Aristoteles quantitatem, vel magnitudinem inter communia sensibilia recenset, 94.
non accipit eam sub consideratione Mathematica (sub qua certe à ratione sensibilitatis abstrahit) sed sub consideratione naturali, in quantum naturalem substantiam, eiusque accidentia extendit: est autem certissimum Arithmeticæ subiectum esse sub illa abstractione, cum Arithmetica ex Mathematicis disciplinis vna sit, vanum est igitur credere per visuale hoc modo determinari tanquam per propriam passionem vt obiectum Perspectiuæ esse possit.

Accedit illud, quod in cunctis scientiis *Confirm.*
necessarium est, videlicet subiectum, & propriam passionem ad eandem scientiam per- 95.
tinere: si ergo conditio addito obiecto subalternantis propria passio eius est, vt visuale respectu lineæ, ad eandem Geometriam referenda erit, & non ad Perspectiuam.

Sed iam quod Sonzinati daremus visuale

esse

esse propriam passionem lineæ, solutio eius falsitatis, atque insufficientiæ euidenter arguitur; falsum est enim ex subiecto, & accidẽte proprio fieri vnum per se, cum non minus sint duo entia in actu, quam subiectum, & commune accidens; gratia exempli, ex coniunctione risibilitatis cum homine concretũ accidentale resultat, non secus, atque ex cõiunctione albedinis cum eodem; ergo vnum per accidens ex forma accidentali, & subiecto, cum vtrumque sit ens actu, quod enim à subiecto emanet forma, non tollit accidentalem coniunctionem duorum entium in actu, ex qua repugnat vnum per se coalescere: vnde fit, vt cum tota vis argumenti in eo posita sit, quod ex differentia addita subiecto superioris scientiæ, atque ex subiecto ipso fiat vnũ per accidens, de quo non datur scientia, non soluatur sufficienter ex eo, quod talis differentia sit propria passio eiusdem subiecti, cui additur; sed excogitate oportet modum aliquem sic considerandi vtrumque, vt per se vniantur, & per se vnum ex tali coniunctione resultet, quod obiectum scientiæ subalternatæ esse possit. Quem attigisse videtur Caietanus in eodem tractatu, sed obscurè adeò, vt difficile sit eum percipere.

Pro eius igitur clariori notitia obseruandum est, non semel contingere, quæ in vno genere, vel ordine vniuntur per accidens, & per accidens vnum efficiunt, in altero vniri per se, & vnum per se efficere; exẽplo nobis esse possunt artificialia, ad quorum cõstitutionem multa entia naturalia in actu cõcurrunt, vt lignum, ac ferrum, quæ si in hoc genere spectentur, non possunt nisi per accidẽs vniri, & vnum per accidens constituere: considerata tamen sub eadem artificiali forma constituunt vnum per se, videlicet vnam cathedram, vel scamnum: ita ergò res se habet in his, quæ concurrunt ad obiectum scientiæ subalternatæ: nam si in esse naturæ ea considetes, dices absque dubio per accidens conuenire, ideò non nisi vnũ per accidens ex vtroque fieri; si vero in esse scibili, vnum per se: numerus, & sonorus visuale, & linea per accidens vniuntur in esse naturæ, non secus ac subiectum, & accidens in quacunque alia materia; per accidens etiam vnum constituunt, ac propterea accidentalis conditio vocatur vnum respectu alterius: at in esse scibili, videlicet vt à Musica, & Perspectiua per se cõsiderantur, efficiunt vnum quid per se: per accidens contingit numero secundum se cõsiderato esse in sonis, vel sonoro vniri: cæterum ad efficiendam debitam consonantiam in ordine ad auditum per se concurrunt, per se vniuntur, vnum per se ex vtroque coalescit; recta enim consonantia talem causam per se petit, nempè numerum in sonis, vel sonum in numeris: lineæ etiam per accidens contingit esse visualem, quemadmodum esse coloratam: cęterum ad talem proportionem constituendam in ordine ad visum per se cõiũgitur cum tali proprietate, & proprietas ipsa per se coniungitur tali subiecto: constat autem sub his rationibus considerari à Perspectiua & Musica: nam hæc non considerat numerum secundum se ad Arithmeticam spectantem, nec sonorum ad Philosophiam, sed vtrunque in quantum simul cum altero concurrit ad debitam harmoniam, vel consonantiam efficiẽdam in ordine ad auditum: pariter etiam Perspectiua nec lineam per se (quæ proprium est obiectũ Geometriæ) nec visuale (quod Philosophiæ considerationis est) per se contemplatur; sed vtrumque in quantum simul cum altero talem proportionem causat in ordine ad visum: vnde fit, vt quæ per accidens conuenirent, per accidensque vnum efficerent sub priori consideratione spectata; per se conueniant, & per se vnum efficiant sub posteriori, & vna, eademque definitione explicari possint. 100

Et hæc distinctio sic explicata plenè satisfacit argumẽto proposito: admittimus enim ad formam illius respondẽtes, accidentalem conditionem, quam addit subiectum scientię subalternatæ, vnum per accidens efficere cum subiecto scientię subalternantis, si vtrumque secundum se accipiatur: at in quantum considerantur ab eadem scientia subalternata vnum per se, idoque vnum eius per se obiectum efficiunt, inferius quidem obiecto scientiæ subalternantis, à quo vnitatem accipit ipsa scientia, vereque subordinata, ac subalternata est superiori. Eadem etiam solutione satisfactum est argumento secundo.

Ad argumentum propositum. *Ad secundum.*

Tertia obiectio soluitur.

TERTIVM argumentum quosdam, quos Sonzinas ibidem retulit, in eam compulit sententiam, vt posuerint quam-

Ad tertium argum. primæ sentent.

quamlibet inferiorem scientiam, non vni dumtaxat, sed duabus subalternari: nam cum duplici constet parte earum subiectum ad scientias diuersas spectante: vt obiectum Perspectiuæ linea ad Geometriam: & visuali ad Philophiam, ratione vnius partis subalternatur vni, & ratione alterius alteri.

Alia ratio. Idque probant ex eius principiis: principium est enim Perspectiuæ visionem secundum lineam rectam esse perfectissimã, quod ab vtroque, nempe Geometra, & naturali, à priori probatur: à Geometra quidem, quia linea recta est breuissima, atq; perfecta; à naturali verò; quia agens naturale, quanto magis est passo approximatum, tanto agit perfectius; ex quibus euidenter elicitur, obiectum visibile mouens visum secundum lineam rectam perfectissimam causare visionem; ab vtraque igitur scientia probato principio, ad vtramque etiam obiecto secundum diuersam partem spectante, vtrique subalternata erit scientia sub diuersa consideratione quasi partiali subalternatione.

Refutatio illius. Hunc modum dicendi nullus, quem viderim, admittit, ideò tanquam singularis, & conditioni subalternatæ scientiæ minus consentaneus repellendus est (vt bene Sonzinas vbi supra.)

102. Ratio. Potissima autem ratio falsitatem eius ostendens, hæc est: accidentalis conditio, quam addit subiectum scientiæ inferioris, duobus modis considerabilis est; vno quidem secundum se: alio vt coniuncta subiecto superioris: & sub consideratione priori non pertinet ad scientiam subalternatam sed ad Philosophiam, sub posteriori vero sub iectum subalternantis contrahens, subalternatam scientiam constituit: gratia exempli; sonorus ex se Philosophicæ considerationis est, pertinens ad obiectum auditus, non

1. Illatum. Musicæ, nisi vt coniunctus numero, quo pacto debitam consonantiam, vel harmoniam efficit: vnde fit eiusmodi accidentales differentias, videlicet visualitatem, & sonoritatem, materiali dumtaxat conside-

103. ratione ad Philosophiam spectare, non certe in quantum clauduntur sub obiecto subalternatarum scientiarum; quo tamen pacto coniunguntur lineæ, & numero, videlicet, vt debitam consonantiam efficiunt in ordine ad auditum, vel talem proportionem in ordine ad visum: ideoque eiusmodi scientiæ per se, & formaliter subduntur Mathematicis, cum Philosophiæ vero materialem dumtaxat cognationem habeant.

Ex quo etiam infertur aliud sane opere in hac re considerandum, videlicet earum principia à Mathematicis quidem à priori demonstrari, minime à Philosophis; sed solum cognationis habere cum naturalibus principiis, vt aliquando vnũ, vel aliud necessario præsupponant; & ita se res habet in exemplo argumenti: nam illud principium, visio facta secundum lineam rectam est perfectissima, præsupponit quidem id, quod per se notum est in Philosophia, nempe agens naturale fortius agere in proximum quam in distans; sed à priori probatur à Geometria, quia linea recta est perfectissima. 104.

Accedit; principalius atque formaliter esse in obiecto inferioris scientiæ obiectum superioris, cum magis sit à materia abstractum, superadditam vero conditionem, vtpote materialem, atque sensibilem, minus principalem, ex parte cuius magnam contrahit imperfectionem scientia. E hinc etiam fit, ad Mathematicam, vtpote formalem, potius pertinere principia harum scientiarum à priori demonstrare, quam ad Philosophiam, quæ cum materialis sit, non tam causam rei, quam effectum ostendit. Ex quibus solutum est argumentum. 105.

QVAESTIO VIII.

An subalternata scientia sine subalternante existens sit vera scientia, vel solum opinio?

Præsupponit titulus quæstionis subalternatam scientiam posse sine subalternante existere, quod citra controuersiam est, cum experientia doceamur, plures esse Musicæ peritos ignorantes Arithmeticam: alios etiam Geometriæ ignaros, quos non latet Perspectiua: quæritur autem an in his, qui superiori carent, veram habeat rationem scientiæ inferior, vel opinio, solum censenda sit? Explicatio tituli.

Negatiuam partem, tenet Paulus Sonzinas. 4. meta. eadem q 9. quẽ moderni sequuntur non pauci in scriptis huius capitis. Prima sententia.

Quorum omnium ratio hæc est, vt scientiam alicuius conclusionis habeamus, necesse est Sonzinatis 1. Argum.

esse principia, per quæ demonstratur, euidenter nosse, ex terminis quidem si sint penitus indemonstrabilia, vel si demonstrari adhuc possunt, per reductionem ad prima: qui enim talem reductionem ignorat, non habet scientificam noritiam conclusionis: vt docuit plane Aristot. cap. 2. dicens, non scire qui horum, hoc est, mediatorum principiorum demonstrationem non habet; sed ille, qui habet subalternatam sine subalternante, nescit principia reducere vsque ad prima indemonstrabilia, cum talis reductio fiat à superiori scientia; ergo neque habebit scientiā conclusionum, sed probabilem duntaxat notitiam.

Secundo, notitia conclusionis habetur ex præmissis, tanquam ex causis; sed causa non operatur vltra suam perfectionem, ergo impossibile est conclusionem esse certiorem præmissis; sed qui solam habet subalternatā scientiam non habet certum assensum principiorum, sed creditum fide humana, propter authoritatem docentis, vel habentis scientiam subalternantem; ergo nec maiorem certitudinem conclusionis habebit ea, quæ ex fide humana deduci potest; sed ex fide humana; etiam per euidentem consequentiam, non deducitur nisi opinio; ergo non habebit certum assensum conclusionum, sed opinatiuum, cui non repugnat subesse falsum.

sent. Oppositam nihilominus partem tuentur nonnulli, tenentes adhuc subalternatam sine subalternante esse veram scientiam licet imperfectam; idque probare nituntur.

Primo, Theologia adquisita ex principiis fidei est certa notitia, atque adeò scientifica, quamquam imperfecta propter euidentiæ defectum: talis est, quam habemus huius conclusionis, Christus est risibilis, per hanc demonstrationem: omnis homo est risibilis, Christus est homo, ergo Christus est risibilis, sed eiusmodi Theologia imperfecta subalternatur scientiæ Beatorum, quibus euidenter sunt nota principia fidei: & tamen sine tali scientia superiori existens non est opinio, sed sciētia; ergo talis erit quæcunque subalternata etiam, a subalternante præcisa.

Secundo, si à vera scientia deficeret, maxime quia non haber certitudinem principiorum, sed assensum fidei humanæ: hæc autē ratio est insufficiens, ergo ea non obstante vera scientia censenda erit: probatur minor: plura sunt, quæ sola authoritate dicentium habentur, & nihilominus certa, vt quod Roma sit, quod Philippus sit Rex: nullus enim similes propositiones in dubium reuocauit: cuius ea est ratio, quia multorum, & euidentium testimonio roborantur: satis est ergo à vidente aliquid esse testificatum, vt pro certo habeatur, sed principia scientiæ subalternatę, etiam si non reducantur ad prima, accipiuntur ab eo, qui nouit ea per certam demonstrationem reducere, atque adeo à vidēte in suis principiis: id ergo satis erit, vt certa de eis notitia habeatur: conclusiones igitur ex tali notitia principiorum deductæ per euidentem syllogismum certam, atque scientificam notitiam generabunt.

Vnicum notabil. Pro huius quæstionis solutione obseruandum est subalternatam scientiā duobus modis posse à subalternante præscindi, primo quidem, ita vt principia eius sola authoritate superioris scientis habeantur: altero ita, vt per experientiam nota sint; & iuxta hanc distinctionem duabus assertionibus explicatur nostra sententia. 109.

1. Assertio. Prior est; subalternata scientia sine subalternante existens; iuxta primum modum nō est vera scientia, sed solum opinio; hanc efficaciter probāt argumenta prioris sententiæ.

2. Assertio. Secunda: si principia eiūs per experientiam sint nota, vera erit sciētia, quanquā imperfecta. Imperfectam autem dicimus non solum ab intrinseco, quia ex se materiam sensibilem respicit, quam proinde imperfectionem habet, etiam si cum subalternante sit coniuncta, sed etiam ex ea parte, quà principia eius non nisi à posteriori cognoscuntur.

Ratio. Quod autem vera sit scientia, euidenter probatur: nam experientia, certa atque euidentia facit principia; ex principiis autem euidentibus per euidentem syllogismum eliciūtur euidentes cōclusiones; tales igitur erūt similes scientiæ subalternatæ, etiam sine subalternante existentis. 110.

Ad argumenta 1. sententiæ Argumenta prioris sententiæ intentum quidem probant iuxta sensum primæ nostræ assertionis: nihil tamen contra secundam; nā dum principia scientiæ subalternatæ per experientiam cognoscūtur, certa sunt, nec pendēt ex fide humana; ideoq; certam conclusionem, ac scientificam generare possunt.

Secunda autem sententia intendens scientiam adhuc esse, dum eius principia soli humanæ fidei innituntur, plane falsa est, cuius argumenta parum probant.

Argumēta 2. sentētiæ. Damus enim primo, Theologiam modo adquisitam ex principiis fidei esse scientiam imperfectam: an vero subalternata sit scientiæ Beatorum, præsentem considerationem excedit: sed eo etiã admisso longè diuersam habet rationem, à quacunque alia subalternata scientia, à subalternante præcisa: nã principia Theologiæ, quæ sunt articuli fidei, accipiuntur quidem per authoritatem, non ta-
11. men humanam, sed diuinam ipsiusmet Dei reuelantis, quæ certissimam cognitionem operatur in intellectu credentis: & eiusmodi certa cognitio principiorum licet obscura, per euidentem consecutionem generat certã conclusionem, quanquam ineuidentem: talis igitur cognitio scientifica erit, vt ostendit conclusio illa, Christus est risibilis: principia autem cuiuslibet alterius subalternatæ scientiæ per solam authoritatem humanam accepta certitudine carent, ideò non valent certum assensum conclusionis generare, sed opinionem.

Nec refert ab eo esse accepta, qui ea euidēter cognoscit; cum authoritas videntis, si humana sit, non posit nisi humanam fidem generare; cuius ea est certa ratio; quia, & si euidens sit notitia principiorum in superiori sciente, ad inferiorem tamen, cum videlicet, qui scientiam habet subalternatam à subalternante præcisam, per medium fallibile perue-
12. nit humanæ authoritatis, medium autē fallibile, ex qualibet etiam euidenti notitia procedens, non potest certam notitiam conclusionis generare.

Probatur manifestè in conclusiōe, ex principiis euidenter notis per argumentum probabile deducta, quæ non potest esse certa, sed fallibilis; quia ex medio assentiendi, vel cognoscendi sortitur conditionem: assensus autem illius propositionis, Roma est, in eo, qui Romam non vidit; etiam est ex intrinseca conditione incertus: multiplex autem testimonium, & longa assentiendi consuetudo dubium abstulit, quod tamen per accidēs contingit: vnde fit, per se loquendo nunquam posse authoritatem humanam certum generare assensum, nec proinde talem, ex quo certa, aut scientifica notitia conclusionis deduci possit.

QVAESTIO IX.

An scientia subalternata intra proprios limites demonstret propter quid, vel solum quod: hoc est.

DVplicem statum, vel conditione[illegible] [illegible]ere contingit subalternatam scien[illegible]: nam vel est cum subalternante [illegible]tinuata, quam continuationem propria eius natura postulat; vel ab ea præcisa, vt controuersia præterita dicebamus: & quidem si præcisa sit, citra dubium est, non demonstrare propter quid; vel enim principia eius per [illegible] dicentis authoritatem accipiuntur, & tunc non est scientia; vel per experientiam sunt nota, & cum experimentalis notitia sit ex effectu, non potest generare scientiam, propter quid: si vero cum superiori continuata, quo pacto naturalem, ac sibi debitum habet statum, atque adeò perfectionem possibilem, tunc procedit quæstio, an reddat propter quid suarum conclusionem, & quidem [illegible] proprios limites accepta, nam auxilio [illegible]ioris scientiæ vere demonstrat propter quid, quod non est aliud, quam subalternantem ad[illegible]stare: accipitur autem intra proprios limites, in quantum vsque ad principia propria se extendit, & non amplius: gratia exempli, perspectiuus dicit, res ad maiorem distantiam minores apparere, quia sub minori vi[illegible]ur angulo, cuius causam non amplius reddere nouit: nam quod minor sit, vel acutior angulus quo magis protrahitur (hæc est eni[illegible] [illegible]us causa) ad Geometriam pertinet: hoc est igitur, quod titulus quæstionis petit: an Perspectiua; & quælibet alia subalternata scientia, intra suorum principiorum ambitum demonstret, propter quid, vel solum quod hoc est?

Exp[illegible] tit[illegible] [illegible] 14.

Sententia affirmans proponitur, & suadetur.

AFfirmatiuam partem tenuisse videtur Albertus Mag. tract. 2 de vsu principiorum cap. 7. vbi sic distinguit modum demonstrandi subalternantis, & subalternatæ scien-

Albert[illegible] tent. affirm[illegible] 114.

ſcientiæ. vt Geometriæ, & Perſpectiuæ, Ari-
thmeticæ, & Muſicæ quendam (ait) ſunt paſ-
ſiones conuenientes quantitati ſecundũ ſe,
lineæ videlicet, aut numero, & eiuſmodi de-
monſtrat à priori Geometra, vel Arithmeti-
cus ex propriis principiis: aliæ ſunt conueni-
entes lineæ, vt viſuali, vel numero; vt ſonoro
quas non poſſunt prædicti demonſtrare; quia
paſſiones iſtæ concernunt materiam ſenſibi-
lem, à qua Geometra, & Arithmeticus ab-
ſtrahunt, ac propterea extra ambitum talium
ſcientiarum, ad quas demonſtrandas non
poſſunt ſe extendere, ſed à propriis ſcientiis
ſubalternatis à priori demonſtrantur: hæc
igitur videtur eſſe ſententia huius Doctoris;
quod quælibet harum ſcientiarum demon-
ſtret, propter quid, ita vt ſubalternãs ſcientia
non reddat cauſam alicuius concluſionis ſub-
alternatæ.

Eandem tuetur M. Sotus. q. 1. huius cap. in
ſolut. ad 6. ſecundum hanc limitationem, vi-
delicet ſubalternatam ſcientiam intra latitu-
dinem ſuorum principiorum demonſtrare,
115. propter quid, non quidem primam cauſam
ſuarum concluſionum tradens, cum hoc ſit
ſubalternantis officium; ſed bene proximam,
ad quam principia eius ſeſe extendunt; hoc
namque ſat eſt, vt ſimpliciter dicatur demõ-
ſtrare propter quid: quem ſenſum deſumpſiſ-
ſe, videlicet ex Paulo Veneto in expoſitioni-
bus huius capitis.

Eamque probat; quia ſubalternata ſcientia,
vt Muſica, duobus modis conſideratur, in quã
tum ſpeculatiua, vel practica; appellatur pra-
ctica in quantum adquiritur canendi exerci-
tio; & hoc modo ſumpta ab experientia pro-
bat ſuas concluſiones, vt quod Diapente eſt
bona conſonantia, quia bene conſonat auri-
bus, &c. Speculatiua vero dicitur, in quantũ
cum ſuperiori continuata cauſam concluſio-
116. num reddit vſque ad certum limitem, à quo
incipit ſubalternans deferens eius principia
vſque ad prima omnino indemonſtrabilia:
& ſic perficitur totus proceſſus vtriuſque ſci-
entiæ vnde infertur, ſubalternatam non de-
monſtrare propter quid, vſque ad primam
cauſam ſimpliciter: bene tamen vſque ad pri-
mam cauſam ſui ordinis, vt exemplum à no-
bis nuper productum oſtendit: nam hæc de-
monſtratio, propter quid eſt: res quæ videtur
ſub minori angulo apparet minor, quæ à lon
ge videtur ſub minori angulo videtur, ergo
minor apparet; & tamen pertinet ad ſolam
Perſpectiuam, cum nihil in ea Geometricum
audiatur; ergo intra proprium ambitum ha
bet demonſtrationes propter quid.

Et confirmat; quia ſi ſolus Geometra de- *Confirmat.*
monſtraret à priori concluſiones Perſpecti-
uæ, & ſolus Arithmeticus concluſiones Mu-
ſicæ ſolus ille perſpectiuus, & ſolus iſte Muſi-
cus appellaretur, cum à concluſionibus de-
monſtratis denominationem accipiant, ſci-
ens, & ſcientia quæ plane abſurda ſunt; ergo 117.
neceſſario dicendum eſt quamlibet ſubalter-
natam ſcientiam cum ſubalternante conti-
nuatam demonſtrare propter quid, intra pro-
prios limites.

Huic argumento duo alia adiungimus, in *2. Argum.*
cõfirmationem eiuſdẽ ſententiæ. Primum eſt,
ac in ordine ſecundũ; ſi ſubalternata ſcientia
non demõſtraret propter quid, maxime quia
materiam ſenſibilem reſpicit, ex quo videtur
ab effectu, & non à cauſa procedere (nam ex
ea parte, qua obiectum ſubalternantis partici-
pat, non poteſt deficere à perfectione ſcientię
reddentis, propter quid, ſuarum concluſionũ)
ſed hæc eſt ratio inſufficiens: nam quæ ſcien-
tia magis ſenſibilis eſſe poteſt, quam Philoſo-
phia naturalis; ſed hæc demonſtrat, propter
quid, vt oſtendit hæc demonſtratio; quidquid
habet naturam, eſt ens mobile, ſed cęlum ha-
bet naturam, ergo eſt ens mobile; ergò non
minus ſubalternata ſcientia intra proprium
ambitum demonſtrabit propter quid; & cer-
te ſi ſolum demonſtraret, quod hoc eſt, im-
perfectiſſima eſſet.

Poſtremum; quia ſi ſcientia ſubalternata, *3. Argum.*
non demonſtraret propter quid, ideò eſſet
quia non demonſtrat vſque ad primam cau- 118.
ſam, ſed tradens proximam relinquit primã
à ſubalternante tradendam: at ſubalternans
non poteſt reddere primam; ergo ad ſolam
ſubalternatam omnino pertinebit ſuarum
concluſionum cauſam reddere. Probatur mi-
nor: nam ſi ſubalternans reddit cauſam prin-
cipiorum ſubalternatæ, erunt eiuſmodi prin-
cipia concluſiones illius, hoc eſt impoſſibile,
ergo & illud. Probatur iterum minor, ſubal-
ternata ſcientia concernit materiam ſenſi-
bilem; ergo eius principia in eadem e-
runt materia conſtituta: at ſubalternans ab-
ſtrahit; à tali materia, atque ex conſequen-
ti eius principia, impoſſibile eſt, ergo
medium ſuperioris ſcientiæ, vel prin-

cipium proportionatum esse ad probandum
principium inferioris: gratia exempli, dicit
Medicus, circulare vulnus difficilius sanatur,
quod non videtur posse à Geometra probari
vt voluit Aristotel siquidem: Geometria ab-
119. strahit à corpore naturali, atque adeò ab hu-
mano, quod in quantum sanabile proprium
est Medicinæ obiectum: quo igitur pacto
principia Geometriæ eodem modo abstra-
cta descendere poterunt ad probandum simi-
le principium in materia sensibili conten-
tum, & similis erit repugnantia in subalter-
nantibus scientiis respectu inferiorum, ad
quas proinde spectare necesse est, propter
quid, suarum conclusionum tradere.

Alberti sentent. authori non placet. Hæc tamen sententia in eo sensu, in quo
eam videtur defendere Albertus, plane ad-
uersatur doctrinæ Aristot. & veritati, cum
limitatione vero, quam Paulus Venetus,
& M. Sotus adiiciunt, non est ita certum
vtrunque habere, valde tamen probabile.

Vera sententia ponitur, & probatur.

IDEO nostra sententia est, subalternatam
scientiam, vt talem, neque absolute, ne-
120. queintra proprios limites demonstrare,
propter quid, suarum conclusionum, sed
id præstare à subalternante, à qua omnino
accipit propter quid.

Ita sentiunt cæteri interpretes Aristotel.
D. Thom D. Thom. in his commentariis lect. 25. Son-
Sonzinas. zinas. 4. meth q 9. Caiet.c. præsenti tract.
Caietan. de scientiarum subalternatione circa finem.
Copulata Copulata Louaniensis inter explicandas con
Louan. ditiones, ad subalternationem scientiarum
D. Toletus requisitas, D. Toletus in expositione tex.
Aristot. in eādemque videtur inclinare Sco-
Scotus. tus. 3. q. prologi circa finem, vbi vniuersali-
ter docet sic se habere subalternantem, & sub-
alternatam scientiam, vt vbi hæc incipit,
illa desinat, quod est dicere, vltimas illius
conclusiones esse prima huius principia, Du-
Durandus. rand item 1. q. prologi num. 52. vbi solum
tribuit subalternatis scientiis demonstratio-
nem quia.

Ex Aristot probatur. Et in primis; quod ad subalternantem
scientiam spectet propter quid, ad subal-
ternatam, quia, docet expresse Aristot. in
principio huius capitis differentiam statu-
ens inter demonstrationem, propter quid,
121 & quod hoc est, in diuersis scientiis sub-
alternis, ita vt ad subalternantem spectet de-

monstrationem propter quid, ad sub[alter]-
natam vero, quia, quod discrimen statim [n]on
potest cum sententia Alberti asserentis,
æqualiter vtramque demonstrare pro[pt]er
quid suarum conclusionum.

Et rursus, ad particularem modum, &
conditionem harum scientiarum descen-
dens Aristot. testatur subalternatam scien-
tiam (quam vocat sensibilem) non tradere
propter quid, suarum conclusionum, sed
solum, quia; subalternantem vero (quam
vocat Mathematicam) demonstrare propter
quid, hisce verbis: *Hic enim ipsum quidem quod
sensitiuorum est scire, ipsum verò propter quid
Mathematicorum: hi namque habent causarum
demonstrationem, &c.*

Et probatur euidenti exemplo perspectiuæ, *Exempl.*
& Geometriæ; principium est enim Perspe-
ctiuæ res ad maiorem distantiam sub minori
angulo videri, ac propterea apparere mino-
res, cuius propter quid reddit Geometra di- 122
cens, angulum, quo plus protrahitur, acu-
tiorem esse, hoc est enim esse minorem.

Ex quibus etiam sequitur aduersus Pau-
lum Venetum, & Sotum, adhuc intra pro-
prios limites, non demonstrare propter
quid subalternatam scientiam, nam si eo di-
stinguuntur demonstratio, quia, & prop-
ter quid in his scientiis, quod illa pertinet ad
subalternatam: hæc vero ad subalternantem,
cum istæ scientiæ intra proprios limites con-
sideratæ distinguantur: fiet absque dubio in-
feriorem intra proprios limites non demon-
strare propter quid: si enim semel id admit-
tatur, cessauit prædictum discrimen inter de-
monstrationes designatum, quemadmodum
cessabit, si admittamus subalternantem de-
monstrare, quia. 123

Sic igitur loquendum nobis est, si men-
tem Aristot. teneamus, vt non solum vni-
us, vel alterius principii subalternatæ scien-
tiæ, propter quid, tradat subalternans, sed
omnium: nam vnum, vel alterum etiam dis-
parata scientia à priori demonstrat: vt in fine
capitis docet Aristot. de Geometria à prio-
ri demonstrante illud principium Medici-
næ, circulare vulnus difficilius sanatur;
quia circulus latera habet maximè di-
stantia.

Idque efficaciter probatur ratione: nam *Prima ratio*
ex natura, & conditione obiecti cuiusli-
bet scientiæ accipiuntur omnia eius prin-
cipia (vt superius ostendimus) sed obiectum
scien-

scientiæ subalternatæ continetur sub obiecto subalternantis, illudque intrinsece claudit; ergo principia principiis sunt inferiora, ab eisque dependentia; sed superior scientia, vtpote abstractior, continet causam inferioris, ergo ex propria conditione subalternatæ scientiæ est, non reddere primam causam suarum conclusionum, sed proximam dumtaxat, quam continet propria eius principia quiæ probanda à priori relinquit, vel vsque ad prima indemonstrabilia reducenda scientiæ superiori.

Quod autem hoc non sufficiat, vt subalternata intra proprios limites dicatur proprias conclusiones scire, vel demonstrare à priori, probat vltima ratio: vt aliquis scire
124. dicatur à priori aliquam conclusionem, necesse est eam demonstret, non solum ex principiis proximis, sed vt eiusmodi principia proxima nouerit vsque ad prima omnino indemonstrabilia reducere, vt docuit expresse Aristot. c. 2. illis verbis. *Ex primis autem indemonstrabilibus quoniam non sciet, non habens demonstrationem ipsorum, &c.* Sed scientia subalternata nescit reducere propria principia, per quæ demonstrat proprias conclusiones, vsque ad prima omnino indemonstrabilia, imo nec scire intra proprios limites potest; quod tamen præstat subalternans, ergo non scit eas à priori; sed talem notitiam accipit à subalternante.

Opposita argumenta, & quædam obiectiones soluuntur.

QVO autem pacto id fiat, vel possibile sit, explicare oportebit, vt ab vltimo, magisque difficili argumenta soluere incipiam us: est igitur obseruandum necessariũ esse ad demonstrãdam quamlibet conclusionem medium coniungi, cum ex-
125. tremitatibus in præmisis, vt extremitates coniugantur inter sese in conclusione: præmissæ enim constantur ex medio, & extremitatibus: ex solis autem extremitatibus conclusio, vt communis demonstratio restatur: omne animal rationale est capax disciplinæ, omnis homo est animal rationale; ecce medium cum extremitatibus coniunctum; & ex vi talis coniunctionis coniunguntur extremitates inter se se, dum in conclusione infertur, ergo omnis homo est capax disciplinæ.

Secundò, tanquam certum præmittendum est, medium in demonstratione propter quid (de qua loquimur) causam conclusionis continere, non quamcumque, sed adæquatam, atque adeò cum extremitatibus conuertibilem, vt eadem demonstratio ostendit: vnde fit, vt si subalternans scientia debet reddere propter quid principiorum inferioris, non possit id præstare per medium proprium nude acceptum, vel (vt proprius loquamur) in propria abstractione consideratum: nam quo pacto medium abstrahens à materia poterit esse causa adæquata & conuertibilis respectu passionis, vel proprietatis materiam sensibilem concernentis! Cõcernit autem materiam sensibilem quodlibet principium subalternatæ, ergo non potest demonstrari à priori per medium subalternantis; vt à materia abstrahentis; sed oportet, vt accipiatur tanquam determinatum ad materiam sensibilem, oportet vt accipiatur coniunctum cum extremitatibus principium subalternatę componentibus: & iste est modus, quo continuatur scientia subalternans cum subalternata, dum ad probanda eius principia descendit; continuari enim nõ est aliud, quam multa in vno aliquo communi termino vniri, media igitur, superioris scientiæ cum extremitatibus, ex quibus principium inferioris conflatur coniuncto, fit continuatio, & talis continuatio limitatio quædam est eiusdem medii: ex tali autem limitatione, vel terminatione æquale redditur medium cum extremitatibus conuertibile; ex eadem etiam resultant principia quasi mixta ex materia vtriusque scientiæ, ex medio quidem superioris, & extremitatibus inferioris; & ex his principijs tanquam ex causa adæquata infertur à priori conclusio, quæ est principium scientiæ subalternatæ: & quoniam medium in principiis contentum est causa, ideo vere, & proprie attribuitur propter quid superiori scientiæ, cuius est proprium, non inferiori, licet ab ea determinetur.

Rem manifestam efficiet hoc exemplum quo demonstratur à priori principium, sub alternatæ scientiæ per medium subalternantis; principium est hoc; res à longe videtur sub minori angulo: demonstratur autem sic, res quæ videtur sub angulo magis protra-

Margin notes (left column): Notabile 1. — Notabil. 1. ... tione ... rgument. Right column: 2. Notab. — 126. — 127. — 128.

protracto, videtur ſub angulo, minori (nam angulus magis protractus acurior eſt, atque adeò minor) ſed res à longe videtur ſub angulo magis protracto, ergo ſub angulo minori: ecce tibi medium Geometricum, nempè angulum magis protractum eſſe minorem, quod non poſſet principium illud demonſtrare, niſi coniungeretur cum extremitatibus Perſpectiuæ, nempe cum viſione rei à longe: ecce rurſus medium cum eiſdem extremitatibus coniunctum fit adæquatum atque conuertibile, vt poſſit per ipſum demonſtrari tale principium inferioris ſcientiæ, tanquam per cauſam adæquatam. Idem
129. oſtendit exemplum in argumento deſumptum illius concluſionis Medicæ: circulare vulnus tardius ſanatur, per medium Geometricum hoc modo demonſtrabilis: vulnus, cuius latera difficilius coniunguntur difficilius ſanatur, ſed circularis vulneris latera coniunguntur difficilius, ergo difficilius ſanatur; & rurſus hoc principium ſic poteſt demonſtrari, vt plenius res intelligatur: latera maximè diſtantia difficilius coniunguntur; ſed latera circularis vulneris maximè diſtant ergo difficilius coniunguntur.

Ad 1. arg. Ad primum autem argumentum dicimus, proceſſum ſubalternatæ ſcientiæ in demonſtrandis ſuis concluſionibus vſque ad prima principia ſui ordinis non habere vim demonſtratiuam niſi virtute, aut ope ſubalternantis inde incipientis, vbi illa deſinit
130. quæ ſi ceſſaret, nulla concluſio ſcita eſſet à ſubalternata neſciente propria principia verè demonſtrabilia vſque ad indemonſtrabilia referre: nec enim ſcit, qui horum demonſtrationem non habet (vt docuit Ariſtoteles) vnde negandum eſt demonſtrationem in argumento deſumptam veram eſſe, ſi ex ſola virtute ſubalternatæ ſcientiæ conſideretur; ſed probabile dumtaxat argumentum; cum notum ſit nec ex primis procedere, nec ex his, quæ per prima fidem habent; etenim fidem habere per prima, non eſt ex eius virtute, ſed ſubalternantis, ideò hæc ſola reddit eorum propter quid.

2. obiectio. Vltimum argumentum deficit non afferens veram cauſam, ſed apparentem, nec enim negamus ſubalternatam ſcientiam demonſtrare propter quid, eo quod ſenſibi-
131. lis ſit, vel ſenſibilem reſpiciat materiam; ſed quia inferior eſt alterique ſubdita à qua principia eius eſſentialiter dependent, &

à priori demonſtrantur; ex hac enim intrinſeca imperfectione habet, non poſſe proprias concluſiones deferre vſque ad principia indemonſtrabilia, quod apprime neceſſarium eſt, vt eas dicatur à priori demonſtrare.

Poſſet tamen quiſpiam opponere aduerſus noſtram ſententiam, ſubalternatam ſcientiam ex propria virtute demõſtrare proprias concluſiones, ſi non vſque ad prima ſimpliciter; benè tamen vſque ad prima principia intra ſuum obiectum, & ambitum indemonſtrabilia; quod profectò ſufficere videtur, vt dicatur habere veras demonſtrationes propterquid, licet non adeò perfectas, vt ſuperior ſcientia vſque ad prima omnino, indemonſtrabilia eaſdem referens. Aduu arg.

Reſpondetur minimè id ſufficere, nam principia ſubalternatæ ſcientiæ non ſunt ex terminis nota, ſed verè concluſiones demonſtrabiles, quas demonſtrare nec ſcit ipſa, nec ſcire intra proprios limites valet; vnde infertur, non eſſe ſibi euidentia, nec certa quæ enim euidenter cognoſcimus (ſecluſa experientia) vel ex terminis per habitum principiorum, vel demonſtrationem ex eis accipimus præfata autem principia non ſunt ex terminis nota, ſed verè demonſtrabilia, cuius demonſtratio non habetur, ergo non ſunt ab eadem ſcientia euidenter intra proprios limites cognoſcibilia, nec refert eſſe in ſuo ordine indemonſtrabilia: duobus namque contingit modis indemonſtrabilem eſſe aliquam propoſitionẽ, vel ex propria cõditione, vel reſpectu alicuius neſciẽtis eã demonſtrare; & ſi primo modo demonſtrabilis ſit, erit etiam ex propriis terminis per habitum principiorum cognoſcibilis; ſi ſecundo ſola fides vel opinio de ea habebitur, atque adeò de concluſionibus ex ea deductis, & iuxta hunc modum indemonſtrabilia ſunt principia ſubalternatæ ſcientiæ intra proprios limites conſiderata, non iuxta primum, quapropter non erit aliqua concluſio ex eis demonſtrabilis. 133.
Negandum igitur eſt ad formam argumenti ſufficere ſic eſſe indemonſtrabilia, vt per ſe nota vel certa dicantur adhuc ſecundum quid vel in tali ordine; nam cum verè ſint demonſtrabilia, quæ demonſtrare neſcit ſubalternata ſcientia præciſe conſiderata, nullam poſſunt certitudinem habere, nec certas proinde concluſiones reddere ex eis elicitas.

Si autem vrgeas adhuc ex his fieri, vt ſubalterna-

alternata scientia intra proprium ambitum considerata ad huc in quantum cum subalternante continuatur, non sit vera scientia; vnde etiam vniuersaliter inferre licebit nullam subalternatam esse veram scientiam sed fidem humanam, vel opinionem; siquidem ex propria virtute non valet proprias conclusiones reducere vsque ad principia simpliciter indemonstrabilia; quod profecto intollerabile absurdum est, cum ab Aristotele & omnibus subalternans & subalternata ponantur duæ scientiæ distinctæ, & si distinctæ sunt, erit quælibet vt distincta ab alia, vera scientia: atque adeò intra proprium ambitum considerata, nam ex propriis distinguuntur.

xit. Respondetur subalternātem & subalternatam scientiam non tam distingui eo modo, quo distinguuntur duæ scientiæ, quam vt distinguuntur habitus principiorum & scien-
134. tia intra eamdem materiam; nam subalternata similitudinem scientiæ tenet, principiorum subalternās, conclusiones illius à priori probans: inter scientiam autem, eiusque principia hæc inuiolabiliter obseruantur, primum, vt conclusio non sit verè scientifica, nisi cum principiis, ex quibus deriuatur copulata vel continuata; nam cum propter principia ei assentiatur intellectus, si
135. ab eis eam separaueris vel certè sicut eum, eis conuinctam non acceperis, non habébit euidentiam nec certitudinem scientiæ. Itaque si habitum scientiæ intra proprios limites consideramus, hoc est sine ordine ad habitum principiorum, non erit vera scientia, cum ex eo certitudinem, atque euidentiam mendicet, imò nec propter quid suarum conclusionum reddere potest, nisi simul cum habitu principiorum recipiatur ratione cuius id præstat, quod potius est, eumdem principiorum habitum præstare, quam scientiam, cum principia ipsa causam conclusionis contineant, ac reddant.

Iuxta hanc igitur simililitudinem sentiendum est de subalternante, & subalternata scientia; hanc imprimi sabilla præcisam non esse veram scientiam, vt quæst. præcedenti statutum est, sed nec intra proprios limites consideratam, hoc est, sine ordine ad subalternantem, cum ex ea certitudinem & euidentiam propria principia mendicent & longè minus propter quid suarum conclusionum reddere, aut veras demonstrationes propter quid habere censendum est, nisi ope, aut virtute subalternantis, à qua principia eius vsque ad prima indemonstrabilia referuntur, quod luce clarius ostendit ad solam subalternantem pertinere propter quid conclusionum subalternatæ tradere; quemadmodum ad habitum principiorum tradere propter quid scientificarum conclusionum.

H sque plenè satisfactum est obiectioni propositæ, satisque subalternarum scientiarum natura, ac conditio, & modus se habendi explicatus. 136.

PRIMAM FIGVRAM MAXIME scientiæ esse accommodatam.

CAP. VNDECIMVM.

FIgurarum autem maximè scientialis est prima, Mathematicæ namque scientiæ per has demonstuationes ferunr, &c.

EXPOSITIO TEXTVS.

CAput hoc quasi appendix est præcedentis, in quo, cum docuisset Aristoteles demōstrationē, quia, à causa remota procedentem non posse fieri nisi in secunda figura, ratio ipsa postulabat, vt formam syllogisticam præsciberet demonstrationibus cæteris statuens, in qua figura sint cōstituendæ, & hoc est primum, quod præstat triplici ratione confirmās; deinde rationem propositionis negatiuæ immediatæ affert; nam licet cap. 2. vniuersalem definitionem immediatæ propositionis tradidisset, solū immediatis affirmatiuis eam huc usque accommodauit, vt igitur completa esset præceptina pars posterioristicæ artis, oportebat principia negatiua demonstrationis tradere, quæ sunt propositiones immediatæ negatiuæ; & hac duplici parte continetur totum caput. Intentum cap. I. Diuisio capit. in duo membr.

Statuit ergo primo, maximè accōmodatam esse demonstrationibus primam figuram syllogismorum quod probat triplici ratione. 1. Pars cap.

Qua-

Prima ratio. *Quarum prima est quasi inductiua ex singularum scientiarum propter quid demonstratiuis in discursu collecta: scientiæ*
2. *propter quid demonstrantes sunt cæteris perfectiores, sed eiusmodi vtuntur in suis demonstrationibus prima figura, par ergò de cæteris ratio erit: exempla in Mathematicis disciplinis perfectum demonstrandi modum habentibus producit, Geometria videlicet, & Arithmetica, vt parem esse de cunctis alijs rationem intelligamus: vt plurimum autem docet, has omnes scientias in prima figura proprias demonstrationes constituere quia aliquandò iuxta causarum, & effectuum conditionem contingit non esse id possibile: sed secunda figura necessario vtendum; id tamen per quam rarum esse.*

Secunda ratio. *Secunda ratio talis est; quod quid est rei, quod definitionem eius vocamus, principem locum in demonstrationibus tenet sed scientiã eius non nisi prima figura mediante assequimur, ergo hæc est nobis potissimè vtẽdum in demonstrationibus: minorem probat definitio enunciatur de definito affirmatiue, cum*
3. *eius naturã positiuam explicet; & vniuersaliter, cum nec de vno aliquo singulari tradatur, sed communem omniũ essentiã cõtineat: secunda autem figura non est apta ad affirmatiuum syllogismum construendum, cum nihil in ea ex vtraque affirmatiua præmissa eliciatur quemadmodum nec tertia ad syllogismũ vniuersalem, ergo sola prima scientia de quid dit. atque rei assequenda deseruit.*

Tertia ratio. *Postrema, in demonstrationibus construendis secunda, & tertia figura ope indigent primæ: hæc autem sibi sufficiens est, ergò eius est præcipuus vsus in demonstratoria arte: maiorem probat, quia per primam figurã densantur, & augentur aliæ, quousq; ad immediata perueniatur.*

Quid intelligat per densatione, & *Quid autem per densationem & augmentum intelligat, non est inter expositores certum. Philoponus enim ad modum, quo secunda, & tertia figura reducuntur ad primam, quantum ad form[illegible] concluden[illegible] tior sit, vtrumque refert dicens, dens[illegible] rei, proprietatem materialem esse, vt co[illegible] in congelatione aquæ vel lact[illegible] coagu[illegible] ne, quæ per materiæ constipationem fiunt: at augmentum formam potius respicit vt plane docet Aristoteles. 1. lib de ortu & interitu cap. 5. statuens secundum partes [illegible] formales fieri, nunc ergo cum prædicatum [illegible] positione sit quasi forma, subiectum [illegible] materia & secunda figura reducatur ad primã prædicato vnius præmissæ mutato in subiectũ (erat enim medium in vtraque prædicatum) consequens est, talem reductionem condensationem quandam esse: tertia autem figura, cuius medium in vtraque præmissa subiectum est, ad primam reducitur permutationem subiecti in prædicatum, atque adeò per augmentum: & hanc expositionem sequitur Aegidius in commentariis huius loci.* 4. A[illegible] Pot. A[illegible]

P. Toletus ad reductionem eti[illegible] ea[illegible] undem figurarum ad primam secundum form[illegible] densationem, & augmentum retulit, l[illegible] alio modo, [illegible] n, dum secunda, & tertia reducuntur ad primam, quasi densationem contingere, siquidem plures earum modi ad eundem primæ referuntur; coarctantur igitur ex hac parte, sed ex altera augentur, in quantum plures sunt modi harum figurarum si eos cum modis primæ figuræ, ad quos referuntur, coniunxeris, quam si solos acceperis. P[illegible] 5.

Cæterum, cum Aristoteles de eiusmodi figuris syllogisticis non loquatur sub ea consideratione, qua posteriores referuntur ad primam, secũdum formam concludendi (eiusmodi enim consideratio prioristica est) sed in quãtum demõstrationibus, ac scientiis deseruiunt (vt verba eius statim subijcienda planè testantur) placet profectò expositio D. Thom. in his commentarijs lectione vigesima sexta, & Themistij in sua paraphrasi super 1. lib poster. ca. 31. vbi sic exponunt: Secundam & tertiam figurã primæ indigere (ait Aristoteles) quia per eam densantur, & augentur quousque ad imme- 3. D Tho. & Them.

immediata veniant (hæc enim sunt verba Aristotelis) quasi dicat, ad perfectam scientiam rei habendam necesse est mediatas præmissas demonstrationis ad immediatas reducere sed secunda & tertia figura nō possunt id usquequaque præstare absque prima adminiculo, ergo minus sunt sciētiis accōmodatæ: probatur minor, secunda figura non valet affirmatiuam propositionem concludere, ergò nec valebit affirmatiuas præmissas mediatas ad immediatas referre: tertia verò non concludit vniuersalem: ergò nec præmissas vniuersales reducere poterit: ad affirmatiuas igitur, & vniuersales præmissas (quæ potissimæ sunt in his demonstrationibus) reducendas indiget prima figura vniuersas referente, quæ proinde nullo modo eis indiget; ergò eius erit præcipuus vsus in arte demonstratoria.

In secunda parte capitis explicare contendit, quæ sint propositiones immediatæ negatiuæ: quod vt præstet, negatiuas mediatas exponit prius, ex quibus facilius cognoscitur immediatarum ratio.

Quatuor modis possunt se habere negatiuæ propositiones; nam vel prædicatum continetur sub aliquo toto, hoc est sub aliquo vniuersali prædicato quidditatiuo: subiectum verò sub nullo: aut ex opposito subiectum continetur minimè prædicatum: vel tertio, tam subiectum, quàm prædicatum; aut demum nec prædicatum, nec subiectum; vno enim ex his modis se habere necesse est propositiones negatiuas demonstrationi deseruientes: & quidem si duobus primis modis se habeant tales propositiones, non sunt immediatæ, sed demonstrabiles per idemmet superius prædicatum, sub quo subiectum, vel prædicatū continetur affirmatum de contento, negatum de altero. gratia exempli, hæc propositio, qualitas non est homo, talis est cuius prædicatum continetur sub animali, subiectum vero sub nullo, & demonstratur per idem animal, affirmatum de homine negatum de qualitate, in secunda figura hoc modo: omnis homo est animal, nulla qualitas est animal, ergo nulla qualitas est homo: rursus, homo non est qualitas, cuius subiectum est sub eodem animali, & prædicatum sub nullo per idemmet animal in eodem modo, & figura sic demonstratur, nulla qualitas est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est qualitas: propositio verò tertio modo se habens eiusmodi esse potest, nullus homo est albedo, cuius prædicatum sub colore, subiectum vero sub animali continentur; quæ mediata probatur cum demonstrari vtroque modo possit, videlicet per illud superius, sub quo continetur prædicatum, affirmatum de eo, negatum de subiecto; vel per aliud, sub quo continetur subiectum negatum de prædicato affirmatum de eodem subiecto, primo modo demonstratur sic; omnis albedo est color, nullus homo est color, ergo nullus homo est albedo; secundo vero, nulla albedo est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est albedo.

Ostendit vera esse quæ dicta sunt circa hos tres modos, videlicet possibile esse, dum subiectum sub aliquo toto continetur, prædicatum non esse sub eodem, atque ex opposito, subiectum non contineri sub eo toto, sub quo continetur prædicatum; idq; exemplo duorum prædicamentorum, quæ coordinationes diuersas vocat vt si vna coordinatio sit A. C. D. & sit prædicamentum substantiæ: & altera B. E. F. & sic prædicamentum qualitatis, tunc sic arguit prædicamenta sunt impermixta, ita vt quod est in vno prædicamento non enuncietur de eo quod est alio; cuius ea est ratio: quia sunt primo diuersa, bene ergò sequitur, prædicatum huius propositionis continetur sub aliquo genere vnius coordinationis, ergò subiectum eiusdem non est sub eodem genere, idemque de eo genere sub quo continetur subiectum censendum est; nam sub eo non erit prædicatum. Exempla. 10.

Superest illa propositio, cuius neutrum extremum sub aliquo toto, vel superiori prædicato continetur, & talis est, in qua vnum supremum genus negatur de altero, vt substantia non est quantitas, qualitas non est relatio, & similes, nam suprema genera sub nullo altero continentur genere: nec sub aliquo prædicato superiori vniuoco, ens enim, quod de vniuersis prædicatur, analogum est, & transcendens, tales igitur propositio- Quæ propositiones negatiuæ sint immediatæ. 11.

positiones immediatas esse statuit Aristoteles, quia cum extrema nihil commune habeant, nec vllum aliud prædicatum se superius; nec dabile est medium, per quod demõstretur vnum ab altero remoueri: medium namq; de altero saltem extremorum debet enunciari in syllogismo, nam negari de vtroq; repugnat, cum ex negatiuis præmissis inutilis fiat syllogismus sed nullum est prædicatum, quod de hisce supremis generibus enuncietur, ergò nullum erit mediu m remouendi vnum ab altero, sed quodlibet se ipso ab alio remotum est ergo negatiuam propositionem immediatam constituent.

Arist. Probat Aristoteles illud antecedens, quod necesse sit medium de altero extremo affirmari in præmissis: nam vel syllogismus sit in
12. prima figura, & tunc minor saltem affirmatiua debet esse, in qua medium de minori extremo affirmabatur, vel in secũda quæ nec ex puris affirmatiuis, nec ex puris negatiuis constare potest quapropter vnam saltem affirmatiuam præmissam habere necesse est, in qua medium, quod vtriusque præmissæ est prædicatum, affirmabitur de altero extremorum. si ergo tale prædicatum dabile non est, quod de aliquo extremorum enuncietur, sequitur planè, nec medium esse possibile, per quod similes propositiones demonstrentur, quod idem est, ac esse immediatas.

De tertia autem figura mentionem non fecit Aristoteles, quia ad demonstrationem vniuersalem (de qua loquitur.) minimè apta est.

QVOT, QVIBVSVE MODIS Syllogisticis tum in immediatis, tum in mediatis propositionibus ignorantia dispositionis, & quomodo ignorantia negationis exoriatur.

CAP. DVODECIMVM.

IGnorantia verò, quæ non secundum negationem, sed secundum dispositionem dicitur, est quidem deceptio, quæ per syllogismum fit, &c.

TEXTVS EXPOSITIO

AD eandem scientiam, vel d[illegible] nam opposita pertinere docuit [illegible] Aristoteles secū one proulematum [illegible] problemate. 7. & [illegible] opponitur autem scientiæ ignorantia, & idcirco h[illegible]s, quæ ad scientiam, & modos, quibus eã comparamus, traditis, de ignorantia & modis, quibus eam incurrimus, meritò agit. Est autem ignorantia duplex, negationis, & dispositionis negationis dicitur pura negatio scientiæ in eo consistens, quod est, nunquam habuisse aliquius rei notitiam: quo pacto pueri nondum rationis vsum attingentes dicuntur ignorantiam rerum habere, quas nunquam didicerunt: ignorantia vero dispositionis oppositam dispositionem scientiæ importat, hoc est, cognitionem veritati contrariam, quam appelamus errorem & hæc est duplex, vna simplex, quæ sine discursu incurritur, ex falsa quidem authoritate, vel experientia, exemplo, vel consuetudine, quibus deceptus quispiam oppositum veritati opinatur, vt si fallaci sensus experimento deceptus aliquis opinetur solem minorem esse terra: altera est 2. ignorantia dispositionis per discursum contracta, tunc eueniens, quando syllogismo aliquo decepti opinamur oppositum veritatis. Sed hæc adhuc est duplex quemadmodum duo sunt in syllogismo consideranda, forma & materia, forma dispositionem in modo, & figura importat, materia veritatem propositionum: si ergò quispiam syllogismo peccante in forma deceptus opinetur aliquid oppositum veritati, incurrit ignorantiam dispositionis veritati in communi oppositam; eiusmodi non est præsentis considerationis sed pertinet ad lib. Elenchorum, vbi de apparenti syllogismo agitur: alia est ignorantia opposita veritati necessariæ per demonstrationem conquisita, & hæc pertinet ad propositum quam adhuc partitur Aristoteles in eam, quæ opponitur veritati principiorũ & conclusionis, nam vtramque contingit per syllogismum incurri.

Exclusa igitur ignorantia simplici; & potè veritati demonstratiuæ non opposita, & ideò a[illegible]

1. [illegible] contra [illegible] [illegible] 1. [illegible] duplex [illegible] & d[illegible] tionis. Ignorantia dispositionis duplex simplex & composita. Composita & pro [illegible] D. quia ig[illegible] Arist.

ideò non pertinente ad præsens institutum, exclusa etiam ignorantia contracta per ap
3. parentem syllogismum tanquam aliena ab hoc tractatu, de triplici alia agit Aristoteles tribus capitibus, de opposita veritati principiorum in præsenti, de opposita conclusionibus in sequenti & de ignorantia negationis cap. 14.

His igitur diuisionibus distincta ignorantia aggreditur Aristoteles explicationem eius quæ licet per syllogismum incurratur principiorum veritati opponitur, ac tandem eam exponit, quæ opponitur veritati conclusionum, & sic trimembris est totius capitis diuisio, & prima pars iam explicata

Sed cum ex principiis quædam sint negatiua alia affirmatiua, prius agit de ignoran
4. tia opposita negatiuis; deinde de ea, quæ affirmatiuis opponitur. Ignorantiam oppositam negatiuis incurrimus, quando fallaci syllogismo decepti opinamur oppositas affirmatiuas veras; quod solum in prima figura potest contingere, & solum in primo eius modo; nam in tertia figura non concluditur propositio vniuersalis neque in secunda affirmatiua, neque in tribus reliquis modis primus vniuersalis affirmatiua, sed solum in Barbara; vt si aliquis circa hoc negatiuum principium erraret, substantia non est quantitas, putans per talem syllogismum vniuersalem affirmatiuam oppositam sic inferri, omnis linea est quantitas, omnis substantia est linea, ergò omnis substantia est quantitas. Exempla producit Aristoteles in elementis, quibus obscurissima redditur doctrina, ideò in terminis significantibus proferenda à nobis deinceps erunt, vt facilius capi possint.

Duobis autem modis docet id posse fieri; vno quidem, ita vt vtraque præmissa sit falsa, & ideo in vtraque contingat deceptio; quod fit si pro medio accipiatur terminus, de quo non dicatur prædicatum, & qui non dicatur de subiecto. si enim tale sit, cum in ma-
5. iori dicatur de medio extremitas maior, quæ est prædicatum conclusionis, & in minori idem medium enuncietur de minori extremitate, fiet necessario, vt ambæ præmissæ sint falsæ, vt in eodem exemplo osten-

Membr. diui. 4. cap. Memb. 1. Memb. Duobus modis cō- tingit ig- norantia oppositam principij 1. Modo.

di potest: si deceptus quispiam putet hanc falsam esse, substantia non est quantitas, putans se eam deducere albedine pro medio accepta, de qua nec dicitur quantitas, nec albedo ipsa de substantia, tunc in vtraque decipietur præmissa falsa sic procedens, omnis albedo est quantitas, omnis substantia est albedo, ergò omnis substantia est quantitas:
contrariè autem sumendo ait Aristoteles id 6.
fieri; quia prædicatum affirmatur de tali medio vniuersaliter, de quo verè negari debuisset. & medium ipsum affirmatur de subiecto, de quo negari deberet vniuersaliter. Ratio.

Quod autem sic se habere possit medium ad subiectum, & prædicatum talis principii negatiui: de quo est ignorantia probat planè Aristoteles; quia cum vtrumque sit supremum genus sui prædicamenti, nec de subiecto poterit affirmari medium, cum nullum superius prædicatum habere possit de se vniuocè enunciatum; nec prædicatum necesse est enunciari de eodem medio, cum non sit transcendens, sed determinata quædam ratio de suis duntaxat inferioribus enūciabilis; de substantia nam que nullum potest prædicatum enunciari: nec necesse est quantitatem enunciari de quocumque, sed multa sunt, de quibus minimè prædicatur, tale ergò medium possibile est, quod cum nulla extremitate cohæreat, sed cum vtraque falsam propositionem constituat. 2 Modo.

Alio modo similem ignorantiam contin-
gere posse docet ex vna dumtaxat præmissarum falsa, altera autem vera, non tamen 7.
minori, nam hanc esse falsam necessarium est, quia necesse est affirmatiuam esse, & talem, in qua de minori extremitate prædicetur vniuersaliter medium, sed minor extremitas prædictæ conclusionis est genus supremum, de quo nihil vniuersaliter prædicatur, ergò talis minor non potest non esse falsa exemplum idem est, nam si quispiam erret circa illam vniuersalem negatiuam immediatā, nulla substantia est quātitas, eo deceptus syllogismo, quo putat se tanquā veram inferre vniuersalem affirmatiuā ei oppositā, videlicet, omnem substantiam esse quantitatē, quod

cumque medium assumat, necesse est illud in
minori prædicet de minori extremitate nem-
pè substantia, de qua nihil vniuersaliter præ-
dicatur, cum sit supremum genus; vnde fal-
sa semper propositio erit.

Quomodo maior sit vera & non minor præmissa.

Sed maiorem veram esse probat hac rati-
one obscura quidem, sed hoc modo intelligen-
da, atque formanda. in propositione negatiua
immediata prædicatum indiuiduè, hoc est,
immediatè negatiua de subiecto, vt in hac,
8. nulla quantitas est substantia si ergò accipia-
mus sub prædicato eodem, nempè sub substan-
tia, medium aliquod de quo immediatè præ-
dicetur, videlicet corpus, de eo quidem enun-
ciabitur verè substantia, non tamen quanti-
tas, cum vniuersaliter verum sit quoties vnum
aliquod de duobus immediatè dicitur repu-
gnare, vt duo illa inter se se affirmentur, siue
de vtroque immediatè dicatur affirmatiuè,
vel de vtroque negatiue, vel affirmatiue de
vno, negatiue de altero: tunc ergo maior ve-
ra esse poterit minori existente falsa vt si ne-
9. gatiua immediata, circa quam deceptio con-
tingit (quia contraria eius vniuersalis affir-
matiua existimatur illata per syllogismum
vt vera) sit, nulla quantitas est substantia, &
accipiatur pro medio incorporeum, de quo
immediatè affirmatur substantia, & consti-
tuatur talis syllogismus, quem demonstrati-
uum reputat deceptus homo: omne incor-
poreum est substantia, omnis qualitas est
incorporea, ergò omnis quantitas est substan-
tia; & tunc apparet substantiam de quan-
titate, & incorporeo immediatè prædicari,
de illa quidem negatiuè, de hoc affirmati-
uè; vnde infertur bene non affirmari inter
sese; atque adeò non posse minorem non esse
falsam, & posse maiorem esse veram.

Nota.

Docet deinceps Aristoteles, possibilem
etiam esse minori existente falsa veram esse
maiorem, etiamsi accipiamus medium, de
quo dicatur prædicatum negatiue, sed non
immediate, vt si assumpto homine sic pro-
cedamus Omnis homo est substantia, om-
10. nis qualitas est homo, ergò omnis quanti-
tas est substantia, intelligendum tamen est
non esse hoc verum ex vi illius regulæ imme-
diatæ prædicationis eiusdem prædicati de
duobus subiectis, sed ex eo, quod in maiori
affirmatur superius de suo inferiori [illegible] et im-
mediato quod pro medio assumitur, in mi-
nori idem medium affirmatur de subiecto,
nempè quantitate, quæ cum sit supremum
genus, non potest veram propositionem con-
stituere.

Et his concludit se sufficienter dixisse de
ignorantia negatiuæ immediatæ, quæ contin-
git, quando per syllogismum infertur tanquam
vera, ac necessaria vniuersalis affirmatiua
ei opposita: nunc autem dicendum superesse
ait de ignorantia affirmatiuæ tunc eueniente
quando negatiuam ei oppositam tanquam ve-
ram se inferre arbitratur quispiam, quod cum
non solum in prima, sed etiam in secunda figu-
ra possit fieri, prius agendum esse ait de modo,
quo in prima, deinde de modo, quo in secunda
contingit.

Tunc contingit ignorantia dispositionis cir-
ca immediatam propositionem affirmantem
in prima figura quando deceptus aliquis per
syllogismum infert negantem ei contrariam
tanquam veram, quod duobus modis eueni-
re potest: primò ita, vt ex vtraque præmissa
falsa procedat, idque fiet, si pro medio acce-
perit aliquid, de quo prædicatum eiusdem ne-
gatiuæ, quam infert, dicatur, vt si affirma-
tiua, circa quam decipitur, sit omnis homo
est animal, & negatiua, quam infert, nullus
homo est animal assumpto leone, vel equo pro
medio, ex vtraque falsa sic procedet, nullus
leo est animal, omnis homo est leo, ergò nullus 11.
homo est animal maior etenim falsa est, quia
superius de inferiori negat, minor verò ex
vniuersali illa regula nuper ab Aristotele
tradita, quod si vnum prædicatum immedia-
tè dicitur de duobus, duo illa inter sese non
contingit affirmari: dicitur autem animal de
homine, & leone, ergò neuter de altero affir-
mabitur.

Probat deinde non esse necessarium vtran-
que præmissam esse falsam. sed posse vnam
esse veram: & primò [illegible] maiori ostendit,
quia prædicatum eius, cum non sit transcen-
dens, sed determinatum non enunciatur de
omnibus, ergò aliquid accipere possumus eo
medio, de quo non dicatur, atque adeò de
quo il-

quo illud negare sit verum, sed ad inferendã conclusionem negantem in prima figura necesse est maiorem syllogismi esse etiam negantem, in qua prædicatum negetur de medio, vera igitur maior esse poterit, quod constabit, si lapidem pro medio accipiamus sic dicẽtes, nullus lapis est animal, omnis homo est lapis, ergò nullus homo est animal.

Maiori autem vera existiente necesse est minorem esse falsam ait Aristoteles, probatque dupliciter, primò quia repugnat planè, dum unum aliquod prædicatum affirmatur de uno, & negatur de altero, duo illa inter se se prædicari, sed in casu prædicatum conclusionis inferendæ negatur de medio, nempè lapide, & affirmatur de minori extremitate scilicet, homine ergò repugnãt duo hæc in minori cohærere, alioquin stare simul in veritate poterunt duo contradictoria, si enim vera sit minor illius syllogismi: omnis homo est lapis, sic inferre licebit in Dari, contradictorium maioris negatiuæ, omnis homo est animal, lapis est homo, ergò lapis est animal.

Probat secundo quia si maiori vera existente minor etiam vera sit, pugnabit planè cum ratione conclusionem esse falsam, ubi necessitas illationis præsupponitur.

Quod verò ex opposito nõ repugnet maiorem esse falsam & minorem, veram, constabit inquit Aristoteles, si tale medium accipiatur, sub quo sit prædicatum negatiuæ propositionis inferendæ, & quod sit superius subiecto eiusdem, tunc enim negatiua maior falsa erit, in qua negabitur idem prædicatum de medio assumpto & minor affirmans vera, in qua idem assumptum medium affirmabitur de subiecto, quod sub se continet, constat utrumque si corpus pro medio accipiatur ad inferendam hanc negatiuam immediatã, nullum viuens est animal: etenim corpus superius est animali, & sub eodem viuens continetur tanquam pars sub toto sic igitur dicemus, nullum corpus est viuens, omne animal est corpus, ergò nullum animal est viuens.

Transit deindè Aristoteles ad secundam figuram docens, tantundem in ea posse contingere, sed duabus modis, videlicet, ex utraq; præmissa falsa procedendo, vel ex altera tãtùm, sed adhuc prior modus duplicem habet sensum, m quantum præmissas esse falsas duobus modis potest intelligi, nam vel in totum falsæ sunt, vel tantùm ex aliqua parte: & quidem omni ex parte esse falsas impossibile esse vult, idque obscura quadam ratione probat. Nota quid de secunda figura. 16.

Quam ut capiamus, obseruandum in primis est sermonem esse de propositionibus uniuersalibus affirmatiuis, & negatiuis, ex quibus uniuersalis item propositio immediata cõcludi potest, negatiua quidem opposita affirmatiuæ immediata, circa quam est ignorantia dispositionis. Nota.

Secundò obseruare oportet syllogismum in secunda figura de quo nunc loquitur Aristoteles, nec utraque præmissa negatiua, nec utraque affirmatiua constare, sed affirmatiua, & negatiua sic dispositis, ut medius terminus utriusque prædicatum sit. 2. Nota.

Postremo, quanquam una singularis falsa sufficiat falsam simpliciter reddere uniuersalem propositionem, eam nihilominus in totum falsam vocamus, si omnes eius singulares tales sint, & eiusmodi est hæc, omnis homo est lapis: ex parte verò falsa dicitur, si non omnes falsas habeat, sed unam, vel plures, ut nullum animal est brutum. 3. Nota. 17.

Nunc igitur impossibile reputat Aristoteles deceptionem contingere circa uniuersalem affirmatiuam veram, atque immediatam, ex eo quod deceptus quispiam negatiuã ei oppositam, ac verè falsam veram infert in secunda figura ex utraque præmissa omni ex parte falsa & probat hac ratione, quia si utraque præmissa omni ex parte falsa sit sequitur euidenter contrarias præmissas esse in totum veras, ex quibus in alio syllogismo infertur eadem negatiua conclusio falsa tanquam vera, exemplum in terminis significãtibus non datur, quia res est impossibilis ideò in elementis erit producendum, in quibus efficacia Aristotelicæ rationis cerni potest, sit igitur uniuersalis affirmatiua vera, & immediata, circa quam deceptio contingit, omne A. est B. & negatiua ei opposita, quæ infertur in Ratio Aristot. 18.

tur in primo modo secundæ figuræ tanquam vera, cum tamen vere sit falsa, nulla A est B. ex præmissis in totum falsis, videlicet nullū B. est C. omne A. est C. accipio nunc præmissas contrarias in totum veras, omne B. est C. & nullum A. est C. ex quibus infero in Camestres, nullum A. est. B. veram quidem ex suppositione; nam ex veris præmissis non nisi vera conclusio infertur in necessaria consecutione; erit igitur eadem conclusio vera & falsa, quod repugnat; & modo simili si præmissæ sint in totum falsæ in Camestres, ex contrariis in totum veris deduci potest in Cesare vera conclusio, quæ falsa præsupponitur.

Fundamẽtum rationis. Fundamentum huius Aristotelicæ rationis ducentis ad impossibile, est alia ratio positiua ex ipsa rei natura desūpta, quæ talis est:

19. propositio affirmatiua immediata, circa quā est deceptio, conficitur ex prædicato sine medio inhærente subiecto tāquam superiori, vel æquali cuius cōtraria negatiua falsa tanquā vera deducta per syllogismum debet eisdem terminis cōstare, vt omnis homo est animal, nullus homo est animal; ad inferendam igitur hanc negatiuā ex præmissis in totū falsis in Cesare, vel Camestres, qui sunt modi inferentes vniuersalem propositionem, oportet tale medium accipere, quod in totum remoueatur à prædicato & in totū conueniat subiecto, vel ex opposito in totū conueniat prædicato, & remoueatur à subiecto. primam namq; conditionem habere necesse est ad inferendum eam in Camestres, & postremam in Cesare sed tale medium est impossibile. nam id, quod à superiori, vel æquali prædicato immediatæ propositionis affirmantes remouetur non potest in totum conuenire subiecto, imo neq; in parte, vt quod remouetur ab animali, vel rationali repugnat conuenire homini; & rursus, quod omnino remouetur ab in-

20. feriori, vel æquali non potest omni ex parte cōuenire superiori, vel alteri æquali, brutum nāq;, quod in totum ab homine remouetur, non potest omni animali conuenire, cum homini (qui est quoddam animal) non conueniat; verè igitur est impossibile propositionem vniuersalem negantem affirmatiuæ oppositam inferri in secunda figura ex præmissis in totum falsis; & hinc procedunt absurda ab Aristotele illata, si quispiam contenderit eam inferre.

Sed ex præmissis falsis quidem, sed non in totum bene potest deduci negatiua immediatæ affirmatiuæ opposita, fietq; si accipiamus medium, quod tam à subiecto, quàm à prædicato eius remoueatur, licet non in totum exempli causa. si negatiua sit eiusmodi nullum animal est viuens: accipiendum est pro medio brutum & sic inferenda in Cesare, nullū viuens est brutum, omne animal est brutum, ergò nullum animal est viuens: ecce vtraq; 21.
præmissam habentem non nullas singulares veras, & quasdam alias falsas, quod est non esse in totum, sed ex parte falsas.

Cum probasset Aristoteles ex vtraq; præmissa non in totum, sed in parte falsa posse deceptionem contingere, probat deinum possibile etiam id esse ex altera tantum falsa & quidem indifferenter, maiori videlicet, aut minori, & cum duo sint modi duntaxat secundæ figuræ inferentes vniuersalem conclusionem negantem, Cesare, & Camestres, probat primo de secundo; deinde de primo, sed prius ostendit fieri posse ex maiori vera, & minori falsa, si accipiamus medium superius prædicato eius, vt si propositio inferenda sit 22.
hæc, nullum animal est viuens; assumendum erit corpus, ac dicendum, omne viuens est corpus, nullū animal est corpus, ergò nullum animal est viuens. Ex maiori verò falsa, & minori vera fiet, si accipiamus medium inferius quidem respectu prædicati, sed quod nulli insit subiecto, eiusmodi esse poterit plāta, dicemusq; omne viuens est planta, nullum animal est planta, ergò nullum animal est viuens.

In Cæsare quomodo fiat demōstratio. In Cesare verò fiet quidem ex maiori vera, & minori falsa, si medium accipiamus à prædicato, atq; subiecto extraneum, eritq; in eodem exemplo lapis, nullum viuens est lapis, omne animal est lapis, ergò nullum animal est viuens: si vero accipiatur medium conueniens omni subiecto, & alicui duntaxat prædicato, tunc fiet syllogismus ex maiori falsa, & minori vera, vt si medium sit sensibile dicemus, nullum viuens est sensibile, ōne 23.
animal est sensibile, ergò nullum animal est viuens.

viuens. Ex quibus constat (ait Aristoteles similem deceptionem contingere posse ex vtraque præmissa falsa, & ex altera tantum.

DE IGNORANTIA IN PROpositionibus mediatis

CAP. DECIMVM TERT.

IN his vero, quæ insunt non indiuiduè, aut non insunt, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

POST Explicationem ignorantiæ circa immediatas propositiones tanquam priores, conuenienter ordine sequitur explicatio eiusdem circa mediatas tanquam 1. posteriores; quam præstat Aristoteles capite præsenti in tria membra diuiso, nam primò exponit ignorantiam affirmatiuarum propositionum per negatiuas falsas syllogismo primæ figuræ pro veris inductas, secundo per syllogismum secundæ figuræ, ac tandem de ignorantia negatiuarum differit, quæ falsæ reputantur negatiuis oppositis per syllogismū primæ figuræ illatus.

2. Vt autem mentem Aristotelis facilius assequamur, declarare oportebit, quid intelligat per medium proprium, quid per medium alterius coordinationis, & quid per medium extraneum, quid demum per syllogismum deceptionis & contradictionis, horum enim terminorum significatio non parum iuuabit ad capienda theoremata ab Aristotele proposita.

Medium igitur proprium vocat Aristoteles illud, per quod vniuersalis propositio affirmatiua vera (circa quam decipimur reputantes eam falsam) demonstratur, vt si quis 1. decipitur circa hanc propositionem, omnis homo est risibilis, putans se tanquam veram inferre oppositam, nempe nullus homo est risibilis, medium proprium erit rationale, per quod affirmatiua demonstratur medio syllogismo veritatis, & negatiua per syllogismū deceptionis, sic infertur, nullum animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergò nullus homo est risibilis.

Medium extraneum dicitur, de quo vel nec enunciatur prædicatum eiusdem affirmatiuæ propositionis, vel de subiecto non enunciatur ipsum; qualia erunt respectu eiusdem propositionis, omnis homo est risibilis, lapis, vel lignum, aut quid simile.

Per medium autem alterius coordinationis non intelligit Aristoteles alterius prædicamenti: cum notum sit rem vnius prædicamēti non prædicari per se de re alterius, si formaliter, vel in abstracto accipiantur: ac propterea non esse medium per se demonstrādi aliquid de ea, sed alterius coordinationis vocat (iuxta D. Tho cæterorumq; interpretum sensum) illud: quod nec proprium est, nec extraneum, sed proprio simile, & idcirco quasi medium inter vtrumq; extremum tenens, & tale erit, per quod à posteriori saltem demonstrabilis esset eadem propositio, quod alterius coordinationis iure vocatur, quia non tanquam propria causa, nec à priori eam demonstrat: eiusmodi erit risibile ad demonstrandā hanc propositionem, homo est admiratiuus, atq; etiam ad concludendā oppositam, nullus homo es admiratiuus, per syllogismum ignorantiæ, quem deceptionis vocat Aristoteles quia contrariam propositionem ei, circa quā decipimur, concludit, in quo ignorantia deceptionis, vel prauæ dispositionis consistit exempli gratia, si deceptio contingat circa hanc propositionem, omnis homo est admiratiuus, quam propterea falsam quis credit 4. quia deceptus putat negatiuam contrariam se inferre tanquam veram per talem syllogismum, nullum risibile est admiratiuum, omnis homo est risibilis, ergò nullus homo est admiratiuus; deceptionis appellabitur, quia vera causa deceptionis est, quem etiam contradictionis vocat Aristoteles, quia conclusio per eum opposita ei, circa quam decipiatur, concluditur, vel probatur.

Quibus prælibatis primum Theorema Aristotelicum, est deceptio circa propositiones mediatas affirmatiuas per negatiuarum oppositarum illationem in prima figura, tribus modis contingere potest, quemadmodum triplex est medium inferendi negatiuas oppositas, proprium videlicet alterius coordinationis, & extraneum & quidem si proprium est medium, non possunt ex-

Margin notes: Quid alterius coordinationis. 3. — Theorema si. — Medium proprium 1. — Medium extraneum.

ex vtraque præmissa falsa inferri, sed necessario ex maiori falsa, & minori vera, eodemque modo contingit, dum medium nec proprium est, nec extraneum, sed alterius coordinationis: at si extraneum sit & ex vtraque falsa, & ex altera indifferenter, maiori videlicet, aut minori.

Probatur primũ in Theoremate prolatum.

Probat Aristoteles primum, quia medium proprium idem est in vtroque syllogismo veritatis, quo probatur affirmatiua vera, & deceptionis, quo probatur negatiua opposita, & falsa; rursus syllogismus primæ figuræ non potest habere minorem negatiuam, erit igitur affirmatiua semper, sed in minori prædicatur medium de minori extremitate; ergò talem semper oportebit minorem esse, in qua medium proprium enuncietur de minori extremitate, quam necesse erit esse veram;
6. *vt exemplum nuper designatum ostendit, nam medium proprium demonstrandi risibilitatem de homine est rationalitas, & eodem vtitur, qui deceptus probari contendit negatiuam ei oppositam, nullus homo est risibilis: minor ergò talis syllogismi eadem erit, ac in syllogismo veritatis, videlicet, omnis homo est rationalis: maior vero non potest esse eadem, sed conuersa, hoc est, mutata in contrariam negatiuam, quemadmodum contraria negatiua probanda est; constat enim in vno duntaxat modo concludi posse vniuersalem negatiuam affirmat. uæ vniuersali contrariam, nempè in Celarent hoc modo: nullum rationale est risibile, omnis homo est rationalis, ergò nullus homo est risibilis, ex quibus plane deducitur non posse vtramque præmissam esse falsam.*

Secundũ probatur.

Probat secundum, tantundem videlicet contingere si per medium alterius coordinationis eadem negatiua vniuersalis probetur
7 *vam quamuis non sit proprium, aptum tamen ad illam concludendam, vnde eadem erit minor, ac in syllogismo veritatis, vt si eiusmodi sit syllogismus veritatis ad concludendam hanc vniuersalem affirmatiuam: omnis homo est admiratiuus, omne risibile est admiratiuum, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est admiratiuus, erit syllogismus deceptionis, nullum risibile est ad-*

miratiuum, omnis homo est risibilis, ergo nullus homo est admiratiuus; ecce quo pacto, cum idem sit medium, necesse est in prima figura eandem esse minorem affirmatiuam quidem, & ideò veram: maiorem verò falsam, quia contrariam maiori ex syllogismo veritatis, quemadmodum conclusio, conclusioni contraria inferenda est.

Tertium probatur.

Tertium denique probat, quod si mediũ sit extraneum ex vtraque in primis falsa præmissa inferri possit negatiua vniuersalis, atque ex altera etiam indifferenter maiori, vel minori: ex vtraque quidem si medium tale sit, de quo vniuersaliter dicatur prædicatum, ipsum verò de nullo dicatur subiecto, 8.
tunc enim maior negatiua erit falsa, atque etiam affirmatiua minor, vt si conclusio inferenda sit, nullus homo est sensibilis, assumendum erit pro medio irrationale, & dicendum, nullum irrationale est sensibile, omnis homo est irrationalis, ergò nullus homo est sensibilis: ex maiori autem vera, & minori falsa infertur, si accipiatur medium, de quo non dicatur prædicatum negatiua, enim maior in Celarent, vera erit, minor verò falsa; nam si de tali medio non dicitur prædicatum, extraneum etiam à subiecto erit, cum quo falsam minorem constituet tale medium erit planta ad eandem propositionem inferendam nulla planta est sensibilis, omnis homo est planta, ergo nullus homo est sensibilis.

Consulto prætermisisse videtur Aristoteles alium modum inferendi eandem propositionem ex maiori falsa, & minori vera, 9.
quia notissimus erat, dum medium proprium accipitur, de quo prædicatur vniuersaliter subiectũ, atque etiã de subiecto ipsum quare necesse erit minorem negatiuam esse falsam, & affirmatiuam veram, ita fiet si animal accipientes dicamus, nullum animal est sensibile, omnis homo est animal, ergò nullus homo est sensibilis.

2 Theorema [illegible]

Theorema secundùm statuit modum deceptionis circa easdem propositiones mediatas affirmatiuas per illationem negatiuam contrariarum in secunda figura: & est eiusmodi; propositio negatiua mediata affirmatiuæ con-

contraria inferri potest in secunda figura ex vtraque falsa præmissa non in totum, sed in parte potest etiam ex altera præmissa falsa indifferenter maiori, vel minori.

Ostendit primum eodem pacto, quo superius de propositionibus immediatis. nam cum propositio affirmatiua media talis sit, in qua [Prim]um probatur
10. prædicatum vniuersaliter de subiecto enunciatur, vt præmissæ inferentes negatiuam in secunda figura in totum sint falsæ, necesse erit tale esse futurum medium, quod de vno extremorum vniuersaliter dicatur, de altero verò negetur etiā vniuersaliter (vtriusque enim præmissæ predicatum esse debet) quod planè repugnat, nam cum prædicatum vniuersaliter contineatur in subiecto veræ propositionis circa quam decipimur, si medium de eodem prædicato negatur prorsus, non poterit de subiecto prorsus affirmari, vt quod à sensibili in totum remouetur, non enunciabitur vniuersaliter de homine.

Ex vtraque autem in parte falsa exploratum est posse inferri, si tale accipiatur medium, quod ex parte competat vtrique extremo eiusdem propositionis, & ex parte etiam ab vtroque remoueatur, vt si propositio sit, nullum animal est corpus, accipiendum erit brutum dicendumqúe nullum corpus est brutum, omne animal est brutum, ergò nullum
11. animal est corpus, in Cæsare in Camestres verò sit, omne corpus est brutum, nullum animal est brutum, ergò nullum animal est corpus; constat enim in his dūtaxat modis secundæ figuræ posse negatiuā vniuersalem inferri.

Secundū probatur. Ex altera autem falsa, maiori, vel minori deduci poterit, si accipiatur medium vtrique extremo conueniens: tunc enim negatiua erit falsa, quæ maior est in Cæsare, & minor affirmatiua vera & in Camestres maior affirmatiua vera, & minor negatiua falsa: sume tibi ad inferendam hanc propositionem, nullum animal est corpus, pro medio substantiam, & vtrumque præstabis, primum quidem dicens, nullum corpus est substantia,

omne animal est substantia, ergò nullum animal est corpus, postremum verò sic omne corpus est substantia, nullum animal est substantia, 12.
ergò nullum animal est corpus.

Theorema postremum de ignorantia circa negatiuas, quarum affirmatiuæ contrariæ per syllogismum inferuntur, legem constituit non dissimilem ab ea quæ de negatiuis lata est, videlicet, si medium sit proprium, vel alterius coordinationis, minimè ex vtraque falsa inferri, sed neque indifferenter ex alterutra: quia necesse est minorem esse veram, idcirco solum ex maiori falsa: at si sit extraneum, ex vtraque falsa, & ex alterutra indifferenter. 3. Theorema duo continet.

Vt autem facilius vtrumque intelligatur illud est tanquam certum præmittendum, affirmatiuam vniuersalem nec in secunda figura, neque in tertia inferri posse, sed solum in prima; nec tamen in quolibet eiusmodi, sed in primo dumtaxat Nota

Nunc igitur probat primum Aristoteles; nam cum medium proprium idem sit in syllogismo veritatis, per quem demonstratur negatiua mediata, circa quam contingit deceptio, atque etiam in syllogismo deceptionis, per quem deceptus putat se tanquam veram inferre affirmatiuam falsam sequitur euidenter minorem vtriusque syllogismi eandem esse, in qua medium de minori extremo vniuersaliter prædicatur, atque adeò non minus veram in vno, quam in altero syllogismo (affirmatiuam namqúe minorem, & vniuersalem petit primus modus huius figuræ, affirmatiuam quidem ex ipsius figuræ conditione vniuersalem propter conditionem modi: idemqúe iudicium ferēdum est de medio alterius coordinationis, cum similem habeat conditionem; vnd sequitur, neque vtramque præmissam falsam esse posse, neque minorem sed solam maiorem Primum probatur. 13.

Quod verò, dum medium est extraneum & vtramque falsam, & alteram indifferenter esse cōtingat, probat; nam si medium assu- Secūdum probatur.

matur, cui nullo modo prædicatū est insit, & quod nulli insit subiecto, cum oporteat ambas esse affirmantes falsæ erunt, vt si inferenda sit hæc propositio, omnis homo est brutum, & assumatur lapis dicemus, omnis lapis est brutum, omnis homo est lapis, ergò omnis homo est brutum maior erit vera, & minor falsa si accipiatur medium, de quo enuncietur prædicatum, vt quod de nullo dicitur subiecto, vt si in eodem exemplo accipias pro medio equū dices: omnis equus est brutum, omnis homo est equus, ergò omnis homo est brutum: ex opposito demum maior erit falsa, minor vera, si medium non sit sub prædicato, & dicatur de omni subiecto: vt si ad inferendam eandem propositionem, omnis homo est brutum, accipiatur corpus, sic dicetur, omne corpus est brutum, omnis homo est corpus ergò omnis homo est brutum.

Quibus absolutis caput quoque absoluens Aristoteles ait ignorantiam dispositionis per syllogismum contractam circa immediatas propositiones, atque etiam circa demonstrabiles sufficienter esse explicatam.

DE IGNORANTIA PVRAE negationis.

CAPVT DECIMVM QVART.

PLanum autem est, & quod si quis sensus defecerit, necesse & scientiam aliquam deficere, quam impossibile est accipere, &c.

EXPOSITIO TEXTVS.

Inventum cap. *CAPVT Hoc breuissimū est nulla egens diuisione, in quo de ignorantia puræ negationis disserens Aristoteles, causam illius tradit, quemadmodum superioribus capitibus causas ignorantiæ prauæ dispositionis attulit, idque vnica præstat conclusione, vnica item ratione eam confirmans*

Cōclusio. *Conclusio talis est, deficiente sensu aliquo necesse est deficere scientiam obiecti illius vt si alicui deest sensus visus, necesse est colorum scientiam ei deesse, atque adeò ignorantiam negationis habere talis obiecti.*

Probatur ab Aristotele hac ratione ... duabus vijs comparamus nobis scientiam, ... monstratione, vel inductione sed neutra harum habetur circa obiectum sensibile, cuius sensus deficit; ergo eo ipso necesse est scientiam deficere, Probat minorem, primo de demonstratione, deinde de inductione demōstratio versatur circa vniuersalia (vt sapè in superioribus ostensum est) sed vniuersalia non cognoscuntur à nobis per intellectum nisi medijs sensibus; ergo his deficientibus scientia deficiet, & deficiente quolibet particularis scientia obiecti eiusdem; minorem huius secundi syllogismi iterum probat argumento à maiori; si scientiæ aliquæ à sensu non dependerent, maximè Mathematicæ disciplinæ, de quibus proferre solemus, quod à materia sensibili abstrahant, sed adhuc istæ pendent à sensibus, nam & si lineam, vel numerum in vniuersali contemplentur, non possunt eiusmodi obiecta manifesta facere, nisi in quibusdam singularibus sensibilibus ostenderint: accipe hæc principia Geometriæ, à quolibet puncto in quodlibet punctum possumus lineam ducere & dato quolibet puncto possumus supra illud, ac super centrum circulum constituere, & intelliges nota esse nobis in vniuersali, ex eo videmus in multis singularibus sic rem se habere, pendet igitur horum principiorum cognitio ex notitia sensus, atque adeò conclusionum harum scientiarum, quæ ex eis deducuntur; ergò multo magis dependebunt aliæ scientiæ minus à materia abstrahentes: quapropter necesse est deficiente sensu proprio deficere.

Probat de inductione, cuius propria ratio est vniuersale ex singularib. sensu perceptis colligere cessante igitur sensu cessabit singulariū illius obiecti perceptio, cessabit inductio cessabit notitia talis obiecti per inductionem comparabilis.

QVAE-

QVAESTIO VNICA

An deficiente aliquo sensu possibile sit de obiecto eius scientiam adquirere?

NON est adeò patens veritas Aristotelicæ conclusionis, quin nouo indigeat examine; ideoque sub eadem forma à nobis examinanda proponitur: & quæstionis titulus duplici parte continetur; prior defectum sensus præsupponit, posterior eo præsupposito possibilitatem quærit comparandi scientiam talis obiecti; gratia exempli, si alicui de sit sensus visus, coparare nihilominus possit scientiam de coloribus aut luce.

Et quantum ad partem priorem, duobus modis potest deficere alicui sensus (vt bene adnotat D. Thom. lect. 20. horum commentariorum) primò ita, vt postquam eo visus est, amittat: secundò, vt à natura eo careat: & si primo modo contingat defectus, citra dubium est possibilem esse scientiam talis obiecti, vt si quis visum, quem habuit, amitteret, posset iam scientiam colorum habere vsu illius comparatam, quam absque dubio non amitteret: solum ergo procedit controuersia, si secundo modo defectus accidat, an tali defectu præsupposito scientia sit possibilis? & quidem circa sensibile proprium eiusdem sensus deficientis, vt circa colores, si visus deficiat, circa odores, si olfactus, sicque de cæteris; nam de sensibilibus communibus, vt de magnitudine, & motu, citra dubium est non deficere scientiam deficiente quolibet sensu particulari: nam cum percipiantur à cunctis sensibus, non pendet eorum scientia ab aliquo particulari.

Merito demum titulus; quæstionis inquitit, an de tali obiecto proprio possimus scientiam acquirere, vt intelligamus sermonem non esse de scientia infusa a Deo, cuius species, cum à rebus ipsis, vel obiectis, non accipiantur, nec à sensibus dependent sed a solo Deo Optim. immediate eas simul cum habitu scientiæ infundente: talis ergo scientia non deficeret cunctis etiam sensibus deficientibus, quin potius vsus illius adhuc permanere posset: talis fuit scientia, quam Deus Opt. primis parentibus infudit; talis etiam, quam Salomoni dedit: nec solum talis, sed longè perfectior, quam à primo instanti conceptionis Christi Sanctissima eius anima habuit bene ergo inquiritur, an possit is, cui aliquis sensus deficit, scientiam de propris sensibilibus talis sensus naturali modo adquirere? quia non apparet qua via possibile hoc sit.

Duæ sententiæ in hac re traduntur.

DVPLICEM nihilominus sententiam in fauorem affirmatiuæ partis retulit D. Tho. loco nuper indicato, *Prima sententia affirmatiua.* quas affirmat excludere voluisse Aristotelem vnam Platonis ponentis species intelligibiles in intellectu nostro fieri posse per Idæarum impressionem, quibus mediis rerum essentias cognoscere possumus; & si modus iste opinandi esset possibilis, cessaret profecto necessitas sensus ad comparandam scientiam, eoque proinde deficiente possemus eas adquirere. 4.

Huius positionis Platonicæ meminit Aristot. 1. lib. metaph. tex. 49. vbi cum sententiã eius de Idæis retulisset à tex. 25. inter alias rationes, quibus eam sequentibus textibus refutauit, hanc demum attulit de impossibilitate comparandi scientiam deficiente sensu hisce verbis. *Refutatio ab Arist.* *Item quorum sensus est, ea quomodo quis nosset sensum non habens, at qui oporteret, siquidem eadem cunctarum elementa sunt, ex quibus sicuti compositæ voces ex propriis sunt elemẽtis.*

Secundam positionem aliorum fuisse testatur D. Tho. possibile esse substantiarum separatarum nos scientiam adquirere absque sensuum adminiculo: nam cum materia careant, non subditur sensibus earum notitia; vnde possibile erit talium quidditates cognoscere sensu deficiente. *Secũda sententia.* 5.

Et vere inesse videtur, quia notitiam, quã de his habemus, nunquam per sensus adquisiuimus.

Ecce quo pacto duo istę sententiæ diuersis viis necessitatem sensus videntur tollere, quod & nos hisce argumentis cõfirmare possumus.

Vniuersalissima scientiarum principia, vt quodlibet est, vel non est, totum est maius sua parte, cognoscuntur expositis terminis, absque aliqua demonstratione, vel inductione *1. Argum.*

ne singularium per lumen naturale intelle-
6. ctus;par igitur ratio erit de cæteris,nullum siquidem per scientiā cognoscibile est ex propria conditione; & inductione opus non est ad cognoscendaeiusmodi principia Matemathicarum scientiarum; à quolibet puncto, in quodlibet punctum possumus lineam ducere, & super quodlibet punctum possumus circulum constituere, imo nec ad cognoscendum hoc principium Philosophiæ,natura est principium motus, & quietis: his autem cognitis possumus etiam absque alicuius singularis sēsibilis notitia conclusiones in eis contentas demonstrare,cum demonstratio circa rerum quidditates versetur, ad singularia minimè descendens; scientia igitur à notitia sensuum non pendet:vnde sensu adhuc deficiente possibilis erit.

2. Argum. Secundò,visu adhuc deficiente duæ supersunt viæ, quibus colorum scientiam comparare possit cœcus,vna est per propriam eorū
7. causam; videlicet per primas qualitates, ex quarum commixtione procedunt, videlicet calorem, frigiditatem, humorem, ac siccitatem, quas per sensum tactus valebit percipere demonstrationes,& inductiones ex eisdem constituere, scireque ex tali earum commixtione generari; talemque naturam habere. Alia est via auditus, quem proprium etiam sensum scientiæ posuerunt omnes, quo percipere potest, quæ à Magistro de natura colorum docentur, videlicet quod sit qualitas passibilis talis naturæ, de albedine quod color perfectissimus maximam participationem lucis habens, qualitas passibilis,ac eius sensus quem visum appellamus, disgregatiua.

Confirmat. Et confirmatur; quia etiam si alicui desit olfactus,poterit per alios sensus odorabilium scientiam hoc discursu comparare: video vul
8. tures à longe moueri ad mortuam carnem, quam nunquam viderunt,nec tetigerunt,nec gustu, vel auditu perceperunt, deuorandam, alio igitur sensu quinto, quem olfactum vocant, & cuius proprium obiectum sunt odores.

3. Argum. Postremo de Deo Opt. cognoscimus esse vuum, esse infinitum: de Angelis quod sint substantiæ spirituales incorruptibiles,& per-
9. petuæ,circa quas discurrere per inductionem possumus ostendentes Michaelem esse spiritum, & Gabrielem, colligentesque vniuersalem propositionem,quod omnis Angelus sit spiritus, idque absque alicuius sensus operatione, cū singularia hæc sensibus minimè subiiciantur: scientificam item notitiam habemus de materia, quod sit potentia, de forma quod sit actus, quas non sentimus; ex quibus plane infertur, adhuc deficiente sensu possibilem esse scientiam de eius obiecto, ac propterea talem defectum non necessario inferre defectum scientię (vt voluit Aristot.)cuius sententia non videtur hac in parte probanda.

Vera sententia refertur, & explicatur; soluuntur argumenta.

QVIBVS tamen non obstātibus probandam existimamus, sed oportebit prius quibusdam adnotatis eam explicare, vt veritas (quam absque dubio continet) clarescat magis. *Vera sent.*

Aduotandum est primò Aristot hac in parte sermonem instituere de scientia rerum prostratu præsenti intellectus in corpore existentis, cuius obiectum proprium est ens materiale, vel sensibile mediis sensibilibus speciebus præceptum, de quo loquitur plane idem Aristot.3 lib. de anima tex. 38. vbi statuit nihil esse à nobis intelligibile, nisi mediis sensibilibus formis, hisce verbis: *Quoniam autē neque res vlla præter magnitudines, vt videntur sensibilia separata, in formis sensibilibus intelligibilia sunt, & quæ in abstractione dicuntur, & quæcūque sensibilium habitus, & passiones sunt, & ob hoc qui non sentit aliquid, nihil vtique addiscet, nec intelliget.* Vnde fit, vt quæcumque intellectus pro hoc statu de spiritualibus intelligit, mediis sensibilibus, & non aliter percipiat, & hanc doctrinam tanquam veram, & necessariam recipiunt Peripatetici omnes: vnde fit vt eo modo cuncta ab intellectu cognoscantur, quo sub sensum cadere possūt, & iuxta diuersum modum sensitiuæ cognitionis esse etiam modum intellectiuæ. Cadunt autem primò sub sensum aliqua directè, & per se, qualia sunt accidentia corporea, & horum ratione substantiæ, quæ eis subiacent, ex quibus quædam solum secundum partes, vt mons aureus, quem monte, & auro perceptis fingimus, alia per sibi similia, vt dum, vrbem vnam, quam non vidimus ex aliis similibus, à nobis exploratis cognoscimus: alia demum secundum se non cadunt sub sensum, sed à natura rerum sensibilium eleuantur, qualia sunt

Primo vetat de qua sit sta loqui tur Arist. 10.
Arist.
11.
Quotupliciter rei cognitio fit.

sint Deus Opt. & Angeli, habent nihilominus quosdam effectus extrinsecos sensibus
12. subiectos, per quos ab intellectu percipiuntur, vt motum, & alios similes; per se igitur quemadmodū non subiiciuntur sensibus sic non percipiuntur ab intellectu nostro, sed quasi per accidens, vno quidem è duobus modis, per excessum, vel negationem rerum sensibilium, quo pacto intelligimus, Deum non esse quid corporeum sicut ea, quæ sentimus, sed quid aliud corporum perspectionē excedens; nec finitum, sed illuminatum habens esse; vel etiam per positiuos effectus, quod in creaturis producit, vt per motum corporeū, quem sensu percipimus, per nouū esse, quod creaturis communicat, intelligimus esse primum motorem, à quo omnes motus pendet, & primam causam, vel fontem totius esse: eisdemque modis negationis, & motus pauca quędam de substantiarum separatarum natura cognoscimus.

Quibus modis comparetur scientia. 2. Adnotandum est secundò, duobus modis esse scientiam à nobis comparabilem, via inuentionis, aut doctrinæ, primo modo scientias comparârunt primi, qui eas inuenere: secundo, qui aliorum magisterio eas acceperūt;
13. & siue hoc, vel illo modo adquirantur, dupliciter eas habere contingit, distinctè quidem, vel per proprios rerum conceptus; quo pacto sub scientiam nostram cadere possunt omnes res sensibiles, vt dum de homine cognoscimus esse, quid sit, quas habeat passiones, & quibus mediis de essentia per demonstrationem probantur; alio modo per conceptus communes, non pertingentes propriam naturam, vel proprietates rerum, sed confuse dumtaxat repræsentantes: & hoc modo Deū & Angelos, cæterasque res spirituales in statu præsenti cognoscimus, de Deo enim Opt. assequimur, quod sit, quod sit vnus, quod infinitus, atque æternus, quod actus purus corpore, vel materia carēs sed quid Deus sit, quid etiam horum attributorum, vel proprietatū
14. quælibet, non attingimus, quod necessarium esset, vt scientiam de eo, per proprios conceptus haberemus, per communes ergo dumtaxat eum cognoscimus, & quasi confusa quadam, atque imperfecta scientia.

Assertio 1. His prælibatis quęstioni satisfaciūt sequētes assertiones, quarum prima est: cunctis sensibus deficientibus impossibile est aliquē scientiam de nouo comparare, nec per viam inuentionis, vel doctrinæ nec per proprios, vel communes conceptus.

Eius ratio. De hac nullus vnquam dubitauit: nam si verum est obiectum nostri intellectus, pro hoc statu esse quidditatem rei sensibilis, nec quidquam percipere posse, nisi per sensuum ministerium, his penitus deficientibus, cessabit quoque intellectus ab operatione, vsque 15. adeo, vt non solum non possit nouam alicuius rei cognitionem acquirere, sed neque iam acquisita vti: vnde si alicui postquam scientiam, sibi comparauit, omnes sensus externi, atque interni deficerent, non posset aliquem eius vsum habere, siquidem vsus scientiæ à phantasmatibus dependet (vt Aristot. docuit loco superius memorato) & experientia ipsa testatur; sed doctrina huius capitis non est adeo vniuersalis, idcirco ad eam per secūdam assertionem descendamus oportet.

2. Assertio. Assertio secunda est, deficiēte aliquo sensu, bene potest quispiam per viam doctrinæ scientiam comparare de propriis sensibilibus illius, non solum per communes, sed per proprios conceptus. Eius ratio.

Probatur plane; quia edoctus à magistro, nosse poterit colorem esse qualitatem passibilem talis speciei ex tali mixtione primarū procedentem: albedinem esse colorem dis- 16. gregatiuum visus; visumque esse sensum horum colorum perceptiuum: lucem quandam simplicem qualitatem, ratione cuius percipi colores possunt, esseque caloris causatiuam, & his similia, quorum certe notitia per talē viam habita ab operatione visus minimè pēdet

3. Assertio. Assertio postrema; sensū deficiente, non est possibile scientiam acquirere, de eius obiecto propria inuentione, ac per conceptus proprios, seu distinctos; sed solum per communes, vel confusos.

Ratio primæ part. assertionis ex Aristot. Prima pars huius assertionis est expressa sententia Aristotelis cap. præsenti, quæ vt minimum intelligenda est de impossibilitate acquirendi scientiam distinctam talis obiecti, per viam inuentionis, vt bene Paul Venetus in comment. huius cap. vbi vtramque assertionem nostram, secundam, & tertiam, valde probat: nam cæteri interpretes nullum ferme verbum de controuersia hac fecerunt.

Eius arg. Et probatur efficaci ratione: nam de deficiente visu (gratia exempli) impossibile est percipere naturam coloris, nisi per similitudinem, vel dissimilitudinem aliarum rerum, quas

quas per alios sensus percipimus vel certe per effectus communes, quo pacto Deum Opt. & Angelos cognoscimus, talis autem notitia non attingit propriam rei naturam, nec proprietates, sed communia quædam: posset
17. namque per negationem aliorum sensum elicere cœcus quintum alium esse ponendũ, qui circa obiecta aliorum sensuum non versetur: vnde aliud etiam esse proprium sensibile ponendum præter quatuor; sed quidnã illud sit, quamve naturam, & proprietates habeat, haud quaquam posse poterit: vnde nec distinctam eius habere notitiam, & in hoc sensu accipiendum est vulgarum illud passim vsurpatum, cœcus non iudicat de coloribus, quasi propria inuentione distinctam eius notitiam comparare minimè possit.

Secunda pars asserti onis probatur ratione. Et hoc est, quod secunda pars eiusdem assertionis affirmat, quam efficaciter probat secundum argumentum, eiusque confirmatio, cui doctrina Aristot. nullo modo contradicit: satis est enim eum, cui aliquis sensus à natiuitate deficeret, non posse propria inuentione scientiam de obiecto illius distin-
18. ctam comparare, vt absoluta locutione verũ sit deficere scientiam alicuius obiecti sensu, per quem percipitur, deficiente. Et certe, de distincti obiecti notitia loqui Aristot. dum impossibilem docet, ostendit plane eius ratio, nempe scientiam compatandam esse per demonstrationem, vel per inductionem, cuius principia ostenduntur: talis namque demonstratio, & talia principia distinctam rei notitiam præbent. Ostendit etiam proprium eius institutum, quod non est aliud (vt superius adnotauimus) quam naturam, & proprietates potissimæ demonstrationis, ac perfe-
19. ctæ scientiæ tradere, quod si ita est euidenter sequitur de ignorantia opposita tali demonstrationi, talique scientiæ nunc agere: ac propterea merito docet defectu alicuius sensus necessario inferre ignorantiam puræ negationis perfectæ, ac distinctæ scientiæ propria inuentione comparabilis de obiecto talis sẽsus, non negans confusam quandam eius notitiam esse adquisibilem cæterorum sensuum adminiculo.

Ad primũ argument. Ad primum argumentum de vniuersalissimis principiis dicendum est, illa adhuc à sẽsibus dependere; tum quia terminorum notitiam, non nisi hac via capere possumus: tũ etiam quia aliquando explicatione, vel ostensione indigent, vt eorum veritas capiatur: ostenduntur autem, vel explicantur exemplis, & inductionibus; vnde fit, horum cũ notitiam deficere sensibus omnino deficientibus, & quãquam circa rerum quidditates
20. demonstratio versetur, materialium tamen, & sensibiliũ, quæ non percipiuntur nisi mediis singularibus per sensum perceptis, quare negandum est demõstrationes nostras a sensuum notitia, vel operatione non dependere.

Ad 2. arg. Secundum argumentum aliqualem colorum notitiam comparare posse cœcum per primas qualitates tanquam per causam conuincit, non tamen distinctam, sed per communes, atque confusos conceptus, quemadmodum primæ ipsæ qualitates in quantum colorum sunt causæ, cõfusè tantum possent cognosci, vt postrema nostra assertio ostendit; pendet namque distincta ex propriis sensibilibus speciebus, quibus mediantibus natura coloris, quemadmodum aliorum sensibilium percipitur, sensu igitur visus deficiente solum per similitudinem, vel negationem, vel certe per communem causæ conditionẽ perciperentur, vnde confusa esset eorum
Ad conf. notitia, quam solum probat cõfirmatio eiusdem argumenti, posse per aliorum sensuum discursum acquiri, & id quidem de propria
21. inuentione intelligimus, de qua accipienda est doctrina Aristotelis; nam per viam doctrinæ posset absque dubio distinctã comparare scientiam (vt secũda assertio nostra docuit) quanquam non ita perfectã, ac per proprium sensum.

Ad vlt. arg. Vltimum argumentum aliqualem etiam scientiam de Deo, & Angelis comparatã nobis probat, non tamen distinctam, sed confusam per communes conceptus propriam eorum naturam minimè attingentes, & hanc adhuc imperfectam non acquirimus absque sensuum adminiculo; nam cum eiusmodi substantiæ corpore careant, non subduntur directè, & per se intellectiuæ cognitioni nostræ, cuius proprium obiectum pro statu præsenti est quidditas rei corporeæ, vel materialis; sed per extrinsecos, atque cor-
22. poreos effectus, per motum videlicet, & similes: vnde si sensus omnino deficerent nullam penitus notitiam harum rerum possemus comparare, sed nec iam comparata vti (vt primam nostram assertionem confirmantes ostendimus) & ex discursu per inductionem facto circa easdem substantias

non

non possumus maiorem notitiam, quā per eosdem effectus acquirere, quin potius inductio quælibet notitiæ per effectus acquisitæ innititur? unde non potest esse distinctior, aut perfectior.

SYLLOGISMUM OMNEM EX tribus constare terminis, maiori, minori, ac medio, & hos in infinitum, tam in propositionibus affirmatiuis, quam negatiuis abire non posse.

CAP. DECIMUM QUINTUM.

Est autem omnis syllogismus per tres terminos, & qui quidem monstrare potest, &c.

TEXTUS EXPOSITIO.

His, quæ pertinent ad naturam demōstrationis, tam ex parte propositionū, ex quibus conficitur, quam ex parte formæ
1. *syllogisticæ, modi videlicet, atq; figuræ in quibus disponuntur, expeditis; docendum superest, quonam pacto mediatas præmissas reducere ad immediatas oporteat; hæc est enim resolutio posterior, à qua opus hoc denominationem accepit. Notumq; est ex definitione demōstrationis, præmissas eius futuras esse propositiones immediatas, aut principia indemōstrabilia, vel certè talia, quæ ad hæc reduci à demōstratore valeant, non enim scire potest, qui mediatarum propositionum demonstrationem non habuerit, per quam usque ad indemonstrabilia easdem referat: hanc igitur resolutionem, huncve modum reducendi præmissas in infinitum nō procedere ostendit Aristoteles in his quatuor capitibus usque ad 18. quæ non tam multa capita censeri debēt, quā multæ partes eiusdem, cap. autem .19. qualis sit.*

0 *Hoc igitur decimo quinto duo præmittit*
m. *ad intentum finem valde necessaria soluet*
3. *tres suppositiones, quibus expositis proponit*

tres quæstiões tribus sequētibus capitibus soluendas.

Prima suppositio pertinet ad uniuersalem formam syllogisticam in libris priorum traditam, & est talis: omnis syllogismus conficitur ex tribus terminis; nam si in quatuor constituatur, manifestum patitur defectum, ut ibidē ostenditur: ex duobus vero nequaquam constitui potest, nam ut unus probetur de altero in conclusione medium designare oportet, ratione cuius de eo enunciētur, medium autem aliud est ab extremis: unde infertur necessario ex tribus syllogismum confici, ita ut neque ex pluribus, neque ex paucioribus. Prima suppositio.

In utroque syllogismo rem facit manifestā, affirmatiuo videlicet, & negatiuo, in affirmatiuo namque unum extremum alteri inhærere in conclusione probamus per medium utrique extremo conueniens, quod substantia homini medio animali: in negatiuo vero unum remoueri ab altero per medium conueniens quidem positiue uni extremo, & repugnans alteri (ex puris enim negatiuis non constat ullus syllogismus) ut si probare velimus hominem non esse lapidem, oportebit mediū terminum talem accipere, qui homini conueniens lapidi repugnet, & eiusmodi erit animal, dicimusq; nullum animal est lapis, omnis homo est animal, ergò nullus homo est lapis. Exemplū.

Ex his autem tribus terminis præmissas effici, pro quibus syllogismus supponit, ostēdit qui si demonstratiuus fuerit, præmissæ eius appellabuntur suppositiones, vel principia per se nota, vel certe talia, quæ ad per se nota reduci per demonstrationes valent, in quorum reductione non contingit in infinitum abire.

Secunda suppositio est, duplicem esse resolutionem dialecticam videlicet, & demonstrationum, quēadmodum duplex est syllogismus, dialecticus & demonstratiuus, omnis eamque resolutio per syllogismos fit, quibus præmissæ usque ad immediata deferuntur principia; quam delationem merito vocamus: dialectica resolutio est delatio Secunda suppositio.

præmiss-

præmissarum syllogismi probabilis vsque ad maxime probabilia: demonstratiua vsque ad verè immediata, in eo enim distinguũtur processus dialecticus, & demonstratiuus, quod ille ex probabilibus, iste ex veris est: vnde fit, dialecticum ad ea, quæ immediata videntur duntaxat, præmissas syllogismi referre, licet vere medium habeant: demonstratiuum vero ad verè immediata stare enim potest præmissas re ipsa medium admittere, videri autem pluribus, vel sapientibus medio vacare; & tunc intra ordinem probabilium immediata censebuntur, ideoque dialecticũ processum terminabunt: satque erit ad eas referri conclusionem, vt eius assensus probabilis habeatur: vt autem verè scientificus, necessario requiritur ad præmissas vsque re ipsa immediatas conclusionem deferri.

3. Suppositio. Vnde infertur supppsitio tertia demonstratoriam artem non ex quibuscumque propositionibus veris procedere, sed ex his, quæ veritatem per se habent, quibus duo genera propositionem per accidens opponuntur; vnum
6. est earum, in quibus prædicatum non solum re ipsa, sed ex modo se habendi accidentaliter conuenit subiecto, quod semper euenit, dum subiectum de accidenti enunciatur, vt si dicamus album esse lignum, vel hominem & has vocat Aristoteles prædicationes secundum accidens, vel non secundum se, quia prædicatum non secundum se, sed secundum alterum conuenit subiecto, nimirum lignum albo ratione eius, cui albedo accidit: contingit namque, aliquid, cui accidit albedo, esse lignum: aliud est accidentalium propositionum genus, in quibus licet prædicatum re ipsa sit accidens subiecti, non tamen habet modum accidentalem respectu illius, quia non ratione alterius, sed ratione sui conuenit, vt hominem esse album, quas vocat propositiones secundum se; quia prædicatum non conuenit subiecto secundũ alterum se, sed proximè, atque formaliter ei inhæret: itaque propositiones primi generis duplici de causa sunt accidentales, & ideo vocari possunt quasi accidentales per [illegible] positiones vero secun[illegible] ge[illegible] ratione, & ideo non acc[illegible] 7.
dens, sed accidentales secundum se, qu[illegible] ius rei gratia attulit, atque dixit A[ristote]les, vt intelligamus processum demonstratiuum ab vtrisque abstinere, & ex his propositionibus procedere, quæ nec sunt accidentales secundum se, nec per accidens: sed omnino per se (vt bene D. Thom. in his comment. lect. 31.

Expeditis suppositionibus tres alias quæstiones excitat Aristoteles in secũda parte capitis iuxta numerum terminorum, medij videlicet, & extremitatum: & versatur prima circa extremitatem minorem, an videlicet dato aliquo subiecto vltimo, quod de nullo alio enunciabile sit, dentur infinita prædicata à se superiora, debito ordine de eo enunciabilia, primum, videcet immediate, de quo immediate etiam dicatur aliud, & de hoc aliud in infinitum? vel certè talis prædicatorum ascensus ad vltimum aliquod terminetur, de quo non dicatur aliud? vt si homo sit vltimum subiectum, de quo proximè enunciatur animal, & de animali viuens, de viuento corpus de corpore substãtia, in qua talis ascensus terminatur, cum substantia sit vltimum prædicatum, de quo nullũ iam vniuoce enũciabile est. 8.

Secunda quæstio est ex parte maioris extremi: an supremo aliquo prædicato admisso, de quo non dicatur allud, dentur sub eo infinita subiecta tali ordine disposita, vt de primo proximè dicatur, hoc autem, de quo proxime dicitur, in alio sit, & hoc etiam in alio vsque in infinitum? vel certè talis descensus à primo prædicato in inferiora subiecta ad vltimum terminetur, quod de alio subiecto minimè dicatur, vt in eodem exemplo cõstat nam descensus à substantia per corpus, viuens, & animal in hominem terminatur tanquam in vltimum subiectum, sub quo non est aliud vniuersale subiectum: itaque inter hanc secundam quæstionem, & primam illud est discrimen, quod 2. q.

nis, quod prima quærit, an à primo subiecto numerus prædicatorum sursum in infinitum ascendat? secunda vero, an à supremo prædicato numerus subiectorum deorsum in infinitum descendat?

Quæstio Tertia, ac postrema quæstio circa mediū versatur, quærēs, an determinatis extremis, hoc est, an dato vltimo subiecto, & supremo
10. prædicato, infinita media assumi possint inter illa? quod idem est, ac si quispiam sciscitaretur, an demonstrationes sursum, & deorsum in infinitum procedant, vel certe versus vtrāque differentiam positiones suum terminum habeant? constat enim extremitates per medium coniungi in demonstratione: reuocatur autem in dubium, an vltimum subiectum, & supremum prædicatum per infinita media, vel
11. determinata coniungantur? siue à primo subiecto processus incipiat, & in vltimum terminetur prædicatum, seu ex opposito, à supremo prædicato incipiens in vltimum subiectum, si enim termino careat vtramque partem versus omnium erit demonstratio, & si ex vtraq; terminetur non demonstrabuntur omnia, sed in aliquo erit sistendum, cuius non sit demonstratio, sed per se notum principium iudicatum sit.

Eiusmodi autem quæstiones locum habere docet non solum in affirmatiuis, sed in negatiuis demonstrationibus, cuius aperta est ratio nam quemadmodum extremitates in affirmatiua coniunguntur per medium positiuum vtrique extremo conueniens, pari ratione in negatiua vnum remouetur ab altero per medium positiue vni conueniens, ab altero vero remotum, vt hominem non esse lapidem demonstramus per animal cum homine coniunctum à lapide verò remotum, ab affirmatiua vero, & negatiua demonstratione solum ea
12. est excipienda, quæ in reciprocis, vel conuertitibilibus terminis constituitur, quales sunt propriæ differentiæ, & passiones, quæ de subiectis enunciantur, ac de eisdem subiecta, vt respectu hominis rationale, capax disciplinæ admiratiuum, & risibile, quæ esto infinita essent, nullum datur supremum prædicatum, nec vltimum subiectum, sed promiscuè prædicantur, & subijciuntur, ita vt quocumque accepto de reliquis prædicetur, & de ipso reliqua eo duntaxat excepto, quod passiones prædicātur de subiecto tanquam accidentia, hoc verò de passionibus, vt substantia, quasi dicat, illæ quidem tanquam accidentales formæ, ac propterea prædicatione directa, subiectum verò tanquam prædicamentum, hoc est, tanquam 13.
substantia, à qua oriuntur, & cui inhærent: nisi velimus tale discrimē non inter passiones & subiectum constitui ab Aristotele, sed inter passiones ex vna parte, & definitionē ex altera vtriusq; tamen cū subiecto cōparatū, ita vt discrimē non sit in modo prædicādi directè, sed accidentali, vel substātiali. sensusq; fit, inter passiones, ac definitionem, quæ reciprocantur cū subiecto discrimē esse, quod illæ prædicātur de subiecto accidentaliter, non quidem vt cōmunia sed vt propria accidentia; definitio verò tanquam prædicamentum, id est, substantialiter. nam cum præcipuum sit prædicamētum substantia, pro eo dumtaxat nomen prædicamentum (tanquam analogū) per se sumptum supponit.

QVOD EXTREMIS FINITIS existentibus media non possint esse infinita.

CAPVT DECIMVM SEXTVM

Vod igitur inter media non contingit infinita esse, si deorsum stent prædicamenta, manifestum, &c.

EXPOSITIO TEXTVS.

Intentum 1. INchoatum cap. præcedenti discursum prosequitur Aristoteles in præsenti, quod nos continuata ferè expositione interpretātes in duas partes diuidimus: in priori . . . ā statuit

Diuisio bimembris. *tuit conclusionem Aristoteles, quæ ostendit tertiam quæstionem propositam esse impossibilem eamq́ue vnica ratione confirmat; in posterior, cuidam tacita obiectioni respondet.*

2. Memb. *Conclusio talis est, extremis finitis existentibus, nempè vltimo subiecto, ac supremo prædicato, repugnat media esse infinita, atque adeò demonstrationes in infinitum procedere, sed necesse erit media sicut extrema esse finita, & ex cōsequenti demonstrationes statum habere in aliquo indemonstrabili.*

2. *Confirmationi huius conclusionis præmittit Aristoteles explicationem vtriusque processus sursum & deorsum, hoc est, à primo subiecto vsque ad vltimum prædicatum, & ab hoc rursus vsque ad illud, dicens processum sursum vocari à particularibus ad vniuersalia, quod satis notū est: nam cum superius ascēdimus, à minus vniuersalibus ad magis vniuersalia tendimus, quo vsque ad vniuersalissimū perueniamus prædicatum, quod appellamus supremum, quo enim superiora sunt prædicata eo sunt vniuersaliora: processus deorsum vocatur, cum è diuerso ab vniuersalibus ad*

3. *particularia proceditur, quo enim inferiora sunt prædicata eo sunt contractiora, minusq́ue vniuersalia: ideò particularis iste processus, & quasi motus deorsum appellatur.*

Probatio. *Quibus expositis tali ratione probat integram conclusionē; si inter supremum prædicatum, & vltimum subiectum infinita intercedunt media, siue ab illo incipias vt ad hoc peruenias, vel ab isto in illud tendas, ad neutrum peruenire poteris. Probatur euidenter, quia infinitū non est pertransibile, sed à quocunq; processus incipiat, oportet infinita pertrāsire, vt perueniamus ad alterū, repugnabit igitur ad illud accedere, atque adeò cōiunctionē vnius extremi cū altero per talia media ostēdere:*

4. *re; quod cū sit scopus totius demōstratoriæ artis, imò vnicum ipsius demonstrationis officiū, sequitur plane demonstrationem ac demonstratoriam artem esse impossibilem: relinquitur ergò inter extrema finita nequaquā esse posse infinita media, siue sursum, siue deorsum procedatur, sed media sicut extrema finita esse.*

1. Memb. *Respondet Aristoteles cuidam obiectioni in extrema parte capitis quæ talis esse poset, inter extrema finita, vltimum videlicet subiectum, & supremum prædicatum, esse quidem infinita media, non tamen omnia contigua, hoc est immediata, sed inter quæ medium reperiatur, ex quo videri posset alicui non esse impossibilē transitum, sed posse quempiam ab vno ad aliud extremum peruenire, probareque vnum alteri coniungi, fieretq́; demonstrationes in infinitum non procedere.* 5

Obiectionis solutio. *Fit autem satis huic obiectioni (ait Aristoteles) si cōsideremus nihil referre, quod mediata sint, vel contigua, si modo infinita sint, nam vt ab vno in aliud extremum quis transeat, necesse est per singula media quomodolibet se habentia transire, sed infinita non contingit pertransire, ergò nec possibile est ab vno in aliud peruenire extremum, idemq́; incōueniens reddit, vt in infinitum procedant demonstrationes nec demonstrabilem esse vllā coniunctionem extremorum.*

QVOD SI PRAEDICATIONES affirmatiuæ sint finitæ sursum & deorsum, impossibile sit demonstrationes negatiuas in infinitum procedere.

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM

PLanum autem, & in priuatiua demonstratione, quòd statur, siquidē in prædicatiua statur ad vtraque, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Textus. POstquam Philosophus ostendit inter extrema finita nō dari infinita media, ideoque demonstrandi viam statum in extremis habere, ad quæ per media finita peruenitur

siue

sive motu sursum à primo subiecto ad supremum usque prædicatum procedamus, vel motu deorsum à supremo prædicato ad ultimũ usque subiectum: ad particularia descendens negatiuarum, atque affirmatiuarum demonstrationem, probare nunc intẽdit negatiuas demõstrationes in infinitum non procedere, si ita est quod affirmatiua prædicata vel propositiões sint finita, tam in motu sursum, quam deorsũ. Affirmatiua autem prædicata sunt, quæ à primo subiecto accipiuntur usque ad supremum prædicatum de eodem primo subiecto, atque intermedijs, affirmata in motu sursum, atque deorsum, quæ sub prædicato supremo accipiuntur usque ad ultimum subiectum, eiusmodi enim subiecta sunt respectu superiorum & respectu inferiorum prædicata, quæ de eisdem affirmantur, habemus exemplum utriusque in homine, & substantia, nam prædicata, quæ de homine tanquam de primo subiecto, ac de intermedijs usque ad substantiam affirmantur, finita sunt, videlicet anima, viuens & corpus, & rursus subiecta, quæ à substãtia usque ad hominem accipi possunt, & vicissim sunt prædicata, quæ de subiectis affirmantur, etiam sunt finita, cum sint eadem diuerso modo accepta: supposito ergo quod eiusmodi prædicata, & subiecta ex quibus affirmatiuæ constituuntur demonstrationẽs, finita sint: docet Aristoteles finitas esse negatiuas demonstrationes inter eadem extrema, & hoc est primum quod cap. præsen ti præstat illud in omnibus figuris; prima, videlicet secunda, & tertia, exemplari quadam inductione probans: tandem in calce capitis facilem quandam obiectionem proponit, ac diluit.

Diuisio cap. huius.

1. Memb. Conclusio igitur talis est, supposito quod affirmatiua prædicata finita sint, tam in motu sursum, quam deorsum, repugnat negatiuas demonstrationes in infinitum tendere, sed necesse est non secus, ac affirmatiuas statum habere in extremis.

Ratio tri-... Quam in omni figura veram esse ostendit hac unica ratione negatiua propositio in qua cumq; figura potest demonstrari; sed in nulla ex utraq; præmissa negatiua, nam talis syllogismorum dispositio prorsus negatiua inutilis est, necesse est ergò ex altera affirmatiua demonstretur, in prima quidem figura ex minori, cum in ea non admittatur minor negans, in secunda ex maiori, vel minori indifferenter, ut ex minori in Cesare, ex maiori in Camestres, in tertia verò ex sola minori in Felaptõ & Bocardo, & Ferison, quanuis universalis nunquam in hac figura demonstretur: sed affirmatiua prædicata, & prædicationes ex suppositione sunt finita, ergò necesse est negatiuas etiam demonstrationes certum terminũ habere ita ut ultra illum non procedant. Hãc rationem unicam esse dicimus, licet eam Aristoteles singulis figuris accõmodans quasi triplicem videatur efficere. bus figuris accõmodata.

4.

5. Sic igitur accommodatur primæ figuræ, si enim in ea sit demonstranda propositio negatiua, per tale utiq; medium, de quo in maiori negetur extremum maius, & quod in minori, affirmetur de extremo etiam minori, sed media, siue prædicata affirmatiua sunt ex suppositione determinata, ergò negatiuas demonstrationes in hac figura (quæ sine affirmatiua præmissa non constant) statum habere in eisdem extremis necesse est, res fit manifesta, si demonstranda propositio sit, nullus homo est qualitas medio quidẽ animali, de quo qualitas universaliter negatur in maiori, & quod de homine affirmatur universaliter in minori, dicemusq; nullum animal est qualitas, omnis homo est animal, ergò nullus homo est qualitas ex quibus præmissis minor per se nota est maior verò demonstrabilis, erit autem demõstranda per medium superius animali, quod proinde affirmetur universaliter, & immediatè de animali eodem in minori, & de quo qualitas in maiori universaliter negetur, & tale erit viuens, sicq; procedemus, nullum viuens est qualitas, omne animal est viuens, 6.

 ergò

ergò nullum animal est qualitas. & si rursus
demonstranda maior sit (nam minor indemõ-
strabilis est) fiet quidem per aliud medium vi-
uente superius, quale est corpus vniuersaliter
7. de viuente in minori enunciabile, ac de quo
qualitas vniuersaliter in maiori negatur, ta-
lisque demonstratio fiet nullum corpus est qua
litas, omne viuens est corpus, ergò nullum vi-
uẽs est qualitas & adhuc maior quæ sola de-
monstrari potest sic per substantiam ostende-
tur, nulla substantia est qualitas, omne corpus
est substantia ergo nullum corpus est qualitas;
& eccè tibi demonstrationẽ negatiuam vtra-
que præmissa per se nota constantem, statum-
que proinde habentem in supremo prædicato
proximè affirmato de subiecto, constituentẽ-
que propositionem affirmatiuam immediatã,
atque indemonstrabilem, ratione cuius non
potest vltra procedere.

In media etiam figura nõ omnino dissimi-
le exemplum designare possumus, in qua si de-
monstranda est negatiua propositio, per me-
dium certè, quod de altera affirmetur extre-
mitate, maiori, vel minori, nam de vtraque
8. negari impossibile est: sit igitur negatiua de-
monstranda, nulla qualitas est homo, medio
animali vniuersaliter negato de qualitate, &
affirmato vniuersaliter de homine demõstra-
bitur autè hoc modo in Camestres, omnis ho-
mo est animal, nulla qualitas est animal, ergò
nulla qualitas est homo cuius demonstratio-
nis sola minor demonstrari potest, cum per se
sit nota maior erit autem demonstranda per
medium superius animali quod etiam à qua-
litate vniuersaliter remoueatur, animali ve-
rò vniuersaliter conueniat hac ratione: om-
ne animal est viuens, nulla qualitas est
viuens, ergò nulla qualitas est animal; cu-
ius minorem sic poteris per corpus osten-
dere omne viuens est corpus, nulla qualitas
est corpus, ergò nulla qualitas est viuens, &
huius demum minor per substantiam sic erit
demonstrabilis, omne corpus est substãtia, nul-
la qualitas est substantia ergò nulla qualitas
est corpus quam demonstrationem omni ex
parte esse immediatam constat, statumque
habere supposito quod cum habent affirmati-
uæ propositiones.

In tertia tandem figura eandem rationẽ Nota.
conuincere ostendit Philosophus, peculiarem 9.
huius figuræ conditionem præmittens, nempè
medium tale esse accipiendum, non quod sit
prædicatum in præmissis sed in vtraque subie-
ctum, vnde fit demonstrationes in ea proce-
dere, quasi per motum deorsum, nimirum à
supremo prædicato vsque ad vltimum subiectũ,
nam in prima, & secunda, cum medium sit
in vtraque, vel in altera saltem prædicatum,
quasi motu sursum tendimus ab vltimo subie-
cto ad supremum vsque prædicatum, tum ergò
si propositio negatiua in tertia sit figura demõ
stranda erit quidem per medium, quod vtrique
subijciatur extremo vni quidem affirmatiuo
negatiuo alteri, si ergò processus affirmatiua-
rum in propositionum à supremo prædicato
vsque ad vltimum subiectum non procedit in
infinitum, sed statum in eodem vltimo subie-
cto habet, sequitur euidẽter demonstrationes
negatiuas in tertia figura in eodem vltimo
subiecto statum habere: etenim si absque al-
tera affirmatiua præmissa fieri repugnat, non
minus repugnabit vltra statum illius procede-
re, sed demonstrationem pertingentem vlti-
mum subiectum vtraque præmissa indemon-
strabili motu deorsum constare necesse est.

Demonstrabitur autem negatiua proposi-
tio in hac figura assumpto medio, quod sub
vtraque sit extremitate, ita vt vna earum de
eo affirmetur, & negetur altera, gratia ex- 10.
empli, si propositio negatiua demonstranda
sit corpus non est qualitas, medium tale erit
accipiendum, quod sit sub corpore quidditati-
uè contentum, de quo vniuersaliter idem cor-
pus enũciabitur, negabitur qualitas eiusmo-
di erit viuens, per quod sic demonstrabitur in
Felapton, nullum viuens est qualitas, omne vi-
uens est corpus, ergo corpus non est qualitas;
& huius quidem demonstrationis sola maior
demon-

demonstrabilis est, ostendetur autem per medium inferius subiecto, de quo vniuersaliter prædicatum negabitur hoc modo, nullum animal est qualitas, omne animal est viuens, ergo viuens nō est qualitas: & si rursus demonstrare velis maiorem huius demonstrationis, accipies hominem, de quo vniuersaliter enunciatur animal, & à quo vniuersaliter qualitas remouetur, dicesque nullus homo est qualitas omnis homo est animal, ergò animal non est
11 qualitas: & hæc erit vltima demonstratio, vltra quam descensus procedere nequaquam potest, cum vltimum subiectum vniuersale de quo prædicatum enunciatur, sit homo; vltimū item medium in motu deorsum ad demonstrādam propositionem assumptibile. vnde fit, hūc esse statum negatiuæ demonstrationis, supposito, quod affirmatiua non potest vlterius progredi. Ex qua suppositione euidenter probatur negatiuam demonstrationem non procedere deorsum in infinitum; & cum superius ostensum sit, non procedere in infinitum motu sursum, sed in supremum prædicatum sistere, inferre licebit, nec motu sursum, nec deorsum in infinitum abire.

.Mē- cap. 1. b 1. Proponit tandem Aristoteles dubium quoddam ex doctrina huius capitis ortum; quod (vt intelligamus, adnotare oportet, negati-
12. uas propositiones mediatas esse in triplici differentia, quædam sunt tales ex parte prædicati, quædam ex parte subiecti, aliæ ex parte vtriusque: mediata propositio ex parte prædicati ea est, quæ medium ex parte illius habet, per quod ad immediatam refertur, talis est hæc, qualitas non est homo, ad immediatam reducibilis per animal, viuens, corpus, & substantiam: mediata ex parte solius subiecti cēsetur illa, quæ medium habet ex parte illius, per quod ad immediatam reuocatur; qualis est hæc, nullus homo est quantitas: ea demum, quæ tam ex parte subiecti quam prædicati, demonstrabilis est, mediata vocatur ex parte vtriusque, vt homo non est color: & quidem mediata ex parte prædicati reducibilis est per

primam figuram, mediata ex parte subiecti per secundam (vt superius mentem Aristotelis explicantes adnotauimus) mediata demum ex parte vtriusq; per vtranque figurā reducitur, primo namque in immediatas ex parte vnius extremi, deinde ex parte alterius resoluitur, vt sic omni ex parte reducta censeatur.

Secundò. adnotandum est quasdem esse mediatas ex parte superiorum prædicatorum, quæ referuntur vsque ad supremum prædicatum per intermedia: aliæ sunt mediatæ ex parte inferiorum: & quidē priores referuntur vsque ad supremum prædicatum per primam, & secundam figuram, posteriores vsq; ad vltimum subiectum per tertiam, vt exemplis ostedimus: aliqua etiam propositio potest esse mediata, tam versus prædicata superiora vsque ad supremum, quam versus inferiora subiecta vsque ad vltimum, & talis erit reducibilis per omnes figuras, in ordine ad supremum prædicatum per primam, & secūdam, in ordine ad vltimum subiectum per tertiam, nota sunt hæc ex doctrina huius capitis. 2. Notab. 13.

Quibus suppositis dubium einsmodi est: licet demonstrationes negatiuæ, quibus mediatæ propositiones ad immediatas referuntur, vnius vel alterius figuræ in infinitum non procedant, sed cum possint reduci per omnes, & per motum sursum, & deorsum, poterūt omnes simul quemlibet terminū excedere, quod si ita sit, corruet profectò vniuersa doctrina huius capitis, definiens statū habere negatiuas demonstrationes supposito quod affirmatiuæ eum habeant. Dubium.

Diluit Aristoteles obiectionem admittēs in omnibus figuris posse negatiuas demonstrationes cōstitui, quibus mediatæ propositiones ad immediatas referantur; sed adhuc hoc admisso consequi docet processum infinitum in demōstrationib. vllo modo, cuius ea est ratio; quia demonstrationes cuiuslibet figuræ finitæ sunt, demonstrationes etiam cuiuslibet motus, sursum videlicet, a deorsum: finitum Solutio. 14. Ratio.

nitum autem non infinities sumptum non potest in infinitum multiplicari, vnde fit omnes demonstrationes hisce vijs, vel modis constructas finitum numerum minime excedere.

QVOD PRAEDICATIONES affirmatiuæ non possunt in infinitum procedere.

CAP. DECIMVM OCTAVVM.

Quod autem in illis, logice quidem speculantibus, ita manifestum, &c.

EXPOSITIO. TEXTVS

Intentum Aristot in hoc cap. Negatiuas demonstrationes non abire in infinitum, sed statum habere tam sursum, quam deorsum in extremis, videlicet in supremo prædicato, vltimoq; subiecto, probauit Arist. cap. præcedenti, non quidem absolutè sed facta suppositione, quòd affirmatiua prædicata, propositiones sic terminentur: id autem stabile, seu firmum non esset, nisi suppositio ipsa probaretur; eam igitur probare intendit capite præsenti in quatuor partes diuiso: nam primo in particulari probat prædicata substantialia non esse infinita; secundo vt vniuersalius ostendat non solum propositiones essentiales, aut per se, sed etiam accidentales, & per accidens finitas esse, tres suppositiones præmittit, ac tertio id probat duplici ratione logica, & vnica demonstratiua; ex quibus duo tandem corolaria infert.

1.

Diuisio eiusdē in 4. memb.

1. Memb. prædicata substātialia nō esse infinita. Prædicata substantialia cuiuslibet rei (hæc namque affirmatiuas propositiones constituunt) non esse infinita sic probat: quælibet res definitur per substantialia prædicata generis, ac differentiæ: si igitur eiusmodi prædicata sint infinita, sequitur planè nullam esse possibilem definitionem, cum non sit possibile

2.

ad vltimum prædicatum essentiale peruenire; nam neque infinitum comprehendi omnino potest, nec pertransiri; vel certe si adhuc velis definitionem infinitorum prædicatorum dare, non erit vllo modo cognoscibilis, nec per eam ipsamet rei essentia; quæ cum planè absurda sint, sequitur essentialia rerum prædicata (ex quibus affirmatiuæ constantur propositiones) minimè in infinitum abire.

Vt autem vniuersalius ostendat cunctas propositiones affirmatiuas, siue sint accidentales, vel essentiales, siue sint per accidens, vel per se statum habere; præmittit primo prædicationem accidentalem veram triplicem esse; nam vel prædicatur accidens de accidenti, dum dicimus album esse musicum: vel subiectum de accidenti, si dicamus album esse lignum: vel accidens de subiecto, vt album de ligno, vel homine: eiusmodi autem prædicationes valde diuersas esse ostendit diuersus modus se habendi prædicatorum ad subiecta, nam dum subiectum prædicatur de accidenti, non significatur prædicatum secundum se conuenire subiecto, vt dum dicimus album esse lignum, non significamus album secundum se esse subiectum ligno, vel ei substare; nam tunc sensus esset, album factum esse lignum, quemadmodum dum dicimus lignum esse album quia lignum secundū se substat albo; verum est lignum fieri, vel factum esse album: & vniuersaliter, quodlibet subiectum quod secundum se suscipit prædicationem accidentis, verè dicitur tale factum, nimirum album, vel nigrum, sed non est verum dicere quod album factum sit lignum; ergò non est verum dicere, quod ratione sui sit lignum; quod rursus probatur: nam si non est verū dicere albū factū esse lignum, ergò nō est lignū, nisi dicatur semper fuisse lignū nō est enim tale aliquid ab accidenti aliquo, nisi tale sit factum vel semper fuerit: constat autē album non semper fuisse lignum, cum aliquando non fuerit simul albedo, & lignum; ergo album non est secūdum se lignū, sed ratione alterius,

2. Memb. præd cation accidētalis triplex: prima suppositio.

1.

4.

nempè

nempè ratione communis concreti ab albedine denominati, cui accidit lignum esse: tantundemq; de ea prædicatione iudicandum est, in qua accidens prædicatur de accidenti, vt musicum est album: nec enim musico secun- 6. dum se albedo conuenit, sed ratione illius subiecti materialis à musica denominati, cui contingit inesse musicam. vnde non solùm accidentaliter conuenit musico albedo, sed per accidens: quia casu euenit, quod in eo subiecto secundum se denominato à musica albedo concurreret. Ab his autem duobus generibus accidentalis prædicationis differt tertium, in quo accidens prædicatur de subiecto, quia prædicatum secundum se inhæret subiecto, ac proinde de eo dicitur, & non ratione alterius, cui accidit: vt dum dicimus lignum esse album, ligno secundum se, hoc est, non ratione alterius sed sui albedo inhæret, & si sic loqui liceret, possemus dicere, intra latitudinem accidẽtalium prædicationum hanc solam esse per se accidentalem; duas vero priores esse accidentales per accidens.

[illegible] Vnde meritò infert Aristoteles, eam duntaxat esse prædicationem accidentalem simpliciter, reliquas vero non nisi secundum quid.

Meritò etiam infert secundò, quòd si iux- 1. ta rerum naturas nomina sunt imponenda, illa in quibus subiectum de accidenti, vel de vno accidenti aliud prædicatur, non sunt appellanda prædicationes, vel si appellantur solum secundum quid: sola autem postrema dicenda est prædicatio, in qua prædicatum non ratione alterius, sed sui conuenit subiecto; ars enim demonstratoria (cuius rationem nunc explicare contendimus) talem improprietatem prædicationum non admittit, sed solum vocat prædicationem, in qua vnum secundum se conuenit alteri, per se, vel accidentaliter. Et hæc est prima suppositio.

Suppositio de præ-dicationi- Secunda loquitur de prædicationibus propriis, quas solum esse docet secundum decem prædicamenta: quia quidquid de altero secundum se prædicatur, aut in quod quid est, hoc est, per modum prædicati substantialis de eo dicitur, vel certè per modum qualis, aut quanti, seu alicuius alterius prædicamenti: & quidem vnius de vno addit Aristoteles: nam si prædicatum non sit vnum, sed multa, nec dicitur simpliciter quid, quale, vel quantum, vnius vè prædicamenti: sed plurium; reijciendaq; erit talis prædicatio à demonstratoria arte, vtpote non vnius per se, sed per accidens: quemadmodum entia per accidens, quia non vnius, sed plurium prædicamentorum sunt, à scientia, & arte exclusa censentur. bus pro-prijs. 7.

Inter prædicata autem decem prædicamentorum discrimen statuit Aristoteles; quia dum substantia prædicatur de substãtia, essentialis est prædicatio, cum significet, quòd verè illud est vel certè, quòd verè illud aliquid, quasi dicat (vt exponit D. Thom.) vel prædicatum importat integram subiecti essentiam quale est definitio, vel solum alteram essentiæ partem, qualia sunt genus, vel differentia: aut secundum aliam expositionem, quam idem D. Tho. magis esse ad mentem Aristotelis iudicat, ita vt diuersitas se teneat non tam ex parte prædicatorum, quam ipsiusmet subiecti quod quandoque est conuertibile cum prædicato essentiali, sicut definitum cum definitione, & hoc significatur dum dicitur, quòd verè illud est: quandoque verò est pars subiectiua prædicati, sicut homo animalis, idq; designatur dum dicitur, aut quòd verè illud aliquid; quasi velit dicere subiectum esse aliquando vnum aliquod ex multis sub prædicato contentis. Cum verò prædicantur reliqua prædicamenta de substantia nulla talis prædicatio substantialis est, sed omnes sunt accidentales, cum nec subiectum sit ipsum prædicatum, aut aliquid eius substantialiter, aut prædicatum sit subiectũ, vel aliquid substantiale eiusdem, sed quid extra totam substantiã, vel essentiam, quod eidem substan- D.Thom. 8.

tiæ na-

tiæ inhæret, vel adiacet; quam differentiam exemplis facit manifestam, nam cum dicimus (ait) hominem esse album, accidentale est prædicatum respectu subiecti, cum nec album sit ipse homo substantialiter, neque aliquid substantiæ eius: quẽadmodum dum dicimus eundẽ hominẽ esse animal, verè .n. homo est id, quod verè est animal, aut quia animal ad eius essentiã pertinet, aut quia pars subiecta eiusdem animalis homo est, sed esto nouem prædicamento non prædicentur essentialiter de substantia, sed accidentaliter, non tamen accidentaliter per accidens, quemadmodum subiectum de accidenti, vel vnum accidens de alio, sed secundum se; quia non ratione alterius ei inhærent, vel adiacent, sed ratione sui; vnde similes prædicationes simpliciter vocantur tales in ordine accidentalium. Et hæc est secunda suppositio.

Obiectio. *Aduersus quam obÿcere aliquis posset (inquit Aristoteles) dum substantiam de substan-*
10. *tia prædicamus, vel de substantia accidentia reliquorum prædicamentorum. nec prædicatum esse ipsum met subiectũ, nec accidens aliquid subiecto inhærens, sed formas quasdam separatas à subiectis, & singularibus, quas Plato Ideas appellabat, vt dum animal de homine prædicatur, non aliqua natura, quæ realiter sit ipse homo, vel aliquid ei essentiale, sed separata quadam forma, ex cuius participatione habet esse viuentis, sensibilis, enuncietur & modo simili in prædicationibus accidentalibus.*

Solutio. *Respondet Aristoteles tales Ideas monstra quadam esse, aut portenta, vel certè irrisionis gratia (vt translatio Argyropoli habet) fidium attrectationes, quasi impossibile sit, & absurdum satis ponere prædicata esse formas separatas à subiectis, cum euidens sit nihil de altero prædicari, nisi in eo sit, nam vera prædicatio id importat, quod est subiectum esse illud, quod per prædicatum importatur, nẽpè*
11. *animal, vel substantiam, album, vel nigrum, & id quidẽ formaliter nõ participatiuè: quod si ita est pugnat, plane cum natura veræ prædicationis formas separatas prædicari, præter quã quod impossibiles sunt, vt alibi ostenditur.*

Tertia suppositio est, quòd quanquam subiectum & accidens de se inuicem prædicentur vera prædicatione, non tamen æquali, hoc est, non propria & naturali, sed accidens de subiecto, directa ac naturali prædicatione; subiectum verò de accidenti indirecta, & quasi præter naturam. 3. Suppositio.

Constat primum veras esse vtrasque prædicationas, siue album de homine enũcies, vel de albo hominem; nam si semel albedo inest homini, non solum erit verum esse album, sed ex consequenti aliquid ab albedine denominatum esse hominem. 1 Pars suppositionis probatur. 12.

Quod verò non sit vtraque propositio propria & naturalis, sed solùm prior ostendit Aristoteles tali ratione, iuxta naturam prædicationis habet se prædicatum tanquam forma, vel qualitas subiecti; hoc verò tanquam illius materia sed repugnat duo sic se habere, vt sibi inuicem sint formæ, vel qualitates ergò repugnabit ex consequenti, vtcumque de altero naturaliter, ac directè prædicari. Probatur minor, nam ex quo vnum est qualitas respectu alterius, hoc alterum se habet respectu illius tanquam subiectum recipiens, & ex consequenti per modum materiæ ab eo determinabilis, repugnabit igitur se habere vt formam, vel qualitatem respectu eiusdem, ac proptereà, vt naturaliter de eo enuncietur, sed quamuis verè, non nisi præter naturam enunciabitur: & hoc est quod Aristot. voluit illo verbo, qualitatis non esse qualitatem qua si dicat, illud, respectu cuius aliud est qualitas non se habere respectu eiusdem per modũ qualitatis. 2. probat Aristot. 13.

Nomine autem qualitatis (vt bene Paulus Venetus in commentarÿs huius loci) non significat Aristoteles quartũ prædicamentum, sed vniuersalior est acceptio pro qualibet forma accidentali modum, qualitatis habenti respectu subiecti, quod afficit, ac de quo prædicatur:

catur: vel si de qualitate propriè loquitur, exemplum in quarto prædicamento producit quod proprissimam habet conditionem accidentalis formæ (vt intelligamus sic rem se habere in cæteris accidentibus.

Et quod de prædicationibus accidentalibus statuitur, de essentialibus est accipiendum secundum proportionem; ita vt mutua sit prædicatio vnius substantiæ de altera, non tamen æqualis, hoc est, non naturalis, sed si vna prædicatur de altera directè, & naturaliter, altera non prædicetur de eadem nisi prædicatione indirecta, & præter naturam. Itaque definitio integra genus, & differentia per se prædicantur naturaliter de specie, vt animal rationale, & vtraque pars per se enunciantur de homine; homo verò de his non nisi indirectè, & præter naturam, vtraque igitur
14 *prædicatio vera est, sed sola prior naturalis, sola prior directa, cuius eadem est ratio, quia integra definitio, & qualibet eius pars modum formæ habet comparatione speciei, species verò habet similitudinem materiæ, prædicabuntur ergò illa naturali prædicatione, hæc verò non nisi præter naturam cum non possit modum formæ habere, vt oportet ad naturalem prædicationem constituendam.*

Memb. pri. ratio. *His suppositionibus præmissas probat iam Aristoteles intentum, nempè in affirmatiuis propositionibus non esse procedendum in infinitum, & primò quidem rationibus (vt ait) logicis id de prædicatis substantialibus ostendit, in quibus processus infinitus tribus modis posset considerari, iuxta triplicem motum,*
15. *sursum, deorsum, & circularem; & de his omnibus probat certum terminum habere; de motu quidem sursum, nam substantia scitur per genus, & differentiam, quæ sunt partes eius essentiales si ergò infinitum proceditur sursum, erunt infinita genera eiusdem substantiæ, infinitæq; differentiæ, quas impossibile comprahendere, cum infinitum non sit pertransibile; & hinc fiet nullam substantiam esse per scientiam cognoscibilem nisi ponamus determinata habere prædicata, quæ comprahendi valeant.*

Eademque ratione conuincitur non esse procedendum in infinitum deorsum; nam si prædicata sint finita, erunt etiam finita subiecta, quæ vicissim etiam sunt prædicata, quare si datur prædicatum supremum in ascensu, dabitur etiam vltimum subiectum in descensu

Sed esto motus isti recti sursum, & deorsum in infinitum non procedant, posset aliquis credere circularem esse infinitum etiam inter subiecta, & prædicata finita per mutuam conuersionem propositionum, quemad- 16.
modum motus circularis infinitus est, etiam si super finitam lineam fiat per continuam corporis deuolutionem; idcirco Aristoteles talem processum circularem infinitum esse non posse sic ostendit, vt infinitus sit processus circularis inter prædicata substantialia, necesse est reciproca esse, ita vt ad conuertentiam dicantur superiora cum inferioribus, genera cum speciebus subalternis, & atomis, quòd planè est impossibile; esse autem reciprocationem necessariam, vt in infinitum procedatur, euidenter potest sic probari: quia necesse est inferiora prædicata per superiora demonstrari posse, quemadmodum per hæc demonstrantur illa, sed hoc est impossibile; quia superiora prædicata per se prædicantur de inferioribus, hæc verò de illis non nisi per accidens, indirectè, & præter naturam; tales enim sunt prædicationes istæ, animal est ho- 17.
mo, viuens est animal, & similes. nam ex modo se habendi prædicatorum ad subiecta, planè sunt per accidens, vt docuit Aristoteles) ex propositionibus autem per accidens non constat demonstratio: ergò non potest circulariter procedere inter superiora & inferiora prædicata.

De prædicatis etiam accidentalibus tantundem probat, quod nec circularis prædicatio in eis tendere possit in infinitum, neque etiam sursum, vel deorsum, sed omnibus modis finita sit, & quidem de circulari eodem modo ac

modo, ac de substantialibus prædicatis probat, nec enim ad conuertentiam dicuntur accidens, & subiectum, cum hoc non prædicetur de illo nisi prædicatione per accidens (ut superius ostensum est) & hic modus prædicandi remotissimus sit à demonstratoria arte. Quod vero neque sursum nec deorsum ostendit; quia accidentia quæ possunt prædicari de substantia vel de quibus eadem substantia prædicari potest, finita sunt nouem prædicamentis comprehensa, quorum quodlibet finita genera, species, ac differentias habet, ergò finitæ erunt tales prædicationes; nam ex finitis prædicatis, atque subiectis non possunt nisi finitæ prædicationes fieri.

18\.

Obiectio. *Et si forte quis diceret verum id esse in prædicationibus simplicibus, in quibus vnum de vno prædicatur: secus tamen in alijs, in quibus multa de vno quorum additio in infinitum procedere potest; vt si de homine prædicemus primò album, deinde album, & musicum post verò medicum, sicq; in infinitum alia accidentia hisce adiungantur, eadem ratio conuincit oppositum; nam ex finitis subiectis, atque accidentibus non possunt nisi finitæ additiones, vel combinationes fieri; quemadmodum ex finitis vnitatibus quomodocumque variatis, vel dispositis, repugnat numeros infinitos cōponi Et hucusq; prima ratio logica*

19\.

Solutio.

Secunda præsupponit tria: primum, propositionem mediatam esse demonstrabilem secundum, non posse cognosci scientificè, quousque demonstretur. Tertium nunquam esse per demonstrationem scitam nisi præmissæ demonstrationis sciantur per demonstrationem, vel certè per nobiliorem aliam cognitionem scientificam, qualis erit notitia principiorum non per demonstrationem, sed ex sola cognitione terminorum habita. Hæc autem tria ex superioribus sunt manifesta.

Ratio. Aristot. 20 *Quibus præmissis talem rationem constituit Aristoteles: mediata conclusio scitur per demonstrationem; tūc ergò, vel præmissæ demonstrationis, per quam scitur, sunt demonstrabiles, vel ex terminis cognoscuntur si detur secundum, status demonstrationis erit in principijs nec vlterius procedendum; si verò demonstrabiles sunt, vel in eadem demonstratione peruenitur ad præmissas indemonstrabiles, in quibus eadem ratione statum habebit demonstratiuus processus, vel proceditur in infinitum, & sic nunquam præmissa scientur: quia infinitum impertransibile est, conclusio autem non scitur nisi sciantur præmissæ, vel nobiliori alia notitia teneantur; ergò nec possibilis erit scientia conclusionis: constat autem oppositum cum multæ sint scientiæ; ergò non proceditur in infinitum in prædicatis, vel subiectis, non in propositionibus, non in demonstrationibus: sed in quibusdam standum est prædicatis, principijs, ac demonstrationibus, nec vlterius procedendū.*

Addit autem Aristoteles ad sciendum simpliciter conclusione, & non ex aliquibus aut ex suppositione, necessarium esse statum in prædicatis ponere: quid autem his duobus verbis, ex aliquibus, aut ex suppositione significet? explicat bene D. Tho. primum verbum positum esse docens ad excludendas demonstrationes ad impossibile, in quibus procedi solet non ex his, quæ rerum naturæ habet simpliciter, sed aduersus falsa positiones ex aliquibus datis, ex quibus ad impossibilia admittenda ducuntur authores earum ex suppositione vero additur pro demonstrationibus subalternatarum scientiarum, quæ non sunt tales simpliciter, nisi in quantum principia scientiæ subalternantis præsupponūt 21. D Thom.

Confirmata propria sententia rationibus logicis eam tandem corroborare nititur ratione analytica, hoc est demonstratiua quam breuius efficaciusque præstare docet quam rationes logicas, cuius pulchram certè rationem attulit D. Tho. in commentarijs huius loci dicens; logicam integram designare scientiam, sub qua analytica, ac topica comprehenduntur, ad quam pro.. despectat vn..ersal.. naturam prædicationis considerare, non D Thom. 2..

sola..

solum prædicationes per se continentem, sed accidentales etiam, atque per accidens; vnde logicis vtens rationibus Aristoteles probauit in nullo generi prædicationis admittẽdum esse processum infinitum analytica autem pars non ex quibuscũque propositionibus procedit, sed ex his tantũ, quæ sunt per se, & ideò expeditior via est analytica ad cõuincendum; quàm logica, & longè breuior, cum ex paucioribus procedat, atque etiam efficacior, quia solum ex necessarijs.

Ratio igitur demonstratiua talis est, demonstrationes procedũt ex solis propositionibus per se sed in his, quæ sunt per se non est abire in infinitũ. ergò neque in demonstrationibus probatur minor; propositiones per se, aut sunt in primo, aut in secundo modo; in primo sunt, quarum prædicata pertinent ad definitionem subiectorum, qualis est hæc, numeros est quantitas, aut multitudo: in secundo, quarum subiecta pertinent ad definitiones prædicatorum, vt si dicamus numerum esse imparem; sed vterque modus per se statum habet, tam sursum, quàm deorsum; ergo necesse est statum habere demõstrationes: ostendit minorem prius in secundo modo, deinde in primo hæc propositio numerus est impar est in secundo modo; si igitur vlterius sursum tendamus, ita vt aliquid aliud prædicetur per se in secundo modo de impari, sequitur ipsummet impar pertinere ad definitionẽ eius, atque adeò numerum, qui est de ratione eiusdem, imparis sed in prædicatis pertinentibus ad definitionem non est abire in infinitum (vt in principio capitis probatum est) quia non possit definitio rem definitam manifestare; siquidem infinitum nec potest comprehendi, nec pertransiri. ergò in propositionibus secundi modi non est admittendus processus infinitus & etiam si admitteretur non esset ad propositum, quia quæcunque alia prædicata essent de ratione imparis consequenter prædicarentur de numero, non secus, ac impar de eo prædicatur; clauderentur ergò in numero & numerus ipse ad eorum definitionem pertineret, quemadmodum ad definitionem imparis; vnde necesse erit mutuo se claudere, atque adeò ad conuertentiam cum eodem numero dici tanquam proprias passiones eius: ideo licet in infinitum in eis procederetur, non tamen sursum, vel deorsum, quod modo negare intendimus; sursum namq; & deor- 25.
sum, solum inter superiora, atque inferiora prædicata inueniuntur. Probat deinde Aristoteles propositiones primi modi per se non procedere in infinitum; nam quæ hoc modo prædicantur pertinent ad definitionem; sed prædicata, quæ definiunt, necesse est esse finita. nam si infinita essent, nec definitio nec essentia rei cognoscibilis esset.

Ex quibus primo infert Aristoteles, quod 4. Metaph.
si prædicationes vtriusque modi pe se statum habent sursum tendendo, cum etiam habebunt tendendo deorsum, cum eadem prædicata vicissim etiam subiecta sint, vnde sicut datur supremum prædicatum, in quo sursum standum est, ita etiam dabitur vltimum subiectum, in quo standum sit deorsum; & si ita 26.
se res habet necesse erit etiam demonstrationes statum habere sursum, & deorsum, neque vllo modo in infinitum abire.

Infert secundo: necessarium esse ponere quædam principia demonstrationis prorsus indemonstrabilia, in quibus processus ipse demonstrationum sistat, & non omnium sit demonstratio, vt falsò quidam posuere, quorum mentio facta est cap. 9. huius lib. probat euidenter colligi primum ex tradita doctrina. nã si aliqua sunt principia demonstrationis, necesse est esse indemonstrabilia; quia cùm demonstratio procedat ex prioribus, si principia demostrantur, aliquid erit prius principijs, illud nempè, per quod demonstrantur; quod proculdubio cum natura principiorum pugnat quæ talis est, vt sint propositiones medio vacantes, quibus non sint aliæ priores (vt cap. 2. ostensum est.

Probat demum euidenter colligi secundũ

nempè non omnium esse demonstrationem: nam cum demonstremus, non id assumendo 27.
efficimus, sed intus mittendo, hoc est, n.n per medium extraneum, sed extremitatibus cognatum, vt hominem esse risibilem demonstramus per animal rationale, medium inter hominem, & risibile, si igitur omnia sunt demonstrabilia, omnia erunt mediata, nihilq; proinde immediatum erit? vnde fiet tandem inter duo extrema prædicatum, videlicet, & subiectum demonstrandæ propositionis esse infinita media, quòd planè impossibile est, cum euidenter sit probatum, propositiones, tam sursum, quam deorsum terminari.

QVO PACTO MEDIATE PROpositiones ad immediatas deduci possint.

CAPVT DECIMVM NONVM.

Monstratis autem his, manifestum, quòd si aliquid idem duobus insit, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Intentum & diuisio cap. in 5. documēta 1. Præsupposito ex capitibus præcedentibus resolutionem conclusionis scientificæ in prima principia non esse infinitam, sed certum terminum habere, descendit Aristoteles cap præsenti ad particularem modum, quo fit quem vt manifestum efficiat, quinque adhibet documenta, quorum explanatio totius capitis materia, & institutum est, non indigens alia diuisione.

1 documentum. Primum documentum ostendit, quo nam pacto propositiones mediatæ secundi modi per se reducantur ad immediatas, estq; tale, quando aliquod prædicatū commune duobus vel pluribus conuenit, quorū alterum de altero minime prædicatur, vel certè non vniuersaliter, & conuenit propter aliquod aliud commune prædicatum, non proceditur in infinitum, ita vt alteri propter aliud cōueniat. nam tunc inter subiectum propriū proximāq; passionem ab eo emanantem essent infinita media, contra definita cap. præcedenti sed peruenitur certe ad vnum, cui propter se conuenit, & illud est primum principium, in quo reductio statum habet. 2.

Exempla. Quod exemplis sic illustratur, sensibile conuenit homini, & leoni, quæ inter se nullo modo prædicantur conuenit etiam bouino, & masculo: & propter aliud commune, nempe animal: animali autem non conuenit propter aliud cōmune, sed propter se, vnde hæc propositio, homo est sensibilis, hoc modo resoluitur in suum principium, omne animal est sensibile, omnis homo est animal, ergò omnis homo est sensibilis, cuius demōstrationis vtraque præmissa est principium per se notum, ad quæ resolutio terminatur. Producit Aristoteles exemplūm in duabus illis figuris Isocheli, & Scalenonis, tanquam in duabus speciebus trianguli, nam Scalenon est triangelus quadratus tribus inæqualibus lateribus præditus; Isocheles vero duobus angulis æqualibus, & altero in æquali quibus conuenit habere tres angulos æquales duobus rectis, non per se primo, sed ratione alicuius communis, nempè trianguli: huic autem ratione figuræ habentis angulum extrinsecum æquiualentem duobus oppositis extrinsecis, cui per se primo conuenit, & non per aliud commune, vnde resolutio huius conclusionis Scalenon habet tres angulos æquales duobus rectis per triangulū per gens, in hoc principio indemonstrabili sistit, omnis figura habens angulū extrinsecū æquiualentem duobus oppositis extrinsecis habet tres angulos æquales duobus rectis. 3.

Obiectio. Sed quia posset aliquis aduersus hoc documentum obiicere, talem resolutionem posse in infinitum procedere si fiat per media diuersi ordinis, vt si dicamus homini conuenire, quod sit mobilis per corpus; & corpori per colorē & colorato per albedinem, sicq; in infinitum cum infinita possint extranea excogitari. 4.

Solutio. Respondendum est, de mediis eiusdem generis,

neris, vel ordinis quæ per se prædicantur, documentum intelligi, cum notum sit ex superioribus, de his solum esse demonstrationem nō ex medijs extraneis, & per accidens, nec enim contingit bene demonstrantem de genere in genus transire: de eisdem etiam extremis indiuisibilibus, hoc est de eisdem extremis maiori, & minori, inter quæ commune prædicatum, ratione cuius maius minori conuenit, medium est.

Documentum secundum est propositio mediata primi modi ad immediatam est reducibilis per media finita inter subiectum, & prædicatum reperta vsque ad prædicatum supremum, in quo iuxta superius statuta standum est, & tot erunt principia assumptibilia ad reductionem eius, quot fuerint media, vt si propositio mediata resoluenda sit, homo est substantia, tria erūt media, animal videlicet, viuens, corpus, tria erunt principia, triplici erit demonstratione vtendum, cuius ea est ratio, quia in qualibet demonstratione accipitur vna propositio immediata ex assumpto medio: & subiecto propositionis, quæ resoluitur, eo immediato constituta, primum principium primæ demonstrationis erit, omnis homo est animal, si sic procedamus. Omne animal est substantia; omnis homo est animal ergò omnis homo est substantia, secundum, omne animal est viuens, sic procedendo, omne viuens est substantia, omne animal est viuens ergò omne animal est substantia. Tertium; omne viuens est corpus, dum sic dicimus omne corpus est substantia, omne viuens est corpus, ergò omne viuens est substantia, & in præmissis huius demonstrationis standum est, tanquam in principijs omnino indemonstrabilibus, quæ ex sola notitia terminorum patent, & vocantur ab Aristotele elementa demonstrationis, cūm sint prima cōponentia.

Hoc autem documentum non solùm in affirmatiuis propositionibus, ac demonstrationibus accipiendum esse admonet Aristoteles, sed etiam in negatiuis, nam quemadmodum sunt propositiones affirmatiuæ mediatæ, & immediata principia, ad quæ reducuntur per plura, vel pauciora media inter subiectum, & prædicatum reperta, pari ratione sunt mediatæ propositiones negantes immediata etiā principia, ad quæ reducuntur per plura, vel pauciora media, per totq; principia propositio mediata negans est: homo non est quantitas at mediata principia negatiua per hæc media animal, viuens, corpus, & substantia, per totidemq; principia, ac demonstrationes reducenda, hoc modo, nullum animal est quantitas, omnis homo est animal, ergò nullus homo est quantitas: & rursus, nullum viuens est quantitas, omne animal est viuens, ergò nullū animal est quantitas: & vlterius, nullum corpus est quantitas, omne viuens est corpus, ergò nullum viuens est quantitas. Ac tandem, nulla substantia est quantitas, omne corpus est substantia, ergò nullum corpus est quantitas. Ecce tibi conclusionem mediatam negantem ad principium negatiuum indemōstrabile reductam, vltra quod nullo modo procedi potest, & hic est generalis modus resolutionis his duobus documentis explicatus.

Tria alia documenta particularem modū eiusdem resolutionis continent. Estq; tertiū 3. documentum. in ordine ad resoluendam quamlibet propositionem affirmatiuam in prima figura tale medium accipiendum est, quod sit intra & non extra illius extrema: & eo quidem modo, vt supra minorem sit: & infra maiorem extremitatem, & tunc per mediorum considerationem resolutio fit quasi comprimuntur enim media, ac densantur, dum ad pauciora reducuntur, & tandem in propositionem immediatam resolutio sistit, quam vocat Aristoteles simplicem, & quasi demonstrationis elementum, simplicem quidem, vt distinguatur à propositione mediata, quæ virtualiter saltem non est vna simplex, sed multiplex & quasi composita in quantum plures virtualiter continet, per quas ad prima principia reducuntur, vt hæc, homo est substantia, tot

propositiones virtualiter continet, quot media sunt inter eius subiectum, & prædicatū quibus medijs in principia resoluitur; vt visū est, indiuisibilis etiam, & demonstrationis, elementum merito vocatur ducta similitudine ab alijs rerum generibus, in quibus minimum semper datur, vel indiuisibile, quod 10. quasi mensura cæterorum illius generis est in quam tandem resoluuntur, vt in numero vnitas, in musica tonus, in ponderibus vncia, & sic in syllogismo demonstratiuo propositio immediata: illa enim licet verè non sint indiuisibilia, accipiuntur vt talia; constat enim in resolutione affirmatiuæ propositionis nuper exposita: nam ad resoluendam hanc, homo est substātia, vsi sumus animali, viuenti & corpore, quæ respectu hominis superiora sunt prædicata, & respectu substantiæ inferiora, proximeq; inferiora superioribus subiunguntur in suo gradu, & ordine.

4 Documentum. Quartum documentum est, propositio negatiua, tam in prima, quam in secunda figura (hæc enim solo demonstrabilis in secunda 11. figura est) resoluenda est per medium intra, & non extra minorem extremitatem; quasi ducatur per prædicatum non inferius, sed superius minore extremitate, medium enim superius intra illam est, cum quidditatiue de eadem enuncietur: inferius verò extra esse dicitur, cum inferiora extra rationem superiorum sunt, vt homo, & leo extra rationem animalis: huius documenti aperta est ratio, 12. nam medium in prima figura debet esse vniuersale prædicatum minoris, & in secunda vtriusque præmissæ vniuersale vel particulare, sed inferius non prædicatur vniuersaliter de superiori, imo nec particulariter per se, sed per accidens, vt homo de animali: nec enim vera est propositio, omne animal est homo, nec per se animal est homo, ergò non potest esse medium conueniens negatiuæ propositionis demonstrandæ in his figuris prædicatum inferius minore extremitate, sed superius omnino accipiendum est, vt si velimus hanc demonstrare, nullum corpus est quantitas, per vtramque figuram, accipiemus pro medio substantiam, sicque dicemus in Celarem: nulla substantia est quantitas, omne corpus est substantia, ergo nullum corpus est quantitas, & in Cæsare, nulla quantitas est substantia, omne corpus est substantia, ergo nullum corpus est quantitas, in Festino etiam particularem sic demonstrabimus, nulla quantitas est substantia corpus est substan- 13. tia, ergo corpus non est quantitas.

Vltimum documentum. De tertia autem figura longè diuersa ratio est, ac propterea postremum documentum de ea sola traditur, & est tale; ad demonstrandam affirmatiuam vel negatiuam propositionem in tertia figura idem medium 14. sumendum est, & tale, quod sit extra vtramque extremitate affirmatiuæ, & extra minorem negatiuæ; hoc est, quod sit inferius vtraque extremitate affirmatiuæ propositionis, & minore extremitate negatiuæ, cuius ea est ratio: quia medium in hac figura vtriusque præmissæ subiectum est, sed superius non potest vniuersaliter inferiori subijci, nec per se etiam particulari, vt nuper ostendi, ergo nec medium in tertia figura superius extremitatibus esse poterit, sed inferius omnino esse oportebit, vt de eo per se prædicentur ex- 15. tremitates: gratia exempli, si demonstranda sit hæc propositio affirmatiua, viuens est substantia, accipiendum erit animal, dicendumq; in Datisi. Omne animal est substantia, animal est viuens, ergo viuens est substantia. & si negatiuam demonstrare velimus, viuens non est quantitas, idem animal accipies, dicesq; in Feriso, nullum animal est quantitas, animal est viuens, ergò viuens non est quantitas.

DEMON-

DEMONSTRATIONEM VNIuersalem particulari esse præstantiorem.

CAPVT VIGESIMVM.

CVM vero sit demonstratio, hæc quidem vniuersaliter, illa vero secundum partem, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

ABsolutis omnibus, quæ ad principiorum, totiusq; demonstrationis naturam pertinent, partitur Aristotel. demonstrationem tribus diuisionibus, cuiuslibet membra inter sese comparans, & quod non alio sit perfectius ostendens.

Prima diuisio est; demonstratio, vna est vniuersalis, particularis altera.

Secunda, vna est affirmatiua, seu prædicatiua, negatiua altera.

Tertia, vna est ostensiua, per quam aliquid inesse, vel non inesse probatur: altera ad impossibile, per quam nihil ita esse, vel non esse ostenditur, sed negans aliquid, illud admittere cogitur, vel quidpiam plane absurdum, aut impossibile.

Has tres diuisiones discussit Aristoteles his tribus capitibus singularum membra conferens, & quasi singulas controuersias agitans; primam quidem capite præsenti, vtra sit profectior demonstratio vniuersalis, vel particularis secundam capite statim sequenti, vtra sic perfectior affirmatiua, vel negatiua: tertiam capite. 22. vtra sit perfectior ostensiua, vel ea quæ vocatur ad impossibile.

Partitur autem caput hoc in tres partes, in prima argumenta in fauorem particularis demonstrationis proponit: in secunda eadem soluit, ac tandem in tertia demonstrationem vniuersalem prafert, septem argumentis ostendens nobiliorem esse. Sed priusquam capitis expositionem aggrediamur, paucis explicare oportebit quid per demonstrationem vniuersalem, quid per particularem intelligat, vt melius rationes in fauorem vtriusque proponendas percipiamus. Et in primis per demonstrationem particularem non intelligitur syllogismus constans propositionibus non vniuersalibus, sed particularibus, indefinitis, vel singularibus: nam si ex puris particularibus procedat vitiosus erit, si ex singularibus non erit demonstratio, sed expositorius syllogismus, de singularibus namq; sicut non datur definitio, nec scientia sic nec demonstratio, particularem igitur demonstrationem vocat eam, quæ licet vniuersalibus constet propositionibus; passio vero, vel effectus, qui per eam demonstratur non de subiecto vniuersali, & adæquato, sed de aliquo particulari, & inadæquato sub eo contento ostenditur, vniuersalis verò, in qua passio, vel effectus, de vniuersali, adæquatoq; subiecto demonstratur. Libet vtriusque exemplum subijcere. vniuersalis demonstratio erit, si habere tres angulos æquales duobus rectis de triangulo, cui adæquate conuenit, sic ostendamus: omnis figura habens angulum extrinsecum æquiualentem duobus oppositis intrinsecis habet tres angulos æquales duobus rectis, sed omnis triangulus est huiusmodi, ergo habet tres angulos æquales duobus rectis, quæ particularis erit, si eandem proprietatem de Isochele, vel gradato sic probemus, omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, sed omnis gradatus est triangulus, ergo habet tres angulos æquales duobus rectis: & simile exemplum erit, si de animali per propriam differentiam nobis incognitam, quæ appellctur, B. demonstremus sensibilitatem hoc modo. omne viuens B. est sensibile, omne animal est viuens B. ergò est sensibile, quod si de homine, vel leone ostēdatur particularis erit; vt si dicamus, omne animal est sensibile, omnis homo est animal, ergo omnis homo est sensibilis

Quibus prælibatis principio tribus rationibus contendit probare Aristoteles particularē demonstrationem vniuersali præstare: prima est, illa demonstratio prior est, per quam magis, vel perfectius cognoscimus, vt varius. ani-

Prima ratio Arist. qua probatur de-

mēst a io nem particularē esse nobiliorē vniuersali. Prima pars capitis.

aut finis demonstrationis euidenter probat, qui alius non est, quam scire rem per causam & demonstratio, instrumentum, vel medium perueniendi ad hunc finem, quod sibi vult Aristoteles, dum ait virtutem demonstrationis esse scire, vel scientiam generare, sed per demōstrationem particularem magis, vel
6. perfectius res scitur, quam per vniuersalem, nam per particularem scitur in se, scitur distinctius, per vniuersalem non nisi in alio, non nisi confuse, quemadmodum per hanc propositionem singularem, Coriscus est musicus, melius cognoscitur Coriscus musicus, quam per hanc vniuersalem, homo est musicus, ergò particularis est perfectior: sed probat rursus eandem minorem exemplo demonstrationis. etenim si de triangulo probetur, quod tres angulos æquales duobus rectis habeat, vniuersalis erit demonstratio, per quam non scitur proprietas de Isochele in se; sed in alio communi, vnde solum scietur in vniuersali, atque in confuso, at si per particularem demonstrationem concludatur de eodem Isochele, scietur quidem in se in particulari, ac distinctè, potior ergo erit particularis demonstratio.

7. Duæ sequentes rationes quasi permixtæ sunt in textu, minusque distinctæ, atque ordinatæ, quam par esset, idcirco licet permutentur aliquantulum verba, sic ordinandæ sunt, vt melius capiantur. Est igitur secunda in ordine, demonstrationes capiunt nobilitatem, quemadmodum scientiæ ab obiectis circa quæ versantur, sed longe nobilius est obiectum particularis demonstrationis, quam vniuersalis, ergò demonstratio quoque nobilior erit: probatur minor, obiectum particularis est res in se existens, nam demonstratio aliquid esse vel non esse concludit, & existentia particularibus attribuitur, vniuersalis autem demonstratio versatur circa rem vniuersalem, quæ nihil est præter singularia, in quibus subsistit, vt triangulus, figura, & numerus nihil sunt præter triangulos, figuras,

Secunda ratio.

& numeros singulares, in quibus habent esse, ergò nobilius obiectum habens particularis demonstratio nobilior erit. 8.

Tertia ratio.

Tertia: potior est demonstratio, quæ minus erroribus subditur, sed talis est particularis, nam per vniuersalem errare sæpè contingit, ergò nobilior illa est. Minorem sic ostendit, nam qui in vniuersali demonstrat de re abstracta à singularibus agit, vt de abstracto à numeris, lineis solidis, id est corporibus plano, id est superficie, cū tamen res ipsa vera separatū non sit, deceptioni ergo subditur hoc genus demonstrationis, cū circa rē versetur alio modo, quam se habet, nam re vera ipsismet singularibus coniungitur, & vt sic coniuncta consideratur per demonstrationem particularem, ergo magis erit ab erroribus libera, ex quibus intentam conclusionem ex vtraque simul ratione infert dicens, si vniuersalis est huiusmodi, videlicet secundum quam 9.
magis erratur, & de eo est, quod minus est, magis quam particularis, profecto indignior erit vniuersalis.

In secūda parte a- puis soluit argumenta ad primū.

In secunda parte capitis soluit argumenta proposita incipiens à primo, asseritq; illud, cui innititur non minus in particulari demonstratione, quam in vniuersali reperiri; quod non est aliud, quam retorto in particularem demonstrationem argumento eodem probare vniuersalem esse nobiliorem hoc modo. Præstantius est scire rem secundum se, quam secundum aliud, sed qui demonstrat illam proprietatem de Isochele, nihil de eo scit secundum se, sed secundum aliud, quia habere tres angulos æquales duobus rectis non conuenit secundum se isocheli, sed secundū aliud 10.
videlicet per triangulum, cui adequate conuenit, ac secundum quod ipsum, imo nihil penitus secundum se cognoscit, quia nec triangulum, de quo non demonstrat, nec isocheli, cui secundum se proprietas demonstrata non attribuitur, ac per demonstrationem vniuersalem, licet Isocheles in se non cognoscatur, cognoscitur tamen triangulus, ergò potior

potior erit demonstratio. Hanc autem solutionem veram esse ait tribus suppositis, quibus innititur; videlicet triāgulum inplus esse quā Isochelem, de quo simul & alijs triangulis nō æquiuoce, sed secundum eandem rationem prædicatur, quibus etiam communis est proprietas habere tres angulos æquales duobus rectis, quibus stantibus (quæ verissima sunt) conuincitur planè euidentem, ac per se noti-
11 tiam de triangulo parere vniuersalem demōstrationem, quā nec de Isochele, vel alio quopiam tradit particulari.

Argumento secundo satisfacit dicens, si detur vna ratio à multis participata non sicut in æquiuocis in quibus præter vocem nihil commune datur, sed vere vniuoca, talis ratio in singularibus subsistens magis erit, quam ipsa singularia, & eo magis quo incorruptibilior ipsis est. Estq́; optima solutio, cū singularia per se corrūpantur, vniuersalia verò semper saluētur, quandoquidē his singularibus desitionibus, in quibus subsistūt, succedūt alia in quibus perpetuo conseruantur, & casu, quod corrūpantur omnia singularia nullis succedentibus (quod naturaliter impossibile est, licet euenire supranaturaliter possit) adhuc non per se desinerent vniuersalia, sed per accidens ad singularium desitionem, hæc verò per se, vnde infert Aristoteles, quamuis illæ rationes communes non per se existant extra singularia, non idcirco minus sunt.

Deceptionem autem, quam in demonstratione vniuersali contingere intendebat tertiū argumentum negandum esse dicit, vt ei fiat
12 satis non est enim necessarium, si de vniuersali natura aliquid demonstretur, existimare quod à singularibus separata sit, sed cū in eisdē subsistat sola consideratio eam separat, quemadmodum cum de accidentibus secundum propriam essentiam sumptis aliquid demonstratur, non necesse est existimetur verè esse à subiectis separata eiusmodi enim abstractio vniuersalis est, non negatiua (vt alibi adnotauimus) in qua nihil profectò deceptionis aut er-

roris contingit, sed vnum consideratur non considerato altero, cuius verè coniungitur, quod si deceptus quispiam verò separata esse opinatur, ipsa potius causa propria deceptionis est, quam vniuersalis demonstratio. Propositis, ac solutis argumentis in fauorem propositionis particularis, probat iam in extrema parte capitis vniuersalem demonstrationem particulari esse preferendam rationibus septem, quorum prima est. Demonstratio est syllogismus propriam rei causam reddens propter quam est talis, sed vniuersale, circa quod vniuersalis ipsa demōstratio versatur, magis est causa passionis, vel proprietatis, quæ probatur, quam particulare, de
quo eandem per particularem probamus de- 13
monstrationem, ergò nobiliori modo causam rei probat, minorem ostendit, quia vniuersali per se primò, & adæquate passio inest, vt habere tres angulos æquales duobus rectis triangulo, animali sensibilitas, particularibus verò triangulis, vel animalibus non nisi secūdario, & inadæquate ex eisdem vniuersalis participatione, ergò vniuersalis demonstratio vniuersali prædicatum pro medio assumens magis reddit causam, ideoq́ue præstantior est.

Secunda ratio, tunc maximè ac perfectè Secunda ratio.
scimus, cum in resolutione conclusionis ad primam causam deuenimus, vltra quam non superest alia quærenda, cuius exemplum in causis finalibus producens; ait, vt si mercator veniat pro argētō ferendo, & soluat debitum,
proxima aduentus causa argentum est, secu- 14
da debiti solutio prima verò iuste agere, nisi velis vniuersalissimā designare æternæ retributionis, tunc enim perfectè scimus causam aduentus, cum ad hanc primam, vniuersalissimamq́; peruenimus, & eodem modo rem se habere in causis efficientibus, vel cuiuscumque alterius generis manifestum est sed vniuersale, de quo vniuersalis demonstratio aliquid concludit, est causa prima, ergò hæc erit exactior demonstratio particulari, quæ

...rem potius causam tradit: probat minorem in demonstrationibus. Habere angulos extrinsecos æquales quatuor rectis conuenit Isocheli, quia triangulo, & huic, quia figura rectilinea: & hæc est prima & adæquata causa talis proprietatis, cui primo inest, & vltra quam non est quærenda alia & est vniuersalis, ergò demonstratio, quæ eam tradiderit potissima erit.

Tertia ratio.

Tertia ratio: potior est demonstratio, quæ versatur circa obiectum magis demonstrabi-
15. le, magisq; scibile, cum finis demonstrationis sit scire, sed vniuersale est magis demonstrabile magisque scibile, quàm particulare, ergò vniuersalis demonstratio nobilior: probatur minor, nam obiectum scibile finitum esse debet, cum infinitum non sit scibile, quo ergò aliquid magis à finito recedit, & ad infinitum accedit, minus scibile erit, sed particularia, cum sint multa in infinitum tendunt, & multitudo cognitionem impedit, vniuersale vnum est, hoc igitur erit magis scibile, & vniuersalis demonstratio perfectior.

4. Ratio.

Ratio quarta, melior est demōstratio, per quam plura cognoscuntur ea, per quam pauciora, sed per vniuersalem demonstrationem plura cognoscimus, quam per particularem, nam qui vniuersale cognoscit, aliqualem singularium notitiam habet, distinctam quidem eorum, de quibus aduertit sub eo contineri,
16. confusam vero de cæteris, at qui cognoscit particulare, non necesse est vniuersale, vt tale vllo modo cognoscat, ergò perfectiorem parit notitiam conclusionis demonstratio vniuersalis, atque adeò perfectior est.

5. Ratio.

Quinta ratio demonstratio potissima est, quæ per prima principia conclusionis procedit ergò inter cæteras potior illa erit cuius præmissæ magis ad principia accedunt, sed talis est demonstratio vniuersalis, ergò particulari præstat: minor hoc exemplo ostenditur: si propositio demonstranda sit, homo est substantia, multa erunt media vsq; ad supremū prædicatum, nempè substantiam, quod est primum, ex quibus quædam minus vniuersalia sunt, vt animal, & viuens, quædam magis, vt corpus, quod magis ad primum accedere, cum sit ei proximum, apertum est, demonstratio igitur ex eo procedens exactior, nobiliorq; erit. Et
vt generalis designetur regula, quo ex vniuersa- 17.
lioribus prædicatis processerit, eo erit nobilior. Ex his quinque rationibus, ait Aristoteles, quasdam esse logicas, alias verò magis analyticas, quod exponens D. Thom. logicas vocare tertiam, & quartam intelligit, propterea quod ex communibus Logicæ principijs procedunt, pro medio namq; accipiunt, quæ communia sunt omni cognitioni, magis verò analyticas vocat primā, secundā, & quintam, quia ex principijs demonstrationi proprijs. D.Thom.

6. Ratio.

Sexta ratio, demonstratio sumit nobilitatem ex principijs, ex quibus procedit. ita, vt quo potiora sunt, eo sit demonstratio nobilior, sed vniuersalis habet nobiliora principia, quia vniuersaliora, abstractioraque proinde à materia, particularis verò principia magis materiam concernunt, vnde hæc sub illis continentur, eis etiam cognitis aliquo modo cognoscū-
tur nam qui vniuersalem propositionem co- 18.
gnoscit, potentia saltem cognoscit particulares, vt qui nouit triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, virtualiter cognoscit, eandem proprietatem conuenire Isocheli, Gradato, & cæteris, sed qui cognoscit particularem, nec actu, nec potentia vniuersalem cognoscit, quam nullo modo continet, ergò vniuersalius demonstratio præstat.

Hæc sexta ratio coincidere videtur cum quarta, nihilominus aliquo modo ab ea distinguitur, vt bene D.Thom. quia illa procedit de demonstratiōe vniuersali, & particulari quātum ad conclusiones, hæc verò quantum ad principia, vel vt Toletus noster non minus bene, illa procedit de re simplici vniuersali, & particulari, quæ sunt demonstrationum obiecta, circa quæ versantur, hæc vero de vniuersali complexo, nempe de principio eiusdem demonstrationis. D.Thom. P.Toletus.

Vlti-

Vltima ratio est, intellectiua cognitio praestantior est sensitiua, quo intellectus sensui praestat, sed circa vniuersale, de quo est vniuersalis demonstratio, versatur cognitio intellectiua, sensitiua circa particulare, quod est obiectum particularis demonstrationis, ergo illa erit longe praestantior.

Haec Aristoteles in toto cap. 20.

DEMONSTRATIONEM AFFIRmatiuam negatiua digniorem esse, atque ad scientiam magis idoneam.

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

QVod autem monstratiua sit dignior priuatiua, hinc manifestum, &c.

EXPOSITIO TEXTVS.

HAEC est secunda diuisio demonstrationis in affirmatiuã, seu praedicatiuam, quae ex solis propositionibus fit affirmatiuis, & negatiuam, quae ex vna fit propositione negante, nam ex vtraque impossibile est, cum inutilem esse combinationem
1. duarum negantium propositionum ex libris priorum sit manifestum: cuius diuisionis membra conferens Aristoteles sciscitatur, vtra nam dignior sit demonstratio, praedicatiua, vel priuatiua? quam quaestionem in fauorem affirmatiuae definit dicens, eam absque dubio digniorem esse, quod multis probat rationibus. & quia litera minus perspicua est, non eodẽ modo à cunctis ordinatur expositoribus, alij enim, vt Toletus noster ad triplicẽ rationẽ retulit omnes Antiquiores vero vt D. Tho. quem sequitur Paulus Venetus, quinque distinguũt, quorum expositionem magis probo, quia & literam melius ordinat, & clariorem reddit, caput autem aliam diuisionem non postulat.

Est igitur conclusio, affirmatiua demonstratio dignior. Probatur primo: illa demonstratio dignior est, quae ex paucioribus medijs, postulationibus, suppositionibus, aut propositionibus, caeteris paribus, procedit, sed affirmatiua procedit ex paucioribus, ergò erit dignior. Tria illa praemissarum genera in maiori ponit, nempe postulationes, suppositiones, & propositiones, vt obiter significet diuersas demonstrationes diuersis constare praemissis, nã quaedã per se notis formaliter principijs, quae propositionum nomine designantur, constant; aliae suppositionibus, hoc est, praemissis demonstrabilibus, sed ex partium concessu admissis, ac suppositis ad inferendam conclusionem, licet certè eisdem demonstrabilibus, in quibus nescitur, an respondens consentiat; ideoqúe, vt sensus eius intelligatur, per modum postulationis, vel quaestionis prius illi proponuntur: additur autem in eadem maiori particula, caeteris paribus, significans vtramque demonstrationem, tam affirmatiuam, quam negatiuam ex veris, necessarijs, ac per se procedere debere, namsi ab ijs deficiat, demonstratio non erit: praetereà quod vtraque procedat ex causis adaequatis, nam si altera ex remotis, vel effectibus fit, quamuis ex paucioribus, non erit dignior: ac tandem quod ambae sint ex propositionibus medijs eiusdem gradus, hoc est aeque superioribus vel inferioribus, nam si vna ex superioribus, ex inferioribus alia procedat, euidens erit ex paucioribus procedere, digniorem que esse; sors igitur aequalis per omnia esse debet eo excepto, quod affirmatiua sit vna, negatiua alia, vt intelligatur ex hoc solo vnam, vel alteram esse digniorem, hic est enim praecisus, ac formalis sensus quaestionis. 2. 3.

Maiorem sic expositam probat Aristoteles primo: illa demonstratio est dignior, quam magis intellectus appetit, vel in quã magis inclinatur, nam cum obiectum intellectus sit veritas, in nobiliorem veritatem inclinatur magis, quẽadmodũ volũtas in magis bonũ, sed ad demonstrationẽ ex paucioribus medijs procedentẽ magis inclinatur intellectus, cũ per illã citius, ac velocius suum finem, nempe veritatẽ cõclusionis assequatur, ergo illa erit potior. 4.

Maiorem argumẽti probat.

Probat secundo vniuersalius, hoc est, absque

quæ illa limitatione, quod cætera sint paria,
ex parte propositionum in eodem gradu exi-
stentium, vel quæ sint æqualiter notæ, imò in
notioribus, & in minus notis, in inferiori-
bus, & superiorib. hoc modo sit propositio de-
monstrabilis per tria media, homo est substan
tia, videlicet per animal viuens, & corpus,
quæ proinde per tres demõstrationes reduci-
tur ad prima principia, tunc secunda demon-
stratio, quæ fit medio viuenti, potior est pri-
ma quæ fit medio animali, non alia ratione,
nisi quia paucioribus medijs indiget, vt ad
5. prima principia resoluatur, nempe solo corpo-
re, cum tamen prima corpore, & viuenti in-
digeat, ergo si affirmatiua paucioribus, quam
negatiua indiguerit, dignior erit; quod non
solum est manifestum in medijs, & demon-
strationibus eiusdem coordinationis, vel Ca-
thegoriæ, sed etiam in his, quæ ad diuersas
pertinent; vt si accipiamus hanc propositio-
nem, numerus est diuisibilis, per duo media
demonstrabilem, videlicet per quantitatem
discretam & per vniuersalem rationem quan
titatis, cui per se primo diuisibilitas inest eam
que conferamus cum illa, homo est substan-
tia, demonstrabilem per tria, accipiamusque
primas demonstrationes, per quas vtraque
demonstratur, nempe, omnis quantitas di-
screta est diuisibilis, omnis numerus est quan
titas discreta, ergo omnis numerus est diuisi-
bilis: & rursus, omne animal est substantia,
omnis homo est animal, ergo omnis homo est
substantia; apertum est primam esse dignio-
rem non alia de causa, nisi quia paucioribus
6. indiget, vt ad prima deducatur, eadem igi-
tur ratio erit de affirmatiua, si paucioribus
indigere probetur, & hæc minor primi syllo-
gismi probanda superest, quam sic probat Ari
stoteles. Demonstratio affirmatiua procedit
ex propositionibus, vel medijs affirmatiuis,
negatiua vero ex vtrisq; tã affirmatiuis, quam
negatiuis, ergo hæc ex pluribus, illa ex pau-
cioribus, vtraque quidem demonstratio ex
tribus procedit terminis medio videlicet,
& extremitatibus vtraque ex duabus præ-
missis, maiori, & minori, sed affirmatiua
solum assumi, ens (inquit Arist.) hoc est so-
lum affirmatiuam propositionem, negatiua
vero ens, & non ens, hoc est, non solum affir-
matiuam sed etiam negatiuam: itaque licet
eodem mediorum numero vtraque indigeat,
sed non totidem secundum speciem, vel qua-
litatem, nam affirmatiuum, ac negatiuum 2.
diuersæ qualitatis, ac speciei sunt, affirma-
tiuæ vero eiusdem sunt qualitatis, eiusdem-
que rationis, quasi dicatur, ad resoluen-
dam vtramque præmissam affirmatiuæ de-
monstrationis, affirmatiua solum requirun-
tur media, ad resoluendas verò præmissas ne
gatiuæ non sufficiunt media affirmatiua, sed
vtriusque qualitatis sunt, nempe affirmati-
uum pro vna, negatiuum pro altera, hæc igi-
tur, quæ pluribus medijs hoc est secundum
qualitatem diuersis indiget, indignior est.

Secundam rationem (vt bene D. Tho.) ad Secunda
dit Arist. pro confirmatione primæ, cuius mi- ratio.
nor alicui videri posset non sufficienter proba- D.Thom.
ta, nempe vtrisque indigere medijs negati-
uam affirmatiuis, & negatiuis, huius enim
non reddit rationem Arist. sed quasi improba-
tum reliquit, quod ideo secunda ratione ob-
iter probat, nam vt in libris de resolutione
priori stabilitum est, ex ambabus præmissis 8.
negatiuis nullus constat syllogismus, sed ad
minus oportet, vt syllogismus coalescat, vnã
esse affirmatiuam, quod non sic in affirmati-
uis contingit, cum ex vtraque affirmatiua
fiat optimus, aptior est igitur affirmatiua
propositio ad constituendum syllogismum,
quam negatiua, & qui ex affirmatiuis fit pro
positionibus ex hoc solo, cæteris ex parte alio-
rum paribus dignior erit, & cum demonstra
tio sit quidem syllogismus, dignior illa erit,
quæ ex affirmatiuis procedit, quam quæ ex
altera saltem negatiua.

Tertiam rationem consequenter ait se ha Tertia
bere ad primam, & secundam, nam si ambæ Ratio.
augeantur demonstrationes, hoc est, si earum

præmissæ

premissa mediata per inter medias demonstrationes resoluātur in principia, in augmento quidē affirmatiuæ non requiritur vlla præmissa negatiua, sed affirmatiuæ sufficiunt, nā cum conclusio huius demonstrationis affirmatiua sit, non potest ex illa negatiua inferri, at in augmento negatiuæ, non solum negatiuæ requiritur præmissa inter media, sed etiam affirmatiua, imo ex his plures, ex negatiuis vna duntaxat, si vtraque sit præmissa resoluenda, nā affirmatiua resoluitur per duas affirmatiuas, negatiua per vnam saltem affirmatiuam cum ex vtraque negatiua non possit inferri. Quatuor ergò præmissis eget, tribus affirmatiuis, & vna negatiua, resolutio igitur affirmatiuæ demonstrationis non indeget negatiuis, resolutio vero negatiuæ affirmatiuis eget, & multis quidem, vnde fit hanc esse indigniorem quasi ab alia necessario dependentem, affirmatiuam verò, (vtpote sibi sufficientem) digniorem, nam quod per aliud resoluitur, fidem ab eo accepit, sed negatiua resoluitur per affirmatiuam, ab ea igitur accepit fidem, seu firmitatem, atque certitudinem, & idcirco indignior est.

Quarta ratio. Quarta ratio ex principijs vtriusq; demōstrationis procedit hoc ferme modo: propriū principium affirmatiuæ demonstrationis est propositio affirmatiua immediata, & proprium principium demonstrationis negatiuæ est propositio negatiua immediata, nam licet affirmatiuo etiam principio constet, hoc tamen non est sibi proprium, sed cum affirmatiua cōmune, proprium verò per quod ab ea separatur, negatiuum est, sed demonstrationum dignitas accipitur ex principijs, ergò cum dignius sit affirmatiuum, quam negatiuum, vtpote prius, & notius, quemadmodum esse prius est, notius, & nobilius, quā non esse, sequitur euidenter digniorem longè esse demonstrationē affirmatiuam negatiua.

Quinta ratio. Rationem postremam vno verbo, quo caput clauditur, tangit Aristoteles dicens: amplius principalior, sine.n.mōstratione nōest priua tiua. Quasi dicat, nobilius est illud, quod sine altero esse potest, eo quod sine eode non est, sed affirmatiua demonstratio est sine negatiua, hæc vero nequaquā sine illa, cū non sit sine affirmatiua propositione, quæ per affirmatiuā demonstrationē resoluitur, ergo affirmatiua absque dubio principalior est.

Quod si alicui videatur hanc vltimam rationē cū secunda, vel tertia coincidere, in quibus dependentia negatiuæ demōstrationis ab affirmatiua tangitur. Aduertat necesse est, quod bene Paulus Venetus in huius rationis expositionē, affirmatiuam duo habere, quibus negatiuā superat, vnum, quod efficacior est, cum fidem præstet negatiuæ, aliud quod principalior propter dependentiā, vnde quasi cōsistentiam ei præbet. Tertia igitur ratio efficaciam tangit, vltima vero solam depēdentiam, ex qua maior etiam nobilitas affirmatiuæ alia via resultat.

Obiectio. 12. Solutio Paulus Venetus.

DEMONSTRATIONEM OSTENSIUAM illa, quæ ducit ad incommodum potiorem esse.

CAP. VIGESIMVM SECVND.

QVoniam vero prædicatiua priuatiua melior est planum, quod & ad impossibile ducente, oportet autem scire, quæ est differentia ipsarum, &c.

EXPOSITIO TEXTVS.

POstrema diuisio demonstrationis est, ostēsiuam esse vnam, ducentē ad impossibile alteram, ostensiua est, quæ ex principijs ostēdit veritatem conclusionis, ad impossibile ducens, non quæ ex principiis aliquid ostēdit, sed quæ negantē propositionē aliquā conuincit, vt eam concedat, vel duas propositiones contrarias, aut cōtradictorias simul in falsitate, vel veritate stare, vel aliud quidpiā impossibile, ex his autem duabus potiorē esse ostensiuam (quod ostendendu super erat) Probat Aristot. cap. præsenti vnica ratione, quā vt perficiat,

Vltima demōstrationis diuisio. 1.

quid sit vtraq; demonstratio, & quomodo inter se differant explicatum præsupponit, ac demum rationem ipsam quasi epilogans format, & hæc est totius capitis diuisio.

Diuisio cap.

Cōclusio totius ca.

Conclusio itaq; totius capitis est, demonstratis ostensiua potior est ducēte ad impossibile; ratio autē talis est, ex demōstrationibus ostēsiuis affirmatiuam esse præstantiorem probatum est capite præcedenti, sed negatiua, quæ indignior est præstat ducēti ad impossibile, ergò à fortiori dignior erit affirmatiua, ac proinde vtraq; vt probat minorem, præmittit modum negatiuæ ostēsiuæ, ac ducentis ad impossibile, ac vtriusq; differentiam explicat ex his quatuor suppositionibus.

Ratio.

Prima suppositio, vt probetur minor.

Quarum prima est, hoc in primis differre quod demonstratio ostensiua non cōcludit nisi id, quod omnino necessariū est, ea verò, quæ ad

2. impossibile deducit, cōcludit manifeste falsū, vel impossibile, vt his exēplis cōstare potest: ostēsiua enim negatiua (in qua sola exemplū designat Arist. vt minorem suæ rationis, ex directo probet) huiusmodi est, nulla qualitas est quantitas, omnis color est qualitas, ergò nullus color est quantitas, nulla substātia est quātitas, omnis homo est substantia, ergò nullus homo est quātitas, ducēs autē ad impossibile, vt si negaueris hanc propositionē, color est disgregatiuus visus: assumo cōtradictoriam eius sicq; procedo, nullus color est disgregatiuus visus, omnis albedo est disgregatiua visus, ergò nulla albedo est color, quæ cōclusio est manifeste impossibilis.

Secunda suppositio.

Secunda suppositio, demōstratio ostēsiua, & ducēs ad impossibile in aliquo cōueniunt, & in aliquo differunt, cōueniunt quidē, quia

3. ex similibus terminis fiunt, in modo, & figura similiter disponuntur, vt prædicta exempla docent, sed in eo differunt, quod præmissæ demōstrationes ostensiuæ cū sint vera, ac necessaria secundū veritatē, quā cōtinent, notiores sunt conclusione, at in demōstratione ad impossibile nō sic res se habet, sed cū conclusio sit falsa, & altera præmissarū præstantior illa, nulla albedo est color, quam nullus color est disgregatiuus visus, quæ est præmissa falsa.

Tertia suppositio ex secunda infertur, demōstratio ostensiua modo naturali procedit, ducens vero ad impossibile, quasi modo naturæ cōtrario, probatur planè, quia naturalis modus procedendi in scientijs est ex prioribus, & notioribus, sed in demonstratione ostensiua præmissæ sunt priores, & notiores cōclusione, ergo procedit secundum naturā, sed in demonstratione ducente ad impossibile conclusio prior est, & notior in falsitate altera præmissarū, et

Tertia suppositio.

huius discriminis ratio est, quia ostensiua veritate ex veritate probat, ducens ad impossibile falsitatē ex falsitate, illa rursus ex præmissis procedit ad conclusionem, in quam terminatur, hæc vero licet à præmissis etiam ad conclusionē, non tamē terminatur in eam, sed rursus à cōclusione procedit ad præmissas, quasi motu reflexo, in quas processus terminatur. 4

Quarta suppositio est, processus ad impossibile ex ea parte, qua procedimus à destructione conclusionis ad destructionē præmissarū, non est syllogisticus, nec destructio conclusionis se habet vt præmissa, nec destructio præmissarū vt conclusio, quia nec destructio cōclusionis se habet ad destructionem præmissarū, vt totum ad partem, nec vt pars ad totum. Quam suppositionē sic explicamus: forma syllogistica petit, vt mediū sic disponatur, quod in prima figura sit subiectū maioris, & prædicatū minoris, prædicatum autem habet modū formæ vniuersalis, subiectū vero modū materiæ, ideò illud quasi totū est, hoc vero quasi pars, quod præcipue cernitur in prædicatis superioribus, inferioribusq; subiectis, ergo in prima figura habet se vt totum, atque etiam vt pars, in secunda semper, vt totum, cum sit in vtraque præmissa prædicatū, in tertia vero semper vt pars, cū sit vtriusque subiectū, destructio autē conclusionis ad destructionē præmissarū in demōstratione ad impossibile, nec vt totū ad partē, nec vt pars ad totū se habet, vt in hoc exēplo cerni potest: si quispiā negauerit hanc propositio-

Quarta suppositio.

Explicatur prædicta suppositio. 5.

positionem, animal est rationale, & assumentes contradictoriā eius pro maiori sic procedamus, nullū animal est rationale, omnis homo est animal, ergo nullus homo est rationalis. optimus est syllogismus, & conclusio falsa, ergo aliqua præmissarum. non minor; ergo maior; quapropter necesse est veram cōcedat, quam prius negauerat, vel duas contradictorias simul falsas: totus hic processus comprehenditur nomine demōstrationis ad impossibilè nēpe syllogismus, per quem conclusio falsa infertur, & rursus, argumentū à destructione 1 *conclusionis ad destructionem præmissarum, & quidē syllogismus quasi motus directus est, posterior vero argumētandi modus, quasi reflexus, de quo docet Arist. non esse syllogisticum; quia destructio consequentis non se habet ad destructionē antecedētis per modū totius, vel partis, vt se habet mediū in forma syllogistica, quod certissimū est, cū nec dispositionē medij seruet, nec extremitatem, sed syllogismo iam cōstituto ex falsitate cōclusionis falsitas alterius præmissæ cōmunicatur.*

Corollarium.

Ex his suppositionibus infert Aristoteles demōstrationem ostensiuā negatiuā digniorē esse ea, quæ ducit ad impossibile, nā ex his constat vtrāq; procedere ex nō esse: ostēsiua verò procedit ex nō esse, hoc est, ex propositiōe ne- 2 *gāte tāquam priori, ac notiori, quia ex ea procedit tāquam ex principio ad conclusionem, ducens verò ad impossibile procedit ex cōclusione ad præmissas, ergò ex non esse posteriori, quia cōclusio posterior est præmissis, modus autem procedēdi ex prioribus, & notioribus præstantior est modo procedēdi ex posteriori, ergò negatiua demonstratio ostensiua dignior erit.*

Epilogus.

Minori argumenti probata capit quasi in modū epilogi claudēs Aristoteles integrā rationem hoc fere modo repetit. Ostēsiua demōstratio affirmatiua dignior est negatiua, vt superiori capite confirmatum est, negatiua dignior est ea, quæ ducit ad impossibile, ergò dignior lōgè à fortiori erit affirmatiua, si enim vinco vincentem te; à fortiori vincā te: vnde infertur euidēter, quamlibet ostensiuam demōstrationem præstare ducēti ad impossibile.

QVAE SCIENTIA CERTIOR, ac prior sit, quæ vna, quæve diuersæ inter se sciētiæ sint, & quod eiusdē plures esse demonstrationes possint.

CAPVT VIGESIMVM TERTIVM.

SCientia autem est, & certior, & prior scientia, quæ ipsius quod, & propter quid est eadem, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Scientia finis demonstrationis.

SCientiam esse finē, & effectū demonstrationis docuit plane Aristotel. in prima eius definitione dicens; demonstrationem esse syllogismū facientē scire ca. 2 huius libri, bene igitur post naturā demonstrationis explicatā, de sciētia, ac de eius effectu differere incipit cap. 1. *præsenti in quo vnā scientiā cū alia in tribus cōparat: primo in certitudine, docens quibus modis, vel rationibus vna scientia sit certior altera. Secūdo in vnitate, à quo nam sit quælibet scietia vna, tradens. Tertium, quantum ad distinctionem, principium scientiarum destinctum designans, quibus expeditis quoddā quasi corollarium infert ad earū scientiarum vnitatem, & distinctionem pertinens.*

Diuisio cap.

Prima conclusio Aristotelis. 2.

Prima conclusio Arist. est; tribus modis, vel rationibus vnam scientiam certitudine superare alteram: primus est quantum ad notitiam, quam de obiecto tradit, nam illa scientia prior est, & notior, siue certior altera, quæ simul notitiam propter quid; & quia, sui obiectis tradit, posterior autem, & minus certa, si solum notitiam, quia, hoc enim sibi voluit Arist. dicens. Certior autem scientia est, & prior, quæcunque ipsius quia, & propter quid eadem est, sed non est ipsius, quia extra eam, quæ est propter quid: *hoc est, si quia & propter quid in ea separetur, solum primum notitiam tradens, minus erit certa: exemplum vtriusque habemus in scientijs subalternis, ex quibus inferior*

quam

(quam subalternatam vocant) solam notitiã, quia de proprio obiecto tradit non attingens eius propter quid: vt numerum sonorum esse, cui consonantiæ conueniunt, docet Musica sed quia principia propria, quarum ratione tales consonantiæ conueniunt numero, non affert, solum ostendere dicimus, quia, hoc est rẽ ita esse, vel quod ita se habeat, causam verò non reddere, & ideò nec propter quid talis notitia: at superior (quæ vocatur subalternans) propter quid etiam tradit, ac propterea certior est prior, & notior, quia absoluta certitudo scientificæ cognitionis est ea, quæ per propriam causam rei habetur (vt superius vidimus) Secundum se tenet ex parte subiecti, circa quod versatur scientia, quam certiorẽ esse ait, si nõ sit de subiecto, quam si de subiecto sit, per subiectum intelligens materiam sensibilem, vt D. Tho. quem cæteri interpretes sequuntur, exponit, quare sensus est, scientiam concernentem sensibilem materiam minus certam esse, certiorem verò à tali materia abstrahentem: materiam sensibilem respicit naturalis philosophia agens de ente mobili, nam motus commune sensibile est, vt docet Arist. 2. lib. de anima, tex. 64. sic inquiens: communia autem motus, quies, numerus, figura, magnitudo, per se igitur sensibilia sunt hæc, &c. ab hac autem abstrahunt Mathematicæ disciplinæ, vt Geometria, & Arithmetica, & ideò certiores sunt, exemplum producit Arist. in eisdem subalternis scientijs, Arithmetica, & Armonica, seu Musica, nam illa de numeris agit, ad nullam materiam sensibilem determinatis, hæc verò numerum ad sonos applicat ideò sensibilis vocatur, ratio autem, ob quam minus est certa scientia de re sensibili, ea est, quia sensibilis materia transmutatiõibus subijcitur, & ex hoc varietatem patitur, quapropter minorem habent certitudinem sensibilia.

D. Thom.

4.

Aristo.

35.

Quæ sciẽtia sit certior.

Tertius modus, maioris certitudinis eiũ se tenet ex parte obiecti, nam illa scientia certior est, quæ circa simplicibus obiectũ versatur, quæ verò ex appositione, vel additione est minus certa, & producit exemplum in Arithmetica, & Geometria: vnitas namq; principium numeri, circa quem Arithmetica versatur, simplicior est puncto principio lineæ, quam pro obiecto habet Geometria, quia vnitas positione caret in continuo, quemadmodũ numerus (vt in prædicamento quantitatis adnotatum est) habet tamen positionem punctus nõ ratione sui, cum sit indiuisibilis, nec locum, nec situm per se habens, sed ratione corporis, quod superficiebus, lineis, & punctis terminatur, ratione igitur huius positionis quodammodo compositus dicitur, atq; ex cõsequenti linea, cuius principium est, & propter talem positionem multis prædicatis accidentalibus subditur, quæ ex situ, & loco oriuntur, à quibus constat vnitatem solui: & si alicui videatur hunc tertium modum, vel rationem cum secundo coincidere, cum aliud, quam maiorem, vel minorem abstractionem à materia contineat, aduertas necesse est illud, quod bene D. Tho. in eius exposit. lect. 42. adhuc esse diuersum; nam secundus modus accipitur ex materia sensibili, & abstractione ab ea, tertius verò inter obiecta à materia sensibili abstrahentia versatur, & ex maiori simplicitate accipitur, simplicitas autem alia ratio ab abstractione est, licet ex ea oriatur.

6.

7.

D. Thom.

Secunda assertio de sciẽtiarum vnitatẽ loquitur: quam D. Tho. Alb. magnus, cæteriq; antiquiores interpretes exponunt adnotantes quatuor esse in qualibet scientia: primum est commune obiectum comprahendens omnia, quæ sub tali scientia continentur, vt in Metaphysica ens, in Philosophia naturali ens mobile, & hoc vocat Aristoteles genus scientiæ vnitatem habens, non ex ratione materiali, quæ solet esse analoga, vt in ente, sed ex formali, sub qua consideratur in sciẽtia: sunt etiam in scientia principia, quæ non sunt aliud, quam maximæ quædam propositiones per se notæ, ac indemonstrabiles, ex quibus demonstrationes componuntur, conclusionesque

Secunda assertio. D. Thom. Alb. & aliarum explicatio

8.

quæ deriuantur: sunt etiam tertio partes ipsius subiecti essentiales, vt materia, & forma, genus, & differentia, partes item corporis integrantes, si subiectum sit substantia, quæ sub communi ratione subiecti vt dicebatur) comprehenduntur, vel etiam partes subiectiuæ, vt species, quas commune etiam obiectum comprehendit, quemadmodum in logica, species entis rationis, & in philosophia naturali corpora simplicia, & mixta valde diuersa. Postremo sunt passiones ipsius
9 subiecti, illæ imprimis, quæ ei conueniunt adæquate, deinde quæ conueniunt speciebus, de quibus per communia principia propriis accommodata probantur: hæc igitur omnia intelligit Aristoteles sub vnius generis subiecto: & de partibus quidē notum est, quæ sub toto comprehenduntur semper, dum sub ratione, & ambitu totius consideratur: de principiis vero; & passionibus aperte ostenditur, quia principia scientiæ ab essentia ipsius subiecti accipiuntur, passiones vero eādem consequuntur essentiam, & certe si principia continent causam conclusionum, quæ passiones subiecto conuenire importāt, necesse est à propria ipsius natura subiecti) quæ vera passionum causa est) accipiatur: statuens ergo Aristoteles scientiam esse vnam, quæ est vnius generis subiecti, tantundem asserere voluit, ac si diceret scientiam esse vnam, quæ versatur circa subiectum vnius naturæ, vel rationis, sub qua comprehenduntur omnes
10. eius partes, & à qua accipiuntur principia, quibus mediis demonstrantur passiones de illo. Scio alium esse modum interpretandi Aristotelem in hac parte, quem Toletus noster sequitur, sed hic certè videtur magis textui quadrare, vt assertio sequens de distinctione scientiarum ostendit.

...ntia a s... 10-

Quæ talis est: diuersitas scientiarum accipitur ex diuersitate principiorum. ita vt illæ sint diuersæ, quarum principia sic sunt diuersa, vt nec procedant ex eisdem principiis prioribus, nec ex alterutris, idest, nec principiis alterius cuius sensus principiorum distinctione præmissa elici poterit: etenim principia in duplici sunt differentia, quædam communissima, quæ non ingrediuntur demonstrationes particularium scientiarum, vt de quolibet verum est affirmare, vel negare; & de nullo affirmare, & negare simul verum est; alia sunt cuiuslibet scientiæ principia propria, per quæ conclusiones particulares demonstrantur: & in quæ resoluuntur, nam resolutio particularis conclusionum non tendit ad vniuersalissima, sed in propriis sistit 11.
talia sunt, à quolibet puncto in quolibet punctum possumus lineam ducere; super quamlibet datam lineam possumus triangulum constituere, & similia. de quibus plane loquitur Aristoteles, & non de communissimis, vt eius verba non obscure indicant, ait enim: Huius autem est signū, cum ad ea, quæ non demonstrantur, ventum fuerit, oportet enim ipsa eodem in genere esse, in quo sunt ea, quæ sunt demonstrata, &c. quibus talem rationem simul eiusdem assertionis reddere videtur: principia scientiæ ad idem genus obiecti spectant cum passionibus, & conclusionibus per ea demonstratis, nam illa sumuntur ex propria natura subiecti, à qua dimanant passiones ergo se ipsis distinguuntur principia proxima, ideoque repugnabit ex alterutris esse, vel ab eisdem prioribus emanare, nam eo ipso non essent distincta, sed se haberent quasi conclusiones eiusdem scientiæ ab eisdem principiis deriuatæ, cum quibus proinde eandem scientiam, & non diuersam constituerent.

Docet tandem eandèm conclusionem per diuersa media esse aliquando demonstrabilem, non solum eiusdem coordinationis, sed diuersæ: eiusdem quidem non tamen cohærentia, vel continua, sed quasi discontinuata, quod licet variis exponatur modis, communis tamen expositio est, quam attulit Themistius in sua paraphrasi super librum post. c. 44. & sequuntur Soto D. noster Toletus in commētariis huius capitis, tamquam certum ducentes in eadem serie prædicamentali, vel coordinatione plura esse media ad eandem conclusionem demonstrandam, non tamen continuata, vel proxima supremo prædicato, ad quod reducenda est; immediatum namq; vnum tantum est; gratia exempli, ad demonstrandam hanc conclusionem,

Corollarium.

12.

Themist. Tolet. A Soto

homo est substantia, accipi possunt; animal, & viuens quæ cum substantia non continuatur, nec ei immediata sunt, nam immediatum, vel continuum tantum est corpus, hunc igitur esse sensum Aristotelis docent, & mihi videtur satis contextui verborum esse consentaneum.

Plura etiam diuersæ coordinationis media afferri posse ad eandem conclusionem do-
13. *cet & probat hoc exemplo: si quis velit hanc conclusionem demonstrare, omnis lætans vel qui lætitia afficitur, transmutatur, potest vti motu, & quiete, quæ diuersa media sunt, motu quidem hoc modo: omne quod mouetur transmutatur, omne lætans mouetur, ergo transmutatur: quiete vero sic, omne quiescens transmutatur, omne lætans quiescit, ergo omne lætans transmutatur hæc autem media non esse adeo diuersa, quin aliquo modo communicent, saltem in tertio aliquo principia quasi superiori, sub quo contineantur, do-*
14. *cet; quod in eodem exemplo constare: potest moueri enim, & quiescere illud habent commune principium, quod est aliter se habere nunc, & prius, nam si omne, quod mouetur transmutatur, atque etiam omne, quod quiescit, verum erit vtrumque aliter se habere nunc, & prius: quod moueturquidem ratione diuersarum partium motus, quod quiescit comparando quietem cum motu: nam & si in quiete ipsa eodem modo se habeat nunc, & prius, sed dum quiescere incipit, aliter se habet, ac prius dum mouebatur: hoc igitur erit commune vtriusque prædicatum, à quo commune etiam principium accipi poterit, per quod vtrumque probetur de eodem subiecto.*

EORVM, QVAE FORTVNA EVENIUNT, *quæque in sensuum functione sunt, non esse scientiam.*

CAPVT VIGESIMVM quartum.

EIus vero, quod à fortuna, [illegible] est scientia per demonstrationem. [illegible] que enim vt necessarium, [illegible] quam vt plurimum est, quod est à [illegible], sed quod præter hæc fit, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

COmparatis inter sese scientiis, nunc scientificam cognitionem cum aliis inferioribus comparare incipit Philosophus; & primo cum his quæ casu eueniunt vel fortuna, deinde cum singularium sensibilium notitia: & hæc est bimembris huius capitis diuisio geminam comparationem scientiæ continens. 1. [illegible] capitis duæ partes.

Prior igitur comparatio est cum casualibus, & fortuitis, quorum cognitionem ait non esse scientificam, nec demonstrationem circa ea versari sed incertam prorsus. probatque hoc argumento; demonstratio, & scientia sunt de necessariis, vel ex his certe, quæ frequenter eueniunt, vt ex vtriusque definitione patet: nam demonstratio est syllogismus faciens scire, & scire est rem per causam cognoscere, & quod illud est causa, & impossibile est aliter se habere; necessarias igitur oportet esse præmissas demonstrationis, & ex consequenti conclusionem ex eis illatam, nam in syllogismo demonstratiuo, cuius præmissæ sunt causa conclusionis, talis debet esse conclusio, quales ipsæ sunt, alioqui si præmissis existentibus necessariis conclusio esset contingens, posset quidem esse falsa; & admisso quod falsa esset, daretur in consecutione formali, ac necessaria antecedens verum, & consequens falsum, quod cum eius natura aperte pugnat, sed quæ casu, vel fortuna contingunt, nec sunt necessaria, nec eueniunt semper raro contingunt, ergo eorum non erit scientifica notitia nec circa hæc demonstratio versabitur. Prima pars. Nota.

Secundo comparatur scientia cum notitia singularium sensibilium; statuiturque, eam non esse scientificam, nec per demonstrationem comparabilem. Probaturque hoc modo, Secunda pars. 2.

de-

demonstratio, & scientia sunt de vniuersalibus, quæ non sunt hic, & nunc, sed vbique ac semper; singularia autem sensibilia cognoscuntur per sensum, cuius notitia non versatur circa vniuersalia, sed circa ea quæ hic, & nunc sunt, & passim esse desinunt, ergo nec similis notitia scientifica esse potest, nec per demonstrationem comparari. Confirmat eandem veritatē duobus exemplis. Primum de triangulo singulari, quem etsi videamus tres habere angulos duobus rectis æquales, haud quaquam de eo scientiam habebimus, vt quidam falso putabant, quamlibet singularium euidentem notitiam scientiam vocantes, ea enim habita non habetur vniuersalis cognitio trianguli, quæ sola scientifica est; cuius illud euidens est signum, quod demonstrationem adhuc quæreremus ad talem notitiam vniuersalem comparandam, adhuc ergo non haberemus scientificam notitiam.
4. Exemplum secundum est de eclipsi lunæ, nam si supra lunam essemus, quam ex obiectu, vel interpositione terræ inter solem, & ipsam eclipsari videremus, adhuc causam in vniuersali nescientes nondum scientificam haberemus de eclipsi notitiam; constaret quidem nobis per illam singularem experientiam, terram hic, & nunc interpositam hanc eclipsim causare, sed sic semper rem se habere, vt ex tali causa semper sequatur talis effectus, (quæ propriè scientifica notitia est) non acquirimus nisi per demonstrationem; non enim ex vno singulari, sed ex multis vniuersalem alicuius notitiam assequimur.

[...]irum [...]olla[...]m. Ex quibus planè intelligitur notitiam rei vniuersalis honorabiliorem esse cognitione singularium sensitiua, quia est per causam, honorabilior est etiam quamcunque
5. alia intellectiua cognitione causam minimè continente, sitamen de re sit habente causam, nam si talis sit, cuius nulla sit designabilis causa, qualis est primorum principiorum vniuersalis notitia, dignior profectò erit, quamquam non sit per causam, quacumque scientifica per demonstrationem comparata. Itaque per sensum (ait Aristoteles) non contingit scire, nisi quispiam velit sensationis nomine notitiam per demonstrationem comparatam designare, metaphoricè eam extendens ad quamcumque cognitionem, per quam potentia qualibet cognoscitiua adhæret obiecto cognito quasi illud tangens, in qua significatione dicere solemus, intellectum tangere illud, quod clarè, & euidenter intelligit, talis autem acceptio sensationis æquiuoca est, nunc autem propriè de hisce rebus loquimur. Intelligitur secundo, Secundū corollarium. quod & si notitia singularium sensitiua minimè sit scientifica, iuuat tamen non parum ad scientiam comparandam sunt enim obiecta quædam scientiæ, quæ non cognoscuntur per scientiam, cognoscerentur tamen,
6. si viderentur, non quod ea videre sit scire, sed quia per notitiam sensitiuam rei singularis, in notitiam intellectuam rei vniuersalis verè scientificam possemus deuenire; vtiturq; ad id ostendendum antiquorum exemplo, qui decepti putauere lumen esse corpus, & cum eis obiiceretur, quod per vitrum transibat, responderunt transire vtique non per corporum penetrationem, sed quia minutissima quædam foramina habet vitrum pororum similitudinem habentia, per quæ ingreditur; nunc ergo ait Aristoteles, si res ita se haberet, vt putabant isti, esset quidem scientia huius, quod per foramina ingrediatur lumen, si hæc viderentur: non quia visio esset scientia, sed quia visione foraminum media vniuersalem propositionem colligeret intellectus, nempe omne 7.
vitrum ea habere, per ea etiam lumen ingredi semper, cuius notitia esset scientifica; vulgare nihilominus exemplum hoc est, similitudinem gerens vtilem quidem ad rem, de qua agitur, intelligendam, fidem tamen minimè faciens, cum falsum sit.

NON OMNIVM SYLLOgismorum eadem esse principia posse.

CAPVT VIGESIMVM quintum.

EAdem vero principia omnium esse syllogismorum impossibile, primum quidem logice considerantibus, &c.

EXPOSITIO TEXTVS.

EX principiis diuersis scientiarum diuersitatem accipiendam esse docet Aristoteles cap. 23. oportebat autem 1. ostendere diuersa esse principia diuersarum scientiarum, nam si eadem essent, non distinguerentur scientiæ, & hoc est, quod Aristoteles intendit capite præsenti ostendere, cuius sunt tres conclusiões multis argumentis corroboratæ, ac tandem tribus respondetur obiectionibus aduersum vltimam ab eodē Aristotele excogitatis, vt sic quadrimembris sit totius capitis diuisio.

Diuisio. cap. Triplex potest esse syllogismi consideratio, nam vel conclusione falsa constat, & appellatur falsus aut vera, & vocatur verus: seruata tamen cū in vtroque forma syllogistica, vel certè in communi accipitur, prout à verò abstrahit, & falso, prima igitur conclusio de syllogismo in communi procedit, & est talis, impossibile est omnium syllogismorum eadē esse principia, quam ex communibus etiam 2. syllogismorum probat, ideò logicam dicit esse rationem. Syllogismi quidam sunt veri, quidam falsi, ergo nō possunt esse ex eisdem principiis siquidem vera conclusio ex veris principiis, falsa ex falsis syllogizatur: & si dicatur, ait Aristoteles, ex falsis etiam syllogizari verum, vt probat syllogismus iste; omne animal est lapis, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal. Respondet Aristoteles semel hoc contingere, hoc est primam propositionem falsam ex veris aliquādo inferri, si autem præmissas resoluamus vera eas syllogizantes, impossibile erit in toto resolutionis processu amplius ex falsis verum concludere, nam cum præmissæ sint falsæ, totus ipse syllogismus ex falsis erit præmissis, & conclusione, ex veris autem, nec semel falsum infertur, vnde sequitur, vt plurimum principia vtriusque diuersa esse. 3.

Prima cōclusio.

Secunda conclusio loquitur de syllogismo falso cuius principia affirmat non esse eadē, sed diuersa. Probaturq; ex conclusionum diuersitate falsa enim cōclusio multiplex, quædam solum est falsa, altera impossibilis: & falsæ diuersissimæ sunt, atque etiam impossibiles quædā enim impossibilis est, in qua disparatum de disparato, vt homo est leo, quædā in qua vnum relatiuum de altero, vt Pater est filius, altera denique in qua vnum contrarium de altero enunciatur, vt calidum est frigidum, album est nigrum: repugnat autem conclusiones falsas adeò diuersas ex eisdem principiis inferri, ergo falsorū syllogismorum principia necesse est esse diuersa. 4.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio de vero syllogismo est, sub quo demonstratio comprehenditur: impossibile est omnes syllogismos veros eadem habere principia, quam probat quatuor argumentis.

Tertia cōclusio.

Et est primum. Aliquorum syllogismorum principia diuersissima sunt, ita, vt nullo modo conueniant, ergo non omnium verorum syllogismorum eadem sunt principia: probatur antecedēs nam vnitas est principium discretæ quantitatis punctum continuæ, hoc positionem habet, qua caret illa, ergò syllogismi de his agentes non possunt in principiis conuenire. Confirmat eadem rationem, nam si horum principia conuenirent, vno ex his modis esset, nempe quia vtrumque posset esse alicuius conclusionis probandæ maius extremū vel minus, aut certe medium: his enim duntaxat terminis syllogismus constat, sed hoc est impossibile, cum nulla posset esse conclusio per principia vtriusque probanda, quemadmodum nihil eis secundum propriam conditionem acceptis commune esse potest, ergò necesse est diuersa esse principia syllogismorum 5.

Prima ratio huius conclusionis.

ad alI-

ad aliquid de his indiuisibilibus diuersis probandum.

Secunda ratio si eadem essent cunctorum principia essent proculdubio vniuersalissima, ex quibus omnes syllog smi procederent, videlicet de quolibet affirmare, vel negare verum est, de nullo affirmare simul, & negare verum esse potest, sed huiusmodi principia nō demonstrant particulares scientiarum conclusiones, nisi determinata ad particulares materias per propria cuiusque scientiæ principia in tali materia consistentia, quæ diuersissima proinde sunt, quēadmodum materia, circa quam versatur qualibet scientia diuersa est ab altera, ergo necesse est particularia principia scientiarum esse diuersa.

Tertium argumentum acceptum est ex reciproca comparatione principiorum ad cōclusiones & conclusionum ad principia, de quibus præsupponit multa esse, & non multo pauciora, quā conclusiones: multa quidem, quia principia siue propositiones fiunt assumpto termino medio, vel immisso, assumpto quidem propter secundam, & tertiam figuram, in quibus medium, vel superius est extremitatibus, vel inferius, immisso vero propter primam figuram, in qua ter subiectum, & prædicatum quasi immittitur, terminos autem medios, qui assumi possunt, constat esse multos, ergo princip a etiam multa sunt sed non tot, quot sunt conclusiones, licet non multo pauciora, nam & si videri posset multo plura esse, cum semper duæ præmissæ assumātur ad inferendam vnam conclusionem, sed neque omnes præmissæ, quæ assumuntur principia sunt, sed sæpe alterius syllogismi conclusiones nec semper diuersæ omnino præmissæ in diuersis syllogismis, sed aliquando eadem in pluribus reperitur, prout congruit subiecto, & prædicato propositionis syllogizandæ verum est, ergo non multo pauciora esse. Præsupponit secundo de conclusionibus esse penè infinitas, cum sit sermo non solum de necessariis ac per se, sed etiam de contingentibus, ac per accidens. quæ etiam ex finitis terminis penè in infinitum multiplicari possunt, siquidem infinitis quidem modis combinari possunt; non secus, ac literæ numero quidem finitæ infinitas penè dictiones efficere possunt propter infinitos pene modos, quibus coniungi possunt. ex duobus autem præsuppositis hoc argumentum constituit, principia non sunt multo pauciora, quā cōclusiones, sed cō lusiones sunt pene infinitæ, ergo etiam principia non sunt ergo omnium syllogismorum eadem, sed diuersa nec proinde omnium demonstrationum, quæ syllogismi quidam sunt, sed neque omnium scientiarum.

Postrema ratio est media syllogismorum, ex quibus propositiones, vel principia constituuntur, non sunt eiusdem rationis, sed quædam necessaria, alia contingentia, quēadmodum verum non est semper eiusdem cōditionis, sed quoddam necessarium, contingens aliud, ergo & principia partim necessaria sunt, partim contingentia; quapropter nec eadem esse possunt omnium syllogismorum

In calce capitis tria obiicit Aristoteles circa principiorum diuersitatem iam probatam. Primum est quia posset aliquis contendere: principia quidem alia esse in Geometria. alia in Musica, alia etiam in Dialectica, & modo simili in qualibet alia scientia, eadem nihilominus esse, & non diuersa, quia singula suis conclusionibus, ad quas eodem modo se habent, eadem sunt.

Respondet Aristoteles, ex hoc non probari, quod eadem sint absolute, & non diuersa, nemo enim ausus est vnquam eadem vocare duo aliqua, ex hoc quod vnumquodq; sit idē alicui, nam rationale est idem homini, & hinnibile equo, & tamen non infertur bene inter se non distingui; ergo nec sequetur, quælibet principia cuiuslibet scientiæ, sunt eadē suis conclusionibus, ergo & inter se, quia cū diuersæ sunt conclusiones, necesse est etiam diuersa esse principia.

Secundo posset aliquis excogitare eadem esse principia, nam licet multa sint, ex omnibus, & singulis qualibet conclusio infertur.

Quod insipienter esse excogitatum respondet Aristoteles, nam in doctrinis, hoc est, in Ma-

Mathematicis disciplinis oppositum con-
11. *stat, in quibus non omnes conclusiones re-*
soluuntur in eadem principia, vt quæ sunt
de proprietatibus numerorum, nequa-
quam in principia linearum possunt resol-
ui, sicq; de singulis facultatibus necessario
dicendum est: nam quemadmodum quæ-
libet habet conclusiones proprietates sui
obiecti cotinentes, pari ratione principia
propria ex natura eiusdem obiecti desum
pta: iuxta diuersum igitur genus obiecti,
circa quod versatur qualibet, est diuersi-
tas conclusionum, ac principiorum. Et
D. Thom. *notanda est hæc solutio; nam vt bene D.*
Thom analytica ratio id est, demonstra-
tiua. est ad probandum conclusionem prin-
cipaliter intentam de principiorum diuer-
sitate.

Vltima. *Postremam obiectionem proponit solu-*
tionem præcedentis repetens, nam si ex
omnibus (ait) non demostratur quodlibet,
neque ex singulis, sed in quauis scientia
sunt propria principia, superest talis modus
identitatis, vt dicantur principia propria,
similia, & quasi cognata esse.

Respōsio. *Et ex hoc eiusdem generis respondet A-*
ristoteles impossibile id esse, quia diuerso-
12. *rum generum principia diuersa etiam*
genere sunt: duplicia etenim sunt prin-
cipia, alia ex quibus, alia circa quæ;
ex quibus sunt dignitates, circa quæ
sunt subiecta scientiarum, de quibus de-
monstrantur passiones, & conclusiones,
& quidem priora complexa sunt, &
communia esse possunt omnibus, vel
pluribus scientiis, posteriora vero incom-
plexa, minimeque communia, vt testan-
tur numerus, & magnitudo; circa illum
namq; versatur Arithmetica, circa hoc
Musica, sicq; de cæteris subiectis scientia-
rum, accipiendum est; de quibus planè con-
stat esse diuersa. Ex horum diuersitate con-
uincitur, principia complexa vnicuique
scientiæ propria etiam esse diuersa, nam
definitio subiecti principium indemonstra-
bile est in singulis scientiis, perquam pro-
ximè demonstrantur passiones, vt in sci-
entia de homine animal rationale per 13.
quam demonstrantur de illo capacitas di-
sciplinæ, admiratio, & risibilitas. si ergo
tam euidens est principia incomplexa cir-
ca quæ, esse diuersa pro diuersis scientiis,
non minus erit euidens complexum ex eius
definitione conflatum, propriumq; in quali-
bet scientia esse diuersum

Solutio huius dubii est secunda ratio de-
monstratiua diuersitatem principiorum cō-
uincens.

QVOD SCIENTIAE, ET
Scibile ab opinione, & opinabile di-
sterpent.

CAPVT VIGESIMVM
Sextum.

SCibile autem, & scientia differunt ab opinabili, & opinione, quoniam scientia quidem vniuersalis, &c.

EXPOSITIO TEXTVS.

SEPARATIS à se inuicem scientiis ex 1.
principiorum diuersitate, nunc eandem scientiam à cæteris cognitionibus, vel habitibus separat præsertim ab opinione, nam de reliquis habitibus intellectus dicit se non agere, quia ad vtramque Philosophiam naturalem, & moralem pertinent.

Duo igitur capite præsenti præstat. nam Diuisio cap bimēbris.
primo discrimen inter scientiam & opinionem earumq; obiecta cōstituit. Secundo aduersus statutum discrimen duo obiicit, ac Prima pars cap.
soluit. Scientiam ex vna parte ab opinione, & scibile ab opinabili ex altera differre docet, quod promiscue de vtroque
pro-

Probat; nam cum scientia à scibili tanquam à proprio obiecto propriam rationem, ac speciem accipiat, ac modo simili opinio ab opinabili, d[illegible] ipsarum cognitionum, vel habituum discrimen prob[illegible]r, consequenter probatur obiecta esse diuersa & dum obiectorum probatur discrimen, consequenter probatur diuersas esse cognitiones, vel habitus; à priori quidem hoc, à posteriori illud: ratio igitur vtrumque probans talis est: scientia est cognitio vniuersalis, quæ per necessaria comparatur ac opinio, nec est circa necessarium, nec per medium necessarium comparatur, ergo longe differunt scientia, & scibile ex vna parte ab opinione, & opinabili ex altera: nam scibile est vniuersale, & necessarium, opinabile vero neutrum habet, sed particulare, & contingens est: antecedens probatur, quia scientia est de his, quæ sunt de omni, per se, ac secundum quod ipsum, vt superius stabilitum est, ergo est de vniuersalibus: opinio vero nihil tale habet: scientia item est de his, quæ non possunt aliter se habere, cum scire ita sit definitum: est cognoscere rem per causam, & quod illius est causa, & non contingit aliter se habere: sed necessaria sunt, quæ aliter se habere non possunt, ergo erit de necessariis: at opinio ex opposito circa contingentia, & quæ aliter se habere possunt, versatur: ergo valde differunt: minorē probat præmittens præter necessaria esse quædam alia, vera quidem sed quæ aliter se habere possunt, quasi dicat, quæ sic existimantur vera, vt possint esse falsa, & fortasse sint, circa quæ opinionem versari sic ostendit: circa talia non est scientia, non est intellectus, cum ergo sint vera saltem in existimatione, versabitur circa ea opinio, eritq; proinde à scientia diuersa: probatur antecedens nam scientia est de his, quæ non possunt aliter se ha-
4. bere, vt probatum est, hoc autem aliter se habere contingit, ergo obiectum scientiæ non possunt esse, sed neque intellectus, qui est habitus principiorum: nam iste, & principium scientiæ est, & indemonstrabilis quædam scientia certa existimatio immediatæ propositionis, ex quibus conditionibus euidenter sequitur non versari circa obiectum contingēs, & quod aliter se habere potest, sed circa omnino necessarium; nam si principium scientiæ est, cum scientia sit de necessariis, multo magis eius principium & si scientia quædam indemonstrabilis est, hoc est certa notitia, in hac enim conditione cum scientia conuenit; & ideò scientia vocatur per medium, vel demonstrationem minimè genita, sed ex sola notitia terminorum, erit ex consequenti de re necessaria melius, quam scientia per demonstrationem comparabilis,
& fere hoc idem est certam esse existimationem immediatæ propositionis, nec enim possibile est, si ex natura rei loquamur, certam habere notitiam alicuius rei sine medio, nisi res ipsa sit necessaria, nam si contingens est, non erit sine medio per certam notitiam cognoscibilis, cum notitia, sine medio habita naturæ ipsius rei, de qua habetur, sit conformis: erit igitur notitia eius contingens, & cui aliter se habere non repugnet, quæ propriæ sunt conditiones opinionis, quibus à scientia, & intellectu separatur, cum quibus tamen in eo conuenit, quod circa verum versatur in existimatione saltem opinantis: erit igitur opinio acceptio immediatæ propositionis, & non necessariæ; non quod immediata propositio opinio esse non possit, sed vt intelligatur cum intellectu, & scientia, conuenire; cum intellectu quidem, nam quemadmodum dantur propositiones necessariæ, quibus intellectus certa cognitione sine medio assentitur ex sola notitia termi- 6.
norum, pari ratione dantur propositiones contingentes, quibus etiam assentitur sine medio, non quidem assensu necessario, sed probabili: cum scientia vero, quia sicut hæc est assensus propositionis mediatæ ad immediatam reducibilis per inter medias demonstrationes, modo simili dantur assensus

sensus mediatarum propositionum non neces-
sariarum ad immediatas etiam non necessa-
rias reducibiles: quæ vt melius intelligeren-
tur, solam immediatam opinionem voluit
definire Aristoteles, ex cuius definitione con
stat, mediatas etiam opiniones dari & si-
milem esse opinionum, ac scientiarum pro-
cessum quantum ad resolutionem mediata-
rum conclusionum in immediatas: sed per vl-
timam particulam, videlicet, non necessa
7. ria, separatur opinio ab vtroque habitu prin
cipiorum, & scientiæ, quia isti circa necessa-
ria semper: opinio vero siue mediata illa sit,
siue immediata semper circa contingentia &
quæ aliter se habere possunt; vt ratio Aristo
telis conuincit.

Cōfirmat alijs argumentis. Quam duplici alio confirmat argumen-
to; primo, ex ipsiusmet vocabuli significatio
ne, nam opinio videtur significare, quid de-
bile, vel incertum, & multæ sunt res ex pro-
pria conditione debiles, ac imbecilles, quæ
proinde non sunt per certam, seu firmam no
titiam intellectus cognoscibiles, sed per con-
tingentem, cui non repugnat subesse falsum,
cum tamen scientia firma sit intellectus ad
hæsio, & rei omnino determinatæ ad esse.

Secundum argumentum ex communi mo-
do loquendi, & sentiendi desumitur, omnes
enim tam sapientes, quam insipientes in suo
ordine, & gradu arbitrantur se scire, cum no
titiam alicuius rei habent, quam putant ali
ter se habere non posse, & statim ac intelligūt
8. posse aliter se habere, non se scire, sed opina-
ri dicunt, quod certe euidens signum est scien
tiam esse cognitionem rei necessariæ, & quæ
aliter se habere non potest, opinionem vero
rei contingentis, & cui non repugnat subesse
falsum.

Secunda pars cap. Sed aduersus statutum discrimen inter
scibile, & opinabile, scientiam, & opinione
duo obicit Aristoteles: primo ad probandum
obiecta esse idem: secundo notitias ipsas, vel
habitus probat primum, nam sæpè contingit,
5. Obiectio. vt quod vnus scit, opinetur aliter, tunc
ergo erit obiectum scientiæ, & opinionis,
idem erunt scibile, & opinabilem, non di-
Secunda obiectio. stincta

Secundum vero, quia quemadmodum sci-
ens procedit ex immediatis conclusionibus
ad immediata principia in quæ resoluit scien-
tiam cognitionem, pari ratione qui opinatur ex im
mediatis ad immediata procedit, cum contin
gat vnum propter alterum opinari, ac tan-
demsicut qui scit aliquando à causa aliquan 9.
do ab effectu procedens, dicitur vtrumque
de obiecto scire, quia videlicet, & propter
quid. non dissimili modo, qui opinatur, quan
doque ex causa, quandoque ex effectu proce-
dit, conueniunt igitur scientia, & opinio in om
bis conditionibus, quæ videntur eiusdem sci-
entiæ propria, & cum ex alia parte versen-
tur circa idem obiectum, non videtur esse di-
stinctæ cognitionis, vel habitus.

Respondet prius posteriori dubitationi di-
cens, vera esse quæ assumit, sed multum ad- Secunda solutio.
huc distare inter scientiam, & opinionem,
nam scientia ex mediatis ad immediata pro-
cedit per media quidem necessaria, & quæ
aliter se habere non possunt, taliaq; existi- 10.
mantur, vt constat, dum per definitionem de-
monstrat passionem de subiecto, vel definitio-
nem ipsam per passionem, quam subiecto con
uenire per euidentem experientiam nouit, at
que cum opinatur per medium contingens, &
cum non repugnat aliter se habere; & qui-
dem si vsque ad immediata procedat, dice-
tur opinari propter quid, si vero in propo-
sitionibus mediatis sistat, opinabitur solum
quia; nō secus in processu demonstratiuo con-
tingit, nam scientia, quæ reducit conclusio-
nes vsque ad indemonstrabilia principia, pro
pter quid appellatur, atque perfecta, quæ ve-
ro reducere non nouit, imperfecta est & quia
vocatur. Ecce quo pacto ex parte medij con-
tingentis, vel necessarij separantur scientia,
& opinio, à qua essentialis distinctio notitia-
rum, & habituum petenda est.

Soluit priorem docens, quonammodo Solutio prioris.
opinio, & scientia possunt esse de eodem. ita
vt verum sit idem esse scibile, & opinabilem
simul autem esse posse ait, non simpliciter sed
modo quodam: non secus ac opinio vera, &
falsa quas non sic admittendum est esse simul 11.
ac dicebant Philosophi quidam, cuius men
tio fiat 4. metaph tex. 21. Democritus vide-
licet, & Empedocles, quorum hæc sunt sen-
ten-

tentia de veritate, vt solum in nostra opinione consisteret, ita vt illud esset verum, quod nobis tale videtur, vel quod verum esse opinamur. Exempli causa, si cibus mihi dulcis videtur, verum est esse dulcem, & amarum si amarus videtur, quod valde absurdum esse
12 idem ostendit Aristot. nam inter alia, quæ ex eo deducuntur incommoda, illud est satis magnum, nullam esse falsam opinionem, sed omnes vera opinari, dum ita esse iudicant, quomodocumque se res habeat; imo nullam penitus esse opinionem, sed scientificum esse semper, quod iudicatur, nam si regula veritatis est iudicium, non poterit res aliter se habere, quam vt iudicatur, sed cum eandem rem simul esse, & non esse talem, manifestam contradictionem inuoluat. euidenter sequitur ex duobus contrarium opinantibus, vnum opinari verum, alterum vero falsum, vnde fiet, de eodem esse opinionem veram, & falsam simpliciter, quod non est admittendum, nisi certo quodammodo, hoc est, sub tali distinctione esse idem contingit, vel identitate subiecti, vel rationis, quasi dicat, contingit subiectum esse idem, rationem vero, hoc est, propositionem de eo formatam diuer-
13. sam, & quidem de eodem subiecto possibile est esse veram, & falsam opinionem, vt de Diametro, quod sit commensurabilis costæ falsa erit opinio, vera quod non sit commensurabilis, cum idem sit diameter, de quo vtrumque existimatur: de eadem autem ratione, vel propositione, videlicet, quod sit commensurabilis, impossibile est: & pariter ait de scientia, & opinione censendum, nempe de eodem subiecto simul esse posse, non sub eadem ratione, hoc est, non de eadem propositione ad illud pertinente, designatque exemplum in homine, de quo potest quispiam scire, quod sit animal, existimans non posse aliter se habere, quin animal sit: alius vera opinari esse quidem animal, sed ita vt possit aliter se habere, quia animal sit. Ecce quo pacto de eodem animali scientia, & opinio habentur, sed non eadem ratione, & si clarius vel t hoc 14.
quidem intelligere, de homine potest quispiam scire, quod sit risibilis, opinari vero, quod ab ipsa suarisibilitate distinguatur realiter. Itaque (vt nostro modo loquendi rem explicemus (de eadem re incomplexa vult Aristoteles esse scientiam, & opinionem non de eadem re complexa, quam propositionem vocamus nisi sub hac distinctione, quod à diuersis hominibus simul habere possit scientia, & opinio de eadem propositione, nō tamen ab eodem vt poterit vnus scire de homine, quod sit risibilis per medium necessarium alter vero idem opinabitur, si per medium contingens nouit simul autem eundem hominem scire, quod sit risibilis, & hoc idem opinari repugnet; quia si scientiam habet, existimat non posse aliter se habere, quin sit risibilis, si opinionem, existimauit simul posse se aliter habere est autem aperta contradictio, quod simul ab eodem homine existimetur, hoc idem posse aliter se habere, & non secus ac idem esse, & non esse simul, nam eodem modo vtrumque se habet, eadem oppositione contradictoria opponuntur: ex quibus infertur formaliter solutio prioris dubitationis, videlicet scibile, & opinabile subiecto esse idem ratione formali diuersa, vnde cum scientia, & opinio propriam rationem accipiant ab his obiectis, non materialiter consideratis, sed formaliter, sequitur valde adhuc differre scientiam, & opinionem.

Concludit tandem Aristoteles dicens, se in præsentiarum non agere de habitibus intellectus, nempe de ratione, intellectu, scientia arte, prudentia atque sapientia, de quibus alijs in locis pertractatur: quidam namque eorum ad naturalem philosophiam pertinent scilicet intellectus, & ratio, scientia, & sapientia, nam de scientia non agitur in hac parte logicæ, secundum propriam naturam, nisi in quantum finis est, vel effectus demon-

strationis · alia vero vt ars, & prudentia ad Philosophiam moralem: quinque autem
Arist. *ex his habitibus ponit Aristotel. 6. eth. qua se habent semper ad verum, artem scientiam, sapientiam, prudentiam, & intelle-*
15. *ctum, duo subiungens, quae se habent ad verum, & falsum suspicionem, & opinionem. Prima autem quinque semper ad verum se habent, quia important rectitudinem rationis, in qua veritas practica, vel speculatiua, consistit: ex quibus tria: sapientia, scientia, & intellectus important rectitudinem cognitionis circa necessaria: intellectus circa principia: scientia circa conclusiones sapientia circa altissimas causas*
16. *earundem conclusionum: prudentia vero, & ars important rectitudinem cognitionis circa contingentia: prudentia vero circa agibilia, id est, circa actus, qui sunt in operante, videlicet amare, odio prosequi, conciliari, eligere, & similes, qui ad mores pertinent, quorum prudentia directiua est, ars vero circa factibilia, id est, circa ea qua operamur in exteriorem materiam, vt secare, dolare, & huiusmodi alia opera, quorum directiua ars est, & hoc satis sit de his habitibus in communi dixisse.*

DE SOLERTIA.

CAPVT VIGESIMVM-septimum.

SOLERTIA vero est bona quædam coniectatio in non perspecto tempore modi, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

1. De quo agat Arist. BREVISSIMVM *est caput hoc, & vltimum huius libri, in quo Aristotel. agit de quadam cognitione scientiæ, & opinione, simili, quam solertiam vocat, & eam primo definit, definitionemque tribus exeplis ostendit, secundo modum procedendi eiusdem à causis medijs ad vltimas vsque exponit, exemploque confirmat.*

Definitio talis est: solertia est bona quadam coniectatio in non perspecto tempore medij: cuius tria exempla designat, naturale primum, moralia vero secundum, & tertium, naturale est, vt dum quispiam videns, quod Luna splendorem semper habet ad solem, velociter excogitauit huius causam videlicet id euenire, quia à sole lumen accipit; & si videat pauperem disputantem cum diuite, causam huius se scito excogitauit, quia diues pauperi fenaretur: & hoc est morale primum, quod alij modo exposuerunt dicentes, vt si valeat quispiam pauperem domum diuitis ingredientem, statim conijcit huius rei gratia eo se conferre, vt eleemosynam accipiat: sed nihil refert, hoc, vel illo modo, designetur. Postremum exemplum est, si quis visis duobus amicis statim talis amicitiæ causam conijciens dicat, ideo amicos esse, quia alterius sunt inimici; solertiam vero ait causas medias recipere, quas vltimas vsque refert, vt perfecta sit cognitio, idque ostendit. Primum exemplum de luna splendente repetens, ex eoque demonstrationem quandam propter quid hoc fere modo constituens, omne quod à sole lumen recipit versus solem positum splendescit, sed luna à sole recipit lumen, ergo è regione posita splendorem habet, quod elementis accommodat, splendescere circa solem, quod est maius extremum, sit A. lumen ab eo recipere, quod est luna; medium B. Luna minor extremitas, C. & procedit sic demonstratio, omne B est A. omne C. est B. ergo omne, C. est A.

Definitio solertiæ. 2. 3. 4.

DV-

DVBIVM VNICVM.

An solertia sit distincta à scientia, & opinione.

ALIQVO *modo distingui ab vtraque citra dubium est, vt nomen ipsum, propriaqúe eius definitio testantur; nam neque scientia, nec opinio solertiæ nomine nuncupantur, aliud ergo speciale nomen denotat, quo ab eis distingui*
5. *necesse est, quia quemadmodum nomina imponuntur ad designandas rerum notiones, sic specialia nomina ad designandas speciales, & certe cum nomine opinionis, scientiæ, ac solertiæ non sint synonoma, vt vsus docet, necesse est eorum significata esse distincta, quod definitio solertiæ ab Aristotele designata testatur.*

Prima ratio pro vna parte. *Sed qualisnam sit distinctio solertiæ à duabus cæteris nullus ostendit interpretum; videtur autem essentialis, quia solertia ad prudentiam reducitur tamquam eius pars, vt docet expresse Aristoteles in libello de virtutibus post septimum librum moralium Eudemiorum collocatum in 5. tom. cap. de prudentia, quod hisce verbis claudit.* Memoria autem, peritia, & solertia, vel
6. manant à prudentia, vel prudentiæ sunt asseclæ, aut saltem prudentiæ adminicula, vt experientia, & memoria, partim tamquam prudentiæ partes, vt consilium, & solertia, *quod*
D.Tho. *confirmat D. Thom. 1. 2. q. 49. ar. 4. sed prudentia cum sit virtus moralis, distinguitur essentialiter à scientia, & opinione, ergo eodem modo solertia distinguetur; idqúe ratio confirma: nam scientia, & opinio non versantur circa media, sed circa conclusiones, quæ per media demonstrantur, vel probabiliter syllogizantur, sed solertia, non versatur circa conclusionem, sed eam per experientiam notam præsupponit medium eius* 7.
cito conijciens, causamqúe reddens; vnde D.Thom.
à D. Thoma in his commentarijs vocatur, qui specialiter respicit medium, ergo longe diuersam rationem habet à scientia, & opinione.

Ratio pro altera parte. *Ex altera vero parte videtur non distingui ab his essentialiter, nam vel medium cito excogitatum continens causam alicuius conclusionis est necessarium aut contingens, si necessarium euidenter ex eo ostenditur veritas conclusionis per demonstrationem, vt fecit Aristoteles in exemplo lunæ versus solem splendescentis; ex quo demonstrationem quandam propter quid constituisse vidimus in elucidatione textus, vnde non erit distincta à scientia, cuius proprium est propter quid suarum conclusionum reddere medio habitu principiorum, si vero medium sit contingens, cui non repugnat subesse falsum, vt constat in duobus* 8.
alijs exemplis moralibus, erit opinio, cuius est per medium contingens procedere, ita non erit tertia cognitio, vel habitus præter scientiam, & opinionem, sed idem cum scientia, dum modo scientifico procedit, vel cum opinione, dum modo opinabili.

Nota. *Pro huius dubij solutione aduotandum est solertiam non solum circa naturalia, &* 9.
speculatiua versari, sed etiam circa moralia, & practica non solum in scientijs, sed etiam in virtutibus, atque artibus, nec solum circa necessaria, sed etiam contingentia; quorum omnium ea est ratio, quia in cunctis reperitur coniectatio medij quæ propria ratio eius est, & cum aliquando non solum viso effectu conijciat causam, sed hac perspecta effectū non solum à priori, sed à posteriori procedit, non solum propter quid conclusionis ostendit, sed quia.

Quo prænotato probabilior solutio dubij

Mens Authoris. *mihi videtur, solertiam non. esse habitum, vel cognitionem specie distinctam à scientia vel opinione, sed sola distinctione acciden-*
10. *tali, vt efficaciter probat argumentum pro secunda parte dubij praiactum etenim solertia non solum importat velocem medij coniectationem sed applicationem simul ad effectum, si contineat causam, vel ad causam si contineat effectum, vnde virtualis saltem demonstratio est, si medium sit necessarium, virtualis etiam syllogismus topicus, si sit cōtingens; etenim dum quispiam viso splēdore lunæ versus solem positæ conijcit causam talis effectus esse, quod lumen à sole recipiat, virtualem saltem talem demonstrationem constituit. Quidquid à sole lumen recipit versus eum positum splendescit, sed luna recipit lumen à sole, ergo versus*
11. *illum posita splendescit: talis coniectatio medij, virtualis demonstratio, & scientia, & si medium sit contingens, continens quidem causam, quæ aliter se habere potest, erit opinio; vt duo illa exempla moralia ostendunt, itaque solertia ex se quandam excellentiam velocitatis importat in coniectando medio, vel causa, quæ si circa medium necessarium sit, scientifica appellabitur, si circa contingens opinatiua, si circa prudentiæ excellentiam quandam consilij import[...] consilium, quod est actus prudentiæ velox esse se potest ex eo, quod medium statim conijcitur, & ex hac parte perfectius erit, vocabiturque prudens solertia, si vero versetur circa materiam artis, artificiosa: & huc tendunt Aristoteles, & D. Thom. statuentes solertiam esse quasi prudentiæ partem,* D. Thom.
in quantum consilium, quod actus prudentiæ est perficere potest. sub hac enim consideratione non distinguitur, à prudentia essentialiter, quemadmodum, nec ab arte dum versatur circa materiam eius; neq; à scientia, & opinione, in quantum versatur circa medium necessarium, vel contingens. 12.

Quod autem secundò obijcitur, non versari circa conclusionem, sed eam experientia notam præsupponere falsum est, nam licet experimentalem eius notitiam præsupponat, nouam tamen cognitionem propter quid ex veloci coniectatione medij parit, quam demonstratiuam esse, atque adeo scientificam ostendimus, ac propterea non distinguitur à scientia, si medium sit necessarium, vel ab opinione, si sit contingens. Solutio.

DE

DE POSTERIORI ANALYSI, SEV RESOLVTIONE LIBER SECVNDVS.

TOTIVS LIBRI SCOPVS.

EMONSTRATIONIS naturam, & rationem, tanquam totius operis obiectum, exposuit Aristotel. toto priori libro; non solum ex parte conclu-
1 siones scientificæ, sed principiorum, seu præmissarum: nam ex vtrisque vt ex partibus demonstratio componitur, sed principiorum consideratio vniuersalis fuit: nempe an oporteat esse propositiones necessarias, & per se: communia, ne an propria, &c. Super erat igitur de eisdem principijs inuestigandum, qualis sit eorum notitia: & cuius sit conditiones habitus, quo mediante eis assentitur intellectus: quo etiam pacto media sint assentiendi conclusioni: & hic est totius secundi libri Scopus: exacta enim principiorum notitia comparata, omnibus etiam numeris absoluta erit eiusdem demonstrationis cognitio.

vnde sit, scitu dignum esse, an habitus, quo medio principijs assentitur intellectus, naturalis sit, hoc est, ab ipsamet natura intellectui impressus eo modo, quo passiones proprie dicuntur cum natura hominis congenitæ, vel certè actuum frequentatione comparemus, non secus ac virtutum, & scientiarum habitus. Consideratio principiorum, in quantum medium sunt assentiendi conclusioni, communis, & particularis est: prius namque considerantur in quantum medium conclusionis continent, & quia medium assentiendi conclusioni (in demonstra- 3
tione præsertim potissima) solet esse definitio subiecti, per quam passiones eb eo prodeuntes demonstrantur, ideò specialis principiorum consideratio est, in quantum definitionem subiecti continent: trimembris igitur est totius libri diuisio, primum membrum generalem considerationem medij continet: secundum specialem definitionis: postremum qualitatem habitus, per quem eis assentimur inquirit, ac docet.

GENERALIS EIVSDEM libri diuisio.

PRINCIPIA *demonstrationis duo habent; nam medium assentiendi conclusioni sunt, & talis est eorum notitia, vt sine medio habeatur, hoc enim separatur à notitia conclusionis; quod hæc, vtpote scientifica,*
2 *per medium habeatur, illa medio careat:*

IN DISCIPLINIS QVAtuor quæri solent, & hæc omnia medij quæsita sunt, quid & sit huius libri propositum.

CAPVT PRIMVM.

QVAE quæruntur, sunt æqualia numero ijs, quæcumque scimus, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

4. BREVISSIMVM est primum caput, si illud à secundo separemus, vt separat iam communis modus exponendi modernorum, in quo numerum demonstratiuarum quæstionum, vel interrogationum tradit Aristoteles: nam cum huius libri intentum sit medium demonstrationis inuenire, nihilquè inuenire contingat, nisi prius quæratur: propria inueniendi via est quæstio, vel interrogatio: merito ergo interrogationum, vel quæstionum numerus primo loco ponitur, vt viam teneamus, per quam medium inuenire possimus.

Intentum cap.

Diuiditur autem caput in duas partes; quia primo tot esse interrogationes docet, quot scita; deinde quatuor esse interrogationes, propriam cuiuscunque conditionem explicans: primum hac ratione explicandum simul ac probandum est: scire est finis quæst. quærimus enim, vt sciamus, & quæstio non differt à cognitione rei determinata, nisi secundum formam dubitandi, sub qua proponitur: scientes enim sub forma absolutæ propositionis dicimus, hominem esse risibilem; sed prius quam id sciamus, an sit risibilis, quærimus: æqualis igitur est quæstionum, & scitorum numerus. Loquimur autem nunc de scientia non strictè pro sola notitia per demonstrationem comparata, sed extenso vocabulo ad quamlibet veram, quam non habemus naturaliter, nam circa prima principia omnibus nota, nulla potest interrogatio propria versari.

Diuisio eiusdem.

5.

Scita autem quatuor esse, totidemquè quæstiones deinde docet, videlicet est: propter quid est an res sit, & quid sit: quas eodem ordine exponit dicens primam, & secundam compositam esse, atque in numerum ponere duas autem reliquas simplices, atque in numerum non ponentes: intelligemus autem vtrumque: si attendamus quæstionem non esse de incompleto, vel simplici, sed de aliqua compositione, in qua veritas, vel falsitas esse potest si absolute proferatur, quamquam sub quæstionis forma nihil verum, vel falsum contineat: dum enim absolute profertur hominem esse risibilem, verum dicitur, si vero sub forma quæstionis, an risibilis sit, vel secus, minime: compositio autem, in qua verum potest reperiri, vel falsum, duplex est, vna, quæ ex solo nomine, & verbo formatur, quales sunt homo est, vel equus est. altera, quæ ex tertio etiam adiacente dicitur, hoc est, ex altero, quod denomine verbo mediante enunciatur, vt si dicas hominem esse album, quam propterea propositionem de tertio adiacente vocant: primam vero non nisi de secundo, quia solum verbum, aut eius significatum nomini eidem verbo supposito adiacet, & quæstio prior ad posteriorem comparata simplex vocatur, quemadmodum enunciatio ipsa, nam licet compositio sit vtraque, posterior vero vnum cum alio componit verbo vtroque copulante, prior vero tali compositione caret, verbum cum solo nomine continens, eademq; ratione, vt bene notat D. Thom. lect. 1. commentariorum: quæstio quia est, & propter quid est, dicuntur ponere in numerum, quia de compositione duorum sunt, hoc est, prædicati cum subiecto mediante copula: quæstiones vero an sit res, & quid sit res, & quid sit, non cōponunt vnum cum altero, ideò simplices vocantur, & non potentes in numerum.

Quatuor sunt scita.

6.

7.

Quæstio igitur prima in numerum ponens dicitur, quia est per quam inquirimus, qualis sit res vt si quæramus, an luna deficiat: probat autem talem quæstionem quærere, qualis sit res, à signo, nam si respondeas talem

I Scitum.

8.

lem rē esse, hoc est, lunā esse defectuosam, vel actu deficere, cessat statim quæstio, & si hoc sciret interrogās, priusquā id sciscitaretur, nō interrogaret, ergo absq; dubio est de qualitate rei: quam rationem singulis quæstionibus applicare possumus, vt intelligamus merito tales appellari proprijs nominibus; videlicet propter quid an res sit, & quid sit: quia eiusdem habitis cognitionibus cessant, & si prius habeantur, nullus eis daretur locus.

Post quæstionem, quia est, sequitur naturæ ordine, vt inquiramus propter quid sit talis vt si sciamus; lunam deficere, vel terram moueri, statim quærimus causam talis motus; seu defectus; & eiusmodi vocatur quæstio propter quid; etiam in numerum ponens, sicut prima.

Quæstiones in numerum nō ponentes sunt, an sit res: vt si quæramus (ait Arist.) an sit Deus, vel centaurus, non quidem an sit sapiens ille, vel albus iste, nam talis modus essendi, ad quæstionem potius quia est, pertinet, cum ad eorundem qualitatem spectet, sed an esse habeat, vel nihil sit, cognito autem quod esse habeant, statim quærimus, quid nam sint, hoc est, quæ nam sit eorum quidditas, vel essentia: ecce tibi quatuor scita de re aliqua, quatuorque proinde quæstiones: vt si de homine sermo sit, quatuor quærere possumus, videlicet, an sit homo: quæ sit eius quidditas, vel essentia, qualis item sit, & propter quid sit talis. Singulis quæstionibus singularia respondent scita, tanquā fines, in quos ordinātur, scimus namq; hominem habere esse substantiale in rerum natura, eius quidditatem esse animal rationale, scimus tertio esse risibilem, ac tandem propterea esse risibilem, quia est rationalis: vnde concludit Arist. tot esse, quæ inquirimus, & quæ inuenientes scimus, vt illud quod in principio docuit, verissimum esse ostendat nempe tot esse quæsti. vel quæsita, quod sunt scita.

QVOD OMNIS QVAESTIO SIT MEDIJ

CAPVT SECVNDVM.

Quærimus autem cū quærimus, quod aut si est simpliciter, an est medium ipsius, aut non est, &c.

TEXTVS EXPOSITIO

CONTINVATO sermone prosequitur Aristoteles materiam quæstionum cap. 2. ostendens, quod quāquam diuersæ sint, omnes tamen ad medium inuestigandum ordinantur, & cum ex fine denominatio accipi soleat omnes possunt vocari quæstiones medij: & hæc est conclusio totius capitis, ac præcipuum eius intentum, quod probat triplici ratione, ac tandem cuidam tacitæ obiectioni respondens caput concludit, cuius trimembris est diuisio. Intentum cap.

Omnem itaque quæstionem medij esse probat primo exemplari quadam inductione per singulas discurrente: quæstio an sit, & qualis sit, eo tendunt, vt an sit medium sciscitaretur vtraque, quo habeto quid nam sit tale medium inquirunt duæ reliqua, quid, & propter quid, ergo omnes medium inquirunt, omnesq; proinde quæstiones medij vocari possunt, antecedens probat de primis, nam quæstio an sit, & qualis sit solum ex modo differunt quia prior de esse simpliciter sciscitatur, hoc est, de esse in toto posterior verò de esse tali, & ideò quasi de esse in parte, nam esse simpliciter vniuersalissimum prædicatum est, & veluti quoddam totum potestatiuum comprehendit quemlibet modum essendi, aut quodlibet esse particulare, verbi causa, quæstio an sit sciscitatur de homine an habeat esse quæstio vero qualis, an risibilis, vtraque ergo an sit quærit, sed illa simpliciter, hæc Diuisio eiusdem.

vero an sit talis, illa de esse quasi in toto, hæc
Probat. I. *vero quasi in parte. Quod vero de medio vtraque sic probatur nam habitoiam, quod esse de-*
3. *beat, statim inquirimus, quid sit tale esse, quidditas autem, vel essentia, quæ per definitionem explicatur, medium est ad probandas passiones de subiecto, cui propter essentiam inhærent: signum igitur est, quod quærentes an sit homo, eo tendimus vt medium inveniamus, cognito etiam qualis sit res, statim inuestigamus medium propter quid sit talis, vt cognito, quod homo sit risibilis, quærimus propter quidnam talis passio ei conueniat, quod est medium quærere: eo igitur quæ-*
9. *stio qualis tendebat, vt medium inueniret: duæ item aliæ quæstiones, quid, & propter quid in eo conueniunt, quod vtraque circa quidditatem rei versatur, differunt tamen in modo, quod illa circa quidditatem simpliciter, hæc vero circa quidditatem substantiali ratione, nempè in quantum propter tam tale prædicatum inhæret subiecto; qui enim inquirit, quid sit homo, quæ nam sit eius essentia, vel quidditas sciscitatur, ac dum propter quid sit risibilis, eandem: sed sub contractiori quadam ratione, nempè vt causa, vel medium est, propter quod similis ei passio inhæreat: vnde fit, vtramq; esse quæstionem medij, cum sit de eadem quidditate, quæ vero medium est.*

II. Ratio. *Secunda ratio: causa est medium in demonstratione, cum notum ex definitione eius sit, scire esse rem per causam cognoscere, sed omnis quæstio est de causa, ergo om-*
4. *nis quæstio de medio erit: probat minorem in singulis quæstionibus, & primo in quæstionibus quia, & propter quid in quibus res est manifestior, nam cum quærimus an luna deficiat, virtualiter saltem de causa huius defectus interrogamus, cum experientia compertum sit, cognito defectu statim nos causam inquirere, qua inuenta cessat penitus inquisitio, nam igitur prius quærebamus: in quæstione etiam propter quid expertum est, nam statim ac scimus cauj un esse aliquem effectus, quæ nam sit causa interrogamus, quæ propter quid illius est, & si sciamus lunam deficere, talemque defectum aliquam habere causam, statim quærimus, quæ nam sit talis causa eclipsis, nec* 5.
quiescimus quousq; ad interpositionem terræ inter solem, ac ipsam perueniamus. in quæstione ita an sit, siue de esse substantiali, vel accidentale sit sermo, virtualiter inquirimus causam, vt in prima ratione ostensum est: in quæstione demum quid sit, sic se rem habere intelligemus, si attendamus quid, & propter quid (quanquam ratione nonnihil diuersa) in idem tendere eadem responsione vtrique fieri satis. Etenim si inquiras, quid sit lunæ defectus, vel eclipsis; per interpositionem terræ respondebitur, & si propter quid talis defectus lunæ conueniat: per eandem interpositionem: & si quid sit consonantia, vel concentus sciscitueri. Respondebitur tibi esse rationem, vel proportionem numerorum secundum graue, & acutum: & si rursus quæsieris propter quid acutum consonat graui, per eandem numerorum proportionem respondebitur, nempè, quia talis est proportio inter numeros: sed notum est, atque euidenter probatum, quod quæstio propter quid est de causa, ergo tantundem sentiendum est de quæstione quid atque adeò de cunctis sigillatim quæstionibus, quas etiam de medio esse planè colligitur.

Tertia ratio procedit de medio sensibili: dum enim eiusmodi est, si actu sentiatur, III. Ratio
hoc est si per experientiam ex prolatum sit, 6
nullum locum habebit quæstio: si vero non cognoscatur, per aliquam prædictarum quæstionem inquireretur, exempli causa, de luna inquirimus, an deficiat, nec ne: & rursus si defectum sentiamus causam nescientes, eam statim inquirimus: cæterum si in hoc superiori consti

ri constituti essemus, vmbram terræ ex interpositione eius causatam videntes, omnis quæstio cessaret: signum igitur euidens est, quamlibet quæstionem de medio esse, eo siquidem inuento penitus cessat.

ectio Quod si quispiam fortasse obiiciat, sensus dumtaxat singularia percipere, omnem autem quæstionem de vniuersalibus esse, vnde non bene ex singularium notitia probatur, quid sit de natura quæstionum iudicandum.

tio, Occurrit Aristot. simili obiectioni dicens, ex singularibus per experientiam notis facile vniuersalia colligi experti itaque per sensum, quod nunc terra inter solem, & lunam inter-
7. posita, defectus eiusdem lunæ contingit, planè elicimus sic rem semper se habere, vt quoties hoc modo terra obiicitur, toties luna eclipsetur, sicq; de cæteris sensibilibus defectibus intelligendum est: pariterq; de singulis quæstionibus quæ circa eos versantur: caput igitur cōcludit Arist. sic loquens: Quod quid est igitur omnia, quæ quæruntur, medij quæstio sit, manifestum est.

QVOD DEMONSTRATIO, & definitio non sit eiusdem.

CAPVT QVARTVM.

QVOMODO, autem quod quid est monstratur, & quis modus reductionis, & quid est definitio, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

mum HABITO quod de medio sit omnis quæstio, & rursus medium esse quid, & propter quid; explicandum su-
1. perest. quo nam pacto, aut qua via vnumquodque nobis innotescat, & primo quod quid est: deinde propter quid est, quod formaliter importat causam, ideoque de causarum diuersitate agit postea Aristoteles: sed primis octo capitibus vsque ad decimum inuestigare contendit naturam eius quod quid est, per modum disputationis prius, quod quinque præstat capitibus deinde per modum determinationis, quod præstat tribus aliis. Proponit principia.
Principio proponit quatuor inuestiganda de eo quod quid est: primum an per demonstrationem ostendatur: secundum si per demonstrationem non ostenditur, quo nam pacto inuestigandum sit, videlicet definitione, aut 2.
diuisione, seu quouis alio modo: tertium, quid nam definitio sit, postremum, quorum sit, ex his autem ab eo ait esse incipiendum, quod accommodatius sit ad cæterorum naturam inuestigandam: & eiusmodi esse postremum: quod cæterorum absque dubio fundamentum est: nam si idem sint demonstrabile, ac definibile, ad conuertentiamq; dicantur, quod quid est per definitionem explicatum demonstrabile erit, & per demonstrationem inuestigandum: definitio demum idem erit cum demonstratione: merito ergo ab eo incipit Aristoteles, de quo tria disputatiuo modo concludit, primum non omne demonstrabile esse definibile, secundum, non omne definibile esse demonstrabile: tertium, nullum definibile esse demonstrabile, neque 3.
è conuerso vllum demonstrabile esse definibile, certis quibusdam rationibus singula confirmans: ac tandem quatuor ex probatis conclusionibus infert, & hæc est totius capitis quadrimembris diuisio.

Primum igitur quod quærit est, an omnium quorum est demonstratio sit definitio, & respondet, non omnium demonstrabilium esse definitionem, quod probat quadruplici ratione. I. Pars. Non omne demōstrabile est definibile.

Prima: definitio explicat quod quid est eius rei, quæ definitur, sed quodquid est prædicatur affirmatiue, & vniuersaliter de eo, cuius est, vt animal rationale de homine, ergo definitio eorundem dumtaxat est, quæ affirmatiue, & vniuersaliter prædicantur, sed demonstratio non solum est affirmatiua, sed etiam negatiua, vt constat de his, quæ in secunda figura fieri possunt, I. Ratio. 4.

nec solum est uniuersalis, sed etiam particularis, vt ostendunt, quæ fiunt in tertia, quæ non concludit propositionem vniuersalem, ergo non omnium est definitio, quorum est demonstratio, neque omne demonstrabile erit definibile.

II. Ratio. *Quid si quispiam dicere velit, omne saltem demonstrabile affirmatiue per primam figuram esse definibile, vt habere tres angulos æquales duobus rectis, & similia, quæ in*
5. *prima figura demonstrantur, eadem erunt definibilia: probatur secunda ratione adhuc id non esse verum, nam cognoscere demonstrabile, vt tale, non est aliud, quam habere sciẽtiam de illo, cum demonstratio ad sciẽtiã ordinetur, &* scire *effectus sit illius, si igitur demonstrabile definibile sit, erit per definitionem cognoscibile, & sic per eandem definitionem scibile, sed definitio alicuius haberi potest nondum habita eius demonstratione, ergo habebitur in casu scientia talis demonstrabilis, & non per demonstrationem, quod planè falsum est, cum ex capite secundo habeamus scire esse per demonstrationem intelligere, quasi dicatur, scientiam alicuius non nisi per demonstrationem comparari.*

III. Ratio. *Tertia ratio ex inductione procedit: demonstratio est ex his, quæ per se insunt (vt in primo libro stabilitum est) sed definitio non est eorum, quæ alicui insunt per se, vel per accidens, vt inductione potest facile o-*
6. *stendi, quia nullũ ex his, quæ per se, vel per accidens insunt, definitione cognoscimus, ergo non omne demonstrabile est definibile: exempli causa, demonstrantur inesse homini per se capacitas disciplinæ, & admiratio, quas tamen proprietates definitio eius minimè explicat, nec enim animal rationale importat quidpiam inesse homini per se, aut per accidens, sed simplice eius quidditatem.*

IIII. Ratio. *Postrema definitio vniuersatur circa substã- tiam ... eius per propriam genus, ac differentiam explicat; at demonstratio non nisi circa ea, quæ per se insunt substantiæ, eam præsupponens, ergo neque omne demonstrabile erit definibile.*

7. *Secundo quæritur, an conuertens sit vera nempè omne definibile esse demonstrabile, & respondet, non omnium, quorum est definitio esse demonstrationem, idque duplici ratione confirmat.*

Quarum prior non est diuersa à secunda, per quam probauit præcedentem conclusionẽ, & hoc sibi vult Aristoteles illis verbis; vna quidem iam ratio, & de hac eadem I Ratio.
est: *Vnius, aut, in quantum vnum vna est* 8.
scientia, cum non sciatur nisi per principia vnius ordinis, vt esse disciplinæ capacem, solum quia est animal rationale, & si quodcumque definibile sit demonstrabile, duobus modis scietur, per definitionem, & demonstrationem, & per solam definitionem sine demonstratione, quod falsum esse probauimus.

Secundo probatur; nam definitio est primum principium demonstrationis: principia autem non sunt demonstrabilia, nisi infinitum processum in demonstrationibus admittamus, ergo ex hac parte planè sequitur nonnulla esse definibilia, circa quæ demonstratio non versatur, atque adeò vniuersalem illam propositionem falsam esse, quod quidest definibile est demonstrabile. II. Ratio.

Vt tandem definibile prorsus à demonstrabili separet, tertiam proponit quæstionem, an liceat vniuersaliter non conuertantur, verum saltem sit de aliquo particulari, definitionem, ac demonstrationem esse: & respondet impossibile adhuc id esse, probatque argumentis tribus.

Et est primum, definitio explicat quidditatem, atque essentiam rei, sed quid res sit, est vnum ex his, quæ demonstratio præsupponit (vt lib. 1. & capite constitutum est) ergo circa illud minimè versatur, quare repugnat I. Ratio.
10.

pugnat vllam definibile, vt tale, demonstrabile esse.

Ratio. *Secundum: per demonstrationem concluditur vnum de altero, videlicet passio de subiecto, aut quid simile: sed definitio non enunciat vnum de altero, sed simplicem rei quidditatem, & modo simplici explicat, hoc est, nihil affirmando, vel negando de altero, definitionem namque hominis his duabus vocibus designamus, animal rationale, nulla intercedente copula, qua mediante vna pars de altera enunciatur, vel amba de definito, hoc enim definitionem minimè ingreditur, at per demonstrationem risibilitatem de homine enunciari concludimus, ergo cum ratione definibilis pugnat esse formaliter demonstrabile.*

I. Ra-. *Postremum ex discrimine inter quaestionem quid, & quia, superius constituto procedit, nam quaestiones istae valde differunt, sed definitio explicat quid, demonstratio ostendit quia, ergo non minus differunt demonstratio, ac definitio atque adeò demonstrabile, & definibile, sed nullum quid, est quia, cum quid essentiam, quia vero accidens importet, nempè esse disciplinae capacem aut risibilem, vel quid simile, ergo neque vllum definibile erit demonstrabile.*

11.

Obiectio. *Sed potest aliquis obijcere, ait Aristoteles, diuersa esse triangulum, & Isochelem, & tamen eandem esse vtriusque scientiam, demonstratur enim de triangulo, quod tres*

12. *habeat angulos duobus rectis aequales, demonstratur etiam de Isochele, ergo etiamsi diuersa sint definibile, & demonstrabile. non omnino repugnabit aliquando sic conuenire, vt eadem demonstratione sciantur, vel eadem definitione explicentur.*

Solutio. *Respondet id contingere in triangulo, & Isochele, quia se habent sicut totum, & pars, nam cum triangulus sit genus, Isocheles vero species, pars illius subiectiua vocatur ipse: & hinc est, quod in eadem scientia communicare possunt: definibile vero, ac demonstrabile sic sunt diuersa, vt vnum non sit pars alterius, & propterea non possunt in eodem modo cognoscendi conuenire.*

Epilogus *Ex quibus per modum epilogi infert quatuor esse manifesta, primo nec eius omnis demonstrationem esse cuius est definitio secundum, nec eius omnis definitionem* 13. *esse, cuius est demonstratio: tertium, nec omnino eiusdem esse definitionem, ac demonstrationem: postremum, demonstrationem, & definitionem omnino diuersa esse: ita vt neque vnum sit alterum neque vnum sit pars alterius subiectiua, & quidem tria iam probata sunt, postremum autem probatur, quia eodem modo se habent definitio, & demonstratio, ac demonstrabile, & definibile, cum haec sint quasi illarum obiecta, ex quibus rationem accipiunt, sed obiecta sic se habent, vt neque vnum sit alterum, neque pars alterius, ergo modo simili se habent definitio, ac demonstratio, quod vsque adeò verum esse ait, vt opposita sint, quod non est accipiendum de propria oppositione, sed de omnimoda diuersitate.*

SYLLOGISMO DVPLICANTE, similiter, & per diuisionem confecto, non demonstrari quid est de eo, cuius est.

CAPVT QVARTVM.

IPSIVS vero quid est, est ne syllogismus, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Modus procedēdi

PRAEMISSA formali distinctione inter demonstrabile, & definibile, & per modum disputationis concluso, quod nullo modo coincidant, quæ ad postremam ex quatuor quæstionibus propositis pertinet, quasi ad caput redit Aristoteles ad primam, videlicet quæstionem, an quod quid est cognoscatur per demonstrationem, vel quod idem est, an demonstrabile sit, & quia specialis modus demonstrandi triplex esse potest, reduplicatiuus, diuisiuus, ac definitiuus, tribus his capitibus 4.5. & 6. per modum disputationis de singulis ostendit non demonstrare, quod quid est, ac tandem cap. 7. quasi per modum epilogi concludit, neque alijs communibus modis esse demonstrabile, atque adeo si nec particularibus, nec communibus nullo modo.

1.

De reduplicatiuo agit.

Et quia ex tribus modis particularibus potior est reduplicatiuus, ideo de eo prius agit, capite præsenti, in duas partes diuidendo, si quidem prius quatuor suppositiones præmittit deinde intentum probat, nempè quod quid est non esse demonstrabile ratione vnica.

2.

Nota.

Prius quam litteræ explicationem aggrediamur, aperire oportet, quid per reduplicatiuum syllogismum intelligendum sit: reduplicatio (vt in prædicamētis admonere cœpimus) non est aliud, quam particula quædam vltimam rationem rei supra quam cadit designans, qualis est in quantum tale, aut secundum quod tale est, aut in eo quod quid est, vnde reduplicatiua propositio eiusmodi erit, homo in quantum, homo est rationalis, aut homo est animal rationale in eo quod quid est reduplicatiuus ergo syllogismus, (nisi fallor) non est aliud, quam syllogismus, vel demōstratio constans propositionibus reduplicatiuis, hoc est, quorum prædicata conueniant subiectis reduplicatiue, an vero expressa reduplicatio in eis ponenda sit, vel sufficiat prædicatum hoc modo conuenire absque tali expressione, postmodum erit examinandum, & quod nos reduplicatiū vocamus, alij duplicatiuum vel duplicatiuum vocant.

3.

I. Suppositio.

Prima suppositio naturam syllogismi tangit, in quo semper aliquid de aliquo concluditur per medium, quod verbis solum differt ab eo, quod in superioribus præmisit de eodem nempè tribus constare terminis, maiori videlicet extremitate, minore, & medio, quod tale absque dubio, vocatur, quia extrema ipsa inter se coniungit, coniungere autem non est aliud, quam efficere, vt maior de minori in conclusione prædicetur, & hoc est syllogismo concludi aliquid de aliquo per medium, id est, quod vnum extremum alteri insit propter illud.

4.

II. Suppositio.

Secunda suppositio, pertinet ad quod quid est, quod duplicem conditionem habere oportet, priorem quidem, vt sit eiusdem rei, cuius est, hoc est non commune cum alijs, nā quidditas rei, vel essentia propria esse debet, quemadmodum res qualibet particularis est à cæteris distincta: nec tamen sufficit esse proprium, quia multa sunt propria, quæ ad essentiam non pertinent, vt constat de passionibus, vt admiratiuum, & risibile respectu hominis, idcirco posterior conditio est, quod prædicetur in quid, ex quibus tertia infertur necessaria, vt conuertibile sit cum eo cuius est, proprium namquè, si proprie accipiatur est, quod soli inest, & conuersim prædicatur.

5.

III. Suppositio.

Supponitur 3. quod quid est non esse demonstrabile per medium inadæquatum, hoc est, non conuertibile cum extremis, videlicet cum eodem, quod quid est, & cuius est, itaque si demonstretur non nisi per medium conuertibile, cuius duplex est ratio, prior, quia si extremitates syllogismi conuertibiles sint, vnam igitur alteri inesse adæquate, & conuertibiliter probabitur in conclusione, sed probatur ei ita inesse per medium, ergo tale esse oportebit, vt cum eiusdem

con-

conuertatur extremitatibus exempli causa, si probatur rationalitatem inesse homini, tale erit ex necessitate medium, quod cum vtroque conuertatur: posterior, nam si quod quid est prædicatur conuertibiliter de eo, cuius est, atque adeò vniuersaliter, sequitur euidenter non posse concludi in secunda figura, in qua propositio affirmatiua non syllogizatur: sed neque in tertia, in qua non syllogizatur vniuersalis: relinquitur ergo in prima duntaxat posse demonstrari, in qua medium maioris præmissæ subiectum est, minoris prædicatum, vnde si in plus sit, erit falsa maior propositio, cum inferius non prædicetur, vniuersaliter de superiori, vt homo de animali, si verò sit in minus, maior falsa erit eadem ratione, conuertibile ergo esse oportebat.

4. Supp. *Vltimò supponitur, quod si demonstrabile supponitur quod quid est, non nisi per syllogismum constantem vtraque præmissa in eo quod quid est quasi dicatur, cuius prædicatum sit, quod quid est subiecti, nam si vtraque non sit talis, vel saltem altera, probabitur, ait, in conclusione, quod quid est, vt cumque conuenire ei, cuius est, non tamen vt eius quidditas, quod profectò necessarium est, vt conuincatur quod quid est posse formaliter, hoc est, vt tale de eo, cuius est demõstrari, formalis est enim sermo, dum inquirimus, sitne quod quid est demonstrabile: ratio autem fundamentalis huius ex natura demonstrationis eruenda est, cuius præmissas magis necessarias, magisq́; proinde immediatas, atq; intrinsecas esse oportet, si ergo conclusio demonstranda est, quod quid est vt tale conuenire ei, cuius est, sequitur saltem futuras esse præmissas, in quibus extremum maius sit quod quid est medij, & hoc sit etiam quod quid est extremi minoris, vel certe magis intrinsecas, quod minime habebunt, nisi sint in eo quod quid est.*

Pars co... *His quatuor præsuppositis probat iam Aristoteles, quod quid est non esse demonstrabile, quia si quispiam illud demonstrare velit de eo, cuius est, non poterit absque vitio petitionis principij, necesse est enim in minori præmissa tanquam per se notum præsupponat illud, quod in conclusione probandum esset: nam si verum est in eo quod quid est vtramque præmissam esse, id est, quod quid est in eis prædicari de eo, cuius est: sequitur in minori prædicari definitionem de definito: minor autem non probatur, sed tanquam certa præsupponitur ad inferendam conclusionem:* 8. *ergo principium petitur, cum præsupponitur, quod probandum foret, exemplum apponit Aristoteles iuxta Platonis sententiam,* Exemplũ Arist. *qui putabat animam in hoc distingui à corpore, quod per se ipsam viuat, corpus verò non à se, sed ab animam vitam participet, vnde corpus viuit per aliam causam, anima verò sibi est causa viuendi. Ponebat rursus Plato (vt superius attigimus) numerum esse omnium rerum substantiam, non distinguens inter vnum, quod est passio entis, & principium numeri, vnde quamlibet rem multa in se continentem appellabat numerum, & cum multa in se anima contineat, multos in quã, gradus essendi, quos communicat corpori numerus appellabitur substantialiter: aiebat demum Plato, viuere, in motu quodam consistere, nam duobus separatur viuens à non viuente, quia à se mouetur, & sentit, sentire autem quidam etiam motus est, erit ergo viuere motus quidam, & si anima à semetipsa viuit, à semetipsa etiam mouebitur,* 9. *dumq́; quasi definitionis habebit, nam erit sibi causa viuendi, atque etiam numerus, se ipsum mouens, nunc ergo si velit quispiam demonstrare, quod anima sit sibi causa viuendi, pro medio assumens quod sit numerus se ipsum mouens (vtrumque enim apud Platonem ad quod quid erat esse animæ pertinet) principium procul dubio petat, necesse est, in minori præsupponit animam esse numerum se ipsum mouentem, quod tamen probandum est*

est non secus, ac esse sibi causam mouendi, nam si vnum demonstratur, aliud quoque demonstrabile erit, si quidem in animæ essentia à priori demonstrabili vtrumque clauditur.

Epilogus capitis. *Concludit tandem Aristoteles per modum epilogi, quod si quispiam velit per terminum non conuertibilem demonstrare quod quid est, non tamen eius, de quo demonstrare illud intendit: quia cum proprium eius non sit, neque quod quid est eius vocatur, si vero accipiat terminum conuertibilem, qui sit verum quod quid est eius, putans se demonstrare quod quid erat esse, petet principium: exemplum primi erit, si quis ostendat de homine quod sit substantia sensibilis, quia est animal, non demonstrabit quod quid est eius, nam licet definitio illa animalis sola ratione sit distincta à definitione hominis, cum tamen non sit propria, sed cæteris animalibus communis, non vocatur propriè quod quid est hominis; exemplum postremi erit, si volens demonstrare propriam definitionem hominis, vt quod sit animal rationis particeps, accipiat animal gressibile, bipes, supposito quod hoc etiam pertinet ad quidditatem eius, principium enim petere necesse est, quia cum eandem quidditatem contineat vtrumque, & solum sit in verbis discrimen, præsupponitur in præmissis idem, quod est in conclusione probandum, in quo consistit vitium petitionis principii.*

QVOD VIA DIVISIONIS non possit demonstrari quod quid est.

CAPVT QVINTVM.

VERVM enimuero neque per diuisionis via syllogizat, quemadmodum in resolutione circa figuras dictum est, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

1. SECVNDVS *modus demonstrandi quod quid est, posset esse per viam diuisionis, quem excludere non intendit Aristoteles cap. præsenti dicens, & probans impossibile esse per viam diuisionis demonstrari.*

Habet autem caput duplicem partem, in quarum prima prædictam conclusionem statuit, eamq́, tribus argumentis confirmans; in secunda obiectionem quandam ad easdem rationes infringendas proponit, ac soluit, ex cuius solutione fortius eiusdem conclusionis veritas roboratur. Capitis diuisio.

Conclusio est. Per viam diuisionis non cōtingit demonstrari, quod quid est, de eo cuius est. Quam vt illustriorem reddamus, paucis explicare oportebit quid sit processus per viam diuisionis. qui duabus partibus integratur: priori quidem, constituta diuisione à toto diuiso ad membra diuidentia procedenti. Posteriori ab exclusione vnius membri ad positionem alterius, vt si velim ostēdere hominem esse animal rationale. sic ostēdemus omne animal est rationale, vel irrationale, omnis homo est animal, ergo est rationalis, vel irrationalis, & hæc est prior pars posterior vero ita prosequitur, homo non est irrationalis, ergo est rationalis. Et cum diuisum sub quouis membro intelligatur, atque accipiatur, idem est, ac si dicamus, homo non est animal irrationale, ergo est animal rationale. nunc igitur per talem processum diuisiuum non posse concludi quod quid est, siue definitionis quidditatiuæ significatum docet Aristoteles. Conclusio. 2. Nota. 3.

Probatq́, prima ratione desumpta ex vniuersali forma syllogistica. quæ talis est, vt semper ex præmissis positis inferatur conclusio absque interrogatione aliqua, vel consensu respondentis, quasi dicatur in syllogismo nihil interrogamus, neque concessum respondentis spectamus. sed absolutas præmissas in modo, I Ratio. 4.

modo, & figura dispositas assumimus, ex quibus conclusionem deducimus, sed in processu diuisiuo nihil potest concludi, nisi aliqua interrogatione praeuia, & nisi aliqua praemissa à respondente data, vel concessa, ergo neque quod quid est, nec conclusio altera syllogizatur; & cum demonstratio non sit, vbi non est syllogismus, sequitur planè per talem processum nihil esse demonstrabile.

Probatur minor: nam dum aliquod praedicatum commune accipimus, illud in membra inferiora diuidentes: vt animal in rationale, & irrationale, quasi à respondente petimus, an omne animal sit rationale, vel irrationale, cum non ostendamus sufficientiam huius diuisionis, & nisi id admiserit, non possumus vltra procedere: & eo adhuc admisso, dum rursus ab exclusione vnius membri procedimus ad alterius positionem dicentes, non est animal irrationale, ergo est animal rationale, exclusionem illius membri supponimus, quae probanda est; nam si negatur hominem esse animal rationale, & hoc probandum est per talem processum, negabitur quoque non esse animal irrationale, probandum igitur foret: vnde principium petimus probandum, tanquam per se notum

6. praesupponentes, & nisi à respondente admittatur, nequaquam poterit vlterius procedi: nec solum negatio vnius membri probanda praesupponitur, sed etiam positio diuisi: nam si supremum sit praedicatum, repugnat per diuisionem probari, quod rei, de qua aliquid probandum est, conueniat, siquidem ab eo diuisio incipit, & rursus si probandum est hominem esse substantiam animatam, sensi-

7. tiuam, rationalem, ex quibus completur quod quid est eius, probanda erit qualibet pars, vel omnes simul, neutra igitur praesupponenda erit: praesupponit praeterea non esse plura membra sub tali diuiso praeter enumerata quod probandum esset; in quo valde assimilatur inductioni, vt bene Diuus Thomas,

hom. quae in antecedenti praesupponit non esse plura singularia praeter enumerata: denique hominem esse totum hoc, videlicet animal gressibile, bipes. Nam licet singulae partes per se probentur: probandum esset in homine coniurgi, quod specialem difficultatem continet, & nisi admittatur, non concluditur quod quid est: hac autem praesupponere non licet absque vitio petitionis principii, à quo ea solum ratione excusatur talis processus, quia ex datis à respondente quantum ad 8.

vtrumque procedit, & propterea, à vi, & efficacia syllogistica deficit, & multo magis à demonstratiua, cũ efficacissimus syllogismus sit demonstratio. Vnde infertur, neque, quod quid est, neque aliud quidpiam posse, per viam diuisionis demonstrari, & quoniam multis solet diuisionibus procedi ad ostendendum quod quid est, & paucis aliquando, quemadmodum Aristoteles ipse in praesentiarum duabus dumtaxat vtens procedit, idcirco subdit eandem esse rationem, hoc est easdem habere conditiones, atque defectus processum istum, siue multis, vel paucis diuisionibus intentum probare nitamur: sed iam quod à forma syllogistica non deficeret, & aliquam forte conclusionem demonstrare posset: minimè tamen quod quid est, vt probat secundum, & tertium argumentum.

Secundum quidem, quod tale est: esto II. Ratio per viam diuisionis concluderetur aliquid alicui conuenire, vt homini, quod sit animal gressibile, bipes, nequaquam conclu- 9. di potest, hoc esse quod quid eius, neque hoc attingere valet processus iste, cum solum à toto diuiso ad singula membra, & ab vnius negatione ad positionem alterius procedat per simplicem inhaesionem, vel conuenientiam, hoc est, vt cumque rei, de qua aliquid probatur conuenire ostendens, non quidditatiue, aut essentialiter, vt eum expendenti facilè constare potest.

Tertium vero; nam, quod quid est, cer- III. Ratio tis,

tis, ac determinatis prædicatis constat, quibus neque addere licet, neque aliquid subtrahere, cuius rei gratia Aristoteles definitionem continentem quod quid est, terminum vocauit in Topicis, quia totum quod ad rei quidditatem spectat, continet, & nihil ab ea alienum, sed diuisioni non repugnat aliquid adiungi alienum à quidditate, neque aliquid substrahi ex his, quæ
10. *ad quidditatem pertinent, vel etiam communia quædam dumtaxat accipere quidditati non adæquata, sed quæ eam excedant, vel supergrediantur, ergo repugnat per viam diuisionis demonstrari quod quid est: probatur minor, nam præceptorum bonæ diuisionis transgressor non haberetur,*
11. *qui sic procederet: omne animal est rationale mortale, vel irrationale mortale, sed homo non est animal irrationale mortale, ergo est animal rationale mortale. Et probaret nihilominus vitiosam quandam definitionem, in qua particula mortale redundat, & similis esset ratio, si quis diceret, omne animal est ridens, vel non ridens, omnis homo est animal, ergo omnis homo est animal ridens, vel non ridens, quo argumento diuisiuo probatur quædam diminuta hominis definitio: communissima vero tradere solemus per diuisionem, vt*
D. Thom. *exponit D. Thom. dum ad vltimas differentias non peruenimus, vt si solum probemus hominem esse substantiam animatam, & sensitiuam, vlterius ad proprias, vel atomas differentias non procedentes, tunc enim non probamus quod quid est*

Obiect. *Obiicit Aristoteles in extrema parte capitis aduersus præfatas rationes, & præsertim aduersus vltimam, nam si in processu diuisiuo procedatur, ex his solis, quæ ad rei quidditatem pertinent, ex quibus nullū omittatur; sed à supremo genere vsque ad atomas omnes differentias diuisio perueniat, probabitur absque dubio indiuidua rei*
12. *quidditas, hoc est, particularis, & atoma eius essentia, quam nomine, quod quid est, significamus.*

Solutio. *Respondet, quod adhuc si hoc præstetur, nulla conclusio syllogizabitur: quia processus talis non est syllogisticus, sed aliquo modo manifestatiuus quidditatis, quemadmodum per inductionem singularium ostendi* 13.
potest quidditas rei vniuersalis, sed nunquam syllogizabitur, quia inductio in multis à forma syllogistica deficit: probat etiam diuisiuum processum etiam ab illis defectibus liberum non esse syllogisticum argumentum hoc: quod ex propria forma, & conditione non tradit propter quid conclusionis, non potest pertingere formam syllogismi. aut demonstrationis, cum illa sit conditio syllogismi perfecti propria, sed per viam diuisionis non traditur propter quid, etiam si aliquid alicui inesse probetur, ergo nec de illo syllogizatur, aut demonstratur. Probatur minor, quia ostenso per viam diuisionis, quod homo sit animal gressibile, bipes, sine pennis, vel quid simile. adhuc inquirendum superest: propter quid hæc ei insunt: ergo per tale processum minimè traditur: nec solum in hoc deficit à processu syllogistico, vel demonstratiuo diuisio, sed in aliis duobus, quorum primum est, quia, & si per diuisionem fore probentur singulæ partes per se conuenire, vt de homine, quod sit animal, quod 14.
mortale, quod bipes, & sine pennis, eorum tamen coniunctio non probatur, & cum aper tum sit partes definitionis non designare quod quid est, nisi in quantum vna alteri cōiungitur, fit nunquam posse demōstrari, quid est per viā diuisionis: secundum, est earundem coniunctio ostenderetur, illud tamen apertum est per diuisionem non cōcludi quod illa, vel alia prædicata, quæ probari possint, ad quod quid est talis rei pertineant vel definitionem eius constituant, sed solum quod ei vtcunque insint vel conueniant, vt in principio dicebatur, quo deficiente non demonstrabitur quod quid est.

DISCE-

DISCEPTATIO, QVOD ipsum quid est non monstretur definitione, neque definitione contrarij, neque alio quouis modo.

CAPVT SEXTVM.

SED an ne est demonstrare ipsum quid est secundū substantiam, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

...ratum. *Tertius modus demonstrandi quod quid est posset esse per syllogismum definitiuum, quem excludere intendit Aristoteles cap. præsenti, per modum dubitationis proponens prius, sit ne per talem modum demonstrabile.*

...io dubi ...di. *Et rationem dubitandi, ait, esse, quia excogitare quispiam posset per definitionem definitionis, seu eius quod quid est demonstrabile esse idem, quod quid est de eo, cuius est: hoc modo definitio quidditatiua cuiusque est ea, quæ genere, & differentia constat, cum definitoq; reciprocatur, sed vtramque conditionem habet animal rationale respectu hominis, ergo hæc erit propria eius definitio, & significatum eius quod quid est eiusdem.*

...tio. *Respondet nihilominus hanc non esse demonstrationem, sed manifestam petitionem principij, cum in minori præsupponatur definitio, vel quod quid est de eo, cuius est, in conclusione probandum.*

...pro- *Secundo probat inutilem esse talem modum demonstrandi quod quid est: nam cum quispiam aliquam propositionem syllogizare vult: non benè procedit, si definitionem ipsiusmet syllogismi assumpserit ad id probandum, cum notum sit, talem definitionem non esse aliquid eorum, ex quibus particularis syllogismus procedit, sed ex particularibus præmissis, ex quarum terminis syllogizanda conclusio componitur, vt si velit syllogizare hanc propositionem, contrariorum eadem est disciplina, sed contraria numerantur inter opposita ergo eadem erit contrariorum disciplina Qui igitur voluerit demonstrare quod quid est hominis, vel alterius rei, non benè assumet definitionem eiusdem quod quid est, sed particulares præmissas accipiat oportet, cum quibus tale quod quid est connexionem habere posit. Definitio quidem, vel quidditas instrumenti, quo vtimur ad aliquid efficiendum, vel probandum (ait D. Th. m. pulchram huiusce rei rationem reddens) præ habeatur in mente necesse est, vt eam aspicientes examinare possimus, an tale instrumentum, in hac, vel illa materia benè sit constitutum: non secus ac regulas artis præhabere artificem oportet, ad quas aspiciens aliquid particulare operatur. Vt qui cultellum efficit, non assumit regulam artis tanquam medium operationis, sed certa quædam instrumenta: regulam autem in mente præhabet, iuxta quam opere factum iudicat, an benè sit constitutum. Cum ergo definitio demonstrationis sit quasi regula demonstrationis conficiendæ, quæ opus est (ad quod efficiendum ordinatur demonstratoria ars) sequitur non posse esse medium demonstrandi particularem definitionem alicuius, sed in eo solum casu, quo negaretur hanc, vel illam esse definitionem alicuius, vtendum esset definitione definitionis, tanquam proprium medium ad id demonstrandum.*

Probat deinde non demonstrari, quod quid est, per definitionem proprij contrarij, exemplum designans in doctrina Platonis, qui opinabatur vnum, & bonum eiusdem rationis esse, quia res qualibet appetit vnitatem, tanquam proprium bonum, & rursus vnum idem esse, atq; indiuisibile, atq; adeò bonum cum eodem indiuisibili etiam Probat suā mentem.

conuerti.

conuerti. Malum autem cum diuisibili: nunc ergo putare quis posset, se hoc modo demonstrare quod quid est boni per definitionem mali: contrarijs contraria insunt, sed bo-
6. *num, & malum contraria sunt, ergo contraria eis conueniunt: tunc vltra, quidditas mali est esse diuisibile, ergo quidditas boni erit esse indiuisibile, hunc autem discursum vitiosum esse docet Aristoteles, quia non minus incurrit vitium petitionis principij, quam praecedens, cum ad probandum quod quid est vnius contrarij petat sibi dari, quod quid est alterius, quod non minus foret probandum, quam reliquum, vt vim haberet argumentum.*

Obiectio. *Obijcit tamen sibi Aristoteles, in qualibet exacta demonstratione peti principium, cum praemissae non probentur, sed praesupponantur, quae tamen probandae forent.*

Solutio. *Et respondet diuersam longè rationem esse, nam in perfectissima demonstratione diuersa est conclusionis, & praemissarum notitia: illae*
6. *etenim ex terminis cognoscuntur absque vllo medio, vel demonstratione: conclusio verò illis medijs cognoscitur, ideo praesupponuntur illae, & probatur haec: vnde si probatur conclusio per praemissas, et praemissae non probentur rursus per conclusionem, nisi vitiosum circulum velimus incurrere: contrariorum autem aequa sors est, quantum ad cognitionem quod quid est vtriusque, nam si quod quid est boni cognoscibile est per quod quid est mali, tanquam per medium, pari ratione quod quid est mali erit cognoscibile per quod quid est boni, vtrumque igitur quod quid est erit demonstrabile: vnde sequitur euidenter neutrum praesupponi absque vitio petitionis principij, quod planè incurret, qui voluerit vnum demonstrare per alterum: prima autem demonstrationis principia, cum non sint per medium cognoscibilia, absque vitio praesupponuntur ad demonstrandam conclusionem.*

Epilogus. *Concludit caput Aristoteles ex dictis colligens, nec per viam diuisionis, nec defini-*
7. *tionis demonstrabile esse quod quid est: quia licet vtraque via ostendat hominem esse animal, & gressibile, & bipes, neutra tamen quod totum hoc simul coniunctum ei conueniat, quod oporteret ad demonstrandum quod quid est ex partibus coniunctis coalescens: quasi dicatur, quamlibet partem per se diuisione, aut definitione ostendi posse, sed partes per se non efficere quod quid est, nisi coniungantur in vnum, vnde nec demonstrabitur quod quid est, nisi vt sic coniuncta demonstrentur, quod non attingunt syllogismus diuisiuus, ac definitiuus.*

Et huius ratio est, quia definitio est vnum Ratio.
per se (vt habetur 7. Metaph. text. 2.) partes autem eius quod quid est separatae non efficiunt magis per se vnum, quam partes vnius per accidens, vt album, & musicum, vnde non magis probant diuisio, ac definitio vnum per se, quam vnum per accidens, cum solum partes, quasi seiunctas probent. Vnde concluditur plane: quod quemadmodum, qui probaret hominem esse grammaticum, & 8.
musicum, non probaret quod quid est eius, etiamsi ex vtraque parte coalesceret, nec similiter probans partes seiunctas eius quod quid est, non ostendit ipsum quod quid est, praeter partes coniunctionem importans, per quam fit per se vnum.

EPILOGO OSTENDIT quod quid est non posse demonstrari.

CAPUT SEPTIMUM.

QVomodo igitur definiens monstrabit substantiam, aut ipsum quid est, &c.

TEXTUS EXPOSITIO.

CVm esset sum per modum dubitationis In superioribus capitibus quod quid est non

est non esse demonstrabile vllo demonstrationis genere, hoc est, nec d. plicatiua, nec diuisiua, aut definitiua demonstratione, pro prijs ex natura cuiuslibet generis desumptis rationibus: institutum præsentis est rationibus communibus probare, quod per definitionem non demonstretur, ita vt ipsamet definitio ex se sit ostensiua eius quod quid est, vel sui ipsius.

Præstatur autem in toto capite tria, nam prima ex superius habitis infertur, nullomodo, vel arguendi genere demonstrabile esse quod quid est: deinde triplici ratione ostenditur definitionem non esse sui ipsius demonstrationem: ac tandem (vt omnia ex parte hoc idem corroboretur) nō solum veram definitionem quid rei non demonstrare quod quid est probatur, sed nec definitionem nominis, concluditurq; nullo prorsus modo demonstrari.

Ex dictis igitur in præcedentibus ait Aristoteles, vniuersalis quadam ratio colligi potest, quasi per modum exemplaris inductionis discurrens per vniuersa argumentorum genera, probans non esse vllo modo demonstrabile quod quid est, neq; enim demonstratione duplicante, nec diuisiua, vel definitiua, sed neq; inductione per singularia: (hæc enim aliud arguendi genus à prædictis distinctum est) nam inductio ex singularibus collecta non probat quid res aliqua sit, sed probat esse, vel esse talem, vt esse in rerum natura hominem, esse item risibilem, gressibilem, vel bipedem: causam autem, vel rationem quod quid est eius non affert: vnde nec quid sit demonstrat, nec demum sensu, vel digito, vt aiunt, demonstratur quod quid est: nam sensitiua notitia visus, auditus, aut cuiuslibet alterius exterioris, vel interioris sensus non versatur circa quidditatem rei, sed accidentia eius duntaxat attingere valet, ergo nec demonstrabile erit, quod quid est, per vllam sensitiuam notitiam.

Quo præsupposito ad principale institutum accedens Aristoteles hanc statuit conclusionem, definitio explicans quod quid est, non est eiusdem quod quid est, vel sui ipsius demonstratio: quam probat triplici argumento.

I. Arg. Primum est, non potest cognosci quod quid est rei, quin cognoscatur eandem rem esse, sed definitio non ostendit esse hominem, ergo nec potest, quod quid est ostendere: maiorem probat, quia ordine naturæ quæstio, quid, præsupponit quæstionem, an sit, vt propria vtriusq; significatio docet: prius enim est scire, quod res, de qua agimus essentiam habeat, quam propriam eius definitionem, ergo hæc non scitur nisi notitia illius præcedenti, cuius illud est euidens argumentum, quod de re impossibili, cuius nō est vlla essentia, nō possumus nosse quid sit, sed solum quid nomen significet, vt de Hypocentauro scimus, quiddam compositum designare ex equo, & homine (quemadmodum fingere solent) quid autem sit, hoc est, quæ sit vera eius quidditas, nec nouimus, nec nosse possibile est, cum non habeat verum esse, hoc igitur præcognoscere oportet de re ad cognoscendum quod quid est eiusdem. Minorem autē quod eius notitiam definitio nō tradat, sic probat: quia quemadmodum vna definitio est vnius definibilis, sic vna demonstratio vnius demonstrabilis, vtraq; enim circa vnum per se versatur, explicans illa, faciens scire hæc, sed rem esse, & quod quid est eius sunt diuersa scibilia: ergo non possunt per definitionem, vel demonstratione simul ostendi, quapropter cum ratione pugnabit definitionem non ostendentem quod res sit, quod quid est eius ostendere, cum pugnet planè scire nos quod quid est, nescientes rem esse, hoc est veram essentiam habere.

II. Arg. Secunda ratio est, demonstratio ostendit rem esse, vel non esse, hoc aut illud, cum conclusio demonstrationis sit enunciatio quædam significans aliquid esse, vel nō esse aliud, sed esse aliquid non pertinet ad substantiam rei, vt esse disciplinæ capacem non pertinet ad substantiam hominis, cū non sit genus, nec differentia, sed definitio continet solam rei quidditatem ex genere, & differentia compositam, nihil de esse vel non esse exprimens, ergo non potest esse sui ipsius, vel eius quid est, demonstratio, maiorem confirmat exemplo:

exemplo: nam Geometria trianguli significatione præmissa demonstrat, quod sit talis figura tres angulos æquales duobus rectis habens, sicq; cuncti scientes efficiunt: definitio igitur non demonstrans esse, nec quid est demonstrare poterit, nisi scire velis quod quid est rei, ignorato an res sit.

3. Arg. *Tertia ratio ex communi omnium more definientium trahitur: omnes enim intelligunt definitionem non tradere rem esse, nec propter quid sit: imo nec cuius sit ostendere, quæ tamen demonstrationi sunt propria, imo nihil aliud præter hæc demonstratio tradit, sed simplicem rei quidditatem ab his abstrahentem explicare, exempli gratia, qui circulum definit dicens esse figuram, in cuius medio est punctum, à quo lineæ vsq; ad circumferentiam ductæ sunt æquales, non dicit circulum esse, vel non esse, aut esse possibilem, nec dicit propter quid sit talis, nec demum esse circuli definitionem: quod patet euidenter, si quis definiat montem aureum, quod sit corpus æneum, in altum, & vsquequaq; diffusum: non dicit quia est, cum verè sit res impossibilis, nec propter quid est talis, ergo similis est ratio de qualibet definitione in quantum definitio est considerata: cuius illud euidens est signum, quod habita definitione, inquirenda vniuersa hæc restant: accepto enim, quod circulus sit talis illa figura, inquirere possumus, an circulus sit, & propter* 8. *quid sit eiusmodi, & an definitio illa eius sit, vel alterius: eiusmodi igitur non tradit definitio, ac propterea eius quod quid est, vel suimet demonstratio nequaquam esse poterit.*

Obiectio. *Videtur autem sibi obijcere Aristoteles (vt exponit Alb. Magn. 2. post. tit 2. cap. 6.) quod quamuis vera hæc sint de definitione quid rei, quæ non demonstrat quod quid est, non tamen de definitione quid nominis explicanti quid nomen significet, quæ videtur semetipsam ostendere.*

Solutio. *Respondet tamen nec veram esse definitionem, nec vllum quid est demonstrare, quod probat triplici ratione.*

Primo, quia vera definitio daretur de non substantijs, hoc est, de his, quæ nullam habent essentiam, imo de non entibus, & verè impossibilibus, & cum hæc suam nominis explicationem habeant. I. Ratio. 9.

Secundò, omnes orationes essent definitiones, cum aliquid explicent, cui nomen imponere possumus, vt opus Homericum Troianam historiam continens vocatur Ilias: & rursus omnes disputantes definitiones semper proferret, definitionibus agerent, siquidem omnes orationes, quas proferunt, alicuius rei significationem explicant, quæ omnia absurda sunt. II. Ratio.

Tandem, quia nulla scientia in suis demonstrationibus talibus definitionibus solam rei significationem explicantibus vtitur, sed veris, & quidditatiuis, nulla item scientia tales definitiones conficit, sed eas, quæ rei naturam explicent, quibus medijs passiones sui subiecti demonstrat: cum tamen ista (vtpote ex placito hominum significantes, non secus, ac nomina, quorum explicant significationem) non possint continere quod quid est alicuius, nec ideò illud ostendere. III. Ratio.

Vniuersalem colligit epilogum Aristoteles ex his, quæ per modum disputationis in his quinq; capitibus tradita sunt: videlicet demonstrationem, ac definitionem, nec idem esse, neq; circa idem sub eadem ratione formali consideratum versari: præterea quod quid est nō esse vllo pacto demonstrabile, nec vera demonstratione, vllòue syllogismo diuisiuo, aut definitiuo, sed nec definitione ipsa ostendi posse. Epilog. 10.

DISSOLVTIO DISCEPTATIONIS PROPOSITÆ, quod ipsum quid est, monstretur per aliud quid est, & quo pacto ipsius quid est, sit demonstratio, & definitio.

CAPVT

CAPUT OCTAVUM.

ITerum autem considerandum, quid horum dicitur bene, & quid non bene, & quid est definitio.

TEXTUS EXPOSITIO.

Intentum. *DE definitione, & quod quid est, & an sit vtrunq; demonstrabile per semetipsum, vel per aliud medium quasi quæstionem discutiens, rationibus hinc inde præiactis egit hucusque Aristoteles, nunc autem quasi auditis partibus, hoc est, expensis vtriusque rationibus vltimam sententiam ferre incipit, & prius determinat, an definitio de suo definito, seu quod quid est de eo, cuius est, sit demonstrabile (& intelligit demonstratione propter quid, nam quod posset ab effectu, vel à posteriori vtrūque ostendi, nunquam fuit in dubium reuocatum) & hoc est præsentis capitis institutum, nam quæ ad rationem definitionis præstant, eiusque partes, ac modum. quo veneantur, dum nos latent, in sequentibus explicantur.*

Diuisio. *Caput autem licet breuissimum tria continet: nam primo proponit Aristoteles intentum, deinde modum quendam demon-*
2. *strandi vnam definitionem, vel vnum quod quid est per aliud ac tandem eundem modum non esse demonstratiuum, sed logicum docet.*

Intentum. Arg. *Intentum esse ait, quid bene, quid male inter disputandum assertum sit, decernere, & quid tenendum circa propositas quæstiones, & nunc circa demonstrationem definitionis, aut eius quod quid est.*

Conclus. *Conclusio autem disputatæ quæstionis est, vnum quod quid est per aliud esse demonstrabile: modus autem demonstrandi sic exponitur, scire est rem per causam cognoscere, ergo scire quid est, erit cognoscere causam essendi eiusdem rei, cuius est, vel causā ipsius quod quid est, vt scire quid sit homo, erit cognoscere causam essendi eiusdē, vel propria* 3.
essentiæ: causa igitur essendi vel est eadē ipsi essentiæ, hoc est, intrinseca, ex qua essentia ipsa constat, vt forma, & materia sunt causæ intrinsecæ essentiæ hominis, quia ex eis componitur intrinsece, ex his constat eius natura vel est alia, hoc est, ab ipsamet natura distincta, quales sunt causæ extrinsecæ vt efficiens, & finalis: per intrinsecam causam non potest esse demonstrabilis definitio, vel quod quid est, cum apertum sit medium demonstrationis aliquo modo esse distinctum ab extremis, hoc est, ab eo, quod demōstratur, atq; etiā ab eo, de quo demonstratur (nisi velis principium in demonstratione peti) causa autem intrinseca est prorsus eadem cum ipsamet rei quidditate, ergo non erit per illam demonstrabilis absq; manifesta petitione principij: superest ergo per causam alteram, hoc est, per extrinsecam duntaxat demonstrabile esse quod quid est, talis autem causa, aut est demonstrationi apta, vel inepta, inepta dicitur, si non sit necessaria vel non adæquata, si vero neces- 4
saria sit, & adæquata, talis erit, ex qua posita necessario & vniuersaliter sequatur effectus, & sic erit ad demonstrandum apta, quia medium esse poterit in prima figura, & primo eius modo, erit quidem apta, quia propria, nam per communem causam non fit potissima demonstratio, sed per adæquatam, & conuertibilem, & per eam demonstrabitur quod quid est: nam quemadmodum proprius effectus non nisi per propriam causam demōstrabilis est: ita quod quid est, cum sit propria rei quidditas, non nisi per aliud quod quid est, & proprium, hoc est, per propriam causam eiusdem quidditatis demonstrabile erit: exemplo fit res manifesta: quod quid est homo eiusq; definitio est animal rationale, vel esse ex corpore, & rationali anima constitutum, & eiusmodi duæ partes dicuntur causa eadem, quia ex eisdem constat quod quid est: causa autem alia, hoc est, extrinseca erit finis adæquatus, & proprius, cuius

 rei

rei gratia conditus est, nempe beatitudo, per quam sic poterit demonstrari: quid quid est conditum ad beatitudinem (hoc est vt Deo perfruatur) est animal rationale, nam sola natura, quæ rationem, vel intellectum participat, capax beatitudinis est, sed homo est conditus ad beatitudinem, ergo est animal rationale. Ecce quod quid est hominis demōstratum à priori per finem tanquam per causam extrinsecam, propriam tamen, adæquatam, & priorem: hanc tamen non esse demonstrationem asserit in extrema parte capitis, sed logicum quendam syllogismum, cuius rationem reddit, quia per eam non ostenditur illam esse definitionem, vel quod quid est hominis, aut alterius rei, si de altera demonstretur propria definitio, sed solum probatur, quod tale prædicatum conuenit tali subiecto, nempe animal rationale homini.

CAPVT NONVM.

QVO autem modo cōtingit dicamus, aggredientes rursus à principio, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Intentū. CAput hoc quasi continuatio est præcedentis, ideoq́ue multi vtrumque in vnum copulāt, nos vero diuisionem modernorum interpretum sequentes tanquam 1. distinctum elucidabimus. Prosequitur ergo Aristoteles intentum præcedentis, cupiens inuestigare, quonammodo quod quid est, seu definitio (vt talis) in demonstratione cognoscatur, iam quod non sit tanquam conclusio demonstrabilis.

Præstat autem tria, tres in primis sup-Diuisio ca. positiones constituens apprime necessarias ad id ostendendum, ac tandem in modum epilogi vtriusque capitis sententiam, & ex ea principalis quæstionis solutionem colligit.

Prima suppositio est comparatio quædam 1 Suppositio. duarum quæstionum ex vna parte cum aliis duabus ex altera: quatuor namque quæstiones esse superius vidimus, nempe an sit, quid sit, qualis sit, & propter quid sit, & omnes suo modo de medio esse, nunc igitur, ait, quod sicut se habent quia est, & propter quid est, in ordine ad nostram cognitionem, sic se habent si est, & quid est: consistit autem 2. similitudo in tribus, quorum primum est, quod possumus aliquādo cognoscere quia est, nondum cognoscentes propter quid, vt hominem esse risibilem ignorantes causam, quam tamen (cognito quia est) statim inuestigamus, sed aliquando etiam contingit, vt vtrumq; simul cognoscamus, vt dum traditur nobis demonstratio à priori, simul vtrumque cognoscimus, etiamsi vtrumq; prius nesciremus: quod notum erit, si ignoranti risibilitatem inesse homini, afferatur communis demonstratio: omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis, per quam simul vtriusq; cognitio tradetur, nempe, quod risibilis sit homo, & propter quid, videlicet, quia est animal rationale. Tertium, impossibile esse propter quid alicuius rei cognoscere, quin simul, vel prius cognoscamus quia est. & huius ratio aperta est, nam si propter quid cognoscimus, aliquius certe debet esse, vel non erit propter quid: eodem modo se res habet in aliis duabus quæstionibus, nempe an sit, & quid sit, quia aliquando cōtingit nos cognoscere rem esse, definitionem eius ignorantes, & tunc scire exoptamus quod quid est eius, aliquando traditur nobis simul vtrumq;: vt si ignoranti eclipsim lunæ esse, afferatur ei definitio interpositionis terræ inter solem, & lunam, eiq; explicetur, simul ei absq; dubio ostendetur possibilem esse eclipsim, siquidem veram definitionem non habet, nisi illud quod possibile est: repugnat denique eadem ratione quod quid est cogno-

cognosci, nisi cognito quod res sit, hoc est, quid sit possibilis. Hunc enim esse sensum quaestionis, an sit, & no de actuali existentia, superius stabilitum est.

Secunda suppositio, rem aliquam esse duobus modis posse à nobis cognosci, vno, ex aliquo eius accidenti, altero, ex aliquo eius essentiali: primum enim euenit, dum animal ex solo motu cognoscimus: secundum, si tonitruum ex eo, quod est sonus quidā, eclipsim, ex eo, quod est priuatio luminis, hominem ex eo, quod est quoddam animal, animam ex eo quod est se ipsam mouens, cognoscamus: hæc enim exempla adduxit Aristoteles: nam tonitruum aliquid est essentiale sonus, eclipsis aliquid essentiale priuatio luminis, hominis esse animal, & anima seipsam mouere iuxta Platonis sententiam, sed nihil horum completa essentia est, ideò imperfectè cognoscimus huiusmodi esse, minus tamen, & longe imperfectè, dum ex solo accidenti: nam cum accidens ad esse simpliciter non pertineat, non simpliciter cognoscimus ex solo eo rem esse, sed confusa quadam ratione, & per extrinsecum, cognoscentes vero aliquid essentiale eius, cum pars sit quædam esse ipsius, longe melius rem esse cognoscimus, sed imperfecte, cum cætera, ex quibus esse completur, ignoremus.

Tertia suppositio est, magnum quoddam discrimen esse inter vtrumq; modum cognoscendi, nam per primum non sumus dispositi ad cognoscendum quod quid est: vanum est enim quærere, quid est eius, cuius esse nodum cognouimus, sed ex solo accidenti non cognoscimus simpliciter rem esse, cum nihil eius habeamus, ergo nec dispositi sumus ad cognoscendum quid est: bene tamen dum per aliquod essentiale, nam cum illud sit aliquid, eius quod quid est, ex parte iam illud cognoscimus, ac proinde non longe sumus à cognitione eius perfecta, quam dum consequimur, simul et aliā perfectam notitiam eius, quod est rem esse, assequimur.

His suppositionibus præmissis ostendit Aristoteles quonammodo quod quid est in demonstratione cognoscimus: modus autem talis est, vt cum impossibile sit, quid est, quærere, vel cognoscere, nisi cognito quod sit, & solum hoc cognoscatur simpliciter ex aliquo essentiali, hoc habito statim inquirimus, an res hoc modo cognita sit, & cum omnis quæstio sit de medio, vel causa, idem est quærere, an sit in his, quæ habent causam sui esse, quæ potest esse medium ostendedi quod sint, ac si quæramus propter quid sint, propter quid autem inuenire, vel designare non est aliud, quā inuenire, vel designare quid, cum notum sit quod in demonstratione esse propter quid. nam duo hæc, videlicet quid, & propter quid sola ratione differunt, quidditas enim secundum se sumpta dicitur quid at in quantum accipitur tanquam medium demonstrationis ad ostendendum, quid subiectum, cuius est, sit, vel aliquam passionem ei conuenire, dicitur propter quid, cum sit causa, propter quam conueniat: dum ergo inquirimus propter quid res sit causam sui esse habens, vel inuenimus medium, seu causam intrinsecam, aut aliud, quod non est tale, sed accidentalis causa, vel effectus, & si medium primo genere inuenimus, vtrumque simul reperimus, atque cognoscimus, nempe quid, & propter quid, vnde fit, vt talem possimus demonstrationem ex eo constituere, per quam rem esse demonstrantes, absolutam simul notitiam, atque formalem assequamur eius, quod quid est, illud cognoscentes, vt tale est, simul cum propter quid, huius rei duo produxit exempla Aristoteles ad formam demonstrationis reducta. 6. 7. 1. Exempla.

Primum est de eclipsi Lunæ, quam si quis cognouerit esse ex aliquo essentiali, nempe quia cognoscit priuationem luminis in Luna statim inquirit, an Luna deficiat, vel eclipsetur, hoc est, an aliquam habeat causam eclipsis, propter quam lunæ conueniat, & per quam possit de ea ostendi: & si inuenerit interpositionem terræ, hoc modo eclipsin esse Lunæq; conuenire demonstrabit in prima figura, accipiens 8.

piens eclypsim pro maiori extremitate, lunam pro minori, obiectam, vel interpositam terram pro medio, dicetque, dum interponitur terra inter solem, & Lunam patitur ipsa luminis defectum, sed vere talis interpositio euenit, ergo vere patitur talem defectum, seu vere eclipsatur: ecce quo pacto simul quærentes medium, vel causam, si inueniamus intrinsecam, simul cum propter quid cognoscimus quod quid est, atque etiam consequimur absolutam cognitionem
9 *eius, quod est rem esse, nam interpositio terræ est quod quid est eclipsis, est etiam medium probandi eam à priori de luna: quod est esse propter quid, ac demum per illud cognoscimus perfecte eandem eclipsim esse: idem exemplum ad elementa transferens Aristoteles, ait.* Sit defectus, vel eclipsis, in quo est A. hoc est maior extremitas, Luna in quo, C: hoc est, minor extremitas: interpositio terræ inter Solem, & Lunam, in quo B. id est medium, & tunc idem est quærere, an deficiat Luna, vel non, ac si quærimus vtrum B. fit, vel non. *Hoc est vtrum sit eclipsis, & cum talis quæstio medium inquirat, idem est etiam, ac quærere, vtrum sit aliqua ratio, vel causa eius, id est, an sit oppositio terræ, qua inuenta propter quid simul, & quod quid est inuenimus, & A. hoc est eclipsis, C. hoc est Lunæ inesse concludimus B. mediante, tanquam proprio, atque intrinseco medio, vel causa: at si inquirentes, an sit eclipsis, vel non, causam inueniamus non intrinsecam, & propriam, sed talem, quæ vere non est causa, sed effe-*
10 *ctus, sed si causa sit, solum est accidentalis, vel extrinseca, neque assequimur propter quid, neque quid, sed nec absolutam cognitionem eius, quod est rem esse, vt in eodem exemplo deficientis Lunæ ostendi potest.*

Quod vt melius intelligamus, aduertere oportet, eclipsim Lunæ hoc modo euenire, vt cum Luna à Sole recipiat lumen, ex ea parte illuminetur, secundum quam ei opposita est: vtroque autem astro in oppositione existente interponitur terra, quæ, cum Luna ipsa maior sit, vmbram efficit, per quam orbem 1 b
lunæ attingens, impedit ne lumen à Sole tūc recipiat, cum notum sit opacitatem maioris corporis impedire illuminationem minoris, Luna autem sic eclipsata non causat vmbrā ad præsentiam corporum inferiorum, quæ dum ab ea illuminabantur, vmbram efficiebant, sine lumine enim repugnat vmbram corporis causare, cum vmbra proueniat ex eo, quod densitas corporu impedimento est, ne lumen transiens spatium, proxime post corpus ipsum consistens, perfecte illuminetur, priuatio autem perfecti luminis vmbra vocatur, Lunam igitur non causare vmbrā inferiorum corporum, quamuis totum cœlum serenum sit, non est vera causa eclipsis sed effectus, vnde si pro causa designetur, dum inquirimus, sit ne eclipsis, vel non: neque assequemur propter quid, neq; quid ipsius eclipsis, sed solum eclipsim esse, & id quidem imperfecte, quia non ex aliquo intrinseco, sed accidentali: concludit itaque ex his constare, quod quando aliquid alicui 12
inesse cognoscimus, vt Lunæ eclipsim, & propter quid insit quærimus, idem est quærere propter quid insit, & petere, quæ sit res ipsa, quæ inest, vt petere propter quid sit eclipsis, non est aliud, quam petere quid sit, videlicet, an sit extinctio luminis (vt nonnulli putabant) existimantes à vaporibus humidis, vel magno vento extingui vel sit conuersio (vt putabant alij) credentes mediam partem lunæ tenebrosam esse, lucidam alteram, fieri autem eclipsim ex eo, quod media pars lucida aliquando conuertitur ad partem supernam, & tenebrosa versus infimam nostram manet, & ideo non lucet: aut demum fiat per interpositionem terræ, vt veritas rei docet: quid quid horum sit eclipsis, dum causa eius quæritur, vel propter quid sit, petitur quod quid est eius

Similiter, cum propter quid sit tonitruū 2 Exemplū
quæritur, quid sit quæritur, nempe quod sit extinctio, ignis in nube, vt arbitrabatur Empedocles, vel concusio ignita exhalationis in nube, vt docet ipsemet Aristoteles 2o. libro. Metheorologicarum impressionum

num text. 5. & hoc est secundum exemplum & eodem modo ad formam demonstrationis reducendum, ac primum assumendo pro maiori extremitate tonitruum, nubem pro minori, & extinctionem ignis pro medio, & fiet talis demonstratio, extinctio ignis in nube est tonitruum, ignis modo in nube extinguitur, ergo fit tonitruum, quod si ad elementa applicetur erit tonitruū A quod est maior extremitas, nubes erit extremitas minor, &
14. B. mediū, sicq; proceditur B. est A. hoc est extinctio ignis est tonitruum, & in nube modo extinctio ignis contingit, ergo est tonitruum, ecce quo pacto idem est quærere, an sit tonitruum, & propter quid sit, & cum propter quod sit, quodquid est eiusdem, idem est etiam, ac quærere, quid sit, & simul propter quid: vnde quod quid est cognoscimus, per fectam etiam notitiam eius, quod est rem esse simul assequentes.

Addit autem Aristoteles, quod si aliud medium huius sit, id ex hisce rationibus erit quærestant.

Expositio D. Thom. Quod duobus modis exponitur 1. à D. Tho. de definitione passionis, quam in his exemplis videtur desumpsisse Aristoteles: velut passio enim Lunæ est eclipsis: quare sensus est, quod si aliud medium sit demonstrandi passionem, hoc assumetur ex reliquis rationibus, hoc est, ex definitione minoris ex-
15. tremitatis, quæ est eiusdem passionis subiectum, sicq; contingit in eodem exemplo eclipsis, nam quia Luna est corpus aptum sic moueri, vt in oppositione Solis constituatur aliquando, ideò necesse est, quod certis quibusdam temporibus terra obiciatur inter Solem, & ipsam, & huiusmodi terræ obiectio, est eclipsis definitio.

Expositio Alb. Aliomodo interpretatur Alb. Mag. (cuius certe expositio non displicet) ad medium accidentale verba referens, quasi dicere voluerit Aristoteles: si huius quod est eclipsim esse, alia causa, vel medium accidentale accipiatur, non reddetur propter quid, neque cognoscetur quid erat esse eclipsis, nec demonstratio erit talis syllogismus, sed eius conditio ex logicis rationibus erit inuestiganda ita vt solum censeatur discursus quidam topicus, atque probabilis.

Pars Posterior.

Epilogus. Breui tandem epilogo horum duorum capitum sententiam claudit Aristoteles, colli-
gens eius quodquid est, non esse syllogismum, 16.
vel demonstrationem, ita vt in quantum tale est, de eo cuius est, syllogizetur, vel demonstretur: nec tamen sine demonstratione cognosci, quia tanquam medium demonstrationis accipitur, vt propter quid eius, quod de subiecto demonstratur: vnde fit, quod quid est, cuius est altera causa, non nisi per demonstrationem cognosci, siquidem per talem causam demonstrabile est, cum quo ta- 17.
men vniuersalis veritas stare potest, vt quod quid est non sit demonstrabile, quia nunquam per demonstrationem concludi potest esse, quodquid est eius, de quo demonstratur, quanquam demonstretur ei conuenire, tanquam necessarium quoddam prædicatum, & per se, vt capite præcedenti fuit constitutum.

QVAESTIO VNICA.

An definitio, seu Quodquid est sit medium demonstrationis potissimæ?

Status Quæstionis explicatur.

Causa dubii. EX vtriusque vocis explicatione in titulo contenta pendet status huius controuersiæ, nempe demonstrationis 18.
potissimæ, ac definitionis.

De qua ipse cie demonstrationis fit sermo. Potissima in primis demonstratio illa dicitur, quæ ex causa rei procedit, ideò ab hac in primis controuersia exclusa censetur demonstratio, quia, procedens ab effectu, nec tamen quæcunque demonstratio, propter quid potissima est, sed ostensiua, quæ ex præmissarum virtute cōclusionem ostendit, quo verbo excluditur illa demonstratio, quæ ducens ad impossibile veritatem ostendit, cuius modū procedendi copiose tradimus in primo libro, sed neque ostensiua omnis nisi affirmatiua sit, cum dignitates potissimas non attingat negatiua ob negationis imperfectionem: ostensiuam igitur oportet esse, & affirmatiuam, nec tamen satis hæc sunt,

21. sed vniuersalem esse necesse est: nam particularis ex propria conditione imperfecta est. Ex vniuersalibus demum imperfecta adhuc illa censetur, quæ ex mediatis præmissis constat, etiam si ad immediatas reduci à demonstratione valeant: superest ergo eam duntaxat esse potissimam demõstrationem, quæ propter quid est: ostensiua, affirmatiua, & vniuersalis, procedensque ex præmissis indemonstrabilibus, quas prima principia vocamus, qualis est ea, per quam prima passio subiecti demonstratur per definitionem, vt si dicas; omne animal rationale est capax disciplinæ, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est capax disciplinæ, nam quælibet alia demonstratio, per quam ostenduntur cæteræ passiones, vt admiratiuum, aut risibile, aliqua præmissa immediara constat, ac propterea potissima non dicitur.

Definitio multiplex. Definirio etiam multiplex est, cum quid nominis sit vna, solam nominis explicarionem continens, quid rei altera, per quam ipsiusmet rei significaræ natura explanatur; & quidem de priori titulus quæstionis non accipitur, quam licet prænosse ante demonstrationem oporteat, quia ignorata significatione vocis haud quaquam rei significatæ
20. natura percipietur; demonstrationem tamen (quæ circa rem ipsam versatur) non ingreditur, nisi sola definitio rei, quam adhuc oporret distinguere in quidditatiuã, & descriptiuam, ex quibus posterior quod quid est minime continens, sed aliquam forte proprietatem rei, excludenda est: supererit ergo prior adhuc duplex, cum duo sint in demonstratione, quorum oportet definitionem cognoscere, nempe subiectum, & passio, quæ de illo demonstratur, & de vtraque procedit quæstio: cuius status est, an definirio quidditatiua subiecti sit medium demonstrationis potissimæ, vel potius quidditatiua passionis, habet enim hæc (quamuis per additamentum) quidditatiuam definitionem, vt risibile hominem aptum ad ridendum, sicque de cæteris passionibus.

Duæ extremæ sententiæ proponuntur, & suadentur.

1. Sent. QVATVOR Sententias inuenire possumus diuersas, extremas duas, & alias duas medias. Extremum primum tenet, definitionem passionis, & non subiecti esse medium demonstrationis potissimæ: pro quo retulit Doctor Toletus Aegidium, Albert. & Themistium: quos tamen cum Auerroe retulit pro opposito Caiet. dubio vltimo huius capitis. Ego vero eos consulens, reperi Albert. Mag. 2. lib. post. tract. 2. de cognitione medii demonstratiui, capit. 11. prædictum extremum, vt Aegidij proprium referentem, multisque confirmantem rationibus, quod & ipse sequitur sub hac distinctione.

Passio duobus modis demonstratur de subiecto, vno modo per se, & tanquam ens completum, & tunc non per definitionẽ subiecti, sed per propriam, alio non per se, sed in subiecto accepta tanquam ens incompletum, & tunc non per propriam, sed per definitionem subiecti, tanquam per proprium medium demonstratur, quid autem per passionem acceptam per se, & tanquam ens completum, aut per eandem non per se, sed in subiecto, & tanquam ens incompletum intelligat, non explicat.

Argumenta, quibus fulcitur hæc sententia hæc fere sunt: Primo in eadem scientia contingit esse plura obiecta partialia vt in Geometria triangulum, quadrangulum, & alias figurarum species, conclusiones ergo, quæ, de his probantur, in quod quid est eorum vltima resolutione referuntur; vnde sicut sunt plura principia diuersa, quæ & diuersas resolutiones terminant, sic erunt diuersæ & non vna scientia, vel si adhuc dicamus in quod quid est subiecti referri omnes, & illud est medium omnium demonstrationum, maius absurdum incurrimus admittentes plures demonstrationes vnicum medium habere. *Arg. prima senten.* 23.

Secundo potissima demonstratio est ea, quæ ex immediatis procedit, in qua illud est vere medium (quemadmodum in quancumque alia) quod est posterius primo, hoc est maiori extremitate, & prius postremo, hoc est minori: sed demostratio passionis de subiecto immediatior est per definitionem passionis, quam per ipsammet passionem, nam animal aptum ad ridẽdum proximius est homini, quam risibilitas, & insuper definitio passionis est posterior subiecto, & prior passione ipsa, ergo his duabus aptius medium est quam definitio subiecti. *2. Arg.*

Tertio, si definitio subiecti esset medium demonstrationis potissimę, vltima eius resolutio fieret in eam, vltra quam non esset procedendum. *3. Arg.* 24.

cedendum, consequens est falsum, cum demonstratio perfectissima ad vniuersaliora principia referenda sit, ergo definitio subiecti non potest esse potissimum medium: & confirmatur, quia definitio subiecti non est res alia ab ipso, vt animal rationale idem est cum homine, ergo non poterit esse medium nisi velis idē per se ipsum probare, quod graue peccatum est in modo demonstrandi.

Postremo. Nam potissima demonstratio,
4. Arg. ex causa propria, atque intrinseca procedere
debet, sed propria causa, & intrinseca passiōis
& inhærentiæ eiusdē in subiecto definitio est,
nā propterea homo risibilis est, quia est animal aptum adridendū: definitio autem subie-
25. cti cū ei sit intrinseca, extrinseca erit respectu
passionis, mediumque proinde extrinsecū ad
eam de subiecto demonstrandam, & ideò minus aptum ad potissimā demonstrationem: & confirmatur, quia aptissimum medium demonstrationis illud est, quod simul continet quid, & propter quid: sed definitio passionis vtrumque continet: primum, quia quid ditatiua passionis est: secundum quia causa est propter quam inhæret subiecto, at definitio subiecti, non continet quod quid est passionis, ergo aptissimum potius medium illa erit.

3. sententia tribuitur D.Th. Extremum secundum docet solam definitionem subiecti esse medium demonstrationis potissimæ, quod attribuitur D.Thom. in commentarijs huius 2. lib. lect. 1. vbi hæc verba legimus. *Videtur hic Aristoteles dicere, quod definitio passionis sit medium in demonstratione, sed considerandum est, quòd definitio passionis perfici non potest, sine definitione subiecti: manifestum est enim, quod principia, quæ continet definitio subiecti, sunt principia passionis, nō*
26. *ergo demonstratio resoluet in primam causam, nisi accipiatur, vt medium demonstrationis definitio subiecti: sic ergo passionem concludere de subiecto per definitionem passionis, & vlterius definitionem passionis concludere de subiecto per definitionem subiecti, &c.*

Videtur eadem mens Aristo. Diuum Thomam sequitur Gabriel, quæstione 5. prologi, & videtur extremum hoc in doctrina Aristotelis expressum, non solum capite præsenti vbi docet quod quid est, per demonstrationem cognosci, in quantum pro medio demonstrationis accipitur ad probandum idemmet subiectum esse, vt intelligamus de quod quid est subiecti, & non passionis verba facere, sed 1. lib de anima, tex.
11. vbi sic loquitur. *Videtur autem ipsum quid* 27.
est cognoscere vtile esse ad cognoscendas causas accidentium substantijs, sicut in mathematicis quid rectum, & quid obliquum, aut quid linea, & planum ad cognoscendum quod rectis triangulis, anguli sunt æquales, omnis enim demonstrationis principium est ipsum quodquid est, &c

Ex 4 lib Physicorum, text 31, de natura, & proprietatibus loci disserens, ab eius definitione tanquam medio demonstrandi proprietates inchoandum sibi esse his verbis statuit. *Oportet autem tentare considerationem sic*
facere, vt ipsum quid est red - ur, vt & quæ du- 28.
bitantur, soluantur, & quæ videntur inesse loco insint, & amplius ipsa difficultatis, & earum, quæ circa ipsum dubitationum causa erit manifesta, sic enim pulcherrime demonstrabitur vnum quodque, &c Tantundem expressit. 2 lib. Physic. text. 68.

Huius autem sententiæ duplex est ratio; 2. Arg.
prior, quia potissima demonstratio ex principijs indemonstrabilibus procedit, hoc est, ex non habentibus causam, per quam demonstretur, sed talis est ea, quæ definitionem subiecti pro medio assumit, & non quæ definitionem passionis, ergo illa definitio, & non hæc potissimum erit medium: probatur minor quia definitio passionis non conuenit essentialiter, neque immediate subiecto vnde non constituit eum eo principium immediatum, sed propositionem certe demonstra-
bilem per quodquid est eiusdem subiecti quod 2. Arg.
proinde vltimum medium esse necesse est.

Posterior ratio est, quia vltimum medium potissimæ demonstrationis est, in quod resolutio totius demonstratiui processus terminatur, sed huiusmodi est definitio subiecti, & non passionis, ergo illa est medium vltimum: minor est doctrina Aristotelis expres-
sa cap. 20. prioris libri, vbi habere angulos 29.
externos æquales quatuor rectis dicit inesse Isocheli, quia est figura, & hanc esse vltimam causam; figura autem subiectum est, & non passio, censet ergo Aristoteles ad definitionem subiecti terminari resolutionem processus, non ad definitionem passionis.

Alia duæ mediæ referuntur sententiæ.

MEDIVM primum inter hæc extre- 3. Sent.
ma tenet Caietan. dubio vltimo huius capitis affirmans, nec solam

d finitionem passionis, nec solam subiecti, sed ex vtraque compleri medium demonstrationis potissimæ continens quid, & propter quid, primæ passionis: vt si velimus demonstrare discursiuum de homine, sic erit accipiendum medium, quasi ex vtraque mixtum

30. omne animal rationale cognoscens vnum post aliud, est discursiuum, omnis homo est animal rationale cognoscens vnum post aliud, ergo est discursiuus.

Ratio tertiæ sententiæ. Cuius hoc videtur esse fundamentum, quia medium potissimæ demõstrationis non solum propter quid, hoc est, causam conclusionis continere debet, sed etiam quid passionis, quæ in conclusione probatur de subiecto, vt capite præsenti docet Aristoteles dicens; *Dum aliquo modo cognoscimus rem esse per aliquid sibi intrinsecum, & quærimus an sit, hoc est, an sit medium demonstrandi perfecte quod sit, vel quidpiam aliud de eadem, idem est quærere an sit, & quærere propter quid sit, atque etiam quid sit.* Nam propter quid sit proprium est, atque intrinsecum (vt oportet ad perfectissimam demonstrationem) quid etiam ipsiusmet passionis, quæ demonstratur, contine- *Arist.*

31. re debet: sed definitio subiecti, licet causam passionis contineat, & ideò propter quid, minimè tamen quod quid est eius, necesse est ergo definitionem passionis ei adiungere, vt vnumquemque præstet: vnde Diu. Thom. 5. libr posterior. cap. 1 lection. 1. ex definitione vtriusque compleri medium demonstrationis his verbis docuit. *De subiecto oportet præcognoscere quid est, & quia est, præ-* *D. Thom.*

32. *sertim cum ex definitione subiecti; & passionis sumatur medium demonstrationis*

4. Sent. P. Toleti. Secundum medium posuit P Tolet. q. vnica huius capitis, hac vtens distinctione; quæ subiecto conueniunt, sunt in duplici differẽtia: nam quædam habent aliam causã extra ipsũ, propter quã ei cõueniunt; alia cõueniũt ratione sui, ita vt in ipso sit eorũ causa, primi generis sunt ea, quæ tanquã exempla suæ doctrinę attulit Aristot. capite præsenti, & præcedentibus, videlicet eclipsis Lunæ aliã causam extrinsecam habens nimirum terræ interpositionem, ratione cuius Lunæ conuenit & tonitruum, quod non conuenit nubi, vel aeri nisi ratione conclusionis ignitæ exhala-

33. tionis, quæ propria causa eius est: secundi generis sunt proprietates, vel passiones ab essẽtia subiecti absque alia causa extrinseca ema-

nantes, vt capacitas disciplinæ, admiratio, & risibilitas in homine: habere tres angulos æquales duobus rectis in triangulo. ad demõstrãdum igitur priora prædicata de subiectis, non accipimus pro medio definitionem eorum, sed ipsorummet prædicatorum, quæ sunt quasi passiones, nec enim per definitionem Lunæ eclipsim demonstramus, sed per interpositionem terræ, quæ est definitio ipsiusmet eclipsis, nec per definitionem aeris, vel nubis tonitruum, sed per concussionem ignitæ exhalationis in ea: proprietates vero, aut passiones posteriores non per definitionẽ earum demostrantur, sed subiectorum, à quibus emanant, & quibus absq; alia causa extrinseca conueniunt, de quibus ait accipiendam esse sententiam Diu. Thomæ, & non de prioribus.

Quæstionem soluunt duæ assertiones

Relatis aliorum sententiis, duabus assertionibus nostram aperimus. *1. Assertio* Prior assertio est: non solum potissimæ, sed cuiuscumque demonstrationis propter quid, definitionem subiecti esse mediũ 34. formale, vel virtuale.

Quam simul explico, atque confirmo: *Probatur.* nam vel demonstra nus passionem primam de subiecto, vel cæteras; de prima notum est per definitionem subiecti demonstrari: & tunc definitio medium formale est, quia per se ipsam concurrit ad demonstrandam talem passionem: in demonstratione autem cæterarum, licet non sit formale, est tamen virtuale: nam essentia, quæ per definitionẽ subiecti explicatur, omnium passionum radix, & origo est, à qua prima procedit sine medio, ex alijs verò vna mediante alia, sed illa, quæ mediat, non ratione sui est causa alterius pas- 35. sionis: sed ratione essentiæ, cuius est virtus: gratia exempli, ab essentia hominis emanat capacitas disciplinæ proxime, admiratio ea medianre, quam non producit propria virtute, sed essentia, ita vt prior semper respectu posterioris sit quasi instrumentum essentiæ ad inferendum alterã, & essentia sit, quæ ratione sui illam ac cæteras infert, vnde fit, in cũctis demonstrationibus esse virtuale mediũ, cum virtus eius in passione, quæ proximũ medium

dum est, operetur, quanquã non in cũctis formale sed solũ in ea, quæ primã passionẽ demõstrat, ac propterea sola hæc immediata atque potissima censetur: & hoc non solum est verum in passionibus à sola essentia prodeuntibus absque alia causa extrinseca, sed etiam in his prædicatis, quæ media causa extrinseca, nempe definitione propria, alicui conueniunt, vt in eclipsi, & tonitruo; nam interpositio terræ inter solem, & lunam, causa est eclipsis proxima, sed non prima, nam inde procedit, vt interponatur terra (vt bene, D.
Thom. Thom. in his commentarijs lectione 7. ad finem) quia Luna est corpus aptum natum sic
36. moueri, vt certis temporibus terra inter ipsam, & solem constituatur, si ergo interpositio eclipsim demonstrat, non id propria virtute præstat, sed virtute eius quod quid est ipsiusmet Lunæ: tantundemque de tonitruo censendum est, ideò exhalationis concussionem illud causare, quia nubes corpus est talis naturæ, quod exhalatione concussum talem producit sonum: elicitur ergo planè in his adhuc, quod quid est subiecti, virtuale medium demonstrationis esse.

2. Asser. Assertio posterior: in qualibet demonstratione potissima medium est definitio quidditatiua subiecti: adeò vt nulla sit, in qua definitio passionis sit medium, & hæc est ex-
37. pressa sententia Diu. Thom. doctrinæ Aristotelis valde consentanea, vt verba vtriusque in secundo extremo à nobis recensita ostendunt, quod sic explicatum libenter amplectimur, & præter rationes in fauorem
Ratio ex eius allatas, hæc est efficacissima ex verbis D.
verbis Diu. Thom. deprompta.
Thom.

Demonstratio, in qua definitio passionis pro medio formali accipitur, non est immediata, sed reducibilis ad eam, in qua quod
38. quid est subiecti, vel eius definitio est medium, ergo illa non est potissima, sed hæc, atque adeo in qualibet demonstratione potissima definitio subiecti, non passionis, medium est: probatur antecedens, nam cætera parent: dum eclipsim ostendimus per propriã definitionem interpositionis terræ, talis definitio adhuc reuocatur ad quod quid est terræ, per quod est demonstrabilis, ergò nõ est demonstratio potissima hæc; sed illa, ad quam est reducibilis, cuius medium est quod quid est subiecti: probatur iterum antecedẽs ex his, quæ nuper ex doctrina Diu. Thom. attulimus: terræ interpositionis causa est natura eiusdem Lunæ, de qua eclipsis demonstratur, ergò interpositio terræ per eam demonstrabitur; & talis demonstratio erit potissima, cuius medium constat nõ esse quod quid est passionis, sed subiecti: & quod in hoc exemplo cernimus in cæteris, quæ ratione causæ extrinsecæ conueniunt, facile constabit.

Pro solutione argumentorum obseruandum est, quod quemadmodum subiectum cuiuslibet scientiæ est quasi fons, & origo cunctarum passionum, & proprietatum, quæ de eo probantur in sciẽtia, pari ratione quod quid est eius, & ideò primum principium, à quo deriuantur omnes conclusiones & quẽadmodum ab eo deriuantur per viam compositionis, in ipsummet tendunt per viam resolutionis; subiectum autem scientiæ duplex esse solet in vniuersalibus præsertim scientijs, vt ostendunt Logica, & Philosophia vtraque, naturalis, & moralis, commune, seu adæquatum totius sciẽtiæ, & particulare vnius, vel alterius partis: commune est in Philosophia ens naturale, particularia sunt cœlum, & elementa, & in Geometria triangulus, quadrangulus, & aliæ figurarum species: & iuxta eandem distinctionem subiectorum distinguuntur quod quid est, vel definitiones in communes, & particulares, distinguũtur etiam proprietates, distinguũtur demum eiusdem scientiæ partes, vna enim pars Philosophiæ est, quæ agit de ente naturali generabili, atque corruptibili: altera de ingenerabili, quale est corpus cœleste: & quidem definitio communis subiecti, vel totalis primum principium est vniuersale totius scientiæ: per quam communes passiones probantur de eodem subiecto communi, atque etiam per applicationem de particularibus vnum obiectum totius scientiæ cum eo constituentibus propter vnam rationem formalem obiectiuam considerabilem à scientia, in qua conueniunt: definitiones autem particularium sunt quasi principia particularia, à quibus deriuantur particulares conclusiones, quemadmodum à particularibus subiectis deriuantur particulares passiones: proportio autem hæc inter subiecta, & principia in eo fundatur, quod superius primum libru elucidantes adnotauimus, nempè principia scientiarum à quidditate subiectorum accipi: ex qua etiam infertur resolutionem particularium conclusionum in particularia principia fieri, sed in ea non terminari: cum

Nota. 39. 40. 41.

particularia principia resoluātur in communia, ad quæ tota resolutio partium, ac totius scientiæ terminatur, innituntur enim particularia communibus, & illorum causa ab his redditur.

Aliarum opinionum obiecta diluuntur.

Respondetur ad primum primæ sententiæ.

EX tota hac doctrina intelligitur non esse contra vnitatem scientiæ (vt primum argumentum contēdebat) quod medium potissimæ demonstrationes si quod quid est subiecti: nam licet multa sint subiecta particularia, & ideò multiplex sit quod quid est, multiplicia etiam principia: omnia tamen innituntur definitioni, seu quod quid est, communis subiecti, in quod suo modo resoluuntur tanquam in primum: & ex hac resolutione suam vnitatem scientia accipit (vt superius vidimus) & pari ratione

42. intelligendum est omnium conclusionum eiusdem scientiæ vnum esse medium, non formale, sed virtuale nempè quod quid est comunis subiecti: nam formalia multa sunt cum multiplex sit quod quid est particulariū subiectorum singularum partium, & sic soluitur primum argumentum.

Resp. ad 2 arg.

Secundum autem diluitur hac distinctione, medium duobus modis dicitur; primo, ratione loci, vel situs, quo pacto aquam dicimus esse mediam interterram, & aerem, & vtrumque hoc elementum vocamus medium, quia medium locum inter extrema ignis, & terræ occupat, & hæc ratio medij materialis est, formalis non in situ, vel loco,

43. sed in virtute posita est, in qua acceptione medium vocamus illud, cuius virtute extrema aliqua coniunguntur, quam doctrinam si ad demonstratoriam artem applicemus, inueniemus medium demōstrationis esse, quod est ratio, propter quam extremitates in conclusione vniuntur, siue sit posterius, primo, & prius postrem, vel vtroque prius: & certe in demonstratione potissima vtroque prius est, nempe subiecto, & prima passione, sic ea coniungens, vt causa sit propter quam hæc illi inhæreat: itaque ad formam argumenti dicimus materialem rationem medij esse eam, quam assumit, non formalem vnde

44. quamuis definitioni passionis conueniat, non bene infertur esse medium potissimæ demonstrationis.

Tertiò argumento fiet satis, si memoria repetamus doctrinam vniuersalium principiorum I. lib. à nobis traditam, ad quæ non resoluuntur conclusiones particularium scientiarūm, nisi forte quadam ratione virtuali, in quantum eis sic innituntur, vt nisi illa consisterent, stare hæc minime possent, nec ex eis proinde coclusiones deducuntur formalis autem resolutio in principia particularia fit, quæ ex *quod quid est*, subiectorum accipiuntur, tanquam in media potissima demonstrationis. Confirmatio huius argumenti non minus aduersus oppositam sententiam militat, quam aduersus nostram; nam definitio passionis non magis à passione ipsa differt, quam definitio subiecti ab eodem; sed ad formam argumenti respondentes dicimus sufficere distinctionem rationis, vt demonstratio passionis de subiecto per definitionem nō censeatur. Probatio eiusdem per seipsum sed per aliud, distinctum quidem, quantum satis est, vt ostendatur clarius, distinctiusque eandem passionem ei conuenire quam subiecto, atque adeò subiecto per seipsam. — Ad 3 arg. — 45.

Postremo argumento damus potissimam demonstrationem ex causa propria, atque intrinseca procedere; sed causa intrinseca in hac parte non dicitur ea, qua passioni essentialis est, sed quæ in ipsamet subiecti natura inuenitur, de quo passio demonstratur. opponitur enim intrinseca causa ei, quæ extra naturam subiecti est, & ab alio ab ea diuersa accipitur, vt per extrinsecam causam demonstrari eclipsim de Luna dicimus, quamuis per propriam eclipsis definitionem osten datur, quia non demonstratur ex ipsiusmet Lunæ (cui conuenit) quidditate, sed ex alio extra ipsam consistente, videlicet ex terræ interpositione: huius autem ratio est, quia passio demonstratur inesse subiecto, ergo in ipso debet esse causa inhæsionis, vt dicatur intrinseca, non in passione, quia demonstratur: quare si extra ipsum sit, licet passioni sit intrinseca, respectu tamen demonstrationis extrinseca iudicatur, & si ita se res habet, propria erit, atque intrinseca causa definitio subiecti. — Ad 4. arg. — 46.

Confirmationi demum dandum est aptissimum medium esse illud, quod simul continet quid, & propter quid, non tamen eiusdem, sed diuersorum, nempe quid subiecti, & propter quid passionis, quæ re ipsa idem sunt; cum eadem definitio subiecti sit causa — Soluitur confirmat. — 47.

propter

propter quā passio ei conuenit, & in hoc (nisi ego fallor) oppositæ sententiæ deceptio
47. consistit, quod Patroni eius arbitrati sunt medium demonstrationis, quod est causa, propter quam passionem inesse subiecto probatur, in ipsamet passione, & non in subiecto reperiri; quid, & propter quid ei usdem passionis continere; cum tamen intrinsecam respectu subiecti (cuius quod quid est continere debet) esse oporteat, nam cum esse passionis sit subiecto inesse, à quo emanat causa propria, atque intrinseca suæ passionis, quam demonstratio tradit ex parte eiusdem subiecti accipienda, alioquin, si ex parte passionis accipiatur, cum passio sit quid subiecto extrinsecum, causa quoque extrinseca erit.

Solutio. Secundò etiam respondere possumus quod etiam si admittatur definitionem passionis esse causam intrinsecam suæ inhærentiæ, sed nequaquam admittendum est esse primam, quod apprime necessarium est, vt medium demonstrationis potissimæ esse possit: nam quemadmodum probatur à priori passionem inesse subiecto per definitionem subiecti, quod negari nullo modo potest, pari ratione ostenditur à priori per eandem definitionem subiecti, quod definitio passionis ei conueniat, si enim probatur à priori hominem esse discursiuum, quia est animal rationale probabitur etiam à priori, quod vnum post aliud cognoscat propter eandem causam: & si probatur esse risibilem, quia rationalis est, pari ratione quod sit aptus ad ridendum, tota igitur demonstrationis vis reducitur ad quod quid est subiecti, licet definitione etiam passionis, vel proprietatis aliquando pro medio vtamur, in his præsertim, quibus aliquid conuenit media aliqua causa extrinseca, vt de eclipsi, & tonitruo constat, ac de quibusdam alijs, in quibus aliquo vtimur extrinseco pro medio ad explicandum quod quid est necessario, vt de triangulo probamus per angulum extrinsecum, quod habeat tres angulos æquales duobus rectis, per quem expli-
49. catur naturam eius talem esse, cui similis proprietas conuenit, eiusmodi tamen media extrinseca in quod quid est subiecti referuntur tanquam in causam, & propterea illud est medium potissimæ demonstrationis, & huius rei gratia Diu. Thom. ex vtroque accipi medium docuit, nempe ex quod quid est passionis, & subiecti, quamuis hoc sit potissimum, in quod tandem illud resoluitur.

QVAE DEFINITIONES demonstrari possint quæ non.

CAPVT DECIMVM.

EST autem horum quidem altera quædam causa, illorum verò non est, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

STATVERAT Aristoteles capit. præcedenti, quodquid est per demonstrationem accipi, licet non demonstretur, id est, in demonstratione cognosci tanquam medium eis, quāquam demonstrationis conclusio non sit: tantundemque de definitione censendum esse: nunc autem docere intendit non esse id in omni quodquid est, verum, sed in quibusdam accipiendum esse per demonstrationem, in alijs tanquam demonstrationis principium ipsimet demonstrationi præsupponendum. Intentum. 1.

Habet autem caput tria membra. In primo id docet de quod quid est: in secundo de definitione varios modos definitionis præmittens, ac tandem in modum epilogi colligit, quæ de quod quid est, ac definitione cum demonstratione comparatis, præcedentibus capitibus, vsque præsens docuit. Diuisio cap.

Duo in primis esse rerum genera docet: vnum eorum, quæ habent causam sui esse, quorum etiam quod quid est habet causam: vt eclipsis Lunæ, cuius quodquid est causā interpositionis terræ habet: & tonitruum causam extinctionis ignis in nube: alind est eorum, quæ nullam habent causam sui esse: horum enim quod quid est nullā habet causam: intellige vtrumque in eadem scientia, vel in eodem genere, aut modo causandi: vt bene Diu. Thom. talia sunt subiecta omnium scientiarum, quorum exemplum apponit Aristoteles in vnitate, quæ subiectum est Arithmeticæ: horum igitur quodquid est, ait Aristoteles, non accipitur per demonstrationem, 2. D.Thom.

neque

neque in ipsamet demonstratione: sed ante illam præsupponitur: aliorum verò in demonstratione accipitur, quando pro medio illud summimus ad demonstrandum propter quid sint, aut propter quid sint talia, vt dum eclipsim nouimus per priuationem luminis, statim quærimus, an sit, hoc est, an sit causa,
3. vel medium propter quid sit, & accipimus medium, vel causam interpositionis, per quam probamus quod sit à priori: sic igitur se habet quod quid est ad demonstrationem.

Quotuplex definitio. Sed vt ostendat, quonam pacto definitio significans quodquid est se habeat, varios modos definitionum exponit: definiens primo in generali, quid nam definitio sit hoc modo: definitio est oratio eius quodquid est, id est, explicans quodquid est: sed quemadmodum quid, est duplex, nominis, & rei, sic definitio est duplex, quædam nominis, & hæc non
4. est aliud, quam oratio explicans, quid nomen significet, vt si dicamus, triangulum esse figuram trium angulorum: qua habita quærimus propter quid sit: id est, quærimus quid ipsius rei, quod est propter quid in demonstratione: sed difficile quid inuenitur, nisi sciamus rem esse (vt superius ostensum est) vnde fit, hoc genus definitionis, vtpote non attingens rei quidditatem, sed ad solam significationem nominis terminatum, non
5. esse ad demonstrationem necessarium, nisi forte quadam ratione remota, in quantum ex nominis significatione quasi per accidens contingit, vt rem esse cognoscamus, ex cuius notitia incitamur ad inuestigandũ quodquid est eius, atque etiam propter quid.

Quomodo oratio vna. Vt explicet quid sit definitio rei, quæ vnũ quid per se est, præmittit orationem duobus modis posse esse vnam, aut quæ ex multis partibus vnum per se constituentibus coalescit, quod est esse per se vnam, aut coniunctione
6. quod est esse secundum quid vnam: exemplũ huius designatur ait, quemadmodum Ilias vnum est siquidem Troiana historia multis non solum dictionibus, sed periodis, sed clausulis sic coniunctis contexta est: etsi quispiam vellet sic definire hominem, quod sit disciplinæ capax admiratiuus, & mortalis, oratione vna per accidens explicabit eum: alia est oratio per se vna, cuius partes non coniunctione aliqua, sed secundum se vniuntur, vnum quod proinde efficiunt, vt genus & differentia: & hoc modo est vna oratio illa definitio definitionis, hoc eodem modo est vna definitio rei, vt hominis, quod sit animal rationale.

Quotuplex sit definitio rei. Sed eiusmodi definitio rei per se vna, alia est quid subiecti nullam habens causam, alia quid passionis causam habens: altera propter quid eiusdem passionis: exemplum primæ est animal rationale: exemplum secundæ erit defectus luminis respectu eclipsis, vel sonus factus in nubibus respectu tonitrui: exemplum vltimæ sonus in nube factus ex ignis extinctione, vel defectu luminis ex terræ interuentu: hæc enim causam, seu propter quid eclipsis, vel tonitrui continet: sed potest accipi vt definitio continens quidem causam, non tamen illam reddens, vel in quantum propter quid designans: aliud etenim (inquit Aristoteles) quærenti propter quid est tonitruum respondere, quia extinguitur ignis in nube, aliud simpliciter explicare tonitruum, quod sit extinctio ignis in nube: licet enim vtrumque, quid, & propter quid cõtineant, modus tamen valde diuersus est, nã 7.
in quantum propter quid tonitrui reddimus, virtualiter demonstramus illud esse per causam extinctionis: vnde definitio, in quantum reddit propter quid, demonstratio est positione differens, id est, dispositione in modo, & figura: nam cum tres terminos, ex quibus demonstratio fit, complectatur, non habet syllogisticam dispositionem, vel demon- 8.
stratio continua dicitur, quia non continet multas propositiones discretas, vti syllogismus, vel demonstratio, sed talis est, ex qua fieri, & distingui possint; vnde virtualis potest demonstratio vocari: at in quantum continet, vel explicat, non reddens definitio est, alia demum est definitio neque reddens, neque continens propter quid, vt si dicamus eclipsim esse defectum luminis in Luna, vel tonitruum esse sonum in nubibus causatum, causam minimè designantes, & hæc absque dubio est definitio passionis, vel alterius, quod alteri ad modum passionis attribuimus.

Ex tri-

Concl. *Ex triplici definitionum genere explicato colligit Aristoteles, quo nam pacto quodlibet ad demonstratione spectet, aitq; definitionem eorum, quæ non habent causam, principium demonstrationis esse, definitionem habentium causam, eam tamen non continentem, esse conclusionem demonstrationis,*
9. *sed quæ habent causam, eamque reddunt, nec principia sunt, nec conclusiones, sed demonstrationes: positione differentes (vt expositum est.)*

Epilogus. *Epilogo tandem concludit in extrema parte capitis dicens, ex dictis constare, quo nam modo ipsius quod quid est demonstratio sit, & quomodo non, & quorum sit, & quorum non: etenim quod quid est non habens causam non demonstratur, sed demonstrationi præsupponitur, si causam habeat, demonstrabile est per eam, vt quod est eclipsis, eiusq; definitio per aliam definitionem causalem (hoc est causam continentem) demonstratur: videlicet per terræ interpositionem, quanquam neque eiusmodi quod quid est, seu definitio, formaliter demonstretur: hoc est, in quantū quod quid est, vel definitio, sed per modum passionis: quēadmodum enim risibile demonstratur inesse homini, sic animal aptum ad ridendum, sed nunquam probatur demonstrationem esse definitionem vnde fit, vt nunquam coincidant demonstrabile, & definibile secundum sensum formalem, sed semper diuersa sint: quamuis contingat eandem rem simul esse demonstrabilem, ac definibilem, & hæc est sententia totius capitis.*

DE CAVSARVM DIStinctione, & quæ mutuo concurrant, & quæ non, & quomodo illarum possit esse demonstratio.

CAPVT VNDECIMVM.

QVONIAM autem scire putamus quando sciamus causam, causæ vero quatuor sunt, &c.

Pars Posterior.

TEXTVS EXPOSITIO.

OSTENSO iam capit. præcedenti, quo nam modo se habeat quod quid est ad demonstrationem, explicare super est quomodo se habeat propter quid, quod causam conclusionis importat, & hoc est intentum capitis: quod vt consequatur Aristoteles, de diuersis causarum generibus agit, modum, quo in demonstratione accipiantur, exponens: præstat autem tria primum explicatis quatuor causarum generibus docet omnibus vti demonstratorem, & ex omnibus posse conclusionem demonstrare. Intentum cap. 1. Diuisio eiusdem.

Secundo: duo etiam causarum genera diuersa, nempe finale, & materiale concurrere posse ad demonstrandum eundem effectum vel eandem conclusionem, & quibus modis id contingat: postremum, in causis, quæ simul sunt cum effectibus, demonstrationem fieri ab eis posse, non solum in facto esse, sed in fieri, nec solum secundum vnam, vel alteram differentiam temporis, sed secundum omnes præsentis videlicet, præteriti, atque futuri: trimembris est ergo totius cap. diuisio.

Quadruplex est genus causæ formalis, materialis, efficientis, & finalis, formalem causam vocat quod quid est, cum forma sit constituēs rei essentiam, materiale vero ex necessitate causam, quia ea posita necessario effectus sequitur, ea inquam posita proxime effectus sequitur, cum sæpe propter materiæ necessitatem multa fiant: sequitur namq; cadauer statim ac homo mortem obit, cicatrix etiam, & alia accidentia similia his, quæ præfuerunt præsertim apud Diu. Thom. qui tenet non esse eadem in corrupto, quæ præfuerunt ingenito efficiens est, a qua primo operatio incipit, vel (vt aiūt) vnde motus, Finalis, cuius rei gratia fiunt omnia, ad demonstrandum autem per quamlibet harum causarum, duplicem propositionem, seu præmissā necessario esse accipiendam docet sic dispositā, vt quod pro medio accipitur, bis repetatur, hoc autem non propter solam formam syllogisticam (vt bene aduotat Diu. Thom.) licet hæc esset causa sufficiens, sed etiam propter modum arguendi in causis præsertim mate- Quadruplex genus causæ. 2. D.Thom.

 riali

ralibus, non enim omnia, quæ fiunt ex materia, habent ex ea necessitatem: oportet ergo alteram propositionem accipere, in qua declaretur, quod ex tali materia aliquid ex necessitate sequitur.

Exemplis probatur. Quibus expositis per omnia quatuor genera causarum demonstrare licet aliquem effectum per materialem quidem, cuius exemplum primo affert trianguli in semicirculo descripti, cuius angulus sic probatur esse rectus iuxta 5. & 13. propositionem primi Euclidis, accipiendo pro medio, quod sit medie-

3. tas duorum rectorum: omnis angulus, qui est medietas duorum rectorum, vel æquiualentium duobus rectis, est rectus, omnis angulus in circumferentia trianguli super semicirculum descripti est medietas duorum rectorum, aut æquiualentium duobus rectis, ergo talis angulus est rectus. Has autem figuras non oportet nunc ad longum describere, ut vis huius demonstrationis percipiatur, quia hoc solo fine in exemplum affertur,

4. ut intelligamus ex partibus demonstrari totum in genere causæ materialis: quo genere licet pro materia physica non utantur Mathematica disciplinæ in suis demonstrationibus à tali materia abstrahentibus, bene tamen utuntur materia intelligibili, qualis est hæc partium videlicet respectu totius modum materiæ similem habentium, consulatur tamen Campanus 30. propositione .lib. elementorum Euclidis ubi exemplū huius demonstrationis copiose in propriis figuris, atque elementis explicat.

Pro formali. Exemplum causæ formalis propterea se non afferre, ait Aristoteles, quia præcedentibus capitibus ex professo de definitionibus

5. egit hoc genus causæ continentibus.

Ad causam autem efficientem transit, cu-

Pro efficienti. ius exemplum sub forma cuiusdam bellicæ historiæ apponit: refertur enim Athenienses fœdere cum Exetriensibus edito Sardes Me-

6. dorum amicos inuasisse, quod causa fuit; ut Medi eosdem Athenienses bello appeterent: sic igitur demonstratio à causa efficienti constituenda erit, præcedenti iniuria pro medio sumpta, quæ causa fuit bellum inferendi: qui prius Medos iniuria affecere ab eisdem bello appetuntur, sed Athenienses prius iniuria Medos affecere, ergo ab eis appetuntur bello.

Pro finali. Exemplum causæ finalis duplex assignat, primum, ut propter quid ambulat, ut sanus fiat secundum, propter quid construitur domus; ut conseruetur suppellex: deambula-

7. tio enim gratia sanitatis consequendæ fit, domus vero gratia conseruandi supellectilem, sic ergo demonstratio in utroque fiet fine pro medio accepto; qui sanitatem consequi vult, deambulat, infirmus desiderat sanitatem consequi, ergo tantisper deambulat, si supellectilia conseruanda sunt, ergo domum fieri necessarium est.

Hoc autem duplex genus causæ, efficientis videlicet, & finalis, ad inuicem se demonstrare docet, ut bene Albert. Magn 2 post. tractat, qualiter demonstratio fit in singulis causis, cap 3 & P. Tolet. in his commentariis, & primo probat efficientem causam de- I. Probat. mōstrare finem in eodem exemplo sanitatis, si pro maiori extremo accipiamus sanitatem 8. vel sanum, pro minori deambulare, pro medio vero cibos non imminere in ore ventriculi, idest, digestos esse, quod vere est causa efficiens sanitatis: sic sanitatem, quæ vere finis est deambulationis, per efficientem demonstrabimus. Cibos non imminere in ore ventriculi, vel digestos esse sanum est, sed deambulatio efficit cibos non sic imminere, vel digeri, ergo de ambulare sanum est: si vero terminos conuerteris, ait Aristoteles, videlicet maius extremum in medium, finalem sic demonstrationem efficies; is, cui non imminent cibi in ore ventriculi, sanitatem assequitur, sed deambulanti post cœnam non imminent cibi in ore ventriculi, ergo sanitatem assequetur.

Sed adnotat unum Aristoteles circa hoc Nota. duplex genus causæ vicissim se demonstrans, nam dum causa efficiēs demonstrat finalem, 9. prius habet esse causa efficiens, quam effectus, qui vero finis est: & probatur per eandē efficientem causam, prius habet esse deambulatio aut ciborum digestio, quam fiat sanitas, ab his enim effectiue producitur, at in demonstratione ex causa finali diuerso modo

fe res

se res habet, nam deambulare, qui est effe-
ctus per sanitatem demonstrandus, prius
habet esse, & posterius sanitas ipsa, quae
causa finalis est, nihilominus prior est sa-
nitas, mediumq; proinde, & causa demon-
strationis esse valet, quia licet posterius ha-
beat esse in executione, praecedit tamen in in-
tentione operantis, & absolute est prior or-
dine intentionis, secundum quem causali-
tas finis accipitur, & haec est prima pars ca-
pitis.

2. Part. ap. In secunda constituit Aristoteles theo-
rema aliud, nempè duplicem causam, vt
finalem, & materialem posse simul ad de-
10. monstrandum eundem effectum concurrere,
quia ab vtraque simul prouenire potest: cu-
ius duplex exemplum designat ex aliorum
Philosophorum placito, primum de lumine,
quod per lucernae foramina diffunditur, hu-
ius rei gratia; ne in noctis tenebris ambulan-
tes lumine ipso offendamur: causa autem
materialis eiusdem diffusionis est, quod lu-
men sit subtilissimum corpus in minutiores
partes diuisibile, ideo enim per foros illos,
vel foramina diffundi potest: & ecce tibi du-
plicem causam finalem, & materialem eius-
dem effectus: nempè diffusionis luminis, fi-
11. nalem in offensionem pedum, & materialem
diuisionem luminis in minutiores partes: a-
2. post. liud exemplum est tonitrui, qui iuxta Empe-
doclis sententiam fit per extinctionem ignis
in nube tanquam per materialem causam,
necesse est enim ignem in aqua extinctum
strepere, vel sirepere, causam autem finalem
Pythag. huius strepitus iuxta Pythagorae placitum
esse, vt paueant, qui tartareas incolunt regi-
ones: exemplum autem veritatis esse potest,
quod natura acutos fecerit anteriores den-
tes huius rei gratia, vt cibos diuidant: in
quem etiam finem oportuit ex subtiliori ma-
teria esse, hoc autem in omni rerum genere
contingit, videlicet tam in natura constan-
tibus, hoc est, in agentibus ex necessitate na-
turae operantibus, ac in eorum effectis, quam
in iis, quae agunt per intelligentiam, hoc est,
ex ductu, & deliberatione rationis, vel in-
tellectus: in agentibus enim primi ordinis
ex necessitate naturae, fit opus in talem fi-
nem ordinatum, atque ex tali materia, vt 12.
in eodem exemplo dentium constat, qui ex
necessitate naturae acuti fiunt, atque ex sub-
tiliore materia propter praefatum finem di-
uidendi cibum, natura enim licet ex necessi-
tate operetur, propter finem tamen ex in-
stinctu superioris intellectus, à quo in finem
dirigitur: sed dum audis necessitatem natu-
rae operantis, ait Aristoteles, non quamlibet
necessitatem intelligas, duplex namq; est, in-
trinseca vna, quae non est aliud, quam natu-
ralis inclinatio agentis ad motum, ac ter- 13.
minum eius, quo pacto dicimus lapidem in
centrum ex necessitate pergere, hoc est, ex na-
turali inclinatione ad illum vnum finem de-
terminatum: alia est necessitas extrinseca,
ab agente extrinseco quasi incussa, quam
in motu eiusdem lapidis sursum proiecti
cernimus, mouetur enim ex necessitate,
dum proiicitur, cum resistere proiicienti
haudquaquam possit, sed extrinseca est ta-
lis necessitas, agens ergo naturale primum
modum necessitatis in suis operationibus ser-
uat non secundum; in his autem, quae ab in-
telligentia fiunt, qualia sunt opera artis ab
intellectu fabricata, non reperitur vllum ne-
cessitatis genus, neque enim ex necessitate fi-
unt, nec fortuito, sed ex directione intelle-
ctus, semper operantis propter aliquẽ finem,
quo pacto domum fabricatur propter vitae ac
supellectilis conseruationem: semper autem
propter finem operari, & nunquam fortuito
dicimus in propriis operibus artis, quae ab alia
causa non possunt procedere, nam sunt quae-
dam, quae & ab arte, & à natura fieri con- 14.
tingit, vt est sanitas, quam non solum ars
operatur, sed alia naturalis causa, & in
quantum à natura produci potest, etiam po-
test fortuito fieri, cum praeter intentionẽ agẽ-
tis particularis euenit, quae vero à sola arte,
fortunae minime subiacent, sed solum electio-
ni operantis, ex cuius arbitrio fiunt: itaque
in eo, quod est propter finem operari, conue-
nit ars cũ natura, separatur autẽ in duobus;
primo in modo operãdi ex necessitate, secundo
in eo, quod propria artis opera neque casum,

neque fortunā admittunt, quibus naturæ opera subduntur, in quantum præter intentionē agentis particularis euenire solent.

Vltima pars capitis. In extrema parte capitis documentum aliud statuit Aristoteles, quadam diuisione causarum tacita præsuppositā, nempe vnam esse causam, quæ simul est cum effectu, vt inter-
15, positio terræ cum eclipsi, extinctio ignis in nube cum tonitruo, aliam, quæ non est simul, vt generans non semper est simul cum re genita, sed Petrus à Ioanne genitus nunc est parente mortuo: in his igitur causis, quæ simul cum effectu, demonstrare licet effectum per causam non solum inferri, sed in facto eius, nec solum secundum vnam, vel alteram differentiam temporis, sed secundum omnes: est
16. enim necessaria consequutio semper, terra interponitur, ergò eclipsis fit. Interpositio terræ est, ergò eclipsis est, fuit interpositio terræ, ergò fuit eclipsis, futura est, sicq; de cæteris causis simili conditione censendum est: de causis autem, quæ nō sunt simul cum effectu, agit capite sequenti.

CAPVT DVODECIMVM.

IN ijs verò, quæ nō simul sunt, an re sunt in continuo tempore, quemadmodum videtur nobis alias aliorum causas esse &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Intentum capitis. AGENS Aristoteles præcedenti capite de modo demonstrandi per diuersa genera causarum bimembrem quan-
1. dam earum diuisionem insinuauit ad finem eius, nempè earum, quæ simul sunt cum suis effectis, & quæ non sunt simul: & cum modū demonstrandi per causas primi generis exposuisset dicens, demonstrabiles esse effectus per eas non solum in facto esse, sed etiam in fieri, nec solum secundum vnam, vel alteram differentiam tēporis sed secundum omnes, quasi sermonem continuans capite præsenti alterum membrum diuisiōis explicare pergit cōtinens quasdam incompletas causas, quæ cū insufficientes sint, & quasi partiales, nō sunt simul cum effectu, sed quasi causæ (sive qui-
2. bus non est effectus) vocari possunt, reperiuntur autem in arte factis præsertim, nā huius generis est decisio lapidū respectu fundamenti domus. & hoc respectu ipsius etiam domus: sunt autem huius conditiones, vt in effectis quidē contineantur, sed ea non contineant, ideò ab effectis ad ipsam procedere demonstrationem docet, à causis verò non posse, & hoc est institutum capitis, quod exsequitur dubium quoddam proponens, & tribus assertionibus soluens, vt bimembris sit etiam diuisio totius capitis: est autem dubium, an supposito, quod

Diuisio dubium. causæ, quibus non coexistunt effectus, non possint eos sibi coexistentes demonstrare, quemadmodum causæ simul cum effectis existen-
3. tes possint saltem in eodem tempore continuo V.G. si causa nunc est, necesse sit effectum esse in eodem tempore cōtinuo eidem instanti, in quo est causa, cuius solutio tribus assertionibus continetur.

1. assertio. Quarum prima est, in eiusmodi causis, & effectis, quæ non sunt simul, per causam non demonstratur effectus secundum esse, ita vt si causa nunc est, necesse sit effectum esse in eodem tempore continuo, quam probat duplici argumento.

1. Ratio. Primo ex tali causa non sequitur necessario talis effectus secūdum esse, ergò per illam
4. non demonstratur effectus secundum esse: legitima est consecutio cum medium demonstrationis non sit causa contingēs sed necessaria, antecedens probatur: si ex tali causa ex necessitate sequitur talis effectus, ergò in tēpore finito, vel infinito: per tempus finitum, certum vel determinatum intelligit præsens videlicet, præteritum, vel futurum per infinitum vero non determinatum ad aliquam ex his differentiis, aut partibus earum: nunc ergo, non sequitur necessario effectus in tēpore finito, neque infinito, ergo per illam non est demonstrabilis, probatur minor de tempore finito, quia in quolibet dato tem-
5. pore, præsente, præterito, vel futuro contingit talem causam esse sine effectu, lapides enim incissos esse anno præsenti stat, ex quibus murus constitui potest, & tamen murū non

non esse factum, stat etiam in scissos fuisse, atque paratos anno praeterito, & murum nō fuisse factum, & paratos fore in futurum, & murum non fieri: de infinito etiam tempore ostenditur, nam stat lapides esse in scissos, & paratos, & ex illis nunquam murum esse factum, talis igitur causa nullo tempore infert ex necessitate effectum, nec poterit per eam demonstrari.

ratio 6. Probat secundo, quia si causa non est simul cum suo effectu, ergo stat causam esse factam, effectum vero futurum, & adhuc non necessario, vnde sequitur, non inferre illum secundum esse, nam si futurum est, non habet esse, ergo ex causa existentia non infertur quod ipse sit, nec proinde poterit esse illius per causam demonstrari.

Asser- Secunda assertio, eiusmodi causa non demonstrant effectus secundum fieri.

ratio. Probatur primo ex ratione praeterita assertionis: etenim si stat eiusmodi causas esse cum nondum sint effectus quocunque tempore finito, vel infinito, stabit profecto causam fieri, cum nondum fiat effectus, vt lapides incidi, & non fieri murum, & dolari ligna, cum nondum fiat domus, quemadmodum ergo causa non infert effectum secūdum esse, pari ratione nec secundum fieri, & vtrumque fundamentum est earundem causarum insufficientia.

ratio II. b. I. 7. Vt probet secundo eandem assertionem, praemittit duo ex Philosophia naturali petita, satisq; obscura, quorum primum est, licet ad fieri sequatur factum esse, non esse necessarium, vt ad factum esse sequatur fieri, sed dari vltimum factum esse, ad quod mobile peruenit, & vlterius non progreditur, sed sistit ibi tanquam in extremo termino motus, & hoc vltimum vocatur ab Aristotele primum esse in termino ad quem motus 6. lib. phys. text. 46. euidens est haec suppositio, quia si post quodlibet factum esse sequeretur fieri, procederet motus in infinitū nullum habens terminum, quod absurdum est, aliquod ergo datur factum esse, post quod nullum sequitur fieri.

Nota. Secunda suppositio non est minus certa videlicet nullum fieri continuari cum facto esse, neque vllum factum esse cum altero: 8. datur factum esse, vel mutatum esse in motu illud, quod est mobile peruenisse ad aliquod vbi, seu spatium per quod mouetur, si localis sit motus, vel ad quamlibet partem quantitatis, si sit motus augmenti aut demum ad aliquem gradum caloris, si sit alteratio: nam tunc verum est aliquam partem spacij quantitatis, vel qualitatis adquisisse, atque adeo aliquid iam factum esse dicimus ergo eiusmodi factum esse non continuari cū praecedenti fieri, hoc est, cum parte motus praecedenti, per quam factus est, neque cum 9. sequenti, per quam ad aliud mutatum, vel factum esse mobile peruenit, sed neque cum eodem factum esse praecedenti, vel postea adquisito, probat hanc suppositionem Aristoteles exemplo lineae, quia sic se habent mutata, vel facta esse in motu, sicut puncta in linea, sed nullus punctus continuatur parti lineae praecedenti, vel subsequenti, neq. alteri puncto, ergo nec factum esse continuatur fieri, vel alteri facto esse probatur minor, quia puncta sunt indiuisibilia, ergo neque cum partibus, neque inter se possunt continuari eidēs est 10. haec vltima consecutio ex definitione continuorum, continua sunt, quorum vltima sunt vnum, sed indiuisibilia primo, & vltimo caret, ergo non possunt alteri esse continua, nec inter sese continuari, sed quodlibet factum esse, aut mutatum esse in motu est indiuisibile, ergo neque cum parte motus, neque cum altero facto esse poterit continuari, sed necesse est, quemadmodum inter duo puncta mediam esse partem lineae, pari ratione inter qualibet duo facta, vel mutata esse partem motus intercedere: & quamuis proximè sequatur fieri post factum esse, atque etiam antecedat, nihilominus, quia factum esse est indiuisibile sicut punctum, nec potest esse continuum neque contiguum cum eo, caret namq; vltimo, ratione cuius in rebus diuisibilibus (vt in eisdem partibus motus, quas vocamus quasi partialia fieri) continuatio fit: & rursus, non se habent consequēter fieri, & factum esse, quia non est accipere aliquam partem fieri antecedentis, vel consequenti alicui facto esse proximam, ita vt non

non sit proximior alia cum quælibet sit diui-
sibilis in infinitum, quemadmodum in linea nõ
est accipere vllam partem proximam puncto,
quin proximior sit altera in infinitum, vnde
sequitur nullum factum esse consequenter se
habere cum fieri, neq. fieri cum facto esse, sed
12. designato quolibet facto esse, & quolibet fie-
ri medium esse aliquid inter vtrũque: & cum
factum esse sit quasi causa fieri, & factum es-
se subsequentium, neutrum potest esse conti-
nuum, vel proximum sed medium semper de
signabile est inter facta esse, atque inter factũ
esse, & fieri. Non possunt commode hæc intel-
ligi à tyronibus, cum sint philosophica, & dif-
ficilima, sed magna ex parte accipienda sunt
per fidem.

II. Ratio. Cæterum eis præmissis secundum rationem
constituit Aristoteles ad probandam asserti-
13. onem secundam, & est talis; si causam non
simul cum effectu existentem sequitur neces-
sario effectus, ergo secundum fieri mediate,
vel immediate, hoc est, tempore intercedẽte,
vel in eodem tempore continuo primum pro-
babet suppositio prior, quia iam post quodlibet
factũ esse sequeretur ex necessitate fieri, pro-
cederetq. in infinitum motus: quod vero se-
quatur necessario in tempore continuo, probi-
betur per suppositionem posteriorem, nam iã
factum esse causæ, vel causam esse factam
continuaretur cum fieri effectus, vel certè
cum facto esse eiusdem, quod absurdum est,
habetur ergo intẽtum huius assertionis, quod
ab his causis non possit demonstratio procede
re ad effectus.

III Assertio. Tertia conclusio, in causis non simul existẽ-
tibus cum effectis, licet demonstratio nõ pos-
sit à causa procedere, quia non est necessaria
consecutio ab ipsa ad effectum in esse, neque
14. in fieri, potest tamen procedere ab effectu ad
causam, sed quia hæc non est demonstratio à
priori, ideo Aristoteles in principio capitis non
vocauit eam demonstrationem, sed syllogis-
mum; ita vt verum sit, tales causas non de-
monstrare suos effectus, neque ab illis demõ-
strari, sed syllogizari per demonstrationem
imperfectam à posteriori: quod autem à pri-
ori causa non inferat effectum, dupliciter
probatur; primo in rebus, deinde in tempo-

re, in rebus quidem, quia non sequitur in-
scissos esse lapides, ergo iactum est funda-
mentum, nec fundamentum iactum est, ergo stru-
cta est domus. non enim posterius in priori
continetur, sed supra illud addit, vt homo su-
pra animal, hoc supra corpus, & corpus su-
pra substantiam, ideoq. non bene inferuntur 15.
posteriora ex prioribus, non enim sequitur
substantia est, ergo corpus est, neque corpus
est, ergo animal, nec demum animal infert
esse hominem: in tempore etiam non infer-
tur futurum ex præsenti, vel præterito, nec
sequitur, hodiernus dies est, vel præsens in-
stans est, ergo erit manè, vel erit tempus post
mane præsens.

Benè tamen infertur à posteriori, nempe Illatio.
ex vltimo facto esse, vel effectu, causa ante-
cedens, & ex hac vltima: ita vt quemadmo
dum dũ à causis procedimus ad effectus da-
mus primam causam non habentem priorem 16.
per quam ostendatur, & rursus mediam,
quæ iam est quasi effectus primæ per eam de-
monstrabilis, atque adeò vltimam, quæ vtri-
usque effectus est, pari ratione in effectis da-
tur vltimus, vltra quem non est alter eum
demonstrans, & ipse est quasi primus, & im-
mediatus, per quem syllogizatur causa me-
dia, & per hanc prima: vt in constructione
domus vltimum factum esse, & primum, se
immediatum, per quod demonstrantur cæte-
ra, est constructam esse domum, per quod de-
monstratur causa media: nempe fundamen-
tum præiactum esse, & per hanc vltima, vi-
delicet lapides esse inscissos, & sequitur eui-
denter, domus extructa est, ergo fundamen-
tum præiactum, fundamentum præiactũ, er- 17.
go inscissi lapides: & huius ratio fundamen-
talis est, quia posteriora sunt quasi perfectio
priorum, in quibus continentur, vt in homi-
ne continetur animal, in animali viuens, in
viuẽte corpus, & in corpore substantia, ideò
euidens est arguendi ratio à posterioribus ad
priora, homo est, ergo animal, animal est, er-
go viuens est, viuens, ergo corpus, & ex esse
corporis euidenter infertur esse substantiam,
in quo genere arguendi postremum est quasi
primum, & immediatum, cum non sit per a-
liud se posterius demonstrabile, & primum
quasi

quasi postremum, ad quod per medium deuenitur. Et hæc est sententia Aristotelis, quamuis aliis terminis, aliog; ordine ab eo obscure proposita, quam ideò oportuit clarius exponere, ne res Philosophica obscure tradita inintelligibilis nunc fieret.

ectio. Sed obiicit sibi Aristoteles dicens, facta esse sunt infinita in motu, quemadmodum puncta in linea, ergo non datur vltimum factum, vel mutatum esse, à quo tanquam à primo principio huius ordinis incipiat, processus demōstrandi priora: videlicet causas, nam cum infinita termino careant, impossibile est habere vltimum: & respondet, quod

spōdet. licet in linea dentur infinita puncta sicut dantur infinita partes proportionales, quas copu-

19 lant, & modo simili in motu infinita mutata esse, quibus copulantur infinitæ partes proportionales ipsius, nihilominus, cum linea sit quantitas finita, necesse est duo habere extrema puncta, quibus quasi extrinsece terminatur, inter quæ sicut sunt infinitæ partes proportionales intrinsece componentes lineam sub ratione totius integrantis, pari rati-

20. one sunt infinita puncta, quibus intrinsece continuantur: itaque indiuisibilia intrinsece pertinentia ad constitutionem lineæ infinita sunt, inter quæ sicut non est dare primum; sic etiam non est dare vltimum, quorum infinitatem non tollit primum, vel vltimum punctum extrinsecum, hoc est, extrinsece terminans lineam, ita in motu dicendum est, mutata esse quasi intrinseca, quibus partes eius continuantur, & quibus totus motus sicut est continuus, sic est vnus, infinita esse non secus ac partes proportionales copulatæ sunt infinitæ: verumtamen cum finitus sit totus motus, necesse est duobus terminis ex-

21. trinsecis claudatur, quorum primus est vltimum non moueri ipsius mobilis, à quo incipit motus, vltimus vero primum non moueri, quod appellauit Aristoteles. 6. Physic. primum esse in termino ad quem, quod est vltimum mutatum esse ipsius mobilis, itaque quemadmodum termini extrinseci non obstant infinitati indiuisibilium continuantium, & intrinsecorum, ita neque horum infinitas obstat, quin detur vltimum extrinsecum, quod sit principium immediatum arguendi ad posteriora, quanquam in ipsismet continuantibus indiuisibilibus non detur primum, neque vltimum: & ad formam obiectionis dicendum est infinita mutata esse motus non habere vltimum eiusdem ordinis, sed diuersi, vltimum videlicet extrinsecum, quo terminatur motus, & proinde, quod cætera præsupponit, ideò ab hoc vltimo facto esse tanquam à primo; euidens est consequutio ad priora, quæ naturali ordine ei præsupponuntur.

Et vt vltimam manum capiti imponat Aristoteles, docet quod quemadmodum ex his effectis ad causas legitima est arguendi ratio de præsenti, & præterito, dum dicimus domum extructam esse, ergo præiactum fundamentum, præiactum esse fundamentum, ergo inscissos lapides: & rursus domum extrui de præsenti, ergo fundamentum esse præiactum, & inscissos lapides, pari ratione de futuro, vt si dicamus, domus erit extructa, ergo iacietur fundamentum, atque adeò inscindentur lapides, cuius eadem est ratio, quia etiam in fieri futuro erunt infinita facta esse, quibus eius partes copulentur, & tamen erit vltimum factum esse, quod quasi principium immediatum esse possit, ex quo cætera syllogizentur, nam sicut omnia facta esse de præsenti, & præterito, præsupponuntur vltimo, in quo, & à quo continentur, & ideò ex eo euidenter inferuntur, sic etiam in futuris accipiendum est; quapropter non erit minus necessaria ratio syllogizandi præcedentia ex vltimo.

Vltima pars capitis.

22.

CAPVT DECIMVM-tertium.

QVONIAM autem videmus in iis, quæ fiunt circulo, generationem quandam esse, contingit hoc esse, & cæt.

TEXTVS EXPOSITIO.

IN causis simul existentibus cum effectis
Intentum. docuit Aristoteles capit 11. demonstra
bilem esse effectum per. diuersa genera
1. causarum, in iis autem non simul existunt,
effectum non demonstrari per causam. sed
ex opposito causa per effectum: nunc de qui-
busdam aliis, quæ non simul existunt, sed
successiue se consequuntur, vicissimq; in mo-
dum circuli procedunt, agere intendit, vt o
stendat vtroque modo demonstrationem pro-
cedere nimirum à causa ad effectum, & rur-
sus ab effectu ad causa, ita vt incipientes à
causa per medios effectus, qui sibi inuicem
sunt etiam causæ, reuertamur ad eandem
causam iam rationem effectus habentem, &
rursus ab hoc effectu demonstremus similes
2. causas, & sic fiat processus à priori, atque
etiam à posteriori, à prima causa, vsque ad
vltimum effectum, & ab hoc vsque ad pri-
mam causam. Caput breue est in duas partes
diuisum ab Aristotele, in priori originem cir-
cularis processus demonstrationum designat
in posteriori cuidam tacitæ obiectione respon-
det eiusmodi circularem processum ortum ha
bere aut ab ipsamet natura, ac naturali dis-
positione corporum, nam cum motus cæli, quo
mediante cœlum ipsum influit in corpora in-
feriora, circularis sit, ratione cuius sol,
cæteraque astra perpetuo voluuntur, fit,
vt rerum generatio, & corruptio in modum
circuli procedat, ita vt compluta, & made
facta terra vapores ad ea calore solis extra
hantur. qui densati efficiunt nubem, nubes
3. autem in pluuiam conuertitur, quæ iterum
madefacit terram, & hoc est fundamentum
quo ostenditur similem processum circularem
constituendum esse in demonstrationibus,
quæ sic procedunt, sicut causæ, & effectus
in rebus ipsis; nunc igitur ex madefacta ter-
ra demonstratur eleuatio vaporum, ex quo-
rum condensatione demonstratur nubes, &
ex hac pluuia, in quam conuertitur, per
4. quam demum eadem madefacta terra de-
monstratur, & ita in modũ cuiusdam circuli
ab eodem in idẽ demonstrationes procedunt.
Posset aliquis apponere talem processum
Obiectio aliquando impediri, cum contingere soleat
ex madefacta terra non generari vapores,
& ex vaporibus non fieri nubes, nec nubes
conuerti in aquam aliis causis inter mediis
impedientibus, & ideo cursum causarum,
& effectuum non esse necessarium, sed con-
tingentem, ex quo demonstratio procedere
non potest, cum ex necessariis præmissis quæ
aliter se habere non possunt extruenda sit.
Ideò Aristoteles huic tacitæ obiectioni re- Respondet Arist.
spondens ait, iuxta conditionem materiæ esse
necessitatem demonstrationis, ita vt, si con-
clusio semper vera, sit, & nunquam defici-
ens, causa, vel medium omnino necessarium,
hoc est, nunquam deficiens, sit assumendum
si vero id solũ necessitatis habeat. vt plerum-
que vera sit causa eiusdem effectus, quam 5.
plerumque consequatur, etiam accomoda-
ta erit ad demonstrandum effectum.
Probat hoc vltimum argumento in elemẽ-
tis constituto: nam si A dicitur de B. semper,
& B. etiam semper de C dicetur A. de C.
semper, & non plerumque, vt supponitur.
tota ratio huius est, quia conclusio latet in
præmissis tanquam effectus in causa, ex qua
necessitatem suam mendicat; vnde fit, vt
eiusdem necessitatis, & non maioris præmis- 6.
sæ sint accipiendæ: ex quibus talis conclusio
deducatur nam si omnino necessariæ sint nun
quam deficientes, nec deficere vnquam con-
clusio poterit, cum non contingat effectum de
ficere nisi propter defectum causæ. Ad propo-
situm ergo, licet prædictus circulus non sit
omnino necessarius, sed iuxta conditionem
materiæ plerumque sic se habentis, non ob-
stat processui demonstratiuo, nam demon-
strationes, & formæ materiæ se se accommo-
dant, quæ non in omnibus eandem necessita-
tem habet, sed maiorem in quibusdam, &
in rebus naturalibus minimam; cum natura
les causæ impedibiles sint à suorum effectum 7.
consequutione, vt experientia nos docet, suf
ficientem tamen, vt vera sit demonstratio
veram scientiã, licet imperfectam generans.

DE COMPOSITIONE
definitionis ex suis partibus, &
quando sunt ignotæ, quo pacta ve
nentur.

CAPVT DECIMVM
quartum.

QVO-

QVomodo igitur ipsum quid est in de
finitione assignatur, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

[...]pitis in [...]utum. POSTERIORISticæ, seu demon-
stratoriæ artis proprium esse definitionis
naturam contemplari, quod medium
1. potissimæ demonstrationis sit, in huius libri
proœmio constitutum est à nobis, idque ab
Aristotele huc vsque præstitum, in ordine
ad demonstrationem ipsam docente, quonã
modo medium sit, & principium eius, at-
que etiam aliquando conclusio: nunc autem,
vt absoluta sit definitionis tractatio, modum
quo inuestiganda sit, per suas partes ostedit:
& hoc est præcipuum huius capitis institu-
tum.

[...]uisio e-[...]lem. Sed vt clarius diuisionem eius proponamus
adnotandum est, obscuram adeo, & im-
plicatam esse litteram Aristotelis, vt in v-
no, aut duobus locis vix possit percipi, quem
sensum tenuerit, vel quæ nam mens eius fue
rit, & ideo non eodem modo ab interpreti-
bus exponuntur: prior locus est in ipso fere
[...]imus lo-[...] capitis principio, vbi primum modum inue-
stigandi definitionem proponere videtur, as-
sumendo quidditatiua prædicata, quorum
2 quodlibet multis cõmune sit, sed omnium con
geries rei, quæ definitur, propria, nec tamen
in hoc consentiunt omnes, quibusdam solum
Expositio velle sentientibus explicare, qualia esse opor-
teat prædicata, ex quibus cõstituenda est defi-
nitio, vt eo supposito modum ea inuestigandi
per diuisionem doceat. Sic sentit Diu. Thom.
[...]I. Exposi[...]o. quem Paulus Venetus, Sotus, & Caietanus se
quuntur, alijs vero placet modum potius in-
ueniendi definitionem speciei atomæ consti-
tuere, post modum vero inuestigãdi definitio
nem speciei subalternæ, aut intermedij gene-
ris, nam suprema genera definitione carent,
hoc modo exponunt Themistius, & Philopo-
3. nus in suis cõmentarijs, & Magnus Albert. 2.
lib. post tract. de venatione definitionis cap. 1
quos sequitur Toletus noster in sua expositio
ne. Nos vero, salua vtriusq; expositionis pro
babilitate æquali, iuxta posteriorem caput di
uidendum, atq; elucidandum censemus, quia
maiorem videtur lucem afferre ad tenendã
mentem Philosophi.

Secundus locus est non longè à fine, vbi II. Locus
alium modum inuestigandi definitionem per est.
viam compositionis tradere videtur, quod
Diu. Thomæ placuit, Caietano, & Magistro 4.
Soto. sed Albert. mag. quem Paulus Venetus
sequitur, methodũ potius definiendi proprias
passiones tradidisse voluit

Sed noster Toletus Themistium, & Philo- III. Exposi-
ponum sequutus non modum definiendi no- tio eius Pa-
uum, aut distinctum à præcedenti, sed sepa- troni.
randi æquiuocum à genere in inuestiganda
eius definitione docuisse credit. Et licet neu-
tra harũ expositionum à mente Aristotelis a- Vera expo-
liena videatur, magis tamen verborum con- sitio, quæst.
textui quadrat sensus D. Thomæ, quem liben
ter sequutus caput hoc simul cum sequenti,
quod quasi fragmentum eius est, & vna cum
eo necessario explicandum, in quinque mem- 5
bra diuidere placuit maioris distinctionis gra
tia.

In primo methodum definiendi speciem
atomam tradit Aristoteles per viam diuisio-
nis: in secundo methodum definiendi genus
subalternum, ex vtraque colligens vtilita-
tem diuisionis: in tertio duos errores refellit
antiquorũ philosophorũ, ponentium quædam
tanquam necessario seruãda in inuestiganda
definitione generis, quæ minime necessaria
sunt, tria ex cõsequenti præcepta tradens in
eisdem definitionibus designandis omnino ob-
seruanda si errare nolimus. In quarto modũ 6.
inueniendi definitionem quidditatiuam per
modum compositionis ex multorum similitu-
dine docet: ac postremo non esse vtendum me
taphoris in definitionibus.

Incipit Aristoteles tradere præcepta inue
niendi definitionem speciei, inquiens, ea esse I. Membrũ.
prædicata quærenda, quæ de ipsa prædicãtur
vniuersaliter, hoc est, de omni sub ea conten
to, & quæ in plus sint, nempe superiora, sed in
tra idem genus prædicamẽtale, nam si extra
prædicamentum proprium vagentur, non e- 7.
runt ad definitionem apta, cum necesse sit a-
naloga esse, si amplius sint, quam supremum
genus: quapropter neq; ens, vel quidpiam
aliud ei simile aptum esse potest ad consti-

tuendam alicuius rei particularis definitionem: si vero in plus sint, quia ad aliud se se extendunt prædicamentū, dispar ata erunt, vel ad summū accidentali prædicatione enuncia
8 *bitur de re definienda, vt qualitas de numero, albedo de homine, aut leone: & vtroq; modo constat non esse ad definitionem quidditatiuam statuendam accommodata: in plus ergo esse oportebit intra idem genus, totq; ex his prædicatis oportet accipere, quo vsq; ad talem eorum congeriem veniamus, vt licet quodlibet per se sumptum in plus sit, sed omnia simul coniuncta soli conueniāt. Et producit exemplū in trinitate, vel numero ternario, qui numerus est, & impar, in quibus cum multis sui prædicamenti conuenit, cū quinario, septenario nouenario, cæterisq; imparib⁹ numeris, vnde ex solis his duobus non constabit eius definitio, sed aliud est accipiendum, nempe ꝙ primus sit: ex duobus autem dicitur aliquis numerus primus, ex vno quidem, quia nō mensuratur per alterius numeri multiplicationem eū adæquātem, sed per multiplicationem solius vnitatis: vnde quaternarius nō dicitur primus, cum binario multiplicato mēsuretur: dicuntur autem primi in hac acce-*
9 *ptione non oēs impares, nam nouenarius tribus ternarijs mensuratur, sed solum illi, qui vno aliquo repetito non possunt adæquari, vt quinarius, septenarius, & similes. Ex paribus vere numeris solus binarius primus appellatur, nam cæteri omnes mensurātur alijs, vt quaternarius, senarius, ex altera etiam vocatur primus, quia non componitur ex alijs numeris, sed ex vnitatibus, quemadmodū enim vnitas est principium numerorum, ita compositio ex vnitatibus primaria dicitur, secundaria vero ex numeris priorem ex vnitatibus præsupponens, qua necesse est constare numeros alios componentes: sic esse numerum primum ternario competit, sed non soli, cum notū sit binario conuenire: vnde vterq; dicitur vtroq; modo primus. si ergo dicamus, ter*
10 *narium esse numerū imparem vtroq; modo primum, exactam definitionem ternarij designamus, quia multa assumimus quidditatiua prædicata, quorum singula in plus dicuntur esse, cum alijs conueniant, omnia tamen simul sumpta soli ternario: per diuisionem autem talis definitio elicitur, nam ass[u]mētes numerum, sub quo esse constat, eum [diui]dimus in parem, & imparem, & cum notū sit non esse parem, dicimus esse imparem, [quem] rursus diuidimus in primum, & no[n prim]um, & in primum vno, vel alio modo, [&] excluso membro negatiuo elicimus ternarium esse vtroq; modo primum, & omnia prædica[ta] in vnum colliget es integram definitionem [eius] esse, quod sit numeru[s] impar v[tr]oq; [mod]o primus. ita vt per imparem à binario, cæterisq; partibus separetur, & ab imparibus, quia vtroq; modo primus est, cum rel[iqui s]olum sint primi vno modo, vt expositū est.*

Exemplū.

Probat Aristoteles hāc esse vera[m], ac propriam ternarij definitionem hoc argu[men]to: eiusmodi prædicata dicuntur [v]niuersaliter de ternario, ergo quidditatiue, quæ enim nunquam superiora enunciantur de al[i]quo, ac de quolibet contento sub eo in recta eiusdem prædicamenti linea (hoc est enim vniuersaliter prædicari) quidditatiua sunt prædicata: tūc 12
vltra prædicantur quidditatiue non tanquā genus, ergo vt definitio, neque enim datur medium, nam differentiæ licet soli conueniant, non prædicantur quidditatiue, sed essentialiter, at definitio quidditatiuum prædicatum est, quod vero non tanquā genus, liquet, cum genus in plus sit, horum autem prædicatorum congeries soli conueniat: idem est ergo ac si dicamus, soli numero ternario quidditatiue conuenit esse numerum imparem vtroq; modo primum, ergo prædicta definitio quidditatiua eius est.

Ratio probans exemplum.

Methodum inueniendi definitionem generis subalterni aliam esse docet in secunda parte capitis, inquiens: Oportet autem quando circa totum aliquod, potentiale videlicet, negotietur quispiam 13
definire intendens, genus diuidere in indiuidua specie prima, *id est, in atomas species, vt numerum in trinitatem, & dualitatem, quo præstito conetur singulas species iuxta primam methodum traditam definire vt si velit definitionem lineæ inuestigare, diuidat eam in proprias species: rectam videlicet,*

II Memb.

cet,

cet, reflexam, & circularem, quas statim de
finiet dicens: Rectam, esse longitudinem
sine latitudine, cuius medium non erit
ab extremis: circularem, longitudinem si
14 ne latitudiue, in cuius medio extat pun-
ctum, à quo omnes lineæ vsque ad circũ-
ferentiam productæ sunt æquales. Refle-
xam, lõgitudinem sine latitudine, cuius
medium ab extremis deflecterit: Sumensq;
illud, quod in his definitionibus commune est
pro differentia, nempe longitudinem sine la-
titudine, quærat, in quo nam genere, hoc est,
prædicamento, resideat linea: quod ex omni-
bus prædicamentorum proprietatibus, sub-
stantiæ videlicet, quantitatis, qualitatis, &
cæterorum suis locis designatis colligere po-
terit, vt si sit ens per se, intelliget esse in cate-
15 goria substantiæ, & si huius mensurativum,
esse quantitatem, si ad aliud ordinet relatio-
nem, vel ad aliquid: et si speciali ratione mo
dificet substantiam erit qualitas, sicque de
cæteris. Quo genere cum prædicta differētia
assumpto integram definitionem constituet
dicens, lineam esse quantitatem continu
am sine latitudine longam, communibus
etiam proprietatibus prædicamentorum, per
quas inuenitur genus, vel categoria propria
eius rei, quam definire exoptat, non parum
iuuabitur ad inueniendam differētiam eius,
atque etiam specierum, in quas diuiditur, &
ex quarum definitionibus eam venari debet
cuius eam rationem reddit Aristoteles: quia
accidentia eorum, quæ componuntur ex in-
diuiduis, id est, specierum, quæ componuntur
ex generibus (genera enim merito simplicia
16 seu indiuidua vocat, ex quibus species com-
ponuntur) innotescunt absque dubio ex com
munibus proprietatibus, nam generibus pri-
mo conueniunt, & eorum ratione speciebus:
quasi dicatur, proprias rerum differentias no
bis ignotas venamur per accidentia, vel pro-
prietates, quæ sunt quasi earum signa, vel
effectus, tali quidem ordine, vt per commu-
nes proprietates generum, quæ ipsis primo
conueniunt, & nobis sunt notiores, deuenire
in notitiã differentiarum inferiorum, gene-
rum, atq; specierum possimus, sicq; facilius
lexij lū. definitionem earundem inuenire: vt si veli-
mus definire animal intelligētes esse ens per 17
se, statim nobis innotescit genus eius esse ub
stantiam, quo habito inquirendum superest,
sit ne spiritualis, vel corporea: intelligemus
autem esse corpus per eiusdem corporis pro-
prietatem, nempè quia trinæ dimensionis ca-
pax est, & hoc perspecto inquirimus, an sit a-
nimatum corpus, vel inanime? & animatum
esse intelligemus per motum, qui est accidens
corporum viuētium, esse autem sensibile per
sensibiles operationis. Ac denique, si de ho-
mine fieret inquisitio, propriam eius differen
tiam cognosceremus ex accidenti proprio il-
lius, nempè ex rationis vsu Ecce qualiter cõ-
munia accidentia generum, quibus per se pri
mo conueniunt, & eorum ratione speciebus,
multum iuuant ad inueniendas proprias dif-
ferentias generum, ex quibus simul cum su-
premo genere prædicamentali definimus in-
termedia, & ex differētijs atomarum specie- 18
rum per easdem proprietates cognitas eadẽ
definientes, proprias differentias eorundem
intermediorum generum inuenimus.

Et iste videtur sensus huic obscurissimo lo
co accommodatior, in quo exponendo nullus
fere interpretum cum altero conuenit, & ex
his modis venandi definitiones intermediorũ Quis sit pro
generum, atomarumq; specierum per viam prius sẽsus
diuisionis colligit Arist maximam diuisionis huius loci.
vtilitatem, quæ aptissimum quoddam mediũ
est ad inuestigandum quodquid est, non qui
dem per modum syllogismi, vel demonstratio
nis, nam vt superius constitutum est, cum di- 19.
uisio præsupponat sub communi diuiso cõtine
ri rem, de qua tradenda definitio est, & rur-
sus, quod alterum membrum ei non conueni-
at, quæ probanda forent, & ex his non proba
tis, sed præsuppositis eliciat contineri sub op
posito, multum à perfectione syllogistica defi-
cit, & multo magis à demonstratiua, de qua
modo sermonem instituimus, quia syllogism⁹,
vel demonstratio nihil probandum tanquam
certũ præsupponere possũt absq; vitio petitio
nis principij, vtilis igitur est ad venandum
definitionem, vel quodquid est per modum
simplicis inuentionis.

In quo duo sũmopere cauenda sunt, ne for Duo maximè cauẽda.
te aliquis error cõtingat, vnũ est, ne indebito

modo ordinentur partes definitionis, est e-
20 nim debitus modus eas ordinandi, vt com-
munius prædicatum, quod genericum est, &
vniuersalius ponatur in primo loco, in secun
do differentia communis, in tertio differētia
magis propria, quod intelligendum est, dum
definitio per plures differentias designatur.
V.G si hominē definiamus dicentes, esse ani
mal mansuetum, bipes, conuenienter par-
tes ordinabūtur, minus autem bene, si ex op-
posito minus communes vniuersaliores præ-
cedant. Vt si dicas, hominem esse bipes,
mansuetum animal.

Probatur ratione. Ratio huius documenti accipitur ex na-
tura ipsarum partium, nam genus est quid
potentiale, quod per differentias coarctatur,
ergo ordine naturæ differētijs præsupponitur
21 idem enim, quod aliud determinat, vel restrin-
git, quasi supra illud cadere intelligitur, petit
ergo natura, atq; officium generis, vt in pri-
mo loco cōstituatur, & natura communioris
differentiæ, illud coarctare incipientis in secū
do, ac tandem vltimus debetur differentiæ
minus vniuersali contrahenti primam, etsi
inuerso ordine collocentur, in debito modo si-
gnificabitur definitio, significabitur enim a-
ctum non cadere supra potentiam, nec proin-
de eam determinare.

Confirm. Præterea ex animali, & mansueto, quod
est prima differentia, efficitur vnum tanquā
22. ex potentia, & actu, quod se habet quasi genus
contrahibile per bipedem, ac per specialiorē
differentiā, ergo sicut mansuetū animali ad-
ditur post ipsumq; collocatur, pari ratione bi
pes mansueto, atq; adeò post ipsum tertio lo-
co constitui debet.

II. Cauendum est. Cauendū secundo est, vt nihil prætermit-
tatur ex ijs, quæ pertinent ad quodquid est,
vel ex partibus essentialibus, sed quemadmo
dum ex omnibus differentijs à prima subal-
terna vsq; ad propriā eius rei quæ definitur,
cum genere coalescit cōpleta definitio speciei,
23 constans vero genere, & propria differentia,
ita nulla harum prætermittenda est, sed oēs
cū genere collocari debent, alioquin diminu-
ta censebitur definitio, talis autem defectus
accideret, si aliquis diuidēs genus, inadæqua-
tas, ac remotas differentias acciperet, proxi-

mas, & adæquatas prætermittens: vocantur
adæquatæ differentiæ, quæ totam potētialita-
tem diuisi exhauriunt, ita vt nulla sit alia
differentia, ad quam se extendat, quæ sub eis
non comprehendatur, inadæquata, & remo-
ta, quæ solum est pars alicuius ex adæquatis:
vt si quispiam animal divideret in totalu, hoc
est, habens alas pennis non diuisas, sed quasi
vnius pēnæ, quales vespertilio habet, & pen-
nis diuisum, qualia sunt cætera, minus bene
diuideret prætermissis adæquatis, proximisq;
differentijs, animalis videlicet, volatilis, ac
terrestris, sub quarum prima vtrumq; illud
membrum, vtraq; illa differentia totali, ac
pennis diuisi continetur, & si sic diuisio proce
deret, manca foret, ineptaq; ad definitionem
inuestigandam.

Sic igitur procedendum erit ad cauendū III. Mēbr.
similem defectū, vt diuidatur semper genus
à prima diuisione per proximas, oppositas, ad
æquatasq; differentias: fiet .n. si sic diuisio p-
cedat, vt dum ad propriā perueniat differen- 24
tiam, nulla ex superioribus prætermissa sit,
sed in definitione, quam constituere optamus
collocentur oēs cum genere, vt inuestigantes
definitionem hominis, substantiā diuidere o-
portet in corporeā, & incorporeā, & rursus
hanc, in viuentem, & vitæ expertem, viuen
tem, in sensib prædità, & eis carentem, & il-
lā tandem in ratione carentem, & ratiocina
ri aptam, & ita hanc eucnemus definitionem
omnes differentias claudentem. homo est sub
stantia animata, sensitiua, rationalis.

Sed hoc non sic est accipiendum, quod oēs
differentiæ eius rei, quæ definitur, collocari in
definitione debeant, vt quidam turpiter ac-
ceperunt, statuentes nō posse differentiam a- 25
licuius cognosci, nisi distinctè cognoscātur v-
niuersa, à quibus per eā separatur, vt homi-
nem nunquā cognoscere poteris, nisi oēs rerū
species distinctè cognoueris, nec proindè pote-
ris eum exactè definire: quem errorem Speu- Probant.
sippo Platonis nepoti tribuit Themistius cap.
24 suæ Paraphrasis in lib. 2. poster. hoc ar-
gumento illum confirmanti: res, à qua quip-
piam non differt, idem est ei, res, à qua distin-
guitur, alia ab eo est: ergo vtrāque oportet
cognoscere, vt exactè cognoscatur eius diffe-
rentia,

rentia, priorem quidem, vt intelligatur ab ea non separari, posteriorem, vt intelligat separationem ab ea: constat autem omnes comprehendi sub his duabus, ergo necesse erit omnes cognoscere, vt exactè cognoscatur differentia, atque adeò definitio ipsa, cuius altera pars differentia est, nec enim exactè totum cognoscitur, cuius aliqua pars ignoratur. Quod corroborari potest, nam cum differentia importet relationem inter duo,
26. *& relatio non cognoscatur sine termino, sequitur planè, quod si relatio differentiæ terminatur ad omnia, à quibus res per eam separatur, non cognosci nisi omnibus cognitis.*

Refutat. hæc opinio I. *Duobus nihilominus argumentis refutatur ab Aristotele, primum est, à multis separari rem, quæ definitur, per accidentales differentias, vt à cunctis induiduis suæ speciei, quas non esse necessarium cognoscere ad ex-*
27. *actam rei notitiam, vel definitionē in aperto est, cum ea, quæ ab accidentibus accipiuntur, extra essentiam sint non secus ac accidentia ipsa, cognoscibilis ergo essentia erit sine his.*

II. Refutat. *Secundum, etsi per differentiam essentialem à multis separetur, non est necessarium cuncta cognoscere ad differentiæ cognitionem, nam qui hominē definire cupiens, animal diuidit in rationale, & irrationale, et-*
28. *iamsi irrationale non cognoscat, cognoscere poterit hominem sub rationali contineri, eoq; assumpto cū genere animalis definitionem complere, ergo non est necessarium oppositam differentiam, nec proinde omnia, à quibus per propriam separatur, agnoscere ad cognoscendam differentiam, vel statuendam definitionem. Non est negandum confusam saltem notitiam oppositæ differentiæ requiri, cum non benè cognoscatur diuisum, nec diuisio ipsa, nisi vtroq; membro diuisionis aliquo modo cognito, sed vtrumq; distin-*
29. *ctè cognosci non est certè necessarium, postquam in vniuersali cognoscitur esse adæquata, atq; opposita, sed nec oportet omnes terminos relationis cognoscere ad cognoscendam relationem, vt exemplum similitudinis, & paternitatis conuincit: quas exactè cognoscimus vno, vel altero simili: vno, vel altero filio cognito, etiamsi nesciantur alij, cuius ea est ratio, quia in quolibet reperitur essentialis ratio similis, vel filij cunctis tribuens terminorū conditionem: & par est ratio de his, à quibus aliquid differt sub ratione diuersorum, vnde vno aliquo distinctè cognito, & confusè cæteris, sufficienter relatio distinctionis cognoscetur, atq; adeò differentia, definitio, & rei quidditas.*

Sed nec sic est necessarium differentias, per quas genus diuiditur, ad inuestigandam definitionem reflexa quadam notitia cogno- 30.
scere, vt opus sit interrogare, an totum diuisum contineant, eiusq; extensionem exhauriant: vel ad alteram differentiam præter illas, in quas diuiditur, se extendat: vt aliquis errore deceptus posset excogitare, nam si accipiantur primæ differentiæ alicuius generis, hoc est, immediatæ, atq; oppositæ, necesse est totum diuisum exhaurire, ita vt nō sit altera differentia, ad quam possit se extendere sub eis non comprehensa, & si per tales differentias fiat semper diuisio, nihil prætermissum erit ex his, quæ ad definitionē, vel quod quid est *iure possint spectare.*

Duo illa cauenda sunt, duosq; hos errores vitare oportet, vt media diuisione possimus, IIII. Membrum.
si non demonstrare, aut syllogizare definitionem, at quasi per suppositiones venari, atq; inuenire, quod vt debito modo fiat, tria sunt præcepta omnino obseruanda: primum est, vt non accipiantur in diuisione, nisi solum essentialia, nam cum definitio sit quasi 31.
terminus essentiæ, essentialia duntaxat complectitur, nihilq; alienum ab essentia admittit, accidentia autem aliena sunt ab essentia, ideò à definitione resecanda sunt.

Secundum, vt debito ordine in definitione collocentur, nempè quod ex propria conditione primum est in primo loco, cæteraq; consequenter iuxta propriam naturam. II. Præcep.

Tertium, vt nihil ex his, quæ pertinent ad quidditatem, prætermittatur: hæc enim duo præcepta posteriora eadem sunt cum duobus illis, quæ ad duos illos defectus effugiendos nuper tradita sunt. Sed vt omnia III. Præcep.
præcepta benè diuidendi in ordine ad finem venandæ definitionis quasi per modum epi- 32.

logi in vnum colligerentur, repeti oportuit, quemadmodum repetuntur alia, vt intelligatur modus, quo tria hæc præcepta obseruari poterunt, ac debebunt.

Modus autem est, vt ad primum præceptum obseruandum non accipiantur nisi ea, quæ prædicantur in eo quod quid est, talis
33. est enim modus prædicandi generis, hoc autem examinandum erit per syllogismos, hoc est, per præcepta, quæ dantur in Topicis ad determinanda problemata generis, & accidentis, ex his namq; constabit exclusio accidentalium prædicatorum, ex illis admissio quidditatiuorum.

Modus ad II. præcep. Obseruabitur secundum, si primum prædicatum constituatur in primo loco, erit autem primu prædicatum, quod cætera sequitur, & quod cætera non sequuntur, neq; ex eo inferuntur, vt viuens primum est respectu animalis, quia omne animal viuens est, non tamē omne viuens est animal, eademq; in cæteris ratio erit

Modus ad III. præcep. Obseruabitur postremum, non prætermittendi aliquam differentiam, si semper proximas, adæquatas, atq; oppositas accipiamus, tales autem erunt, si genus non contineant, sed simul sumpta cum eo conuertantur, & rursus, si diuisio procedat vsq; ad extremas differentias, id est, vsq; ad indiuisibiles in alias essentias, quas propterea atomas vocamus, cuius conditionis esse agnoscemus, si viderimus non esse iam sub eo toto, quod ex diuisione relinquitur aliam differentiam assumptibilem: vel si assumatur, nō esse ab eo distinctam, vt dum ad hominem peruentum sit, noumus non esse iam vllam sub eo differentiam assumptibilem, nam si rationale acceperis, idem est cum eo, & ad conuertentiam dicitur, cum tamen oporteat
35. diuisiuam differentiam inferiorem esse diuiso. quæ si obseruentur, probat Aristoteles, exactam esse definitionem media diuisione adinuentam hoc argumento: exacta definitio est, cui nihil deficit ex his, quæ ad quod quid pertinent, neq; aliquid in ea redundat, sed vtramq; habebit conditionem, nam nihil accidentale assumptum est propter primum præceptum, sed omnia intrinseca nampè genus, & differentiam, ex differentiis autem non est vlla omissa propter tertium, ergo suis omnibus erit absoluta numeris.

In extrema parte capitis alium modum venandi definitionem tradit per viam compositionis, aut similitudinis iuxta mentem Diui Thomæ, quā in expositione huius obscurissimi loci sequimur, licet aliis placeat vt in principio elucidationis admonuimus tradere velle methodum inueniendi definitionem passionis, aut proprietatis: aliis vero neutrū horum, sed tollere æquiuocationem à modis prædictis inueniendi definitionem per viam diuisionis. V Memb. 35.

Decernit ergo sic esse procedendum, dum aliquid hoc modo definire volumus: vt in spiciamus primo singularia vnius speciei, à quibus ratio illius participatur, videamusq;, in quo assimilentur, deinde singularia diuersæ speciei, in quibus etiam consideremus, in quo sint similia, post verò conferamus vtraq;, attendentes, an licet diuersæ sint species, assimilentur in aliquo, & quidem si similia inueniantur, illud, in quo similitudo consistit, erit definitio, quam quærimus, si verò non sint in aliquo similia, signum erit non esse vnum illud, cuius definitionem inuestigamus, nec definibile esse vnica definitione. & designat exemplum magnanimitatis in communi: quam si definire volumus, spectandi imprimis sunt, qui propter eandem rationem, vel motiuum magnanimitatem professi sunt, vt Alcides, id est, Hercules, Aiax, & Alcibiades. Modus procedendi in definitione. 37.

Aiax enim, siue Telamonius à Patre Telamone cognominatus, postquam in Græcorum exercitu, fortitudinis laudem ad[...] & singulari certamine cum Hectore congressus est, & victor euasisset, nisi nocis aduentu pugna fuisset dirempta, ad extremum, Achille perempto, cum de illius armis cum Vlysse iudicium constituisset, ad[u]ersarij eloquentia superatus, seipsum occidisse dicitur, quia arma Herculis sibi denegata fuere: & hunc bello abstinuisse propter Briseidem ab Agamemnone raptā: Alcibiades verò contra suos pugnauit, quia propter accusationem fuit à bello reuocatus. Et quidem 38.

horum

horum omnium magnanimitas in eo similis inuenitur, quod pati iniuriam noluerunt, sed vindictam iniuriæ illatæ appetiuere, deinde alios magnanimitatem professos, propter diuersam causam considerare oportebit, vt Socratem, atq; Lysandrum, qui magnanimi extiterunt, æquo animo non minus aduersa, quam prospera admittentes: & ecce tibi duplices magnanimos ex diuersa causa, vel motiuo, quos iterum inter se conferre oportebit, spectareq;, an in aliquo reperiantur similes: nam si omni prorsus similitudine careant, colligere statim licebit non esse eandem speciem magnanimitatis in eis, nec vna proinde specifica definitione definibilem esse magnanimitatem, sed quasi æquiuocam esse reputandam, si verò similes esse
40. *dicas in eo, quod omnes arbitrantur se dignos magnis, ac propterea illos noluisse iniuriam tolerare, ne ei succumberent, hos verò forti animo in aduersis tolerandis se gessisse, ne oppressi ab aduersa fortuna viderentur, dices, hanc esse propriam magnanimitatis definitionem, quod altero exemplo magis familiari ostendere possumus, si quis velit animal definire, consideret prius indiuidua hominis, quæ eiusdem speciei sunt, ac in rationalitate similia, consideret deinde leones alterius quidem speciei, sed similes inter se se rugibilitate, & rursus hos cum illis conferens attendat, an in ratione aliqua inueniantur similes: & cum reperiat in vtrisq; eandem viuentis, ac sensibilis naturam, in qua assimilantur, colliget statim definitionem propriã animalis esse* viuens sensibile.

Ratio I. probans hunc modum.

Probat Aristoteles talem modum venandi definitionem per modum compositionis optimum esse duplici ratione, prima, quia communem rationem, in qua particularia conueniunt, quærit, ex eaq; definitionem constituit, definitiones autem de communibus
41. *traduntur, nam Medicus non considerat sanitatem huius, vel illius oculi singularis, sed oculi in communi, aut certè in specie, vt oculi colerici, vel sanguinei. Secunda ratio est, quia à singularibus ad vniuersalia proceditur iuxta faciliorem modum procedendi in tradendis disciplinis, facilius est enim singu-*
laria definire, quam vniuersalia, nam cum 42.
hæc minus sint determinata, pluraq; suo ambitu comprehendant, magis sunt æquiuocationibus exposita, ideoq; difficilius definiuntur, cum æquiuocatio vnam rationem tollens, non leue impedimentum definitionibus afferre soleat, particularia verò, vtpote magis determinata ad vnũ, longius ab æquiuocationibus absunt. Huc accedere ait Aristoteles, quod definitio vti demonstratio ab aliquo euidentiori quasi præsupposito procedit, quod maximè cernitur in modo proce-
dendi à definitione singularium, quæ euiden- 43.
tior est, eaq; quasi præsupposita benè ad venandum definitionem vniuersalis proceditur. V. G qui vult definitionem similis *inuestigare, prius definire proponit similia in particulari, vt in coloribus, deinde in figuris, ac tandem in vocibus, vt in graui, & acuto, quorũ definitionibus veluti certioribus principijs præsuppositis ad definiendum commune, conuenienti ordine procedit.*

Vitium quoddam vitandum.

Sed extremum docet Aristoteles vitium quoddam fugiendum esse in omnibus præfatis modis inuestigandi definitionem: videlicet ne vtamur metaphoris, vitium est enim sic definire hominẽ quod sit arbor inuersa.

Ratio.

Rationem autem huius documenti reddit, licet à posteriori, quia maximum est in conueniens vti metaphoris in concertatio- 44.
nibus, nam cum metaphora ducatur ex aliqua similitudine, quandam æquiuocationis speciem secum affert, cum non oporteat, quod in vno simile est, in cæteris quoque simile esse, & ideò æquiuocum constituetur argumentum, nullius q; roboris à similitudine ad proprietatem, quod multis exemplis constare poterit, sed definitio est præcipuum disputationis instrumentum, ergo nõ oportet in tradendis definitionibus metaphoris vti ne cogamur eisdem vti in disputationibus.

QVO PACTO PROBLEMATA venentur, tum diuisione, tum etiam proportione.

CAPVT

CAPVT DECIMVM-quintum.

AD hoc autē quod habeamus problemata eligere oporet, & decisiones, & diuisiones, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Institutum capitis. *COnstitutis modis inuestigandi* quod quid est, *vel definitionem, quæ medium est, & propter quid potissimæ*
1. *demonstrationis, per quod passiones demonstrantur de subiecto, vt mediorum copiam habeamus ad demonstrandas quascunq; passiones de subiectis, tradit Aristoteles modum demonstrandi illas per subiectum ipsum de inferioribus sub eo contentis, idq; per viam diuisionis, per quam docuit venari,* quod quid est, *per definitionem namq; cuiuslibet subiecti, siue genus sit, siue atoma species, demonstrantur propriæ passiones cū eo conuertibiles, nam* quod quid est, *subiecti est etiam* propter quid *talium passionum (vt*
2. *superius vidimus) tales autem passiones non solum per definitionem, sed per ipsummet subiectum, tanquam per proximam causam demonstrantur de inferioribus, ideò subiectum* propter quid *est earum respectu inferiorum. Supererat igitur, vt mediorum copiam haberemus ad demonstrandas non solum passiones adæquatas de suis proprijs subiectis, à quibus emanant, sed easdem de cunctis inferioribus, quibus in adæquate conueniunt methodum præscribere, qua possimus id præstare, & hoc est, præcipuum huius capitis institutum.*

Circa quod considerare oportet diuerso modo genera, & species sub se habere inferiora, nam inferiora generis sunt species, harum verò indiuidua, de quibus sicut non
3. *est definitio, sic non est demonstratio, vnde proprietates speciei atomæ non propriè demonstrantur de inferioribus, sed per syllogismum quendā expositorium eis applicantur, at proprietates generis vere, & propriè demonstrantur de inferioribus speciebus, vt sensibile de homine, & leone, habere tres angulos æquales duobus rectis de Isochele, gradato, cæterisq; eiusdem trianguli speciebus, ideò Aristoteles non tradit methodum demonstrandi proprietates specierum de indiuiduis, sed generum de speciebus.*

Diuisio autem totius capitis bimem'ris est, nam quoddam in primis documentum B. membre capur.
tradit Aristoteles ad inueniendum medium demonstrandi proprietatem alicuius communis de inferioribus per viam diuisionis, 4.
quod tribus prædicatis cōmunibus applicat: primo generibus, secundo prædicatis communibus innominatis, sed vniuocis, modo genera sint, vel secus. tertio communibus prædicatis, nō generibus, neq; vniuocis, sed analogis. ac tandem duobus modis contingere docet multa problemata, vel propositiones alioqui diuersas conuenire in eodem medio, per quod demonstrari possint.

Documentum est, vt quoties demonstrare cupimus aliquam proprietatem cum communi prædicato conuertibilem de inferioribus, commune illud prædicatum accipere debemus, illudq; diuidere per opposit as differentias proximas, & adæquatas, quemadmodum ad inuestigandum quod quid est, *faciendum esse dicebamus. Rursus inspiciendum est, quid nam tali prædicato communi in quantum tali conueniat, quid etiam cuilibet particulari sub eo contento, nam cum possit contingere hoc idem esse genus, erit etiam proprietas eius demonstrabilis de speciebus inferioribus, & quod inuenerimus cōuenire cōmuni prædicato, vt tali, erit proprietas, vel ratio de inferioribus demonstrabilis* 6.
eodem prædicato pro medio assumpto, & modo simili, quod inuenerimus conuenire cuilibet inferiori, vt tali, erit proprietas demonstrabilis per ipsum de inferioribus speciebus, & sic procedere debet diuisio vsq; ad atomas species, quarum proprietates non sunt iam demonstrabiles de inferioribus indiuiduis, vt in principio capitis ad notauimus.

Applicatur inprimis documentum hoc generibus, vt si proprietatem animalis de in- Nota I.
ferioribus demonstrare intendimus, diuidendum in primis erit in rationale, & irratio- 7.
nale,

nale, considerandumq; quid ei conueniat, vt tali, nempè somnus, vigilia, motus, & sensus, & eiusmodi erunt proprietates demonstrabiles de inferioribus, & rursus, si aliquod sit genus intermedium animalium irrationalium, considerare oportebit, quæ ei propriè conueniant, & hæc erunt de suis etiam inferioribus demonstrabilia. Modus autem demonstrandi talis erit, vt animal assumatur
8. pro medio, proprietas demonstranda pro maiori extremitate, & pro minori illa inferiora, de quibus demonstranda est, hoc modo. Omne animal vicissim potest vigilare, atq; dormire, omnis leo est animal, ergo omnis leo vicissim potest vigilare, atq; dormire, vel etiam sic. Omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, isosceles est triangulus, ergo habet tres angulos æquales duobus rectis.

Secta II. Applicat secundo idem documentum com-
9. muni prædicato, cui nō est impositum nomen, cōtingere enim plerumq; solet multa in vno aliquo conuenire, & quidem vniuoce, siue talis conuenientia generica sit, vel solum accidentalis, & si velimus ostendere, commune hoc multis particularibus ratione talis conuenientiæ competere, eadem methodo vtendum est, vt commune illo diuiso consideremus, quod nam ei in quantū tali conueniat, & rursus inspiciamus, quæ nam sint sub eo
10. contenta, & vtrum aliam conuenientiam habeant, ex qua commune prædicatum assumendum sit: & in alia inferiora diuidendum, nam eadem erit de illo ratio, ac de primo: illud igitur, quod communi conuenit, erit proprietas de inferioribus demonstran-
Exemplū. da. Exemplum esse potest de multis animalibus, quibus commune est cornua habere, & appelletur commune prædicatū ex eo resultans cornigerum, quemadmodum dicimus pennatum commune esse auibus, cōuenit autem his animalibus, quia cornibus præditis: dentibus in primis mandibulæ superioris ca-
11. rent, quorum materiam in cornua ipsa natura conuertit, & ex tali carentia prouenit eis non posse cibum, nisi semel, & iterum masticatū benè scindere, quare multis indigent finibus, aut ventriculis pro eius conseruatione, vno quidem, pro cibo semel masticato, & nondum ad digestionem benè disposito, quod in aliud tempus disponendum conseruant, & alium habent ad decoquendum dispositum, vt lib. 2. de historia animalium, cap. 1. & lib. 2. de part. animalium cap. 3. docet Aristoteles, has igitur proprietates demonstrare licebit de inferioribus, nimirum de bobus, ceruis, cæterisq; cornigeris animalibus eodem communi prædicato (ratione cuius eis conueniunt) pro medio assumpto, hoc modo, omne animal cornigerum caret superioribus dentibus, bos est cornigerum animal, ergo eis caret. Et rursus, omne animal 12.
cornigerum habet multos ventriculos pro officio ruminandi necessarios, ceruus est animal cornigerum, ergo multos etiam ventriculos habebit.

Nec solum documentum hoc inueniendi Obseruat.
propter quid alicuius proprietatis de inferioribus demonstrabilis extenditur ad prædicata generica, vel vniuoca, sed etiam ana- 13.
loga, nam contingere potest, vt multa alioqui diuersa aliquam similitudinem, vel proportionem habeant in aliquo vniuersaliori, qualem habent substantia, & accidentia in entitate, nam hæc dicuntur entia per similitudinem, vel attributionem ad illam, & rursus, accidentia omnia similia sunt in eo, quod est afficere substantiam secundum pro- 14.
portionem, & ratione vtriusq; prædicati communis conueniunt vtrisq; quædam proprietates: vt entibus vnitas, bonitas, & id genus alia transcendentia prædicata, quæ de singulis demonstrare licebit, hoc modo.

Omne ens est vnum, omnis substantia est Demonst.
ens, ergo omnis substantia est vnum: sicq; de de cunctis accidentibus secundum proportionem demostrare possumus eandem proprie- 15.
tatem, ac de eisdem proprietates cæteras, accidenti vt tali attributas, exemplum attulit Aristoteles in prædicato illo analogo, quod ex communibus animalium ossibus, ac sepiarum, quæ etiam sepia appellantur (est enim sepion, vel sepium genus quoddā serpentum) & spinis piscium, quæ ossium similitudinem tenent, abstrahibile est, innominatum penitus, quod ignotæ quædam proprietates consequun-

sequuntur, de cunctis demonstrabiles ipsomet communi prædicato analogo, medio, vt si fingamus (ait D.Thomas) communem proprietatem huius analogi esse opertum carnibus, nam sicut ossa habere analogum est de solis cõmunibus animalibus propriè dictum, de cæteris per similitudinem, & proportionem, pari ratione carnibus operiri, nam ca ro in solis etiam eisdem animalibus propriè reperitur, hæc igitur erit de omnibus secundum proportionem demonstrabilis per commune prædicatum analogum.

II. Membrum. *Docet tandem Aristoteles multa esse problemata, vel propositiones, diuersas alioqui secundum speciem, quibus commune est idem*

16. propter quid, *per quod omnes demonstrari possunt: sed hoc dupliciter: primo, vt cunctis sit ex æquo commune, gratia exempli, per antiparistasim, siue repercussionem demonstrantur Echo, apparentia rerum in speculo, & generatio Iridis, nam licet diuersa*

Exempla. *sint secundũ speciem repercussiones istæ, nam Echo fit per repercussionem aeris commoti à corpore sonante ad aliquod corpus concauum, apparitio rerum in speculo per reper-*

17. *cussionem immutati medij ab speciebus intentionalibus ad speculum, Iris verò generatur ex eo, quod radij solares repercutiuntur ad vapores humidos tali modo densatos in nube, conueniunt tamen in communi medio repercussionis, per quod demonstrantur. Secundo, ita vt non ex æquo conueniat omnibus, sed subordinata sint, & quorum vnum reducitur ad alterum, ex quo vnũ quodammodo medium habere dicuntur, nam vbi vnum propter alterum, ibi vnum dumtaxat est, vt si quæratur, ait Aristoteles, propter quid Nilus in mensis lunaris declinatione maiores mundationes habeat: rationem reddere possumus, quia in fine mensis frequentiores eueniunt pluuiæ, quam in principio, & si rursus rationem huius scisciteris,*

Ratio. *Respondendũ est, quia in declinatione mensis luna deficit: habet etenim prædominium*

Nota. *supra humores, vel qualitates, & ideò deficiente eius lumine magis commouentur vapores in aere, & tali commotione densantur in nubes, & gignuntur pluuiæ: ecce quo pacto primum, & secundum problema, licet diuersa media habeant, per quæ demonstrantur, subordinata tamen, cum postremum sit ratio, & propter quid prioris, vnde quodammodo dicimus idẽ habere medium, nempè vltimum, ad quod reducitur primum, cum per illud ostendatur.* 18.

QVOMODO CAVSAE, ET effectus se habeant inter se, & quo pacto causæ venentur, & an vnius effectus plures sint causæ.

CAPVT DECIMVM-sextum.

DE causa verò, & cuius causa dubitaret vtique aliquis, an quando est causatum, & causa est, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

EXposita methodo inueniendi propter quid, *hoc est, medium demonstrationis constituens causam conclusionis, eam* Intentum.
nunc cum effectu confert Philosophus, ostendens quo nam pacto ad eum se habeat: præ- 1.
stat autè in toto capite quatuor, proponens Diuisio
primo quæstionem: an causa simul sit cum ef- in III.
fectu: nõ tempore, nam de hac simultate iam artes.
egerat, sed illatione, ita vt eum necessario inferat, ab eoq; vicissim inferatur, qua soluta aliam de vnitate eiusdem causæ excitat, ac soluit, an videlicet eiusdem effectus plures causas esse contingat. Tertio modum cognoscendi causam, & effectũ in demonstratione docet, ac tandem dubium quoddam insinuat, ac soluit.

Itaq; quæstio prior est: an simul sint, mu- I Pars.
tuoq; se inferant causa, & effectus, & ar- dub. 1.
guit in fauorem partis affirmatiuæ duobus
medijs. Primo, quia si non sunt simul causa, I. Ratio.
& effectus vt dum folia decidunt, non est de- 2.
cisionis causa nempè latitudo foliorum, vel dum defectus est lunæ, non est interpositio terræ, sequeretur planè alias esse horum ef-
fectuum causas. Secundo, causa, & effectus I. Ratio.
vicissim

vicißim se demonstrant, ergo simul esse necessarium est, cum demonstratio sit consequutio necessaria. Antecedens probatur eisdem exemplis, nam benè in primis infertur, omnis arbor folia lata habens patitur eorum defluxum, sed vitis lata sunt folia, er-
3. go suo tempore decidere necesse est: & è conuerso, omnis arbor, cuius folia decidunt, latis condecoratur, sed folia vitis decidunt, lata igitur sunt: neq; minus est necessaria reciproca consequutio interpositionis, atq; defectus, nam si interpositio terræ sit, eclipsis quoque erit, & hac existente necesse est eandem esse interpositionem: mutuam igitur coexistentiam habent causa, & effectus.

Obiectio. Et si aliquis obijciat aduersus hanc, secundam rationem, causam naturæ ordine priorem esse effectu, atq; adeò posse per eam demonstrari, sed nequaquam demonstrare illam, cum ex prioribus demonstratio procedat.

Solutio. Respondet, duplicem esse demonstrationis genus, vt cap. 10. prioris libri se docuisse meminit: vnum à priori, propter quid conclusionis tradens, à posteriori aliud, non propter quid, sed solum quod est, vel quia est, vnde cum in secunda ratione dicitur, vicis-
4. sim se demonstrare causam, & effectum, non est accipiendū de eodem genere demonstrationis, sed in diuerso, nempè propter quid, quo pacto causa demonstrat effectum, & quod hoc est, quo pacto effectus demonstrat causam: eclipsis itaq; interpositionem esse demonstrat, sed interpositio, propter quid eiusdem eclipsis tradit tanquam vera eius causa, cuius illud ait euidenti argumento esse, quod in definitione eclipsis interpositio ponitur, dum dicimus, esse lunæ defectum ex interpositione terræ: eclipsis verò non ponitur in definitione interpositionis.

[..]tisfit [..]æst. duabus asser[..]nibus. Propositæ nunc quæstioni duabus assertionibus satisfacit, hanc distinctionem effectus, & causæ præmittens: est quidam effectus duplicem habens causam, à qua indifferenter prodire potest, vnde cum neutra per se reciprocatur, vt vituperabile, quod sequitur ex superbia, atq; intemperantia, vel ex causa per excessum, nempè prodigalitate, aut per defectum ex auaritia: & quod ex vtraq; seorsum sumpta inferatur, constat, nam si aliquis [illegible] est, eo ipso est vituperio dignus, & etiamsi sit intemperatus, nec non si prodigus, aut auarus: sed neutra determinate infert, neq; enim sequitur, vituperabilis est iste, ergo superbus, cum posit esse intemperatus, neq; sequitur esse intemperatum, prodigum, vel auarum, cum posit esse superbus: alia est causa, ex qua vniuersaliter adæquate, & primo sequitur effectus, vt ex interpositione terræ eclipsis.

Iuxta hoc duplex causarum genus duplicem assertionem statuit, quibus soluit præpositam quæstionem.

I. Assert. Et est prior, causa primi ordinis non conuertitur cum effectu, nam licet eum inferat,
vt superbum esse infert vituperabilem, non 6.
tamen infertur ab eo,

II. Assert. Secunda assertio: causa vniuersalis, & adæquata reciprocatur cum effectu, quem semper infert, ab eoq; vicißim infertur. Probatur exemplo decisionis foliorum, non quidem ad foliorum latitudinem comparata, cum qua certum est non conuerti: multæ si quidem arbores sunt lata folia habentes, à quibus nunquam decidunt, vt laurus, sed ad densationem succi, vel humoris in eadem arbore, vel in eodem arboris genere, ex qua infallibiliter sequitur: cuiuslibet enim arboris, cuius deesatur succus, folia decidunt, sed vitis, aut ficus humorem densatum habet, ergo folium eius decidet, & econuerso: arbor, à qua decidunt folia, succum habet densatum: sed à vite, vel ficu decidunt folia: ergo habet succum densatum, in eodem etiā exemplo vituperabilis non comparati ad aliquod speciale vitium, sed ad vniuersalem hanc causam agendi contra rationem, idem cernimus. Quicumq; enim contra rationem agit, vituperabilis est, sed quicumq; peccat, agit contra rationem: ergo erit vituperio dignus.

II. Pars. Dubium II. Solutio huius primæ quæstionis excitat secundam (vt benè adnotauit Caietanus in huius capitis elucidatione:) nam cum effectus distinctus sit, in eum, qui habet multiplicem

plicem causam, à qua insolidum prodire potest, quam inadæquatam vocare possumus,
7. & in eam, qui vnam, eandemq; habet, à qua vniuersaliter, & primo procedit, quod est esse adæquatam, statim vnitas causæ inquirenda est, vt plenius intelligatur, quomodo causa, & effectus se inferant. Ideò quæstionem secundā proponit Aristoteles in 2. parte capitis: an ex vnitate causæ sequatur semper vnitas effectus, atq; etiam è conuerso, ex vnitate effectus vnitas causæ, cui respondet duplici assertione.

I. Assert. Prior est, in causis, & effectis per se, vnitas causæ infert vnitatem effectus, & vnitas effectus vnitatem causæ: præsupponit assertio hæc distinctionem causæ in per se, & per accidens: per se vocatur illa, quæ ex pro-
8. pria ratione producit effectum, vnde ex ea sola sequitur, vel si ex altera, non nisi in quantum participat rationem eius, quod est vniuersaliter ab ea procedere: causa per accidens est vniuersaliter ab ea procedere: causa per accidens est inadæquata, ex cuius propria ratione non procedit effectus, sed ex communi cum alijs, vel ex aliquo accidenti, quæ etiam vocatur à signo in quantum causalitatis per se signum est, vnde vel non ab omni, vel nō à sola procedit. Vtriusq; exemplum habemus in vituperabili, cuius causa per se est contra rationem agere: per accidens verò per excessum, vel defectum peccare: vt esse prodigum, vel auarum: est enim per accidens, quòd qui agit cōtra rationem, excedat: cum agere possit deficiens, vel alijs infinitis modis. Vocatur etiam à signo, quia excedere, vel deficere signum est eius, quod est agere contra rationem. De causa igitur primi ordinis procedit conclusio affirmans, vnius effectus non posse esse nisi vnicam causam: cuius euidens est ratio, quia causa per
9. se est medium demonstrationis, medium autem est definitio maioris extremi, vt constat in eclipsi, quam demonstramus per interpositionem terræ: definitio autem est vna: ergo vna erit causa.

II. Assert. Assertio posterior est, in causis per accidens, vel à signo non datur vna causa vnius effectus, sed multiplex, quæ etiam ex harū causarum natura, manifesta est: nam si effectus non procedat ex propria earum natura, sed cum cæteris communi, ex multis causis idem procedit effectus, vnde non est vnus ex causarum vnitate, neq; eius vnitas earundem infert vnitatem, vt designatum exemplum docet. Quibus suppositis ostendere vult modum, quo vtraq; causa, quæ medium esse potest, proportionatur extremitatibus, & quidem de causa per accidens, ait, per accidens se habere ad maiorem, ac minore extremitatem, quas coniungit: vt si dicamus, musicū ædificare, tam causa, quam effectus considerantur per accidens: nam musicus causa per accidens domus est, atq; etiā domus ipsa effectus per accidens musici: at in causis per se, qualis fuerit habitudo maioris extremitatis, quæ est effectus, quem demonstramus ad minorē extremitatem, quæ est id, de quo demonstratur: talis erit habitudo medij eas coniungentis ad vtramq;: ita vt si æquiuocū fuerit, hoc est, ex diuersis omnino causis proueniens, æquiuoca etiā sit causa, vel medium, si verò maior extremitas sit eiusdem generis cū minori, & causa quoq; eiusdē generis erit, & si analoga sit vtriusq; habitudo, analogū erit medium. Duo exempla de- 10.
signat, vnū de extremis vniuocis, vt commutabiliter proportionari, ait, effectus, seu passio communis est, & quasi generica, lineis, corporibus, numeris, ac temporibus conueniens, de quibus per modū, seu causam genericā probare potest, quid sit aute commutata proportio, explicuimus in primo libro, quod ideò nō putamus repetendum. Medium autem genericum, à quo tanquā à causa adæquata procedit, & ratione cuius his omnibus conuenit, est quantitas proportionalis. Primum exemplū. 11.

Exemplum secundum est de æquiuocis, dicitur autē æquiuocus effectus, qui non habet vnam aliquam causam, sed multiplicem, ac diuersam, ad quem propterea de multis demonstrandum non vnum, sed plura media, atq; diuersa afferuntur: eiusmodi est similitudo, in coloribus & figuris æquiuoce reperta, ad quam demonstrandam de vtrisq; non vna causa afferenda est, sed diuersa, vna videlicet pro figuris, altera pro coloribus: Exemplum secundum.

nam

12 *nam causa similitudinis in coloribus accipitur ex eodem modo immutandi visum, nempe disgregando, vel congregando: in figuris vero ex aequalitate angulorum, & laterum, & cum analoga sint media inter aequiuoca, & vniuoca, effectis analogice multis attributis, causa quoque per se analoga debetur, per quam demonstrandi erunt, vt si veritatem, vel bonitatem velimus demonstrare de substantia, & accidenti, quibus analogice conueniunt, assumendum erit ens, quod medium est, & causa huius proprietatis analoga, propter quam ei dem attribuitur.*

In tertia parte capitis applicat habitudi-
3 Pars. *nem causae ad effectus secundum consequutionem, & vnitatem expositam ad exercitium demonstrandum, in quo causa medium est coniungendi extremitatem, nempe passionem, quae maior extremitas est cum minori, quae est subiectum, de quo demonstratur, & ait, quod si accipiamus causam per se, ex qua vniuersaliter sequitur effectus, (quam dixi-*
13 *mus esse vnam respectu vnius effectus) & comparemus eam cum proprio effectu, proprioq; subiecto, quae per eam coniunguntur, cum vtroq; conuertitur: si vero pro subiecto accipiatur, non proprium sed aliquod ex inferioribus, non conuertitur cum ea causa, neq; effectus: hoc est, medium, & maior extremitas, nisi forte acceperis omnia inferiora simul, quasi pro vno subiecto: quia cum proprio aequiualeant, non minus conuertuntur*
14 *omnes termini demonstrationis, quam si proprium accepisset, & producit exemplum mathematicum, vt habere angulos externos aequales quatuor rectis est passio superior respectu trianguli, & quadranguli, caeterarumq; figurarum recti linearum: vnde si respectu cuiuslibet per se sumptae accipiatur, non conuertitur cum ea: quia tanquam inadaequatā causam, & per accidens eam sequitur, si vero omnes simul accipiantur, vel figura recti linea, vt sic, conuersio fiet medij cum extremitatibus: huius autem rationem eandem reddit, quam superius de causa per se reddiderat.* Quia medium, ait, extremi ratio est primi, *quasi dicat: medium in tali modo demonstrandi est definitio maioris extremitatis, passionis videlicet, aut effectus, qui demonstratur, quam necesse est cum passione ipsa, eiusq; adaequato subiecto conuerti: vt si demonstrare velis, decisionem foliorum per cōgelationem humoris, aut succi, quae quasi eius definitio est, videbis medium hoc, vel causam* 15.
cōuerti cum extremitatibus, videlicet cum spoliatione frondium, & arboribus talis conditionis, quarum humidum seminus densatur.

Quo pacto communis passio de inferioribus demonstretur.

Eandem rursus doctrinam ad figuras demonstrandi applicat, docens quonam pacto communis passio de particularibus in modo, & figura demonstretur, atq; communem passionē, cui est vnica causa proxima plures simul remotas habentem per illas demonstrari de multis speciebus diuersorum generum, vt longitudinis vitae propria causa est bona complexio, per quam hoc modo demonstratur, omne animal bonam habens complexionem longitudine vitae in suo genere gaudet, Petrus, vel Ioānes talem habet complexionē ergo longam vitam habebit, sed effectus iste plures habet, & remotas causas in diuersis rebus diuersorum generum: nam alia causa est in quadrupedibus parum humeris colerici, ac fellis habere, vt in ceruo: in auibus vero multum habere siccitatis, quas remotas causas longitudinis vitae esse dicimus: quia 16.
in tantum sunt causae, in quantum efficiunt bonam complexionem, quae proxima & adaequata est, ad quam reducuntur, per quamlibet autem harum causarum demonstrari potest talis effectus de singulis eius generis animalibus, atque etiam de omnibus simul, cū quibus conuertitur ipsa causa, sed diuerso modo, nam de singulis demonstratur tanquam vniuersale simpliciter, cu vniuersale superius sit, sed de omnibus simul tanquam vniuersale primum, & quasi adaequatum: 17
nam praedicatum superius ad omnia inferiora simul sumpta comparatum aequale est, & adaequatum vocari potest

Vltima pars dub.

In extrema parte capitis dubium proponit, & soluit, quod videtur ex doctrina nuper tradita de communi passione applicata ad particularia, vel inferiora ortum: est autem dubium, si passio vniuersalis vniuersali

prædicato, primo & vniuersaliter conueniat, infe
rioribus verò non primo, sed per intermedias causas
(*hoc enim sibi volunt verba illa textus*) quod si nõ
statim accedunt ad indiuiduum, & si non soliũ
vnum, sed plura sunt media, plures etiã, & cau-
18 sæ sunt (*Vocat enim speciem atomam indiuiduum*)
vtra nam proxima causa talis passionis, quæ particu
laribus inesse probatur sit ea, quæ ex parte eiusdẽ, cõ
munis passionis accipitur, an quæ ex partis subiecto-
rum particularium? gratia exempli: longitudo vitæ
probatur inesse auibus, & quadrupedibus, & horum
generum speciebus per causam eius vniuersalem, vi-
delicet per bonam complexionem, & per causas par
ticulares defectum videlicet choleræ, & fellis, aut
siccitatis abundantiam (eiusmodi enim ex parte ipso
19. *rum subiectorum potius se tenent, cum particularem*
eorum naturam sequantur) *Quæritur, quæ nam pro*
xima causa dicenda sit. ad quã reducitur altera par-
ticularis, vel vniuersalis, & à qua potius incipere
demonstratio debet, vt in alteram tendat, incipiet
ne à particularibus, vt eas in vniuersalem referat,
sic procedens, ceruus longitudine vitæ gaudet, quia
parum habet choleræ, & fellis, & rursus, pa-
rum habet choleræ, & fellis quia bonam comple
Solutio dubij. *xionem, vel ab vniuersali, vt eam reducat ad par-*
ticulares, dicens, Ceruus longitudine vitæ gaudet
propter bonam complexionem, bonam autem com-
plexionem habet, quia parum habet choleræ, ac fel-
lis. Respondet Arist. particularem potius causam ex
parte subiectorum desumptam vocari proximam,
ad quam vniuersalis est referenda, dum de particu-
laribus demonstratur communis passio, cuius ea est
ratio: quia magis est intrinsecum, magis proprium,
& proximum quod ex propria subiectorum natura
accipitur quàm quod ex parte eiusdem cõmunis pro
prietatis.

Concludit tandem Aristoteles caput, quasi sub
20. *forma breuis Epilogi, colligens vniuersa quæ de na-*
tura syllogismi, demõstrationis, & scientiæ docuit,
in libris priorum ac posteriorum, hisce verbis: At e-
nim de ratiocinatione quidem demonstratio-
neve quid nam vtrumq; sit, & quo sit modo: la
tis iam patuit, & simul etiam demonstratiua
scientia, est enim idem.

QVOMODO PRINCIPIA COgnoscantur, & quis principiorum sit habitus.

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM.

De principijs vero, & quomodo fiunt no
ta, & quis cognoscens habitus, hinc est
planum addubitantibus primum, &c.

TEXTVS EXPOSITIO.

Caput hoc vniuersum posterioristicum opus Intẽtum cap
claudit, in quo Aristoteles, post quam omnia,
quæ ad demonstrationem, eiusque structuram
pertinent, tradidit, de principiorum notitia d.Tett:
docuerat capitibus præcedentibus, quanam vis inue
stiganda sint quid & propter quid, *ex quibus prin-*
cipia demonstrationis constantur idq; soliũ superat in 1.
telligendũ: quo genere cognitionis à nobis cognoscã
tur præsertim vniuersalissima, quæ dignitates vocã
tur atq; ex consequẽti cætera, quæ sine demõstratio. Diuisio cap
ne accipiuntur: An notitia scientifica, & scientiæ ha in tres partes.
bitu, vel quouis alio: Præstat autem in toto cap. tria:
nam primo ostendit necessitatem inuestigandi talem
principiorum cognitionem: secundo tres Quæstiones
proponit ac soluit: ac tandem dubium mouet, eique
facit satis.

Necessitatem inuestigandi principiorum notitiã I Pars circa noticiã.
hanc esse testatur, vt cum statutum sit, quod non con
tingit aliquid scire, nisi præcognoscantur prima prin
cipia immediata, necesse est nosse, an per eundem sci
entiæ habitum, quo conclusio cognoscitur, cognoscan 2.
tur etiam principia, vel per alterum diuersæ condi
tionis.

Quæstiones autem sunt: prima, an omnium im- Triplex
mediatorum principiorum sit eadem cognitio, vel quæst. proponitur.
per diuersum genus cognitionis eorum notitiam ac
cipiamus.

Secunda quasi explicatio prioris est, an per scien
tificam notitiam omnia immediata principia cogno II.
scãtur, vel quædam tantum, cætera per aliud genus
cognitionis.

Tertia An habitus principiorum fiant, aut gene- 3.
rentur in nobis, cum prius eos non habuerimus, vel
certè à principio sint in nobis: nos tamen lateãt quo-
usq; exercitatione cognoscantur: Hæc sunt de quali-
tate, aut modo huius cognitionis scitu digna.

His quæstionibus non eodem ordine quo proponũ Inuertit ordinem quæstionum.
tur satisfacit, sed ab vltima incipiens singulas eius
partes singulis etiam argumentis impugnat: & pri-
mo eam, quæ asserit latuisse nos, cum à principio in
nobis fuerint, hoc argumento: apertum est notitiam
principiorum certiorem, atque euidentiorem esse
notitia cõclusionis scientifica, nam cum tum intelle-
ctus assentiatur conclusioni propter principia (vt ca.
2. primi libri fuit constitutum) sequitur euidenter
certius, euidentiusq; cognosci sed habentem notitiã
conclusionis latere non potest, cum necesse sit (vt i- 4
bidem fuit manifestum) nosse quòd impossibile sit
aliter se habere: ergo repugnabit fortius. quodqui-
spiam notitiam principiorum habeat nesciens se eam
habe-

habere, quod tamen sequitur euidenter, si admittamus adesse à principio tales habitus, sed nõ cognosci.

Impugnatio alterius partis: nempe quod de nouo fiant in nobis similes habitus, talis est, omnis notitia fit in nobis ex præexistēte alia, vt in huius operis initio stabilitum est, sed notitia principiorum non est factibilis ex præexistenti: ergo nec de nouo comparabilis. Probatur minor: nam cætera nota sunt: præexistens cognitio ex qua fit altera, certior est ea, cum sit eius causa, atq; adeò nobilior, sed non est dabilis vlla notitia certior ea, per quam principia cognoscimus: ergo non erit ex præexistenti comparabilis. Infertur ergo ex duobus his argumentis, neque possibile esse habuisse nos à principio talem cognitionē nos latentem, sed nec de nouo fieri, nulla notitia, vel habitu præcedente.

Impug. alteri. *4.*

His argumentis hinc inde præiactis, accedit iam ad eiusdem quæstionis solutionem, pro qua præmittit tanquam certum, esse in nobis à principio quandam potentiam cognoscitiuam præcedentem principiorum notitiam: vt autem ostendat, qualis sit hæc potentia, vel principium cognoscendi, tanquam per se notum præmittit, cunctis animalibus inesse quandam naturalē potentiam ad iudicandum de sensibilibus, non adquisitam, sed naturalem, quæ vocatur sensus, sed triplicem habere gradum in diuersis, iuxta maiorem, vel minorē eorum dignitatem: gradus perfectior huius potentiæ est in his, in quibus post habitam alicuius notitiam, re etiam sensibili, de qua habetur abeunte, remanet aliqua impressio eiusdem notitiæ, ratione cuius iterum cognosci potest, & hoc modo reperitur in animalibus perfectis: in secundo gradu huius potentiæ consistunt animalia minus perfecta, in quibus post notitiam remanet eadem impressio non cuiuslibet obiecti sensibilis, sed alicuius vehementioris. Debiliora namque non valent eam relinquere propter debilitatem etiam potentiæ: infimum tenet gradum potentia hæc in quibusdā imperfectissimis animalibus carentibus motu progressiuo, qualia sunt, quæ perpetuo manent petris affixa: vnde prædicta animalia his gradibus distincta sic se habent in vsu huius facultatis, vt ea in quibus nulla impressio remanet, transacta cognitione non possint ea vti, nisi præsente re sensibili: ea vero, in quibus non remanet talis impressio nisi circa vehementiora sensibilia, non vtuntur tali facultate in absentia cuiuscumq; sensibilis, sed eiusdem duntaxat vehementioris: perfectiora demum, in quibus cu iuscumq; rei sensatæ durat impressio tali facultate vti possunt in absentia cuiuslibet obiecti iam cogniti: eiusmodi autem impressio memoria dicitur, quia est facultas quædam sensitiua perfectior prima, à qua species sensibiles conseruantur, quibus medijs sensibilia semel

Solutio vtriusque q æ. *Nota.* *Triplex gradus naturalis potētiæ.* *I.* *6.* *II.* *III.* *7.*

sensata in absentia iterum percipere potest, qua facultate priuantur omnino imperfectissima animalia perfectiora solum eam participant circa vehementiora: perfectissima vero memoratiuam omnium notitiam habere possunt.

Sed adhuc inter hæc aliud ponit discrimen Aristoteles, quantum ad modum vtendi hac facultate, nam quædam sunt, in quibus non solum remanet sensibilis notitia rerum absentium, sed quæ circa eas ratiocinantur medijs speciebus in memoria conseruatis, qualia sunt homines: cætera vero animalia quātumcumq; perfecta talem perfectionem discurrendi non pertingunt, sed simplici duntaxat notitia memoratiua gaudent: & ex hac memorandi perfectione in hominibus reperta conatur Aristoteles modum cognoscendi prima principia aperire: nam ex sensu, hoc est, ex notitia sensitiua, per quam semel percipitur obiectum sensibile, fit memoria, id est, remanet impressio eiusdem notitiæ per speciem conseruatam in potentia sensitiua memoratiua, & rursus, ex memoria iterata, seu repetita circa singularia eiusdem generis, vel speciei fit experimentum, remanente enim impressione multorum singularium sensatorum eiusdem naturæ iteratur sensationes circa ea, & collatione simul facta ab intellectu eorundem singularium elicitur vniuersalis quædam cognitio, quæ vocatur experimentum, vt ex multis experientijs, quibus expertus est aliquis, quod talis herba attulit sanitatem Petro, Ioanni, ac Francisco, elicit vniuersalem notitiam eiusdem herbæ, quod sanatiua sit: & hæc vniuersalis notitia sumitur tanquam principium artis medicinæ non per discursum, vel demonstrationem probatum, sed per experientiam, ex multis memorijs circa singularia repetitis acceptū, & eodem modo se res habet circa materiam necessariam scientiarum, quod ex sensatione diuersorum singularium, & memorijs repetitis generatur in intellectu simile experimentum, quod est notitia vniuersalis, quam accipimus tanquam principium, ex quo per demonstrationem elicimus conclusiones, & talis deductio conclusionum est generatio scientiæ: & hoc vniuersale experimentum vocat Aristoteles vnum præter multa, quia consideratur à singularibus abstractum, in quibus re ipsa existit, & ex quibus deductum est, & iste est modus comparandi notitiam principiorū, cuius exemplū designat in pugna, quæ fiunt per reuersionem exercitus iam fugati: dum enim vnus militum auertitur ad castra firmiter cõcend ns locum non deserere, & huic adiungitur alter, & sic q. successione quadam qui refistunt agmen, & fit principium pugnæ. pariter in cognitionibus sensitiuis contingit, nam memoriæ vnius particularis adiungitur altera, quibus etiam aliæ accedunt.

Secundum discrimen. *8.* *9.* *10.*

dunt, & fit principium scientiæ, hoc est, vniuersalis quædam notitia circa materiam necessariam talis obiecti, de quo habetur scientia.

Sed ne forte aliquis crederet eiusmodi vniuersalem notitiam principiorum, quam vocamus experimentum per solam memoriam sensitiuam fieri (vt nonnulli ex antiquioribus Philosophis posuerunt, nō
11. *discernentes intellectum à sensu) subdit Aristoteles*, quod cum sensu simul oportet præsupponere talem naturam animæ, quæ pati possit, *hoc est, quæ susceptiua sit cognitionis vniuersalis, quod habet per intellectum possibilem recipientem species sine materia vniuersales naturas repræsentantes, impressas quidem virtute intellectus agētis, qui est altera virtus animæ, per quam abstrahuntur à singularibus, & ex his omnibus simul coniunctis cum sensu, & memoria, species sensibilibus ministrantibus fit vniuersale experimentum, quod est notitia vniuersalis principiorum, quo autem modo possibile hoc fit, vt ex singularium notitia accipiatur vniuersale experimentum, amplius esse manifestandum ait: nam si accipiantur multa singularia successiue, quæ in aliquo vno non distinguuntur, illud vnum in eis consideratum est primo vniuersale, siue ad subiectum eorundem singularium spectet, vel accidens sit, vt si accipiamus Petrum,*
12. *Ioannem, ac Franciscum participantes albedinem, quam in eis consideramus, nihil aliud attendentes, hoc vnum in omnibus accipimus, nempe albū, quod vniuersale prædicatum est, & si in eisdem consideremus rationalitatem, in qua communicant, nihil cogitantes de singularibus, vel accidentibus, vnum aliquid concipimus, nempe rationale, quod est differentia eorum, per quam separantur à brutis, & hoc est etiam vniuersale, quod ex sensitiua notitia elici posse sic ostenditur. Quanquam sensus nihil possint percipere nisi singularia, sed ratio obiectiua, sub qua ea percipiunt, vniuersalis est, vt visus, verbi*
13. *causa, nō percipit nisi singularem colorem, non tamen sub ratione huius coloris, nam si sic eum perciperet, non posset videre nisi hunc colorem, cum euidēs sit, nullam potentiam se extendere vltra rationem formalem, sub qua obiectum percipit: hæc namque censetur adæquata sensus quidem non fertur in rationem vniuersalem tanquam in obiectum* quod, *ita vt illam sentiat, aut percipiat, nam hoc solius est intellectus sed solum obiectum singulare sentit, videt, vel audit, sub ratione tamen vniuersali obiectiua visibilis, vel audibilis, quod est ferri in rationem vniuersalem vt quo, vnde fit, Petrum, vel Ioannem percipere, vt sunt tales homines, & ex tali modo percipiendi deducitur, intellectum posse in eis considerare rationem hominis, non consideratis ra-*

Quomodo ex singularibus vniuersalia fiant.

tionibus huius, vel illius: & hoc est rationem vniuersalem considerare, eamq; ex multis diuersorum singularium experiētijs deducere, quod absq; dubio non posset (inquit Aristoteles) si sensus ea perciperet sub ratione determinata singulari, vt Petri, aut 14
Ioannis: & quod de singularibus dicimus respectu vniuersalis naturæ specificæ in eisdem considerata, accipiēdum est de speciebus comparatione vniuersalis generici, nam ex consideratione talis, vel talis animalis, hominis videlicet, aut equi accipimus rationem animalis, quam in eis consideramus, non consideratis proprijs differentijs, rationalis, & hinnibilis, per quas distinguitur, & hoc est vniuersale genericum, sicq; ascendendo vsque ad supremū genus prædicamenti procedit modus abstrahendi vniuersale prædicatum à particularibus sensu perceptis, & cum discursus iste per singularia, ex quibus colligit intellectus vniuersale, intus in anima sit quædam experimentalis inductio, infert Aristoteles prima principia vniuersalia cognosci à nobis per inductionem.

Ex quibus etiam intulit, vt duas priores quæstiones soluere posset: vniuersalem principiorum notitiam ad intellectum pertinere, cuius est vniuersale cognoscere, licet medijs sensibus percipiētibus singularia, nam principium scientiæ vniuersalem cognitionem intellectus denotat, sed circa intellectum 15
ait, duo esse habituum genera, qui se habent ad verum quidam veri sunt semper, alijs verò non repugnat subesse falsum, & aliud genus est ad falsum determinatum: primi generis sunt opinio, et fides humana. Postremi, habitus erronei, & quia principia semper sunt vera, non possunt ad aliquem ex his pertinere, sed ad ordinem certe eorum, qui ad veritatem sunt omnino determinati, ita vt repugnet eis subesse falsum, & tales habitus sunt scientia, & intellectus, & de scientia quidem certum esse, ab ea dumtaxat cognitione certitudine superari, quæ vocatur intellectus tanquam à propria causa: nam conclusioni assentimur per habitum scientiæ propter notitiam principiorum, ergo absque dubio certior est hæc, qua propter non scientia, sed intellectus.
Quod alia rursus ratione confirmat: scientia adquiritur per demonstrationem, sed demonstratio non 16
est principiorum, alioquin in infinitum procedere tur, vt superius probatum est: ergo principium scientiæ non potest esse scientia, sed alia cognitio superior quæ vocatur intellectus.

II. Illatum. Solutio 1. & 2 quæst.

Confirm.

Et ex his habetur solutio vtriusque quæstionis: videlicet nullum principium immediatum vitale, cognosci per scientiam, sed omnia per altiorem quandam notitiam, quam vocamus intellectum: & hæc est expositio totius capitis.

GENE-

GENERALIS DISPVTATIO DE HABITIBVS, SEV VIRTVTIBVS INTELLECTVALIbus ad partem Posterioristicam spectantibus.

Intentum.

X virtutibus, siue habitibus intellectualibus tres præcipui perficiunt demonstratoriam artem, nempè intellectus, scientia, & sapientia: nam ex parte præmissarum demonstrationē perficit intellectus, ex parte conclusionis habitus scientiæ, & quodammodo ex parte vtriusque sapientia, quibus annectuntur fides, atque opinio, non tanquam virtutes intellectuales, sed eis valdè similes, ex quarum imperfecta conditione, elucet magis perfectio scientiæ, cæterarumq; virtutum intellectualium: vniuersam autem disputationem in quinque tractatus diuidere placet, & erit primus de habitibus intellectualibus in generali: secundus de habitu principiorum, qui vocatur intellectus: tertius de scientia: quartus de sapientia: postremus de fide, & opinione: nam ars, & prudentia proprias sedes habent, in quibus earum natura discutietur: singulos autem tractatus in particulares controuersias, vel quæstiones diuidemus.

TRACTATVS PRIMVS.

De habitibus, seu virtutibus intellectualibus in generali.

Nota. CIrca vniuersalem habituum intellectualium considerationem tria se se nobis offerunt discussione digna: videlicet an
2. sit habitus intellectualis? quid sit? & quotuplex? hoc est, an sufficiens sit diuisio eius in quinque illa membra ab Arist. enumerata 6. ethic. cap 3. nempè intellectum, scientiam, & sapientiam, prudentiam, & artem.

QVAESTIO I.

An necesse sit habitum intellectualem ponere.

DE habitu intellectuali sciscitatur titulus quæstionis, & non de habitu in cōmuni: quia de eo solo præsens disputatio instituitur, in qua, quid nomine habitus significetur, præmittendum est. Et alijs acceptionibus prætermissis, quas in prædicamentis ex mente Arist. 5. metaph. cap 20. text. 25. retulimus, ea solum, quæ propria est, præsenti instituto deseruit, secundum quam habitum definit Aristot. eodem loco hisce verbis: *Habitus dicitur dispositio, secundum quam benè, vel malè disponitur dispositum, aut secundum se aut ad aliud.* Et 1. lib magnorum moralium: *Habitus sunt* (inquit) *vnde erga hæc habemus benè, vel male.* Eiusmodi autem definitio hanc diuisionem claudit, per quam illustratur, duplex est habitus, vnus quo subiectum proximè disponitur, vt benè, vel malè se habeat secundum naturam, remote verò in ordine ad operationem, cuius natura ipsa principium est: nam benè constituta natura benè se habet ad operandum, & malè constituta malè se habet: huius generis sunt sanitas, ægritudo, pulchritudo, ac deformitas: & habitū huius conditionis designauit Arist. illa particula *secundum se*: idem namque est secundum se, ac in propria natura: alius est habitus proximè disponens subiectum, vt benè, vel malè se habeat in ordine ad operationem, cuiusmodi sunt habitus virtutum, vt Temperantiæ, & Fortitudinis, & eiusmodi est actus disponens subiectum in ordine ad alterum, hoc est, ad actum, & obiectum: & quidem de primo habitu non procedit præsens controuersia, qui sicut non disponit proximè ad operationem, sed ad naturam, nō inhæret potentiæ, sed substantiæ, vel naturæ eiusdem subiecti, sed de eo, qui

Explicatur titulus quæstionis.

3.

Quid sit habitus, & quotuplex.

qui proxime ad operationẽ disponens etiam potentiæ inhæret, nã intellectus potentia est.

Nullam dari necessitatem habituum probatur.

I. Argum. QVod autem non sit necessarius talis habitus his argumentis probatur. Primo, intellectus est naturalis quadam potentia in proprium actum, & obiectum inclinata, ergo de se est determinata circa vtrunque, nullo
5. que proinde indigebit determinante, sed habitus huius rei gratia ponitur, vt potentia de se indifferens determinetur ad eliciendum actum, ergo in intellectu non erit necessarius.

II. Argum. Secundò: habitus ponitur ad superandam difficultatem, quæ in eliciendo actu reperitur, vel, quod idem est, ad comparandam facilitatem, & promptitudinem, sed ex parte intellectus non est vlla difficultas, cum obiectum nõ excedat facultatem potentiæ, sed ei sit proportionatum: adquirere aptam facilitatem non potest, cum sit potentia naturalis ad intelligendum, quemadmodum vsus videndi nullam facilitatem oculis confert, ergo non magis indigere habitu ad intelligendũ intellectus conuincitur, quam ad videndum, oculus.

III. Arg. Postremo. Quælibet potentia cognoscitiua constituitur sufficienter in actu primo ad operandum per similitudinem obiecti in ea rece-
6. ptam, quam speciem impressam vocamus, à qua sufficienter etiã determinatur ad operandum circa tale obiectum, vt cõstat in internis, atq; externis sensibus, in quib⁹ nulla alia qualitas, vel habitus præter speciem sensibilem ponitur: sed intellectus informatur specie intelligibili cuiuslibet obiecti ad operandũ circa illud, ergo per illam sufficienter determinatur, & in actu primo efficitur ad percipiendum tale obiectum: non est ergo alia qualitas necessaria præter speciem, nisi forte hanc velis appellare habitum, & tunc libenter admittemus esse ponendum, quemadmodum in potentijs sensitiuis.

Opposita, ac veræ sententiæ fundamenta.

Arist. Sententia D. Thom. & vniuersæ scholæ. HAbitus nihilominus in potentia intellectiua ponendos esse, non solum vniuersa Peripateticorum schola cũ Arist. 1. lib post. cap. 26. & 6. ethic. cap. 3. tenuit semper, sed communis consensus antiquorum scholasticorum cum Magistro in 3. dist. 25. & modernorum, cum D. Thom. 1. 2. quæst. 49.
7. art. 4. & quæst. 50. art. etiam 4. Vnde ab hac veritate absque sufficienti ratione, & euidenti recedere nõ licet: cuius duplex est fundamentum, vnum ex ipsamet potentiæ intellectiuæ conditione desumptum, alterum experientia confirmatum.

Primum tetigit D. Thom. priori loco ex nuper relatis, quod eiusmodi est: operatiua potentia duplex est: vna nõ solum ad vnũ actum determinata, sed ad vnum modum eum eliciendi, vt lapis ad vnũ motum deorsum, quem semper eodem modo exequitur, & tales potentiæ nullo indigent habitu, quo determinentur ad operandum, vel quo facilius operentur, sed cum naturalis sit omnibus modis earum operatio, nullam facilitatem exercitio comparant, aliæ sunt potentiæ non solum circa diuersa operari valentes, sed diuersis modis, benè videlicet, vel male: vt voluntas circa bonum, & malum per appetitum, vel fugam: intellectus circa verum, vel falsum per assensum, vel dissensum, per verum assensum, aut erroneum, quæ proinde aliquo determinante indigent, vt conuenienti modo operentur, & eiusmodi determinans superadditum potentiæ vocatur habitus, cum sit dispositio potentiæ ad benè, vel malè operandum, & necessario quidem ponendum in quacunq; potentia indifferenti ad operandum circa diuersa, vel diuerso modo circa idem: alioquin non consequetur finem, in quem ab ipsa natura ordinatur, qui non est alius, quam debito modo propriã exercere operationem, potentiæ enim propter actus sunt. Primum fundamentum ex D. Thom. 8.

Secundum fundamentum euidenti experientia roboratur, qua constat prędictas potentias indifferentes continuo operandi exercitio, circa idem obiectũ quandam facilitatem comparare, ita vt cum in principio non sine difficultate operentur, facilè tandem, prompte, & cum delectatione easdem operationes exequantur. Hanc autem facilitatem nõ præbent formaliter ipsi actus statim abeuntes, sed quid aliud ab eis in potentia derelictum, quod cum nõ semper eidem potentiæ adfuerit, conuincitur aliquid ei superadditum esse per operandi exercitiũ conquisitum, & reale quidem, cum realem modũ operandi potentię tribuat, quod qualitas meritò vocatur, & propriè habitus, quandoquidem ad nullã aliam speciem qualitatis pertinere potest. Secundum fundamentum ab experientia. 9.

Enodantur negatiuæ sententiæ argumenta.

Superest

Ad 1. resp. SVpereſt propoſita argumenta diluere. Ad primum dicendum eſt intellectum determinatū eſſe circa communem rationem
10. ſui obiecti, nempè veritatem, in quam naturaliter inclinatur, ſed circa particularia obiecta, ac modos operandi benè, vel malè, quandam habet indifferentiam, ac propterea aliquo determinante indiget, quo inclinetur ad benè, facilè, ac promptè operādum, & eiuſmodi determinans appellamus habitum.

Ad 2. resp. Secundum argumentum petit diſcrimen inter potentias animæ, nam quædam ſunt omninò naturales, quæ imperio rationis non ſubduntur, vt nutritiua, & vegetatiua, quam etiam conditionē habent externi omnes ſenſus: nam & ſi ex parte organi, ab vſu, vel operatione poſſint cohiberi, vt ſi aliquis oculos claudat, vel aures obſtruat, obiecto tamen præſente non poſſunt nō operari, neque enim poteſt quiſpiam apertis oculis, obiectoque præſenti viſionem ſuſpendere, vel apertis au-
11. ribus non audire, & iſtæ potentiæ naturaliter prorſus operantes ſecundum rem, & modum, nec facilitatem comparant, nec illius capaces ſunt, nec proindè alicuius habitus, vt benè adnotauit D. Thom. 12. quæſt. 50. art. 3 ad 3 aliæ ſunt potentiæ imperio rationis ſubditæ quantum ad vſum, vel exercitium ſuorum actuum, quia à ratione applicari poſſunt ad operandum, vel remoueri ab operatione præſente etiam obiecto, de quarum numero ſunt intellectus, appetitus ſenſitiuus, & ex potentijs ſenſitiuis nonnullæ: præſente enim obiecto intellectus, liberè poſſumus eum ab operatione diuertere, vt circa aliud operetur, vel operationem ſuſpendat, & etiam appetitum ſenſitiuum, ac propterea non ſolum in voluntate formaliter libera ponuntur habitus, ſed etiam in his, quæ voluntati ſubduntur.

Ad formã argum. Nunc ergo ad formam argumenti dicimus, intellectum operatione ſenſuum indigere ad intelligendum, & ex hac parte aliquam difficultatem habere in ſuis operationibus, quam
12. per habitum ſuperant, etenim cum ſenſus ſint organicæ, atque corporeæ virtutes, non ſine difficultate operantur, & adhuc intellectus ipſe ex parte ſua, licèt poſitiua difficultate careat, negatiuam habet in eo conſiſtentem, quod eſt nō eſſe ex ſe facilem, nec promptum ad operandum, ſed hanc facilitatem, & promptitudinem, quæ eſt ipſemet habitus, vſu, atque exercitatione comparat, & hoc eſt, quod paſſim dictitamus, habitus frequenti vſu acquiri, negandum igitur eſt ſic ſe habere intellectum in ſuis operationibus, ſicut viſum, vel quemlibet alium ſenſum externum, ſed cum rationis imperio ſubdatur, nec ex ſe facilè operetur, facilitatem, habitumue comparat, frequenter circa idem obiectum operans, cuius viſus (vtpotè omnino naturalis facultas) minimè capax eſt.

Poſtremum argumentum aliquo alio indigere potentiam intellectiuam à ſe diſtincto admittit, vt fiat in actu 1. ad operandum, nempè ſpecie ab obiecto impreſſa, à qua modo quodam determinatur, quod in præſenti conſideratione ſufficit: An verò ſpecies hæc propriè ſit habitus, vel præter ipſam alia ſit ponenda qualitas, ſecunda quæſtio in dubium reuocat, ex cuius deciſione plena ſolutio eiuſdem argumenti dependet. Ad vltimū. 13.

QVAESTIO II.

Sit ne habitus ſpecierum intelligibilium congeries, vel altera qualitas à ſpeciebus diſtincta.

INtellectum noſtrum ex ſe nudam potentiam eſſe, atq; adeò indeterminatam prorſus ad vnum, vel alterum obiectum percipiendum, determinari autem ab obiectis proprias ſimilitudines ei imprimentibus teſtatur expreſsè Ariſtoteles 3 libro de anima: vbi eum nudæ, vel raſæ tabulæ comparat, in qua nihil depictum eſt: quodlibet autem obiectum propriam ſimilitudinem ei imprimit medio agente intellectu, & phantaſmate, quod eſt ſenſibilis ſpecies eiuſdem in phantaſia reſidens, per talem autem ſpeciem intelligibilem eidem obiecto coniungitur, & cum eadem ſit, quaſi virtus, & ſemen obiecti, intellectus eam recipiens fœcundus redditur, ad partumque peruenire poteſt, hoc eſt, ad actum intelligendi, per quem conceptus rei expreſſus, tanquam fœtus mentis formatur, obiectumque intelligitur, vnde vulgatum illud D. Auguſt. ſatis in ſchola celebratum emanauit: *Ab obiecto, & potentia paritur notitia*: ab obiecto quidem mediante ſpecie, & ab intellectu per eam informato: hinc etiam proceſſit communis cōſenſus totius Peripateticæ ſcholæ ponentis intelligibiles ſpecies neceſſarias Expoſitio tituli. 14. 15.

cessarias ad earum rerum cognitiones, quas per habitus intellectuales cognoscimus vno excepto Durando, qui temere eas negare ausus est, in 2. dist. 3. quæst. 6.

Opin. Auicennæ. An verò similes species sint habitus intellectuales, vel præter illas alia sit ponenda qualitas, quæ propriè sit habitus, præsentis controuersiæ status est: nam positio Auicennæ, cuius meminit D Thom. a 2. quæst. de veritate, art. 2. & in dist. 30. quæst. 1. art. 2. singularis est, & ab schola philosophorum iam diu

16. relegata, nempè intellectum nostrum per influxum separatæ cuiusdam intelligentiæ recipere species, neq; eas retinere post intellectionem, sed de nouo iterato accipere: ex continua autem receptione facilem reddi ad recipiendum: & hanc passiuam facilitatem esse habitum: cum tamen habitus ex parte poten-

Refutatur. tiæ se teneat, in quantum est principium actiuum operationis, eam ad eliciendum actum determinans: vnde friuolum est in sola passi-

17. ua facilitate eum constituere, præter quam quod facilitas operandi vsu adquiritur, recipiendi minimè.

Hac igitur exclusa positione huius controuersiæ decisionem, nec expressam, nec insinuatam inuenio in doctrina Arist. sed cum habitus intellectuales posuerit: nec verbum de eorum quidditate protulit: à temporibus autem D. Thom. cœpit in schola eius agitari, & ex diuersis suorum operum testimonijs opinionum diuersitas inter alumnos eius orta est.

Collectionem specierum intelligibilium esse habitum scientiæ suadetur.

Secunda sententia. Capreolus enim quæst. 3. prologi sententiarum, cum multa in fauorem vtriusq; partis retulisset, in eam partem magis inclinat, quæ docet specierum intelligibilium congeriem esse habitum intellectualem, & nō

18. aliam qualitatem eis superadditam: & hęc fuit

Nominal. sententia Nominalium: quam non solum sequitur, sed egregiè declarat, atque confirmat Paulus Sonzinas 6. metaph. quæst. 9. vbi illud in primis adnotandum censet, species intelligibiles duplices esse, quasdam simplices simplicem rei quidditatem, vel accidentia repræsentantes: quibus mediantibus eam simplici notitia percipimus, & eiusmodi sunt, quas intellectus agens abstrahit à phantasmatibus, vt species hominis, aut leonis: aliæ sunt species compositæ, vel complexæ rem compositam repræsentantes, quæ ex simplicibus fiunt: informatus enim intellectus speciebus hominis, & risibilis: hanc compositionem format, homo est risibilis: quasi ex multis simplicibus vnam speciem compositam constituens: inter vtramque verò illud esse discriminis docet, quod simplex ab intellectu agenti, complexa verò à possibili per apprehensionem, & iudicium formatur: vnde infert requiri species simplices ad constitutionem habitus, non tamen esse habitum nisi complexas, non quidem confusè acceptas, sed ordinatas hoc modo, vt postquam intellectus agens possibili impressit species simplices hominis, rationalis, & capacis disciplinæ, per apprehensionem, iudicium, ac discursum, tales ex eis compositiones formet, & ad constitutionem demonstrationis ordinet, omne 19.
animal rationale est capax disciplinæ: omnis homo est animal rationale: ergo omnis homo est capax disciplinæ, & rursus speciebus admiratiui, atque risibilis acceptis, eliciat, hominem esse admiratiuum, & risibilem, & sic suo ordine per essentiam demonstrat primam passionem, & per hanc secundam, & ex hac tertiam, sicque de cæteris, & hoc modo ordinans species complexas habitum scientiæ 20.
constituit, itaque species complexæ principiorum, & conclusionum, quæ per diuersas demonstrationes suo ordine ab eis deriuantur, habitum scientiæ constituunt absque alia qualitate eis superaddita, tantundemque de cæteris habitibus intellectualibus suo modo iudicandum erit, videlicet importare singulos species complexas in recto, & in obliquo ordinem, ratione cuius vnum per se habitum efficiunt.

Hæc sententia videtur propria D Thom. multis suæ doctrinæ locis, quibus, tam de generatione habituum intellectualium, quam de augmento loquitur, de generatione quidē loquens quæst 10. de veritate art. 2 ait. *Anima Christi cognitione, qua Verbum videbat indiguit habitu, quod est lumen, ad cognitionem verò creaturarū habuit habitum, qui est collectio specierum ordinatarum ad cognoscendum, &c.* Et in 3. dist. 14. quæst. 1 art. 3. quæstiuncul. 4. *Diuisio habituum* (ait) *in diuersis rebus cognoscendis contingit in nobis, ex hoc quod formæ intelligibiles in nobis sunt minime vniuersales: vnde oportet, quod diuersas res per diuersas species cognoscamus. & diuersæ species secundum genus faciunt diuersos habitus scien-*

Primus locus D. Thom.

21.

2. Locus.

sus scientiarum Et 1. lib contra gentes, cap. 56.
3. Locus. *Habitus inquit, vel est habilitas quaedam ad recipiendum species intelligibiles, vel est ordinata congregatio ipsarum specierum intelligibilium existentium in intellectu, non secundum actum completum*
4. Locus. *sed medio modo inter potentiam, & actum.* Et cũ de augmento ageret. 1. 2. quaest. 57. art. 2 haec
22 scripsit verba. *Scientia potest augeri secundum se ipsam, sicut cum aliquis plures conclusiones Geometricae ad discit, augetur in eo habitus eiusdem scientiae secundum speciem, &c:* Et clarius 3 part. qu.
5. Locus. 17. artic. 2. Docet habitum scientiae augeri, ex eo, quod intellectus agens post primas species intelligibiles abstractas à phantasmatibus potest alias, atque alias abstrahere. Quibus in specierum complexarum multiplicatione incrementum habitus ponens, nõ aliud esse ab eisdem speciebus profitetur.

1. Ratio. Et ratione probatur. Quia nec generatio
23 habitus, nec augmẽtum eius bene intelligitur posito quod sit aliqua vna qualitas speciebus superaddita: non generatio, quia non videtur possibile vnam simplicem qualitatem tot obiecta diuersa, quod sub adaequato eiusdẽ sciẽtiae comprehenduntur, respicere posse, vel ad eam cognoscendam potentiam inclinare, sed
24. necesse est tot ponere qualitates inclinantes, quot sunt obiecta, & hoc est, quod ponimus dicentes habitum esse ordinatarum specierũ congeriem: augmentum etiam non videtur intelligibile, nisi dicatur per nouam specierũ acquisitionem fieri, sic namque bene intelligimus maiorem esse, vel perfectiorem scientiam, quia ad plura obiecta per nouas species cognoscenda extẽditur. Eandem autem qualitatem simplicem ad noua obiecta terminari impossibile est: nam vel noua pars ei additur, & tunc non erit eadẽ, vel simplex, sed cõposita, aut non additur, & tunc sine additione non intelligitur, quo pacto noua obiecta respiciat, quare dicendum est collectionem specierum potius, quã aliam qualitatem superadditam esse habitum.

Vera sententia explicatur.

Vera sent. Secunda opinio tenet intellectualem habitum qualitatem esse distinctam, atque superadditam speciebus, per vsum earum acquisitam: hanc sequitur Hericus Gand. quodlib. 9. q. 4. & ex discipulis D. Tho. Ferrar. 1. lib. contra gent. c 56. Mag. fr. Soto quaest 3 prooemiali. Caiet. 1. 2. quae 54. art 4 & moderni o-
25. mnes post ipsos, accipientes absque dubio, ex D. Tho. qui eodem articulo tria de habitu intellectuali docet in corpore: primum nempe, esse simplicem qualitatẽ, quod probat ex simplicitate subiecti: nam intellectus non est multiplex, sed vna simplex qualitas: ergo talis erit habitus, cum perfectio quaelibet suo sit perfectibili proportionata & quemadmodum intellectus, ait, consideratur ex parte obiectorũ, ad quae se extendit, & ex hac parte quandam habet multiplicitatem extensiuam: & rursus, vt est in se, quo pacto vna simplex potentia est & sub vna ratione obiectiua, multa respicit pa 26.
ri ratione habitus ex parte rerum, ad quas se extendit potentiam inclinans, multiplex quodammodo est; sed quia sub vnica ratione obiectiua respicit omnes, in se est vna qualitas simplex: ex qua distinctione simplicitatem habit⁹ clarius infert hisce verbis: *Inde est, quod habitus est qualitas simplex, non constituta ex pluribus habitibus, etiam si ad multa se extendat, &c.* Haec D. Thom. ex quibus euidenter deducitur habitum, non esse congregationem specierum apud ipsum, cum non admittat cõpositionem, ex multis habitibus partialibus: species enim plures eundẽ habitum cõponere repugnat, nisi tanquã partes eius integrantes: in solutione ad primum generationem habitus intellectualis fieri negat per successiuam productionem partium, sed vnius, eiusdemq; qualitatis simplicis, quam non habere statum, 27
& perfectionem habitus docet, quousque frequens vsus eam corroborat, atq; cõfirmat, ac difficile mobilem à subiecto reddit. Ac tandẽ in solutio ad 3. de augment. eiusdem habitus sic loquitur: *Ille qui in aliqua scientia acquirit per demonstrationem scientiam conclusionis vnius, habet quidem habitum, sed imperfecte, cum vero acquirit per aliquam demonstrationem scientiam conclusionis alterius, non aggeneratur in eo alius habitus, sed habitus, qui prius inerat, fit perfectior, vt pote ad plura se extendens, &c.* Quae absque dubio stare non possunt cum opinione praecedenti, de specierum congerie, nam si haec esset habitus, cum successiue acquirantur singulae species, augeretur habitus ipse per aggenerationem multorum habituum partialium, sentit ergo D. Thom. species ad generationem habitus esse omnino necessarias, sed aliam qualitatem per vsum earum comparatam vere, & propriè esse habitum: & hanc sententiam tanquam veram, & D. Thomae propriam amplectimur, quam his rationibus confirmare solent.

I. Ratio. Habitus intellectuales non habentur à natura, sed vsu, atque exercitatione comparantur (vt communis consensus totius Peripateticæ scholæ tenet) sed species intelligibiles
28 præsupponuntur actibus, ergo repugnat esse habitum. Probatur minor, nam intellectus si cut quælibet alia potentia cognoscitiua non operatur, nisi prius ei coniūgatur obiectum, ex vtriusque etenim coniunctione fit vnum principium totale, atque sufficiens actus, sed obiectum coniungitur potentiæ medijs speciebus, tanquam virtutibus proprijs, ergo prius sunt species ordinatæ in intellectu, quam actum intelligendi eliciat, cum ergo habitus generetur per repetitionem actuum, sequitur plane non esse species ordinatas, sed quid posterius per earum vsum genitum.

Cōfirmat. Et confirm. quia intellectus informatus speciebus effectiue producit actum, ergo id etiam quod ex actibus resultat, nempe habitum, qui
29 sicut est effectus potentiæ, sic etiam specierū, quibus informatur, diuersæ igitur qualitates sunt species ab habitu, sicut causa quælibet ab effectu distinguitur.

II. Ratio. Secūdò, Habitus est qualitas, per quam facile, prompte, & cum delectatione operatur
30. potentia, sed stat intellectum esse informatū speciebus, & adhuc non habere facilitatem ad operandum, cum eam comparet per frequentem vsum, ergo facilitas distinctum quid est ab speciebus ordinatis, atque adeò habitus ipse, qui ipsamet facilitas est.

III. Ratio. Quomodo intendātur qualitates, & extendātur. Probatur tertiò. Ex modo augmenti, seu intensionis eiusdem habitus. Bifariam enim augetur qualitas, secundum intensionem, & extensionem: extensio qualitatis fit per informationem diuersarum partium eiusdē subiecti, si corporea fit, nam spiritualis, sicut eius subiectū, partibus caret. Exemplū habemus in calore manus, vel capitis, cum ad manum alterā, vel pedem extenditur, & augmentum hoc fit
31. per additionē nouæ partis formæ de potētia nouæ partis subiecti, & si qualitates spiritualis sit (quales sunt habitus intellectuales de quib* loquimur) augetur secundū extensionem, ex eo quod ad noua obiecta cognoscenda terminatur, intensio autem propria qualitatis est, quā do eadem præexistens, & circa eandem partē subiecti perficitur, & in habitibus quando circa vnum, idemque obiectum perfectius cognoscendum, hoc est clarius, vel distinctius, vel facilius, iuxta modum concurrendi eiusdem habitus ad illius cognitionem, sed si habitus sit specierum congeries, poterit quidem secundum extensionem augeri, dum nouis speciebus acquisitis noua cognoscuntur obiecta, nequaquam secūdum intensionem, nam species intelligibiles per frequentem vsum non perficiuntur, cum sint simplices quæ dam obiectorum repræsentationes, non recipientes magis, & minus, nec enim ex vsu earum crescit repræsentationis perfectio, sed omnino naturaliter à principio productionis habetur tota, & solum vna perfectior altera dicitur, propter maiorem perfectionem causæ, à qua producitur, obiecti quidem, & luminis, ex quorum influxu imprimitur, non est ergo designabilis modus intensionis intellectualium habituum ab hac sententia, quæ ponit esse specierum congeriem, vel multitudinem. 32.

Contra Sōz. nat. responsioné. Illud enim, quod Sonzinas vi huius argumenti oppressus admittit, nempe species ipsas intendi per vsum, simplicitati, atque indiuisibilitati earum aduersatur, nam cum repræsentatio sit naturalis, & ex simplici comparatione speciei ad obiectum desumpta, non dependet ab vsu, nec per illum potest crescere, vel intendi, ponēda est igitur quædam alia qualitas per vsum specierum, vel actuum frequentationem acquisita, quæ vere, & proprie sit habitus hæc autem non est aliud in intellectualibus, & moralibus habitibus, quam facilitas, & prōptitudo operandi circa proprium obiectum, quam eorundem actuum repetitio perficit, nam quo magis actus, præsertim intensiores multiplicantur, & facilior redditur potentia, ac promptior ad futuros eliciēdos, in quo cōsistit intensio, vel augmentum habitus. 33.

Vltima ratio. His rationibus vnam aliam adiungere placet, non solum prædictam sententiam corroborantem, sed plane ostendentem falsitatem oppositæ, est autem talis. Intellectus noster duas sortitur operationes, videlicet apprehensionem, & iudicium, postquam enim obiectum per intelligibiles species apprehendit, de veritate illius iudicat, quod est quasi sententiam ferre: itaque iudicium præsupponit apprehensionem, & in vtraque apprehensione depēdet intellectus ab alio, in apprehensione quidem ab obiecto mouente per species medijs phantasmatibus, à quibus abstrahuntur, vnde Aristot. hoc. 2 lib. poster cap. 14 & 3 lib. de anima cap. 8. *Qui non sentit* (ait) *nihil discere potest.* 34.
In

In iudicio verò pendet intellectus ab apprehensione in genere causæ materialis, quia non iudicat, nisi de re, vel materia apprehensa, & quia apprehensio materialis tantum causa iudicij est, non sufficienter determinat intellectum ad iudicandum: in quo noua, & maxima difficultas est, cum multi bene apprehendentes in iudicando errent, re-
35 quiritur, ergo præter species, quantumlibet ordinatas, aliquid ex parte ipsiusmet intellectus a quo per modum efficientis determinetur ad iudicium ferendum, cum ipse indifferens sit ad bene, vel male, facile, vel difficile iudicandum, hoc autem non potest esse obiectum, quod solum concurrit mediante spe-
36 cie ad apprehensionem, & eadem ratione non potest esse species ipsa apprehensioni dumtaxat deseruiens, ergo aliud ponendum est, à quo sufficienter determinetur, facilisque ad iudicandum reddatur, & hoc est proprium munus habitus, in hoc consistit eius necessitas: ex quo etiam deprehenditur falsitas oppositæ sententiæ, quæ, cum ponat determinatiuum intellectus pro apprehensione nempè speciem, nullum ponit pro iudicio ferẽdo, in quo maior est, & noua difficultas, quam nõ potest vincere species.

Confirm.

Confirmatur demum hæc sententia, ex similitudine habituum supernaturalium ad intellectum pertinentium, quales sunt diuina fides, donum scientiæ, sapientiæ, & intellectus
37 de quibus certum est in schola Theologorum esse quasdam qualitates ab speciebus distinctas, non solum in hominibus per species à rebus desumptas cognoscentibus, sed etiam in Angelis, quibus à Deo infunduntur. Tantundem ergo sentiendum est de habitibus naturalibus, & moralibus, cum vniuersaliter verũ sit supernaturalia, quæ Deus operatur in anima, naturalibus accommodari.

Soluuntur fundamenta prioris sententiæ.

Nota.

AD solutionem autem argumentorum iam deuenientes, vt germanum sensum D. Thom. eliciamus, & priora
38 testimonia cum posterioribus componamus, obseruandum est, ad quemlibet actum habituum intellectualium quatuor concurrere, duo quidem ex parte potentiæ, & totidem ex parte obiecti, ex parte quidem intellectus concurrit lumen intellectuale ipsius, quod non est aliud, quam virtus percipiendi, ac penetrandi naturam obiecti. Concurrit etiam facilitas, & promptitudo acquisita per repetitionem actuum, qua informata potentia facile, promptè, & cum delectatione operatur, ex parte autem obiecti concurrit eius natura formaliter scibilis, vel intelligibilis, certe sub ratione formali aliorum habituum intellectualium: concurrũt etiam species eiusdem, tanquam virtutes propriæ, quibus medijs coniungitur potentiæ.

Nec potẽtia, neq; obiectum esse habitũ.

Ex his autem quatuor certum est, nec potentiam, neq; obiectum esse habitum: de speciebus etiam non minus est certũ maximam cũ habitu similitudinẽ habere, nam cum propria ratio habitus sit esse qualitatem difficile mobilem à subiecto, id habent species, quæ post quam semel imprimuntur, difficile, vel nun- 39
quam abolentur. Et rursus cum propria conditio habitus sit determinare potentiam ad operandum, eandem conditionem suo modo sortiuntur species, quarum quælibet determinat intellectum ad operãdum circa obiectum per eam repræsentatum, cum sit de se indifferens ad operandum circa omnia, & propter maximam similitudinem cum habitu in his tribus consistentem reducuntur species intel- 40
ligibiles ad speciem habitus in prædicamento qualitatis. Sed in hoc cernitur maximum discrimen inter vtrumq;, quod proprijssima cõditio habitus est subiectum disponere, vt bene, vel male se habeat in ordine ad aliud, nempe operationem, qua conditione carent absque dubio species, cum apertum sit intellectum eis adhuc informatum posse bene, & male operari, errare enim potest intellectus specie informatus, & aliquando errat. Per habitum vero determinatur ad bene operandum, repugnat enim intellectum ex habitu intellectuali scientiæ, vel intellectus, vel alterius cuiuspiã male operari, & si operetur ex habitu oppositi erroris, repugnat operari bene, Determina-
tur rursus ad facile, promptè ac delectabiliter 41
operandum, quod est etiam bene operari, nam difficultas malum quoddam est, itaque species determinant intellectum ad operandum simpliciter, non ad bene, vel male operandum: operari præstant, non tamen bonum vel maiũ vsum operationis, & cum vtraque sit essentialis, & propria conditio operatiui habitus, sequitur euidẽter species intelligibiles non esse habitum, sed aliam qualitatem eis superadditam prædictas conditiones habentem.

Quę sit proprijssima conditio habitus.

Per habitũ determinatur potẽtia.

Quare species dicantur habitus D.Thomas explicatur. 1. Modo.
Cæterum, propter maximã similitudinẽ cũ habitu explicatam vocantur species sæpe habitus, vnde D. Thomas prioribus illis locis (in quibus de natura habitus Intellectualis ex professo non differebat) specierum congeriẽ vocauit habitum, similitudine quidem, non proprietate, quousque exactum de habitu disputationem in posterioribus instituit, tunc enim
42 propriam quidditatem, & essentiam eius secernere ab alijs oportebat, ac distinguere ab speciebus, cum quibus tantam habet similitudinem.

2. Modo.
Accedit illud, quod in more positum est apud Aristotel. & alios grauissimos Doctores, vbi non ex professo, sed cursim de re loquuntur, circa quam diuersæ opiniones versantur, modo iuxta hanc, modo iuxta illam loqui, quousque suo loco, ac tempore quæstionem discutiunt, tunc enim propriam sententiam
43. proferunt, eam à cæteris separantes. Id autem fecisse in hac re D. Thom. euidenter probat testimonium illud, quod nos ex lib. 1 contra gent. in fauorem prioris sententiæ retulimus, vbi habitum esse ait esse, vel passiuam habilitatem recipiendi species intelligibiles, quod fuit placitum Auicennæ, iam à se refutatum in sententijs, & quæstionibus de veritate, vel specierum congeriem, nihil tunc de habitus essentia determinans, sed determinaturus postea in proprijs locis.

Quis sit sensus D.Tho.
Vel demũ sensus D. Tho. in prioribus locis causalis est, species namq; habitus sunt causa, ideo causaliter vocantur habitus, sed sensus posterioris loci, in quo ad vnguem examinatur propria natura habitus, formalis. Ecce quo pacto
44 diuersa testimonia D. Thom. ad concordiam reuocantur, & ex posterioribus cõstat propria eius sententia.

Argumentorum solutio.
Argumenta autem eiusdem sententiæ non est difficile soluere, nam generatio habitus, eusque argumentum longe melius intelliguntur, si ponamus habitum esse qualitatem simplicem, quam compositam ex multis specieb9, generatio quidem, quia vna simplex qualitas producta (vt ex D. Thom. doctrina attulimus) multa potest obiecta respicere, sub vnica formali ratione obiectiua (à qua vnitatem accipit ipsemet habitus) comprehensa, quo pacto non multorum, sed vnius obiecti rationem sortiuntur: augmentum etiam non solum in-
45. telligitur melius, sed certe iuxta priorem sententiam penitus est intelligibile, nam per nouum specierum aduentum intelligi potest maior extẽsio habitus ad noua obiecta eis mediãtibus cognita. Cæterum, intensio non est intelligibilis, cum non tã in nouis obiectis cognoscẽdis, quam in eisdem perfectius posita sit nec species intelligibiles intensionis sunt capaces (vt ostendimus) posita autem vna simplici qualitate speciebus superaddita, quam frequens actuum repetitio perficit etiam circa eadem obiecta optimè explicatur intẽsio habitus in eadẽ perfectione facilitatis per actus comparata consistens.

QVAESTIO TERTIA.

Sit ne sufficiens diuisio habitus intellectualis ab Aristotele posita in quinque illa membra, intellectum, sapientiam, scientiã, prudentiam, & artem.

Rationes dubitandi afferuntur.

Hanc diuisionem attulit Aristotel 9 li. Ethic. cap. 3. & aliqua ex parte 1. lib. Posterio. cap 26. ad finem, cuius sufficientiam merito in dubium reuocamus, nam præter hos quinque habitus intellectuales, plures esse videntur ad eos non reducibiles. Et in
primis fides humana habitus est, quo assentimus his, quæ ab homine fide digno testificantur. Et cum vera prudentia sit fide dignis credere, sequitur fidem humanam esse non solũ habitum, sed virtutem intellectualem: tantundemque de habitu opinionis, quo probabilibus assentimur, censendum erit: quod autem ad nullum ex quin que referantur, notum erit, si imperfectissimam eorum conditionem perpendamus, quæ talis est, vt non repugnet eis subesse falsum, eum tamen quinque illi habitus certi sint, euidentes, atque adeò semper veri. 47 Argu. primum.

Secundò: experimentalis singularium notitia certa, & euidens est, & tamen non est scientia, neque aliquis alius ex numeratis habitibus. Non scientia, sapientia, aut intellectus, quia isti circa vniuersalia versantur, non ars, vel prudentia, quæ licet versentur circa singularia, practice tamen, experientia vero speculatiua cognitio est, insufficiens igitur erit ex hac parte diuisio. Secundum argum. 48.

Ter-

III. Argu. Tertiò. Tria membra huius diuisionis priora, nempe intellectus, sapientia, & scientia habitus sunt speculatiui, vt docet plane D. Thō. 1.2. quæst. 57. articul 2 duo autem posteriora scilicet prudentia, & ars, practici, cum circa singularia modo, & fine operabili versentur, quo supposito non habebunt in hac diuisione locum scientiæ practicæ, vt Philosophia moralis, & Medicina ex ea parte, qua scientia practi-
49. ca est, nec non Dialectica, quam inter practicas scientias referunt multi: nam eiusmodi scientiæ non sunt habitus practici, siquidem non versantur circa singularia, vt prudentia, & ars, sed nec speculatiui, cum de operabilibus, & modo operabili tractent, saltem in vniuersali, & ad singulares operationes præstandas, vel dirigendas, tanquam ad proprios ordinentur fines, deficit igitur aliquod membrum huic diuisioni.

IV. Argu. Postremo de habitibus supernaturalibus, vt fide diuina, donis intellectualibus, intellectus, sapientiæ, & scientiæ specialis est difficultas, quos licet Aristoteles non agnouerit, certum tamen est ad hanc diuisionem pertinere, cum sint virtutes intellectuales, vel certe vir-
50. tutibus intellectualibus altiores, oportebit igitur nonnulla membra ei addere, vt sufficiens reputetur.

Explicatur sufficientia diuisionis, & tria dubia soluuntur.

EAM nihilominus tanquam sufficientem recipit D Thom in commentarijs eiusdem loci, & 1.2.q.57.artic.3.& 4.& cū
51 eo vniuersi interpretes. Cuius sufficientia vnum tanquam certum præsupponit, nempe diuisum eius esse habitum, quo vtens intellectus semper dicit verum, ac si dicamus, quo intellectus omnino determinatur ad verum, is namque solus perfectionem virtutis intellectualis pertingit, si Aristoteli credimus, qui virtutem definiens 2.lib. Physi tex.11. dicit esse dispositionem perfecti ad optimum, est autem optimum intellectus, verum infallibiliter attingere, à qua perfectione longe absunt suspicio, fides humana, & opinio, quibus non repugnat sub esse falsum, vnde fit à ratione etiam habitus intellectualis degenerare, ac propterea à præcedenti diuisione merito fuisse ab eodem Aristotele hisce verbis eiusdem loci depulsas: *Nam existimatione, & opinione fieri potest vt mentiamur.*

Quo præsupposito sufficientiam diuisionis hoc fere modo colligit D Thom. vbi supra optimum intellectus est verum infallibiliter cognoscere, quod vniuersale est, vel singulare: si vniuersale, aut per se cognoscibile, hoc est, nō per medium, sed ex sola notitia terminorum, pro quo ponitur prima virtus intellectualis, quam vocamus intellectū, seu habitum principiorum, vel nō est per se notum, sed per discursum, & tūc aut per supremas causas demonstratur, & ponitur pro eo secunda, quæ dicitur sapientia, aut per inferiores, & particulares, & ponitur tertia, quam communi nomine appellant scientiam: si verò singulare sit, aut agibile est, circa quod agendum, vel dirigendum versantur internæ actiones, & ponitur pro eo prudentia: vel factibile per operationes externas, & ponitur ars, nec est aliquis alius habitus perducens intellectum, ad infallibilem notitiā veritatis præter hos quinque. Sufficientiam diuisionis colligit. 52. 14.

Primum igitur, & secundum argumentum soluit præmissi fundamentum, nec enim cognitio intellectualis quæcunque ad præsentē diuisionem pertinet, sed certa solum, & infallibilis, & quæ rationem habitus intellectualis, virtutisque pertingit, vnde ex defectu primæ conditionis excluduntur illæ, quibus falsum subesse potest: & ex defectu secundæ experimentalis à ratione virtutis degenerans, quanquam nonnihil habeat similitudinis cum scientia cuius ad eam reduci potest. Ad 1. & 2. respond. 53.

Libet postremum argumentum prius, quā tertium diluere, quia prolixior est huius solutio. Dicendum est ergo eiusmodi Aristotelicā diuisionem solos habitus intellectuales, qui sunt naturales, vel morales virtutes, comprehēdere: cum supernaturales non agnouerit ipse: quas tamen ad prædicta membra sic referre possumus, vt diuina fides, quæ sine aliquo discursu assentitur supernaturalibus veritatib° ad intellectum per similitudinem reducatur, & pariter lumen Gloriæ, quo medio simplici intuitu Diuinam essentiam clare videat Beati: donum item intellectus diuinas veritates etiam sine discursu penetrans: dona autem sapientiæ, & scientię, ad sapientiam, & scientiā, quas perficiunt. Ad postremum. 54

Pro solutione tertij dubij notabilia, & solutio quorundam recentiorum.

I. Notabile. TERTIVM argumentum difficile est: pro cuius solutione illa distinctio practici à quibusdam adhibetur, qua 55. distingui solet, in illud, quod circa singulares actiones, aut operationes dirigendas, vel efficiendas proximè versatur: quod ideò perfecte practicum nuncupatur, vel quod idem est practice practicum, quia praxis singularem operationem sonat: & rursus in aliud operationem quidem considerans non singularem, sed in communi, vniuersales regulas eam efficiendi, vel dirigendi tradens: & hoc est quasi practicum secundum quid. Quemadmodum operatio in communi considerata non vocatur nisi secundum quid praxis: non enim efficitur, aut dirigitur praxis, aut operatio nisi in singulari: practicum igitur primum, quod tale vocatur simpliciter, solum reperitur in prudentia, & arte,
56. quæ circa singulares, & contingentes actiones, vel operationes efficiendas, vel dirigendas versantur. Practicum postremum im perfectum quidem, ac tale, secundum quid participant scientiæ, quas vocare solemus practicas pro eo, quod circa obiectum operabile versantur, licet in communi consideratum, modo quidem operabili, eum vniuersales præscribant regulas, iuxta quas singularis operatio præstanda, aut dirigenda est, & fine demum operandi, siquidem huius rei gratia præcepta tradunt, vt bene fiat, aut dirigatur.

II. Notabile Adnotant secundò, plus requiri vt habitus dicatur simpliciter practicus, quam vt dicatur scientia simpliciter practica: cuius ea est ratio, quia habitui non repugnat circa sin
57. gularia proximè versari, quod omnino requiritur, vt practicus simpliciter dicatur: repugnat autem scientiæ, cuius propria conditio est de vniuersalibus agere: nam de singularibus non est demonstratio, neque definitio, neque scientia: quod considerans Aristote
58. les, duos solum habitus practicos posuit, videlicet prudentiam, & artem, quia his solis conuenit, circa singulares operationes proximè versari: vnde fit scientiam non esse habitum simpliciter practicum, sed speculatiuũ simpliciter, & practicum secundum quid, quia circa praxim secundum quid versatur, hoc est, circa operationem dirigendam in vniuersali. Nihilominus scientia practica simpliciter appellanda est: cum habeat omnem rationem praxis scientiæ possibilem, & ideò sufficientem, vt talis denominetur simpliciter, quamuis comparata ad praxim denominantem habitum simpliciter practicum, non sit nisi secundum quid. Itaque practica vocatur scientia simpliciter, quæ de re operabili in communi tractat, modo, atque fine operandi, quia licet non versetur circa praxim simpliciter, hoc est, singularem operationem, 59
versatur circa praxim simpliciter comparatione speculatiuarum scientiarum, quarum finis sola veritatis cognitio est, quod satis fuit, vt Aristoteles atque eius interpretes, scientias practicas à speculatiuis distinguerẽt, & intra latitudinem scientiæ, eas vocarent simpliciter practicas, quæ ex modo, & fine tales sunt ad differentiam aliarum, quæ de re quidem operabili tractantes, non modo, nec fine operandi, sed veritatem cognoscendi tractant, quas ideò non nisi secundum quid practicas appellari volunt.

Ex quibus inferunt, quod cum duo sint practici habitus dumtaxat, nempe, artem & prudentiam, vt voluit Aristoteles, sub eis non 60
collocantur scientiæ practicæ cum sint habitus simpliciter speculatiui, sed sub scientia in communi, quæ habitus speculatiuus est, sicut intellectus principiorum, & sapientia: argumento autem procedenti à practico scientiæ ad practicum habitus satisfecisse putant discrimen traditum inter scientiam practicam, & practicum habitum, quo ostenditur plus ad Solutio eiusdem.
praxim habitus, quam scientiæ requiri, vnde ad formam eius admittunt, necessariam esse consecutionem ab inferiori ad superius affirmatiuè, & à superiori ad inferius negatiuè, modo idem sensus seruetur: eundem autem sensum seruari aiunt, si intelligatur, quod quemadmodum scientiæ non sunt directiuæ 61
operationum nisi in vniuersali, pari ratione, neque habitus practici, nisi circa vniuersalia, vnde vtrumque attribuitur eis, eodem modo vtrumque imperfectè, imò neutrum simpliciter, sed vtrumque secundum quid.

Cæterùm, quia in diuerso sensu loquimur, cum scientias appellamus practicas eo modo, quo scientia capax est practicæ rationis, & cum habitus vocamus practicos, eo etiam modo, quo habitus circa singularia, possunt habere perfectam, & integram rationem pra-

ctici

etici, nihil colligitur in augmento, nam scientiæ practicæ sunt quoddam medium inter artem, & prudentiam, ex parte vnius extremi, & speculatiuas scientias, ex parte alterius: ita vt comparatione vnius extremi dicantur potius habitus cognoscitiui, quam operatiui & respectu alterius practici, & operatiui.

Et sibi statim obijcientes, ex prædicta solu
Obiectio. tione inferri scientias non esse practicas simpliciter, sed secundum quid, vt pote rationem
62. practici non nisi secundum quid participantes, quæ non valet constituere habitum simpliciter practicum Respondent negandam esse
Resp argument. se omnino consecutionem, quia in eo modo quo scientiæ esse possunt practicæ, aliæ sunt tales per accidēs ex fine scientis, aliæ materialiter, & secundum quid ab obiecto operabili, non modo, aut fine operandi considerata: aliæ demum formaliter, & proprie, quæ ex propria natura respiciunt obiectum operabile, & tractant illud modo operabili, & istæ sunt, & appellantur simpliciter practicæ ad differentiam aliarum, non tamen ad differentiam prudentiæ, & artis, quarum comparatione non sunt practicæ simpliciter, sed secundum quid
63. & ideo neque habitus simpliciter practici, sed secundum quid, ex quibus intelligitur stare posse, quod in ordine scientiarum quædam dicantur simpliciter practicæ, non tamen in ordine habituum.

Excluditur relata doctrina.

1. Ratio. ACVTE satis dicta, sed quæ falsis innituntur fundamentis, & argumento minime satis faciunt. Ostendo primum, nam duplex est fundamentum huius sententiæ, primum, nullum dari habitum ve
Probatur. re, & simpliciter practicum præter eos, qui circa singularia, & contingentia proxime ver
64 iantur, artem videlicet, & prudentiam, sed omnes qui versantur circa vniuersalia etiam operabilia modo, & fine operandi, esse simpliciter speculatiuos: hoc autem esse falsum sic probo, nam vt scientias practicas interim omittam, de quibus modo ex controuersia, euidēs est synderesim, quæ est habitus, quo assentimur principijs practicis vniuersalibus vt bonum esse faciendum, fugiendum malum legem Dei seruandam, & id genus alia, esse in intellectu practico, vereque, & simpliciter habitum practicum, (vt cōmunis Doctorū scholasticorum consensus tenet) & in primis D. Thom. multis suæ doctrinæ locis præsertim. 1. par. quæst. 79 articul. 12. hisce verbis. *Sicut ratio speculatiua ratiocinatur de speculatiuis, ita ratio practica ratiocinatur de operabilibus, oportet igitur naturaliter nobis esse indita, sicut principia speculabilium, ita & principia operabilium.* Quæ in eo fundantur, quod ad eandem potentiam pertinent conclusiones, & princi- 65
pia, ex quibus deriuantur, sed ratio practica ratiocinatur ex his principijs, ergo ad eundem practicum intellectum pertinebunt, sed in intellectu practico non sunt speculatiui, sed practici dumtaxat habitus, ergo synderesis erit habitus simpliciter practicus: & 2. 2. quæstione. 47. artic. 6. ad 3. sic se habere docet synderesim ad prudentiam, sicut intellectum principiorum ad scientiam, in eodem igitur intellectu practico collocatur vtraque, vbi Caietan. verba D. Thom. elucidans idem expresse docet, in hæc verba: *Propterea tam in intellectu practico, quam speculatiuo alia virtus respectu principiorum, nempe synderesis, alia respectu conclusionum videlicet prudentia & scientia.* Eandem doctrinam expressius tradidit D Thom. in 2. distinction. 24. quæstione. 2. articulo 3. 66
his verbis. *Sicut ratio in speculatiuis deducitur ab aliquibus principijs per se notis quorum habitus intellectus dicitur, ita etiam oportet, quod ratio practica ab aliquibus principijs per se notis deducatur, vt quod est malum, non esse faciendum, præceptis Dei obediendum fore, & horum quidem habitus est synderesis, vnde dico, quod synderesis à ratione practica distinguitur non quidem per substantiam potentiæ. sed per habitum, qui est quodammodo innatus menti nostræ, ex ipso lumine intellectus agentis, sicut & habitus principiorum speculatiuorum, & c.* Quibus plane distinguit practico- 67
rum principiorum habitum in intellectu practico residentem (quem vocant synderisim) b intellectu, qui est habitus specularıuorum principiorum. Idem sentiunt cum D. Thom. cæteri scholastici, in 2. distin 36 præsertim Scotus. quæstione 1. § ad quæstiones istas. Durandus quæst. 4. numero. 11. atque etiam So. zinas. 6. Metaphysic. quæstione 5. & Caietanus, vt vidimus.

Probatur (nisi ego fallor) euidenti ratione 2. Ratio.
nam euidens est conscientiam esse actum vel habitum practicum cum sit iudicium particulare dictans, quid hic, & nunc faciendum sit, quid ve fugiendū, factis. n. remurmurat, & faciendis cōtradicit, vt egregiè D. Thom. loco nuper citato, sed conscientia est actus pro-

68. xin e ex ſy-dereſi procedens, cuius vniuerſa-
le iudicium ad particularia applicatur, vt hi-
dem docet D. Thom. hiſce verbis. *Habitus il-*
le, ex quo naſcitur actus conſcientiæ, nō est habitus
ſeparatus à ſynderefi, quia nō alius habitus eſt prin
cipiorum, & concluſionum, quæ eliciuntur ab eis,
&c. Ergo ſynderefis ipſa habitus eſt in intel
lectu practico reſidens, cum actus, & habitus à
quo elicitur, eiuſdem ſint potētiæ: & cum ver
ſetur circa vniuerſalia principia practica, eui-
denter infertur dari habitum ſimpliciter pra-
cticum præter prudentiam, & artem, qui circa
vniuerſalia verſetur, quanquam verum ſit, nō
eſſe perfectè practicum, quia ſicut perfecta pra
69. xis eſt ſingularis operatio, ſic habitus perfecte
practicus ſolus eſt ille, qui circa ſingularem o-
perationem verſatur.

3. Ratio. Tertiò, probatur, quia principia practica
diuerſiſſima ſunt à ſpeculatiuis, ergo per diuer
ſum habitum eis aſſentimur, diuerſi itaq; ſunt
habitus intellectus principiorum, & ſyndere-
ſis, ſed ſolum diſtinguuntur per practicum, &
ſpeculatiuum, quemadmodum principia ipſa,
ergo neceſſario dicendum eſt ſynderefim eſſe
habitum practicum, quamuis circa vniuerſa-
lia verſetur.

Illata duo, & vera ſolutio dubij.

I. Illatum. ET ex eiſdem infert non repugnare, quod
ſcientia practica ſit etiam habitus ſimpli-
citer practicus, quanquam imperfecte, li-
cet verſetur circa operabilia in vniuerſali,
quod ex doctrina Ariſtot plane colligitur. 6
Metaph tex. 1. vbi cum diuiſiſſet facultates in
70 actiuas, factiuas & ſpeculatiuas, & rurſus intel
lectum in actiuum, cuius principium eſt ele-
ctio, & factiuum, cuius principium eſt ars, atq;
ſpeculatiuum, qui veritatem ſimpliciter con-
templatur, infert Philoſophiam naturalem
eſſe ſcientiam ſpeculatiuam, quia cum nō ha-
71. beat principium intellectu actiuo electionem
neque in factiuo artem, ad intellectum ſpecu-
latiuum pertinere neceſſe eſt: quaſi dicat, facti
uam ſcientiam ad intellectum factiuum, acti-
uam ad actiuum, ſpeculatiuam ad ſpeculatiuū
ſpectare: ex quibus plane colligitur ex mente
Ariſtotelis ſcientias practicas actiuas, vel fa-
Illatum. ctiuas non eſſe in intellectu ſpeculatiuo. ſed
practico, alioqui ſi omnis ſcientia practica eſ-
ſet in intellectu ſpeculatiuo (vt prædicta ſen-
tentia ponit) friuolum eſſet eius argumentū
Philoſophia eſt in intellectu ſpeculatiuo, ergo
eſt ſcientia ſpeculatiua, cum in eodem intel-
lectu ſint etiam practicæ, ſi autem ſcientia pra
ctica eſt intellectu practico, euidenter ſequi-
tur practicum eſſe habitum apud Ariſtotelem

Quod ſatis clare abſq; dubio probat argu- Probatur.
mentum illud à nobis propoſitum, & ab ad-
uerſarijs minime ſolutum: Philoſophia, vel
Dialectica eſt ſcientia practica ſimpliciter, er- 72
go eſt habitus ſimpliciter practicus, ab inferio
ri ad ſuperius affirmatiue: etenim ſi verū eſt
(vt Ariſtot. & omnes profitentur) practicum
eſſe differentiam eſſentialem ſcientię, cōſtituē
tem eam in ratione ſcientiæ practicæ ſimpli-
citer, tribuet ergo ei eſſentialē denominatio-
nem ſub proprio genere, quod contrahit: ſed
repugnat eſſentialem denominationem con-
uenire ſpeciei ſimpliciter, & generi ſecun-
dum quid, ergo repugnabit eſſe ſcientiam ſim
pliciter practicam, habitum verò practicum
non niſi ſecundum, quid, vt euidenter probat
hoc exemplum: denominatio albi eſt ſpecifi-
ca ſub colorato, ergo repugnat aliquid eſſe al-
bum ſimpliciter, quin etiam ſit ſimpliciter co
loratum: differentia itaque eſſentialis practi-
cæ conueniens ſcientiæ, ex ordine ad pro- 73
prium obiectum operabile in communi, nō
poteſt ei tribuere denominationem practi-
cæ ſimpliciter, quin eandem ſimpliciter tri-
buat generi habitus, quod cōtrahit, neque vn-
quam aliquis oppoſitum excogitauit, cum ni-
hil omnino inueniatur in rerum natura, cui
ſpecifica denominatio conueniat, & non eo-
dem prorſus modo generica: cuius ea eſt pul-
chra ratio, quia natura generica eadem eſt
cunctis ſpeciebus, quas conſtituit, neq; enim
natura animalis diſtincta eſt ab homine, neq;
natura coloris ab albedine, vnde fit, nihil pror
ſus eſſentiale, vel accidentale ſimpliciter, vel
ſecundum quid ſpeciebus attribui, quod non
eodem modo attribuatur generi per differen-
tias earū eſſentiales contracto, repugnabit er-
go ſcientias vocari ſimpliciter practicas, &
non eſſe habitus ſimpliciter practicos. 74

Infertur denique non minus eſſe falſum
ſecundum fundamentum præfatæ ſententiæ, II. Illatum.
quod plus requiratur ad rationē habitus pra-
ctici ſimpliciter, quam ad rationem ſcientiæ
ſimpliciter practicæ, neque vnquam ſomnia-
uit Ariſtot. ſolum habitū, qui circa ſingularia
verſatur, eſſe practicum, quanquam perfectè
practicum eum dumtaxat eſſe voluerit, ſed
diſtin-

Duplex acceptio praxis.

distinguendus est duplex habitus practicus apud ipsum, quemadmodum distinguenda est praxis, quæ proprium eius obiectum est, in praxim perfecto, atq; imperfecto modo sumptam. Perfectum modum praxis habet singularis operatio, cum in singulari dirigatur,
75. vel fiat, imperfectum verò, dum in vniuersali consideratur, iuxta vniuersales regulas operandi, vel dirigendi operationes, ex quibus singularis operatio, vel directio prouenit, & habitus, qui circa illam primo modo sumptum versatur, perfecte practicus est, imperfectè verò, qui eandem in vniuersali tractat, modo quidem, & fine operandi, & sub habitu perfecte practico solum numerantur prudentia, & ars, sub imperfecto verò numerantur in primis habitus practicorum principiorum (quem synderesim vocant) deinde omnes scientiæ practicæ, quæ ab eo deriuantur per media diuersa.

Ad tertium argumentum, initio positum.

Et iuxta hanc doctrinam ab Arist. D Thom. cæterisq; interpretibus approbatam hoc modo soluendum est argumentum in principio positum, vt scientias practicas non sub habitibus perfecte practicis artis, & prudentiæ collo-
76. cemus, sed sub scientia, quæ speculatiuum habitum, & practicum complectitur, sic scientiam speculatiuam, & practicam, practicum quidem habitum, qui circa operabilia in vniuersali versatur, & ideò imperfecte practicum, sed simpliciter, & habitum etiam simpliciter speculatiuum, & sub intellectu, qui est habitus principiorum, collocatur etiam habitus speculatiuorum, ac practicorum principiorum, qui dicitur synderesis, quem simpliciter esse practicum euidenter probauimus, licet imperfecte, quia circa operabilia in vniuersali versatur, & ita nihil aduersus sufficientiam diuisionis probat argumentum, cũ constet nullum esse habitum, aut virtutem intellectualem, cui non sit in ea locus concessus.

Ad testimonium D. Thom.

Testimonium autem D. Thomæ tres priores habitus intellectus, sapientiæ, & scientiæ speculatiuos vocat, quia maiori ex parte spe-
77. culatiui sunt, nam pauci sunt practici comparatione speculatiuorum: vel per se speculatiuos vocat respectu prudentiæ, & artis, nam licet nonnulli sint inter eos practici, imperfecte tamen, & qui comparatione earum speculatiui quodammodo appellari possint.

* * *

TRACTATVS SECVNDVS.

De primo habitu, seu virtute intellectuali, quæ vocatur intellectus.

Intentum, & diuisio tractatus.

PRimum locum inter membra huius diuisionis tenet habitus principiorũ, quem sub nomine intellectus designauit Arist. 1 lib. post. cap 26 & lib. 2. cap. 28. & 6. Ethic. cap. 3 ea fortassis de causa, quia nobilior virtus non alio nomine, quam ipsiusmet potentiæ insigniri debuit, vel certè, quia duplicem 1.
modũ seruat potentia intellectiua in suis operationibus: aut enim ex aliquibus principijs ratiocinatur, aut discurrit, & ex tali modo operãdi vocatur ratio, vel certè simplici quodam intuitu veritatem percipit per solam terminorum notitiam, ex quo vocatur intellectus, & assimilatur valde modo intelligendi Angelorum, & quia principia hoc modo intelligit, merito vocatur intellectus ipsemet habitus, quo ad ea percipienda inclinatur. De quo quatuor sese offerunt discutienda. Primũ an sit? hoc est, an præter potentiam intellectiuam alia sit ponenda qualitas, aliusúe habitus, seu virtus intellectualis, per quam intellectus determinetur, atque inclinetur ad assensum primorum principiorum, vel solus ipse intellectus absque habitus adminiculo valeat talem assentum præstare, vbi etiam explicabitur, quid talis habitus sit, quemue modũ operandi habeat, si ponendus sit. Secundò, An iam quod necessario requiratur, ipsamet natura eum tribuerit intellectui, ita vt innatum habeat, vel non nisi proprijs actibus comparatum, quemadmodum intellectus ipse, voluntas, & appetitus per frequentem vsum virtutum moralium habitus sibi comparant, & siue vno, alteroúe modo habeatur, discutiendum erit tertio, an vnus sufficiat pro vniuersis principijs, vel iuxta eorum diuersitatem necesse sit 2.
plures, specieque diuersos habitus ponere, non secus ac plures habitus diuersarũ scientiarum. Et vt absoluta sit principiorum cognitio, in controuersiam demum vocandum erit, an per tales habitus dumtaxat cognoscantur, vel aliquando etiam per inductionem, vt capite huius operis vltimo docuit Aristoteles.

QVAESTIO I.

An præter potentiam intellectiuam necesse sit habitum ponere ad cognoscenda prima principia.

Explicatio quæstionis. PRæsupponit iam controuersia hæc illud, quod quæst. 2. præcedentis tractatus, aduersus Capreolum, & Sonzinatem statuimus, habitum videlicet intellectualem non esse plurium specierum intelligibilium collectionem, sed aliam qualitatem speciebus superadditam, de qua inquirimus, an necessario ponenda sit in intellectu, præter principiorum species.
3.

Negatiua sententia suadetur.

Prima opinio negatiua. NEgabunt quidem præfati authores, eum nullum talem habitum intellectualem admittant, nec solum ipsi, sed ex alijs, qui nobiscum ponunt habitus scientiæ, sapientiæ, prudentiæ, & artis, negant aliqui ponendum esse ad cognoscenda prima principia, sed sufficere sibi intellectum, cuius naturalis inclinatio vocari sæpè solet habitus inditus: sic loquitur M. Sotus t lib de instit.ua, & iure quæst. 4 artic. 2. non procul à fine agens de lege naturali: & prius talem habitum, tanquam minus necessarium abstulit Durandus in 3. dist 33 quæst 1. ad finem, vbi
4. principia ait esse in duplici differentia, quædam sunt prima simpliciter, quæ ex alijs non deducuntur: alia vera ex his deducta, tanquam conclusiones, sed ex quibus aliæ conclusiones deducuntur, quarum respectu principia etiam suo modo appellantur, pro quibus habitus est necessarius in intellectu, nequaquam pro alijs. Vnde cum posteriora hæc principia simpliciter sint conclusiones solum habitum scientiæ agnoscit Durandus, principiorum verò omnino negat, naturalem facultatem intellectus pro assensu eorum sufficere arbitratus.

Prima ratio Durandi. Pro hac etiam sententia referuntur Nominales, sed probant Doctores isti singulis rationibus suam sententiam, Durandus quidem, quia intellectus merè naturaliter assentitur pri
5. mis principijs, ita vt proposito obiecto non possit non assentire, quemadmodum oculus obiecto visibili præsenti non potest non videre, sed pro actibus omnino naturalibus, ac necessarijs nullus habitus ponitur, quia habitus debet esse in potentia aliquo modo libera respectu illius actus, pro quo eliciendo ponitur, cum propria sit habitus conditio, vt eo vtamur, cum volumus, ergo pro ijs principijs non solum non requiritur habitus, sed nec possibilis est, cum potentia sufficiat ad assensum eorum præstandum, sicut quæcunque alia naturalis ad proprium actum.

Argumentum Magistri Soti non est multum ab hoc diuersum. Habitus ponuntur in potentijs indifferentibus ad contraria, vt per eos determinentur ad vnum, quo pacto appetitus sensitiuus per habitum temperantiæ determinatur ad bonum virtutis, cum possit ad malum intemperantiæ declinare, sed potentia intellectiua respectu principiorum non est indifferens ad actum oppositum, videlicet ad errorem, qui est malum eius, sed naturaliter amplectitur eorū veritatem, ad quam ex propria conditione determinata est, ergo non indiget habitu pro eorum assensu. Secunda ratio M. Soti. 6.

Confirm. Et confirmari potest, quia potentijs naturalibus nullam facilitatem præbet frequens suorum actuum vsus: non comparat facilitatem oculus ex frequenti exercitio videndi: nō potentia vegetatiua ex consuetudine conuertendi alimentum in substantiam aliti, cuius ea est pulchra ratio, quia facilitas habitus requiritur ad superandam difficultatem ad eliciendum actum, sed potentia naturalis nullam ex se difficultatem sentit in exercitio proprij actus, quem maxima suauitate perficit, cessat igitur in his potentijs (de quarum numero est intellectus respectu primorum principiorum) necessitas facilitatis, vel habitus. 7.

His argumentis tertium adiungere placet Tertia ratio. ex similitudine voluntatis deductum. Sic se habet intellectus ad prima principia, sicut voluntas ad vltimum finem: nam quemadmodum intentio finis est primus actus voluntatis circa bonum, quod est proprium obiectum, à quo deriuantur omnes electiones mediorum, sic assensus principiorum est primus actus intellectus circa verum, a quo deriuantur omnes assensus conclusionum, sed voluntas circa vltimum finem non indiget habitu, quia ad operandū circa proprium obiectum, (ad quod potentia sufficienter est inclinata) non requiritur, ergo neque intellectus ad assensum principiorum aliquo habitu indigebit. Ad hæc, in potentijs apprehensiuis nullus posuit 8.

Confirm.

lus posuit habitum, sed de se reputantur sufficientes ad apprehendendum quodcunque obiectum, ergo, cum intellectus sit potentia apprehensiua perfectissima, propria virtute poterit apprehendere, & percipere obiectum adeo sibi proportionatum, ac sunt prima principia per se vera, per se necessaria, ac per se intelligibilia, quibus per se, hoc est, sine vllo medio expositis terminis mox assentitur.

9.

Opposita sententia Aristotelis præfertur, & explicatur.

INdubitabilis est sententia Arist. quod præter potentiam intellectiuam ponendus sit habitus principiorum, qui dicitur intellectus, per quē determinetur ad assensum principiorum.

Probatur. Probatur euidenter ex duobus locis superius memoratis: nempè 2. lib. post. cap. 26. & 6. Ethic. cap. 3. vbi inter virtutes intellectuales

10. enumerat intellectum, non quidem pro potentia naturali, qua intelligimus, quæ longè est à ratione virtutis, nam virtutes potentijs superadduntur, vt ad speciales quosdam actus determinentur, modumque eis ponant, vnde, cum in potentijs recipiantur, necesse est qualitates ab eis esse diuersas, & secundũ speciem. cum diuersa sit species qualitatis habitus à naturali potentia, & secundum entitatem realem, cum tota entitas realis potentiæ ab ipsa natura fuerit rebus concessa, virtutes autem per frequentem vsum comparentur, vnde D. Thom. vt euidenter ostenderet, non de

11. potentia intellectiua, sed de habitu principiorum ei superaddito loqui Aristotelem, hæc verba scripsit in eiusdem loci commentarijs, *Accipitur autem hic intellectus non pro ipsa intellectiua potentia, sed pro habitu quodam, quo homo ex virtute luminis intellectus agentis naturaliter cognoscit principia indemonstrabilia.* Quibus etiam profitetur talem habitum, qui sit virtus intellectualis, ponendum esse præter intellectiuam potentiã ad cognoscenda prima principia, sicut ponitur habitus scientiæ ad assensum conclusionum: quod etiam professus est

12. postea 1. 2. quæst. 51. art. 1. & quæst. 94. art. 1. quem his verbis clausit. *Principia indemonstrabilia in speculatiuis non sunt ipse habitus principiorum, sed sunt principia, quorum est habitus.* Synderesim etiam ponit D. Thom. intellectum principiorum practicorum in intellectu practico tanquam habitum distinctum, & superadditum ipsimet intellectui practico, in 3. dist. 33. quæst. 2. art. 4. his verbis *Patet qualiter differant synderesis, lex naturalis, & conscientia, quia lex naturalis nominat ipsa vniuersalia principia iuris: synderesis verò nominat habitum eorum, seu potentiam cum habitu, conscientia verò nominat applicationem quandam legis naturalis ad aliquid faciendum per modum conclusionis cuiusdam, &c.* Quo etiam modo loquitur in cunctis locis quæst. vlt. præcedentis tractatus inductis in fauorem nostræ sententiæ ponentis synderesim esse habitum practicum distinctũ ab ipsomet intellectu practico. Eandem amplectuntur sententiam qui sequuntur patroni. Henricus quodliber 5. q. 18. Caiet. 1. 2. quæst. 51. art. 1. 13. atq; ibidem Conradus & 2. 2. quæst. 47. art. 6. Ferrariensis 1. contra Gent. cap. 94. Medina 1. 2. q. 49. art. 2. Viguerius tractatu de habitibus.

Præcipuum fundamentum huius veritatis est communis necessitas ponendi habitum respectu alicuius actus, vel obiecti in potentia indifferenti, nempè vt, cum indifferens sit ad benè, vel malè operandum circa illud, per habitum determinetur ad modum operationis, est namque habitus (vt ex Aristotele attulimus) dispositio subiecti, per quam benè, vel malè se habet secundum propriam naturam, vel in ordine ad aliud, nempè ad obiectum, vel operationem, sed intellectus circa prima principia indifferens est ad benè, vel malè operandũ duobus modis, primo, quia circa multa errare potest, per habitum tamen determinatur ad benè operandum, ita vt à periculo errandi liberetur. Secundo, quia intellectus noster secundum se imperfectus est, & minus quam oporteret ad intelligendum quouis obiectum expeditus: vnde experientia sæpè nos docuit, in principio difficilem se præbere ad intelligendum vniuersalissimas etiam veritates, difficultas autem intelligendi malum quoddam est, vnde ad illam superandam bona quadam inclinatione, bono quodam, atq; efficaci determinante indiget, & eiusmodi est habitus facilitatem ei intelligendi principia conferens. I. Ratio. 14. 15.

Et co firmari experientia potest, nam per frequentationem actuum experimur intellectum, facilius præstare assensum quibuslibet principijs. Hanc ergo facilitatem (quæ verè, & propriè est habitus) & quam prius non habebat, vsu comparat. Confirmatur. 16.

Secundo probatur, quia assensu principiorum præsupposito, propria virtute assentitur intellectus Secunda ratio.

intellectus conclusioni ex eis necessario deductæ, cum obiectum scientiæ necessarium sit, per principia igitur determinatur ad assensum cōclusionis, ad quid ergo indiget habitu scien-
17. tiæ, nisi vt perfectè determinetur ad benè operandum, hoc est sine erroris periculo, ac sine difficultate, vtrumq; enim malum quoddam est in operationibus intellectus, sed eadem indiget determinatione ad operandū circa prima principia ad vtrunque malum vitandum (vt ostendimus) ergo non minus indiget habitu intellectus pro principijs, quā habitu scientiæ pro conclusionibus.

Natura habitus, qui versatur circa prima princ pia, exponitur.

Priusquam opposita argumenta diluantur paucis explicare oportebit, quod nam sit
18. proprium obiectum huius habitus, quis nam proprius actus? & quis modus tendendi, ex quibus propria eius essentia ab ijs accipienda constabit.

Quid obiectū habitus. Proprium obiectum est veritas immediata, hoc est propositio, cuius prædicatum absque vllo medio inhæret subiecto, siue vniuersalissima sit, siue particularis, vtraque enim sub ratione formali obiectiua huius habitus comprehenditur.

Actus huius habitus quis. Actum eius duplicem ponunt, apprehensionem videlicet terminorum, & iudicium, quanquam primus, quasi materialis dici possit, formalis secundus, nam apprehensio propter iudicium est, ad quod sua natura ordinatur.

Modus tendendi in obiectū huius habitus. Modus autem tendendi in obiectum, à quo formalis ratio eiusdem habitus accipitur, est per immediatam comparationem ad ipsam veritatem rei, & immediatam euidentiam, & claritatem, ita vt quemadmodum cæteri habitus intellectuales, & vniuersaliter cognitio-
19. nes quæcunque constituuntur in proprijs rationibus, & separantur ad inuicem, per tale, vel tale medium, rationis videlicet, seu discursus euidentis, aut probabilis, seu etiam authoritatis, aut testimonij, sic principiorū cognitio, vel habitus talis est in se, à cæterisque separatur, quia ad veritatem proximè comparatur, & actus per se, & immediate euidens est, & ex his elicitur.

Definitio huius habitus. Definitio huius habitus, quæ talis esse potest, intellectus est virtus intellectualis per quam potentia intellectiua determinatur ad

assensum principiorum per se euidentem, faci-
leque eliciendum. 20.

Sed huius facilitatis explicatio desideratur à multis solet intelligere cupientibus, in quo nam consistat? quidam facilius intellectum assentire, vel iudicare, arbitrantur cum habitu, quam sine illo, quia necesse est intellectum sine habitu operantem maiorem conatum ponere ad difficultatem superandam, sed habitu iam adquisito cessat difficultas, cessatq; proinde necessitas concurrendi cum tanta intentione: vnde facilitas non erit apud hos aliud, quā
releuatio quædam potentiæ ab illo maiori conatu adhibendo, efficereque, vt si sola eliciebat actum adhibens conatum, vt quatuor, satis sit vt simul cū habitu concurrens adhibeat conatum, vt duo, quod tali exemplo declarant. Si quispiam difficilè sustineat certū pondus adiutus ab alio, illud idem maiori conatu adhibito facilè sustinebit, ergo facilitas non est aliud, quam releuatio ab illo maiori concursu adhibendo. 21.

Sed mihi non probatur talis explicatio facilitatis, neque arbitror in eo consistere, quod est potentiam minorem adhibere conatum naturalem ad operandum cum habitu, quam sine illo: nam fieri potest, & aliquando contingit, vt maiori cù conatu concurrat potentia habitu informata, quam dum sine illo ope-
ratur, & tunc intensius quidem operabitur, atque etiam facilius, cum prius non sine difficultate operaretur, quapropter non releuatur potentia ab intenso illo conatu, quem adhibebat sine habitu operans, sed maiorem adhibet, ergo facilitas nō consistit in tali releuatione, vel in eo, quod potentia minorem cō. ursum adhibeat: quod vsque adeò verum ex simo, vt si vnus intellectus sine habitu operans concursum vt quatuor adhibeat, alius verò operans ex habitu æqualem, non minus intensum actum producat ille, quam iste, sed hæc tantum discrimen erit, quod cum ambo eliciant actum æqualis intensionis, cum difficultate 22.
ille, cum facilitate iste operetur. Æqualis autem intensio actus probatur, quia substantiam habitus efficit conatus ipsius potentiæ, habitus verò modum facilitatis præbet, ergo conatus maior efficiet substantiam perfectiorem, hoc est, intensiorem, quanquam non facilem, cum iste sit proprius effectus habitus. 23.

Refutatur præcedens explicatio.

Dicendum igitur est, facilitatem non esse aliud, quam modum quendam expeditam efficientem potentiam ad operationem, & cum naturalem

Propria facilitatis explicatio.

natura-

naturaliter inclinetur potentia in obiectum, expeditio promptitudinem confert, & delectationem: prompta quidem esset potentia ad operandum, circa proprium obiectum, in quod naturaliter inclinat, & ex naturali inclinatione operans cū delectatione operaretur, sed vtrumque modū impedit difficultas, quam
24. superat habitus. & simul cum facilitate promptitudinem confert, ac delectationem, & sic potentia habitu informata, ac per eum expedita, facilè promptè, ac delectabiliter operatur.

Soluuntur argumenta partis negatiuæ.

Vnum argumentum diximus negantes omnino naturaliter intellectum assentire primis principijs, sed aliquo mo-
25. do dependenter à voluntate, ita vt quamuis naturalis sit actus, quantum ad specificationem, quia si elicitur necesse est assensum esse, & repugnat esse dissensum, sed elici potest, ac suspendi etiam obiecto proposito, cum sit in potestate voluntatis, sicut applicare intellectum ad assentiendum, sic etiam distrahere, vel diuertere, vt assensum suspendat, quam libertatem non habent sensus, & idcò neque alicuius habitus, vel facilitatis capaces sunt:
26. & ratio huius differentiæ est innata nobilitas intellectus, ex qua habet, vt totius libertatis radix, & origo sit, à quo in voluntatem deriuatur, quemadmodum libertas formalis à voluntate (cui primo conuenit) in omnes potentias, & primo in intellectum, tanquam in potentiam nobilissimam, vt suo loco dicetur.

Ad secundum. Argumento etiam Magistri Soti, negandum est intellectum non esse indifferentem circa prima principia, habet enim indifferentiam triplicem, prima est ad verum assensum, & erroneum, nam licet errare non possit, circa vniuersalissima quędam cunctis explorata, sed circa minus vniuersalia non repugnat, secunda, quia licet non posset errare, haberet nihil-
27. ominus indifferentiam libertatis per dependentiam à voluntate, quantum ad exercitium actus, quæ sufficeret, vt capax habitus esset, sed habet insuper tertiam ad benè, vel malè, hoc est, facilè, vel difficilè operandum, indiget ergo habitu determinante ad facilè, promptè, & cum delectatione operandum, non solum in ordine ad aliqua principia, sed ad omnia: nam in principio, cum aliquali assentitur difficultate cunctis principijs, licet mi- 28.
nori longè, quam conclusionibus, cum sine vllo medio illis assentiatur. Et rursus, inter principia cū minori longè difficultate assentitur vniuersalissimis, sed absque dubio cum aliquali, ad quam superandam necessarius est habitus, minus tamen quam ad assentiendum principijs particularibus, & minus ad assentiendum his quam conclusionibus: in cæteris autem potentijs naturalibus, de quibus procedit confirmatio, similes indifferentiæ non reperiuntur, ac propterea alicuius habitus, vel facilitatis minimè capaces sunt.

Tertium argumentum diluit discrimen Ad tertiū.
maximum inter intellectum, & voluntatem, quantum ad modum operandi, hæc enim per simplicem inclinationem in obiectum, quasi ipsam ad se rapiens operatur, & quidem ab alio quasi manu ducta, videlicet ab intellectu 29.
proponēte bonum, quod si vniuersalissimum sit, similitudinem principiorum tenens, absque vlla difficultate trahit ad se voluntatem, vbi autem nulla est difficultas, nec locum habet facilitas, vel habitus, propria autem operatio intellectus est iudicium, & propria vir- 30.
tute ferendum, quod non caret difficultate, neque errandi periculo, vt igitur sine errore, & cum facilitate fiat, necessarius est habitus intellectum ad vtrumq; determinans. Quamuis ergo voluntas in ordine ad vltimum finem non egeat habitu, eget profectò intellectus etiam in ordine ad primas veritates propter diuersum modum operandi: quæ de fine naturali, & vniuersali intelligi debent: nam circa finē supernaturalem indiget habitu voluntas, atque etiam circa fines naturales particularem materiam continentes.

QVAESTIO II.

Sit ne habitus principiorum naturalis intellectui, vel per proprios actus ab eo comparetur.

Absolutis quæstionibus an sit, & quid Explanatio
sit circa intellectum, petit quęstio præ tituli quæ-
sens modum, quo in nobis fiat, nempe stionis.
pè an simul cū ipsa potentia intellectiua in- 31.
sit animæ à primo instanti suæ conditionis, eodem pacto, quo insunt nobis propriæ pas-

 siones

stiones à primo instanti generationis, in quo eas simul cum essentia, à qua oriuntur, accipimus, vel nudum prorsus intellectum omni habitu, sicut omni specie accipiamus, ita vt non minus de habitibus, quam de speciebus prolata fuerit sententia illa Aristotelis, quod veluti tabula rasa sit, in qua nihil prorsus depictum est, sed quemadmodum decursu temporis species omnes intelligibiles ei imprimuntur officio, ac beneficio intellectus agentis, pari ratione vsus ei confectat omnes habitus, & præsertim intellectum.

Habitum principiorum esse inditum à natura probatur.

Opinio prima. INgerit autem specialem dubitandi rationem pro affirmatiua parte communis modus loquendi naturalem vocans talem habitum, nō solum intellectus ad assentiendum
32. principijs principijs speculabilibus, sed synderesis ad assentiendum practicis, & vtrunque posuit naturalem D Thom. intellectum quidem 1. 2 quæst. 49 art. 1. ad 3 vt ex his verbis licet colligere *Eo quod habitualiter inest, quandoque aliquis vti non potest, propter aliquod impedimentum, sicut homo non potest habitu vti scientiæ propter somnum, & similiter puer non potest vti habitu intellectus principiorum, vel etiam lege naturali, quæ ei habitualiter inest propter defectum ætatis, &c.* Etenim si puero ante vsum rationis talis habitus inest, cum nondum valuerit cum proprijs actibus sibi comparare, habebit à natiuitate simul cum ipsa natura acceptum, & quæst. 51. art. 1. docet intellectū principiorum
33. esse homini naturalem secundum inchoationem, quid autem sit esse naturalem quo ad inchoationem explicans ait. *Quia naturale est homini cognito quid est totum, & quid pars, cognoscere, quod omne totum est maius sua parte,*
34 *sed quid sit totum, & quid pars cognoscere non potest, nisi per species intelligibiles abstractas à phantasmatibus, &c.* Si ergo apprehensis terminis statim vtitur intellectus habitu principiorum, habebit illum ante omnem actum, atque adeò non per actus adquisitum, sed ab ipsa natura concessum. De synderesi verò tantundem sentit in 2. distinct 24. quæst. 2. art. 3. in corpore, vbi ita ait. *Synderesis à ratione practica distinguitur, non quidē per substantiam potentiæ, sed per habitum qui est quodammodo innatus menti nostræ ex ipso lumine intellectus agentis, sicut & habitus principiorum speculatiuorum.* Et in solutione ad tertium. *Habitus naturalis (ait) nunquā amittitur. sicut patet de habitu principiorū speculatiuorum, quē semper homo retinet, & similiter est etiam de synderesi.* Et expressius 1. part quæst. 79 art. 12. vbi hæc verba legimus. *Principia operabilium nobis naturaliter indita nō pertinent ad specialē potentiam. sed ad specialem habitū naturalem, quem dicimus synderesim.* Patet ergo quod synderesis 35. non est potentia, sed habitus naturalis.

Et ratio videtur idem conuincere, nam talis est processus nostræ cognitionis, vt omnis doctrina & disciplina fiat ex præexistenti alia notitia, vt docuit Aristoteles in huius operis principio, cum ergo non sit procedendum in infinitum, deuenire oportet ad aliquam notitiam, non iam adquisitam, sed naturalem, sed similis est ordo inter actus, & habitus, ergo sicut in actuali cognitione deuenitur ad naturalem, tanquam omnium primam, sic etiam in habituali, dabitur ergo naturalis habitus, qui sit principium primæ notitiæ, & talis erit intellectus, à quo procedit notitia primorum principiorum naturalis. I. Argum.

Secundo: sicut natura non abundat in superfluis, ita non deficit in necessarijs, sed cunctis tribuit, quæ necessaria sunt, non solum ad essendum, sed ad operandum, vt testantur res naturales insensibiles, viuentes, ac sensu prædi- II. Argum.
tæ, quibus præbuit simul cū esse naturali principia, atque instrumenta operandi iuxta naturalem inclinationem, quæ non minus homini dedisse credendum est, cum sit cunctorum 36.
viuentium, ac sensibilium perfectissimus, & propter quem cætera omnia naturalia constituit, sed ad intelligendum primas veritates nō solum indget potentia intellectiua, sed habitu intellectus, vt quæst præcedenti statuimus 37.
reliquimus, ergo à principio eum sibi natura concessit, quemadmodum Angelis à prima conditione infusæ sunt omnium rerum species ad intelligendum necessariæ, & ideò excellenti eorum naturæ debitæ.

Propter hæc, & similia amplectuntur hanc partem Conradus 1. 2. quæst. 94. art. 1. & nouissime M. Bannes 1. part. q. 1 art. 6 notab 3. Patroni huius sentent.

Opinio Caietani medium tenens.

CAietanus verò 1. 2. quæst. 51. art. 1. dub. 1. hanc sententiam sic voluit temperare, vt neque cum natura concessus sit eiusmodi habitus, neque per actus adquisitus, sicut habitus scientiarum, & virtutum, sed medium II. Opinio.

Ratio. medium quasi teneat inter naturalem, & adquisitum: nam in principio suæ generationis nudum intellectum accipit homo, non solum
38. speciebus, sed habitibus, at cum primo peruenit ad vsum rationis species rerum sibi comparat beneficio intellectus agentis eas à phantasmatibus accipientis, vel abstrahentis: & cum primum speciebus primarum veritatum informatur, quibus prima principia apprehendit, fluit statim naturaliter ad præsentiam earum habitus intellectus ab ipsamet natura intellectiuæ potentiæ, per quem possit de eisdem principijs iudicium ferre, itaque neque à nuda fluit natura, vt affirmat præfata opinio, nec per actus adquiritur, sed præsentibus speciebus, ante omnem tamen iudicatiuum actū naturaliter emanat, quod exemplo nutritiuæ potentiæ, & actus eius declarat, nutrire enim, & augere actus naturales sunt potentiæ vegetatiuæ, in quos tamen videmus non prodire,
39. nisi præsente alimento decocto, quod quasi obiectum talis virtutis est, pari ergo ratione existimandum est, habitum principiorum à natura ipsa intellectus prodire, non statim, sed ad præsentiam obiecti per species repræsentati, & hoc sibi voluisse D. Thom. in eodem artic. affirmat, dum ait, habitum principiorum partim esse à natura, partim ab exteriori principio, quasi dicat à natura fluere, non nisi præsentibus speciebus ab extrinseco prouenientibus, hoc est, per operationem intellectus agentis productis ex phantasmatibus, in appetitiuis autē potentijs tale principium extrinsecum non est, ideò nullus habitus ab eis fluit naturaliter, sed omnes sibi per proprios actus comparant.

Vera sententia affirmans habitum principiorum esse adquisitum.

Opinio vera. Postrema sententia, quæ nobis videtur longè probabilior, nullū ponit habitum à natura concessum in intellectu, neque in voluntate, vel appetitu, sed omnes adqui-
40. sitos per proprios actus potentiarum, idemq; de intellectu principiorum profitetur: cuius
Primū fundamentū. fundamentum est, quia natura non concedit, nisi ea quæ ad essendum, & operandum simpliciter sunt necessaria, quæ verò ad melius, vel facilius operandum propria industria, vel labore comparanda relinquit, sufficientibus tamen principijs operandi concessis, quib⁹ simpliciter operari possunt, & per operationes, vel actus, habitus sibi ad melius, vel facilius operandum necessarios comparare, & hac de causa non concessit hominibus habitus virtutum, quia non requiruntur ad simpliciter 41.
operandum, & per naturalem virtutem potentiarum simpliciter operantium eos adquirere possunt, sed intellectus principiorum (de quo loquimur) nō est necessarius ad simpliciter operandum: circa prima principia, sed sufficit potentia intellectiua, informata speciebus ergo non est à natura concessus, sed per actus propria virtute potentiæ elicitos comparabilis. Probatur minor (nam cætera sunt nota) assensus principiorum nō excedit virtutem intellectiuæ potentiæ, cum versetur circa obiectum sibi proportionatum, nempè circa veritates per se euidentes, ergo apprehensis terminis per species intelligibiles poterit absque alterius adminiculo eum producere.

Et confirmatur. Quia non habet minorem Confirm.
proportionem cum intellectu speciebus principiorum informato primus assensus principiorum, quam primus assensus scientificus 42.
cum eodem per species principiorum determinato, sed primum assensum scientificum elicit intellectus sine habitu scientiæ, quem per illum sibi comparat, poterit ergo elicere primum assensum principiorum, ac per eum sibi habitum intellectus comparare, qua propter non erit naturalis, sed adquisitus, sicut habitus scientiæ.

Secundo, quia habitus naturales, vel morales, non ponuntur ad operandum simpliciter, sed ad talem modum operandi, videlicet facilè, promptè, vel cum delectatione, per potentias enim operari simpliciter possunt res 43.
quælibet, ergo potentia intellectiua propria virtute poterit circa suum obiectum operari, per habitus verò consequitur perfectionem operandi, ergo propria virtute poterit elicere assensum principiorum, simul cum speciebus ex parte obiecti concurrentibus, quis propter non indigebit habitu naturali, quem ad facilè operandum potest per proprios actus sibi adquirere. Secundum argument.

Et confirmari potest, quia naturalia non Confirm.
intenduntur per vsum, vel exercitium operandi: non enim perfectior fit intellectus, nō visus, non quilibet alius sensus per frequentem vsum sentiendi, sed experientia nos docet intellectum faciliorem reddi per continuum vsum assentiendi primis principijs, ergo signum est habitū ad ea inclinantem nō esse na- 44.

 [illegible]

turalem, sed per eosdem actus adquisitum.

Ex Arist. probatur. Ita sentit planè Aristoteles cap. vltimo huius operis, vbi de modo, quo in nobis generetur habitus principiorum loquens ait: *Neque itaque insunt determinati habitus, neque ab alijs*
45. *habitibus fiunt notioribus, sed assensu, &c.* Quid clarius dici potuit? vt intelligeremus habitum principiorum non inesse, hoc est, non esse à natura, neque ex alijs notioribus fieri ad instar habitus scientiæ, qui ex alio notiori, videlicet ex intellectu principiorum generatur, sed per assensum vniuersalium veritatum experientia singularium comparatum, hic est enim primus assensus, potens generare habitũ saltē quantũ ad inchoationem, nam ipsemet postmodum se ipsum perficit per futuros actus.

Ex D. Tho. In eadem fuit sententia absque dubio D. Thomas 1. 2. quæst. 51. art. 1. docens, habitum
46. principiorum fieri in nobis ab intellectu agente: expressius tamen eum non esse naturalem ostendit, sed ex sensibilibus generari operatione intellectus agentis media 2. contra gent. cap. 78 ratione 3. vbi sic legimus. *Habitus principiorũ est acceptus à sensibilibus, vt probat Arist. in 2. posteriorum, & si oportet, quod sit effectus intellectus agentis cuius est phantasmata, quæ sunt intellecta in potentia facere intellecta in actu &c.*

47. Quæ verba egregiè expendit, ac declarat Ferrariens. in eorum commentarijs, adquisitum, & non naturalem esse talem habitũ sentiens: ex quibus intelligimus habitũ principiorum non fluere in intellectu ab ipsamet natura animæ nude considerata, sicut fluunt propriæ passiones, vt tenet in prima sententia, sed neque ad præsentiam specierum intelligibilium, vt excogitauit Caietan. & licet vtrumque efficaciter probatum sit testimonijs Arist. & D. Thom. libet tamen Caietani sententiam, tanquam nouam, ac singularem nouis etiam rationibus impugnare, atq; ostendere, quam sit à mente vtriusque aliena.

Et in primis ostendo præsentiam specierum intelligibilium non esse necessariam ad emanationem habitus naturalem, vnde fiet, vt si
48. naturaliter fluit ab anima in intellectum, prorsus sit naturalis, vt profitetur prima sententia iam impugnata.

Prima ratio contra Caietanum. Non minus dependet potentia ab obiecto in sua operatione, quam habitus, ab eodem. enim obiecto, tam illa, quam iste specificantur, sed vt potentia fluat ab anima, non est necessaria præsentia obiecti, vel specierum eius, ergo nec erit necessaria, vt habitus naturaliter oriatur, sed si naturaliter fluit, erit omnino naturalis, sicut intellectus ipse naturaliter inest animæ.

Secunda ratio. Secundo, habitus non ponitur ad simpliciter operandum, sed ad operandum, promptè, & facilè: nam cum actus, & obiectũ propriam virtutem potentiæ non excedant, potest sine habitus adminiculo elicere primũ assensum, atque adeò primam apprehensionem ad assensum requisitam, sed prima apprehensio fit per 49. præsentiam specierum, ergo non necessario fluit habitus ipsis præsentibus, vt voluit Caiet. sed per primum assensum producitur, vt profitetur nostra scientia.

Tertia ratio. Postremo idem probare possumus, exemplum Caietani, vtpote valdè dissimile, refutantes: anima vegetatiua nõ nutrit, neque auget, nisi præsente alimento, quia est materia, circa quam operatur ad introductionẽ animæ, concurrit namq; alimentum ad tales operationes in genere saltem materialis causæ, sed præsentia specierũ intelligibilium nullam habet causalitatem, nullũ concursum ad emanationem 50. habitus, cuius esse nullo modo ab eis dependet, sed cum posset esse prius, quam operari poterit, etiam esse prius, quam obiectum coniungatur potentiæ per præsentiam specierum, & longè melius poterit fieri, vel emanare: friuola est ergo, & absq; vllo rationis fundamento posita talis præsentia, tanquã necessaria, vt fluat habitus: & modus iste emanationis naturali productioni habituum intellectualium aduersatur, nam cum constet cæteros omnes per primum actum generari, nulla necessitas cogit nouum, atque inusitatum modum ponere in generatione huius, de quo loquimur.

Nota. Sed quã sit à mente Arist. & D. Thom. alienus intelliget facilè, qui perpenderit verba vtriusq; nuper à nobis relata, aiunt enim primum assensum principiorũ experimento sæpè fieri, & ex tali assensu generari habitum, quæ stare minimè possunt cum sententia Caietani ponentis ante omnem assensum, ad solam specierum præsentiam fluere.

Rationes in contrarium adductæ soluuntur.

Nota ex D. Thom. SEd vt iam ad solutionem argumentorum deueniamus, explicare oportet, quid habeat speciale intellectus principiorum inter omnes habitus intellectuales, propter quod à D. Thom. & communi modo loquendi naturalis. 51.

turalis dicatur, ſuppoſito, quod non ſimul cum natura conceditur, ſed per actus eſt conquiſitus.

Exponere hoc cœpit D.Tho 2 contra gentes.c 78. dicens ex ſenſibilibus fieri, & eſſe effectum intellectus agentis, perficit autem Ferrarienſ. eius mentem aperiēs in cōment. eiuſdem cap. hiſce verbis *Adnotandum hic,quod ex verbis D Tho. apparet habitus primorum principiorum, qui dicuntur naturales, & ineſſe à natura,nō ſic dici naturales, & ineſſe à natura, quaſi naturaliter ſint cogniti, & ab ipſa natiuitate nobis inditi, nā ſi eſſent in nobis à generatione,non adquirerētur ex ſenſibilibus.vt inquit D.Tho. hic:ſed dicūtur nobis naturales, quia non cauſantur ex diſcurſu, & argumentatione,ſed immediate ex intellectu agente, qui quidē intellectus, & nobis ineſt ab ipſa natiuitate, & naturaliter cum phantaſmatibus terminorū, quæ omnibus inſunt, ipſos habitus in intellectu poſſibili operatur*: hæc Ferrar. ex quibus hoc diſcrimēvalde notandum colligitur inter intellectū principiorum ex vna parte, & cæteros habitus intellectuales ex altera, quod habitus iſte circa primas veritates verſatur, ideo ſine medio, ſine diſcurſu, per ſimplex iudicium intellectus, ſola terminorum apprehenſione præſuppoſita, in nobis gignitur, cæteros verò eo mediante, propria induſtria, proprio diſcurſu, ac labore adquirimus, itaque ad generationem huius habitus ſolum cōcurrit intellectus agens ſpecies terminorum ex ſenſibilibus abſtrahens, eaſque intellectui poſſibili imprimens, vt apprehenſione terminorum facta ſtatim ſequatur iudicium, & aſſenſus intellectus poſſibilis h b tum generans: & cum operatio intellectus agētis ſit naturalis, atque adeò productio ſpecierum, terminorumque apprehenſio, quam ſtatim ſine vllo diſcurſu, vel induſtria intellectus ſequitur iudicium, propterea generari naturaliter habitus dicitur ad differentiam cæterorum, qui nō niſi conquiſitis medijs, adaptatiſq; in formā diſcurſus per vsū artis fiunt.

Diſcrimen inter intellectionem principiorū, & cæteros habitus. 52

Ratio diſcriminis. 53

Accedit alia ratio eiuſdem diſcriminis non contemnenda, nam aſſenſus principiorum elicitur per immediatam comparationem luminis intellectualis ad veritatem, tanquam ad proprium obiectum, quæ cum naturalis ſit, naturalis merito vocatur habitus per eum genitus, at cæteri habitus non gignuntur in nobis per immediatā cōparationem intellectualis luminis ad veritatem, ſed medio diſcurſu, nō enim comparatur intellectus ad veritatem concluſionis niſi media veritate, & aſſenſu principiorum, & medio diſcurſu, ſeu demonſtratione, ex principijs diſpoſitis, & accommodatis conſtituta, idcò naturalis iure vocatur principiorum habitus, & nomine ipſius potentiæ intellectiuæ, vel naturalis luminis inſignitur.

Solutio locorum D. Thom. 54.

Merito etiam D.Thom. eiuſmodi habitum partim à natura, vel principio intrinſeco gigni docuit, partim ab extrinſeco, cū ad generationem eius præter operationem intellectus agentis, & poſſibilis concurrant ſpecies tanquam virtutes obiecti, quod vere extrinſecum principium eſt: merito denique non omnino naturalem vocat, ſed quantu n ad inchoationem, quia principia eius naturalia ſunt, ſed per noſtrum actum ſimpliciter generatur, & ex hac parte adquiſitum vocari poteſt. Quod autem affirmat in puero ante vſum rationis reperiri: quātum ad principium etiam, & inchoationē exponendum eſt: non quantum ad ſubſtantiam ipſius habitus: lumen namque intellectus agentis in puero repertum intellectus principiorum vocari poteſt, cum ſit prima radix, & origo eius, quo tamen non vtitur ſpecies abſtrahens, terminos apprehendens primumque aſſenſum principiorum eliciens, per quem habitus ſecundum ſubſtantiam in eo fieret ob defectum ætatis, & hunc eſſe illorum verborū germanum ſenſum, probant cætera teſtimonia à nobis inducta, in quibus hoc modo generari habitum principiorū docuit ex profeſſo D Thom. & ſolum eſſe naturalem, quantum ad inchoationem, in quo ſenſu in puero eſſe ante vſum rationis ſentit.

Nota. 55.

Ad I. arg. 1. ſent. 56.

Primum argumentum primæ ſententiæ probat quidem in proceſſu ſcientifico, ſicut in quocunque alio intellectuali, deueniendum eſſe ad aliquem primum aſſcſum, ad aliquem primum habitum, qui ex alio non generetur, & talem actum, & habitum eſſe naturalem, hoc eſt, non adquiſitum per diſcurſum, vel medium aſſentiendi, ſed per immediatam proportionem luminis naturalis ad primas veritates elicitum, ac genitum, & talem eſſe primum aſſenſum principiorum talem item eſſe intellectum principiorum, admittimus, ad quos totus proceſſus ſcientificus terminatur, non tamē eſt neceſſariū naturalem eſſe habitū hoc eſt, à natura conceſſum ante omnem eius actū, vt contēdit prima ſententia, quia cū non ſit

sit simpliciter necessarius ad assentiendum primis principijs, non oportuit vt simul cum natura traderetur, queta per proprios actus potetat ipsamet natura sibi comparare.

Ad secundum. Secundum argumentum ex nostro fundamento soluitur, etenim si habitus principiorū esset necessarius ad assentiendum simpliciter eisdem principijs, datus esset homini cum ipsa

57. natura, cui debita sunt principia, atque instrumenta operandi. Cæterum cum non ponatur, nisi ad melius operandum, vt est à nobis constitutum, non oportuit esse congenitum, sed proprijs actibus ad quirendus relinqui debuit.

QVAESTIO TERTIA.

An habitus principiorum sit vnus genere, vel specie Atoma.

Explicatio titulo. CONstituto iam modo, quo intellectus principiorum in nobis fit, de eius vnitate, ac distinctione essentiali agere oportet, definireque, an vnus sit habitus pro cun-

58. ctis principijs, quemadmodum vna est potentia visiua pro cunctis visibilibus, vel certe diuersi, pro diuersis: similitudine scientiarum, quarum habitus distinguimus, pro diuersitate conclusionum circa diuersam materiam, alium namque pro conclusionibus Philosophicis ponimus, alium pro Mathematicis, &c. Vbi illud est constans apud omnes, non esse eundem habitum speculabilium principiorū, ac practicorum, sed diuersum, illumque vocari intellectum, hunc vero synderesim, quos distinctos posuit Diu. Thom. multis suæ doctrinæ locis, sed præsertim 1.p.q. 79. artic.12. Etenim cum Synderesis finem præstituat cunctis virtutibus moralibus, principiumque sit conscientiæ, quæ est dictamen practicæ rationis de prosequendo, vel fugiendo, repugnat esse habitum speculatiuum, & rursus habitus

59. principiorum non habet tantam extensionem à potentia intellectiua, vt possit sub eadem ratione obiectiua vniuersali practicum, & speculatiuum comprehendere, ita vt accidentales sint ei ambæ rationes, sed in eas diuiditur tanquam genus in species, & differentias: vtrumq; autem habitum comprehendisse

63. Aristotelem sub nomine intellectus in generali diuisione virtutum intellectualium 6. ethic.cap.3 posita, circa quam modo versamur, testantur vniuersi interpretes eiusdem loci, & ita est, quod licet diuersis nominibus nuncupentur appellationes, tamen intellectus vterq; significari potest, cum eodem modo versentur circa propria obiecta, videlicet per simplicem assensum sine discursu.

Totum dissidium in eo est positum, an omnium speculabilium principiorum, vnus, idemque sit habitus, alius vero omnium practicorum, vel certe pro cuiuslibet scientiæ principijs, tam speculatiuis, quam practicis ponendus sit diuersus habitus, sicut diuersum ponimus pro earum conclusionibus. 61. Status quæstionis

Esse vnum genere suadetur.

ET videtur Aristot. plures posuisse cap. vltim. huius lib. vbi in plurali numero de eis loquitur dicens: *vtrum habitus eorum non insint, sed fiant, acquiranturque, an vero insint quidem, sed lateant, &c.* Sed rationibus probatur esse plures. Habitus scientiarum distinguū- I Sentent. tur specie, ergo & habitus principiorum. Probatur sequela: scientiæ distinguūtur per diuer- I. argum. sa principia, vt in tractatu sequenti ostēditur, ergo principia diuersa sunt, petunt igitur assensum diuersum secundum speciem, atque adeo diuersum habitum, nam idem habitus non po- 62. test habere actus specie distinctos, nec satis fit, si forte dicatur, differre quidem principia diuersarum scientiarum materialiter: nam assensus eorum, in quantum ex terminis habentur, & immediatam veritatem continent, sunt rationes formales assentiendi conclusionibus, ergo ab eis formaliter acceptis sumitur specifica distinctio scientiarum, quare necesse est esse specie diuersos, diuersosque constituere habitus.

II Argum. D.Thom. Secundo: in hoc distinguūtur habitus & potentia, vt docet D. Tho.1.2 q.4 art.1. quod hæc se habet, sicut materia per diuersas formas determinabilis à diuersis agentibus, vnde à diuersis obiectis, quæ diuersa agentia sunt, determi- 63. natur per diuersos habitus, qui se habent respectu illius per modum formarum, & ex hoc habent minorem longe extensionem, vel ambitum, quam potentia, quemadmodum forma magis est determinata, quam materia, nec possunt nisi ad vnum actum secun-

cundum speciem sese extendere, quia forma vnius determinati actus rationem habet, constat autem assensus principiorum huius, & illius scientiæ specie distingui, vt Philosophiæ, & Geometriæ, quia diuersam lōgè certitudinem, & euidentiam sortiuntur ex propria conditione, ergo repugnat sub eodem habitu contineri, sed non minus diuersos postulabunt, quam conclusiones earundem.

III. argum. Probatur tandem, quia habitus ponuntur in potentijs ad superandam difficultatem in eliciendis actibus circa talia obiecta occurrentem, vbi ergo occurrit noua difficultas, ibi erit necessarius nouus, ac distinctus habitus, sed circa materiam diuersarum scientiarum noua occurrit difficultas quantum ad principia, ipsamet experientia testante, nam qui vnam aliquam comparauit scientiam, noua instructione indiget circa principia alterius, quam addiscere parat, noua ei occurrit difficultas in assentiendo principijs eius, ac si alteram nunquam didicisset, quia noua sibi videntur omnia, nempè obiectum, principia, & conclusiones, ergo quemadmodum nouum postulat habitum noua difficultas assentiendi conclusionibus, pari ratione nouum postulabit noua difficultas circa principia: & si forte dixeris, nouum postulare habitum conclusiones, propter diuersum medium assentiendi, vrget difficultas primi argumenti, quia cum medium assentiendi sint principia, si diuersa sint hæc nouum profectò habitum requirent.

64.

Esse habitum vnum specie probatur.

I. Sent. OPPOSITAM sententiam vnicum constituentem habitum pro cunctis principijs speculabilibus, alterum pro cunctis practicis, videtur D. Thom. innuere. 1 p. q 79 art. 12. hisce verbis. *Prima autem principia speculabilium nobis naturaliter indita nō pertinent ad aliquā specialem potentiam, sed ad quendam specialem habitū, qui dicitur intellectus principiorum, vt patet in 6. Ethicor. vnde, & principia operabiliū nobis naturaliter indita, nō pertinent ad specialem potentiam, sed ad speciale habitum naturalem, quem dicimus synderesim, &c.* Ecce specialem vtrumque habitum vocat, ergo censet esse vnum specie atoma

65.

Caietanus. In hanc etiam partem declinare videtur Caietanus 2. lib. poster. cap vltim. dicens Aristotelem consumere as habitum principiorum in plurali, quoniam speculabilium, & agibilium non sunt eadem principia, quasi dicat, practicum dumtaxat, & speculatiuum habitus principiorum separare.

66.

I. Ratio. Sed argumentis non infirmis certè fulcitur hæc sententia. Primò, quia habitus separātur per diuersam rationem formalem obiectiuam, sicut & actus, sed eadem est hæc in assensibus omnium principiorum, ergo non distinguuntur specie, nec proinde habitus specie distinctos constituunt. Probatur minor, nam ratio assentiendi cunctis principijs, accipitur per immediatam comparationem intellectualis luminis ad eorum veritatem sine vllo medio perceptam, ergo non adest ratio vlla formalis à qua distingui possunt, sed sub eadem ratione vniuersali obiectiua assentiendi sine medio comprehensa ad eundem habitum erunt omnino referenda. Nec tollit hanc vnitatem diuersa materia principiorum, Philosophica videlicet, Mathematica, vel Metaphysica, aut etiam diuersa earundem abstractio, nam vtraque quasi materialiter se habet, ad vniuersalem rationem obiectiuam huius habitus, sub qua fertur in omnia principia. 67

II. Ratio. Secundò, vniuersale principium est in scholla receptum, multisque exemplis corroboratū, vnita esse in superioribus, quæ in inferioribus reperiuntur dispersa, vel separata, virtus etenim sensitiua externa in diuersas potentias sensitiuas dispersa inuenitur, cum pro quolibet sensibili proprio, nempe visibili, tangibili, ac cæteris, vnus sensus constituatur, sed in virtute sensitiua interna vniuersa hæc sensibilia vniuntur, siquidem eadem potentia, quam communem sensum vocamus pro eis sufficit, iudicare valens de diuersis omnium conditionibus: æstimatiua etiam vna pro sensatis, & insensatis sensibilibus ponitur, differentiam inter ea sufficienter constituens. Ac demum cum virtus sensitiua interna, & externa non nisi singularia sensibilia percipiat, vnus intellectus satis est ad percipiendum, non solum singularia sensibilia, atque spiritualia, sed etiam vniuersalia ab vtrisque abstracta, quantumlibet circa diuersas materias, & in diuersis abstractionibus inueniantur, sed similis ratio inuenitur in habitibus, cum quidam sint vniuersaliores cæteris ex propria conditione, ergo non mirum est, si vniuersaliorem habeant rationem formalem obiectiuam plura comprehendentem, & sub qua materialiter solum distinguantur, quæ respectu alterius inferioris, & limitatæ rationis 68

69

nis formaliter sunt diuersa, sic se habet habitus principiorum respectu scientiarum, cuius vniuersalissima ratio est assentiendi immediate quibuscunque veritatibus, hoc modo cognoscibilibus, vnde licet principia huius, vel illius scientiæ per comparationem ad earum conclusiones diuersa sint, & ideò tanquam di-
70. uersa ratio formalis assentiendi diuersas demonstrationes, diuersos assensus scientificos, diuersos denique habitus cōstituere valeant, sed comparata ad intellectum, cuius formalis ratio obiectiua assentiendi sine medio omnia comprehendit, quasi materaliter distinguū tur quemadmodum visibile, audibile, & tangibile ad extremam virtutem sensitiuam comparata essentialiter separantur, si verò ad internam sensus communis referantur, cuius vniuersalior est ratio obiectiua, atque latius parens, quasi materialis erit differentia.

III. Ratio. Probatur demū, quia habitus principiorū in modo assentiendi similitudinē fidei humanæ, vel diuinæ tenet, sicut enim Diuina fides sine discursu assentitur veritatib⁹ reuelatis, sic habitus principiorū assētitur primis veritatib⁹, ergo sicut diuersę propositiones diuersarū materiarum, & abstractionū sub eadem ratione formali diuinæ, vel humanæ testificationis
71 comprehenduntur, & propter vnitatem eius, quam participant, non diuersum, sed eundem fidei habitum constituunt, quasi materialem solum differentiam subeo habentes, eodem modo de cunctis propositionibus per se notis, vel primis veritatibus, alioquin diuersis iudicandum est sub eadem ratione formali immediatę veritatis, hoc est, sine medio perceptibilis cōuenire, atque adeo sub eodem intellectu principiorum, cuius est propria, contineri, suo qua non formalem, vel essentialem differentiam, sed quasi materialem habere necessum est, ideoque habitus minime separare:

Prior sententia præfertur, quæ multiplicem esse habitum principiorum secundum speciem docet.

Difficultas quęstionis. QVID in hac re satis ancipiti decernēdum sit, non est facile iudicare, nec video antiquos, aut modernos expositores Aristotelis verbū de vnitate, vel distinctione horum habituum facere; nihilominus
72. mihi videtur distinguendos esse secundum speciem, vt prior sententia tenet, quam probabiliorem posteriore iudico, vt autem præcipuum eius fundamentum faciamus memoria repetendum est discrimen inter potentias habituum capaces ex vna parte & habitus ipsos ex altera, quod potentiæ vniuersaliores sunt maioremque ambitum habent vt ex eorum rationibus obiectiuis plane colligitur, habitus verò magis ex propria conditione sunt limitati, vnde eadem potentia specifica plures actus, & habitus specie distinctos habere potest, at vnus habitus nequit ad plures actus specie diuersos se extendere, sed solo numero. gratia exempli, intellectus, qui est potentia cognoscitiua, ad plures habitus extenditur specie distinctos, per quos, actus etiam specie distinctos, elicere potest, quia sub vniuersaliori ratione sui obiecti comprehenduntur diuersæ rationes obiectiuæ habituum, & actuum, at habitus quisque non nisi ad actus eiusdem speciei extenditur, quia eis commensuratur, & quia ratio eius obiectiua contractior est circa quam non nisi actus eiusdem conditionis elici possunt, vt ostendit scientificus actus, cuius omnes conclusiones, quas pro actibus habet, eiusdem sunt conditionis essentialis: & doctrina hæc præsertim vera est in habitibus, & actibus humani intellectus in corpore existentis, maioremque limitationem habentis in suo modo operandi. cum in habitibus etiam voluntatis, & appetitus absque vlla limitatione à cunctis admittatur. Ex qua infero habitum principiorum, si vnus est secundum speciem, non posse habere actus, vel assensus specie diuersos, sed eiusdem speciei omnes Quibus suppositis primum argumentum efficio ad probandum habitum principiorum non esse vnum, sed plures species diuersos pro diuersis principijs. Assensus principiorum Geometrię, specie distinguuntur ab assensibus principiorum naturalis Philosophiæ, vel Dialecticæ, ergo nequit idem habitus secundum speciem ad vtrosque se extendere, sed diuersi ponendi sunt: probatur antecedens: tam ex parte eorundem assensuum, quam rationis formalis assentiendi: nam assensus ipsi diuersæ sunt veritates essentialiter, cum circa obiecta valde diuersa, & in materia diuersa constituta versentur, ecquis enim negare potest distinctum specie veritatem esse hanc: *Natura est principium motus & quietis, ab illa à quolibet puncto in quodlibet punctum potest linea duci.* Producent igitur assensus specie distinctos in intellectu, & distincti assensus secundum speciē postu-

Discrimen inter potentias, & habitus.

73

Illatio veræ sententiæ.

I argum. veræ sent.

74

postu-

Cõfirmat. 75 postulant habitus spec e distinctos, tales igitur per hos assensus producentur principiorum habitus: quod ex diuerso modo abstrahendi à materia eorundem obiectorum efficaciter ostendi potest, nam vnum abstrahit a materia sensibili, vt Geometricum, aliud vero, vt Philosophicum eam concernit, ergo distinctas veritates, distinctosque specie assensus imprimēt in intellectum, quia repugnat eandem veritatem, eundem vt assensum adeò diuersam abstractionem à materea habere. Quod vero ex ratione assentiendi diuersi sint assensus, hinc colligitur, nam veritatibus per se notis, quales sunt principiorū, nō assentitur intellectus per aliud mediū, sed ex immediata noritia terminorum, ergo veritates ipsę sibi sunt rationes, ac media assentiendi, hoc est enim principia esse per se nota, vt omnes affirmant, quasi non per aliud medium nota, sed quamlibet esse sibi rationem assentiendi, sed veritates ipsæ sunt specie diuersæ, ergo diuersæ erunt assentiendi rationes, diuersosq; assensus, & habitus producent.

Probatur II. 76 Secundò probatur ex distinctione scientiarum, quas specie distinctas esse ostēdemus tractatu sequenti per diuersa principia, quæ sunt rationes assentiendi cōclusionibus, ergo ita arguo: assensus conclusionum distinguūtur specie per diuersas rationes assentiendi, quæ sunt principia, seu assensus eorum, necesse est ergo ponere assensus principiorum specie distinctos, qui sint rationes assentiendi diuersis cōclusionibus: alioqui, si omnes assensus principiorum eiusdē rationis formalis sunt, nequibunt profecto assensus cōclusionum specie diuersos ex eis deduci, nam vbi rationes assentiendi eiusdem sunt conditionis, necesse est assensus eiusdem etiam conditionis esse. infero ergo iuxta specificam distinctionem scientiarum, diuersa esse specie principia, atque adeò diuersos assensus, & habitus generare in intellectu.

Dubium. 77. Sed si multiplicādi sunt habitus principiorum pro diuersis principijs, dicet aliquis, erunt ne tot habitus principiorū distinguendi, quot habitus scientiæ? Respondeo sic esse multiplicandos, vt pro principijs cuiuslibet scientiæ,

Soluitur. vnus sit habitus principiorum constituendus: nam, vel illa principia eiusdem sunt conditionis in se, vel propter dependentiam vnius ab altero, vt de principijs Dialecticæ suo loco ostendimus, quod satis est, vt vnus, idemque habitus posset se ad omnia extendere, vt colligitur ex 1. lib. posterior. cap. 24. pro vniuersalioribus autem principijs (quæ dignitates vocauit Aristoteles) si in diuersa materia sint, aut certe diuerso modo à materia abstrahant, etiam sunt multiplicandi habitus secundum speciem, vt probant præfata argumenta: & hic est modus distinguendi horum habituum, quē facile quisque ad particularia principia accōmodare potest, & ex eo intelligere, pro quibus sit distinctus habitus ponendus, & qui habitus ad plura se extendant.

Diluuntur argumenta posterioris sententiæ.

NEC difficile est oppositis argumentis obuiam ire: nam D Thom. in genere loquitur de vtrisque principijs, specu- Ad testim. D.Thom. resp. 78. latiuis, & practicis, quo pacto singuli habitus eis conceduntur non numero, nec specie, sed genere, non secus ac si dicamus, scientiam practicam distinctam esse à speculatiua, erit generica locutio, ex qua non licebit inferre, vnum tantum esse habitum speculatiuę scientiæ, vel practicæ, quia generica locutio, licet indefinita, vel modū singularis habens, nō tollit multitudinem specierum, sub quolibet genere contentam: pariter ergo licet indefinita sit locutio D.Tho. de habitibus principiorum practicis, atque speculatiuis, non tollit distinctionem specificam plurium habituum, sub eodem genere contentorum.

Eadem fere est solutio primi argumenti: nā Ad I. argu. 79. ratio assentiendi primis principijs eadem est in genere accepta, nempe sine medio, vel per se eis assentire, at in specie diuersa est iuxta diuersitatem veritatis principiorum, quæ sibi est ratio assentiendi: quemadmodum ratio assentiendi conclusionum eadem est in genere, videlicet assensus principiorum, propter quæ, eis assentitur intellectus, nihilominus diuersa est in specie iuxta diuersitatem principiōrum specificam. Quod vero additur, ō distingui principia formaliter, aut specifica di- Ad confir. stinctioue, ex eo quòd sint in hac, vel illa materia, nempe Physica, vel Mathematica, aut ex eo quod diuerso modo abstrahant à materia, sed has esse rationes materiales, falsum est, quia materia Physica, vel Mathematica, & diuersa abstractio eis adiuncta formale obiectum assensus, & habitus constituunt non minus in principijs, quam in scientijs, ac propterea non minus habitus principiorum spe-

cie distinguunt, quam licenti rum.

Ad 2. arg. 80 Id autem quod assumit secundum argumentum, nempe vnita esse in superioribus, quæ in inferioribus reperiuntur dispersa, verum est, quia superiora diuersi ordinis ab inferioribus esse præsupponit, vt intellectum à sensibus, & sensus interiores ab externis, ex hoc enim diuersum modum essendi, & operandi habent, & quasi vniuersales causæ respectu particularium se habent: quo autem vniuersaliores sunt res existentes in suo modo essendi, vel operandi, plura in se colligunt sub vnitate: quod non est verum in habitibus: nam licet aliquem modum operandi diuersum habeant, per actus tamen & obiecta sic ex propria conditione limitantur, vt neque at vnus, idemque habitus ad plures actus specie diuersos se extendere, sunt enim ordinis inferioris respectu potentiarum, inter quas adhuc etiam reperitur discrimen maximum: nam quæ inferioris ordinis sunt, vt sensitiuæ, etiam limitantur ad actus eiusdem speciei: ita vt specie distinctos habere nequeant, etiam si inter eas quædam habeant modum operandi, vel attingendi obiectum alijs perfectiorem, cuius exemplum habemus in sensitiuis, ex quibus internæ vniuersalius obiectum habent, & perfectiorem modum attingendi illud, nihilominus habere non possunt actus specie distinctos, sed id solum conceditur potentijs superioribus, vt intellectui, & voluntati, atque etiam appetitui sensitiuo, ob quandam participationem earum. Sic igitur de habitibus iudicandum est, omnes esse eiusdem ordinis, & eiusdem conditionis, quantum ad limitatum modum operandi, cum sint qualitates quædam intellectui, vel voluntati superadditæ ad facile eliciendum talem actum circa tale obiectum: vnde iuxta distinctionem actuum, & obiectorum multiplicantur: & hanc rationem attulit Diu. Thom. ad probandam multiplicitatem habituum in eadem potentia 1.2. quæstio. 54. articul. 1. iuxta quam non minus oportet habitus principiorum multiplicare, vbi adsunt principia diuersa, diuersique assensus eorum, quam habitus scientiarum, nam limitatio habitui intrinseca, non permittit eidem circa obiecta, & actus specie diuersos posse operari: ergo ad formam argumenti admittendum est, vnita esse in superioribus, quæ in inferioribus sunt dispersa, quia superiora sunt diuersi ordinis, habitus vero quantum ad modum operandi limitatum, omnes

Exemplum. 81.

D. Thomæ ratio.

sunt eiusdem ordinis, licet quid inter se sit, quam al.j operentur, & vniuersalius obiectum habeant: quare eodem modo multiplicantur iuxta diuersitatem actuum, & obiectorum, explicatam. Sed huic solutioni obstare videtur tertium argumentum, opponens habitum Diuinæ fidei, atque etiam humanæ (si esse meretur rationem habitus) qui non multiplicatur secundum speciem, sed vnus, idemque ad assentiendum diuersis veritatibus extenditur, idque propter vnam, eandemque rationem formalem assentiendi, quæ est diuinum, vel humanum testimonium. Respondeo peculiarem esse rationem de habitu fidei, propter medium prorsus extraneum assentiendi, quod habet, extraneum voco respectu veritatum, quibus per talem habitum assentitur intellectus, nam testimonium, vel authoritas testificantis, propter quod credimus, non pertinet ad naturam veritatum quæ creduntur, imo nec est causa earum naturalis, vel propria, sed omnibus modis extranea, quare non multiplicatur, nec diuersum est iuxta diuersitatem veritatum, sed sicut à testificante procedit, ita ab eo capit vnitatem: & cum in fide diuina sit idem Deus, eademque prima veritas testimonium perhibens, idem est testimonium, eademque proinde ratio formalis credendi, sub qua colliguntur omnes veritates quantum libet in se diuersæ, idemque est habitus Diuinæ fidei ab hac vna ratione assentiendi vnitatem speci ficam accipiens, & pariter in fide humana, nam licet multi sint, ac diuersi homines testimonium perhibentes, eorum tamen fallibile testimonium eiusdem rationis, & conditionis est, & assensus humanæ fidei eiusdem speciei sunt, sicut assensus fidei Diuinæ quare idem quoque habitus ponitur secundum speciem, in habitu autem principiorum, & scientiæ, diuersa est ratio, nam principia intrinsecam habent rationem assentiendi, cum veritas per se nota, quæ est obiectum, sibi sit ratio assentiendi, & cum hæc sit adeo diuersa (vt ostendimus) diuersum postulat assensum, diuersumque proinde habitum: & suo etiam modo in scientia, nam ratio assentiendi conclusionibus sunt principia, à quibus tanquam à causis naturalibus deriuantur: pro eorum igitur diuersitate, diuersi sunt scientifici assensus, diuersique habitus producere apti.

Ad formam argum. 82

Ad 3. arg.

Quare Diuina fides sit vnus habitus.

83 Et etiam specificans humana.

Non vero habitus principiorum.

QVAE-

QVAESTIO QVARTA.

An prima principia cognoscantur per inductionem.

Explicatio tituli. HOC solum discutiendum super erat circa modum cognoscendi prima principia, nam si verum est, quod in huius operis initio constituit, atque probauit
84. Aristot. omnem doctrinam, vel disciplinam ex præexistenti alia cognitione fieri, & in processu scientifico status sit in primis principiis, quorum notitia ex aliis principiis non generatur, merito dubitauit in vltimo capit. quo nam modo in nobis prima notitia eorum generetur, vt tali modo explicato finis totius operis initio coniungatur.

Doctrina Aristotelis, & argumenta contra illam.

HVNC autem modum cognoscenda principia ad experientiam reduxit idem Aristot. dicens ex sensu, hoc est, ex sensitiua notitia singulari memoriam fieri, & ex multis memorijs, idest notitijs singularibus in memoria sensitiua reseruatis experimentum, quod est quasi notitia quædam vniuersalis ex eisdem singularibus notitijs collecta, eo modo quo per inductionem solemus vniuersale ex singularibus colligere, eiusmodi
85. autem notitia vniuersalis est cognitio principiorum, exempli gratia ad cognoscendum vniuersale hoc principium, *Omne totũ est maius sua parte*, sic procedimus, vt per sensum cognoscamus, ita se rem habere in hoc, vel illo corpore humano, capite, vel manu maiori, & ex hac notitia sensitiua fit memoria, in quantum in potentia memoratiua reseruatur, & multiplicatis similibus notitijs sensitiuis multiplicantur memoriæ, ex multis autem memorijs colligit intellectus vniuersalem notitiã, nempè quod omne totum sit maius sua parte, & hæc est prima notitia vniuersalis, per quam proximè generatur habitus principiorum, quem vocamus intellectum: eundem modũ
86 repetit multis suæ doctrinæ locis, sed præsertim cap eodem vltimo, vbi rem concludens sic ait: *Planũ itaq; quod nobis prima inductione cognoscere necessarium est sensus etenim sic vniuersale facit*. Et 1. lib. prioris resolutionis cap. 31.

Quo circa cuiusq; principia tradere experientiæ est, dico autem exempli causa Astrologiam experientiam Astrologorum scientiæ esse.

Videtur autem non solum non esse necessarium hoc modo principia cognoscere, sed I. argum.
plane impossibile: probatur primum, quia contra Ari-
naturale lumen intellectus sibi sufficiens est stotelem.
ad cognoscenda prima principia, ita vt apprehensis 87.
terminis nullo indigeat ad assentiendũ hoc est enim principia esse primas, & immediatas veritates, hoc etiam esse per se nota ad differentiam scientiæ, quæ alia indiget prævia notitia principiorum, ex qua deducatur, hoc demum eorum notitiam habere per immediatam comparationem intellectualis luminis ad veritatem, ergo non est necessaria inductio, vel experientia ad primã eorum cognitionem.

Probatur secundo, quod impossibile sit hoc
modo generari, quia cognitio principiorum Secundum.
perfectissima est, scientificam certitudinem, 88
atque euidentiam vincens, experimentalis vero fallax, cum sæpe deceptio contingat in sensitiua cognitione, per quam adquiritur: decipiuntur namq; sensus etiam circa propria sensibilia, vel quia non sunt debite approximata, vel quia organum non est bene dispositũ: alijs ve de causis, ergo impossibile est per experientiam generari cognitionẽ adeò certam: adde inductionẽ inter probabilia argumenta cõnumerari sæpe ab Aristotele, per quã repugnat profecto certã ex singularibus notitiam colligi, præsertim cum omnia sufficienter enumerare (quod requiritur ad illationem vniuersalis) nunquam fere sit possibile.

Postremo multa sunt principia à materia Tertium.
sensibili abstrahentia, vt Mathematica, atque 89.
Metaphys. quorum proinde notitia per experientiam singulariũ sensibiliũ nõ erit generabilis, & vniuersalissima principia (qualia sunt de quolibet verum est affirmare, aut negare, & de nullo vtrumq; simul verum esse potest) remotissima sũt à sensu, quo igitur pacto possibile erit per singularium sensibilium experientiam, vel inductionem primam eorum notitiam comparare.

Variæ sententiæ referuntur.

ARgumenta hæc in varias sententias distraxerũt interpretes Aristotelis quidã I. Sentent.
etenim triplicem actum in cognitione 90.
principiorũ distinguũt, videlicet simplicem apprehensionem terminorum: & rursus comple

xam terminos coniūgentem sub forma propositionis, ac tandem iudicium, quod fert intellect° de propositione apprchēsa, & experiētiam, vel inductionem necessariam duntaxat esse. ad simplicem apprehensionem arbitrantur, ex qua dependent complexa, atque iudicium: si enim decipiamur in apprehendendis terminis, bene componere, aut iudicare non possumus, & hoc sibi voluisse Aristotelem dicunt, dum principiorum notitiam per experientiam in nobis fieri docuit, hunc modum dicendi tenet Ioannes Andreas Scoti sectator. 5.l. meta q 9.

Secunda sentent. 91. Caieta. vero c. postremo huius operis, dub. 5. prædictam sententiam tanquam diminutam reiiciens addendum esse censet experimētum esse necessarium ad compositam apprehensionem, qua tamen facta sufficit sibi naturale lumen intellectus ad iudicium ferendum esse autem necessarium ad compositam apprehensionem probat: quia hæc est, supra quam proxime cadit iudicium, & assensus, hæc proinde à qua rectitudo illius dependet, nec tamen arbitratur ad quaml. bet apprehensionem compositam necessarias esse apprehensiones singularium sensibilium, sed ad primā solum modo ad generationem habitus concurrentem: quo genito non erit amplius necessaria experientia.

Tertia sent. P. Tol. 92. Toletus noster cap eodem. quæst. vnica, duo genera principiorum distinguenda censet: nam quædam communissima sunt, alia vero particularium scientiarum propria, ex quibus suas conclusiones demonstrant, cuiusmodi sunt definitiones, aut etiam ea, in quibus vna passio de altera sibi proxima enunciatur: ad assentiendum igitur primis nullo modo requiri experientiam docet, nam cum notissima sint, naturale lumen sufficit eis assensum probare, particularia vero sæpe numero sunt nobis ignota, quibus proinde, vt principio assentiamur, experientia singularium indigemus, vt explorata melius eorum conditione naturale lumen munus suum exequatur, quod præsertim in principijs scientiarum materiam sensibilē cōcernentiū, quales sunt philosophia naturalis, & moralis verum est, eiusmodi enim maximè ab experientia pendent, & de his particularibus principijs accipienda sunt, quæ Aristoteles tradit de necessitate inductionis ad illa cognoscenda, nō de communissimis, quæ non alia ratione ab experientia pedent, nisi in quantum apprehensio terminorum (qua habita cognoscuntur ab intellectu) non sine sensu fit.

Quarta P. Fons. 93 Vltimam sententiam extremā quidem tenuit. P. Fonseca. 1. lib suæ metap. c 1. quæst 4. sect. 3, qui duplicem in primis habitum principiorum ponit, apprehensiuum, & iudicatiuū ad vtramque operationem facile exercendam nempe apprehensionem terminorum, ac iudicium, deinde ad apprehensionem simplicem, & compositam non esse necessarium experimentum docet, sed sufficere aliquam sensus apprehensionem multiplicatam, vel repetitā, ad iudicium autem ferendum tam de vniuersalissimis principijs, quam de particularibus necessarium omnino esse.

I. Probatio primæ partis huius quartæ sententiæ aduersus primā & secundam sententiam. 94. Probat primum aduersus primam, & secundam sententiam: quia experimentum (vt plane docet Aristoteles cap. vltimo huius operis) non ex sola apprehensione sensitiua terminorum, sed etiam ex iudicio, vel (vt proprius loquamur) ex multis simul iudicijs sensitiuę partis in memoria sensitiua reseruatis fit, ex eis namque elicit intellectus vniuersale iudiciū: sed apprehensio simplex, vel composita non pendet ex iudicio, quod naturaliter præcedit, ergo neque ab experimento dependere potest.

II. argum. 95 Secundo, quia si aliquo experimento opus esset ad apprehensionem intellectiuam terminorum simplicem, vel complexam, maximè illo, quod importat connexionem extremorum in rebus singularibus, vt quod totum sit maius sua parte, si de hoc principio sit sermo, sed hoc non est necessarium, nam multi apprehendunt terminos vniuersalium propositionum, qui nullum vnquam tulerunt experimentale iudicium de eorum connexione in singularibus, vt patet in his, qui audiunt huiusmodi propositionem, omnis Crocodilus mouet superiorem mandibulam, nec tamen vnquam Crocodilum viderunt.

III. argum. 96. Postremo, quia multæ sunt quęstiones, de quibus neutram in partem iudicamus, veluti sint ne stellæ pares, an impares, & similes, pro quarum vtraque parte paria sunt momenta rationum, & quarum cum habeamus habitus apprehensiuos, nunquam tamen experientiam habuimus, ergo hæc non requiritur ad apprehensionem intellectiuam, sed sola apprehensio sensibilis repetita sufficit, nisi enim in memoria sensitiua extet per modum habitus notitia alicuius iudicij, aut plurimum non possumus vti habitu apprehensiuo terminorum,

rum, quem circa principia, vel conclusiones habemus.

Primum argumentũ quo probatur secunda pars quartæ sententiæ. 97.

Ad probandum autem secundum, quod ad generationem iudicatiui habitus principiorum semper sit necessarium experimentum, vtitur testimonijs Aristotelis a nobis in principio quæstionis recensitis, deinde rationibus Primo, quia si quis auditis, atq; perceptis terminis alicuius principij, vt quod totum sit maius sua parte, assensum præbere velit, prius quam in aliquibus singularibus veritatem eius sit expertus, periculo errandi se exponit, temeritatisque proinde vitium incurrit, vt igitur cordate assentiatur, experientiam expectare oportet, quam idcirco necessariam esse Aristoteles iudicauit, vt debito modo procedat intellectus in prima generatione habitus principiorum.

Secunda ratio. 98.

Secundo, quia non contingit transitus ab vno in aliud extremum, nisi per medium, sed inter iudicium vnius propositionis singularis, & iudicium vniuersalis principij medium est experimentum, siquidem singulare iudicium ad vnum tantum singulare terminatur, vniuersale ad omnia, experimentum verò, ex quibusdam collectum est, ergo non transit intellectus ab illo in hoc extremum, nisi per medium experientiæ: & certe experientia ipsa idem ostendit: ecquis enim assentitur his principijs, omne totum est maius sua parte, si ab æqualibus æqualia demas, quę remanent, sunt æqualia, qui non millies ea, cum puer esset, expertus sit in singularibus: de principijs autem particularibus scientiarum, labor ipse ea inueniendi, atque examinandi satis aperte indicat, quanta prius experientia opus sit, cum à posteriori, & longo effectorum experimento, ac iudicio colligi soleant.

Tertia ratio.

Postremo, quia certitudo abstractiuæ cognitionis, qualis est notitia vniuersalium indiget examine intuitiuæ, quam nos in hac vita sine sensu haudquaquam habere possumus, quod quidem examen, quia Plato cum alijs pluribus philosophis prætermisit, sæpenumero in rebus grauissimis hallucinatus est, plus speculationi, quam rerum experientiæ credens.

Resolutio Quæstionis.

Prima assertio. 99.

Auditis aliorum sententijs his assertionibus explicamus propriam. Prima, quemadmodum in scientia non ponitur distinctus habitus pro apprehensione, & iudicio conclusionis, pariter in principijs non est ponendus duplex habitus apprehensiuus, & iudicatiuus, sed vnus pro vtroque actu sufficit: iuxta quam doctrinam hoc modo generatur habitus principiorum, vt primo apprehendantur termini, ex quibus composita apprehensio formatur, supra quam cadit iudicium, & per iudicium generatur habitus apprehensionibus præsuppositis, quæ suo modo ad generationem cõcurrunt, & habitus iste deseruit apprehensioni, ac iudicio.

Prima ratio.

Quod autem non sit ponendus pro apprehensione specialis habitus ex eo probatur, quia apprehensio non est propter se, sed præcisè propter iudicium, cuius materia, & quasi obiectum est, ergo ex propria conditione aliquid iudicij est, vnde quamuis sit distinctus actus, pro eodem tamen reputatur, atq; adeò vnus, idemq; habitus ab vtroque generatur, & vtrique deseruit. 100.

Secunda ratio.

Secundo, ad apprehendendum simpliciter non requiritur habitus, sed sufficiunt species intelligibiles, solum ergo necessarius esse potest ad benè apprehendendum, hoc est, ordinate, ac facilè, sed apprehensio ordinata nõ fit nisi propter iudicium, cuius quasi pars materialis est, ergo non producit habitum nisi adueniente iudicio, nec alio indiget habitu ab eo, quod per iudiciũ producitur: sed iste tanquam eidem actui vtrique deseruit: vbi enim vnum præcisè propter alterum est, ibi vnum etiam quasi pars est alterius, ibi vnum duntaxat esse iudicamus, pro quo vnũ habitum ponere sufficiet: idq; inductione cæteros omnes habitus intellectuales percurrentes confirmari potest. Ecquis enim duplicem habitũ scientiæ posuit, apprehensiuum, & iudicatiuum, duplicem prudentiam, & artem, aut duplicem fidem humanam, vel diuinam? nullus certè, sed omnes intelligunt eundem habitum pro iudicio, & apprehensione sufficere: idem etenim scientiæ habitus docet nos principia disponere, & ordinare in modo, & figura, quod ad apprehensionem pertinet, & rursus iudicare de conclusione ex eis illata, sicque de cæteris habitibus intellectualibus sentire oportet, potius quam ea duplicare sine necessitate. 101.

Secunda assertio. 102.

Quo præsupposito asserit secunda assertio primos assensus principiorum vniuersalium, vel particularium, non indigere experimento, vel inductione singularium, ita vt ei ex propria innitantur conditione.

Ratio.

Quam efficaciter probant tria illa argumenta in

ta in principio quæstionis proposita: etenim cum principia sint veritates per se notæ, hoc est absque vllo medio cognoscibiles, ad quas proximè comparatur lumen naturale, tanquam ad obiectum sibi proportionatum, ei soli innituntur, & non alteri cognitioni præsertim experimentali, quam ipsamet principia certitudine, atque euidentia facilè superant:
103. neq; Aristoteles vnquam posuit primam notitiam principiorum per experimentum fieri tanquam per proprium medium, cui innitatur, hoc enim pugnat planè cum simplicitate, ac perfectione eius.

Tertia assertio. Tertia assertio, ad primam nihilominus principiorum notitiam, tam vniuersalium, quam particularium, nō solum quantū ad eius apprehensionem simplicem, atque compositam, sed proprius, ac verius quantum ad iudicium requiritur experimentum, tanquā medium quoddam extrinsecum, & quoad nos tantum necessarium, qui experientia sensuum indigemus ad veritatem principiorū capiendam, licet non sit eadem in cunctis necessitatis causa.

Probatur prima pars huius assertionis. Assertio hæc per partes est explicanda simul, & confirmanda: & prima eius pars affirmat, non solum requiri experimentum ad primam notitiam principiorum, quantum ad vtramque eius apprehensionem, sed proprius quantum ad iudicium, quia experimentum iudicium sensuum præsupponit, quemadmo-
104. dum ipsummet iudicium intellectus ex multis singularib⁹ iudicijs sensuum est collectum, qui iure vocantur memoriæ ab Aristotele, quia in memoria sensitiua reseruantur: iudicium autem sensus suam etiam apprehensionem sensitiuam singularium præsupponit, quemadmodū iudicium intellectus, vnde fit, experimentum, quod vniuersale iudicium intellectus est, & quasi conclusio inductionis, iudicia etiam sensus requirere simul cum apprehensionibus, ita vt apprehensio singularium sensibilium pro apprehensione vniuersali, & iudicium singulare pro iudicio vniuer-
105. sali requiratur: dum autē iudicium sensus audis, nō intelligas propriè in sensibus iudicium reperiri (nam solus intellectus propriè iudicat) sed per quandā similitudinem, & analogiam ad iudicium intellectus. Exemplo possumus hanc doctrinam illustrare: vt si quis primum assensum eliciat huius principij vniuersalis, omne totum maius est sua parte, indiget experientia sensuum, hoc est, notitijs quibusdam, per quas sensib⁹ percipiat hoc, & illud totum, & aliquas eorum partes apprehendens simul, & iudicans (eo modo, quo possibile est per sensus iudicare) maius esse quodlibet totum eisdem suis partibus, ex quibus notitijs in memoria sensitiua reseruatis intellectus apprehendens, & iudicans, vniuersale hoc iudicium elicit, omne totū maius est sua parte, & tunc simul idemmet iudicium per immediatam comparationem naturalis luminis ad veritatem eius ex terminis cognoscibilem elicit, quod vocamus primum assensum talis principij ex terminis habiti, præcedente tamen experimento: per eundemque assensum generatur habitus principiorum in esse quidem imperfecto, quem vsus postea intendit, ac perficit, sed simpliciter est habitus in eadem prima generatione propter efficaciam causæ, quemadmodum de habitu scientiæ inferius constabit, eiusmodi enim habitus per vnum actum generari in esse simpliciter, licet non in esse perfecto censemus. 106.

Secunda pars probatur atq; etiā tertia. Secunda pars eiusdem assertionis est, ad primum assensum quorumcunque principiorum suo modo requisitum esse tale experimentum, ac postremo non esse eandem necessitatis causam in omnibus, quas simul explicare, & probare oportebit, cum ex vna alterius veritas dependeat, notum est lumen intellectuale nostrum (vtpote animæ informantis, atque existentis in corpore) quasi corpori esse cum eadem anima immersum, & ex hac immersione debile, atque infirmum ad operandum, & minus, quam oporteret expeditum, non enim ita clare, ac perspicue veritatem inspicit, nec facilè potest eam percipere, ac lumen intellectus angelici, quod nullo corpore præpeditur, nec retardatur: vnde fit, in principio non posse adeò firmum, stabilemque assensum elicere, neque à periculo errandi liberum: sed duobus iuuari debet, altero ex parte obiecti, quo reddatur fortius: altero ex parte ipsiusmet potentiæ, quo expeditius: ex parte quidem obiecti iuuabitur, si eandem veritatem principiorum in singularibus sensibilibus experiatur, eiusmodi autem experimento notior, atque accommodatior fit, magisque proportionata, quo securius, ac firmius ei inhærere possit: ex parte autem potentiæ iuuat habitus per primum assensum genitus: quo vtens intellectus torporem excutit, expeditiorq; fit ad operandum, 107. 108.

dum, ac tandem facilè, promptè, & cum delectatione eisdem veritatibus assentitur: his autē præsidijs indiget ad primos assensus principiorum, non autem ad scientiam, cum iam sit eisdem assensibus principiorum quasi munitus, ac roboratus, & eiusdem scientia habitu per primum actum comparato expeditior fiat.

Alia ratio ad vniuersalia principia. Et rursus alia est ratio huius necessitatis quantum ad vniuersalia principia non prætermittenda, quantumlibet enim vniuersalissima explicaris etiam terminis negari à proteruis possunt, & quamuis me non lateat id, quod ab Aristotele dicitur, non posse negari mente

109. etiam ab his, sed sola voce, adhuc tamen, vt voce non negentur, tefert multū experimentum singularium sensibilium: quod etiam voce non potest sæpè præ pudore negari: oportet autem sapientem paratum esse, sufficienterq; instructum, etiam circa vniuersalissima principia, quorum veritatem ad sensum, & quasi digito possit ostendere

Alia ratio pro particularib' principijs. Rationes autem istæ, quibus comprobatur necessarium esse experimentum ad notitiam primam principiorum communes sunt vniuersalibus principijs, & particularibus scientiarum, sed pro his est alia specialis, quia multa sunt, quorum veritas, aut nos latet omnino, aut certè confusa solum notitia cognosci-

110. tur: pro quibus explicandis, vel etiam a posteriori probandis necessaria est experientia singularium, & eiusmodi ferè sunt, quæ materiam sensibilem concernunt, vt principia vtriusque philosophiæ naturalis, & moralis, nec mirum est harum scientiarum principia à posteriori esse probanda ab effectis, cum & conclusiones eorundem experientiæ sæpè innitantur, quod non tā ex imperfectione scientiarum euenire credendum est (nam ex propria conditione principijs per se notis constant, ex quibus conclusiones à priori deriuantur) quam nostri intellectus, qui maiori ex parte res philosophicas pro hoc statu, non nisi per sensuum experientiam cognoscit.

Exa. Ecce quo pacto non est eadem causa necessitatis in vtrisque principijs, sed neque in eodem gradu necessarium est experimentum:

111. nam ad communissima principia non est simpliciter necessarium, neque vt tale reputatur ab Aristotele, sed valdè vtile, & (vt aiunt) ad melius esse: quod enim expositis terminis naturale lumen sufficiat ad assensum eliciendum dubitandum non est, cum id conuincant tria illa argumenta in principio quæstionis à nobis proposita, experientia tamen deficiente non erit adeò firmus assensus, nec à periculo erroris liber, quod satis est vt necessaria iudicetur iuxta primam necessarij acceptionem pro valde vtili, non iuxta strictiorem alteram pro simpliciter necessario, at respectu particularium principiorum, non quidem omnium, sed multorum, simpliciter necessaria est experientia, vel inductio, siquidem alia via non constat eorum veritas.

Dubium sit ne inductio probabile, necessariúmque argumentū. An verò inductio ex ptopria forma sit probabile, vel necessarium argumentum ex modo procedendi iudicandum est, nam si imperfectè fiat, quibusdam enumeratis singularibus, & quidem in materia probabili, vel contingenti, apertum est probabile dumtaxat argumentum fore: in quo sensu inter probabilia 112.

argumenta refertur aliquando ab Aristotele, & in eodem argumentū Rhetoricum, & quasi à coniectura ductum vocatur: cæterum si pro dignitate, ac certitudine materiæ enumeratio fiat singularium non certè omnium, sed quorundam, ex quibus euidenter constat sic rem se habere in cæteris, necessarium est argumentum, quo euidenter probantur (licet à posteriori) principia scientiarum non pauca, & sic inductionem accipit Aristoteles, capit. huius operis postremo: dum principia per eam docet esse cognoscenda, & iuxta sensum nostrarum assertionum loquitur. Albert. Magnus, de necessitate experimenti 5. metaph. tit. 1. cap. 6.

Ad argumenta. Ex adnotatis igitur pro explanatione, & confirmatione nostrarum assertionū soluuntur argumenta à nobis proposita pro negatiua parte quæstionis, atque etiam quæ pro confir- 113. matione propriæ sententiæ attulit D. Fonseca, cunctis namque ea dedimus, quæ aliqua ex parte probare possunt: quod verò in cæteris, quæ probare contendunt, deficiant, quasi digito ostendimus.

Respondet ad testimonia Aristotelis. Testimonia item Aristotelis sic interpretati sumus, vt semper, ac pro cunctis principijs necessarium esse experimentum intelligat, nō tamen in eodem gradu pro omnibus, sed pro cunctis valdè vtile, & pro multis particularibus simpliciter necessarium.

TRACTA-

TRACTATVS TERTIVS.

De secunda virtute intellectuali, quam vocamus scientiam.

Intentum, & diuisio.

SEcundam locum scientiæ concedimus, non tam dignitatẽ eius attendentes (nam sapientia dignior est, vt de ea mox differentes videbimus) quam intimam dependen-
n tiam ab habitu principiorum, cuius considerationem nuper absoluimus: occurrunt autem sex consideranda de scientia, primum pertinens ad necessitatem eius, secundum ad quidditatem, nempè an euidentia sit ei intrinseca: tertium, & quartũ ad vnitatem, & distinctionem: quintum, & sextum ad obiectum: nonnulla autem ex his suis locis prioris, ac posterioris libri discutere optauimus, oportunius tamen visum nobis fuit vniuersa, quę ad scientiam, cæterosque intellectuales habitus pertinent, in hunc locum separare, vt controuersijs simul agitatis, singulorũ rationes capiantur melius.

QVAESTIO I.

An præter habitum principiorum ponendus sit pro conclusionibus alter ab eo distinctus.

Explicatur quæstio.

NOua videbitur controuersia hæc quia à nemine hucusque videtur in dubium reuocatum, an pro conclusionibus, & principijs multiplicandi sunt in intellectu habitus diuersi, ita vt intellectus ille, scientia verò iste appelletur. Moderni tamen non vulga-
2. ris authoritatis, & eruditionis dubiam rem fecerunt, duo genera principiorum cum Aristotele, & vniuersa schola distinguentes, vniuersalissima cunctis scientijs præsupposita, vt de quolibet affirmare, aut negare verum est, & si quæ sunt alia huius conditionis, quæ dignitates solent appellari, & particularia singulis scientijs propria, ex quibus proximè deducuntur conclusiones, sub nominibus positionis, & suppositionis designata ab Aristotele capite secundo prioris libri: huius generis sunt definitiones, ex quibus proprietates obiectorum demonstrantur, & quædam alia proximam conclusionum causam continentia, vt in Mathematicis disciplinis exploratum est: & pro vtrisque docent habitum esse ponendum in 3
intellectu, quo sine vllo discursu, sed ex sola terminorum notitia eis assentiatur, diuersa tamen ratione, nam pro vniuersalissimis omnino, distinctum ab eo, qui pro conclusionibus ponitur, & scientia vocatur, pro particularibus verò nõ distinctum, sed eundem, qui postquam assensus principiorũ elicuit, ad conclusiones extenditur: itaq; pro principijs natura-
lis philosophiæ v. g. ponitur habitus, quo as- 4
sensum eorũ ex terminis producit intellectus, pro conclusionibus verò eiusdem scientiæ nõ est multiplicandus alter, quem scientificum vocare solent, sed per eundem habitum principiorum eis assentitur intellectus, vnde talis habitus licet principiorum sit, extensione fit scientificus, & huius extensionis aliud exemplum in scientijs satis clarum producunt, in quibus per assensum primæ conclusionis gignitur habitus, per nouas verò conclusiones superuenientes non multiplicatur alius, iuxta veriorem sententiam statuentem quamlibet scientiam esse vnum simplicem habitum, & vnam simplicem qualitatem, sed idem met ad earum assensus extenditur, modo ergo simili censendum esse aiunt de habitu particularium principiorum, ita vt ad omnes conclusiones eiusdem scientiæ ex eis elicitas extendatur, hæc est opinio modernorum.

Quid doceant alij qui.

Quam ex mente Arist. in primis esse ostendunt, nam 6. lib. Ethicorum vbi intellectuales enumerauit habitus de sapientia docuit esse 5.
scientiam, & intellectum simul eorum, quæ honorabilissima sunt, eam vocans scientiam quatenus est conclusionum, intellectum verò quatenus est principiorum eiusdem facultatis, putat igitur esse eundem habitum circa principia, & conclusiones, magis tamen extensum, cum sapientiam pro vno, eodemque habitu connumeret. Verba autem Aristot. ex cap. eius libri septimo, vbi specialiter de sapientia differit, hæc sunt, *sapientem ergo non solum ea scire, quæ ex principijs cognoscuntur, sed etiam circa principia dicere vera oportet, quare sapientia intellectus est, & scientia, &* (vt caput habet) *scientia rerum earum, quæ summis afficiuntur honoribus*: Quod hac etiã vniuersali ratione se conuincere putant: assensus, quorũ vnus præsupponit intrinsece alterum, nequeunt diuersos generare habitus, quia diuersi habitus independentes

Suadetur ex Arist.

Fundamentum huius sententiæ 6.

dentes sunt, sed assensus conclusionum intrinsece præsupponunt assensum, & habitũ principiorum, ergo alium habitum gignere nequeunt, & huius rei est appositissimum exemplum in scientijs præsertim vniuersalioribus, vt in dialectica, ac philosophia naturali, quarum conclusiones diuersæ sunt, diuersa est enim conclusio in prædicamentis deducta ab ea, quam in resolutionibus priori, & posteriori deducimus, diuersa quoque, quam philosophus in libris de cœlo, & mundo, & in libris de ortu, & interitu colligit, pro quibus nõ multiplicantur habitus, quia vna præsupponit intrinsece alteram, imo in principijs earundem scientiarum res est notissima, cum definitiones vnius partis præsupponantur necessario definitionibus alterius, & nihilominus pro cunctis sufficiet idẽ habitus per assensum primigenitus, & ad assensus posteriorum extensus, ergo par erit ratio de habitu principiorum particularium, quę intrinsece præsupponunt conclusiones eiusdem scientiæ. — *Exemplũ.*

Antiquior scholæ sententia præfertur, ex doctrina Aristotelis deducitur, & corroboratur.

Vera sententia.

7. HAEc tamen sententia non video quo pacto cum doctrina Aristotelis cohærere possit, eodem namque sexto libro Ethicorum omnes intellectuales habitus ex proprijs rationibus separauit, vbi verò de intellectu, qui est habitus principiorum ex professo disseruit, cum non quomodocumque separauit à cæteris, sed cum nullo eorum coincidere docuit hisce verbis ex capite sexto eiusdem libri desumptis: *Intellectus, nec est scientia, nec ars, nec prudentia, scientia, quia ipsum scibile demonstrabile est, ars, & prudentia: quia in his versantur, quæ sese aliter habere possunt, at neque sapientia est: est enim sapientis, de quibusdam demonstrationem habere, quod si ea quibus verum dicimus, & numquam falsum in his, quæ possunt, aut non possunt aliter se habere, & hæc sunt scientia, prudentia, sapientia, intellectus: horum autem trium habituum nullus esse potest, atque tres dico, prudentiam scientiam, sapientiam, restat intellectum esse principiorum.* Ex quibus planè infertur non posse ad conclusiones scientificas se extendere,
8. re, sed alium omnino habitum pro eis ponere oportebit, nec enim locum habet hac in parte distinctio principiorum vniuersalium, & particularium eiusdem scientiæ, qua vtitur præfata sententia, quia Aristoteles aperte distinguit habitum quorumlibet principiorum ab habitu scientiæ dicens, intellectũ esse eorum quorum non est demonstratio, scientiam verò scibilium demonstratorum, ergo nec vt particularium principiorum cuiuslibet scientiæ est, cum scientia conclusionum confundi permittit: quod rursus ita probo, nã vel principijs particularibus assentitur intellectus ex terminis, aut per demonstrationem à priori, hoc secundum non dabis, alioqui procedendum erit in infinitum, cum particularia principia nequeant per demonstrationem ad vniuersalissimã reuocati, nisi velis ea in demonstratione includere, quod repugnat: necessarium igitur erit primum: ex quo infertur, assensum eorum gignere habitum, quem Aristoteles vocat intellectum, dum ait non esse eorum, quæ demonstrantur, sed talem habitum negat cum scientia coincidere asserens, hanc esse scibilium demonstratorum, ergo opposita sententia, eum cum scientia confundens, per extensionem ad scientificas conclusiones nequit in doctrina Aristoteles sustineri. — *Ratio Arist.* 9.

Sed rationibus iam ostendo distinctum esse habitum particularium principiorum ab habitu conclusionum, quod tenet communis sententia, & negat opposita: habitus intellectuales sicut cæteri distinguuntur per actus, & obiecta, sed habitus principiorum particularium, & conclusionum habent actus, & obiecta specie diuersa, ergo distinguuntur specie, quare nequibunt in idem coincidere: probatur minor, assensus distinguuntur specie per diuersas rationes formales assentiendi se habentes quasi obiecta formalia, sed diuersæ sunt rationes assentiendi in principijs, & conclusionibus: nam illis per se immediate assentitur intellectus, sola notitia terminorum pręsupposita, his verò non nisi per medium demonstrationis, ergo diuersi erunt assensus, atque adeò diuersos secundum speciem gignent habitus: de diuersitate autem obiectorum res est notior, cum habitus principiorum circa veritatem per se cognoscibilem versetur, scientia verò circa demonstrabilem. Nec minuetur vis argumenti, si dicatur, habitus separati per actus, & obiecta adæquata, præfatos autem assensus, & obiecta formaliter quidem diuersa esse, inadæquata tamen respectu talis habitus ex principijs geniti, & ad conclusiones extensi, ac propterea non gignere diuersos habitus, sed ad eundem pertinere posse. Hoc — *Ratio prima.* 10. *Occurritur solutioni.*

inquam non minuit difficultatem argumenti: nam si inadæquata sunt respectu talis habitus, necesse erit aliquam rationē communem adæquatam designare, sub qua comprehendantur, quæ adæquata sit habitui, à qua vnitatem specificam capiat, alioqui vnus non erit, sed talis ratio est impossibilis, cum non possit designari alia nisi assensus necessarij, & euidentis, aut necessaria, & euidens veritas, quæ vnum habitum constituere nequit: nisi velis pro cunctis principijs, & conclusionibus eundem ponere habitum, nam sub tali ratione cōmuni assensus, & obiecti principia omnia, & conclusiones comprehenduntur, & verè cum talis ratio diuersos modos assentiendi comprehendat, ex quibus diuersitas habituum intellectualium desumitur, nequit vnum habitum constituere: vt ostendi potest in fide, cuius ratio assentiendi testimonium est. Cæterum quia sub testimonio comprehenduntur diuinum, & humanum, diuersi sunt habitus humanæ, ac diuinæ fidei, pariter ergo diuersi erunt habitus sub ratione assentiendi necessaria, & euidenti, sub qua comprehenduntur immediata veritas, & per medium demonstrabilis: vnde nequibit habitus ab illa genitus se extendere ad conclusiones.

11.

Secunda ratio.

12. Quod secundo, nec minus efficaciter probari potest, nam assensus principiorum particularis scientiæ præcedit assensus conclusionū eiusdem, cum isti ex eo gignantur, sed per assensum principiorū, qui sine medio elicitur, gignitur habitus proximæ veritatis, hoc est sine medio cognitæ, ergo iste habitus solum inclinat ad talem veritatem cognoscendam, at veritas conclusionum nō est huius conditionis, sed mediū intrinsece postulans, ergo nequit idem habitus ad illā extendi, sed alteriū ab eo diuersum pro eis multiplicare oportebit.

Tertia ratio.

13. His accedit tertia ratio ex necessitate multiplicandi habitus in qualibet potentia accipienda: habitus ponitur in potētia ad superandam difficultatem circa obiectum occurrentem, vt fatentur omnes, vnde si potentia sit sufficienter ad aliquod obiectum inclinata, nō indiget habitu, vt circa illud operetur, vt visus ad videndum colorem, at vbi noua occurrit difficultas, nouo indiget habitu, sed assensu principiorum particularium elicito, habituq; ex eo producto, noua restat difficultas circa assensum conclusionum, quam in scientijs perdiscendis non solum omnes ponunt, sed experiuntur, ergo ad talem difficultatem superandam distinctus habitus requiritur, qui scientia appellatur. At dices, etiam habita prima conclusione scientifica nouam difficultatem superesse in alijs perdiscendis, ad quam euincendam non indigemus nouo habitu, sed satis est noua extensio præcedentis per assensum primæ conquisiti, ergo licet noua supersit difficultas in assentiendis conclusionibus, sufficiet pro ea superanda extensio habitus per proprium assensum principiorum geniti, quare non erit necessarium multiplicare alium. Longè tamen diuerso modo res se habet in vno, & altero exemplo, quare non fit satis argumento, estque ratio discriminis satis clara, nam in assensu conclusionū superuenientium adquisito iam habitu scientiæ per primam, noua quidem occurrit difficultas, eiusdem tamen rationis, & speciei: quia eodem prorsus modo, ac medio formali demonstrationis eis assentiendum est, & circa idem obiectum scibile operandum per habitum, & idcirco difficultas superabitur per extensionem eiusdem habitus: quod vsque adeò verum est, vt per habitum superari nequeat: difficultas verò occurrens circa conclusiones habito principiorum particularium assensu, & comparato per eum habitu, non solum noua est, sed longè diuersæ rationis, quare per extensionem eiusdem habitus non superatur, sed per habitum distinctum: quod ita ostendo, partes graduales intensionis eiusdem specifici habitus, eiusdem speciei sunt cum his quas iam habet habitus, qui intenditur, aut extenditur, vt omnes gradus caloris per intensionem conquisiti, omnesúe partes productæ per extensionem, eiusdem speciei sunt, sed conclusiones sunt diuersæ rationis à principijs etiam proprijs eiusdem scientiæ, non solum materiali ratione, sed formali, & specifica propter medium assentiendi, ergo extensio habitus principiorum ad illas nō erit eiusdem, sed diuersæ conditionis formalis, atque specifice, ac propterea penitus impossibilis, cum ex illa fiat, eundem numero habitum, & in eadē atoma specie constitutum habere partes intrinsecas diuersæ speciei. 14. Probatio. 15.

Vltima ratio.

16. Probatur tandem falsitas eiusdem sententiæ ex assensu Theologico, quem non ad habitum scientiæ, sed diuinæ fidei proximè pertinere consequenter affirmat, habet enim se habitus fidei ad Theologiam nostram in via acquisitam, sicut habitus principiorum ad conclusiones, ac propterea docent pro Theologicis con-

cis conclusionibus, nō esse ponendum vllum habitum, sed ad assensus earum se extendere habitum diuinæ fidei, hoc autem probo esse falsum, quia ratio formalis, & próxima assentiendi in habitu fidei diuinum testimonium est, ita vt non innitatur rationi probabili, aut euidenti, sed conclusionibus Theologis, vt talibus non assentitur proximè intellectus per testimonium, sed demonstratione conuictus fide supposita, ergo non per habitum fidei, sed per alterum diuersæ rationis, quod iterū probari potest, quia conclusio Theologica non habet eandem certitudinem, imo neque eiusdem speciei, cum diuina fide, cui non proximè innititur, sed demonstrationi, & aliquando etiam alteri præmissæ naturalis scientiæ, constat autem minorem longè certitudinem habere medium demonstratiuum, & præmissam naturalem, & alterius conditionis, cum naturalis sit hæc, certitudo verò diuinæ fidei supernaturalis, ergo repugnat conclusionibus Theologicis assentire intellectū proximè per habitum fidei, sed præter illum necesse erit pro eis ponere alterum diuersæ speciei: sicut
17. ratio assentiendi, & certitudo earum diuersæ conditionis, atq; ordinis est: vt autem de hoc vltimo non dubitetur, sic potest conuinci.
Probatur testimonium. Causa assensus Theologici non est assensus fidei diuinæ secundum se, sed in quantum modificatus per demonstrationem: sed hæc est minus certa quam fides: & certitudine naturali (quæ inferioris ordinis est) prædita, ergo nequit habitus fidei assensum Theologicæ conclusionis proximè elicere, sed medio habitu Theologiæ.

Explicantur fundamenta oppositæ sententiæ.

Ad primū oppositæ sententiæ ex Arist. Primum fundamentum oppositæ sententię accipitur ex quodam testimonio Aristotelis capite septimo, sexti libri Ethicorum, vbi de sapientia ait esse intellectum, & scientiam, cum sit idem habitus, quod testi-
18. monium praeclare exposuit D. Thom. non solum in commentarijs eiusdem capitis, sed 1.2. quæst. 57 articulo primo ad secundum, vbi sapientiam propriè sumptam, de qua sermonem ibi instituit Aristoteles, quendam designare habitum docet, verè quidem scientificum, nam circa conclusiones versari docet, sed qui scientias communes, & principiorum habitus excellit: quia nō solum de conclusionibus, sed de principijs earum diiudicat, considerat enim ex vna parte altissimas causas, ad quas reducuntur inferiores, ex altera verò vniuersalissimas rationes entis, vt esse, essentiam, totum, partem, ac similia, à quibus principia, & conclusiones particularium scientiarū dependent, quare ab ea quasi stabiliuntur, & formantur, roburque accipiunt, deinceps verò principia particularium scientiarum quodammodo ostendit, ac demonstrat saltem per ex- 19.
trinsecas rationes, vel ad impossibilia ducentes eos qui illa negarent, supereminet igitur principijs, & conclusionibus, & ideò tā scientijs, quam principiorum habitu essentialiter perfectior est, ac propterea asseruit Aristoteles, verum dicere non solum circa conclusiones, sed etiam circa principia, esseque intellectum, & scientiam, quod in duplici sensu accipi potest. In primo quidem, ita vt esset vnus quidam habitus, per quem intellectus assentiretur principijs, & conclusionibus proprijs, in posteriori verò, ita vt solis duntaxat conclusionibus proprijs assentiens, robur & firmitatem præstaret non solum conclusionibus, sed etiam principijs aliarū scientiarum, & in hoc sensu accipitur à D. Thoma, & alijs illius loci interpretibus. In priori verò à nullo, quem ego viderim. Præterquam à modernis oppo- 20.
sitæ sententiæ patronis: & vt exemplum naturalis sapientiæ afferamus, ipsam esse metaphysicam scientiam docuit Arist. primo libro metaphysicæ, de qua vera sunt, quæ diximus, sed nihil aduersus communem sententiam, quam defendimus continens, negandum igitur est, ita docuisse Aristotelem, quod metaphysica sit intellectus, & scientia respectu suorum principiorum, & conclusionum, sed solū respectu principiorum aliarum scientiarum, quorum rationem reddit: & quibus robur, ac firmitatem adijcit, constituit autem membrum distinctum ab intellectu, & scientia in illa diuisione, quia ita est scientia, vt quodammodo sit intellectus omnium principiorum; vnde non est communis scientia, qualis esse censetur illa, quæ constituit alterum 21.
membrum, nec est habitus principiorum sicut ille qui constituit aliud, sed eminentiorem quandam rationem super vtrumque habitum sortitur. Et licet daretur sapientiam suorum principiorum, & conclusionum habitum esse, cum hoc ei per excellentiam attribuat Aristoteles, non potest ex hoc testimonio probari, quod cæteris scientijs conueniat, iam enim sapientiæ proprium non esset

dicere verum circa principia, & conclusiones, aut esse intellectum, & scientiam: itaque si in hoc sensu verba Aristotelis accipienda forent, potius eis infertur nullum habitum scientificum esse simul intellectum principiorum, sed solum sapientiam aduersus præfatam sententiam id concedentem cunctis habitibus particularium principiorum.

Ad secundum fundamentum.

22. Aliud fundamentum intrinsecam dependentiam conclusionum à principijs, & habitus scientiæ ab habitu principiorum obijciebat, quam nec volumus, nec possumus negare, sed id solum quod ex ea infertur, nempè eundem habitum propter eam efficere: etenim cum dependentia hæc diuersam veritatem principiorum, & scientiæ, diuersamque rationem assentiendi non tollat, nec tollere potest distinctionem assensuum, & habituum, quos generant, dependet quidem intrinsecè subalternata scientia secundū statum, ac perfectionem scientiæ à subalternante, & secundum obiectum, quod ex obiecto illius conflatur, & secundum principia ab eo probata, & nih lominus distincta scientia ab ea est propter distinctionem obiectorum: dependet item intrinsece causa secunda à prima, quam necessario præsupponit, & sine cuius influxu, nec esse, nec operari potest, nec tamen dependentiæ

23. istæ tollunt earum distinctionem, ergo licet scientia præsupponat intellectum, ab eoque dependeat, non propterea censebitur idem habitus, de conclusionibus verò, ac principijs Dialecticæ, & naturalis Philosophiæ, aliarumque scientiarum, verum est, quod quædam præsupponantur alijs, videlicet conclusio conclusioni, & principium alteri etiam principio, ac propterea pertinent ad eundem habitum scientiæ conclusiones, quia eiusdem conditionis sunt, veritatemque demonstrabilem habent omnes, & pariter principia à cuiusl bet scientia pertinebunt ad eundem habitū principiorum, quia veritate per se, hoc est sine medio cognoscibili prædita sunt, principia verò quanquam præsupponantur conclusionibus, & istæ ab illis dependeant, longè diuersæ conditionis sunt, longeque diuersam veritatem continent, illa quidem per se, aut sine medio cognoscibilem, istæ verò demonstrabilem, quo circa eundem habitum gignere nequeunt.

* * *

QVÆSTIO II.

An euidentia sit scientiæ intrinseca?

Præsupponuntur aliqua.

CVm ad quidditatē scientiæ spectet controuersia hæc, præsupponit absque dubio scientiam esse, & nostris actibus comparari, vt Aristoteles non solum docuit, sed euidenter probauit in huius operis princi- 24. pio aduersus Platonem, cæterosque antiquos philosophos vtrumque negantes quærit autem, an euidentia sit ei essentialis, vel propria passio, seu commune accidens, est autem sermo de scientia propriè accepta pro habitu conclusionum, quæ ex certis principijs per demonstrationem deducuntur, vt interim reliquas eius acceptiones, communes, seu improprias omittamus.

Explicatur definitio scientiæ, & titulus quæstionis.

Definitio scientiæ.

SEd priusquam ad rem veniamus, quia de quidditate scientiæ agitur, definitionem eius afferre oportet, eamq; pro regula præ dica orum essentialium assumere, Arist. cap. 2. libri prioris hisce verbis videtur definisse scientiam sub nomine cognoscendi: *Scire est rem* 25. *per causam cognoscere, & quod illius est causa, & non contingit aliter se habere*, quæ licet vocis duntaxat significationem videantur explicare, ad normam propriæ, ac quidditatiuæ definitionis hoc possunt modo referri: scientia est cognitio vera, & certa rei necessariæ per propriam causam, vbi cognitio ponitur pro genere abstracto, illo verbo cognoscere, ab Aristotele designata: potest autem pro actuali, vel habituali accipi, quoniam per modum actus, & habitus definibilis est scientia, reliquæ particulæ ponuntur pro differentia, per 26. quas à cæteris habitibus, vel cognitionibus separatur: nam particula, *vera*, eam separat ab errore, particula, *certa*, ab opinione, cæterisq; cognitionibus, quibus ex propria conditione non repugnat subesse falsum, per *rem necessariam*, separatur à prudentia, & arte, quæ versantur circa contingentia: particula demum, *per causam* distinguit scientiam à notitia, aut habitu intellectus, quæ non habetur per medium, aut causam, sed ex sola apprehensione termino-

terminorum, siue naturalis, vel supernaturalis sit, vbi clauditur diuina fides, quam per eandem vocē excludere possumus, has autem oēs particulas cæteris verbis suæ definitionis comprehendit, videlicet, *rem per causam*, *& quod illius est causa, & quod non contingit aliter se habere*, nam hoc vltimo verbo necessitatē ex parte
27. obiecti tetigit, discursum vero alijs, & omnib⁹ simul certitudinem ex parte intellectus, certa namque erit eius notitia, si sit rei necessariæ per propriam causam cognitam, vt talem.

Sed an completa sit definitio, vel deficiat adhuc particula, *euidens*, expresse addenda, & in definitione Aristotelis subintelligenda, status est præsentis controuersiæ, quem vt meli⁹ intelligamus tria hæc explanare necessarium est,
28. videlicet certitudinem, necessitatem, atque euidentiam: & à certitudine incipientes sic eā definire solēt scholastici Doctores in 3 distin. 26. præsertim D. Tho. q. 2. art. 4. & D. Bonauent. q. 4. quos Duran. sequitur in 4 dist. 37. q. 8. est firma adhæsio intellectus alicui obiecto absque dubitatione, vel formidine inhærentis est tamen duplex, apparens, & vera, contingit namque intellectum non habentem firmum vel infallibile fundamentum, seu principium determinans, sed solum apparens ex propensione, & efficaci applicatione voluntatis tenaciter inhærere obiecto, & talis firma adhærentia non vera, sed apparens certitudo est, de qua vulgatum illud ab Arist. 7 ethic. cap. 3 cæteris quē sapientissimis philosophis prolatū, & in schola frequenter vsurpatum intelligitur: ita firmi et adhærent nonnulli suis opinionibus falsis, aut erroribus, sicut alij scientificis veritatibus, quod experientia compertum est in hæreticis, reliquisque peruersis hominibus.

Status quæstionis.

Quid sit certitudo.

Certitudo duplex alte ra apparens altera vera.

29.

Vera autē certitudo est qua intellectus solido cuidam, firmoque fundamento rationis, vel infallibilis auctoritatis innitens veritati adhæret, cuius diuersi sunt gradus, quos ad tres nunc referre possumus: primus est Metaphysicæ, vel Mathematicæ veritatis, quam nullam potentiā mutare posse intelligimus, cum eius oppositū manifestam contradictionem inuoluat, vt Deū esse infinitum, æternum, &c. tria, & quatuor sūt septem.

Vera certitudo.

30.

Secundus gradus est eius, quæ nūquā prorsus deficit, nec deficere secundum potentiam naturalem, vel ordinatam potest, vt hominem esse risibilem, vel grauem lapidem: potest enim tales potentias ab eis separare absoluta Dei potentia.

In tertio gradu collocatur certitudo rerum naturalium, quæ vt plurimum deficere non potest, sed raro: & infimum tenet moralis ex eo desumpta, quod secundum communem hominum consuetudinem euenire solet: hoc enim certum moraliter vocamus, & si aliquando contingat oppositum: vnde fit, vt præsentem & præcedentem gradum sub eodem possimus comprehendere, qui sit in ordine tertius, dicentes infimam certitudinem esse rei aliquando deficiēris, licet raro, siue ex morali, vel naturali causa proueniat: alijs etiam modis possemus certitudinem diuidere, quas diuisiones suis locis explicandas relinquimus. 31.

Necessitas in vniuersali considerata est determinatio ad vnum, & si sit rei simplicis, vel incomplexæ, erit determinatio ad esse, propositionis vero determinatio ad veritatem, eam que propositionem necessariam vocabimus, quæ ita est vera, vt repugnet esse falsā, in quo sensu scientiam docet Aristot. esse eius, quod impossibile est, aliter se habere: quasi dicat esse obiecti simplicis omnino determinati ad esse, cui repugnat non esse, & propositionum, quibus repugnat falsitas: habet autem necessitas eosdem gradus, ac certitudo, quos ideò prætermittimus, quia ex eis sunt manifesti.

Quid sit necessitas.

Euidentia addit supra firmam adhæsionem certitudinis, manifestationem veritatis sub aliquo lumine, quo illustratum obiectum, clarū, atque perspicuum fiat, & sub tali claritate à potentia perceptibile: hanc autem claritatem habent principia scientiæ ex se, quia proxime, & sine vllo medio illustrantur lumine naturali intellectus: conclusiones verò non nisi medijs principijs, vnde principia per se sunt euidentia, conclusiones rō nisi eorum participatione.

Quid sit euidentia.

32.

Quibus prælibatis sensus nostræ quæstionis est, an euidentia, hoc est, clara, atque perspicua manifestatio veritatis scientificæ, sub participatione luminis intellectualis, quo intellectus assentitur principiis, sit de intrinseca ratione scientiæ.

Sensus quæstionis.

Proponitur, & refellitur sententia Masij, negantis euidentiam esse de essentia scientiæ in communi.

MAGISTER Masius in controuersijs. 26 cap q. 3 concl 1 & 2 propterea tenet

Secūda opinio Masij.

B. tenet euidentiam non esse sciẽtiæ in communi consideratæ intrinsecam, quia non conuenit subalternatis scientijs, quæ vere scientiæ sunt, quidquid autem alicui inferiori non conuenit, non potest esse superiori intrinsecum, sed quod subalternatis minime conueniat, his argumentis conuincere putat.

I. argum. Primo ex principijs habitis per fidem non potest inferri euidentia conclusionis, nã causa non est deterioris cõditionis quã effectus, sed in sciẽtia subalternata principia habentur per fidẽ, cum habeantur per auctoritatem eius, qui habet scientiã subalternantem, vt docet Arist. 10. cap. prioris libri, cui vniuersi interpretes consentiunt, ergo scientia subalternata, non solum non habet euidentiam, sed ei plane repugnat.

II. argum. 34 Secundo, qui habet euidentiam conclusionis, nouit principia eius, vsque ad prima referre, sed scientia subalternata nescit referre sua principia, vsq; ad prima, cum munus hoc subalternantis sit scientiæ, ergo non habet euidentiam suarum conclusionum.

III. argum. Tertiò: conclusiones Theologiæ ex eo nõ sunt euidentes, quia eliciuntur ex principijs Diuinæ fidei ineuidentibus, & obscuris, sed principia ex quibus subalternata scientia procedit, sunt humanæ fidei, ergo repugnat conclusiones esse euidentes, quare solius scientiæ subalternantis intrinseca est euidentia, nõ scientiæ in communi, cum multis nullo modo conueniat.

Refutatio. Hæc tamen sententia apertam quandam contradictionem inuoluit: ex qua falsitas eius euidenter deducitur, contradictio eiusmodi est, quia ex vna parte affirmat multis scientijs non conuenire euidentiam, nempè subalter-
35. natis: ex altera vero eis propterea non conuenire, quia principia habent per solam auctoritatem superioris scientis accepta atque adcò fide humana credita: hæc autem duo plane contraria esse sic probo. Nam si principia harum scientiarum non sunt euidentia sed per solam auctoritatem humanam accepta, & per fidem humanam credita, cum hæc sit incerta, & fallibilis, sequitur euidenter incertas esse cõclusiones, atque adeò non generare scientiam sed opinionem, vel humanam fidem, & si ita est, nulla subalternata erit vera scientia: quomodo ergo stare potest, euidentiam non esse scientiæ in communi intrinsecam, qu a non omnibus scientijs, nempe subalternatis conuenit.

I. Illatum contra sententiã Masij. Minor profectò virum non infimæ doctrinæ in tam apertam contradictionem incidisse: ex qua primo infero falsam esse eius sententiam affirmantem, hac de causa euidentiam non esse scientiæ intrinsecam, quod rursus probo.

Probatur. Quia falsum est euidentiam non conuenire subalternatis scientijs, scientia subalternata vt scientia subalternata est, continuatur cum subalternante: sic autem continuata habet principia euidentia, atque adeò conclusiones 36.
ergo euidentia non est eis extranea: probo vtramque partem antecedentis hoc exemplo, si Arithmeticus sit etiam Musicus, habebit vtramque scientiam, subalternantem, & subalternatam (nam etiam dum continuantur, sunt specie diuersæ, vt cap 10. lib. prioris ostẽdi, cum diuersum obiectum in diuersa abstractione, diuersaque principia habeat coniũcta, licet cum principijs superioris) & vtramque euidentem, cum principia inferioris vsq; ad prima referat, ergo euidentia intrinseca est vtrique, quanquam inferiori non conueniat, nisi ex participatione superioris, cui subordinatur, tunc enim statum scientiæ habet, vt autem ab ea separetur, per solam fidem humanam principia accipit, nequaquam scientia est, sed opinio.

Illatum 2. Ex quibus infero secundo, euidentiam cuilibet scientiæ subalternatæ esse intrinsecam, atque adeò scientiæ, vt à subalternata, & subalternante abstrahit: neque vnquam Aristot. 37.
somniauit, quod scientia subalternata sit vera scientia, vt habet principia per solam auctoritatem superioris accepta, cum id plane sit falsum, & principijs eius contrarium, sed subalternatam vocat scientiam, in quantum subalternanti coniungitur, aut ei continuatur, tunc enim principia eius vsque ad prima referuntur, quod apprime necessarium est ad verã scientiam, atque adeò ad veram scientiam sub alternatam: & sic sentiunt vniuersi interpretes Aristotelis.

Obiectio. Sed si ita est, dicet aliquis, non habebit locum præsens quæstio, sed certa erit affirmatiua eius pars.

Solutio. Cui respondemus, locum habere propter Theologiam in via adquisitam, cuius principia non sunt euidentia, sed fide Diuina obscu- 38
ra credita: vnde si vera scientia sit, fiet scientiæ in communi consideratæ nõ esse intrinsecam euidentiam.

Duob⁹ modis consideratur Theologia nostra Primo modo. Sed potest duobus modis considerari Theologia nostra, vno in quantum continuatur cũ Theologia Beatorum: hoc est cum clara visione Dei, per quam clare vident in Diuina essentia mysteria fidei, quæ nos credimus, quo pacto principia eius euidentia sunt in lumine superioris scientiæ.

Secũdo modo. Altero, vt à nobis habetur sine superiori, sub qua consideratione principia eius solummodo sunt credita, in quã.um accipiuntur per
39. auctoritatem videntis, hoc est, Christi Domini, qui ea reuelauit iuxta illud Ioannis 1. *Deum* Ioan. 1. *nemo vidit vnquam, vnigenitus, qui est in sinu patris, ipse enarrauit.* Et duplex hæc consideratio similis est ei, quam in scientijs subalternatis distinximus: nam perspectiuã consideraimus, in quantum continuatur cum Geometria, à qua eius principia probantur à priori. & etiam in quantum in aliquo reperitur sine superiori per solam auctoritatem principia accipiente,
40. & modo priori diximus, veram esse scientiam, eiusque principia euidentia esse sub lumine superioris, posteriori vero nequaquam, sed opinionem, cum ex fide humana principiorum deriuetur: id tamen discriminis est inter Theologiam, vt est in nobis, & subalternatam, vt est sine subalternante: quod principia illius habentur per infallibilem auctoritatem, ideò licet obscura sint, certiora tamen principijs cuiuslibet alterius scientiæ, vnde conclusiones, quæ ex eis deriuantur, infallibilem certitudinem habent: at principia subalternatæ, solum habentur per auctoritatem superioris scientis: cui à priori sunt euidentia qui cum homo sit, & fallibilis eius auctoritas, fides etiam humana, & fallibilis est, notitia principiorum in eo, qui subalternatam habet disiunctam à subalternante, ac propterea conclusiones, ex talibus principijs ab eo illatæ in certitudinem opinionis non excedunt.

Theologia primo modo accepta est scientia. An vero Theologia nostra scientia sit, vt continuatur cum visione beatorum, modo non disputamus, sed tanquam certum præsupponimus, quo pacto citra dubium est euiden-
41 rem esse, sed solum an vt est in nobis à scientia
De II. dubitatur in præsenti. beatorum disiuncta, eiusque principia per diuinum testimonium credita veram habeat rationem scientiæ.

Nota. Circa quod, illud secundo adnotare oportet, quod eius conclusiones, non ex solis principijs fidei procedunt, sed maiori ex parte, ex vna præmissa Diuinæ fidei, & altera euidenti, 42.
vt syllogismus iste ostendit, duas naturas rationales, vel intellectuales consequuntur duæ voluntates, Christus Dominus habet duas naturas rales, ergo habebit etiam duas voluntares: ecce maior syllogismi euidens, sed minorem sola fide tenemus, vnde fit, nec naturalem esse, nec supernaturalem omnino, sed facultatem ex vtraque mixtam, nam si euidens naturaliter est vna præmissarum, & ad principia lumine naturali nota reducibilis, altera vero ad supernaturalem fidem pertinet, vtramque conditionem participabit conclusio, naturalem, & supernaturalem: quærimus ergo, an conclusio sit vere scientifica, & habitus ex ea genitus vera scientia.

Singularis est illorum positio, quam tetigit II. Sent. Durand. quæst 1 prologi. numer. 50. & 53. affirmans conclusiones Theologicas esse euidentes, quia non ex sola fide, sed ex altera præmissa euidenti deriuantur, ergo euidentiam talis præmissæ participare debent, & non obscuritatem fidei, vel certe non est maior ratio, ob quam obscuræ dicantur ratione vnius præmissæ, quam euidentes ratione alterius.

Reijcitur autem à Durando ipso, & cæteris scholasticis, tanquam manifeste falsa, hac Eam reijcit Durand. potissimum ratione: maior extremitas coniungitur minori in conclusione syllogismi ratione medij, ergo non potest nobiliori modo 43.
coniungi, quam medio eidem minori extremitati in minori præmissa, sed medium obscure coniungitur minori extremitati prædicti syllogismi Theologici, cum hæc propositio, Christus habet duas naturas non sit euidens, sed Diuinæ fidei, ergo obscure coniungetur eidem maior extremitas in conclusione, asserẽte, Christum habere duas volũtates: implicat ergo contradictionem cõclusionem esse euidentem eius syllogismi, cuius altera præmissarum obscura est.

Proponitur opinio Durandi negantis Theologiam viatoris esse scientiam.

HAc igitur positione exclusa, tenuit ipse III. Sent. Durandus Theologiam, vt à nobis via toribus adquisitam ex principijs fidei, non esse vere, ac proprie scientiam, sed æquiuoce.

Et si ab eo quæsieris, quemnam habitum in intellectu producant conclusiones eius.

Re-

Respondet nullum, sed augere habitum Diuinæ fidei, cum sint sicut fides ipsa obscuræ.

Idem visus est sentire Scotus in 4. quæst. prologi, quamuis obscure adeo loquatur, vt vix possit placitum eius ex tota illa quæstione certo colligi: in eandem sententiam videretur alicui abijsse Magister Sotus 1. lib. poster. cap 2. quæstione 2. in solutione confirmationis septimi argumenti, vbi probans assensum
45. Theologicum non esse euidentem sic arguit: assensus Theologicus infertur ex articulis fidei,& adhuc non per consequentiam euidentem,(nam qui sequuntur per consequentiam euidentem itidē sunt assensus fidei) ergo Theologia non potest esse clarior, quam assensus fidei, &c. quo argumento profitetur assensum deductum, ex principijs fidei per consequentiam euidentem non posse esse scientificum, sed Diuinæ fidei, deductum vero per consequentiam in euidentem non posse esse, nisi opinionem, ergo Theologia nunquam, & scientiam: at in fine solutionis eiusdem confirmationis,quasi dictum corrigens expresse docet eandem Theologiam esse scientiam simpliciter, licet imperfectam propter euidentiæ defectum,hisce verbis. *Sicut in scientijs naturalibus assensus principiorum dicitur intellectus, & assensus conclusionis dicitur scientia, ita & hic assensus principiorum dicitur fides,& Theologia dicitur scientia, non quidem perfectissima sicut scientiæ euidentes, sed quodammodo imperfecte, nihilominus simpliciter est scientia, &c.*

Durandum sequitur Gabriel.

Sententiæ Durandi subscripsit omnino Gabriel 7. quæstione prologi, vbi cum definisset Theologiam non esse scientiam ait, si quæris, quem habitum, vel actū adquirit studēs Theolo-
46. giæ? Respondetur, quod Theologus per studium Theologiæ augmentat habitum fidei adquisitæ, si præfuit, aut adquirit, si non præfuit, subscripsere etiam Gregorius, & Ioannes Maior. in 5. quæstione eiusdem prologi: & hac nostra tempestate moderni satis docti.

I. Ratio.

Potissima ratio Durandi, ac cæterorum est: scientia vt definit Aristotel. 1. libro posterio. cap. 2. procedit ex veris, primis, notioribus,
47. prioribus, causisque conclusionis, prima autē (vt statim ipsemet exponit) sunt principia per se nota, vel quæ ad talia reduci possunt: sed Theologia non procedit ex principijs per se notis, neque ex his, quæ ad per se nota reducūtur, sed ex propositionibus per solam auctoritatem reuelantis acceptis, ergo non est vere scientia, sed eiusdem rationis cum habitu Diuinæ fidei, qui eidem auctoritati, vel testimonio innititur.

Secundò, idest discriminis inter intellectū, qui est habitus principiorum,& scientiam (vt nos ipsi nuper tradidimus) quod habitus ille versatur circa veritatem per se euidentem, scientia vero circa veritatem non per se euiden- 48.
tem, sed in eisdem principijs, ex quibus euidenter deducitur, sed nec fides Diuina, quæ se habet ad Theologiam, tanquam habitus principiorum, versatur circa veritatem vllo modo euidentem, sed omnino obscuram, nec Theologia proinde circa veritatem euidentē in principijs, ergo non erit vllo modo scientia.

II. Ratio

Tertio, vera scientia est virtus intellectualis inter cæteras enumerata ab Aristo. 6. ethic. cap. 3. (vt vidimus) sed Theologia non est virtus intellectualis, cum nō sit dispositio perfecti ad optimum, non enim, perducit intellectum ad euidentiam conclusionum, quæ est 49
optimum intellectus, ergo nec veram rationem scientiæ habere potest, sed erit fides quædam, vel opinio, sicut de scientia subalternata à subalternante præcisa superius statutum est.

III. Ratio.

Postremo. Theologia, sicut & fides, versatur circa multa singularia, & contingentia, quæ non possunt esse obiecta scientiarum, cū hæc vniuersalia, & perpetua esse oporteat omnino, ergo non habebit conditiones ad veram scientiam necessario requisitas.

IV. Ratio.

His argumentis conuincere putant prædicti authores Theologiam ob euidentiæ præsertim defectum, non esse scientiam, pro certo ducentes intrinsecam conditionem cuiuslibet scientiæ esse euidentiam.

Contraria sententia D. Thom. præfertur, & probatur.

V. Sent. D. Thom.

Melius tamen sentit Diu. Thom. iuxta dignitatem Theologiæ, quam Sancti Patres sacram doctrinam appellarunt, esse videlicet scientiam simpliciter licet imperfectam 1. par. quæst. 2 articul. 2 & 2. 2. quæst. 1. articul. 5. ad secundum, quem sequitur vniuersa eius Schola. Capreol. quæst 1. prologi Caietan. in commentarijs loci prioris, vbi 50.
probabilem reputat primam sententiam. Magister Sotus vbi supra. Canus 12. libro de locis cap. 2. vbi ea egregie exponit, efficaciterque con-

confirmat, & ex antiquioribus scholasticis Richardus in secunda quæst. prologi.

I. Probatur. Probaturque à sufficienti diuisione habituum intellectualium posita ab Aristotele. 6. ethic. cap 3. vbi habitum intellectualem, quo medio intellectus semper dicit verum, diuidit in quinque illa membra, videlicet, intellectũ, scientiam, sapientiam, prudentiam, & artem, sed Theologia à nobis adquisita est habitus semper verus, cui omnino repugnat subesse falsum, ergo refertur ad aliquod membrum ex quinque, non est prudentia, neque ars, quæ versantur circa singularia, neque est intellectus, cum per discursum ex principijs fidei deducatur, superest ergo vt sit sapientia, vel scientia, non est sapientia, quia hæc non solum circa conclusiones, sed circa principia omnium scientiarum quodammodo versatur, ergo erit scientia, cum non sit aliud membrũ diuisionis, sub quo possit comprehendi, & simpliciter comprehendatur sub diuiso.

Varie occurritur argum. Huic argumento diuersis vijs obuiam ire contendunt aduersarij, quas & referre, & refutare oportebit, conuenit autem inter eos ad nullum membrum præfatę diuisionis reducẽdam esse Theologiam nostram, quia solam cognitionẽ semper verã naturali lumini innitentem pro diuiso assumpsit Arist. & eam partitus est in diuersos habitus eodem pacto naturales, à quibus Theologia valde differt, cum non innitatur principijs luminis naturalis notis, sed supernaturali Diuinę fidei, & ego quidẽ ita sentio, Arist. nec cognouisse, nec sub diuisione comprehendere voluisse talem cognitionem, aut habitum ex ea genitum, puto tamen necessario ad aliquod membrum reducendam esse, cum non supersit aliud genus intellectualium habituũ quo intellectus semper verum dicat præter illa quinque: quod probare contendam relatis aduersariorum sententijs.

In quo cõueniant omnes.

52.

Qualis nã sit assensus Theologię. A quibus si quæsieris, qualis nam sit assensus Theologicę cõclusionis, & qualẽ gignat habitum, diuersis modis respondent. Aureolus quidem, quem retulit Ochamus in prologo sẽtentiarum q. 2. affirmat non esse habitum adhæsiuum, sed declaratiuum, hoc est, non inclinare intellectum ad assentiendum conclusioni, vel adhærendum vni parti cõtradictionis, sed solum ad actum declarandi, & explicandi mysteria fidei: quod vt hoc verbo explicemus, actum huius habitus censet non esse assensum, sed actualem declarationem alicuius my-

Aureoli responsio.

53.

sterij, idque probat, quia si habitus assentiendi foret, cum non sit sciẽtia, esset opinio, quod falsum esse probat, quia ad opinionem pertinet formido oppositæ partis, ab assensu Theologico, si daretur, extranea: nam cum principijs Diuinæ fidei inniteretur, repugnaret ei subesse falsum. Probatio eius.

Displicuit tamen hic modus dicendi Ochamo vbi supra, Gabrieli quæstione 7. prolog. articul. 1. notabil. 2. Gregorio quæstione 1. articul 4. conclus. 2. 3 & 4. & Maiori quæst 4. post medium, & merito: nam conclusiones Theologicæ deducuntur ex duabus præmissis diuinæ fidei, aut ex vna præmissa fidei, & altera naturalis scientiæ dispositis in modo, & figura, quibus assentitur intellectus: sed posito assensu præmissarũ euidẽtis syllogismi, sequitur necessario assensus cõclusionis, ergo Theologia nostra habitus adhæsiuus erit, & non solum declaratiuus, vt verbis, & modo loquendi Aureoli vtamur. Vim huius rationis exprimit hoc argumentum Theologicum, omnis homo est capax disciplinæ, Christus est homo, ergo erit disciplinæ capax, quod constat esse in secundo modo primæ figurę, & maiorem eius præmissam euidentem in scientia naturali: minorem vero articulum fidei, quibus proinde Christianus Philosophus assentitur, ergo necessario quoque assentietur conclusioni, haud dubie quin per habitum nostræ Theologiæ ex repetitione similium assensuum genitum.

Nonnullis id, & merito displicet.

54. Ratio.

Argument. Theologicum.

Propterea Ochamus, Gabriel, Maior, & Gregor. eisdem locis pro certo ducẽtes Theologiam nostram, non solum esse habitum declaratiuum, quo vtitur Theologus, quando per vnum mysterium fidei, & per vnum scripturæ locum declarat aliud, & hoc exercitio comparat sibi, vel intendit habitum Theologiæ, sed etiam adhæsiuum inclinantem intellectum ad assensum conclusionum Theologicarum, asserunt non esse scientiam neque opinionem vt dicebat Aureolus, sed fidei adquisitæ, qui per discursus Theologicos denuò adquiritur, atque intenditur: hos tamen authores, non minus à veritate aberrasse existimo, ac Aureolum, quos eadem ferme ratione falsitatis possumus conuincere: nam argumentum Theologicum procedit ex præmissis certissimis, & in syllogismo euidenti dispositis, vt probat exemplum nuper allatum, ergo assensus conclusionis certus erit, ac necessarius, sed fides acquisita cum sit humana, testimonio etiam

Gabr Mai. & Gregor. responsio.

55.

Impugnatur.

Ratio.

56.

f huma-

humano, ac fallibili innititur, ergo non est
certa, sed talis, cui ex proprio medio assentien-
Confirm. di non repugnat subesse falsum: pugnat igitur
cum certitudine Theologici assensus, aut ha-
bitu, ex eo geniti esse fidem acquisitam: cui ac-
cedit quod negans propositionem fidei ad-
quisitæ, nullam erroris notam incurrit, sed
negans conclusionem Theologicam ab errore
non liberatur, ergo valde diuersus est assensus
Theologiæ, & habitus ab eo genitus, a fide ad-
quisita.

Cani, & Andr. Vegæ resp. Tertio loco refero Magistrum Canum,
sexto libro de locis, & Andream Vegam li-
bro 9. super Concilium Tridentinum capi-
te 29. non longè à principio adstruentes assen-
57. sum Theologicum ad fidem Diuinam proxi-
me, atque ex directo pertinere, ita vt statim,
ac conclusionem Theologicam percipimus,
per habitum Diuinæ fidei inclinemur ad eius
assensum, non minus quam ad ea, quæ Ec-
clesiæ definitione determinata sunt. Viden-
tur autem hi authores duplicem assensum po-
nere, circa eandem conclusionem Theologi-
cam: primum, quo intellectus assentitur ei
vt per discursum elicitæ, qui assensus quasi
præuia, ac necessaria conditio est, qua posita
inclinat habitus fidei Diuinæ ad assensum e-
iusdem conclusionis, quem statim intellectus
elicit. Vniuersaliter namque verum est ad
58. assensum Diuinæ fidei præsupponi humanam
qua credimus propositionem credendam in
scriptura contineri, vel ab Ecclesia definitam
esse, & argumentum Theologicum, hoc i-
dem præstat, nempe, vt intelligatur conclu-
sionem deductam, in principijs fidei conti-
neri, quo cognito statim prorumpit habitus
fidei in assensum eiusdem conclusionis: hæc
Canus, & Vega.

Improbatur. Quæ etiam ita explicata nullo modo pro-
bare possum, nam licet eis demus duplicem
assensum eiusdem conclusionis, & posterio-
rem proxime, ac directe elici ab habitu Diui-
Rationes. næ fidei, euidenter in primis sequitur hunc
non esse assensum Theologicum, sed specie
ab eo distinctum, quod primo probatur argu-
mento ad hominem. Vos dicitis assensum
Theologicum præuium esse respectu assen-
sus fidei, ita vt eo habito inclinet habitus
fidei ad assensum eiusdem conclusionis, ergo
assensus fidei non erit, sed conditio ei præsup-
posita, de qua superest difficultas, quam spe-
ciem assensus habeat.

Sed probatur secundo ex ipsa rei natura,
nam Diuina fides inclinat ad assensum pro-
pter testimonium Dei, sed assensus Theolo-
gicus non innititur proximè testimonio, sed
euidenti discursui, ergo repugnat quod talis
assensus proximè eliciatur a fide Diuina.

Moderni igitur non infimæ notæ distin- Aliorum responsum.
guendum putant, nam vel assensus Theologi-
cus elicitur ex præmissis humana, seu adqui-
sita fide creditis, vel Diuina, & si ex istis de- 59
ducatur, erit opinio, vel humana fides, si ve-
ro ex his, nec erit assensus Diuinæ fidei, qui
nō innititur proxime testimonio diuino, sed
discursui euidenti ex præmissis fidei confecto,
vel ex vna saltem Diuinæ fidei, & altera na-
turalis scientiæ, nec erit opinio, aut humana
fides, nec scientia, sed constituet mediū quod-
dam genus assensus inter fidem Diuinam, hu-
manam, scientiam, & opinionem, quare &
medium quoque habitum gignet.

Hunc modum dicendi, in quantum assen- Partim probatur.
sum Theologicum cum assensu Diuinæ fidei
humanæ, aut opinionis non confundit, vt fe-
cerunt præcedentes iam refutati, verum esse
reputamus, quanquam ad eundem habitum
Diuinæ fidei pertinere affirment, sicut con- 60.
clusiones cuiuslibet scientiæ ad habitum prin-
cipiorum eiusdem, quod quæstione præce-
denti falsum esse ostendimus, non tamen eū
probamus, in quantum scientificum esse ne-
gat, nam cum argumentum Theologicum e- Partim nō probatur.
uidens sit in forma, & figura dispositum, &
procedat ex primis, veris, notioribus, causisq́;
conclusionis certissimis quidem, licet non e-
uidentibus, non video qua ratione scientificus 61.
esse desinat ob solum defectum euidentiæ,
quam licet pro conditione ad sciētiam neces-
saria posuerit Aristot. hoc ideo fecit, quia so-
lam scientiam cognouit, quæ naturali lumine
innititur, si autem Theologicum agnouisset
argumentum cæteris conditionibus à se de-
signatis præditum, veram profecto demon-
strationem vocasset vocabulo paulo plus ex-
tenso, & ex consequenti assensum conclusio-
nis, eius scientificum, habitumque ab eo ge-
nitum veram scientiam, & si non adeò per-
fectam: quod ex similitudine fidei ita osten-
do: nam Aristoteles solam fidem cognouit,
quæ humano, ac visibili testimonio innititur,
& idcirco de intrinseca ratione fidei esse pu-
tauit, quod fallibilis sit: eique ex parte medij Nota.
assentiendi non repugnet subesse falsum,
vnde inter habitus, quibus intellectus sem-
per dicitur verus eam non enumerauit: vt ex
6. ethi-

6. ethicorum capite 3. constat: vnde si iuxta regulas eius iudicandum esset, assensus, qui innititur inuisibili testimonio, atque etiam infallibili, cui non potest falsum subesse, non esset fides, quod tamen à ratione alienum est? quemadmodum ergo Christiani Philosophi, ac Theologi fidem supernaturalem longe ab humana diuersam agnoscentes vocabulum fidei plusquam Aristotel. extendunt, quia assensus supernaturalis ex Diuino testimonio ad aliud genus cognitionis pertinere non potest,
62. pari ratione demonstrationis vocabulum scientificum assensum, & habitum scientiæ argumentum Theologicum, factamque doctrinam per ipsum deductam extendere possunt, ac debent, cum ad aliud genus argumenti, aut cognitionis ex assignatis etiam ab Aristotel. pertinere nequeant. Et extenderunt absque dubio Sancti Patres, Aristotelicas regulas non ignorantes D. Augustinus in primis 14 lib. de Trinitate. ca. 1. vbi postquam dixerat huic scientiæ attribui egregios illos effectus, nempe quod per eam fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, ac roboratur: hæc verba subiecit. *Hac scientia non pollent plurimi fideles, quãuis fide polleant plurimi* Et D. Hieronymus in
63 epistola ad Paulinum *Discamus* (ait) *in terris, quorum scientia nobiscum perseueret in cælis.* Constat autem eos nō loqui de fide, sed de sciẽtia, quam discursus ex principijs fidei deducit, eodem modo loquuntur plures alij ex Sanctis Patribus, quos consulto prætermitto.

Probatur ex scriptura Prouerb 13. Sapient. 7 Et 10. cap. Sed quod caput est, extendit sacra pagina his præsertim locis. Prouerb. cap. 15. *Labia sapientum disseminabunt scientiam* Et Sapient 7. *Ipse dedit mihi horum, quæ sunt, veram scientiam.* Et ca. 10. de iusto dicitur. *Dedit illi scientiam Sanctorum.* Quæ non de scientia sub vniuersali acce-
64 ptione intelligantur, vt interpretatur Durandus: quo pacto non solum vera scientia, sed fides, & quælibet alia cognitio vocatur sciẽtia, vt ex alijs scripturæ locis est manifestum: sed sub particulari, & propria, prout à fide distinguitur, vt distinguit plane D. Paulus 1 ad Corinthios 13. *Si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scien iam, & si habuero fidem, ita vt montes transferam, &c.* Et cap. 12 *Ali d.tur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alteri fides in eodem spiritu* Et cap. 8. *Abundatis, fide: sermone, & scientia*: proprie igitur etiam in prior bus locis accipitur scientia, prout à fide distincta, iuxta vniuersalem regulam interpre-

D paulus 1. Corin. 13.

& cap. 8.

tandi scripturam, quæ vbi iuxta propriam verborum significationem intelligi potest, non licet eam diuertere ad metaphoras, vel improprios sensus, ex quibus plane intelligitur quã sit efficax argumentum à sufficienti diuisione habituum desumptum, cui præfatæ solutiones minimè satis faciũt, quamquam probabilem efficiant sententiam D. Thomæ.

Resolutio quæstionis luculenter explicans eandem sententiam.

HANC sententiam veram quidem, & Theologiæ dignam his assertionibus modificandam censeo, vt veritas eius illustrior fiat. Assertio prima est. Theologia à nobis ex principijs fidei conquisita non est scientia perfecta, nec scientiæ statum habet, sed quasi inchoata tendens ad perfectionem, velut puer dicitur homo secundum inchoationem non habens hominis statum. Assert. 1.

Et huius ratio est. Quia dum diuinas veritates in hac vita per obscuram fidei reuelationem accepimus, quasi mysterijs fidei initiamur, & modo geniti in vita spirituali dicimur iuxta illud Pauli 1. ad Corinth. 13 *Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus. cũ autem venerit, quod perfectum est, euacuabitur, quod ex parte est, cum essem paruulus, loquebar vt paruulus, sapiebam vt paruulus, cogitabam vt paruulus, quando autem factus sum vir euacuaui. quæ erant paruuli, videmus nunc per specu ũ in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, nunc cognosco ex parte, tunc autẽ cognoscam, sicut & cognitus sum, &c.* 66 Perfecta igitur erit eorũdem mysteriorum notitia, dum reuelata facie in Diuina essentia clare videamus, quæ nunc in ænigmate fidei credimus: & tunc habebit Theologia nostra statum scientiæ, quemadmodum habet scientia 67 subalternata, dum continuatur cum subalternante: quod enim principijs obscure cognitis innitatur, non est ei essentiale, vnde nec diuersa erit essentialiter, dum innitatur claræ eorundem visioni, quemadmodum vir nō est alius essentialiter à se ipso puero. Vnde fit iudicandũ esse de Theologia quantũ ad statum scientię, & inchoationẽ sicut iudicamus de scientijs subalternatis, quarum similitudine vsus est D. Tho in primo testimonio: quẽadmodum ergo scientia subalternata, secundum se sumpta continuatur cum subalternante, à qua principia eius probantur, & ideò ex tali

Ratio.

D. Paulus. 1. Corin. 13.

 con-

continuatione habet rationem scientiæ, quia
68. principia eius euidentia sunt in lumine superioris, a qua demonstrãtur, pari ratione Theologia viæ quasi continuatur cum scientia beatorum, quibus mysteria fidei, quę sunt principia Theologiæ, euidenter constãt, atque adeo conclusiones, quas ex eis deducit, & ex tali cõtinuatione assequitur statum scientiæ, quem adquirit in Beatis.

Theologia nostra, & beatorũ, nõ se habent omnino sicut scientia subalterna ta, & subalternans.

Sed quantum ad hoc (nisi ego fallor) magnum est etiam discrimen inter subalternantem, & subalternatam ex vna parte, & Theologiam viæ, & patriæ ex altera, quod subalternata semper est scientia specie distincta à subalternante etiam si cum ea continuetur, cum sit in diuersa abstractione (vt capit. 10. libri prioris ostendimus, & constat euidenter in Perspectiuo, Geometrico, vel in Aritmetico Musico: at Theologia viæ, dum continuatur cum sciẽtia Beatorum, eadẽ cũ ea fit: manet. n. non solũ specie, sed numero, idẽ habitus Theologiæ in via adquisitus, dum ad patriã Theologus euolat, licet nõ maneat fides, sed eius loco
69. succedat visio Patriæ, permanere autem nõ posset idem numero habitus, imo neq; specie, si ei foret intrinsecũ ex fide deduci, cum constet fidem nec secundum actum, nec secundũ habitum in patria perseuerare Sublatis autem principijs, quibus scientia innititur, & scientiam ipsam auferri necesse est, permanentiã autem voluit absque dubio explicare D. Hieronymus (vt nuper retulimus) dicens *Discimus in terris, quorum scientia nobiscum perseueret in cælis*. vnde intelligimus Theologiam nostram si dei tanquam habitum principiorum inniti, ex inchoatione habere, & ideò quasi accidentale ei esse, non secus ac homini accidentales sunt pueritiæ proprietates, sine quibus vir iam factus perseuerat.

Illatum. Ex qua differentia videtur mihi plane deduci Theologiam viæ non esse subalternatam scientiæ beatorum sed eiusdem speciei cum ea in quam plane vertitur, sicut puer in virum perfectæ ætatis, qua similitudine vsus est ad explicandam rationem sacræ doctrinæ, quam nos prosequentes, Theologiam, prout in via à nobis ex principiis fidei adquisitam sic se habere arbitramur, sicut se haberet scientia subalternata sine subalternante existens: cuius tamẽ principia per infallibilẽ auctoritatem eius qui habet subalternantem credita essent: vt
70. si quispiã Musicæ peritus, & Arithmeticæ ignarus, Musicæ principia acciperet ab Arithmetico, infallibilem auctoritatem habẽte, vel certe per diuinam reuelationem in quo casu Musica absque dubio simpliciter esset scientia licet imperfecta. Quod probatur: nam si talis haberet eadem principia Musicæ per experientiam notæ, ex quibus conclusiones deduceret (vt contingere potest) haberet scientiam simpliciter (vt cap 10. prioris libri ostendimus) cũ 71 A similia.
ergo non minus sibi essent certa, quæ per Diuinam reuelationem acciperet: (licet ineuidentia) haberet etiam simpliciter scientiam, quãquam imperfectam.

II. Assertio. Secunda assertio, si definitio Aristotelis, & præcepta ab eo tradita de conditionibus demonstrationis, & scientiæ accipiantur iuxta mentem, vel intentionem eius, solum cõprehendunt scientias naturales, hoc est, ex principijs lumine naturali notis deductas, vnde iuxta eas sic acceptas Theologia nostra nõ est vere, & proprie scientia, sed alterius longe conditionis, vt egregie D. Thom. in. 3. dist. 33. quęst 1. ar. 2. quęstione. 4.

Ratio. Probatur plane, quia Aristoteles non cognouit aliam demonstrationem præter eã, quæ procedit ex principijs per se notis vel certe ex his, quæ ad per se nota per euidentem consequutionem reducuntur, quales nec sunt demonstrationes Theologicæ, nec articuli fidei, quibus innituntur, solam igitur euidẽtem scientiam definire voluit, & eius præcepta tradere.

Reijcitur quorundã opinio. Nec enim vllam habet fundamentũ, quod à quibusdam fingitur in contrarium, nempe Aristotelem constituisse aliquam scientiam sine euidentia principiorum, dum ait demonstrationem procedere ex primis, aut ex his, quæ per prima fidem acceperunt. 1 Top. cap. 1. 73
& rursus eum, qui habet scientiam, magis principijs eius, quam conclusionibus credere, quibus verbis statuere videtur satis esse, si principia scientiæ credita sint, præterea ca. 10 1. lib post. videtur concedere veram scientiam esse subalternatam in eo, qui per solam auctoritatem superioris scientis principia eius credit, quæ si vera sunt, verum erit Theologiam nostram iuxta mentem eius, definitiones, ac præcepta veram esse scientiam.

Ratio. Hoc certe friuolum est, & absque vllo fundamento confictum, cum Aristoteles nullam 74
fidem præter humanam, & fallibilem cognouerit,

uerit, ex qua non nisi fallibiles, atque incertæ conclusiones deduci possunt, nō ergo cognouit scientiam, cum obscuritate certam, sed dum nomine fidei, ac credulitatis vtitur, de notitia principiorū loquens, vel de reductione conclusionum ad principia, non propriè fidem accipit pro notitia, vel cognitione, quæ testimonio dicentis innititur, sed iuxta communem acceptionem pro euidenti cognitione, qua aliquid credere nonnunquā dicimur, de subalternatis autem scientijs solum docet non demonstrare propter quid, sed solū quia, quod ita accipiendum esse docuimus in controuersijs illius capitis, vt intra propriam lati-
75. tudinem non demonstrent propria principia, (quod necessarium esset, vt propter quid conclusionum traderent) sed superiori scientiæ demonstranda relinquant, solū de ipsis tradentes, quia, quod adhuc per veram demonstrationem non præstant, nisi superiori scientia instructus sit sciens, vel per experientiam certè principia nouerit.

Tertia assertio. Tertia assertio affirmat Theologiam nostram esse scientiam simpliciter, cui definitio, atque præcepta Aristotelis accommodati possunt, sunt namq; Theologicæ demonstrationes euidentes syllogismi ex veris, primis, prioribus, causisq; conclusionis procedentes, nam prima appellari possunt mysteria fidei, ex quibus tanquā ex principijs deducuntur conclusiones, cū sint veritates, quibus sine discursu per solam auctoritatem reuelantis, atq; adeò quasi ex terminis assentimur, vnde suo mo-
76. do appellari possunt principia per se nota, hoc est, non ex alijs deriuata, quæ cum causam proximam conclusionum contineant, priora, & notiora iure vocantur, & cum hæc sit posterior definitio demonstrationis, ex ea infertur prima, videlicet esse syllogismos scire facientes, & ex vtraque definitio scientiæ, scire est rem per causam cognoscere, & quod illius est causa, & non contingit aliter se habere.

Quarta assertio. Ex his tribus assertionibus colligitur vltima ex directo satisfaciens quæstioni, quæ talis est: de ratione scientiæ in communi sumptæ, hoc est, abstrahentis à naturali, vel quæ ex princi-
77. pijs supernaturalibus deducitur, non est euidentia, quanquam intrinseca sit scientiæ naturali, quam definiuit Aristoteles, & cuius præcepta tradit

Probatur primo. Huius assertionis vtramque partem satis efficaciter probat doctrina totius quæstionis: etenim si verum est intrinsecum esse scientiæ naturali, vt ex principijs lumine naturali notis deriuetur, cum eiusmodi sint ab intrinseco euidentia, eandem euidentiam participabit scientia: hanc autem solam ab Aristotele ex intentione definitā esse apertè ex verbis ipsius ostendimus.

Ratio. Et rursus, si vera, ac propria ratio scientiæ licet imperfecta, saluatur in ea, quæ ex certissimis, licet ineuidentibus principijs veram causam conclusionis reddentibus procedit, euidenter infertur; communem rationem scien- 78.
tiæ simpliciter ab euidentia, atque ineuidentia abstrahere, atque adeò non pertinere ad rationem eius intrinsecam euidentiam, sed definiendam esse, sicut in principio quæstionis definita est, euidentia in definitione minime posita: cæterum si eam duntaxat scientiam, quam Aristoteles ex intentione tradere voluit definiamus, addenda est præfatæ definitioni euidentia, dicendumque scientiam esse habitum certum, atque euidentem rei necessariæ per demonstrationem.

Soluuntur argumenta adducta pro sententia Durandi.

Respondetur ad primum arg. NVnc autem argumenta pro sententia Durandi proposita soluenda sunt, & primo occurrimus admittentes Theologiam non procedere ex principijs per se notis lumine naturali, ideò non esse scientiam 79.
talem, qualem Aristoteles definire voluit, sed satis esse, vt ex certissimis quanquam obscuris procedat, vt simpliciter sit scientia, & non fides, vt contendit Durand. fides namque soli auctoritati innititur, & Theologia non innititur auctoritati proximè, sed euidenti discursui: vnde euidens est etiam conclusionem Theologicam non pertinere ad fidem, sed ad alium habitum certum per demonstrationem genitum, qui non potest esse alius, ac scientia.

Ad II. Modo simili soluitur secundum, cum procedat ex conditionibus scientiæ ab Aristotele traditis, quæ ad naturalem (quam ipse solum agnouit) coarctantur, qualis non est Theolo-
gia, sed ex naturali, & supernaturali principio 80.
mixta, certissimis quidem, licet non omnino euidentibus, quod satis est, vt sit simpliciter scientia, quamuis ob defectum euidentiæ imperfecta.

Ad III. Ad 3. negamus Theologiam non esse virtu-

tem intellectualem, non licet nam faciat optimum omnino actum, facit tamen optimũ, qui haberi potest in via, circa conclusiones ex certissimis principijs per euidentem syllogismum deductas, & cum sit habitus, per quem intellectus semper dicit verum, satis est, vt sit virtus intellectualis simpliciter, licet imperfe-
81. cta, non secus, ac subalternata scientia à subalternante disiuncta, cuius principia per experientiam sunt nota, vera scientia est, sed imperfecta, cum eius principia non probentur à priori, nec reducantur ad prima: nec tamen est virtus intellectualis perfecta, quia non facit vltimum simpliciter, sed optimum, quod potest in illo statu semper tamen dicens verum.

Ad vltimũ. Ad vltimum respondetur, singularia, & contingentia reperiri in fide, & ex consequenti in Theologia, sed cum ex diuina reuelatione habeantur, certissima sunt, quod in naturalibus non est simile, nam cum causa contingentium non sit per lumen naturale certo cognoscibilis, nec certa notitia eorum haberi potest, vel aliorum, quæ ex eis deducuntur:
82. diuina autem reuelatio procedit ab eo, qui causas eorundem infallibiliter nouit, & singularia omnia sibi præsentia ab æterno prospexit, ideò quædam ex eis sic cognitis possunt euidenter deduci, quod facit Theologia: sed præcipua eius conditio est, quod ex vniuersalibus principijs procedit ea alicui singulari applicans, nempe Deo optimo, vel Christo domino, qui maiorem longè perpetuitatem, quam vniuersalia (circa quæ versantur naturales scientiæ) habet: & similis est ratio de alijs singularibus à Deo optimo vel Christo institutis, qualia sunt Sacramenta: ex quibus, vt stant sub diuina reuelatione, quędam proprietates, vel effectus per euidentem syllogismum deduci possunt, generantem absque dubio scientificam notitiam.

QVAESTIO III.

Habeant ne scientiæ vnitatem, & quænam illa sit.

Titulus quæstionis. POst quidditatem, & simplicitatem scientiæ vnitas, ac distinctio eius exquirenda est, & prius vnitas, quam distinctio,
83. quemadmodum prius est aliquid esse in se vnum, quam ab alijs distinctum, quanquam in vnitate aliquid distinctionis necessario admisceatur, & in distinctione quoque aliquid vnitatis, vnde necesse est secundum hanc, & tertiam quæstionem sequentem quodammodo esse permixtas.

Variæ sententiæ inter se, & Aristotelis oppositæ referuntur.

CIrca vnitatem scientiarum diuersas, imo extremas sententias, reperio, quidam in primis tantam esse volunt vnitatem, vt principiorum omnium, & conclusionum vna sit scientia: distinguunt isti habitum principiorum, & conclusionum, imo plures habitus pro diuersis conclusionibus, sed ex vtrisq; habitibus eandem constare scientiam arbitrantur, & ideò vnam esse scientiam cunctorum principiorum, & conclusionum, quæ ex eis deducuntur per diuersas demonstrationes. Huius positionis meminit Durand. quæst. 4. prologi num. 7. quam magna ex parte ex mente Ocham probauit Gabriel. quæst. 3. eiusdem prologi tenens cum eo aliquando posse eundem habitum scientiæ versari circa principia, & conclusiones. Prima sententia. 84.

Cuius hæc est ratio, quia tota demonstratio ex principijs, & conclusione est vna quædam propositio hypothetica, ergo per vnum actum intellectus ei assentimus, sed vnus actus, vel assensus vnum generat habitum, ergo vnus habitus sufficiet pro conclusione, & principijs. I. Ratio.

Et probari potest secundo, quia vnico actu scientiæ assentimur conclusioni propter principia, ergo simul assentimur conclusioni, & principijs, & non per diuersos actus, atque adeò nec per per diuersos habitus in ea intendit intellectus, vbi enim vnum propter alterum est, ibi non duo, sed vnum duntaxat esse iudicamus, vnius ergo obiecti rationem habent principia, & conclusiones, ergo vnus actus, & habitus pro omnibus debet poni: & esto ponerentur diuersi, tanquam partes certè eiusdem se haberent, quemadmodum principia, & conclusio tres propositiones distinctæ sunt, sed quasi partes eiusdem demonstrationis propter ordinem compositionis, quem inter se se habent, talis igitur erit ordo inter actus, & habitus, idcirco modum vnius totalis habebunt ex diuersis partibus compositi. II. Ratio. 85.

Alij verò habitum principiorum, & conclusio- I. Sentent.

86. clusionum distinguentes vnā duntaxat scientiam pro cunctis rebus posuere, quemadmodum vnus est habitus omnium principiorum: eiusmodi autem vna scientia est, quae de ente vniuersalissimo differit, & quam nos Metaphysicam appellamus, composita quidem ex multis habitibus partialibus pro diuersitate particularium scibilium, ac principiorum, diuersas autem scientias à philosophis fuisse separatas, aiunt, non ex earum natura, sed propter commoditatem nostram, quo enim distinctius de diuersis rebus differitur, eo melius earum rationes à nobis capiuntur.

I. Fundam. huius opinionis Durandi. Huius positionis meminit etiam Durand. quaest. 4. prolog., cuius etiam potissimū fundamentū hisce verbis insinuauit: *Omnes scientiae conueniunt inter se in formali modo tendendi in obiecta sua, quia omnis tendit in suum obiectum sine formidine, & necessario, propter quod differentia,*

87. *quam habent scientiae ex parte obiectorum non est adeo formalis, aliam tamen habere non possunt, & ideò dicuntur differre formaliter per sua obiecta, quae tamen differentia magis assimilatur differentiae partium in modo suo toto, quam differentiae specierum sub genere, & istud sit dictum gratis de differentia habituum ad praebendum alijs*

Ex eo deducitur prima ratio. *occasionem amplius cogitandi, &c.* Ex quibus hoc argumentum deducitur ad probandam talem veritatem. Distinctio essentialis scientiarum accipitur ex modo tendendi in obiectum, sed iste in omnib⁹ est idem, ergo omnes sunt vna scientia totalis, probatur minor, quia omnes tendunt in obiecta cum certitudine, & euidentia.

II. Ratio.

88. Secundo probatur, ideò fides est vna, quia sub eadem ratione formali diuinae auctoritatis creduntur omnia: sed vniuersis conclusionibus assentitur intellectus per idem medium demonstrationis, ergo omnes sunt eiusdem speciei, quam ex medio assentiendi accipiunt, pertinebunt ergo omnes ad eundem habitum, nam sicut actus ex medio capiunt speciem, sic habitus ex actibus, & quod demonstrationes, vel principia sint in diuersis materijs, vel diuerso modo ab eisdem abstrahant, solum erit differentia materialis.

III. Ratio Arist. Tertio eadem est scientia de genere, ac speciebus, vt docet planè Aristotele lib. 1. post. cap. 8. & 10. eadem Geometria agit de triangulo, de Isochele, gradato, & caeteris, eadem de animali, homine, leone, & equo: vnde ad eandem scientiam pertinere docet agere de

89. vniuersalissimo ente, ac de generibus, & speciebus eius 4. Metaph. text. 2. hisce verbis: 89.
Quare entis quoque quot species sunt, & species specierum, speculari vnius scientiae genere est: sed omnia obiecta scientiarum sunt species quaedam entis, ergo ad eandem scientiam vniuersalem rationem entis considerantem pertinebunt, & haec vna scientia sufficiens erit pro cunctis obiectis particularibus, cuius quasi partes erunt speciales scientiae, ea considerantes.

Huius opinionis sectatores. Hanc tenuere positionem Crasus, vt Cicero retulit 4. lib. de oratore, & Antonius Mirandulanus, lib. 13 de euersione singularis certaminis sect. 6 & 7.

III. Sent. Ex opposito verò affirmat omnium Nominalium turba, non solum esse plures scientias, sed tot, quot sunt demonstrationes, & conclusiones, ita vt vnus sit habitus scientiae de homine pro demonstratione ostendente primā 90.
passionem, alius pro ostendente secundam, sicque de caeteris, fauet huic positioni Scotus in 3. d. 24. quaest. 2. § ad secundū quaesitum, vbi haec verba scribit: *Si alia explicita in scientia considerentur sub proprijs rationibus in se non autem, vt continentur in aliquo vno primo subiecto, forte tot sunt habitus, quot conclusiones distinctae specie sunt demonstratae.*

I. Ratio. Fundamentum eius videtur attigisse Gabriel vbi supra in haec verba: *Semper habitus proportionatur actibus, ex quibus generatur secundum identitatem, & diuersitatem, ita quod semper tanta est identitas, & diuersitas in habitibus, quanto in actibus, ex quibus generātur, vel augmentantur, &c.* quibus potissimā etiam rationem, 91.
eadē sententia innititur insinuat, nam proximum distinctiuum habituum sunt actus, sicut distinctiua actuum obiecta, sed conclusio per quam demonstratur prima passio distinguitur specie ab ea, per quam demonstratur secunda, quemadmodum passiones ipsae distinguuntur specie, vt capacitas disciplinae ab admiratione, & haec à risibilitate, ergo & habitus cuiuslibet conclusionis erit diuersus.

Confirm. Et confirmatur, quia plus differunt assensus diuersarum conclusionum, quam eiusdem in diuersis intellectibus, vel in eodem diuersis temporibus multiplicati, sed assensus eiusdem conclusionis distinguuntur numero, ergo diuersae conclusiones distinguuntur specie: nam cum non sit medium inter differentiam numericam, & specificam, quaecumque maior 92.
numerica specifica erit, generabunt ergo diuersos habitus scientiae, quia quaelibet per se habet virtutem producendi habitum.

Secundo,

II. Ratio. Secundo, generalis est oppositorum regula, quod si aliquid alicui opponitur cũ omnibus, quæ sunt eiusdem speciei, habet eandem oppositionem: frigidum opponitur calido, & ideò omnibus calidis propter specificam identitatem: sed contingit sæpè numero errorem opponi alicui conclusioni, & non alteri, ergo non erunt eiusdem, sed diuersæ speciei: probatur minor, quia benè potest quispiam errare circa vnam conclusionem philosophiæ, non circa alias, & talis error non omnibus, sed ei soli erit oppositus: vnde infertur specifica earum differentia, atque habituum, quos in intellectu generant, pro hac sententia.

Vera sententia Aristotelis explicatur.

IIII. Sententia Arist. Media incedit via Arist. inter præfata extrema, & cum eo vniuersa Peripateticorum schola, separans in primis
93. intellectum, quem vocat habitum principiorum, à scientia, quæ est habitus conclusionum: deinde diuersas scientias, non solum practicas, quæ versantur circa operabilia, & speculatiuas circa speculabilia, sed diuersas etiam speculatiuas, & diuersas quoq; practicas, & id quidem multis suæ doctrinæ locis, sed
Arist. præsertim 6 lib. Metaph. text. 2. vbi postquam practicas à speculatiuis separauit, tria speculatiuarum genera distinguit iuxta triplicem modum abstrahendi à materia hisce verbis: *Quare tres vtique erunt speculatiuæ Philosophiæ, Mathematica, Naturalis, Theologia.* Et ad huc sub his generibus diuersas separat species, text. 5. sic inquiens: *Non enim est vna species, neque in scientijs Mathematicis etiam, sed Geometria, & Astrologia sunt alicuius naturæ, &c.* 1
94. etiam libro de posteriori resolutione cap. præsertim 8. & 23. non solum diuersas esse scientias statuit, sed radicem, ac fundamentum necessariæ separationis tradit sic loquens: *omnis enim demonstratiua scientia circa tria est, & quæcumque esse ponuntur, hæc autem sunt genus, cuius per se passionum est speculatiua, & communia, quæ dicimus dignitates, ex quibus primo demonstrant, & tertium passiones, quarum quid significat vnaquaque accipit, &c.* Verba sunt 8 capitis, ad cuius finem hæc etiam subiungit: *Communicant autem omnes scientiæ sibi inuicem secundum communia autem dico, quibus vtuntur, tanquam ex his demonstrantes, sed non de quibus monstrant, neque quod monstrant, &c.* & cap. 23.
95. scientiarũ etiam distinctiua clarius designans ait: *Altera verò scientia est ab altera, quarumcunque principia, neque ex eisdem, neque alteris sunt, huius autem signum, cum ad indemonstrabilia venerit, oportet enim ipsa in eodem genere esse cum his, quæ demonstrantur.*

Ex quibus testimonijs tale huius sententiæ I. Ratio.
fundamentũ elicitur: tribus continetur completa ratio scientiæ, subiecto videlicet, quod appellamus scibile, circa quod tanquam circa scopum versatur, passionibus naturam eius consequentibus, ac de eo demonstrabilibus,
& principijs, ex quibus demonstrationes con- 96.
stituuntur, easdem passiones de eodem subiecto ostendentes, & nihil aliud præter hæc repetitur, quod ad substantiam scientiæ spectare possit, sed tria hæc valdè diuersa sunt in diuersis rerum generibus, ergo scientias essentialiter distinguunt. Probatur minor, diuersa subiecta sunt ens naturale, linea, & numerus, ex quibus diuersæ valde passiones procedunt, & longè ab his diuersa sunt entia omnino immaterialia, motusque expertia, vt Deus optimus, ac substantiæ separatæ, quibus diuersa attributa, ac proprietates conueniunt, lineæ etenim, & numeri proprietates sensibilem materiam, vel motum non concernunt, cum
tamen motas proprietas sit entis naturalis ex 97.
materia, formaque intrinsece compositi, & separatæ substantiæ, sicut horum omnino expertes sunt, sic proprietatibus, atque attributis spiritualibus decorantur: vnde fit, principia ex eorundem subiectorum natura desumpta non minus esse diuersa: considera obsecro Mathematica principia in primis vniuersalia, vt si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia, & super quamlibet datam lineam licet triangulum constituere: & rursus specialia, vt definitiones, lineæ, & numeri, & inuenies valde diuersa esse à definitionibus naturæ, & motus, quæ propria sunt principia Philosophiæ Naturalis, ac demum principia Metaphysicæ, cuius est considerare separata à materia, vniuersaliora sunt, & longè ab vtrisque diuersa, ex subiecto autem diuerso, quod ex diuersum scibile, à quo diuersæ prodeunt passiones, ex diuersis item principijs diuersæ conclusiones deducuntur, & ex eis diuersi habitus generantur.

Accedit secunda ratio ex virtutum similitu- II. Ratio.
dine desumpta, quæ ex diuersis bonis rectæ
rationi consentaneis distinguuntur specie, sed 98.
sic se habet scibile respectu intellectus, sicut bonum

99. num rationis respectu voluntatis, ergo non minus scientias distinguit specie, præsertim cum sint virtutes intellectuales, quibus perficitur intellectus, quemadmodum virtutibus moralibus perficitur voluntas, quæ etiam est vniuersalis potentia, habens pro obiecto adæquato totam latitudinem boni, quemadmodum intellectus totam latitudinem veri, par igitur ratio debet esse de distinctione habituum, & virtutum vtriusque potentiæ.

Vltima ratio. Postrema ratio (nisi ego fallor) duarum præcedentium fundamentum est, colligiturque ex propria cōditione scientifici habitus, quam ponit D. Thom. 1 2. quæst. 54. art. 1. vbi intellectum ait esse potentiam passiuam, quæ comparatur ad actum vnius speciei, sicut materia ad formam vnam, vnde sicut hæc determinatur ad formam vnius speciei à tali agente, & ab alio diuerso determinatur ad formam alterius speciei, sic intellectus determinatur à tali agente, quod est obiectum, ad actum talis speciei, & à diuersis obiectis determinatur ad diuersos actus, sed habitus sunt quædam formæ inhærentes potentiæ per modū dispositionis determinantes eam ad talem actum, quemadmodum dispositiones determinant materiam ad talem formam, ergo quemadmodum diuersæ sunt dispositiones inductæ à diuersis agentibus pro diuersis formis, & non vna pro omnibus: pari ratione sunt diuersi habitus, quibus intellectus disponitur ad actus scientiæ diuersos iuxta agentia diuersa, quæ sunt diuersa obiecta, vel scibilia.

Confirmando. 100. Et confirmatur hæc ratio, quia habitus intellectuales sunt quasi radij quidam lucis ab intellectuali lumine ordine quodam deriuati: ita vt quo proximius deriuantur, eo sint perfectiores, atque adeò vniuersaliores: vnde fit, vt intellectus principiorum, qui sine medio aliquo ab eo procedit, & sine medio etiam in proprium fertur obiectum, vniuersalior sit, scientiæ verò ab eo iam procedentes magis à primo lumine elongantur, quasi radij magis distantes, vnde minoris virtutis, atque extensionis sunt ad illustrandum obiecta, quæ proinde minus longè vniuersalia esse necesse est: & habitus ipse scientificus contractior, ita vt non valeat vnus ad scibilia omnia se extendere, sed pro diuersis scibilibus separentur diuersi habitus, quemadmodum in vniuersis rerum generibus, quæ magis distant à primo principio imperfectiora sunt, magisque inter se se diuisa: considera virtutem sensitiuam 101. cognoscitiuam, & videbis quo minus materialem, & magis ad immaterialitatem intellectus accedentem perfectiorem esse, maiorisque proinde extensionis, & idcirco magis vnitam: quo autem magis ab eadem immaterialitate elongatur, debilior, imperfectior, contractior est, magisque diuisa: vna phantasia, vel imagitiua obiecta omnia diuersarum potentiarum inferiorum percipere valet, nempè cogitatiuæ, memoratiuæ, sensus communis, &c. Vnus sensus communis obiecta omnia exteriorum sensuum: sed iam sensitiuam virtutem exteriorem in quinque potentias diuisam cernimus: sic igitur de scientijs iam longè quasi à fonte distantibus necessario dicendū est, minorem extensionem habere, maioremque proinde distinctionem postulare.

De habitu principiorū clara sententia Arist. De habitu autem principiorum luce clarior est sententia Aristotelis, quod à scientijs distinguatur, cum sit earum causa: etenim principia, quibus per talem habitum assentimur, ratio formalis sunt, propter quam assentimur conclusioni, ergo eorum habitus tanquam 102. necessario præsuppositus distinctus est à scientijs. Adde hunc habitum inclinare ad assentiendum principijs sine medio, nam obiectum eius veritas est immediata, habitus autē scientiæ inclinat ad assentiendum eis mediantibus: hæc igitur ratio conuincit distinctionem specificam horū habituum, sicut præcedens realem distinctionem.

Respondetur ad primum primæ sententiæ arg. Neque argumenta primæ positionis probare possunt eorum vnitatem, nam ad formam primi dicendum est, partes cuiuslibet demonstrationis duobus modis esse considerabiles: vno, prout sunt tres propositiones necessariæ, in modo, & figura dispositæ, & iuxta 103. præcepta demonstratoriæ artis compositum quoddam artificiatum constituentes, quod vocatur demonstratio, & iuxta hanc considerationem modum vnius habent principia, & conclusio, ad eundemque habitum Logicæ docentis pertinent, cuius est vsus in omnibus scientijs: alio modo considerantur, vt principia continent veritatem immediatam, cui intellectus ex terminis assentitur, conclusio verò mediatam, cui assentitur propter eadem principia, quo pacto diuersorum habituum obiecta, & actus sunt, intellectus videlicet, & talis, aut talis scientiæ, iuxta materiam, in qua

inueniuntur: tres itaque habitus concurrunt ad demonstrationes singulas cuiusl bet scientiæ: Logicæ in primis, quo vtimur ad eam fa-
104 bricandam, habitus intellectus, qui principiorum, & particularis scientiæ, iuxta materiam, ex qua fabricata est, vt Philosophiæ, vel Metaphysicæ, qua distinctione percepta facilè intelligitur compositionem demonstrationis ex tribus propositionibus non tollere distinctionem particularium habituum principiorum, & conclusionis, ad quos iuxta determinatam materiam (in qua repetiuntur) pertinent.

Ad 2. arg. Secundum etiam argumentum diluit alia distinctio: principia demonstrationis duobus modis accipimus, vt quod videlicet, & vt quo: vt quod considerantur, quatenus eis sine medio assentitur intellectus, vt quo verò, in quan-
105 tum assensus eorum sine medio iam ab intellectu productus est ratio formalis, propter quā assentitur conclusioni, & sub consideratione priori euidens est non pertinere ad habitum scientiæ, cuius assensum omnibus modis præcedunt, & per modum formalis obiecti producunt, sed ad proprium certè, quem vocamus intellectum, bene tamen sub posteriori, quia ratio formalis obiectiua ad eundem actum, & habitū pertinet cum obiecto, quod, ex vtroque siquidem vnum totale efficitur specificans actum, & habitum: exemplum vtriusque habemus in luce, quæ accepta, vt quod,
Exemp. mouet visum, obiectum est per se vnius actus videndi, cæterum vt est ratio illuminatiua coloris ad alium pertinet actū distinctum, quem color in ipse illuminatus terminat, itaque eodem assensu, eodemque habitu scientiæ fertur intellectus in conclusionem propter principia, ad quem principia ipsa pertinent, vt sunt propter quod conclusionis, at secundum se accepta ad alium distinctum scientificum præcedentem, & producentem.

Soluuntur fundamenta aliarum opinionum.

Respondetur ad primam secundæ, 106. PRimum argumentum secundæ positionis solum probat eundem esse modum generalem procedendi omnium scientiarum, certum, & euidentem, specialem tamen valdè diuersum, quem admodum principia, ex quibus procedunt, diuersa sunt, diuersa autē principia diuersos assensus conclusionū generant & isti diuersos habitus scientiæ, non solū partialiter, sed totaliter, cū multa sint principia, quæ neque ex alijs, neque ex alteru{tr}is fiunt, vnde nullo modo conueniunt cum alijs, sed omnino diuersa sunt, vt docuit Aristoteles atque ex consequenti conclusiones generant diuersos, diuersasque habitus scientiarum.

De fide autem diuersa est ratio, cuius medium assentiendi extrinsecum est, id est, non Ad 2. arg.
desumptum à natura credibilium, nempe dicentis testimonium, & ideirco idem respectu 107.
omnium cuiuscunque sint conditionis: medium autem scientiarum intrinsecum est, in quo tanquam in causa propria, & proxima continentur assensus conclusionum, & à quo etiam deriuantur: vnde fit, iuxta diuersam naturam obiecti, & assensus scientifici, diuersa esse principia, à quibus tanquam à medio formali assentiendi, speciem, vnitatem, & distinctionem capiunt, vt quæstione sequenti fiet manifestum.

Solutionem tertij argumenti quæstione præcedenti attingere cœpimus adnotantes nō esse vsquequaque verum eandem esse scientiam Ad vltim.
de genere, atque speciebus, vel de communi, 108.
& particularibus sub eo contentis, nisi cum hac limitatione, videlicet in quantum habent eandem rationem scibilis cum eo, hoc est, in quantum cadunt sub eandem rationem formalem obiectiua sed in quantū habent diuersam, per diuersa principia cognoscibilia sunt, diuersumque postulant habitum scientiæ: vtrumque cernimus in diuersis exemplis, nam in generibus proximis ferè semper contingit eandem esse rationem formalem scibilis absolute, sub qua tam genus, quam species continetur, constat in animali, figura, & numero, 109.
vnde eadem est scientia de animali, homine, leone, & boue, eadem de numero, ac de ternario, & quaternario, eadem de figura, triangulo, & quadrangulo, Isoschele, & gradato, in obiectis autē vniuersalissimis, qualia sunt ens, & ens naturale, non sic, cum multa non solum specie, sed prædicamento diuersa comprehendant, sub ente comprehenditur ens mobile, linea, & numerus, quorum diuersissima est ratio scibilis ab vniuersalissima entis, hæc namque à materia omnino abstrahit, cum spiritualia comprehēdat, at ens naturale materiam sensibilem ab intrinseco concernit, linea, & numerus saltem intelligibilem: vnde fit, diuersa principia ab eis procedere, à quibus etiam tra.
diuersæ,

diuersæ conclusiones, & scientiæ, diuersæ, inquam, ex æquo, & nō sicut diuersæ partes eiusdem totius, quia in nullo conueniunt (vt vidimus) negandū est ergo eandem semper esse scientiam de vniuersali obiecto, ac de particularibus sub eo contentis, ac proinde, quod vna sit omnium rerum, nec pro simplice habitu, nec pro composito ex multis partibus.

QVAESTIO QVARTA.

A quo scientiarum vnitas, atq; distinctio accipienda sit.

Titulus quæstionis. SI ita est, vt q[u]æstione præcedenti fuit constitutum, quod scientiarum vnitas non est omnimoda, ita vt vnica sit omnium rerum scientia, sed nec tanta distinctio, vt pro
111. singulis conclusionibus singuli habitus scientiarum ponendi sint: oportebit indiuisibilem (vt ita loquamur) metā statuere, quam vnitas, & distinctio sic attingant, vt non transgrediantur, atque ita fiat, vt certo sciamus, quænam scientiæ sint distinctæ, & quæ sub vnitate comprehendantur, & eiusmodi constitutiuum, ac distinctiuum quærit titulus quæstionis.

Triplex vnitas ac distinctio scientiarū. Quam metam vt notiorem efficiamus, triplex vnitas, ac distinctio scientiarum distinguenda est: possunt namque distingui scientiæ sicut res quælibet numero, specie, & genere,
112. & quidem de distinctione numerica dissidium nullum est inter Doctores cunctis affirmantibus à subiecto esse accipiendam, non secus, atque in cæteris accidentibus, ita vt vna numero sit scientia, quæ in eodem est intellectu, distinctæ verò, quæ in diuersis inhærent: distincta numero est Dialectica Petri ab ea, quam Ioannes adquisiuit, sicut diuersa numero albedo vtrique inest: controuersia igitur non procedit de hac vnitate materiali, sed de formali generica, aut specifica, & de hac præsertim vltima, quæ sola talis simpliciter vocatur: distincta etenim formaliter communi totius scholæ voce dicuntur, quæ specie distinguuntur, & vnum simpliciter vnitate formali, si eandem specificam essentiam participent, solum secundum quid, quæ eiusdem generis sunt: constitutiuum igitur, ac distinctiuum scientiarum secundum speciem primo inuestigamus, consequenter genericum, quia vtrumque suo modo necessarium est.

Vnum est in doctrina Aristotelis certum, (quod ab vniuersis opinantibus recipitur) videlicet scientiarum vnitatem, atq; distinctionem genericam, & specificam ex diuerso actu, & obiecto secundum genus, vel speciem accipiendam esse, non secus, ac vnitatem, & distinctionem potentiarum: de vtrisque enim potentijs scilicet, & habitibus accipitur ab vniuersis interpretibus illud, quod habetur primo lib. de anima text. 10. & lib. 2. text. 33 vbi de potentijs animæ acturus Aristoteles, prius de actibus, atque obiectis earum statuendum sibi, tanquam de prioribus, à quibus essentialem rationem accipiunt, hisce verbis decernit: *Si autem oportet dicere quid vnumquodque ipsorum, vt quid intellectiuum, aut sensitiuum, aut vegetatiuum, prius adhuc dicendum, quid sit intelligere, & quid sit sentire: priores enim potentijs actus, & operationes secundum rationem sunt, si autem sic, his autem adhuc priora obiecta oportet considerasse, de illis primum vtique oportebit determinare propter eandem causam, vt de alimento, & sensibili, & intelligibili, &c.* quæ elucidans D Thom. quæst 2 de virtutibus, art. 4. ita ait: *Vnitas cuiuslibet potentiæ, vel habitus ex obiecto consideranda est, & hoc ideò, quia potentia hoc ipsum quod est, dicitur in ordine ad possibile, quod est eius obiectum, & sic ratio, & species potentiæ ex obiecto accipitur, & similiter est de habitu, qui nihil est aliud, quam quædam dispositio potentiæ perfectæ ad suum obiectum, &c.*

Nota. 113.

Arist.

114.

Notabilia ad explicandam quæstionis difficultatem, & diuersitatem opinionum.

SEd hinc ortum habuit opinionum diuersitas, quia non ex eodem principio, sed ex diuerso posuerunt diuersi interpretes Aristotelis accipiendam esse distinctionem actuum, & obiectorum, & ex consequenti habituum, atque scientiarum. Notabilia. 115.

Quidam enim non ex alio, sed ex propria eius natura, & conditione

Quorum sententiam vt intelligamus obseruandum est: primo tria esse considerandā in obiecto alicuius potentię vel habitus, primum id, quod pure materiale est, secundo formam, quam in eo percipit potentia ipsa, vel habitus, tertio rationem sub qua percipitur, vt in obiecto potentiæ visiuæ consideramus Tria consideranda in obiecto potentiæ primum notabile.

in primis hoc, vel illud corpus, quod medio colore ei inhærente percipitur vt lignum, aut parietem, quibus inhæret albedo: deinde consideramus eandem albedinem, quam percipit, ac tandem rationem visibilitatis ex eius natura ortam, per quam ad potentiam ordinatur, habet namque albedo, & quilibet alius color virtutem immutandi visum, per species
116. intentionales, quas ei imprimere potest, quæ virtus visibilitas appellatur: subiectum igitur vocamus obiectum pure materiale, & qua si per accidens, cum sit quasi materia accidentis sensibilis, quæ per accidens se habet ad sensationem eius, accidentale est enim, vt albedo videatur, quod in ligno, aut pariete sit, seu in quocunque alio subiecto, cum non alio, sed eodem modo videatur in vno, atque in altero, albedinem autem ipsam, quę videtur in subiecto, appellamus obiectum formale, quod, seu rationem, quæ percipitur à potentia, visibilitatem verò rationem, sub qua percipitur, & à qua constituitur in esse subiecti, & albedinem ipsam, vt visibilem, obiectum in ratione obiecti.

Secundum notabil. D. Thom. Secundo obseruandum est ex doctrina D. Thom. opusc. 70. super librum Boëtij de Trinitate quæst. 5. art. 1. vbi de speculatiuis scientijs agit: speculabili secundum quod est obiectum speculatiuæ scientiæ duo conuenire, vnum ex parte eiusdem potentiæ intellectiue, alterum ex parte habitus scientię, per quam
117. consideratur: ex parte quidē intellectus competit ei, quod sit immateriale, hoc est, quod modo immateriali super immaterialem speciem percipiatur, nec enim potentia obiectum percipere valet, nisi modo sibi proportionato: ex parte autem scientiæ competit ei, quod sit necessarium, non potens aliter se habere, atq; adeò motui, vel mutationi minime subditū: nam quod mutationi subditur, indifferens est ad esse, & non esse, vnde colligit D. Thomas, obiectūm scientiæ à motu, & materia esse abstractum, eiusmodi autem abstractio-

Arist. ponit triplicem gradum abstractionis. nis triplicem gradū distinguit Aristoteles. 6. Metaphysic. text. 2. & 3 iuxta triplicem gradum materiæ, alia enim est materia singularis, vt carnes istæ, & ista ossa Petri accidentibus singularibus, ac sensibilibus subiecta: alia non singularis, sed à prædicta singularitate
118. sensibili abstracta, quæ proinde sensibilis vocatur, quia qualitatibus sensibilibus vestita, licet in communi conciperetur, vt caro, os, nerui, &c. tertius gradus non sensibilis, sed intelligibilis materiæ vocatur, quia conceptus materiæ, vel materialis accidentis est, non tamen vt sensibilibus accidentibus vestitæ, aut coniunctæ, vt dū quantitatem continuam, vel discretam, hoc est, lineam, vel numerum concipimus, conceptum formamus, nec singularem, nec sensibilem materiam concernentem, benè tamen intelligibilem, nā & si linea, & numerus accidentia sint 119.
verè materialia, vereque corpori qualitatibus sensibilibus affecto inhærentia, solum vt materialia considerantur, ac si posteriorem conditionem non haberent: iuxta hos itaq; tres gradus materiæ tribus modis contingit obiectum scientiæ à materia abstrahere, primo à singulari quidem, quam concernere idcirco repugnat, quia singulare sensibile definitionis, demonstrationis, aut scientiæ obiectum, haud quaquā esse potest, sed vniuersale omnino esse oportet, atque adeò à singularitate materiali abstractum: secundo à materia sensibili, quia & si verè sit res accidentibus coniuncta sensibilibus, non concipitur vt talis, sed solum vt corporea, vel materialis, ac si talem 120.
coniunctionem cum sensibilibus non haberet. Tertius gradus abstractionis est ab omni materia, tam intelligibili, quā sensibili, à qua abstrahere re ipsa contingit, vel sola consideratione. Primo modo abstrahunt Deus Optimus, & Angeli, atque etiam anima rationalis secundum substantiam considerata. Secundò modo abstrahit ab omni materia conceptus, communis spiritualibus & corporeis rebus, qualis est vniuersalissimus entis in decem prędicamenta diuisibilis, & iuxta triplicem hunc gradum abstractionis à materia scientiam speculatiuam triplicem separat Aristoteles, naturalem à materia singulari abstrahentem, sed concernentem sensibilem: Mathematicam ab vtraque quidem abstrahentem, sed concernentem intelligibilem: & primam Philosophiam, seu Metaphysicam prorsus à materia abstractam.

Triplicem hanc diuisionem gradualem materiæ abstractionis ab ea, atq; scientiarū recepit semper vniuersa Peripateticorū schola, eandē scientiarū experimento confirmatam: Approbatio triplicis gradus abstractionis.
etenim si ad naturalem Philosophiam oculos conuertamus, videbimus materiam cū motu, 121.
cęterisq; sensibilibus accidentib⁹ contemplantem: si ad Mathematicas disciplinas, Geometriam de diuersis figuris, angulis, ac proportionibus, Arithmeticā de numeris, eorundemq; propor-

proportionibus differentes, quæ omnia licet vere sint sensibilibus cōiuncta, sic profecto cō
122 siderantur, ac si essent ab eisdem penitus separata, materialem nihilominus conditionem habeutia: si demq; ad Metaphysicam, negare non possumus ex ea parte, ab omni gradu materiæ realiter abstrahere, qua separatas contēplatur intelligentias, ex altera, qua communissimam rationem entis, saltem secundum considerationem: quemadmodum enim, qui animal definit, ac considerat, vt equo, ac leoni cō mune, ab vtroque abstrahere dicitur, quia in tali consideratione speciales eorum differentiæ, ac rationes actu non clauduntur, pari ratione, qui communissimam rationem entis, vt corporeis, atque spiritualibus rebus cōmunē contemplatur, nihil profecto de materia sensibili, vel intelligibili, vt tali, considerat: quamuis aliquando sint res vere materiales.

Explicatur & probatur sententia Pauli Sonzinatis, de ratione formali obiecti in esse rei.

I. opinio Soncinat.

123 EX horum notabilium doctrina primam sententiam sic explicāt eius Patroni, duplex est ratio obiectiua, per quam res aliqua pertinet ad scientiam, vna circa quam versatur scientia, quam propterea vocare solent rationē, quę, talis est mobilitas, vel motus in Philosophia naturali, linea in Geometria, in Arithmetica numerus & in Metaphy. entitas: altera est ratio non considerata à scientia, sed sub qua considerat præfata ratio, quę atque adeò obiectum ipsum, circa quod scientia versatur: quæ ideo dicitur ratio obiectiua sub qua, & hæc est, quæ constituit obiectum in esse obiecti, quam aiunt esse abstractionem à materia, nunc ergo rationem, quæ, separare scientias volunt non rationē, sub qua, vel (quod idem est) obiectum in esse obiecti: itaq; Metaphysica non distinguitur à Mathematicis, vel naturali Philosophia per entitatem, vt omnino abstrahentem à materia sed per solā entitatem, tanquam per rationem formalem, quæ, nec Philosophia per entitatē concernentē materiam sensibilē, sed per mobilitatē, vel motū secundū se sumptū, sicq; de Mathematicis disciplinis, cæterisq; specialibus scientijs cē
124 sendum est, tot videlicet esse specie distinctas, quot sunt rationes formales diuersæ, quę cōsiderantur, ita tamen, vt quę ad eandem referūtur, vel sub ea comprehenduntur, sub eadem etiam comprehendantur scientia.

Huic sententiæ fauet Scotus in 3 dist. 35. q. 2. §. ad secundum quæsitum, vbi hæc verba scribit. *Quilibet habitus intellectualis, habet vnitatē, ex vnitate sui primi obiecti, in quo habitus virtualiter cōtinetur, sicut in sua causa partiali, sicut Geometria dicitur vnus habitus ex vnitate lineæ, &c.* Fauet etiā Durandus in 3 q. prologi, nō longe à principio: vbi ait scientias propriè dictas à solis obiectis, de quibus sunt, distinctionē accipere: adscribitur etiā Nominalibus, sed eā explicat, sequitur, & cōfirmat Paulus Sonzinas 6. meta. q. 8. concl. 3 cuius hæc sunt verba. *Vnitas specifica scientiarū non sumitur ex formali ratione obiecti, in quantum est obiectū, sed ex ea, quæ sibi conuenit in quantum est res quędā, &c.* Et magna etiam ex parte D. Tolet. 1. lib poster. q. vnica conclusione secunda affirmante scientias specie distingui, quę de diuersis rebus sunt cum eadem abstractione, vel de eadem re sub abstractione diuersa.

Patroni Scotus.

Durand.

125

Sonzin.

P. Toletus.

Fauet etiam in primis huic opinioni triplex testimonium Arist. quorū primum habetur t. lib. posterio c 23 hisce verbis *Vna autē scientia est, quæ est vnius generis, quæcumq; ex primis cōponuntur, & partes sunt, aut passiones horum per se, &c.* Vnius autē generis subiectū vocatur absque dubio ratio vna formalis, quā participant vniuersa, quæ in scientia considerantur, & ab eius vnitate sortitur scientia ipsa vnitatem, ac distinctionem specificam.

Cōfirmat. 1. testimon. Aristot.

126.

Secundum testimonium habetur 3. lib. de anima tex. 38. vbi iuxta retū cōsideratarum diuisionē secari docet scientias, & sensus in verba. *Secatur autē sciētia, & sensus in res, quæ quidē potentia est in eas, quæ sunt potentia, quæ verò actu in eas, quæ sunt actu.* Secari autem idem est, ac distingui, sentit ergo Arist. rationem formalem consideratam seclusa quacumq; abstractione à materia distinguere scientias.

Probatur 2. testimonio Aristot.

Postremum testimonium cōtinetur 4. lib. metaph. in princip. Metaphysicam tanquam vniuersalem scientiam distinguens à particularibus, hac sola ratione, quia vniuersalissimā rationem entis contemplatur, cum tamen particulares circa aliquā eius partē, nempe circa aliquam particularem entitatem versentur, vt Grāmatica, ait, circa voces, sicque de reliquis. Quod testimonium exposuit D. Tho. in fauorem eiusdem sententiæ, ex sola rerum diuersitate, nulla prorsus mentione abstractionis facta distinguentis scientias.

Probatur 3. testimonio.

D. Thom.

Sed afferamus iam rationes eiusdem Sonzina-

I. Ratio. Soncin. zinatis, quibus eam confirmat: diversæ scientiæ, ait, secundum speciem conveniunt in eadem ratione formali obiecti, in quantū est obiectum, hoc est, in eadē abstractione à materia ergo ex ea non distinguuntur specie: probatur
128 antecedens in Arithmetica, & Geometria specie diversis, & eodem modo abstrahentibus à materia sensibili: atq; etiam in sciētia librorum de cœlo, ac de generatione, quarum vtraque concernit materiam sensibilem, & motum.

II. Ratio Et ex hac prima ratione colligit secundā. Scientiæ distinguuntur ex ratione formali obiecti, vt cum Aristot. fatentur omnes, non ex ratione formali, sub qua, vt probat ratio præcedens, ergo ex ratione formali, quæ, nam præter has non est alia ratio obiectiua.

III. Ratio. Probat tertio: nam cum demonstratio generet scientiam, ab eodem erit accipienda distinctio specifica scientiarum, à quo sumitur specifica distinctio demonstrationum: sed de-
129 mōstrationes distinguūtur specie per diversa principia, ex quibus scientifica deducitur conclusio, ergo ab eisdem erit accipienda distinctio scientiarum. Tunc vltra: diversa principia oriuntur ex diversa ratione formali obiecti, quæ consideratur, ergo hæc est, quæ primo distinguit scientias: probatur vltimum antecedens, quia ratio formalis obiecti est ipsa eius quidditas, ipsaq; ac eius definitio, quæ primum principium est, per quod demōstrantur passiones de subiecto: & certe à ratione formali obiecti, quæ cōsideratur, oriuntur passiones, vt ab entitate vnitas, & bonitas, à rationalitate capacitas disciplinæ, admiratio, & risibilitas hæc igitur, & non alia est formale obiectum distinguens scientias.

Opinio Capreoli, & aliorum sumens vnitatem scientiæ à diverso modo abstrahendi à materia.

II. opinio. Opinio secunda ex diametro pugnat cū prima statuens, non sufficere ad distinctionē scientiarū specificam diversam rationē formalem, quæ, nisi accedat diversa ratio, sub qua, cōstituens eandem in ratione for-
130 mali obiecti scibilis, quæ proinde, si diversa sit, diversum obiectum scibile constituet, etiā si eadem sit ratio, quæ consideratur: hanc autem rationem, sub qua, affirmat esse abstractionem à materia sicut præcedens opinio: vnde infert, diversas esse sciētias, iuxta diversam abstractionem à materia, diversa est Metaph. à Philosophia naturali, quia ab omni materia abstrahit, & hæc à Mathematicis disciplinis, quia materiam sensibilem concernit.

Huius sentētiæ sunt Capreolus q. 3 prolog. concl. 2. & 3. Deca Hispalens. ibi. art. 1. & 3 not. 5 & 6. Caie 1. post. cap. 22 q 1. & 1. p. q. 1. art. 3. Sot. itē q. 3. procœmiali 1 lib. poster. c. 25. q. vnica, & 1. Physicorum q 2. Iabellus 6. metap. qu 7 Patres demum Conimbricenses in procœm. physicorum qu. 1 art. 3. & 4 & aliqua ex parte P. Toletus vbi sup. in quantū abstractionem à materia cōcurrere docet ad scientiarū distinctionē: pro eadē suo modo refertur à quibusdam Soncinas 6. Metaph. q 8. ed quam longe sit ab ea, oppositam expresse tenens, iam vidimus. Huius sent. Patroni. 131.

Adversus prædicta proponitur obiectio.

Caeterum quia statim posset quis adversus hanc sententiam obijcere, tres dumtaxat esse scientias specie distinctas, cū triplex sit solum abstractio à materia, nempè Metaphysicam, naturalem Philosophiam, & Mathematicam, quæ vna erit, Geometriam, & Arithmeticam sub vnitate comprehēdens, siquidem vna est earum abstractio à materia sensibili, quod multis modis falsum ostendi potest. Obiectio.

Occurrūt Patres Conimbricenses huic obiectioni d cētes, esse quidē tres gradus generales scientiarum iuxta triplicem gradum abstractionis etiā generalē, sed alias esse speciales abstractiones, vt in Mathematicis disciplinis reperitur abstractio à materia sensibili, qua Geometria continet, & maior alia, sæpe à materia intelligibili, in qua constituitur Arithmetica: nā proportiones numerorū, non solū in rebus corporeis, sed etiā in spiritualibus reperiūtur, ergo sciētia, quæ eas contemplatur, non solum à materia sensibili, sed etiam intelligibili abstrahit: de quib' alij id falsē verū esse docēt intra latitudinem abstrahēdi à materia sensibili magis abstrahere Arithmeticam: &cū numerus fiat ex divisione cōtinui tanquā ex materia abstrahit ab eiusdē cōtinuis materialitate: sciētię itē mediæ inter pure Mathematicas, & naturalē Philosophiam, in media etiā abstractione versantur, vt Perspectiua, & Musica, nam ex ca parte, qua obiectū sub alternatæ scientiæ claudūt, à materia sensibili abstrahere necesse est, ex ea verò, qua sensibilē conditionē ei adiungunt, Solutio. 132. 133.

gunt,

gunt,sensibilem etiam materiā concernunt.

Aliorū in solutio. Quibus addunt alij, qui naturalē Philosophiam in plures scientias secāt, nēpe in scientiam de ortu,& interitu, de cœlo, & mundo,& de anima,quālibet harū diuerso modo concernere materiā sensibilem: minus namq; scientia de anima,tali materiæ immersa est, magis scientia de cœlo,& vtraq; materialior scientia
134 de generatione: & ex diuersa participatione huius gradus generalis concernētis materiam sensibilem diuersas rationes scibiles habere earū obiecta, sufficientes distinguere scientias, atque ita fit,vt in quibuscunq; diuersis scīētijs, diuersa quodam modo abstractio à materia reperiatur.

Fundamenta eiusdem sententiæ afferuntur.

Patet primo testimonio Arist. QVibus expositis primum fundamentū huius sententiæ est celebre illud Aristo. testimonium 6 meta.tex.2. & 3.eos gradus abstractionis distinguēs: & iuxta illud scientias,quod vsq; adeò efficax est, vt hāc sententiam distinguentē scīētias iuxta diuersum modum abstrahendi a materia primū in scholam inuexisse videatur, fauet etiam eidem sententiæ D.Tho eosdem gradus, eandēq; distinctio-
135 nem scientiarum penes illos approbans multis suę doctrinæ locis, præsertim opusc. illo 70.& 1.lib physic.lect.1.

I. Ratio. Sed rationibus non infirmis probatur. Primo, quo scīētia abstractior est,certior est,atq; euidentior,ergo distincta specie ab ea,quæ minus abstrahit,vnde diuersa abstractio cōstituet diuersam scientiam: antecedens reperitur expressum apud Arist 1. lib.poster.c.23 in princ. vb. sic loquitur. *Scientia autē est certior, & prior scientia. quæ ipsius quod, & propter quid est, & quæ nō de subiecto est ea,quæ de subiecto, &c.* Scientiā autē de subiecto vocat (vt in expositionibus e-
136 iusdē capitis adnotauimus)eam, quæ materiā sensibilem concernit,scientiam autem non de subiecto, quę à tali materia abstrahit, vt etiam exemplū de Arithmetica,& Musica statim subiunctū ostendit:illa enim, vt potè abstractior, certitudine Musicā superat materiæ sensibili immersam:probatur idem antecedens euidenti ratione,nā quo scientia abstractior est,minꝰ subditur mutationibus, ergo habet,obiectum magis immutabile, magisq; proinde certum, ac necessarium.

II. Ratio. Secundo,scientia capit speciem ab obiecto formali,quemadmodum potentia, sed obiectū formale scientiæ est scibile,sub ratione formali scibilis,à quo ergo cōstituitur obiectū in esse scibilis,ab eo constituetur scientia, in esse 137
talis scientiæ à cæteris distinctæ,sed eiusmodi est abstractio à materia,hæc igitur tribuet vnitatem,ac distinctionem specificam scientijs: probatur minor(nā cætera satis constat) intellectus est potētia immaterialis, ergo immateriale quoq; debet esse eius obiectum,ex modo saltem,quo ab ea percipitur: scibile igitur aliquid est in quantum immateriale, & rursus in quātum incorruptibile,atque perpetuum, sed omnes has conditiones sortitur,in quantum à materia abstractū, vt constat,ergo per abstractionem a materia tribuit speciem scientiæ,& per diuersam abstractionem vnam scientiam distinguet ab altera.

Tertia opinio sumens vnitatē obiecti scientiæ ab obiecto formali in esse scibilis.

TErtia sententia cōcurrere quidem diuersam abstractionem ad distinctionē scien- Tertia sent.
tiarum specificam arbitratur, vt præcedens posuit, sed non esse rationem formalem 138
distinguentem, nisi addatur diuersum lumen, à quo illustratum obiectum cōstituitur in ratione formali scibilis , & si diuersum sit lumen,diuersa erit ratio scibilis, diuersaque proinde constituetur scientia, itaque obiectum sub tali abstractione consistens, in quantum tali illustratur lumine, constituit talem scientiam, 139
ac distinguit ab alijs, quia sub tali lumine cognosci est ratio , sub qua , obiectiua: distinguuntur autem lumina iuxta diuersos gradus abstractionis,ita vt illud obiectum, quod concernit materiam sensibilem,sub lumine externorum sensuum cognoscatur, à quibus initium sumit scientifica rerum sensibilium notitia,& hoc appellant lumen Physicum , sub quo cognitum obiectum materiam sensibilem concernens,naturalem scientiam constituit,ac distinguit a cæteris: obiectum autem abstrahens à materia omnibus modis, soli lumini intellectuali (quod Metaphysicum vocant) innititur, ideò huic scientiæ speciem confert, & ab alijs separat:illud demum, quod à materia sensibili abstrahens intelligibilem concernit, innititur lumini interioris sensus, videlicet i- 140
maginatiuæ potentiæ, quod Mathematicum vocatur , nam constitutio,ac proportio figurarum,& numerorum à Mathematicis disciplinis considerata ex interiorū sensuum viribus

bus potius, quam ab exterioribus profecta est: merito ergo sub tali lumine illustratum obiectum Mathematicis disciplinis speciē tribuere dicitur.

Hanc sententiam sic explicatam primus inuenisse dicitur M. Bañes. 1 part. quæst. 1. articul. 3. quem sequitur ibidem Zumel, quæst. 2. notabil. 2.

Vnicum fundamentum huius tertiæ sententiæ.

Fundamentum huius sententiæ.

CVius illud (nisi ego fallor) potissimum fundamentum est, quod obiectum in tantum est cognoscibile, in quantum aliquo lumine illustratur, cum cognitio quælibet quasi quædam illuminatio sit, ergo in tantum erit scibile, in quantum lumine scientifico illustratur: lumen autem intellectuale scientificum generale cum sit, diuerso modo obiectum illustrat, atque in esse scibilis constituit per comparationem ad sensus, quorum ministerio iuuatur, quo ergo obiectum magis, vel minus sensibilibus permixtum est, perfectius, vel minus perfecte illustratur, perfectioremq; rationem scibilis consequitur, vel minus perfectam, ac de primo ad vltimum nobiliorem, vel minus nobilem constituit scientiam: & si omnino sit à sensibilibus abstractum, perfectissimam, qualis est Metaphysica: valde igitur consentaneum est scientiarum naturę, vt à nobis sensuum ministerio comparantur, specie distingui per diuersa lumina sic explicata.

141.

Vltima, & vera sententia, vnitatem scientiæ petens ex diuersitate principiorum.

Quarta sententia, & vera.

POstrema tandem sententia tenet scientias distingui specie per diuersa principia. quæ sic explicanda est. principia scientiæ duplicia sunt, incomplexa quidem, atque intrinseca, eiusmodi sunt partes subiecti essentiales, ex quibus componitur, vt materia, & forma, seu genus & differentia, quibus carebit, si sit omnino simplex, sicut Deus Optim. alia sūt principia complexa, & quasi extrinseca, in hoc sensu, quod non pertinent ad quod quid est subiecti, sed sunt propositiones per se notæ, & quasi primæ veritates, in quibus continentur conclusiones, & à quibus per demōstrationes deriuantur, & ab his principijs accipitur distin

142

ctio scientiarum iuxta hanc sententiam, non à primis, nam idem esset ab eis distingui, atque ab obiecto materiali, siue à ratione formali, quæ consideratur in scientia, hæc namque essētia ipsius subiecti est, cuius intrinseca principia sunt partes essentiales, itaque illæ censentur distinctæ scientiæ secundum speciem, quarum sunt distincta principia, vt Metaphysica distincta à naturali propter principia vtriusq; diuersa. 143.

Hæc est expressa sententia D. Tho. 2 lib poster. lect. 41. & 1. 2. quæst. 54. art. 2. ad 2. vbi ita loquitur. *Tota virtus demonstrationis, quæ est syllogismus faciens scire, dependet ex medio, & ideo diuersa media sunt sicut diuersa principia actiua, secundum quæ habitus scientiæ diuersificantur, &c.* Quē sequūtur Ferrar. 2. contra gentes, ca. 4 & Paulus Venetus tractatu de syllogismo demonstratiuo cap. 12. pro hac etiam sententia referuntur Scotus, Durand & Gabriel, cum cæteris Nominalibus in prologo sententiarum, quęst. 9. & 8. sed quam longe sint ab ea, videbit, qui eos his locis consuluerit: quid autem Scotus, & Durandus de hac re alijs in locis senserint, in fauorem profecto primæ opinionis eam referentes attulimus.

Expressa D. Thomæ.

144

Reputatur in primis hic modus distinguendi scientias ab Aristotele inuentus, atque expressus. lib. posterior. cap. 23 tex. 43 vbi de vnitate, ac distinctione scientiarū ex professo disserens duas præscribit regulas, vtranq; cognoscendi, priorem quidem pro vnitate, hisce verbis contentam *Vna autem scientia est, quæ est vnius generis, quæcumque ex primis componuntur, & partes sunt, aut passiones horum per se, &c.* Posteriorem vero pro distinctione sic habentem. *Altera vero scientia est ab altera quarumcunque principia, neque ex eisdem, neque alteræ ex alteris sunt huius autem signum, tum ad indemonstrabilia venerit, oportet enim ipsa in eodem genere esse cum his, quæ demonstrantur. signum autem, & huius. cū ea, quæ monstrantur per ipsa, in eodem genere sint, & cognata, &c.* Ex his duabus regulis, non minus certe difficilimis intellectu, quam veris, hausit D Tho. propriam sententiam, quam nō solum vt probabilem, sed tanquam veram amplectimur, germanum in primis vtriusq; regulæ sensum ex his, quæ D. Tho. in earundem explicationem attulit lect. 41. commentariorum elicientes: ait autem sic. *Sciendum est, quod materialis diuersitas obiecti non diuersificat habitum, sed solum formalis: cum ergo scibile sit proprium obiectum scientiæ nō diuersificabuntur scientiæ secundum*

145.

146.

dum diuersitatem materialem scibilium,sed secundum diuersitatem eorum formalem: sicut autem formalis ratio visibilis sumitur ex lumine, per quod color videtur ita formalis ratio scibilis accipitur secundum principia ex quibus aliquid scitur, & ideo
147 *quantumcunq; sint aliqua scibilia diuersa per suam naturam, dummodo per eadē principia sciantur, pertinent ad vnam scientiam, quia nō erunt tam diuersa, in quantū sunt scibilia: sunt enim per sua principia scibilia sicut patet, quòd voces humanæ multū differunt secundum suā naturam à sonis inanimatorum corporū, sed quia secundū eadem principia attēditur consonantia in vocibus humanis, & sonis inanimatorū corporū, eadem est scientia Musicæ, quæ de vtrisq; considerat si verò sint aliqua eadem secū dum naturā, & tamen per diuersa principia considerentur, manifestū est, quod ad diuersas scientias*
148 *pertinent, sicut corpus Mathematicū non est separatū subiecto à corpore naturali quia tamē corpus Mathematicū cognoscitur per principia quantitatis, corpus autē naturale per principia motus, non est eadē sciētia Geometria, & naturalis patet ergo, quod ad diuersificandum scientias sufficit diuersitas princi-*
149 *piorum, quā comitatur diuersitas generis scibilis, ad hoc autē, quod sit vna scientia simpliciter vtrunque requiritur, & vnitas subiecti, et principiorum, &c.* Hæc D.Tho. pro scientiarum distinctione.

Triplex conditio, vt aliquid sit vnum genus subiecti.

SED pro vnitate docuit Aristot. vnam esse scientiā, quæ est vnius generis subiecti, vt autem explicet, quid sit vnum genus subiecti, adnotat secundo triplicem conditionem posuisse, quā necesse est concurrere, vt aliquid tale dicatur.

Prima. Prima est: vt habeat aliqua priora, per quæ aliquid de eo demonstrari possit: quasi dicatur,
150. quod talis sit conditionis, vt ab eius essentia aliqua principia accipi possint priora eis, quæ de eo demonstranda sunt: cuius conditionis talem rationem attulit D. Tho. quia processus noster scientificus, quidam motus rationis est ex prioribus, & notioribus procedens ad posteriora, & minus nota ostendenda.

Secunda. Secunda cōditio est, vt habeat partes, essentiales quidem vt materiam, & formā vel saltē subiectiuas, nam aliquando contingit simplex adeò esse obiectum scientiæ, vt neq; ex materia, & forma, neq; ex genere, & dfferētia sit cōpositum, vt de vniuersalissimo ente patet, sed tunc habet partes subiectiuas, id est, per inferiora, ratio eius participatur: & ex hac duplici cōditione sat s apertè colligitur loqui Arist. 151.
de sola scientia à nobis adquisita, & rerum quidem aliquo ex his modo compositarum: nam substantiæ separatæ veram de se ipsis scientiā habent, & non per discursum ex communibus principijs procedentem, sed per quandam simplicem, atque intuitiuam notitiam, per quam vnico quasi intuitu, essentiam, & proprietates, vel attributa cognoscunt, & quidem valde similem visioni nostræ corporeæ, quæ simplex est etiam, atque intuitiua notitia rei visibilis, ex vniuersalioribus, vel prioribus principijs minime procedens

Posterior conditio est, & ad quā totus processus scientificus terminatur, quod subiectum scientiæ passiones, vel proprietates habeat à propria essentia emanantes, eaque proinde posteriores, ac de se per propria, & vniuersaliora principia demonstrabiles: neque enim alio modo comprehensiuam alicuius rei notitiam assequimur, nisi his proprietatibus hoc modo à priori cognitis, res igitur cū his tribus conditionibus desumpta vnius generis scibilis vocatur ab Aristotele, non quod verè genus sit prædicabile, cum sæpe numero in atoma specie reperiantur, sed per similitudinem ad genus prædicamentale, quod quasi caput est, à quo tota ipsa coordinatio prædicamentalis deriuatur, vt substantia, quantitas, &c. & pariter ab obiecto secundum essentiam desumuntur principia, deriuantur passiones certo quodā ordine, prima videlicet proxime, & ea mediante secunda, vsque ad vltimam, vnde ex subiecto principijs, & passionibus fit quædam coordinatio scientifica prædicamentali similis, cuius caput, videlicet subiectum, iure vocatur genus scibile, licet aliquando sit atoma species, quem admodum caput prædicamenti genus prædicamentale, ex cuius vnitate, tanquam ex obiecto formali, vnitas scientiæ desumitur, & quia formalem rationē scibilis habet ex principijs per quæ notitia scientifica cognoscitur, merito ex principiorum diuersitate scientias distingui specie docuit Aristotel. quæ si diuersa fuerint, diuersa erit essentia rei saltem formaliter, à qua desumuntur diuersæ passiones demonstrabiles, atque adeò diuersum genus scibilis, vt bene etiam adnotauit D.Tho.

Tertia. 152. 153.

Quomodo concurrat abstractio ad unitatem scientiæ.

ABstractio autem à materia, tanquam conditio necessaria concurrit ad constitutionem obiecti formalis constituentis, ac distinguentis scientias: non secus, ac apprehensio finis, tanquam necessaria conditio requiritur ad obiectum, atque actus voluntatis, & quemadmodum ex diuerso modo
154. apprehendendi finẽ variatur bonitas obiecti, ratio, atque essentia actus voluntatis, cuius nihilominus vnitas, ac distinctio specifica non ex apprehensione, sed ex apprehensa bonitate accipitur: pari ratione variata abstractione variantur principia, & passiones, variatur res ipsa, secundum formalem rationem scibilis,
155. ac denique scientia ipsa, cuius nihilominus vnitatem, ac distinctionem specificam non ex abstractione, sed ex formali ratione, atq; vnitate obiecti scibilis desumpsere Aristoteles, & D. Thom.

Explicatur dubium quoddam. Quod autem dicimus, variata abstractione variari scientiam, de gradu essentiali, seu formali eiusdem abstractionis, non ac identali, accipiendum est: gradum autem essentialem vocamus triplicem, illum, quem Arist constituit abstrahendi à materia singulari, sensibili, & intelligibili, quia verè est triplex diuersus modus formalis abstractionis: accidentalem verò quamlibet maiorem, vel minorem abstractionem intra latitudinem singulorum graduum, contingit enim intra latitudinem abstrahendi à sola materia singulari, & con-
156. cernenti sensibilem, aliquid esse magis, vel minus abstractum, vt inter partes Philosophiæ in isto gradu abstractionis constitutas, quodammodo magis abstrahit tractatus de anima, quam de cœlo, & iste magis quam tractatus de ortu, & interitu, cum minus materialia sint cœlestia corpora, quam corruptibilia: sed non propterea diuersas scientias, vel habitus etiam partiales constituunt, vt quæstione sequenti ostendetur, cum obiectũ totius Philosophiæ, sub quo continentur, vnitatem specificam atomam habeat in genere scibilis, & huius ratio manifesta est. Quia sicut magis, & minus in rebus latitudinem gradualem ha-
157. bentibus, non variat speciem, pari ratione neque intra latitudinem eiusdem gradus rationem formalem abstractionis, vel modi abstrahendi non variat magis, vel minus abstrahere, sed accidentalis duntaxat differentia est, per omnia similis ei, quam efficit magis, & minus intra latitudinem albedinis: vnde fit, talem differentiam abstractionis accidentalem non posse distinguere essentialiter scientias, etiam si dicatur per diuersam abstractionem separari.

Corollarium. Hinc est quod Geometria, & Arithmetica, Perspectiua, & Musica, non sunt diuersæ scientiæ, propter aliquam maiorem abstractionem à materia (si eam habent) nam gradualis hæc 158. differentia, cum reperiatur intra eundem modum formalem abstrahendi à materia sensibili, vel certè intra eundem modum formalem abstractionis mediæ, quem posteriores scientiæ participant, non variat speciem, vel modum essentialem abstrahendi, atque adeò nec scientias ipsas essentialiter distinctas often dit: sed ex eo distinguuntur, quia sub eodem modo formali abstractionis diuersa principia habent, à quibus diuersum genus scibilis sortiuntur obiecta, vnde fit, vt quando dicimus variato modo formali abstrahendi variari quoque scientiam, non sit in eodem sensu accipiendum, vt dum non variatur, non distinguantur scientiæ, hoc enim planè falsum esset, cum sufficiat principiorum diuersitas adhuc sub eodem gradu abstractionis scientias essentialiter separare: eodem namque modo à materia abstrahunt naturalis Philosophia, & Theorica, Medicina eodem item moralis Phi- 159. losophia, de quarũ essentiali distinctione nemo dubitat.

Resolutio quæstionis duplici assertione statuitur, & stabilitur.

Resolutio difficultatis. EX vniuersa hac doctrina iuxta mentem Aristotelis, & D. Thom. exposita deducitur duplex assertio propositæ quæstioni satisfaciens.

I. Assertio. Prior est per diuersos gradus formalis abstractionis à materia, separantur gradus essentiales scientiarum, in quo sensu posset dici genericam distinctionem scientiarum sumi à diuersis abstractionibus.

II. Assertio. Posterior. Propriè loquendo, nec genere, nec specie distinguuntur scientiæ per diuersas 160. abstractiones, aut per diuersa lumina, aut diuersa obiecta in esse rei, sed per diuersa principia, vel quod idẽ est, per diuersum genus subiecti, vt eisdem verbis Aristotelis vtamur.

Assertio.

Assertio prima quantum ad vtramque partem satis est apud Aristotelem, & vniuersam eius scholam manifesta. Aristoteles enim 6. Metaphys. text. 2. per diuersos modos abstrahendi à materia triplicem gradum speculatiuæ scientiæ separauit, sub quorum primo collocauit Metaphysicam tanto vniuersaliorem cæteris, quanto abstractiorem à materia: sub secundo Mathematicam, in Arithmeticam, & Geometriam diuisam, ac sub tertio naturalem Philosophiam, ad hos autem tres gradus cæteræ omnes referuntur speculatiuæ scientiæ: nam ad Metaphysicam reducitur Dialectica modo simili à materia abstrahens: licet enim circa omnium scientiarum materiã vagetur, in quantum vocatur vtens, sed in quãtum docens est (quo pacto proprijssime est scientia) propriam habet materiam, videlicet operationes intellectus, quas ordinat, ac dirigit, & quarum naturam simul speculatur, & ex conditione priori vere, & proprie est scientia practica: ex posteriori vere speculatiua, sed vtrumque habet sub quadam ratione superiori, atque eminenti (vt suo loco stabilitum reliquimus) ad naturalem Philosophiam refertur Medicina Theorica eodem modo abstrahens à materia singulari, & concernens sensibilem: atque etiam mediæ scientiæ ex ea parte, qua obiecta Mathematicarum disciplinarum determinant ad materiam sensibilem, vt Perspectiua, & Musica, & si quæ sunt aliæ his similes, quæ ex parte etiam reduci possunt ad easdem Mathematicas, in quantum earum obiecta claudunt: & quia gradus isti scientiarum generales sunt, sub quibus non repugnat diuersas scientias speciales contineri, in hoc sensu dici posset per diuersam abstractionem à materia genere distingui scientias.

Probatur I. Assertio ex Arist.

161.

162

Sed quod propriè loquendo, nec genere, nec specie distinguantur scientiæ per diuersum modum abstrahendi à materia (quod primo affirmat assertio posterior) probatur de distinctione generica (quam plane in scientijs impossibilem reputamus) nam genere distinguuntur diuersa genera diuersorum, vel vel eiusdem prædicamẽti in varias species per differentias essentiales diuisa, sed nulla datur scientia, nullusvè habitus, qui in plures distinctos specie diuidatur: ergo nulla datur scientia genere vna, nec proinde genere distincta ab alijs. Probatur minor, quia & si materiale obiectum scientiæ genus esse possit, vel quid generibus vniuersalius, vt constat de ente, & ente mobili, formaliter tamen consideratum, vel in esse scibilis, quo pacto vnitatem, ac distinctionem ei conferre potest, specificam habet, atomamvè vnitatem, à qua necesse est vnam esse sciẽtiam etiã vnitate speciei atomæ: quælibet enim sciẽtia, quantumlibet vniuersalis, determinata, atque specialia habet principia, & in alia minimè diuisibilia, ex quibus speciales inferuntur conclusiones, & à quibus cum materiale obiectum accipiat rationem formalem scibilis, necesse est specificam, & nõ genericam accipere vnitatem, & eandem conferri ipsimet sciẽtiæ: & vt rem in pauca conferam, si quælibet scientia quantumlibet vniuersalis est vna vnitate speciei atomæ, & repugnat esse vnam vnitate generica, pugnabit profectò cũ scientiarum natura, & vnitate dari sciẽtias genere distinctas, quanquam sub diuersis gradibus generalibus collocentur: & ratio hæc non solum probat impossibile esse dari vnam sciẽtiam genere in plures alias specie totali diuisam, quod necesse esset, vt vna genere simpliciter vocaretur: sed nec in plures species partiales, quarũ ratione diceretur vna genere secundum quid, nam principiorum, & obiecti scibilis formalis, & specifica vnitas prorsus tollit distinctionem specificã partium, vt copiosius ostendimus quæst. procemiali 3.

Quod nõ distinguãtur sciẽtiæ nec genere, nec specie per abstractionem proba tur.

164.

Probatur scientias non distingui genere per abstractionem.

SED iam quod talis vnitas scientiarum generica datetur: probatur efficaciter non distingui scientias genere per diuersam abstractionem à materia: quia abstractio à materia non est formalis ratio obiectiua, quæ, neque sub qua, non quæ, cum nec sit res considerata scientia, nec de qua probantur passiones, sed de entitate, de linea, & numero: nec etiam, sub qua, nam quemadmodum ratio sub qua obiecti intellectus est intelligibilitas, & visus visibilitas: sic ratio sub qua obiecti scientiæ est scibilitas (vt sic liceat loqui) sed res nõ est formaliter scibilis per talem abstractionem à materia (licet hæc tanquam conditio requiratur) sed in quantum sub talibus principijs cognoscitur, vt bene adnotauit D Thom. ex mente Aristotelis, ergo ab eis, & non à tali abstractione capit rationem formalem, sub qua, obiectiuam, atq; specificantem sciẽtiam. 165 166.

Scientias nō distingui specie penes abstractionē probatur.

Et eadem ratio efficacius probat specificam distinctionem scientiarum non esse ex diuersa abstractione à materia accipiendam: quod est secundum in nostra conclusione assertum, & probatur.

Secundo, quia sub eodem gradu abstractionis reperitur diuersitas scientiarum specifica, ergo abstractio non separat scientias essentialiter. Probatur antecedens: quia sub infimo gradu reperiuntur, naturalis, & moralis Philosophia, & medicina, sub eodem etiam gradu abstractionis à materia sensibili Geometria, & arithmetica, & sub abstractione media Perspectiua, & Musica: quod enim hac in parte affirmant patroni secundæ opinionis, videlicet scientias purè Mathematicas, quales sunt Geometria, & Arithmetica: diuerso modo abstrahere à materia, nam Geometria, solum abstrahit à materia sensibili, Arithmetica vero à materia intelligibili, quia proportiones numerorum considerat, quæ non solum in numero magnitudinum, sed etiam rerum spiritualium reperiuntur. Aristoteli in primis contrarium est, qui vtramque Mathematicam in secundo gradu abstractionis à materia sensibili collocauit, in quo etiam vniuersa schola eas collocat. Deinde aduersatur rationi, quia si Arithmetica non solum à materia sensibili abstraheret, sed etiam à materia intelligibili, in eodem gradu abstractionis, ac Metaphysica constitueretur, & si verum est, specificam distinctionem scientiarum ex diuersa abstractione à materia accipiēdam esse, vt profitetur eadem sententia, sequitur planè non distingui specie Arithmeticam à Metaphysica, cum idem sit modus abstrahēdi à ma-

Occurritur solutioni contrariorum.

167. teria vtriusque scientiæ, supremus videlicet, à materia sensibili, & intelligibili, quod patet esse falsum.

Nec soluitur argumentum, si dicatur, adhuc in his aliqualem diuersitatem inueniri, quia intra latitudinem abstractionis à materia sensibili abstractior est numerus, vtpote à materialitate continui, ex quo fit, abstrahens, & intra latitudinem mediæ abstractionis abstractior est numerus sonorus, quam visualis linea.

Hæc inquam solutio non satisfacit, primo quia in primis tribus scientijs, vtraque videlicet philosophia, & Medicina, non est talis differentia, sed neque in scientijs medijs, nam & si numerus secundum se abstrahat à materia sensibili, vt sonoro coniunctus (quo pacto Musicæ obiectum est) nullo modo abstrahit, sed eam omnino concernit, linea etiam secundū se abstrahit, at vt coniuncta pertinens ad Perspectiuam, concernit: quemadmodum animal secundum se abstrahit ab homine, equo, & leone, sed vt coniunctum differentijs intimis, in Metaphysicis vero magis abstrahuntur à materia Deus Opt. & Angeli etiam vt a nobis intelliguntur per similitudinem rerum materialiū, quam res aliæ, quæ vere sunt materiales, quia de illis adhuc hoc modo consideratis propriū conceptum immaterialitatis formamus: de Deo Opt. concipimus esse actum purum, esse immutabilem, atque æternum, vnde vtroque modo dicuntur a materia abstrahere, re, & ratione, cætera vero, quæ ab eadem scientia considerantur, sola ratione, siquidem re ipsa materialia sunt, & tamen nullus distinxit vnā Metaphysicam pro illis, alteram pro his, etiam secundum speciem partialem diuersam, cuius eadem profecto ratio est tam in his, quam in cæteris, quia magis, vel minus abstrahere intra latitudinem eiusdem gradus nō variat modum formalem abstractionis: quemadmodum magis, & minus in quibuscunq; rebus gradualem latitudinem admittentibus non variat speciem, ergo nec constituit distinctum obiectum formale, sed accidentaliter solum diuersum: cum tamen communi omnium consensu firmatum sit, tales scientias specie differre, & cæterum maior illa abstractio numeri, quia ex diuisione continui fieri solet, non pertinet ad numerum, vt numerus est, cum constet non quē liber numerum fieri ex diuisione continui, & licet omnibus conueniret numeris, materialis est, & ideò impertinens ad scientiarum distinctionem.

168

Quomodo Deu non concipiamus.

169

Probatur tandem eadem pars, nam eiusdēm est sub quocumque gradu abstractionis à materia continet principia scientiæ, conclusiones scientificas, atque etiam opiniones: & tamen sunt diuersi habitus, quod stare non posset, si specifica differentia esset à tali modo abstrahendi à materia accipienda: nullus enim habitus potest cum altero in differentia esset trahi communicare, nec vna scientia cum altera, nec scientia cum opinione, vel habitu principiorum.

Distinctionem specificam scientiarum non esse sumendam penes diuersa lumina interiorum, aut exteriorum sensuum, neque ab obiecto materiali.

TER-

Quid III. eadem assertio affirmat. TErtium, quod eadem assertio affirmat, est distinctionem scientiarum specificam non esse a diuersis luminibus, intellectuali, imaginatiuo, ac exteriorum sensuum desumendam, vt contendit secunda opinio.

I. Ratio. Et probatur primo. Quia quod obiectum nostræ scientiæ lumini sensus innitatur, vel secus, conditio solum est ex parte obiecti se tenens, non ratio formalis constituens ipsam in esse scibili, vel talis scibilis: & quidem remota in quantum per notitiam sensuum cognoscuntur singularia sensibilia, à quibus abstrahitur vniuersale, circa quod versatur proximè scientia, ergo non distinguuntur scientiæ ex his luminibus: probatur euidenter antecedens, quia nullus sensus externus, vel internus percipit vniuersalia, neque vlla proinde scientia versatur proximè circa obiectum, vt sensatum: ergo neque ab eo genus scientiæ, vel eius species accipitur: & licet versaretur, non haberet formalem rationē scibilis ab eo, vt talis: sed à principijs, per quæ demonstrantur conclusiones de eo: vnde quamuis conditio esset, non ratio specificans actum scientiæ, vel habitum, & hæc ratio vniuersaliter probat de omnibus scientijs.

II. Ratio. Sed probatur secundo specialius de puris Mathematicis, Geometria, & Musica, quæ formaliter abstrahunt à materia sensibili, siquidem eatū obiecta lin ea, & numerus non considerantur, vt sensibilibus qualitatibus coniuncta (quanquam verè non sint ab eisdem separata) ergo in quantum obiecta harum scientiarum non innituntur lumini sensitiuo, & etiam imaginationis: nam cum lumen istud circa obiecta sensibilia, vt sensu interno sensata versetur, abstrahere à materia sensibili nequaquam potest.
127.

III. Ratio. Probatur tertio de scientijs medijs, Musica videlicet, ac perspectiua, quorum obiecta innituntur eidem lumini exteriorū sensuum: nam linea visualis lumini visiuæ potentiæ, & numerus sonorus lumini auditus innititur, sub eadem igitur specie collocabuntur cum scientia naturali, quod planè absurdum est.

IIII. Ratio. Quarto, aduersus hanc sententiam fortius militant duo argumenta postrema, quib⁹ nuper à nobis refutata est sententia de abstractionibus: nam eidem lumini exteriorum sensuū innituntur obiecta moralis Philosophiæ, Naturalis, & Medicinæ, cum tamen sint scientiæ diuersæ: eidem etiam lumini imaginationis innititur vtraque Mathematica, quare ex eo non possunt distingui: eidem deniq; lumini exteriorum sensuum innituntur principia Philosophiæ conclusiones; atq; etiam opiniones, quæ in illa materia sensibili circa multa versantur: & nihilominus distincti sunt actus, & habitus: intellectus, scientia, & opinio, quare potius dixerim lumini imaginationis initi talem sententiam, quā ex his luminibus distingui scientias essentialiter.
173.

Quartum, quod conclusio nostra asserit, est vnitatem, ac distinctionem scientiarum non esse accipiendam ab obiectis materialibus, seu ab vnitate, vel distinctione, quæ eis conuenit vt res quædam sunt, vt prima opinio contendebat. Non sumi distinctionē specificā scientiarum ab obiecto materiali.

Probatur quarta pars nostræ conclusionis.

V. Ratio. PRobatur prima, quia idem est modus vnitatis, ac distinctionis scientiarum, ac potentiarum, vt in huius controuersiæ principio ex communi omnium consensu præmisimus: est enim habitus quasi facultas quædam, aut potentia eliciendi actum: sed nec intellectiua potentia, nec sensitiua capiunt speciem ab obiecto materiali, vel ratione formali obiectiua, quam percipiunt, sed omnes à ratione, sub qua: patet in potentia visiua (vt interim omittam cæteras) cuius vnitas, vel distinctio non à colore, vt qualitas passibilis est, accipitur: nam si ita esset, quemadmodum sunt diuersæ passibiles qualitates sub colore, vt albedo, & nigredo, essēt diuersæ potentiæ visiuæ: & rursus, quemadmodum distinguuntur specie: sic visiones earum distinguerentur: nec possent proinde ad eandē potentiam visiuam pertinere: sed a ratione, sub qua, visibilitatis cunctis coloribus, ac luci cōmunis vna potentia specialis vocatur à cæteris distincta: pari ergo ratione scientiæ non à ratione formali obiecti, quam considerant, sed à ratione sub qua, scibilitatis (vt sic loqui liceat) plures rationes formales cōsideratas, plurasie materialia obiecta sub se comprehendente, vnita em, ac distinctionem specificam capient.
174.
175

II. Ratio. Secundo, quia circa idem materiale obiectum, vel circa eandem rationem eius formalem consideratam versantur diuersæ scientiæ & ex opposito circa diuersas scientia eadem: ergo non erit sufficiens distinctiuum scientiarum:
176.

rum: probatur primum, nam circa rotunditatem terræ versatur naturalis scientia, illam per principia motus ostendens, atque etiam Astrologia eandem probans, quia per interpositionem eius circulariter eclipsatur luna: secundū probat exēplum nuper designatum de potentia visiua, quæ vna cum sit, rationem coloris, & lucis percipit sub vnitate visibilitatis.

Vltima sententia vberius explicatur, & confirmatur.

Nostra sētentia con firm. POSTREMVM Denique, in quo consistit sententia Aristotelis, D Tho. & nostra, nempè ab vnitate, vel diuersitate principiorum vnitatem, ac distinctionem scientiarum sumenda fore, probare iam rationibus oportebit.

177

I. Ratio. Sit ergo prima, potentiæ sortiuntur vnitatē ac distinctionem ex formali obiecto, intellectus ex intelligibili, visus ex visibili, sicque de cæteris: ergo scientiæ ex obiecto formali scibili, sed rationem formalem scibilis habet obiectum ex principijs, per quæ de eo demonstrantur passiones in scientia, ergo ab eis capiet vnitatem, & distinctionem: probatur minor, (nam cætera satis constant) per principia demonstrantur passiones de subiecto, ergo per principia sciuntur, per quæ proinde subiectum idem denominabitur formaliter scibile.

II. Ratio. Secunda Potentia, habitus, ac scientiæ capiunt vnitatem, ac distinctionem ex actibus, vt ex mente Aristotelis (quam sequuntur omnes) intulimus: sed actus scientiarum distinguuntur specie ex diuersis principijs, ergo & habitus: minorem euidenter ostendo, actus scientiarum sunt conclusiones demonstrationum, earumve assensus, sed assensus capiunt vnitatem, ac distinctionem ex principijs tanquam ex medio formali assentiendi, (vt constat) ergo ex eisdem distinguuntur habitus scientiarum, quos diuersi assensus pariunt.

178.

Confirma. Et confirmatur, nam per principia non solum separantur scientiæ inter se se, sed à cæteris habitibus intellectualibus, imo à quacūque notitia actuali, vel habituali intellectus, vt opinionis, & fidei: ab intellectu quidem principiorum separantur, quia per principia, tanquam per medium formale assentiendi, versantur circa obiecta scibilia, cum tamen habitus principiorum sine vllo medio procedat: à sapientia etiam, quia hæc non solum circa conclusiones per principia, sed circa principia versatur, scientia vero solum conclusiones ex principijs deducit: à prudentia, & arte, quæ circa singulares conclusiones versantur: scientia vero vniuersales conclusiones, ac necessarias ex vniuersalibus, ac necessarijs principijs ostendit, à fide demum, & opinione, quia medium formale assentiendi in vtraque est, cui non repugnat subesse falsum: & si diuina sit fides, testimonium DEI infallibile: scientia autem per principia tanquam per medium non solum necessarium, cui repugnat subesse falsum, sed euidens, ac per se, procedit: sed nihil aliud sic separat scientias a cunctis intellectualibus cognitionibus, non obiectum materiale, non abstractio à materia cum intra eandem contineantur non solum diuersæ scientiæ, sed habitus principiorum, conclusionum, & opinionum eiusdem, ergo sola principia, vel formale obiectum scibile ab eis, vt tale constitutum sufficiens erit scientiarum distinctiuum. 180

179

Probatur tandem, quia certitudo, & euidentia, sunt scientiæ intrinseca, ergo a quo scientia habet vtramq; , ab eodem capiet vnitatem, ac distinctionem specificam, sed à principijs habet quælibet scientia euidentiam, & certitudinem, & ex principijs euidentioribus, ac certioribus vna scientia est euidentior altera essentialiter, atque certior: vt ostendunt Mathematicæ disciplinæ, quarum demonstrationes sunt certiores ob certiora principia, ergo ab his desumenda erit vnitas scientiarum, atque distinctio Adde principia esse propter quę assentitur intellectus conclusionibus, quo circa totam euidentiam, ac certitudinem ab eis participabunt, distinguenturque per diuersa principia, sicut diuersam certitudinem & euidentiam.

Sed qualia esse oporteat principia, vt scientias separent, paucis explicare oportebit: vt melius nostra sententia intelligatur.

Duplicem conditionem designat Aristoteles omnino necessariam, & verbis illis ex cap. 23. primi libri Posteriorum nuper à nobis relatis contentam: prior est, vt ita sint diuersa, quod ex eisdem principijs communibus nō deriuentur: quam conditionem exposuit benè Paulus Venetus tractatu de syllogismo demonstratiuo cap. 12. distinguens principia in communia, seu dignitates, quæ ex tota scientiam vagantur, vel in particularia huius, vel illius 181.

lius generis: affirmansq; non de illis communissimis accipiendam esse, sed de particularibus: nam ex communissimis dignitatibus principia omnium scientiarum dependent, in hoc igitur sensu præfatam conditionem acci-
182. pere oportet, vt principia particularia, quibus separantur scientiæ, sic diuersa sint, vt non deriuentur, vel dependeant ex alijs prioribus in eodem genere scibilis, ratione cuius scientia de triangulo nō distinguitur à scientia de quadrato: nam licet per distincta principia demonstrentur passiones vtriusque, per proprias videlicet definitiones, vel quid simile, deriuantur tamen ex communibus principijs figuræ, vnde ad eandem scientiam Geometriæ pertinet consideratio vtriusque figuræ particularis cum consideratione figuræ communis.

Secunda. Secunda consideratio est, vt principia eiusdem rei scibilis nō deriuentur, vel dependeant ex principijs alterius rei scibilis: qua de causa scientia de Isochele non est distincta à scientia
183. de triangulo, quia principia illius ex principijs huius deriuantur.

Secunda cōditio debet intelligi cum duplici limitatione. Conditio hæc cum duplici limitatione debet intelligi. Prior est, vt proxima sit dependentia, vel deriuatio non remota, nam si remota sufficeret, Metaphysica comprehenderet omnes scientias, ex cuius principijs earū principia dependent: sed quia remota quædam dependentia est, cum per eam non demonstrentur, idcirco distinctæ sunt: proximè autem deriuantur principia Isochelis ex principijs trianguli, & ideò nō efficiunt diuersam scientiam.

Secunda limitatio. Posterior limitatio est, vt totalis sit deriuatio, vel omnimoda dependentia: ita vt nullum sit principium vnius, quod ex principijs
184. alterius non dependeat, vt cernimus in eodem exemplo Isochelis, aut gradati, quorum principia omnino dependent ex principijs trianguli: cæterum si partialis sit dependentia, ita vt principia ex parte dependeant ex principijs vnius scientiæ, & ex parte ex principijs alterius, vel certè vnum principium ab vna scientia, & aliud ab altera, non satis erit, vt sub aliqua earum comprehendatur. sed tertia quędam scientia, quasi ex vtraq; mixta erit, quemadmodum medius color vtroq; extremo participans, ab eoq; dependens, specie distinctus est: & ita feres habet in scientijs subalternatis. Perspectiua, & Musica: quarum conclusiones, & principia partim à scientia subalternante pure Mathematica, partim à Philosophia Naturalis dependent, cum non nisi ex vtriusque principijs simul in demonstratione dispositis 185.
inferantur, vnde ex parte probantur principia Perspectiuæ, ac propterea cum neutra coincidunt: sed mediæ quædam scientiæ vocantur specie distinctæ ab extremis, quamuis non tanta distinctione, quāta extrema ipsa inter se distinguantur: nā id, quod alteri subijcitur, nō omnino diuersum ab eo reputatur, cum modo aliquo eius naturā participet. Vel certè principia vnius scientiæ non dependere ab alijs oportet intra eandem abstractionem, vt diuersæ sint scientiæ: nam esto ab alijs deriuentur in diuersa abstractione consistentibus, diuersas scientias nihilominus separabunt, vt constat in scientijs subalternatis, quæ diuersæ sunt, licet principia subalternatæ deriuentur ex principijs subalternantis, & huius ratio est, quia licet abstractio à materia non sit ratio formalis obiectiua scientiæ, est tamen conditio necessaria, ex cuius variatione variatur obiectum, variantur principia, variantur conclusiones, & scientiæ, vnde quantumlibet principia vnius deriuentur ex principijs alterius, diuersam scientiam efficient, subordinatam tamen ob eandem deriuationem: vbi autem eadē abstractio est, eandem quoq; scientiam principia constituent, si ab alijs dependeant, & hæc fuit planè mens Aristotelis in conditione hac posteriori designanda.

Ex eadem etiam limitatione inferre licet Illatum. non satis esse, vt vna scientia cum altera coincidat, quod vnum, vel alterum eius principium ex eius principijs proximè dependeat, non coincidit Medicina cum Geometria, propterea quod vnum illud principium eius, cir- 186.
culare vulnus difficilius curatur, quā longum, per principia Geometriæ probetur, nempè quia litera circuli magis distant, sicque de cæteris scientijs (quarum principia hac sola ratione dependent à cæteris) iudicandum est. Ex principijs itaq; sic diuersis, vt duplex explicata conditio præscribit, distinguuntur scientiæ.

Nota. Sed cum audis eiusmodi diuersa principia separare scientias, non intelligas excludi materiale obiectum, quod pro distinctiuo posuit prima sententia, nec abstractionem à materia, quam posuit secunda, nam quodliber horum suo modo concurrit ad scientiarū distinctionem, materiale quidem obiectum quasi fundamentum primum, abstractio item à materia, vt quædam conditio, nam talia principia non nisi

non nisi ex natura rati-obiecti, taliterq; abstrahentis à materia oriuntur.

Primæ & secundæ sententiæ falsitas in quo consistat.

187. Sed falsitas vtriusque sententiæ consistit in eo, quod vnum, vel alterum pro sufficienti distinctiuo ponit, cum tamen insufficiens planè sit, & sola diuersitas principiorum sufficienter scientias separate essentialiter possit, & rursus cum hoc audis, non accipias tanquam diuersum distinctiuum principia, & formale obiectum in esse obiecti scibilis, quia re ipsa verè idem prorsus sunt, vt acute satis docent recensita verba D. Thom. nam res, circa quam versatur scientia, habet rationem formalem scibilis, in quantum per talia principia demonstrantur de ea passiones, cum apertum sit demonstrationem ex princip.js compositam generare scientiam conclusionis, in qua passio enunciatur de subiecto: idem est ergo scientiam accipere vnitatem, ac distinctionem à principijs, & ab obiecto formali scibili, & quia ratio scibilis ex sola diuersitate principiorũ variatur, ideò Aristoteles ex principijs, & non ex alio docuit separari scientias: permanentibus namq; eisdem principijs, etiamsi

188. cætera varientur, eandem scientiam permanere necesse est, & his variatis, etiamsi cætera permaneant, materiale videlicet obiectum, abstractio, & lumen sensuum, impossibile est eandem esse scientiam.

Obiectio.

189. Si autem dicat aliquis, principia esse diuersa per diuersam abstractionem à materia: nam ideò principia Philosophiæ diuersa sunt à Metaphysicis, & Mathematicis, & hæc inter se, quia diuerso modo abstrahunt: ideò Metaphysica certissima sunt, quia ab omni materia abstrahunt, & Mathematica naturalibus certiora, quia magis sunt abstracta, hæc demum infimum gradum certitudinis tenent, quia etiam abstractionis: cuius ea est euidens ratio, quia materia mutationibus subiecta est, ergo quo magis obiectum est ei immersum, magis erit mutationibus subditum, minusque proinde necessarium, minusq; certum, cum certum sit, quod eodem modo se habet semper, & necessarium, quod impossibile est aliter se habere: & quo magis à materia elongatur, vel abstractum est, magis erit à mutationibus alienum, magis necessarium, magis certum: & si res ita se habet, non à principijs, sed ex diuersa abstractione à materia erit accipienda scientiarum vnitas, atque distinctio ex cuius diuersitate eorundem principiorum diuersitas capienda est.

Solutio.

190. Respondetur (vt superius admonuimus) abstractionem à materia conditionem esse, sine qua obiectum non erit scibile, cum scientia nõ sit nisi de vniuersalibus ab indiuiduis conditionibus abstractis: sed non semper necessaria est diuersa abstractio, vt scibilia distinguantur, cum sæpè numero contingat diuersa esse scibilia sub eadẽ abstractione (vt vidimus) & quod de scibilibus dicitur, de principijs etiam accipiendum est, quorum respectu, non se habet abstractio tanquã formalis ratio distinguens, sed solum vt conditio, & quidem non semper necessaria, cum sub eadem abstractione diuersa sint scientiarum principia, vt cernimus in Geometria, & Arithmetica, in Perspectiua, & Musica, in vtraque Philosophia, & Medicina, & eisdem exemplis conuincitur maiorem, vel minorem certitudinem principiorum nõ esse ab abstractione tanquam à ratione formali accipiendam.

Confirm.

Quibus adde si placet, sub eadem abstractione à materia contineri principia, & conclusiones eiusdem scientiæ, & tamen certiora esse principia conclusionibus: sed maior certitudo ex formali ratione eiusdẽ infirma adhæsione intellectus posita accipienda est: ita vt quemadmodum certiora sunt principia conclusionibus, quia firmius eis adhæret intellectus, cũ propter se adhæreat, conclusionibus verò propter principia, sic certiora sint principia vnius scientiæ, quam alterius, quia ex se habent, vt firmius eis adhæreat intellectus, conditio tamen est maior abstractio à materia. Et quemadmodum in principijs verum est abstractionem solum esse conditionem, se ipsis verò distincta esse, pari ratione in scientijs distinctio à principijs sumitur, abstractio verò tantum vt conditio deseruit.

Ad formã argumenti.

Vnde ad formam argumenti negandũ est distincta esse principia per diuersam abstractionem: nam & si vbi est diuersa abstractio, necesse sit diuersa esse principia: non sequitur abstractionem esse ratio ẽ formalem distinguendi, sed principia se ipsis differunt, in quantum diuersam veritatem immediatam continent, negandum est etiam propter diuersam 193 abstractionem, tanquam rationem formalem esse certiora, vel minus certa, sed ex se id habent, quamquam abstractio etiam tanquam conditio concurrat. Exemplum habemus in actibus visiuæ potentiæ, & voluntatis: perfectius videtur obiectum debite approximatum, quam si longè sit positum, imo aliquando videtur

detur sicuti est, vel visus circa eum fallitur propter debitam, vel indebitam approximationem, quæ tamen non est ratio formalis, à qua specificantur visiones, sed solum conditio: ecce igitur solum conditio tantopere variantem actus huius potentia: mirum ergo nō est, si in proposito non bene inferatur, quo magis à materia obiectum abstrahit, diuersa sunt, ac certiora principia, ergo abstractio est ratio formalis distinctionis, vel maioris certitudinis satis est enim conditionem esse, vt ea variata varientur principia, atq; eorū certitudo, & simile est in actibus voluntatis: nam quo melius bonū cognoscitur, intensius solet diligi, imo si cognoscatur tanquam bonum diligitur, si vt malum, odio habetur, cum tamen cognitio non sit ratio formalis diligendi, neq; odio habendi, sed bonitas, vel malitia apprehensa, apprehensio vero solum conditio. Ex quibus fit, diuersa principia, tanquam rationem, sub qua sciuntur conclusiones, scientias separare, nequaquam abstractionē diuersam, nisi vt conditionem, & nō omnino necessariam (vt constitutum est).

Diluuntur argumenta primæ opinionis.

Ad testimonia pro prima opinione. 194. SVperest singulorum opinionū argumenta diluere: & vt à prima ordiamur, tria illa testimonia, quæ pro se affert, probant quidem materiale obiectū concurrere ad distinctionem scientiarum, nō tamen, quod vt materiale est, vel vt res quædam distinguat, sed sub ratione scibilis formali, quā habere ostendimus, in quantum sub talibus principijs continetur, quo pacto habet rationem vnius generis subiecti, vnitatem scientijs præbens, vt primum testimonium docet: in quo etiam sensu affirmat Arist. in secundo, quod scientiæ secantur, sicut res consideratæ, absque dubio sub ratione formali obiecti scibilis, cum non possint alio modo specificare scientias: & dum Metaphysicam separat postremum testimonium à cæteris scientijs per vniuersalem

195. entitatem, non excludit rationem scibilis, etiam vniuersalem, quam habet ex proprijs principijs vniuersalibus: quemadmodum qui diceret vniuersalem entitatem esse obiectum intellectus distinguens eum à voluntate, ac cæteris potentijs, non tollit veritatem formaliter distinguentem tanquam rationem, sub qua eiusdem entitatis, & si eam abstuleris, minimè poteris eum à voluntate separare, ad quam eadem entitas pertinet, separantur ergo per diuersas rationes, sub quibus, veritatem, videlicet, & bonitatem: & modo simili separantur scientiæ per diuersas rationes scibiles, quas ex principijs habent (vt vidimus.)

Ad primum negandum est diuersas scientias conuenire in eadem ratione scibili obiectiua, nam & si in eodem modo formali abstrahendi à materia aliquando conueniant (quod non negamus) non tamen sumitur ratio formalis scibilis à tali abstractione, sed à talibus principijs, sub quibus conuenire repugnat. Et pariter neganda est minor secundi argumenti, quod scientiæ separentur ex ratione formali obiectiua, quæ, & non ex ratione, sub qua, cum notum sit, illam per hanc extendi, vel contrahi, atque adeò adæquari his, quæ in scientia considerantur. Ad 1. resp. primæ sententiæ. Ad 2. arg. 196.

Postremo argumento damus libenter duo illa, quæ assumit, videlicet per diuersa principia separari demonstrationes, & rursus diuersa principia emanare ex diuersis rationibus consideratis, vel ex diuersis obiectis materialibus, à quibus emanant passiones, quæ probantur in scientia: damus etiā consequenter primam radicem distinctionis scientiarum esse materiale obiectum, si tale sit, quod distinctas habeat passiones à cæteris, & distincta etiam principia ab eo oriantur, per quæ probari de eo possint, à quibus formalem rationem scibilis sortitur distinctam à cæteris, atque adeò distinguere scientias valet, sed hoc non est scientias distinctionem accipere ex materiali obiecto, sed ex formali in ratione scibilis, quam cum ex principijs habeat, idem est etiam, ac per diuersa principia separari. Ad 3. arg. 197.

Falsitas igitur oppositæ sententiæ in eo consistit, quod ex materiali obiecto, vt tali, hoc est excludendo rationem formalem scibilis, distinguit scientias, veritas autem est concurrere ad vnitatem, & distinctionem, tanquam primum fundamentum principiorum, & passionum, & formaliter distinguere, vt sub eis tanquam scibile consideratur: vnde si sub diuersis principijs considerabile fit: diuersas sortitur rationes scibilis, ad diuersasq; pertinebit scientias, vt de rotunditate terræ, & id genus alijs vidimus. In quo consistat falsitas primæ sententiæ.

Satisfit argumentis secundæ sententiæ.

Impugnatur secunda opinio. AD secundam opinionē veniamus ponentem, diuersas abstractiones à materia separare scientias, in qua illud planè falsum inuenio, quod a Patribus Conimbricensib⁹ dicitur, Geometriam & Arith-
198. meticam diuerso modo abstrahere à materia: quia illa a materia sensibili, hæc verò etiam ab intelligibili: hoc inquā falsum est, quia Arithmetica non considerat numerum abstractum à quacunque multitudine etiam rerum spiritualium, cum hæc metaphoricam dumtaxat numerationem habeat, sed specialius, prout proprijs dumtaxat numeris sub genere quantitatis discretæ, communis est: quemadmodum Geometria de proprijs dumtaxat figuris agit, ex diuersis angulis, vel lineis constitutis, in quibus diuersas proportiones considerat, & hoc modo Arithmetica diuersas proportiones quantitatiui numeri, sic autem esse
199. limitatum obiectum Arithmeticæ ad numerum quantitatiuum docet expresse Aristoteles t. l.b posterior cap.25. vbi Arithmeticam quodammodo simpliciorem esse Geometria docet, quia punctum, quod est principium lineæ à Geometria consideratæ, positionem habet in continuo, qua caret vnitas, quæ est numeri principium, circa quem versatur Arithmetica: quod nec verū esset, nec propriè dictum, si Arithmetica de multitudine etiam spiritualium rerum agens à materia sensibili omnino abstraheret: & certè si ita esset, euidenter sequeretur in eodem gradu abstractionis cum Metaphysica contineri, & ex consequenti non esse distinctam ab illa scientiam, si per abstractionem diuersæ scientiæ separentur.

Explicatio Arist. Aristoteles igitur (vt argumentis eiusdem sententiæ occurramus) triplicem gradum abstractionis à materia distinxit, & secundum eum triplicem gradum vniuersalem scientiarum: sed earum vnitatem, ac distinctionem essentialem non ex abstractione, sed ex diuerso genere scibili, ex principijs desumpto, tanquam ex diuerso medio capiendam esse docuit (vt vidimus) quemadmodum in his libris posteriorum in Topicis, & in Sophisticis, tri-
200. plicem materiam syllogismorum tradidit, necessariam, probabilem, & Sophisticam, ex quibus triplicem syllogismum constituere docuit longè diuersum, demonstratiuum videlicet, Topicum, & Sophisticum, quos tamen absq; dubio nō distinxit essentialiter per materiam, sed per diuersum medium inferendi conclusionem, per propriam videlicet, vel necessitatiam causam, aut effectum: per probabilem vlterius deriuationem ex præmissis, & per apparentem dumtaxat, nam cū diuersos secundum speciem generent assensus cōclusionum, satis absurdum esset, eos solum materialiter distinguere, (vt suo loco ostendimus) sicut ergo hic de materia syllogismorum, sic ibi de abstractione à materia iudicandū est, vtram- 201.
que nimirum conditionem esse requisitam, & vt talem separare vniuersales gradus scientiarum, & syllogismorum, & neutram esse formale horum, vel earum distinctiuum, sed diuersum modum inferendi, vel diuersum genus scibilis, ex diuersitate principiorū sumptum, in quo etiam sensu semper D. Thom. accepit eandē diuisionem, vt facile ex eisdem locis doctrinæ eius in argumento memoratis constare poterit.

Primo argumento satisfecimus, statim post Ad primū secundæ respond. explicationem, & confirmationē nostræ sententiæ, docentes diuersa esse principia, vbi diuersa est abstractio à materia, diuersam etiam certitudinem eorundem principiorum, atque scientiarum, quemadmodum nuper di-
cebamus diuersos esse syllogismos, pro diuersitate materiæ, eam nihilominus non separare syllogismos, tanquā formale distinctiuum, sed modū inferendi: vnde nec abstractionem à materia scientias, sed diuersum genus scibilis ex diuersis principijs desumptum. 202.

Ad secundum maiori admissa, neganda est Ad secundum. minor, quod diuersum genus scibilis sumatur ex diuersa abstractione a materia, tū sit apertum diuersa esse obiecta scibilia, atque adeò diuersas scientias eodem modo à materia abstrahentes: sed genus obiecti scibilis (vt docuerant planè Aristoteles, & D. Thom.) accipitur formaliter ex principijs, suppositis partibus subiecti essentialibus, vel subiectiuis, ac passionibus, quæ de illo medijs princip js probantur: ab hoc igitur (vt voluit Aristoteles) 203.
vnitas, ac distinctio scientiarum accipienda est, non ex diuersa abstractione à materia, quę solum est conditio huius distinctionis, & non semper necessaria, etenim quod vniuersale esse opporteat obiectum scientiæ, & ideò perpetuum, atque incorruptibile (vt assumit argumentum) cum singularia sint in continuo motu, non est formalis ratio scibilis, sed conditio eius necessaria (vt omnes fatentur.)

***

Explica-

Explicatur fundamentum tertiæ opinionis.

Resp. ad fundamentum tertiæ opinionis. Fundamentum denique tertiæ opinionis de diuersis luminibus parum roboris habet, cum efficaciter ostensum sit in eius impugnatione, quid remotum esse, & proinde nihil ad distinctionem scientiarum conferre diuersum lumen externorum, aut internorum sensuum, à quibus obiectum abstrahitur:
204. negandum est ergo in tantum esse obiectum scibile, in quantum hoc, vel illo modo illustratur lumine sensuum, hoc enim ad summũ est cõditio obiecti intellectus, & scientiæ, sed ratio eius formalis obiectiua, vniuersalior quidẽ ex principijs sub intellectuali lumine proximè contentis capienda est. Discussa vnitate, ac distinctione scientiarũ in generali, discutienda foret nunc specialis, an videlicet scientia quælibet sit vnus habitus, vnaq; simplex qualitas, vel ex multis habitibus composita, ita vt habeat vnitatem speciei atomæ, vel solum genericam; nisi hanc quæstionem inter proœmiales Dialecticæ copiose agitatã relinqueremus, quocirca ne eadem bis repetantur, omittenda erit.

QVAESTIO V.

An singulare possit esse obiectum scientiæ.

In quo sensu sermo sit de singulari, & scientia eius.

Explicatio tituli. Dvplici parte constat titulus quæstionis, singulari, & scientia, seu obiecto scientiæ, & vtranque explicare oportebit, vt controuersia notior fiat.

205. Duobus modis singulare, aut indiuiduum accipitur, in cõmuni, & in particulari, quemadmodũ prima substãtia, suppositum, & persona, in communi accipitur, prout à particularibus abstrahit, & rationem singularitatis multis communem importat, vt si à Petro, Paulo, & Ioanne singularitatem abstrahas, id solum de eis concipiens, quod singulares homines sunt, non conceptis proprijs singularitatibus proprijs nominibus significatis, quemadmodum naturam hominis concipientes in eisdem, communem rationem hominis abstrahimus: alio modo accipitur vox singulare, in particulari, prout singularitatem huius, vel illius determinatam importat, quo pacto determinatum quoddam singulare vocatur Petrus, 206. atque etiam Ioannes: & quidem de singulari primo modo non intelligitur titulus quæstionis, nam siue primæ intentionaliter, vel secundæ (vt aiunt) accipiatur, vtroq; modo definibile est, & ab Aristotele, & Porphyrio definitum, ab Aristotele quidem cap. de substantia, vbi primam substantiam, quæ idem est ac substantia singularis, ait esse eam, quæ nec in subiecto est, nec de subiecto aliquo dicitur, quã etiam sub nomine personę descripsit Boetius, dicens personam esse rationalis naturæ indiuiduam substantiam: quam definitionem exponens D. Thom. 1. p. quæst. 29 art. 1. & quæst. 30. art. 4. expresse docet personæ reali, non huic, vel illi, sed à particularibus abstractæ competere indiuiduum secundæ intentionaliter sumptum, sed sub conceptu communi 207. descripsit Porphyr. cap. de specie circa finem, dicens esse illud, quod de vno solo enunciatur, vt Petrus, & quodlibet aliud singulare de se ipso.

Superest ergo de singulari determinato controuersiam procedere, vt de Petro, vel Ioanne, sed adhuc hoc modo sumptum multiplex est, substantiale, accidentale, spirituale, & corporeum, corruptibile, & corruptionis expers, Singulare determinatum multiplex. & quodlibet horum duorũ duobus adhuc modis considerabile est: vel vt communem essentiam genericam, aut specificam participat, vel 208. vt à cęteris per indiuidualem differentiam, seu singularitatem separatur, Petrus (verbi causa) accipitur primo in quantum cum cæteris conuenit hominibus in natura humana, quam omnes participant: & secundo in quantũ per proprietatem indiuidualem ab eisdem separatur, quod est eum sumere, prout singularis homo est: & in prima acceptione non cadit sub dubium, quod singulare obiectum possit esse scientiæ, remotum saltem, & inadęquatum, in quantum communes proprietates speciei possunt de eo consequenter demonstrari, vt capacitas disciplinæ, admiratio, & risibilitas, quę adæquate, & proximè demonstrantur de homine, & possunt quasi per applicationem demonstrari de quolibet homine singulari. 209.

In quo sit status controuersiæ.

Difficultas autem in eo posita est, an de Petro, vt singulari homine à cæteris per In quo sit difficultas. propriam

propria singularitatem distincto, haberi possit scientia, & modo simili de quocunq; altero singulari.

Triplex acceptio scientiæ. Vox altera titulo quæstionis contenta, est scientia, triplicem acceptionem habens, (vt vniuersaliores alias, & minus proprias interim omittamus) nam primo accipitur pro qua cumq; notitia euidenti alicuius rei intuitiua,

Prima. vel abstractiua, in qua acceptione euidens notitia intuitiua Petri, per quam eum præsentem intuemur, scientia vocatur, quã alio nomine experimentalem notitiam solemus appellare.

Secunda. Secunda acceptio proprior est pro euidenti notitia alicuius rei per propriam causam, & hæc est duplex, simplex, vel composita, seu

210. discursiua: simplicem voco, quã habent Deus Optimus, & Angeli, dum proprietatem alicuius rei cognoscunt per essentiam, à qua fit, vnico intuitu vtrumque cognoscentes, & hæc est perfecta scientia: alia est composita, seu discursiua, quam cognouit Aristoteles, & definiuit, cuius partes, & proprietates in toto hoc opere copiosè tradidit, quam denique demonstratiuam vocauit dicens, scire esse rem

Tertia. per causam cognoscere, & quod illius est causa, & quod impossibile est aliter se habere, & huiusmodi est tertia acceptio scientiæ intrinsecam cõtinens imperfectionem, cum importet cognitionem vnius post aliud, à qua nõ solum Deus Opt. & Maxim. sed Angeli procul sunt, vnico quasi ictu intellectus essentiam & proprietatẽ penetrantes, humana igitur scientia est in nobis solum hominib[9] sensuum ministerio, & quadam discursiua, ac successiua

212. morositate res cognoscentibus reperta.

Sed de scientia adhuc in secunda, & tertia acceptione non est dubium, quin possit versari circa illa singularia, quæ simul sunt species, cum veras habeant definitiones, veraque vniuersalia principia, per quæ proprietates eorum demonstrari possunt, tales sunt angeli, si verum est vnicos sub singulis speciebus esse, vnde non solum à semetipsis, sed à nobis erunt cognoscibiles per veram scientiam.

De quo singulari sit certum esse scientiam. De puris igitur singularibus dubitari potest, an obiecta scientiarum esse queant? de quibus adhuc est certum simplicem Dei Opt. & Angelorum scientiam circa illa versari, quod intelligetur facilè, si consideremus, quod quem-

213. admodũ natura specifica habet speciales proprietates, vt homo capacitatem disciplinæ, admirationem ac risibilitatem ab eius essentia emanantes, pari ratione singularia (perfectæ saltem, vel substantialis naturæ) habent aliquã proprietatem indiuidualem ab indiuiduali essentia emanantem, cui si addideris simplicem Angelici intellectus intuitũ in indiuidualem essentiam simul cum sua proprietate, vt ab ea emanante ferri, fateberis perfectissimã scientiam illius habere, cum perfectissima sit cognitio rei per suam causam talis notitia.

Status igitur præsentis controuersiæ ad imperfectam nostram scientiam reuocatur: an videlicet demonstratiua, ac discursiua, qualem cognouit, tradidit, atque explicuit Aristoteles in hoc posterioristico opere circa purè singularia, ac præsertim corruptibilia ve fieri possit, vt circa Petrum, Ioannem, vel Franciscum, ita vt de singulis singulas quoque scientias dari possibile sit. Quæstion. status. 214.

I I. Sentent.

Posse dari scientiam de singularibus suadetur.

Non desunt moderni autores, à quibus pars affirmatiua defendatur, de quorũ numero est Mag. Oña in prædicabilibus, cap. de specie quæst. 2. art. 2. vbi eam his argumentis confirmat. M. Oña. 215.

Primo, quodlibet indiuiduum habet proprium prædicatum essentiale præter communia prædicata speciei, à quo aliqua indiuidualis proprietas emanare potest, quæ de illo erit proinde demonstrabilis, & talis demonstratio verã pariet scientiam, antecedens sic probat, Petrus non distinguitur à Paulo solis accidentibus, nam tunc quilibet eorum esset ens per accidens, distinguuntur ergo substantialiter, quare necesse est suum habere quemlibet substantiale prædicatum præter generica, atq; specifica communia, à quo indiuidualis emanabit proprietas, de eodem singulari per tale prædicatum demonstrabilis, quemadmodum proprietates communes demonstrantur per communem essentiam.

II. Argum. 216. Secundo, quodlibet singulare essentialiter est definibile per commune prædicatum specificum, & proprium indiuiduale, nam indiuidualis differentia substantialis est, non accidentalis, ergo per eam simul cum prædicato specifico nõ minus erit essentialiter definibile quodlibet singulare, quã species per commune prædicatũ genericum, propriamq; differentiã essentialẽ, per talẽ igitur definitionẽ demonstrabilis erit singularis proprietas de re ipsa singulari, sicut specifica demõstratur de specie per defi-

per definitionem indiuiduis communem.

III. Argu. Confirmari potest tertio, quia singularissima res est Deus Opt. & Christus dominus quoque, in quantum homo, singularis persona est sed circa Deum Opt. vt principale obiectum
217 versatur Metaphysica, circa Deum, & Christũ hominem Theologia, & per veras quidem demonstrationes, ergo non est impossibile de singularibus, vt singularia sunt dari demonstratiuam scientiam.

Nihilominus asserunt secundo, indiuiduales differentias, atque etiam indiuiduales proprietates latere nos, & idcirco vix, aut nullo modo dabiles esse tales demonstrationes, vel scientias de indiuiduis, & hac de causa Aristoteles sæpe negauit de singularibus dari sciẽtiam, & D. Thomas, cæterique eius interpretes quas tamen nunquam reputaruut impossibiles.

Vera sententia opposita præcedenti statuitur.

Sẽtentia vera. COMMVNIS tamen philosophorũ sententia est, non quod difficile sit singularia definire, vel scientiam illorum
218. habere, ex eo quod indiuiduales differentiæ, & proprietates sint nobis occultæ, sed penitus impossibile, quia earum conditio non est capax definitionis, vel scientiæ.

Ita sensisse Platonem refert Porphyrius capite de specie, qui singularia extra scientiam, & artem esse aiebat, cui⁹ placitum, dum coordinationem prædicamentalem disponeret Porphyrius ipse, singularia ab ea reijciens approbauit.

I. Ratio ex Arist. Et Aristoteles. 1 libro. post capit. 8 text. 22. hisce verbis docet definibilia non esse. *Semper autem est omnis definitio vniuersalis, non enim alicui oculo dicit salubre Medicus sed aut omne, aut*
219. *specie determinans*, & expressius adhuc. 7. metaphysi. tex. 35. *Singulare vero ex vltima materia iam Socrates est, & de cæteris similiter, horum inquam non est definitio, sed intellectione, aut sensu cognoscuntur.*

De obiecto autem scientiæ scribens, c. 23. eiusdem libri tale ait esse debere, vt ab eo accipi possint vniuersalia principia, per quæ probentur passiones in hæc verba *Vna autem scientia, quæ est vnius generis, quæcunque ex primis componuntur, & partes sunt, aut passiones horum per se &c.*

Et cap. 24. de singularium sensibilium notitia loquẽs docet expresse non posse esse scientificam, quia scientia nõ est nisi de vniuersalibus, quod adeo verum esse ait, vt etiam si aliquis esset supra lunam videns terram interponi inter solem, & ipsam, adhuc non haberet scientiam eclipsis. Quia & si euidenter cognoscat singularẽ, effectum per propriam causam 220
singularem id nequaquam sufficit, nisi in vniuersali cognoscatur. Verba illius hæc sunt: *Sed planum, quod & si esset sentire triangulum, quod duobus rectis æquales habeat angulos, quæreremus vtique demonstrationem, & non quemadmodum dicunt nonnulli sciremus, sentire quidem enim necesse est singulare, scire vero est in cognoscendo vniuersale quare, & si supra lunam essemus, vt videremus obiectam terram, non vtique sciremus causam defectus, sentiremus enim nunc, quod deficit, & non erat sensus ipsius vniuersalis, sed ex eo quod speculamur hoc plerumque contingere, vniuersale vtique venati demonstrationem habemus, & c*

Et D. Thomas in eorundem locorum cõmentarijs vtrumque etiam cum natura singularis pugnare docet, sed expressius quæstione. II. Ex autoritate D.
9 de potẽtia, articulo 2 ad. 1. vbi ita loquitur: Thom.
illud vero nomen, quod in sua significatione includit determinatum indiuiduationis principium, non est commune, neq, definibile, vt Socrates, & Plato, 221.
& 1. parte. quæstione 26 articulo. 1. ad. 5 *Hoc singulare, vel illud, inquit, definiri non potest. & c.*

Et si definitione caret, obiectum scientiæ nequaquàm esse poterit, cum definitio sit principium scientiæ, & hæc est communis totius scholæ vox, atque sensus.

Rationibus corroboratur eadem sententia.

SED rationibus probatur vtrumque, & primo quod singulare non sit propriè definibile vera, ac propria definitione (vt sæpè nos docuit Aristoteles) ea solum est, quæ ex genere, & differentia componitur, euius partes sic esse inuestigandas docet 1. post. à textu. I. Ratio.
17 vsque ad 22. vt genus diuidamus in differẽtias essentiales oppositas, vna vel pluribus diuisionibus, quousque ad atomas differentias 222
peruentum sit, vltra quas non est procedendũ, sed ex remotissimo genere adiunctis omnibus differẽtijs vsque ad vltimum, vel certè ex proximo genere superiores claudente, & atoma differentia constituenda erit definitio, vt in expositionibus huius loci exemplis ostendimus, & 7. metaph. tex. 41. eundem modum inuestigandi, & constituendi definitionem his

verbis repetit: *Oportet autem considerare de his, quæ secundum diuisiones sunt, definitionibus, nihil enim aliud in definitione est nisi primum, quod dici tur genus, & differentiæ &c.* & tex. 35. expresse prohibet ad singularia descendere in inuestigãda definitione addens singularia iam non esse definibilia. Ecce verba illius valde notanda: *Totius vero vt circuli huius, & singulariũ alicuius sẽsibilis, aut intelligibilis, dico autẽ intelligibiles quidem vt Mathematices, sensibiles vero, vt æneos, et ligneos, horum inquam non est definitio sed intellectione, & sensu cognoscuntur, &c.* at singulare nõ est per genus, & differentiam definibile, sed ad summum per naturam specificam, & differentiam indiuidualem, ergo non habet propriam definitionem, ac propterea de proprio modo definiendi loquens Aristoteles omnino definiri negat.

Confirm. Et confirmatur, quia ex genere, & differentia essentiali proxime, & adæquate species componitur, differentia igitur indiuidualis naturam specificam determinat iam ex genere, & differentia compositam, vnde fit proximè non componi, nisi ex natura specifica, & propria differentia indiuiduali, per quas, & non per genus, & differentiam definibile est, atque adeo non propria definitione.

224 Secundum argumentum euidenter probat falsum esse, quod à Magistro Oña cæterisque modernis dicitur, videlicet singulare vt ra le habere propriam differentiam essentialem distinctam ab specifica, & proprium prædicatum essentiale distinctum à communibus naturæ specificę: quidem ex doctrina Aristotelis expresse asserentis (vt vidimus) differentias essentiales vltra atomas non procedere hoc enim sibi vult atoma species hoc item atoma differentia, quod penitus indiuisibiles in alias differentias essentiales, hac enim de causa vltima species, & differentia vocantur, ponere ergo aliam differentiam essentialem indiuiduo propriam: non solum improprie, sed plane falsa locutio est.

III. Ratio Deinde ratione, quia essentiales differentiæ in ordine metaphysico non sunt aliud quam obiectiui quidam conceptus ex diuersis gradibus essendi physicis earundem rerum in quibus fundantur desumpti, tot igitur sunt essen-225 tiales differentiæ, vel essentialia prædicata, & non plura, quot sunt gradus essendi, sistunt in eo, a quo differentia specifica atoma accipitur ergo sequitur euidenter vltra illam non esse alteram essentialem, ex qua essentialis definitio extrui possit, vel essentiale prędicatũ singulari proprium desumi, minor ostenditur in homine, in quo quinque gradus essendi dũtaxat reperies, est enim in primis ens per se existens, hoc est independenter à quocumque alio ente creato, & hic est gradus substantię, & cum sit ex materia, & forma compositus, compolita etiam substantia est, item cum eius forma sit vera anima, verusque actus corporis physici, atque organici potentia vitam habentis, corpus physicum erit vita præditum. Vlte- 226 rius, cum eadem eius anima, non solum vitæ, sed sensus principium sit, non solum viuum corpus, sed sentire potens erit, ac demum cum similitudinem angelorum teneat in gradu intelligendi, quem corpori etiam cõmunicat, vere intellectiuus est homo, sed per discursũ, & iste est vltimus gradus essendi, quem habet, ex his igitur quinque gradibus essendi physicis accipit intellectus quinque illa præd cata essẽtialia, nẽpe substantiã corporeã, animatã, sensitiuam, & rationalẽ, genericũ quidẽ primũ, & 227 differẽtialia quatuor, ex quibus quidditatiuã ei⁹ definitionẽ extruendã esse docuit Aristoteles, & quod in homine cernimus, idẽ in quibusuis; alijs specieb⁹ atomis prædicamẽti substantiæ, ac cæterorũ secũdũ eandẽ proportionem reperiemus: sequitur ergo euidenter nullum superesse gradum essentialem singulari proprium, nullam essentialem differentiam ei adæquatam, atque propriam, per quam possit quidditatiue, aut essentialiter definiri, sed naturam specificam, vel speciem atomam ad ipsum propriè deriuari: & quasi propriã fieri nõ per alterã differentiã essentialẽ cum nulla superfit, sed per modũ essendi particularẽ, & substantialẽ, quæ indiuidualis eius differentia est, a qua prędicatũ cuilibet indiuiduo propriũ accipitur, nullo modo essẽtiale, nec substantiale naturæ, sed modo, atq; adeò modale, quod vt bene Caietan. & plures alijs cap. de specie non prædicatur de eisdem indiuiduis in quid, sed in cuiusmodi, (vt sic loqui liceat) nec prædica- 228 tur in quale quid, sicut essentialis differentia, sed modo quodam simili ad prædicationem differentiæ reducibili.

Sed iam secundum ostendere oportebit, videlicet purum singulare non posse esse obie- I. Argum. ctum scientiæ demonstratiuæ: demonstratio (vt sæpe Aristoteles docuit) debet procedere ex principijs vniuersalibus, sed a singulari, vt tal, non accipiuntur principia vniuersalia, ergo nec demonstratio vlla de eo constitui potest: probatur minor, quia ex principijs speciei appli-

applicatis ad singularia demonstrantur de illis communes proprietates, vt capacitas disciplinæ, admiratio, ac risibilitas de Petro per hæc principia, omnis homo est animal rationale, vel omne animal rationale est capax disciplinæ, sed indiuidualis eius proprietas per hæc principia indemonstrabilis est, cum nō magis ex illis proprietas indiuidualis vnius singularis, quā alterius deducatur, quod est nullam determinate deduci: superest ergo per propriam definitionem ex natura specifica, & indiuidua proprietate ex..um demōstrari posse: sed hoc est plane impossibile, nam eiusmodi definitio non est principium vniuersale, sed cum eodem singulari cōuertitur, nec aliud est principium vniuersale, cui possit coniungi, cum non habeat necessariam connexionem, cum principijs vniuersalibus speciei, repugnat ergo talem definitionem singularis esse medium demonstrationis, per quod singularis proprietas ostendatur, repugnabitq; ex consequēti demonstratiuam scientiam circa singulare versari.

230

Nota. In quo deprehenditur manifesta horū modernorum deceptio, qui cum viderent indiuidualem essentiam esse propriam causam indiuidualis proprietatis, per quam à priori posset cognosci, statim intulerūt talem notitiam esse scientificā, quod, & si verū sit, de simplici, atq; intuitiua scientia, quæ vnico intuitu in essentiam fertur, & proprietatem, sed planè falsum, & impossibile de discursiua, vel demonstratiua à causa vniuersali, vel effectu intrinsice procedēte, cognosceret namq; qui supra lunam esset, terræ interpositionem inter solem, & ipsā, intuēs singularē effectum per singularem causam, sed adhuc scientia illius habere negauit Aristoteles, quia eandem causam in vniuersali minimè cognosceret: ergo licet cognoscibilis sit singularis proprietas per singularem essentiam, non per demonstratiuam scientiam, quia non est cognitio vniuersalis effectus per vniuersalem causam, in qua consistit demonstratiua scientia.

231

64

II. Argu. Secundò probatur argumento (vt aiunt) ad hominem: prædicatum illud essentiale indiuidui, à quo dimanat indiuidualis proprietas, & per quod demonstrari de eo potest, tibi proprium est, alteri minime conueniens (vt ponuntur ist) ergo non potest esse medium demōstrationis, cui intrinsecū est vt docet expresse Aristoteles medio vniuersali constare; ex quo aliqua saltem præmissarum vniuersalis constituatur: nam ex solis terminis singularibus nulla demonstratio, imo nullus etiam expositorius syllogismus extrui potest: per com mune autem prædicatum specificum, vel indiuiduale in communi acceptum repugnat talem proprietatem demonstrari etiam adiuncto prædicato singulari proprio, quia ex nullo prædicato communi infertur proprietas singularis determinata, sed solum vaga vt consideranti facile constabit.

832

Soluuntur argumenta prioris sententiæ.

Primo argumento occurrimus viam mediam inter duo extrema tenentes: vnum extremum est, indiuidua eiusdem speciei solis accidentibus differre, quia radicale principium indiuiduationis non est aliud, quam prima materia, quantitate, cæterisq; accidentalibus dispositionibus affecta, vel sygillata, in quam forma substantialis per generationem introducitur: aliud esse entialiter esse diuersa per differentiam indiuidualem (quam essentialē vocat noua hæc modernorum opinio, si opinionis nomen meretur) nos vero neque accidentalem ponimus indiuidualem differentiam, neque essentialem, sed modum quendam extra specificam essentiam, per quem substantialiter modaliter determinatur ad hoc, vel illud singulare: non secus ac subsistentia extra essentiam creatam cum sit, modus est substantialis eandemmet naturam determinans, vt in persona, vel supposito constituatur, & nihilominus non potest vocari accidens, sed modus quidam substantialis naturam determinans, pari ergo ratione de differentia indiuiduali censendum est: vnde fit prædicatum singulari proprium non esse vllo modo essentiale, nec accidentale, licet sit extra essentiam, sed substātiale modale, quia singulariter esse non est gradus naturæ præter specificum, sed modus specificæ naturæ: vndè fit ratione talis prædicati, seu differentiæ, nec propriam definitionem habere singularia, nec demonstratiuæ scientiæ obiecta esse posse.

Ad I. Solutio.

223

234

Amisso igitur ad formam argumenti indiuidua non differre solis accidentibus, negan da est plane consecutio, quod essentialiter differant, sed satis est medio quodam differre sæpe substantialiter modaliter.

Ad formā argum.

235

Ex quibus etiam soluitur secundum argumentum de prædicato essentiali, nō minus negādo, quam essentiali differentia: præter cōmunia namque prædicata solum habēt singularia pro-

Ad II. argu.

proprium prædicatum, nec essentiale, nec accidentale, sed substantiale modale, quod nec propriam definitionem cum communi specifico componere, nec singulare ipsum demonstratiuæ scientiæ obiectum constituere potest.

Ad III. Vltimum argumentum efficaciter probat de singularissimo Deo Optimo atque etiam de Christo singularissimo homine demonstra-
236 tiuam haberi scientiam, sed Deus Optimus longe diuersam rationem habet à cæteris singularibus, nam licet nec genus, vel species in eo sint propter summam eius simplicitatem, sed eminenter continet quidquid perfectionis est in generico, & specifico gradu: vnde ab eius essentia quam ad creaturarum similitudinem intelligimus, accipi possunt principia sibi, & creaturis per attributionem communia: habet præterea prædicata sibi propria ad modum proprietatum, quas attributa vocamus, vt potentiam, sapientiam, immutabilitatem, & æternitatem, licet singulares modum quendam vniuersalem habentes, in quantum sub communi conceptu à nobis concipiuntur, de quibus ita conceptis demonstrationes extruimus, non minus, quam de rebus verè vniuersalibus, & quibus medijs easdem proprietates de illo demonstramus, & vnam etiam per al-
237 teram, vt æternitatem per immutabilitatem. De Christo autem homine vera etiam habetur demonstratiua scientia supernaturalis Theologiæ per applicationem, in quantum communes proprietates humanæ naturæ per principia communia eiusdem de eo demonstrantur, vt quod sit admiratiuus, risibilis, vel quid simile, atque etiam diuina attributa, quæ ei conueniunt ratione naturæ diuinæ: itaque eiusmodi scientia, in quantum de Christo homine differit, quasi mixta censetur, ex scientia de homine, ac de Deo, quemadmodum Christus ipse in vtraque natura (sed absque vlla earum commixtione) subsistit. & cō
238 videtur esse aliud, quam applicatio quædam harum scientiarum vniuersalium ad hoc singulare, quo pacto etiam admittimus de ceteris singularibus esse scientiam.

QVAESTIO SEXTA.

An de corruptibilibus, & contingentibus, entibusque per accidēs detur scientia.

SI ita est, vt Aristoteles demonstrationis præcepta tradens capite 2. 4. & 7 libro, prioris docuit, quod ex necessarijs propo- 239.
sitionibus, ac per se demonstratio extruenda omnino est: specialem habebit difficultatem vtraque controuersiæ pars, an contingentia, entiaque per accidens obiecta scientiarum esse valeant.

Prior controuersiæ pars, an sit scientia de contingentibus.

A Contingentibus igitur exordium controuersiæ sumendo videtur pars negatiua, ex definitione scientiæ euidenter I. Ratio.
deduci: nam si scire est rem per causam co- 1. Sentent.
gnoscere, & quod illius est causa, & impossibile est aliter se habere, sequitur non versari circa contingentia, vel corruptibilia, nam vtraque 240
aliter se habere possunt, illa quidem per mutationem, hæc vero per omnimodam corruptionem, quod cernens Aristoteles. 1 lib. post. cap. 24., vbi de obiectis scientiarum differebat fortuita, & quæ casu eueniunt, vel contingentia excusit affirmans, nullam scientiam circa illa versari, capit. etiam 26 eiusdem libri scientiam ab opinione separans testatur de rebus dumtaxat necessarijs esse.

II. Ratio. Quod valde consonat dignitati scientiæ, ac demonstrationis, per quam producitur, demonstrationis quidem ex veris, primis, notioribus, causisque conclusionis procedentis, hoc est, ex principijs necessarijs, quæ sunt immediatæ propositiones, vnde fit conclusionem eius necessariam esse oportere, sed assensus cōclusionis est scientia, ergo etiam pugnat cum natura scientiæ, circa corruptibilia, aut contingentia versari.

Nota. Ex triplici namque parte contingit corrumpi accidens semel genitum, ex parte causæ deficientis, à qua eius conseruatio depēdet, quo pacto lumen in medio productum definit esse 241.
per absentiam solis ex parte subiecti, quo deficiente necesse est cuncta accidentia, quæ ei inhærebant, deficere, vt Aristoteles capit. de substantia admonuit dicens, destructis primis substantijs impossibile est quidpiam aliorum remanere: definit esse mortuo homine calor naturalis, & similia, accidentia, quæ ei vt viuenti inhærebant: ac demum à contrario corrumpente, qua ratione frigiditas aquæ corrum-

rumpente, qua ratione frigiditas aquæ corrumpitur per calorem in ea productum à sole, vel igne, sed nullo ex his modis corruptibilis est sciētia, ergo ex propria conditione est perpetua, atque adeò circa obiectum necessariū, & perpetuum debet versari: probatur minor, nam causa scientiæ sunt principia necessaria
242 quidem, ac perpetua & ideò certa, vt Aristoteles 1 post. capit. 2. ad finem asseuerāter docuit, necessarium esse, vt aliquis habeat scientiam conclusionis non solum esse firmum in assensu principiorum, sed quod nihil magis falsum esse intelligat, quā illud, quod eis opponitur: subiectum item scientiæ est anima rationalis, cui medio intellectu inhæret, incorruptibilis, ac perpetua ex propria natura: contrario autem caret omnino scientia: aut si velis ei pro contrario errorem designare, impossibile est ab eo corrumpi, cum eius comparatione debilissimus sit, vsque adeò vt in præsentia eius subsistere minime possit: etenim si aliquis circa aliquam conclusionem errauerit, licet error ob diuturnam consuetudinem quasi in na-
243 turam sit conuersus, vnica oppositæ conclusionis demonstratione superueniente deletur, neque amplius præualere vllo modo aduersus scientiam potest, & multo minus opinio contraria, quam assensum esse debilissimum nouimus, cui non repugnat subesse falsum.

Contraria sententia præfertur.

HANC partem quæstionis rerum corruptibilium, & contingentium tetigit Diu. Thom. 1. part. quæstione 86.
244 artic. 3 cui his distinctionibus præmissis respondet.

Corruptibilia, & contingentia duobus modis considerari possunt: ex parte materiæ, quæ totius contingentiæ, & corruptionis radix est: vel ex parte formæ, à qua necessario absq; dubio essent, quia cum forma sit actus, ex propria conditione determinatur ad esse: materia vero cum sit potentia, quandam habet indifferētiam ad esse, vel non esse, in determinata saltem specie, vel indiuiduo, & cum sit principium indiuiduationis, ex parte eius prouenit rebus materialibus quædam possibilitas essendi ante quam fiat, & non essendi postquam sunt.

Res corruptibiles in communi & diui … Sed adhuc possunt duobus modis considerari, in singulari, aut in communi prout à singularibus abstracta, & quidem si primo modo accipiantur, nihil necessitatis habent, sed omnino contingentia sunt, si vero in communi pro quidditatiuis eorum prædicatis, eo. undemq; connexionibus, vere sunt necessaria, & quibus aliter se habere repugnat: exempli gratia, iste homo singularis, lapis iste, aut lignum modo sunt, & statim esse desinunt, sed essentia hominis, lapidis, vel ligni perpetua est, & connexio prædicatorum eius semper eodem modo se habet: quodlibet ens naturale generationi, & corruptioni obnoxium passim mutatur, mox quisque statim desinit esse, sed quidditas entis naturalis, definitio naturæ, & motus res sunt necessariæ, & cum scientia naturalis abstrahat à materia singulari, res quidem corruptibiles, & contingentēs contemplatur, non tamen sub ratione, aut modo se habendi corruptibili, vel contingi, sed necessario, vt in ca- 246
su adhue, & fortuna cernimus: nam quod iste, vel ille terram effodiens thesaurum inueniat, res est fortuita, & omnino per accidens contingit, de qua proinde scientia non habetur, sed quod fortuna sit causa per accidens in his, quæ agunt propter finem, raroque contingūt, non est contingens, sed necessarium: & quid est magis contingens, quam actus liber voluntatis ad vtrumlibet indifferentis, & nihilominus ratio, vel essentia eiusdem rei est necessaria ad scientiam moralem pertinens: nam virtutes, quas moralis Philosophia per se contemplatur, non nisi in actibus liberis voluntatis reperiuntur.

De rebus igitur corruptibilibus, & contin- Conclusio
gentibus in singulari non datur scientia, quia D. Tho.
contingentia contingenter sunt (vt sic liceat loqui) bene tamen de eisdem datur in com- 248
muni consideratis, quia non sunt contingentia contingenter, sed modum necessariorum habent, & hæc est sententia Diu. Thom. quam vt veram amplectimur: sapienter enim protulit Doctor Sanctus eodem loco nihil esse ita contingens, quod sub aliqua consideratione non sit necessarium.

Solutio argumentorum.

ILlud autem admittimus (vt argumentis I. Argum.
fiat satis) quod in definitione scientiæ dicitur, Solutio.
rem, circa quam versatur, non posse aliter se habere, à qua conditione quamuis aliena sit res corruptibilis, vel contingens in particulari considerata, sed quidditas eius, & prædicatorū connexio necessaria est, & nō po-

test

tis aliter se habere (vt ostēdimus) in quo sensu non negat Aristoteles obiecta sciētiarum esse posse, cum ipsemet fortuita, & casualia non solum consideret, sed definiat 2. libro physic. de causarum per se, & per accidens natura scientifica tractationem instituens. Discrimen etiam inter scientiam, & opinionem ex parte obiectorum admittimus adhuc in rebus corruptibilibus, & cō ingentibus, quæ vt scientia considerantur, necessitiæ sunt, & per necessaria principia probantur earū passiones, à quo semper opinio deficit per medium contingēs in eisdem procedens.

II. Solutio. Reliquum est (vt argumento de incorruptibilitate scientiæ) occurramus verum esse cō fitentes, quod in natura scientiæ omnia reperiantur, ideòque non posse vllo modo ex
249 directo, & per se corrumpi, posse tamen indirecte, & quasi per accidens, desuetudine ianuā intellectus errori contrario aperiente, à quo destruatur, quod hoc modo fieri non repugnat, licet raro contingat: per diuturnam cessationem enim ab actu potest contingere, vt quispiā demonstrationes, vel media, quæ ex principijs ordinatis componuntur, obliuioni tradat: nā etsi simplices eorum species non corrumpantur, cessat tamen earundem ordinatio, & cō positio, memoria ad effectum ordinandi, & componendi demonstrationem ex eis, deficiente, quo præsupposito intellectus multitudine specierum diuersarum quasi obruitur, inter quas locum habere solent species oppositæ
250 opinionis, ex quibus propositiones formātur: eisque nullo iam impediente assentitur intellectus, nam & si permaneat habitus, deest tamen medium, per quod eis facile possit obsistere, & habitus sine medio non est nisi quædam veluti mortua qualitas nō resistens, nec vllum opponens impedimentum contrarijs actibus: per frequentem igitur vsum falsæ opinionis, aut erroris scientiæ cō trarij, destruitur absque dubio habitus scientiæ, quēadmodum cæteri per habitus contrarios, non tamē directe, & per se, quia ex directo non posset error, vel opposita opinio aduersus scientiam præualere, imo nec locum habere in intellectu aliquis eorum actus, vel assensus habitu ipso per medium obsistente.

Ad formā Argum. Ad formam igitur argumenti dicendum est, quod cum scientia per se sit incorruptibilis, & perpetua circa necessarium obiectum, & semper eodem modo se habens versari debet,
251 & talia sunt corruptibilia, & contingentia, in quantum à scientia considerantur, abstracta quidem à materia singulari, quæ potius cō ingentiæ, & corruptionis radix est, sed eiusmodi adhuc in cōmuni considerata definiri potest, atque obiectum scientiæ esse.

Quid sit ens per accidens explicatur, & de eo posse dari scientiam suadetur.

SEd ad secundam quæstionis partem iam deueniam* oportet inquirentē an de ente per accidens possit esse scientia. De ente per accidens.

Vulgata satis in schola est distinctio entis in ens per se, & per accidens tradita ab Aristotele 6. metaphysi. textu 5 6 & 7. ens per se 252
illud dicitur, quod ex rebus per se cohærentibus, vel vnum aliquid per se constituentibus coalescit (in solis etiam compositis locū habet distinctio hæc, nam de Deo Optim qui simplicissimus est, constat esse ens per se) vt ex actu, & potentia substantiali, vel certe ex his, quæ per se ordinantur, si ratione solius ordinis ad vnum aliquid constituendum cōueniunt: exēplum primi habes in homine, ac cæteris compositis substantialibus, secundi vero in diuersis rebus ab eadem scientia consideratis sub vna aliqua ratione formali, ad quā ordinantur, vel cuius formalem rationem aliquo modo participant: diuersa sunt prædicamenta substantiæ, & accidentium, & nihilominus ad vnum per se obiectum metaphysicæ pertinent, quia sub vniuersalissimo ente eius obiecto per se ordinatur, substantiæ per se attributo, accidentibus vero per ordinem ad substantiam, 253
adquam ordinatur quodlibet iuxta propriam conditionem.

Ens per accidens est illud, quod ex diuersis non per se, sed accidentaliter conuenientibus, vel ordinatis consurgit; accidens non per se inhæret substantiæ, sed accidentaliter, cum sit res diuersi prædicamenti, ideò ex vtroque non consurgit per se, sed per accidens vnum, 254
quale est homo albus, clarius in homine per accidens vnum, quale est homo albus, clarius in homine per accidens cōcurrunt albū & musicum, & ideò ens per accidens est hominem album esse musicum.

De ente igitur per se non venit in dubium quod obiectum scientiæ esse possit cum sit causa per se proprietatum, quæ de illo demonstrari in sciētia possūt per principia ex propria eius natura desumpta, at de ente per accidens merito De quo sit quæstio.

merito dubitatur, nā cum ex diuersis per accidens concurrentibus sit constitutum, non videtur quo pacto vnam habeat essentiam vnica finitione explicabilem, nec determinatas proprietates & principia, per quę de eo possint demonstrari.

I. Opinio. Tenent nihilominus affirmatiuam partem nonnulli ex modernis, qui viua voce Aristote
254 lem interpretantur eadem distinctione vtentes, qua nos vsi sumus circa corruptibilia, & contingentia, asseuerantesque de ente per accidens in particulari non dari scientiam, quia vna definitione explicatur, neque determinatas habet proprietates, vel principia, ex quibus demonstrentur: cæterum quidditas eius, ac prædicatorū essentialiū connexiones tales per se sunt, & obiecta scientiarū esse nō repugnat.

Probant exemplari quadam inductione, nam de numero, qui est ens per accidens datur Arithmetica, de numero sonoro Musica, de linea visuali Perspectiua, de Republica, quæ nō est aliud, quam multorum hominum congeries, Politica, militaris de exercitu, de quatuor qualitatibus bene temperatis physica, aut
255. Medicina, & de integra argumentatione ex aggregatione trium propositionum composita Dialectica, ergo bene poterit esse obiectum scientiæ ens per accidens prædicto modo consideratum.

Negatiua sententia præfertur, & affirmatiua refellitur.

Aristotel. sententia. Partem vero negantem definit expresse Aristoteles. 6 libro metaphysi text. 5 6. & 7. vbi de natura entis per accidens copiose differens, non solum negat de illo dari sci
256 entiam, sed ex professo probat: verba autem eius inter alia hæc sunt: *Quod autem scientia nō est accidentis palam*, & rursus sententiam vltimi textus quasi per modum epilogi claudens ait, *Quid quidem igitur est accidens, & propter quā causam, & quia scientia non est eius dictum est*: & probat duplici argumento.

I. Ratio. Arist. Primo. Siue ens per accidens fiat ex concursu aliquo ratione temporis, vt quod fuerit hyems sub cane, id est, æstiuum tēpus frigidū,
257 ac pluuiosum, siue ratione subiecti, in quo cōcurrunt duo accidētia, vt in eodē homine albū, & Musicum, vel ratione causæ, vt ædificator, & Musicus, vel demum ratione effectus, vt quod obsopios, seu coquus obsonium præparet delectabile simul, ac salubre præter eius artem, quocumque, inquam, modo fiat præter communem cursum naturæ contingit, vnde non est necessarium, nec frequenter contingēs, de quibus scientia esse potest, sed quasi defectus eius, quod est frequenter euenire, vt de non solum non est obiectum scientificum, sed quasi defectus, vel priuatio eius.

Secundo. Scientia habetur de re aliqua, in quantum eius definitio medium est demon- II. Argu.
strandi proprietates, vel passiones, sed ens per accidens non habet definitionem, ergo nec obiectum scientiæ vllo modo esse potest. 259.

Probat minorem, ens per accidens sit ex aggregatione rerum ad diuersa prædicamenta spectantium, vt homo albus, ædificator musicus, ergo non est sub vno, sed multiplici genere, cum ergo ex genere, & differentia definitio sit extruenda, sequitur euidenter non posse vna definitione explicari, quæ sit medium demonstrandi passiones.

Aristotelicum hoc argumentum duabus vijs conātur soluere moderni: priori, quantum I. Solutio quorundā.
attinet ad definitionem, posteriori vero ad scientiam: asserunt igitur quantum ad primum vno è duobus modis intelligendum esse Ari- 260
stotelē, dum ait ens per accidens non esse definibile, ita vt nō de omni, sed de aliquo genere eorum loquatur, constat enim quædam eorū definiri, vt numerum, & reliqua in primo argumento enumerata, de quibus proinde Aristoteles ipse varias habuit scientias, quæ idcirco entia per accidens vocantur physicè, quia ex illis non fit vnum per se per vnionem intrinsecam, sicut fit ex materia, & forma, aut ex partibus integrantibus vna quantitas continua: & secundo specialius loquendo intelligi potest de his, quorum extrema nullam habent connexionem inter se se, neque efficiunt aliquid vnum, sed omnino per accidens, & impertinenter coniunguntur: vt homo albus, ædificator musicus: de quibus bene admitti potest non esse definibilia vllo modo, secus est de alijs aliquo modo efficientibus vnum, vt numero, exercitu, republica, ac cæteris huius conditionis, quorum extrema licet non per se vniantur, eo tamen fine concurrunt, vt fiat aliquid vnum, eiusmodi enim vna aliqua definitione explicari possunt.

Quod vero [illegible] ex negatione defini- II. Solutio.
tionis negatio scibilitatis (vt sic [illegible]) [illegible] etiam indiget, [illegible] duplex est de- 261.
finitio, & iuxta eam duplex scientia, exacta quidem ex genere, & differentia, quam habet

 solum

solum ea res, quæ est per se vna, atque etiam species vnius prædicamenti: imperfecta vero altera, quæ solum est descriptio quædam, vel rudis explicatio, nunc vero circa ea solum, quę primo definiuntur modo, exacta scientia versatur proprietates demonstrans, vel passiones, per quidditatiuam definitionem, at circa ea, quæ imperfecte definiuntur, qualia sunt ex entibus per accidens non pauca, licet exacta scientia non versetur, nihil prohibet imperfectam versari.

I. Solutio reiicitur. 262 Vtraque tamen solutio nullius momenti est, nec potest nondum argumenti soluere: prima, quia pronunciatum illud ab Aristotele communi totius scholæ consensu receptum, ens per accidens non est definibile, non de vno, vel altero, sed de omni ente per accidens in quantum tale euidenter accipitur: etenim cum ens per accidens, vt tale, importet aggregationem plurium entium in actu, ex quibus non fit aliquid vnum, vt probant homo albus ædificator musicus, & id genus alia, impossibile est vna definitione explicari non solum quidditatiua, sed nec descriptiua, vel alio modo imperfecta: nam quo pacto potest vna aliqua explicatio dari nisi de vno aliquo, vel ratione vna, cum ergo ens per accidens non sit vnum, sed multa, ac diuersa, non poterit vna definitione explicari.

Impugnatur adhuc. 263 Et quod rursus de omnibus intelligatur, probatur euidenter (nisi ego fallor) argumento ad hominem: illa omnia, quæ resultant ex multis per se ordinatis ad efficiendum aliquid vnum, qualia sunt, quæ ab aduersarijs in primo argumento enumerantur, non sunt entia per accidens, sed per se in suo ordine, & gradu: de cæteris autem resultantibus ex his, quæ omnino per accidens, & impertinenter concurrunt, fatentur non esse definibilia, ergo vere nullum ens per accidens definiri potest: proba-
264 tur antecedens, nam ex multis per se concurrentibus ad constitutionem vnius necesse est vnum per se resultare, sed vnũ per se, quod ex multorum in cõcursu resultare potest, duplex est iuxta duplicem modum concurrendi: videlicet vnitate naturæ, vel ordinis: illud dicitur vnum vnitate naturæ, quod vnam naturã importat ex multis partibus compositam, vt homo, lapis, vel lignum, & quodlibet compositum ex materia, & forma, vnũ vero vnitate ordinis, per se ordinatis coalescit, quod licet nõ habeat vnitatem naturæ, habet tamen vnitatem ordinis sufficientem, vt vnum per se in suo genere appelletur, vnum videlicet per se ordinatum, quod satis est, vt vna definitione explicabile sit: satis etiam vt proprietates habeat illam vnam essentiam consequentes, vt habeat etiam principia, per quæ demonstrari de eo possint.

In hoc igitur decepti inueniuntur priores sententiæ auctores, quod solum vnum per se Deceptio Primæ sententiæ. posuerunt, quod in esse naturæ vnum est, vnitatem ordinis non considerantes, ac propterea inter entia per accidens enumerarunt omnia, quæ talia sunt secundum esse, quanquam per 265 se ordinentur: cum tamen vtrumq; modum vnitatis per se tanquam necessarium recipiat vniuersa schola, & tanquam sufficientem ad cõstituendum vnum aliquid per se scibile, ac definibile: quemadmodum enim nõ requiritur in obiectis scientiarum eadẽ necessitas, sed vnum est magis necessariũ quã aliud, pari ratione de vnitate censendum est, nõ esse necessarium, vt obiectũ summã habeat vnitatem: sed satis est, 266 vt in suo genere, vel gradu sit per se vnũ vnitate naturæ, vel ordinis sufficiẽti quidem vt vna possit definitione explicari, & cõsiderari ab vna scientia: quam vnitatem per se illa omnia habere certissimum est, nam licet multa sint entia in actu secundum esse, quæ ad eorum constitutionem cõueniunt: sed in ratione ordinis, quædam se habent, vt potentia per se, ac necessario alijs præsupposita, alia vt actus, à quo determinantur, vndè sicut ex potentia, & actu secundum esse naturæ coalescit vnum in esse naturæ, pari ratione ex potentia, & actu in ratione ordinis coalescit vnum vnitate ordinis.

Exemplum numeri pro cunctis sufficiat, Exemplũ. cuius vnitates licet sint multa entia in actu in genere quantitatis cõtinuæ, sic tamen ordinantur, vt prima, & secunda in ternatio per se præsupponantur tertiæ, à qua etiam per se determinantur ad cõstituendum talem numerum, qui sub genere quantitatis discretæ, nõ solum est vnum per se, sed vna species quantitatis ex genere, & differentia composita, cum 267 sit per se quantitas discreta, quæ est genus proximum, & diuisibilis in tres vnitates diuisione discreta, quam diuisibilitatem habet pro vera, atq; intrinseca differentia: & ex tali vna essentia resultant proprietates verè de ea demonstrabiles, vt esse parem, aut imparem, esse numerabilẽ, & similes: ecce quo pacto nullum eorũ numerandũ est inter entia per acci-

dens,

dens, neque vllum vnquam enumerauit pro fectò Aristoteles, sed ea solum entia per accidens esse voluit, quæ ex concursu multorum, & non ordinatorum resultant, vel (vt proprius loquamur) quæ non sunt aliud, quam multa
268. absque vllo ordine aggregata.

IL Solutio impugnatur. Ex quibus planè intelligitur non minus esse friuolam posteriorem solutionem de scientia, quam verbis adeò expressis negauit Aristoteles circa entia per accidens versari, licet enim non sit necessarium definitionem habere vniuersa obiecta scientiarum, cum sint quædam adeò vniuersalia, vel simplicia, quæ definitione carent, sed de qualibet re determinata præsupponendum esse docuit Aristoteles, an sit? eiusq; definitionem, aut quidditatiuum conceptum per se vnum medium esse, per quod demonstrantur passiones, cum ergo entia per accidens determinata sint, non vniuersalissima, nec simplicia, si definitione carent (vt probatum est) obiecta scientiarum nequaquam esse poterunt.

269. Quod non minus euidenter ostenditur ex principijs, & passionibus, vel proprietatibus: nam si non habent vnam aliquam essentiam, quas possunt habere proprietates demonstrabiles, quæ principia per quæ demonstrentur? considera hominem album, vel ædificatorem musicum, & videbis nullam proprietatem haberi, ab homine quidem propter essentię vnitatem, & pariter ab albedine fluere proprietates possunt, sed ab vtroque simul, ex quo non
270. resultat vna aliqua natura, vnde tale qua essentia, quo pacto vnum aliquod per modum proprietatis emanabit? & si principia scientiæ ab essentia subiecti desumuntur, vbi non est vna aliqua essentia, neque vnum principium ab ea desumi poterit, à qualibet parte accipere principia possumus nequaquam ex aggregato, cum non sit vnum.

Nec ex principijs vtriusque partis demonstrare aliquid de aggregato possumus: nam quemadmodum partes ipsæ per accidens con-
271. iunguntur, pariter etiam principia: ex principijs autem per accidens coniunctis extrui demonstratio minimè potest: nam cum principia sint causa per se conclusionis per se debent coniungi in demonstratione ad illam producendam.

Relinquitur ergo verum esse vtrumq; pronunciatum ab Aristotele, nullum ens per accidens esse definibile, nec obiectum scientiæ, quod cum D. Thoma in eiusdem loci Commentarijs recipiunt vniuersi eius interpretes, & communi totius scholæ voce firmatum est, à qua recedere non licet: & argumentum oppositæ sententiæ, inter corroborandā nostram patet solutum esse.

TRACTATVS QVARtus de Sapientia.

QVAESTIO VNICA.

Quidnam sapientia sit, & quonam modo ab intellectu, scientia, cæterisq; virtutibus intellectualibus distinguatur.

Sapientiæ dignitas ex Arist. SApientiæ dignitatem (vt ab ea exordium sumamus) sic extulit Philosophus, vt non solum scientiarum omnium facilè principem, sed reginam, ducem, regulam, atq; mensuram iure appellandam esse voluerit, cui tanquam ancillæ deseruiunt 3. Metaph lib. text. 1.
3. hisce verbis. *Ex his itaque, quæ ab antiquis determinata sunt, quæ scientiarum appellanda sit sapientia, rationabile videatur, vtramquamq; ita appellandam esse: verū quatenus principalissima, & honorabilissima, & cui cæteras scientias, tanquam ancillas non contradicere decet; illa est ipsius finis, & boni: huius enim causa cætera.* Arist.

Ex quibus valde à se approbatis sapienter intulit D. Thom 1 2 quæst. 57. art. 2. quod cum scientiæ iuxta diuersam naturam, & conditionem reū scibilium diuidantur: sapientia tamen non est nisi vna, & merito quidem nam eminentia intellectualis cognitionis nō potest in multis reperiri. 2.

Vt autem absolutissimā eius conditionem perspectam vtcumque habeamus, tria erunt à nobis expedienda, primum, quid nomine sapientiæ intelligendum sit: secundum, quid sit res ipsa tali nomine designata, & tertiū (quod ex vtroque constabit) quo nam pacto à cæteris intellectualibus virtutibus distinguatur, intellectu præsertim, & scientia iam explicatis: nam cum sit vnum ex quinque membris generalis illius diuisionis positæ ab Aristotele 6. Ethic. cap. 3. & membra cuiuslibet bonæ diuisionis distincta esse oporteat necesse erit sapientiam à cæteris membris separare, quod non erit diffi-

erit difficile, si semel propriam eius rationem tenuerimus.

Quid significetur nomine sapientia. Ab ipsa igitur nominis significatione incipientes multiplicem esse acceptionem sapientiæ affirmamus, vt ex diuersis testimonijs Aristotelis, ac D. Thom. planè colligitur.

Prima acceptio sapientiæ. Accipitur sapientia primo pro omnium pluriumue scientiarum congerie, in quibus excellit quispiam: & iuxta hanc acceptionem multarum scientiarum cognitione instructum

3. hominem solemus vocare sapientem, sic accipitur ab Arist. 1. lib. Metaph cap 2 non longè à principio, vbi talibus conditionibus sapientem præditum fore vult. *Primo igitur opinamur sapientē maximè omnia vt possibile est scire, non habentē singulariter eorū scientiam: deinde illū qui difficiliora, neq; scitu facilia homini cognoscere possit. sapientem existimamus, sentire enim omnibus commune est, quamobrem facile, & neutiquam sapiens est: item illum, qui certior, ac magis docere valens, causas reddat, sapientem in omni scientia esse.*

Secundo accipitur sapientia pro excellentia cuiuscunque scientiæ, vel artis, in quo sensu

4. quemlibet vocamus sapientem, qui non vulgarem alicuius artis peritiam consecutus est, sed ad perfectionis culmē peruenit, vt sapientem Medicum, aut Philosophum.

Quo pacto accipitur ab Arist. 6. lib. Ethic. cap. 3. sic incipiente. *Sapientiam autem in artibus attribuere illis assueuimus, qui absolutissimi in ipsis sunt, vnde Phydiam sapientem marmorariū, Policletum statuarium sapientē dicimus, nihil aliud hic sapientiæ nomine, quam artis ipsius virtutē significantes*: eiusdem acceptionis meminit D. Thom 1 p quæst. 1. art. 6 sic loquens. *Ille sapiens dicitur in vnoquoque genere, qui considerat altissimam causam illius generis, vt in genere ædificij artifex, qui disponit formam domus, dicitur sapiens architector respectu inferiorum artificum,*

5. *qui dolant ligna, vel parant lapides.* Eiusmodi tamen conditiones communes sunt, & ex quibus non deducitur quid propriè sapientiæ nomine intelligamus.

Accep. 3. Propterea accipitur tertio pro vna aliqua scientia omnium excellētissima, à qua simpliciter denominatur sapiens, qui eam assequutus est, vt docuit planè Aristoteles 6 lib Ethic. cap 7. sic inquiens *Cæterum esse alios quosdam omnino, & non ex parte sapientes existimamus, neque alia aliqua in re sapientes, quemadmodum inquit in margite.*

Is nec fossor erat, nec erat robustus arator,
Aut alia re aliqua sapiens, si numina diuum
concessere.

Quapropter exactissimam scientiarum esse sapientiam manifestum est, &c. & quia inter scientias 6.
quas lumine naturali cognouit Aristoteles perfectissima est Metaphysica, idcirco eam non obscurè vocat simpliciter sapientiam 1. lib Metaph. & cap. non procul à fine dicens *Cuius autem gratia nunc sermonem facimus illud est, quod appellatā sapientiam circa primas causas, & principia omnes arbitrantur versari.* Et D. Thom cui scholastici omnes consentiunt, Theologiam in ordine supernaturali absolutissimam merito sapientiam appellauit. Metaphysica est sapientia ex Arist.

Ad rationem autem sapientiæ hoc modo sumptę tales desiderantur conditiones, prima, vt circa res altissimas, atque vniuersalissimas versetur. Secunda, vt vniuersalissimas causas, atque principia rerū tradat (particularia namque cuiuslibet obiecti, vel scibilis principia in quālibet scientia particulari traduntur) Tertia, vt de principijs aliarum scientiarum, atque ex consequenti de conclusionibus iudicet, iuuans ad eorum explicationem, & confirmationem tanquam facultatem habens ea probandi aduersus proterue negantes Postrema, vt gratia sui ipsius sit, & non alterius: vnde cum scientia practica nō sui ipsius, sed operis faciendi, vel dirigendi sit: speculatiua verò non propter alterum, sed propter se, sapientiam speculatiuam, & non practicam esse omnino oportebit, & talem, quæ ad alteram scientiam, & facultatem non ordinetur, sed cui deseruiant omnes: has ferè omnes conditiones docuit Aristoteles in veram sapientiam conuenire 1. lib Metaph cap 2. in hæc verba. *Scientiarum quoque illam, quæ gratia sui ipsius, & propter ipsum scire, quam illam, quæ aliorum gratia eligenda sit, magis sapientiam esse, & principaliorem, quam ei subministrantem potius sapientiam esse: non enim, vt sapienti præcipiatur, sed vt ille præcipiat, nec vtile ab altero, sed vt ab eo minus sapienti suadeatur decet, &c.* & quibusdā interpositis. *Talis autem est eius quod maximè scibile, maximè autē scibilia sunt ipsa prima, & causæ, propter hæc enim, & ex his cætera cognoscuntur sed nō hæc per subiecta: principalissima autē scientiarū, & principalior subministrante est, quæ cognoscat id, ob quid quodque agendum sit; hoc autem est bonum cuiuscunque. & vniuersaliter, quod in omni natura optimum est ex his omnibus itaq; dictis in eandem scientiam cadit, quod quæritur nomen: oportet etenim*

Conditiones sapientiæ tertio modo sumptæ.

7. III.

IIII.

8.

9.

sed etiam primorum principiorum, & causarum, eam speculatiuam esse, nam & bonum, & cuius gratia vna de causis est quod autem non factiua etiam ex primis Philosophantibus patet, qui propter fugā
10. *ignorantiæ philosophati sunt; vnde patet, quod causa cognoscendi, & nullius vsus gratia ipsum scire prosequebantur, &c.*

Tertiam. D. Thom. Tertiam verò, cuius non videtur meminisse Aristoteles tradidit D. Thom. 1 p. quæst 1 art. 6. & 1. 2. quæst 57. art. 2. quam omnes eius expositores recipiunt, & hoc modo interpretantur: non quidem quod altissima hæc scientia de principijs aliarum sic iudicet, vt per propria illarū media, vel rationes probet, sed per communia, cuius pulchram certè rationē attulit D. Thom. in primo loco, quia cum principia aliarum scientiarum sint per se nota, non possunt intra suum genus, vel ordinem probari, sed probantur per sapientiam ex communibus gradibus: gratia exempli, principium illud, omne totū est maius sua parte, per se notum est in Mathematicis disciplinis, quod proinde per mediū proprium non potest pro-
11 bari, probatur tamen per communia à Metaphysica hoc modo, quidquid aliud includit, & aliquid amplius, maius est illo, sed totum includit quamlibet partem, ac cæteras, ergo necesse est qualibet maius esse.

Præterea sic probari intelligendum est, vt nō semper demonstrentur, sed aliquando probabiliter duntaxat, ex quibus concessis ab aduersarijs argumento (vt aiunt) ad hominem nec enim probatione indigent principia se-
12. cundum se, cum per se nota sint, ex proprijs terminis, sed pro his, qui ea non satis percipiunt, vel percipientes proteruè negant.

Cernens autem Aristoteles in sola Metaphysica cōcurrere has omnes cōditiones, eam non obscure sapientiam appellasse vidimus 1. metaph. cap 1.

Et eandem ob causam D. Thom. Sacram Theologiam, & ex his satis constat, quid nominis ipsius sapientiæ.

Reliquum est, vt quid rei explicemus, de quo magna est inter viros doctos dissensio quibusdam opinantibus ad eius naturam pertinere non solum conclusionum notitiam sed etiam principiorum.

Quid rei sapientiæ. Quod duplicem sensum habere potest, primum, ita vt sapientia vnus sit habitus qui circa principia versetur, & conclusiones, vel quod idem est circa totam demonstrationem.

Secundum non vt vnus sit habitus, sed quid aggregatum ex multis, nempè ex habitu principiorum, & conclusionum. 13.

Itaque iuxta primum sensum Metaphysica prout sapientiæ nomine insignitur, vnus quidam habitus est, qui versatur circa principia, & conclusiones, vel circa totam demonstrationem in materia constitutam, iuxta secundū vnum quasi coniunctum ex vtroq; habitu.

Sit ne Metaphysica vnus habitus ad quem pertineat versare circa principia & conclusiones: duæ sententiæ oppositæ.

IVxta hunc igitur duplicem sensum duplex est opinio eorum, qui vtramque notitiam claudere arbitrantur, prima tenet vnū esse habitum simpliciter, qui in totam fertur demonstrationem per modum vnius obiecti, quam Gabriel ex mente Ochami secutus est in prologo sententiarum quæst. 8 & nouissime. Mag. Zumel. 1 p. quæst art. 6. ad finem. I. Opinio.

Quam probat ex mente Aristotelis 6. Ethic. 14.
cap 7. vbi ita loquitur. *Sapientem igitur non solum ea, quæ, ex principijs sunt cognoscere, sed etiam circa principia ipsa verum dicere oportet, quare sapientia erit intellectus, & scientia (& paulo infra) quasi rem concludens, constat igitur ex his, quæ dicta sunt, sapientiam esse rerum præstantissimarum scientiam, & intellectum.* Probatur ex Arist.

Probat deinde ratione, quia sapientia est membrum quoddam generalis illius diuisionis, qua diuiditur ab Aristotele virtus intellectualis in ipsam, & intellectū, scientiam, prudentiam, & artem, ergo non minus à cæteris membris distincta debet esse, quam cætera I. Argum.
membra inter se se, at si posueris esse habitum 15
principiorum duntaxat, non poteris eam ab intellectu separare, si verò solas conclusiones respiciat, non separabitur à scientia, ergo necesse est has, & illa, seu integram demonstrationem respicere per modum vnius habitus, vt sic ab vtraq; separetur: nec mirū est vtramq; rationem respiciendi principia, & conclusiones, in sapientia vniri, & quasi eminēter contineri, cum sit excellentissimus habitus iuxta vulgatum illud in schola receptum, & multis exemplis confirmatum, quæ in inferioribus dispersa sunt, in superioribus reperiuntur vnita, sicut cernimus in anima rationali gradus sentiendi, ac vegetandi in inferioribus animabus diuisos sub vnitate continente.

Secundo probatur, quia non repugnat eun- II. Argu.
dem

16. dem actum, & habitum scientiæ versari circa conclusiones, & principia, illis si quidem propter hæc assentitur, ergo simul circa vtraque versatur, & D. Thom. 1. 2. quæst. 8. art. 3 id expresse sentire videtur affirmans voluntatem eodem actu ferri in medium, & finem, sicut intellectus eodem actu fertur in conclusiones, & principia, respicit igitur idem habitus sapientiæ, vtrumq; obiectum per modum vnius.

II. Opinio. Secunda sententia quid coniunctum ex vtroque habitu formaliter incluso asserit esse sapientiam iuxta posteriorem sensum, quā nouissime tenet noster Molina, in commentarijs 1. p. quæst. 1. art. 6. cui nonnulli ex modernis interpretibus subscripsere, pro se afferentes idem testimonium Aristotelis apertè satis asserentis scientiam, & intellectum claudere.

Ratio. Deinde ratione eam confirmantes, quia sapientia exactissima quædam cognitio est rerū
17. altissimarum, sed talis non habetur per solum habitum scientiæ nisi accedat intellectus, per quem earundem rerum altissimarum quidditates, quantum fieri potest, contempletur sapiens absq; vllo medio, vel causa, ergo vtrumque habitum completam sapientiam claudere necesse est: nam per vnum principia, & conclusiones respicientem non videtur possibile, cum noster intellectus (pro hoc præsertim statu) ita sit limitatus, vt non nisi per plures habitus, principia, & conclusiones respicere valeat, vt circa aliam quamcunq; materiam cernimus: vnde licet sapientiæ Angelorum possibile hoc sit, & conueniens, minimè tamen nostræ, limitata subiecti capacitate obstat.

Statuitur vera sententia D. Thomæ.

II. Opinio. Sententia D. Thom. magis doctrinæ Aristotelis, & veritati consentanea (quam
18. nos libenter amplectimur) valdè diuersa est ab vtraque, tenet namque sapientiam esse vnum habitum absolutissimæ scientiæ, qui propter excellentiam, & vniuersalitatem sui obiecti, sub quo continentur particularia scientiarum, & propter absolutissimum modum procedendi per altissimas causas, quas propriè contemplatur, non solum versatur circa proprias conclusiones, eas ex proprijs principijs demonstrando, sed etiam circa principia aliarum scientiarum, illa, vbi opus est, explicando, demonstrando, vel probabiliter ostendendo, aduersus proteruos ea negantes (vt vidimus.)

Versari itaque circa principia, non de proprijs intelligendum est, sed de principijs aliarum scientiarum, vt docet aperte Arist. 11. metaphysic. summa 2 cap 2 (nam liber iste textuali diuisione caret) cuius verba hæc sunt: *Cum autem etiam mathematicus propriè specialiter communibus vtatur, horum quoque principia speculari, primæ Philosophiæ profectò erit:* & cap. 19.
sequenti principia secundū se omnino indemonstrabilia ad hominem demonstrare metaphysicum docet, hoc est ex concessis ab aduersario, in quo etiam sensu etiam communissima principia demonstrare docet. 1. lib. post. text. 27 hisce verbis: *Vt si aliqua vniuersaliter tentet demonstrare cōmunia, vt quod omne asserere, aut negare, aut quod æqualia ab æqualibus:* & quidem non sicut proprij habitus illorum, qui sine medio ea respiciunt, sed per discursum, & ratiocinationem, tanquam scientia nō ex proprijs cuiuslibet materiæ, in qua apertum est indemonstrabilia esse, sed ex proprijs sui obiecti, quæ respectu aliarum scientiarum communia sunt: vnde fit, propria eius principia, quę vniuersalissima sunt, quasi fundamenta esse, quibus particularia principia scientiarum firmantur, atque consistunt, & cum his modis perfectissimis circa omnia principia sub proprijs contenta versetur, continet absq; 20.
dubio perfectionem intellectus, qui est habitus principiorum non formaliter, cum non modo simplici, hoc est ex terminis circa illa operetur, quo pacto operatur habitus principiorum, sed eminenter sub quadam ratione scientifica superiori, ea quasi per modum conclusionum respiciens, licet nonnihil ab eo diuersum, quo respicit proprias, quas ex proprijs principijs, atque adeò per modum proprium probat. Principia verò aliarum non per medium, quod respectu earum sit proprium, sed commune, quapropter diuerso modo se habet ad principia aliarum scientiarum, ac subalternans ad principia subalternatæ, quæ per proprium, ac proximū medium à priori demon- 21.
strat (vt cap. 10. prioris libri copiosè ostendimus) defectu, cuius licet conditiones ad subalternationem requisitas haberet metaphysica (quam sapientiæ nomine intelligimus) nō essent ei omnes scientiæ propriè subalternatæ (vt suo loco, & tempore explicabitur) sapientia itaque scientia cum sit, circa principia non propria, sed aliarum scientiarum versatur ac propterea intellectus quodammodo vocatur, & scientia quodammodo respectu suarū conclusionum.

Hæc est igitur sententia D. Thom. quam 6. Ethic. lect. 5. ad finem, mentem Aristotelis circa naturam sapientiæ exponens, profitetur, & 1. 2. quæst. 57. art 2. cui videntur subscribere Caiet 1 lib post. cap. 10. dub. vltimo, & Magister Vañez 1 part. quæst 1 art. 6.

I. Probat. 22. Probatur efficaciter aduersus primam, & secundam sententiam, ab vtraque enim necessario admittendum est virtutem intellectualem in cōmuni diuisam esse ab Aristotele in quinque speciales virtutes, ergo necessario etiam fatendum est sapientiam esse vnam virtutem specie distinctam à cæteris, si ergo est vna virtus, ergo vnus habitus, ab inferiori ad superius affirmatiue, nam habitus genus virtutis est, falsa est igitur secunda opinio, & menti Aristotelis planè contraria, ponens sapientiam esse multiplicem habitū intellectus, & scientiæ, quos formaliter claudere docet per modum vnius coniuncti, vel aggregati: de sapientia itē loquens Aristoteles (vt vidimus) docuit expresse altissimam esse scientiam, quod si scientia est repugnat esse intellectum formaliter, cum intellectus sine medio versetur circa proprium obiectum, scientia verò medio discursu: ac tandem cum assensus principiorum sit actus specie diuersus à scientifico, sequitur sapientiam duplicem habere actū specie diuersum non materiali, sed formali, quem ab vna virtute: & habitu elici repugnat.

Ostendit falsitas 2. sententiæ.

23.

Occurrit solutioni. Nec satis fit, si dicatur quemlibet esse inadæquatum, & ex vtroque vnum adæquatum fieri, hoc enim impossibile est, nam cū assensus principiorum sine medio sit, scientificus

24. verò medijs principijs habeatur, non est dabilis vnus aliquis assensus, vel vna ratio superior vtrumque complectens, nam vel talis erit sine medio, & non poterit continere scientificum, vel per medium, & non poterit continere assensum principiorū, qui sine medio habetur.

Ostenditur falsitas 2. opinionis. Et hæc ratio planè conuincit, non minus falsam esse primam sententiam ponentem vnam esse virtutem sapientiam, vnumque habitum simplicem, qui circa principia versatur, & conclusiones, nec enim per vnum simplicem habitum circa vtrumque obiectum

25. versari potest, cum assensus principiorum, & conclusionum ex parte medij sint diuersi, nec possint sub aliquo tertio conuenire, vnde licet ponant sapientiam esse vnam virtutem, & vnum habitū distinctum à cæteris, vt ex mente Aristotelis oportet ponere, sed talis modus vnitatis impossibilis est.

Quod probatur 2. quia quicumque assensus scientificus per demonstrationē genitus deriuatur ex assensu principiorum, tanquam ex propria, ac proxima causa, ergo ex propria ratione ab eo distinguitur, non solum reali, sed specifica distinctione, cum alterius sit conditionis ab eo, pugnat igitur cū natura demonstratiuæ scientiæ: vt idem actus sit cum assensu principiorum, atque adeò vt idem sit habitus, nam sicut actus se habet ad actum, ita habitus ad habitum, talis enim vnicus actus, & habitus, per quē in principia simul, & conclusionem, vel in totam demonstrationē tenderet intellectus, nec esset sine medio, & ita non posset esse intellectus principiorum: nec per medium, & sic non esset scientia, ab vtraq; autem ratione abstrahere impossibile est, cū nullus sit possibilis, nec excogitabilis euidens assensus nostri intellectus, qui non sit, vel ex sola terminorum notitia genitus, vel ex principijs per demonstrationem deriuatus, posset quidem vna simplex cognitio circa principia, & conclusiones versari per modum vnius obiecti, si esset simplex, aut sine discursu, qualis est scientia angelorum, si autem discursiua sit, vt nostra, omnino repugnat, nam de intrinseca eius ratione est ex præuia alia non scientifica tanquam ex causa fieri (vt docuit expresse Aristoteles in huius operis principio) necesse est ergo à notitia principiorum (quam vocamus primam) omnino esse distinctam, atque adeò contradictionem continet apertam sub eodem habitu (qui sapientia vocatur) vtrumq; contineri.

II. Prob.

26.

27.

Proponitur iam vera conclusio.

SVperest ergo non solum veram, sed necessariam esse sententiam D Thom. à nobis explicatam, cum non sit alius modus excogitabilis ponendi sapientiam vnicam virtutem, atq; etiam vnicum habitū distinctum à cæteris intellectualibus: modum autem, quo ab intellectu, & scientia distinguitur, egregiè tradidit. 1 2 quæst. 57. art. 2. ad 2. in hæc verba: *Istæ tres virtutes non ex æquo distinguuntur ab inuicem, sed ordine quodam, sicut accidit in totis potentialibus, quorum vna pars est perfectior altera, sicut anima rationalis est perfectior, quam sensibilis, & sensibilis, quam vegetabilis: hoc enim modo scientia dependet ab intellectu sicut à principaliori, & vtrumque dependet à sapientia, sicut à principalissimo, quod sub se continet, & intellectū, & scien-*

Vera sent.

28. D. Thom.

& scientias, & de conclusionibus scientiarum diiudicans, & de principijs earundem, &c.

Itaque generalis diuisio virtutum intellectualium quantum ad hæc tria membra similis est ei, qua diuiditur anima in vegetatiuam,
29. sensitiuam, & rationalem, quæ dicuntur partes potestatiuæ eius: nam anima quasi genus est, & ideò totum quoddam potentiale respectu harum partium quas sub ambitu propriæ potestatis continet: constat autē nō ex æquo, sed sensitiuam, perfectionem vegetatiuę claudere, & rationalem, perfectionem vtriusque: pariter ergo habitus intellectualis, qui versatur circa vniuersalia, diuiditur in intellectum, scientiam, & sapientiam, quasi totum quoddam potentiale in partes potestatiuas, vel subiectiuas, non quidem ex æquo distinctas, sed quarum vna dependet ab alia, quasi perfectionem eius claudente, & vtraq; à sapientia tanquam à perfectissimo, perfectionem vtriusque continente: pendent namque vniuersa principia scientiarum, circa quæ versatur intellectus à sapientia, per quam modo superius explicato probantur, atq; adeò conclusiones earum, quæ ex principijs deducuntur: vnde sequitur eandem habere dependentiam vtrumque habitum.

Ex quibus intelligitur facilè quantum sapientia supra ipsos eleuetur, & supra commu-
30. nem rationem scientiæ apertum est, propter altissimas causas, vniuersalissimaque principia, ex quibus procedit: & quia non solum ad conclusiones, sed ad principia scientiarum propria, & vniuersis communia, quæ vniuersalissima, & dignitates vocantur, eius virtus extenditur, supra intellectum verò, nam licet simplicior sit modus procedendi huius habitus, qui sine vllo medio percipit veritatē principiorum, sapientia verò discursiua est non solum circa conclusiones, sed etiam circa principia aliena: in hoc tamen multum excellit, quia principia eadem, quibus simpliciter assentitur ille, elucidat hæc, firmat, & quasi consistere facit, & vbi opus est, eorum veritatem ostendit, corroborat, confirmat, defendit, atque demonstrat: quod sapienter docuit D. Thomas in commentarijs 6. libri ethicor. le-
31. ction. 5. ad finem sic inquiens: *Quia sapientia est certissima (vt ait Philosophus) principia autem demonstrationū sunt certiora conclusionibus, oportet, quod sapiens non solum sciat ea, quæ ex principijs demonstrationis concluduntur circa ea, de quibus considerat, sed etiam quod verum dicat circa*

ipsa principia prima, non quidem, quod demonstret ea, sed in quantum ad sapientes pertinet, notificare communia, puta totum, & partem, æquale, & inæquale, & alia eiusmodi, quibus cognitis principia demonstrationum innotescunt: vnde, & ad huiusmodi sapientem pertinet disputare contra negantes principia, vt patet, in 4. metaphysic. text. 8. Hæc D. Thom. qui dum negat, sapientem demonstrare principia aliarum scientiarum, ex proprijs illius scientiæ, vel ordinis intelligendum est: nam ex communibus aliquando demonstrare (vt admonuimus) non est negandum.

Opposita argumenta soluuntur.

ET ex doctrina tradita soluuntur facilè argumenta vtriusque sententiæ: testimonium quidem Aristotelis in fauo e n primæ inductum: cum expositum iam sit, sapientiam versari circa principia omnium scientiarum, & modo quodam excellentiori, quam intellectus ipse, vnde habitus principiorum iure vocatur ab Aristotele, atque intellectus, & scientia, cum circa proprias conclusiones, quas per altissimas causas demonstrat, absolutissima scientia sit. Soluitur testimonium Arist. 32.

Primum etiam argumentum solutum est, cum ostensum iam sit, quomodo sapientia à cæteris membris diuisionis separetur, præsertim ab intellectu, & scientia: de quibus aliqua posset esse difficultas, quibus illud addendum est, quod D. Thom. adnotauit opusc. 70. super librum Boëtij de Trinitate quæst. 5 art. 1. nempè Aristotelem 6 ethicorum de habitibus intellectualibus differuisse, prout sunt vir- 33.
tutes intellectum suis operationibus perficientes, nam virtus est, quæ bonum facit habentem, & opus eius reddit bonum.

Constat autem sapientiam diuerso modo, ac longè perfectiori perficere intellectum, quā habitū principiorum, & scientiam, & ex consequenti esse virtutem intellectualem ab eis distinctam.

Secundum argumentum soluit distinctio hæc, qua vtitur D. Thom. in eodem articulo: finis comparatus ad voluntatem, & principia ad intellectum duobus modis considerantur, aut secundum se, vel in quantum ille est per se appetibilis, & hæc per se vera, alio modo vt finis est ratio volendi media, & principia rationes formales assentiendi conclusionibus, quæ distinctio alijs verbis explicari solet, finem, & principia considerari vt quod, hoc est, vt id in quod Ad 2. arg.

in quod feruntur voluntas, & intellectus, vel vt quo, id est, vt finis est ratio volendi media, & principia assentiendi conclusionibus, &
34. quidem sub consideratione priori repugnat eodem actu ferri voluntatem, in finem, & media, aut intellectum in principia, & conclusiones, sub posteriori verò necessarium est: vnde fit eundem scientiæ habitum, imo eundem eius assensum circa principia, & conclusiones versari, circa illas quidem, vt quibus assentitur, circa hæc verò non vt quibus assentitur, sed tanquam rationes assentiendi: cuius hæc est pulchra ratio, quia ex obiecto quod, & ratione sub qua, vnum totale completum, atque formale fit, circa quod versatur potentia, vel habitus, & à quo speciem capit.

Ad formã arg. Ad formam igitur argumenti admittimus sapientiam versari circa proprias conclusiones, atque etiam circa propria principia, tan-
35. quam rationes formales assentiendi considerata, si tamen considerentur secundum se, vel vt quibus assentitur intellectus, repugnat eodem actu percipi, quo percipiuntur conclusiones, imo vllo actu, vel habitu scientiæ: nam quilibet assensus scientiæ habetur ex principijs, tanquam ex medio, vel causa, à qua deriuantur, sed assensus principiorum non habetur per medium, neque ex altero tanquam ex causa deriuatur, ergo ad scientiam pertinere aperte repugnat.

Ad II. partem. Quod autem additur, vtramque rationem principiorum, & conclusionum in sapientia, tanquam in eminentiori habitu vniri quamuis in inferioribus scientijs sint dispersæ, fundamento rationis caret, nam licet altior sit sapientia cæteris habitibus intellectualibus, modum nihilominus procedendi scientificum, atque adeò discursiuum vtpotè sibi intrinsecum exuere non potest, cui repugnat assentire
36. sine medio, & ex consequenti, quod in actu, vel habitu eius fiat vnio vtriusque rationis intellectus, & scientiæ.

Ad argum. secundæ sententiæ. Argumentum secundæ opinionis facilè soluitur: nam ad sapientiam solum pertinet proprias conclusiones per altissimas causas, & ex vniuersalissimis principijs demonstrare: hoc est enim exactissimam scientiam rerũ altissimarum habere, quantum per lumen naturale possibile est: vniuersalissima autem principia, atque earundem rerum quidditates præsupponuntur, quasi fontes, ex quibus conclusiones eædem deriuantur, atque adcò sapien-
37. tia ipsa in earundem cognitione consistens, itaque perfectior est vtraque cognitio principiorum, & conclusionum, sed hæc sola est sapientia, illa quasi sapientiæ initium.

Quæ dicta sunt de dignitate, ac certitudine sapientiæ, de eiusque excellentia supra cæteros habitus intellectuales accipienda sunt de eadem secundum se considerata, nam prout est in nobis innumeras contrahit imperfectiones: notum est enim intellectum nostrum pro statu præsenti nec substantias separatas posse quidditatiue cognoscere, sed sub velamine rerum materialium, & per earundem similitudines: nec vniuersalissimas rationes, vel principia vtpote à sensibus remotissima, nisi confusè nimis percipere valet, vnde fit imperfectissimam nunc habere sapientiam. Institutum huius tractatus.

POSTREMVS TRACTATUS de Opinione, & fide humana.

QVatuor se offerunt consideranda de opinione. Primum an sit cognitio speciei diuersa à fide humana, vbi propria vtriusque essentia, vel conditio expendetur: secundum, an formido, & pia affectio voluntatis ad eius essentiam, & consequenter humanæ fidei exspectent: tertium, an simul possit esse cum scientia: ac tandem, an possibile sit fidem humanã simul stare cum scientia: quatuor igitur controuersijs præsens tractatus absoluetur.

QVAESTIO PRIMA.

An opinio, & fides humana essentialiter distinguantur.

Natura opinionis, & fidei explicatur.

VT quæstionis difficultatem aperiamus, propriam rationẽ opinionis, & humanæ fidei exponere oportebit: & ab opi- 1.
nione incipientes certum est nõ consistere in sola vi, aut potentia imaginãdi, vt Platoni pla- 2.
cuit Arist. 3. lib. de anima cap. 3. & H testante, sed aliquam absq; dubio intellectiuam cognitionem importare non quidem necessariam,

sed cui falsum subesse potest, vel ex parte obiecti materialis, circa quod versatur, si sit propositio contingens, vel certè ex parte medij assentiendi, si sit de re necessaria, vt planè docet Aristot. 1. lib post. cap. 23. necesse est enim opinionem, vel de re necessaria per medium probabile, vel contingens esse, aut de re contingenti per medium necessarium, seu etiam contingens: at ex vno vel altero est debilis quædam cognitio, cui non repugnat subesse falsum, quam propterea sapienter Arist. 6. lib. Ethic cap. 3. à diuisione virtutum intellectualium depulit, quia quemadmodum virtus moralis efficit actum semper bonum, pari ratione intellectualis semper verum: opinio autem aliquando est falsa: ob imperfectam item conditionem nō pertingit perfectionem habitus, vt benè. Magist. Sotus adnotauit in prædicamento qualitatis.

Ratio ostendens opinionem nō esse habitum.

3. Cuius ea est efficax ratio, quia habitus (vt ibidem nos ex doctrina Aristotelis, & D. Thom. attulimus) qualitas est difficilè mobilis à subiecto, non quomodocunque, (sed ex propria natura) hoc est ex propria causa, opinio verò debilem habet causam, nempè medium probabile, vndè ex parte eius facilè à subiecto expelli potest, quod ergo nimis sit in subiecto radicata ex frequentatione actuum materialem dumtaxat rationem habitus ei confert, non formalem: sed cum sit qualitas ex propria natura facilè mobilis à subiecto, sub dispositione collocanda est in prædicamento qualitatis.

Duplex opinio ex Arist.

Est autem duplex opinio, vt apertè colligitur ex doctrina Aristot. 1. lib. post. cap. 26. & ratio ipsa conuincit: vna immediata, cui intellectus assentitur nō per medium, vel rationem probabilem, sed auditis statim, vel expositis terminis, qualis est assensus huius propositionis, omnis mater diligit filium suum, ac similium, quas vt probabiles iudicemus non rationem vllam, aut argumentum postulamus, sed veritas ipsa probabilis intellectum conuincit, vt probabiliter assentiatur. 4.

Altera mediata.

Altera est opinio mediata, quæ, vel ex hac deducitur, aut ex alia propositione probabili per euidentem, vel probabilem consecutionem, vel certè ex propositione euidenti per probabilem dumtaxat.

Immediata definitio ex Arist.

Immediatam opinionem (quam vocare solent primam) descripsit Aristoteles cap. 26. 1. lib. dicens esse acceptionem immediatæ propositionis, & non necessariæ, nam & si necessario probabilis sit, non tamen necessario vera, cum possit esse falsa: nec enim repugnat etiam probabile primum esse falsum: hanc autem solam descripsit, quia facilè erat ex eius definitione definitionem alterius elicere, cuius & meminit eodem capite illis verbis. *Si quidem per immediata opinabitur, si autem nō per immediata ipsum, quod solum opinabitur*: nam si immediata opinio est illa, quæ ex se probabilis est, erit mediata, quæ non ex se, sed vel per euidentem consecutionem ex probabili, vel per ineuidentem ex euidenti deducitur, itaque quemadmodum assensus euidens intellectus vnus est talis ex se, cui intellectus statim exploratis terminis præbet assensum, alius, quem ex eo per demonstrationē deducit, & ille vocatur intellectus, iste scientia: pari ratione probabilis, vnus est talis ex se, & qui non habetur per medium, vel discursum, quem vocare licebit primum, & quasi intellectum in suo genere: alius, quem per discursum deducit intellectus, & appellari potest secunda opinio, aut per discursum genita. 5.

Soti opinio de vtraque opinione.

Inter vtramque opinionem non videtur ponere essentiale discrimen Magist Sotus vbi supra, quasi velit atomam rationem opinionis à cæteris intellectualibus cognitionibus distinctam esse infimā quandam cognitionem, cui nō repugnat subesse falsum, siue per solam notitiam terminorū habeatur, siue per discursum, vtraque enim ratio ei accidentalis est.

Refutatur.

Nihilominus si similitudinem teneamus inter duplicem modum euidentis, & probabilis cognitionis nuper expositam, necessarium censebimus essentialiter differre, nā propterea dicimus euidentem cognitionem principiorum specie esse diuersam à scientifica: quia sine medio illa habetur, hæc verò eo mediante: intellectuales namque cognitiones per diuersas rationes formales assentiendi separamus: sed in ordine probabilium nō minus differunt prima, & secunda opinio per diuersas rationes formales assentiendi ex terminis, aut per discursum, ergo non minus distinguuntur essentialiter. 7.

Impugnatur.

Quod igitur infirma sit vtraque cognitio, & cui non repugnat subesse falsum, non est atoma ratio opinionis (vt voluit Mag. Sot.) sed generica, sub qua prima, & secunda opinio specie distinguuntur, non secus ac sub euidenti cognitione, cui omnino repugnat subesse falsum, specie differunt cognitio principiorum, & conclusionum. 8.

Vnde

Illatum. Vnde infertur per probabilem notitiam ex terminis habitam, ac per discursum diuersos habitus, vel (vt proprius loquamur) diuersas dispositiones similitudinem habituum tenentes generari: nam si assensus, vel actus specie distinguuntur, necesse est habitus (qui ab eis speciem sortiuntur) specie distingui: & ex his constat propria ratio opinionis

Fides humana, vt colligitur ex doctrina D. Thom. 1. 2. quæst. 2. art. 1. non est aliud, quam cognitio ab humana autoritate, seu testimo-
9. nio profecta, hæc enim tria ait D. Thom. scientia, fides, & opinio, aliquid commune habent, & aliquid etiam proprium, quo separantur, conueniunt namque in ratione assensus, nam quęlibet inclinat intellectum ad assensum alicuius propositionis: differunt tamen ex modo assentiendi, quia scientia inclinat intellectum ad assentiendum conclusionibus demonstratis ex ipsa rei euidentia, sed ex determinatione voluntatis assensum eliciunt: & si in tali modo assentiendi per rogationes probabiles proceditur, opinio gignitur: si vero per autoritatem, assensus fidei: diuinę quidem, si diuinum fuerit testimonium, humanæ, si humanum: vnde fit, humanam fidē talem esse, cui ex parte med. j assentiendi (quod est humanum testimonium) non repugnat sub esse falsum: in quo cum opinione conuenit: vnde sapienter D. Thom. 2. 2. q. 4. artic. 5. ad 2. eam à ratione virtutis intellectualis excludit: quemadmodū
10. Aristotel. 6. lib. ethico. c 3. exclusit opinionē, & eadem ratione: quia non semper efficit actū verum, sed aliquando falsum. Quibus expeditis patet iam controuersiæ status, an discrimē, quod ex propria conditione opinionis, & humanæ fidei colligitur, essentiale sit, seu specificum, vel solum accidentale.

Proponuntur duæ sententiæ negatiuæ.

I. Opinio. TEnuit vltimam partem Sotus lib. 1. post. cap. 26. quæ. vnica, quē sequitur Masius.
11. controu. 2. eiusdem cap. sic differre opinionem à fide inquiens, ac idem homo puer à se ipso iam viro: quasi inchoatus est enim, ac tener assensus opinionis, atque adeò infirmus, firmatur autem per fide digni testimonium, ita vt iam intellectus non fluctuet, sed firmiter adhæreat propositioni probabili.

Patet ex Arist. Quod docuit Aristoteles 4. libro topicor. capit. 5. loco. 60. & 61. dicens, fidem esse vehementem quandam opinionem, quod si verum est, sequitur primo, vnam prædicari de altera, nempè opinionem de fide: secundo sequitur, sola vehementia, vel maiori conatu differre, & ex vtroque solum accidentaliter, non enim prædicatur de altero, quod essentialiter est ab eo diuersum: nec maior, vel minor 12
conatus essentiale discrimen inter assensus potest efficere.

Et ratio ipsa ostendit essentialiter non differre, nam vtraque cognitio talis est, cui non Ratio.
repugnat subesse falsum, ergo conueniunt in ratione formali, per quam à cæteris cognitionibus intellectualibus separantur, quod ergo medium assentiendi in opinione sit ratio probabilis, & in fide autoritas, materialem dumtaxat, vel accidentalem procul dubio differentiā constituit, si quidem vtrumque medium eiusdem est fallibilis conditionis.

Quidam autem recentiores, neque omnem 2. Opinio.
fidem humanam ab opinione distinguūt, neque omnem esse eiusdem speciei sentiunt, sed distinctione opus esse arbitrantur, cui hoc no- 13.
tabile præmittunt.

Fides quæcunque his duobus principijs innititur, & quod aliquid dicitur, & quod illud Notabile.
testificans verax est, aut fide dignus, & quanta fuerit horum principiorum certitudo, tanta erit in ipsa fide: ita vt, quo veracior existimatur ille, qui testimonium perhibet, & quo certius constiterit eūdem esse, qui testificatur, eo fit certior fides, minus autem certa ex vtriusq; vel alterius minori certitudine: contingit autem euidens esse vtrumque principium non solum in fide diuina, sed etiam in humana, vt docet assensus huius propositionis: Roma est, qui innititur his duobus principijs. Innumeri homines nemine discrepante affirmant Romam esse: & rursus, id quod tanta hominum multitudo testificatur euidens est esse verum: tum ex ipsa rei natura, quia audita hac propositione, quod innumeri homines testificantur 14.
verum est, statim assensum præbemus, significatione eius percepta, tum etiam ratione, nam impossibile est tot conuenire homines ad con fingendum mēdacium, & longè impossibilius quod casu, & sine consultatione ad talem effectum illud confingendi concurrant: præterea illud est certum, & euidens, cuius oppositum nunquam contingit, sed tale est, quod innumeri homines se vidisse testantur, nūquam enim contingit, quod à cunctis hoc modo affirmatur esse falsum, ergo quoties vtrumque illud

principium euidens est,erit etiam certum, & euidens,quod per fidem credimus: vnde nunquam aliquis dubitauit de veritate illius propositionis,sed pro certa, atque euidenti à cunctis habetur: quod si vtrumque,vel aliquod in certum sit,incerta erit etiam fides,vt si constet Petrum esse veracem, non tamen euidens sit, hoc,vel illud affirmare,sed probabile, quia, à multis dicitur, vel si forte non sit euidens illũ esse veracem, sed probabile, certum tamen ꝙ hoc,vel illud affirmet,incerta erit fides, & cui falsum subesse potest, & minus longe certa, si neutrum sit euidens.

I. Assertio. Hac igitur distinctione præmissa his duabus assertionibus explicant propriam sententiam:prior est,quoties vtrumque illud principium,cui fides innititur,certum, atq; euidens est,specie distinguitur ab opinione. 16.

I. Ratio. Probant primo, quia assensus humanæ fidei ex euidentibus principijs causatus, certus, atque euidens est, cui repugnat subesse falsũ, sed assensus opinionis ex propria conditione est incertus,atque ineuidens, & quantum est ex parte medij,potest esse falsus,ergo absq; dubio distinguũtur specie,etenim opinio quælibet,siue ex terminis habeatur,vel per syllogismum euidentem ex probabilibus sit præmissis deducta,vel certe per probabilem ex euidentibus,talis est vt ex parte obiecti sit contingens, vel saltem ex medio assentiendi: ex vno igitur vel altero semper est incerta,atque ineuidens, & cui non repugnat subesse falsum.

Confirm. Confirmatur ex pronunciato illo Iacobi, cap. 2. epistolæ canonicæ. *Dæmones credunt, & contremiscunt.* Quasi dicat, conuictos credere, quia signorum euidentia cõuincuntur ad credendum ea, quæ innumeri penè homines testificantur,est igitur fides eorum certa,euidẽs, & necessaria,atq; adeò specie distincta à quacumq; alia fide, cuius principia euidentia nõ sunt,& ab opinione essentialiter incerta.

2. Assert. Assertio secũda,quoties vtrumq; illud principium,vel alterum non est certum,& euidẽs, sed solum probabile, nõ distinguitur fides specie ab opinione.

2. Ratio. Probat 1. quia talis fides innititur opinioni,ab eaq; deriuatur,& quidquid habet incertitudinis,& ineuidentiæ participat, ergo erit essentialiter opinio,antecedens ostendit,quia dum ego credo dictis alicuius, propterea fidẽ adhibeo,quia probabiliter intelligo esse veracem,vel si euidens hoc mihi est,quia probabiliter credo eum talem rem affirmare: tunc vltra,vel id probabiliter credo per fidem,vel per opinionem,si per opinionem, iam tota fides in opinione fundatur,ab eaque suam probabilitatem mendicat,si vero per fidem, ergo propter alterius testimonium,de quo idem erit argumentum:& procedetur in infinitum,vel deuenire tandem oportebit ad hoc, vt talis fides opinioni innitatur, quapropter nunquam erit specie distincta ab opinione. 17.

II. Ratio. Secundo: quia ratio probabilis, & humanũ testimonium non variãt obiectum in ratione cognoscibilis,ergo neque variabunt cognitionem: probatur antecedens,nam variate obiectum in ratione cognoscibilis est efficere, vt sit magis,vel minus certum,aut clarum, sed tã obscurum est,quod fide dignus testificatur,atque illud, quod ratione probabili deducitur, nec magis certum vnum,quam alterum, ergo non sunt assensus distincti specie.

Opposita, & verior sententia D. Tho. explicatur.

III. Sent. Postrema sententia distinguit quamlibet fidem humanam ab opinione, quam absque dubio tenet D. Tho. 1. 2. quæstio. 2. artic. 1. vbi assensum humanæ fidei à scientifico separat per incertitudinem, atque ineuidentiam, sed etiam ab opinione,quod hæc rationi probabili innitatur, illa vero fide digni testimonio,&videtur nobis lõge probabilior. 18.

Probat. Primo,quia cognitiones,vel assensus intellectus distinguũtur specie per diuersa media, quę sunt rationes assentiendi formales,& ideò quasi formalia obiecta,vel rationes,sub quib' intellectus assentitur,sed fides humana,&opinio habent media formaliter diuersa,ergo distinguuntur specie : minor euidens est in opinione immediata,cui sine medio assentimur, assensus autem fidei pro medio formali habet humanum testimonium : sed non est minus certa in opinione mediata,quæ probabili,vel euidenti syllogismo innititur,syllogismus autem vterq; medium longe diuersum est ab autoritate, ergo generat assensum valde diuersum. 19. 20.

II. Probat. Probatur secundo ex fide diuina specie distincta à sciẽtia propter diuersum medium assentiendi diuinę autoritatis,ac demonstrationis,quod profecto discrimen locũ haberet etiã si vtrumque genus cognitionis esset euidens, vel etiam vtrumque obscurum, nam adhuc medium autoritatis diuersum esset à demonstra- 21.

ſtratione. Conuincit exemplum Theologię, & eiuſdem diuinæ fidei, nam vtraque cognitio certa eſt, & obſcura, & nihilominus ſpecie diſtinguuntur, quia medium vnius eſt diſcurſus alterius vero ſimplex teſtimonium: etenim ſi concluſio Theologica ex altera præmiſſa diuinæ fidei, vel certe ex vtraque deriuetur, nō poteſt alia via ab ipſamet fide ſeparari, niſi ratione diſcurſus, & autoritatis, cum tamen imperfectus ſit vterque aſsēſus ratione obſcuritatis, perfectus tamen ratione certitudinis. Modo etiam ſimili ſeparantur habitus principiorum, & concluſionum, quia ille ſine medio rationis iſte vero per ratiocinationem procedit, cū tamen certus vterque ſit, atque euidens, ſeparabuntur ergo eodem pacto opinio, & humana fides, etiam ſi vtraque ſit incerta, & obſcura, etiam ſi talis ſit aſſenſus vtriuſque, cui non repugnet ſubeſſe falſum ex parte medij aſſentiendi, ratione cuius diuerſa eſt vtriuſque incertitudo, atque ineuidentia, quamuis contingat eſſe æqualem.

III. Probat. Probatur tandem aduerſus primam ſententiam, nam ſæpe contingit humanam fidē minus certam eſſe, quam opinionem, quia teſtificans non adeò verax habetur, vel nō adeò probabiliter conſtat autoritate eius confirmatum eſſe, quod dicitur, cum tamen adſit ratio valde probabilis, per quam ex principio euidenti, vel ex terminis probabili deducitur, ergo falſum eſt humanam fidem ex ſe certiorē, ac firmiorem eſſe opinione, falſumque pro inde eſſentialiter eſſe vehementem opinionē, cum conſtet debilem eſſe aliquando, atq; infimum aſſenſum, & opinione infirmiorem.

22.

Soluuntur fundamenta primæ ſententiæ.

VT autem germanū ſenſum illius Ariſt. axiomatis, fides eſt vehemens opinio, eliciamus, adnotandū eſt multiplicem eſſe acceptionem opinionis & fidei apud Ariſtotelem, ſed (vt interim omittamus cæteras) his duabus frequentius vtitur: vtramq; in communi, & in particulari accipiens: opinionem quidem primo in communi accipit pro aſſenſu, vel cognitione, quomodocumq; probabili, ſiue per rationem, vel autoritatem habeatur, atq; adeò communi ad fidem, & opinionem proprie acceptā, quam ſic definit. 1. lib. top c. 1.

24.

Soluitur teſtimoniū Ariſt. *Probabilia autē ſunt quæ videntur omnibus, aut pluribus, aut ſapientibus, & his, vel omnibus, vel plurimis, vel maxime familiaribus. Et probatis.* Secūdo modo accipitur proprie pro aſſenſu probabili ex terminis, vel per probabilē ſyllogiſmū habito, in quo ſēſu de opinione differit, eā que definit, (vt vidimus) cap. 26 1. lib. 25

Fides etiam humana ſub quadam ratione cōmuni vſurpatur ab Ariſtotele pro certa exiſtimatione, vel certè pro determinata, vt diſtinguitur ab aſſenſu dubio, dubius enim intellectus ad neutram partē determinatur, ſed inter vtrāq; hæret, & ſimilis eſt ratio de ſuſpicione, ſi vero ad vnā partē determinetur, ſiue per aſſenſum euidentem principiorum, aut cōcluſionum, ſiue per probabilem, fidē habere dicitur, hoc eſt, certam, vel determinatam exiſtimationem, in qua acceptione fidem accipit Ariſtoteles 1. lib. top ca. 1 aſſerens prima principia non per alia, ſed per ſemetipſa fidem habere, quæ vero medium admittunt non per ſe ſed per prima, ad quę reducuntur, fidē habent, proprie autem accepit fidem, dum dixit eſſe opinionem vehementem 4 lib top cap 5 ſed opinionem ſub ratione cō nuni, quo pacto genus eſt ad opinionem, & fidem in ſecunda acceptione conſideratas: quod euidenter cōſtare poterit, ſi contextum eiuſdem loci expendamus: de locis namq; arguendi à genere differens illum defectum explicare contendit committi ſolitum ab his, qui in aſſignanda definitione quidditatiua genus pro differentia, & ex oppoſito differentiam pro genere ponunt: cuius duplex exemplum deſignat, vnū in paſſionibus animæ, alterum in fide, & opinione, vt ſi quiſpiā ſtuporem definiēs diceret eſſe ſuperabundantiam admirationis, & fidem vehementiam opinionis, cum ex oppoſito dicendum ſit ſtuporem eſſe admirationem ſuperabundantem, & fidem opinionem vehementē, nam admiratio genus eſt ſtuporis, & opinio genus fidei, verba Ariſt. hæc ſunt *Amplius aliquoties è conuerſo genus quidem, vt differentiam, differentiam autem vt genus aſſignant, vt ſtuporem ſuperabundantiam admirationis, & fidem vehemētiam opinionis, nam neq; ſuperabundantia neq; vehementia genus, ſed differētia, videtur enim ſtupor admiratio eſſe ſuperabundans, & fides opinio vehemens, quare genus admiratio, & opinio eſt, ſuperabundantia autē, & vehementia differentia, &c.* 26

Ex quibus duo euidenter elicio. Primū, opinionem, & fidem nō conuerti, nam ſi opinio genus eſt fidei, ſuperior ea erit. Secundum, opinionē, hac in parte accipi in cōmuni, prout ſuperior cognitio eſt reſpectu fidei, atq; eiuſdē opi- I. Illatum.

opinionis propriè sumptæ, non est enim alia cognitio, cui conuenire possit: siquidem principiorum notitiæ, vel assensui scientifico non quadrat, sed neque suspicionis, vel assensui dubio: si autem genus est euidenter sequitur fidem, & opinionem specie distingui iuxta proprias acceptiones ex mente Aristotelis.

II. Sed quorsum dicet aliquis fidem vocat Aristoteles opinionem vehementem? Non alia certè ratione, nisi quia cum maximè assensus eius dependeat ex imperio voluntatis, vt docuit Diu. Thom. 2.2. quæst. 2. artic. 1. ad 3 vehemens esse solet, dum ex vehementi, aut tenaci affectu voluntatis determinatur intellectus ad credendum: accedit illud, quod sæpe solet euenire, nempe multiplicatis testimonijs, vel autoritatibus humanam fidem adeò in certitudine crescere, vt omne dubiũ moraliter excludat, ex quo etiam vehemens opinio iure vocatur, opinione sumpta in cõmuni pro genere opinionis, & fidei iuxta proprias acceptio
27. nes, vnde fit, testimonium hoc in fauorem primæ sententiæ oppositum, in proprio sensu acceptum proprius probare essentiale discrimen inter fidem humanam, & opinionem sub proprijs conceptibus sumptas, quàm identitatem.

Sed neque argumentum eiusdem sententiæ identitatem conuincit, nam cum fides, & opinio sint distinctæ species cognitionis probabilis, in multis conueniunt, vtraque enim ex se est incerta, debilis vtraque, & infirma: talisque, cui non repugnat subesse falsum; sed communes istę conditiones ad conuenientiã, vel identitatem genericam pertinent, sub qua specifica distinctio locum habet ex diuerso medio formali assentiendi petita, nempè ex autoritate, vel testimonio, cui per se innititur fides, & ex ratione probabili, per quam opinio procedit, vel certe ex modo assentiẽdi, ex terminis absque vlla ratione, vel autoritate, si opinio immediate fuerit.

Soluuntur fundamenta secundæ sententiæ.

Pro solutione argumentorum secundę o-
Nota. pinionis obseruãdum est, quod licet duo illa requirantur ad credendum, nem-
30. pè veracem esse, qui loquitur, & ab eo esse prolatum, quod dicitur, his tamen non innititur fides tanquam medio formali, sed soli autoritati, & testimonio: quod in vtraque fide diuina, & humana ostẽdi potest: in diuina quidem, nam valdè probabile est vtrumq; illud principium euidens fuisse Angelis in primo instanti, quo conditi sunt, nempè quod Deus loquebatur, dum mysteria fidei eis reuelabat, & quod adcò verax esset, vt mentiri nullo modo posset: quibus adhuc stantibus veram habuere fidem, non ergo eis tanquam medio formali assentiendi innitebatur, sed diuinæ autoritati, nam si ex illis procederet, cum euidens esset, vtrumque, euidens quoque esset assensus mysteriorum, & ex consequenti non fides, de cuius ratione intrinseca est obscuritas & cui proinde repugnat euidentia. Non me 31.
latet communis illa distinctio hac in parte adhibita de euidentia attestantis, vel rei creditæ, dicunt enim (& verum est) mysteria Angelis reuelata, si comparentur ad duo illa principia, quæ de attestante, hoc est, de eo, qui aliquid testificatur euidenter constant, esse quoque euidentia. Cæterum quia talia principia extrinseca sunt respectu eorundem mysteriorum, nõ efficiunt euidentiam eorum simpliciter, sed cum illo addito diminuente, videlicet in attestante, cum qua stare simul potest, quod in se considerata non nisi obscure cognoscantur ab his, quibus facta est eorum reuelatio, idcò assensus, quem habuerũt angeli, obscurus fuit intrinsece, & ex proprio medio assentiendi, atque adeò simpliciter: euidens autem non nisi ab extrinseco, & secundum quid euidentia attestantis, eodem modo se res habet in fide humana, dum vtrumque illud principium euidens est: morali quidem euidentia, nam metaphysica (quæ sola dicitur simpliciter talis) locũ habere non potest in humano testimonio.

Rem efficiet manifestam exemplum illud Exemplũ.
de hac propositione, Roma est, & similibus, quarum fides multorum testimonijs constat;
& licet de singulis non sit euidens esse veraces, 32.
certo tamen moraliter constat de omnibus simul, quod non mentiantur: vnde fit, euidentes esse tales propositiones euidẽtia morali attestantis, sed obscuras secundum se, & simpliciter, quia in se non constant eis, à quibus credũtur, sed solum per autoritatem testificantium.

Ex quibus intelligitur, quam fallum sit tales assensus simpliciter euidentes appellare: nã I. Illatum.
cum essẽtialiter sint fidei, repugnat esse ab intrinseco, ac secundum se euidentes: ad rationẽ namque cuiuslibet assensus fidei non solum diuinæ, sed humanæ spectat obscuritas.

Secundo infertur eiusdem esse speciei fidẽ, dum vtrumque illud principium attestantis e- II. Illatũ.
uidens

uidens est, atque dum sola opinione tenetur, 33. nam cum fides non innitatur ei tanquam medio assentiendi formali, sed testimonio, & testimonium sit idem, licet magis, aut minus perfecte cognitum, sequitur planè eiusdem speciei esse vtrumq; assẽsum ab eadem ratione formali assentiendi, quanquam minus sit obscurus, si eu dentia sint: nam euidentia attestãtis (licet extrinseca) redundat quodammodo in assensum fidei: & ex eadem redundantia assensus humanæ fidei, qui ex propria conditione est incertus, ab extrinseco, & secũdum quid certus redditur multiplicatis testimonijs.

III. Illatũ. Infertur tertio, assensum humanæ fidei, dũ adhuc duo illa principia euidenter constant specie distinctum esse ab opinione, nam si verè est assensus fidei, & testimonio innititur, 34. tanquam medio intrinseco, non autem euidentia attestantis (quæ medium omnino extrinsecum, atque accidentale est, sequitur alterius esse conditionis ab opinione, vt probauimus: quod autem dicitur ex opinione deriuari, planè falsum est: nam vt bene Diu. Thom. 2 2. quæst. 2. artic. 1. quamuis assensus fidei præ- 35. supponat aliquẽ discursum, vel ratiocinationẽ circa attestantem, vel circa miracula in confirmationem veritatis credẽdæ facta: his tamen non innititur, sed soli autoritati: vnde nec per discursum procedit, aut ratiocinationẽ, sed per simplicem modum assentiendi his, quæ à fide digno dicuntur, quod si per discursum procedatur hoc modo, quæ à fide digno dicuntur sunt vera, hoc affirmat fide dignus, ergo est verũ, non erit cõclusio talis syllogismi vera fides sed opinio, vel ad summum cõclusio Theologica, si circa mysteria diuinæ fidei versetur, & quanquam ex opinione deriuaretur fides, nõ bene infertur eiusdem fore speciei: nam etiam deriuatur conclusio demonstrationis ex principijs, & cõclusio Theologica ex articulis fidei à quibus tamen specie distinguũtur, imo opinio etiam ex fide humana, vt si quispiam ex acceptis à fide digno per syllogismum inferat alia: horum namq; assẽsus vere est opinio, quia discursui innititur tanquã medio proximo, cũ illorum vera fides testimonio innitatur.

IV. Illatũ. I. Argum. solutio. Postremo infertur solutio argumentorum, nam ad primum dicimus, fidem quidem præsupponere opinionem de veracitate attestantis, ac de eius testificatione, ei tamen non in- 36. nititur tanquam medio assentiendi, sed testimonio, vel autoritati, à qua tanquam à causa formali, & propria accipit quidquid habet incertæ veritatis.

Secundum argumentum non bene infert eiusdem esse speciei fidẽ, & opinionem ex eo, II. Solutio. quod vtraque est incerta atque obscura, sufficit enim obscuritatem, & incertitudinem vtriusq; ex diuerso medio prouenire, vt formaliter censeantur diuersæ, atque adeò assensus 37. ipsi, vel cognitiones, quibus conueniunt, nam quemadmodum non repugnat duas cognitiones certas, atque euidentes specie differre propter medium, vel modum diuersum, pariter non repugnabit, duas incertas, atque obscuras, si per diuersa media habeãtur, vt in opinione, & fide contingere ostendimus.

Vt vltimam manum huic controuersiæ imponamus, appendix quoddam dubium soluendum est, quod à multis hac in parte proponitur, an videlicet dentur opiniones specie diuersæ, vel omnes sint eiusdem rationis, & modo simili de humana fide, an vnica sit, pro quibuscunque credibilibus, vel pro diuersis diuersa secundum speciem. Dubiũ notandum.

Apparet namque neutram esse multiplicãdam: nam siue opiniones sint mediatæ, vel etiam primæ, sub eadem ratione formali assentiendi conueniunt, illarum enim ratio probabilis discurs⁹ est, harũ vero probabilitas intrinseca propositionis, in quam sine medio fertur intellectus: de fide autem magis certum videtur, cum eiusdem rationis sit quodcumq; testimonium humanum, propter quod vniuersis credibilibus assentimus. Ratio pro parte negatiua. 38.

Diuerso tamen modo de vtraque statuendum censeo, nam opiniones differunt specie absque dubio pro diuersitate rerum, vel obiectorum circa quæ versantur, si sint immediatæ, & si mediatę pro diuersitate principiorum à quibus per diuersum syllogismum deriuantur: gratia exempli, opiniones philosophicæ diuersę sunt ab opinionibus metaphysicis, sicque de reliquis, quæ circa materiam diuersarũ scientiarum admiscentur. Conclusio.

Probatur euidenter ex similitudine scientiarum, quæ pro diuersitate obiectorum distinguuntur, quãquam in certitudine, euidentia, atque demonstratione conueniant, eiusmodi enim cõuenientia generica est, sub qua diuersitas specifica continetur, pariter ergo de opinionibus censendum erit, quamuis sub genere probabilis, ineuidentis, atque incertæ cognitionis omnes conueniant. Ratio. 39.

Fides autem humana vnica secundũ speciẽ

Quid de fide sit dicendum.

statuit pro diuersis credibilibus: quemadmodum vnica est diuina fides, quia eiusdem rationis sunt humana testimonia, propter quę credimus: ratio autem discriminis inter opinionem, & fidem ea est, quia opinio deriuatur ex

40 principijs probabilibus, aut euidentibus, per euidentem, vel probabilem syllogismum tanquam per medium proprium, atque intrinsecum, vnde cum principia sint diuersa, & ex cōsequenti syllogismi, necesse est conclusiones, vel assensus diuersos esse: variato namq; medio formali assentiendi necesse est assensum quoq; variari: testimonium autem medium quoddam extrinsecum est, & eiusdē rationis, licet vnum sit altero firmius, quo veracior est, qui aliquid testificatur: vnde fit, eiusdem rationis esse omnes assensus humanę fidei, sicut & diuinæ, quas tamen testimoniorum diuersitas essentialiter distinctas facit.

QVAESTIO SECVNDA.

Pertineant ne ad rationem intrinsecam opinionis, & humanæ fidei formido, ac pia affectio voluntatis.

Discrimen inter scientiam, opinionem & fidem.

VNVM habet humana fides, & opinio, quo separantur à scientia, videlicet de re contingenti esse, vel necessaria per medium probabile, aut contingens, cui non repugnat subesse falsum: cum tamen scientia nō modo de necessarijs sit, sed etiam per necessa-

41. rium medium: aliud, quo à suspicione, & assensu dubio, & huiusmodi est determinatio ad alteram partem contradictionis: etenim qui aliquid suspicatur, aut de eo dubitat, non habet assensum determinatum vlliuspartis, sed inter affirmatiuam, & negatiuam hæret: opinans autem, vel humana fide credens vni parti assentitur, veramque esse iudicat: cæterum cum talis assensus vnius partis non sit certus, sed rationes adsint in fauorem oppositæ partis etiā probabiles, & humanum testimonium fallabile sit, nō ita firmus videtur, quin cōnexum habeat timorem de opposita parte, an videlicet vera sit, & falsa, quæ reputatur vera: eiusmodi autem timor est, quod formidinis nomine intelligitur in titulo quæstionis.

De quo merito dubitatum est, an sit opinio ni, & humanæ fidei essentialis, vel accidentalis potius, & sine quo aliquādo reperiantur: & hæc est prior pars præsentis controuersiæ. Status quæstionis.

An formido pertineat ad rationem fidei, & opinionis varia sententia.

MAg. Masius opinionem distinguit in imperfectam, & perfectam, eam appellans perfectam, quæ testimonio innititur, & vocatur in schola fides humana: imperfectam vero, quę probabilibus rationibus, & appellari solet opinio. 1. Sententia Masij. 42.

Qua distinctione supposita tenet formidinem non pertinere ad rationem humanæ fidei, vel perfectæ opinionis, quia hæc (ait) non solum importat determinatū assensum vnius partis, sed firmum, ac certum, nō propter testimonij firmitatem, sed propter determinationem efficacem voluntatis, ratione cuius firmiter etiā intellectus eidem parti adhæret: nec solum firmiter, sed tenaciter, vt testatur Aristoteles 6. ethic. cap. 3. docens sæpenumero euenire vt firmius, ac tenacius adhæreant nōnulli suis opinionibus falsis, quam sapientes certissimis veritatibus: quod indubitata experientia confirmat, cum videamus impios hæreticos firmissime adhætere erroribus diuinæ veritati contrarijs: ex quibus aperte videtur constare oppositæ partis formidinem longè abesse à perfecta opinione.

Imperfecta tamen, quæ non autoritati, sed probabili innititur rationi, essentialem habet annexam formidinem, sine qua nec reperitur, nec reperiri potest: & hoc dicit tenere viros sapiētes. Capreo. in 3. dist. 2.c. q. 1. in solutionibus argumentorum aduersus secundam conclusionē: præsertim in solutione 5 & 6. & Caiet. in cōmentarijs, ca. 26. prioris libri, & quod amplius est, D. Tho. in 3 dist. 23. q. 2. art. 2 q. 1 de veritate q 14 art. 1 & 2. 2 q. 2. art. 1. & quidem Cai. videtur in hāc partē inclinare, dub. 1. eiusdem cap. vbi opinionē ait ex parte subiecti habere annexam formidinē, à qua nec D. Thom. longè abesse constabit, si verba illius referamus: sic enim ait in 2 loco. *Quandoque intellectus inclinatur magis ad vnum, quam ad alterum, sed tamen illud inclinans non sufficienter mouet intellectum ad hoc, quod determinet ipsū in vnā partem totaliter, vnde accipit quidem vnam partem, tamen semper dubitat de opposita, & hæc est dispositio opinantis.* Locus autem postremus hæc verba 43 44

ba continet *Quidã actus intellectus habent quidẽ*
93. *cognitionem informẽ abſque firma aſſenſione, ſiue in neutram partem declinent: ſicut accidit dubitanti, ſiue in vnam partem magis declinent, ſed tenentur aliquo leui ſigno, ſicut accidit ſuſpicãti, ſiue vni parti adhæreãt, tamẽ cum formidine alterius, quod accidit opinanti, &c.* Sed expreſſius videtur idẽ ſentire 1 2 q 67. art 3 ſic loquens: *Ex parte vero ſubiecti differunt ſecundum perfectum, & imperfectum opinio, fides. & ſcientia: nam de ratione opinionis eſt, quod accipiatur vnum cum formidine alterius oppoſiti, vnde non habet firmam inhæſionem, &c.*

I. Ratio. Sed rationibus agens primo eam cõfirmat ex recepta definitione opinionis, quod ſit aſ-
45. ſenſus obſcurus, incertus, & formidoloſus, vt per primã particulã ſeparetur à ſcientia, per cæteras vero à fide, quæ eſt aſſenſus certus, & ſine formidine.

II. Ratio. Secundo, nam qui opinatur iudicat opinionem, quam ipſe ſequitur poſſe eſſe falſam, cũ per argumenta probabilia procedat, quæ ſæpe fallacia euadunt, ſed qui iudicat aliquid poſſe eſſe falſum, timet, atque formidat de eius veritate, dubitatque, an oppoſitum ſit verum, ergo formido intrinſeca erit opinioni: hanc partẽ tenet Durand in 1. q. prologi.

II. Sentent. Moderni ſuperius à nob.s relati in ſua illa ſententia perſiſtentes de diſtinctione fidei, & opinionis, quã præcedẽti quæſtione retulim⁹,
46 ac refutauimus, aiũt, quotieſcunq; humana fides vtriq; principio euidenti innititur, ab opinioneq; diſtinguitur, non habet annexam formidinem, cum ſit certus, atque euidens aſſenſus, qualis eſt huius propoſitionis, Roma eſt, ſi vero vtrumque, vel alterum principium ſolũ ſit probabile, quo caſu cum opinione identificatur, annexam habet eſſentialiter formidinẽ: ſentiunt itaque de ratione opinionis intrinſeca eſſe formidinem, cum præcedenti ſentẽtia, quanquam alia via incedant.

Vera ſententia ſtatuitur & argumenta oppoſita diluuntur.

III. Sent. Communis tamen ſententia, quam Magiſt. Sot. & omnes ferè moderni ſequũtur, duplicem formidinem diſtinguit: alia enim eſt actualis, quam nos in ipſo ſtatim quæſtionis initio timorem appellauimus, vt magis rationem eius manifeſtam efficeremus alia eſt aptitudinalis, ſiue radicalis non in aliquo timore, vel dubitatione conſiſtens ſed in eo ſolum, quod eſt medium opinionis, aut e- 47
ius obiectum incertum eſſe. atque contingens & tale, cui non repugnat ſubeſſe falſum: & formido hæc merito radicalis dicitur, quia radix eſt, & origo actualis: ex eo enim contingit opinantem actualem habere timorem de veritate oppoſitæ partes, ac de falſitate eius, quã ſequitur, quia vel contingens eſt, vel per medium probabile, atque contingens ei aſſentitur.

Nunc ergo actualem formidinẽ, quam 1. & 2. ſententia eſſentialiter eſſe annexam opinioni contendunt, extra eſſentiam illius eſſe docet, radicalem vero ei omnino intrinſecam: & Explicat.
hanc reputo non ſolum probabiliorem, ſed veram ſententiam, iuxta quam negandum non eſt aliquando conuenire opinioni actualem formidinem, eſt enim quaſi quoddam eius accidens, quod licet aliquando conueniat, plerumque tamen ab eo abſoluitur. 48

Hæc ſine dubio eſt mens Ariſtot 7. li. eth. cap. 3. vbi non de fide, ſed de opinione loquebatur, dum verba, quæ ſequuntur protulit: *Nam ſi vera opinio, & non ſcientia ſit, ex qua continenter agunt homines, nihil ad rationem id refert, cum nonnulli ex his, qui opinantur, non ambigant, ſed certo ſe ſcire exiſtiment.*

Quod manifeſta experientia conuincitur, nam multæ ſunt opiniones in philoſophia, aut Theologia, communi fere conſenſu totius ſcholæ approbatæ: fortiſſimiſque argumentis intra latitudinem probabilitatis confirmatæ, quas ſine vlla prorſus formidine, vel timore ſequimur, & ſecuti ſunt priores eiſdem rationibus ſuffulti, ergo actualis formido nõ pertinet ad rationem opinionis intrinſecam.

Etſi varios opinadi modos altius perpendamus, videbimus ita eſſe neceſſario tenendum, Ratione
opinio enim non ſolum verſatur circa propoſitionem contingentem, nec ſolum circa ne- probat.
ceſſariam, per mediũ probabile vt tale cognitũ, ſed etiã per mediũ probabile re putatum neceſſarium, vt ſi quiſpiã ex præmiſſis neceſſarijs 49.
per ſyllogiſmum probabilem, quem euidentẽ reputat, concluſionem deducat, verè putat ſe demonſtrationem, & ſcientiam habere, ergo nulla ei ſuboritur dubitatio de veritate illius, neq; vllam penitus formidinem, aut timorem habet, de veritate oppóſitæ: cum tamen non ſcientificum, ſed opinatiuum duntaxat aſſenſum illius habeat, ſequitur ergo formidinem non eſſe opinioni intrinſecam. Exemplũ.

Simile exemplũ afferre poſſumus in eo, qui ex præmiſſis neceſſarijs, & per euidentem ſyl-

logismum deducit conclusionem putans vtrāque præmissam esse immediatam, cum tamen verè sint per priores alias demonstrabiles ipso nesciente eas ad prima principia referre, talis namque non habet veram scientiam conclusionis, licet se habere existimet, vt docuit expresse Arist. 1. lib post capit 2. dicens: *Non scit, qui demonstrationem horum non habet*: hoc est, qui nescit præmissas demonstrabiles vsque ad prima indemonstrabilia referre: solum ergo habet opinionē: quem tamen non formidare, non timere, nec dubitare, de eius falsitate, aut de veritate oppositæ luce clarius est: ergo non
50. solum probabilis erit nostra sententia, sed vera, & cui non est difficile occurrere argumentis alterius.

Ad testim. D.Thom. Nam testimonia D. Thom. eo tendunt, vt discrimen inter scientiam, & opinionem non solum ex parte obiecti cōtingentis, & necessarij, nec solum ex parte medij assentiendi secūdum se sumpti statuant: hoc enim non semper sufficeret: cum cōtingat quempiam ex præmissis necessarijs, ac per medium vere necessariū, seu demonstratiuum conclusionem deducere, & nihilominus non habere scientiam illius, sed opinionem: ex eo solum quod medium vere necessarium, aut aliquam præmissam verè necessariam probabilem reputat, sed ex parte subiecti, cuius existimatio sufficit conclusionē
51. alioquin scientificam opinatiuum dumtaxat assensum efficere: itaq; dum affirmat D.Tho. opinionem, & scientiam non solum ex parte subiecti vnam partem accipientis cum formidine alterius, non de actuali formidine loquitur, sed de radicali in eo consistente, quod obiectum opinionis, vel medium verè sint cōtingentia, aut certe ex parte subiecti vnū, vel alterum vt tale accipiētis, vndè fit, opinionē quasi defectum scientiæ merito reputari.

I. Solutio. Primum argumentum minus aptam definitionem opinionis assumit, nam exacta definitio nihil dubium, vel in opinione positum continere debet, sed ex his, quæ ab vniuersis tā
52. quam essentialia recipiuntur, constituenda est: cuius ea est euidēs ratio, quia definitio rei, de qua agitur, tanquam principiū totius disputationis præsupponitur: in ea igitur disputantes cōuenire omnino oportet: alioquin nullū firmum argumentum ex ea deduci poterit, de formidine autem non est certum, quod ad essentiam opinionis spectet, sed in controuersiā vocatum: ergo nō est in eius definitione ponēda, præsertim vt ex tali definitione argumentum deſumatur ad probandum, quod ei sit intrinseca.

Negamus ergo ad formam argumenti opinionem per formidinem actualem esse definiēdam: sed per radicalem, quam nullus negat ad eius essentiam pertinere, erit autem exacta eius definitio. Opinio est cognitio, vel assēsus rei contingentis aut necessariæ per medium verè probabile, vel vt tale existimatum genitus: loquimur autem de opinione mediata: nā primam bene descripsit Aristoteles, dicēs esse acceptionem immediatæ propositionis, & nō necessariæ. Ad formā argum.

Secundum argumētum falsum assumit antecedens, necessarium videlicet esse, vt opinās iudicet eius assensum posse esse falsum, cum euidenter sit à nobis probatum oppositum in eo, qui ex præmissis, quas putat necessarias, & per mediū etiam necessarium reputatum, quod tamen necessarium non est, sed probabile, conclusionem infert: talis enim non iudicat assensum, quem de conclusione habet, posse esse falsum, sed verè necessarium, ac scientificum, cū tamen vera sit opinio: sed etiam si verum esset assumptum, non bene ex eo infertur, actualē formidinem esse opinioni intrinsecam: nam esto opinans iudicet posse esse falsum eius assensum, rationes tamen adeò efficaces esse solent (adhuc intra latitudinem probabilitatis) vt omnem timorem, vel formidinē depellant: animumq; quietum reddāt, vt multis experientijs firmatum est. Solutio 2. argum. 53.

Quod autem de opinione definitum est, de fide humana secundum proportionem est accipiendum, de qua euidētius constat, nō habere essentialiter annexam actualem formidinē, vt naturam eius perpendenti facile constare poterit, quæ cū rationibus & argumentis probabilibus nō innitatur, sed fide digni testimonio, nō est necessarium, vt ei opponantur aduersæ rationes in fauorē oppositæ partis, propter quas formidare debeat de falsitate eius, qp creditur, vel de veritate oppositi, sed quietum plerumq; animum reddit. Quid dicendum de fide. 54

Formido autem radicalis non est ei minus intrinseca, quam opinioni, nam & si aliquando accidat, vt multiplicatis testimonijs certus sit moraliter assensus humanæ fidei, per accidens est: quia si secundū propriam conditionē humanæ autoritatis adhuc talis assensus expēdatur, incertus est, & cui nō repugnat subesse falsum, in quo consistit radicalis formido. Et hæc de prima quæstionis parte.

Quo-

Quomodo voluntatis pia affectio requiratur ad opinionem, & fidem.

II. Pars quæstionis.

AD ſecundam veniamus, in qua de pia voluntatis affectione agendum eſt in ordine ad fidem, & opinionem.

Notab. 1.

Sed prius quam quid nomine piæ affectionis intelligatur, explicemus, obſeruandum eſt obiecta fidei, & opinionis imperfectam rationem veritatis continere, cum contingentia ſint ex ſe, vel ſaltem ex parte medij aſſentien-
55. di, probabilis videlicet ratiocinationis, aut humanæ autoritatis, ideoque intellectum non conuincunt ad aſſenſum eliciendum, ſed liberum ſibi manet aſſentire, vel non: & cum formalis libertas intellectus à voluntate dependeat, à qua applicatur ad operandum, neceſſe eſt ab ea applicetur, ſi circa eiuſmodi obiecta operaturus ſit: itaq; talis applicatio libera eſt, & non quomodocumque, nam etiam ad aſſenſum principiorum, & cõcluſionis demonſtratiuæ libera applicatio voluntatis eſt neceſſaria (vt ſuperius docuimus,) ſed libera eſt quantum ad exercitium, & ſpecificationem, ita vt applicare poſſit voluntas intellectum, vel non applicare, ſed aſſenſum ſuſpendere, & inſuper ad aſſentiendum, vel diſſentiendum: liberum eſt enim homini propoſito obiecto
56. opinionis, vel fidei aſſentire, vel diſſentire, hoc eſt, verum eſſe iudicare, vel falſum: cum tamen aſſenſus principiorum ſolum ſit liber quantum ad exercitium, ita vt licet applicare, vel diuertere intellectum voluntas poſſit: ſi tamen eum applicet, non niſi ad aſſenſum, neceſſe itaq; eſt voluntatem cum intellectu concurrere ad aſſenſum opinionis, & fidei, vt quod ex parte obiectorum deficit ad plenè determinandum intellectum ſuppleatur ex parte
57. voluntatis. Nec ſolum in fide humana, & opinione neceſſarium eſt, ſed etiam in fide diuina ſupernaturali, cuius obiectum non valet intellectum conuincere, non quidem defectu neceſſitatis (nã ſi de principali loquamur, quod eſt Deus Opt. neceſſarium eſt) ſed ex imperfecta propoſitione, quia in hac vita ſub obſcura reuelatione, & quaſi in ænigmate (vt docuit D. Paul. 1. ad Corint 13) credendum proponitur: eiuſmodi autem neceſſitatẽ liberi concurſus voluntatis diſertiſſimis verbis explicuit D. Thom. 2. 2. quæſt. 2 art. 1. ad 3. ſic inquiens. *Intellectus credentis determinatur ad vnum non per rationem, ſed per voluntatem, & ideò aſſenſus hic accipitur pro actu intellectus, ſecundum quod à voluntate determinatur ad vnum.*

Quo præſuppoſito obſeruandum ſecundo Notab. 2.
eſt actum voluntatis, per quem voluntas intellectum applicat ad aſſenſum opinionis, aut fidei, duplicem eſſe: vnus eſt ſimplex quędam electio, per quam ratione, vel autoritate præ- 58.
ſuppoſitis voluntas eligit potius credere, vel probabiliter aſſentire quã diſcredere, vel diſſentire, aut operari circa obiectum harum cognitionum, quam operationem ſuſpendere: ita vt in tali electione non moueatur potius ex maiori affectu, vel inclinatione ad vnam partem, quam ad alteram, ſed ſolum ex maiori, vel minori conuenientia obiecti, vel certè à propria libertate: alius eſt actus electionis quidem liberæ, in quo potius voluntas mouetur ad determinandum intellectum ex affectu ad vnam partem, quam non habet erga alte- 59.
ram: vnde ſolet procedere, quod hanc potius opinionem quiſpiam ſequatur, quã alteram, quia magis erga patronum eius afficitur, & motus voluntatis ex hoc affectu procedens vocari ſolet pia affectio voluntatis.

De vtroque igitur actu ſecunda pars tituli quæſtionis ſciſcitatur, an neceſſarius ſit ad opinionis, vel humanæ fidei aſſenſum. Status ſecundæ partis quęſtionis.

Et de hoc poſtremo tanquam de faciliori reſpondeo, minimè neceſſarium eſſe, ſed ſufficere cum motum voluntatis, quem vocamus electionem, quemadmodũ ad alia opera aliarum potentiarum, quæ voluntati ſubduntur, præſtanda. Reſponſio.

Quod euidenter (niſi ego fallor) probari poteſt ratione ab experientia petita: experimur namq; ſæpenumero nos eam potius opinionem amplecti, quam ſcimus eſſe ſapientis hominis, erga quem minori propenſione voluntatis afficimur, quam oppoſitam alterius, in quem magis propenſi ſumus, quia rationes illius efficaciores nobis videntur: ergo pia affectio voluntatis non eſt neceſſaria ad aſſenſum opinionis, vel humanæ fidei. Ratio.

Sed circa modum neceſſitatis actus qualiſcumque liberi, quem ſufficere dicimus duo extrema reperio, vnum, quod tanquam Scoti I. Opinio.
proprium retulit Caiet. 1. 2. quæſt 65. art. 4. 60.
videlicet nõ eſſe neceſſarium poſitiue, ſed negatiuè, hoc eſt, actum voluntatis non eſſe neceſſarium ad determinandum intellectum, ſed ſatis eſſe voluntatem non repugnare, vel non moueri in contrarium.

Aliud extremum eſt eiuſdemmet Caiet. vſque adeò eſſe neceſſarium poſitiuum actum, II. Opinio. Caietan.

vt ſuffi-

vt sufficiens sit determinare intellectum ad assensum opinionis, aut fidei absque vlla prorsus
61. ratione, vel autoritate: verba eius sic habent: *Sicut voluntas determinat potentiam rationalem ad alterum contrariorum, ad quæ neutraliter se habet, vt dicitur. 9. metaph. sic determinat intellectum ad alterā partem contradictionis credendam: & sicut Medicus ex solo odio determinat artem ad occidendum infirmum, ita ex solo amore alicuius quantumcunq; extranei determinatur quis ad credendum id, cuius nullam habet rationem, &c.*

Propria sententia media statuitur.

III. Opin. EGo vero media inter vtrumque extremum via incedendum esse arbitror: dicendumque nec satis esse voluntatem nō repugnare, vel non moueri in contrarium, vt determinetur intellectus ad assentiendū, contra Scotum, nec sic esse requisitum, & sufficientem positum actum, vt absque vllo rationis, vel autoritatis pondere possit voluntas eo mediante determinare intellectum, contra Caietanum.

I. Pars probatur. Probatur primum: quia intellectus non conuincitur ab obiecto fidei, vel opinionis, ergo neque ab eo sufficienter determinatur, à
62. se autem determinari minime potest, cum non sit potentia formaliter libera, indiget ergo aliquo determinante extrinseco, quod non potest esse nisi sola voluntas, à qua cæteræ potentiæ, & in primis intellectus (vt pote intimius ei coniunctus) determinantur, determinatio autem voluntatis est quædam eius motio, nec nec enim aliquid imperat, vel determinat, nisi mouendo, mouere autem non potest nisi operando, & operario est positiuus actus, ergo repugnat determinare intellectum ad assensum, nisi per actum.

II. Pars. I. Probat. Probatur secundum: quia contradictionem implicat aliquam potentiam operari, nisi circa aliquam rationē sui obiecti, neque enim visus operatur nisi circa visibile aliquod: neq; auditus nisi circa aliquem sonum, vbi ergo nulla est ratio visibilis, vel audibilis eis propo-
63. sita, non operabuntur: sed veritas saltem apparens est obiectum intellectus, ergo vbi non est aliqua veritas, vel eius apparentia, repugnat intellectum operari: sed si nulla adsit ratio nullaue autoritas, nulla erit apparens veritas, nec poterit intellectus assensum elicere.

Probatur. Secundo. Fides, & opinio innituntur testimonio, vel rationi probabili, à quibus earum assensus speciem capiunt, vbi ergo nullum est autoritatis, vel rationis momentum, aberit omnino medium assentiendi: ergo non minus repugnat dari assensum opinionis, vel fidei sine vlla ratione, vel autoritate, quam dari assensum absque ratione formali assentiendi, & ex consequenti nullius speciei, falsum est ergo voluntatem posse determinare intellectum non præsupposito aliquo medio autoritatis, vel rationis.

Dubium. Sed quid dicendum est, vbi ratio vel autoritas est æqualis pro hac parte, & opposita: aut vbi minor est pro vna, quam pro altera: poterit ne voluntas in casu determinare intellectum ad tales assensus? 64.

Respondeo, solutionem huius dubij ex illa controuersia moralis Theologiæ satis difficili dependere, an voluntas possit eligere æquale bonum, vel minus in comparatione maioris, quam tetigit D. Thom. 1. 2. quæst 13 art. 6. ad 3. & ibidem ab eius expositoribus ex professo agitatur, quam licet in eum locum remittendam censeamus nostra tamen sententia est, liberam esse voluntatem ad eligendum æquale, vel etiam minus bonum in comparatione maioris.

QVAESTIO TERTIA & vltima.

Possit ne opinio de eadem propositione, & in eodem intellectu simul esse cum scientia.

EXplicata opinionis essentia comparatur modo cum scientia, & inquiritur, an simul cum ea esse possit: de eadem in primis propositione, nam circa eandem rem simpliciter certum est versari vtramque cognitionem posse: quis enim prohibet circa eandem quantitatem continuā versari Geometricam scientiam, & opinionem simul, an sit re ipsa diuersa à substantia? nec solum de eadem propositione, sed in eodem intellectu inquirimus: nam in diuersis exploratum est, scientiam, & opinionem eiusdem propositionis reperiri, ecquis enim negare poterit vnum posse habere scientiam alicuius propositionis, quam per veram demonsttationem cognoscit, alium vero opinionem, si per probabilem dumtaxat syllogismum eam acceperit? simul denique 65.

scifcita-

sciscitatur titulus quæstionis, nam successiue nihil obstat, quod idem homo de eadem pro-
66. positione vtramque cognitionem habeat, possibilis namque casus est, vt quispiam per pro-
Quæstionis status. babile argumentum cognoscat veritatem alicuius propositionis nunc, post vero in cognitione proficiens per veram demonstrationem: eiusmodi igitur est præsentis controuersiæ status, an scientia, & opinio de eadem propositione, & in eodem intellectu simul possint existere: ita vt vnus, & idem homo scientiam habeat illius per veram demonstrationem, & opinionem per dialecticum argumentũ, est namque sermo de opinione affirmante eandem propositionem scientificam verè esse, nam opinio negans error esset, de quo in aperto est, non posse simul esse cum scientia.

Nota. Quibus expeditis (vt clarius procedamus) adnotandum est, quadruplicem comparationem institui posse inter scientiam, & opinio-
67. nem: primam, inter earum actus, vel assensus: secundam inter habitus: nam etsi opinio verè, & propriè habitus non sit, quandã habet cum habitu similitudinem, in quantum per repetitionem actuum adquiritur in intellectu dispositio quædam permanens habitui similis, de qua idem est iudicium, quantum pertinet ad præsens institutum, ac si verè esset habitus: tertiam, inter habitum opinionis, & actũ scientiæ: quartam denique inter habitum scientiæ & actum opinionis: de singulis enim comparationibus specialem habet difficultatem præsens quæstio, & licèt non omnes opinantes adeò distinctè loquantur, sed multi sub confusa quadam ratione scientiæ, & opinionis doceant, simul stare posse, vel non posse: ex verbis tamen singulorum licet colligere, quid quisque sentiat, vel in quam partem magis inclinet.

Proponitur sententia Scoti omnino negatiua.

I. Opinio. DVas igitur extremas sententias circa hanc quæstionem reperio, & alteram mediam: negat omnino primum extremum scientiam, & opinionem simul stare
68. posse, siue pro actibus, siue pro habitibus: quod sequuntur Scotus in 3 d. 24. quæst. vnica. §. contra hæc primo. Caiet. in commentarijs 26. cap. lib. prioris. dubio vlt. Mag. Sotus. quæst. vnica eiusdem capitis, quorũ sententiam nouissimè amplectitur. Mag. Masius, ibidem q. 5. Et reputatur expressa sententia Aristotelis cap. 26. primi libri, vbi quæstionem illam in Ex Arist.
proprijs terminis agitans, an idem possit esse probatur.
scitum, & opinatum ab eodem, partem negantem determinans, hac potissima ratione confirmat: scibile est, quod non potest aliter se habere, vt ex definitione scientiæ constat: opinabile verò, quod potest aliter se habere, vel secundum se, si sit contingens, vel saltem ex parte medij, videlicet rationis probabilis, si sit necessarium: sed repugnat idẽ obiectum 69.
posse se aliter habere, & non posse; cum contradictoria non verificentur simul de eodem, ergo repugnat idem esse scibile, & opinabile, seu scitum, & opinatum, sed hæc sunt propria obiecta opinionis, & scientiæ, ergo tam erit impossibile has esse simul respectu eiusdem, quam illa ex mente Aristotelis.

Sed rationibus etiam probatur: primo de I. Argum.
actibus, secundo de habitibus: de actibus qui- de actibus.
dem, nam scientia, & opinio non pugnant ex parte obiecti, cum obiectum vtriusque possit esse necessarium, neque ex parte medij, cum contingere possit per idem medium demonstratiuum quempiam assequi scientificam no- 70.
titiam conclusionis, cuius alter solum probabilem adquirit: ex eo solum, quod ille efficaciam demonstrationis percipit, iste probabile dumtaxat argumentũ reputat, ergo solum pugnant ex parte subiecti: sed pugnantia ex parte subiecti nequeunt simul in eo reperiri, vt contraria, & priuatiue opposita ostendunt: ergo pugnat aperte cum natura horum actuum, simul in eodem intellectu circa eandem conclusionem existere.

Et confirmatur: quia impossibile est eundem Confirm.
hominẽ simul iudicare, quod aliquid nõ possit se aliter habere, & quod illud idem possit se aliter habere: cum eiusmodi sint contradicto- 71.
ria iudicia, sed id sequitur euidẽter, si scientia, & opinio simul dentur in eodẽ, & circa idem: ergo apertam vtrumq; inuoluit contradictionem: probatur minor, nam si habet scientiam conclusionis, iudicat non posse aliter se habere, & si opinionẽ simul, iudicabit etiam, quod possit aliter se habere cum hoc sit opinioni intrinsecum.

Secundo: scientia, & opinio pugnant tan- II. Argum.
quam euidens, & ineuidens, cum de intrinseca ratione scientiæ sit euidentia, qua ex propria cõditione caret opinio, opponuntur ergo priuatiuè sicut lumen, & tenebræ, sed priuatiue opposita intrinsecã habent repugnantiã circa idẽ subiectum: ergo simul in eo esse repugnat: non est

non eſt intelligibile eundem hominem ſimul eſſe videntem, & cæcum: neque eundem aërem ſimul illuminatum, & tenebroſum: ergo non erit intelligibile eundem intellectũ ſimul videre obiectum, & circa illud eſſe obcæcatum, vel priuatum lumine, per actum ſcientiæ videt, per actum opinionis eadem euidentia, ac viſione priuatur, aperta igitur contradictio eſt vtrunque ſimul habere.

Confirm. Et confirmatur, quia duæ iſtæ propoſitiones opponuntur contradictoriè obiectum hoc eſt euidens, obiectum hoc non eſt euidens de-
72. ſignata eadem propoſitione, cum ſint affirmatio, & negatio eiuſdem de eodem: ſed ſi ſcientia, & opinio ſecundum actum ſimul ſint in eodem intellectu de eadem propoſitione, ſtabunt ſimul in veritate, ergo cũ hoc ſit impoſſibile, erit etiam illud: probatur minor: quia ſi ſcientia habetur de tali propoſitione, vera erit affirmatiua, & ſi opinio non erit minus vera negatiua, cum non ſit minus intrinſeca opinioni ineuidentia, quam ſcientiæ euidentia.

I. Argum. de habitibus. De habitibus etiã oſtenditur, primo, nam habitus eſt propter actum, ex cuius repetitione generatur: habitus item reſpicit idem obiectum, ac per idem medium, ſed in actibus eſt aperta repugnantia iam probata, ergo eadẽ erit
II. Argum. in habitibus. Secundo, non minus repugnant ex parte ſubiecti habitus, quam actus, nec mi-
73. nus priuatiuè opponuntur, ſed propter repugnantiam ex parte ſubiecti, & priuatiuam oppoſitionem probatum eſt ſimultatem actuum eſſe impoſſibilem, ergo eadem repugnantia probabitur de ſimultate habituum: vnus eſt enim certus, & euidens, alter incertus, & in euidens, vt de actibus concluſum eſt: & hoc argumento conuinci ſolet, quod fides diuina nequit in beatis permanere, nec ſecundum actum, nec ſecundum habitum, quia priuatiue opponitur ratione obſcuritatis viſioni Dei intrinſecam habenti claritatem.

Oppoſita ſententia Durandi proponitur.

II. Opinio. PRo altero extremo refero Dur in 1 quæſt. prologi à num. 20. vſque ad 38 vbi duobus modis ait accipi diſtinctionẽ ſcientiæ, & opinionis: vno quidem ex parte concluſionis ſcitæ, & opinatæ: ita vt ſcientia dicatur habitus concluſionis neceſſariæ, quam impoſſibile eſt aliter ſe habere, & quod de hoc conſtet ſcienti, vt poſtulat Ariſt. cap. 2. prioris libri, opinio verò proportionaliter ſit habitus concluſionis verè contingentis, & poſſibilis aliter ſe habere, vel quæ talis ab opinante exiſtimatur, ſic autẽ accipiendo ſcientiam, & opinionem, impoſſibile eſt ſimul eſſe in eodem intellectu, ac de eadem concluſione, nec pro actibus, nec pro habitibus.

Probatur repugnantia 1. de actibus, impoſſibile eſt contradictoria ſimul eſſe vera, ſed eandem concluſionem neceſſariam eſſe, & contingentem includit contradictionem, ſcilicet 74.
poſſe aliter ſe habere, & non poſſe aliter ſe habere, & exiſtimare eam non poſſe aliter ſe habere, quod fit per ſcientiam, & poſſe aliter ſe habere, quod fit per opinionem, dicit expreſſam contradictionem in intellectu opinantis ſimul, & ſcientis illam, ergo haud quaquam poſſibile eſt, & in hoc ſenſu docuit Ariſtoteles cap. 26. lib. prioris, quod non contingit eundem hominem ſimul ſcire, & opinari eandem concluſionem.

Probat ſecundo de habitibus, nam habitus, **II. Probat.** qui cauſantur ex actib⁹ formaliter incompoſſibilibus ſunt incompoſſibiles, ſed habitus ſcientiæ, & opinionis ſub tali conſideratione cauſantur ex actibus incompoſſibilibus, ergo non ſunt minus incompoſſibiles, quam ipſi actus.

Alio modo ait accipitur diſtinctio opinio- **II. Diſtin.** nis, & ſcientiæ ex parte mediorum, per quæ procedit per medium neceſſarium, opinio per medium contingens, & hæc diſtinctio forma- 75.
lior eſt prima, quia diſtinctio actuum, & habituum intellectualium immediatius, atque formalius ex medio (quod eſt quaſi formale obiectum) accipitur, quam ex concluſione (quæ eſt quaſi materiale.)

Sed adhuc opinio ex parte medij conſiderata duobus modis haberi poteſt, primo per medium contingens, aut probabile vt tale cognitum, aut per medium verè quidẽ contingens, ſed reputatum neceſſarium, & ſi per medium prioris conditionis habeatur, non poteſt eſſe ſimul cum ſcientia, nec pro actu, nec pro habitu.

Probat repugnantiam eiſdem argumentis, 76.
quibus eam probauit iuxta priorem ſenſum. Si autem opinio habeatur per medium probabile, ſed reputatum neceſſarium ſimul eſſe poteſt cum ſcientia, tam pro actu, quam pro habitu, quod ſic ait intelligendum eſſe, vt ſi poſſibile ſit duos realiter diſtinctos ſimul eſſe in intellectu, non repugnet aſſenſus opinionis, &

ſcientiæ

scientiæ tanquam re distinctos simul esse: si vero talis multiplicitas repugnet (quod ipse pori us credit) hac sola de causa repugnabit simul esse actus scientiæ, & opinionis, tanquam re distinctos, non propter aliquam repugnantiam inter eos repertam, vnde fit adhuc in casu, quod multiplicitas actuum repugnet, simul esse posse assensum opinionis, & scientiæ tanquam vnum, eundemque realiter, sed qui formaliter sit opinionis, & scientiæ prout ab vtroque habitu procedit.

Probat. de actibus. Probat nullam continere repugnantiam, quod actus scientiæ, & opinionis simul existant: nam duo actus, qui respectu eiusdē conclusionis conformantur, simul esse possunt:
77. sed actus scientiæ, & opinionis conformantur respectu eiusdē conclusionis: quia per vtrumq; iudicatur necessaria, & quod impossibile sit aliter se habere, ergo poterunt esse simul.

Confirm. Secundo quia tota repugnantia horum assensuum in eo sita est, quod per vnum existimatur conclusionem non posse aliter se habere, per alterum aliter se habere posse, sed dum prædicto modo habetur opinio, existimatur non posse aliter se habere, cum medium reputetur necessarium, conuenit igitur in existimatione opinantis cum scientia, & ideo cessat omnino repugnantia, ac propterea simultas redditur possibilis.

Probatur de habitibus. De habitibus vero planè sequitur non esse incompossibiles, nam si aliqua esset inter eos repugnantia, ex actibus orta esset per quos ge-
78. nerantur, sed in actibus nulla est, ergo nec erit vlla in habitibus.

Hanc sententiam Durandi sequuntur moderni quidam, quam his ferè rationibus confirmant.

I. Ratio huius sentent. D. Thom. Primo, Demonstratio, & syllogismus probabilis possunt applicari ad confirmandā eandem conclusionem, vt expresse docuit D. Tho. & experientia ipsa testatur, quod si fiat assentietur absque dubio intellectus propter vtrumque medium, habebitq; proinde duplicem assensum, scientificum ex demonstratione, & opinatiuum ex syllogismo probabili: & si dicatur nihil tunc efficere syllogismum dialecticum, non fit satis argumento: quia ex necessarijs præmissis demonstrationis dispositis sequitur tanquam effectus infallibilis conclusio scientifica, atq; adeò scientificus assensus: pari ergo ratione ex probabilibus dispositis in syllogismo euidenti sequitur probabilis
79. conclusio, quæ est actus opinionis, sicut ergo repugnat applicari demonstrationem ad aliquam cōclusionem, & nō sequi assensum eius necessarium: sic repugnat applicari dialecticum syllogismum, & non sequi probabilem, alioquin frustranea esset talis applicatio.

Nec rursus soluitur nodus argumenti si dicatur, aliquid efficere nō tamen assensum opinatiuum, sed intendere certitudinem scientiæ, cum hoc planè sit impossibile, nam quod incertum est, non potest certitudinem generare, ergo neq; eam intendere: item quod imperfectum est in aliquo genere, nō potest perficere aliud se perfectius eiusdem generis: sed assensus scientificus perfectior longè est opinatiuo, nequit ergo ab eo perfici, nihil est igitur, quod præstare possit syllogismus dialecticus præter proprium assensum, qui simul erit cum scientifico, imo etsi aliquid aliud præstare posset, non nisi medio assensu proprio, quē si præmissæ non inducunt, nihil in intellectu producere poterunt. 80.

II. Argum. Secundo, scientia, & opinio se habent tanquam perfectum, & imperfectū lumen, vt lumen solis, & candelæ ad illuminandū aërem, sed hæc possunt applicari simul, ita vt quodlibet suum habeat effectū circa eandem partem aëris: ergo pari ratione, si illæ applicentur ad eandem conclusionem, neutra priuabitur effectu proprio, sed producent proprios assensus simul in eodem intellectu.

Media sententia præfertur.

III. Sent. Medium inter hæc extrema tenet communis sententia scholasticorum, videlicet opinionem, & scientiam esse pro actibus incompossibiles, non verò pro habitibus: quod sequuntur Alexand. Alensis 3. p. quæst. 79 memb. 3 Altisiodor l b 3. summæ Theolog. tit. 3. quæst 4. D. Bonauent. in 3. d. 24. quæst 2 Gab. ibid. art 3 Henricus quodlib. 8. quæst. 14. & videtur Aristot. ac D. Thom. consentaneum. 81.

Patet ex Arist. Probatur hoc vltimum, quia dum Arist cap. 26. lib. prioris decernit, & probat non posse idem scitum esse, & opinatum ab eodem, de solis actib⁹ loquitur, vt verba ipsius, & contextus totius capitis ostendunt, & D. Thom. 1. p. quæst. 58. art. 7 ad 3. & quæst. 72. art. 7 ad 1. affirmat medium probabile, & demonstratiuum posse simul concurrere ad eandem conclusionem, sed expressius 3. p. quæst. 9 art 3. ad 2. vbi statuit opinionem ex syllogismo dia- 82.

lectico causatam permanere adueniente scientia eiusdem conclusionis: permanentia autem non conuenit actibus statim transeuntibus, sed habitibus ex propria conditione diuturnis, sentit igitur habitus non esse incompossibiles, sed actus

I. Ratio. Sed ratione probatur, nam si quispiam habitum opinionis habeat circa aliquam conclusionem necessariam, quam ex necessitatis etiam principijs intulit, sed per probabilem syllogismum, & tandem demonstrationem eiusdem assequatur, non valebit scientia per talem demonstrationem genita habitum opinionis nimis in subiecto radicatū statim corrumpere, etiamsi demus esse ei contrariam, quod enim per diuturnam consuetudinem, actuumque repetitionem adquisitum est, non nisi per contrarium expellitur.

Contra solutionem. Nec satis est opponere, quod per primam demonstrationem generetur habitus scientiæ, atque adeò habitus opinionis omnino

12. corrumpatur, nam licet verum hoc sit, quantum ad essentiā habitus propter efficacitatem causę, cæterum quantum ad modū non est habitus talis scientia, sed quasi inchoatio, ac dispositio eius, quia nō est adhuc radicata in subiecto, nec præbet ei facilitatem, & promptitudinem, vnde si ex parte subiecti nō est habitus, nō poterit statim excludere opinionem, quanquam ei contrariam: quousq; modum intensioris, & radicationis habeat, quam sicut paulatim assequitur, sic expellit sensim habitum oppositum: permanebit igitur habitus opinionis cū scientia per primam demonstrationem adquisita, cuius illud est euidenti argumento, quod post aduentū demonstrationis, nō minori facilitate assentitur eidem conclusioni is, qui habitū opinionis habebat, quam prius: ergo signum est adhuc durare cum habitu scientiæ, vt docuit D. Thom. expresse 3. p. q. 9. art. 3. ad 2. cuius verba mox referemus.

Solutio Caietan. Vidit hoc argumentum Caiet in commentarijs eiusdem loci, simulq; verba D. Thomæ perspexit, & ne videretur ei contrarius negans

14. vtrumque habitum simul reperiri, quandam excogitatus est distinctionem: dicens, permanere quidem eundem habitum opinionis, nō tamen sub ratione formali opinionis, per quā adquisitæ scientiæ contrarius est, sed forte in ratione qualitatis, vel cuiuspiam alterius materialis.

Refutatur. Cæterum, quam sit friuola hæc solutio, &

1. planè falsa, quis non videat: etenim habitus opinionis, vel qualitas illa adquisita per frequentationem actuum essentialiter est opinio, non minus quam adquisita qualitas per cōtinuas demonstrationes essentialiter scientia, sed repugnat hāc permanere, & esse in intellectu quin sub ratione scientiæ permaneat: ergo nō minus erit impossibile, quod permaneat qualitas adquisita p assensum opinionis, quin pmaneat sub formali ratione opinionis.

Secundo, opinio permanens cum scientia continetur intrinsece sub genere qualitatis: ergo erit etiam sub aliqua specie, non intellectus, non scientiæ, vel sapientiæ, non prudentiæ, vel artis, ergo opinionis, non est enim alia species habitus per syllogismum dialecticum adquisita, necesse est ergo speciē habeat, atq; essentiam opinionis inclinantem ad opinatiuum assensum. Refutat. II. 15.

Probatur secundo hæc sententia argumento ex cæteris habitibus quantumcunque contrarijs desumpto, habitus namque intemperantiæ adquisitus non expellitur per vnum, aut alterū actum oppositæ virtutis: sed per continuam repetitionem eius, quemadmodū per continuam repetitionē proprij actus adquisitus est, sed permanet in subiecto quousq; nimis sit in eo radicata temperantia, habens modū, atq; statū virtutis: sic igitur erit necessario fatendum de scientia post opinionem adquisita, non excludere habitum opinionis, à subiecto quousq; in eo fuerit nimis radicata, & id quidem supposito, quod contrarij sint habitus scientia, & opinio (cuius oppositū tamen ostendemus inferius) & hæc pro cōmuni sententia. II. Ratio. 16.

Resolutio quæstionis iuxta communem sententiam.

Recensitis, atque confirmatis omnium sententijs, tribus assertionibus nostram à communi minimè recedentem explicamus: quibus plenè satisfaciemus quæstioni propositæ.

Prima igitur assertio est. non repugnat actū opinionis esse simul cum habitu scientię: hanc puto esse indubitabilem, cum in quibuscunq; habitibus acquisitis contrarijs vera sit: constat enim simul cū habitu temperantiæ non semel reperiri vnum, vel alterum actum vitiosum intemperantiæ: ergo licet daremus habitū opinionis, & scientiæ esse contrarios, necessario admittenda esset simultas actus opinionis cū habitu scientiæ. I. Assertio. I. Ratio.

Secundo.

II. Ratio. Secundo. Nam habitibus vtimur, cum volumus, ergo habens habitum scientiæ, potest
87. eo non vti pro aliquo tempore, sed dum actu non consideratur medium scientificum, nihil prohibet oblata ratione probabili per eā assentiri conclusioni scientificæ, tū ergo simul existet opinatiuus assensus cum habitu scientiæ.

II. Assertio. Secunda assertio, possibile est etiam ex opposito simul cum habitu opinionis reperiri actum scientiæ.

De hac etiam dubitare non licet, cum certo constet simul cū habitu vitioso reperiri vnum, vel alterum actū virtutis oppositæ, vt cum habitu intemperantiæ vnum, vel alterum temperantiæ actum, nam nō potest esse maior inter scientiam, & opinionem, quam inter habitus virtutum, & vitiorum: ergo nec maior repugnantia simultatis vnius, vel alterius actus scientiæ cum habitu opinionis: accedit illud, quod in confirmationem communis sententiæ attulimus, videlicet possibile esse eum, qui habet habitum opinionis, scientiam adquirere per primam demonstrationem, per quam non expellitur præexistens habitus, erit ergo simul assensus scientiæ cum eo.

III. Assert. Tertia assertio. Possibile est scientiam, & opinionem pro habitibus simul esse, sed pro actibus incompossibiles sunt.

88. Vtramque partem huius assertionis tenet communis sententia, quam sequuti sumus, & probauimus.

Sed præcipua earum difficultas, ac totius controuersiæ in eo sita est, an scientia, & opinio, actus, & habitus oppositos important: nā
89. primæ sententiæ patroni putant esse habitus contrarios, vel priuatiuè oppositos, quod tanquam fundamentū accipiunt ad sustinendam repugnantiam simultatis: Durand. quoq; oppositionem admittit, ideò nunquam concedit opinionem, vt talem cognitam, simul esse posse cum scientia: sed ex nostris etiam non pauci haudquaquam negant, putantes adhuc ea admissa non repugnare habitus, sed solum assensus.

Et quanquam hoc modo defendi posset communis sententia, supposito, quod habitus scientiæ per primum actum comparetur, minime tamen si per repetitionem multorum, quemadmodum cæteri: sed adhuc (supposito quod adquiritur per primum) facilius multo sustinebitur, & notior eius veritas fiet, & difficultas fere vniuersa argumentorum, quibus innituntur reliquæ, euacuabitur: si ostendamus nullam esse oppositionem inter opinionem, & scientiam, siue pro habitibus, vel pro actibus accipiantur: hac enim via eam defendit D Thom. 3. part. quæst. 9. art 3. ad 2. cuius verba, tanquam fundamentum totius doctrinæ referre placet: habent enim sic: *Opinio ex syllogismo dialectico causata est via ad scientiam, quæ per demonstrationem adquiritur: qua tamen adquisita potest remanere cognitio, quæ est per syllogismum dialecticum, quasi consequens scientiam demonstratiuam, quæ est per causam, quia ille, qui cognoscit causam, ex hoc etiam potest magis cognoscere signa probabilia, ex quibus procedit dialecticus syllogismus*

Hæc D. Thom quæ si rectè expendantur, tria ex eis constare poterunt: primū huiusmodi cognitiones non habere vllam oppositionem: secundo simul esse posse habitus: tertium incompossibiles esse assensus: & duo postrema sunt partes nostræ assertionis: primum verò potissimum vtriusque fundamentum. 90.

Primum profitetur D. Thom. dum docet opinionem esse dispositionem ad scientiam: dispositio enim similis est formæ introducendæ, cum subiectum capax efficiat eam recipiendi, nec potest vllo modo esse contraria, vel opposita: pugnat enim cum ratione subiectum præparari ad recipiendā formam per dispositionem ei contrariam: nam dispositio contraria potius agit ad expulsionem formæ, quam ad introductionem: non disponit calor subiectum pro forma aquæ introducenda, neque frigus pro forma ignis, sed potius eam expellere contendit. Opinionē esse dispositionē ad scientiam. 91.

Quod autem opinio disponat ad scientiam, valdè conforme est naturæ eiusdem scientiæ, & intellectus, in quo recipienda est, opinio etenim cum scientia in eo conuenit, quod veram esse conclusionem affirmat: & rursus media vtriusque valdè assimilantur, nam quemadmodum demonstratio ex præmissis infert conclusionem, sic etiam syllogismus dialecticus, sed hoc differunt, quod demonstratio firmum, atque stabile medium est, dialecticus syllogismus infirmum, & quod proinde deficere potest: posse autem deficere, & non posse deficere non importat vllam repugnantiam (vt plures decepti arbitrantur) sed se habent, vt perfectum, & imperfectum, quod multis exemplis ostendi potest Probatur. 92.

Sed appositissi[illegible] est voluntas hominis viatoris in gratia existe[illegible] & b[illegible] vtreque enim Deum Opt. diligit, sed iste ti[illegible] Exemplis.

 tiem,

dem, atque stabili dilectione, ac deficere non potente: ille verò infirma, & cui non repugnat deficere, vel ad culpam deflectere, & nihilo minus status isti non sunt oppositi, vel contrarij, sed se habent tanquam inchoatum, & perfectum, quia eundē fidem respiciunt: quanquam vnum per omnimodam determinationem ad bonum, alterum verò nō nisi cum potentia ad oppositum: ita ergo censendū est de
93 statu opinionis, & sciētiæ, iste enim omnimodam determinationē ad veritatē continet, ille verò quanquam veritatem respiciat infirmus est, & ab ea deficere potest: similis est ergo iste statui viatoris hominis, ille verò beati.

Sed ita se habent perfectum, & imperfectum cuiuslibet generis, vel ordinis, vt imperfectum negationem perfectionis importet, & essentialem quidem si ex propria cōditione sit imperfectum, & alterius naturæ à perfecto essentialiter diuerso, vt se habet opinio respectu scientiæ: vnde ex hoc videntur opposita, sed re vera non sunt, quia positiuæ rationes vtriusq; valdè sunt similes, vt ostendimus. Negationem leonis essentialem importat homo, & vniuersaliter species quælibet negationem alterius, sed non propterea dicuntur oppositæ, quanquam diuersæ sint, quia positiuæ rationes non opponuntur.

In quo sensu opinio est incerta.

Ecce in quo sensu opinio dicitur incerta, & ineuidens, non per positiuam qualitatem, vel rationem certitudini, vel euidentiæ contrariam, non per priuationem harum perfectionum, cum non sit nata illas habere: nec demū per purā negationem, quod necessario requiritur ad oppositionem contradictoriam, cum rationem habeat positiuam, in quo talis negatio perfectionis clauditur: sed per communem rationem, qua imperfectum negationem perfectionis claudit absq; vlla oppositione: solum
94 ergo important perfectum, & imperfectum, atque adeò opinio, & scientia quandā incompossibilitatem in duobus consistentem: primò respectu eiusdem formæ, cui simul conuenire repugnat, impossibile est enim dispositionem, & habitum, (vbi essentialiter differunt) eidem qualitati conuenire, atque adeò impossibile est eandem qualitatem esse opinionem, & scientiam. Secundò, respectu eiusdem subiecti, cui simul actu conuenire repugnat: non est possibile idem corpus simul esse perfectè, & imperfectè calidum, perfectè, & imperfectè album, sicque de cæteris eiusdem conditionis actibus respectu eiusdē subiecti, & cum scientia, & opinio pro habitibus, vel pro actibus accipiantur: pugnabit profectò cum natura vtriusque, simul conuenire eidem subiecto secundum actus, vel assensus: nam si intellectus per assensum scientificum omnino determinatur ad veritatem: firmus, ac stabilis in ea est,
non potens ab ea deficere: repugnabit profe- 95
ctò simul esse non omnino determinatum, vel infirmum, ac deficere potentē circa eandem conclusionem, atque adeò simul habere assensum opinionis.

Quid arg. conuincat.

Et argumentum conuincit profectò contra Durandum omnino esse incompossibiles assensus opinionis, & scientiæ circa eandem conclusionem: etiam si assensus opinionis habeatur per medium probabile, sed necessarium reputatum: nam & si hoc modo illam habens putet non posse aliter se habere, verè tamen in eius intellectu assensus opinionis est essentialiter, ergo non omnino determinat, aut con-
uincit intellectum, nec verè firmum, & stabi- 96
lem reddit, licet putet se firmum esse: verè igitur est incompossibilis cum assensu scientiæ, per quam omnino determinatur, atq; conuincitur, & firmam habet, & stabilem conditionem: manifestam enim repugnantiam continet, intellectum circa eandem conclusionem verè esse plenè, & non plenè determinatum: firmam habere adhæsionem, ac deficere, non potentem, & infirmam, ac potentem deficere, conuictum esse, & non conuictum, licet in eius apprehensione firma adhæsio appareat, falsa enim apprehensio non tollit naturam, & essentiam actus, vel assensus, quemadmodum hæreticus discredens vni articulo fidei, non
habet certam fidem aliorum, sed humanam, 97
ac fallibilem, quamuis putet se infallibiliter eos credere.

Hoc arg. impugnetur Dur.

Argumentum hoc non est contemnendum, nam (nisi ego fallor) non potest alia via efficaciter impugnari sententia Durandi: infirmum est enim argumentum contra ipsum, quod ex contrarietate, vel oppositione scientiæ, & opinionis fit, dum sic dicitur: per scientiam æstimatur non posse aliter se habere conclusionem, & per opinionem posse se aliter habere: sed repugnat simul quempiam existimare, quod possit se aliter habere, & quod non possit; ergo repugnabit simul habere assensum opinionis, & scientiæ: facilè enim ne-
gat Durand. vtramque antecedentis partem 98
quantum ad assensum opinionis, dicens non esse necessarium talem habere existimationem.

tionem, qui eum habet per medium verè probabile, sed necessarium à se existimatum, convincendus est igitur ex his, quæ habet essentialiter assensus opinionis, siue habeatur per medium probabile, & tale existimatum, siue existimatum necessarium: siue enim hoc, siue illo modo habeatur, essentiale est ei non plene
99 determinare intellectum, infirmum, & instabilem esse, & cui à veritate deficere non repugnat: implicat autem contradictionem eundē intellectum circa eandem conclusionem plene, & non plenè determinatum esse: firmum, & non firmum habere assensum: conuictum, & non conuictum simul esse circa eādem veritatem, posse, & non posse ab ea deficere, atq; adeò assensum simul opinionis, & scientiæ circa illam habere. Si autem dicatur, repugnare quidem intellectum simul esse plene determinatum, vel conuictum, & non plene determinatum, vel conuictum circa eandem veritatem per idem medium, non tamen per diuersa, qualia sunt demonstratiuum, & probabile. Respondeo, etiam per diuersa media repugnare sicut repugnat simul assentire, & dissentire per diuersa media.

Hinc sequitur communem opinionem defendere longè melius D Thom. docentem scientiam, & opinionem non habere oppositionem, sed differre tanquam perfectum assensū,
100 & imperfectum ex proprijs essentijs, quàm cæteros, qui putant propter oppositionem, vel cōtrarietate in esse incompossibiles

Quomodo nō detur repugnant. a inter habitº Scientiæ, & opinionis. Inter habitus vero non est talis repugnantia, quia modum potius potentiarum & habilitarum ad eliciendos actus habent, quam actuum: habitibus autem vtimur, cum volumº, vnde fit, non repugnare simul in eodem intellectu potentias vel habilitates diuersas, quatū vna imperfecta, altera perfecta sit ad eliciendos actus perfectos, atque imperfectos diuersis temporibus.

Ratio efficax. Probatur efficaciter. Nam repugnantia habituum accipitur ex actibus, sed non repugnāt actus perfectus, & imperfectus respectu eiusdē subiecti, nisi pro eodem tempore, ergo nec habitus erunt incompossibiles, nisi in quantum repugnat simul operari, sed non est necessarium, vt in eodem subiecto simul existentes operentur simul, ergo non erunt in eodem subiecto incompossibiles, sed neque otiosus erit habitus opinionis: nam præterquam, quod simul potest concurrere cum habitu scientiæ ad eandem cōclusionem, in quantum eum eo cō-conuenit (vt inferius explicabitur) contingere potest, eum, qui vtrumq; habet obliuioni tradere medium demonstratiuum permanente 101.
probabili tanquam faciliori, & tunc poterit eo vti ad assentiendum conclusioni, eiusque notitiam conseruandam.

Et habemus appositissimum exemplum in Exemplū. cæteris qualitatibus, quo simul doctrina hæc explicatur, & confirmatur: repugnat enim eandem qualitatem tribuere subiecto esse album, & aliud esse accidentale imperfectius, quod est non album, sed non repugnat diuersis qualitatibus vtrumque accipere posse: videlicet ab albedine esse album, & ab alia qualitate non album, sed esse alterius denominationis, qualitas enim tribuens esse, quod non est album, non tollit, nec prohibet, quin possit ab altera qualitate scilicet albedine tribui esse album: pari ergo ratione de scientia, & opinione censendum est, non est enim possibile, quod ab eodem habitu euidens, & ineuidens cognitio tribuatur subiecto circa eandem conclusionem, quia repugnat eūdem habitum esse euidentem, & ineuidentem, non tamen repugnat, quod ab vno habitu tribuatur euiden- 102
tia, & ab altero alia cognitio euidentiam non pertingens, sed infirmum eiusdem veritatis assensum producens, & talis est opinio, quæ in hoc sensu ineuidens appellatur: sed euidentiā non tribuens, non prohibet, quin ab altera qualitate, vel habitu perfectiori simul tribuatur, vnde non magis repugnat simul cum habitu sciētiæ existere opinionem in eodem subiecto, quam simul eum albedine existere aliā qualitatem minus perfectam, dans ei aliud esse, quod perfectionem albedinis non pertingit, & ideò non album potest vocari.

Ecce quo pacto vera sunt tria illa in testimonio D Thom. contenta, videlicet opinionem disponere ad scientiam, permanereque 103.
in intellectu secundum habitum ea adueniente, non vt possit simul intellectus vtriusq; assensum habere, cū id plane repugnet propter perfectam, atq; imperfectam vtriusq; rationem, sed bene diuersis temporibus, quod sufficit, vt habitus opinionis permaneat, in quo nulla est repugnantia.

Cuius ea est discriminis ratio, quia perfectū Ratio discriminis. & imperfectum secundum actum incompossibilia sunt, nequaquam per modum habitus: cum ex habituum simultate fiat in eodem subiecto simul esse habilitatem, seu potentiam

eliciendi actum perfectum, & imperfectum circa eandem conclusionem diuersis temporibus, quod profecto non repugnat.

Obiectio. Si autem opponatur, non solum diuersis temporibus, sed simul posse vti vtroq; habitu circa eandem conclusionem, qui illum habuerit, cum non repugnet simul ei assentire per medium necessarium & probabile, præsertim apud D. Thom. id expresse admittentem, quo
104. admisso euidenter infertur assensum vtriusq; simul existere, quid enim potest efficere habitus opinionis, simul cum scientia concurrens, nisi opinatiuum assensum, sicut habitus scientiæ assensum scientificum, ex simultate igitur vtriusq; habitus in eodem subiecto infertur nō repugnare actus: incidemusque in sententiam Durandi.

Solutio. Respōdemus verum esse assumptum, quod vtrumque medium cōcurrit simul ad eandem conclusionem, & ex consequenti vterq; habitus, non tamen nisi in eo, quod possunt, hoc est in eo in quo concursus scientiæ non impedit concursum opinionis: habent enim eiusmodi habitus media, quibus in obiecta feruntur, & assensus, quos eliciunt, aliquid in quo cōueniunt, & aliquid in quo valde differunt: conueniunt namq; in genere cognitionis: deinde in eo, quod vtrumq; fertur in conclusionem veram, imo & necessariam, nā licet possit opinio versari circa contingentem, non tamen simul cum scientia, quæ omnino de necessarijs est: itaq; vterq; habitus in casu, vtrumque medium, & assensus vterque affirmat veram esse cōclusionem, & sub hac ratione nihil prohibet simul concurrere: quid autē simul cōcurrens cum scientia habitus opinionis efficiat, nō eodem modo ab omnibus traditur: nec enim verum esse potest, quod à quibusdam dicitur, & à nobis refutatum est, intendere certitudinem, aut euidētiam sciētiæ, nam cum ea omnibus modis careat, iuuare ad eius intēsionem directe, & per se minime potest, id igitur
105 præstat, vt intellectus eo mediāte, tanquam faciliori, ac notiori expeditior fiat, atq; adeò capacior melius calēdi medium demonstratiuū, perfectiusq; participandi effectum eius, videlicet certitudinem, atque euidētiam, ita vt assensus scientificus certior, atque euidentior producatur, quam si solum medium demonstratiuum applicaretur: & quia remouens prohibens, vel tollens impedimēta, saltem vt causa per accidens, dicitur ad principalem effectū concurrere, dici potest habitum opinionis, & medium probabile hoc pacto intendere certitudinem, & euidentiam scientiæ, in quantum remotis virtute vtriusq; impedimentis fortius operatur habitus scientię, perfectioremq; producit assensum, vt autem id præstet, nō necesse est proprium assensum producat, quem producere repugnat stante impedimento scientifici assensus.

Satisfit argumentis aliarum opinionum.

Svperest aliarum opinionum argumenta diluere, & à testimonio, & ratione Aristotelis in fauorem primæ oppositis incipiētes, dicimus ex ipsomet verborum contextu, ac modo loquendi constare, de solis actibus, aut assensibus opinionis, & sciētiæ eum loqui quos incompossibiles probare contēdit, quod & nos libenter admittimus. Ad testim. Arist. 106

Primum, & secundum argumentum eiusdē sententiæ de actibus etiam probare contendūt esse incompossibiles, quare ex hac parte pro nostra, & communi sententia faciunt. Ad 1. & 2. primę sent.

Hac solum animaduersione indigent, quod aduersus Durandum non conuincunt: qui oppositionem harum cognitionum admittit solum, vbi opinio habetur per medium contingens tale reputatum, sed si habeatur per idem medium reputatum necessariū opponi negat, & meritò, cū non reputet tunc opinans conclusionem aliter se habere posse, sed esse necessariam, & non posse se aliter habere, non secus ac per medium necessarium, vnde nihil tunc oppositionis reperitur in eius intellectu per vtrumq; medium assentiente: hæc igitur via oppositionis satis inefficax est, & nullius roboris ad conuincendum opinionē, & scientiam pro habitibus, vel actibus esse incompossibiles. Nota. 107

Duobus alijs argumentis de habitibus procedentibus satisfacit doctrina nuper à nobis tradita, nam repugnantia actuum ex propria eorum conditione accipitur, valde diuersa à natura habituum, licet enim ex actibus generentur, genere tamen propter diuersum modum essendi ab eis differre compertum est, repugnantiam igitur actuum concedimus, quia repugnat actum perfectum, atque imperfectum (etiam si sola ratione accidentali intensionis, & remissionis differant) idem subiectum afficere simul, vt calorem intensum, & remissum, maior igitur erit repugnātia inter eosdem actus specie diuersos, quorum vnus ex pro- Ad 1. & 2. eiusdē sent. de habit. 108

propria conditione eſſentiali imperfectus eſt, perfectus alter, neque ille ad perfectionem huius readit, aut peruenire poteſt, & tales ſunt aſſenſus opinionis, & ſcientiæ, ab iſto enim plene determinatur intellectus, ab illo non plene
109 determinatur, iſte eum in veritate firmat, ſtabilemque efficit, & non potentem deficere, ille infirmum, inſtabilem, deficereq; potẽtem, nõ eſt autem poſſibile vtrumq; modum ſimul habere circa eãdem concluſionem, & in hoc ſita eſt repugnantia actuum, habitus vero diuerſũ modum habẽt afficiendi ſubiectum, per modũ habilitatis, aut potentiæ ad eliciẽdos actus: aptitudinẽ autẽ perfectam, & imperfectam ſimul habere intellectũ ad actũ perfectum, & imperfectum eliciendum circa eãdem cõcluſionem repugnaret quidem, ſi neceſſe eſſet vtrumq; ſimul elicere, & tunc ex repugnantia actuum inferre liceret incompoſſibilitatem habituum cum euidens foret nullam poſſe haberi operationem in tali ſubiecto, cæterum cum hoc nõ ſit neceſſarium, ſed liber ſit eorum vſus, ita vt pro libito poſſimus, nunc vno eorum vti, poſt vero altero, non continet vllam repugnantiã ſimultanea eorum exiſtentia.

110 Ratio. Quod efficaciter probari poteſt ex natura intellectus, à quo repugnat ſimul elici eoſdem actus opinionis, & ſcientiæ circa eandem concluſionem, cęterum cum nõ ſit neceſſarium ſimul vtrumque elicere, ſed in poteſtate noſtra ſit nũc vnũ. poſt vero alterum pro oblata occaſione, non repugnat ſimul habere aptitudinẽ, vel habilitatem vtrumq; eliciẽdi, quam habet eſſentialem intellectus, in quo proinde nõ tenet a repugnantia ſimultatis actum ad repugnantia ſimultatis actuum ad repugnantiam
111 potentiarum, vel aptitudinum. Cum ergo habitus opinionis, & ſcientiæ modum habeant habilitatum, ſeu potẽtiarum, non licebit ex repugnantia ſimultatis actuum repugnantiam ſimultatis eorum inferre.

Ad formã argum. Sed ad formam argumenti dicendum eſt: actus incompoſſibiles propter contrarietatem, vel oppoſitionem generare etiam habitus oppoſitos: cæterum ſi nõ ſint incompoſſibiles ratione oppoſitionis (vt continget in propoſito oſtẽdimus) nõ erit neceſſarium incompoſſibiles producere habit⁹: cuius ea eſt ratio, quia incompoſſibilitas actuum, non aliunde, quã ex actuali ratione prouenit, quam cum nõ habeant habitus, ſed longe diuerſam, neque vllã repugnantiam ſimultatis cõtinent.

Ad vltimũ. Poſtremum argumentum oppoſitionem contrariam, vel priuatiuã habituum, & actuũ opinionis, & ſcientiæ aſſumit ad probandam repugnantiam ſimultatis, quam nos cum D. Thom. omnino negamus: quod enim habitus opinionis inclinet ad aſſenſum, cui nõ repugnat ſubeſſe falſum, & qui ſe aliter ſe habere poteſt: habitus autem ſcientiæ ad actum nõ potentem aliter ſe habere: non arguit maiorẽ repugnantiã ea, quę inter habitum, & actum perfectum ex vna parte, & habitũ, & actum imperfectum ex altera reperitur: quod autem hæc nulla ſit oppoſitio propriè loquendo ſatis clarè oſtẽdimus: licet ex eo oppoſita appareant, quod imperfectum negationem perfectionis includit: quemadmodũ vna quælibet ſpecies abſq; vlla oppoſitione importat alterius negationem, affirmatio enim non opponitur cõtradictoriè niſi puræ negationi, vbi autem ratio poſitiua in vtroq; extremo interuenit, nõ habet locum talis oppoſitio, de contraria autem, aut priuatiua apertum eſt in eiſdem non reperiri, nã quod euidens, & certa ſit ſcientia, opinio incerta, & ineuidens ex eadem ratione perfecta, & imperfecta prouenit nullam arguens oppoſitionem: & quod tandem additur in eodem argumento, eo conuinci, quod diuina fides nequeat ſimul cum clara viſione in beatis permanere, nec ſecundũ actum, nec ſecundum habitum, abſolutè negandum eſt, nam & ſi de actu fidei repugnare cõuincat, nequaquam de habitu, cum non repugnet poteſtas eliciendi actum incompoſsibilem cum eodem actu, vt ex ſe eſt manifeſtum: habitus autem quaſi poteſtas ſit eliciendi actum.

Argumenta Dur. ad triplicem ordinem reuocantur iuxta diuerſas conſiderationes ſcientiæ, & opinionis, ad primũ ordinẽ ea pertinẽt, quibus probare contẽdit ex parte cõcluſionis acceptas omnino repugnare, ſiue pro actibus, 112
vel pro habitibus acceptãtur: ſed hæc fundãtur in oppoſitione harum cognitionum, quã nos minime admittimus, quare eodẽ prorſus modo ſoluuntur ac præcedentia.

In ſecundo collocãtur duo alia, quibus probat adhuc ex parte medij conſideratas, in quãtum opinio habetur per medium probabile tale cognitum, incompoſſibiles eſſe pro actibus, vel habitibus, & primum, quod de actibus probare contendit, non eſt neceſſarium ſoluere, cum & nos eoſdem putemus incompoſſibiles: ad repugnantiam vero de habitibus, quam ex eo colligit, ſatisfactum eſt iam inter ſoluenda argumenta Scoti. Argum. I. ordinis.

Argu-

Ad argum. 3. ordinis. Argumenta tertij ordinis eo tendūt vt con uincāt, opinionem habitam per medium pro babile reputatum necessarium, simul existere
117 secundum actum, & habitum cum sciētia: quę ergo de actibus procedunt, directè aduersus nostram sententiam militant, id eo diluenda sunt.

Circa I. argum. solutio. Caiet. Et circa solutionem primi extat sententia Caietan. dub. vlt. 26. c. quē sequitur Mag. Sot. vbi, supra negātis assensum habitum per syllogismum vere probabilem, sed necessarium existimatum esse opinionem (vt arbitratur Durand.) sed ait esse actum procedentem ex ignorantia prauæ dispositionis, quæ parum, vel nihil ab errore distinguitur.

Ratio Cai. Ratio huius sententiæ est, quia talis assensus ex errore, vel deceptione procedit eius, qui necessarium medium reputat illud, quod vere probabile, seu contingens est.

Impugnatur à Dur. Vidit hanc solutionem Durand. prius quā à Caietan. adhiberetur, quam hoc argumento impugnauit, non est contra rationem opinionis, quod opinans decipiatur circa medium,
118 vel circa conclusionem, cum non repugnet opinioni subesse falsum, quamuis ergo decipiatur circa medium, necessarium reputās, quod solum probabile est, non tollit talis deceptio, quin assensus conclusionis vere, & propriè opinionis sit.

Nos quoq; planè falsum existimamus, quod talis assensus non sit opinionis, quod duplici ratione probamus, priori quidem, nam si ex opposito habuerit quispiam syllogismum verè demonstratiuum, putans solum esse probabilem, conclusio non est error, nec procedit ex ignorantia prauæ dispositionis, sed vera opi-
119 nio ex virtute præmissarum sic dispositarum in existimatione illius, quæ licet falsa sit, non tollit quin assensus conclusionis probabilis inferatur. Ergo nec falsa existimatio eius, qui putat necessarium esse syllogismum, cum solum sit probabilis, toller, quin suum effectum probabilis conclusionis inferat.

Secunda ratio: medium illud, per quod infertur conclusio, vere est syllogismus probabilis, & licet existimetur necessarius, non amittit suam probabilitatem propter talem existimationem falsam, ergo conclusionem probabilem absque dubio infert, & assensus, quem de tali conclusione format intellectus arguentis, vere probabilis est, vera igitur erit opinio: probatur euidenter antecedens: nam qui existimat aliquam propositionem esse necessariam, (cum solum sit probabilis) veram esse credit, ergo non erit in eius existimatione falsa, quamuis falsum sit necessitatem ei tribuere, quam non habet, tantundem ergo de medio iudicandum est, nam qui illud necessarium reputat, legitimum credit, ergo nō sophisticum, vel deceptorium, quare nec erroneum assensum, vel ex ignorantia prauæ dispositionis procedentem, sed verum generabit, quamuis non adeò verum, vt existimatur: itaque sicut maior veritas existimata nō tollit minorem, quā habet propositio necessaria reputata etiam in intellectu decepto: pari ratione maior necessitas medij probabilis existimata non tollit mi- 120
norem, quam ex se habet. Quis enim existimabit aliquam propositionem, quam per solam auctoritatem alicuius sancti fide humana credimus, falsam esse in intellectu eius, qui putaret certam esse infallibili certitudine diuinæ fidei? nullus profecto Quia falsa illa apprehensio, vel attributio infallibilis veritatis non tollit minorem, quā ex se habet in intellectu adhuc decepti hominis, plus veritatis ei tribuentis, quam in se habeat.

Hic fortasse rationibus conuictus Cai. prædictam sententiam retractauit 2. 2. q. 1. artic. 5. affirmans assensum productum per syllogismum probabilem reputatum necessarium esse opinionem hisce verbis: *Si enim conclusio, vel ratio secundum se est impossibilis aliter se habere,* 121
& ab hoc non penetratur, quod si talis, opinans est: & similiter si ratio, aut conclusio possibilis est aliter se habere, & iste putat quod impossibile fit aliter se habere, opinans est, &c.

Supposito igitur quod talis assensus opinionis sit (vt Durand. affirmat) argumentum illi- Ad I. Durand arg. 3. ordinis.
us soluimus negantes simul esse posse cum assensu scientiæ, nam licet in apprehensione falsa eius, qui medium probabile, necessarium reputat, conformetur assensus probabilis scientifico, hæc tamen conformitas nō tollit eius essentiam, vel naturam verè difformem, vnde fit intellectum non plenè determinare, licet falso existimetur plenè determinatus, si ergo simul sit cum assensu scientiæ, erit simul intellectus plenè, & non plenè determinatus, firmus, & stabilis, infirmus, & instabilis circa eādem conclusionem, & ab eius veritate muta- 122
bilis, & immutabilis, quæ cum non tollantur per falsam apprehensionem maiorem necessitatem attribuentem medio ea, quam ex propria conditione habet, & manifestam contineant repugnantiam, fit incompossibiles esse

tales

tales assensus opinionis, & scientiæ, non enim cessit repugnantia in ipsa veritate rei, quamuis cessare videatur in apprehensione falsa.

Ad confir. Confirmatio eiusdem argumenti facilè soluitur, nam repugnantia horum assensuum nō consistit in eo, quod ex æstimetur assensus opinionis posse se aliter habere: eiusmodi enim
123. æstimatio variari potest, sed in natura eius se habens tanquam quid imperfectū intra idem genus cognitionis respectu assensus scientifici: perfecta autem, & imperfecta notitia eiusdem veritatis non possunt stare simul in eodem intellectu, cum aperte repugnet simul esse plenè, & non plenè determinatum circa illam: vnde fit intrinsecam repugnantiam simultatis ex propria vtriusque conditione emanantem nō tolli etiam in intellectu falsò attribuente necessitatem medio probabili, falsòque existimante se scire, cum verè opinetur ipso adhuc Durand. confitente.

Ad vltimum. Argumentum postremum de habitibus procedit, quos contendit simul esse, propterea solutione non indiget, cum & nos (licet alia via incedentes) ita esse sentiamus.

124. Ad I. modernorum in fauorem Durand. Soluenda tamen supersunt argumenta, quibus moderni sententiam Durand. complectentes illam nouissimè confirmant: & primū solutum est à nobis in corpore quæstionis, vbi applicare simul posse medium necessarium, & probabile ad eandem conclusionem admisimus: in casu autē hoc non generare proprium assensum impediente scientifico, quem tamen iuuat in eo, quod potest, & ideò non censetur inutilis eius applicatio:

Ad II. argum. Ad secundum admittimus se habere opinionem, & scientiam, vt perfectam, & imperfectam cognitionem, non tamen omnino sicut lumen intensum, & remissum: quia hæc eius-
125. dem speciei cum sint, effectum etiam eiusdem rationis habere nata sunt: vnde coniungi possunt ad eundem numero effectum producendum, in qua coniunctione nō operatur lumen remissum eo modo, quo operaretur separatum ab intenso, sed tanquam pars vnius agentis totalis ex vtroque simul concurrente constituti: vnde nec habet effectū cum illa imperfectione remissionis, vt haberet si separatum operaretur, sed perfectū lumen productum ab vtroque proportionaliter ei correspondet: & hinc est, quod simul recipi potest effectus vtriusque in eadem parte medij, quia per modum vnius, & ideò absque vlla imperfectione recipitur: scientia autem, & opinio se habent vt perfectum, & imperfectum lumen essentialiter diuersa, ita vt perfectio sit intrinseca scientiæ, & imperfectio intrinseca opinioni: vnde prouenit, vt non possint per modum vnius agentis speciei eiusdem coniungi, neque ad vnum numero effectum producendum, ita vt quælibet proprium assensum, vel effectum producat: 126.
quia nō possunt proprium effectum nisi essentialiter distinctum, & cum essentiali perfectione, vel imperfectione annexa producere: repugnat autem sic distinctos simul afficere intellectum circa eandem conclusionem (vt ostendimus) ergo etiam repugnabit simul concurrere ad eandem conclusionem, ita vt quilibet habitus proprium eliciat assensum, sicut coniunguntur paruum, & magnum luminosum, sed coniunguntur respectu eiusdem conclusionis, in eo, in quo scientia, nō impedit opinionem, 127.
in eo enim se iuuari ab ea permittit, vt remotis impedimentis perfectiorem producat assensum, quam sola produceret.

Solent hac in parte moderni disputare, an scientia simul possit esse cum diuina, & orthodoxa fide, circa eandem propositionem? Ego verò controuersiam hanc verè Theologicam Theologis consultò discutiendam relinquo, cum ex natura diuinæ fidei maximè dependeat. Eam discutit D. Thom. 2.2. quæst. 1. art. 5. & ibidem illius interpretes: quare nihil iam de vniuerso nostro opere superest disputandum: faxit Deus, vt totus noster qualiscunque fuerit labor, in illius cedat honorem, & gloriam, & studiosorum vtilitatem.

F I N I S.

Laus Deo, & Augustissimæ eius Matri Virgini.

INDEX

INDEX CAPITVM, DVBIORVM, ET QVÆSTIONVM, QVAE IN LIBRIS DE INTERPRETATIONE, ET DE POSTERIORI resolutione continentur.

INDEX RERVM OMNIVM, QVAE IN HAC POSTERIORI PARTE CONTINENTVR.

Litera C. columnam Litera N. numerum designat.

Quomodo

Infini-

No-

LAVS DEO.